ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
קה"ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ:
ג אַף לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה
צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכַי
לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד:

ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ:
י בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ:
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ:
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שָׂשְׂתִּי
כְּעַל כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה
אָרְחֹתֶיךָ: טו בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח

המשך בעמוד סג

אגרות קודש

ב״ה, ה׳ מרחשון, ה׳תשי״א
ברוקלין

שלום וברכה להרה״ג הוו״ח אי״א יושב על
מדין, איש חי רב פעלים, מנהל עדתו
במישרים, מאיר ומזהיר, עפיי׳ ואינבי׳ שפיר,
בנש״ק וכו׳ מוהר״ר מאיר שליט״א
אביחצירא, מדברנא דק״ק מידלת יע״א

שלום וברכה!

מרוב הטרדות דחודש תשרי לא היו עתותי בידי לבוא אליו בכתב, ובטח קבל מכתבי מכ״ה אלול. וגם עתה אבוא אך בקיצור מפני קוצר הזמן.

אתחיל בתודה על מה שכתב לי הרה״ג הרה״ח וו״ח אי״א נו״מ עוסק בצרכי ציבור באמונה רב פעלים וכו׳ מוהר״ר מיכאל שי׳ ליפסקר, אשר כבר מסר לו איזה ספרים לשלחם אלי, ותשואות חן חן על זה.

בהתחלת הזמן החדש, שנת הלימודים תשי״א, אעתיק כאן פתגם אדמו״ר הזקן בעל התניא והשו״ע אשר אמר, למה נקרא רב - מרא דאתרא, מפני שמלמעלה נתנו לו הכוחות הזכות והחובה שהוא יהי׳ מרא - בעל הבית - של כל מקומו. וגם בענינים רוחניים כן הוא, אף שכל איש ישראל הוא בעל בחירה, והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, בכל זאת כיוון אשר בפנימיות כל איש הישראלי חפץ לקיים רצון ה׳ בלימוד התורה וקיום המצוות, אלא שלפעמים תקפו יצרו הרע, הרי בכח המרא דאתרא בהשתדלות הראוי׳ ובנחת להוכיח לאנשי עדתו רב טוב והאושר הבלי גבולי הכרוך בלימוד התורה וקיום המצוות. וכבר אמרו רז״ל אשר דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב.

גם בענינו כן הוא, אשר תקותי חזקה, שכת״ר שליט״א, מרא דאתרא, ישתמש בהשפעתו הגדולה לחזק ולהגדיל את התי״ת אשר במחנו הט׳. וברירא מלתא אשר אנשי קהלתו יסייעו בידו להגדיל תורה ולהאדירה. וע״פ פתגם אדמו״ר הזקן הנ״ל, אשר הוא הוא המרא דאתרא. ולכת״ר שליט״א ולדכוותי׳ האריכות בזה אך למותר.

תודתי נתונה לו מראש אם אקבל בשו״ט הכל הנעשה בזה. וזה לעומת זה, כמו שאמרו רז״ל לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבטלו בה תינוקות של בית רבן, כן ע״י הגדלת בתי אולפנא של תינוקות של בית רבן נזכה במהרה בעגלא דיין, לביאת משיח צדקנו ולגאולה האמיתית והשלימה אמן.

ושלמא דמר ותורתו יסגי מתוך מנוחה והרחבת הדעת,

המחכה לבשורות טובות,

מנחם שניאורסאהן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיט, קכ ..... ג

ג) מאמר ד״ה סמוכים לעד לעולם
שבת פרשת וירא, כ״ף מרחשון ה׳תש״ל ..... ה

ד) שיחת ש״פ וירא, כ״ף מרחשון, תש״ל ..... יב

ה) לקוטי-שיחות פרשת וירא כרך טו ..... יט

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כד

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וירא ..... כה

ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וירא ..... כו

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וירא ..... סו

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וירא ..... סז

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת וירא ..... עח

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פא

שיעורי רמב״ם

יג) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת וירא ..... פד

יד) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת וירא ..... קנט

טו) – ספר המצוות, לשבוע פרשת וירא ..... קפו

טז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק מח, דניאל פרק ט ..... קפט

יז) משניות – מסכת כלים
ביאור קהתי ..... קצא

יח) עין יעקב מסכת מועד קטן ..... קצז

יט) מסכת עירובין עם ביאורים
מדף פד עד דף צ ..... קצח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רכח

כא) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רל

כב) לקוטי תורה נאוו לחייך בתורים וגו׳
אדמו״ר הזקן ..... רלג

כג) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רלח

כד) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רלח

כה) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רמא

כו) קונטרס התפילה
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רמא

כז) ספר המאמרים – תש״א
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמג

כח) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמו

כט) ספר הזכרונות פרק לח ..... רמז

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רנ

לא) חומש לקריאה בציבור ..... רנא

לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רסא

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת וירא ..... רסב

לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רסג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת וירא, כ"ף מרחשון, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם, עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר[1]. וּמֵבִיא כ"ק אַדְמו"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה שֶׁאָמְרוֹ[2] בְּכָ"ף מַרְחֶשְׁוָן שְׁנַת פר"ת[3] (לִפְנֵי חֲמִשִּׁים שָׁנָה), שְׁנַת הַשִּׁשִּׁים לְהוּלַדְתּוֹ [שֶׁלָּכֵן הִתְחִיל הַמַּאֲמָר בְּפָסוּק שֶׁמַּתְחִיל בָּאוֹת ס', בְּקַאפִּיטֶל שֶׁהוּא עַל־פִּי סֵדֶר הָא"ב], דְּאִיתָא בַּזֹּהַר[4], "סֶמֶךְ, דָּא עֵזֶר", וְהַיְנוּ, שֶׁפֵּרוּשׁ "סֶמֶךְ" בְּפָסוּק זֶה ("סְמוּכִים" גו') אֵינוֹ כְּמוֹ "סוֹמֵךְ נוֹפְלִים"[5], שֶׁזֶּהוּ רַק מַה שֶׁסּוֹמֵךְ אֶת הַנּוֹפֵל שֶׁלֹּא יִפֹּל יוֹתֵר[6], אֶלָּא הוּא מִלְּשׁוֹן "עֵזֶר", שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הִתְחַדְּשׁוּת עַל־יְדֵי הָעֵזֶר וְהַסִּיּוּעַ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[7] "אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ", וּכְמוֹ "אִלְמָלֵא הַקָּבָּ"ה עוֹזְרוֹ, אֵין יָכוֹל לוֹ"[8] (וְעַל־יְדֵי הָעֵזֶר - "יָכוֹל לוֹ"), וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֵזֶר מַגִּיעַ לְמַדְרֵגָה כָּזוֹ שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְשָׁם. וּמְבָאֵר[9], שֶׁהַ"סֶּמֶךְ" הוּא בְּחִינַת סְמִיכָה וְעֵזֶר לְכָל הַנּוֹפְלִים גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁאָז "כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל" הִיא בְּבְחִינַת נְפִילָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן "סֶכַּת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת", דְּקָאֵי עַל בְּחִינַת הַמַּלְכוּת ("כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל") שֶׁנָּפְלָה לְמַטָּה, לָכֵן צָרִיךְ לָבֹא לָהּ עֵזֶר מִמָּקוֹם גְּבוֹהַּ מְאֹד נַעֲלֶה כו'. וּמִמְּשִׁיךְ לְבָאֵר[10], עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[11] בְּעִנְיַן "אַפַּרְסְמוֹן", שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מ' וְס', שֶׁאוֹת מ' הִיא בְּחִינַת תְּבוּנָה, "אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ", בְּחִינַת תְּבוּנָה, וְאוֹת ס' הִיא בְּחִינַת בִּינָה כְּמוֹ שֶׁכְּלוּלָה הבינה

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתהילים:

2 **סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם, עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר**[1]. ופירש במצודת דוד:

3 "פקודיו [מצוותיו של הקדוש־ברוך־הוא] המה סמוכים ונשענים להתקיים

4 לעולם כי המה עשויים באמת וישר ואם־כן אין מקום [אפשרות] שיהיו בטלים

5 בשום זמן", **וּמֵבִיא כ"ק** כבוד

6 קדושת **אַדְמו"ר** (מְהוֹרָשַׁ"ב רבי

7 שלום דובער, האדמו"ר החמישי

8 בשושלת אדמו"רי חב"ד) **נִשְׁמָתוֹ־**

9 **עֵדֶן בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל**

10 הפותח בפסוק **הַזֶּה שֶׁאָמְרוֹ**[2]

11 **בְּכָ"ף מַרְחֶשְׁוָן** יום הולדתו **שְׁנַת**

12 **פר"ת**[3] **(לִפְנֵי חֲמִשִּׁים שָׁנָה,**

13 חמישים שנה לפני אמירת מאמר זה

14 על ידי הרבי ביום כ"ף מרחשוון בשנת

15 תש"ל), **שְׁנַת הַשִּׁשִּׁים לְהוּלַדְתּוֹ**

16 של הרבי הרש"ב **[שֶׁלָּכֵן** מאחר

17 שהייתה זו שנת השישים להולדתו

18 **הִתְחִיל הַמַּאֲמָר בְּפָסוּק**

19 ׳סמוכים לעד׳ **שֶׁמַּתְחִיל בָּאוֹת**

20 **ס', בְּקַאפִּיטֶל** בפרק (בתהילים,

21 פרק קי"א) **שֶׁהוּא** פרק זה כתוב

22 **עַל־פִּי סֵדֶר הָא"ב,** שתי אותיות

23 בפסוק, ובפסוק זה חציו הראשון

24 ׳סמוכים׳ מתחיל באות ס'**], דְּאִיתָא**

25 מובא **בַּזֹּהַר**[4], **"סֶמֶךְ, דָּא** זה

26 **עֵזֶר", וְהַיְנוּ, שֶׁפֵּרוּשׁ "סֶמֶךְ"**

27 **בְּפָסוּק זֶה ("סְמוּכִים" גו')**

28 **אֵינוֹ כְּמוֹ** משמעות המילה בפסוק

29 **"סוֹמֵךְ נוֹפְלִים"**[5], **שֶׁזֶּהוּ רַק**

30 **מַה שֶׁסּוֹמֵךְ אֶת הַנּוֹפֵל**

31 והסמיכה והתמיכה מועילה **שֶׁלֹּא**

32 **יִפֹּל יוֹתֵר**[6] ממה שכבר נפל, **אֶלָּא**

33 ה'סמיכה' עליה מדובר בפסוק ׳סמוכים

34 לעד׳ **הוּא מִלְּשׁוֹן "עֵזֶר",**

35 **שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ** במי

36 שזקוק לעזרה **הִתְחַדְּשׁוּת עַל־יְדֵי**

37 **הָעֵזֶר וְהַסִּיּוּעַ** והוא עובר למצב

38 טוב יותר מכפי שהיה, **וּכְמוֹ**

39 **שֶׁכָּתוּב**[7] בתורה שהקדוש־ברוך־הוא

40 אמר לגבי בריאת האישה לאדם הראשון

ביאור בדרך אפשר

41 **וּכְמוֹ** בדברי חכמינו ז"ל בגמרא **"אִלְמָלֵא הַקָּבָּ"ה עוֹזְרוֹ** ומסייע

42 לאדם, **אֵין יָכוֹל לוֹ"**[8] אין האדם מסוגל להתגבר על היצר הרע

43 **(וְעַל־יְדֵי הָעֵזֶר** שהאדם מקבל מאת הקדוש־ברוך־הוא **- "יָכוֹל לוֹ"**

44 האדם כן מסוגל להתגבר על היצר הרע), **וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֵזֶר**

45 שאליו הכוונה ב׳סמיכה׳ זו **מַגִּיעַ**

46 **לְמַדְרֵגָה כָּזוֹ שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ לֹא**

47 **הָיָה יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְשָׁם** כי העזר

48 הוא כזה שגורם התעלות והתחדשות

49 ומביא אותו למצב אחר, נעלה יותר.

50 **וּמְבָאֵר**[9] הרבי הרש"ב במאמר

51 הנזכר, **שֶׁהַ"סֶּמֶךְ"** שעליו מדובר

52 כאן, בפסוק ׳סמוכים לעד׳ **הוּא**

53 **בְּחִינַת סְמִיכָה וְעֵזֶר לְכָל**

54 **הַנּוֹפְלִים** הזקוקים ל׳סמיכה׳

55 ותמיכה **גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁאָז**

56 **"כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל"** בחינה רוחנית

57 שהיא המקור של נשמות ישראל

58 (ובאופן כללי הכוונה לבני ישראל)

59 **הִיא בְּבְחִינַת נְפִילָה** ביחס לדרגה

60 המקורית הנעלית שלה, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן**

61 בגלל הנפילה הזו, בזמן הגלות כנסת

62 ישראל נקראת **"סֻכַּת דָּוִד**

63 **הַנּוֹפֶלֶת", דְּקָאֵי** שהכוונה היא

64 **עַל בְּחִינַת הַמַּלְכוּת** העליונה

65 (הנקראת **"כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל"** כי היא,

66 כאמור, השורש והמקור של נשמות

67 ישראל) **שֶׁנָּפְלָה לְמַטָּה** ואיננה

68 במדריגה הנעלית שהייתה קודם

69 הירידה לגלות, **לָכֵן** בגלל שנפלה

70 למקום נחות ביותר **צָרִיךְ לָבֹא לָהּ**

71 **עֵזֶר** תמיכה ו׳סמיכה׳ **מִמָּקוֹם**

72 **גְּבוֹהַּ מְאֹד נַעֲלֶה כו'** שעל ידי

73 העזר הזה תקום מנפילתה ותתעלה

74 מעלה מעלה.

75 **וּמִמְּשִׁיךְ** הרבי הרש"ב במאמרו

76 **לְבָאֵר**[10], **עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתוּב**

77 **בַּזֹּהַר**[11] **בְּעִנְיַן** פרי

78 ה"אַפַּרְסְמוֹן", **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** בשמו את

79 האותיות **מ' וְס', שֶׁאוֹת מ' הִיא**

80 **בְּחִינַת תְּבוּנָה, וְאוֹת ס' הִיא בְּחִינַת בִּינָה כְּמוֹ שֶׁכְּלוּלָה** הבינה

---

1) תהלים קיא, ח. 2) ראה רשימת היומן של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ - ספר המאמרים פר"ת ע' שלח. 3) יצא לאור בקונטרס בפ"ע - קה"ת, תשי"ב. ולאח"ז - בספר המאמרים פר"ת ס"ע קמח ואילך. 4) ח"א לה, א. 5) ע"פ תהלים קמה, יד. 6) "כמ"ש בס' אשל אברהם על מ"ש בזהר בהקדמה ד"ב ע"ב באות ס' דאית בי' סמיכה לנופלים" (ספר המאמרים פר"ת שם).
7) בראשית ב, יח. 8) סוכה נב, ב. 9) ריש ע' קנו ואילך. 10) ס"ע קנז ואילך. 11) ח"ב קכז, א.

ביאור בדרך אפשר

בִּבְחִינַת הַחָכְמָה, וְהֵן בְּחִינַת 'חָכְמָה־וּבִינָה עִלָּאִין', שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת 'יִחוּד פְּנִימִי דְּחָכְמָה־וּבִינָה' שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר כמבואר בקבלה וחסידות, יש שתי דרגות בחכמה ובינה – חכמה ובינה עילאין (עליונים, בדרגה גבוהה) וזאת כאשר יש יחוד פנימי של חכמה ובינה, הגורם המשכה מפנימיות ועצם החכמה לפנימיות ועצם הבינה, וחכמה ובינה תתאין (תחתונים, בדרגה נמוכה), וזאת כאשר יש יחוד חיצוני של חכמה ובינה וישנה השפעה מחיצוניות החכמה לחיצוניות הבינה. והבינה בדרגתה התחתונה נקראת 'תבונה', הכוללת בתוכה את אותיות בן ובת – תולדות הבינה, אלו הן המידות, ועל כך מבואר כאן שביחוד פנימי בין חכמה ובינה, כשהבינה מאוחדת עם עצם החכמה, נמשך מבחינת ה'כתר' שלמעלה מהחכמה ודרגה זו נרמזת באות ס', ואילו האות מ' רומזת לדרגה התחתונה של בינה, הנקראת 'תבונה' והיא כשהבינה מקבלת מחיצוניות החכמה. **וּמְבָאֵר**[12] עוד הרבי הרש"ב במאמרו, **שֶׁהַחִלּוּק** ההבדל **שֶׁבֵּין מ' לְס' הוּא כְּמוֹ הַחִלּוּק שֶׁבֵּין הַמַּקִּיף הַקָּרוֹב לַמַּקִּיף הָרָחוֹק,** באורות העליונים יש חלוקה כללית בין אור 'פנימי' שיורד ונמשך ומתלבש בפנימיות העולמות והנבראים, ואור 'מקיף' - אור עליון שלמעלה מהתלבשות פנימית בעולמות ונבראים, וגם כשהוא נמשך ומאיר למטה הוא נשאר כמו 'מקיף' מלמעלה, וה'מקיף' נחלק לשניים 'מקיף הקרוב' שהוא אמנם 'מקיף' אבל יש לו שייכות מסוימת ל'פנימי' (כמו בגדי האדם שאינם 'פנימיים' כמו המזון החודר בתוך הגוף אלא 'מקיפים' על גופו מבחוץ אבל הם קרובים אליו ומותאמים לפי מידתו) ויש 'מקיף הרחוק' (שמושלל לגמרי מהתלבשות פנימית (כמו הבית שמקיף על האדם בלי התאמה למידותיו של האדם), **וְהַיְנוּ, דְּס' הוּא** רמז לעניין **הַמַּקִּיף שֶׁאֵין לוֹ אֲחִיזָה בִּפְנִימִיּוּת כְּלָל כוּ'** והוא 'מקיף הרחוק'

ביאור בדרך אפשר

1 **וְאוֹת ס' הִיא בְּחִינַת בִּינָה כְּמוֹ שֶׁכְּלוּלָה בִּבְחִינַת**
2 **הַחָכְמָה, וְהֵן בְּחִינַת 'חָכְמָה־וּבִינָה עִלָּאִין', שֶׁזֶּהוּ**
3 **בְּחִינַת 'יִחוּד פְּנִימִי דְּחָכְמָה־וּבִינָה' שֶׁהַהַמְשָׁכָה**
4 **הִיא מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר. וּמְבָאֵר**[12]**, שֶׁהַחִלּוּק**
5 **שֶׁבֵּין מ' לְס' הוּא כְּמוֹ הַחִלּוּק שֶׁבֵּין הַמַּקִּיף**
6 **הַקָּרוֹב לַמַּקִּיף הָרָחוֹק, וְהַיְנוּ, דְּס' הוּא הַמַּקִּיף**
7 **שֶׁאֵין לוֹ אֲחִיזָה בִּפְנִימִיּוּת כְּלָל כוּ' [וּכְפִי**
8 **שֶׁמְּרַמֵּז בְּצִיּוּר הָאוֹתִיּוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁאוֹת מ' יֵשׁ**
9 **בָּהּ הִתְפַּשְּׁטוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יָכוֹל לָבֹא**
10 **לְהִתְיַשְּׁבוּת, שֶׁזֶּה רוֹמֵז עַל בְּחִינַת הַמַּקִּיף הַבָּא**
11 **בְּהִתְיַשְּׁבוּת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹת ס', שֶׁכֻּלָּהּ**
12 **עֲגוּלָה, וְאֵין לָהּ שׁוּם מָקוֹם שֶׁבּוֹ תּוּכַל לְהִתְיַשֵּׁב,**
13 **הֲרֵי זֶה רוֹמֵז עַל בְּחִינַת מַקִּיף שֶׁאֵינוֹ בָּא**
14 **בְּהִתְיַשְּׁבוּת**[13]**]. וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ הָעֵזֶר וּסְמִיכָה גַּם**
15 **בִּזְמַן הַגָּלוּת כוּ'. וּמְסַיֵּם, שֶׁזֶּהוּ "סְמוּכִים לָעַד" גוֹ',**
16 **שֶׁזֶּהוּ הַגִּלּוּי שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא, וְכַמּוּבָן גַּם**
17 **מִזֶּה שֶׁ"לָּעַד" הוּא לְשׁוֹן עָדִי וְקִשּׁוּט**[14]**, שֶׁהוּא**
18 **הַתַּעֲנוּג שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא, שֶׁמִּשָּׁם הוּא הָעֵזֶר**
19 **עַכְשָׁו (בִּזְמַן הַגָּלוּת) בִּבְחִינַת כֹּחַ נֶעְלָם,**
20 **וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה בְּגִלּוּי.**

21 **ב) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם מַה שֶׁכָּתוּב בְּקַאפִּיטֶל**
22 **ק"י (שֶׁשַּׁיָּךְ לְשָׁנָה זוֹ, שְׁנַת הַק"י**
23 **לְהוּלַדְתּוֹ**[15]**), "אַתָּה כֹּהֵן לְעוֹלָם" וְגוֹ'**[16]**. דְּהִנֵּה,**
24 **בִּרְשִׁימוֹת הַ'צֶּמַח צֶדֶק' עַל תְּהִלִּים**[17] **מֵבִיא**
25 **מַאֲמַר הַזֹּהַר**[18] **עַל הַפָּסוּק**[19] **"יְהוּדָה אַתָּה",**
26 **"אִיהוּ בָּרוּךְ, וְאִיהִי ('מַלְכוּת') אַתָּה כוּ', כֵּיוָן**

ביאור בדרך אפשר

42 **[וּכְפִי שֶׁמְּרַמֵּז בְּצִיּוּר הָאוֹתִיּוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁאוֹת מ' יֵשׁ בָּהּ**
43 **הִתְפַּשְּׁטוּת** של קורים לכמה כיוונים, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יָכוֹל לָבֹא** האור
44 הנרמז באות מ', הוא המקיף הקרוב, **לְהִתְיַשְּׁבוּת** והתלבשות בפנימיות,
45 **שֶׁזֶּה רוֹמֵז עַל בְּחִינַת הַמַּקִּיף הַבָּא בְּהִתְיַשְּׁבוּת, מַה־שֶּׁאֵין־**
46 **כֵּן אוֹת ס', שֶׁכֻּלָּהּ עֲגוּלָה,**
47 **וְאֵין לָהּ שׁוּם מָקוֹם שֶׁבּוֹ**
48 **תּוּכַל לְהִתְיַשֵּׁב** כדרכו של עיגול
49 שאי אפשר 'להושיב' אותו במקום
50 אחד מבלי שיתגלגל, **הֲרֵי זֶה רוֹמֵז**
51 **עַל בְּחִינַת מַקִּיף שֶׁאֵינוֹ בָּא**
52 **בְּהִתְיַשְּׁבוּת**[13] ונשאר למעלה,
53 'מקיף הרחוק'**]. וּמִשָּׁם** מה'מקיף'
54 בדרגה הגבוהה, 'מקיף הרחוק', הנרמז
55 באות ס' **נִמְשָׁךְ הָעֵזֶר וּסְמִיכָה**
56 **גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת כוּ'. וּמְסַיֵּם,**
57 **שֶׁזֶּהוּ "סְמוּכִים לָעַד" גוֹ',**
58 **שֶׁזֶּהוּ הַגִּלּוּי שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־**
59 **לָבֹא** אלא שהארה מסויימת ממנו
60 נמשכת גם בזמן הגלות, כאמור,
61 **וְכַמּוּבָן גַּם מִזֶּה שֶׁ"לָּעַד"**
62 **הוּא לְשׁוֹן עָדִי** תכשיט
63 **וְקִשּׁוּט**[14]**,** עניין של יופי **שֶׁהוּא**
64 **הַתַּעֲנוּג** האלוקי **שֶׁיִּתְגַּלֶּה**
65 **לֶעָתִיד־לָבֹא** למטה, **שֶׁמִּשָּׁם**
66 **הוּא הָעֵזֶר עַכְשָׁו (בִּזְמַן**
67 **הַגָּלוּת) בִּבְחִינַת כֹּחַ נֶעְלָם,** שקיים אבל לא מאיר בגילוי,
68 **וּלְעָתִיד־לָבֹא** בימות המשיח
69 **יִהְיֶה בְּגִלּוּי.**
70

71 **ב) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם מַה**
72 **שֶׁכָּתוּב בְּקַאפִּיטֶל** פרק **ק"י**
73 בתהילים **(שֶׁשַּׁיָּךְ לְשָׁנָה זוֹ,**
74 תש"ל, **שְׁנַת הַק"י** ה־110
75 **לְהוּלַדְתּוֹ**[15] של הרבי הרש"ב**),**
76 **"אַתָּה** הקדוש־ברוך־הוא **כֹּהֵן**
77 **לְעוֹלָם" וְגוֹ'**[16] וכפי שממשיך
78 ומבאר.

79 **דְּהִנֵּה, בִּרְשִׁימוֹת** דברי התורה שכתב אדמו"ר **הַ'צֶּמַח צֶדֶק' עַל**
80 **תְּהִלִּים**[17] **מֵבִיא מַאֲמַר הַזֹּהַר**[18] **עַל הַפָּסוּק**[19] בפרשת ויחי,
81 בברכות יעקב לבניו **"יְהוּדָה אַתָּה", "אִיהוּ הוּא בָּרוּךְ, וְאִיהִי**
82 היא **('מַלְכוּת') אַתָּה כוּ', כֵּיוָן** דְּאָמְרֵי כיוון שאומרים **אַתָּה,**

---

12) ע' קנח. 13) ראה גם אוה"ת ויקרא ע' רכג. המשך תרס"ו ע' שנח. 14) "כמ"ש בהביאור דאלה פקודי" [לקו"ת פקודי ה, א] - ספר המאמרים פר"ת שם. 15) כידוע המנהג לומר הקאַפּיטל תהלים המתאים למספר שנותיו (ראה הקדמה מכ"ק אדמו"ר שליט"א לד"ה סמוכים לעד - ספר המאמרים פר"ת ע' שנו ואילך. ספר המאמרים י"א ניסן ח"א ע' 1 ואילך וש"נ). 16) פסוק ד. 17) אוה"ת (יהל אור) ע' תכט (ס"ד). 18) ח"ב קד, א. 19) ויחי מט, ח.

ביאור בדרך אפשר

שׁוּלְטָנוּ וְרַבְרְבָנוּ אִית לָהּ כּוֹ׳, דְּהָא שהרי שלטון וגדולה יש לה **אַתָּה כֹּהֵן לְעוֹלָם, הָכָא אִתְקַשַּׁר כּוֹ׳ בִּימִינָא,** כאן נקשר בימין **כּוֹ׳ וּבְגִין־כַּךְ** ומשום כך **אַתָּה כֹּהֵן לְעוֹלָם כּוֹ׳, וְעַל דָּא** זה **אָמַר יְהוּדָה אַתָּה״ כּוֹ׳.**

וּמְבָאֵר, שֶׁפָּסוּק זֶה ״יהודה אתה׳ וכו׳ **קָאֵי** מכוון **עַל דָּוִד וְאַבְרָהָם [וּכְפִי שֶׁמֵּבִיא** הרבי הרש״ב **לִפְנֵי־זֶה**[20] בקטע קודם במאמר **לְשׁוֹן רַשִׁ״י (בְּסִגְנוֹן שֶׁאֵינוֹ רָגִיל): רַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ** את פרק ק״י בתהילים **בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ** (וכמו שמובא גם בשורות ה׳כותרת׳ של הפרק בתהילים מהדורת ׳אהל יוסף יצחק׳: ״בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחיילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם״), **וַאֲנִי אֲפָרְשֶׁנוּ כְּדִבְרֵיהֶם וְכוּ׳, וּמְפָרֵשׁ** רש״י **כָּל הַקַּאפִּיטֶל בְּנוֹגֵעַ לְאַבְרָהָם (שֶׁזּוֹהִי גַּם הַשַּׁיָּכוּת לְפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ).** פרשת וירא שעוסקת באברהם אבינו). **וְאַחַר־כָּךְ מוֹסִיף רַשִׁ״י: עִנְיָן אַחֵר, יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַמִּזְמוֹר הַזֶּה בְּדָוִד וְכוּ׳, וּמְפָרֵשׁ כָּל הַקַּאפִּיטֶל בְּנוֹגֵעַ לְדָוִד] כִּי יְהוּדָה וְדָוִד הֵם בְּחִינַת מַלְכוּת, וּכְדֵי שֶׁיִּהְיוּ יְהוּדָה וְדָוִד בִּבְחִינַת ״אַתָּה״, הַמּוֹרֶה עַל שׁוּלְטָנוּ כּוֹ׳, זֶהוּ עַל־יְדֵי ״דְּאִתְקַשְּׁרַת בְּחֶסֶד דְּאַבְרָהָם״. וּמְבָאֵר, עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתוּב**[21] **עַל הַפָּסוּק**[22] **״אַתָּה הוּא הֲוָיָ׳ לְבַדֶּךָ״, וְאַחַר־כַּךְ ״אַתָּ עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם״, חָסֵר הֵ״א בְּתֵבַת ״אַתָּ״, הַמּוֹרֶה שֶׁהַהַמְשָׁכָה בְּהִתְהַוּוּת הַשָּׁמַיִם כּוֹ׳ נִמְשֶׁכֶת רַק מִבְּחִינָה אַחֲרוֹנָה, בְּחִינַת מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ״אַתָּה״ הָרִאשׁוֹן בְּהֵ״א, וְלָכֵן הָעֲבוֹדָה הִיא לְהַמְשִׁיךְ שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי בְּחִינַת ״אַתָּה״, עַל־דֶּרֶךְ ״אַתָּה הוּא הֲוָיָ׳ לְבַדֶּךָ״ כּוֹ׳.**

ג) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבְּחִינַת ״אַתָּה״ מוֹרָה עַל גִּלּוּי נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, כַּמּוּבָן מֵהַחִלּוּק שֶׁבֵּין ״אַתָּ״ (חָסֵר הֵ״א) לְ״אַתָּה״, שֶׁזֶּהוּ רְחוּק שֶׁבְּאֵין־עֲרֹךְ, שֶׁהֲרֵי ״אַתָּה״ קָאֵי עַל אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם, שֶׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת כָּל הַמְּציאוּת, וְלֹא הָיָה מָקוֹם לַעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת[23]**, הַיְנוּ, לֹא רַק לָעוֹלָמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם ״אֶרֶץ״, אֶלָּא גַּם לָעוֹלָמוֹת**

ביאור בדרך אפשר

וּמְבָאֵר, עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתוּב[21] בתורת החסידות **עַל הַפָּסוּק**[22] בנחמיה **״אַתָּה הוּא הֲוָיָ׳ לְבַדֶּךָ״, וְאַחַר־כַּךְ ״אַתָּ עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם״,** והכתיב הוא **חָסֵר הֵ״א בְּתֵבַת** במילה **״אַתָּ״, הַמּוֹרֶה שֶׁהַהַמְשָׁכָה** של האור האלוקי **בְּהִתְהַוּוּת הַשָּׁמַיִם כּוֹ׳** היינו כללות הבריאה **נִמְשֶׁכֶת רַק מִבְּחִינָה אַחֲרוֹנָה** באלוקות, **בְּחִינַת מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף,** שדרכה יורדת ונמשכת ההארה האלוקית להוות עולמות ונבראים מוגבלים, והכתיב החסר, ׳את׳ ולא ׳אתה׳, מלמד שמדובר בהמשכה מדרגה נמוכה **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ״אַתָּה״ הָרִאשׁוֹן בְּהֵ״א,** ׳אתה הוא הוי׳ לבדך׳ מתייחס לאלוקות בדרגה נעלית, שלמעלה מהעולמות, ומשום כך כתוב בעניין זה ׳אתה׳ מלא **וְלָכֵן הָעֲבוֹדָה** של האדם בעולם **הִיא לְהַמְשִׁיךְ** מלמעלה למטה **שֶׁיִּהְיֶה** בעולם **גִּלּוּי בְּחִינַת ״אַתָּה״,** מלא, **עַל־דֶּרֶךְ ״אַתָּה הוּא הֲוָיָ׳ לְבַדֶּךָ״ כּוֹ׳.**

ג) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבְּחִינַת ״אַתָּה״ בכתיב מלא עם ה׳ **מוֹרָה עַל גִּלּוּי נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת,** שהיא מידתם של יהודה ודוד כמובא לעיל והיא המידה שדרכה ובאמצעותה היא התהוות הבריאה, ובמלכות עצמה ׳אתה׳ מורה על דרגה נעלית ביותר, **כַּמּוּבָן מֵהַחִלּוּק שֶׁבֵּין ״אַתָּ״ (חָסֵר הֵ״א) לְ״אַתָּה״, שֶׁזֶּהוּ רְחוּק שֶׁבְּאֵין־עֲרֹךְ,** ופער ללא כל יחס **שֶׁהֲרֵי ״אַתָּה״ קָאֵי** מכוון **עַל אוֹר־אֵין־סוֹף** הבלי־גבול **שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם** הראשון, **שֶׁהָיָה** האור־אין־סוף **מְמַלֵּא אֶת כָּל הַמְּציאוּת, וְלֹא הָיָה** נתינת **מָקוֹם** היינו אפשרות **לַעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת**[23] שהם מציאות עם גדרים והגבלות, כי כשהאין־סוף מאיר בכל התוקף לא יכולה להיות מציאות אחרת ואין אפשרות לקיום של עולמות **הַיְנוּ, לֹא רַק** שאין נתינת מקום **לָעוֹלָמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם ״אֶרֶץ״** הם נבראים ארציים וגשמיים, ומקבלת הארה והשפעה ממידת החסד, אזי המלכות מתגברת ומתחזקת. וממשיך ומבאר את הקשר של ׳אתה׳ לענין המלוכה.

---

20) שם ע׳ תכה (ס״א). 21) ראה אוה״ת נשא הוספות ע׳ 84 (בהוצאת קה״ת, תשנ״ה). 22) נחמי׳ ט, ו. 23) עץ חיים דרוש עיגולים ויושר ענף ב.

ביאור בדרך אפשר

אֶלָּא גַּם לָעוֹלָמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "שָׁמַיִם" הם נבראים שמימיים ורוחניים, **וְהָיָה רַק "אַתָּה הוּא הַוָּיָ' לְבַדֶּךָ"**, האין־סוף עצמו לבדו **וְאִלּוּ "אַתָּ" (חָסֵר הֵ"א) קָאֵי** מכוון **עַל הָאוֹר שֶׁלְּאַחַר הַצִּמְצוּם**, כמבואר שלאחר הצמצום הראשון שבו הקדוש־ברוך־הוא סילק, כביכול, את האור האין־סוף על הצד ונוצרה נתינת מקום ואפשרות להתהוות עולמות, חזר והאיר אור מצומצם (הנקרא 'אור הקו') **שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵרֶךְ וְשַׁיָּכוּת** ויחס **לָעוֹלָמוֹת ("עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם גּוֹ' הָאָרֶץ" גּוֹ')** אור שדרכו ובאמצעותו נבראו עולמות ונבראים גשמיים ורוחניים).

וְעוֹד זֹאת, כַּמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[24] בְּעִנְיַן "אַתָּ" חָסֵר הֵ"א, בגימטריא חמש **שֶׁזֶּהוּ חֶסְרוֹן 'חֲמִשָּׁה הַפַּרְצוּפִים'** ׳סדר השתלשלות׳ של ירידת האור האלוקי מלמעלה למטה, מהאין־סוף, ועד להתהוות הבריאה מתחלק, באופן כללי לחמישה חלקים־שלבים שכל אחד מהם הוא ׳פרצוף׳ (היינו ׳ציור׳ ומערכת שלימה של כוחות ׳מקיפים׳ כמו הרצון והעונג, וכוחות ׳פנימיים׳ כמו המוחין והמידות והדיבור, וכפי שמוסבר בתורת החסידות גם לגבי נפש האדם שמעשה מושלם הוא כזה שמכיל גם רצון, גם שכל, גם רגש וגם מעשה ודיבור) והם חמשת העניינים הבאים, פרצוף אחד **דְּכֶתֶר** בחינת ׳כתר עליון׳ (על שני החלקים שבכתר **'עַתִּיק וַאֲרִיךְ'** בחינת ׳עתיק יומין׳, העונג העליון, ובחינת ׳אריך אנפין׳, הרצון העליון), שני פרצופים נוספים של **חָכְמָה־וּבִינָה** ושני פרצופים נוספים **'זְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא'**. המידות הנקראות ׳פנים זעירות׳ כי לעומת ׳אריך אנפין׳, פנים ארוכות, יש במידות אור מועט, והמלכות שעל שם היותה מקבלת מהספירות שמעליה והיחס שלה איתם הוא יחס של משפיע־מקבל, נקראת ׳נקבה׳ שהיא ה׳מקבל׳ מהזכר המשפיע **וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁגַּם בִּבְחִינַת "אַתָּ" חָסֵר הֵ"א, יֶשְׁנָן כָּל הָאוֹתִיּוֹת מֵאָלֶ"ף וְעַד תָּי"ו (כְּמוֹ בְּ"אַתָּה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה'[25]** שֶׁ"אַתָּה" הֵן בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת מֵאָלֶ"ף **וְעַד תָּי"ו), שֶׁמּוֹרָה עַל הַשְׁלֵמוּת כּוֹ', מִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי חֲסֵרִים 'חֲמִשָּׁה הַפַּרְצוּפִים'. אָמְנָם, תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא לְהַמְשִׁיךְ (עַל־יְדֵי קִיּוּם תּוֹרָה־וּמִצְוֹת) 'חֲמִשָּׁה הַפַּרְצוּפִים' גַּם בִּבְחִינַת "אַתָּ", וְהַיְנוּ שֶׁגַּם בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, בְּחִינַת נוּקְבָא, שֶׁשָּׁם יֶשְׁנוּ עִנְיַן הַחִסָּרוֹן, שֶׁהוּא עִנְיַן "תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ כִּנְקֵבָה"[26], יְמֻשַּׁךְ גִּלּוּי 'חֲמִשָּׁה הַפַּרְצוּפִים', וְיִהְיֶה "אַתָּה" מָלֵא, כְּמוֹ "אַתָּה הוּא הַוָּיָ' לְבַדֶּךָ". וְהַיְנוּ, דְּאַף שֶׁמִּצַּד "אַתָּה הוּא הַוָּיָ' לְבַדֶּךָ" כְּפִי שֶׁהָיָה לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, לֹא הָיָה מָקוֹם לַעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת (כַּנַּ"ל), וְרַק עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם, "אַתָּ" חָסֵר הֵ"א, נַעֲשָׂה אֶפְשָׁרוּת לָעוֹלָמוֹת, מִכָּל־מָקוֹם לְאַחַר שֶׁכְּבָר נִתְהַוּוּ הָעוֹלָמוֹת, יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיְּמֻשַּׁךְ גַּם הָאוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, גִּלּוּי 'חֲמִשָּׁה הַפַּרְצוּפִים', וּמִכָּל־מָקוֹם יִשְׁאֲרוּ הָעוֹלָמוֹת בִּמְצִיאוּת[27], אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ בִּמְצִיאוּת נַעֲלֵית יוֹתֵר.**

ביאור בדרך אפשר

ה׳ המתגלה בכ"ב האותיות **שֶׁ"אַתָּה" הֵן בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת מֵאָלֶ"ף וְעַד תָּי"ו), שֶׁמּוֹרָה עַל הַשְׁלֵמוּת כּוֹ',** ומאחר שגם ב׳את׳ ללא ה׳ יש את אותו עניין, הרי גם בכתיב זה לכאורה יש שלימות ולא חיסרון, **מִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי חֲסֵרִים 'חֲמִשָּׁה הַפַּרְצוּפִים'**, המבוארים לעיל, הנרמזים באות ה׳ ונמצא שאכן יש הבדל גדול בין ׳אתה׳ ו׳את׳.

אָמְנָם, תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא לְהַמְשִׁיךְ מלמעלה למטה ולגלות בעולם **(עַל־יְדֵי קִיּוּם תּוֹרָה־וּמִצְוֹת) 'חֲמִשָּׁה הַפַּרְצוּפִים'** האמורים, הכוללים את המדרגות השונות מ׳כתר׳ ועד ׳מלכות׳ **גַּם בִּבְחִינַת "אַתָּ", וְהַיְנוּ שֶׁגַּם בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, בְּחִינַת נוּקְבָא, שֶׁשָּׁם** בספירת המלכות כפי שהיא בבחינה התחתונה באין־סוף **יֶשְׁנוּ עִנְיַן הַחִסָּרוֹן** והחלישות, **שֶׁהוּא עִנְיַן "תָּשַׁשׁ** נחלש **כֹּחוֹ כִּנְקֵבָה"[26]**, כמאמר חכמינו ז"ל בכמה מקומות, ומזה מובן ש׳נקבה׳ מלמד על חלישות, ולענייננו ספירת המלכות כפי שהיא בחיסרון, **יֻמְשַׁךְ גִּלּוּי 'חֲמִשָּׁה הַפַּרְצוּפִים', וְיִהְיֶה** לא ׳את׳ חסר אלא **"אַתָּה" מָלֵא,** בדיוק **כְּמוֹ "אַתָּה הוּא הַוָּיָ' לְבַדֶּךָ". וְהַיְנוּ, דְּאַף שֶׁמִּצַּד "אַתָּה הוּא הַוָּיָ' לְבַדֶּךָ" כְּפִי שֶׁהָיָה לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, לֹא הָיָה מָקוֹם לַעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת (כַּנַּ"ל), וְרַק עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם, "אַתָּ" חָסֵר הֵ"א, נַעֲשָׂה אֶפְשָׁרוּת לָעוֹלָמוֹת, מִכָּל־מָקוֹם לְאַחַר שֶׁכְּבָר נִתְהַוּוּ הָעוֹלָמוֹת, יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיְּמֻשַּׁךְ גַּם הָאוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, גִּלּוּי 'חֲמִשָּׁה הַפַּרְצוּפִים', וּמִכָּל־מָקוֹם יִשְׁאֲרוּ הָעוֹלָמוֹת בִּמְצִיאוּת[27]** ולא יתבטלו ממציאותם מפני עוצמת הגילוי, **אֶלָּא** שגילוי זה ישפיע עליהם **שֶׁיִּהְיוּ בִּמְצִיאוּת נַעֲלֵית יוֹתֵר** מכפי שהיו קודם שהאיר עליהם גילוי נעלה זה.

---

24) ספר המאמרים עזר"ת ע׳ קיט. ועוד. 25) פ"ב. 26) לשון חז"ל - ברכות לב, א. ועוד. 27) ראה המשך תרס"ו ע׳ ד.

אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יֵשׁ בְּכֹחַ הַנִּבְרָאִים, שֶׁמְּצִיאוּתָם הִיא לְאַחֲרֵי שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת הִיא בִּבְחִינַת "אַתָּ" חָסֵר הֵ"א. וְעַל זֶה מְבָאֵר, שֶׁ"זֶהוּ עַל־יְדֵי דְּאִתְקַשְּׁרַת בְּחֶסֶד דְּאַבְרָהָם" (וְכַנַּ"ל שֶׁמַּה שֶּׁכָּתוּב "אַתָּה כֹּהֵן לְעוֹלָם" קָאֵי גַּם עַל אַבְרָהָם), וְהַיְנוּ, שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁגַּם בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת יִהְיֶה גִּלּוּי הַהֵ"א הִיא עַל־יְדֵי בְּחִינַת הַחֶסֶד, שֶׁזֶּהוּ אֲפִילוּ עַל־יְדֵי בְּחִינַת הַחֶסֶד שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁזּוֹהִי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי יִחוּד זְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא' (הַמְשָׁכַת זְעֵיר־אַנְפִּין בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת), וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה כַּאֲשֶׁר הַהַמְשָׁכָה הִיא מִבְּחִינַת הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁזֶּהוּ הַ"חֶסֶד דְּאַבְרָהָם", שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר[28] "הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים", שֶׁהַחֶסֶד שֶׁלּוֹ הוּא בְּלִי גְּבוּל, הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ לְמַטָּה בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ הַגִּלּוּי דְּ"אַתָּה" מָלֵא. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁ"אַתָּה" מוֹרֶה עַל שׁוּלְטָנוּ כוּ', כִּי "אַתָּ" הוּא לְשׁוֹן נְקֵבָה, וְ"אַתָּה" הוּא לְשׁוֹן זָכָר, וַהֲרֵי "דַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לִכְבֹּשׁ", וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִכְבֹּשׁ"[29], וְהַיְנוּ, שֶׁעִנְיָן כִּבּוּשׁ הָעוֹלָם (אַיְינְגֶעמֶען די וועלט לכבוש את העולם) הוּא מִצַּד הַזָּכָר, שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא עִנְיַן הַחֶסֶד דַּזְקָא[30], וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי יִחוּד זְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא' (הַמְשָׁכַת זְעֵיר־אַנְפִּין בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת), וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה כַּאֲשֶׁר הַהַמְשָׁכָה הִיא מִבְּחִינַת הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁזֶּהוּ הַ"חֶסֶד דְּאַבְרָהָם" שמידתו מידת החסד שלמעלה מ'סדר השתלשלות', למעלה מהאור היורד לעולמות, שֶׁעָלָיו על אברהם נֶאֱמַר[28] בספר יהושע "הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים", שֶׁהַחֶסֶד שֶׁלּוֹ הוּא בְּלִי גְּבוּל, הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ לְמַטָּה בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ הַגִּלּוּי דְּ"אַתָּה" מָלֵא. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁ"אַתָּה" מוֹרֶה עַל שׁוּלְטָנוּ כוּ', כִּי "אַתָּ" הוּא לְשׁוֹן נְקֵבָה, וְ"אַתָּה" הוּא לְשׁוֹן זָכָר, וַהֲרֵי "דַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לִכְבֹּשׁ", וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִכְבֹּשׁ"[29], וְהַיְנוּ, שֶׁעִנְיָן כִּבּוּשׁ הָעוֹלָם (אַיְינְגֶעמֶען די וועלט) הוּא מִצַּד הַזָּכָר, שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא עִנְיַן הַחֶסֶד דַּזְקָא[30], וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה גַּם בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, בִּבְחִינַת נוּקְבָא, שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ אֵין הַגִּלּוּי מֵאִיר לְמַטָּה.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם הַקֶּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בַּפָּסוּק, שֶׁבִּתְחִלָּה מְפָרֵשׁ שֶׁקָּאֵי עַל אַבְרָהָם, וְאַחַר־כַּךְ מוֹסִיף שֶׁקָּאֵי עַל דָּוִד, כִּי עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיֶּשְׁנוֹ תְּחִלָּה עִנְיָנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, בִּבְחִינַת הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֲזַי נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת "אַתָּה" גַּם בְּמַדְרֵגַת דָּוִד, בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת (שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ הִיא

ובכ"מ. 28) יהושע יד, טו. ב"ר פי"ד, ו. במדב"ר פי"ג, ג. 29) יבמות סה, ב. וראה קידושין ב, ב. 30) ראה אוה"ת בא ח"ח ע' ב'תתמט.

ביאור בדרך אפשר

דְ"אַתָּ" חָסֵר הֵ"א), שֶׁגַּם בָּהּ בספירת המלכות **יִהְיֶה הָעִנְיָן דְ"אַתָּה" מָלֵא הֵ"א** כמבואר לעיל באריכות.

ד) וּמַמְשִׁיךְ בַּפָּסוּק הנזכר בפרק ק"י בתהלים: **"עַל דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק", שֶׁפֵּרוּשׁוֹ: "עַל דִּבְרַת (פִּקּוּדַת) מַלְכִּי צֶדֶק", וְהַיּוּ"ד** שבמילה 'מלכי' **יִתְרָה**[31] כי המילה המקורית היא 'מלך', **וּמְבָאֵר הַ'צֶּמַח צֶדֶק'**[32], **שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ הַיּוּ"ד דְ"הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמַיִם"**[33] שהמילה המקורית היא 'היושב' והיו"ד יתירה **(וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הַיּוּ"ד דְ"הַמַּגְבִּיהִי לָשֶׁבֶת"**[34] שהמילה המקורית היא 'היושב' והיו"ד יתירה) **שֶׁהִיא גַּם־כֵּן נוֹסֶפֶת** על המילה העיקרית, **וְכִדְאִיתָא** כמובא **בַּזֹּהַר**[35], **"הַיּוֹשֵׁב מִיּבָעֵי לֵיהּ, מַאי הַיּוֹשְׁבִי".** הפסוק לומר **מַאי** מהו **הַיּוֹשְׁבִי".** **וְתֵרֵץ** הזוהר, **דְּהַיּוּ"ד** היתירה לכאורה **מוֹרָה עַל יְסוֹד אַבָּא'** עניין החכמה הנרמזת באות י' של שם הוי'. **וְהָרַמ"ז** המקובל רבי משה זכות על הזוהר **שָׁם פֵּרֵשׁ, כִּי 'חָכְמָה־וּבִינָה עִלָּאִין'** שעניינם נתבאר לעיל בתחילת המאמר **נִרְמְזוּ שְׁנֵיהֶם בָּאוֹת יו"ד בְּמִלּוּאָהּ כו'**, כלומר, בדרך כלל החכמה נרמזת באות י' והבינה נרמזת באות ה', אבל בדרגה נעלית יותר, 'חכמה ובינה עילאין', הבינה קרובה יותר לחכמה ומתעלית להיות חלק מהחכמה עצמה וגם היא נרמזת באות יו"ד, במילוי שלה היינו האותיות ו'ד' (כפי שהוסבר גם במאמר דיבור־המתחיל 'להבין ענין שמחת תורה' שנה זו, תש"ל), **וְלָכֵן פֵּרוּשׁ "הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמַיִם" בְּיו"ד יִתְרָה - הוּא, שֶׁיֵּמְשְׁכוּ בִּ'זְעִיר־אַנְפִּין'** המידות **הַמְשֻׁכַּת מוֹחִין דְּגַדְלוּת** שלמעלה מהארת המוחין הנמשכת בדרך כלל **מֵ'חָכְמָה־וּבִינָה עִלָּאִין' כו'** **שֶׁבָּהֶם** בחכמה ובינה כפי שהם בדרגה גבוהה (עילאין') **מֵאִיר 'עַתִּיקָא קַדִּישָׁא'** בחינת 'עתיק יומין' שב'כתר עליון', וכפי שהוסבר בהרחבה במאמרי חודש תשרי שנה זו (תש"ל) בביאור האמור בכתבי האריז"ל שהארת האין־סוף בחכמה ובינה היא 'בקירוב מקום' כמו בכתר.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יִתְפָּרֵשׁ פֵּרוּשׁ האמור בפסוק זה, אחרי 'אתה כוהן לעולם' **"עַל דִּבְרָתִי"**, וגם זה כתוב **בְּיו"ד יִתְרָה,** דבר המורה על תוספת הארה והשפעה **שֶׁתָּאִיר בַּדִּבּוּר (בְּחִינַת הַמַּלְכוּת)** הנרמז כאן במילה 'דברתי' **בְּחִינַת 'חָכְמָה־וּבִינָה עִלָּאִין' כו'**, החכמה והבינה כפי שהם במדריגה עליונה ומאירה בהן הארת הכתר.

ה) וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת עִנְיָן התוכן הכללי של **"סְמוּכִים לָעַד" גו'**, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהוּא עִנְיַן הַסְּמִיכָה וְהָעֵזֶר** תמיכה במובן של תוספת הארה והשפעה **לִבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת הִיא** בחינת המלכות שבה היא 'כנסת ישראל', כאמור בתחילת המאמר, **בִּבְחִינַת נְפִילָה,** וה'סמיכה' והעזרה היא **עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמַּמְשִׁיכִים בָּהּ** בספירת המלכות **מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ מְאֹד נַעֲלֶה כו', עַד לִבְחִינַת הַס', שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמַּקִּיף הָרָחוֹק** שלא זו בלבד שאינו מתלבש בפנימיות (שבזה הוא דומה למקיף הקרוב) אלא יתירה מזו **שֶׁאֵין לוֹ** אפילו **אֲחִיזָה בִּפְנִימִיּוּת כו'** כמבואר בתחילת המאמר. **וּבִכְלָלוּת** האור שעליו מדובר כאן **הֲרֵי זֶה הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא,** האלוקות שתאיר בעולם בימות המשיח **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁ"לָעַד" שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֲדִי** תכשיט **וְקִשּׁוּט, הוּא עִנְיַן הַתַּעֲנוּג שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא (שֶׁזֶּהוּ גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם הַשַּׁבָּת** שעליו נאמר 'וקראת לשבת עונג', **וּבִפְרָט** בשעה שבה נאמר המאמר, זמן מנחת שבת **בְּ'רַעֲוָא דְרַעֲוִין'**[36] מבואר בזוהר שבשבת עצמה הזמן הנעלה ביותר הוא זמן המנחה הנקרא 'רעוא דרעוין', רצון הרצונות. וכללות הענין הוא שלכל בחינה בסדר ההשתלשלות

---

1 בְּאֹפֶן דְ"אַתָּ" חָסֵר הֵ"א), שֶׁגַּם בָּהּ יִהְיֶה הָעִנְיָן
2 דְ"אַתָּה" מָלֵא הֵ"א.
3 ד) **וּמַמְשִׁיךְ** בַּפָּסוּק: "עַל דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק",
4 שֶׁפֵּרוּשׁוֹ: "עַל דִּבְרַת (פִּקּוּדַת)
5 מַלְכִּי צֶדֶק", וְהַיּוּ"ד יִתְרָה[31], וּמְבָאֵר הַ'צֶּמַח
6 צֶדֶק'[32], שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ הַיּוּ"ד דְ"הַיּוֹשְׁבִי
7 בַּשָּׁמַיִם"[33] (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הַיּוּ"ד דְ"הַמַּגְבִּיהִי
8 לָשֶׁבֶת"[34]) שֶׁהִיא גַּם־כֵּן נוֹסֶפֶת, וְכִדְאִיתָא
9 בַּזֹּהַר[35], "הַיּוֹשֵׁב מִיּבָעֵי לֵיהּ, מַאי הַיּוֹשְׁבִי".
10 וְתֵרֵץ, דְּהַיּוּ"ד מוֹרָה עַל 'יְסוֹד אַבָּא'. וְהָרַמ"ז
11 שָׁם פֵּרֵשׁ, כִּי 'חָכְמָה־וּבִינָה עִלָּאִין' נִרְמְזוּ שְׁנֵיהֶם
12 בָּאוֹת יו"ד בְּמִלּוּאָהּ כו', וְלָכֵן פֵּרוּשׁ "הַיּוֹשְׁבִי
13 בַּשָּׁמַיִם" בְּיו"ד יִתְרָה - הוּא, שֶׁיֵּמְשְׁכוּ בִּ'זְעִיר־
14 אַנְפִּין' הַמְשֻׁכַּת מוֹחִין דְּגַדְלוּת מֵ'חָכְמָה־וּבִינָה
15 עִלָּאִין' כו' שֶׁבָּהֶם מֵאִיר 'עַתִּיקָא קַדִּישָׁא'. וְעַל־
16 דֶּרֶךְ־זֶה יִתְפָּרֵשׁ פֵּרוּשׁ "עַל דִּבְרָתִי", בְּיו"ד
17 יִתְרָה, שֶׁתָּאִיר בַּדִּבּוּר (בְּחִינַת הַמַּלְכוּת) בְּחִינַת
18 'חָכְמָה־וּבִינָה עִלָּאִין' כו'.
19 ה) **וְזֶהוּ** גַּם כְּלָלוּת עִנְיָן "סְמוּכִים לָעַד" גו',
20 כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהוּא עִנְיַן
21 הַסְּמִיכָה וְהָעֵזֶר לִבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת
22 הִיא בִּבְחִינַת נְפִילָה, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמַּמְשִׁיכִים בָּהּ
23 מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ מְאֹד נַעֲלֶה כו', עַד לִבְחִינַת הַס',
24 שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמַּקִּיף הָרָחוֹק שֶׁאֵין לוֹ אֲחִיזָה
25 בִּפְנִימִיּוּת כו'. וּבִכְלָלוּת הֲרֵי זֶה הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־
26 לָבֹא, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁ"לָעַד" שֶׁהוּא לְשׁוֹן
27 עֲדִי וְקִשּׁוּט, הוּא עִנְיַן הַתַּעֲנוּג שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־
28 לָבֹא (שֶׁזֶּהוּ גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם הַשַּׁבָּת, וּבִפְרָט
29 בְּ'רַעֲוָא דְרַעֲוִין'[36]). וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב[37] נְאֻם
30 שֶׁבָּהֶם בחכמה ובינה כפי שהם בדרגה גבוהה (עילאין') מֵאִיר 'עַתִּיקָא
31 קַדִּישָׁא' בחינת 'עתיק יומין' שב'כתר עליון', וכפי שהוסבר בהרחבה

---

31) פירש"י עה"פ. 32) שם ס"ע תכט (ס"ה). 33) תהלים קכג, א. 34) שם קיג, ה. וראה אוה"ת ויחי שצו, ב. 35) ח"ג רסה, סע"ב. 36) ראה המשך תרס"ו ע' תקמו ואילך. 37) תהלים קי, א.

ביאור בדרך אפשר

קדם רצון להתהוות בחינה זו (בחינת כתר), ובראשית כל ההשתלשלות יש רצון כללי (כתר כללי, הנקרא "אדם קדמון") שהוא הרצון לכל הרצונות וכל הבחינות כלולות בו בהשוואה אחת). **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב**[37] בתחילת פרק ק"י בתהילים שבו עסקינן **נְאֻם יְהוָה לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי גוֹ', שֶׁנּוֹסָף עַל הַפְּרוּשִׁים הַנַּ"ל שֶׁקָּאֵי** שהכוונה **עַל אַבְרָהָם וְדָוִד, יֶשְׁנוֹ גַּם הַפְּרוּשׁ שֶׁקָּאֵי** שהכוונה **עַל מָשִׁיחַ**[38] ופירוש זה מתאים לאמור שההמשכה בספירת המלכות (על ידי תורה ומצוות) בזמן הזה, כשהיא נופלת, היא מהאין־סוף בדרגה שתאיר לעתיד לבוא, בימות המשיח.

ו) **וְכָל זֶה** ההתגלות שתהיה לעתיד לבוא **תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת**[39], **וּבִפְרָט עַל־יְדֵי לִמּוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, וְעַד לְ'רָזִין דְּרָזִין דְּאוֹרַיְתָא'** של הסודות שבסודות התורה, **שֶׁהוּא עִנְיַן אוֹת ס', בְּחִינַת הַמַּקִּיף הָרָחוֹק שֶׁאֵין לוֹ אֲחִיזָה בִּפְנִימִיּוּת, כְּפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה** היינו לא רק 'סודות', מקיף הקרוב, אלא סודי סודות, מקיף הרחוק **(כְּכָל הָעִנְיָנִים שֶׁיֶּשְׁנָם בַּתּוֹרָה), וּבְאֹפֶן** והגילוי הוא בצורה כזו **שֶׁגַּם בְּחִינַת 'רָזִין דְּרָזִין' נִמְשֶׁכֶת וּבָאָה בִּלְמוּד בְּאֹפֶן שֶׁל הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה מַמָּשׁ** ויורדת ובאה בצורה פנימית, **וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וּבָא** ומאיר **לְמַטָּה בָּעוֹלָם, וְנִשְׁלֶמֶת הַכַּוָּנָה הַכְּלָלִית שֶׁ"נִּתְאַוָּה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים"**[40], שהעולם הזה, העולם התחתון ביותר, יהיה מקום ראוי להתגלות האלוקות, כוונה ותכלית שתושלם במילואה **בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, גְּאֻלָּה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גָּלוּת, שֶׁלָּכֵן יֹאמְרוּ אָז** כשתבוא הגאולה **"שִׁיר חָדָשׁ"**[41], **לְשׁוֹן זָכָר**[41] **(וְלֹא** 'שירה' **בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁנְּקֵבָה יוֹלֶדֶת** משל לגאולה **וְחוֹזֶרֶת וּמִתְעַבֶּרֶת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַגָּלוּת**[42] שנמשלה לעיבור, ואם זו גאולה שאחריה יש שוב גלות, הרי אין זו גאולה נצחית ואיננה גאולה שלימה **וְאִלּוּ לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה עִנְיַן הַלֵּדָה בִּלְבַד,** גאולה שאין אחריה גלות), **עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ (״שֵׁב לִימִינִי״, כַּנַּ"ל סְעִיף ה** שיש מפרשים את כל הפרק על משיח, וכמובא ברשימות הצמח־צדק, הכוונה לפירוש הספורנו שבכותרת הפרק כתב 'זה המזמור חבר המשורר על המשיח' ועל המילים הללו 'שב לימיני', פירש 'לא תגלה עדיין, אבל תשב לימיני ומלאכי השרת על שמאלי', וממשיך ומפרש גם את הפסוקים הבאים על המשיח), **יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

1 הְיָוִ' לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי גוֹ', שֶׁנּוֹסָף עַל הַפְּרוּשִׁים
2 הַנַּ"ל שֶׁקָּאֵי עַל אַבְרָהָם וְדָוִד, יֶשְׁנוֹ גַּם הַפְּרוּשׁ
3 שֶׁקָּאֵי עַל מָשִׁיחַ[38].
4 ו) **וְכָל** זֶה תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן
5 מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת[39], וּבִפְרָט עַל־יְדֵי לִמּוּד
6 פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, וְעַד לְ'רָזִין דְּרָזִין דְּאוֹרַיְתָא',
7 שֶׁהוּא עִנְיַן אוֹת ס', בְּחִינַת הַמַּקִּיף הָרָחוֹק שֶׁאֵין
8 לוֹ אֲחִיזָה בִּפְנִימִיּוּת, כְּפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה (כְּכָל
9 הָעִנְיָנִים שֶׁיֶּשְׁנָם בַּתּוֹרָה), וּבְאֹפֶן שֶׁגַּם בְּחִינַת
10 'רָזִין דְּרָזִין' נִמְשֶׁכֶת וּבָאָה בִּלְמוּד בְּאֹפֶן שֶׁל
11 הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה מַמָּשׁ, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי
12 שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וּבָא לְמַטָּה בָּעוֹלָם,
13 וְנִשְׁלֶמֶת הַכַּוָּנָה הַכְּלָלִית שֶׁ"נִּתְאַוָּה הַקָּבָּ"ה
14 לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים"[40], בַּגְּאֻלָּה
15 הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, גְּאֻלָּה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גָּלוּת,
16 שֶׁלָּכֵן יֹאמְרוּ אָז "שִׁיר חָדָשׁ"[41], לְשׁוֹן זָכָר[41]
17 (וְלֹא בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁנְּקֵבָה יוֹלֶדֶת וְחוֹזֶרֶת
18 וּמִתְעַבֶּרֶת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַגָּלוּת[42], וְאִלּוּ לֶעָתִיד־
19 לָבֹא יִהְיֶה עִנְיַן הַלֵּדָה בִּלְבַד), עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ
20 צִדְקֵנוּ ("שֵׁב לִימִינִי", כַּנַּ"ל סְעִיף ה), יָבֹא
21 וְיִגְאָלֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

38) פי' הספורנו - הובא ביהל אור שם ע' תכה (ס"ב). וראה גם שם ס"ד (ושם ע' תל (ס"ה)). 39) ראה תניא רפל"ז. 40) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ. 41) ראה מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פכ"ג, יא. תוד"ה ה"ג ונאמר - פסחים קטז, ב. ועוד. 42) שמו"ר שם. אוה"ת בא ע' ש. ח"ח ע' ב'תתקלו.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שלישי עמ' א

מעורבים ואין הפסק המחיצה ניכר במים, והרי כשהמחיצה **לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם** סמוך למים, **נְמִי** – גם כן **הָא עָרִיבִי מַיָּא** – הרי המים מעורבים ואין הפסק המחיצה ניכר במים. **אָמַר לֵיהּ** – השיב לו אביי, **לֹא שְׁמִיעַ לָךְ**: וכי לא שמעת **הָא דְּתָנֵי** – ברייתא זו ששנה **יַעֲקֹב קַרְחִינָאָה, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּשַׁקֵּעַ** את **רָאשֵׁי הַקָּנִים** התחתונים של המחיצה **בַּמַּיִם, טָפֵי**.

מקשה הגמרא: **וְאֶלָּא, הָא** – דבר זה **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, קוֹרָה אַרְבָּעָה מַתֶּרֶת בְּחוּרְבָּה**, שבית שחרב ואין בו עכשיו מחיצות כדין רשות היחיד, ונשארה בו קורה שהיא רחבה ארבעה טפחים תחובה מכותל לכותל, מותר לטלטל תחתיה, שאנו רואים את החוד של עובי הקורה בשני צדדיה כאילו הוא יורד עד הקרקע, ונמצא המקום שתחת הקורה מוקף מחיצה [ציור ה]. **וְרַב נַחְמָן אָמַר** בשם **רַבָּה בַּר אֲבוּהּ,**

בס"ד. שיחת ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

א. יום הש"ק פרשת וירא חל בשנה זו ביום העשרים לחודש מרחשון, יום הולדת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע.

וכיון שהענין של שבת פרשת וירא הוא בכל שנה, ואילו שייכותו לכ"ף מרחשון היא רק בקביעות שנה זו — הרי מובן, שתחילה בא הענין דשבת פרשת וירא, שישנו בכל שנה ושנה, ולאח"ז בא הענין דכ"ף מרחשון, שקביעותו בש"פ וירא אינה בכל שנה.

ב. הביאור בענין פרשת וירא, שחלוקה מפרשת לך לך[1] שבה מדובר אודות אברהם אבינו כפי שהי' קודם המילה, ואילו בפ' וירא מדובר אודות אברהם אבינו לאחרי שכבר קיים מצות מילה[2] (באופן של ברית עולם[3] בבשר הגוף הגשמי, שעיקרו כשיצא מהסכנה[4]), והקשר עם הענין ד"וירא[5] אליו ה'"[6] (ולא רק "במחזה"[7], תרגום של ראי'[8]), ראיית המהות דאלקות (וכמו החילוק בין "זה" ל"כה"[9]), כיון שע"י מצות מילה נתעלה ויצא מגדרי הנבראים (שיכולים להגיע רק עד שרשם ומקורם) ונתאחד לגמרי עם הבורא[10] —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"י ע' 49 ואילך.

---

1) שהם הפרשיות שכל תוכנן מתייחס לאברהם אבינו במיוחד, משא"כ פ' נח, שרק בסופה נזכר אודות אברהם, אבל כללות הפרשה היא בנוגע לנח (וכמדובר וכבר נדפס שעבודתו של נח היתה ענין אחר לגמרי מעבודתו של אברהם (ראה לקו"ש ח"ב ע' 322 ואילך. ח"ג ע' 756 ואילך)), וכן פ' חיי שרה, שגם עניני יצחק* הם עיקריים, והיא בבחי' ממוצע בין (לך לך ו)וירא לתולדות, שעיקרה אודות יצחק.

2) שהרי "וירא אליו ה'" הי' ב"יום שלישי למילתו", ואז בא הקב"ה "לבקר את החולה"** (פרש"י ריש פרשתנו).

3) וכידוע (ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חל"ב ס"ע 269 ואילך. וש"נ) החידוש במצות מילה שהיא באופן של "פעולה נמשכת" (כלשון הידוע), כפי שמוכיחים זאת מדברי הגמרא (מנחות מג, ב) "בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר, אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו" — דלכאורה, "למה שמח עלי' יותר מראשו וזרועו וכל גופו*** שקיים בהם מצות תפילין וציצית וכמה מצות, אלא מילה היא מצוה בכל עת כו'" (שו"ת מהר"ח או"ז סי"א), והיינו, שבכל שאר המצוות נמשכת תמיד (לא פעולת המצוה, שאינה אלא בשעת הפעולה, אלא) רק התוצאה של המצוה (הזיכוך שנעשה בהאבר שבו נתקיימה המצוה), ואילו במצות מילה, נמשכת תמיד גם פעולת המצוה.

4) וזהו החידוש במצות מילה — שאף ש"סכנת נפש היא" (תנחומא לך לך טז), מ"מ נצטווינו על זה.

5) שזהו שמה של הפרשה ע"פ מנהג ישראל (ש"תורה היא" (נסמן בתורת מנחם — התוועדויות חנ"ח ע' 5)), ו"שמא מילתא היא" (נסמן בתורת מנחם ע' 65), ומזה מובן שכל ענינה של הפרשה הוא — "וירא".

6) וכמדובר פעם (שיחת ש"פ וירא תשכ"ה — לקו"ש ח"ה ע' 91 הערה 36. חכ"ה ע' 72 ואילך) ש"וירא אליו ה'" הו"ע של נבואה****, וכפי שמצינו בדברי הרמב"ם (מו"נ ח"ב פמ"ב) שמביא הפסוק "וירא אליו ה'" בנוגע לענין הנבואה אצל אברהם.

7) שנאמר בפ' לך לך (טו, א) בברית בין הבתרים. — ומה שמצינו במדרש (ב"ר פמ"ד, ו. וש"נ) "עשרה לשונות נקראת נבואה", וביניהם גם "חזון .. במחזה" — הרי עשר הלשונות הם עשר דרגות, ומובן, שדרגת הנבואה ד"במחזה" אינה מגעת לדרגת הנבואה ד"וירא אליו ה'".

8) ע"ד המבואר בדרושי חסידות (ראה לקו"ת ואתחנן ז, רע"א. ובכ"מ) בפירוש הכתוב (איוב יט, כו) "מבשרי אחזה אלקה", וכן מבואר בתו"א (משפטים עח, ג) בפירוש הכתוב (משפטים כד, יא) "ויחזו את האלקים".

9) נסמן בלקו"ש שבפנים ע' 52.

10) ולא רק כמו תפלה, שאף שענינה העלאה, ונעשה שינוי בהמטה באופן שמתבטל ממציאותו, שלכן אומר "אדנ־י שפתי תפתח", מ"מ, אינו מתאחד עדיין עם הבורא.

---

*) ולהעיר שגם בנוגע לסיפור אודות השליחות של אליעזר מודגש בדברי רז"ל (פרש"י חיי שרה כד, מב. ועוד) הלשון "יפה שיחתן של עבדי **אבות**", לשון רבים, לא רק אברהם לבדו.

**) וגם ענין זה מהוה הוראה — כדברי הגמרא (סוטה יד, א) שצריך "להלך אחר מדותיו של הקב"ה .. הקב"ה ביקר חולים, דכתיב וירא אליו ה' .. אף אתה בקר חולים".

***) כמבואר בספר חרדים חלוקת כל המצוות ביחס לאברי האדם — מצוות התלויות בידים או ברגלים, בלב וכו'.

****) שענינה ש"רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני" (שמואל־ב כג, ב), היינו, שדבר הוי' נמשך ובא למטה **על לשונו** — בדוגמת המילה שהיא "בריתי **בבשרכם** לברית עולם" (לך לך יז, יג).

* * *

ג. ידוע הסיפור[11] אודות כ"ק אדנ"ע (בעל יום ההולדת דכ"ף מרחשון) שבילדותו שאל את זקנו הצ"צ בנוגע ל"וירא אליו ה'", מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו, ולנו אינו נראה? ויענהו הצ"צ: כשיהודי, או יהודי צדיק (כב' הנוסחאות), בגיל תשעים ותשע שנים, מחליט שעליו למול את עצמו, ראוי הוא שיתגלה אליו הקב"ה.

וכיון שפתגם זה נאמר ע"י הצ"צ, נשיא בישראל, וכ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא בישראל בדורות שלאח"ז, חזר על זה וצוה לפרסמו בדפוס[11] — הרי זה בודאי שייך לכל הדורות שבנשיאותם, כולל גם דורנו זה כו'[12], ועד לדורו של משיח והוא בכלל.

ועוד זאת, שכיון שזהו פתגם שנאמר ע"י נשיא בישראל, שכל ענינו להיות כלי וצינור שעל ידו יתגלה דבר ה', כלשון הכתוב[13]: "גלה סודו אל עבדיו הנביאים" — הרי בודאי שבפתגם זה ישנם כו"כ ענינים, כולל גם עניני סוד, רזין ורזין דרזין וכו'.

ובהקדמה — שמצינו גם בנגלה דתורה שאחרונים מדייקים בדברי הראשונים, ובפרט בנוגע לרמב"ם, שמדייקים בלשונו ועי"ז מתרצים כו"כ קושיות כו', אע"פ שאין הכרח לומר שהרמב"ם חשב אודות שאלות אלו ודייק בלשונו כדי לתרצם, ויכול להיות שבזמן הרמב"ם ובזמנים שלפניו לא נתעוררו עדיין שאלות אלו, אלא כיון ש"רוח ה' דיבר בו", נכתבו דבריו בדרך ממילא בתכלית הדיוק כו'[14].

וזהו גם הביאור בתוכן דברי ר' הלל מפאַריטש[15] בנוגע למאמר דא"ח של הצ"צ, שבשעת אמירת המאמר הרי זה "תורה מסיני", אבל בנוגע ללימוד המאמר לאח"ז, יכול מישהו אחר לפרש פירוש נוסף כו' — כיון שבדברי הצ"צ כלולים כו"כ ענינים, ובמילא יש נתינת מקום לפירוש נוסף (שהרי לא היתה כוונתו לשלול ח"ו את הפירוש של הצ"צ, אלא רק שיש מקום ללמוד באופן אחר).

ולאלו שמחפשים ראיות קדומות יותר, ולא מסתפקים אפילו בכך שמביאים ראי' מהרמב"ם — הנה[16]:

על מסכת אבות ישנם ריבוי פירושים שנאמרו ע"י הרמב"ם ורש"י וכל שאר המפרשים במשך כל הדורות — אע"פ שישנו כבר פירוש של תנאים ואמוראים: אבות דר"נ. ולכאורה: איך יכולים רש"י והרמב"ם וכיו"ב לומר פירוש שאינו כמו דברי התנאים והאמוראים שבאבות דר"נ?! והרי ח"ו לומר שאשתמיט מנייהו מ"ש באבות דר"נ!

אך הענין יובן ע"פ האמור לעיל — שבמסכת אבות כלולים ריבוי ענינים כו', ומהם ענינים שבזמן התנאים והאמוראים לא עמדו עליהם, ולכן לא יפלא שנאמרו פירושים נוספים בזמנו של רש"י והרמב"ם וכו'.

וכן הוא גם בנוגע לפתגם הצ"צ הנ"ל — שאע"פ שזהו ענין שנאמר לאדנ"ע בקטנותו, לפני שהגיע ל"בן עשר שנים למשנה", ואפילו לפני שהגיע ל"בן חמש שנים למקרא"[17], ובמכ"ש לפני שהי' שייך ללימוד הסוד כו', ועל ידו (ע"י שאלתו כו') נתעורר הצ"צ לומר פתגם זה, אעפ"כ, יש בפתגם זה ענינים נעלים גם ע"ד הסוד כו', אע"פ שיתכן שאדנ"ע לא עמד עליהם ("ער האָט דאָס ניט דערנומען") באותה שעה.

וע"ד מארז"ל[18] "אע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו", והיינו, שאפילו חבריו של דניאל — חנני' מישאל ועזרי', שהיו בדרגא נעלית ביותר, "לא חזו", ואעפ"כ, "מזלייהו חזו", ועד שענין זה פעל על הגוף

---

11) נדפס (בקצרה) ב"היום יום" ט חשון. וראה תורת מנחם — רשימת היומן ע' רעו. וש"נ.
12) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חנ"ז ס"ע 165. וש"נ.
13) עמוס ג, ז.
14) ראה תומים בביאורו לס' תקפו כהן בס"ק קכד בסופו (הובא בשו"ת צ"צ יו"ד סקע"ו ח"ג בתחלתו (קטז, ב)). וראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"נ ס"ע 198.
15) סה"ש תרצ"ז ע' 165.
16) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חי"ז ע' 62. וש"נ.
17) אבות ספ"ה.
18) מגילה ג, א. וש"נ.

הגשמי, ש"חרדה גדולה נפלה עליהם"[19]. ועד"ז בנוגע לענינים הנעלים שבפתגם הצ"צ הנ"ל, שגם אם אדנ"ע בקטנותו לא עמד עליהם, "מזלי' חזי".

ד. אך צריך להבין בתוכן פתגם הנ"ל:

איך אפשר לומר שכשיהודי צדיק בגיל תשעים ותשע שנים מחליט שעליו למול את עצמו ראוי הוא שיתגלה אליו הקב"ה – הרי פעולת המילה לא היתה מצד החלטתו של אברהם, אלא מצד ציווי הקב"ה, ומהו הפלא בכך שאברהם מל את עצמו, בה בשעה שנצטווה ע"י הקב"ה?!

וע"ד מ"ש רבינו הזקן באגה"ק[20] בנוגע לענין העקדה, ש"העקדה עצמה אינה נחשבת כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת א"א ע"ה, בשגם כי ה' דבר בו קח נא את בנך כו', והרי כמה וכמה קדושים שמסרו נפשם על קדושת ה' גם כי לא דבר בם ה'" (ולכן מבאר שהחידוש הוא בכך ש"א"א ע"ה עשה זאת בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו כו'"; אבל בנדו"ד אי אפשר לתרץ שהחידוש הוא בענין הזריזות כו').

ובפרטיות יותר – השאלה היא בשתים: (א) מהו החידוש במילת אברהם שבגלל זה ראוי הוא שהקב"ה יתגלה אליו, בה בשעה שהקב"ה בעצמו צווהו על המילה? (ב) איך אפשר לומר שבהיותו בן צ"ט שנה החליט אברהם למול את עצמו, בה בשעה שנצטווה ע"י הקב"ה?

וכאן אי אפשר לומר שזהו ענין ע"פ סוד, ע"פ פנימיות התורה, ומזלי' חזי כו' – דכיון שביאור זה נתקבל אצל אדנ"ע (והראי' – שלא הוסיף לשאול ולהקשות) בהיותו ילד לפני גיל חמש, הרי זה צריך להיות מובן בפשטות.

ה. והביאור בזה – בפשטות הכתובים:

מצינו שלפעמים התעכב אברהם על דברי הקב"ה לשאול כו', וכמו בנוגע לירושת הארץ, ששאל: "במה אדע כי אירשנה"[21]; וכאשר "האמין בה'" מבלי לשאול שאלות, אזי "ויחשבה לו צדקה"[22], והיינו, שהעובדה ש"לא שאל .. על זאת", היא ענין וחידוש מיוחד בהנהגת אברהם, שלכן חשבה הקב"ה "לזכות ולצדקה".

ולפעמים הבהיר הקב"ה מלכתחילה את הדברים כדי שלא יהי' מקום לשאלות, וכמו בהציווי "לך לך מארצך וגו'"[23], שהקב"ה הוסיף להבהיר "ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך"[24], כפירוש רש"י: "לפי שהדרך גורמת .. ממעטת פרי' ורבי' .. הממון .. (ו)השם, לכך .. הבטיחו על הבנים ועל הממון ועל השם".

ובהקדים – שלכאורה אינו מובן: גם אם הקב"ה לא הי' מבטיחו כו', בודאי הי' אברהם מקיים ציווי הקב"ה, ובמכ"ש וק"ו מזה שאברהם לקח את יצחק בנו לעקידה – ובשתים: (א) ענין העקידה אינו רק ענין של מיעוט ("ממעטת פרי' ורבי'"), אלא שלילה לגמרי (שהרי אברהם לא ידע כוונת הקב"ה באמרו "והעלהו .. לעולה", ש"לא הי' חפץ הקב"ה לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עולה" בלבד[25]), (ב) ענין העקידה הוא דבר ודאי, ואילו כאן הרי זה רק ספק, שהרי הדרך רק גורמת למעט כו'.

וא"כ, למה הוצרך הקב"ה להבטיחו כו', ואדרבה: מוטב שלא הי' מבטיחו, שאז היתה ניכרת יותר מעלתו של אברהם שגם ללא הבטחות הרי הוא מקיים ציווי הקב"ה?!

אך הענין הוא – שלולי זה שהבטיחו כו', יש נתינת מקום לשאלות, והדבר תלוי בבחירתו של אברהם – אם לקבל את הדברים ללא שאלות, כמו "והאמין בה'", או לשאול על זה, כמו ששאל "במה אדע כי אירשנה". ולכן הבטיחו הקב"ה מלכתחילה, כדי שלא יהי' מקום לשאלות.

---

19) דניאל יו"ד, ז.
20) סכ"א.
21) לך לך טו, ח.
22) שם, ו ובפרש"י.
23) שם יב, א.
24) שם, ב.
25) וירא כב, ב ובפרש"י.

ו. ועפ"ז מובן גם בנוגע לענינו:

כאשר אברהם הי' בן צ"ט שנה והקב"ה אמר לו "התהלך לפני (במצות מילה) ו(בדבר הזה) תהי' תמים"[26] — היתה צריכה להתעורר אצלו שאלה: היתכן?! עד עתה עבד עבודתו בשלימות במשך צ"ט שנות חייו, וכבר עבר כו"כ נסיונות כו', וכבר הי' גם הענין ד"ברית בין הבתרים" כ"ט שנים לפנ"ז — בהיותו בן ע' שנה[27]; ולפתע אומרים לו שע"י המילה דוקא יהי' "תמים"?!

ואעפ"כ, לא שאל אברהם אבינו מאומה על ציווי זה, שהתקבל אצלו בפשיטות, מבלי שהקב"ה יבהיר את הדבר. ולאידך גיסא, לא מצינו שהקב"ה חשב זאת לזכות ולצדקה (כמו "והאמין בה' ויחשבה לו צדקה").

ובהכרח לומר, שאברהם מצד עצמו החליט כבר שעדיין לא הגיע לשלימות העבודה, ולכן, כשאמר לו הקב"ה "התהלך לפני והי' תמים", לא הי' הדבר חידוש אצלו, ולכן לא שאל מאומה, וגם הקב"ה לא הי' צריך להבהיר מאומה. ובמילא לא שייך לומר על זה "ויחשבה לו צדקה".

ועפ"ז מובן פתגם הצ"צ שכשיהודי בן צ"ט שנה מחליט שעליו למול את עצמו, ראוי הוא שיתגלה אליו הקב"ה — כיון שאברהם מצד עצמו הגיע למסקנא זו[28].

ז. והנה, כיון שההתעוררות לאמירת פתגם זה היתה ע"י (שאלת) כ"ק אדנ"ע, הרי מובן, שענין זה (הגילוי ד"וירא אליו ה'") שייך במיוחד אליו:

ויובן בהקדם תוספת ביאור בהעילוי ד"וירא אליו ה'" לגבי הענין ד"במחזה" (כנ"ל ס"ב) — שהחילוק ביניהם הוא בדוגמת החילוק בבחינת עתיק כפי שבאה בהתלבשות בבחי' אריך אנפין, שזהו הענין ד"במחזה", לגבי ג' ראשין דעתיק כפי שהם מצד עצמם (שאינם מתלבשים בבחי' א"א), שזהו"ע ד"וירא"; והיינו, שאע"פ שגם בחי' אריך היא למעלה מהשתלשלות וכתר עליהם, הרי זה שייך עדיין להשתלשלות — שזהו כפי שסדר השתלשלות הוא בבחי' הכתר, משא"כ בחי' עתיק היא למעלה מהשתלשלות לגמרי, ואינה שייכת כלל להשתלשלות.

וענין זה שייך במיוחד לכ"ק אדנ"ע — ע"פ המסופר בקונטרס "חנוך לנער"[29] אודות דברי הצ"צ בנוגע ללידת אדנ"ע בכ' חשון תרכ"א, "שיש בזה שני כפי"ן, שהוא רומז לכתרא עילאה", שהם ב' המדריגות שבכתר: אריך (כפי שנאצלים הם בכתר) ועתיק (כפי שהמאציל הוא בכתר).

ויש לומר בדרך אפשר שזהו גם הקשר עם הברית מילה של אדנ"ע בנר ב' דחנוכה[30] — כי, החידוש בנר ב' דחנוכה הוא שבו התחיל הנס בגלוי (משא"כ בנוגע ליום א', יש שאלה מה הי' הנס, מאחר שהיתה כמות שמן שמספיקה להדליק יום אחד, ככל פרטי התירוצים שנאמרו בזה[31]), וענין זה קשור עם בחי' עתיק שלמעלה מהשתלשלות.

ח. וענין זה קשור עם תורתו של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע:

ובהקדמה — שאע"פ שאי אפשר לחלק בין המאמרים של רבותינו נשיאינו, הרי ידוע[32] פתגם חסידים הראשונים שאדנ"ע הוא הרמב"ם של תורת החסידות, כיון שבמאמריו באים כל הענינים בסדר מסודר כו', כמו בחיבורו של הרמב"ם.

ומזה מובן, שכשם שהרמב"ם כותב בהקדמתו לספרו יד החזקה, ש"אדם קורא בתורה שבכתב תחלה, ואחר כך קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה" — כן הוא גם בנוגע למאמרי אדנ"ע, ששם ישנם כל הענינים בגלוי, ובאופן שבא בהבנה והשגה בחכמה בינה ודעת, ועד שנמשך גם בנוגע לפועל —

---

26) לך לך יז, א (ובפרש"י).
27) ראה פרש"י בא יב, מ.
28) ראה גם לקו"ש הנ"ל ס"ב הערה 34.
29) ע' 8. וראה "היום יום" כ חשון.
30) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 209 הערה 25. אג"ק חל"ב ע' צד.
31) ראה אנציק' תלמודית (כרך טז) ערך חנכה ס"א (ע' רמ). וש"נ.
32) לקו"ד ח"ב רצו, א. סה"ש תר"ץ ע' 95. וראה גם תורת מנחם — התוועדויות חי"א ריש ע' 255.

בעבודת התפלה, הן בנוגע לנפש האלקית והן בנוגע לנפש הבהמית כו', ועד לעבודה ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[33] ו"בכל דרכיך דעהו"[34] — שעי"ז נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים[35].

ובודאי מצליחים בכל זה, כיון שזהו רצון הנשיאים, ועד שפועלים הענין ד"ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"[36], "נחלה בלי מצרים"[37].

וכמבואר באגה"ק של הבעש"ט[38], שהמענה על השאלה אימתי קא אתי מר, דא מלכא משיחא, הוא — כשיפוצו מעיינותיך חוצה, שאז יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

* * *

ט. מאמר (כעין שיחה) ד"ה סמוכים לעד גו'.

* * *

י. בהמשך להמדובר במאמר[39] אודות גדלות החסד של אברהם, יש גם פירוש רש"י הקשור עם החסד של אברהם — על הפסוק[40] "ויגש אברהם וגו'", בנוגע לתפלתו של אברהם להקב"ה שיסיר את הגזירה שנגזרה על סדום ועמורה אדמה צבויים וצוער, באריכות הדיבור כו', שלכן הוצרך להבהיר (וכמ"פ) "הנה נא הואלתי לדבר גו' (ואנכי עפר ואפר)"[41], "אל נא יחר לאדנ־י וגו'"[42] — שבזה מודגש גדולת החסד של אברהם.

יא. הביאור בפירוש רש"י[40] "מצינו הגשה למלחמה, ויגש יואב[43] וגו'[44], הגשה לפיוס, ויגש אליו יהודה[45], והגשה לתפלה, ויגש אליהו הנביא[46], ולכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות ולפיוס ולתפלה" — דכיון ש"אברהם עודנו עומד לפני ה'"[47], עכצ"ל ש"ויגש אברהם" היינו הגשה נפשית, שנכנס למצב נפשי חדש[48], כדי שיוכל "לדבר קשות" — שבזה התחיל; וכיון שהכניסה לדבר קשות מובנת גם ללא התיבות "ויגש אברהם", עכצ"ל, שהוספת תיבות אלו באה ללמדנו שהגשה זו כוללת גם הכניסה "לפיוס ולתפלה" שבהמשך דבריו, שהרי מצינו שהתורה משתמשת בלשון "ויגש" לתאר הכנת האדם לדבר קשות, לפיוס ולתפלה —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"י ע' 55 ואילך.

* * *

יב. בנוגע ללימוד ענין באגרת התשובה — אוחזים עתה בהלימוד על גלי האויר בפרק ו', ויש שם ענינים פשוטים שאינם מובנים, ואין איש שם על לב:

לאחרי שמבאר בהתחלת הפרק החילוק בין זמן הבית, "שהיו ישראל .. מקבלים חיות .. ע"י נפש האלקית לבדה", לגבי הזמן "שירדו ממדריגתם וגרמו במעשיהם סוד גלות השכינה, כמ"ש[49] ובפשעיכם שולחה אמכם וכו'", שאז יכולים לקבל חיות מהיכלות הסט"א כו' — ממשיך: "והנה יעקב חבל נחלתו כתיב[50], עד"מ כמו החבל שראשו א' למעלה וראשו השני למטה, אם ימשוך אדם בראשו השני, ינענע וימשך אחריו גם ראשו הראשון וכו'".

33) אבות פ"ב מי"ב.
34) משלי ג, ו.
35) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.
36) ויצא כח, יד.
37) שבת קיח, סע"א.
38) כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.
39) פ"ג (תורת מנחם — התוועדויות חנ"ח ע' 255).
40) פרשתנו יח, כג.
41) שם, כז.
42) שם, ל־לב.
43) שהי' שר הצבא אצל דוד, ושם מדובר אודות גישה למלחמה (וראה לקו"ש שבפנים הערה 2).
44) שמואל־ב יו"ד, יג.
45) ר"פ ויגש.
46) מלכים־א יח, לו.
47) פרשתנו שם, כב.
48) ולא כפי שהתנהג עד עתה עם הקב"ה באופן ד"והי' תמים" — לקבל כל דבר בתמימות.
49) ישעי' נ, א.
50) האזינו לב, ט.

ואינו מובן[51]:

משמעות הלשון "והנה יעקב חבל נחלתו כתיב" – שכאן מתחיל ענין חדש שלא נאמר לפנ"ז. ולכאורה: כבר נתבאר בפרק ה' הענין ד"יעקב חבל נחלתו", "פי' כמו חבל עד"מ שראשו א' קשור וכו'", וא"כ, לא מתאים הלשון "והנה יעקב חבל נחלתו כתיב", שהוא כמו ענין חדש, אלא הי' צריך להתייחס למשנת"ל בענין יעקב חבל נחלתו?

וביותר אינו מובן הלשון "כתיב", היינו, שמתייחס לפסוק להביא ממנו ראי' על ענין החבל – דלכאורה מהו הצורך לחזור למקור הדברים בפסוק, לאחרי שכבר ביאר ענין החבל?

ובפרט שגם בחלק ראשון[52] נאמר "כי יעקב חבל נחלתו, וכמשל המושך בחבל כו'", ושם לא נאמר "כתיב", וא"כ, באגה"ת, חלק שלישי דספר התניא[53], בודאי לא הוצרך להוסיף "כתיב"?

וכן יש לדייק (כפי שכבר דובר פעם[54]) מ"ש כאן "שראשו א' למעלה וראשו השני למטה", ולא כמ"ש בפ"ה "שראשו א' קשור למעלה וקצהו למטה"?

ומזה מובן, שנוסף על משנת"ל מבאר כאן ענין חדש – ש"ראשו השני למטה", ולכן מתחיל כמו ענין חדש: "והנה כו'", ומוסיף "כתיב", כיון שעל ענין חדש זה יש צורך בראי' מהפסוק. וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

יג. באגרת התשובה כאן מבאר רבינו הזקן ענין חדש ואף הפכי מהקודם, ועפ"ז מובנים כמה שינויים מפרק לפרק.

ובקיצור: בפ"ד – מבאר הענין ד"כי חלק ה' עמו". בפ"ה – איך "חלק ה' עמו" נמשך בגוף – שזהו (כסיום הענין דהכתוב – ע"י) שיעקב – חבל נחלתו, סיום וקצה ההמשכה (ולכן קאמר "ראשו כו' וקצהו") מלמעלמ"ט ע"י החבל, ושע"י החטא נכרת ונפסק החבל ואינו מקבל ההשפעה מלמעלה; אבל כאן מחדש שע"י החטא נעשה "ובפשעיכם שולחה אמכם" – שממשיכים אלקות בקליפה, והיינו, שמושכים ("מ'שלעפט אַריין") את הקב"ה בגלות.

אך עפ"ז אינו מובן[55]: כיון שנפסק החבל, איך אפשר לומר שממשיכים אלקות בקליפה – הרי החבל נפסק ואין לו חיבור עם המטה?

וגם אינו מובן: איך נמשך בקליפה ע"י החבל – הרי ע"י החבל נמשך רק עד היכן שהחבל מגיע, וכיון שהחבל "ראשו א' קשור למעלה וקצהו למטה" – אצל האדם, אבל לא למטה מהאדם, א"כ, איך נעשה ע"י החבל המשכת אלקות בקליפות שהם למטה מהאדם, ובמילא למטה מסיום החבל?

בשלמא מ"ש בפ"א ש"ע"י שנדבק הרע בנפשו עושה פגם למעלה .. בלבושים די"ס דעשי'" – הרי זה מובן; אבל איך יכול להיות המשכת אלקות בקליפה?

ועל זה מוסיף בפ"ו ענין חדש – שלכן אומר "והנה", ומסיים "כתיב", שחוזר למקור הדברים בפסוק (משא"כ בפמ"ה שאינו אומר "כתיב", כיון ששם אינו צריך לשלול ענין וביאור שקדמו) – שהפירוש בהכתוב "יעקב חבל נחלתו" (כענין בפ"ע והפכי מהנ"ל) הוא, שהלמטה, "ראשו (בנוגע לפעולה) השני" פועל על הראש (בנוגע לחיות) דלמעלה, וממשיך (ועוד ענין חדש) ומוריד כו' (היכלות כו').

והיינו, שגם החלק שלמטה הוא "ראש" בפני עצמו, וגם הוא ממשיך חיות. – החיות נמשכת אמנם מלמעלה, אבל עי"ז שהחלק שנמצא למטה קשור סוכ"ס עם ראשו העליון, למעלה, במילא נמשך חיות גם משם, וחיות זה נמשך להקליפות.

---

51) מכאן עד סוסי"ג – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף) ח"ב ע' קפג ואילך.

52) פמ"ה.

53) לא כמו שער היחוד והאמונה, שיש סברא שהוא חלק ראשון (ראה הערות ותיקונים לתניא (קצז, ב). וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ד ע' 90 הערה 197. וש"נ).

54) לקו"ש ח"ט ע' 216 ואילך.

55) ראה גם לקו"ש שם ס"ע 215 ואילך.

ובזה ב' פרטים חדשים: (א) דהחבל ממשיך לאחרים (לא כבפ"ה – ליעקב), (ב) ירידה למטה מיעקב חבל, עד תוך היכלות כו' – שלזה מוכרח לתרץ: איך אפשר לחבל שתוריד למטה מהחבל? ולזה כופל "שמשם מקבל כו'", היינו שבאותו ענין יעקב מקבל (למטה מהמשפיע כו').

* * *

יד. ה"יינה של תורה", בנוגע להלימוד מאברהם, שבענין של הצלת נפשות[56], לא עשה חשבונות[57], אלא נכנס מיד לדבר קשות כלפי הקב"ה, היפך טבעו במדת החסד – נכלל בשיחה המוגהת דלעיל סי"א.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

וכמסופר בזהר[58] שרשב"י פגש מלאך שאמר לו שהולך להחריב את העולם בגלל שאין שלושים צדיקים בדור, ואמר לו רשב"י: לך לפני הקב"ה ואמור לו שבר יוחאי נמצא בעולם (ולא יניח זאת כו'), וגם לאחרי שהקב"ה אמר למלאך אל תשים לב לבר יוחאי, אמר רשב"י למלאך: אם לא תלך עוה"פ לפני הקב"ה, אגזור עליך שלא תעלה השמימה כו', וכשתעלה לפני הקב"ה אמור לו: אם אין שלושים צדיקים בעולם [ומקשר זאת עם מ"ש[59] "ואברהם הי' יהי' גו'", "יהי'" בגימטריא שלושים], יספיקו עשרים וכו', ועד שיספיקו שנים – רשב"י ור' אלעזר בנו, ואם אין אפילו שנים – ישנו אחד, דכתיב[60] "וצדיק יסוד עולם". ומסיים: "זכאה חולקך ר"ש דקב"ה גזר לעילא ואת מבטל לתתא, בודאי עלך אתמר רצון[61] יראיו יעשה".

ובסופו של דבר – נעשה גם הקב"ה מרוצה מזה, באופן ד"נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"[62], ועד שקבעו בתורה, לשון הוראה[63] – הוראה לכל אחד מישראל.

וכיון ש"מעשה אבות סימן לבנים"[64], צריכה להיות כן הנהגת כל אחד מישראל, שכאשר צריך להציל יהודי או להמליץ טוב עליו, לא די להתחיל בדברי פיוס כו' (כפי שהיצה"ר – "דער קלוגינקער" – מנסה לטעון), אלא יש להתחיל מיד לדבר קשות מתוך "שטורעם", ועי"ז מצליחים לפעול כו', ועד שמצילים את העולם כולו.

וכאמור, שכל זה נעשה באופן של "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני".

---

56) קודם מ"ת – בנוגע לכל בני־אדם בשוה; ולאחר מ"ת, ש"בחר בנו מכל העמים", באופן ד"ונפלינו" (תשא לג, טז) – בעיקר בנוגע לבנ"י.

57) כולל גם – שלא להתחשב עם ב"ד של מטה או ב"ד של מעלה, כבנדו"ד, שנאמר (פרשתנו יט, כד) "וה' המטיר על סדום גו'", "הוא ובית דינו" (פרש"י) – הנה על זה אומר יהודי שאין רצונו להתעסק עם ב"ד של מעלה, אלא עם הקב"ה בעצמו.

58) ח"א רנה, א. ז"ח פרשתנו (כו, ב־ג).

59) פרשתנו יח, יח.

60) משלי יו"ד, כה.

61) תהלים קמה, יט.

62) תו"כ ופרש"י ויקרא א, ט. ספרי ופרש"י פינחס כח, ח. ועוד.

63) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.

64) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. ועוד.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שבת קודש עמ' ב

מחיצות אין הדבר ניכר אם נפחת משיעורו, ויסברו האנשים שעדיין גדול הוא יותר מבית סאתיים, וימשיכו לטלטל ממנו לקרפף, ולפיכך אסרו חכמים את הטלטול מגג לקרפף בכל ענין. הגמרא מבארת את שיטות התנאים במשנה: **אָמַר רַב יְהוּדָה, כְּשֶׁתְּמְצָא לוֹמַר** – כשתדקדק בדברי התנאים במשנה (לעיל פט.) ותעמוד על סוף דבריהם תמצא שכך יש לומר, **לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** שבמשנה **נַגִּין רְשׁוּת לְעַצְמָן** – כל גגות העיר הם רשות אחת בפני עצמה, ומותר לטלטל מגגו של ראובן לגגו של שמעון, וכן כל **חֲצֵירוֹת** העיר הם **רְשׁוּת לְעַצְמָן**, ומותר לטלטל [כלים ששבתו בחצר] מחצר של יחיד לחצר של יחיד אחר, וכן מחצר של רבים לחצר של רבים, אפילו אם לא עירבו ביניהם,

לקוטי־שיחות פרשת וירא כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

א.

פירוש רש״י על ״ויאמרו אליו״, והשאלות על כך

מן הפסוק[1] ״ויאמרו אליו איה שרה אשתך...״ מצטט רש״י את המילים ״ויאמרו אליו״ ומפרש: ״נקוד על אי״ו שבאליו, ותניא[2] רבי שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכו׳ וכאן הנקודה רבה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו איו אברהם. למדנו[3] שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה[4] על האיש״ (ולאחר מכן ממשיך רש״י ״בבבא מציעא אומרים...״, כדלהלן ס״ב).

אין מובן:

א) פירוש רש״י הוא, לכאורה, על המילה ״אליו״ בלבד (״נקוד על אי״ו שבאליו״) — מדוע הוא מצטט גם את המילה ״ויאמרו״?

ב) רש״י מציין את שם בעל המאמר רק כאשר ציון השם תורם להבנת הענין — מה נוסף בהבנת הענין על־ידי הציון שכלל זה (״כל מקום שהכתב...״) נאמר על־ידי רבי שמעון בן אלעזר?

ג) הכלל ״כל מקום...״ דורש הסבר: לשם מה יש להרבות נקודות עד שיהיה ״נקודה רבה על הכתב (ואז) אתה דורש הנקודה״ — הרי ״כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב״, ואם כך, די לנקד את מעט האותיות שאינן נדרשות, ואז ידרשו את אותן האותיות הרבות, שהן כתב, בלתי מנוקדות[5]?

ובענייננו: כדי לרמוז שצריך לדרוש את האותית אי״ו, די היה בנקודה אחת על האות למ״ד, ואז היו דורשים את האותיות אי״ו מפני הכלל שכ״שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב״ — לשם מה יש צורך בניקוד על שלוש אותיות?

ד) בנוסף על הקשיים שבפירוש רש״י זה, יש כאן גם סתירה לפירוש רש״י מאוחר יותר: על המילים ״ולא ידע בשכבה ובקומה״[6] אומר רש״י ״ובקומה... נקוד, לומר שבקומה ידע״. רואים מכך, שהניקוד בא כדי לעקור את המילה[7], וכיצד מתאימים הדברים לדברי רש״י כאן שכאשר ״נקודה רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה״?

ב.

דברי רש״י על הטעמים לשאלת המלאכים, והקשיים עליהם

לאחר מכן ממשיך רש״י, באותו ״דיבור המתחיל״, ואומר: ״בבבא מציעא[8] אומרים, יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שצנועה היתה, כדי לחבבה על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה״.

ובכך אין מובן:

א) ״יודעים היו... כדי לחבבה... כדי לשגר לה...״ איננו הסבר על ״אי״ו״, אלא על ״איה שרה אשתך״ — ורש״י היה צריך, לכאורה, לכתוב זאת ב״דיבור המתחיל״ בפני עצמו, ולא בהמשך לפירושו ״נקוד על אי״ו״?

ב) מדוע מציין רש״י ש״יודעים היו...״ נאמר בבבא מציעא?

ג) מדוע מזכיר רש״י את שמו של האומר ״כדי לשגר...״ — אמר רבי יוסי בר חנינא[9]?

ד) מדוע שגרו המלאכים לשרה מכוס של ברכה שלהם — שזהו, לכאורה, היפך הצניעות? הרי אברהם יכול היה לתת לה מכוס של ברכה שלו[10]?

ה) רש״י מציין כאן שלושה טעמים לשאלת המלאכים ״איה שרה...״: (א) ״שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה״, (ב) ״להודיע שצנועה היתה...״,

---

1) פרשתנו יח, ט.

2) ב״ר פמ״ח, טו.

3) מ״ש רש״י ״למדנו.. על האיש״ — אינו מב״ר, כ״א מב״מ (פז, א): ״תני כו׳ לימדה תורה ד״א שישאל אדם באכסניא שלו״, אלא שבב״מ לא נזכר ״לאשה על האיש״ — ראה תוד״ה למה ב״מ שם. ובארוכה מפרשי רש״י (רא״ם, יריעות שלמה (מהרש״ל), דברי דוד ועוד) כאן.

4) ברא״ם כאן לא גריס תיבות אלו. אבל ראה חדא״ג מהרש״א ב״מ שם. ובארוכה מפרשי רש״י כאן.

5) כקושיית המפרשים (ובנמוק״י ב״מ שם: מקשין העולם).

6) פרשתנו יט, לג.

7) ראה בארוכה לקמן סעיף ה׳ (ובהערה 24).

8) פז, א.

9) ובפרט שמשמיט שם בעל המאמר ד״לחבבה כו׳״.

10) ואין להקשות: מנ״ל לרש״י בכלל שנתן להם יין לכש״ב? — כי מכיון שהצטיין אברהם אבינו בהכנסת אורחים, פשוט שהסעודה היתה בשלימות, גם — כוס של ברכה. וע״ד פרש״י לעיל (יח, ז) ״ג׳ פרים כו׳ ג׳ לשונות בחרדל״ — אף שבכתוב לא נרמז כלל ע״ד חרדל.

(ג) "כדי לשגר לה...". אין מובן: לשם מה יש צורך בשלושה טעמים, ואין די באחד?

ו) יתר־על־כן: רש"י כבר אמר לפני כן[11], שאחת ממטרות שליחותם של המלאכים היתה "לבשר את שרה"[12], ומובן בפשטות שהשאלה "איה שרה אשתך" נועדה כדי לבשר לה את הבשורה[13], כפי שנאמר מיד בהמשך[14] "ויאמר... והנה בן לשרה אשתך ושרה שומעת..." מדוע צריך רש"י בכלל לחפש טעמים אחרים לשאלתם "איה שרה אשתך"?

ז) שלושת הטעמים שמביא רש"י הם שונים, ואין ביניהם קשר. מדוע איפוא מביאם רש"י בהמשך אחד[15], ללא ביטוי כמו "דבר אחר" וכדו' שיפריד ביניהם?

קושי זה חזק יותר: במסכת בבא מציעא8 (לפי גירסתנו) נאמר "כדי לחבבה... רבי יוסי בר חנינא אמר כדי לשגר...". הביטוי "רבי יוסי בר חנינא אמר" (הזכרת שם בעל המאמר לפני מאמרו) מראה[16] שרבי יוסי בר חנינא חולק על הטעם "כדי לחבבה...". ורש"י משנה[17] וכותב "אמר רבי יוסי בר חנינא...", שביטוי זה ("אמר" לפני רבי יוסי בר חנינא) מראה[16] ש"כדי לשגר..." בא בהמשך ל"כדי לחבבה"?

ג.

הניקוד על "אי"ו" - פשוטו של מקרא

ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

בפירושו על "ויאמרו אליו" עונה רש"י לקושי: בפשטות, באה השאלה "איה שרה אשתך" בהקשר של כדי "לבשר את שרה", כדלעיל, ואם כך קשה: השליחות לבשר לשרה נמסרה למלאך אחד (כפי שמדייק רש"י לפני כן[11] "אחד לבשר את שרה". ואשר לכן, כדברי רש"י, כתוב כאן בהמשך "ויאמר שוב אשוב... והנה בן לשרה אשתך", "ויאמר" – בלשון יחיד), ואם כך, מדוע כתוב כאן "ויאמרו" בלשון רבים, שכל שלושת המלאכים שאלו "איה שרה"?

(בכך מובן מדוע מצטט רש"י גם את המילה "ויאמרו", כי רש"י רוצה להסביר מדוע כתוב "ויאמרו" בלשון רבים).

ועל כך עונה רש"י "למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה", כל המלאכים שאלו "איה שרה אשתך" לא כדי "לבשר את שרה", אלא משום שצריך לשאול באכסניא לאיש על האשה.

וכיון שמן המילה "ויאמרו" (בלשון רבים) לומדים "שישאל אדם באכסניא"... – שהכוונה היא הן "לאיש על האשה" והן "לאשה על האיש"[18] – ולכן מביאים "שאף לשרה שאלו איו אברהם" – אם כך, מדוע לא כתוב זאת בתורה? עונה רש"י, שלפיכך הכרחי להסביר, שכאן קשור הניקוד "אי"ו" שב"אליו" לפשוטו של מקרא[19], למרות שבמספר מקומות[20] אין רש"י מפרש את הניקוד, כי לשיטתו, אין זה חלק הכרחי להבנת פשוטו של מקרא[21].

ד.

כד לחבבה... כדי לשגר

אך עדיין אין מובן: "שישאל אדם באכסניא" זהו, בפשטות, ענין של שאלת שלום[22], ומהי החשיבות לדעת היכן נמצאת שרה לצורך שאלה בשלומה, מדוע שאלו המלאכים "איה שרה"?

לפיכך ממשיך רש"י ואומר "בבבא מציעא אומרים... כדי לחבבה... כדי לשגר..." – השימוש בלשון "איה שרה" לצורך השאלה בשלומה היה "כדי לחבבה..." ו"כדי לשגר..."[23].

ה.

הניקוד על האות - מחליש את משמעות המילה

בכך שרש"י מצטט מבבא מציעא גם "להודיע שצנועה היתה" הוא מתרץ שאלה נוספת:

---

11) יח, ב.

12) כ"ה בב"מ (פו, סע"ב). אבל בתיב"ע ות"י – "למבשרא יתי", "לבשרא לאבונא אברהם". וההכרח ע"ד הפשט לפרש "לבשר את שרה" (ולא אברהם) – כי אברהם כבר נתבשר ע"י הקב"ה, כמפורש בפ' לך (יז, טז־כא).

13) וכ"פ ברד"ק כאן.

14) יח, י.

15) ובפרט שהם בסתירה זל"ז, כי "אף לשרה שאלו כו'", ו"כדי לשגר לה כו'" הם לכאורה היפך הצניעות ("להודיע שצנועה היתה"), כנ"ל בפנים.

16) ראה שד"ח כללים (ח"א ע' מט וח"ז ע' א'תעה ואילך) וש"נ.

17) ואף שמוכרח לומר שרש"י מצא גירסא זו – עדיין צריך ביאור למה בחר רש"י בגירסא בלתי רגילה?

18) אבל להעיר מפרש"י ב"מ שם ד"ה באכסניא: אשת אושפיזו.

19) היינו, שבהניקוד בא הכתוב לרמז הענין ד"ישאל אדם באכסניא שלו כו'", שעי"ז מתורץ מש"נ "ויאמרו" לשון רבים.

20) לך טז, ה. ועוד*.

21) ע"ד חסר שבמקרא שרש"י מפרשו רק במקום שנוגע לפשש"מ (פרשתנו יח, א. יט, א. ועוד).

22) כפרש"י ב"מ שם ד"ה על ידי (וכ"ה בשו"ע אה"ע סכ"א ס"ו). ופליג על התוספת שם.

23) וכן פירש בבאר מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן.

*) ראה מס' סופרים פ"ו ה"ג, אדר"נ פל"ד, ד: עשר נקודות בתורה כו'.

מילה, או אות, שיש עליה ניקוד, מראה שהיא שונה ממילים אחרות. מהו השינוי? אי אפשר לומר (בדרך הפשט[24]) שהניקוד בא כדי למחוק אותה לגמרי, כי אם־כך, מדוע היא כתובה בכלל? הכרחי לומר, שהניקוד מחליש את המנוקד[25], כפי שרש״י אומר על ״וישקהו״[26]: ״נקודה זו כלומר שלא נשקו בכל לבו״. וכך גם הפירוש השני ״נשקו בכל לבו״, שהכוונה איננה לנשיקה רגילה של נשר, כי ״הלכה שעשו שונא ליעקב״.

או יותר מכך: הניקוד עוקר את המילה ממקומה, או, לפחות, מחיבורה כמו ״נעקרה האבן״[27], כפי שאומר רש״י על ״ולא ידע בשכבה ובקומה״[6], שהניקוד על ״ובקומה״ בא לומר ש״בקומה ידע״ — אבל, כדלהלן, המילה אינה נמחקת:

לאחר ״ולא ידע בשכבה ובקומה״ נאמר בתורה[28]: ״ויהי ממחרת... נשקנו יין גם הלילה...״. ואין מובן: אם ״בקומה ידע״ — מה התועלת בעצה ״נשקנו יין״? אלא ההסבר לכך הוא, ש״בקומה ידע״ נאמר רק ביחס ללוט, ואילו בנותיו חשבו שגם בקומה לא ידע, ולכן הן אמרו ״נשקנו יין״ — המילה ״בקומה״ נעקרת מ״ולא ידע״, אך היא קיימת לגבי ״הבכירה״ ו״הצעירה״.

ו.

ההסבר לניקוד על ״אי״ו״ ולביטוי ״אומרים״

מכך מובן בענינו, שהניקוד על האותיות ״אי״ו ״(שב״אליו״) מוכיח, שהשאלה לשרה ״איו (אברהם)״ לא נאמרה בהדגשה כל־כך, כמו שהשאלה ״אליו״, לאברהם.

(מכך מובן מדוע צריך להיות ניקוד על שלוש האותיות שב״אליו״, למרות שאותיות אלו היו נדרשות גם אילו היה ניקוד על האות למ״ד בלבד, שהרי ״כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב״ — מפני שמהניקוד על האותיות אי״ו יודעים, שהשאלה ״איו אברהם״ לא היתה מודגשת[29]).

מדוע לא הובלטה השאלה ״איו אברהם״[30]? התשובה לכך מובנת מכך שרש״י מצטט מבבא מציעא ״להודיע שצנועה היתה״: כיון ששרה היתה צנועה, מחייב ההגיון, שגם את השאלה ״איו אברהם״ לא שאלו אותה המלאכים באופן של פרסום וגילוי, אלא בצניעות[31].

מכך מובן, שציטוט רש״י מבבא מציעא ״להודיע שצנועה היתה״ — לא זו בלבד שאינו מהווה סתירה לפירוש ״שאף לשרה שאלו איו אברהם״, אלא אדרבה:

דוקא על־ידי כך מובן הניקוד של האותיות אי״ו.

ז.

היתרונות שבטעם ״כדי לשגר לה...״

הסיבה לכך שרש״י מקדים לפני פירושו ״יודעים היו... להודיע שצנועה היתה״ ומציין ״בבבא מציעא אומרים״, היא, מפני שהתחלת הדברים (הכלל של רבי שמעון בן אלעזר) כתובה גם ב״בראשית רבה״[32], ולכן מדגיש רש״י שהוא מביא את ההמשך דוקא מבבא מציעא, ושני החלקים באים זה בהמשכו של זה ומשלימים זה את זה.

לפיכך מדגיש רש״י ״בבבא מציעא אומרים״, שענין זה, הכתוב בבבא מציעא — ״להודיע שצנועה היתה״ — הוא ענין של ״אומרים״ סתם: הוא מתאים לכל הדעות, וגם לדעת רבי שמעון בן אלעזר האומר ״ואף לשרה שאלו...״.

ואפילו לדעת רבי יוסי בר חנינא האומר ״כדי לשגר לה...״, כי גם ״לשגר לה״ איננו סותר ל״צנועה היתה״, כדלהלן.

ח.

הסיבה ששאלו המלאכים ״אי׳ שרה״

הפירוש ״להודיע שצנועה היתה...״ איננו מספק, כי: הלא אברהם ידע ששרה צנועה[33], וגם המלאכים ידעו שהוא יודע זאת, ויוצא אפוא ששאלתם היא רק כדי לעורר את חביבותה על בעלה, הקיימת בלאו הכי[34].

---

24) ע״ד ההלכה ראה — פרש״י פסחים צג, ב ד״ה נקוד. ב״מ שם ד״ה למדה. וראה נמוק״י ב״מ שם. ובארוכה — מפרשי רש״י (גו״א, לבוש, דברי דוד, ס׳ הזכרון ועוד) כאן. ועוד.

25) ראה גם לקו״ש [המתורגם] ח״ח ע׳ 63.

26) וישלח לג, ד.

27) זבחים כד, א.

28) פרשתנו יט, לד.

29) ועד״ז בכ״מ שהנקודה רבה על הכתב.

30) במשכיל לדוד כאן כ׳, שהניקוד מלמד שלא שאלו בפועל, כ״א הוא רק רמז ולימוד ד״א לשאול באכסניא כו׳ (דהאיש צריך לשאול אצל בעה״ב על שלום אשתו ואשה צריכה לשאול אצל אשת בעה״ב בשלום בעלה — ומתרץ עפ״ז קושיית הרא״ם, עיי״ש) — אבל דוחק גדול לומר דמ״ש רש״י ״שאף לשרה שאלו איו אברהם״ הוא לא כפשוטו. וכמדובר כמ״פ שרש״י כתב פירושו בסגנון ברור לבן חמש למקרא.

31) ראה גם הגהת מהר״י כ״ץ בפענח רזא כאן.

32) נסמן לעיל הערה 2. וראה הערה 3.

33) פרש״י לך יב, יא.

34) ראה גם עיון יעקב לע״י ב״מ שם.

לכן מוסיף רש״י, שהיתה למלאכים סיבה נוספת – ״כדי לשגר לה כוס של ברכה״.

אך גם טעם זה אינו מספק כשלעצמו, כי ״יודעים היו... היכן היתה״, ואם כך הם לא היו צריכים לשאול ״איה שרה״ – לפיכך אומר רש״י, שהם האריכו בלשונם ושאלו ״איה שרה אשתך״, כדי שאברהם יצטרך לענות להם ״הנה באהל״[35], ולשית לב לכך ״שצנועה היתה״.

ט.

עוד יתרון בהטעם ״כדי לשגר לה...״

יש יתרון נוסף בטעם ״כדי לשגר לה...״ על פני הטעם ״להודיע שצנועה היתה״:

לענין של ״צנועה היתה״ קשורה השלילה – אי הימצאותה במקום גלוי – ולא החיוב, שהיא נמצאת ״באהל״ (ב׳ קמוצה – האהל הידוע). ואילו לפי הטעם ״כדי לשגר...״ חשוב המקום המדוייק של הימצאותה, כדי לדעת לאן ״לשגר לה״[36].

י.

שיגור כוס של ברכה של המלאכים לשרה - אינו נוגד לצניעות

הסיבה לכך שהמלאכים היו צריכים לשגר לשרה מכוס של ברכה שלהם, למרות שלכאורה, יכול היה אברהם לתת לה מכוס של ברכה שלו, מובנת בפשטות[37]:

בהיותו מקיים הכנסת אורחים בשיא השלמות היה אברהם עסוק כל־כולו בשימוש המלאכים – ״והוא עומד עליהם ויאכלו״[38] – רק על המלאכים נאמר שאכלו, ולא על אברהם[39], ולא היתה לו כוס של ברכה.

בכך מובן, ששיגור כוס של ברכה שלהם על־ידי המלאכים לשרה לא היה ענין של היפך הצניעות, כי לא היתה דרך אחרת שתהיה לשרה כוס של ברכה, אלא על־ידי שיגור מכוס של ברכה שלהם[40]. ובמיוחד כאשר לא הם עצמם נתנו לה, אלא הם שלחו על־ידי אחרים (״לשגר״).

יא.

מאמר ר׳ יוסי בר חנינא במס׳ ברכות

אך בן חמש למקרא עשוי לטעון, אם הוא ״תלמיד ממולח״, שלקיחת כוס של ברכה על־ידי שרה לא היתה בכל זאת צניעות מושלמת. לכן אומר רש״י ״אמר רבי יוסי בר חנינא״:

רבי יוסי בר חנינא אומר במסכת ברכות[41] ״שהאשה מכרת באורחים יותר מן האיש״, ולפי זה מובן ששרה הבחינה שהאורחים אינם אנשים פשוטים[42], ולקבל כוס של ברכה מאנשים כאלה (הדומים, לפחות, למלאכים), בודאי איננו נוגד לצניעות.

יב.

לכל מלאך סיבה אחרת

לאחר האמור לעיל עדיין נדרש הסבר: אמנם, שלושת הטעמים אינם סותרים זה לזה (ולכן אפשר לומר שבשאלם ״איה שרה״ התכוונו המלאכים לכל שלושת הטעמים), אך בכל זאת, הם טעמים שונים, ומדוע מביאם רש״י כענין אחד[43] (שלא כמו במקומות אחרים, כאשר מביא רש״י מספר פירושים – אף אם אינם סותרים זה לזה והם משלימים זה את זה – הוא אומר ״דבר אחר״ וכדומה)?

ההסבר לכך הוא: רש״י אומר שלוש סיבות בהמשך אחד, כי שאלה זו נשאלה על־ידי שלושה מלאכים – כל אחד בגלל סיבה אחרת (כפי שאומר רש״י בתחילת הפרשה[11], שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות), וכל סיבה קשורה למלאך אחד בלבד[44]:

---

35) ועפ״ז יובן מה שאיתא בב״מ שם ״אלא מאי באהל כדי לחבבה כו׳״ – דלכאורה אינו מובן (וכקושיית הרי״ף לע״י שם. תו״ת כאן סקכ״ח): הרי ״באהל״ הוא מענה אברהם ולא שאלת המלאכים, ולמה אומר בגמרא ״מאי באהל״? והביאור בזה: כוונת הגמרא ב״מאי באהל״ היא לזה שהמלאכים האריכו בכדי שאברהם יצטרך לומר ״באהל״. ועל זה מקשה: מכיון ש״יודעים היו כו׳ ששרה אמנו באהל היתה״ למה הוצרכו שאברהם יאמר להם ״באהל״? ומתרץ: ״כדי לחבבה כו׳״ (וראה עד״ז בעץ יוסף לע״י ב״מ שם).

36) ועפ״ז יובן הקשר ד״מאי באהל״ (בב״מ שם) גם ל״כדי לשגר כו׳״ (ראה הערה הקודמת).

37) וראה עוד תירוצים בדברי דוד וש״ח כאן (ובחדא״ג ב״מ שם כ׳ דקושיא מעיקרא ליתא כי האורח הוא המברך, עיי״ש).

38) לעיל פסוק ח׳.

39) להעיר מפרש״י יתרו יח, יב.

40) ופשוט שאברהם לא הי׳ יכול לשגר לה מכוס של ברכה של המלאכים, כמ״ש בגו״א כאן.

41) י, ב.

42) להעיר מרמב״ן כאן פסוק טו. אבל ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 324 בדעת רש״י.

43) עיקר הקושיא הוא על ב׳ טעמים האחרונים שהם ב׳ פירושים שונים שבכ״א קושי שאין בהשני [משא״כ זה שרש״י מביא ״בב״מ אומרים כו׳״ בהמשך לפירוש הראשון, הוא מפני שהם ב׳ פרטים בהכתוב, כנ״ל ס״ד וס״ז].

44) ואף שיש לומר שמלאך אחד שאל ״אי׳ גו׳״ כדי לבשר את שרה

כדי לשגר כוס של ברכה די במלאך אחד, כבכל כוס של ברכה; "לשאול באכסניא" די שמלאך אחד ישאל בשם כולם, וכן "לחבבה על בעלה".

יג.

רבי שמעון בן אלעזר - ריבוי טפל לאחד

ההסבר לכך, שרש"י מציין שהכלל "כל מקום שהכתב רבה על הנקודה..." נאמר על־ידי רבי שמעון בן אלעזר, הוא:

כוונת הכלל, שכאשר הנקודה רבה על הכתב "אתה דורש הנקודה" איננה לשלול את הפירוש הפשוט, במיוחד לפי שיטת רש"י בפירושו על התורה הבנויה על פשוטו של מקרא, אלא שבנוסף לפירוש הפשוט, שבו האותיות הנקודות הן חלק מהמילה, מראה הניקוד שבהן שהן גם כמילה בפני עצמן.

כלומר, לאותיות המנוקדות – ובענייננו: אותיות אי"ו – יש שתי משמעויות: א) הן חלק מהמילה "אליו". מבחינה זו האותיות אי"ו הן טפלות, כי עיקר המילה "אליו" היא האות למ"ד[45]. ב) מילה בפני עצמה – "אי"ו".

שואל בן החמש למקרא, אם הוא "תלמיד ממולח": כיצד ייתכן, שהאותיות המנוקדות (אי"ו), שהן רבה על הכתב, והן גם מילה בפני עצמן, תהיינה טפלות לאות אחת, "למ"ד"?

שאלה זו מתורצת על־ידי כך שרש"י מציין שהכלל נאמר על־ידי רבי שמעון בן אלעזר:

במסכת ביצה[46] אומר רבי שמעון בן אלעזר: "ממלאה אשה כל התנור פת, מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא" – למרות שליום־טוב היא זקוקה לפת אחת, בכל זאת מותר לה לאפות תנור מלא, כדי שהפת ליום־טוב תיאפה יפה.

רואים, אפוא, שלפי רבי שמעון בן אלעזר טפל ריבוי הפת לפת האחת, וכך בענייננו: שלוש האותיות אי"ו טפלות לאות למ"ד.

יד.

ההוראה: דברי רשות הופכים לתורה ומצוות

מ"יינה של תורה" שבפירוש רש"י:

כאשר יהודי מהרהר, שהזמן שהוא מתעסק בתורה ובמצוות הוא מועט, וברוב זמנו הוא עסוק באכילה ושתיה, שינה, פרנסה וכדומה – דברי רשות – הוא עלול לחוש מועקה בלבו, בחושבו שיש בו "חלל" גדול, "מקום פנוי" מתורה ומצוות.

על כך באה ההוראה: אם "דברי הרשות" הם לשם שמים הם אינם דברי רשות, אלא הם הופכים להיות חלק מתורה ומצוות, כדוגמא של "ממלאה אשה כל התנור פת..." ביום טוב, למרות שמותר לעבוד רק לצורך יום־טוב, כי מילוי התנור בפת נעשה כדי שהפת שלצורך יום־טוב תיאפה יפה, ולפיכך הופכת כל הפת להיות פת של יום־טוב, וחלל התנור כולו אינו מלא בעניני חול, אלא בעניני יום־טוב.

כאשר יהודי עושה את דברי הרשות לצורך ענינים של תורה ומצוות בכלל, ובמיוחד כדי שה"לחם של תורה" שלו ייאפה יפה – כמבואר ב"לקוטי תורה"[47] על הפסוק[48] "ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד", ש"לחם התורה" "ייאפה" באמצעות "חמימות (תנור) האהבה הבאה מהתבוננות של אחד" – אז הוא נעשה, כלשון הרמב"ם[49], "עובד את ה' תמיד אפילו בשעה שנושא ונותן... ואפילו בשעה שהוא ישן... שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא",

הוא עובד "בכל מעשיך" ו"בכל דרכיך", וגם ב"תחתונים" שבהם,

וזוהי תכלית בריאת העולמות – לעשות לה' יתברך דירה דוקא בתחתונים, כמוסבר בהרחבה ב"המשך רס"ו" של כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע, שבשבת קודש זו יום הולדתו[50] –

וזוהי הכנה לזמן שלא יזדקקו לאפיה, כי "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת"[51], בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ וירא תשל"ו)

– הרי הטעם "כדי לבשר כו'" שייך להפסוק שלאח"ז (ומפורש בו, ולכן לא נזכר בפרש"י כאן), ומ"ויאמרו (ג' מלאכים) אליו (לאברהם)" מוכח שבאמירה זו יש ג' טעמים.

בסגנון אחר: כל הכתוב "ויאמרו.. באהל" מיותר לכאורה (ובפרט שמפורש בכתוב שלאחריו ששרה הייתה בפתח שאחורי המלאך) וע"כ פרש"י שג' אמירות שבו – ה"ה מג' טעמים.

45) ע"ד דלפני זה (יח, ז): ויתן אל הנער – כמו ויתן להנער.

46) יז, א.

47) בחוקותי מח, ג.

48) בחוקותי כו, כו.

49) הל' דעות ספ"ג.

50) בשנת "כתר"א" (חנוך לנער).

51) שבת ל, ב.

בראשית מז, כח - ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה

קכא

טעם ורמז, דבדיוק ל"ד שנים הי' יוסף ביחד עם יעקב, י"ז שנה אחר לידתו, וי"ז במצרים

רחל נזדמנה ליעקב אצל הבאר כמ"ש[1] וירא והנה באר בשדה כו' והי' זה אחר השינה שלו והחלם דמראה הסלם שכתוב[2] וישכב במקום ההוא, במקום ההוא ולא בבית שם ועבר י"ד שנה ששם לא יישן, ולא בעשרים שנה שאח"כ שאז לא יישן כדאיתא[3] במד"ר במקומו.

והיינו צורך השינה[4] דיעקב הוא כעין התרדמה[5] דאדם הראשון בכדי שתנסר ותבנה חוה, כמו כן השינה[6] דיעקב היתה בכדי שיבנו הנוקבין דלאה ורחל.

וסלם[7] במלואו סמ"ך למ"ד מ"ם[8] גימטריא לאה ורחל.

וי"ד שנה מקודם וכ' שנה אח"כ לא ישן, והשינה היתה בין י"ד לכ' שנעשה מזה הבאר הרומז על נוקבא, שיסודה שקועה כמו[9] באר.

הנה ידוע בכתבי האריז"ל[10] שבאר ר"ת[11] בידך אפקיד רוחי וכו' (ורמוז במשנה[12] כל היד[13] המרבה לבדוק בנשים משובחת וכו'), הנה בתוך[14] יד"ך הזה יישן יעקב, ששינה הוא בתוך היד שלמעלה כמ"ש בידך אפקיד רוחי, היינו בין י"ד וכ', י"ד מקודם לא יישן וכ' אח"כ לא יישן, ובין י"ד לכ' יישן, ועי"ז נעשה הבאר ר"ת בידך אפקיד רוחי.

ומפני שעיקר הנוקבא הוא[15] רחל וכו', ויעקב הלך ללבן בשביל רחל וכדי שיולד ממנה יוסף[16] בעיקר, וכשנולד יוסף אמר יעקב[17] שלחני כו', זהו שרחל דוקא נזדמנה לו על הבאר ובשבילה בעיקר היתה שינתו בין יד"ך.

וזהו גם כן מה שאחר כך השנים דיעקב שהיו לו טוב ושהי' יוסף אצלו הוא ל"ד[18] שנה כמספר יד"ך, י"ז שנה אחר לידת יוסף שהי' יוסף אצלו וי"ז שנה שהי' במצרים אצל יוסף.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שלא

---

1) בראשית כט, ב.

2) שם כח, יא.

3) בראשית רבה פרשה סח, יא וז"ל: וישכב במקום ההוא, רבי יהודה ור' נחמי', ר' יהודה אמר כאן שכב אבל כל י"ד שנה שהי' טמון בבית עבר לא שכב. ור' נחמי' אמר כאן שכב אבל כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב.

4) מבאר ומרמז, ד"יעקב" הוא ע"ד "אדם הראשון" וכמרומז במאחז"ל (ב"מ פד, א) "שופרי' דיעקב כעין שופרי' דאדם הראשון", וכמו באדם הנה אחר השינה - הנק' הנסירה - מזה נבנה חוה, כמו"כ ביעקב ע"י השינה נבנה רחל ולאה. וכמו באדה"ר הי' במקום קדוש - בגן עדן, כן ביעקב החלום והשינה הי' במקום המקדש. וכמו"כ הי' שינה במשה ואח"כ נשאה צפורה. ראה לקמן הערה 6.

5) בראשית ב, כא "ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעתיו ויסגר בשר תחתינה".

6) עיין גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן ג, ששופרי' דיעקב כעין שופרא דאדם הראשון (ב"מ פד, א). וכמו באדם הי' התרדמה במקום קדוש - גן עדן, כן ביעקב השינה הי' במקום המקדש.
וראה אגרות קודש כאן וז"ל: וכן משה יישן כמ"ש (קהלת ה, יא) מתוקה שנת העובד ר"ת משה כמ"ש בכתבי האריז"ל ע"ש.
ועיין שמות רבה פרשה א', לג וז"ל: ויואל משה רבי נחמי' אמר קבל עליו ללון עמו, ואין ויואל אלא לשון לינה שנא' (שופטים יט, ו) הואיל נא ולין, ע"ש. וגם במשה הנה אחר זה נשא צפורה ופגש צפורה אצל הבאר.

7) סמ"ך (120), + למ"ד (74), + מ"ם (80) = 274, וכן לא"ה (36), + רח"ל (238) = 274.

8) ראה ילקוט לוי יצחק על התורה חלק ב סימן ג. יא.

9) ראה גם ילקוט לוי יצחק שם סוף סימן יא.

10) ראה פרי עץ חיים שער ק"ש שעל המטה פרק ב'. סידור האריז"ל בקשעמ"ט. שער הכוונות ענין דרושי הלילה דרוש י'. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק א' עמוד נט, ובהנסמן שם. מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר חלק ד' עמוד א'תכח. דברים חלק ד' עמוד א'רסה. וש"נ. ועוד.

11) תהלים לא, ו.

12) נדה פרק ב משנה א.

13) רמז ל"היד... בנשים", ל"באר" ר"ת "בידך אפקיד רוחי" הרומז על נוקבא.

14) פירוש: תיבת "בידך" פירושו, דבתוך מספר יד"ך, היינו מספר "יד" לכאן ומספר "ך" מכאן, אז יישן יעקב - רק לילה אחד, דהאות ב' הוא פירושו "בתוך", היינו בתוך "ידך" בתוך היד שלמעלה.

15) בראשית כט, יח. "ויאהב יעקב לרחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה". ראה תורה אור פרשת ויצא עמוד כג, א. תורת חיים בראשית סוף עמוד קעב, ג ואילך. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן נד.
יש להעיר מתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שפז, דבפסוק "בידך אפקיד רוחי" יש ב' פעמים ידך, א' מפורש, ב' בסופי תיבות למפרע "בידך אפקיד רוחי" (כמ"ש בפרי עץ חיים שער ק"ש שעל המטה פרק ז), ומבאר שם, ד"ידך" במפורש הוא יד ימין (בחי' חסד) המרמז על "רחל", ו"ידך" בר"ת למפרע (בחי' גבורה) מרמז ל"לאה". וראה עד"ז ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן קכד הערה 34, ד"למפרע" הוא בחי' גבורה.

16) בראשית ל, כה. "ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי" ע"ש פרש"י. ראה הערה 17.

17) ראה בבא בתרא קכג: בעא מיני' ר' חלבו מר' שמואל בר נחמני כתיב (בראשית ל, כה) ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו', מאי שנא כי אתילד יוסף, אמר לי' ראה יעקב אבינו שאין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף שנא' (עובדי' א, יח) והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וגו'.

18) ראה גם לעיל סוף סימן קיז בקשר למספר לד.

יח, יב – ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן

א. ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן וגו'. שמעתי אומרים בשם המנוח הגאון ר' ישראל בעל שם טוב זללה"ה מנוחתו כבוד, ז"ל בקיצור נמרץ, שהיצר הרע מצחק ואומר [אחרי בלותי] בעפר [היתה לי עדנה] דייקא בתחיית המתים, בתמיהה, בלתי אפשר הוא, ועוד שואל ואומר, הלא אתה גוף נגוף מוכרח לשמוע ליצר הרע על פי התורה שנאמר בה (בפרשת קדושים) והדרת פני זקן, וזהו אומרו [ואדוני זקן] היינו היצר הרע שהוא אדון להגוף הנקרא שרה [זקן], הנה שאלות האלה שואל הגוף הנקרא שרה ומצחק.

ובא התשובה [ויאמר ה' אל אברהם] זה הנשמה [למה זה צחקה שרה] בשני שאלות אלו [לאמר] ר"ל אמור לה תירוץ שני שאלות אלו, על הראשונה אמור [האף אמנם אלד] דייקא, ר"ל אם אני מוליד ובורא את האדם מטיפה מים בתחלת הווייתו במעי אמו, ומכל שכן שאוכל להחיות את האדם אחרי בלותו בעפר, שמכל מקום נשאר ממשות כדאיתא בדברי חכמינו ז"ל (סנהדרין צא, א) משני יוצרי חרס אחד מעפר ואחד ממים וכו'.

ועל השאלה השנית שהיצר הרע זקן כמו שכתוב (בפרשת בראשית) לפתח חטאת רובץ, באה התשובה [ואני זקנתי] דייקא, והיצר טוב אומר דברי השם יתברך שהוא עתיק יומין וחי וקיים לעד דו"ק, עד כאן שמעתי.

בעל שם טוב על התורה

ב. הנה ידוע לכל כי כל תיבה ותיבה מתוה"ק קדושתה גדולה למאד, וכולן מנויות וספורות מהקב"ה נותן התורה, וע"כ לכאורה יפלא, למה האריכה התורה כל כך בסיפור זה, ולספר בגנותה של שרה אמנו, לומר שהיתה מקטני אמנה ולא האמינה בדברי המלאך, וגם כל הויכוח של הקב"ה עם אברהם ועם שרה, שהיא אמרה שלא צחקה והוא אמר שצחקה, מאד קשה להבין הדבר כפשוטו. ואמרתי בודאי ענין גדול נרמז בפי' זו, עד שהאיר ד' את עיני לבאר הענין הזה.

מעשה אבות סימן לבנים, וכל מה שאירע לאבותינו אירע לנו. וע"כ לענ"ד גם מאורע זה סימן לנו, ומרמז על עיקבתא דמשיחא, בזמן שיגיע העת שיתגלה כבוד ד' בעולם ע"י ביאת משיח צדקנו, בודאי ימצאו אנשים מגדולי ישראל, שיהיו במקום הנביאים מלפנים ויזרזו להמון ישראל שיתחזקו באמונה וישובו בתשובה, וגם יעוררו את העם להכין עצמם בתורה ומעשים טובים לביאת משיח צדקנו.

ומרמזת לנו תורה"ק, כי בעת ההיא ימצאו אנשים קטנה אמנה, שלא יאמינו לדברי המוכיחים, וכמו שמצינו בגלות מצרים שכתוב "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה". ע"ז בא לנו לרמז בתורה"ק שיהי' להקב"ה תרעומות עליהם, ויאמר, הממני יפלא דבר?

אחרי בלותי היתה לי עדנה. אנחנו תמהים ומתפלאים, אחרי שנות נדודינו כי ארכו קרוב לאלפים שנה, היתכן שיולד שוב עמנו וישוב לתחיית עולמים כמקדם.

אבל התורה משיבה, היפלא מד' דבר, "דבר זה" לא נאמר אלא "דבר", וכן הנביא אומר בשם ד' (ירמיהו לב): "הממני יפלא כל דבר", ללמדנו בא, ששום דבר לא יפלא ממפליא לעשות, וכמאמרו בורא ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, וגם אנחנו נגאל מהר וישיב שופטינו כבראשונה ויחדש נעורינו וישיבנו לארצנו

חפץ חיים

יט, כד – וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים

ג. מבואר בחסידות[1] בטעם עונש סדום, שנאבד ונחרב לגמרי, כי הנהגת סדום, היפך השלום ואחדות, היא ע"ד עולם התהו, שבתהו "כל אחד בפני עצמו, ענפין מתפרדין", וזה טעם המ"ד[2] ד"האומר שלי שלי ושלך שלך . . זו מדת סדום", כי עצם ענין הפירוד וההתחלקות זה מזה הרי זה כענין עולם התהו, ענפין מתפרדין. וזהו ענין איבוד סדום ועמורה כו', שהוא ע"ד ה"שבירה" דעולם התוהו (כמאמר חז"ל[3] "שהי' בורא עולמות ומחריבן"), שמטרתו הוא "סותר על מנת לבנות", בשביל בריאת עולם התיקון שענינו עולם של התכללות ואחדות כו'.

אמנם, תכלית הכוונה היא, שב"כלים" דתיקון יומשכו ויתגלו גם ה"אורות דתהו" שהם למעלה ממדידה והגבלה, אלא כיון שיהי' ב"כלים דתיקון", אין בזה ענין של פירוד ושבירה, אלא אדרבה, תכלית האחדות כו'.

ועפ"ז יש לפרש מה שכתוב ביחזקאל[4] שלעתיד ישובו ערי סדום, "ושבתי את שביתהן את שבית סדום ובנותי'", דיש לומר, התוכן הפנימי דשיבת ובנין ערים אלו הוא, שבזמן הגאולה יתגלו למטה אורות דתהו, אלא שאז יומשכו אורות אלה בכלים דתיקון דוקא (בנין, היפך השבירה).

וזהו גם מה שאמרו במדרש[5] "מצאתי[6] דוד עבדי, היכן מצאתי אותו **בסדום**", דלכאורה תמוה, כיצד יתכן שדוד מלכא משיחא יהי' שייך לסדום דוקא? אלא זה מצד המעלה הפנימית שבה, גילוי אורות דתהו, ולכן "מצאתי אותו בסדום" דוקא, כי זהו ענינו של דוד מלכא משיחא, שעל ידו יהי' גילוי אורות דתהו (שלמעלה ממדידה והגבלה), אלא יומשכו בכלים דתיקון דוקא.

לקוטי שיחות חלק לה

---

1) אור התורה פרשתנו צט, ב ואילך. וראה תורת חיים נח (עז, א). פרשתנו (קח, ג). ובכ"מ.

2) אבות פרק ה משנה י.

3) ב"ר פ"ג, ז.

4) טז, נג. וראה של"ה חלק תורה שבכתב פרשת לך (רעט, א), ועיין שם שזהו הטעם שאברהם השתדל כל כך בהצלת סדום.

5) ב"ר פרשתנו (פ"נ, י. הובא בשל"ה שם). וראה יבמות עז, א. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ריש עמוד תג.

6) תהלים פט, כא.

◆ יום ראשון י"ד מרחשון ◆

יח (א) **וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם:**

א וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמִשְׁרֵי מַמְרֵא וְהוּא יָתֵב בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא כְּמֵיחַם יוֹמָא:

רש"י◄ **וַיֵּרָא אֵלָיו•** לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה. (בבא מציעא פו) אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה, וּבָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ. **בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא•** הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ עֵצָה עַל הַמִּילָה, לְפִיכָךְ נִגְלָה עָלָיו בְּחֶלְקוֹ (ב"ר) **יֹשֵׁב•** (ב"ר) "יָשַׁב" כְּתִיב, בִּקֵּשׁ לַעֲמֹד, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'שֵׁב וַאֲנִי אֶעֱמֹד, וְאַתָּה סִימָן לְבָנֶיךָ, שֶׁעָתִיד אֲנִי לְהִתְיַצֵּב בַּעֲדַת הַדַּיָּנִין וְהֵן יוֹשְׁבִין', שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פב) "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". **פֶּתַח־הָאֹהֶל•** לִרְאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְשָׁב, וַיַּכְנִיסֵם בְּבֵיתוֹ. **כְּחֹם הַיּוֹם•** (ב"מ פו) הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ, שֶׁלֹּא לְהַטְרִיחוֹ בְּאוֹרְחִים, וּלְפִי שֶׁרָאָהוּ מִצְטַעֵר שֶׁלֹּא הָיוּ אוֹרְחִים בָּאִים, הֵבִיא הַמַּלְאָכִים עָלָיו בִּדְמוּת אֲנָשִׁים.

אור החיים על התורה

א) וַיֵּרָא אֵלָיו ה'. יֵשׁ לְדַעַת לָמָּה שִׁנָּה ה' לְהַקְדִּים הָרוֹאֶה קֹדֶם הַנִּרְאֶה שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בּוֹ שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר וַיֵּרָא ה' אֵלָיו וּכְמוֹ כֵן מָצִינוּ שֶׁדִּבֵּר בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת הַקּוֹדְמוֹת (י"ב ז') וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וְגוֹ' לְזַרְעֲךָ וְגוֹ', וַיֵּרָא ה' אֶל וְגוֹ' אֲנִי אֵל שַׁדַּי (י"ז א'):

עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מַה נֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם בִּנְבוּאָה זוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (ב"מ פ"ו:) כִּי בָּא לְבַקְּרוֹ מִכְּאֵב מִילָתוֹ, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶזְכַּר רֶמֶז לְדָבָר זֶה בַּכָּתוּב: **וְנִרְאֶה** כִּי כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁבָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁהִשְׁרָה ה' שְׁכִינָתוֹ עָלָיו וְנַעֲשָׂה מֶרְכָּבָה לַשְׁכִינָה. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ב"ר פמ"ז) הָאָבוֹת מֶרְכָּבָה לַשְׁכִינָה וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיֵּרָא אֵלָיו ה' שֶׁגִּלָּה ה' שְׁכִינָתוֹ אֵלָיו, וְלָזֶה הִקְדִּים תֵּבַת אֵלָיו לְהַזְכָּרַת ה' לוֹמַר שֶׁנִּתְגַּלִּית עָלָיו הַשְּׁכִינָה מַה שֶּׁלֹּא נִשְׁמָע בְּאוֹמְרוֹ וַיֵּרָא ה' אֵלָיו כִּי ה' יַפְסִיק בֵּין הַגִּלּוּי לַמִּתְגַּלֶּה בּוֹ וְהָבֵן. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁלֹּא נֶאֱמַר עוֹד וַיֵּרָא בְּכָל הַנְּבוּאוֹת הַנֶּאֱמָרוֹת לְאַבְרָהָם אַחֲרֵי זֹאת אֶלָּא וַיֹּאמֶר ה' כִּי מְצוּי הוּא לְפָנָיו עֲטָרָה לְרֹאשׁוֹ:

עוֹד יְרִצָּה לוֹמַר כִּי אַחַר שֶׁמָּל אַבְרָהָם אָז נִגְלָה בִּבְשָׂרוֹ יוֹ"ד רְשִׁימוּ קַדִּישָׁא (תַּנְחוּמָא צ"ו), וְהוּא אָמְרוֹ וַיֵּרָא אֵלָיו ה', וְהוּא מַאֲמַר הַזֹּהַר (ח"א צ"ה) וְז"ל וְכָל מָאן דְּשַׁרְיָא בֵּיהּ רְשִׁימָא קַדִּישָׁא שַׁרְיָא בֵּיהּ שְׁכִינְתָּא: תורה

עוֹד יְרִצָּה כִּי בְּאֶמְצָעוּת הַמִּילָה נִרְאָה ה' אֵלָיו בִּשְׁלֵמוּת כְּלָלוּת אוֹר עֶלְיוֹן, כִּי יֵשׁ בִּבְחִינַת הָרְאִיָּה בָּרוּךְ הוּא הַדְּרָגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וּמַה שֶּׁהִשִּׂיג אַחַר הַמִּילָה הִיא נְבוּאָה שְׁלֵמָה, וְזֶה הוֹדִיעָנוּ הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ וַיֵּרָא אֵלָיו ה' וְלֹא אָמַר וַיֵּרָא ה' אֵלָיו שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי מַה שֶּׁהִגִּיעַ מֵהָרְאִיָּה אֵלָיו הִיא כָּל בְּחִינַת הֲוָיָ"ה שֵׁם הַנִּכְבָּד וְלָזֶה הִקְדִּים אֵלָיו וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר הַמְּשֹׁג מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִשְׁמַע אִם הָיָה מִקְדִּים לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם קֹדֶם שֶׁיַּזְכִּיר תֵּבַת אֵלָיו וְדוּ"ק:

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר וַיֵּרָא אֵלָיו פֵּרוּשׁ לְצָרְכּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם בָּא הָאֱלֹהִים, וְכָאן רָמַז מַה שֶּׁאָמְרוּ ז"ל לְבַקְּרוֹ. וְז"ל רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת מְצִיעָא (פ"ו:) אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא יוֹם ג' לְמִילָתוֹ הָיָה וּבָא ה' וְשָׁאַל בּוֹ עכ"ל. וְצָרִיךְ לָדַעַת טַעֲמוֹ מִי הִגִּיד לוֹ כִּי יוֹם ג' הָיָה, וְאִם מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (וַיִּשְׁלַח ל"ד כ"ה) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם וְגוֹ' וְהָלֹא מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת דַּף קל"ד מַשְׁמָע בְּפֵרוּשׁ כִּי יוֹם א' וּב' הוּא מְסֻכָּן יוֹתֵר מִיּוֹם ג': וְהַגַּם שֶׁחִלֵּק שָׁם בֵּין גָּדוֹל לְקָטָן שֶׁהַגָּדוֹל לֹא סַלִּיק בִּשְׂרָא הֵייא, זֶה דַּוְקָא לְעִנְיַן יוֹם הַג' אֲבָל יוֹם א' וּב' לַכֹּל הוּא מְסֻכָּן בְּיוֹתֵר מִיּוֹם הַג': תורה

וְאַל יִקְשֶׁה לְךָ מִבְּנֵי יַעֲקֹב שֶׁלֹּא בָּאוּ עַל הַחֲלָלִים בְּיוֹם א' וּב', כִּי שָׁם לֹא נָתְנוּ לֵב לַזְּמַן הַמְסֻכָּן בּוֹ יוֹתֵר אֶלָּא לִזְמַן שֶׁהֵם חֲלוּשִׁים יוֹתֵר שֶׁלֹּא יַעַמְדוּ כְּנֶגְדָּן וּבְעֵרֶךְ זֶה יוֹם ג' הֵם יוֹתֵר חֲלוּשִׁים בּוֹ מִיּוֹם א' וּב' אֲבָל בְּעִנְיַן הַבִּקּוּר כֵּיוָן שֶׁיּוֹם א' וּב' הֵם בְּחֹזֶק הַסַּכָּנָה יוֹתֵר מִיּוֹם ג' וּלְפָחוֹת שָׁוִים אֵלָיו מִי יֹאמַר כִּי לֹא בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים. וְרָאִיתִי בְּגִרְסַת הַטּוּר (יו"ד סִימָן של"ה) שֶׁלֹּא כָּתַב יוֹם ג' אֶלָּא מִלַּמֵּד שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, אֶלָּא בַּתַּלְמוּד שֶׁלְּפָנֵינוּ גְּרְסִינָן יוֹם ג' וְכוּ':

וְהִנֵּה לְפִי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַ"ן כִּי יוֹם א' הוּא הַמְסֻכָּן וְיוֹם ג' אֲבָל יוֹם ב' הֲעֵלָּה שֶׁאֵין מְחַלְּלִין עָלָיו הַשַּׁבָּת יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר כֵּיוָן דְּיוֹם ב' אֵין בּוֹ מֵחוּשׁ סַכָּנָה דָּן בּוֹ ה' מִשְׁפָּט ג' שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת שֶׁבַּיּוֹם שֶׁאֵין מְבַקְּרִין בָּהֶם וְיוֹם א' גַּם כֵּן לֹא בִּקְּרוֹ מִטַּעַם מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּנִדָּרִים דַּף מ' וְז"ל רָבָא יוֹמָא קַמָּא דְּחָלִישׁ אָמַר לְהוּ לֹא תְּגַלּוּ לְאִינָשׁ כִּי הֵיכִי דְּלֵא לִתְרַע מַזָּלֵיה וּפֵרַשׁ רַשִׁ"י כִּי הֵיכִי דְּלֵא לִשְׁתָּעֵי מִלֵּי עַלּוּיֵיה ע"כ. וְהוּא הַטַּעַם שֶׁלֹּא אָמַר רַב חָמָא שֶׁבִּקְּרוֹ ה' בְּיוֹם א' כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתָּעוּ וְכוּ', וּמַה גַּם בְּבוֹא מֶלֶךְ גָּדוֹל אַוְשָׁא מִלְּתָא בְּפַרְסוּם כָּל הָעוֹלָמוֹת. וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי דְּפַאָה (פ"ג) כִּי הַקְּרוֹבִים נִכְנָסִים מִיָּד לְבַקְּרוֹ וּפְסָקוּ מהרי"ק סִימָן של"ה יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו וְהַטַּעַם הוּא כִּי הַקְּרוֹבִים לֹא אַוְשָׁא מִלְּתָא וְכֵן כְּתִבוּ הָאַחֲרוֹנִים אֵין לְהַקְשׁוֹת כִּי ה' אֱלֹהֵינוּ קָרוֹב לָנוּ מְאֹד, שֶׁעַל כָּל פָּנִים יָשְׁנוֹ בְּפַרְסוּם וְאַוְשָׁא מִלְּתָא אֶלָּא לִסְבָרַת הָאוֹמֵר שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בּוֹ בֵּין יוֹם א' וְיוֹם ב' וְכָלָם מְסֻכָּנִים מִיּוֹם ג' צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה אָמַר יוֹם ג', וְאוּלַי כִּי הַסּוֹבְרִים כֵּן גּוֹרְסִים כְּגִרְסַת הַטּוּר: תורה ב

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי ספר השיחות תשמ"ט כרך א עמ' 84 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הכְּנָסַת אוֹרְחִים בְּגִיל תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע

אַבְרָהָם אָבִינוּ עָסַק בְּפִרְסוּם דְּבַר ה' לַבְּרִיּוֹת בְּמָשָׁךְ כָּל שְׁנוֹתָיו, וְאַף בִּהְיוֹתוֹ בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ, יָשַׁב עַל פֶּתַח הָאוֹהֶל לִרְאוֹת אוּלַי יַעֲבוֹר עוֹד אָדָם אֶחָד שֶׁיּוּכַל לְהַאֲכִילוֹ וּלְהַשְׁקוֹתוֹ וְלִפְעוֹל עָלָיו לְבָרֵךְ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (עיין סוטה י, סע"א ואילך).

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּתְחִילַת פָּרָשָׁתֵנוּ "וְהוּא יוֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם" (יח, א), וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁיָּשַׁב שָׁם "לִרְאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וָשָׁב וְיַכְנִיסֵם לְבֵיתוֹ".

וּמִזֶּה הוֹרָאָה נִפְלָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

גַּם מִי שֶׁכְּבָר עָסַק רַבּוֹת בְּקִירוּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וּכְבָר רָאָה פְּרִי טוֹב בַּעֲמָלוֹ, וִיהוּדִים רַבִּים כְּבָר נִתְקָרְבוּ עַל־יָדוֹ, אֵין לוֹ לַחְשׁוֹב שֶׁאוּלַי יָכוֹל הוּא לְהַפְסִיק בָּזֶה לִרְגָעִים, וְ"לָנוּחַ" קְצָת מֵעֲבוֹדָתוֹ.

אֶלָּא גַּם אַחֲרֵי "תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנִים" שֶׁל הִתְעַסְּקוּת בָּזֶה, עָלָיו לְהַמְשִׁיךְ וְלַעֲבוֹד בָּזֶה בְּמָרֶץ, וּלְחַפֵּשׂ אוּלַי יֵשׁ עוֹד יְהוּדִי אֶחָד, שֶׁיָּכוֹל לְקָרְבוֹ וּלְחַבְּרוֹ לְאָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת ש"פ לך לך, ח' מרחשון ה'תשד"מ)

יָדוּעַ סִפּוּר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרֵי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ (הַיּוֹם יוֹם ט' חֶשְׁוָן): בִּהְיוֹת אֲדֹנִי־אָבִי־מוֹרִי־וְרַבִּי בֶּן ד' אוֹ ה' שָׁנִים, נִכְנַס אֶל זְקֵנוֹ הַ'צֶּמַח צֶדֶק' בְּשַׁבָּת־קֹדֶשׁ פָּרָשַׁת וַיֵּרָא, וְהִתְחִיל לִבְכּוֹת, בְּאָמְרוֹ: מִפְּנֵי מַה נִרְאָה ה' אֶל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְלָנוּ אֵינוֹ נִרְאֶה? וַיַּעֲנֵהוּ הַ'צֶּמַח צֶדֶק': "אַז אַ אִיד אַ צַדִּיק, צוּ נַיִין אוּן נַיִינְצִיג יָאר, אִיז מַחְלִיט אַז עֶר דַארְף זִיךְ מָל זַיִין, אִיז עֶר וֶוערְט אַז דֶער אוֹיבֶּערשְׁטֶער זָאל זִיךְ בַּאוַוייזֶען צוּ אִים" (כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי צַדִּיק, בִּהְיוֹתוֹ בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה, בָּא לִידֵי הַחְלָטָה לָמוּל אֶת עַצְמוֹ, רָאוּי הוּא לְכָךְ שֶׁהַקָּבָּ"ה יִתְגַּלֶּה אֵלָיו).

וְהַהוֹרָאָה מִזֶּה:

כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי טוֹעֵן מַה נִּזְכְּרוּ עַכְשָׁו לָבוֹא אֵלָיו בְּטָעֲנוֹת? בִּשְׁלֻמָא אִם הָיוּ מְדַבְּרִים עִמּוֹ לִפְנֵי כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים, כַּאֲשֶׁר כֹּחוֹ הָיָה בְּמָתְנָיו - הָיְתָה אֶפְשָׁרוּת שֶׁיְּשַׁנֶּה אֶת עַצְמוֹ. אֲבָל עַכְשָׁו, לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר פָּעַל רַבּוֹת בְּמָשָׁךְ חַיָּיו, וְהֶעֱמִיד תַּלְמִידִים וְתַלְמִידֵי תַּלְמִידִים כּוּ' - הוּא כְּבָר זָקֵן וְאֵין לוֹ כֹּחַ, וּמַה נִּזְכְּרוּ פִּתְאֹם לִתְבֹּעַ מִמֶּנּוּ לְשַׁנּוֹת אֶת עַצְמוֹ?!

הִנֵּה עַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מֵעִנְיָן הַנַּ"ל - שֶׁלַּמְרוֹת שֶׁמִּדְּבָר אוֹדוֹת אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁכָּל יָמָיו הָיָה בִּבְחִינַת מֶרְכָּבָה לַהקָּבָּ"ה [שֶׁהֲרֵי "הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה", וּבְמַצָּב כָּזֶה הָיוּ כָּל יְמֵיהֶם (תַּנְיָא פֶּרֶק כג. שָׁם פֶּרֶק לד)], הִנֵּה בְּהַגִּיעוֹ לְגִיל תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה, לְאַחֲרֵי כָּל עֲבוֹדָתוֹ בְּמָשָׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים, כּוֹלֵל "אֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן" - בָּאִים וְאוֹמְרִים לוֹ שֶׁהוּא צָרִיךְ לָמוּל אֶת עַצְמוֹ!

וּמִכֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה בֵּאֵר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' לְאַדְמוֹ"ר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בְּהִיוֹתוֹ בֶּן ד' אוֹ ה' שָׁנִים - מוּבָן, שֶׁעִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ לְהַבָּנָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ פְּשׁוּט שֶׁבִּפְשׁוּטִים, שֶׁהֲרֵי נִתַּן לְהַסְבִּיר זֹאת אֲפִלּוּ לְיֶלֶד קָטָן! - וְאַדְּרַבָּה: אֵצֶל יֶלֶד קָטָן מִתְקַבֵּל הַדָּבָר בְּפַשְׁטוּת יְתֵירָה.

וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר יֶלֶד יְהוּדִי טוֹעֵן וּבוֹכֶה שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁהַקָּבָּ"ה יִתְגַּלֶּה אֵלָיו עַכְשָׁו, "נַאוּ", אוֹמְרִים לוֹ שֶׁעָלָיו לַעֲשׂוֹת אֵיזוֹ פְּעֻלָּה בְּעִנְיָן זֶה. כִּי לֹא יִתָּכֵן שֶׁדָּבָר זֶה יָבוֹא מֵאֵלָיו! - מָצִינוּ אָמְנָם שֶׁחִזְקִיָּהוּ אָמַר "אֲנִי שׁוֹכֵב עַל מִטָּתִי", בְּסָמְכוֹ עַל הַקָּבָּ"ה... אֲבָל: עִנְיָן זֶה הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לְסַנְחֵרִיב שֶׁנִּמְצָא מְחוּץ לִירוּשָׁלַיִם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְסַנְחֵרִיב שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (יֵצֶר־הָרַע) - בְּהֶכְרֵחַ שֶׁתִּהְיֶה פְּעוּלָּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי!

וְהַפְּעֻלָּה הִיא - לָמוּל אֶת עַצְמוֹ, לְשַׁנּוֹת אֶת טִבְעוֹ וּרְגִילוּתוֹ כוּ' כַּנַּ"ל בָּאֲרוּכָה.

וְכַמְדוּבָּר כַּמָּה פְּעָמִים שֶׁכַּאֲשֶׁר שׁוֹמְעִים מֵרַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ סִיפּוּר מְסָיָּם, וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי שֶׁהַסִּיפּוּר נִדְפַּס וְנִתְפַּרְסֵם עַל־פִּי הוֹרָאָתָם - הֲרֵי כַּוָּנַת הַדָּבָר הִיא, לֹא כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחוּ אֶת הַסֵּפֶר שֶׁבּוֹ נִדְפְּסָה הַשִּׂיחָה עַל־גַּבֵּי הַ"מַּדָּף", וּמִזְּמַן לִזְמַן יְעַיְּנוּ בַּדָּבָר וְיֹאמְרוּ: אַה, כַּמָּה נִפְלָא עִנְיָן זֶה!... - לֹא זוֹ הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ שֶׁל אַדְמוֹ"ר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בִּשְׁאֵלָתוֹ, לֹא זוֹ הָיְתָה הַכַּוָּנָה שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' בְּדִבְרֵי תְּשׁוּבָתוֹ, וְלֹא זוֹ הָיְתָה הַכַּוָּנָה שֶׁל נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ כַּאֲשֶׁר סִיפֵּר אֶת הַדָּבָר וְצִוָּה לְפַרְסְמוֹ בְּדִפּוּס! - הַכַּוָּנָה הָיְתָה כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ מִזֶּה הוֹרָאָה בְּנוֹגֵעַ לְפֹעַל, וְכַפִּתְגַּם הַיָּדוּעַ: "טַאפְּארוּ דָא פְּלַאחוּ" - הַגַּרְזֶן עַל הָעֵץ!

וְגַם עִנְיָן זֶה מִתְקַבֵּל בִּפְשִׁיטוּת יוֹתֵר אֵצֶל יֶלֶד קָטָן - כִּי כַּאֲשֶׁר אוֹמְרִים לוֹ שֶׁיֶּשְׁנוֹ "עֵץ" וְיֶשְׁנוֹ "גַּרְזֶן", הֲרֵי הוּא מֵבִין בִּפַשְׁטוּת שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא - שֶׁתִּהְיֶה פְּעֻלַּת הַגַּרְזֶן עַל הָעֵץ; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כַּאֲשֶׁר מְדַבְּרִים עִם אָדָם מְבוּגָר - אֲזַי צְרִיכִים לְהַסְבִּיר לוֹ שֶׁתַּכְלִית הַלִּמּוּד הוּא כְּדֵי שֶׁיָּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה בְּפֹעַל.

וִיהִי־רָצוֹן שֶׁהַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים לְעֵיל יִפְעֲלוּ אֶת פְּעוּלָּתָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 77 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רִפּוּי אַבְרָהָם אָבִינוּ עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה

יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה, וּבָא הַקָּבָּ"ה וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ (יח, א. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין מַדּוּעַ נִשְׁתַּהָה הַקָּבָּ"ה מִלְּבַקֵּר אֶת אַבְרָהָם עַד לַיּוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ וְלֹא בָּא לְבַקְּרוֹ קֹדֶם?

וְיוּבָן זֶה עַל־פִּי מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (נדרים לט, ב), שֶׁעַל־יְדֵי

בִּקּוּר חוֹלִים מְבִיאִים רְפוּאָה לַחוֹלֶה. וַהֲגַם שֶׁבְּבִקּוּר חוֹלִים נוֹטֵל הַמְּבַקֵּר רַק אֶחָד מִשִּׁשִּׁים מֵחָלְיוֹ, הִנֵּה בְּבִקּוּרוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה אֵצֶל אַבְרָהָם, "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" אוֹמֵר הָרַמְבַּ"ן "שֶׁהָיָה לוֹ בְּמַרְאֵה הַשְּׁכִינָה רִפּוּי לְמַחֲלַת הַמִּילָה" דִּבְפַשְׁטוּת לְשׁוֹנוֹ מַשְׁמַע שֶׁרִפְּאָהוּ לְגַמְרֵי (רַק שֶׁהָרְפוּאָה נִמְשְׁכָה לְמַטָּה בְּגָלוּי וּבִשְׁלֵמוּת עַל־יְדֵי מַלְאַךְ רְפָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַשַּׁ"י בְּפֵרָשָׁתֵנוּ).

וְהִנֵּה שְׁלֵמוּת הַמִּצְוָה הִיא, כַּאֲשֶׁר קִיּוּמָהּ הוּא בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע וְלֹא בְּדֶרֶךְ נֵס. וּכְמוֹ־כֵן הוּא גַּם בַּהֲכָנוֹת לַמִּצְוָה, וּבַתּוֹצָאוֹת דִּקִּיּוּם הַמִּצְוָה שֶׁצְּרִיכוֹת לִהְיוֹת עַל־פִּי טֶבַע וְלֹא בְּדֶרֶךְ נֵס. וְלָכֵן כַּאֲשֶׁר נוֹצְרִים קְשָׁיִים כְּתוֹצָאָה מִקִּיּוּם הַמִּצְוָה, אֵין לְבַטְּלָם (אוֹ לְהַחְלִישָׁם) בְּאֹפֶן בִּלְתִּי טִבְעִי, כִּי אָז חָסֵר בִּשְׁלֵמוּת הַמִּצְוָה, אֶלָּא רַק בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע.

וְלָכֵן, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרִפּוּי ה' אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי עַל־יְדֵי הַמַּלְאָךְ רְפָאֵל הָיָה בְּאֹפֶן טִבְעִי, שֶׁהֲרֵי בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע מֶשֶׁךְ זְמַן רִפּוּי הַמִּילָה הוּא שְׁלוֹשָׁה יָמִים, וְלָכֵן בִּקֵּר ה' אֶת אַבְרָהָם רַק בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְלֹא קֹדֶם לָזֶה, בִּכְדֵי לְרַפְּאוֹתוֹ בְּאֹפֶן טִבְעִי.

(ב) **וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה:**

ב וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא תְּלָתָא גֻּבְרִין (נ"י גַּבְרִין) קָיְמִין עִלְּוֹהִי וַחְזָא וּרְהַט לְקַדָּמוּתְהוֹן מִתְּרַע מַשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל אַרְעָא:

רש"י ◄ **וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים.** אֶחָד לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה, וְאֶחָד לַהֲפֹךְ אֶת סְדוֹם וְאֶחָד לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם, שֶׁאֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחִיּוֹת (ב"ר). תֵּדַע לְךָ, שֶׁכֵּן כָּל הַפָּרָשָׁה הוּא מְזֻכִּירָן בִּלְשׁוֹן רַבִּים: "וַיֹּאכְלוּ", "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו", וּבַבְּשׂוֹרָה נֶאֱמַר: "וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ", וּבַהֲפִיכַת סְדוֹם הוּא אוֹמֵר (לקמן יט): "כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר לְבִלְתִּי הָפְכִּי" (ב"ר). וּרְפָאֵל, שֶׁרִפֵּא אֶת אַבְרָהָם, הָלַךְ מִשָּׁם לְהַצִּיל אֶת לוֹט, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן יט) "וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אוֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ", לָמַדְתָּ שֶׁהָאֶחָד הָיָה מַצִּיל. **נִצָּבִים עָלָיו.**

לְפָנָיו, כְּמוֹ: (במדבר ב) "וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה", אֲבָל לָשׁוֹן נְקִיָּה הוּא כְּלַפֵּי הַמַּלְאָכִים. **וַיַּרְא.** מַהוּ "וַיַּרְא", "וַיַּרְא" שְׁתֵּי פְּעָמִים? הָרִאשׁוֹן כְּמַשְׁמָעוֹ, וְהַשֵּׁנִי לְשׁוֹן הֲבָנָה, נִסְתַּכֵּל שֶׁהָיוּ נִצָּבִים בְּמָקוֹם אֶחָד, וְהֵבִין שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְהַטְרִיחוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיּוֹדְעִים הָיוּ שֶׁיֵּצֵא לִקְרָאתָם, עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם לִכְבוֹדוֹ, וּלְהַרְאוֹתוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהַטְרִיחוֹ, וְקָדַם הוּא וְרָץ לִקְרָאתָם (כך הגרסא ברש"י ישן). (שם) כְּתִיב "נִצָּבִים עָלָיו", וּכְתִיב "וַיָּרָץ לִקְרָאתָם"? כַּד חַזְיוּהוּ דַּהֲוָה שָׁרֵי וְאָסַר, פָּרְשׁוּ הֵימֶנּוּ, מִיָּד: "וַיָּרָץ לִקְרָאתָם".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש כרך ב עמ' רכז)

שֶׁאֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחִיּוֹת (רש"י יח, ב) בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' (אמור לז, ג) מֵבִיא סְמוּכִין לְכָךְ מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם (הַקְדָּמָה לְפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת): בַּעֲלֵי חַיִּים . . יֵשׁ לָהֶם **פַּעַל אֶחָד** בִּלְבַד אוֹ שְׁנֵי פְּעָלִים. וְקָשֶׁה, שֶׁהֲרֵי הָרַמְבַּ"ם כָּתַב גַּם "**שְׁנֵי** פְּעָלִים". וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל־פִּי דִּבְרֵי הַתּוֹסְפוֹת (בְּבָא מְצִיעָא פו, ב), שֶׁרִפּוּאַת אַבְרָהָם וְהַצָּלַת לוֹט אֵינָן נֶחְשָׁבוֹת לִשְׁתֵּי שְׁלִיחִיּוֹת, כִּי "רִפּוּאָה וְהַצָּלָה עִנְיָן אֶחָד הוּא". וּלְפִי־זֶה נִיחָא, שֶׁמַּלְאָךְ אֶחָד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי שְׁלִיחִיּוֹת **שֶׁאֵינָן מִשְׁתַּנּוֹת**, וְכֵן יִתְּכֵן שֶׁיִּהְיוּ בְּבַעַל־חַי "שְׁנֵי פְּעָלִים" **שֶׁאֵינָם מְנֻגָּדִים.**

אור החיים על התורה

ב) וַיִּשָּׂא עֵינָיו וְגוֹ'. צָרִיךְ לָנוּ לְדַעַת לָמָּה הֶצְרֵךְ לוֹמַר וְהִנֵּה גַּם לָמָּה הֶצְרֵךְ לוֹמַר נִצָּבִים מִן הַסְּתָם נִצָּבִים הָיוּ, וּמַה יָּצָא לָנוּ מֵהוֹדָעָה זוֹ, עוֹד אוֹמְרוֹ עָלָיו אֵין לָהּ מַשְׁמָעוּת, וְאִם לוֹמַר סְמוּכִים אֵלָיו, יַכְחִישׁ זֶה אוֹמְרוֹ וַיָּרָץ לִקְרָאתָם. עוֹד קָשֶׁה אוֹמְרוֹ פַּעַם ב' וַיַּרְא וְלֹא הִסְפִּיק בָּרִאשׁוֹנָה. עוֹד לְאֵיזֶה עִנְיָן הִשְׁתַּחֲוָה לָאוֹרְחִים אַבְרָהָם קֹדֶם יוֹדְעוֹ מֶהֶם כִּי מַלְאָכִים הָיוּ וְלָמָּה לֹא חָשׁ לְעַרְבִיִּים וְכוּ':

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא לְפִי מַה שֶּׁנִּתְגַּלָּה בְּסוֹף הָעִנְיָן כִּי מַלְאָכִים הָיוּ וּבָאוּ בִּדְמוּת אֲנָשִׁים לְהִתְאַכְסֵן אֵצֶל אַבְרָהָם לְסִבּוֹת יְדוּעוֹת, לָזֶה אָמַר וַיַּרְא וְהִנֵּה וְגוֹ' פֵּרוּשׁ מַה שֶּׁהוּא נִרְאֶה הוּא אֲנָשִׁים וְאֵינָם כֵּן, וְאִם הָיָה אוֹמֵר וַיַּרְא שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים יִהְיֶה דּוֹבֵר שְׁקָרִים ח"ו, וְאוֹמְרוֹ נִצָּבִים לוֹמַר כִּי אַבְרָהָם לְהַכָּרְתוֹ בִּמְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן הִכִּיר בָּהֶם שֶׁהָיוּ מְמוּנִים עַל דָּבָר פֵּרוּשׁ הִכִּיר בָּהֶם שֶׁהָיוּ שְׁלוּחִים עַל אַבְרָהָם לְצָרְכּוֹ כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה א' לְרַפְּאוֹתוֹ וְא' לְבַשֵּׂר כָּעֵת חַיָּה וְגוֹ', וְא' הֲגַם שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לְהַפֹּךְ אֶת סְדוֹם אַף עַל פִּי כֵן לְסִבַּת אַבְרָהָם הָיָה עוֹמֵד מְעֻכָּב מְלֶכֶת עַד אֲשֶׁר דִּבֵּר ה' אֵלָיו וְהָיָה מַה שֶּׁהָיָה וְאָז פָּנָה וְהָלַךְ לוֹ הֲרֵי כִּי כָּל הַעֲמָדָתוֹ הָיְתָה עָלָיו: **עוֹד** יִרְמֹז עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֲנָשִׁים נִצָּבִים פֵּרוּשׁ עוֹמְדִים בִּדְמוּת אֲנָשִׁים, עָלָיו פֵּרוּשׁ עַל סִבָּתוֹ לְצֹרֶךְ הַכְנָסַת אוֹרְחִים, וְהִכִּיר בָּהֶם כִּי הֵם מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים כִּי צוּרַת הַמַּלְאָךְ לֹא תִּתְעַלֵּם. וְצֵא וּלְמַד מֵאֵשֶׁת מָנוֹחַ (שופטים י"ג) וּמִכָּל שֶׁכֵּן אַבְרָהָם שֶׁמַּכִּירָם הָיָה לְשֶׁעָבָר. וְאוֹמְרוֹ וַיַּרְא הָיָה נִרְאֶה לוֹמַר שֶׁרְאִיָּה זוֹ שֵׁנִית הִיא הַכָּרָתָם הֵיוֹתָם מַלְאָכִים אֶלָּא שֶׁאֵין צֹרֶךְ לָזֶה וּכְבָר רָמַז הַכָּתוּב שֶׁהִכִּירָם אֶלָּא שֶׁמּוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁבִּרְאִיָּה שֶׁרָאָה אוֹתָם נִתְרַפֵּא מִמַּכְאוֹבוֹ וְעָמַד וְרָץ לִקְרָאתָם, כִּי הַמַּלְאָךְ יִרְאֶה מֵרָחוֹק וְאֵין הֶבְדֵּל

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי שיחות ש"פ וירא, ח"י מרחשון, ה'תשמ"ט)

וְזוֹהִי הַהוֹרָאָה שֶׁלְּמַדִּים מִ"וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" - "וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ" - שֶׁבְּכֹחוֹ וּבִיכָלְתּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל (בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ) לִזְכּוֹת לְגִלּוּי דְ"**וַיֵּרָא אֵלָיו ה'**", עַל יְדֵי הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים, מַתְחִיל מֵהַהֲכָנוֹת לָזֶה (וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּכְלָל).

וּמִזֶּה מוּבָן עַד כַּמָּה צְרִיכִים לְהִשְׁתַּדֵּל בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּגְמִילוּת חֲסָדִים - דְּגִמַת הַנְהָגָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ **שֶׁחִפֵּשׂ** אַחַר אוֹרְחִים, וּכְשֶׁרָאָם, רָץ לִקְרָאתָם כו', וְהָאֲכִילָם וְהִשְׁקָם דְּבָרִים מְשֻׁבָּחִים בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ "ג' לְשׁוֹנוֹת בְּחַרְדָּל", וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל לְהִשְׁתַּדֵּל בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים, מִתּוֹךְ זְרִיזוּת, וּבְסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וְכו'.

וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁהַדְּבָרִים אֲמוּרִים בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּנוֹגֵעַ לְמָזוֹן **גַּשְׁמִי** שֶׁל הַגּוּף - כֵּן הוּא גַּם (וּבְמִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחוֹמֶר) בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּנוֹגֵעַ לְמָזוֹן **רוּחָנִי** שֶׁל הַנְּשָׁמָה, עַל יְדֵי הֲפָצַת הַתּוֹרָה וְהַיַּהֲדוּת, וְהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּרוּחָנִיּוּת מְדֻגָּשׁ יוֹתֵר הַגִּלּוּי דְ"וַיֵּרָא אֵלָיו ה'":

בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּגַשְׁמִיּוּת - הַשַּׁיָּכוּת לְהַגִּילוּי דְ"וַיֵּרָא אֵלָיו ה'", הִיא מִצַּד כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּגְמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁגֹּמֵל חֶסֶד לַזּוּלַת, זוֹכֶה שֶׁהַקָּבָּ"ה יִגְמֹל לוֹ חֶסֶד וְיִתְגַּלֶּה אֵלָיו.

אֲבָל בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּרוּחָנִיּוּת - הַשַּׁיָּכוּת לְהַגִּילוּי דְ"וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" הִיא **בְּאוֹתוֹ עִנְיָן עַצְמוֹ**, שֶׁהֲרֵי פְּעוּלָּתוֹ בִּגְמִילוּת חֲסָדִים הִיא **לְקָרֵב יְהוּדִי לְהַקָּבָּ"ה**, וְלָכֵן זוֹכֶה אַף הוּא **לְהִתְקָרֵב יוֹתֵר לְהַקָּבָּ"ה** - "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'".

(ג) וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ:

ג וַאֲמַר יְיָ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ (נ"י בְּעֵינָיךְ) לָא כְעַן תְּעִבַּר מֵעַל עַבְדָּךְ:

רש"י ◄ **וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם נָא וְגוֹ'** • לַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם אָמַר, וּקְרָאָם כֻּלָּם אֲדוֹנִים. וְלַגָּדוֹל אָמַר: "אַל־נָא תַעֲבֹר", וְכֵיוָן שֶׁלֹּא יַעֲבֹר הוּא, יַעַמְדוּ חֲבֵרָיו עִמּוֹ, וּבְלָשׁוֹן זֶה הוּא חוֹל (שבועות לה). דָּבָר אַחֵר: קָדֵשׁ הוּא, וְהָיָה אוֹמֵר לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיָּרוּץ וְיַכְנִיס אֶת הָאוֹרְחִים, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכָּתוּב אַחַר "וַיָּרָץ לִקְרָאתָם", הָאֲמִירָה קֹדֶם לָכֵן הָיְתָה, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אֵצֶל: "לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם", שֶׁנִּכְתַּב אַחַר "וַיּוֹלֶד נֹחַ", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, אֶלָּא־אִם־כֵּן קֹדֶם גְּזֵרַת מֵאָה־וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וּשְׁתֵּי הַלְּשׁוֹנוֹת בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה'.

(ד) יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ:

ד יִסְּבוּן כְּעַן זְעֵיר מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וְאִסְתְּמִיכוּ תְּחוֹת אִילָנָא:

רש"י ◄ **יֻקַּח־נָא** • עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שִׁלֵּם לְבָנָיו עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ) "וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע". **וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם** • כְּסָבוּר שֶׁהֵם עֲרָבִיִּים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם, וְהִקְפִּיד שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְבֵיתוֹ (ב"מ פו), אֲבָל לוֹט שֶׁלֹּא הִקְפִּיד, הִקְדִּים לִינָה לִרְחִיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם". **תַּחַת הָעֵץ** • תַּחַת הָאִילָן.

אור החיים על התורה

לִבְחִינַת הָרוּחָנִיּוּת לִמְנֹעַ הָרְפוּאָה וְתַכְרִיח וּמִיָּד עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ רְפָאֵל וַיְרַפְּאֵהוּ, וּלְצַד הַרְגָּשָׁה זוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לְמִשָּׁרְתֵי עֶלְיוֹן: תורה ג

ג) וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם נָא וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא רְצָה לִשְׁלָשְׁתָּם יַחַד. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (ב"ר פמ"ח) לַגָּדוֹל, וְהוּא דֶּרֶךְ דְּרָשׁ, כִּי בַּמֶּה יִוָּדַע כִּי מַזְמִין הוּא אֶת כֻּלָּן:

אָכֵן טַעַם אַבְרָהָם הוּא לְהִיוֹת שֶׁהַרְגִּישׁ שֶׁהַבּ' הָיוּ מְכֻוָּנִים פְּנֵיהֶם לְהִכָּנֵס אֶצְלוֹ כִּי אֵלָיו בָּאוּ אֶחָד לְרַפְּאוֹתוֹ וְא' לְבַשְּׂרוֹ וּשְׁלוּחִים הֵם אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא כֵן הַשְּׁלִישִׁי וְהוּא גַּבְרִיאֵל שֶׁבָּא לַהֲפֹךְ אֶת סְדוֹם לֹא הָיָה לוֹ שַׁיָּכוּת אֵצֶל אַבְרָהָם, לָזֶה חִלָּה פָּנָיו שֶׁלֹּא יַעֲבֹר מֵעָלָיו וְשֶׁיִּכָּנֵס אֶצְלוֹ עִם הַבּ' וְנִתְרַצָּה לִדְבָרָיו: תורה ד

ד) יֻקַּח נָא מְעַט וְגוֹ'. אוּלַי שֶׁלֹּא רָצָה לְשַׁנּוֹת כְּמִנְהַג הַלָּקוּחַ בְּאוֹרְחִים שֶׁהָיוּ מַקְדִּימִין לִרְחֹץ רַגְלֵיהֶם לַחֲשֶׁשֶׁת עֲבוֹדָה זָרָה כְּאוֹמְרָם ז"ל (ב"ר פ"ו) וְאוֹמְרוּ מְעַט זֶה מִנְהָגוֹ לוֹמַר לְאוֹרְחִים לְהַרְאוֹת כִּי אֵין טוֹרֵחַ הַרְבֵּה עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לְבִיְּשָׁם:

עוֹד יִרְמֹז עִנְיָן הַנּוֹגֵעַ לְמַלְאָכִים שֶׁיִּקָּחוּ מְעַט מַיִם שֶׁהוּא הַתּוֹרָה, וְלִהְיוֹת כִּי הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּהּ בְּחִינַת הַפֶּשֶׁט וּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת וְהִנֵּה הַמַּלְאָכִים שֶׁבָּאוּ בִּדְמוּת אֲנָשִׁים הוּא גּוּף שֶׁבָּרָא לָהֶם ה' רוּחָנִי מֵהַגְּלָדַת הָאֲוִירִים (זֹהַר ח"א נ"ח) וּבְעֵרֶךְ עַצְמוּת הַמַּלְאָךְ יֵחָשֵׁב גּוּף וְיִתְיַחֵס אֵלָיו בְּחִינַת רֶגֶל כַּיָּדוּעַ הַטַּעַם לְיוֹדְעֵי חֵן, וְרָמַז לָהֶם שֶׁיִּקָּחוּ מְעַט מַיִם מִפְּשָׁטֵי הַתּוֹרָה וְיִטָּהֲרוּ בּוֹ רַגְלֵיהֶם שֶׁהוּא בְּחִינַת גּוּף הַנִּכָּר עֲלֵיהֶם. וְיִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת עֵץ חַיִּים, וְלָזֶה אָמַר הָעֵץ בְּהֵ"א הַיְדִיעָה. גַּם אָמַר לָהֶם שֶׁיִּקָּחוּ פַּת לָחֶם הִיא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה וְיִסְעָדוּ בּוֹ

(ה) וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃

ה וְאֶסַּב פִּתָּא דְּלַחְמָא וּסְעִידוּ לִבְּכוֹן בָּתַר כֵּן תְּעִבְּרוּ אֲרֵי עַל כֵּן עֲבַרְתּוּן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמָרוּ כֵּן תַּעְבֵּיד כְּמָא דִּי מַלֵּלְתָּא׃

רש"י◄ **וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם•** בַּתּוֹרָה, בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים, מָצִינוּ - דְּ'פִתָּא סְעַדְתָּא דְּלִבָּא'. בַּתּוֹרָה: "וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם", בַּנְּבִיאִים: (שופטים יט ה) "סְעַד לִבְךָ פַּת לֶחֶם", בַּכְּתוּבִים: (תהלים קד) "וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד". אָמַר רַבִּי חָמָא: "לִבְבְכֶם" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "לִבְּכֶם", מַגִּיד שֶׁאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט בַּמַּלְאָכִים (ב"ר). **אַחַר תַּעֲבֹרוּ•** אַחַר כֵּן תֵּלְכוּ. **כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם•** כִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, מֵאַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי לִכְבוֹדִי. **כִּי־עַל־כֵּן•** כְּמוֹ 'עַל אֲשֶׁר', וְכֵן כָּל 'כִּי עַל כֵּן' שֶׁבַּמִּקְרָא: "כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קוֹרָתִי", (לקמן לג) "כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ", (שם לח) "כִּי־עַל־כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ", (במדבר י) "כִּי־עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ".

(ו) וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת׃

ו וְאוֹחִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוַת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחָא תְּלָת סְאִין קְמִחָא דְּסָלְתָּא לוּשִׁי וְעַבִּידִי גְּרִיצָן׃

רש"י◄ **קֶמַח סֹלֶת•** סֹלֶת לְעוּגוֹת, קֶמַח לַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים לְכַסּוֹת אֶת הַקְּדֵרָה, לִשְׁאֹב אֶת הַזֵּהֲמָה.

(ז) וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ׃

ז וּלְוַת תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וּדְבַר בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ וְטַב וִיהַב לְעוּלֵמָא וְאוֹחִי לְמֶעְבַּד יָתֵהּ׃

רש"י◄ **בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב•** שְׁלֹשָׁה פָּרִים הָיוּ, כְּדֵי לְהַאֲכִילָן שָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת בְּחַרְדָּל (ב"מ פז). **אֶל־הַנַּעַר•** זֶה יִשְׁמָעֵאל, לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת (ב"ר).

(ח) וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃

ח וּנְסִיב שְׁמַן וַחֲלָב וּבַר תּוֹרֵי דִּי עֲבַד וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עִלָּוֵיהוֹן תְּחוֹת אִילָנָא וַאֲכָלוּ׃

רש"י◄ **וַיִּקַּח חֶמְאָה וְגוֹ'•** וְלֶחֶם לֹא הֵבִיא, לְפִי שֶׁפֵּרְסָה שָׂרָה נִדָּה, שֶׁחָזַר לָהּ אֹרַח כַּנָּשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם וְנִטְמֵאת הָעִסָּה (ב"מ שם). **חֶמְאָה•** שֶׁמַּן הֶחָלָב שְׁקוּלְטִין מֵעַל פָּנָיו. **וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה•** אֲשֶׁר תִּקֵּן. קַמָּא קַמָּא שֶׁתִּקֵּן, אַמְטִי וְאַיְתִי קַמַּיְהוּ. **וַיֹּאכֵלוּ•** נִרְאוּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ, מִכָּאן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מִן הַמִּנְהָג (ב"מ שם. ב"ר).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, ה'תשי"ג)

עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁאַבְרָהָם עָמַד עֲלֵיהֶם, פָּעַל שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהַיְנוּ שֶׁמַּלְאָכִים מִצַּד עַצְמָם הֵם בְּמַדְרֵגַת הָעוֹלְמוֹת, אֲבָל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת אַבְרָהָם, פָּעַל עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהוּא הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלְמוֹת.

אַף שֶׁמַּלְאָכִים מִצַּד עַצְמָם אֵין שַׁיָּךְ בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, מִכָּל־מָקוֹם עַל־יְדֵי הַנִּשְׁמוֹת נַעֲשָׂה בָּהֶם גַּם־כֵּן אֲכִילַת אָדָם.

וְזֶהוּ "וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ", דְּעַל־יְדֵי־זֶה

אור החיים על התורה

פְּנִימִיּוּתָם. וְהוּא אָמְרוֹ לִבְּכֶם. וְדִקְדֵּק לוֹמַר פַּת לֶחֶם פַּת שֵׁשׁ בִּבְחִינָתוֹ לֶחֶם שֶׁהֵם ג' הֲוָיוֹת שֶׁהֵם בְּחִינַת חִיּוּת הָעוֹלְמוֹת: תורה ה

ה) כִּי עַל כֵּן וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ אֵיךְ מַזְמִינָם לֶאֱכֹל אַחַר שֶׁהִכִּיר בָּהֶם הֱיוֹתָם מִשָּׁרְתֵי עֶלְיוֹן. כִּי הֵגַם שֶׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁיְּכַוֵּן בִּדְבָרָיו אֶל הָרוּחָנִיּוּת עִם כָּל זֶה הַפְּשָׁט אֵינוֹ נֶעֱקָר, וְגַם בַּמַּאֲכָל יֵשׁ סוֹדוֹת מִפְּלָאִים כְּאוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי י"ג) צַדִּיק אוֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ לִפְנִימִיּוּת הָרוּחָנִיּוּת. לָזֶה אָמַר לָהֶם כִּי וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כִּי טַעַם לְדִבְרֵי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם פֵּרוּשׁ כֵּן בְּסֵדֶר זֶה בִּדְמוּת אֲנָשִׁים שֶׁיָּשְׁנָם בַּמָּזוֹן הַגַּשְׁמִי גַּם כֵּן וַיֹּאמְרוּ כֵּן פֵּרוּשׁ כֵּן הוּא כִּדְבָרָיו שֶׁעַל כֵּן עָבְרוּ עָלָיו בִּדְמוּת אֲנָשִׁים וְהִסְכִּימוּ אֵלָיו לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר. עוֹד רָמְזוּ לוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה כַּדֶּרֶךְ הָאָמוּר בִּדְבָרָיו לְהַטְעִימָם רוּחָנִיּוּת הַנָּאוֹת לָהֶם כָּרָמוּז בִּדְבָרָיו כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי: תורה ו

שֶׁ"הוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם", עֵר שְׁטֵייט אוֹיף זַיי אוּן צוּגֶעבּוּנְדֶען מִיט זַיי, פּוֹעֵל שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהַיְנוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל בְּכָל מְקַשְּׁרָיו שֶׁלְּמַטָּה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה אֶצְלָם תּוֹסֶפֶת חַיּוּת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

(ט) **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל:**

ט **וַאֲמָרוּ לֵהּ אָן שָׂרָה אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא בְּמַשְׁכְּנָא:**

רש"י◄ **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו•** נָקוּד עַל אי"ו שֶׁבְּ"אֵלָיו", וְתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהַכָּתָב רָבֶה עַל הַנִּקֻּדָּה, אַתָּה דּוֹרֵשׁ הַכָּתָב וְכוּ', וְכָאן הַנִּקֻּדָּה רָבָה עַל הַכָּתָב, אַתָּה דּוֹרֵשׁ הַנִּקֻּדָּה, שֶׁאַף לְשָׂרָה שָׁאֲלוּ: אַיּוֹ אַבְרָהָם? לְמַדְנוּ, שֶׁיִּשְׁאַל אָדָם בְּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ, לְאִישׁ עַל הָאִשָּׁה וְלָאִשָּׁה עַל הָאִישׁ. בְּ'בָבָא מְצִיעָא' (דף פז) אוֹמְרִים: יוֹדְעִים הָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שָׂרָה אִמֵּנוּ הֵיכָן הָיְתָה, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁצְּנוּעָה הָיְתָה, כְּדֵי לְחַבְּבָהּ עַל בַּעְלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: 'כְּדֵי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה'. **הִנֵּה בָאֹהֶל•** צְנוּעָה הִיא.

(י) **וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו:**

י **וַאֲמַר מִתַּב אִתּוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּמִין וְהָא בַר לְשָׂרָה אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שְׁמַעַת בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא אֲחוֹרוֹהִי:**

רש"י◄ **כָּעֵת חַיָּה•** כָּעֵת הַזֹּאת לְשָׁנָה הַבָּאָה, וּפֶסַח הָיָה, וּלְפֶסַח הַבָּא נוֹלַד יִצְחָק, מִדְּלָא קָרִינָן כְּעֵת (בשו"א) אֶלָּא כָּעֵת. **כָּעֵת חַיָּה•** כָּעֵת הַזֹּאת שֶׁתְּהֵא חַיָּה לָכֶם, שֶׁתִּהְיוּ כֻּלְּכֶם שְׁלֵמִים וְקַיָּמִים. **שׁוֹב אָשׁוּב•** לֹא בִּשְׁרוֹ הַמַּלְאָךְ שֶׁיָּשׁוּב אֵלָיו, אֶלָּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם אָמַר לוֹ, כְּמוֹ: "וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה' הַרְבָּה אַרְבֶּה", וְהוּא אֵין בְּיָדוֹ לְהַרְבּוֹת אֶלָּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם, אַף כָּאן בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם אָמַר לוֹ כֵּן (בראשית רבה). (אֱלִישָׁע אָמַר לַשּׁוּנַמִּית: "לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חוֹבֶקֶת בֵּן, וַתֹּאמֶר אַל אֲדוֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל תְּכַזֵּב בִּשְׁפְחָתֶךָ", אוֹתָן הַמַּלְאָכִים שֶׁבִּשְׂרוּ אֶת שָׂרָה אָמְרוּ: "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב", אָמַר לָהּ אֱלִישָׁע: 'אוֹתָן הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם חַיִּים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם, אָמְרוּ: "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב", אֲבָל אֲנִי בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁהַיּוֹם חַי וּמָחָר מֵת, בֵּין חַי וּבֵין מֵת: "לַמּוֹעֵד הַזֶּה וְגוֹ'"). **וְהוּא אַחֲרָיו•** הַפֶּתַח הָיָה אַחַר הַמַּלְאָךְ.

(יא) **וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים:**

יא **וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבוּ עַלּוּ בְּיוֹמִין פְּסַק מִלְּמֶהֱוֵי לְשָׂרָה אוֹרַח כְּנִשַׁיָּא:**

רש"י◄ **חָדַל לִהְיוֹת•** פָּסַק מִמֶּנָּה. **אֹרַח כַּנָּשִׁים•** אֹרַח נִדּוּת.

אור החיים על התורה

ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ לִהְיוֹת שֶׁבְּשׁוֹרָה שֶׁבָּא עָלֶיהָ הַמְבַשֵּׂר הָיָה לְבַשֵּׂר שָׂרָה וְרָצוּ לְגַלּוֹת לְאַבְרָהָם שֶׁלְּבַשֵּׂר לְשָׂרָה בָּאוּ וְלֹא לוֹ, לָזֶה אָמְרוּ לוֹ אַיֵּה שָׂרָה פֵּרוּשׁ שֶׁאֵלֶיהָ בָּאנוּ לְבַשֵּׂר, וְהַשִּׁיב אַבְרָהָם הִנֵּה הִיא בָּאֹהֶל לִשְׁמֹעַ כָּל אֲשֶׁר תֹּאמְרוּ לָהּ: תורה י

י) וַיֹּאמֶר שׁוֹב וְגוֹ'. דִּבֵּר בִּלְשׁוֹן יָחִיד, כִּי א' הוּא הַמְבַשֵּׂר כִּי הַשְּׁנַיִם כָּל א' בָּא לִמְלַאכְתּוֹ. וְצָרִיךְ לָתֵת לֵב לָמָּה בִּשְׁאֵלָה עַל שָׂרָה שָׁאֲלוּ שְׁנַיִם, וְאוּלַי כִּי לִהְיוֹת שֶׁגַּם נִתְכַּוְּנוּ לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹמָהּ עַל יְדֵי בַּעְלָהּ לָזֶה שָׁאֲלוּ שְׁלָשְׁתָּם מִשּׁוּם הִלְכוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ:

שׁוֹב אָשׁוּב וְגוֹ'. טַעַם כֶּפֶל שׁוֹב אָשׁוּב, גַּם אוֹמְרוֹ תֵּבַת וְהִנֵּה. יְכַוֵּן לוֹמַר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל כְּשֶׁנּוֹלַד יִצְחָק לֹא הָיָה רָאוּי לְהוֹלִיד כִּי בָּא מִסִּטְרָא דְּנוּקְבָא וּבְמַעֲשֵׂה הָעֲקֵדָה זָכָה לְנֶפֶשׁ הָרָאוּי לְהוֹלִיד, וְהוּא שֶׁרְמַז בְּמַאֲמַר הַמַּלְאָךְ שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה בֵּן לְשָׂרָה פֵּרוּשׁ מִסִּטְרָא דְּנוּקְבָא וְדַיְּיק לוֹמַר וְהִנֵּה פֵּרוּשׁ הַמִּזְדַּמֵּן קֹדֶם הוּא גֶּדֶר זֶה, וְאָמַר אָשׁוּב פֵּרוּשׁ פַּעַם ב' יָשׁוּב אֵלָיו פֵּרוּשׁ לִבְחִינַת אַבְרָהָם שֶׁהוּא עָלְמָא דִּדְכוּרָא, וְזֶה הָיָה בָּעֲקֵדָה דִּכְתִיב (כ"ב י"א) וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ ה' מִן הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'. וְהֵם ב' פְּקִידוֹת פְּקִידָה א' שֶׁיִּהְיֶה בָּעוֹלָם יִצְחָק, ב' שֶׁתִּהְיֶה לוֹ נֶפֶשׁ הַיּוֹלֶדֶת, וְטַעַם שֶׁעָשָׂה ה' כָּכָה לְסִבַּת אוֹמְרוֹ (י"ז י"ט) לוֹ יִשְׁמָעֵאל וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי שָׁם וְיֵשׁ סוֹדוֹת. עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ וּלְשָׂרָה בֵּן לְפִי פְּשׁוּטוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ויק"ר פי"ד) לְעוֹלָם זְכָרִים תְּלוּיִים בַּנְּקֵבוֹת וּנְקֵבוֹת בַּזְּכָרִים דִּכְתִיב (דה"א ד') וְאֶשְׁתּוֹ הַיְּהֻדִיָּה יָלְדָה אֶת יֶרֶד, וּפִלַּגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ וְגוֹ' וַתֵּלֶד וְגוֹ' (לְקַמָּן כ"ב כ"ד), (וַיִּקְרָא י"ב) אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר ע"כ גַּם אָנוּ מוֹסִיפִין לִמְנוֹת בֵּן לְשָׂרָה וְגוֹ':

וְשָׂרָה שׁוֹמַעַת מוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי הַבְּשׂוֹרָה לְשָׂרָה בִּשְׁרוֹ כְּמַאֲמַר ה' בַּשְּׁלִיחוּת, וְהוּא אוֹמְרוֹ

(יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן׃

יב וְחַיְכַת שָׂרָה בִּמְעָהַהּ לְמֵימָר בָּתַר דְּסִיבִית הֲוַת לִי עוּלֵימוּ וְרִבּוֹנִי סִיב׃

רש"י◄ בְּקִרְבָּהּ • מִסְתַּכֶּלֶת בְּמֵעֶיהָ, וְאָמְרָה: 'אֶפְשָׁר הַקְּרֵבַיִם הַלָּלוּ טְעוּנִין יָלָד, הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ שֶׁצָּמְקוּ מוֹשְׁכִין חָלָב'? (תנחומא). עֶדְנָה • צִחְצוּחַ בָּשָׂר, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: מֵסִיר אֶת הַשֵּׂעָר וּמְעַדֵּן אֶת הַבָּשָׂר. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן עִדָּן, זְמַן וֶסֶת נִדּוּת.

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֶמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי׃

יג וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לְמָא דְּנָן חַיְכַת שָׂרָה לְמֵימַר הַבְרַם בְּקוּשְׁטָא אוֹלִיד וַאֲנָא סִיבִית׃

רש"י◄ הַאַף אֶמְנָם • הֲגַם אֶמֶת אֵלֵד?. וַאֲנִי זָקַנְתִּי • שִׁנָּה הַכָּתוּב מִפְּנֵי הַשָּׁלוֹם, שֶׁהֲרֵי הִיא אָמְרָה "וַאדֹנִי זָקֵן".

(יד) הֲיִפָּלֵא מֵיהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵּן׃

יד הֲיִתְכַּסֵּי מִן קֳדָם יְיָ פִּתְגָּמָא לִזְמַן אִתּוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאִתּוּן קַיְמִין וּלְשָׂרָה בַּר׃

רש"י◄ הֲיִפָּלֵא • כְּתַרְגּוּמוֹ: הֲיִתְכַּסֵּי, וְכִי שׁוּם דָּבָר מֵפְלָא וּמֵפְרָד וּמְכֻסֶּה מִמֶּנִּי מִלַּעֲשׂוֹת כִּרְצוֹנִי?. לַמּוֹעֵד • לְאוֹתוֹ מוֹעֵד הַמְיֻעָד שֶׁקָּבַעְתִּי לְךָ אֶתְמֹל, לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת.

◆ יום שני ט"ו מרחשון ◆

(טו) וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי יָרֵאָה וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צָחָקְתְּ׃

טו וְכַדִּיבַת שָׂרָה לְמֵימַר לָא חַיֵּכִית אֲרֵי דְּחֵלַת וַאֲמַר לָא בְּרַם חַיָּכְתְּ׃

אור החיים על התורה

וְשָׂרָה שׁוֹמַעַת וְגוֹ' וְהוּא הַמְבַשֵּׂר אַחֲרָיו. וְרָאִיתִי מִדְּרָשׁ כִּי אַף עַל פִּי כֵן נִתְיַשֵּׁר הַמַּלְאָךְ עַל אֲשֶׁר לֹא דִּבֵּר הַבְּשׂוֹרָה מִפִּיו אֵלֶיהָ וְדִבֵּר לְאַבְרָהָם, וְהַמַּלְאָכִים יֵעָנְשׁוּ עַל הַשּׂוֹגֵג וְעַל שִׁנּוּי כָּל שֶׁהוּא: תורה יא

יג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָהָם וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ תֵּבַת זֶה, עוֹד לָמָּה אָמַר תֵּבַת לֵאמֹר. גַּם כָּל הַכָּתוּב מְיֻתָּר שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא לָמָּה צָחֲקָה: **אָכֵן** הַכַּוָּנָה הִיא לִהְיוֹת שֶׁמָּצִינוּ בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת כִּי אַבְרָהָם גַּם כֵּן צָחַק כְּשֶׁאָמַר לוֹ ה' בְּשׂוֹרַת הַזֶּרַע דִּכְתִיב (י"ז י"ז) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם וְגוֹ' וַיִּצְחָק, וְלֹא רָאִינוּ שֶׁהִקְפִּיד ה' עַל שֶׁצָּחַק אַבְרָהָם, וְיֹאמַר הָאוֹמֵר מַה נִּשְׁתַּנִּית צְחִיקַת שָׂרָה מִצְּחִיקַת אַבְרָהָם. וּמְצִינוּ לְאֶנְקְלוֹס שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְתָרֵץ זֶה בְּמָה שֶׁתִּרְגֵּם צְחִיקַת אַבְרָהָם וְחָדֵי וּצְחִיקַת שָׂרָה וְחִיְכִתְּ אֲבָל עַל מִי סָמַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָבִין ב' פְּרוּשִׁים מְשֻׁנִּים בְּתֵבָה אַחַת:

אָכֵן הַנָּכוֹן הוּא כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּקְדֵּק בִּדְבָרָיו טַעַם הַקְפָּדָתוֹ עַל שָׂרָה וְלֹא עַל אַבְרָהָם, וְתִמְצָא כִּי אַבְרָהָם בְּעֵת הַבְּשׂוֹרָה צָחַק מַה שֶּׁאֵין כֵּן שָׂרָה לֹא צָחֲקָה בְּעֵת שֶׁנִּתְבַּשְּׂרָה אֶלָּא בְּעֵת שֶׁרָאֲתָה עֶדְנָה כְּאוֹמְרוֹ וַתִּצְחַק שָׂרָה וְגוֹ' אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִי עֶדְנָה, הֲרֵי זֶה מַגִּיד כִּי לֹא נִתְאַמֵּת אֶצְלָהּ הַבְטָחַת הַלֵּדָה עַד שֶׁרָאֲתָה הַשִּׁנּוּי וְעַל זֶה הִקְפִּיד ה', וְהוּא אוֹמְרוֹ לָמָּה זֶה צָחֲקָה פֵּרוּשׁ עַל צְחוֹק זֶה אֲנִי מַקְפִּיד וְלֹא עַל צְחוֹק שֶׁלָּךְ, וְהַטַּעַם כִּי צְחוֹק זֶה כַּוָּנָתָהּ לוֹמַר הַאַף אֶמְנָם שֶׁנִּתְאַמֵּת אֶצְלָהּ אַחַר מַעֲשֶׂה שֶׁתֵּלֵד וְזֶה יַגִּיד כִּי לֹא הָאֱמִינָה וְלֹא סָמְכָה דַּעְתָּהּ עַל הַבְטָחָתִי אוֹתָהּ כִּי הוּא דְּבַר פֶּלֶא הֲיִפָּלֵא מֵה' דָּבָר וְגוֹ':

וַאֲנִי זָקַנְתִּי וְגוֹ'. קָשֶׁה אֵיךְ יוֹצִיא ה' דָּבָר מִפִּיו יִתְבָּרֵךְ מַה שֶּׁלֹּא הָיָה. וְהַגַּם שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ב"מ פ"ד.) כִּי מִכָּאן שֶׁמְּשַׁנִּים מִפְּנֵי הַשָּׁלוֹם, אַף עַל פִּי כֵן לְעֵרֶךְ רוֹמְמוּת אֱמִתּוּת יִתְבָּרֵךְ כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת אֱמֶת לֹא יְדַבֵּר ח"ו מַה שֶּׁלֹּא הָיָה, וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁהַהַקְפָּדָה הָיְתָה עַל שֶׁלֹּא הֶאֱמִינָה שֶׁתֵּלֵד לְצַד זִקְנָתָהּ כְּאוֹמְרוֹ אַחֲרֵי בְלֹתִי עַד שֶׁרָאֲתָה שֶׁשָּׁבָה לִימֵי עֲלוּמָהּ ה' אֱמֶת וּדְבָרָיו אֱמֶת, וְדַיָּק לוֹמַר טַעַם שֶׁהִקְפִּיד עָלֶיהָ שֶׁלֹּא הֶאֱמִינָה קֹדֶם שֶׁנִּתְעַדְּנָה, וְהַגַּם שֶׁשָּׂרָה הוֹסִיפָה עוֹד לוֹמַר וַאֲדֹנִי זָקֵן זֶה הָיָה אַחַר שֶׁהִצְדִּיקָה בַּהַבְטָחָה כִּי הָיְתָה לָהּ עֶדְנָה צָחֲקָה פֵּרוּשׁ שְׂמְחָה וְאָמְרָה שִׁיר וְשֶׁבַח לְאֵל עֶלְיוֹן שֶׁאַחַר בְּלוֹתָהּ הָיְתָה לָהּ עֶדְנָה שֶׁזֶּה יַגִּיד כִּי שָׁבָה לִימֵי עֲלוּמָהּ לָלֶדֶת, וְהוֹסִיפָה לְהַגְדִּיל חֶסֶד אֵל בְּאוֹמְרָה וַאֲדֹנִי זָקֵן וְאַף עַל פִּי כֵן נִסֵּי אֵל נוֹסְסוּ עָלֶיהָ, כִּי פְּשִׁיטָא שֶׁאַחַר שֶׁרָאֲתָה עֶדְנָה לֹא תִּפַּקְפֵּק בַּדָּבָר וְלֹא אָמְרָה וַאֲדֹנִי זָקֵן אֶלָּא לְהוֹדוֹת עַל נִפְלְאוֹתָיו: תורה יד

יד) לַמּוֹעֵד אָשׁוּב וְגוֹ'. טַעַם שֶׁחָזַר לוֹמַר הַהַבְטָחָה, לְבַל יַחְשֹׁב אַבְרָהָם כִּי לְצַד הִקְפָּדַת ה' עַל שָׂרָה יָשׁוּב ה' מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֵּר אֵלָיו,

רש"י◄ **כִּי יָרֵאָה וְגוֹ' כִּי צָחַקְתָּ•** הָרִאשׁוֹן מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן 'דְּהָא', הוּא שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לַדָּבָר: וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה, לְפִי שֶׁיָּרְאָה. וְהַשֵּׁנִי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֶלָּא': וַיֹּאמֶר לֹא כִּדְבָרֶיךָ הוּא, אֶלָּא צָחַקְתָּ, שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת: אִי, דִּלְמָא, אֶלָּא, דְּהָא.

(טז) **וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם:**

טז וְקָמוּ מִתַּמָּן גֶּבְרַיָּא וְאִסְתְּכִיאוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם וְאַבְרָהָם אָזֵל עִמְּהוֹן לְאַלְוָוּאֵיהוֹן:

רש"י◄ **וַיַּשְׁקִפוּ•** כָּל "הַשְׁקָפָה" שֶׁבַּמִּקְרָא לְרָעָה, חוּץ מִ"הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ" (דברים כו), שֶׁגָּדוֹל כֹּחַ מַתְּנוֹת עֲנִיִּים, שֶׁהוֹפֵךְ מִדַּת הָרוֹגֶז לְרַחֲמִים. **לְשַׁלְּחָם•** לְלַוּוֹתָם, כְּסָבוּר: אוֹרְחִים הֵם.

(יז) **וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:**

יז וַיְיָ אֲמַר הַמְכַסֵּי אֲנָא מֵאַבְרָהָם דִּי אֲנָא עָבֵד:

רש"י◄ **הַמְכַסֶּה אֲנִי•** בִּתְמִיהָה. **אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה•** בִּסְדוֹם. לֹא יָפָה לִי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. אֲנִי נָתַתִּי לוֹ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, וַחֲמִשָּׁה כְּרָכִין הַלָּלוּ שֶׁלּוֹ הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל י) "גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן וְגוֹ' בֹּאֲכָה סְדוֹמָה וַעֲמוֹרָה וְגוֹ'". קָרָאתִי אוֹתוֹ אַבְרָהָם, אַב הֲמוֹן גּוֹיִם, וְאַשְׁמִיד אֶת הַבָּנִים וְלֹא אוֹדִיעַ לָאָב, שֶׁהוּא אוֹהֲבִי?.

(יח) **וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:**

יח וְאַבְרָהָם מֵהֲוָה יֶהֱוֵי לְעַם סַגִּי וְתַקִּיף וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילֵהּ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא:

רש"י◄ **וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה•** מִדְּרַשׁ אַגָּדָה: זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה, הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ, בֵּרְכוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: 'יְכִי מִמֶּנּוּ אֲנִי מַעְלִים, וַהֲרֵי הוּא חָבִיב לְפָנַי לִהְיוֹת לְגוֹי גָּדוֹל וּלְהִתְבָּרֵךְ בּוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ'.

אור החיים על התורה

לָזֶה אָמַר אֵלָיו כִּי הַבְטָחָתוֹ יִשְׁמֹר כְּעֵת חַיָּה וְגוֹ': תורה טו

טו) וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה וְגוֹ'. טַעַם אוֹמְרוֹ לֵאמֹר. גַּם אָמְרוֹ כִּי יָרֵאָה לְהוֹדִיעַ צִדְקַת שָׂרָה אִמֵּנוּ הַצַּדֶּקֶת שֶׁלֹּא אָמְרָה בְּפֵרוּשׁ לֹא צָחַקְתִּי שֶׁלֹּא תּוֹצִיא מִפִּיהָ דְּבַר שֶׁקֶר אֶלָּא אָמְרָה עִנְיָן שֶׁמִּמֶּנּוּ מוּבָן שֶׁכַּוָּנָתָהּ לוֹמַר לֹא צָחַקְתָּ וְלָזֶה לֹא אָמַר וַתֹּאמֶר לֹא צָחַקְתִּי, וּלְצַד שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר וְהָאֵיךְ הָיָה לָהּ פָּנִים שֶׁתְּכַחֵשׁ בְּדִבְרֵי ה', לָזֶה אָמַר כִּי יָרֵאָה פֵּרוּשׁ יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הָעֶבֶד הַנֶּאֱמָן הַיָּרֵא אֶת רִבּוֹ וְשָׁגַג וְעָשָׂה דָּבָר בִּלְתִּי מְתֻקָּן וְיוֹכִיחֵנוּ רִבּוֹ עַל אֲשֶׁר עָשָׂה, כְּשֶׁיִּגְדַּל בְּלִבּוֹ הַפְלָגַת הַמּוֹרָא עַל אֲשֶׁר עָבַר רְצוֹן אֲדוֹנוֹ לֹא יַעֲצֹר כֹּחַ לְהוֹדוֹת עַל אֲשֶׁר עָשָׂה לְהַפְלָגַת הַמּוֹרָא וַיְכַחִישׁ וּבְהַכְחָשָׁתוֹ עַצְמָהּ יַגִּיד כִּי אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר אֶלָּא לְצַד הַפְלָגַת הַמּוֹרָא אֵינוֹ עוֹצֵר כֹּחַ לְהָעִיז פָּנָיו כִּי כֵן עָשָׂה, וְהוּא מַה שֶׁהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי יָרֵאָה וְהָבֵן. וְאָמַר לָהּ אַבְרָהָם לֹא כִּי צָחָקְתָּ, פֵּרוּשׁ הַיּוֹתֵר נָאוֹת הוּא שֶׁתּוֹדֶה כִּי צָחָקְתָּ כִּי בָּזֶה חָפֵץ ה' שֶׁיִּתְוַדֶּה הָאָדָם בְּפִיו בְּפֵרוּשׁ, וְכֵן הוֹכִיחוּ נְבִיאֵינוּ ע"ה שֶׁדָּבָר הַמְרֻצֶּה הוּא וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יְרֻחָם (מִשְׁלֵי כ"ח): תורה טז

יז) וַה' אָמַר הַמְכַסֶּה וְגוֹ'. טַעַם אוֹמְרוֹ לָשׁוֹן זֶה הַמְכַסֶּה. לִהְיוֹת כִּי רָאָה אַבְרָהָם מַלְאַךְ הַג' כִּי בָּא עַל דָּבָר לְעוֹלָם וְלֹא נוֹדַע לוֹ הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁיֵּדַע בִּפְעֻלּוֹת ב' הַמַּלְאָכִים הָא' בָּא לְרַפֹּאוֹת וְאֶחָד לְבַשֵּׂר שָׂרָה, וְעוֹד בְּלָבְתָּם מֵעִמּוֹ רָאָה כִּי ב' מֵהֶם שְׁמוּ פְּנֵיהֶם דֶּרֶךְ סְדוֹם וְאַבְרָהָם הוֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם הֲרֵי זֶה רוֹאֶה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עֲשׂוֹת דָּבָר וּמִכַּסֶּה מִמֶּנּוּ הַמַּעֲשֶׂה לָזֶה אָמַר ה' הַמְכַסֶּה אֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה פֵּרוּשׁ קֹדֶם עֲשׂוֹתוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (תַּנְחוּמָא) שֶׁהָיָה בִּלֵּב אַבְרָהָם עַל מֵי הַמַּבּוּל לָמָּה לֹא תָּלָה ה' לָהֶם בִּזְכוּת הַצַּדִּיקִים שֶׁהָיוּ בָּהֶם, וּלְפִי דִּבְרֵיהֶם יְכַוֵּן לוֹמַר אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה פֵּרוּשׁ אֲשֶׁר אֲנִי רָגִיל לַעֲשׂוֹת כִּי אֵין אֲנִי מְאַבֵּד אֻמָּה אֶלָּא אִם אֵין בָּהּ צַדִּיקִים:

עוֹד יִרְצֶה אוֹמְרוֹ הַמְכַסֶּה וְגוֹ' לִהְיוֹת שֶׁאַבְרָהָם הִצִּיל הַסְּדוֹמִיִּים בְּחַרְבּוֹ וּבְקַשְׁתּוֹ עִם לוֹט כְּאָמוּר בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת נוֹגֵעַ הַדָּבָר אֵלָיו לָדַעַת מַה שֶׁיֵּעָשֶׂה בָּהֶם וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר מְכֻסֶּה מִמֶּנּוּ לְשׁוֹן כִּסּוּי כִּי הוּא בְּדַעְתּוֹ הָעָם אֲשֶׁר הִצִּיל עוֹדֶנָּה לָבֶטַח וַה' הוּא מְאַבְּדָם מִבְּלִי יְדִיעָתוֹ, לָזֶה אָמַר הַמְכַסֶּה וְגוֹ', וְלֹא הָצְרַךְ לְפָרֵשׁ טַעַם זֶה כִּי הוּא דָּבָר יָדוּעַ: תורה יח

יח) וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ וְצָרִיךְ אֲנִי לְהוֹדִיעוֹ מַעֲלַת הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר הַצֵּל יַצִּילוּ עַצְמָן וּבְנֵי עִירָן הַכֹּף מִמָּה שֶׁחָשַׁב וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ, וְהוּא אוֹמְרוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְנִבְרְכוּ בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ, שֶׁגָּנוּ הֵם בַּעֲדָם, וְתִבַּת בּוֹ חוֹזֶרֶת אֶל גּוֹי גָּדוֹל. וְאִם תֹּאמַר מַה יּוֹעִיל הוֹדָעָה זוֹ לַגּוֹי הַבָּא אַחֲרָיו, לָזֶה אָמַר כִּי יְדִעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה וגו' פֵּרוּשׁ יָדַע ה' אַבְרָהָם כִּי יִשְׁתַּדֵּל עִם בָּנָיו לְהֵטִיב, לָזֶה מוֹדִיעוֹ לְמַעַן יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְיוֹדִיעַ אוֹתָם מַעֲשָׂיו יִתְבָּרֵךְ וּבָזֶה וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה'. וְאוֹמְרוֹ לְמַעַן הָבִיא ה' עַל אַבְרָהָם,

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 42)

מִדְּרַשׁ אַגָּדָה, הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ בִּרְכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה (רש"י יח, יח) וּלְעִיל רֵישׁ פָּרָשַׁת נֹחַ כָּתַב "הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ סִפֵּר בְּשִׁבְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה", וְלֹא צִיֵּן שֶׁזֶּהוּ מִדְּרַשׁ אַגָּדָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט שֶׁל "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה" הוּא, שֶׁכַּאֲשֶׁר מַזְכִּירִים צַדִּיק יֵשׁ **לְשַׁבְּחוֹ**; וְלָכֵן נָקַט שָׁם "**שֶׁנֶּאֱמַר** זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה". וְאֵלּוּ כָּאן כָּתַב שֶׁכַּאֲשֶׁר מַזְכִּירִים צַדִּיק יֵשׁ **לְבָרְכוֹ**, וּמְקוֹר פֵּרוּשׁ זֶה הוּא בְּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה.

(יט) כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו:

יט אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי (גי' רמב"ן יְדַעְתִּנֵהּ) בְּדִיל דִּי יְפַקֵּד יָת בְּנוֹהִי וְיָת אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ בַּתְרוֹהִי וְיִטְּרוּן אָרְחָן דְּתַקְּנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד צְדָקְתָּא וְדִינָא בְּדִיל אַיְתִי יְיָ עַל אַבְרָהָם יָת דְּמַלֵּל עֲלוֹהִי:

רש"י◄ **כִּי יְדַעְתִּיו • לְשׁוֹן חִבָּה, כְּמוֹ:** (רות ב) "מוֹדַעַת לְאִישָׁהּ", (שם ג) "הֲלֹא בֹעַז מֹדַעְתָּנוּ", (שמות לג) "וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם". וְאָמְנָם, עִקַּר לְשׁוֹן כֻּלָּם אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן יְדִיעָה, שֶׁהַמְּחַבֵּב אֶת הָאָדָם מְקָרְבוֹ אֶצְלוֹ, וְיוֹדְעוֹ וּמַכִּירוֹ. וְלָמָּה "יְדַעְתִּיו"? "לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה", לְפִי שֶׁהוּא מְצַוֶּה אֶת בָּנָיו עָלַי לִשְׁמֹר דְּרָכַי. וְאִם תְּפָרְשֵׁהוּ כְּתַרְגּוּמוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי בוֹ שֶׁיְּצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְגוֹ', אֵין לְמַעַן נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן. **יְצַוֶּה • לְשׁוֹן הוֹוֶה, כְּמוֹ:** (איוב א) "כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב", "עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ". **לְמַעַן הָבִיא • כָּךְ הוּא מְצַוֶּה לְבָנָיו: 'שִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה', כְּדֵי שֶׁיָּבִיא ה' עַל אַבְרָהָם' וְגוֹ'. 'עַל בֵּית אַבְרָהָם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "עַל־אַבְרָהָם", לְמַדְנוּ, כָּל הַמַּעֲמִיד בֵּן צַדִּיק - כְּאִלּוּ אֵינוֹ מֵת.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ש"פ וירא, כ"ף מרחשון ה'תשל"ז)

וְהִנֵּה שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ דְּוִשְׁמְרוּ דֶּרֶךְ הַוְיָ' (הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה) לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (עֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה) יֶשְׁנָם בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת. דְּנוֹסָף עַל זֶה שֶׁכָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה הֵם נִצְחִיִּים, וּבִפְרָט הָעִנְיָנִים דְּמַעֲשֵׂה אָבוֹת סִימָן וּנְתִינַת כֹּחַ לַבָּנִים, הֲרֵי בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן זֶה אוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ "אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו", עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. וְצִוּוּי זֶה (שֶׁאַבְרָהָם מְצַוֶּה אֶת בָּנָיו גוֹ') הוּא נְתִינַת כֹּחַ מְיֻחָד (נוֹסָף עַל הַ'נְּתִינַת כֹּחַ' שֶׁמְּצַד מַעֲשֵׂה אָבוֹת) לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל עַל שְׁתֵּי עֲבוֹדוֹת הַנַּ"ל.

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד:

כ וַאֲמַר יְיָ קְבֵלַת דִּסְדוֹם וַעֲמוֹרָה אֲרֵי סְגִיאַת וְחוֹבָתְהוֹן אֲרֵי תְקִיפַת לַחֲדָא:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר ה' • אֶל אַבְרָהָם, שֶׁעָשָׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר, שֶׁלֹּא יְכַסֶּה מִמֶּנּוּ. כִּי־רָבָּה • כָּל 'רָבָּה' שֶׁבַּמִּקְרָא, הַטַּעַם לְמַטָּה בַּבֵּי"ת, לְפִי שֶׁהֵן מְתֻרְגָּמִין: גְּדוֹלָה,** אוֹ גְּדֻלָּה וְהוֹלֶכֶת. אֲבָל זֶה טַעְמוֹ לְמַעְלָה בָּרֵי"ש, לְפִי שֶׁמְּתֻרְגָּם: גָּדְלָה כְּבָר, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי: (לעיל טו) "וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה", (רות ב) "הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ".

אור החיים על התורה

כָּאן הוֹדִיעַ כִּי עִקַּר הַחִבּוּב לֹא לְזִרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֶלָּא חִבַּת אַבְרָהָם הִיא הָעִקָּר וְכָל מַחְשְׁבוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵם לְהָבִיא עַל אַבְרָהָם אֲשֶׁר דִּבֵּר לְהֵיטִיב אוֹתוֹ וְאֶת זַרְעוֹ עַד עוֹלָם כִּי אִם לֹא יִשְׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לֹא יִמְצָא הַמֵּטִיב לְהַשְׁלִים הַבְטָחוֹתָיו לִידִידוֹ לְהֵיטִיב לְבָנָיו: תורה יט

כ) וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת וְגוֹ'. טַעַם אוֹמְרוֹ כִּי וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר זַעֲקַת סְדֹם רָבָּה וְגוֹ' וְחַטָּאתָם כָּבְדָה. גַּם כֻּלָּם אוֹמְרוֹ זַעֲקַת וְחַטָּאתָם וְאֵין זַעֲקָה אֶלָּא מֵהַחֵטְא. גַּם אוֹמְרוֹ כָּבְדָה מְאֹד. נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁבַּזְּמַן הַהוּא כָּל הָאֻמּוֹת גַּם כֵּן מַכְעִיסִים הָיוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם אֶלָּא שֶׁאֵלּוּ הִפְלִיאוּ לַעֲשׂוֹת, וְלָזֶה אָמַר כִּי רָבָּה פֵּרוּשׁ טַעַם הַקְּפָדָתִי לֹא לְצַד כִּי הֵם לְבַד עָלְתָה זַעֲקָתָם לְפָנַי אֶלָּא כִּי רָבָּה זַעֲקָתָם מִכָּל הָאֻמּוֹת. וְכָפַל זַעֲקָתָם וְחַטָּאתָם כְּנֶגֶד ב' רִשְׁעִיּוֹת הָא' שֶׁהָיוּ רָעִים לַבְּרִיּוֹת וּכְמַאֲמָרָם ז"ל (סַנְהֶדְרִין ק"ט:) וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁל רִיבָה, וְהַב' רָעִים לַשָּׁמַיִם וּכְמוֹ שֶׁגִּלּוּ מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁרָצוּ אַחַר מִשְׁכַּב זְכוּר עִם הַמַּלְאָכִים שֶׁבִּדְמוּת אֲנָשִׁים וְהֶצְרַךְ ה' לְהוֹדִיעוֹ הַפְלָגַת רִשְׁעָם לְהָיוֹתָם מַעֲשֶׂה יָדָיו:

עוֹד נִתְכַּוֵּן ה' לְהָפִיג צִינַת דַּאֲגָתוֹ כִּי יֹאמַר שֶׁנִּשְׁתַּדֵּל לְהַצִּיל אֻמָּה רְשָׁעָה כָּל כָּךְ לָזֶה אָמַר אֵלָיו כִּי רָבָּה כִּי כָבְדָה וְגוֹ' פֵּרוּשׁ מֵחָדָשׁ הָיָה הָרֶשַׁע שֶׁעָלָיו מִתְחַיְּבִים וּמִקֹּדֶם לֹא הָיוּ כָּל כָּךְ כְּשֶׁהִצַּלְתָּ אוֹתָם: תורה כא

(כא) אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ׀ כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה׃

כא אִתְגְּלִי כְּעַן וְאֶדְּוֹן הֲכִי קְבִלְתְּהוֹן דְּעַלַת לְקֳדָמַי עֲבָדוּ עִמְּהוֹן גְּמִירָא (אִם לָא תְּיִבִין) וְאִם תָּיְבִין לָא אֶתְפְּרָע׃

רש"י◄ אֵרְדָה־נָּא• לְמַד לַדַּיָּנִים שֶׁלֹּא יִפְסְקוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת אֶלָּא בִּרְאִיָּה, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת הַפְּלֻגָּה. דָּבָר אַחֵר: "אֵרְדָה־נָּא" לְסוֹף מַעֲשֵׂיהֶם. הַכְּצַעֲקָתָהּ• שֶׁל מְדִינָה. הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ• וְכֵן עוֹמְדִים בְּמִרְדָּם, כָּלָה אֲנִי עוֹשֶׂה בָּהֶם. וְאִם לֹא יַעַמְדוּ בְּמִרְדָּם, אֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה לְהִפָּרַע מֵהֶן בִּיסוּרִין, וְלֹא אֲכַלֶּה אוֹתָן. וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מָצִינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר: (שמות לג) "וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ". וּלְפִיכָךְ יֵשׁ הֶפְסֵק נְקֻדַּת פָּסֵק, בֵּין "עָשׂוּ" לְ"כָלָה", כְּדֵי לְהַפְרִיד תֵּבָה מִחֲבֶרְתָּהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ "הַכְּצַעֲקָתָהּ", צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁהֲרָגוּהָ מִיתָה מְשֻׁנָּה עַל שֶׁנָּתְנָה מָזוֹן לְעָנִי, כִּמְפֹרָשׁ בְּ'חֵלֶק'.

(כב) וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה׃

כב וְאִתְפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא וַאֲזָלוּ לְסִדּוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מְשַׁמֵּשׁ בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ וַיִּפְנוּ מִשָּׁם• מִמָּקוֹם שֶׁאַבְרָהָם לוֹן שָׁם. וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי ה'• וַהֲלֹא לֹא הָלַךְ לַעֲמֹד לְפָנָיו, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּא אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ: "זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רָבָּה", וְהָיָה לוֹ לִכְתֹּב: 'וַה' עוֹדֶנּוּ עֹמֵד עַל אַבְרָהָם', אֶלָּא תִּקּוּן סוֹפְרִים הוּא זֶה (ב"ר) (אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כן).

(כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע׃

כג וּקְרֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי זַכָּאָה עִם חַיָּבָא׃

אור החיים על התורה

כא) אֵרְדָה נָּא וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ לְשׁוֹן יְרִידָה. וְעוֹד לָמָּה יִצְטָרֵךְ ה' לָרֶדֶת וַהֲלֹא כָּל הָעוֹלָם כְּגַרְגִּיר שֶׁל חַרְדָּל לְפָנָיו. וְעוֹד אוֹמְרוֹ הַכְּצַעֲקָתָהּ וְגוֹ' וְכִי הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא יִסְתַּפֵּק בִּידִיעָה וְרַשִּׁ"י ז"ל פֵּרֵשׁ כִּי לְלַמֵּד בָּא שֶׁלֹּא יִפְסְקוּ בֵּית דִּין לְמַטָּה מִשְׁפָּט אֶלָּא בִּרְאִיָּה. וְקָשֶׁה לִדְבָרָיו לָמָּה לֹא הִסְפִּיק לָזֶה מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת דּוֹר הַפְּלֻגָּה דִּכְתִיב (י"א ה') וַיֵּרֶד ה' וְגוֹ' וּמְצִינוּ לְרַשִּׁ"י עַצְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ כֵּן שָׁם: **אָכֵן** הַכַּוָּנָה הִיא כִּי הוֹדִיעַ ה' הַסֵּדֶר אֲשֶׁר יִתְנַהֵג בּוֹ עִם הַנִּבְרָאִים לְצַד הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים, הִנֵּה שׁוּרַת הַדִּין נוֹתֶנֶת כִּי הַכֹּל כְּפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ וּכְשֶׁיַּעֲבֹר הָאָדָם עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' וְיִמָּרֶה פִּי עֶלְיוֹן לְצַד מַעֲלַת הָאֵל הַגָּדוֹל יִתְחַיֵּב לְהַאֲבֵד הוּא וְכָל סְבִיבָיו כִּי אֶת הַמֶּלֶךְ ה' צְבָאוֹת הִכְעִיס וְכָל שֶׁהִיא מֵהַהַמְרָאָה יִתְחַיֵּב עָלֶיהָ, וְיִחָשֵׁב הָאָדָם כִּי הָאָדוֹן יָדִין אֶת עוֹלָמוֹ בְּמִשְׁפָּט זֶה וְהוּא מִשְׁפָּט צֶדֶק, וּלְעוֹלָם אִם יָבֹא ה' בְּמִשְׁפָּט בְּדֶרֶךְ טוֹעֵן וְנִטְעָן לְהִשָּׁפֵט עִם הַנִּבְרָאִים אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִתְחַיְּבוּ, וְגַם דּוֹר הַמַּבּוּל אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיָה נִשְׁפַּט מִשְׁפַּט מָוֶת, לָזֶה אָמַר ה' כָּאן בְּהוֹדְעַת דְּרָכָיו אֶל אַבְרָהָם אֵרְדָה נָּא פֵּרוּשׁ לֹא יִשְׁפֹּט בְּעֵרֶךְ מַעֲלָתוֹ אֶלָּא בְּהַשְׁוָאָה לַנִּבְרָאִים כְּדַרְכָּךְ אוֹמְרוֹ הַנָּבִיא (יְשַׁעְיָה מ"ג) נִשְׁפְּטָה יָחַד בְּהַשְׁוָאָה לַנִּבְרָאִים הַפְּחוּתִים וּבְעֵרֶךְ זֶה יִשְׁפֹּט וְיִרְאֶה אִם הוּא בְּעֵרֶךְ הַצְּעָקָה שֶׁבָּאָה אֵלַי פֵּרוּשׁ כִּי הַצּוֹעֵק וְתוֹבֵעַ מִשְׁפָּט מֵה' יִתְבַּע הַמִּשְׁפָּט לְפִי עֵרֶךְ גְּדֻלַּת הַבּוֹרֵא, לָזֶה אָמַר ה' וְאִם אַחַר שֶׁאֲעָרִיךְ הַמִּשְׁפָּט בְּעֵרֶךְ שְׁלִילַת מַעֲלָתִי עֲדַיִן שִׁעוּר שֶׁתִּהְיֶה תְּבִיעַת מִדַּת הַדִּין לְחַיְּבָם, כָּלָה, וְאִם לֹא אֵדָעָה אִם רְאוּיִים לִשְׁפֹּט בְּדֶרֶךְ זוֹ אוֹ לֹא. וּמֵעַתָּה אֵין פֵּרוּשׁ אֵרְדָה נָּא אֶלָּא הַדְרָגָה בַּדִּין וּלְעוֹלָם מִמְּקוֹמוֹ יַשְׁקִיף לָדַעַת וְיִבְחֹן לִבּוֹת בְּנֵי אָדָם:

עוֹד יִרְצֶה שֶׁהֵגַם שֶׁצַּעֲקָתָם בָּאָה עִם כָּל זֶה רָצָה לְהַבְחִין בָּהֶם אִם בְּעֵת הַמִּשְׁפָּט לֹא חָזְרוּ בָּהֶם וְעוֹדָם מַחֲזִיקִים בְּרִשְׁעָם, וְלָזֶה שָׁלַח הַמַּלְאָכִים בִּדְמוּת אֲנָשִׁים בַּעֲלֵי צוּרָה וְתֹאַר יָפֶה לִבְחֹן בָּהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֵרְדָה נָּא פֵּרוּשׁ עַתָּה וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ עָשׂוּ עוֹד כָּלָה וְאִם לֹא וְגוֹ', וְהֵם הָרְשָׁעִים כְּצַעֲקָתָם עָשׂוּ שֶׁרָצוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד מַעֲשֶׂה בִּלְתִּי הָגוּן וְלָזֶה תֵּכֶף וּמִיָּד הִחְלִיטוּ הַמַּלְאָכִים וְאָמְרוּ לְלוֹט (י"ט י"ג) מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ וְגוֹ' אֲבָל קֹדֶם לָכֵן לֹא אָמְרוּ כְּלוּם הָא לָמַדְתָּ אִם לֹא הָיוּ מְבַקְּשִׁים לִשְׁלֹחַ יָד בַּמַּלְאָכִים אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה ה' עוֹשֶׂה לָהֶם אֲרִיכוּת זְמַן בְּמִדַּת אֶרֶךְ אַפַּיִם. וְאוּלַי נָגַע ה' בְּדִין זֶה מִדִּין מוֹרֶדֶת שֶׁאָמְרוּ בִּכְתֻבּוֹת (ס"ג.) שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר שֶׁעָבְרוּ ד' שַׁבָּתוֹת בְּהַכְרָזָה, בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין מוֹדִיעִין אוֹתָהּ אוּלַי תָּשׁוּב, וְלָזֶה שָׁלַח ה' הַמַּלְאָכִים בִּדְמוּת אֲנָשִׁים עַל דַּעַת שֶׁלֹּא יִשְׁחִיתוּ עַד שֶׁיִּרְאוּ בָּהֶם כִּי עוֹדָם בְּרִשְׁעָם. וְלָזֶה סָמַךְ פָּסוּק וַיִּפְנוּ מִשָּׁם וְגוֹ' לְאֵרְדָה נָּא וְהָבֵן: תורה כב

כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וְגוֹ'. לְהִיוֹת שֶׁאָמַר ה' הַכְּצַעֲקָתָהּ וְגוֹ' עָשׂוּ כָּלָה מִשְׁמָע כְּשֶׁתִּהְיֶה מַכְרַעַת מִדַּת הַדִּין כָּלָה לְכֹל וַהֲגַם שֶׁיֶּשְׁנָם לִקְצָת מֵהֶם צַדִּיקִים לָזֶה אָמַר הַאַף תִּסְפֶּה וְגוֹ'. וְלוּ יִהְיֶה שֶׁכַּוָּנָתְךָ לוֹמַר שֶׁתַּעֲשֶׂה אֹפֶן לְמִלֵּט הַטּוֹבִים שֶׁבָּהֶם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְלוֹט שֶׁהוֹצִיאוֹ הַחוּצָה עוֹדֶנִּי טוֹעֵן עַל זֶה אוּלַי יֵשׁ שִׁעוּר חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים הַאַף תִּסְפֶּה הָרְשָׁעִים וְלֹא תִּשָּׂא בַּעֲבוּר

רש"י◄ **וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם •** מָצִינוּ הַגָּשָׁה לְמִלְחָמָה: (ש"ב י) "וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְגוֹ'", הַגָּשָׁה לְפִיּוּס: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", וְהַגָּשָׁה לִתְפִלָּה: (מ"א יח) "וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא", וּלְכָל אֵלּוּ נִכְנַס (ס"א: נִגַּשׁ) אַבְרָהָם: לְדַבֵּר קָשׁוֹת, וּלְפִיּוּס וְלִתְפִלָּה. **הַאַף תִּסְפֶּה •** הֲגַם תִּסְפֶּה, וּלְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגְּמוֹ לְשׁוֹן רֹגֶז, כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ: הָאַף יַשִּׁיאֲךָ שֶׁתִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך י, עמוד 55 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַצָּלַת נְפָשׁוֹת אַף שֶׁזֶּה נֶגֶד טִבְעוֹ

וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה נִכְנַס אַבְרָהָם לְדַבֵּר קָשׁוֹת (יח, כג. ובפירוש רש"י)

יָדוּעַ שֶׁמִּדָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיְתָה – "אַבְרָהָם אוֹהֲבִי" (ישעיה מא, ח), וּבְטִבְעוֹ הָיָה בַּעַל חֶסֶד, וְאִם כֵּן תָּמוּהַּ, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁיְּדַבֵּר אַבְרָהָם קָשׁוֹת, וּבִפְרָט לַהַקָּבָּ"ה?

אֶלָּא שֶׁמִּזֶּה רוֹאִים עַד כַּמָּה צָרִיךְ הָאָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל בְּהַצָּלַת נְפָשׁוֹת, דִּכְשֶׁבָּא עִנְיָן שֶׁל הַצָּלַת נְפָשׁוֹת – הֵן הַצָּלַת אָדָם כִּפְשׁוּטָהּ וְהֵן הַצָּלַת אָדָם בְּרוּחָנִיּוּת – לִידֵי הָאָדָם, אֵין לוֹ "לַחְשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹת", וְלַעֲשׂוֹת רַק מַה שֶּׁהוּא לְפִי כְּבוֹדוֹ לְהַצִּיל, אֶלָּא עָלָיו לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר וּלְנַסּוֹת כָּל הָאֶפְשָׁרוּיּוֹת. וַאֲפִילּוּ אִם צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁהוּא נֶגֶד טִבְעוֹ, עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת חֲבֵרוֹ מֵרֶדֶת שַׁחַת.

(כד) **אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ:**

כד מָאִים אִית חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא הֲבַרְגַּז תְּשֵׁיצֵי וְלָא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חַמְשִׁין זַכָּאִין דִּי בְגַוַּהּ:

רש"י◄ **אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם •** עֲשָׂרָה צַדִּיקִים לְכָל כְּרַךְ וּכְרַךְ, כִּי חֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת יֵשׁ.

(כה) **חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָּךְ הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:**

כה קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָּמָא הָדֵין לְקַטָּלָא זַכָּאָה עִם חַיָּבָא וִיהֵי זַכָּאָה כְּחַיָּבָא קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ דְּדָיִן (נ"י הֲדַיָּן) כָּל אַרְעָא לָא (נ"י בְּרַם) יַעְבֵּד דִּינָא:

רש"י◄ **חָלִלָה לְךָ •** וְאִם תֹּאמַר לֹא יַצִּילוּ הַצַּדִּיקִים אֶת הָרְשָׁעִים, לָמָּה תָּמִית הַצַּדִּיקִים?. **חָלִלָה לְךָ •** חֵלִין הוּא לְךָ, יֹאמְרוּ, כָּךְ הוּא אֻמָּנוּתוֹ: שׁוֹטֵף הַכֹּל, צַדִּיקִים וּרְשָׁעִים. כָּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפַּלְגָּה. **כַּדָּבָר הַזֶּה •** לֹא הוּא וְלֹא כַּיּוֹצֵא בּוֹ. **חָלִלָה לָּךְ •** לָעוֹלָם הַבָּא. **הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ •** נָקוּד בַּחֲטַ"ף פַּתָּ"ח הֵ"א שֶׁל "הַשֹּׁפֵט", לְשׁוֹן תְּמִיהָה, וְכִי מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט, לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפַּט אֱמֶת?.

(כו) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם:**

כו וַאֲמַר יְיָ אִם אַשְׁכַּח בִּסְדוֹם חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל אַתְרָא בְּדִילְהוֹן:

רש"י◄ **אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם וְגוֹ' לְכָל־הַמָּקוֹם •** לְכָל הַכְּרַכִּים, לְפִי שֶׁסְּדוֹם הָיְתָה מֶטְרוֹפּוֹלִין וַחֲשׁוּבָה מִכֻּלָּם, תָּלָה בָּהּ הַכָּתוּב.

אור החיים על התורה

הַנ'. וְלֹא תוֹצִיא הָרְשָׁעִים מִקִּרְבָּהּ, וְהוּא שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ וְאוֹמְרוֹ חָלִלָה לְךָ וְגוֹ' לְהָמִית צַדִּיק כְּנֶגֶד חֲלָקָה רִאשׁוֹנָה שֶׁאָמַר הַאַף תִּסְפֶּה, אֲבָל חֲלָקָה ב' שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַצִּיל צַדִּיק וְרָשָׁע אֵינוֹ אֶלָּא בַּקָּשַׁת רַחֲמִים אוּלַי יִתְעַשֵּׁת ה' לוֹ וְלֹא יַעֲמִיד קַו הַדִּין עַד קָצָה הָאַחֲרוֹן. וְאוֹמְרוֹ וְהָיָה כַצַּדִּיק וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כְּשֶׁתָּמִית צַדִּיק יִהְיֶה בְּהִשְׁוָאָה אֵצֶל הַנִּבְרָאִים יַחַד כַּצַּדִּיק כָּרָשָׁע בְּהַדְרָגָה אַחַת וְלֹא יִשְׁתַּדְּלוּ לְהִצְטַדֵּק, וּמַה שֶּׁאָמַר פַּעַם ב' חָלִלָה לְךָ כְּנֶגֶד חֲלָקָה ב' אִם לֹא יִתְרַצֶּה לִשְׂא לַמָּקוֹם בַּעֲבוּר חֲמִשִּׁים וִיאַבֵּד כָּל הָרְשָׁעִים חָלִלָה וְגוֹ' פֵּרוּשׁ אַחַר שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע מֵעֲבֹר מִי נֹחַ גִּלָּה דַּעְתּוֹ כִּי לֹא יַעֲמִיד קַו הַדִּין עַד קָצָה הָאַחֲרוֹן, וְעַיֵּן בְּפָרָשַׁת נֹחַ (ט' י"א) מַה שֶּׁכְּתַבְתִּי בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק וַהֲקִמֹתִי וּמִשָּׁם תַּשְׂכִּיל כַּוָּנַת אַבְרָהָם בְּטַעֲנָתוֹ: תורה כד

כו) וַיֹּאמֶר ה' אִם אֶמְצָא וְגוֹ'. הֵשִׁיב עַל שְׁאֵלָה אַחֲרוֹנָה וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יָמִית צַדִּיק, וְצֵא וּלְמַד מִשְּׁלִיחוּת לוֹט הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה צַדִּיק אֶלָּא לְמַעַן אַבְרָהָם קְרוֹבוֹ: תורה כו

(כז) **וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר:**

כז וַאֲתֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כְּעַן שָׁרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ וַאֲנָא עָפָר וּקְטָם:

רש"י ◄ **וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר** • וּכְבָר הָיִיתִי רָאוּי לִהְיוֹת עָפָר עַל־יְדֵי הַמְּלָכִים וְאֵפֶר עַל־יְדֵי נִמְרוֹד, לוּלֵי רַחֲמֶיךָ אֲשֶׁר עָמְדוּ לִי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כה, עמוד 79 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

וּתוּר לְמַעַן הַזּוּלֶת

וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: (יח, כז)

בִּשְׁכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹת, אֵפֶר פָּרָה וַעֲפַר סוֹטָה (סוטה יז, א)

יָדוּעַ שֶׁהַקָּבָּ"ה מְשַׁלֵּם שָׂכָר "מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה" (ראה סוטה ח, ב ואילך), וְאִם־כֵּן יֵשׁ לְעַיֵּן בַּמָּה "אֵפֶר פָּרָה וַעֲפַר סוֹטָה" הֵם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה לַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה:

מָצִינוּ שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיְתָה בְּאֹפֶן דְּ"מַשִּׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים" (ראה ראש השנה יז, ריש עמוד ב) בִּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְעַד שֶׁוִּתֵּר עַל כָּל עִנְיָנָיו וַאֲפִילוּ עַל "קַבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה" בִּשְׁבִיל מִצְוַת "הַכְנָסַת אוֹרְחִים" (ראה שבת קכז, סוף עמוד א), וְאַף שֶׁהָיוּ אוֹרְחִים "עַרְבִיִּים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם" (רש"י פרשתנו יח, ד).

וּבִשְׂכַר זֶה זָכָה לִשְׁתֵּי מִצְוֹת:

"אֵפֶר פָּרָה" – אַף שֶׁ"כָּל הָעוֹסְקִין בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף" נִטְמָאִים, מִכָּל־מָקוֹם לֹא הִתְחַשְּׁבוּ הַכֹּהֲנִים בָּזֶה, וּכְשֶׁהָיָה מִישֶׁהוּ שֶׁהָיָה טָמֵא לְמֵת, וְתָרוּ הַכֹּהֲנִים וְנִטְמְאוּ כְּדֵי לְטַהֵר אֶת חֲבֵרָם מִטֻּמְאָתוֹ.

"וַעֲפַר סוֹטָה" – אַף שֶׁמִּחִיקַת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, אֵין לְךָ חִלּוּל ה' גָּדוֹל מִזֶּה, הִנֵּה "לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, אָמְרָה תּוֹרָה: שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם" (שבת קטז, א), דְּאַף שֶׁמְּדַבֵּר עַל אִשָּׁה שֶׁלֹּא הִתְנַהֲגָה בִּצְנִיעוּת, מִכָּל־מָקוֹם אָמְרָה תּוֹרָה לִמְחֹק שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה "לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ".

(כח) **אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה:**

כח מָאִים יַחְסְרוּן חַמְשִׁין זַכָּאִין חַמְשָׁא הַתְחַבֵּל בְּחַמְשָׁא יָת כָּל קַרְתָּא וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא:

רש"י ◄ **הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה** • וַהֲלֹא הֵן תִּשְׁעָה לְכָל כָּרָךְ, וְאַתָּה צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם, תִּצְטָרֵף עִמָּהֶם.

(כט) **וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:**

כט וְאוֹסִיף עוֹד לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָא אֶעְבֵּד גְּמֵרָא בְּדִיל אַרְבְּעִין:

רש"י ◄ **אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים** • וְיִמָּלְטוּ אַרְבָּעָה הַכְּרַכִּים. וְכֵן שְׁלֹשִׁים יַצִּילוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶם, אוֹ עֶשְׂרִים יַצִּילוּ שְׁנַיִם מֵהֶם, אוֹ עֲשָׂרָה יַצִּילוּ אֶחָד מֵהֶם.

(ל) **וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:**

ל וַאֲמַר לָא כְּעַן יִתְקַף קֳדָם (נ"י רוּגְזָא) דַיְיָ וֶאֱמַלֵּל מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וַאֲמַר לָא אֶעְבֵּד גְּמֵרָא אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין:

אור החיים על התורה

כח) אוּלַי יַחְסְרוּן וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ כִּי הוּא צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם מִצְטָרֵף לָעֲשָׂרָה הַצְּרִיכִים לְכָל כָּרָךְ וּכְרָךְ: תורה כט

כט) וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו. טַעַם אָמְרוֹ וַיֹּסֶף. גַּם אוֹמְרוֹ תֵּבֹת אֵלָיו. פֵּרוּשׁ הוֹסִיף לְהִתְפַּלֵּל בַּגְּדֶר הָרִאשׁוֹן עַצְמוֹ שֶׁהָאָדוֹן הוּא הַמַּשְׁלִים אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה הַצָּרוּף בְּמִנְיַן הַכְּרָכִים כִּי הוּא יַשְׁלִים כְּרָךְ א' מה', וְלָזֶה דִּיֵּק לוֹמַר אֵלָיו כִּי הֲגָנָה זוֹ הִיא בַּהֲגָנָתוֹ יִתְבָּרֵךְ: תורה ל

ל) וַיֹּאמֶר אַל נָא יִחַר וְגוֹ'. טַעַם שֶׁחָשׁ לַחֲרוֹן אַף, כִּי רָצָה שֶׁיָּגֵן הוּא וְחָשׁ לְהַקְפָּדַת הַבּוֹרֵא וְאָמַר אַל יִחַר וְגוֹ'. וְדִקְדֵּק לוֹמַר נָא פֵּרוּשׁ לְמַה שֶׁאוֹמֵר בְּפַעַם הַזֹּאת שֶׁמְּבַקֵּשׁ שֶׁזְּכוּתוֹ יָגֵן אוּלַי יִמָּצְאוּן שְׁלֹשִׁים שֶׁהָאָדוֹן יָגֵן בְּעַד כְּרָךְ אֶחָד וְאַבְרָהָם בְּעַד כְּרָךְ אֶחָד: תורה לא

(לא) וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים:

לא וַאֲמַר הָא כְּעַן שָׁרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עֶשְׂרִין וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל בְּדִיל עֶשְׂרִין:

רש"י◄ הוֹאַלְתִּי • רָצִיתִי, כְּמוֹ: "וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה".

(לב) וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה:

לב וַאֲמַר לָא כְּעַן יִתְקַף קֳדָם יְיָ וַאֲמַלֵּל בְּרַם זִמְנָא הָדָא מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עַשְׂרָא וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל בְּדִיל עַשְׂרָא:

רש"י◄ אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה • עַל פָּחוֹת לֹא בִּקֵּשׁ, אָמַר: דּוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ שְׁמֹנָה, נֹחַ וּבָנָיו וּנְשֵׁיהֶם, וְלֹא הִצִּילוּ עַל דּוֹרָם, וְעַל תִּשְׁעָה עַל־יְדֵי צֵרוּף כְּבָר בִּקֵּשׁ וְלֹא מָצָא.

(לג) וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ:

לג וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַיְיָ כַּד שֵׁצִי לְמַלָּלָא עִם אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב לְאַתְרֵהּ:

רש"י◄ וַיֵּלֶךְ ה' וְגוֹ' • כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק הַסַּנֵּגוֹר, הָלַךְ לוֹ הַדַּיָּן. וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ • נִסְתַּלֵּק הַדַּיָּן, נִסְתַּלֵּק הַסַּנֵּגוֹר וְהַקַּטֵּגוֹר מִקַּטְרֵג, וּלְפִיכָךְ "וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה" לְהַשְׁחִית: אֶחָד לְהַשְׁחִית אֶת סְדוֹם, וְאֶחָד לְהַצִּיל אֶת לוֹט וְהוּא אוֹתוֹ שֶׁבָּא לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם. וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבָּא לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה, כֵּיוָן שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, נִסְתַּלֵּק לוֹ.

◆ יום שלישי ט"ז מרחשון ◆

יט (א) וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה:

א וְעַלּוּ תְּרֵין מַלְאָכַיָּא לִסְדוֹם בְּרַמְשָׁא וְלוֹט יָתֵב בְּתַרְעָא (נ"א בִּתְרַע) דִּסְדוֹם וַחֲזָא לוֹט וְקָם לְקַדָּמוּתְהוֹן וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא:

רש"י◄ הַמַּלְאָכִים • וּלְהַלָּן קְרָאָם "אֲנָשִׁים", כְּשֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם קְרָאָם "אֲנָשִׁים". דָּבָר אַחֵר: אֵצֶל אַבְרָהָם שֶׁכֹּחוֹ גָּדוֹל, וְהָיוּ הַמַּלְאָכִים תְּדִירִין אֶצְלוֹ כַּאֲנָשִׁים קְרָאָם "אֲנָשִׁים", וְאֵצֶל לוֹט קְרָאָם:

אור החיים על התורה

לא) וַיֹּאמֶר הִנֵּה וְגוֹ' אֶל אֲדֹנָי אוּלַי וְגוֹ'. בִּקֵּשׁ שֶׁיָּגֵן ה' בְּעַד עֲשָׂרִים וּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם בְּעַד עֲשָׂרָה כִּשְׁאֵלָתוֹ הַקּוֹדֶמֶת, וְלֹא אָמַר אַל יִחַר כְּאוֹמְרוֹ בִּשְׁאֵלוֹ אִם יִמָּצְאוּן שְׁלֹשִׁים שֶׁהֵם יוֹתֵר מֵעֲשָׂרִים, מִטַּעַם שֶׁלֹּא הוֹסִיף דָּבָר בִּתְפִלָּתוֹ לְהָגֵן בִּזְכוּתוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁשָּׁאַל קֹדֶם, וְלָזֶה הִקְדִּיק לוֹמַר אֶל אֲדֹנָי פֵּרוּשׁ כִּי תְּפִלָּתוֹ הִיא לְצַד הַגַּנַּת הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא שֶׁיָּגֵן בְּעַד עֲשָׂרִים: תורה לב

לב) אַל נָא יִחַר וְגוֹ' אַךְ הַפַּעַם. כָּאן הִגְדִּיל גַּם כֵּן שֶׁיָּגֵן זְכוּתוֹ בְּעַד עֲשָׂרִים לָזֶה אָמַר אַל יִחַר כִּי מִתְפַּלֵּל שֶׁיָּגֵן זְכוּתוֹ וְעוֹד שֶׁהִשְׁוָה יַד עֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר וַאֲדַבְּרָה וְלֹא אָמַר אֶל אֲדֹנָי לוֹמַר כִּי תְּפִלָּה זוֹ הִיא בְּעַד זְכוּתִי. וְאָמְרוּ תֵּבֵת אַךְ מֵעֵט שֶׁלֹּא יַחֲזוֹר לְהִתְפַּלֵּל אוּלַי יֶחְסַר א' מֵהָעֲשָׂרָה כְּמוֹ שֶׁשָּׁאַל אוּלַי יַחְסְרוּן הַחֲמִשִּׁים ה'. אוֹ לְצַד שֶׁאֶחָד לֹא יְעַכֵּב כְּמוֹ שֶׁמְּצִינוּ שֶׁאָמַר ה' (דְּבָרִים כ"ה) אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ וְאָתוּ רַבָּנָן וּבַצְרֵי חֲדָא (מַכּוֹת כ"ב): תורה לג

לג) וַיֵּלֶךְ ה' כַּאֲשֶׁר כִּלָּה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ סָמוּךְ לִגְמֹר דִּבְרֵי תְּשׁוּבָתוֹ לְאַבְרָהָם לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה הָלַךְ ה' וְלֹא נָתַן לוֹ מָקוֹם לְהִתְפַּלֵּל עַל פָּחוֹת מִשֵּׁעוּר זֶה לְצַד שֶׁכְּבָר אָמַר אַבְרָהָם וַאֲדַבְּרָה אַךְ הַפַּעַם וְלֹא יוֹסִיף דַּבֵּר עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה אוֹ לְצַד שֶׁיּוֹדֵעַ ה' כִּי לֹא תִּהְיֶה הַגָּנָה בִּפְחוֹת מֵעֲשָׂרָה וְהֶגֵּם שֶׁמְּצִינוּ לְהָרַשְׁבַּ"ץ (זֹהַר ח"א פ"ב.) שֶׁאָמַר וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם, אֶפְשָׁר שֶׁזֶּה יִהְיֶה כְּשֶׁיִּהְיֶה צַדִּיק מֻפְלָא, וְאֶפְשָׁר שֶׁאִם הָיָה אַבְרָהָם בְּקִרְבָּהּ שֶׁל סְדוֹם הָיָה מְמַלֵּט כָּל הָעִיר: תורה א

א) וַיָּבֹאוּ וְגוֹ' בָּעֶרֶב. טַעַם הַדָּבָר לִמְצֹא הֲכָנָה לְלוֹט לְהַכְנִיסָם וּלְזִכּוֹת בְּהַצָּלָתוֹ, וְהֶגֵּם שֶׁאָמְרוּ (ב"ר

"מַלְאָכִים". **בָּעֶרֶב** • וְכִי כָּל־כָּךְ שָׁהוּ הַמַּלְאָכִים מֵחֶבְרוֹן לְסְדוֹם? אֶלָּא מַלְאֲכֵי רַחֲמִים הָיוּ וּמַמְתִּינִים שֶׁמָּא יוּכַל אַבְרָהָם לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם סַנֵּגוֹרְיָא. **וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם** • "יָשַׁב" כְּתִיב, אוֹתוֹ הַיּוֹם מִנּוּחוּ שׁוֹפֵט עֲלֵיהֶם (בראשית רבה). **וַיַּרְא־לוֹט וְגוֹ'** • מִבֵּית אַבְרָהָם לָמַד לְחַזֵּר עַל הָאוֹרְחִים.

(ב) **וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בָרְחוֹב נָלִין:**

ב וַאֲמַר הָבוּ כְּעוּ כְּעַן רִבּוֹנַי זוּרוּ כְּעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן וּבִיתוּ וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וּתְקַדְּמוּן וּתְהָכוּן לְאָרְחֵכוֹן וַאֲמָרוּ לָא אֱלָהֵן בְּרְחוֹבָא נְבִית:

רש"י ◄ **הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי** • הִנֵּה נָא אַתֶּם אֲדוֹנִים לִי, אַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי. דָּבָר אַחֵר: הִנֵּה נָא צְרִיכִים אַתֶּם לָתֵת לֵב עַל הָרְשָׁעִים הַלָּלוּ שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בָּכֶם, וְזוֹ הִיא עֵצָה נְכוֹנָה (בראשית רבה). **סוּרוּ נָא** • עַקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְבֵיתִי דֶּרֶךְ עֲקַלְּתוֹן, שֶׁלֹּא יַכִּירוּ שֶׁאַתֶּם נִכְנָסִין שָׁם, לְכָךְ נֶאֱמַר "סוּרוּ" (בראשית רבה). **וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם** • וְכִי דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לָלוּן תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ לִרְחֹץ? וְעוֹד, שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם אָמַר לָהֶם תְּחִלָּה "וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם"? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לוֹט: אִם כְּשֶׁיָּבֹאוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם וְיִרְאוּ שֶׁכְּבָר רָחֲצוּ רַגְלֵיהֶם, יַעֲלִילוּ עָלַי וְיֹאמְרוּ: 'כְּבָר עָבְרוּ שְׁנֵי יָמִים אוֹ שְׁלֹשָׁה, שֶׁבָּאוּ לְבֵיתְךָ וְלֹא הוֹדַעְתָּנוּ', לְפִיכָךְ אָמַר: מוּטָב שֶׁיִּתְעַכְּבוּ כָּאן בַּאֲבַק רַגְלֵיהֶם, שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִין כְּמוֹ שֶׁבָּאוּ עַכְשָׁו. לְפִיכָךְ אָמַר: "לִינוּ" תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ "רַחֲצוּ". **וַיֹּאמְרוּ לֹא** • וּלְאַבְרָהָם אָמְרוּ: "כֵּן תַּעֲשֶׂה", מִכָּאן שֶׁמְּסָרְבִין לַקָּטָן וְאֵין מְסָרְבִין לַגָּדוֹל (בראשית רבה). **כִּי בָרְחוֹב נָלִין** • הֲרֵי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֶלָּא', שֶׁאָמְרוּ: 'לֹא נָסוּר אֶל בֵּיתְךָ, אֶלָּא בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר נָלִין'.

(ג) **וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ:**

ג וְאַתְקֵף בְּהוֹן לַחְדָא וְזָרוּ לְוָתֵהּ וְעָלוּ לְבֵיתֵהּ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וּפַטִּיר אֲפָא לְהוֹן וַאֲכָלוּ:

רש"י ◄ **וַיָּסֻרוּ אֵלָיו** • עִקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְצַד בֵּיתוֹ. **וּמַצּוֹת אָפָה** • פֶּסַח הָיָה.

(ד) **טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה:**

ד עַד לָא שְׁכִיבוּ וַאֲנָשֵׁי קַרְתָּא אֲנָשֵׁי סְדוֹם אַקִּיפוּ עַל בֵּיתָא מֵעוּלֵימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא מִסּוֹפֵהּ:

רש"י ◄ **טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם** • כָּךְ נִדְרַשׁ בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה': "טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ, וְאַנְשֵׁי הָעִיר" הָיוּ בְּפִיהֶם שֶׁל מַלְאָכִים, שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים לְלוֹט: מַה טִּיבָם וּמַעֲשֵׂיהֶם? וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: רַבָּם רְשָׁעִים.

אור החיים על התורה

פ"נ) כִּי בִּזְכוּת אַבְרָהָם נִצּוֹל, אֲבָל צָרִיךְ לִמְצֹא לוֹ זְכוּת כָּל שֶׁהוּא, וְאִם הָיוּ בָּאִים בַּיּוֹם אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיוּ מַנִּיחִים אוֹתוֹ בְּנֵי הָעִיר לְהַכְנִיסָם כָּל עִקָּר:

וַיַּרְא לוֹט וַיָּקָם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ הִכִּיר בָּהֶם כִּי הֵם מֵהַמְּכָרִים אֶצְלוֹ לִמְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן בִּהְיוֹתוֹ בִּשְׁכוּנַת אַבְרָהָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיַּרְא, וְלָזֶה מָסַר נַפְשׁוֹ עֲלֵיהֶם עִם בְּנֵי הָעִיר (וַיַּרְץ) וַיָּקָם לִקְרָאתָם. וְאוֹמְרוֹ לָהֶם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם כִּי כֵּן הָיָה מִנְהַג אַבְרָהָם עִם אוֹרְחָיו וְהָלַךְ לְרַגְלָיו, וְנִכְתַּב בַּתּוֹרָה לְהוֹדִיעֵנוּ הֶכְרֵשׁ שֶׁבֵּין אַבְרָהָם לְלוֹט כְּאוֹמְרָם ז"ל (שָׁם) זֶה הִקְדִּים רְחִיצָה וְזֶה הִקְדִּים לִינָה קֹדֶם רְחִיצָה כִּי לֹא הָיָה מַקְפִּיד עַל כְּנִיסָתָם בְּבֵיתוֹ וְהֵם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַבְרָהָם וְגוֹ': תורה ב

ב) וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְגוֹ'. רָמַז לָהֶם שֶׁצְּרִיכִין לְהִתְעַלֵּם מֵאַנְשֵׁי הָעִיר וּלְהַשְׁכִּים בַּבֹּקֶר לְלֶכֶת כִּי חָשׁ עַל כְּבוֹדָם שֶׁלֹּא יֵדְעוּ מֵהֶם וְיִהְיֶה מַה שֶּׁהָיָה: תורה ג

ג) וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ הוּא עָשָׂה מִשְׁתֶּה לִכְבוֹדָם אֲבָל הֵם לֹא אָכְלוּ אֶלָּא מֵהַמַּצּוֹת כִּי לוֹט לֹא קִיֵּם הַתּוֹרָה כְּאַבְרָהָם לָזֶה לֹא רָצוּ לֶאֱכֹל מִזִּבְחֵי מִשְׁתֵּהוּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ מִבֶּן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה אַבְרָהָם זוּלַת מֵהַמַּצּוֹת, וְיוֹדְעִים הָיוּ הַמַּלְאָכִים שֶׁהוֹצִיא תְּרוּמוֹתָיו וּמַעַשְׂרוֹתָיו. אוֹ לִהְיוֹת שֶׁעֲדַיִן לֹא הָיוּ כֹּהֲנִים בָּעוֹלָם נַעֲשׂוּ הֵם כֹּהֲנִים וְאָכְלוּ תְּרוּמָה אֲבָל לֹא טֶבֶל, וּלְפִי דִּבְרֵי רַז"ל (שָׁם) יוֹם ט"ז בְּנִיסָן הָיָה וְהָאֲכִילָם מַצּוֹת וְלִהְיוֹת שֶׁצְּרִיכִין שְׁמִירָה הֶצְרֵךְ לֶאֱפוֹתָם בְּיָדוֹ לְשׁוֹמְרָם וְהוּא אוֹמְרוֹ מַצּוֹת אָפָה: תורה ד

ד) טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ. וְלֹא אָמַר אַחַר אָכְלָם וַאֲנָשֵׁי וְגוֹ', מַגִּיד שֶׁהָיָה דִּבְרֵיהֶם בָּאֶמְצַע, וְהוּא אוֹמְרָם ז"ל (שָׁם) שֶׁהָיָה לוֹט מֵלִיץ טוֹב בְּעַד סְדוֹם, וְטַעַם שֶׁלֹּא הָפְכוּ אֶת סְדוֹם אָז תֵּכֶף וּמִיָּד כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי לְעֵיל כִּי הֵם עֲדַיִן עוֹדָם

עוֹדָם מְדַבְּרִים בָּהֶם, "וְאַנְשֵׁי סְדֹם וְגוֹ'". וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "וְאַנְשֵׁי הָעִיר", אַנְשֵׁי רֶשַׁע, נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת. וְעַל שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים, נִקְרָאִים: "אַנְשֵׁי סְדֹם", כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים". **כָּל־הָעָם מִקָּצֶה•** מִקְצֵה הָעִיר עַד הַקָּצֶה, שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶם מוֹחֶה בְּיָדָם, שֶׁאֲפִלּוּ צַדִּיק אֶחָד אֵין בָּהֶם.

(ה) **וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם:**

ה וּקְרוֹ לְלוֹט וַאֲמָרוּ לֵהּ אָן גֻּבְרַיָּא דִּי אֲתוֹ לְוָתָךְ לֵילְיָא אַפֵּקְנוּן לְוָתָנָא וְנִדַּע יָתְהוֹן:

רש"י◄ **וְנֵדְעָה אֹתָם•** בְּמִשְׁכַּב זָכָר, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ" (בראשית רבה).

(ו) **וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו:**

ו וּנְפַק לְוָתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וְדָשָׁא אֲחַד בַּתְרוֹהִי:

(ז) **וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ:**

ז וַאֲמַר בְּבָעוּ כְּעַן אַחַי לָא תַבְּאִישׁוּן:

(ח) **הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי:**

ח הָא כְּעַן לִי תַּרְתֵּין בְּנָן דִּי לָא יְדָעִנּוּן גְּבַר אַפֵּק כְּעַן יָתְהֶן לְוָתְכוֹן וְעִבִּידוּ לְהֶן כִּדְתַקֵּן בְּעֵינֵיכוֹן לְחוֹד לְגֻבְרַיָּא הָאִלֵּין לָא תַעְבְּדוּן מִדַּעַם אֲרֵי עַל כֵּן עַלּוּ בִּטְלַל שֵׁרוּתִי:

רש"י◄ **הָאֵל•** כְּמוֹ הָאֵלֶּה. **כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ•** כִּי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תַּעֲשׂוּ לִכְבוֹדִי, עַל אֲשֶׁר בָּאוּ בְּצֵל קוֹרָתִי, תַּרְגּוּם: "בִּטְלַל שֵׁרוּתִי". תַּרְגּוּם שֶׁל קוֹרָה: שֵׁרוּתָא.

(ט) **וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת:**

ט וַאֲמָרוּ קְרֵב לְהַלָּא וַאֲמָרוּ חַד אֲתָא לְאִתּוֹתָבָא וְהָא דַיָּין דִּינָא כְּעַן נַבְאֵשׁ לָךְ מִדִּילְהוֹן וּתְקִיפוּ בְּגַבְרָא בְּלוֹט לַחֲדָא וּקְרִיבוּ לְמִתְּבַר דָּשָׁא:

רש"י◄ **וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה•** קְרַב לְהָלְאָה, כְּלוֹמַר: הִתְקָרֵב לַצְּדָדִין וְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְכֵן כָּל "הָלְאָה" שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן רִחוּק, כְּמוֹ: (במדבר יז) "זְרֵה הָלְאָה", (שמואל א כ) "הִנֵּה הַחִצִּי מִמְּךָ וָהָלְאָה". "גֶּשׁ־הָלְאָה", הִמָּשֵׁךְ לְהַלָּן, בִּלְשׁוֹן לַעַ"ז טריט"י דנו"ש, וּדְבַר נְזִיפָה הוּא, לוֹמַר: 'אֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לְךָ', וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה סה) "קְרַב אֵלֶיךָ, אַל־תִּגַּשׁ־בִּי", וְכֵן: (ישעיה מט) "גְּשָׁה־לִּי וְאֵשְׁבָה". הִמָּשֵׁךְ לַצְּדָדִין בַּעֲבוּרִי וְאֵשֵׁב אֶצְלְךָ. אַתָּה מֵלִיץ עַל הָאוֹרְחִין, אֵיךְ מְלָאֲךָ לִבְּךָ? עַל שֶׁאָמַר לָהֶם עַל הַבָּנוֹת, אָמְרוּ לוֹ: "גֶּשׁ־הָלְאָה", לְשׁוֹן נַחַת, וְעַל שֶׁהָיָה מֵלִיץ עַל הָאוֹרְחִים, אָמְרוּ: "הָאֶחָד בָּא־לָגוּר", אָדָם נָכְרִי יְחִידִי אַתָּה בֵּינֵינוּ, שֶׁבָּאתָ לָגוּר: "וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט", וְנַעֲשֵׂיתָ מוֹכִיחַ אוֹתָנוּ. **הַדָּלֶת•** דֶּלֶת הַסּוֹבֶבֶת לִנְעֹל וְלִפְתֹּחַ.

(י) **וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ:**

י וְאוֹשִׁיטוּ גֻּבְרַיָּא יָת יְדֵיהוֹן וְאַיְתִיאוּ יָת לוֹט לְוָתְהוֹן לְבֵיתָא וְיָת דָּשָׁא אַחֲדוּ:

אור החיים על התורה

בְּסָפֵק הַצָּלָה כְּאוֹמְרוֹ אֵרְדָה נָא וְאֶרְאֶה וְכֵן גַּם כֵּן אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (שָׁם) וז"ל הָיָה לוֹט מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל סְדוֹם וְהָיוּ מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ וְכֵיוָן שֶׁאָמְרוּ הוֹצִיאֵם וְגוֹ' וְנֵדְעָה וְגוֹ' אָמְרוּ לוֹ (פָּסוּק יב) עוֹד וְגוֹ'. עוֹד טַעַם שֶׁלֹּא הִשְׁחִיתוּ סְדוֹם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהִמְתִּינוּ עַד הַשְׁכָּמַת הַבֹּקֶר כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה זְמַן הַמְיֻחָד לְרַחֲמִים לְהַצִּיל אֶת לוֹט מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּלַּיְלָה שֶׁתִּגְבֹּרֶת הַדִּינִים לֹא יִמָּלֵט לוֹט. וְרַז"ל אָמְרוּ (שָׁם) לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לַחַמָּה וְלִלְבָנָה הִלְקוּ אוֹתָם לְעֵינֵי הַשֶּׁמֶשׁ וְהִיְּרַחַ בְּיוֹם י"ו בְּנִיסָן: תורה ה

(יא) וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח:

יא וְיָת גֻּבְרַיָּא דִּי בִתְרַע בֵּיתָא מְחוֹ בְּשַׁבְרִירַיָּא מִזְעֵירָא וְעַד רַבָּא וּלְאִיוּ לְאַשְׁכָּחָא תַרְעָא:

רש"י◄ **פֶּתַח•** הוּא הַחֶלֶל שֶׁבּוֹ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין. **בַּסַּנְוֵרִים•** מַכַּת עִוָּרוֹן. **מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל•** (בראשית רבה) הַקְּטַנִּים הִתְחִילוּ בַּעֲבֵרָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִנַּעַר וְעַד זָקֵן", לְפִיכָךְ הִתְחִילָה הַפֵּרְעָנוּת מֵהֶם.

(יב) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עֹד מִי־לְךָ פֹּה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם:

יב וַאֲמָרוּ גֻּבְרַיָּא לְלוֹט עוֹד מָן לָךְ הָכָא חַתְנָא וּבְנָךְ וּבְנָתָךְ וְכֹל דִּי לָךְ בְּקַרְתָּא אַפֵּיק מִן אַתְרָא:

רש"י◄ **עֹד מִי־לְךָ פֹּה•** פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: מִי לְךָ עוֹד בָּעִיר הַזֹּאת, חוּץ מֵאִשְׁתְּךָ וּבְנוֹתֶיךָ שֶׁבַּבַּיִת?. **חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ•** אִם יֵשׁ לְךָ חָתָן, אוֹ בָּנִים וּבָנוֹת, הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם!. **וּבָנֶיךָ•** בְּנֵי בְּנוֹתֶיךָ הַנְּשׂוּאוֹת. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: "עוֹד", מֵאַחַר שֶׁעוֹשִׂין נְבָלָה כָּזֹאת, מִי לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְלַמֵּד סַנֵּגוֹרְיָא עֲלֵיהֶם. שֶׁכָּל הַלַּיְלָה הָיָה מְלִיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת, קְרֵי בֵּיהּ: 'מִי לְךָ פֶּה'.

(יג) כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ:

יג אֲרֵי מְחַבְּלִין אֲנַחְנָא יָת אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי סְגִיאַת קְבִלְתְּהוֹן קֳדָם יְיָ וְשַׁלְחָנָא יְיָ לְחַבָּלוּתַהּ:

(יד) וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל־חֲתָנָיו לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִּמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:

יד וּנְפַק לוֹט וּמַלִּיל עִם חַתְנוֹהִי נָסְבֵי בְּנָתֵהּ וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִן אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי מְחַבֵּל יְיָ יָת קַרְתָּא וַהֲוָה כִּמְחָיְךָ בְּעֵינֵי חַתְנוֹהִי:

רש"י◄ **חֲתָנָיו•** שְׁתֵּי בָּנוֹת נְשׂוּאוֹת הָיוּ לוֹ בָּעִיר. **לֹקְחֵי בְנֹתָיו•** שֶׁאוֹתָן שֶׁבַּבַּיִת אֲרוּסוֹת לָהֶם.

(טו) וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר:

טו וּכְמִסַּק צַפְרָא הֲוָא וּדְחִיקוּ מַלְאָכַיָּא בְּלוֹט לְמֵימַר קוּם דְּבַר יָת אִתְּתָךְ וְיָת תַּרְתֵּין בְּנָתָךְ דְּאִשְׁתְּכַחַן מְהֵימְנָא עִמָּךְ דִּילְמָא תִּלְקֵי בְּחוֹבֵי קַרְתָּא:

רש"י◄ **וַיָּאִיצוּ•** כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וּדְחִיקוּ', מִהֲרוּהוּ. **הַנִּמְצָאֹת•** הַמְּזֻמָּנוֹת לְךָ בַּבַּיִת לְהַצִּילָם. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ, וְזֶה יְשׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא. **תִּסָּפֶה•** תִּהְיֶה כָּלָה. "עַד תֹּם כָּל הַדּוֹר", מְתֻרְגָּם: "עַד דְּסַף כָּל דָּרָא".

(טז) וַיִּתְמַהְמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר:

טז וְאִתְעַכַּב וְאַתְקִיפוּ גֻּבְרַיָּא בִּידֵהּ וּבִידָא דְּאִתְּתֵהּ וּבִיַד תַּרְתֵּין בְּנָתֵהּ כִּרְחַם (נ"י כַּד חָס) יְיָ עֲלוֹהִי וְאַפְּקוּהִי וְאַשְׁרוּהִי מִבָּרָא לְקַרְתָּא:

רש"י◄ **וַיִּתְמַהְמָהּ•** כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת מָמוֹנוֹ. **וַיַּחֲזִיקוּ•** (ב"ר) אֶחָד מֵהֶם הָיָה שָׁלִיחַ לְהַצִּילוֹ, וְחָבְרוֹ לַהֲפֹךְ אֶת סְדוֹם, לָכֵן נֶאֱמַר: "וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט", וְלֹא נֶאֱמַר: 'וַיֹּאמְרוּ'.

אור החיים על התורה

יג) כִּי מַשְׁחִתִים וְגוֹ'. הֲגַם שֶׁאֵין מַשְׁחִית אֶלָּא אֶחָד, לְצַד שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם יַחַד הָיוּ אוֹמְרִים לְשׁוֹן רַבִּים שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִרְאֶה כִּי מַה שֶּׁלְּפָנָיו אֵינוֹ אֶלָּא שַׁמָּשׁ בְּעָלְמָא: **אוֹ** אֶפְשָׁר שֶׁעַל גַּבְרִיאֵל הוּא אוֹמֵר הוּא וּצְבָאוֹ, אוֹ לְצַד שֶׁאֵין גַּבְרִיאֵל יָכוֹל עֲשׂוֹת דָּבָר עַד שֶׁיּוֹצִיא רָפָאֵל אֶת לוֹט הֲרֵי שֶׁגַּם רָפָאֵל גּוֹרֵם רָעָה לִסְדוֹם וְאֵין בְּדָבָר זֶה ב' שְׁלִחִיּוֹת: תורה יד

טז) וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים. הֲגַם שֶׁאֶחָד מֵהֶם הוּא הַמַּצִּיל אֶת לוֹט אֲבָל הָאַחֵר שֶׁבָּא לַהֲפֹךְ אֵין לוֹ לַעֲשׂוֹת ב' שְׁלִיחִיּוֹת, אֶפְשָׁר לוֹמַר כִּי לְהִיוֹת שֶׁהַמַּצִּיל שֶׁהוּא רָפָאֵל הוּא הַמַּצִּיל וְגַבְרִיאֵל אֵינוֹ אֶלָּא

(יז) וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה:

יז וְהָוָא כַּד אַפִּיקוּ יָתְהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשָׁךְ לָא תִסְתְּכִי לַאֲחוֹרָךְ וְלָא תְקוּם בְּכָל מֵישְׁרָא לְטוּרָא אִשְׁתְּזֵב דִּלְמָא תִלְקֵי:

רש"י◄ **הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ** • דַּיֶּךָ לְהַצִּיל נְפָשׁוֹת, אַל תָּחוּס עַל הַמָּמוֹן. **אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ** • אַתָּה הִרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם, וּבִזְכוּת אַבְרָהָם אַתָּה נִצּוֹל, אֵינְךָ כְּדַאי לִרְאוֹת בְּפֵרְעָנוּתָם וְאַתָּה נִצּוֹל. **בְּכָל־הַכִּכָּר** • כִּכַּר הַיַּרְדֵּן. **הָהָרָה הִמָּלֵט** • אֵצֶל אַבְרָהָם בְּרַח, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בָּהָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יב) "וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה", וְאַף עַכְשָׁו הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יג) "עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה", וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכָּתוּב: "וַיֶּאֱהַל אַבְרָם וְגוֹ'", אֹהָלִים הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ וְנִמְשְׁכוּ עַד חֶבְרוֹן. **הִמָּלֵט** • לְשׁוֹן הַשְׁמָטָה, וְכֵן כָּל 'אִמָּלְטָה' שֶׁבַּמִּקְרָא, אשמוצי"ר בְּלַעַ"ז, וְכֵן: (ישעיה סו) "וְהִמְלִיטָה זָכָר", שֶׁנִּשְׁמַט הָעֵבֶר מִן הָרֶחֶם. (תהלים קכד) "כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה", (ישעיה מו) "וְלֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא", לְהַשְׁמִיט מַשַּׂא הָרְעִי שֶׁבְּנִקְבֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 190)

אַתָּה הִרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם (רש"י יט, יז) וְקָשֶׁה, דַּהֲרֵי כְּתִיב "פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן **הָעִיר**". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלּוֹט הִרְשִׁיעַ עִם אַנְשֵׁי סְדוֹם בְּכָךְ שֶׁלֹּא מִחָה בְּיָדָם (וְעַיֵּן רַשִּׁ"י לְעֵיל פָּסוּק ד: שֶׁאֵין אֶחָד מוֹחֶה בְּיָדָם, שֶׁאֲפִלּוּ צַדִּיק אֶחָד אֵין בָּהֶם). דְּהִנֵּה, מִסְּתַּבְּרָא שֶׁמִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת צָרִיךְ לִמְחוֹת. וְגַם פְּשַׁט הַכְּתוּבִים מוֹכִיחַ שֶׁמַּגִּיעַ עַל כָּךְ עֹנֶשׁ חָמוּר, שֶׁלָּכֵן הֶצְרִיךְ אַבְרָהָם לְבַקֵּשׁ "הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע" (וְלֹא בִּקֵּשׁ רַק שֶׁיִּשָּׂא הַקָּבָּ"ה לְעִיר בִּזְכוּת הַצַּדִּיקִים שֶׁבָּהּ).

(יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי:

יח וַאֲמַר לוֹט לְהוֹן בְּבָעוּ כְעַן רִבּוֹנָי (נ"י יְיָ):

רש"י◄ **אַל־נָא אֲדֹנָי** • (שבועות לה) רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: שֵׁם זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי", מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת, וְתַרְגּוּמוֹ: 'בְּבָעוּ כְעַן ה'". **אַל־נָא** • אַל נָא תֹּאמְרוּ אֵלַי לְהִמָّלֵט הָהָרָה. **נָא** • לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה.

(יט) הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי:

יט הָא כְעַן אַשְׁכַּח עַבְדָּךְ רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְאַסְגֵּיתָא טֵיבוּתָךְ דִּי עֲבַדְתָּ עִמִּי לְקַיָּמָא יָת נַפְשִׁי וַאֲנָא לֵית אֲנָא יָכִיל לְאִשְׁתְּזָבָא לְטוּרָא דִּילְמָא תְעַרְעִנַּנִי בִּשְׁתָּא וְאֵימוּת:

רש"י◄ **פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה** • כְּשֶׁהָיִיתִי אֵצֶל אַנְשֵׁי סְדוֹם, הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֵׂה בְנֵי הָעִיר, וְהָיִיתִי נִרְאֶה צַדִּיק וּכְדַאי לְהִנָּצֵל, וּכְשֶׁאָבֹא אֵצֶל צַדִּיק, אֲנִי כְּרָשָׁע. וְכֵן אָמְרָה הַצָּרְפַת לְאֵלִיָּהוּ: (מ"א יז) "בָּאתָ אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עֲוֹנִי", עַד שֶׁלֹּא בָּאתָ אֶצְלִי הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֵׂה עַמִּי, וַאֲנִי צַדֶּקֶת בֵּינֵיהֶם. וּמִשֶּׁבָּאתָ אֶצְלִי - לְפִי מַעֲשֶׂיךָ, אֲנִי רְשָׁעָה.

(כ) הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָּלְטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי:

כ הָא כְעַן קַרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמֵעֵירוֹק לְתַמָּן וְהִיא זְעֵירָא אִשְׁתְּזֵב כְּעַן תַּמָּן הֲלָא זְעֵירָא הִיא וְתִתְקַיַּם נַפְשִׁי:

אור החיים על התורה

מְסַיֵּעַ לא מִקְרֵי זֶה עוֹשֶׂה ב' שְׁלִיחֻיּוֹת. וְטַעַם גַּבְרִיאֵל שֶׁסִּיַּע אֵין זֶה אֶלָּא מַכְשִׁירֵי הַשְׁחָתַת סְדוֹם שֶׁלֹּא יִתְעַכֵּב כָּל עוֹד שֶׁהָיָה לוֹט בְּתוֹכָהּ וְהָיָה רְפָאֵל מוֹנְעוֹ מֵעֲשׂוֹת דָּבָר עַד שֶׁיָּצָא לוֹט: תורה יז

יז) אַל תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וגו'. הַטַּעַם לְצַד כִּי הַכָּרַת פְּנֵי הָאָדָם תַּעֲנֶה בּוֹ מַה פֹּעַל, לָזֶה לא יַחֲזֹר פָּנָיו לְמוּל הָעִיר כִּי שָׁם הַמַּשְׁחִיתִים וְיַכִּירוּ בּוֹ סִימַן הַתֵּעוּב וְאֵין לוֹ זְכוּת לְהִנָּצֵל מֵהֶם וְצֵא וּלְמַד מָה עָלְתָה לְאִשְׁתּוֹ: תורה יח

כ) הִנֵּה נָא הָעִיר הַזֹּאת. קָשֶׁה מִמַּה נַּפְשְׁךָ אִם נִתְחַיְּבָה הָעִיר מַה יּוֹעִיל בַּקָּשָׁתוֹ מֵהֶם. וְעוֹד רוֹאֵנִי כִּי שָׁמְעוּ לְקוֹלוֹ וְאָמְרוּ נָשָׂאתִי פָּנֶיךָ וגו', וְאִם לא נִתְחַיְּבָה, מִבְּלִי בַּקָּשָׁתוֹ שֶׁל לוֹט אֵין לָהֶם רְשׁוּת לְהַשְׁחִיתָהּ:

רש"י◄ **הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה** • (שבת י) קְרוֹבָה יְשִׁיבָתָהּ, נִתְיַשְּׁבָה מִקָּרוֹב, לְפִיכָךְ לֹא נִתְמַלְּאָה סְאָתָהּ עֲדַיִן, וּמַה הִיא קְרִיבָתָהּ? מִדּוֹר הַפַּלְגָּה, שֶׁנִּתְפַּלְּגוּ הָאֲנָשִׁים וְהִתְחִילוּ לְהִתְיַשֵּׁב אִישׁ אִישׁ בִּמְקוֹמוֹ, וְהִיא הָיְתָה בִּשְׁנַת מוֹת פֶּלֶג, וּמִשָּׁם וְעַד כָּאן נ"ב שָׁנָה, שֶׁפֶּלֶג מֵת בִּשְׁנַת מ"ח לְאַבְרָהָם. כֵּיצַד? פֶּלֶג חַי אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת רְעוּ ר"ט שָׁנָה, צֵא מֵהֶם ל"ב כְּשֶׁנּוֹלַד שְׂרוּג וּמִשְּׂרוּג עַד שֶׁנּוֹלַד נָחוֹר ל', הֲרֵי ס"ב, וּמִנָּחוֹר עַד שֶׁנּוֹלַד תֶּרַח כ"ט, הֲרֵי צ"א, וּמִשָּׁם עַד שֶׁנּוֹלַד אַבְרָהָם ע', הֲרֵי קס"א. תֵּן לָהֶם מ"ח הֲרֵי ר"ט, וְאוֹתָהּ שָׁנָה הָיְתָה שְׁנַת הַפַּלְגָּה, וּכְשֶׁנִּחְרְבָה סְדוֹם, הָיָה אַבְרָהָם בֶּן צ"ט שָׁנָה, הֲרֵי מִדּוֹר הַפַּלְגָּה עַד כָּאן נ"ב שָׁנָה, וְצוֹעַר אִחֲרָה יְשִׁיבָתָהּ אַחֲרֵי יְשִׁיבַת סְדוֹם וְחַבְרוֹתֶיהָ שָׁנָה אַחַת. הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמְּלָטָה נָּא", 'נָא', בְּגִימַטְרִיָּא נ"א. **הֲלֹא מִצְעָר הִוא** • וַהֲלֹא עֲוֹנוֹתֶיהָ מוּעָטִין וְיָכוֹל אַתָּה לְהַנִּיחָהּ. **וּתְחִי נַפְשִׁי** • בָּהּ, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: הֲלֹא עִיר קְטַנָּה הִיא וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעַט, אֵין לְךָ לְהַקְפִּיד אִם תְּנִיחֶנָּה וּתְחִי נַפְשִׁי בָּהּ.

◆ יום רביעי י"ז מרחשון ◆

(כא) **וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:**

כא וַאֲמַר לֵהּ הָא נְסִיבִית אַפָּךְ אַף לְפִתְגָּמָא הָדֵין בְּדִיל דְּלָא לְמֵהְפַּךְ יָת קַרְתָּא דִּבְעֵיתָא עֲלַהּ:

רש"י◄ **גַּם לַדָּבָר הַזֶּה** • לֹא דַּיֶּךָ שֶׁאַתָּה נִצּוֹל, אֶלָּא אַף כָּל הָעִיר אַצִּיל בִּגְלָלְךָ. **הָפְכִּי** • הוֹפֵךְ אֲנִי, כְּמוֹ: "עַד בּוֹאִי", "אַחֲרֵי רֹאִי", (ירמיה לא) "מִדֵּי דַּבְּרִי בּוֹ".

(כב) **מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר:**

כב אוֹחִי לְאִשְׁתֵּזָב תַּמָּן אֲרֵי לָא אִכּוּל לְמֶעְבַּד פִּתְגָּמָא עַד מֵיתָךְ לְתַמָּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמָא דְּקַרְתָּא צוֹעַר:

רש"י◄ **כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת** • זֶהוּ עָנְשָׁן שֶׁל מַלְאָכִים, עַל שֶׁאָמְרוּ: "כִּי מַשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ", וְתָלוּ הַדָּבָר בְּעַצְמָן, לְפִיכָךְ לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁהֵזְקִקוּ לוֹמַר שֶׁאֵין הַדָּבָר בִּרְשׁוּתָן. **כִּי לֹא אוּכַל** • לְשׁוֹן יָחִיד, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁהָאֶחָד הוֹפֵךְ וְהָאֶחָד מַצִּיל, שֶׁאֵין שְׁנֵי מַלְאָכִים נִשְׁלָחִים לְדָבָר אֶחָד. **עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר** • עַל שֵׁם: "וְהִיא מִצְעָר".

(כג) **הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֲרָה:**

כג שִׁמְשָׁא נְפַק עַל אַרְעָא וְלוֹט עַל לְצוֹעַר:

(כד) **וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמָיִם:**

כד וַיְיָ אַמְטַר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמוֹרָה גָּפְרִיתָא וְאֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ מִן שְׁמַיָּא:

רש"י◄ **וַה' הִמְטִיר** • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "וַה'" הוּא וּבֵית דִּינוֹ. **הִמְטִיר עַל סְדֹם** • בַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה", שָׁעָה שֶׁהַלְּבָנָה עוֹמֶדֶת בָּרָקִיעַ עִם הַחַמָּה, לְפִי שֶׁהָיוּ מֵהֶם עוֹבְדִין לַחַמָּה וּמֵהֶם לַלְּבָנָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: אִם אֶפְּרַע מֵהֶם בַּיּוֹם, יִהְיוּ עוֹבְדֵי לְבָנָה אוֹמְרִים: 'אִלּוּ הָיָה בַּלַּיְלָה, כְּשֶׁהַלְּבָנָה מוֹשֶׁלֶת, לֹא הָיֵינוּ חֲרֵבִים'. וְאִם אֶפְּרַע מֵהֶם בַּלַּיְלָה, יִהְיוּ עוֹבְדֵי הַחַמָּה אוֹמְרִים: 'אִלּוּ הָיָה בַּיּוֹם, כְּשֶׁהַחַמָּה מוֹשֶׁלֶת, לֹא הָיֵינוּ חֲרֵבִים', לָכֵן כְּתִיב: "וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה", וְנִפְרַע מֵהֶם בְּשָׁעָה שֶׁהַחַמָּה וְהַלְּבָנָה מוֹשְׁלִים. **הִמְטִיר וְגוֹ' גָּפְרִית וָאֵשׁ** • בַּתְּחִלָּה מָטָר, וְנַעֲשָׂה גָּפְרִית וָאֵשׁ (מכילתא בשלח). **מֵאֵת ה'** • דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ "נְשֵׂי לֶמֶךְ", וְלֹא אָמַר: 'נָשַׁי'. וְכֵן אָמַר דָּוִד: (מלכים א א) "קְחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדוֹנֵיכֶם", וְלֹא אָמַר: 'מֵעֲבָדַי'. וְכֵן אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָמַר: "בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ", וְלֹא אָמַר: 'בִּשְׁמִי'.

אור החיים על התורה

אָכֵן יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (י:) יְשִׁיבָתָהּ שֶׁל צוֹעַר נ"א שָׁנָה וְשֶׁל סְדוֹם נ"ב וְכוּ' ע"כ. וּכְפִי זֶה דָּן לוֹט לִפְנֵיהֶם כִּי עֲדַיִן לֹא נִשְׁלְמָה סְאָתָהּ, וְהֵן אֱמֶת כִּי יִשְׁתַּנֶּה הַדִּין (ב"ק ס'.) בֵּין קֹדֶם שֶׁנִּתַּן רְשׁוּת לַמְחַבֵּל לְאַחַר שֶׁנִּתַּן וְכוּ' שֶׁהֲגַם שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁלְמָה סְאָתָהּ אַף עַל פִּי כֵן בֵּיוָן שֶׁנִּתַּן רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית אֵין לָהּ זְכוּת לְהִמָּלֵט מֵהַדִּין וּכְפִי זֶה הַדָּבָר תָּלוּי בְּיַד הַמַּשְׁחִית, לָזֶה נִתְחַכֵּם לוֹט וְשָׁאַל הַדָּבָר מִמֶּנּוּ וְקִבֵּל דְּבָרָיו וְאָמַר נָשָׂאתִי פָנֶיךָ וְגוֹ', וְתִמְצָא שֶׁתֵּכֶף הָלַךְ לוֹ לוֹט מִצּוֹעַר כִּי יָרֵא שֶׁהִגִּיעַ זְמַן תַּשְׁלוּם פֻּרְעָנוּתָהּ: תורה כא

אַף כָּאן אָמַר: "מֵאֵת ה'", וְלֹא אָמַר 'מֵאִתּוֹ'. מִן הַשָּׁמַיִם • וְהוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: (איוב לו) "כִּי בָם יָדִין עַמִּים וְגוֹ'". כְּשֶׁבָּא לְיַסֵּר הַבְּרִיּוֹת, מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לִסְדוֹם, וּכְשֶׁבָּא לְהוֹרִיד הַמָּן מִן הַשָּׁמַיִם: (שמות טז) "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם".

(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה:

כה וַהֲפַךְ יָת קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיָת כָּל מֵישְׁרָא וְיָת כָּל יָתְבֵי קִרְוַיָּא וְצִמְחָא דְאַרְעָא:

רש"י ◄ וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים וְגוֹ' • אַרְבַּעְתָּן יוֹשְׁבוֹת בְּסֶלַע אֶחָד, וַהֲפָכָן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כח) "בַּחַלָּמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ וְגוֹ'".

(כו) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח:

כו וְאִסְתְּכִיאַת אִתְּתֵהּ מִבַּתְרוֹהִי וַהֲוַת קָמָא דְמִלְחָא:

רש"י ◄ וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו • מֵאַחֲרָיו שֶׁל לוֹט. וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח • (ב"ר) בְּמֶלַח חָטְאָה וּבְמֶלַח לָקְתָה. אָמַר לָהּ: 'תְּנִי מְעַט מֶלַח לָאוֹרְחִים הַלָּלוּ', אָמְרָה לוֹ: 'אַף הַמִּנְהָג הָרַע הַזֶּה, אַתָּה בָּא לְהַנְהִיג בַּמָּקוֹם הַזֶּה'?.

(כז) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה:

כז וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא לְאַתְרָא דְשַׁמֵּשׁ תַּמָּן בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ:

(כח) וַיַּשְׁקֵף עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן:

כח וְאִסְתְּכִי עַל אַפֵּי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְעַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא דְמִישְׁרָא וַחֲזָא וְהָא סְלִיק תְּנָנָא דְאַרְעָא כְּתְנָנָא דְאַתּוּנָא:

רש"י ◄ קִיטֹר • תִּמּוּר שֶׁל עָשָׁן, שור"א בְּלַעַ"ז. הַכִּבְשָׁן • חֲפִירָה שֶׁשּׁוֹרְפִין בָּהּ אֶת הָאֲבָנִים לְסִיד, וְכֵן כָּל 'כִּבְשָׁן' שֶׁבַּתּוֹרָה.

(כט) וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט:

כט וַהֲוָה בְּחַבָּלוּת (נ"י כַּד חֲבַל) יְיָ יָת קִרְוֵי מֵישְׁרָא וּדְכִיר יְיָ יָת אַבְרָהָם וְשַׁלַּח יָת לוֹט מִגּוֹ הֲפֵכְתָּא כַּד הֲפַךְ יָת קִרְוַיָּא דִּי הֲוָה יָתֵב בְּהֵן לוֹט:

רש"י ◄ וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם • (ב"ר) מַהוּ זִכְרָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם עַל לוֹט? נִזְכַּר שֶׁהָיָה לוֹט יוֹדֵעַ שֶׁשָּׂרָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְשָׁמַע שֶׁאָמַר אַבְרָהָם בְּמִצְרַיִם עַל שָׂרָה: "אֲחֹתִי הִיא", וְלֹא גִּלָּה הַדָּבָר, שֶׁהָיָה חָס עָלָיו. לְפִיכָךְ, חָס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָלָיו.

(ל) וַיַּעַל לוֹט מִצֹּעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו:

ל וּסְלֵק לוֹט מִצּוֹעַר וִיתֵב בְּטוּרָא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ עִמֵּהּ אֲרֵי דָחִיל לְמִתַּב בְּצוֹעַר וִיתֵב בִּמְעַרְתָּא הוּא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ:

רש"י ◄ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר • לְפִי שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָה לִסְדוֹם.

(לא) וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ:

לא וַאֲמָרַת רַבְּתָא לְזְעֵרְתָּא אֲבוּנָא סִיב וּגְבַר לֵית בְּאַרְעָא לְמֵיעַל עַלָּנָא כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא:

רש"י ◄ אָבִינוּ זָקֵן • וְאִם לֹא עַכְשָׁו, אֵימָתַי? שֶׁמָּא יָמוּת, אוֹ יִפָּסֵק מִלְּהוֹלִיד. וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ • סְבוּרוֹת הָיוּ שֶׁכָּל הָעוֹלָם נֶחֱרַב כְּמוֹ בְּדוֹר הַמַּבּוּל (בראשית רבה).

(לב) לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃

לב אִיתָא נַשְׁקֵי יָת אֲבוּנָא חַמְרָא וְנִשְׁכּוּב עִמֵּה וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא בְּנִין׃

(לג) וַתַּשְׁקֶיָן אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ׃

לג וְאַשְׁקִיאָה יָת אֲבוּהֵן חַמְרָא בְּלֵילְיָא הוּא וְעַלַת רַבְּתָא וּשְׁכִיבָא עִם אֲבוּהָא וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבָהּ וּבְקִימַהּ׃

רש"י◄ וַתַּשְׁקֶיָן וְגוֹ' • יַיִן נִזְדַּמֵּן לָהֶן בַּמְּעָרָה, לְהוֹצִיא מֵהֶן שְׁתֵּי אֵמּוֹת. וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ • וּבַצְּעִירָה כְּתִיב: "וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ". צְעִירָה, לְפִי שֶׁלֹּא פָּתְחָה בִּזְנוּת, אֶלָּא אֲחוֹתָהּ לִמְּדָתָהּ, חָסַךְ עָלֶיהָ הַכָּתוּב וְלֹא פֵּרַשׁ גְּנוּתָהּ. אֲבָל בְּכִירָה, שֶׁפָּתְחָה בִּזְנוּת, פֵּרְסְמָהּ הַכָּתוּב בִּמְפֹרָשׁ. וּבְקוּמָהּ • שֶׁל בְּכִירָה נָקוּד, (הֲרֵי כְּאֵלּוּ נִכְתַּב וּבְקִימָהּ) לוֹמַר שֶׁבְּקוּמָהּ יָדַע, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא נִשְׁמַר לֵיל שֵׁנִי מִלִּשְׁתּוֹת. (אָמַר רַבִּי לֵוִי: כָּל מִי שֶׁהוּא לָהוּט אַחַר בַּלְמוּס שֶׁל עֲרָיוֹת, לְסוֹף מַאֲכִילִים אוֹתוֹ מִבְּשָׂרוֹ)◆

(לד) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃

לד וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא לְזְעֵרְתָּא הָא שְׁכִיבִית רַמְשָׂא עִם אַבָּא נַשְׁקִנֵּהּ חַמְרָא אַף בְּלֵילְיָא וְעוּלִי שְׁכִיבִי עִמֵּה וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא בְּנִין׃

(לה) וַתַּשְׁקֶיָן גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקֻמָהּ׃

לה וְאַשְׁקִיאָה אַף בְּלֵילְיָא הַהוּא יָת אֲבוּהֵן חַמְרָא וְקָמַת זְעֵרְתָּא וּשְׁכִיבַת עִמֵּה וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבָהּ וּבְקִימַהּ׃

(לו) וַתַּהֲרֶיָן שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן׃

לו וְעַדְיַאן תַּרְתֵּין בְּנַת לוֹט מֵאֲבוּהֵן׃

רש"י◄ וַתַּהֲרֶיָן וְגוֹ' • אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה, אֵלּוּ שָׁלְטוּ בְּעַצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֶרְוָתָן לַחוּץ, וְנִתְעַבְּרוּ מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה. (סְפָרִים אֲחֵרִים: עֲדוּתָן)◆

(לז) וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם׃

לז וִילִידַת רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ מוֹאָב הוּא אֲבוּהוֹן דְּמוֹאָבָא עַד יוֹמָא דֵין׃

רש"י◄ מוֹאָב • זוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה צְנוּעָה פֵּרְסְמָה שֶׁמֵּאָבִיהָ הוּא, אֲבָל צְעִירָה קָרָאתוּ בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה, וְקִבְּלָה שָׂכָר בִּימֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְנֵי עַמּוֹן: (דברים ב) "וְאַל תִּתְגָּר בָּם" כְּלָל, וּבְמוֹאָב לֹא הִזְהִיר אֶלָּא שֶׁלֹּא יִלָּחֵם בָּם, אֲבָל לְצַעֲרָן הִתִּיר לוֹ.

(לח) וְהַצְּעִירָה גַּם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם׃

לח וּזְעֵרְתָּא אַף הִיא יְלִידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ בַּר עַמִּי הוּא אֲבוּהוֹן דִּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דֵין׃

כ (א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר׃

א וּנְטַל מִתַּמָּן אַבְרָהָם לְאַרְעָא דָרוֹמָא וִיתֵב בֵּין רְקָם וּבֵין חַגְרָא וְאִתּוֹתַב בִּגְרָר׃

רש"י◄ וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם • כְּשֶׁרָאָה שֶׁחָרְבוּ הַכְּרַכִּים וּפָסְקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים, נָסַע לוֹ מִשָּׁם. דָּבָר אַחֵר: לְהִתְרַחֵק מִלּוֹט, שֶׁיָּצָא עָלָיו שֵׁם רַע שֶׁבָּא עַל בְּנוֹתָיו (ב"ר)◆

(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:

ב וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אִתְּתֵהּ אֲחָתִי הִיא וּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּגְרָר וּדְבַר יָת שָׂרָה:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם.** כָּאן לֹא נָטַל רְשׁוּת, אֶלָּא עַל־כָּרְחָהּ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהּ, לְפִי שֶׁכְּבָר לֻקְּחָה לְבֵית פַּרְעֹה עַל־יְדֵי־כֵן. **אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ** • עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ,

וְכַיּוֹצֵא בּוֹ: (שמואל א ד) "אֶל הִלָּקַח אֲרוֹן וְגוֹ'", "וְאֶל מוֹת חָמִיהָ", שְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן "עַל".

(ג) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל:

ג וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוַת אֲבִימֶלֶךְ בְּחֶלְמָא דְּלֵילְיָא וַאֲמַר לֵהּ הָא אַתְּ מִית עַל עֵיסַק אִתְּתָא דְּדַבַּרְתָּא וְהִיא אִתַּת גְּבַר:

(ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג:

ד וַאֲבִימֶלֶךְ לָא קְרֵב לְוָתַהּ וַאֲמַר יְיָ הֲעָם אַף זַכַּאי תִּקְטוֹל:

רש"י◄ **לֹא קָרַב אֵלֶיהָ** • הַמַּלְאָךְ מְנָעוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ". **הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג** • אַף אִם הוּא צַדִּיק תַּהַרְגֶנּוּ? שֶׁמָּא כָּךְ דַּרְכְּךָ לְאַבֵּד

הָאֻמּוֹת חִנָּם? כָּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפְּלָגָה. אַף אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהַרַגְתָּם עַל לֹא דָּבָר, כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לְהָרְגֵנִי.

(ה) הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתֹם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת:

ה הֲלָא הוּא אֲמַר לִי אֲחָתִי הִיא וְהִיא אַף הִיא אֲמַרַת אָחִי הוּא בְּקַשְׁיטוּת לִבִּי וּבְזַכָּאוּת יְדֵי עֲבָדִית דָּא:

אור החיים על התורה

כ) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל שָׂרָה. כָּאן לֹא צִוָּה לָהּ שֶׁתַּקְדִּים לוֹמַר הִיא כְּמַעֲשֵׂהוּ בְּרִדְתּוֹ לְמִצְרַיִם כִּי שָׁם מְקוֹם הַכִּבּוּד וְהִיא פֶּלֶא בֵּינֵיהֶם בִּיְפִיָּהּ מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּגְרָר וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר לוֹ אֲבִימֶלֶךְ מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה מַה שֶּׁלֹּא שְׁאָלוֹ בְּסֵדֶר זֶה פַּרְעֹה כִּי מְקוֹמוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ לֹא הָיוּ כְּעוּרִים וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם יֹפִי וְלֹא תִּתְפַּלֵּא שָׂרָה בְּיָפְיָהּ כָּל כָּךְ, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁהִסְכִּים עָלָיו שֶׁיָּגוּר בִּמְגוּרָתוֹ מַה שֶּׁאֵין כֵּן פַּרְעֹה: תורה ג

ג) הִנְּךָ מֵת עַל וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ חַיָּב אַתָּה מִיתָה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וְהִיא וְכוּ'. פֵּרוּשׁ אַחַר שֶׁאֲנִי מוֹדִיעֲךָ שֶׁהִיא בְּעֻלַת בָּעַל, אֲבָל אִם לֹא הוֹדִיעוֹ הֲגַם שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה לֹא יִתְחַיֵּב מִיתָה כִּי בֶּן נֹחַ שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ בְּשׁוֹגֵג בְּחוֹשְׁבוֹ כִּי הִיא פְּנוּיָה פָּטוּר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְב"ם בְּפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת מְלָכִים, עוֹד יִסְבֹּל הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ הִנְּךָ מֵת וְגוֹ' אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וְהִיא בְּעֻלַת בָּעַל פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁיָּדַעְתָּ שֶׁהִיא בְּעֻלַת בַּעַל וּכְפִי זֶה יִתְחַיֵּב כְּפִי הַדִּין. אֶלָּא שֶׁאַחַר הָאֱמֶת מֵהָאֲמוּר בָּעִנְיָן נִרְאֶה כִּי לֹא יָדַע שֶׁהִיא בְּעֻלַת בָּעַל: תורה ד

ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב רַמְב"ם בְּפֶרֶק ט' מֵהִלְכוֹת מְלָכִים בֶּן נֹחַ שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ פָּטוּר וְעַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ חַיָּב, לָזֶה נִתְחַכֵּם מֵחֶשֶׁשׁ שֶׁיִּהְיֶה דִּין שָׂרָה דִּין אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל וְלֹא קָרַב כָּל עִקָּר: **הֲגוֹי** גַּם צַדִּיק וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ הֲגוֹי. עוֹד אוֹמְרוֹ גַּם צַדִּיק עוֹד אוֹמְרוֹ תַּהֲרֹג וְלֹא כֵּן מַשְׁמַע מִדִּבְרֵי ה' שֶׁאִם יָשִׁיב הָאִשָּׁה וְלֹא יִקְרַב אֵלֶיהָ אֵינוֹ בֶּן מָוֶת:

אָכֵן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (בְּרָכוֹת ס"ד.) בַּפָּסוּק (מ"א כ"ב) יָשׁוּבוּ אִישׁ לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם שֶׁאָמַר בְּשָׁלוֹם כְּאוֹמְרוֹ עַל הַמֵּת, וַהֲגַם שֶׁלֹּא מֵת אָדָם זוּלַת אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לְשׁוֹן מִיתָה עַל כָּל הָעָם, הָרְאִתָּ לָדַעַת כִּי צָרַת הַמֶּלֶךְ הִיא צָרַת כָּל הָעָם וּמִן הָרָאוּי לְצַדֵּד שֶׁלֹּא תְּבוֹא רָעָה עַל הַמֶּלֶךְ הֲגַם שֶׁיִּתְחַיֵּב עַל מַעֲשֵׂהוּ לְצַד הַגְּעַת הָרַע לִכְלָלוּת הָעָם, וְהוּא מַה שֶּׁמַּתְמִיהַּ בְּאוֹמְרוֹ הֲגוֹי פֵּרוּשׁ יִחַס עַצְמוֹ לַגּוֹי לַטַּעַם הַנִּזְכָּר, גַּם צַדִּיק שֶׁבְּעֵרֶךְ הֱיוֹתוֹ צַדִּיק אֲפִלּוּ פְּרָט אֶחָד לֹא יְעַוֵּת הָאֵל מִשְׁפָּט לַהֲרֹג צַדִּיק אֶחָד, וְטַעַם אוֹמְרוֹ כֵּן לִהְיוֹת שֶׁהֵבִין בְּדִבְרֵי ה' כִּי נֶחְלְטָה הַגְּזֵרָה עָלָיו לְמוּת כְּאוֹמְרוֹ הִנְּךָ מֵת בְּהֶחְלֵט עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ פֵּרוּשׁ שֶׁכְּבָר לָקַחְתָּ עַל הַלִּקִּיחָה לִבַּד, וְטָעַן הֲלֹא הוּא צַדִּיק כִּי אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה עַל הַלִּקִּיחָה כֵּיוָן שֶׁלֹּא קָרַב אֵלֶיהָ וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ כְּמִשְׁפַּט עֲרָיוֹת יִשְׂרָאֵל הֲרֵי הוּא צַדִּיק וְצַדִּיק בְּדִינוֹ. וְהוֹסִיף עוֹד לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁהָיָה בָּא עָלֶיהָ הוּא פָּטוּר שֶׁהֲרֵי בֶּן נֹחַ שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ שׁוֹגֵג פָּטוּר וְהוּא שׁוֹגֵג הוּא כְּאוֹמְרוֹ הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחוֹתִי הִיא:

אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁהֵבִין בְּמַאֲמַר ה' כִּי הוּא יָדַע שֶׁהִיא בְּעֻלַת בָּעַל וְאָמַר כִּי לֹא כֵּן הוּא הֲלֹא הוּא אָמַר לִי וְגוֹ': תורה ה

רש"י ◄ גַּם־הִוא • לְרַבּוֹת עֲבָדִים וְגַמָּלִים וְחַמָּרִים שֶׁלָּהּ, אֶת כֻּלָּם שָׁאַלְתִּי וְאָמְרוּ לִי: 'אָחִיךָ הוּא'. בְּתָם־לְבָבִי • שֶׁלֹּא דִּמִּיתִי לַחֲטֹא. וּבְנִקְיֹן כַּפַּי • נָקִי אֲנִי מִן הַחֵטְא, שֶׁלֹּא נָגַעְתִּי בָּהּ.

(ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת וָאֶחְשָׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ:

ו וַאֲמַר לֵהּ מֵימַר מִן קֶדֶם יְיָ בְּחֶלְמָא אַף קֳדָמַי גְּלֵי אֲרֵי בְּקַשִׁיטוּת לִבָּךְ עֲבַדְתָּ דָּא וּמְנָעִית אַף אֲנָא יָתָךְ מִלְּמֶחֱטֵי קֳדָמַי עַל כֵּן לָא שְׁבָקִתָּךְ לְמִקְרַב לְוָתַהּ:

רש"י ◄ יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ וְגוֹ' • אֱמֶת שֶׁלֹּא דִּמִּיתָ מִתְּחִלָּה לַחֲטֹא, אֲבָל נִקְיוֹן כַּפַּיִם אֵין כָּאן (הֲדָא אָמְרָה: מִשְׁמוּשׁ יָדַיִם יֵשׁ כָּאן). לֹא־נְתַתִּיךָ • לֹא מִמְּךָ הָיָה שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ, אֶלָּא חָשַׂכְתִּי אֲנִי אוֹתְךָ מֵחֲטֹא, שֶׁלֹּא נָתַתִּי לְךָ כֹּחַ, וְכֵן: "וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים", וְכֵן: (לקמן לא) (שופטים טו) "וְלֹא נְתָנוֹ אָבִיהָ לָבוֹא".

(ז) וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:

ז וּכְעַן אֲתִיב אִתַּת גַּבְרָא אֲרֵי נְבִיָּא הוּא וִיצַלֵּי עֲלָךְ וּתְחֵי וְאִם לֵיתָךְ מָתִיב דַּע אֲרֵי מֵימַת תְּמוּת אַתְּ וְכָל דִּי לָךְ:

רש"י ◄ הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ • וְאַל תְּהֵא סָבוּר שֶׁמָּא תִּתְגַּנֶּה בְּעֵינָיו וְלֹא יְקַבְּלֶנָּה, אוֹ יִשְׂנָאֶךָ וְלֹא יִתְפַּלֵּל עָלֶיךָ. (אָמַר לוֹ אֲבִימֶלֶךְ: 'וּמִי מְפַרְסְמוֹ שֶׁלֹּא נָגַעְתִּי בָּהּ'? אָמַר לוֹ). כִּי־נָבִיא הוּא • וְיוֹדֵעַ שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ, לְפִיכָךְ: "וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ" (ב"ק צב).

(ח) וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד:

ח וְאַקְדֵּים אֲבִימֶלֶךְ בְּצַפְרָא וּקְרָא לְכָל עַבְדּוֹהִי וּמַלִּיל יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין קֳדָמֵיהוֹן וּדְחִילוּ גֻּבְרַיָּא לַחֲדָא:

אור החיים על התורה

ה) **וְאוֹמְרוֹ בְּתָם לְבָבִי וְגוֹ'** נִתְכַּוֵּן לְהָשִׁיב לַחֲשֶׁשֶׁת שֶׁהִיא אֵשֶׁת אִישׁ וּבַעְלָהּ הוּא אָדָם אַחֵר וּמַה הִרְוִיחַ בְּאוֹמְרוֹ אַבְרָהָם עָלֶיהָ אֲחוֹתִי הִיא לָזֶה אָמַר בְּתָם לְבָבִי וְגוֹ' חָשַׁבְתִּי שֶׁפְּנוּיָה הִיא וְאֵין לִי מִשְׁפַּט מָוֶת. וְאוֹמְרוֹ וּבְנִקְיוֹן כַּפַּי נִתְכַּוֵּן לִשְׁלֹל מִשְׁפַּט מָוֶת מִדִּין גֶּזֶל דְּאָמְרִינָן בְּסַנְהֶדְרִין וּפְסָקָהּ רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ט' וז"ל בֶּן נֹחַ חַיָּב עַל הַגֶּזֶל וְכוּ' וְאֶחָד הַגּוֹזֵל וְכוּ' אוֹ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ ע"כ וְלָאו דַּוְקָא גּוֹנֵב וְהוּא הַדִּין גּוֹזֵל דְּבִיפַת תֹּאַר נָאֱמַר דִּין גּוֹנֵב נֶפֶשׁ בַּבְּרַיְתָא (שָׁם) וִיפַת תֹּאַר גְּזוּלָה הִיא לֹא גְּנוּבָה וְלִרְבּוּתָא כָּתַב רַמְבַּ"ם גּוֹנֵב, וְכֵן כָּתַב הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה, וְאִם כֵּן מֵעַת שֶׁלְּקָחָהּ אֲבִימֶלֶךְ נִתְחַיֵּב מִיתָה, לָזֶה אָמַר וּבְנִקְיוֹן כַּפַּי כִּי בִּרְצוֹנָם חָשַׁבְתִּי שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר וּלְמַעֲלָה תֵּחָשֵׁב לְאָחִיהָ שֶׁנִּשְׂאָהּ מֶלֶךְ: תורה ו

ו) **וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים וְגוֹ'.** הִסְכִּים לוֹ עַל דְּבָרָיו כִּי לֹא נִתְחַיֵּב מִיתָה עַל אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי בְּתָם לְבָבוֹ, אַף עַל נִקְיוֹן כַּפַּיִם לֹא הִסְכִּים וְאוּלַי שֶׁהֲגַם שֶׁהוּא לֹא גָּזַל עִם כָּל זֶה אֲלִימוּת הַמַּלְכוּת הָיָה בְּאֶמְצָעוּת, וַהֲגַם שֶׁאֵינָהּ גְּזֵלָה שֶׁיִּתְחַיֵּב עָלֶיהָ עִם כָּל זֶה נִקְיוֹן כַּפַּיִם אֵינוֹ. אוֹ לְצַד שֶׁבִּדְבָרֵי ה' לֹא הָיָה מְקוֹם לִטְעוֹת בּוֹ אֶלָּא אֲבִימֶלֶךְ הָיָה מְצַדֵּד כָּל צְדָדֵי הַסְּפֵקוֹת לָזֶה לֹא הֶצְרַךְ לוֹמַר לוֹ וּבְנִקְיוֹן וְגוֹ':

וְאוֹמְרוֹ וָאֶחְשֹׂךְ וְגוֹ'. נִתְכַּוֵּן לְפָרֵשׁ לוֹ כַּוָּנָתוֹ כִּי מַה שֶׁאָמַר לוֹ הִנְךָ מֵת וְגוֹ' לֹא עַל מַה שֶׁעָבַר אֶלָּא אִם לֹא יַחֲזִיר וְיִקְרַב אֵלֶיהָ יָמוּת וְלָזֶה הִתְרָה בּוֹ קֹדֶם וְחָשַׂךְ אוֹתוֹ בַּמָּה שֶׁהוֹדִיעוֹ כִּי הִיא בְּעֻלַּת בָּעַל:

מֵחֲטוֹא לִי. פֵּרוּשׁ לִי שֶׁהֲגַם שֶׁאִם לֹא הָיָה מוֹדִיעוֹ וְהָיָה נִכְשָׁל לֹא הָיָה הַחֵטְא מְחַיֵּבוֹ מִיתָה לְאֲבִימֶלֶךְ אַף עַל פִּי כֵן לְגַבֵּי הָאֱלֹהִים יֵשׁ לוֹ דִּבֵּר הַקִּפְּדָה בֵּין לְסִבַּת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁיִּשְׁכַּב אֵשֶׁת אִישׁ וְהִיא זְמָה וְעוֹד לְצַד שָׁרָה וְאַבְרָהָם שֶׁגְּנַאי הוּא לָהֶם וְהֵם יְדִידֵי עֶלְיוֹן לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר תֵּבַת לִי:

וְאוֹמְרוֹ עַל כֵּן וְגוֹ' פֵּרוּשׁ לְצַד הֱיוֹת הַדְּבָרִים בְּסֵדֶר זֶה הוּא שֶׁבָּאתִי לְהוֹדִיעֲךָ לִמְנֹעַ עַצְמְךָ מִמֶּנָּה אֲבָל זוֹלֶת זֶה פֵּרוּשׁ שֶׁאִם הָיִיתָ יוֹדֵעַה בְּעֻלַּת בָּעַל וְלָקַחְתָּ אוֹתָהּ הָיִיתִי הוֹרֵגְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּן עַל מַחְשֶׁבֶת גּוֹיִים וּמְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה. וּלְדִבְרֵיהֶם ז"ל (רַבָּה נ"ב) שֶׁאָמְרוּ מַלְאָךְ דְּחָפוֹ מֵעָלֶיהָ יְדֵיִ"ק הַכָּתוּב עַל נָכוֹן אוֹמְרוֹ לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ: תורה ז

ז) **וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת וְגוֹ'.** אוֹמְרוֹ כִּי נָבִיא הוּא פֵּרוּשׁ כִּי נָבִיא הוּא הָאִישׁ שֶׁוּוּ אִשְׁתּוֹ, כִּי עֲדַיִן לֹא יָדַע בְּפֵי' שֶׁאֵשֶׁת אַבְרָהָם הָיְתָה, כִּי בִּדְבָרֵיהֶם לֹא הֻזְכַּר הַבַּעַל וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה וּבְאוֹמְרוֹ נָבִיא הוּא יָדוּעַ שֶׁהוּא אַבְרָהָם כִּי אֵין נָבִיא זוּלָתוֹ בַּיָּמִים הַהֵם:

עוֹד יִרְצֶה כִּי נָבִיא הוּא וְיֵדַע שֶׁהֲגַם שֶׁנִּסְתְּרָה הִיא לֹא נִטְמְאָה:

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי נָבִיא הוּא וּבָזֶה יִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וְתוֹעִיל תְּפִלָּתוֹ וְהוּא אוֹמְרוֹ וֶחְיֵה: תורה ח

(ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לָךְ כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי:

ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ מָה עֲבַדְתָּ לָנָא וּמָה חָבִית (נ"י חָטִית) לָךְ אֲרֵי אַיְתֵיתָא עֲלַי וְעַל מַלְכוּתִי חוֹבָא רַבָּא עוֹבָדִין דִּי לָא כְשִׁרִין לְאִתְעֲבָדָא עֲבַדְתָּ עִמִּי:

רש"י◄ מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ • מַכָּה אֲשֶׁר לֹא הֵרְגְּלָה לָבֹא עַל בְּרִיָּה, בָּאָה לָנוּ עַל־יָדְךָ: עֲצִירַת כָּל נְקֵבִים שֶׁל זֶרַע וְשֶׁל קְטַנִּים, וּרְעִי, וְאָזְנַיִם וְחֹטֶם.

(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:

י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה חָזֵיתָ אֲרֵי עֲבַדְתָּ יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין:

(יא) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:

יא וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲרֵי אֲמָרִית לְחוֹד לֵית דַּחַלְתָּא דֵּיְיָ בְּאַתְרָא הָדֵין וְיִקְטְלֻנַנִי עַל עֵיסַק אִתְּתִי:

רש"י◄ רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים • אַכְסְנַאי שֶׁבָּא לָעִיר, עַל עִסְקֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, אוֹ עַל עִסְקֵי אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: (ב"ק שם) 'אִשְׁתְּךָ הִיא, אוֹ אֲחוֹתְךָ הִיא'?.

(יב) וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה:

יב וּבְרַם בְּקוּשְׁטָא אֲחָתִי בַּת אַבָּא הִיא בְּרַם לָא בַת אִמִּי וַהֲוַת לִי לְאִנְתּוּ:

רש"י◄ אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא • וּבַת אָב מֻתֶּרֶת לְבָן נֹחַ, שֶׁאֵין אָבוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וּכְדֵי לְאַמֵּת דְּבָרָיו הֵשִׁיבוֹ כֵּן, וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלֹא בַּת אָחִיו הָיְתָה? בְּנֵי בָּנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים, וַהֲרֵי הִיא בִּתּוֹ שֶׁל תֶּרַח, וְכֵן הוּא אוֹמֵר לְלוֹט: "כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ". אַךְ לֹא בַת־אִמִּי • הָרָן, מֵאֵם אַחֶרֶת הָיָה.

אור החיים על התורה

ט) וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה עָשִׂיתָ וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ מֶה עָשִׂיתָ, וְאִם רוֹצֶה לוֹמַר מַה הַמַּעֲשֶׂה הָרַע שֶׁעָשִׂיתָ לָנוּ הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים מֶה חָטָאתִי לָךְ. אוּלַי שֶׁרָמַז בְּאוֹמְרוֹ מֶה עָשִׂיתָ לָנוּ קֹדֶם מֶה חָטָאתִי לָךְ לִרְמֹז לוֹ מַה טּוֹבָה עָשִׂיתָ לָנוּ וּגְמַלְתִּיךָ רָעָה שֶׁבְּעַד זֶה הֵבֵאתָ וְגוֹ', וְהַכַּוָּנָה הִיא לִהְיוֹת שֶׁאֵין אָדָם מִתְחַיֵּב רַע בָּעוֹלָם כִּמְשַׁלֵּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה, לָזֶה רָמַז לוֹ שֶׁלֹּא יַסְפִּיק עֲשׂוֹתָם לוֹ לְאַבְרָהָם רָעָה לַעֲשׂוֹת לָהֶם מַה שֶּׁעָשָׂה שֶׁרָצָה לְאַבְדָּם מִן הָעוֹלָם וְאֵין מְציאוּת רַע בָּעוֹלָם שֶׁיִּהְיֶה זֶה תַּשְׁלוּמוֹ כְּאוֹמְרוֹ מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ וְגוֹ' זוּלַת אִם קָדַם לַעֲשׂוֹת לָהֶם טוֹבָה וְהֵם גְּמָלוּהוּ רָעָה, וְכָל הַכָּתוּב הוּא דִּבְרֵי תּוֹכֵחָה עַל מַה שֶּׁעָשָׂה: תורה י

י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ. לִהְיוֹת שֶׁפָּסוּק רִאשׁוֹן הוּא תּוֹכֵחָה וְקַבְּלָנוּת וְדִבּוּר זֶה הוּא שְׁאֵלָה לָדַעַת טַעֲמוֹ כִּי וַדַּאי לֹא נִתְכַּוֵּן לְהָרַע אֶלָּא טַעֲמוֹ כָּמוּס עִמּוֹ לָזֶה יִחֵד אֲמִירָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ שֶׁשְּׁאָלוֹ מָה רָאִיתָ וְגוֹ': תורה יא

יא) כִּי אָמַרְתִּי וְגוֹ'. מָה רָאִיתָ. וְאוֹמְרוֹ רַק וְגוֹ' לְצַד שֶׁיֹּאמַר אֵלָיו אֲבִימֶלֶךְ וְאִם חָשַׁשְׁתָּ לָהֶם שֶׁאֵין לָהֶם יִרְאַת אֱלֹהִים אִם כֵּן לֹא תָּחוּשׁ שֶׁיַּהַרְגוּ אוֹתְךָ, וְיִקְחוּ אֶת אִשְׁתְּךָ מִמְּךָ וְלֹא יָחוּשׁוּ לְאִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ, לָזֶה אָמַר רַק מִעוּט לוֹמַר שֶׁחוֹשְׁשִׁים הֵם לְיִרְאַת אֱלֹהִים לְהָקֵל חֹמֶר הַדָּבָר עַל יְדֵי שֶׁיַּהַרְגוּנִי פֵּרוּשׁ כִּי אִם לֹא יַהַרְגוּהוּ, עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה יִתְחַיְּבוּ מִיתָה וְיֵשׁ עֹנֶשׁ מְרֻבֶּה וְגַם זְמוּתוֹ כָּל הַבָּא עָלֶיהָ לָזֶה יִתְחַכְּמוּ לַהֲרֹג אֶת אַבְרָהָם וְאֵין כָּאן אֶלָּא עֹנֶשׁ עָוֹן אֶחָד לְאָדָם אֶחָד, וּמַה גַּם אִם יַהַרְגוּהוּ הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד יֵשׁ בָּזֶה צַד פְּטֹר וְלָזֶה חָשׁ וְאָמַר אֲחוֹתִי. וּבָזֶה הֵשִׁיב עַל שֶׁלֹּא הוֹדִיעוֹ שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ: תורה יב

יב) וְגַם אָמְנָה אֲחֹתִי וְגוֹ'. כָּאן חִיֵּב אַבְרָהָם לַאֲבִימֶלֶךְ וּמִלֵּט עַצְמוֹ גַּם מֵהַתַּרְעֹמֶת שֶׁנִּתְרַעֵם וְקִבֵּל עָלָיו מָה עָשִׂיתָ לָנוּ וְגוֹ' וְאָמַר וְגַם אָמְנָה אֲחֹתִי וְגוֹ' וְכִי אָמַרְתִּי שֶׁאֵינָהּ אִשְׁתִּי לְהִתְרַעֵם עָלַי שֶׁהִתְעַיַּתִּי יִרְאֵי אֱלֹהִים. אֲנִי אָמַרְתִּי אֲחוֹתִי וִיכוֹלָה לִהְיוֹת אֲחוֹתִי וְאִשְׁתִּי וַעֲלֵיכֶם לִשְׁאֹל אִם הִיא אִשְׁתִּי הֲגַם שֶׁאָמַרְתִּי אֲחוֹתִי שֶׁיָּכוֹל אֲנִי לִקְרֹא לָהּ אֲחוֹתִי וְאֵין בָּזֶה הֶחְלֵט שֶׁאֵינָהּ אִשְׁתִּי לְמִי שֶׁיִּהְיֶה יָרֵא וְחָרֵד מֵחֶטְא לֵאלֹהִים וְאוּלַי לְצַד טַעֲנָה זוֹ הִרְגִּישׁ אֲבִימֶלֶךְ כִּי הָאֱמֶת אֶת אַבְרָהָם וַיִּתֵּן לוֹ מַתָּנוֹת טוֹבוֹת. גַּם נִתְכַּוֵּן לְבַל יַחְשְׁדוּהוּ בְּמוֹצִיא שֵׁקֶר מִפִּיו וְהַצַּדִּיקִים חוֹשְׁשִׁין לַכְּעוּר וְלַדּוֹמֶה לוֹ: תורה יג

(יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא:

יג וַהֲוָה כַּד טָעוּ עַמְמַיָּא בָּתַר עוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן יָתִי קָרִיב יְיָ לְדַחַלְתֵּהּ מִבֵּית אַבָּא וַאֲמָרִית לַהּ דֵּין (נ״י דָּא) טֵיבוּתִיךְ דִּי תַעְבְּדִי עִמִּי לְכָל אַתְרָא דִּי נְהַךְ לְתַמָּן אֱמָרִי עֲלַי אָחִי הוּא:

רש״י◄ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי וְגוֹ׳ • אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם מַה שֶּׁתִּרְגֵּם, וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב עוֹד דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו: כְּשֶׁהוֹצִיאַנִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִבֵּית אָבִי לִהְיוֹת מְשׁוֹטֵט וְנָד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְיָדַעְתִּי שֶׁאֶעֱבֹר בִּמְקוֹם רְשָׁעִים: "וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ". כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ • לְשׁוֹן רַבִּים, וְאַל תִּתְמַהּ, כִּי בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת לְשׁוֹן אֱלָהוּת וּלְשׁוֹן מָרוּת קָרוּי לְשׁוֹן רַבִּים: "אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים", "אֱלֹהִים חַיִּים", "אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים". וְכָל לְשׁוֹן 'אֱלֹהִים' לְשׁוֹן רַבִּים, וְכֵן: "וַיִּקַּח אֲדוֹנֵי יוֹסֵף", "אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים", "אֲדוֹנֵי הָאָרֶץ", וְכֵן: "בְּעָלָיו יוּמָת", "וְהוּעַד בִּבְעָלָיו". וְאִם תֹּאמַר: מַהוּ לְשׁוֹן "הִתְעוּ?" כָּל הַגּוֹלֶה מִמְּקוֹמוֹ וְאֵינוֹ מְיֻשָּׁב, קָרוּי תּוֹעֶה, כְּמוֹ: (לקמן כא) "וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע", (תהלים קיט) "תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד", (איוב לח) "יִתְעוּ לִבְלִי־אֹכֶל", יֵצְאוּ וְיִתְעוּ לְבַקֵּשׁ אָכְלָם. אִמְרִי־לִי • עָלַי, וְכֵן: (לקמן כו) "וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ", עַל אִשְׁתּוֹ. וְכֵן: (שמות יד) "וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (שופטים ט) "פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הֲרָגָתְהוּ".

(יד) וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:

יד וּדְבַר אֲבִימֶלֶךְ צָאן וְתוֹרִין וְעַבְדִּין וְאַמְהָן וִיהַב לְאַבְרָהָם וַאֲתִיב לֵהּ יָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ:

רש״י◄ וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם • כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּיֵּס וְיִתְפַּלֵּל עָלָיו.

(טו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב:

טו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָא אַרְעִי קֳדָמָךְ בִּדְתַקִּין בְּעֵינָיךְ תֵּיב:

רש״י◄ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ • אֲבָל פַּרְעֹה אָמַר לוֹ: "הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ", לְפִי שֶׁנִּתְיָרֵא, שֶׁהַמִּצְרִיִּים שְׁטוּפֵי זִמָּה.

(טז) וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת:

טז וּלְשָׂרָה אֲמַר הָא יְהָבִית אֶלֶף סַלְעִין דְּכַסַף לְאָחִיךְ הָא הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר (עַיְנִין) חֲלַף דִּשְׁלָחִית דְּבַרְתִּיךְ וַחֲזֵית יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ הֲלָא (עַל) כָּל מַה דַּאֲמָרַת וְאִתּוֹכָחַת:

רש״י◄ וּלְשָׂרָה אָמַר • אֲבִימֶלֶךְ לִכְבוֹדָהּ, כְּדֵי לְפַיְּסָהּ: 'הִנֵּה עָשִׂיתִי לָךְ כָּבוֹד זֶה, נָתַתִּי מָמוֹן לְאָחִיךָ, שֶׁאָמַרְתְּ עָלָיו: "אָחִי הוּא", הִנֵּה הַמָּמוֹן וְהַכָּבוֹד הַזֶּה לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם'. לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ • יְכַסּוּ עֵינֵיהֶם שֶׁלֹּא יְקַלְּלוּךָ, שֶׁאִלּוּ הֲשִׁיבוֹתִיךָ רֵיקָנִית, יֵשׁ לָהֶם לוֹמַר: 'לְאַחַר שֶׁנִּתְעַלֵּל בָּהּ הֶחֱזִירָהּ'. עַכְשָׁו, שֶׁהָצַרְכְתִּי לְבַזְבֵּז מָמוֹן וּלְפַיְּסֵךְ, יִהְיוּ יוֹדְעִים שֶׁעַל־כָּרְחִי הֲשִׁיבוֹתִיךָ וְעַל־יְדֵי נֵס. וְאֵת כֹּל • וְעִם כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם. וְנֹכָחַת • יְהֵא לָךְ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִתְוַכֵּחַ וּלְהַרְאוֹת דְּבָרִים נִפְרָדִים הַלָּלוּ, וּלְשׁוֹן 'תּוֹכָחָה' בְּכָל מָקוֹם - בֵּרוּר דְּבָרִים, וּבְלַעַ"ז אשפרוביי"ר, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בְּפָנִים אֲחֵרִים, וּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא כָּךְ הוּא נוֹפֵל עַל הַתַּרְגּוּם: 'הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת שֶׁל כָּבוֹד עַל הָעֵינַיִם שֶׁלִּי שֶׁשָּׁלְטוּ בָּךְ, וּבְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ', וְעַל כֵּן תַּרְגּוּמוֹ: 'וַחֲזֵית יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ', וְיֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה, אֲבָל יָשׁוּב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא פֵּרַשְׁתִּי.

אור החיים על התורה

יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר וְגוֹ'. כָּאן בָּא לָתֵת טַעַם לִדְבָרוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר אֵין יִרְאַת אֱלֹהִים כִּי יֹאמַר אֵלָיו אֲבִימֶלֶךְ מָה רָאִיתָ בַּמָּקוֹם שֶׁחָשַׁדְתָּ אוֹתָם שֶׁאֵין לָהֶם יִרְאַת אֱלֹהִים, לָזֶה אָמַר כִּי תַּקָּנָה זוֹ שֶׁתִּקֵּן לוֹמַר אֲחוֹתִי לֹא לְסִבַּת הַמָּקוֹם הַהוּא לְבַד אֶלָּא בְּדֶרֶךְ כְּלָל תִּקֵּן זֶה לַחֲשֹׁשׁ מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ יִרְאַת אֱלֹהִים וְסָפֵק זֶה לֹא יְצָתָה מִמֶּנּוּ גֵּרֶר שֶׁהֵגֵם שֶׁאֵין לָהּ חֲזָקַת אֵין יִרְאַת אֱלֹהִים יוֹדֶה שֶׁאֵין לְאַבְרָהָם בָּהּ חֲזָקָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יִרְאַת אֱלֹהִים וּמֵעַתָּה נִסְתַּתְּמוּ טַעֲנוֹת אֲבִימֶלֶךְ: תורה יד

(יז) **וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ:**

יז וְצַלִּי אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַסִּי יְיָ יָת אֲבִימֶלֶךְ וְיָת אִתְּתֵהּ וְאַמְהָתֵהּ וְאִתְּרָוָחוּ:

רש"י◄ **וַיֵּלֵדוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ 'וְאִתְּרָוָחוּ', נִפְתְּחוּ נִקְבֵיהֶם וְהוֹצִיאוּ, וְהִיא לֵדָה שֶׁלָּהֶם.

(יח) **כִּי־עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם:**

יח אֲרֵי מֵיחַד אֲחַד יְיָ בְּאַפֵּי כָּל פְּתַח וַלְדָא לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק שָׂרָה אִתַּת אַבְרָהָם:

רש"י◄ **בְּעַד כָּל־רֶחֶם** • כְּנֶגֶד כָּל פֶּתַח. **עַל־דְּבַר שָׂרָה** • עַל־פִּי דִּבּוּרָהּ שֶׁל שָׂרָה.

כא (א) **וַיהוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר:**

א וַיְיָ דְּכִיר יָת שָׂרָה כְּמָא די אֲמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה כְּמָא די מַלִּיל:

רש"י◄ **וַה' פָּקַד אֶת־שָׂרָה וְגוֹ'** • (ב"ק צב) סָמַךְ פָּרָשָׁה זוֹ, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר, הוּא נַעֲנָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתְפַּלֵּל וְגוֹ'" וּסְמִיךְ לֵיהּ: "וַה' פָּקַד אֶת־שָׂרָה", שֶׁפָּקְדָהּ כְּבָר קֹדֶם שֶׁרִפֵּא אֶת אֲבִימֶלֶךְ. **פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר** • בְּהֵרָיוֹן. **כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר** • בְּלֵדָה. וְהֵיכָן הִיא אֲמִירָה וְהֵיכָן הוּא דִּבּוּר? אֲמִירָה: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וְגוֹ'". דִּבּוּר: "הָיָה דְּבַר ה' אֶל־אַבְרָם" בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, וְשָׁם נֶאֱמַר: "לֹא יִירָשְׁךָ זֶה וְגוֹ'", וְהֵבִיא הַיּוֹרֵשׁ מִשָּׂרָה. **וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר** • לְאַבְרָהָם.

(ב) **וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים:**

ב וְעַדְיָאַת וִילִידַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר לְסִיבְתּוֹהִי לִזְמַן די מַלִּיל יָתֵהּ יְיָ:

רש"י◄ **לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ** • רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי חָמָא. רַבִּי יוּדָן אוֹמֵר: מְלַמֵּד שֶׁנּוֹלַד לְט' חֳדָשִׁים, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'מִבֵּיתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ הוּא', רַבִּי חָמָא אוֹמֵר: לְז' חֳדָשִׁים. **לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ** • דְּמַלִּיל יָתֵיהּ,

---

אור החיים על התורה

יח) כִּי עָצֹר וְגוֹ עַל דְּבַר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה, הֲרֵי שֶׁעָקָר הָיָה בַּיָּמִים הַהֵם, וְגַם לְגַלּוֹת כִּי תּוֹעִיל תְּפִלַּת אַבְרָהָם לִפְקֹד עֲקָרוֹת וְהוֹעִילָה גַּם עַל עַצְמוֹ וְנִפְקַד. גַּם לְהוֹדִיעַ כָּל הַמִּתְפַּלֵּל עַל חֲבֵרוֹ וְהוּא צָרִיךְ וְכוּ' הוּא נַעֲנֶה וְכוּ' (ב"ק צ"ב), וְלָזֶה סָמַךְ לְפָסוּק זֶה פָּסוּק וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה. וַהֲגַם שֶׁכְּבָר קָדְמָה הַהַבְטָחָה, אִם אֵינוֹ עִנְיַן הַסְּמִיכוּת לְגוּפוֹ תִּנְהוּ לְעִנְיָן לַזּוֹלֶת, וְעִנְיַן בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה: תורה א

א) וַה' פָּקַד וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר אָמָר. פֵּרוּשׁ לֹא לְצַד שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל אֲבִימֶלֶךְ וּמִטַּעַם כָּל הַמִּתְפַּלֵּל עַל חֲבֵרוֹ וְכוּ' וְזוֹלַת זֶה לֹא הָיָה נִפְקַד וְזֶה יַמְעִיט ח"ו הַהַבְטָחָה הָאֲמוּרָה בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה אֶלָּא כַּאֲשֶׁר אָמָר:

עוֹד לְעוֹלָם כִּי תְּפִלָּתוֹ עַל אֲבִימֶלֶךְ הוּא דָּבָר הַמַּעֲמִיד לִפְקִידַת שָׂרָה וְהַבְטָחָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הָיְתָה שֶׁיִּתֵּן לוֹ בֵּן וְהַזְּמִין לוֹ ה' מִצְוָה שֶׁפְּגָלָתָהּ שִׁיפְקֹד וּבְזֶה נִתְקַיְּמָה הַבְטָחָתוֹ וְהוּא אוֹמְרוֹ כַּאֲשֶׁר אָמָר פֵּרוּשׁ וּלְצַד הָאֲמִירָה שֶׁאָמַר ה' הוּא שֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ הַדְּבָר וְנִפְקְדָה, כִּי כְּשֶׁיִּרְצֶה ה' לְהֵיטִיב יַזְמִין הַמִּצְוָה שֶׁפְּגָלָתָהּ הִיא הַטּוֹבָה הַמְבֻקֶּשֶׁת. וְתִמְצָא שֶׁקֹּדֶם הַבְטָחַת הַפְּקִידָה כְּבָר נִזְדַּמֵּן לְאַבְרָהָם מַעֲשֵׂה פְּרִעָה שֶׁהוּא בְּדוֹמֶה לְמַעֲשֵׂה אֲבִימֶלֶךְ וְלֹא עָצְרוֹ ה' לְפָרְעֹה כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּלֵּל עָלָיו אַבְרָהָם וְזֶה לְךָ הָאוֹת לְמָה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ:

וַיַּעַשׂ ה' וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר. טַעַם שֶׁכְּפֵל לוֹמַר וַיַּעַשׂ וְגוֹ', יְכַוֵּן לְפִי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (תַּנְחוּמָא) בַּפָּסוּק כְּעֵת חַיָּה שֶׁשָּׁרַט לָהּ הַמַּלְאָךְ שְׁרִיטָה בַּכֹּתֶל כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַשֶּׁמֶשׁ לְמָקוֹם זֶה וּלְשָׂרָה בֵּן, וְהוּא שֶׁהוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁנִּתְקַיְּמוּ מַאֲמַר הַמַּלְאָךְ הַדּוֹבֵר אֵלֶיהָ בְּדִקְדּוּק הַזְּמָן:

עוֹד יְכַוֵּן הַכָּתוּב עַל פִּי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (לְעֵיל י"ח י') בֵּן לְשָׂרָה אִשְׁתְּךָ שֶׁבָּא מִצַּד הַנּוּקְבָא וּלְסִבָּה זוֹ הֶצְרַךְ לָעֲקֵדָה, וְיָדוּעַ הוּא כִּי זוֹ הִיא סִבַּת מִיתַת שָׂרָה, וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי כִּי הִקְפִּיד ה' עַל צְחִיקַת שָׂרָה וְקִיֵּם הַגְּזֵרָה שֶׁלֹּא תֵּלֵד שָׂרָה אֶלָּא בֵּן מִסִּטְרָא דְּנוּקְבָא כְּאוֹמְרוֹ (לֶךְ י"ז י"ט) אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יוֹלֶדֶת, לָזֶה אָמַר וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר וְיָדוּעַ הוּא כִּי הַדִּבּוּר קָשֶׁה וְהוּא שֶׁלֹּא יִלְדְּתוֹ שָׁלֵם בִּשְׁלֵמוּת הַצָּרִיךְ וְנִתְגַּלְגְּלוּ הַדְּבָרִים וְנִפְטְרָה שָׂרָה מִסִּבָּה זוֹ. וּלְדָרָךְ זֶה קִיּוּם הַהַבְטָחָה עַל הַשִּׂרִיטָה שֶׁשָּׁרַט לָהּ הַמַּלְאָךְ נִרְמָזָה בַּפָּסוּק שֶׁאַחֲרֵי זֶה דִּכְתִיב לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ וְגוֹ': תורה ב

ב) וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן.

אֶת הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר וְקָבַע, כְּשֶׁאָמַר לוֹ: "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ", שָׂרַט לוֹ שְׂרִיטָה בַּכֹּתֶל וְאָמַר לוֹ: כְּשֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לִשְׂרִיטָה זוֹ בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת, תֵּלֵד: (לִזְקֻנָיו • שֶׁהָיָה זִיו אִיקוּנִין שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לוֹ).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 42)

כְּשֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לִשְׂרִיטָה זוֹ בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת (רש"י כא, ב) לְרַשִּׁ"י הֶקִּשָּׁה: לְאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה **כַּאֲשֶׁר אָמָר** וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה **כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר**", פְּשִׁיטָא שֶׁלֵּדַת יִצְחָק הָיְתָה בְּדִיּוּק "לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֵּר אוֹתוֹ אֱלֹקִים", וּלְשֵׁם מַה מְפָרֵשׁ זֹאת הַכָּתוּב. לָכֵן מְפָרֵשׁ, שֶׁיִּתּוּר זֶה מְלַמְּדֵנוּ שֶׁהַדָּבָר הָיָה **נָכָר לַכֹּל**.

(ג) **וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק:**

ג **וּקְרָא אַבְרָהָם יָת שׁוּם בְּרֵהּ דְּאִתְיְלִיד לֵהּ דִּילִידַת לֵהּ שָׂרָה יִצְחָק:**

(ד) **וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:**

ד **וּגְזַר אַבְרָהָם יָת יִצְחָק בְּרֵהּ בַּר תְּמַנְיָא יוֹמִין כְּמָא די פַּקִּיד יָתֵהּ יְיָ:**

◆ יום חמישי י"ח מרחשון ◆

(ה) **וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ:**

ה **וְאַבְרָהָם בַּר מְאָה שְׁנִין כַּד אִתְיְלִיד לֵהּ יָת יִצְחָק בְּרֵהּ:**

(ו) **וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי:**

ו **וַאֲמֶרֶת שָׂרָה חֶדְוָא עֲבַד לִי יְיָ כָּל דִּשְׁמַע יֶחְדֵּי לִי:**

רש"י◄ **יִצְחַק־לִי** • יִשְׂמַח עָלַי. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: הַרְבֵּה עֲקָרוֹת נִפְקְדוּ עִמָּהּ, הַרְבֵּה חוֹלִים נִתְרַפְּאוּ בּוֹ בַּיּוֹם, הַרְבֵּה תְּפִלּוֹת נַעֲנוּ עִמָּהּ, וְרֹב שְׂחוֹק הָיָה בָּעוֹלָם.

(ז) **וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן לִזְקֻנָיו:**

ז **וַאֲמֶרֶת מָאן מְהֵימָן דַּאֲמַר לְאַבְרָהָם וְקַיִּים דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה אֲרֵי יְלִידִית בַּר לְסִיבְתּוֹהִי:**

אור החיים על התורה

אָמַר וַתַּהַר יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ב"ר פנ"ג) בֵּית מַטְרוֹן לֹא הָיָה לָהּ, לָזֶה מוֹדִיעַ כִּי הָיָה נֵס גַּם בְּהַרְיוֹן. וְאוֹמְרוֹ לְאַבְרָהָם רָמַז בֵּן זֶה לְאַבְרָהָם וְלֹא יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָהָם כִּי לֹא יִקָּרֵא שְׁמוֹ בֵּן אַבְרָהָם דִּכְתִיב (כ"א י"ב) כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע. וַהֲגַם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ט"ז ט"ו) וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן, שָׁם נִקְרָא שְׁמוֹ אַבְרָם אֲבָל אַחַר שֶׁנֶּעֱקַר שֵׁם אַבְרָם שֶׁלֹּא יִזָּכֵר עוֹד שֵׁם זֶה עָלָיו אֶלָּא אַבְרָהָם יִשְׁמָעֵאל אֵין לוֹ לִקָּרֵא בֵּן אַבְרָהָם. וְאוּלַי כִּי לָזֶה הַקּוֹרֵא לְאַבְרָהָם אַבְרָם עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה (בְּרָכוֹת יג) טַעַם הַקְּפָדָתוֹ יִתְבָּרֵךְ כִּי כְּשֶׁיִּקָּרֵא לוֹ אַבְרָם מְיַחֵס אֵלָיו יִשְׁמָעֵאל לְבֵן וַה' אָמַר כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע וְאֵין זֶה אֶלָּא כְּשֶׁיֵּעָקֵר שֵׁם אַבְרָם, וְטַעַם זֶה אֵינוֹ בְּיַעֲקֹב לָזֶה הֲגַם שֶׁנִּקְרָא יִשְׂרָאֵל אֵין קְפִידָא שֶׁיִּקָּרֵא יַעֲקֹב. וְעַיֵּן מַה שֶׁכָּתַבְתִּי בַּפָּסוּק (לְהַלָּן לה) לֹא יִקָּרֵא וְגוֹ' וְתִמְצָא טַעַם אַחֵר: **לִזְקֻנָיו.** טַעַם הַהוֹדָעָה גַּם אוֹמְרוֹ לִזְקֻנָיו

וְלֹא אָמַר לִזְקֻנָתוֹ, לְמָה שֶׁכָּתַבְנוּ כִּי הָיָה חָסֵר בְּעֵת הַלֵּדָה נֶפֶשׁ מֵעוֹלָם הָעֶלְיוֹן לְהוֹלִיד וְלֹא הָיְתָה לוֹ אֶלָּא מֵעֶלְמָא דְּנוּקְבָא יְכַוֵּן הַכָּתוּב כִּי יָלְדָה אָז וְגַם יָלְדָה בּוֹ הֶכְנַת לֵדָה אַחֶרֶת לִזְקֻנָה שֵׁנִית שֶׁל אַבְרָהָם כִּי יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי מִן הַהֶחְלֵט הוּא לְהַשִּׂיג אָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה דָּבָר חָדָשׁ אִם לֹא יַקְדִּים הֶכְנַת הַמְקַבֵּל כַּיִּדּוּעַ לְחַכְמֵי אֱמֶת וְאִם לֹא הָיְתָה לִיצְחָק אֶלָּא הַנֶּפֶשׁ שֶׁמֵּעֶלְמָא דְּנוּקְבָא וְהָיָה חֶסֶר הֶכְנַת הַקַּבָּלַת הַנֶּפֶשׁ מֵעֶלְמָא דִּדְכוֹרָא לֹא תּוֹעִיל לוֹ הָעֲקֵדָה וְזֶה הוּא שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר וַתֵּלֶד וְגוֹ' הוֹדִיעַ שֶׁיָּלְדָה לְב' זְמַנֵּי זְקֻנָתוֹ הָא' הוּא עֵת לֵדָתוֹ וְהַב' הִיא הֶכְנָה לְעֵת זְקֻנָה אַחֶרֶת שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁהוּא זְמַן הָעֲקֵדָה. אוֹ יִרְמוֹז לִזְקֻנָיו זְקֻנָתוֹ וְזִקְנַת אִשְׁתּוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ אַחֲרֵי בְלֹתִי וְגוֹ' וַאֲדֹנִי זָקֵן: תורה ג

ג) בְּנוֹ הַנּוֹלַד לוֹ אֲשֶׁר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ לִהְיוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן אַחֵר שֶׁהוּא יִשְׁמָעֵאל לָזֶה אָמַר הַנּוֹלַד לוֹ לַדָּבָר הַנָּאוֹת לוֹ לְהִקָּרְאוֹת עָלָיו לְתַכְלִית תַּאֲוָתוֹ מַה שֶּׁלֹּא אָמַר הַכָּתוּב כֵּן בְּלֵדַת יִשְׁמָעֵאל. וְאָמַר אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה רָמַז לְמָה שֶׁהָיוּ מִתְפַּלְּלִין תָּמִיד אַבְרָהָם הָיָה אוֹמֵר כָּל הַזֶּרַע שֶׁלִּי יִהְיֶה מִצַּדֶּקֶת זוֹ וְשָׂרָה גַּם הִיא וְגוֹ', כְּנֶגֶד תְּפִלָּתָהּ אָמַר יָלְדָה לוֹ, וּכְנֶגֶד תְּפִלָּתוֹ אָמַר שָׂרָה: **עוֹד** יִרְצֶה לָתֵת טַעַם לִקְרִיאַת שְׁמוֹ יִצְחָק לְצַד שֶׁיָּלְדָה הַזְּקֻנָה לַזָּקֵן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (פָּסוּק ו') צְחֹק עָשָׂה לִי וְגוֹ': תורה ד

רש"י◄ **מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם • לְשׁוֹן שֶׁבַח וַחֲשִׁיבוּת, כְּמוֹ:** (ישעיה מא) "מִי פָּעַל וְעָשָׂה", (שם מ) "מִי בָרָא אֵלֶּה", רְאוּ מַה הוּא וּמִי הוּא (וְכַמָּה הוּא גָּדוֹל), שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַבְטִיחַ וְעוֹשֶׂה. **מִלֵּל • שִׁנָּה** הַכָּתוּב וְלֹא אָמַר 'דִּבֵּר', גִּימַטְרִיָּא שֶׁלּוֹ מֵאָה, כְּלוֹמַר: **לְסוֹף מֵאָה לְאַבְרָהָם. הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה • וּמַהוּ 'בָּנִים' לְשׁוֹן רַבִּים? בְּיוֹם הַמִּשְׁתֶּה הֵבִיאוּ הַשָּׂרוֹת אֶת בְּנֵיהֶן עִמָּהֶן וְהֵנִיקָה אוֹתָם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרוֹת: 'לֹא יָלְדָה שָׂרָה, אֶלָּא אֲסוּפֵי הֵבִיאָה מִן הַשּׁוּק'.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 82)

שֶׁהָיוּ אוֹמְרוֹת, לֹא יָלְדָה שָׂרָה, אֶלָּא אֲסוּפֵי הֵבִיאָה מִן הַשּׁוּק (רש"י כא, ז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי עֲדַיִן אֵין כָּאן הוֹכָחָה שֶׁזֶּה בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְאִם כֵּן הָיוּ יְכוֹלוֹת לוֹמַר שֶׁנִּתְעַבְּרָה מֵאֲבִימֶלֶךְ (כְּפִי שֶׁאָמְרוּ לֵיצָנֵי הַדּוֹר - רַשִּׁ"י רֵישׁ פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת), שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם הָיָה בֶּן מֵאָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַשָּׂרוֹת לֹא הִתְפַּלְּאוּ עַל כָּךְ שֶׁאַבְרָהָם הוֹלִיד בְּגִיל זֶה, שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ שֶׁהוֹלִיד אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּגִיל שְׁמוֹנִים וָשֵׁשׁ. וְרַק לֵיצָנֵי הַדּוֹר, שֶׁלֹּא חִפְּשׂוּ אֶת הָאֱמֶת, וְלָצוֹן בְּעַלְמָא חָמְדוּ לָהֶם, אָמְרוּ "מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה".

(ח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק:

ח וּרְבָא רַבְיָא וְאִתְחַסִּיל וַעֲבַד אַבְרָהָם מִשְׁתְּיָא רַבָּא בְּיוֹמָא דְּאִתְחַסִּיל יָת יִצְחָק:

רש"י◄ **וַיִּגָּמַל • לְסוֹף כ"ד חֹדֶשׁ** (גיטין עה). **מִשְׁתֶּה גָּדוֹל • שֶׁהָיוּ שָׁם גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, שֵׁם וְעֵבֶר וַאֲבִימֶלֶךְ** (ב"ר).

(ט) וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִיתּ אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק:

ט וַחֲזַת שָׂרָה יָת בַּר הָגָר מִצְרֵיתָא דִּילִידַת לְאַבְרָהָם מְחַיְּךְ:

רש"י◄ **מְצַחֵק • לְשׁוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר:** (שמות לב) "וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק". דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן גִּלּוּי עֲרָיוֹת, כְּמָה דְּתִימָא: (לקמן לט) "לְצַחֵק בִּי". דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן רְצִיחָה, כְּמָה דְּתִימָא: (שמואל ב ב) "יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ וְגוֹ'".

(י) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק:

י וַאֲמֶרֶת לְאַבְרָהָם תְּרֵךְ אַמְתָא הָדָא וְיַת בְּרַהּ אֲרֵי לָא יַרֵת בַּר אַמְתָא הָדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק:

רש"י◄ **עִם־בְּנִי וְגוֹ' • מִתְּשׁוּבַת שָׂרָה: "כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי", אַתָּה לָמֵד שֶׁהָיָה מֵרִיב עִם יִצְחָק עַל הַיְרֻשָּׁה, וְאוֹמֵר: 'אֲנִי בְּכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם', וְיוֹצְאִים בַּשֶּׂדֶה וְנוֹטֵל קַשְׁתּוֹ וְיוֹרֶה בּוֹ חִצִּים, כְּמָה דְּתִימָא:** (משלי כו) "כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיּוֹרֶה זִקִּים וְגוֹ'", וְאָמַר הֲלֹא מְשַׂחֵק אָנִי". **עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק •** (ב"ר) מִכֵּיוָן שֶׁהוּא בְּנִי, אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ הָגוּן כְּיִצְחָק אוֹ הָגוּן כְּיִצְחָק אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ בְּנִי, אֵין זֶה כְּדַאי לִירַשׁ עִמּוֹ, קַל־וָחֹמֶר "עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק", שֶׁשְּׁתֵּיהֶן בּוֹ.

(יא) וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ:

יא וּבְאֵישׁ פִּתְגָּמָא לַחֲדָא בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל עֵיסַק בְּרֵהּ:

רש"י◄ **עַל אוֹדֹת בְּנוֹ •** (ב"ר) עַל שֶׁשָּׁמַע שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה. וּפְשׁוּטוֹ: עַל שֶׁאוֹמֶרֶת לוֹ לְשַׁלְּחוֹ.

אור החיים על התורה

יא) עַל אוֹדֹת בְּנוֹ. פֵּרוּשׁ לְבַל יֵצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה וְיִשְׁתָּקֵע בֶּאֱמוּנוֹת רָעוֹת בְּצֵאתוֹ מִבֵּית אָבִיו וְסוֹף כָּל סוֹף בְּנוֹ הוּא:

עוֹד יִרְצֶה עַל אוֹדֹת בְּנוֹ אֲשֶׁר יִחֲסָה אוֹתוֹ שָׂרָה לְהָגָר כְּאוֹמְרָהּ הָאָמָה וְאֶת בְּנָהּ וְגוֹ' בֶּן הָאָמָה, וּבָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהִצְדִּיק דִּבְרֵי שָׂרָה וְאָמַר לוֹ כָּל אֲשֶׁר וְגוֹ' שְׁמַע בְּקֹלָהּ וְאַל תֵּחְשַׁב אוֹתוֹ בְּנְךָ וְהוּא אוֹמְרוֹ עַל הַנַּעַר וְגוֹ' עָקַר לוֹ שֵׁם בְּנוֹ וְאָמַר לוֹ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ וְגוֹ' וּבֵן זֶה עַל שֵׁם אִמּוֹ יִקָּרֵא, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְגַם אֶת בֶּן הָאָמָה וְגוֹמֵר. וְתִמְצָא שֶׁחָזַר אַבְרָהָם וְהוֹדָה לִדְבָרֶיהָ דִּכְתִיב וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם וְגוֹ' וְאֶת הַיֶּלֶד וְגוֹ' וְלֹא אָמַר וְאֶת בְּנוֹ כִּי הֵעִיד הַכָּתוּב עַל אַבְרָהָם: תורה יב

(יב) וַיֹּ֣אמֶר אֱלֹהִ֗ים אֶל־אַבְרָהָ֤ם אַל־יֵרַע֙ בְּעֵינֶ֔יךָ עַל־הַנַּ֖עַר וְעַל־אֲמָתֶ֑ךָ כֹּ֣ל אֲשֶׁר־תֹּאמַ֣ר אֵלֶ֗יךָ שָׂרָ֤ה שְׁמַע֙ בְּקֹלָ֔הּ כִּ֥י בְיִצְחָ֖ק יִקָּרֵ֣א לְ֑ךָ זָֽרַע׃

יב וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לָא יַבְאֵשׁ בְּעֵינָיךְ עַל עוּלֵימָא וְעַל אַמְתָּךְ כֹּל דִּי תֵימַר לָךְ שָׂרָה קַבֵּל מִנַּהּ אֲרֵי בְּיִצְחָק יִתְקְרוּן לָךְ בְּנִין׃

רש"י◄ שְׁמַע בְּקֹלָהּ • (בְּקוֹל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁבָּהּ). לָמַדְנוּ, שֶׁהָיָה אַבְרָהָם טָפֵל לְשָׂרָה בִּנְבִיאוּת.

(יג) וְגַ֣ם אֶת־בֶּן־הָאָמָ֗ה לְגוֹי֙ אֲשִׂימֶ֔נּוּ כִּ֥י זַרְעֲךָ֖ הֽוּא׃

יג וְאַף יָת בַּר אַמְתָא לְעַם אֲשַׁוּנֵהּ אֲרֵי בְנָךְ הוּא׃

(יד) וַיַּשְׁכֵּ֤ם אַבְרָהָם֙ בַּבֹּ֔קֶר וַיִּקַּ֥ח לֶ֖חֶם וְחֵ֣מֶת מַ֑יִם וַיִּתֵּ֨ן אֶל־הָגָ֜ר שָׂ֗ם עַל־שִׁכְמָ֤הּ וְאֶת־הַיֶּ֙לֶד֙ וַיְשַׁלְּחֵ֔הָ וַתֵּ֖לֶךְ וַתֵּ֣תַע בְּמִדְבַּ֥ר בְּאֵֽר שָׁבַֽע׃

יד וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וּנְסִיב לַחֲמָא וְרָקְבָּא דְמַיָּא וִיהַב לְהָגָר שַׁוִּי עַל כַּתְפַּהּ וְיָת רַבְיָא וְשַׁלְחַהּ וַאֲזָלַת וְתָעַת בְּמַדְבְּרָא (נ"י בְּמִדְבַּר) בְּאֵר שָׁבַע׃

רש"י◄ לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם • וְלֹא כֶּסֶף וְזָהָב, לְפִי שֶׁהָיָה שׂוֹנְאוֹ עַל שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה. וְאֶת־הַיֶּלֶד • אַף הַיֶּלֶד שָׂם עַל שִׁכְמָהּ, שֶׁהִכְנִיסָה בּוֹ שָׂרָה עַיִן רָעָה, וַאֲחַזַתּוּ חַמָּה וְלֹא יָכוֹל לֵילֵךְ בְּרַגְלָיו (בראשית רבה). וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע • חָזְרָה לְגִלּוּלֵי בֵּית אָבִיהָ (ב"ר).

(טו) וַיִּכְל֣וּ הַמַּ֔יִם מִן־הַחֵ֖מֶת וַתַּשְׁלֵ֣ךְ אֶת־הַיֶּ֑לֶד תַּ֚חַת אַחַ֣ד הַשִּׂיחִֽם׃

טו וּשְׁלִימוּ מַיָּא מִן רָקְבָּא וּרְמַת יָת רַבְיָא תְּחוֹת חַד מִן אִילָנַיָּא׃

רש"י◄ וַיִּכְלוּ הַמַּיִם • לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ חוֹלִים לִשְׁתּוֹת הַרְבֵּה.

(טז) וַתֵּ֣לֶךְ וַתֵּ֗שֶׁב לָהּ֙ מִנֶּ֔גֶד הַרְחֵ֖ק כְּמִטַּחֲוֵי־קֶ֑שֶׁת כִּ֣י אָמְרָ֔ה אַל־אֶרְאֶ֥ה בְמוֹת֙ הַיֶּ֔לֶד וַתֵּ֣שֶׁב מִנֶּ֔גֶד וַתִּשָּׂ֥א אֶת־קֹלָ֖הּ וַתֵּֽבְךְּ׃

טז וַאֲזַל וִיתִיבַת לַהּ מִקֳּבֵל אַרְחֵיקַת (נ"י אַרְחִיק) כְּמִיגַר קַשְׁתָּא אֲרֵי אֲמֶרֶת לָא אֶחֱזֵי בְּמוֹתָא דְרַבְיָא וִיתִיבַת מִקֳּבֵל וַאֲרִימַת יָת קָלַהּ וּבְכָת׃

רש"י◄ מִנֶּגֶד • מֵרָחוֹק (ב"ר). כְּמִטַּחֲוֵי קֶשֶׁת • כִּשְׁתֵּי טִיחוֹת, וְהוּא לְשׁוֹן יְרִיַּת חֵץ. בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: 'שֶׁהֵטִיחַ בְּאִשְׁתּוֹ', עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כְּחֵץ. וְאִם תֹּאמַר: הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: 'כְּמַטָּחֵי קֶשֶׁת', מִשְׁפַּט הַוּי"ו לִיכָּנֵס לְכָאן, כְּמוֹ: (שה"ש ב) "בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע", מִגְּזֵרַת: (ישעיה יט) "וְהָיְתָה אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא", וּמִגְּזֵרַת: (תהלים קז) "יָחוֹגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר", וְכֵן: (שם סה) "קַצְוֵי אֶרֶץ", מִגְּזֵרַת קָצָה. וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד • כֵּיוָן שֶׁקָּרַב לָמוּת הוֹסִיפָה לְהִתְרַחֵק.

(יז) וַיִּשְׁמַ֣ע אֱלֹהִ֗ים אֶת־קוֹל֙ הַנַּ֔עַר וַיִּקְרָ֣א מַלְאַ֔ךְ אֱלֹהִ֥ים אֶֽל־הָגָ֖ר מִן־הַשָּׁמַ֑יִם וַיֹּ֣אמֶר לָ֔הּ מַה־לָּ֥ךְ הָגָ֖ר אַל־תִּיְרְאִ֑י כִּי־שָׁמַ֣ע אֱלֹהִ֔ים אֶל־קוֹל הַנַּ֖עַר בַּאֲשֶׁר־הוּא־שָֽׁם׃

יז וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלֵהּ דְּרַבְיָא וּקְרָא מַלְאָכָא דַיְיָ לְהָגָר מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר לַהּ מַה לָךְ הָגָר לָא תִּדְחֲלִי אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלֵהּ דְּרַבְיָא בַּאֲתַר דְּהוּא תַמָּן׃

רש"י◄ אֶת־קוֹל הַנַּעַר • מִכָּאן שֶׁיָּפָה תְּפִלַּת הַחוֹלֶה מִתְּפִלַּת אֲחֵרִים עָלָיו, וְהִיא קוֹדֶמֶת לְהִתְקַבֵּל (ב"ר). בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם • (ר"ה טז) לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עַכְשָׁו הוּא נִדּוֹן, וְלֹא לְפִי מַה שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת.

אור החיים על התורה

יד) עַל שִׁכְמָהּ וְאֶת הַיֶּלֶד. פֵּרוּשׁ גַּם אוֹתוֹ שָׂם עַל שִׁכְמָהּ לִהְיוֹת שֶׁלֹּא הָיָה רוֹצָה לָצֵאת מִבֵּית אָבִיו לָזֶה עֲקָדוֹ כְּיֶלֶד וְשָׂמוֹ עַל שִׁכְמָהּ וְגֵרְשָׁהּ: תורה טו

לְפִי שֶׁהָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְקַטְרְגִים וְאוֹמְרִים: 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד זַרְעוֹ לְהָמִית בָּנֶיךָ בַּצָּמָא, אַתָּה מַעֲלֶה לוֹ בְּאֵר? וְהוּא מְשִׁיבָם: 'עַכְשָׁו, מַה הוּא, צַדִּיק אוֹ רָשָׁע'? אָמְרוּ לוֹ: 'צַדִּיק'. אָמַר לָהֶם: 'לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁל עַכְשָׁו אֲנִי דָּנוֹ', וְזֶהוּ: "בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם". וְהֵיכָן הֵמִית אֶת יִשְׂרָאֵל בַּצָּמָא? כְּשֶׁהִגְלָם נְבוּכַדְנֶאצַּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כא) "מַשָּׂא בַּעֲרָב וגו' לִקְרַאת צָמֵא הֵתִיוּ מָיִם וגו'", כְּשֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין אוֹתָם אֵצֶל עַרְבִיִּים, הָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לַשַּׁבָּאִים: 'בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, הוֹלִיכוּנוּ אֵצֶל בְּנֵי דוֹדֵינוּ יִשְׁמָעֵאל, וִירַחֲמוּ עָלֵינוּ', שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כה) "אֹרְחוֹת דְּדָנִים", אַל תִּקְרֵי דְּדָנִים, אֶלָּא דּוֹדִים. וְאֵלּוּ יוֹצְאִים לִקְרָאתָם וּמְבִיאִין לָהֶם בָּשָׂר וְדָג מָלוּחַ וְנֹאדוֹת נְפוּחִים. כִּסְבוּרִים יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מְלֵאִים מַיִם, וּכְשֶׁמַּכְנִיסוֹ לְתוֹךְ פִּיו וּפוֹתְחוֹ, הָרוּחַ נִכְנֶסֶת בְּגוּפוֹ וּמֵת.

(יח) קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֵךְ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ:

יח קוּמִי טוּלִי יָת רַבְיָא וְאַתְקִיפִי יָת יְדֵךְ בֵּהּ אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוּנֵּהּ:

(יט) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ אֶת־הַנָּעַר:

יט וּגְלָא יְיָ יָת עֵינָהּ וַחֲזַת בֵּירָא דְמַיָּא וַאֲזַלַת וּמְלַת יָת רְקָבָא מַיָּא וְאַשְׁקִיאַת יָת רַבְיָא:

(כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת:

כ וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵהּ דְּרַבְיָא וּרְבָא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא וַהֲוָה רָבֵי קַשְׁתָּא:

רש"י ◄ רֹבֶה קַשָּׁת • יוֹרֶה חִצִּים בְּקֶשֶׁת. קַשָּׁת • עַל שֵׁם הָאֻמָּנוּת, כְּמוֹ: חַמָּר, גַּמָּל, צַיָּד, לְפִיכָךְ הַשִּׁי"ן מְדַגֶּשֶׁת, הָיָה יוֹשֵׁב בַּמִּדְבָּר וּמְלַסְטֵם אֶת הָעוֹבְרִים, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל טז) "יָדוֹ בַכֹּל וגו'".

(כא) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

כא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן וּנְסִיבַת לֵהּ אִמֵּהּ אִתְּתָא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י ◄ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם • מִמְּקוֹם גִּדּוּלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וגו'", הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִנְשֵׁי: 'זְרֹק חוּטְרָא לַאֲוִירָא, אַעִקְרֵיהּ קָאֵי'.

◆ יום שישי י"ט מרחשון ◆

(כב) וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה:

כב וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהִיא וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ לְאַבְרָהָם לְמֵימַר מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ בְּכֹל דִּי אַתְּ עָבֵד:

רש"י ◄ אֱלֹהִים עִמְּךָ • לְפִי שֶׁרָאוּ שֶׁיָּצָא מִשְּׁכוּנַת סְדֹם לְשָׁלוֹם, וְעִם הַמְּלָכִים נִלְחַם וְנָפְלוּ בְּיָדוֹ, וְנִפְקְדָה אִשְׁתּוֹ לִזְקֻנָיו.

(כג) וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ:

כג וּכְעַן קַיֵּם לִי בְּמֵימְרָא דַיְיָ הָכָא דְּלָא תְּשַׁקַּר בִּי וּבִבְרִי וּבִבַר בְּרִי כְּטִיבוּתָא דִּי עֲבַדִית עִמָּךְ תַּעְבֵּד עִמִּי וְעִם אַרְעָא דְּאִתּוֹתַבְתָּא בַּהּ:

רש"י ◄ וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי • עַד כָּאן רַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן. כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי • שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ: "הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ" (בראשית רבה).

(כד) וַיֹּ֑אמֶר אַבְרָהָ֖ם אָנֹ֥כִי אִשָּׁבֵֽעַ׃

כד וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲנָא אֶקַיֵּם׃

(כה) וְהוֹכֵ֣חַ אַבְרָהָ֗ם אֶת־אֲבִימֶ֤לֶךְ עַל־אֹד֙וֹת֙ בְּאֵ֣ר הַמַּ֔יִם אֲשֶׁ֥ר גָּזְל֖וּ עַבְדֵ֥י אֲבִימֶֽלֶךְ׃

כה וְאוֹכַח אַבְרָהָם יָת אֲבִימֶלֶךְ עַל עִיסַק בֵּירָא דְמַיָּא דִּי אַנִּיסוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃

רש"י◄ **וְהוֹכֵחַ** • נִתְוַכֵּח עִמּוֹ עַל כָּךְ.

(כו) וַיֹּ֣אמֶר אֲבִימֶ֗לֶךְ לֹ֤א יָדַ֙עְתִּי֙ מִי֣ עָשָׂ֔ה אֶת־הַדָּבָ֖ר הַזֶּ֑ה וְגַם־אַתָּ֣ה לֹא־הִגַּ֔דְתָּ לִּ֖י וְגַ֣ם אָנֹכִ֑י לֹא שָׁמַ֥עְתִּי בִּלְתִּ֖י הַיּֽוֹם׃

כו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לָא יְדָעִית מָאן עֲבַד יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְאַף אַתְּ לָא חַוִּיתָ לִי וְאַף אֲנָא לָא שְׁמָעִית אֶלָּהֵין יוֹמָא דֵּין׃

(כז) וַיִּקַּ֣ח אַבְרָהָ֗ם צֹ֤אן וּבָקָר֙ וַיִּתֵּ֣ן לַאֲבִימֶ֔לֶךְ וַיִּכְרְתוּ֥ שְׁנֵיהֶ֖ם בְּרִֽית׃

כז וּדְבַר אַבְרָהָם עָאן וְתוֹרִין וִיהַב לַאֲבִימֶלֶךְ וּגְזָרוּ תַרְוֵיהוֹן קְיָם׃

(כח) וַיַּצֵּ֥ב אַבְרָהָ֖ם אֶת־שֶׁ֣בַע כִּבְשֹׂ֑ת הַצֹּ֖אן לְבַדְּהֶֽן׃

כח וַאֲקִים אַבְרָהָם יָת שְׁבַע חוּרְפַּן דְּעָאן בִּלְחוֹדֵיהֶן׃

(כט) וַיֹּ֣אמֶר אֲבִימֶ֗לֶךְ אֶל־אַבְרָהָ֙ם מָה֙ הֵ֣נָּה שֶׁ֔בַע כְּבָשֹׂ֥ת הָאֵ֖לֶּה אֲשֶׁ֥ר הִצַּ֖בְתָּ לְבַדָּֽנָה׃

כט וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה אִנּוּן שְׁבַע חוּרְפַּן אִלֵּין דַּאֲקַמְתָּא בִּלְחוֹדֵיהֶן׃

(ל) וַיֹּ֣אמֶר כִּֽי־אֶת־שֶׁ֣בַע כְּבָשֹׂ֗ת תִּקַּ֤ח מִיָּדִי֙ בַּֽעֲבוּר֙ תִּֽהְיֶה־לִּ֔י לְעֵדָ֖ה כִּֽי־חָפַ֣רְתִּי אֶת־הַבְּאֵ֥ר הַזֹּֽאת׃

ל וַאֲמַר אֲרֵי יָת שְׁבַע חוּרְפַּן תְּקַבֵּל מִן יְדִי בְּדִיל דִּתְהֵי לִי לְסַהֲדוּ אֲרֵי חֲפָרִית יָת בֵּירָא הָדֵין (נ"י הָדָא)׃

רש"י◄ **בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי** • זֹאת. **לְעֵדָה** • לְשׁוֹן עֵדוּת שֶׁל נְקֵבָה, כְּמוֹ: "וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה". **כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר** • מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוֹעֵי אֲבִימֶלֶךְ וְאוֹמְרִים: 'אֲנַחְנוּ חְפַרְנוּהָ'. אָמְרוּ בֵּינֵיהֶם: כָּל מִי שֶׁיִּתְרָאֶה עַל הַבְּאֵר וְיַעֲלוּ הַמַּיִם לִקְרָאתוֹ, שֶׁלּוֹ הִיא, וְעָלוּ לִקְרַאת אַבְרָהָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו פרשת וירא)

"מַעֲשֶׂה אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים" - יֵשׁ לִנְהוֹג כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ וּלְפַרְסֵם אֱלֹקוּת בְּעוֹלָם, כְּפִי שֶׁהוּא נָהֵג, וְאַף **אִם** פְּעוּלָּתוֹ הוּא סִימָן לַבָּנִים.

אֵין לְהִסְתַּפֵּק בְּקִירוּב יְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא צָרִיךְ לָצֵאת לְ"רְחוֹב" וּלְטַפֵּל שָׁם בִּיהוּדִים הָ"עוֹבְרִים וְשָׁבִים". בִּפְעִילוּת זוֹ יֵשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל דֶּרֶךְ אֶפְשָׁרִית, גַּם כַּאֲשֶׁר

אור החיים על התורה

כד) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ יֵשׁ לְהָשִׁיבְךָ עַל טַעֲנָתְךָ שֶׁאָמַרְתָּ כַּחֶסֶד וְגוֹ' אֶלָּא שֶׁאֲנִי חָפֵץ בַּדָּבָר אִשָּׁבֵעַ: **עוֹד** יִרְצֶה לְהִיוֹת שֶׁרְצָה לְהוֹכִיחוֹ עַל אוֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם כָּאָמוּר בְּסָמוּךְ חָשׁ שֶׁיַּחְשֹׁב שֶׁמְּשִׁיבוֹ לִסְתֹּר חַסְדּוֹ וּלְבִלְתִּי יִשָּׁבֵעַ, לָזֶה הִקְדִּים לוֹמַר אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ וְאַחַר כָּךְ הוֹכִיחוֹ עַל וְגוֹ': **עוֹד** יְכַוֵּן לוֹמַר אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ פֵּרוּשׁ עַל עַצְמִי לֹא אָרַע לְךָ וְגוֹ' וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁלֹל חִיּוּב בְּנוֹ:

אוֹ יִרְצֶה כִּי הוּא יִשָּׁבֵעַ וְיַשְׁבִּיעַ בָּנָיו עַל ג' דּוֹרוֹת אֵלּוּ וְהַנִּקּוּד יוֹכִיחַ: תורה כה

כו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וְגוֹ'. וְגַם אָנֹכִי וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר וְגַם אָנֹכִי: **וְיֵרָאֶה** בְּדִקְדּוּק עוֹד אוֹמְרוֹ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה וְגוֹ' לָמָּה לֹא הִסְפִּיק לוֹמַר לֹא יָדַעְתִּי וְהַדָּבָר מוּבָן שֶׁחוֹזֵר לְדִבְרֵי אַבְרָהָם: **אָכֵן** הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁהוּא יָדַע שֶׁגָּזְלוּ מֵאַבְרָהָם בְּאֵר הַמַּיִם אָבָל לֹא יָדַע מִי וְמִי הַגּוֹזְלִים, וּמַעַתָּה יֹאמַר אַבְרָהָם שֶׁעָלָיו הָיָה לְבַקֵּשׁ מִי וָמִי עוֹשֵׂי רִשְׁעָה לָזֶה הַשִּׁיב שֶׁגַּם אַבְרָהָם עָשָׂה שֶׁלֹּא כְּהֹגֶן שֶׁלֹּא הוֹדִיעַ הַדָּבָר לַמֶּלֶךְ וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה קָבְלַת אַבְרָהָם וְאָז הָיָה עוֹשֶׂה לוֹ דִּין, וּלְצַד שֶׁאַבְרָהָם לֹא הֶחֱשִׁיבוֹ גַּם הוּא לֹא יָדַע, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי וְגוֹ' פֵּרוּשׁ לֹא בִּקַּשְׁתִּי לָדַעַת וְנִשְׁאַר מֻשְׁלָל הַיְדִיעָה עַד הַיּוֹם שֶׁהוֹדַעְתַּנִי אַתָּה: תורה כז

לְשֵׁם כָּךְ צָרִיךְ לָתֵת לְ"עוֹבְרִים וְשָׁבִים" מָזוֹן וּמַשְׁקֶה. יֶתֶר־עַל־כֵּן: אֲפִלּוּ כַּאֲשֶׁר הַדֶּרֶךְ לְהַשְׁפָּעָה עֲלֵיהֶם הִיא בְּאֶמְצָעוּת **לַחַץ** (בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה, כַּמּוּבָן, שֶׁ"דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם").

וְאִם יָבוֹא הַטּוֹעֵן וְיִטְעַן: מַהִי הַתּוֹעֶלֶת בְּכָךְ? הָאָדָם שֶׁלְּחֲצוּ עָלָיו לְבָרֵךְ, לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע, לְהִתְפַּלֵּל - עוֹשֶׂה זֹאת לְלֹא רָצוֹן, לְלֹא חֵשֶׁק. הָאַחַר מַנִּיחַ תְּפִלִּין בְּפַעַם הַזֹּאת, כְּדֵי לְ"הִתְפַּטֵּר" מִן הַלַּחַץ, אַךְ אֵין לָדַעַת מַה יִּהְיֶה מָחָר.

עַל כָּךְ מְסוּפָּר לָנוּ **בַּתּוֹרָה** - מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה - בְּסִיפּוּר הַנִּ"ל, וּבְדֶרֶךְ שֶׁל קַל־וָחוֹמֶר: אִם בִּימֵי אַבְרָהָם, כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר בִּ**בְנֵי נֹחַ**, וְלִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, הֵבִיאָה דֶּרֶךְ זוֹ לְ"**הִכַּרְתָּ אוֹתִי בִּבְרִיּוֹתָי**",

עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה, וְכַאֲשֶׁר מְדֻבָּר עַל יְהוּדִי, שֶׁהוּא "רוֹצֶה לִהְיוֹת מִיִּשְׂרָאֵל וְרוֹצֶה הוּא לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוֹת...", וַעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת הִיא לִרְצוֹנוֹ. יֶתֶר־עַל־כֵּן: הַכְּפִיָּה וְהַלַּחַץ יִגְרְמוּ לְכָךְ, שֶׁזֶּה יִהְיֶה רְצוֹנוֹ **הַגָּלוּי**, עַד לִידֵי "מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה", וְהוּא יְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת בְּאֹפֶן מֻשְׁלָם.

עֲבוֹדָה זֹאת שֶׁל פִּרְסוּם שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בָּעוֹלָם בְּאֹפֶן שֶׁל "**הִכַּרְתָּ אוֹתִי בִּבְרִיּוֹתָי**", תָּחִישׁ בְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, אֶת קִיּוּם הַהַבְטָחָה "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה..." עַל־יְדֵי שֶׁ"יַּעֲמֹד מָלְךְ מִבֵּית דָּוִד... **וְיָכוּף כָּל** יִשְׂרָאֵל לֵילֵךְ בָּהּ וּלְחַזֵּק בִּדְקָהּ" שֶׁל הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְהַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

(לא) **עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם:**

לא **עַל כֵּן קָרָא לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע אֲרֵי תַּמָּן קַיָּמוּ תַּרְוֵיהוֹן:**

(לב) **וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:**

לב **וּגְזָרוּ קְיָם בִּבְאֵר שָׁבַע וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ וְתָבוּ לְאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי:**

(לג) **וַיִּטַּע אֵשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:**

לג **וּנְצֵיב נִצְבָּא (נ״י אִילָנָא) בִּבְאֵר שָׁבַע וְצַלִּי תַּמָּן בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָא דְעַלְמָא:**

רש״י ◄ **אֵשֶׁל** • רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: ׳פַּרְדֵּס לְהָבִיא מִמֶּנּוּ פֵּרוֹת לָאוֹרְחִים בַּסְּעֻדָּה׳, וְחַד אָמַר: ׳פַּנְדָּק לְאַכְסַנְיָא, וּבוֹ כָּל מִינֵי פֵּרוֹת׳, וּמָצִינוּ לְשׁוֹן נְטִיעָה בְּאֳהָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל יא) "וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ". **וַיִּקְרָא־שָׁם וְגוֹ׳** • עַל־יְדֵי אוֹתוֹ "אֵשֶׁל" נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֱלֹהַּ לְכָל הָעוֹלָם. לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִים וְשׂוֹתִים, אָמַר לָהֶם: ׳בָּרְכוּ לְמִי שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשֶּׁלּוֹ, סְבוּרִים אַתֶּם שֶׁמִּשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, אֲכַלְתֶּם׳ (סוטה י)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך טו, עמוד 122 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

התּוֹעֶלֶת בִּבְרָכָה שֶׁעַל־יְדֵי בִּפִּיהָ

וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: (כא, לג)

אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא, מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב. כֵּיצַד, לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, עָמְדוּ לְבָרְכוֹ. אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם? מִשֶּׁל אֶלְקֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (סוטה י, סוף עמוד א ואילך)

בַּמִּדְרָשׁ (בראשית רבה פרשה מט, ד) מוּבָא, שֶׁאֵלּוּ שֶׁלֹּא רָצוּ לְבָרֵךְ אֶת הַקָּבָּ"ה, תָּבַע מֵהֶם אַבְרָהָם סְכוּם גָּדוֹל עַל מַה שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, וּמִכֵּיוָן שֶׁלֹּא רָצוּ לְשַׁלֵּם, נִתְרַצּוּ לוֹמַר "בָּרוּךְ אֵ־ל עוֹלָם שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ מְאֹד, מַה תּוֹעֶלֶת מָצָא אַבְרָהָם לְהַכְרִיחַ אֲנָשִׁים לְהַגִּיד "בָּרוּךְ אֵ־ל עוֹלָם כּוּ'", דְּאִם לֹא רָצוּ לְהַגִּיד אֶת זֶה מֵרְצוֹנָם הַטּוֹב, מַה תּוֹעֶלֶת יֵשׁ לְהַגִּיד דְּבָרִים אֵלּוּ רַק מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ, מִצַּד הַהֶכְרֵחַ?

וַיֵּשׁ לוֹמַר הַבַּאוּר בָּזֶה:

כָּל אָדָם, אֲפִילּוּ בֶּן נֹחַ, בִּיכָלְתּוֹ לְהַגִּיעַ לַהַכָּרָה שֶׁ"יֵּשׁ בַּעַל הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ", וְלָכֵן הִתְעַסֵּק אַבְרָהָם אָבִינוּ לְפַרְסֵם אֶת אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ "בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב".

אַךְ כְּשֶׁרָאָה אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם מְבִינִים אֶת זֶה, וְאֵין הֵם בָּאִים לְהַכָּרָה זוֹ מֵעַצְמָם, הֵבִין אַבְרָהָם שֶׁגַּסּוּתָם וְחֻמְרִיּוּתָם גְּדוֹלָה מְאֹד, וְלָכֵן אֵין הֵם יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ לְהַכָּרָה זוֹ.

וְלָכֵן תָּבַע מֵהֶם אַבְרָהָם סְכוּם גָּדוֹל, וְעַל־יְדֵי־זֶה פָּעַל בִּטּוּשׁ וּשְׁבִירָה בְּגַסּוּתָם וְחֻמְרִיּוּתָם, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (חלק ג קסח, א. הובא בתניא ריש פרק כט) "אָעָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא מְבַטְּשִׁין לֵיהּ, גּוּפָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא כּוּ' מְבַטְּשִׁין לֵיהּ", וְאָז הִגִּיעוּ כְּבָר מֵעַצְמָם לְהַכָּרָה שֶׁ"יֵּשׁ בַּעַל־הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ".

(לד) **וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים:**

לד וְאִתּוֹתַב אַבְרָהָם בְּאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין סַגִּיאִין:

רש״י ◄ **יָמִים רַבִּים** • מְרֻבִּים עַל שֶׁל חֶבְרוֹן, בְּחֶבְרוֹן עָשָׂה כ״ה שָׁנָה, וְכָאן כ״ו, שֶׁהֲרֵי בֶּן ע״ה שָׁנָה הָיָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן, אוֹתָהּ שָׁנָה: ״וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא״, שֶׁלֹּא מָצִינוּ קֹדֶם לָכֵן שֶׁנִּתְיַשֵּׁב אֶלָּא שָׁם, שֶׁבְּכָל מְקוֹמוֹתָיו הָיָה כְּאוֹרֵחַ, חוֹנֶה וְנוֹסֵעַ וְהוֹלֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּעֲבֹר אַבְרָם״, ״וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם״, ״וַיְהִי רָעָב... וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה״, וּבְמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי שְׁלָחוֹ פַּרְעֹה. מִיָּד: ״וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו״ עַד ״וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן״, שָׁם יָשַׁב עַד שֶׁנֶּהֱפְכָה סְדוֹם, מִיָּד: ״וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם״ מִפְּנֵי בּוּשָׁה שֶׁל לוֹט, וּבָא לְאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וּבֶן צ״ט שָׁנָה הָיָה, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ בָּאוּ אֶצְלוֹ הַמַּלְאָכִים, הֲרֵי כ״ה שָׁנָה, וְכָאן כְּתִיב: ״יָמִים רַבִּים״, מְרֻבִּים עַל הָרִאשׁוֹנִים. וְלֹא בָּא הַכָּתוּב לִסְתּוֹם אֶלָּא לְפָרֵשׁ, וְאִם הָיוּ מְרֻבִּים עֲלֵיהֶם שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹ יוֹתֵר, הָיָה מְפָרְשָׁם, וְעַל־כָּרְחֵךְ אֵינָם יְתֵרִים יוֹתֵר מִשָּׁנָה, הֲרֵי כ״ו שָׁנָה, מִיָּד יָצָא מִשָּׁם וְחָזַר לְחֶבְרוֹן, וְאוֹתָהּ שָׁנָה קָדְמָה לִפְנֵי עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים, כָּךְ שִׁנּוּיָהּ בְּ״סֵדֶר עוֹלָם״ (ב״ר).

◆ שבת קודש כ׳ מרחשון ◆

כב (א) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:

א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין יַיְ נַסִּי יָת אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא:

רש״י ◄ **אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** • יֵשׁ מְרֻבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים: (סנהדרין פט) ״אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל שָׂטָן, שֶׁהָיָה מְקַטְרֵג וְאוֹמֵר: מִכָּל סְעֻדָּה שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם לֹא הִקְרִיב לְפָנֶיךָ פַּר אֶחָד, אוֹ אַיִל אֶחָד״. אָמַר לוֹ: ״כְּלוּם עָשָׂה אֶלָּא בִּשְׁבִיל בְּנוֹ, אִלּוּ הָיִיתִי אוֹמֵר לוֹ: זְבַח אוֹתוֹ לְפָנַי, לֹא הָיָה מְעַכֵּב״.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים: ״אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהָיָה מִתְפָּאֵר עַל יִצְחָק שֶׁמָּל בֶּן י״ג שָׁנָה, וְלֹא מִחָה, אָמַר לוֹ יִצְחָק: ״בְּאֵבֶר אֶחָד אַתָּה מְיָרְאֵנִי, אִלּוּ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: ״זְבַח עַצְמְךָ לְפָנַי״, לֹא הָיִיתִי מְעַכֵּב״. **הִנֵּנִי** • כָּךְ הִיא עֲנִיָּתָם שֶׁל חֲסִידִים, לְשׁוֹן עֲנָוָה הוּא וּלְשׁוֹן זְמוּן.

(ב) **וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:**

ב וַאֲמַר דְּבַר כְּעַן יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ דִּי רְחַמְתָּ יָת יִצְחָק וְאֵיזֵל לָךְ לְאַרְעָא פּוּלְחָנָא וְאַסְקֵהּ תַּמָּן לַעֲלָתָא עַל חַד מִן טוּרַיָּא דִּי אֵימַר לָךְ:

רש״י ◄ **קַח־נָא** • אֵין ״נָא״, אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, אָמַר לוֹ: ״בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, עֲמֹד לִי בְּזֶה הַנִּסָּיוֹן, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁ״ (סנהדרין פט). **אֶת־בִּנְךָ** • אָמַר לוֹ: ״שְׁנֵי בָּנִים יֵשׁ לִי״, אָמַר לוֹ: ״אֶת־יְחִידְךָ״. אָמַר לוֹ: ״זֶה יָחִיד לְאִמּוֹ, וְזֶה יָחִיד לְאִמּוֹ״, אָמַר לוֹ: ״אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ״. אָמַר לוֹ: ״שְׁנֵיהֶם אֲנִי אוֹהֵב״, אָמַר לוֹ: ״אֶת יִצְחָק״. וְלָמָּה לֹא גִּלָּה לוֹ מִתְּחִלָּה? שֶׁלֹּא לְעַרְבְּבוֹ פִּתְאֹם, וְתָזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו וְתִטָּרֵף, וּכְדֵי לְחַבֵּב

אור החיים על התורה

א) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה מֵהָעִנְיָן שֶׁכְּמָה הַרְפַּתְּקֵי שֶׁעָבְרוּ עָלָיו עַד שֶׁנִּפְקַד בְּבֵן לְעֵת זִקְנָתוֹ, וְגַם הִבְטִיחוֹ ה׳ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְאַחַר שֶׁהָיָה יִצְחָק גָּדוֹל כְּאוֹמְרוֹ וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים וּבַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁיָּרַד לִפְלִשְׁתִּים נוֹלַד יִצְחָק הָא לְמַדְתָּ כִּי גָּדוֹל הָיָה. וּבְאֶמְצָעוּת הַקֹּדֶם יִהְיֶה גֹּדֶל הַנִּסָּיוֹן מֶפְלָא בֵּין בִּבְחִינַת אַבְרָהָם שֶׁאַחַר כַּמָּה הַרְפַּתְּקֵי קָדְמוּ לוֹ עַד שֶׁנִּפְקַד וְאַחַר כַּמָּה הַבְטָחוֹת מֵה׳ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא זַרְעוֹ הוּא אוֹמֵר לוֹ שֶׁיַּקְרִיבֵהוּ וְלֹא הִרְהֵר בְּלִבּוֹ, בֵּין בִּבְחִינַת יִצְחָק שֶׁהֵגֵם שֶׁהָיָה גָּדוֹל כַּנִּשְׁמָע מִפָּסוּק הַסָּמוּךְ וַיָּגָר וְגוֹ׳ הָא לְמַדְתָּ שֶׁגָּדוֹל הָיָה וְלֹא עִכֵּב. גַּם נִתְכַּוֵּן לוֹמַר אַחַר הַדְּבָרִים שֶׁבְּזֶה יָצְדַּק לוֹמַר לוֹ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ וְלֹא קֹדֶם הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּסָמוּךְ שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ יִשְׁמָעֵאל וְאֵינוֹ יְחִידוֹ: **וְהָאֱלֹהִים** נִסָּה וְגוֹ׳. אָמַר וְהָאֱלֹהִים בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו וְתוֹסֶפֶת ה׳ לוֹמַר מִלְּבַד נִסְיוֹנוֹת שֶׁקְּדָמוּהוּ הוֹסִיף לְנַסּוֹתוֹ בִּגְבוּרַת הַדִּין נִסָּיוֹן עָצוּם: **וַיֹּאמֶר** אֵלָיו אַבְרָהָם. טַעַם הַקְּרִיאָה, לְהוֹדִיעוֹ קֹדֶם כִּי בָּא הָאֱלֹהִים לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ דָּבָר גָּדוֹל, וְהֵבִין אַבְרָהָם וְאָמַר אֵלָיו הִנֵּנִי פֵּרוּשׁ הֲרֵינִי מוּכָן לְכָל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי: תורה ב

ב) קַח נָא. פֵּרוּשׁ תֵּכָף וּמִיָּד בְּלֹא שְׁאֵלַת זְמָן וְאַף זֶה מֵהַנִּסָּיוֹן שֶׁלֹּא יִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ זְמָן כְּמַעֲשֵׂה בַּת יִפְתָּח

עָלָיו אֶת הַמִּצְוָה וְלִיתֵן לוֹ שָׂכָר עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר. **אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה** • יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (ב ג): ״לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה׳ בִּירוּשָׁלַיִם, בְּהַר הַמּוֹרִיָּה״. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה פֵּרְשׁוּ, עַל שֵׁם שֶׁמִּשָּׁם הוֹרָאָה יוֹצְאָה לְיִשְׂרָאֵל. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגְּמוֹ עַל שֵׁם עֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוֹר, נֵרְדְּ וּשְׁאָר בְּשָׂמִים. **וְהַעֲלֵהוּ** • לֹא אָמַר לוֹ ׳שְׁחָטֵהוּ׳, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה חָפֵץ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְשָׁחֲטוֹ, אֶלָּא לְהַעֲלֵהוּ לָהָר לַעֲשׂוֹתוֹ עֹלָה, וּמִשֶּׁהֶעֱלָהוּ, אָמַר לוֹ: הוֹרִידֵהוּ. **אַחַד הֶהָרִים** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַתְחִיא הַצַּדִּיקִים (סִפְרֵי אַחֲרִים: מַשְׁחִיא לַצַּדִּיקִים), וְאַחַר־כָּךְ מְגַלֶּה לָהֶם, וְכָל זֶה כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שְׂכָרָן, וְכֵן: (לעיל יב) ״אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ״, וְכֵן בְּיוֹנָה: (יונה ג) ״וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְּרִיאָה״.

(ג) **וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים:**

ג וְאַקְדִּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וְזָרֵז יָת חֲמָרֵהּ וּדְבַר יָת תְּרֵין עוּלֵימוֹהִי עִמֵּהּ וְיָת יִצְחָק בְּרֵהּ וְצַלַּח אָעֵי לַעֲלָתָא וְקָם וְאָזַל לְאַתְרָא די אֲמַר לֵהּ יְיָ:

רש״י ◄ **וַיַּשְׁכֵּם** • נִזְדָּרֵז לַמִּצְוָה (פסחים ד). **וַיַּחֲבֹשׁ** • הוּא בְּעַצְמוֹ וְלֹא צִוָּה לְאֶחָד מֵעֲבָדָיו, שֶׁהָאַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוּרָה. **אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו** • (ב״ר) יִשְׁמָעֵאל וֶאֱלִיעֶזֶר, שֶׁאֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לָצֵאת לַדֶּרֶךְ בְּלֹא שְׁנֵי אֲנָשִׁים, שֶׁאִם יִצְטָרֵךְ הָאֶחָד לִנְקָבָיו וְיִתְרַחֵק, יִהְיֶה הַשֵּׁנִי עִמּוֹ. **וַיְבַקַּע** • תַּרְגּוּמוֹ: וְצַלַּח, כְּמוֹ: (שמואל ב יח) ״וְצָלְחוּ הַיַּרְדֵּן״, לְשׁוֹן בִּקּוּעַ, סינדר״א בְּלַע״ז.

(ד) **בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק:**

ד בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת אַתְרָא מֵרָחִיק:

רש״י ◄ **בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** • לָמָּה אֵחַר מִלְּהַרְאוֹתוֹ מִיָּד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: ׳הֲמָמוֹ וְעִרְבְּבוֹ פִּתְאֹם וְטָרַף דַּעְתּוֹ, וְאִלּוּ הָיָה לוֹ שָׁהוּת לְהִמָּלֵךְ אֶל לִבּוֹ, לֹא הָיָה עוֹשֶׂה׳. **וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם** • רָאָה עָנָן קָשׁוּר עַל הָהָר.

(ה) **וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם:**

ה וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעוּלֵימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְכוֹן הָכָא עִם חֲמָרָא וַאֲנָא וְעוּלֵימָא נִתְמְטֵי עַד כָּא וְנִסְגּוּד וּנְתוּב לְוָתְכוֹן:

רש״י ◄ **עַד־כֹּה** • כְּלוֹמַר דֶּרֶךְ מוּעָט, לַמָּקוֹם אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: ׳אֶרְאֶה הֵיכָן הוּא מַה שֶּׁאָמַר לִי הַמָּקוֹם: ״כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ״׳. **וְנָשׁוּבָה** • נִתְנַבֵּא שֶׁיָּשׁוּבוּ שְׁנֵיהֶם.

אור החיים על התורה

(שופטים י״א) שֶׁרָצָה אָבִיהָ לְהַעֲלוֹתָהּ עוֹלָה וְשָׁאֲלָה מִמֶּנּוּ ב׳ חֳדָשִׁים וְגו׳:

עוֹד רָמַז לוֹ שֶׁיִּקַּח אֶת שָׂרָה בִּדְבָרִים לְהִתְרַצּוֹת אֵלָיו לְהוֹלִיכוֹ עִמּוֹ, וְכֵן אָמְרוּ ז״ל (תַּנְחוּמָא) כִּי כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה הָיָה אַבְרָהָם מְפַיֵּס לְשָׂרָה לְהַסְכִּים עִמּוֹ שֶׁיּוֹלִיכֶנּוּ לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה עַד אוֹר הַבֹּקֶר:

עוֹד יִרְמֹז עַל יִצְחָק שֶׁיִּקָּחֵהוּ בְּדִבְרֵי רִצּוּי שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְנַסָּה כָּל יָמָיו וְצִוָּה ה׳ שֶׁיִּקָּחֵהוּ בְּדִבְרֵי טַעַם וּלְהַכְנִיס בְּלִבּוֹ מַעֲלַת הַדָּבָר אִם יִקָּרֵב עוֹלָה לַה׳:

אֶת בִּנְךָ וְגו׳. כָּאן רָמַז לְג׳ אַהֲבוֹת שֶׁחִיְּבָה תּוֹרָה לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לֶאֱהֹב הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא בְּכָל לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ וּבְכָל מְאֹד (דְּבָרִים ו׳ ה׳) בְּכָל לֵב אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁחָבִיב בְּלֵב הָאָדָם כְּאַהֲבַת הַבָּנִים וְהוּא אוֹמְרוֹ אֶת בִּנְךָ. וּכְנֶגֶד בְּכָל נַפְשְׁךָ אָמַר אֶת יְחִידְךָ וְכֵיוָן שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא הוּא הוּא הַנֶּפֶשׁ כִּי מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים חָשׁוּב כְּמֵת. וּכְנֶגֶד וּבְכָל מְאֹדֶךָ אָמַר אֲשֶׁר אָהַבְתָּ פֵּרוּשׁ אוֹתוֹ אָהַבְתָּ יוֹתֵר מִכָּל קִנְיָנֶיךָ וְכָל קִנְיָנֶיו כְּנֶגְדּוֹ אֵין וְאַף עַל פִּי כֵן הַעֲלֵהוּ לִי וְגו׳. וְנִתְכַּוֵּן ה׳ לְפָרֵט כָּל זֶה לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהֲגַם שֶׁיֶּשְׁנוֹ אֶצְלוֹ בְּכָל הַהַדְרָגוֹת אַף עַל פִּי כֵן חָפֵץ ה׳ שֶׁיַּקְרִיבֵהוּ לוֹ לְעוֹלָה: תורה ג

ג) **וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר.** טַעֲמוֹ שֶׁל אַבְרָהָם מִשּׁוּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (וַיִּקְרָא ז׳ ל״ח) בְּיוֹם צַוֹּתוֹ וְגו׳ לְהַקְרִיב וְגו׳ וְאָמְרוּ ז״ל (זְבָחִים צ״ח.) שֶׁאֵין מַקְרִיבִין בַּלַּיְלָה וְלָזֶה הָלַךְ בִּזְמַן שֶׁהוּא כָּשֵׁר לְהַקְרִיב שֶׁאִם יְזַדְּמֵן לוֹ הַמָּקוֹם לֹא יִהְיֶה חֵסֶר זְמָן. וַהֲגַם שֶׁהַנְּבוּאָה גַּם כֵּן הָיְתָה בַּיּוֹם וְלֹא הָיָה לוֹ לְהִתְעַכֵּב עַד יוֹם מָחָר, אוּלַי שֶׁלֹּא הָיָה זְמָן בְּאוֹתוֹ יוֹם לְהָכִין וְלָלֶכֶת אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ ה׳, גַּם לְדַבֵּר לְשָׂרָה בְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא תַּרְגִּישׁ בַּדָּבָר וְלֹא מִפְּנֵי הִתְרַשְּׁלוּת ח״ו וְהָעֵד וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר: תורה ד

(ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

ו וּנְסִיב אַבְרָהָם יָת אָעֵי דַעֲלָתָא וְשַׁוִּי עַל יִצְחָק בְּרֵהּ וּנְסִיב בִּידֵהּ יָת אֶשָּׁתָא וְיָת סַכִּינָא וַאֲזָלוּ תַרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא (נ״י כַּחֲדָא):

רש״י ◄ הַמַּאֲכֶלֶת • סַכִּין, עַל שֵׁם שֶׁאוֹכֶלֶת אֶת הַבָּשָׂר, כְּמָה דְתֵימָא: (דברים לב) ״וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר״, וְשֶׁמַּכְשֶׁרֶת בָּשָׂר לַאֲכִילָה. דָּבָר אַחֵר: זֹאת נִקְרֵאת ׳מַאֲכֶלֶת׳, עַל שֵׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִים מַתַּן שְׂכָרָהּ.

וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו • אַבְרָהָם, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוֹלֵךְ לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ, הָיָה הוֹלֵךְ בְּרָצוֹן וְשִׂמְחָה כְּיִצְחָק, שֶׁלֹּא הָיָה מַרְגִּישׁ בַּדָּבָר.

(ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה:

ז וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אָנָא בְּרִי וַאֲמַר הָא אֶשָּׁתָא וְאָעֵיָא וְאָן אִימְרָא לַעֲלָתָא:

(ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

ח וַאֲמַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ גְּלֵי לֵהּ אִימְרָא לַעֲלָתָא בְּרִי וַאֲזָלוּ תַרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא:

רש״י ◄ יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה • כְּלוֹמַר: יִרְאֶה וְיִבְחַר לוֹ הַשֶּׂה, וְאִם אֵין שֶׂה, ״לְעֹלָה בְּנִי״. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵבִין יִצְחָק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהִשָּׁחֵט: ״וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו״, בְּלֵב שָׁוֶה.

(ט) וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:

ט וְאָתוּ לְאַתְרָא די אֲמַר לֵהּ יְיָ וּבְנָא תַמָּן אַבְרָהָם יָת מַדְבְּחָא וְסַדַּר יָת אָעֵיָא וַעֲקַד יָת יִצְחָק בְּרֵהּ וְשַׁוִּי יָתֵהּ עַל מַדְבְּחָא עֵיל מִן אָעֵיָא:

רש״י ◄ וַיַּעֲקֹד • (שבת נד) יָדָיו וְרַגְלָיו מֵאֲחוֹרָיו, הַיָּדַיִם וְהָרַגְלַיִם בְּיַחַד הִיא עֲקֵדָה, וְהוּא לְשׁוֹן ״עֲקֵדִים״, שֶׁהָיוּ קַרְסֻלֵּיהֶם לְבָנִים, מָקוֹם שֶׁעוֹקְדִין אוֹתָן בּוֹ, הָיָה נָכָר.

(י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ:

י וְאוֹשִׁיט אַבְרָהָם יָת יְדֵהּ וּנְסִיב יָת סַכִּינָא לְמֵיכַס יָת בְּרֵהּ:

(יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם ׀ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:

יא וּקְרָא לֵהּ מַלְאָכָא דַיְיָ מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אָנָא:

רש״י ◄ אַבְרָהָם אַבְרָהָם. לְשׁוֹן חִבָּה הוּא, שֶׁכּוֹפֵל אֶת שְׁמוֹ.

(יב) וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי ׀ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

יב וַאֲמַר לָא תּוֹשִׁיט יְדָךְ לְעוּלִימָא וְלָא תַעְבֵּד לֵהּ מִדְּעָם אֲרֵי כְּעַן יְדַעְנָא (נ״י יְדָעִית) אֲרֵי דַחֲלָא דַיְיָ אַתְּ וְלָא מְנַעְתְּ יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ מִנִּי:

רש״י ◄ אַל־תִּשְׁלַח • לִשְׁחֹט, אָמַר לוֹ: ׳אִם כֵּן לְחִנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבָלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְעַט דָּם׳, אָמַר לוֹ: ״אַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה״, אַל תַּעַשׂ בּוֹ מוּם.

כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי • אָמַר רַבִּי אַבָּא: אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: ׳אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי: אֶתְמֹל, אָמַרְתָּ לִי: ״כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע״, וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ: ״קַח־נָא

אֶת־בִּנְךָ״. עַכְשָׁו, אַתָּה אוֹמֵר לִי: ״אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר״״. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: ״״לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה״, כְּשֶׁאָמַרְתִּי לְךָ ׳קַח׳, מוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, לֹא אָמַרְתִּי לְךָ ׳שְׁחָטֵהוּ׳, אֶלָּא ״הַעֲלֵהוּ״, אַסַּקְתִּיהּ אַחֲתִיהּ׳. **כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי** • מֵעַתָּה, יֵשׁ לִי מַה לְהָשִׁיב לַשָּׂטָן וְלָאֻמּוֹת הַתְּמֵהִים: מַה הִיא חִבָּתִי אֶצְלְךָ. יֵשׁ לִי פִּתְחוֹן פֶּה עַכְשָׁו, שֶׁרוֹאִים: ״כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת ש״פ וירא, ט״ו מרחשון ה׳תשמ״ח)

כַּאֲשֶׁר לוֹמְדִים אֶת הַפָּסוּק ״וַיֹּאמֶר אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי״ - מִתְעוֹרֶרֶת שְׁאֵלָה פְּשׁוּטָה אֵצֶל בֶּן חָמֵשׁ לְמִקְרָא:

מַהוּ הַצֹּרֶךְ **בִּנְתִינַת טַעַם** - ״כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי גו׳״ - לַצִּיווּי ״אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה״, לִכְאוֹרָה, כְּשֶׁשָּׁמַע אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת הַצִּיווּי ״אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר״, בְּוַדַּאי **שָׂמַח בְּיוֹתֵר** שֶׁבְּנוֹ יְחִידוֹ יִשָּׁאֵר בַּחַיִּים, וּמַהוּ הַצֹּרֶךְ בִּנְתִינַת טַעַם ״**כִּי** עַתָּה יָדַעְתִּי וְגו׳״?!

וְעַל־כָּרְחָךְ צָרִיךְ לוֹמַר **שֶׁהָיָה** אֵיזֶה עִנְיָן בֵּינְתַּיִם (לְאַחֲרֵי הַצִּיווּי ״אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר״), שֶׁעַל זֶה בָּא הַמַּעֲנֶה ״כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי וְגו׳״.

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשׁ״י שֶׁבֵּינְתַּיִם הָיְתָה שִׂיחָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם לְהַקָּבָּ״ה, שִׂיחָה שְׁלֵימָה כוּ׳, ״אָמַר לוֹ אַבְרָהָם (לְהַקָּבָּ״ה) **אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי**״, וְתֹכֶן דְּבָרָיו, ״אָתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי כִּי בְּיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ קַח נָא אֶת בִּנְךָ, עַכְשָׁו אַתָּה אוֹמֵר לִי אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר״?!

וְעַל זֶה הֵשִׁיב לוֹ הַקָּבָּ״ה, ״לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, כְּשֶׁאָמַרְתִּי לְךָ קַח, מוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, לֹא אָמַרְתִּי לְךָ שְׁחָטֵהוּ, אֶלָּא הַעֲלֵהוּ, אַסַּקְתִּיהּ אַחֲתִיהּ, (וְטַעַם הַדָּבָר) כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי, מֵעַתָּה יֵשׁ לִי מַה לְהָשִׁיב לַשָּׂטָן וְלָאֻמּוֹת הַתְּמֵהִים מַה הִיא חִבָּתִי אֶצְלְךָ, יֵשׁ לִי פִּתְחוֹן פֶּה

(יג) **וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:**

יג וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא דִכְרָא בָּתַר אֲחִיד בְּאִילָנָא בְּקַרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם וּנְסִיב יָת דִּכְרָא וְאַסְקֵהּ לַעֲלָתָא חֲלַף בְּרֵהּ:

רש״י◄ **וְהִנֵּה־אַיִל** • מוּכָן הָיָה לְכָךְ מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. **אַחַר** • אַחֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ: ״אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ״, רָאָהוּ כְּשֶׁהוּא נֶאֱחָז, וְהוּא שֶׁמְּתַרְגְּמִינָן: וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בָּתַר אִלֵּין (סִפְּרִים אַחֲרִים: וּלְפִי הָאַגָּדָה: אַחַר כָּל דִּבְרֵי הַמַּלְאָךְ וְהַשְּׁכִינָה וְאַחַר טַעֲנוֹתָיו שֶׁל אַבְרָהָם)• **בַּסְּבַךְ** • אִילָן. **בְּקַרְנָיו** • שֶׁהָיָה רָץ אֵצֶל אַבְרָהָם, וְהַשָּׂטָן סוֹבְכוֹ וּמְעַרְבְּבוֹ בָּאִילָנוֹת. **תַּחַת בְּנוֹ** • מֵאַחַר שֶׁכָּתוּב ״וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה״, לֹא חָסֵר הַמִּקְרָא כְּלוּם, מַהוּ ״תַּחַת בְּנוֹ״? עַל כָּל עֲבוֹדָה שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ, הָיָה מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: ׳יְהִי רָצוֹן, שֶׁתְּהֵא זוֹ כְּאִלּוּ הִיא עֲשׂוּיָה בִּבְנִי, כְּאִלּוּ בְּנִי שָׁחוּט, כְּאִלּוּ דָּמוֹ זָרוּק, כְּאִלּוּ בְּנִי מֻפְשָׁט, כְּאִלּוּ הוּא נִקְטָר וְנַעֲשָׂה דֶּשֶׁן׳.

(יד) **וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאֶה׳ אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה:**

יד וּפְלַח וְצַלִּי אַבְרָהָם תַּמָּן בְּאַתְרָא הַהוּא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ הָכָא יְהוֹן פַּלְחַן דָּרַיָּא בְּכֵן יִתְאַמַּר בְּיוֹמָא הָדֵין בְּטוּרָא הָדֵין אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ פְּלַח:

רש״י◄ **ה׳ יִרְאֶה** • פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: ה׳ יִבְחַר וְיִרְאֶה לוֹ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַשְׁרוֹת בּוֹ שְׁכִינָתוֹ וּלְהַקְרִיב כָּאן קָרְבָּנוֹת. **אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם** • שֶׁיֹּאמְרוּ לִימֵי הַדּוֹרוֹת עָלָיו: ״בְּהַר זֶה יֵרָאֶה״ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא

לְעַמּוֹ. **הַיּוֹם** • הַיָּמִים הָעֲתִידִין, כְּמוֹ: ״עַד הַיּוֹם הַזֶּה״ שֶׁבְּכָל הַמִּקְרָא, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים הַקּוֹרְאִים אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה, אוֹמְרִים: ׳עַד הַיּוֹם הַזֶּה׳, עַל הַיּוֹם שֶׁעוֹמְדִים בּוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: ה׳ יִרְאֶה עֲקֵדָה זוֹ לְסִלֹּחַ לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל שָׁנָה וּלְהַצִּילָם מִן הַפֻּרְעָנוּת, כְּדֵי שֶׁיֵּאָמֵר הַיּוֹם הַזֶּה בְּכָל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים ״בְּהַר ה׳ יֵרָאֶה״, אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק צָבוּר וְעוֹמֵד לְכַפָּרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ׳ 73)

בְּהַר ה׳ יֵרָאֶה (כב, יד)
לְהַשְׁרוֹת בּוֹ שְׁכִינָתוֹ וּלְהַקְרִיב כָּאן קָרְבָּנוֹת (רש״י)
הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה (נִפְעַל) - שֶׁיֶּכֶת לְיִצְחָק, שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשַּׁת עוֹלָה עַל־יְדֵי שֶׁנֶּעֱקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ. **הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת** (פּוּעַל) - שֶׁיֶּכֶת לְאַבְרָהָם, שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה וְעָקַד אֶת בְּנוֹ יְחִידוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

(טו) וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם:

טו וּקְרָא מַלְאָכָא דַיְיָ לְאַבְרָהָם תִּנְיָנוּת מִן שְׁמַיָּא:

(טז) וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ:

טז וַאֲמַר בְּמֵימְרִי קַיֵּמִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי חֲלַף דִּי עֲבַדְתָּא יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְלָא מְנַעְתָּא יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ:

(יז) כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו:

יז אֲרֵי בָרָכָא אֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגָּאָה אַסְגֵּי יָת בְּנָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּכְחָלָא דִּי עַל כֵּיף יַמָּא וְיִרְתּוּן בְּנָיךְ יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן:

רש״י◄ **בָּרֵךְ אֲבָרֶכְךָ** • אַחַת לָאָב וְאַחַת לַבֵּן. **וְהַרְבָּה אַרְבֶּה** • אַחַת לָאָב וְאַחַת לַבֵּן.

(יח) וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי:

יח וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָיךְ כֹּל עַמְמַיָּא דְּאַרְעָא חֲלַף דִּי קַבֵּלְתָּא לְמֵימְרִי:

(יט) וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע:

יט וְתַב אַבְרָהָם לְוַת עוּלֵימוֹהִי וְקָמוּ וַאֲזָלוּ כַּחֲדָא לְבֵאֵר שָׁבַע וִיתֵיב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שָׁבַע:

רש״י◄ **וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע** • לֹא יְשִׁיבָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי בְּחֶבְרוֹן הָיָה יוֹשֵׁב. י״ב שָׁנִים לִפְנֵי עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק, יָצָא מִבְּאֵר שָׁבַע וְהָלַךְ לוֹ לְחֶבְרוֹן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים״, מְרֻבִּים מִשֶּׁל חֶבְרוֹן הָרִאשׁוֹנִים, וְהֵם כ״ו שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ לְמַעְלָה.

(כ) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ:

כ וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְחַוָּא לְאַבְרָהָם לְמֵימַר הָא יְלִידַת מִלְכָּה אַף הִיא בְּנִין לְנָחוֹר אָחוּךָ:

רש״י◄ **אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד וְגוֹ׳** • בְּשׁוּבוֹ מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, הָיָה אַבְרָהָם מְהַרְהֵר וְאוֹמֵר: ׳אִלּוּ הָיָה בְּנִי שָׁחוּט כְּבָר, הָיָה הוֹלֵךְ בְּלֹא בָנִים, הָיָה לִי לְהַשִּׁיאוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת עָנֵר, אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא׳, בִּשְׂרוֹ הַקָּדוֹשׁ־

אור החיים על התורה

כ) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד וְגוֹ׳. טַעַם סִפּוּר זֶה, גַּם טַעַם אוֹמְרוֹ אַחֲרֵי הַדְּבָרִים כִּי אֵין לוֹ קֶשֶׁר לֵדַת הָאֲמוּרִים לְצַד מַה שֶּׁקָּדַם, זֶה הוּא לְהוֹדִיעַ שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה בַּת זוּגוֹ שֶׁל יִצְחָק. וְטַעַם עַד עַתָּה וְלֹא קֹדֶם כְּבָר הִקְדִּמְנוּ כִּי הָיָה מִסְטָרָא דְּנוּקְבָא וְלֹא הָיָה לוֹ (נוּקְבָא) [דְּכוֹרָא] עַד אַחַר הָעֲקֵדָה שֶׁנִּתְעַבְּרָה בּוֹ נֶפֶשׁ הַזָּכָר, אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם וְגוֹ׳ וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה וְגוֹ׳ זֶה הוּא עִקַּר הַסִּפּוּר. וְטַעַם שֶׁהֶצְרַךְ הַכָּתוּב

בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה בַּת זוּגוֹ, וְזֶהוּ ״אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה״, הִרְהוּרֵי דְּבָרִים שֶׁהָיוּ עַל־יְדֵי עֲקֵדָה. **גַּם־הִוא** • אַף הִיא הִשְׁוָתָה מִשְׁפְּחוֹתֶיהָ לְמִשְׁפְּחוֹת אַבְרָהָם גַּם כֵּן, מָה אַבְרָהָם י״ב שְׁבָטִים שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב: ח׳ בְּנֵי הַגְּבִירוֹת וְד׳ בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, אַף אֵלּוּ, ח׳ בְּנֵי גְּבִירוֹת וְד׳ בְּנֵי פִּלֶגֶשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש כרך ב עמ׳ עח)

אַף אֵלּוּ, שְׁמוֹנָה בְּנֵי גְּבִירוֹת וְאַרְבָּעָה בְּנֵי פִּלֶגֶשׁ (רש״י כב, כ) לְפִי זֶה ״מַעֲכָה״ הוּא שֵׁם בֵּן, כַּמּוּבָן (וְכֵן מִפֹּרָשׁ בְּסֵדֶר הַדּוֹרוֹת). אֲבָל רְגִילִים לְפָרֵשׁ בְּלִמּוּד הַתַּלְמִידִים שֶׁהוּא שֵׁם בַּת (וְכֵן הוּא בִּסְפוֹרְנוּ). וְכִנְרְאֶה נִשְׁתַּרְבֵּב הַדָּבָר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ **מִפֹּרָשׁ** בְּרַשִׁ״י, וְכֵן מִפְּנֵי שֶׁמְּצִינוּ בְּנַ״ךְ שֶׁהוּא שֵׁם אִשָּׁה: שֵׁם אֵשֶׁת דָּוִד וְשֵׁם אֵשֶׁת רְחַבְעָם. אֲבָל מָצִינוּ גַּם כֵּן שֶׁהוּא שֵׁם אִישׁ (דה״א יא, מג. כג, טז), וְ״יֵשׁ לָנוּ שְׁמוֹת רַבִּים לְזָכָר וְלִנְקֵבָה שָׁוִים״ (אִבֶּן עֶזְרָא סוֹף פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח).

(כא) אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם:

כא עוּץ בּוּכְרֵהּ וְיָת בּוּז אָחוּהִי וְיָת קְמוּאֵל אֲבוּהִי דַאֲרָם:

(כב) וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל:

כב וְיָת כֶּשֶׂד וְיָת חֲזוֹ וְיָת פִּלְדָּשׁ וְיָת יִדְלָף וְיָת בְּתוּאֵל:

(כג) וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם:

כג וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יָת רִבְקָה תְּמַנְיָא אִלֵּין יְלִידַת מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם:

רש״י ◄ **וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה** • כָּל הַיּוּחֲסִין הַלָּלוּ לֹא נִכְתְּבוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל פָּסוּק זֶה.

(כד) וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה:

כד וּלְחֵנָתֵהּ וּשְׁמַהּ רְאוּמָה וִילִידַת אַף הִיא יָת טֶבַח וְיָת גַּחַם וְיָת תַּחַשׁ וְיָת מַעֲכָה: פ פ פ

פפפ קמ״ז פסוקים. אמנו״ן סימן. חסלת פרשת וירא

ההפטרה לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רנז - רס

אור החיים על התורה

לִכְתֹּב כָּל סֵדֶר הַנּוֹלָדִים מִנָּחוֹר גַּם מִפִּילַגְשׁוֹ רְאוּמָה לְלֹא דָּבָר. דַּע כִּי כְּשֶׁתִּתְנוֹצֵץ נֶפֶשׁ צַדִּיק מֻפְלֵאת בָּעוֹלָם הַזֶּה אוֹ צַדֶּקֶת כְּרִבְקָה אֵם כָּל זֶרַע הַקְּדֻשָּׁה לְצַד מַה שֶּׁקָּדַם מֵהַתַּעֲרֹבֶת מִבְּחִינַת הָרַע מִסִּבַּת חֵטְא אָדָם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר דָּבַק בּוֹ רַע וְטוֹב בַּעֲוֹנוֹת, יִמָּצְאוּן בִּשְׁכוּנָתָהּ נְפָשׁוֹת גְּדוֹלוֹת מֵחֵלֶק הַקְּלִפָּה וּבְעוֹמְדָהּ יַעֲמֹדוּ עִמָּהּ וּבְצֵאתָהּ לָעוֹלָם יֵצְאוּ כֻּלָּם בִּשְׁכוּנָתָהּ וְכָל אֶחָד הִכִּיר בְּחִינָתוֹ רִבְקָה הֵאִיר אוֹרָהּ בְּקָדְשָׁהּ וְזוּלָתָהּ כְּמוֹץ יְסֹעֵר, וְלָזֶה הוֹדִיעַ הַכָּתוּב כָּל הָאֻמּוֹת שֶׁיָּצְאוּ מִנָּחוֹר שֶׁבְּתוֹכָם הָיְתָה מַרְגָּלִית טוֹבָה רִבְקָה אִמֵּנוּ עָלֶיהָ הַשָּׁלוֹם: תורה כא **חֲסָלַת פָּרָשַׁת וַיֵּרָא**

המשך מעמוד סה

ולכן בכי׳ תקיעה בלבאי מסטרא דא אשר קראתי במכתבו שנתקבל היום שפתחו חדר א׳ ולומדים שם ח׳ תלמידים וכו׳. אבל תקותי חזקה שאין זה אלא לפי שעה קלה ביותר, ותו״מ יוסיפו אומץ באופן שיגיע מספר התלמידים והבתים למה שהי׳ בסוף קיץ העבר, וכמובן שלא יסתפקו בזה ויגדילו המספר עוד יותר, וישמחני להודיעני בשורות טובות בזה וכל המרבה וכל המקדים הרי זה משובח.

...מוסג״פ מכתב קצר להמתעסקים בעבודת הקדש תחת הנהלתו ואם תוכן המכתב מתאים להמצב, נא למסור אליהם, ולהודיעני מזה.

בברכ[ת] בריאות הנכונה והצלחה בעבודתו בקודש שיהי׳ טופח ע״מ להטפיח,

מנחם שניאורסאהן

דְּבָרֶךָ׃ ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה
דְבָרֶךָ׃ יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃
יט גֵּר אָנֹכִי בָּאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ׃
כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃
כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ כב גַּל
מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ כג גַּם יָשְׁבוּ
שָׂרִים בִּי נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ כד גַּם־
עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר
נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ׃ כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ׃ כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃ לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ
וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃ לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל
אֶל־בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ
חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים׃ מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃
ו מא וִיבֹאנִי חַסְדֶּךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃
מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ מג וְאַל־
תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
יִחָלְתִּי׃ מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃
מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃
מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ מח וְאֶשָּׂא־
כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְּחֻקֶּיךָ׃
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ נ זֹאת
נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ נא זֵדִים הֵלִיצָנִי
עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם׀ יְהוָה וָאִתְנַחָם׃ נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי

מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ׃ נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ
בְּבֵית מְגוּרָי׃ נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה
וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ׃ נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃
נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃
ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ׃ סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִקּוּדֶיךָ׃ סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ׃ סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי׃ סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי׃ סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אָנִי בְּכָל־לֵב׀ אֶצֹּר
פִּקּוּדֶיךָ׃ ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אָנִי תּוֹרָתְךָ
שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
חֻקֶּיךָ׃ עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכֶסֶף׃
י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה
מִצְוֹתֶיךָ׃ עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי׃ עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
לְעַבְדֶּךָ׃ עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי׃ עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אָנִי
אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ
וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ׃ פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא
אֵבוֹשׁ׃ כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי׃ פג כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט׃ פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
כְתוֹרָתֶךָ׃ פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי
עָזְרֵנִי׃ פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי

פִּקֻּדֶיךָ׃ פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃
ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ צ לְדֹר
וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אָרֶץ וַתַּעֲמֹד׃ צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ׃ צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי׃ צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי
עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן׃ צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה
מִצְוָתְךָ מְאֹד׃ מ צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם
הִיא שִׂיחָתִי׃ צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי
לְעוֹלָם הִיא־לִי׃ צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי
עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי׃ ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלָאתִי רַגְלָי לְמַעַן
אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃ קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה
הוֹרֵתָנִי׃ קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי׃
קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח
שָׁקֶר׃ נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃
קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ קח נִדְבוֹת
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ קט נַפְשִׁי
בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ קי נָתְנוּ רְשָׁעִים
פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃ קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ
לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה׃ קיב נָטִיתִי לִבִּי
לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב׃ ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי
וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת
אֱלֹהָי׃ קטז סָמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי
מִשִּׂבְרִי׃ קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ
תָמִיד׃ קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר
תַּרְמִיתָם׃ קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
אָהַבְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ׃ קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי׃ ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי׃ קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־
יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים׃ קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ׃ קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הַבִּינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃
קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ׃ קכז עַל־כֵּן
אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז׃ קכח עַל־כֵּן ׀
כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי׃
פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי׃
קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים׃ קלא פִּי־פָעַרְתִּי
וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי׃ קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ
וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן׃ קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ׃ קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי
אֶת־חֻקֶּיךָ׃ קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תוֹרָתֶךָ׃ צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃
קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד׃
קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי׃
קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ׃
קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃ קמג צַר־
וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ קמד צֶדֶק
עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינֵנִי וְאֶחְיֶה׃ ק קמה קָרָאתִי
בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף
וַאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת
לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ׃ קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי׃ קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ
רָחָקוּ׃ קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת׃
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
יְסַדְתָּם׃ ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃
קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃
קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים ׀ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ קנז רַבִּים
רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃
קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃
קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי׃

קסב שָׁשׁ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי:
קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל:
קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד:
קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ:
ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי:
קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי:
קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ:
קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק:
קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי:
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי:
קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֵנִי:
קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים: ה אוּיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח מרחשוון ה'תשי"א
ברוקלין

הרה"ח וו"ח אי"א נו"נ התמים מוה"ר יצחק אהרן שי' שו"ב

שלום וברכה!

בעונג קראתי מכתבו (בלי הוראת זמן הכתיבה) המודיע אשר התחילה התעמולה בענין הת"ת וכן בדבר המלמדים ההולכים אל התלמידים ללמוד עמהם בבתיהם.

כן נתקבל בשעתו מכתבו מקודם ר"ה המודיע מסדר שנות ימי חייו בקצרה, ובהמשך לזה הנני בזה בבקשה כפולה ומכופלת כיון שמזכיר שהוא הי' מן המשמשים את כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בראסטאוו בשנת תרפ"א, לרשום כל מה שזוכר מהעת ההיא ומאד מאד אכיר לו תודה אם ימלא בקשתי זאת, וכל שיפרט ברשימות הנ"ל הרי זה משובח, והנני מקוה ששמורים הדברים בזכרונו וימלא בקשתי על מילואה.

ואבוא בדברים אחדים מהענינים שבמכתבו

(א) בסוף רשימת סדר ימי חייו לאורך ימים ושנים טובות מסיים "כל ימי שנותי רעים", וזה בא בהמשך מה שמזכיר שלמד שש שנים בישיבת תו"ת, זכה לשמש את כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בעניניו הפרטיים (אשר גם ענינים פרטיים של נשמה כללית כלליים הם), זכה למלאות רצונות של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ע"י עבודה בעסקנות ציבורית, ובמשך שש שנים אח"כ אסרוהו במאסר, וגם שם השפיע כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ על ידו בהפצת התורה והיהדות ובקיום המצוות מעשיות בפועל וכו' וכו', ואם אחר כל זה כותב אשר כל ימי שנותיו רעים היו, איני מבין מהו טוב בעולם.

(ב) נהניתי במאד לקרא במכתבו שקודם החג ע"ד עבודתם בפאריז, בעיר מץ ובסביבותיהן בחינוך הכשר, בהחזקת היהדות והפצת לימוד הדא"ח, הן באיכות והן בכמות במספר התלמידים והבתים שמבקרים מזמן לזמן.

המשך בעמוד סב

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ד מרחשון מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום רביעי - י"ז מרחשון** מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שני - ט"ו מרחשון מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום חמישי - י"ח מרחשון** מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שלישי - ט"ז מרחשון מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום שישי - י"ט מרחשון** מפרק צ עד סוף פרק צו
שבת קודש - כ' מרחשון פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 292, איתא בזוה"ק... עד עמ' 292, ועלול כנודע.

בֵּאוּר עַל הַנַּ"ל:

רבנו הזקן מסביר בעצמו משמעותה העמוקה יותר של אגרת זו (סימן כ"ז): **אִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, דְּצַדִּיקָא דְּאִתְפַּטַּר - אִשְׁתַּכַּח בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין יָתִיר מִבְּחַיּוֹהִי כּוֹ".** – כתוב בזוהר הקדוש, צדיק שנפטר נמצא בכל העולמות יותר מאשר בחייו. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, תִּינַח בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים אִשְׁתַּכַּח יָתִיר בַּעֲלוּתוֹ שָׁמָּה,** – מובן הדבר שבעולמות העליונים הוא נמצא אחרי הסתלקותו במדה מרובה יותר כאשר נשמתו עולה למעלה, **אֲבָל בָּעוֹלָם הַזֶּה אֵיךְ אִשְׁתַּכַּח יָתִיר?** – כיצד הוא נמצא שם במדה מרובה יותר? **וְיֵשׁ לוֹמַר, עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁקִּבַּלְתִּי עַל מַאֲמַר חֲז"ל דְּ"שָׁבַק** – השאיר, **חַיִּים לְכָל חַי",** – שבשעת הסתלקותו של צדיק אומרים שהוא השאיר חיים לכל החיים, וכנזכר לעיל, שבפשטות הלשון קשה, אם הכוונה היא רק לומר שהוא עזב את העולם ואחרים נשארו בחיים, הרי שלא השאיר את חייו הוא, לא מחייו הם חיים, אלא לפי ההסבר שקיבל רבנו הזקן הכוונה היא אכן שהוא השאיר מחייו **הוא** – לכל החיים, **כַּנּוֹדַע** – כידוע, **שֶׁחַיֵּי הַצַּדִּיק אֵינָם חַיִּים בְּשָׂרִים**[24] **כִּי־אִם חַיִּים רוּחֲנִיִּים, שֶׁהֵם אֱמוּנָה וְיִרְאָה וְאַהֲבָה,** – אמונת ה', יראת ה' ואהבת ה' שיש לו עצמו והוא משפיע אותן לתלמידיו ומקושריו, שלש אלו מוגדרות בפסוקים בשם "חיים", **כִּי בֶּאֱמוּנָה כְּתִיב:** – כתוב: **"וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה", וּבְיִרְאָה כְּתִיב:** – כתוב: **"וְיִרְאַת ה' לְחַיִּים", וּבְאַהֲבָה כְּתִיב:** כתוב[25]: **"רוֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים", וְחֶסֶד הוּא אַהֲבָה.** – אהבה היא פנימיות החסד, הרי כשאומרים על חסד "חיים" הרי שאהבה היא ענין של חיים, וכל השלש: אמונה, יראה ואהבה, הרי מוגדרות בשם "חיים". **וּשְׁלֹשָׁה מִדּוֹת אֵלּוּ** – אמונה, יראה ואהבה, **הֵם בְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת,** – והמדריגות שבעולמות, הרי בכל עולם ישנן הבחינות הנקראות אמונה, יראה ואהבה, **הַכֹּל לְפִי עֶרֶךְ בְּחִינַת מַעֲלוֹת הָעוֹלָמוֹת זֶה עַל זֶה** – לפי עליונות המדריגה של אותו עולם, כך עליונותן של הבחינות והמדות אמונה, יראה ואהבה שבאותו עולם, **בְּדֶרֶךְ עֹלֶה וְעָלוּל, כַּנּוֹדַע.** – העולם העליון יותר משמש "עילה" וסיבה שממנו בא העולם התחתון יותר שהוא "עלול" ומסובב מהעולם העליון יותר.

אגרת הקדש

ביאור על הנ"ל:

איתא בזוה"ק דצדיקא דאתפטר אשתכח בכלהו עלמין יתיר מבחיוהי כו' וצריך להבין תינח בעולמות עליונים אשתכח יתיר בעלותו שמה אבל בעוה"ז איך אשתכח יתיר. וי"ל ע"ד מה שקבלתי על מאמר חז"ל דשבק חיים לכל חי כנודע שחיי הצדיק אינם חיים בשרים כ"א חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה כי באמונה כתיב וצדיק באמונתו יחיה וביראה כתיב ויראת ה' לחיים ובאהבה כתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים וחסד הוא אהבה ושלשה מדות אלו הם בכל עולם ועולם עד רום המעלות הכל לפי ערך בחי' מעלות העולמות זע"ז בדרך עילה ועלול כנודע.

יום שני ט"ו מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 292, והנה בהיות הצדיק... עד עמ' קמז, תאמין.

וְהִנֵּה, בִּהְיוֹת הַצַּדִּיק חַי עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, – בעולם **הזה, הָיוּ שְׁלֹשָׁה מִדּוֹת אֵלּוּ** – אמונה, יראה ואהבה, **בְּתוֹךְ כְּלִי וּלְבוּשׁ שֶׁלָּהֶם בִּבְחִינַת מָקוֹם גַּשְׁמִי, שֶׁהִיא בְּחִינַת נֶפֶשׁ הַקְּשׁוּרָה בְּגוּפוֹ, וְכָל תַּלְמִידָיו אֵינָם מְקַבְּלִים רַק הֶאָרַת מִדּוֹת אֵלּוּ וְזִיוָן, הַמֵּאִיר חוּץ לִכְלִי זֶה** – מחוץ לכלי האמור, **עַל־יְדֵי דִּבּוּרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים,** – אותיות הדיבור והמחשבה מגלות הרי הארה בלבד. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[26] **שֶׁאֵין אָדָם אֵינָם מְקַבְּלִים רַק הֶאָרַת מִדּוֹת אֵלּוּ וְזִיוָן, הַמֵּאִיר חוּץ לִכְלִי זֶה** – מחוץ לכלי האמור, **עַל־יְדֵי דִּבּוּרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים,** – אותיות הדיבור והמחשבה מגלות הרי הארה בלבד. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[26] **שֶׁאֵין אָדָם**

אגרת הקדש

והנה בהיות הצדיק חי על פני האדמה היו שלשה מדות אלו בתוך כלי ולבוש שלהם בבחי' מקום גשמי שהיא בחי' נפש הקשורה בגופו וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות אלו וזיון המאיר חוץ לכלי זה ע"י דבוריו ומחשבותיו הקדושים. ולכן ארז"ל שאין אדם עומד על דעת

---

24. "כנראה צ"ל "בשריים" (ב' יודין), כמו "רוחניים", שבהמשכו" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקוטי שיחות חכ"ב ע' 138 הערה 8 בשולי הגליון). **25.** משלי כא, כא. **26.** עבודה זרה ה, ב. פרש"י עה"פ נצבים כט, ו.

עוֹמֵד עַל דַּעַת רַבּוֹ וְכוּ". – עד ארבעים שנה. אֲבָל לְאַחַר פְּטִירָתוֹ, – של הצדיק, לְפִי שֶׁמִּתְפָּרְדִים בְּחִינַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּשְׁאֶרֶת בַּקֶּבֶר מִבְּחִינַת הָרוּחַ שֶׁ–אחרי ההסתלקות היא בְּגַן־עֵדֶן, שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ מִדּוֹת הַלָּלוּ, – אמונה, יראה ואהבה, הרי שאין שלש מדות אלו מוגבלות יותר בלבוש ובכלי שלהן שבגוף, אלא הן בגן־עדן שהוא מקום רוחני, ואוירו מתפשט בעולם מסביב לכל אדם, כפי שיסביר להלן, לְפִיכָךְ יָכוֹל כָּל הַקָּרוֹב אֵלָיו – המקושר אל הצדיק, לְקַבֵּל חֵלֶק מִבְּחִינַת רוּחוֹ שֶׁבְּגַן־עֵדֶן, – חלק מעצם המדות ולא הארה וזיו מהן בלבד, הוֹאִיל וְ–בחינת הרוח של הצדיק, אֵינָהּ בְּתוֹךְ כֶּלִי וְלֹא בִּבְחִינַת מָקוֹם נַשְׁמִי, – אלא בגן עדן, שגם הוא, כפי שיסביר להלן, בעולם זה, כְּנוֹדַע מַאֲמַר רַז"ל[27] עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ עֲלֵיו־הַשָּׁלוֹם שֶׁנִּכְנַס עִמּוֹ גַּן־עֵדֶן, – כשנכנס אל יצחק לקבל את הברכות, הרי שגן־עדן נמצא בעולם הזה, וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת[28] שֶׁאַוִּיר גַּן־עֵדֶן מִתְפַּשֵּׁט סָבִיב כָּל אָדָם, וְנִרְשָׁמִים בַּאֲוִיר זֶה – של גן עדן, כָּל מַחְשְׁבוֹתָיו וְדִבּוּרָיו הַטּוֹבִים בַּתּוֹרָה וַעֲבוֹדַת ה' (וְכֵן לְהֵפֶךְ חַס־וְשָׁלוֹם – כשאדם חושב ומדבר דברים שבניגוד לתורה ועבודת ה', נִרְשָׁמִים בַּאֲוִיר הַמִּתְפַּשֵּׁט מִגֵּיהִנָּם סָבִיב כָּל אָדָם). הֵלְכָךְ, – כיוון שכוחו של הצדיק, אמונתו, יראתו ואהבתו, אינם מוגבלים בכלי ולבוש ובמקום גשמי, אלא הם נמצאים בגן־עדן הקיים גם בעולם הזה, נָקֵל מְאֹד – קל מאד, לְתַלְמִידָיו לְקַבֵּל חֵלְקָם מִבְּחִינַת רוּחַ רַבָּם הָעַצְמִית, שֶׁהֵם אֱמוּנָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ אֲשֶׁר עָבַד בָּהֶם אֶת ה', וְלֹא זִיוָם – והארתם בִּלְבַד הַמְּאִיר חוּץ לַכֵּלִי, – כפי שהיה בחיים חיותו של הצדיק, כשהם קיבלו זיו בלבד על ידי מחשבותיו ודיבוריו הקדושים. לְפִי שֶׁבְּחִינַת רוּחוֹ הָעַצְמִית – אמונתו, יראתו ואהבתו העצמיות, השייכות אליו בלבד ולא לתלמידיו, מִתְעַלָּה בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, לְהִכָּלֵל בִּבְחִינַת נִשְׁמָתוֹ שֶׁבְּגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן שֶׁבָּעוֹלְמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, וְנוֹדַע[29] שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה אֵינוֹ נֶעֱקָר לְגַמְרֵי מִכֹּל וָכֹל מִמְּקוֹמוֹ וּמַדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, גַּם לְאַחַר שֶׁנִּתְעַלָּה לְמַעְלָה לְמַעְלָה, – גם אז אין הוא נעקר לגמרי ממקומו ומדריגתו הראשונים, אלא נשאר שם רושם, וּבְחִינָה זוֹ – מרוחו של צדיק, הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּשְׁאֶרֶת לְמַטָּה בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן – שהרי בחינת גן עדן ישנה בכל עולם, גם למטה בעשיה ישנה בחינת גן עדן התחתון, הרי בחינה זו שנשארה למטה בגן עדן, בִּמְקוֹמוֹ וּמַדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, הִיא הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת בְּתַלְמִידָיו, – שכן, בחינה זו הרי נפרדה מרוחו העצמית של הרבי, וכל ענינה הוא מה שהיא מתפשטת בתלמידים, כָּל אֶחָד כְּפִי בְּחִינַת הִתְקַשְּׁרוּתוֹ וְקִרְבָתוֹ אֵלָיו – אל הצדיק, בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ, בְּאַהֲבָה רַבָּה, – כל אחד לפי מדת היותו מקושר לרבו באהבה רבה – באותה מדה הוא מקבל מהתפשטות רוחו של הרבי, כִּי הַמְשָׁכַת כָּל רוּחֲנִיּוּת אֵינָהּ אֶלָּא עַל יְדֵי אַהֲבָה רַבָּה, – וכשישנה האהבה רבה, נמשכות המדות הרוחניות של אמונה, יראה ואהבה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[30] דְּרוּחַ דִּרְעוּתָא דְּלִבָּא אַמְשִׁיךְ רוּחַ מִלְּעֵילָא, – הרוח של הרצון הפנימי של הלב ממשיך רוח מלמעלה, הרי שה"רעותא דלבא" (הרצון הפנימי של הלב) והאהבה של התלמיד לרבו, ממשיכים שיתפשט ממדותיו של הרבי לתלמיד, רַק אִם יִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהָיו[31] בַּהַכְנָעָה רַבָּה וְיִגִּיעָה עֲצוּמָה, – לפי פירושו של חסיד קשיש, מובא ב"לקוטי הגהות" על "תניא", הכוונה ב"הכנה רבה" היא – ההכנה של **הנשמה** ו"יגיעה עצומה" – יגיעת הגוף, "יגיעת בשר", לְקַבֵּל שָׁלֹשׁ מִדּוֹת הַלָּלוּ, – אמונה, יראה ואהבה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹרָהוּ רַבּוֹ, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[32]: יָגַעְתָּ וּמָצָאתָ - תַּאֲמִין. בהתאם

אגרת הקדש

רבו וכו' אבל לאחר פטירתו לפי שמתפרדים בחי' הנפש שנשארה בקבר מבחי' הרוח שבג"ע שהן שלש מדות הללו לפיכך יכול כל הקרוב אליו לקבל חלק מבחי' רוחו שבג"ע הואיל ואינה בתוך כלי ולא בבחי' מקום גשמי כנודע מארז"ל על יעקב אבינו ע"ה שנכנס עמו ג"ע וכ"כ בספר עשרה מאמרות שאויר ג"ע מתפשט סביב כל אדם ונרשמים באויר זה כל מחשבותיו ודבוריו הטובים בתורה ועבודת ה' (וכן להיפך ח"ו נרשמים באויר המתפשט מגיהנם סביב כל אדם) הלכך נקל מאד לתלמידיו לקבל חלקם מבחי' רוח רבם העצמית שהם אמונתו ויראתו ואהבתו אשר עבד בהם את ה' ולא זיוום בלבד המאיר חוץ לכלי לפי שבחי' רוחו העצמית מתעלה בעילוי אחר עילוי להכלל בבחי' נשמתו שבג"ע העליון שבעולמות העליונים ונודע שכל דבר שבקדושה אינו נעקר לגמרי מכל וכל ממקומו ומדרגתו הראשונה גם לאחר שנתעלה למעלה למעלה ובחי' זו הראשונה שנשארה למטה בגן עדן התחתון במקומו ומדרגתו הראשונה היא המתפשטת בתלמידיו כל אחד כפי בחי' התקשרותו וקרבתו אליו בחייו ובמותו באהבה רבה כי המשכת כל רוחניות אינה אלא ע"י אהבה רבה כמ"ש בזוה"ק דרוח דרעותא דלבא אמשיך רוח מלעילא רק אם יכון לקראת אלהיו בהכנה רבה ויגיעה עצומה לקבל שלש מדות הללו כדרך שהורהו רבו וכמארז"ל יגעת ומצאת תאמין.

---

27. ב"ר פס"ה, כ"ב. זח"ג פד, א. **28.** מאמר חקו"ד ח"ב פי"ב. **29.** פרדס שער י"ד פרק א'. ע"ח שער ל"ד פרק ג'. ובכ"מ. **30.** ראה זח"ב קסב, ב. ועוד. **31.** ע"פ ל' הכתוב - עמוס ד, יב. **32.** מגילה ו, ב.

לפירושו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[33] על "רק אם יכון לקראת אלקיו בהכנה רבה ויגיעה עצומה כו'" – הכוונה היא, שהעבודה והיגיעה היא להכניס האמונה, היראה והאהבה בחיים בשריים של קיום התורה והמצוות, וכפי שמובן ממה שהוא מסיים שם, מסתבר (למרות שהדברים לא נאמרו במפורש) ש"יגעת ומצאת תאמין" הכוונה היא שימצא הרבה יותר מאשר יגיעתו, ענין של "מציאה". וכפי שאומר שם בפירוש, שעל־ידי היגיעה מתהווה התקשרות של גידולי הגידולין עם שרשם ומקורם שהוא "עצמות רוחו של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בבחינת נשמתו שבגן־עדן העליון", הרי שלא זו בלבד שיש לתלמידים מרוחו שנשארה בגן־עדן התחתון, אלא גם מרוחו העצמית הנכללת בנשמה שבגן עדן העליון, הרי זו "מציאה" שלא בערך נעלה יותר מאשר הקבלה הקודמת מהרוח שנשארה בגן־עדן התחתון בלבד. אלא, כפי שהוא מסיים שם, זה מאיר עליהם בבחינת "מקיף" בלבד, אך מקיף **זה** מעניק כוח בגידולי הגידולין שגם בהם יהיה ענין הצמיחה עד אין שיעור. באותו מאמר אומר הרבי (אחרי שהוא מביא חלק גדול מלשון אגרת הקדש זו, ובשייכות למה שהוא אומר על ההבנה הרבה והיגיעה העצומה לקבלת שלש המדות, אמונה, יראה ואהבה) – שעל ידי עבודה ויגיעה בדרך שהרבי לימד, הוא מוריד ומביא את החיים הרוחניים של הרבי באמונה יראה ואהבה בחיים בשריים של כל עניני העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות בפועל ממש, על־ידי־זה נעשה ההתקשרות של גידולי הגידולין (אודותם ידון להלן באגרת זו) עם שרשם ומקורם, שהוא הרוח העצמית של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בנשמתו שבגן־עדן העליון שבעולמות העליונים, אלא שזה מאיר עליהם בבחינת "מקיף", אך "מקיף" זה מעניק כוח בגידולי הגידולין, שגם בהם יהיה כוח הצמיחה בתוספת וריבוי עד אין שיעור, כלומר (לפי המובא שם ב"קיצור") שהתלמידים שהם **גידולי גידולין** של הצדיק, מתקשרים, על ידי עבודתם, ברוח ובנשמה של הצדיק שבגן עדן העליון.

יום שלישי ט"ז מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמז, והנה יש עוד... עד עמ' 294, כוכבים:

וְהִנֵּה, יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת הֶאָרָה – המאירה **לְתַלְמִידָיו,** – אחרי הסתלקות הצדיק, **רַק שֶׁאֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת בְּתוֹךְ מֹחָם**[34] **מַמָּשׁ כָּרִאשׁוֹנָה,** – כמו ההארה הראשונה המאירה לתלמידים מרוחו של הצדיק, הבאה בפנימיות במדות אמונה, יראה ואהבה של התלמיד, ואילו ההארה השניה אינה מתלבשת בפנימיות, **רַק מְאִירָה מִלְּמַעְלָה,** – בבחינת "מקיף", שכן היא למעלה מעלה ממדריגתם, **וְהִיא מֵעֲלַיִת רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ** – של הצדיק, **לְמָקוֹר חֶצְבוֹ,** – למקור שממנו באות הנשמה והרוח, **דְּהַיְנוּ לַ"חֲקַל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין",** – ל"מלכות דאצילות", מקור הנשמות, הנקראת שדה של "תפוחין קדישין", **וְעַל־יְדֵי־זֶה** – שהנשמה עולה שם, **נַעֲשָׂה שָׁם יִחוּד,** – ש"מלכות" מתייחדת עם מה שלמעלה ממנה, **עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין"** – התעוררות של אלקות, **מִכָּל מַעֲשָׂיו וְתוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ אֲשֶׁר עָבַד כָּל יְמֵי חַיָּיו,** – כפי שיסביר להלן בסימן כ"ח, שכל יגיעתו של האדם מה שעבדה נפשו במשך ימי חייו ו"פעל" למעלה, אשר במשך ימי חייו היה זה באופן של העלם והסתר – הרי זה מתגלה ומאיר בשעת הפטירה והסתלקות, **וְנִזְרְעוּ בַּ"חֲקַל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין"** – במקור הנשמה, **אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים מְאֹד, לְעֻמַּת** – ועל־ידי אורות **תַּחְתּוֹנִים,** – שבאו מהצדיק, **אֲשֶׁר הֵם תּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ.** – הרי שעל־ידי תורתו ועבודתו נזרעו למעלה אורות נעלים ביותר, והם מתגלים ונמשכים למטה בשעת פטירתו והסתלקותו, **וְהֶאָרַת אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים אֵלּוּ מְאִירָה עַל כָּל תַּלְמִידָיו, שֶׁנַּעֲשׂוּ עוֹבְדֵי ה' עַל יְדֵי תּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ.** – הרי בשעה שהאורות העליונים מתורתו ועבודתו של הצדיק מתגלים, הם מאירים על כל התלמידים שנעשו על־ידי התורה והעבודה עובדי ה', **וְהֶאָרָה זוֹ שֶׁ** – מאירה **עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה,** – למרות שהיא בבחינת "מקיף", **מַכְנֶסֶת בְּלִבָּם הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וְכָל הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים הַנּוֹלָדִים** – ונוצרים, **מֵהֶאָרָה זוֹ שֶׁמְּאִירָה מֵאוֹרוֹת הַזְּרוּעִים בַּשָּׂדֶה** –

אגרת הקדש

והנה יש עוד

בחי' הארה לתלמידיו רק שאינה מתלבשת בתוך מוחם ממש כראשונה רק מאירה עליהם מלמעלה והיא מעליית רוחו ונשמתו למקור חוצבו דהיינו לחקל תפוחין קדישין ועי"ז נעשה שם יחוד ע"י העלאת מ"נ מכל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו ונזרעו בחקל תפוחין קדישין אורות עליונים מאד לעומת תחתונים אשר הם תורתו ועבודתו והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו והארה זו שעליהם מלמעלה מכנסת בלבם הרהורי תשובה ומעשים טובים וכל המעשים טובים הנולדים מהארה זו שמאירה מאורות הזרועים בשדה הנ"ל נקרא גידולי

---

33. ד"ה פזר נתן לאביונים, תרצ"ב. **34.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי המקשר תלמיד ורב הוא שכל התלמיד שמתבונן בתורת ושכל ודעת רבו".

של "חקל תפוחין קדישין", **הַנִּזְכָּר לְעֵיל - נִקְרָא "גְּדוּלֵי גְּדוּלִין".** – שכן, האורות עצמם הם הרי "גידולין" מזריעתו של הצדיק, והמעשים הטובים הבאים מהתארה של האורות הם "גידולי גידולין", **וְהָאָרָה זוֹ הִיא בְּהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר גָּדוֹל[35], כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ הַמֵּאִיר לַכּוֹכָבִים מִתַּחַת לָאָרֶץ, כִּדְאִיתָא** – כפי המובא **בַּ'תִּקּוּנִים'[36] עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁאַחַר פְּטִירָתוֹ מִתְּפַשֶּׁטֶת הֶאָרָתוֹ בְּכָל דָּרָא וְדָרָא** – דור ודור, **לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת,** – לשש מאות אלף נשמות, שהן שרשים שכל שאר הנשמות הן ניצוצות מנשמות שרשיות אלו, כפי שהוסבר בפרק ל"ז בחלק ראשון של ספר ה"תניא", **כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ הַמֵּאִיר מִתַּחַת לָאָרֶץ לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא כּוֹכָבִים:** – הרי כפי שנאמר בזוהר על משה רבנו, כך הדבר גם בצדיקים המאירים ל"גידולי גידולין", לתלמידים ולתלמידי תלמידים וכו', המקבלים מהארת תורתו ועבודתו כשהם מתנהגים בהתאם להוראותיו בעניני תורה ועבודה.

אגרת הקדש

גידולין והארה זו היא בהעלם והסתר גדול כמו שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ כדאיתא בתיקונים על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים רבוא נשמות כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים:

יום רביעי י"ז מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 294, כח למה נסמכה... עד עמ' קמח, מנוגה:

כח. אחרי אגרת הקודש סימן כ"ז (זך), ששלח רבנו הזקן אל החסידים אחרי פטירתו של רבי מענדעלע מהורודוק (מויטבסק), בה הוא מסביר, שאחרי הסתלקות של צדיק ומנהיג, יכולים עדיין התלמידים לקבל את ההשפעה ממנו ברוחניות, ואף במדה מרובה יותר מאשר לפני ההסתלקות, כשהיה בחיים חיותו בעולם זה, ובגשמיות (בענינים גשמיים) מגינים הצדיקים שנסתלקו, על העולם הזה במדה מרובה יותר מאשר לפני הסתלקותם.

אחרי אגרת זו, קבעו מסדרי[1] ה'אגרות קודש', את האגרת שכתב רבנו הזקן אל הרב הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב, בתור ניחומים על פטירת בנו. באגרת זו מסביר רבנו הזקן איך הסתלקות צדיק "פועל ישועות בקרב הארץ", לכפר על עוון הדור, אפילו על זדונות, שגם הם יתכפרו.

מַה שֶּׁכָּתַב – רבנו הזקן, **לְמְחֻתָּנוֹ, הָרַב הַגָּאוֹן הַמְּפֻרְסָם, אִישׁ אֱלֹקִים קְדוֹשׁ ה'[2], גַּר יִשְׂרָאֵל עַמּוּד הַיְמָנִי פַּטִּישׁ הֶחָזָק[3], מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב לֵוִי יִצְחָק נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, אַב בֵּית דִּין דִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ בַּאר־דִּיטְשׁוֹב, לְנַחֲמוֹ עַל פְּטִירַת[4] בְּנוֹ הָרַב הֶחָסִיד מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב מֵאִיר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן:**

"לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מִרְיָם – פרשת "מיתת מרים", **לְפָרָשַׁת פָּרָה,** – אדומה, **לוֹמַר לְךָ: מַה פָּרָה מְכַפֶּרֶת וְכוּ'".** – כך מיתת צדיקים מכפרת, כך אומרת הגמרא במסכת מועד קטן[5], והתוספות[6] מפרשים, שפרה אדומה מכפרת על חטא העגל, הרי כשם שפרה אדומה מכפרת, כך גם מיתת צדיקים מכפרת. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה נִסְמְכָה** – פרשת מרים **דַּוְקָא** ל–פרשת **פָּרָה אֲדֻמָּה (הַנַּעֲשָׂה חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת[7], אֶלָּא דְּחַטָּאת קָרְיֵהּ רַחְמָנָא[8]** – התורה קוראת לה "חטאת". ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" מציין הרבי, שהמלים "הנעשה חוץ לשלש מחנות.. רחמנא" צריכות לבוא בסוגריים. [בכתב־יד[9], הנוסחא: 'הַנַּעֲשָׂה בַּחוּץ'. ומן תיבת 'לשלש' עד תיבת 'רחמנא' – ליתא בכתב־יד] על־כל־פנים, השאלה היא,

אגרת הקדש

כח מה שכתב למחותנו הרב הגאון המפורסם איש אלקים קדוש ה' נ"י ע"ה פ"ה מו"ה לוי יצחק נ"ע אב"ד דק"ק בארדיטשוב לנחמו על פטירת בנו הרב החסיד מו"ה מאיר נ"ע:

למה נסמכה פ' מרים לפ' פרה לומר לך מה פרה מכפרת וכו'. וצריך להבין למה נסמכה דוקא לפרה אדומה הנעשה חוץ לשלש מחנות אלא דחטאת קריי' רחמנא [בכת"י הנוסחא **הנעשה בחוץ.**

---

35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לתרץ - כשמאיר יחוד שבאצי' באדם למטה (ועד למעשה "מע"ט" שלו) - ה"ז לכאורה יותר מגילוי אלי' (שזהו למטה מאצי') ואפילו מגילוי שרש נשמתו שבאצי' (שהרי המדובר ביחוד שבאצי' שכל יחוד נמשך מלמע' ממקום היחוד) וצ"ל לא רק "הרהורי תשובה ומע"ט", כ"א אן אנדער מענטש לגמרי! והביאור דוגמת השמש (שבמקומה - יום) המאיר לכוכבים (-שבמקומם - לילה גם כשמאיר השמש) מתחת ל(ובהפסק ה)ארץ (בין השמש והכוכבים) .. מרע"ה (אצי') כו'. ומוסיף "לס"ר" - שמזה ראי' לכל תלמידיו. ומוסיף בכל דרא ודרא - ראה ר"פ מ"ב: בכל דור ודור... בגו"נ של חכמי הדור - כבנדו"ד באגה"ק". **36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר": לע"ע מצאתי כל הענין בזח"ג רעג, א. וראה שם רטז, ב. ובתיקונים (תס"ט קיב, א. קד, א. ת"ע קלח, א) מצאתי רק חלק מהמבואר - ואולי טעות המעתיק הוא באגה"ק, ונשתרבב לו ממש"כ בתניא פמ"ד 'בתיקונים'".

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה "הסכמת הרבנים שי' ... נ"ע" - הנדפסת בתחלת הס"". **2.** ע"ד ל' הכתוב - איוב יא, ו. **3.** ע"ד ל' חז"ל - ברכות כח, ב. **4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בשנת תקס"ו". **5.** כח, א. **6.** ד"ה מה פרה. וראה גם פרש"י ר"פ חוקת. **7.** פרש"י עה"פ חוקת יט, ג. מיומא סח, א. **8.** פרש"י עה"פ שם, ט. מעבודה זרה כג, ב. חולין יא, א. **9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:**

אגרת הקדש

ומן תיבת לשלש עד תיבת רחמנא ליתא בכת"י] **ולא נסמכה לפ' חטאת הנעשה בפנים על גבי המזבח כפרה ממש. אמנם נודע מזוה"ק והאריז"ל סוד הקרבנות שעל גבי המזבח הן בחי' העלאת מ"נ מנפש הבהמית שבנוגה אל שרשן ומקורן הן בחי' ד' חיות שבמרכבה הנושאות את הכסא פני שור ופני נשר וכו'. ועי"ז נמשכים ויורדים מ"ד מבחי' אדם שעל הכסא הנקרא בשם מלכא וז"א. אכן בשריפת הפרה אדומה הנה ע"י השלכת עץ ארז ואזוב וכו' ונתינת מים חיים אל האפר נקרא בשם קידוש מי חטאת במשנה והיא בחי' קדש העליון הנקרא בשם טלא דבדולחא כמ"ש בזוה"ק שהיא בחי' חכמה עילאה ומוחא סתימאה דא"א ועלה איתמר בדוכתי טובא בזוה"ק בחכמה**

מדוע הסמיכה התורה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה דוקא? **וְלֹא נִסְמְכָה** – פרשת פרה אדומה, **לְפָרָשַׁת חַטָּאת הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ** – שהיא **כַּפָּרָה מַמָּשׁ.** – המלים "כפרה ממש" יכולים לפרש, שהן מוסבות על המזבח – שהחטאת נעשה על מזבח־הכפרה, או כפי שנוח יותר לפרש, שזה מוסב על החטאת, שהחטאת היא "כפרה ממש" (שלא כפי שהדבר בפרה אדומה שהיא בעיקר ענין של טהרה). כדי לתרץ שאלה זו – יסביר רבנו הזקן, שענין הקרבנות הוא "העלאת מ"ן" (התעוררות מלמטה), מנפש הבהמה שבקליפת "נוגה", העולה לשרשה וממשיכה אור פנימי בעולם, אור שיכול להתלבש בפנימיות בעולם (שלכן נקראים הקרבנות "אכילת מזבח", שהם ענין של אכילה, שהיא אור פנימי, אור כזה כשבא בעולם נעשה מצומצם). ומה זה "פועל"? – לכפר על שוגג הבא מהתגברות הנפש הבהמית שמקליפת "נוגה"; ואילו בפרה אדומה ישנו הענין של "**קידוש** מי חטאת". "קידוש" מלשון "קדש" – שזה ממשיך אור מ"**קדש** העליון" שלמעלה מהעולם, וזה מהפך את חושך עולם התהו לאור של תיקון, פעולה והשפעה זו בעולם באה לטהר מהטומאה החמורה ביותר, "אבי אבות הטומאה", שלמטה מטה מקליפת "נוגה", וכך גם על־ידי פטירת צדיקים נמשך אור שלמעלה מהעולם, מתיקון "נוצר" המורכבת מאותיות "רצון", ויוצרת "**עת רצון**" לכפר על "עון הדור", אפילו על זדונות שהם משלש קליפות הטמאות שלמטה מ"נוגה". בזה משתווה פטירת צדיקים לענין פרה אדומה ולא לענין הקרבנות וקרבן חטאת. ובלשון רבנו הזקן: **אָמְנָם**[10] **נוֹדַע מִזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[11] **וְהָאֲרִיז"ל**[12]**, סוֹד הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁ**–הקריבו **עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, הֵן בְּחִינַת הַעֲלָאַת "מִין נוֹקְבִין"** – העלאה והתעוררות מהתחתונים, **מִנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבְּנוּגָה אֶל שָׁרְשָׁן וּמְקוֹרָן, הֵן בְּחִינוֹת אַרְבַּע חַיּוֹת שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה** – המוזכרות ביחזקאל פרק א', **הַנּוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא**[13]**: פְּנֵי שׁוֹר וּפְנֵי נֶשֶׁר וְכוּ',** – מ"פני שור" באות נפשות הבהמות, ומ"פני נשר" – נפשות העופות, שמהן מביאים קרבנות, את השתים האחרות, "פני אדם" ו"פני אריה" הוא מרמז ב"וכו'", הרי קרבנות הם "העלאת מ"ן", העלאה מלמטה, אל ד' חיות ה"מרכבה", שהן שורש הענינים שבעולם ויש להן שייכות לעולם, **וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים "מִן דּוּכְרִין"** – (המשכה (מהמשפיע) מלמעלה), **מִבְּחִינַת "אָדָם" שֶׁעַל הַכִּסֵּא, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "מַלְכָּא" וּ"זְעִיר אַנְפִּין".** – הרי האור הנמשך משם הוא אור היורד ומתלבש בעולם בפנימיות, וכנזכר לעיל, שלכן נקראים קרבנות "**אכילת** מזבח", שהם ממשיכים אור פנימי, כדוגמת ענין האכילה והמזון שהם ענין פנימי. **אָכֵן בִּשְׂרֵפַת הַפָּרָה אֲדֻמָּה, הִנֵּה עַל־יְדֵי הַשְׁלָכַת עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וְכוּ'** – שגם זה הוא ענין של המשכה[14], ולאחרי זה מתווסף גם **וּנְתִינַת מַיִם חַיִּים אֶל הָאֵפֶר** - **נִקְרָא בְּשֵׁם "קִדּוּשׁ מֵי חַטָּאת" בַּמִּשְׁנָה**[15]**,** – קידוש" מלשון "קדש", **וְהִיא בְּחִינַת "קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן",** – הבחינה העליונה ביותר ב"קדש", **הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "טַלָּא דִּבְדֻלְחָא",** – טל הבדולח, כמו הלשון "בעין הבדולח" הכתובה לגבי מן[16], הנקרא גם[17] "טל", "שכבת הטל"; וזה ענין של "טל", שהוא "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה) שלמעלה לגמרי מ"אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה), שלא כמו מטר הבא על־ידי "אתערותא דלתתא", התעוררות מלמטה, כמו שכתוב[18]: "ואד יעלה מן הארץ והשקה", אלא כמו "טל" שהוא "אתערותא דלעילא" (הבא מהתעוררות מלמעלה), ובפרט "טלא דבדולחא" הוא "אתערותא דלעילא" שלמעלה לגמרי מ"אתערותא דלתתא", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֹהַר הַקָּדוֹשׁ**[19]**, שֶׁ** – טלא דבדולחא" **הִיא בְּחִינַת "חָכְמָה עִלָּאָה"** – חכמה עליונה, **וּ"מֹחָא סְתִימָאָה" דְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין",** – "חכמה שבכתר" שלמעלה לגמרי מהעולם, **וַעֲלָהּ אִתְּמַר בִּדּוּכְתֵּי טוּבָא בְּזֹהַר הַקָּדוֹשׁ: בְּחָכְמָה אִתְּבָרִירוּ**[20]**,** – עליה, על "חכמה עילאה" ו"מוחא סתימאה", כתוב בהרבה מקומות בזוהר הקדוש "בחכמה אתברירו" על־ידי "חכמה" הם מתבררים, שעל־ידי

"ראה "מודעה רבה" שבראש הספר (משנת תר"ס - משא"כ בהדפוסים שקודם שנה זו)". **10.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ת ר"פ חוקת". **11.** ח"א סד, ב. **12.** לקוטי תורה להאריז"ל פרשת ויקרא. **13.** בחיי תרומה כה, י. ובכ"מ. **14.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן מפרש כאן. ועיין לקו"ת פ' חוקת שם ובפרט סד"ה תוספת כו' ויקחו אליך (סא, ב)". **15.** פרה פרק ו'. **16.** בהעלותך יא, ז. **17.** בשלח טז, יג. **18.** בראשית ב, ו. **19.** ראה זח"ג קכח, ב. **20.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: בלקוטי ביאורים לתניא (להר"י שי' קארף): "ראה תו"א פ' בראשית ד"ה ויאמר ה"א הן האדם. שם מג"א ד"ה ובבואה. בהוספות ד"ה להבין ענין חלב ודבש פ"ב. - וראה זח"ב רנד, ב. ע"ח שי"ח פ"ה. מבו"ש ש"ה ח"א פ"ב. סהמ"צ להצ"צ איסור עבודת בע"מ ועוד - ישוב הסתירות בזה".

"חכמה" נעשה הבירור והתיקון, הרי כשעל־ידי "קידוש מי חטאת" נמשך מבחינה **זו** – אזי: **וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,** – מתהפך החושך לאור, **דְּהַיְנוּ עוֹלָם הַתִּקּוּן, שֶׁנִּתְבָּרֵר וְנִתְתַּקֵּן עַל־יְדֵי "מוֹחָא סְתִימָאָה" דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין",** – זה מתברר ונתתקן **מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ וּשְׁבִירַת הַכֵּלִים, שֶׁנָּפְלוּ בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה וְכוּ', כַּנּוֹדַע.** – שהניצוצות משבירת הכלים נפלו בעולמות בריאה־יצירה־עשיה, וזה מעבודתו של יהודי לברר ולתקן את הניצוצות, **וּלְזֹאת** – ולכן פרה אדומה **מְטַהֶרֶת טֻמְאַת הַמֵּת,** – ממי שנטמא למת, **אַף שֶׁהוּא אָבִי אָבוֹת וְכוּ',** – הטומאה, **וּלְמַטָּה מִמֶּנָּה:** – המדריגה התחתונה ביותר בטומאה, אף־על־פי־כן מטהרת פרה אדומה טומאה זו. שכן, על־ידי **"קידוש** מי חטאת" נמשך מ"חכמה עילאה" ו"מוחא סתימאה", אור שלמעלה לגמרי מהעולם, ובכוח אור זה להפוך חושך העולם לאור.

אגרת הקדש

אתברירו ואתהפכא חשוכא לנהורא דהיינו עולם התיקון שנתברר ונתתקן ע"י מוחא סתימאה דא"א מעולם התהו ושבירת הכלים שנפלו בבי"ע וכו' כנודע. ולזאת מטהרת טומאת המת אף שהוא אבי אבות וכו' ולמטה מטה מנוגה:

להלן יסביר רבנו הזקן השייכות למיתת צדיקים, שגם במיתת צדיקים נמשך אור נעלה כזה ה"פועל" ומשפיע בעולם להפוך חושך לאור ומכפרת על עון הדור. ובלשון רבנו הזקן:

יום חמישי י"ח מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמח, והנה מודעת זאת... עד עמ' 296, וכו':

וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת[21], – והרי ידוע הדבר, **דְּ"אַבָּא"** – "חכמה", **יוֹנֵק מִמַּזָּל הַשְּׁמִינִי כוּ'** – שבי"ג מדות הרחמים הנקראות "מזלות" (שכן ההמשכה משם יכולה להיות רק באופן של "מזל" ו"שערות"), **וְהוּא תִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד",** – כפי שכתוב בי"ג מדות הרחמים[22]: "נוצר חסד לאלפים", **"נוֹצֵר"** - **אוֹתִיּוֹת "רָצוֹן", וְהִיא עֵת רָצוֹן**[23] **הַמִּתְגַּלָּה וּמֵאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, בְּעֵת פְּטִירַת צַדִּיקֵי עֶלְיוֹן, עוֹבְדֵי ה' בְּאַהֲבָה, בְּמִסִּירַת נַפְשָׁם לַה' בְּחַיֵּיהֶם עֲרֻכִּית וְשַׁחֲרִית בְּקְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הָיוּ מַעֲלִים "מִין נוּקְבִין" לְ"אַבָּא"־ וְ"אִמָּא"** – ("חכמה" ו"בינה") **בְּקְרִיאַת שְׁמַע,** – שמסירות הנפש **כַּיָּדוּעַ** של קריאת שמע, היא "העלאת מ"ן" ל"חכמה" ול"בינה", **(וְכֵן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה דְּ** – תורה **מֵחָכְמָה נָפְקָא),** – התורה באה מ"חכמה", הרי בלימודם תורה יש בו גם מן "העלאת מ"ן" ל"חכמה", **וְעַל־יְדֵי־זֶה הָיוּ נִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים בְּחִינַת "מִין דּוּכְרִין"** – (המשכה מלמעלה), **מִתִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד",** – שכאמור יונקת ומקבלת "חכמה" ממנו, **וְהֵם הֵם הַמְּאִירִים בִּבְחִינַת גִּלּוּי בִּפְטִירָתָם,** – ההמשכות שהיו נמשכות על ידי מסירות נפשם ב'קריאת שמע' ובלימוד התורה – מאירות באופן גלוי בשעת פטירתם, **כַּנּוֹדַע שֶׁכָּל עֲמַל הָאָדָם שֶׁעָמְלָה נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו** – ו"פעל" **לְמַעְלָה בִּבְחִינַת הָעֻלֵּם וְהֶסְתֵּר** – שזה נשאר נעלם ומוסתר למעלה, **מִתְגַּלָּה וּמֵאִיר בִּבְחִינַת גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בְּעֵת פְּטִירָתוֹ.** – הרי לכן, כל ההמשכות שפעלו "העלאת מ"ן" של קריאת שמע ולימוד התורה שלהם, שהיו לפני זה באופן של העלם והסתר למעלה – מתגלות ומאירות למטה בגילוי בשעת פטירתם. **וְהִנֵּה, עַל־יְדֵי גִּלּוּי הָאָרַת תִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד" בִּפְטִירָתָן** – של צדיקי עליון, **מֵאִיר "חֶסֶד הַ' מֵעוֹלָם** – מ"עלמא דאתכסיא" (העולם המכוסה), **עַד עוֹלָם** – ל"עלמא דאתגליא" (העולם המגולה), **עַל יְרֵאָיו**[24], **וּ"פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ"**[25], **לְכַפֵּר עַל עֲוֹן הַדּוֹר, אַף גַּם עַל הַזְּדוֹנוֹת** – עבירות שנעשו במזיד, **שֶׁהֵן מִגּ' קְלִפּוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה,** – שמ"נוגה" באות העבירות בשוגג שעליהן מכפרים

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת דאבא יונק ממזל השמיני כו' והוא תיקון ונוצר אותיות רצון והיא ג"כ עת רצון המתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירת צדיקי עליון עובדי ה' באהבה במסירת נפשם לה' בחייהם ערבית ושחרית בק"ש שעי"ז היו מעלים מ"נ לאו"א בק"ש כידוע. (וכן בת"ת דמחכמה נפקא) ועי"ז היו נמשכים ויורדים בחי' מ"ד מתיקון ונוצר חסד והם הם המאירים בבחי' גילוי בפטירתם כנודע שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה בבחי' העלם והסתר מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו והנה ע"י גילוי הארת תיקון ונוצר חסד בפטירתן מאיר חסד ה' מעולם עד עולם על יראיו ופועל ישועות בקרב הארץ לכפר על עון הדור אף גם על הזדונות שהן מג' קליפות הטמאות שלמטה

---

21. ע"ח שט"ז פ"ו. ובכ"מ. **22.** תשא לד, ז. **23.** בתניא לפנינו: "והוא תיקון ונוצר אותיות רצון והוא ג"כ עת רצון". אבל ב"לוח התיקון" תיקון כ"ק אדמו"ר שליט"א כבפנים. **24.** ע"פ ל' הכתוב - תהלים קג, יז. **25.** ע"ד ל' הכתוב - תהלים עד, יב.

קרבנות, לְפִי שֶׁמַּזַּל דְּ"נוֹצֵר חֶסֶד" – בא מִ"מֹּחָא סְתִימָאָה" – "חכמה שבכתר" דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" מְקוֹר הַבֵּרוּרִים, – משם בא הכוח לענין הבירורים, לברר ולתקן את החושך של שבירת הכלים, וְ**אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא הַכֵּלִים לִנְהוֹרָא** – לאור, **דְּעוֹלָם הַתִּקּוּן.** – לכן זה מכפר על הזדונות הבאים משלש קליפות הטמאות, שהן המדריגה התחתונה ביותר שנעשתה על ידי שבירת הכלים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁאֵינָן מְכַפְּרִים אֶלָּא עַל הַשְּׁגָגוֹת, – על העבירות שנעשו בשוגג, שֶׁהֵן – באות, מֵהִתְגַּבְּרוּת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁ–חיותה היא מַנְהָגָהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" – להאריז"ל, **פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא.** וְלָכֵן נִסְמְכָה – פרשת מרים, לְפָרָשַׁת פָּרָה – אדומה, דַּוְקָא – ללמד אותנו: "מַה פָּרָה וְכוּ'". – מכפרת, כך גם מיתת צדיקים מכפרת, שכן **אופן** הכפרה של מיתת צדיקים הוא כאופן הפעולה של פרה אדומה, כמוסבר לעיל. וּבְיַלְקוּט – שמעוני, פָּרָשַׁת שְׁמִינִי הַגִּירְסָא "מֵי חַטָּאת וְכוּ'": – שם מובא אותו מאמר, אלא שבמקום "פרה" ("מה פרה מכפרת") כתוב שם "מי חטאת", זה מתאים יותר למה שהוסבר לעיל. שכן, ענין הפרה המכפרת ופועלת על שלש קליפות הטמאות – הוא הרי ענין "קידוש **מי** חטאת" שבפרה (לא שריפת הפרה, שברוחניות הענינים היא ענין של **העלאה** – כי־אם "קידוש מי חטאת" שהוא **המשכה** מ"קדש העליון" עד "חכמה סתימאה" מקור הבירורים).

אגרת הקדש

מנוגה לפי שמזל דנוצר ממו"ס דא"א מקור הבירורים ואתהפכא חשוכא דשבירת הכלים לנהורא דעולם התיקון. משא"כ בקרבנות שע"ג המזבח שאינן מכפרים אלא על השגגות שהן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה כמ"ש בלקוטי תורה פ' ויקרא ולכן נסמכה לפ' פרה דוקא מה פרה וכו' ובילקוט פ' שמיני הגי' מי חטאת וכו':

יום שישי י"ט מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 296, כט אשת חיל... עד עמ' קמט, ורכ"ט.

כט. באגרת הקודש זו, סימן כ"ט, מסביר רבנו הזקן את המעלה הנעלית המיוחדת שבלימוד הלכות התורה, עד שחכמינו ז"ל מציינים את ההלכות כ"תגא" ו"כתרה של תורה", וזאת – מפני שגילוי הרצון העליון של מצוות – אשר הרצון העליון של מצוות הוא למעלה מ"חכמה" שבתורה (ומרצון זה מתהווים הלבושים לנשמה שתוכל "לקבל" התגלות זיו השכינה שבגן־עדן) – מתגלה בעיקר בהלכות שבתורה שבעל־פה – המבטאות בבהירות את הרצון העליון שבמצוות. **"אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ כּוּ'".** – זהו פסוק במשלי[1]. כשם שתורה משולה לאשה, על־דרך "ראה חיים עם האשה אשר אהבת"[2] – אומרים חכמינו ז"ל[3] שזה מוסב על חכמת התורה – כך גם כאן משמעות "אשת חיל" היא "תורה", שבתורה עצמה ישנו הענין של "אשת חיל", וישנו "בעלה" של "אשת החיל", וזו כוונת הפסוק, שה"אשת חיל" שבתורה (שכפי שיסביר להלן זה מוסב על ההלכות של תורה שבעל־פה) – היא "עטרה ל"בעלה", לתורה שבכתב, הנקראת "בעל" של ה"אשת חיל". **אִיתָא** – אנו מוצאים בַּגְּמָרָא פֶּרֶק ד' דְּמְגִלָּה[4]: **"וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא חֲלָף כּוּ'"** – על מה שכתוב ב"אבות"[5] המשתמש בכתר (התורה) נלקח (מהעולם) – אומרת על כך הגמרא במסכת מגילה: **"זֶה הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִי שֶׁשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת, כִּתְרָה שֶׁל תּוֹרָה כּוּ'".** – הב"ח אינו גורס שם המלים "כתרה של תורה", אך רבנו הזקן מקבל את הגירסא כפי שהיא מובאת בגמרא שלנו, עם המלים "כתרה של תורה". להלן אומרת הגמרא שם ב"מגילה": **"תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת מֻבְטָח לוֹ כּוּ'".** – שהוא בן עולם הבא. שם ב"מגילה" כתוב "כל השונה הלכות" – בלי ההוספה "בכל יום". ואילו בסיום מסכת נדה[6] הלשון הוא "כל השונה הלכות בכל יום", ומפרש רש"י שם: "הלכות" – "משנה ברייתא הלכה למשה מסיני". ב"אגרת הקודש" סימן כ"ג[7] מפרש רבנו הזקן (לקוח מרש"י[8]) ש"הלכות" היינו "הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה". **וְצָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה נִקְרְאוּ הַהֲלָכוֹת בְּשֵׁם "תַּגָּא" וְ"כִתְרָה שֶׁל תּוֹרָה"? וְגַם, לָמָּה "הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת" דַּוְקָא מֻבְטָח לוֹ כּוּ'",** – שהוא בן עולם הבא, **וְלֹא שְׁאָר דִּבְרֵי תּוֹרָה?** – מדוע לא גם מי שלומד שאר הענינים שבתורה, כמו מקרא, מדרש ואגדה? **וְכֵן לְהָבִין מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בְּפֶרֶק**

אגרת הקדש

כט אשת חיל עטרת בעלה כו'. איתא בגמ' פ"ד דמגילה ודאשתמש בתגא חלף כו' זה המשתמש במי ששונה הלכות כתרה של תורה כו' תנא דבי אליהו כל השונה הלכות מובטח לו כו'. וצריך להבין למה נקראו ההלכות בשם תגא וכתרה של תורה וגם למה השונה הלכות דוקא מובטח לו כו' ולא שאר ד"ת. וכן להבין מארז"ל בפי"א

---

1. יב, ד. 2. קהלת ט, ט. 3. ראה קידושין ל, ב. 4. כח, ב. 5. פרק א' משנה י"ג. 6. עג, א. 7. קלז, א. 8. ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ב.

יא דְּמְנָחוֹת[9]**: "אֲפִלּוּ לֹא שָׁנָה אָדָם אֶלָּא פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית כו'" - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ,** – במצות תלמוד תורה. הגמרא אומרת שם שאותו יהודי קיים מצות "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך"[10], וממה שהגמרא אומרת להלן לפי דעה שניה שפסוק זה אינו **חובה**, הרי מסתבר, שלפי הדיעה הראשונה מוטלת חובה ללמוד תורה בכל הזמנים (פרט לכך, כשמישהו אינו יכול ולמד תורה רק פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית – יצא ידי חובתו), **וְלָמָּה אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּשָׁאָר דִּבְרֵי תוֹרָה?** – הלשון "**פרק** אחד" מורה שמדובר **במשניות**, תורה שבעל־פה, מדרש, איפוא, בזה דוקא הוא יוצא ידי חובתו, ולא בדברי תורה אחרים, כמו מקרא, מדרש ואגדה? **אַךְ מוּדַעַת זֹאת,** – ידוע, **מַה שֶּׁכָּתַב הָאֲרִיז"ל**[11]**, שֶׁכָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לָבֹא בְּגִלְגּוּלִים רַבִּים עַד שֶׁיְּקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג** – 613, **מִצְוֹת הַתּוֹרָה בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** – אלה הם שלשת לבושי הנפש שבהם מקיימים מצוות, מן ההכרח שכל נשמה תעבור גלגולים שונים עד שתקיים כל המצוות – כדי **לְהַשְׁלִים לְבוּשֵׁי נַפְשׁוֹ וּלְתַקְּנָם שֶׁלֹּא יְהֵא לְבוּשָׁא דַּחֲסֵרָא כו',** – לבושים שחסר בהם, כפי שאומר רבנו הזקן בפרק ד' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שלכל נפש אלקית שלשה לבושים שהם מחשבה, דיבור ומעשה של תרי"ג מצוות התורה, ואם חסר בתרי"ג המצוות – חסר הרי בלבושי הנפש, וכדי שלא יהיו לבושים חסרים – מן ההכרח שהנפש תקיים כל תרי"ג מצוות התורה, שאז לבושיה הם בשלימות, **לְבַד**[13] **מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בַּמֶּלֶךְ**[14] – המוטלות על המלך, **שֶׁהוּא** – המלך **מוֹצִיא** ידי חובה את **כָּל יִשְׂרָאֵל** – בקיום מצוות אלו, **כִּי הוּא כְּלוּלוֹת כֻּלָּם כו'**[15]**,** – הוא כולל בתוכו את כל בני ישראל, ובקיומו המצוות התלויות בו הרי זה כאילו שכל בני ישראל קיימו אותן, אך שאר המצוות מן ההכרח שכל נשמה תקיים את כולן, וכיוון שבגלגול אחד הוא לא קיים מצוות מסויימות – מן ההכרח שיבוא עוד פעם בגלגול שני כדי לקיים המצוות שחסרו לו בגלגול הקודם, וכו', **וְהַטַּעַם** – מדוע מן ההכרח שיהיו לו הלבושים מכל תרי"ג המצוות, **הוּא כְּדֵי לְהַלְבִּישׁ** – בלבושים של מצוות, **כָּל תַּרְיַ"ג בְּחִינוֹת וְכֹחוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ,** – כפי שרבנו הזקן קורא לכך בפרק ד' שב"תניא" תרי"ג אברי הנפש – ילביש את כולם בלבושי מצוות, **אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נֶעְדְּרָה כו'.** – שלא יחסר שום לבוש לכל אחת מתרי"ג הבחינות והכוחות של הנפש. **וּבֵאוּר עִנְיָן הֶכְרֵחַ וְצֹרֶךְ לְבוּשִׁים אֵלּוּ,** – מדוע מן ההכרח שיהיו לנפש

אגרת הקדש

דמנחות אפי' לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית כו' יצא י"ח ולמה אינו יוצא י"ח בשאר ד"ת: **אך** מודעת זאת מ"ש האריז"ל שכל אדם מישראל צריך לבא בגלגולים רבים עד שיקיים כל תרי"ג מצות התורה במחשבה דיבור ומעשה להשלים לבושי נפשו ולתקנם שלא יהא לבושא דחסרא כו' לבד מצות התלויות במלך שהוא מוציא כל ישראל כי הוא כללות כולם כו' והטעם הוא כדי להלביש כל תרי"ג בחי' וכחות שבנפשו אחת מהנה לא נעדרה כו'. וביאור ענין הכרח וצורך לבושים אלו מבואר בזהר

---

9. צט, ב. **10.** יהושע א, ח. **11.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ס' הגלגולים הקדמה יא, טז. ובהקדמת ש' המצות (ובע"ח שמ"ט פ"ה) קיצר ולכן לא קשה משם. ועייג"כ של"ה תושב"כ בתחלתו (רסד, ב ואילך)". **12.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר, שבהל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד הועתק הענין עם כמה שינויים: (א) באגה"ק "שיקיים", ובשו"ע "שמקיים"* (**הדגשת הבפועל שבהווה**, ואין מספיק אפילו כשהכל באופן **שבודאי** יקיים. וי"ל נפק"מ - כשלא קיים מחמת אונס. וראה של"ה שם). (ב) באגה"ק מוסיף (מצות) **התורה**. וי"ל שזהו תוס' **טעם** ההכרח, ואינו נוגע כ"כ בשו"ע. ועוד ועיקר - מוכרח להוסיף כאן כיון שמבאר אח"כ וז"מ **דרבנן** כו'. (ג) בשו"ע הסדר "במעשה דבור ומחשבה". ואולי י"ל הטעם דבשניהם כתב ע"פ הכלל לא זו אף זו (ראה תוס' ריש יבמות). ולכן בשו"ע דעיקרו בנוגע למעשה קמ"ל דאפילו כשיש מעשה - בשביל דבור כו' ג"כ מתגלגל, ובאגה"ק (נשמתא דאורייתא) קמ"ל דאפילו כשיש מח' מתגלגל בשביל דבור וכו'. (ד) בשו"ע שם - **פס"ד ברור** - מוסיף הביאור "ודיבור ומח' הוא לימוד הלכותיהן, ע"ד שאמרו (מנחות קי) חכמים ע"פ זאת תורת החטאת וגו' שכל העוסק בת"ת כאילו כו'". ואולי עד"ז הטעם שבמקום "אדם" כאן - כתב שם 'נפש'". **13.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "צ"ע שבשו"ע - שכנ"ל צ"ל הפס"ד יותר ברור - אין כל הפיסקא והענין ד'לבד מצות התלויות במלך כו'". **14.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אבל בתו"א נג, ג הלשון: שכ"א מישראל צריך לקיים כל התרי"ג מצות לבד מצות המלך שהמלך הוא מוציא כל ישראל וכל המצות מחויב כ"א לקיים וצריך להיות בגלגול או בבחי' **עיבור**. ועד"ז בלקו"ת יוהכ"פ (סט, א): ואפי' מצות כהנים וכה"ג ע"י **עיבור** או גלגול". **15.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "(וכ"ה בתו"א שם) - ולא הזכיר כה"ג. (וכ"ה במשנת חסידים מסכת חיוב הנשמות רפ"ב). ובלקו"ת שם מפורש "צריך כל אדם לקיים... ואפי' מצות כהנים וכה"ג". אבל בס' הגלגולים פ"ד כולל ביחד "מצות... לכהן, ללווים... למלכים... לדיינים וכיו"ב". ואולי י"ל ד"הוא כללות כולם" דבאגה"ק כאן הוא עיבור שכתב בס' הגלגולים שם. ועפ"ז יומתק דבמקום "מפני חשיבותו" שבמ"ח שם - כותב אדה"ז כי הוא כללות כולם".

---

*) כ"ה בדפ' זיטומיר תר"ח, תרט"ז. ווארשא תרנ"ה. ווילנא תרס"ה (ואילך). אבל בדפוס ראשון (שקלאוו תקנ"ד) "שתקיים". וכ"ה בדפוסי: לבוב, תקנ"ט; קאפוסט, תקע"ד; קאפוסט, תקפ"ח; ווארשא ת"ר; טשערנאוויץ תר"ט; לבוב תר"י; טשערנאוויץ תר"כ.

לבושים אלה, מְבֹאָר בַּזֹּהַר[16], וּמוּבָן לְכָל מַשְׂכִּיל, כִּי לִהְיוֹת שֶׁנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁבָּאָדָם הֵן בְּחִינוֹת נִבְרָאִים, וְאִי־אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא לְהַשִּׂיג שׁוּם הַשָּׂגָה בְּבוֹרֵא וְיוֹצֵר הַכֹּל, אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. – נברא שהוא בעל גבול, אינו יכול להשיג שום השגה בבורא שהוא "אין סוף" ובלי גבול. שזה כפי ש"אור אין סוף" הוא למעלה מעולמות בכלל – אי אפשר שתהיה לשום נברא השגה בו, וְגַם אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֵאִיר ה' מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ – הארה בלבד מאורו, וְהֶאֱצִיל בְּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַדְרֵגוֹת רַבּוֹת, מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה, – מדריגה למטה ממדריגה, בְּבְחִינַת צְמָצוּמִים עֲצוּמִים וּלְבוּשִׁים רַבִּים וַעֲצוּמִים – לבושים רבים המעלימים ביותר על האור ומסתירים אותו, הַיְדוּעִים לְיוֹדְעֵי חֵן, – חכמה נסתרה (תורת הקבלה), וְנִקְרָאִים בְּ"אַדְרָא רַבָּה"[17] בְּשֵׁם "שְׂעָרוֹת", – כשם ששערה חיותה מצומצמת, עד שיכולים לגזוז אותה מבלי להרגיש שום כאב – כך החיות הנמשכת על ידי הצמצומים, נקראת "שערות", כלומר המשכה מצומצמת ביותר, וּכְדִכְתִיב – וכמו שכתוב בְּדָנִיֵּאל[18]: "וּשְׂעַר רֹאשֵׁהּ כַּעֲמַר נְקֵא כּוּ" – ושערות ראשו הן כצמר לבן, כלומר, שישנן למעלה המשכות הנקראות בשם "שערות", הרי, גם אחרי כל הצמצומים, אַף־עַל־פִּי־כֵן, לֹא יָכְלָה הַנֶּפֶשׁ אוֹ הָרוּחַ וּנְשָׁמָה לְמִסְבַּל – לסבול הָאוֹר, כִּי טוֹב וּמָתֹק הָאוֹר וְכוּ', – כלומר, טוב כזה ומתיקות כזו שאין בכוח הנברא ל"קבלם" מבלי שיגוע מהמתיקות – כפי שיסביר להלן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19]: "לַחֲזוֹת בְּנֹעַם ה'", לְשׁוֹן נְעִימוּת וַעֲרֵבוּת וּמְתִיקוּת וְתַעֲנוּג עָצוּם לְאֵין קֵץ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[20]: "אָז תִּתְעַנַּג עַל ה', וְהִשְׁבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת[21] כּוּ'", – "צחצחות" הוא לְשׁוֹן "צִחֵה צָמָא", – צמאון שאינו נרווה, אלא צמא תמיד ליותר, שכן התענוג הוא אין־סופי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[22], וְאֵין בְּכֹחָהּ – של הנשמה, לְקַבֵּל הַנְּעִימוּת וַעֲרֵבוּת הַצַּחְצָחוֹת, שֶׁלֹּא תֵּצֵא מִנַּרְתִּיקָהּ – מהמוגבלות שלה, וְ – לא תִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתָהּ כְּנֵר – הבטל בַּאֲבוּקָה. – מפאת האור הגדול של האבוקה, בטל אור הנר לגמרי במציאות – כך מצד האור הגדול של התענוג והמתיקות היתה הנפש בטלה ממציאותה, אִם לֹא, שֶׁמִּבְּחִינַת אוֹר זֶה עַצְמוֹ תִּשְׁתַּלְשֵׁל וְתִמָּשֵׁךְ מִמֶּנּוּ אֵיזוֹ הֶאָרָה מוּעֶטֶת, בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה בְּצִמְצוּמִים רַבִּים, עַד שֶׁיִּבָּרֵא מִמֶּנָּה – מההארה שבאה מן האור, לְבוּשׁ אֶחָד נִבְרָא, מֵעֵין מָהוּת אוֹר זֶה, לְהַלְבִּישׁ – בלבוש זה את הַנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה, וְדֶרֶךְ לְבוּשׁ זֶה שֶׁהוּא מֵעֵין אוֹר זֶה תּוּכַל – הנשמה לְהָנוֹת מִזִּיו אוֹר זֶה וּלְהַשִּׂיגוֹ, וְלֹא תִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתָהּ, – שכן, כיוון שהלבוש בא מאור זה, הרי זה מעניק כוח לנפש "לקבל" את האור, וכיוון שהלבוש הוא הרי "נברא", יכולה הנשמה להתלבש בלבוש זה, והלבוש עצמו אינו בטל במציאות באור זה, מפני שהוא הרי בא מאור זה עצמו – ואלה הם לבושי המצוות, וְכִמְשַׁל הָרוֹאֶה כַּשֶּׁמֶשׁ דֶּרֶךְ עֲשָׁשִׁית זַכָּה וּמְאִירָה וְכוּ', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[23]: "וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן, וַיַּעַל כּוּ'", – על הר סיני", שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בֶּעָנָן וְעָלָה וְרָאָה דֶּרֶךְ הֶעָנָן וְכוּ', – שהענן שימש כלבוש למשה שיוכל "לקבל" הגילויים על הר סיני, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ב' דַּף רי וְרכט.

אגרת הקדש

ומובן לכל משכיל כי להיות שנפש רוח ונשמה שבאדם הן בחי' נבראים וא"א לשום נברא להשיג שום השגה בבורא ויוצר הכל א"ס ב"ה וגם אחרי אשר האיר ה' מאורו ית' והאציל בבחי' השתלשלות מדרגות רבות מדרגה אחר מדרגה בבחי' צמצומים עצומים ולבושים רבים ועצומים הידועים לי"ח ונקראים באד"ר בשם שערות וכדכתיב בדניאל ושער רישה כעמר נקא כו' אעפ"כ לא יכלה הנפש או הרוח ונשמה למסבל האור כי טוב ומתוק האור וכו' כמ"ש לחזות בנועם ה' לשון נעימות ועריבות ומתיקות ותענוג עצום לאין קץ כמ"ש אז תתענג על ה' והשביע בצחצחות כו' לשון צחה צמא כמ"ש בזהר ואין בכחה לקבל הנעימות ועריבות הצחצחות שלא תצא מנרתקה ותתבטל ממציאותה כנר באבוקה אם לא שמבחי' אור זה עצמו תשתלשל ותמשך ממנו איזו הארה מועטת בדרך השתלשלות מדריגה אחר מדרגה בצמצומים רבים עד שיברא ממנה לבוש אחד נברא מעין מהות אור זה להלביש הנפש רוח ונשמה ודרך לבוש זה שהוא מעין אור זה תוכל ליהנות מזיו אור זה ולהשיגו ולא תתבטל ממציאותה וכמשל הרואה בשמש דרך עששית זכה ומאירה וכו' וכמ"ש ויבא משה בתוך הענן ויעל כו' שנתלבש בענן ועלה וראה דרך הענן וכו' כמ"ש בזח"ב דר"י ורכ"ט.

---

16. ח"ב רי, ב. שם רכט, ב. **17.** זח"ג קכח, ב. ואילך. **18.** ז, ט. **19.** תהלים כז, ד. **20.** ישעי' נח, יא. **21.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א מג"א צח, סע"ב. אוה"ת תצוה (ע' א' תרו). פרדס ש' הצחצחות". **22.** ח"ב רי, ב. **23.** משפטים כד, יח.

יום שבת קודש כ' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמט, והנה אור זה... עד עמ' 298, כולא חד.

אגרת הקדש

והנה אור

זה הגנוז לצדיקים לע"ל הנק' בשם נועם ה' וצחצחות להתענג על ה' וד' מאות עלמין דכסופין דמתענגי בהון צדיקייא כו' כמ"ש ארבע מאות שקל כסף כו' הנה יש בו מעלות ומדרגות רבות מאד גבוה מעל גבוה אך הארה מועטת היורדת מדרגה אחר מדרגה לברוא לבוש זה היא מבחי' מדרגה האחרונה שבאור זה ונקראת בשם מדרגה החיצונה ואחוריים דרך משל כמ"ש בזהר דר"ח ע"ב (עיין בס' מק"מ) ור"י ע"ב ומה דאשתאר כו' והנה כמו שבנשמת האדם יש בה כח התענוג שמתענגת ממה שיש לה ענג ממנו כמו מהשכלת שכל חדש וכה"ג ובחי' חיצוניות ואחוריים של כח ובחי' התענוג שבה היא בחי' כח הרצון שבה שהוא רוצה מה שהוא רוצה דהיינו דבר שאינו צער שהצער היפך תענוג. וככה עד"מ באור א"ס ב"ה ג"כ כביכול הרצון העליון ב"ה היא בחי' חיצוניות ואחוריים לבחי' ענג העליון ונועם ה' וצחצחות ועלמין דכסופין הנ"ל הגם שהם מיוחדים בתכלית היחוד שהוא ית' ורצונו אחד ולא כרצון האדם ח"ו לא מיניה ולא מקצתיה ואין דמיון ביניהם כלל אעפ"כ דברה תורה כלשון בנ"א לשכך האזן מה שיכולה לשמוע במשל ומליצה מנשמת האדם הכלולה מכח התענוג והרצון והחכמה והבינה וכו' וכנראה בחוש שכשאדם משכיל

1 **וְהִנֵּה, אוֹר זֶה הַגָּנוּז לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם**
2 **"נֹעַם ה'" וְ"צַחְצָחוֹת",** – צמאון של תענוג, **לְהִתְעַנֵּג עַל ה',**
3 **וְ"ד' מֵאוֹת עָלְמִין דְּכִסּוּפִין דְּמִתְעַנְּגֵי בְּהוֹן צַדִּיקַיָּא כּוּ'"**[24],
4 – וארבע מאות העולמות של "ביסופין" מלשון "נכסוף
5 נכספת"[25], שהצדיקים
6 מתענגים בהם, **כְּמוֹ**
7 **שֶׁכָּתוּב**[26]**: "אַרְבַּע מֵאוֹת**
8 **שְׁקָל כֶּסֶף כּוּ'"** – שעל־
9 פי קבלה, משמעותם
10 הרוחנית היא, ארבע
11 מאות עולמות של כוסף
12 ותענוג לצדיקים, **הִנֵּה יֵשׁ**
13 **בּוֹ** – באור זה, **מַעֲלוֹת**
14 **וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת מְאֹד,**
15 **גָּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ,** – עד
16 כמה שמדריגה אחת
17 תהיה גבוהה, ישנה עוד
18 מדריגה למעלה ממנה,
19 **אַךְ הֶאָרָה מוּעֶטֶת**
20 **הַיּוֹרֶדֶת מַדְרֵגָה אַחַר**
21 **מַדְרֵגָה לִבְרֹא לְבוּשׁ זֶה,**
22 – הלבוש הנזכר לעיל
23 המאפשר לנשמה לקבל
24 את האור, **הִיא מִבְּחִינַת**
25 **מַדְרֵגָה הָאַחֲרוֹנָה**
26 **שֶׁבָּאוֹר זֶה, וְנִקְרֵאת**
27 **בְּשֵׁם "מַדְרֵגָה הַחִיצוֹנָה"**
28 – לא הפנימיות של האור,
29 אלא החיצוניות בלבד,
30 **וַ"אֲחוֹרַיִם" דֶּרֶךְ־מָשָׁל,**
31 **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּיּוֹתֵר דַּף**
32 **רח עַמּוּד ב (עַיֵּן בְּסֵפֶר מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ**[27]**) וְ** – דף **רי עַמּוּד ב:**
33 **וּמַה דְּאִשְׁתְּאַר כּוּ'.** – וממה שנשאר מאור זה נוצרים
34 הלבושים לנשמה. להלן יסביר רבנו הזקן, שחיצוניות האור
35 שממנה נמשכים הלבושים, הרי זה מהרצון העליון הנקרא
36 חיצוניות לגבי תענוג, שכן – כפי שיסביר להלן – רצון הוא
37 חיצוניות התענוג. **וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם יֵשׁ בָּהּ כֹּחַ**
38 **הַתַּעֲנוּג שֶׁמִּתְעַנֶּגֶת מִמַּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֹנֶג מִמֶּנּוּ**[28]**, כְּמוֹ**
39 **מֵהַשְׂכָּלַת שֵׂכֶל חָדָשׁ וּכְהַאי גַּוְנָא,** – וכדומה, כשנשמת
40 האדם מבינה רעיון שכלי חדש, היא מתענגת מכך, וכן משאר
41 דברים שהאדם מתענג בהם, **וּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת וַאֲחוֹרַיִם שֶׁל**
42 **כֹּחַ וּבְחִינַת הַתַּעֲנוּג שֶׁבָּהּ** – שבנפש, **הִיא בְּחִינַת כֹּחַ הָרָצוֹן**
43 **שֶׁבָּהּ, שֶׁהוּא רוֹצֶה מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה, דְּהַיְנוּ**[29] **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
44 **צַעַר, שֶׁהַצַּעַר הֵפֶךְ הַתַּעֲנוּג.** – לכן, דבר שהוא צער אין הנפש
45 רוצה בו. כלומר, דבר שאדם רוצה בו, הרי זה מפני שיש לו
46 תענוג בו, הרי שתענוג
47 הוא הפנימיות של הרצון
48 שהוא חיצוניות לגבי
49 התענוג. **וְכָכָה עַל־דֶּרֶךְ־**
50 **מָשָׁל בְּאוֹר אֵין־סוֹף**
51 **בָּרוּךְ־הוּא גַּם־כֵּן,**
52 **כִּבְיָכוֹל, הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן**
53 **בָּרוּךְ־הוּא הִיא בְּחִינַת**
54 **חִיצוֹנִיּוּת וַאֲחוֹרַיִם**
55 **לִבְחִינַת "עֹנֶג הָעֶלְיוֹן"**
56 **וְ"נֹעַם ה'" וְ"צַחְצָחוֹת"**
57 **וְ"עָלְמִין דְּכִסּוּפִין"**
58 **הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל.** – שכל
59 אלה הם העונג העליון,
60 ואילו הרצון הוא
61 החיצוניות מזה, וכשאנו
62 אומרים שהלבוש לנשמה
63 הוא מ"אחוריים"
64 ו"חיצוניות" העונג העליון
65 – הרי שהלבוש בא
66 מהרצון העליון, **הֲגַם שֶׁ** –
67 הרצון העליון והעונג
68 העליון, **הֵם מְיֻחָדִים**
69 **בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, שֶׁהוּא**
70 **יִתְבָּרֵךְ וּרְצוֹנוֹ אֶחָד, וְלֹא**
71 **כִּרְצוֹן הָאָדָם חַס־**
72 **וְשָׁלוֹם,** – שרצונו של
73 אדם איננו דבר אחד עם עצם הנפש, כי־אם כוח מהנפש, אך
74 הרצון העליון הוא הרי דבר אחד עם הקדוש ברוך הוא, **לֹא**
75 **מִנֵּיהּ וְלֹא מִקְּצָתֵיהּ,** – לא ממנו ולא ממקצת ממנו, **וְאֵין דְּמְיוֹן**
76 **בֵּינֵיהֶם כְּלָל** – בין רצונו של אדם לבין הרצון העליון. כיצד,
77 איפוא, יכולים לחלק בין התענוג לבין הרצון למעלה, ולומר
78 שתענוג הוא פנימיות הרצון, והרצון – חיצוניות? **אַף־עַל־פִּי־כֵן**
79 **דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם**[30]**, לְשַׁכֵּךְ הָאֹזֶן מַה שֶּׁיְּכוֹלָה**
80 **לִשְׁמֹעַ בְּמָשָׁל וּמְלִצָה,** – ובהשוואה **מִנִּשְׁמַת הָאָדָם הַכְּלוּלָה**
81 **מִכֹּחַ הַתַּעֲנוּג וְהָרָצוֹן וְהַחָכְמָה וְהַבִּינָה וְכוּ',** – וכשם שבאדם
82 התענוג הוא פנימיות הרצון וכו' כך גם אנו אומרים למעלה,

---

24. ראה זח"א קכג, ב. **25.** ויצא לא, ל. **26.** חיי שרה טו, כג. **27.** לזהר שם. **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל ומוכרח להוסיפה כאן בבי' דרצון הוא חיצוניות התענוג לשלול האופן הב' המדובר בהמשך תרס"ו ע' סה ואילך. והמסקנא בע' עג ואילך שם כבכאן". **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהיינו כו' התענוג - הוספת ביאור מוכרחת כאן. כנ"ל". **30.** רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט.

אגרת הקדש

איזה שכל חדש נפלא אזי באותה רגע עכ"פ נולד לו תענוג נפלא בשכלו מכלל שהתענוג הוא למעלה מעלה מבחי' השכל והחכמה רק שמלובש בבחי' שכל וחכמה וכשהאדם מרגיש השכל וחכמה דהיינו שמשיגה ומבינה היטב אזי מרגיש ג"כ בחי' התענוג המלובש בחכמה ולכן נקראת בחי' בינה בשם עוה"ב בזוה"ק שהיא בחי' התגלות החכמה עם התענוג המלובש בה שמשיגים הצדיקים בג"ע ומשכילים בפנימיות התורה דאורייתא מחכמה נפקא ואורייתא וקב"ה כולא חד:

וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, שֶׁכְּשֶׁאָדָם מַשְׂכִּיל אֵיזֶה שֵׂכֶל חָדָשׁ נִפְלָא, אֲזַי בְּאוֹתָהּ רֶגַע עַל־כָּל־פָּנִים נוֹלַד לוֹ[31] תַּעֲנוּג נִפְלָא בְּשִׂכְלוֹ, מִכְּלָל – הרי זה מראה שֶׁהַתַּעֲנוּג הוּא לְמַעְלָה מַעֲלָה מִבְּחִינַת הַשֵּׂכֶל וְהַחָכְמָה, רַק שֶׁמְּלֻבָּשׁ – התענוג בִּבְחִינַת שֵׂכֶל וְחָכְמָה, וּכְשֶׁהָאָדָם מַרְגִּישׁ הַשֵּׂכֶל וְחָכְמָה, דְּהַיְנוּ שֶׁמַּשִּׂיגָהּ וּמְבִינָהּ הֵיטֵב, אֲזַי מַרְגִּישׁ גַּם־כֵּן בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג הַמְלֻבָּשׁ בַּחָכְמָה. וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּחִינַת בִּינָה בְּשֵׁם "עוֹלָם הַבָּא" בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[32], שֶׁהִיא – "בינה" בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת הַחָכְמָה עִם הַתַּעֲנוּג הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ, שֶׁמַּשִּׂיגִים הַצַּדִּיקִים בְּגַן־עֵדֶן וּמַשְׂכִּילִים – השכלות, בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נָפְקָא[33], – תורה באה מ"חכמה", וְאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד[34]: – תורה והקדוש־ברוך־הוא הכל דבר אחד[35], הרי מובן בפנימיות התורה, באופן ההשגה שבגן־עדן, שם משיגה הנשמה **מהות** האלקות, **תענוג שהוא פנימיות בנ"ל** – (הוספת כ"ק רבינו) – יש לה הרי השגה ב"אור אין סוף", וכדי שיהיה ביכולתה לקבל זאת, מן ההכרח להזדקק ללבושי המצוות, כמוסבר לעיל. להלן יסביר רבנו הזקן, שבנוסף למה שמצוות הן לבושים לנשמה, כדי שתוכל "לקבל" הגילוי של הזיו וההארה מאלקות, הן גם מחברות את המדריגה העליונה ביותר (מדריגת הכתר) עם הדברים הגשמיים שבהם נעשית המצוה, ובכך הן "עמודים" המחברים את העליון ביותר של הבית עם התחתון ביותר של הבית, שכן כך המצוות מחברות מדריגת הכתר עם הדברים הגשמיים של המצוות.

31. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ ההרגשה באה לאח"ז - כההמשך - בעוה"ב וכל זמן שאין הרגשה - אין זה 'קבלת הנעימות'". **32.** ח"ב קנח, א. **33.** זח"ב פה, א. **34.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד התענוג שנולד ונפיק כשנולד ומשכיל שכל והיא נועם ה' וכו'". **35.** זח"א כד, א. ועוד.

המשך ביאור למס' עירובין ליום רביעי עמ' א

טפחים, ומשום כך לא חלקה רשות לעצמה, אלא נחשבה לחלק מהרשות שהיא בו.

הגמרא מביאה דין נוסף באמת המים: תַּנְיָא אִידָךְ – בברייתא אחרת שנינו, אַמַּת הַמַּיִם הָעוֹבֶרֶת בֵּין הַחַלּוֹנוֹת, כלומר שיש בתים משני צדי האמה, ויש בהם חלונות שדרכם ממלאים מים מהאמה [ציור יד], פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טפחים מְשַׁלְשֵׁל דְּלִי וּמְמַלֵּא, אך אם יש שְׁלֹשָׁה טפחים, אֵין מְשַׁלְשֵׁל דְּלִי וּמְמַלֵּא. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טפחים, מְשַׁלְשֵׁל דְּלִי וּמְמַלֵּא, אַרְבָּעָה, אֵין מְשַׁלְשֵׁל דְּלִי וּמְמַלֵּא. מבררת הגמרא: בְּמַאי עָסְקִינַן – באיזה דבר עוסקת הברייתא, שעל זה אמרה שרק אם יש שם פחות משלשה או ארבעה טפחים מותר למלאות, אִילֵימָא – אם נאמר שהברייתא עוסקת בְּאַמַּת הַמַּיִם גּוּפָהּ – בשיעור הרוחב של אמת המים עצמה, שחכמים סוברים, שאם היא רחבה שלשה טפחים, הרי היא כרמלית, ואסור להכניס ממנה לבית שהוא רשות היחיד, ורבן שמעון בן גמליאל סובר שאינה כרמלית אלא אם היא רחבה ארבעה טפחים, אם כן קשה, וְאֶלָּא הָא [–דבר זה] דְּרַבִּי אַתָּא – שכשבא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, שאין כַּרְמְלִית פְּחוּתָה מֵאַרְבָּעָה טפחים, כלומר שרק מקום שיש בו ארבעה טפחים הרי הוא חולק רשות לעצמו להיקרא 'כרמלית', לֵימָא – האם נאמר שִׁבְתָנְאֵי אַמְרָהּ לִשְׁמָעְתֵּיהּ – ששמועה זו שאמר, מחלוקת תנאים היא, שהרי חכמים אמרו שדי שיהיה באמה שלשה טפחים כדי שתהיה כרמלית. אֶלָּא, ודאי הברייתא עוסקת בַּאֲגַפֶּיהָ – ברוחב גדות האמה, שהאמה רחבה ארבעה טפחים, והרי היא כרמלית, וְהנידון כמה שיעור יהא ברוחב האגפים הוא לענין זה שיהיה מותר לְהַחֲלִיף, כלומר למלאות מים מהאמה, על ידי שיוציא את הדלי מהבית ויניחנו באגפים, ויטלנו משם לאמה, וימלא את הדלי ושוב יניחנו על האגפים, ומשם יכניסו לבית, שכדי שיהא מותר להחליף צריך שמקום האגפים יהיה 'מקום פטור', ובכך נחלקו, שחכמים אמרו, שרק אם הם רחבים פחות משלשה טפחים הם מקום פטור, ורבן שמעון בן גמליאל אמר, שכל שהם פחות מארבעה טפחים הם מקום פטור.

מקשה הגמרא: איך ניתן לפרש שהברייתא מדברת לענין להחליף, וְהָא – והרי כִּי אֲתָא – כשבא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, מְקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה שהוא מקום פטור, שעומד בין רשות הרבים לרשות היחיד, מוּתָּר גם לִבְנֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד וְגם לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים לְכַתֵּף עָלָיו את משאם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ להכניס מרשות לרשות דרך שם, ואיך ניתן לפרש שהברייתא אמרה שמותר להכניס מן המים שבאמה לרשות היחיד דרך אגפיה שהוא מקום פטור, והלא אסור להכניס מרשות לרשות דרך מקום פטור. מתרצת הגמרא, הָתָם – שם, בדברי רבי יוחנן, מדובר שהמקום פטור עומד בין רְשׁוּיוֹת דְּאוֹרַיְיתָא, כלומר, שהוא עושה דרך המקום פטור, דבר שאם היה עושהו שלא דרך מקום פטור, היה עושה איסור דאורייתא, ולכן אסרו חכמים לעשות כן גם דרך מקום פטור,

יום ראשון

יום שישי — יד חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, ששי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והנה בהיות . . . קמז תאמין.

"מה' מִצְעֲדֵי גֶּבֶר כּוֹנָנוּ", לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ תְּעוּדָה רוּחָנִית בַּחַיִּים, וְהוּא: לְהִתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדַת הַבִּנְיָן לַעֲשׂוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְכָל אֶחָד בַּאֲשֶׁר הוּא וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, צָרִיךְ לְהִתְעַנְיֵן בְּכָל מַאֲמְצֵי כֹּחוֹ לְחַפֵּשׂ בְּחֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ לִמְצֹא אֵיזֶה פַּרְנָסָה רוּחָנִית כְּמוֹ שֶׁהוּא מְחַפֵּשׂ אַחַר פַּרְנָסָה גַּשְׁמִית. וְהוּא לְפִי שֶׁדַּרְכּוֹ - שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא - יֶחְפָּץ, כִּדְכְתִיב בְּאַבְרָהָם "כִּי יְדַעְתִּיו גוֹ' וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה'", כִּי יֵשׁ שְׁנֵי דְּרָכִים: דֶּרֶךְ הַטֶּבַע וְשֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע, הָעוֹלָם בְּרָאוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת נִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע - בְּעֵינֵי בָשָׂר - וְהוּא דֶּרֶךְ אֱלֹקִים. תּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם דֶּרֶךְ הָוָיָ', וְהוּא הַמְשָׁכָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע בַּטֶּבַע, אֲשֶׁר בִּגְלַל זֹאת הִנֵּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה מִן הַטֶּבַע בַּטֶּבַע.

יום שני

שבת — טו חשון — ה'תש"ד

הַפְטוֹרָה: וְאִשָּׁה – בְּנָהּ וַתֵּצֵא.

שיעורים. חומש: וירא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והנה יש . . . כוכבים.

די נשמה ווארט אויבען אויף דעם זמן, ווען זי וועט זוכה זיין אראָפּגעהן אין א גוף, ווייל די נשמה פילט, וואָס זי קען אויפטאָן זייענדיק דָא למטה. זי קען קומען צו דעם להתענג על הוי'. איז אויף ווען לייגט מען עס אָפּ?

הַנְּשָׁמָה מְצַפָּה לְמַעְלָה לַזְּמַן בּוֹ תִּזְכֶּה לָרֶדֶת לַגּוּף, כִּי הַנְּשָׁמָה חָשָׁה מַה הִיא מְסֻגֶּלֶת לִפְעֹל בִּהְיוֹתָהּ כָּאן לְמַטָּה. הִיא מְסֻגֶּלֶת לְהַגִּיעַ לַ"לְהִתְעַנֵּג עַל הָוָיָ'". אִם כֵּן, לְמָתַי דּוֹחִים זֹאת?

יום שלישי

יום ראשון — טז חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ח"ש, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: כח. למה . . . מטה מנוגה.

המחשבה היא לבוש ומשרת השכל והמדות. בשעה אשר אין לה שירות בשכל או במדות, גם אז פועלת פעולתה לחשוב ולהרהר, אבל פעולתה לא לבד שאינה תוכנית, אלא היא גם פרועה לשמצה . . . ומבואר כי סיבת המחשבות זרות או רעות הוא די פוסטקייט פון קאָפּ, דכאשר השכל עסוק אז יש להמחשבה מה לשרת ואין מקום למחשבות של שטות והבל שאין בהם ממש.

הַמַּחֲשָׁבָה הִיא לְבוּשׁ וּמְשָׁרֵת הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת. בְּשָׁעָה אֲשֶׁר אֵין לָהּ שֵׁרוּת בַּשֵּׂכֶל אוֹ בַּמִּדּוֹת, גַּם אָז פּוֹעֶלֶת פְּעֻלָּתָהּ לַחֲשֹׁב וּלְהַרְהֵר, אֲבָל פְּעֻלָּתָהּ לֹא לְבַד שֶׁאֵינָהּ תָּכְנִית, אֶלָּא הִיא גַּם פְּרוּעָה לִשְׁמְצָה... וּמְבֹאָר כִּי סִבַּת הַמַּחֲשָׁבוֹת זָרוֹת אוֹ רָעוֹת הוּא הָרֵיקָנוּת שֶׁל הָרֹאשׁ, דְּכַאֲשֶׁר הַשֵּׂכֶל עָסוּק אָז יֵשׁ לְהַמַּחֲשָׁבָה מַה לְּשָׁרֵת וְאֵין מָקוֹם לְמַחֲשָׁבוֹת שֶׁל שְׁטוּת וְהֶבֶל שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ.

יום רביעי

יום שני | יז חשון | ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שני עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: והנה מודעת . . . חטאת וכו׳.

מ׳דארף היטען דעם זמן, מ׳דארף מקבל זיין עולה של תורה. יעדער זמן, יעדער טאָג וואָס גייט אוועק, איז דאס ניט נאָר א טאָג נאָר א ענין אין לעבען, די טעג גייען כמאמר (ירושלמי ברכות פ״א ה״א) יום נכנס ויום יוצא שבת נכנס כו׳ חדש כו׳ שנה כו׳. דער טאַטע האָט געזאָגט בשם רבינו הזקן: אזומערדיגער טאָג און אווינטערדיגע נאַכט איז א יאהר.

צָרִיךְ לִשְׁמֹר עַל הַזְּמַן, צָרִיךְ לְקַבֵּל עֲלֵהּ שֶׁל תּוֹרָה. כָּל זְמַן, כָּל יוֹם שֶׁחוֹלֵף, הֲרֵי זֶה לֹא רַק יוֹם, אֶלָּא עִנְיָן בַּחַיִּים. הַיָּמִים חוֹלְפִים כְּמַאֲמָר (יְרוּשַׁלְמִי בְּרָכוֹת פֶּרֶק א׳ הֲלָכָה א׳) ״יוֹם נִכְנָס וְיוֹם יוֹצֵא שַׁבָּת נִכְנָס כו׳ חֹדֶשׁ כו׳ שָׁנָה כו׳״. אַבָּא [אַדְמו״ר הָרַשַׁ״ב] אָמַר בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: יוֹם קִיצִי וְלַיְלָה חָרְפִּי – זוֹהִי שָׁנָה.

יום חמישי

יום שלישי | יח חשון | ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שלישי עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: כט. אשת . . . קמט ורכ״ט.

בְּ״תוֹרָה אוֹר״ פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל ״לְהָבִין מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז״ל יָפָה שָׁעָה״, יֵשׁ טָעוּת הַדִּפּוּס. וְכָךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת: ״וְיִהְיֶה בִּבְחִינַת בִּטּוּל (אֲבָל עַכְשָׁו... הֵינוּ בְּחִינַת אִיסָר, וְעַיֵּן מַה שֶּׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בְּפֵרוּשׁ אִסְרִי לַגֶּפֶן) שֶׁהוּא בְּחִינַת חֵפֶץ, וּכְתִיב הוֹדוֹ... תּוֹךְ כָּל עָלְמִין, אֲבָל תַּכְלִית הַכַּוָּנָה״.

יום שישי

יום רביעי | יט חשון | ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, רביעי עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: והנה אור . . . 298 חד.

מענה רבינו הזקן ליחידות: חסידות איז שמע ישראל, שמע ר״ת שאו מרום עיניכם, ואומר מרום ולא שמים, מרום איז העכער און העכער, להגיע למעלה מן השכל. וזה גופא להבינו בשכל, וכמו שאומר וראו מי ברא אלה.

מַעֲנֶה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לִיחִידוּת: חֲסִידוּת הִיא ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל״, ״שְׁמַע״ רָאשֵׁי תֵּבוֹת ״שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם״, וְאוֹמֵר ׳מָרוֹם׳ וְלֹא ׳שָׁמַיִם׳, ׳מָרוֹם׳ הוּא גָּבֹהַּ וְיוֹתֵר גָּבֹהַּ, לְהַגִּיעַ לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל. וְזֶה גּוּפָא לַהֲבִינוֹ בַּשֵּׂכֶל, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמֵר ״וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה״.

שבת קודש

יום חמישי | כ חשון | ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: והנה רצון . . . קן האדם.

יום הולדת את אדמו"ר מהורש"ב נ"ע – שנת כתר"א – כלשון הצ"צ. נקרא ע"ש אדמו"ר האמצעי וחצי שם אביו של הצ"צ.

בכל שנה ביום הולדתו הי' אאמו"ר אומר דא"ח, אלא שהי' בחשאי, מלבד כשאירע בש"ק. ביום ההולדת האחרון בעלמא דין, אמר מאמר נתת ליראך נס להתנוסס מפני קושט סלה. כשסיים אמר לי: ביום הולדת צריך לומר חסידות. יתן השי"ת לך מתנה שתאמר חסידות ביום הולדת שלך, אלא שיהי' בחסד וברחמים. – האָט עס געדויערט זיבען יאָהר.

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת אַדְמוֹ"ר מְהוֹרַשַׁ"ב נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן – שְׁנַת כְּתָר"א – כִּלְשׁוֹן הַ"צְּמַח צֶדֶק". נִקְרָא עַל שֵׁם אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי וַחֲצִי שֵׁם אָבִיו שֶׁל הַ"צְּמַח צֶדֶק".

בְּכָל שָׁנָה בְּיוֹם הֻלַּדְתּוֹ הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] אוֹמֵר דא"ח [= דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, חֲסִידוּת], אֶלָּא שֶׁהָיָה בַּחֲשָׁאי, מִלְּבַד כְּשֶׁאֵרַע בְּשַׁבַּת־קֹדֶשׁ. בְּיוֹם הַהֻלֶּדֶת הָאַחֲרוֹן בְּעָלְמָא דֵּין [=בְּעוֹלָם הַזֶּה] אָמַר מַאֲמָר "נָתַתָּ לִירֵאֶיךָ נֵס לְהִתְנוֹסֵס מִפְּנֵי קֹשֶׁט סֶלָה". כְּשֶׁסִּיֵּם אָמַר לִי: בְּיוֹם הֻלֶּדֶת צָרִיךְ לוֹמַר חֲסִידוּת. יִתֵּן ה'־יִתְבָּרֵךְ לְךָ מַתָּנָה שֶׁתֹּאמַר חֲסִידוּת בְּיוֹם הֻלֶּדֶת שֶׁלְּךָ, אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים. – זֶה אָרֵךְ שֶׁבַע שָׁנִים [עַד שְׁנַת תרפ"ז – שְׁנַת הַמַּאֲסָר וְהַגְּאֻלָּה].

המשך ביאור למס' עירובין ליום רביעי עמ' ב

גמרא

אומרת הגמרא, **מַתְנִיתִין** – משנתנו שאמרה שגזוזטרא שעל המים אסור למלאות בה אלא אם כן עשו לה מחיצה, היא **דְּלֹא כַּחֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא, דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא, **חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר, גְּזוּזְטְרָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע אַמּוֹת** חוֹקֵק בָּהּ באמצעה נקב של **אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה** טפחים, **וּמְמַלֵּא** מהמים, שכל אמה יש בה ששה טפחים, ובארבע אמות יש עשרים וארבעה טפחים, ונמצא שחוץ מהארבעה טפחים שחקק באמצע, נשארו שם עשרה טפחים בכל צד, ועשרה טפחים אלו אנו רואים אותם כאילו הם נכפפים למטה ועומדים סביב הנקב, כמו מחיצה תלויה, ושוב אנו אומרים גוד אחית, ורואים כאילו מחיצות אלו מגיעות עד המים, ונמצא שהמים שתחת הנקב רשות היחיד הם, ומותר להכניס מהם לגזוזטרא. הרי שסבר שמותר למלאות בגזוזטרא, אף אם אין בה מחיצה.

הגמרא מביאה את דברי רבי יוחנן שביאר את שיטת רבי חנניא בן עקביא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם** [–בשם] **רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא, לֹא הִתִּיר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא** למלאות מים בגזוזטרא שהיא ארבע על ארבע אמות, **אֶלָּא** בְּיָמָהּ **שֶׁל טִבְרְיָא** – בים כנרת, **הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ אוֹנָנִים** – שפה גבוהה סביב למים, **וַעֲיָירוֹת וְקַרְפִּיפוֹת** [–מקומות חוץ לעיר שמקיפים אותם מחיצה, ושומרים שם עצים] **מַקִּיפוֹת אוֹתָהּ**, ועל ידי כך כולה מוקפת מחיצה. ואף שעדיין היא כרמלית, שהרי היא מקום גדול יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, מכל מקום כיון שלא אסרו להכניס מכרמלית לרשות היחיד, אלא כדי שלא יטעו להכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, והיא כיון שיש לה מחיצות, יש קצת היכר שאינה רשות הרבים, לכן הקילו שאף תיקון קל כזה שצריך לומר גם כוף וגם גוד מועיל בה, **אֲבָל בִּשְׁאָר מִימוֹת** שאינם מוקפים מחיצה, **לֹא** התיר רבי חנניא בן עקביא בגזוזטרא שאין בה מחיצה.

הגמרא מביאה דברים נוספים שהיקל בהם רבי חנניא בן עקביא, ומבארת אותם: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הִתִּיר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא לְאַנְשֵׁי טִבְרְיָא. א. מְמַלְּאִין מַיִם מִגְּזוּזְטְרָא בַּשַּׁבָּת. ב. וְטוֹמְנִין בֶּעָצָה** – והתיר להם להטמין את פירותיהם בפסולת של קטניות, אף אם לקטו אותם בשדה בהשכמה, כשעדיין הטל עליהם, ואין הטל שעליהם מכשיר את הפירות לקבל טומאה. **ג. וּמִסְתַּפְּגִין בַּאֲלוּנְטִית** – והתיר להם להתנגב בשבת בבגד שרגילים להתנגב בו אחר הרחיצה, שאין חוששים שיבוא לסחוט.

ומבארת הגמרא: **מְמַלְּאִין מַיִם מִגְּזוּזְטְרָא בַּשַּׁבָּת, הַיְינוּ הָא דַּאֲמָרָן** – דבר זה שאמרה הגמרא קודם, שגזוזטרא שעל המים אם היא גדולה ארבע על ארבע אמות, מותר למלאות בה מהמים, גם אם אין בה מחיצה. מבררת הגמרא את הדין השני: **וְטוֹמְנִין בֶּעָצָה מַאי הִיא** – מה היה צריך להתיר להם. משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא, הִשְׁכִּים** בבוקר **לְהָבִיא פְּסוֹלֶת** תבואה מהשדה, כדי להטמין בו פירות, **אִם** מביא את הפסולת דווקא בבוקר **בִּשְׁבִיל שֶׁאז יֵשׁ עָלָיו** [–על הפסולת] עדיין **טַל**, שעדיין לא התייבש הטל, שרוצה להטמין את הפירות, דווקא בפסולת שיש עליו טל, **הֲרֵי הוּא בְּ'כִי יוֹתַן'** (ויקרא יא לח), כלומר, הוכשרו הפירות לקבל טומאה, **וְאִם** הסיבה שהוא משכים ליקח את הפסולת בבוקר, הוא **בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִבָּטֵל מְמְלַאכְתּוֹ**, ואינו רוצה להטמין את הפירות דווקא בפסולת שיש עליו טל, **אֵינוֹ בְּ'כִי יוֹתַן'**, כלומר לא הוכשרו הפירות לקבל טומאה. **וְהִתִּיר** רבי חנניא בן עקביא לאנשי טבריא להטמין גם בפסולת שיש עליו טל, משום **שֶׁסָּתָם** [–באופן הרגיל, כשלא פירשו דבר אחר]

שער תגלחת נזיר טמא - מה דינו? יום ראשון י"ד חשון ה'תשפ"א

הלכות נזירות פרק ו, הלכה יד: כְּשֶׁמְּגַלֵּחַ הַנָּזִיר תִּגְלַחַת טֻמְאָה - אֵינוֹ צָרִיךְ... לְהַשְׁלִיךְ שְׂעָרוֹ עַל הָאֵשׁ. וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמְּדִינָה אוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, שְׂעָרוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה וְטָעוּן קְבוּרָה; וְאֶפְרוֹ אָסוּר, כְּאֵפֶר כָּל הַנִּקְבָּרִין. וְהַמְּגַלֵּחַ בַּמִּקְדָּשׁ - אִם הִשְׁלִיכוֹ תַּחַת דּוּד הָאֶשֶׁם, יָצָא..

נזיר טהור מגלח את שער ראשו בסוף נזירותו ומשליכו לאש שתחת הדוד שבו מתבשל בשר השלמים (להלן פ"ח ה"ב). אך נזיר שנטמא, לאחר שהזו עליו ביום השלישי וביום השביעי לטהרתו וחייב להתגלח - לדעת ת"ק (נזיר מה, ב), וכן כתב הרמב"ם כאן, לא היה משליך את שערו תחת דוד קרבן האשם שהביא.

והקשו אחרונים (מנחת חינוך מ' שעז. קרן אורה נזיר שם):

לפי זה צריך להבין את המשך דברי הרמב"ם "והמגלח במקדש, אם השליכן תחת דוד האשם, יצא" – והרי נזיר שנטמא אינו צריך כלל להשליך את שערו לאש?

ומבאר ה'קרן אורה':

נזיר טמא אכן אינו צריך להשליך את שערו לאש שתחת דוד האשם, כי רק בנזיר טהור נאמר "ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים", אבל שער נזיר שנטמא שהוא אסור בהנאה, חלה עליו חובת קבורה (הל' פסולי המוקדשין פי"ט הי"א), וההלכה היא (שם הי"ד) שכל הנקברים שאפרם אסור, לא ישרפו. וזהו שכתב כאן הרמב"ם (ומקורו בברייתא נזיר שם) שאם במקום לקבור את שערו, השליך אותו הנזיר תחת דוד האשם – יצא ידי חובה.

והוסיף הנצי"ב (העמק דבר במדבר ו, יח):

כיון ששער הנזיר אסור בהנאה, היה מקום לומר שאסור לשורפו תחת דוד האשם שהרי נהנים בבישולו. ועל כך כתב הרמב"ם "אם השליכן תחת דוד האשם – יצא", ואינו עובר על איסור הנאה.

נאמנותו של עד אחד יום שני ט"ו חשון ה'תשפ"א

הלכות נזירות פרק ט, הלכות טז-יז: כֵּיצַד יָוֵלֵד לָהֶם סָפֵק זֶה בְּטֻמְאָה? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שְׁנֵי הַנְּזִירִים עוֹמְדִין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, שֶׁסָּפֵק טֻמְאָה שָׁם טָמֵא, וְהָיָה אֶחָד מִבַּחוּץ רוֹאֶה אוֹתָן וְאוֹמֵר: 'רָאִיתִי אֶת אֶחָד מִכֶּם שֶׁנִּטְמָא, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא'... בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁתְקוּ הַנְּזִירִים שְׁנֵיהֶם, אוֹ נִסְתַּפֵּק לָהֶם הַדָּבָר. אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד מֵהֶם: 'אֲנִי לֹא נִטְמֵאתִי' - אֲפִלּוּ שְׁנֵי עֵדִים מְעִידִין עָלָיו שֶׁנִּטְמָא, אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶם.

הרמב"ם מביא שני אופנים שבהם עדותו של עד אחד מחייבת: א. כאשר הנזיר שומע את דבריו ושותק, ושתיקתו מהווה ראיה שהוא מודה לדבריו. ב. כאשר אינו מודה לדברי העד ואינו מכחישו אלא טוען שאיננו יודע. ורק כאשר הוא מכחיש את העד, אזי הוא פטור מקרבן.

וב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' קכז ס"א) נפסק: "האומר לחברו נתנסך יינך... אינו נאמן אם הבעל מכחישו או אומר איני יודע, אבל אם שתק – שתיקה כהודאה דמיא". כלומר, רק כאשר שתיקתו מתפרשת כהודאה בכך שהוא יודע שהאמת כדברי העד, כגון שאומר לו שהיין התנסך בפניו, אזי העד נאמן, אך אם השתיקה מבטאת חוסר ידיעה, אין העד נאמן.

וכתב הש"ך (סקט"ז) כי דעה זו אינה מוסכמת כי לכמה דעות עד אחד נאמן באיסורין לחובתו של אדם, גם כאשר הלה טוען איני יודע, וכדעת הרמב"ם בהלכה זו וכמבואר.

אך יש שחלקו על הבנה זו בדעת הרמב"ם, שכן בהלכות שגגות (פ"ג ה"ב), שם הוא עיקר דין נאמנות עד אחד, לא הזכיר הרמב"ם שנאמן גם כאשר בעל הדבר אינו יודע, ולכן נראה כי דבריו כאן אמורים רק אם ידוע שנזרק דבר טמא ביניהם אלא שכל אחד מהם מסתפק האם נטמא ממנו ואז יש להאמין לעד האומר שנטמא שהרי יש רגליים לדבריו, אך במקרה שאין כל בסיס אחר לדברי העד, איננו נאמן אם בעל הדין אינו מודה לדבריו (דברי מלכיאל א, נה).

ויש שכתבו כי דין זה נאמר דווקא לגבי ספק טומאה ולא לגבי איסורים אחרים כי בטומאה התחדש ש"ספק טומאה ברשות היחיד טמא". ולכן, אע"פ שאין העד נאמן בוודאות כשבעל הדין אינו מודה לדבריו, מכל־מקום בכוחו ליצור ספק ודי בכך לחייבו קרבן, אך בשאר איסורים אין מביאים קרבן מספק ועדותו של העד אינה נחשב כבירור וודאי (אור יעקב פסחים סי' כה).

גאולת שדה אחוזה של האישה ע"י בעלה יום שלישי ט"ז חשון ה'תשפ"א

הלכות ערכים וחרמים פרק ד, הלכה כב: הָאִשָּׁה שֶׁהִקְדִּישָׁה שָׂדֶה אֲחֻזָּתָהּ, וּגְאָלָהּ בַּעֲלָהּ מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהִיא תַּחַת יְדֵי הַבַּעַל - חֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, אִם תַּחְזֹר לָאִשָּׁה אוֹ תֵּצֵא לַכֹּהֲנִים. לְפִיכָךְ, אִם קָדְמָה הָאִשָּׁה וְהֶחֱזִיקָה בָּהּ אַחַר הַיּוֹבֵל, אֵין הַכֹּהֲנִים יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָהּ.

המקדיש שדה אחוזתו יכול לפדותה מן ההקדש עד שתגיע שנת היובל והיא נשארת בידו לעולם, וכן אם פדה אותה בנו של המקדיש, היא חוזרת לאביו ביובל, אבל אם אדם אחר (אפילו "בתו או שאר קרוביו") פדה את השדה מן ההקדש, השדה יוצאת ביובל לכהנים, ולומדים זאת מהפסוק (ויקרא כד, כ-כא) האומר שאם השדה ביד 'איש אחר' - "לכהן תהיה אחוזתו" (ערכין כה, ב. לעיל ה"כ).

ואישה שהקדישה את שדה אחוזתה, ובעלה פדה את השדה מן ההקדש והגיע היובל – מסתפקת הגמרא (שם) האם רק כשהבן פודה חוזרת השדה אל אביו (או אמו) כי מאחר שהוא יורש את אביו בראוי כבמוחזק אין הוא נחשב ל'איש אחר' או שמא גם הבעל שפדה את שדה אשתו, השדה חוזרת אליה, כי הבעל יורש את נכסיה וגם הוא אינו 'איש אחר'. וכיון שהספק לא נפשט, "אם קדמה האשה והחזיקה בה אחר היובל אין הכהנים יכולין להוציא מידה", כי בספק שבממון כל הקודם זוכה (ראה הל' טוען ונטען פט"ו ה"ד).

והקשה ה'לחם משנה':

הצד לומר שבפדיית הבעל תחזור השדה לאשתו כיון שאינו נחשב ל'איש אחר' הוא משום שיורש את נכסיה, אך לדעת הרמב"ם ירושת הבעל היא מדרבנן, ומן התורה אינו יורשה (הל' נחלות פ"א ה"ח), ואם כן מדוע לא ייחשב ל'איש אחר' וביובל תצא השדה לכהנים?

וב'לקוטי הלכות' (ערכין שם, זבח תודה ד"ה אשה) מבאר:

אכן ירושת הבעל היא מדרבנן (לדעת הרמב"ם), אבל חכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, וכמו שמצינו בדין חזרת הקרקעות ביובל (שמצוה להשיב הקרקעות לבעליהן) – שהירושה אינה חוזרת, ו"היורש את אשתו, אע"פ שירושת הבעל מדבריהם, עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ואינו מחזיר ביובל" (הל' שמיטה ויובל פי"א הכ"א). ולכן יש מקום לצד שהבעל אינו 'איש אחר' וכשפדה את שדה אשתו, לא תעבור לכהנים ביובל.

כמה שווה ראש של אדם?

יום רביעי י"ז חשון ה'תשפ"א

הלכות ערכים וחרמים פרק ה, הלכה יז: וְכֵן הָאוֹמֵר: 'רֹאשׁ עֶבֶד זֶה', אוֹ 'לֵב חֲמוֹר זֶה הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ', אוֹ שֶׁאָמַר: 'רֹאשִׁי הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ' - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא כִּדְמֵי רֹאשׁוֹ; וְרוֹאִין כַּמָּה יִשְׁוֶה אוֹתוֹ אֵבֶר אִלּוּ הָיָה נִמְכָּר, וְיָבִיא כְּדָמָיו קָרְבָּן.

הראב"ד משיג על דברי הרמב"ם: מה שווה ראשו של אדם שהוסר מעליו, הרי אסור ליהנות מן המת ושאיננו ראוי לשום שימוש?!

וכתב ה'כסף משנה' כי לגבי האומר 'ראש עבד זה' אין קושיא, כי יש לפרש זאת בעבד כנעני שלא קיבל עליו מצוות שהרי הוא גוי, ואין איסור ליהנות ממת גוי.

אך עדיין קשה מהמשך ההלכה, באומר "ראשי הקדש" ומדובר בראשו של המקדיש עצמו שהוא יהודי ואסור ליהנות מגופו לאחר מיתתו.

ולכן יש לפרש כי אין הכוונה לשוויו של הראש כשיוסר מגופו, אלא לשווי המוערך של ראשו כאשר הוא חי, הנקבע על פי הרווחים שניתן להפיק מאברי הראש, כגון הרווח מפיו אם הוא זמר או מכוח המחשבה אם הוא מנהל־חשבונות וכיוצא בזה.

ועל דברי ה'כסף משנה' שאין איסור ליהנות ממת גוי, העירו האחרונים כי אין הדבר מוסכם ויש סוברים שגם מת גוי אסור בהנאה וכן נקט בעל ה'כסף משנה' ב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' שמט ס"א), וכנראה שדבריו כאן אמורים רק בביאור שיטת הרמב"ם אך אין הוא נוקט כך להלכה (ראה משנה למלך הל' אבל פי"ד הכ"א).

ויש שפירשו כי שונה דין עבד מגוי, וזאת על פי הנלמד בגמרא (נדה נז, א) מהפסוק "לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים בנחלתך" - "כל שיש לו נחלה יש לו גבול, וכל שאין לו נחלה אין לו גבול", היינו שאין צריכים לקוברו בקבר. ולפי זה, עבד שאין לו נחלה להוריש לבניו כי מה שקנה עבד קנה רבו – אין מחויבים בקבורתו, וגם אין איסור ליהנות מגופו, אך גוי המוריש את רכושו לבניו (קידושין יז, ב) הוא בתורת קבורה ואסור ליהנות מגופו (ראה אמרי יושר ח"ב סי' קצב, ב. בית יצחק או"ח סי' טו, י)..

איסור 'אמירה לנכרי' בזריעת כלאים

יום חמישי י"ח חשון ה'תשפ"א

הלכות כלאים פרק א, הלכה ג: וּמֻתָּר לוֹמַר לְגוֹי לִזְרֹעַ לוֹ כִּלְאֵי זְרָעִים. וְאָסוּר לְאָדָם לְקַיֵּם כִּלְאֵי זְרָעִים בְּשָׂדֵהוּ.

וכתב הטור (יורה דעה סי' רצו), שלדעת הרמב"ם מותר לומר לגוי לזרוע כלאי זרעים אפילו בשדה של ישראל.

והראב"ד השיג והקשה: אמנם התירו לומר לגוי לזרוע כלאי הכרם, אבל היה זה בחוץ לארץ, ומנין לנו להתיר אף בארץ ישראל?

ותירץ מהר"י קורקוס: איסור כלאי הכרם חמור יותר ואסרוהו חכמים אף בחוץ לארץ (להלן פ"ה ה"ג) ואילו כלאי זרעים מותרים בחוץ לארץ, ולדעת הרמב"ם כשם שהתירו לומר לגוי לזרוע כלאי הכרם בחוץ לארץ אף שאסור לישראל לעשות זאת, כך התירו לומר לגוי לזרוע כלאי זרעים שאסורים רק בארץ ישראל.

ועוד הקשה הראב"ד: הגמרא (בבא מציעא צ, א) מסתפקת האם איסור 'אמירה לנכרי' הוא רק בדיני שבת שעונשם סקילה או שהאיסור קיים גם באיסורי לאו. והספק נפשט לחומרא, היינו שאיסור אמירה לנכרי הוא גם בשאר לאוים. וכן פסק הרמב"ם (הל' איסו"ב פט"ז הי"ג) "אסור לומר לגוי לסרס בהמה", וכפי שפירש ה'מגיד משנה' "דבכל המצוות איכא שבות דאמירה לגוי". ומדוע אם כן מותר לומר לגוי לזרוע כלאי זרעים?

ומבאר הט"ז (יו"ד סי רצז סק"א): איסור אמירה לנכרי קיים רק באיסורים שהם 'חובת הגוף', ואילו איסור כלאי זרעים אינו 'חובת הגוף' שהרי אינו נוהג אלא בארץ ישראל.

ועוד הקשה הראב"ד: בנוסף לכך שאסור לזרוע כלאי זרעים, אסור גם לקיימם בשדה, ואם כן יש לאסור אמירה

לגוי לזורעם שהרי יש איסור בדבר משום מקיים כלאים, וגם אולי יבוא הישראל לנכש את הזרעים ולהשקותם, ונמצא שמקיים אותם בידיים?

ותירץ ה'פרישה' (יו"ד שם סקי"ב): האיסור לקיים כלאים הוא רק כאשר נזרעו באיסור, אבל באומר לגוי לזרוע כלאי זרעים, שלדעת הרמב"ם אין בו איסור – לדעתו מותר אף לקיימם בשדה.

גפנים של אחד ותבואה של אחר

יום שישי י"ט חשון ה'תשפ"א

הלכות כלאים פרק ה, הלכה ח: וְאֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ; לְפִיכָךְ, הַמְסַכֵּךְ גַּפְנוֹ עַל גַּבֵּי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - קִדֵּשׁ גַּפְנוֹ, וְלֹא נִתְקַדְּשָׁה הַתְּבוּאָה.

לדעת הרמב"ם, אם אדם סיכך את גפנו על תבואת חברו, הרי מאחר ואין בכוחו לאסור דבר שאינו שלו, התבואה אינה נאסרת, אך הגפנים נאסרים שהרי הם שלו ובכוחו לאוסרם. אבל לדעת התוספות (יבמות פג, א), מאחר והתבואה אינה נאסרת גם הגפנים אינם נאסרים.

וביאור המחלוקת:

כדי ליצור איסור כלאים נדרשים שני תנאים: א. עצם הנטיעה של שני הסוגים זה לצד זה. ב. שיהא נוח לבעל הבית בעירוב זה.

ויש לדון, האם הפרט השני הוא ענין בפני עצמו, היינו אף שיש כאן עירוב גמור אין די בכך כדי לאסור אלא רק בצירוף המחשבה, או שבעצם העירוב עצמו אוסר אלא שבהעדר הסכמת הבעלים אין זה נחשב עירוב גמור, כי יתכן שיעקור אותם.

ובכך נחלקו הרמב"ם והתוספות:

לדעת הרמב"ם, יש כאן עירוב גמור גם ללא הסכמת הבעלים, אלא שמכל־מקום האיסור אינו חל ללא הסכמתם, ולכן כאשר אדם מסכך את גפנו על תבואת חברו, הגפן של המסכך נאסרת כיון שביחס אליה יש גם עירוב וגם הסכמת הבעלים, ואילו התבואה אינה נאסרת כי לגביה חסר התנאי של הסכמת הבעלים.

אך לדעת התוספות, כאשר אין הסכמה של הבעלים חסר בעצם העירוב, וממילא גם הגפן אינה נאסרת, כי גם כלפיה אין כאן עירוב גמור, כיון שיתכן שיתבטל על ידי בעל התבואה.

(שיעורי רבי שמואל ב"ב ח"א, ע' סד)

מי אומר לגדור?

שבת קודש כ' חשון ה'תשפ"א

הלכות כלאים פרק ז, הלכה יז: מְחִצַּת הַכֶּרֶם שֶׁנִּפְרְצָה - אוֹמְרִין לוֹ: 'גְּדֹר'; גְּדָרָהּ וְנִפְרְצָה - אוֹמְרִין לוֹ: 'גְּדֹר'. נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה, וְלֹא גְּדָרָהּ - חֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ.

במקור הדבר בגמרא (ב"ק צט, א) נאמר 'הרי זה קידש, וחייב באחריותו'. כלומר: מדובר בשתי שדות של שני אנשים הסמוכות זו לזו וכאשר המחיצה שביניהם נפלה ובעל הכרם לא העמידה מחדש וכתוצאה מכך נאסרו הזרעים, הרי הוא חייב לשלם את דמיהם.

אך הרמב"ם לא הביא את סיום הדין 'וחייב באחריותו', כי מבואר בגמרא שהלכה זו שנויה במחלוקת ויש סוברים שאין התבואה נאסרת כי 'אין אדם אוסר דבר שאינו שלו', וכך פסק הרמב"ם, ונמצא שאין כאן כל נזק שיתחייב עליו, ולכן הביא רק את עיקר הדין שחייב לגדור מחמת עצם איסור כלאיים, אך אין כאן חיוב בדיני ממונות.

אך לפי זה קשה, מה החידוש בהלכה זו ולשם מה הביאה הרמב"ם, והרי בעצם החיוב לגדור כדי שלא לעבור על איסור כלאיים, לכאורה אין כל חידוש?

ויש לומר, כי היה מקום לטעות ולומר שרק כאשר מלכתחילה נזרע ירק בתוך הכרם חייב לעקור, אך כאן זרע בהיתר, כאשר בין שתי השדות היתה הפרדה מלאה, וכעת לא נעשה כל שינוי בגוף הכרם אלא שהגדר נפלה ואולי בכך אין איסור. וזאת מלמדינו הרמב"ם שגם במקרה זה חייב לעקור כדי למנוע איסור כלאיים (מנחת שלמה א סי' פט, ג)..

ולפי זה מובן שינוי נוסף בין לשון הגמרא ללשון הרמב"ם: בגמרא נאמר שאם נפלה המחיצה 'אומר לו גדור', ואילו הרמב"ם כותב 'אומרים לו גדור'. וטעם החילוק הוא משום שבגמרא מדובר כאשר אדם אחד ניזוק על ידי חברו, ולכן הניזק 'אומר לו (למזיק) גדור', אך הרמב"ם פוסק שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו והשדה של חברו אינה נאסרת כלל, והנידון כאן הוא רק מחמת עצם איסור זריעת כלאיים (ולא משום שהתוצרת תיאסר בהנאה), ולכן כתב 'אומרים לו גדור', והכוונה לבית־דין הממונים על אכיפת דיני התורה (משנת יעקב).

יצליח כל אחד ואחד בתוככי כלל ישראל לעשות כל התלוי בו להגדיל תורה ולהאדירה מתוך בריאות ושמחה וטוב לבב.

ממכתב ט' מר־חשוון, תשי"ט

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ד־כ' מרחשון ה'תשפ"א

יום ראשון י"ד מרחשון ה'תשפ"א

הִלְכוֹת נְזִירוּת

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נזיר שגילח שערו הריהו סותר שלשים יום מימי נזרו, נזיר שנטמא סותר הכל, נדר בנזיר והוא טמא מת או שהוא בבית הקברות, סדר תגלחת טומאה, נזיר שגילח תגלחת טהרה ונודע לו שנטמא טומאת התהום.

א. נָזִיר שֶׁשָּׁתָה יַיִן וְאָכַל יוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן אֲפִלּוּ יָמִים רַבִּים - אֵינוֹ סוֹתֵר מִימֵי נְזִירוּתוֹ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד[2]. וְכֵן אִם גִּלַּח מְעוּט שֵׁעַר רֹאשׁוֹ, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד[3]. נִתְגַּלַּח רֹב רֹאשׁוֹ, בֵּין בְּתַעַר בֵּין כְּעֵין תַּעַר[4], וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַשְּׂעָרוֹת כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן[5], בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, אֲפִלּוּ גִּלְּחוּהוּ לִסְטִים[6] בְּאוֹנֶס - הֲרֵי זֶה סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ פֶּרַע[7], וְאַחַר כָּךְ מַתְחִיל לִמְנוֹת[8].

2) שנאמר "והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו" - טומאה סותרת ואין היין סותר. 3) "לסתור אינו סותר אלא ברוב ראשו" וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל לסתור, שזוהי הלכה (=למשה מסיני) בנזיר, שלא מצינו בה טעם. 4) כגון מספריים הגוזזים את השיער סמוך לעיקרו. 5) כי אם נשאר מהם כדי לכוף ראשם לעיקרם אינו סותר. 6) גזלנים. 7) גידול שיער בן שלושים יום. 8) ממקום שפסק, בין בנזירות מועטת (שהיא של שלושים יום) בין בנזירות מרובה.

ב. כֵּיצַד? נָדַר נְזִירוּת מֵאָה יוֹם, וּלְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם נִתְגַּלַּח רֹב רֹאשׁוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹהֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שֶׁיִּרְבֶּה שֵׁעַר רֹאשׁוֹ, וְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם מוֹנֶה שְׁמוֹנִים יוֹם תַּשְׁלוּם יְמֵי נְזִירוּתוֹ. וְכָל אוֹתָן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם כָּל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו[9], אֶלָּא שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן[10].

9) שאסור לו לשתות יין ולהיטמא למת. 10) ועליו להשלים נזירותו ממקום שפסק.

ג. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, וַאֲפִלּוּ טִמְּאוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּאוֹנֶס[11] - סָתַר הַכֹּל[12], וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[13], וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה[14], וּמַתְחִיל לִמְנוֹת יְמֵי נְזִירוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ. וַאֲפִלּוּ נִטְמָא בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ[15] בְּסוֹף הַיּוֹם - סָתַר הַכֹּל[16].

11) וכן אמרו נזיר שנטמא מביא קרבנות על הזדון כשוגג, שנאמר "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום" - פתע, זה שוגג וכן הוא אומר: ואם בפתע בלא איבה הדפו, פתאום - זה אונס. 12) ואפילו מה שמנה קודם בטל. 13) כשיטהר. 14) ביום השמיני לטומאתו. 15) ביום השלושים לנזירות סתם, או ביום האחרון לנזירות מרובה. 16) משנה בנזיר טז. "הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל" ולא כרבי אליעזר האומר שם: אינו סותר אלא שלושים.

ד. נִטְמָא אַחַר יוֹם מְלֹאת[17], שֶׁהוּא יוֹם הַבָּאַת קָרְבְּנוֹת טָהֲרָה אִלּוּ לֹא נִטְמָא - סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים בִּלְבַד[18]. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? מֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה כְּשֶׁיִּטְהַר, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[19], וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֲרָה, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טָהֲרָה. וְאִם נִטְמָא אַחַר שֶׁנִּזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים[20] - אֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם[21], אֶלָּא יָבִיא שְׁאָר קָרְבְּנוֹת טָהֲרָה שֶׁלּוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר[22].

17) ביום הראשון שלאחר מלאת ימי נזרו. 18) ואפילו נדר מאה יום ונטמא ביום מאה ואחד אינו סותר אלא שלושים יום. שגזרו יום מאה ואחד שהוא יום תגלחת והבאת קרבנותיו משום יום מאה. ומכל מקום לא החמירו עליו לעשותו כיום מאה, שהוא סותר את הכל, וגזרו שיסתור סתם נזירות, שהיא שלושים יום בלבד. 19) ויש להעיר, שלקמן הלכה י"א כותב רבינו, שמגלח שער ראשו בשביעי ומביא קרבנותיו בשמיני, הרי שתגלחתו קודמת להבאת קרבנותיו. 20) מקרבנותיו. 21) ובגמרא אמרו: "ואחר ישתה הנזיר יין - אחר מעשה יחידי", אחר זריקת דם קרבן אחד מקרבנותיו, נמצא שקודם שנטמא היה מותר כבר באיסורי נזיר, וכאילו שלמה נזירותו. 22) ואותו קרבן שהביא בטהרה לא יחזור ויביאנו.

ה. נִטְמָא בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו[23], שֶׁהוּא יוֹם שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל שֵׂעָר, אוֹ גִּלַּח אַחַר מְלֹאת - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם[24], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא גִּלַּח, שֶׁהֲרֵי שָׁלְמָה הַנְּזִירוּת וְכֹל שֶׁנִּטְפַּל לָהּ[25].

23) אחרי יום הבאת קרבנותיו, כגון ביום שלושים ושניים לנזירות סתם, או ביום מאה ושניים כשקיבל עליו נזירות מאה יום. 24) נזיר יד: "נטמא ביום גידול שער רב אמר אינו סותר" ומפרש רבינו: יום גידול שער יום שאחרי יום הבאת קרבנותיו. 25) הוא יום הבאת קרבנותיו, שהוא יום אחרי מלאת.

ו. נִטְמָא בַּיּוֹם שֶׁנָּדַר אוֹ בַּשֵּׁנִי - אֵינוֹ סוֹתֵר, אֶלָּא מַשְׁלִים עַלֵּיהֶם אַחַר שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[26]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ - עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם שְׁנֵי יָמִים רִאשׁוֹנִים[27]. לְפִיכָךְ[28], אִם נִטְמָא מִשְּׁלִישִׁי וָהָלְאָה - סוֹתֵר כָּל הַקּוֹדְמִין[29].

26) כשיטהר מטומאתו, ביום השמיני לטומאתו. 27) "הריני נזיר מאה יום ונטמא בתחילת מאה, יכול יהא סותר? תלמוד לומר: והימים הראשונים יפלו, עד שיהיו לו

ימים ראשונים וזה אין לו ראשונים". ולדעת התוספות: כשנטמא ביום ראשון אינו מביא קרבן טומאה כלל, אלא מונה שבעה ימים, וביום השמיני הוא חוזר ומונה להשלים ימי נזירותו. 28) הואיל ולא הקפיד הכתוב אלא על שני ימים הראשונים. 29) ואחרי שיטהר מתחיל למנות מניין חדש. ואפילו אם נטמא בסוף ימי נזירותו הרי זה סותר, ואין אומרים: והימים הראשונים יפלו - מכלל שיש אחרונים, וזה אין לו אחרונים. אלא הלכה כחכמים בזה, שאפילו נטמא ביום מלאת סותר הכל ואין צורך ב"ימים אחרונים".

1 **ז. נָדַר בְּנָזִיר וְהוּא טְמֵא מֵת[30] - חָלָה עָלָיו נְזִירוּת[31];**
2 **וְאִם נִטְמָא פַּעַם אַחֶרֶת[32] אוֹ שָׁתָה יַיִן אוֹ גִּלַּח[33] -**
3 **לוֹקֶה[34]. וְאִם שָׁהָה בְּטֻמְאָתוֹ כַּמָּה יָמִים - אֵין עוֹלִין**
4 **לוֹ[35], עַד שֶׁיַּזֶּה[36] שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וְיִטְבֹּל בַּשְּׁבִיעִי[37].**
5 **וְיוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִמִּנְיַן נְזִירוּת לָזֶה שֶׁנָּדַר**
6 **וְהוּא טָמֵא[38]. אֲבָל נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא[39] - אֵינוֹ מַתְחִיל**
7 **לִמְנוֹת[40] אֶלָּא מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה[41].**

30) לפני קבלת נזירותו. 31) וכשיטהר מטומאתו עליו לנהוג נזירות בטהרה, ללא קבלת נזירות פעם שנייה. 32) בהיותו טמא. 33) בימי טומאתו. 34) הואיל וחלה עליו נזירות. 35) למניין נזירות טהרה שיתחיל אחר כך. 36) במי אפר פרה אדומה. 37) לטומאתו, כדין כל טמא מת הטעון הזאה וטבילה. 38) שמתחיל למנות נזירותו מיום שביעי אחרי שהיזה וטבל, לפי שאינו מביא שום קרבן על טומאתו אין לו לחכות ליום השמיני, יום הבאת הקרבנות. 39) אחרי שמנה שני ימים לנזירותו. 40) נזירות הטהרה. 41) שבו הוא מביא קרבנותיו על טומאתו, ואינו מתחיל למנות נזירותו אלא אחרי הבאת קרבן חטאתו. והטעם, שטמא שנזר אינו מביא קרבן על טומאתו, מפורש שם שנאמר "וכי ימות מת עליו ... וטמא ראש נזרו" - בטהור שנטמא הכתוב מדבר, ולא בטמא שנזר.

8 **ח. מִי שֶׁנָּדַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - נְזִירוּת חָלָה**
9 **עָלָיו[42]. וַאֲפִלּוּ שָׁהָה שָׁם כַּמָּה יָמִים - אֵין עוֹלִין**
10 **לוֹ[43]. וְלוֹקֶה עַל שְׁהִיָּתוֹ שָׁם[44]. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ שֶׁלֹּא**
11 **יַזִּיר שָׁם - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ[45] שֵׂעָרוֹ כְּשֶׁיָּצָא מִשָּׁם. וְאִם**
12 **נִטְמָא שָׁם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהַנָּזִיר**
13 **מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן[46] - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן**
14 **טֻמְאָה[47].**

42) אף על פי שהוא טמא. 43) למניין נזירותו. 44) אם שהה כדי שיעור השתחוויה. ובוודאי כשהתרו בו: אל תשהה, שאם אין התראה אין מלקות. 45) תגלחת טומאה, הואיל ואינו מביא קרבן טומאה. 46) אבל על טומאת בית הקברות אינו מגלח. 47) הואיל ונטמא טרם שנזר אינו מביא קרבן טומאה, וכל שאינו מביא קרבן טומאה אינו מגלח תגלחת טומאה.

15 **ט. נִכְנַס לְשָׁם בְּשִׁדָּה תִּבָה וּמִגְדָּל[48], וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע**
16 **עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה[49] וְנִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה שָׁם**
17 **- אֵינוֹ לוֹקֶה[50], אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[51] אִם**
18 **שָׁהָה.**

48) והם מפסיקים בינו לבין הטומאה, ונזר שם. 49) הגג. ושלא מדעתו. 50) ואפילו התרו בו, הואיל וכשקיבל עליו הנזירות, בהיתר הייתה, שהרי השידה הייתה סגורה, יתכן, שאפילו שהה אינו לוקה ואין לדמות שהיית חוץ (=בנזיר), לפנים (=נטמא במקדש ושהה שם), שהוא חייב, כי אולי אין ללמוד חוץ מפנים. 51) שאפילו אם מלקות מן התורה אין כאן, אבל איסור מדרבנן יש כאן, ששהה בטומאה, ולוקה על שמרד בדברי חכמים.

19 **י. יָצָא[52] מִבֵּית הַקְּבָרוֹת וְשָׁהָה יָמִים[53] וְחָזַר וְנִכְנַס -**
20 **אֵין אוֹתָן הַיָּמִים עוֹלִין לוֹ[54]. יָצָא וְהִזָּה וְטָבַל[55]**
21 **וְטָהַר, וּמָנָה יָמִים מִנְּזִירוּתוֹ[56], וְחָזַר לְבֵית הַקְּבָרוֹת**
22 **- אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמָּנָה עוֹלִין לוֹ[57]. וַאֲפִלּוּ נִכְנַס בְּיוֹם**
23 **שְׁמִינִי שֶׁלּוֹ[58] - הֲרֵי הַשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן**
24 **הַמִּנְיָן[59]. וְאִם נִטְמָא שָׁם אַחַר שֶׁנִּכְנַס בְּאַחַת מִן**
25 **הַטֻּמְאוֹת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - מֵבִיא קָרְבַּן**
26 **טֻמְאָה[60], וְסוֹתֵר הַיָּמִים הַקּוֹדְמִין[61], וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת**
27 **טֻמְאָה[62].**

52) זה שנדר בנזיר בהיותו בבית הקברות. 53) ולא היזה וטבל. 54) כיוון שלא טהר בינתיים הכול טומאה אחת היא, ואפילו יטמא אחרי כן בטומאה שהנזיר מגלח עליה, אינו מגלח ואינו מביא קרבן הואיל ולא טהר בינתיים. 55) כדין כל טמא הטעון הזאה וטבילה. 56) לשם נזירות טהרה, לקיים נדרו שנדר בבית הקברות. 57) כי טומאת בית הקברות אף על פי שהיא מטמאה את הנזיר שבעה ימים, אין היא סותרת את הימים הקודמים, והם עולים לו מן המניין, לכשיצא מבית הקברות ויטהר וישלים עליהם. אבל זה ברור, שימי טומאתו בהיותו בבית הקברות אינם עולים לו. 58) לצאתו מבית הקברות והתחיל להיטהר. 59) וכשיטהר לא יצטרך להשלים אלא עשרים ותשעה יום, נוסף על יום השביעי, שנחשב כיום אחד למניינו. בניגוד לנזיר טהור שנטמא, שאינו מתחיל למנות מניינו אלא מיום השמיני והלאה. ואף על פי שנזיר זה טהור שנטמא הוא, שהרי מנה מקצת ימים אחרי שנטהר, ונטמא אחר כך, - הואיל ועיקר נזירותו קיבל בטומאה, נקרא: טמא שטהר, שדינו להתחיל מניינו מיום השביעי. 60) והחידוש הוא: אף שקדמה לו טומאת בית הקברות, והרי הוא מחולל ועומד, בכל זאת חלה עליו הטומאה השנייה, החמורה לחייבו קרבן ותגלחת, הואיל והספיק כבר להתחיל נזירות בטהרה. 61) על כרחנו שהספיק כבר למנות שני ימים בטהרה ונכנס לבית הקברות בתשיעי, כי אם נכנס בשמיני אין לו אלא יום אחד טהור, וכבר פסק רבינו לעיל הלכה ו, שאם נטמא ביום השני למניינו, אינו סותר כלל. 62) שכל אלו השלושה כאחד הם, ודין אחד להם.

28 **יא. תִּגְלַחַת טֻמְאָה כֵּיצַד הִיא? הַנָּזִיר שֶׁנִּטְמָא בְּאַחַת**
29 **מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה מַזֶּה עָלָיו**
30 **בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, וּמְגַלֵּחַ שְׂעַר רֹאשׁוֹ בַּשְּׁבִיעִי,**
31 **וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי אַחַר הַהַזָּיָה כְּדֶרֶךְ כָּל טְמֵאֵי מֵת[63],**
32 **וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[64] וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בַּשְּׁמִינִי, וְהֵן שְׁתֵּי**
33 **תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד לְעוֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת,**

וְכֶבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם, וְסוֹתֵר כָּל הַיָּמִים הַקּוֹדְמִין וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּתוֹ[65]. וְאִם גִּלַּח בַּשְּׁמִינִי - מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בּוֹ בַּיּוֹם[66].

63) הטעונים טבילה לאחר ההזאה. 64) אחרי הטבילה, שטבילתו היא לפני שקיעת החמה. 65) מיום השמיני והלאה. 66) ואין הנזיר טעון טבילה אחר גילוחו ביום השמיני, שטבילתו ביום השביעי עלתה לו. בניגוד למצורע שגילח בשמיני, שטעון טבילה לאחר גילוחו, וממילא הוא טעון הערב שמש, ומביא קרבנו ביום התשיעי.

יב. מֵאֵימָתַי מַתְחִיל לִמְנוֹת? מִשֶּׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ. אֲבָל עוֹלָתוֹ וַאֲשָׁמוֹ אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ מִלִּמְנוֹת[67].

67) שעולה דורון היא, ואינה מעכבת, ואשם - נאמר בו: "והזיר לה' את ימי נזרו - והביא כבש בן שנתו לאשם" הקדים "והזיר" ל"והביא" לומר לך שאין אשמו מעכבו. אבל החטאת, נאמר בה "וכיפר עליו ... וקידש את ראשו" מתחילה יכפר, ואחרי כן יקדש.

יג. הֲרֵי שֶׁהִזָּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי וְלֹא טָבַל[68], וְנִתְאַחֵר כַּמָּה יָמִים - כְּשֶׁיִּטְבֹּל יַעֲרִיב שְׁמְשׁוֹ וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו לְמָחָר. טָבַל וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ וְאַחַר קָרְבְּנוֹתָיו - אֵינוֹ מַתְחִיל לִמְנוֹת עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ; אֲבָל עוֹלָתוֹ וַאֲשָׁמוֹ אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

68) אחר ההזאה.

יד. כְּשֶׁמְּגַלֵּחַ הַנָּזִיר תִּגְלַחַת טֻמְאָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְגַלֵּחַ עַל פֶּתַח הַמִּקְדָּשׁ[69] וְלֹא לְהַשְׁלִיךְ שְׂעָרוֹ עַל הָאֵשׁ[70]. וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמְּדִינָה[71] אוֹ בַּמִּקְדָּשׁ - שְׂעָרוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה[72], וְטָעוּן קְבוּרָה[73], וְאֶפְרוֹ[74] אָסוּר כְּאֵפֶר כָּל הַנִּקְבָּרִים. וְהַמְגַלֵּחַ בַּמִּקְדָּשׁ, אִם הִשְׁלִיכָן תַּחַת דּוּד הָאֵשׁ - יָצָא[75].

69) כדרך שנזיר טהור מגלח. 70) שתחת דוד האשם. 71) בירושלים. וידוע פירושו של רבינו שכל ערי ישראל נקראות: מדינה. 72) שנאמר "וקידש את ראשו" - הרי הוא כקדש ואסור בהנאה. 73) שלא יהנו ממנו. 74) אם שרפוהו. 75) ובתוספתא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר בלכתחילה, אבל בדיעבד, אם השליכו תחת הדוד, הכול מודים, שיצא, ולכתחילה אין צורך לשורפו תחת הדוד כי אם לקברו כנ"ל. בניגוד לנזיר טהור שמצוה לכתחילה להשליך שערו תחת דוד השלמים.

טו. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא טֻמְאוֹת הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת וּבֵין שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת - אֵינוֹ מֵבִיא עַל טֻמְאוֹתָיו אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[76]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּטְמָא פַּעַם שְׁנִיָּה קֹדֶם שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה הָרִאשׁוֹנָה[77]. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְאַחֵר כַּמָּה יָמִים אַחַר טָהֳרָתוֹ קֹדֶם הֲבָאַת חַטָּאתוֹ[78], וְנִטְמָא בְּאוֹתָן הַיָּמִים[79] - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[80]. אֲבָל אִם נִטְמָא וְטָהַר[81] וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ[82], וְנִטְמָא פַּעַם שְׁנִיָּה אַחַר שֶׁהֵבִיא חַטָּאתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ וְעוֹלָתוֹ - חַיָּב בְּקָרְבָּנוֹת אֲחֵרוֹת[83].

76) והדבר ברור, שאין התראה מועילה כלום. 77) שהם חטאת ועולה ואשם. 78) שהוא ביום השמיני. 79) טרם שהביא חטאתו. 80) שכל עוד שלא הביא חטאתו אינו מתחיל למנות נזירות טהרה. נמצאו כל טומאותיו כאילו הן טומאה אחת ארוכה, הואיל ועדיין לא יצא לשעה הראוייה למניין נזירות טהרה. 81) הזה וטבל. 82) אחרי שהעריב שמשו. 83) שמשהביא חטאתו, חלה עליו נזירות טהרה, וכשנטמא אז הרי היא טומאה חדשה אחרי שנטהר.

טז. נָזִיר שֶׁגִּלַּח תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁטָּמֵא הָיָה בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְרוֹ: אִם בְּטֻמְאָה יְדוּעָה[84] נִטְמָא - סָתַר הַכֹּל, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וּמוֹנֶה נְזִירוּת אַחֶרֶת, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה; וְאִם בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם נִטְמָא[85] - אֵינוֹ סוֹתֵר. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[86].

84) שאפשר שהייתה ידועה לאדם אחר בשעה שנטמא. 85) שבמקום שעבר היה קבר התהום, ולא הכיר בו אדם מעולם. 86) "אין זה לקוח מהסברא, ואין לו ראייה. אלא הלכה למשה מסיני".

יז. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים[87] נוֹדַע שֶׁהוּא טָמֵא, בֵּין בְּטֻמְאָה יְדוּעָה בֵּין בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - סוֹתֵר הַכֹּל[88]. נוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּזְרַק אֶחָד מִן הַדָּמִים[89], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גִּלַּח, הוֹאִיל וְטֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה הִיא - אֵינוֹ סוֹתֵר[90].

87) מן הקרבנות. 88) שכל שלא נזרק עליו אחד מן הדמים עדיין כל דקדוקי נזירות עליו והרי זה כאילו נטמא בתוך מלאת ימי נזרו. 89) ואז הותר לשתות ביין ולהיטמא למתים ואפילו לא גילח עדיין. 90) שאפילו נטמא באותה שעה אינו סותר. זה הכלל: נודע לו לפני הדבר המעכבו סותר, לאחר הדבר המעכבו אינו סותר אלא בטומאה ידועה. כי כך נתקבלה ההלכה מסיני.

יח. אֵי זוֹ הִיא טֻמְאַת הַתְּהוֹם? כֹּל שֶׁאֵין אָדָם מַכִּירָהּ אֲפִלּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם[91]. וְלֹא אָמְרוּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם אֶלָּא לְמֵת בִּלְבַד[92]; אֲבָל הָרוּג - לֹא, שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ בּוֹ זֶה שֶׁהֲרָגוֹ[93].

91) כתהום הזו שהיא עמוקה ונעלמה מאיתנו עד אין שיעור. 92) שנמצא טמון בקרקע, ואפשר שאף אחד לא הרגיש במותו, או שנפל לקבר ומת. ואין אחד יודע. 93) הרוצח. וכל שהכיר בה אחד, הרי זו טומאה ידועה. וכתב הרדב"ז: צריך שיהא ניכר, שהוא הרוג בידי אדם, אבל אם היה הרוג מיד חיה רעה או שהכישו נחש ומת, הרי לא הכיר בו אדם, והרי זו טומאת התהום.

יט. נִמְצָא הַמֵּת גָּלוּי[94] - אֵין זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם[95]. נִמְצָא מֻשְׁקָע בְּקַרְקָעוֹת מְעָרָה וְהַמַּיִם עַל גַּבָּיו[96] -

1 הֲרֵי זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם, שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה[97]. הָיָה טָמוּן
2 בְּתֵבֵן אוֹ בִּצְרוֹרוֹת[98] - הֲרֵי זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם; בְּמַיִם,
3 בַּאֲפֵלָה וּבִנְקִיקֵי הַסְּלָעִים[99] - אֵינָהּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם[100].

94) כגון שהיה הנזיר במערה, ונמצא מת צף על פי המערה, ספק נטמא בו, ספק לא נטמא, כגון שהייתה המערה פתוחה מלמעלה ואינו מאהיל עליה. 95) הואיל ונמצא במקום, שאפשר שיראוהו בני אדם. 96) וירד הנזיר לטבול שם מטומאה אחרת, שאינה טומאת מת. 97) אף על פי שבוודאי נטמא, לא הייתה הטומאה ידועה לשום אדם. 98) אפשר שלא הכיר בו אדם מעולם, שהרי תבן יכול להתגלגל עליו על ידי רוח, וצרורות עשויים להתגלגל ממקום למקום. 99) סדקים, חגוים. 100) הואיל והם חלולים יכול אדם להציץ בהם ואינה מכוסה, שאפשר שאדם הסתכל והכיר בו.

4 כ. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְיָרַד וְטָבַל[101] בִּמְעָרָה, וְהֵבִיא
5 קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וּמָנָה נְזִירוּת וְגִלַּח תִּגְלַחַת טָהֳרָה,
6 וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁמֵּת הָיָה מֻשְׁקָע בְּקַרְקָעוֹת הַמְּעָרָה
7 כְּשֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ
8 יְדוּעָה - סָתַר הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁהֶחְזַק לְטֻמְאָה[102], וְחֶזְקַת
9 הַטָּמֵא טָמֵא עַד שֶׁיִּטְהַר וַדַּאי[103]. יָרַד לְהָקֵר[104] - הֲרֵי
10 זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנֶּגַע[105]. נִמְצָא הַמֵּת צָף עַל פְּנֵי
11 הַמַּיִם[106] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָמֵא[107]; שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁנֶּגַע
12 בָּזֶה שֶׁהוּא צָף[108].

101) ביום השביעי לטומאתו. 102) כשירד למערה היה טמא וודאי. 103) ולא אמרו טומאת התהום טהורה בנזיר, אלא כשהיה הנזיר בחזקת טהור. 104) שלא היה טמא למת כלל אלא ירד להצטנן מחומו. 105) ואם נודע שנגע, הרי זה טמא מת, אלא שאינו סותר ימי נזירותו הואיל ונודע לו לאחר שנזרק אחד מן הדמים, וטומאת התהום היא. 106) וספק נטמא בו ספק לא נטמא. 107) שספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא ואפילו ירד להקר הרי זה טמא. ואין זו טומאת התהום, שהרי נמצאה במקום שאפשר שיראוה בני אדם, והואיל ו"טומאה ידועה" היא, אפילו נודע לו לאחר זריקת הדמים, סתר הכול. 108) שספק טומאה צפה על פני המים טהורה לעניין שרץ. ובהלכות אבות הטומאות פרק י"ד, הלכה ג' כותב רבינו: "ולא אמרו ספק טומאה צפה טהור אלא לשרץ בלבד".

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) טומאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן ואינו סותר את נזרו, נזיר שנצטרע אם ימי הסגרו עולים לו מן המנין, שהנזיר מיטמא למת מצוה ואינו שותה יין מצוה, שהנזיר מותר להתגלח תגלחת מצוה למרות שיש בו עשה ולא־תעשה.

13 א. יֵשׁ טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן
14 וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹדְמִין[2], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא בָּהֶן
15 טֻמְאַת שִׁבְעָה[3]. לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ: וְכִי יִטְמָא
16 לְנֶפֶשׁ, אֶלָּא: וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו - עַד שֶׁיִּטְמָא
17 מִטֻּמְאוֹת שֶׁהֵן מֵעַצְמוֹ שֶׁל מֵת[4], וְאַחַר כָּךְ[5] יָבִיא
18 קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וִיגַלַּח תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וְיִפְּלוּ כָּל
19 הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים.

2) ראה לעיל פ"ו, הי"א. 3) שדינו להיות טמא על ידן שבעה ימים, וכמבואר להלן ה"ז. 4) כגון בשרו או עצמותיו, המנויות להלן ה"ב, ולא ארץ העמים, או גולל ודופק, או נוגע בכלים הנגועים במת, המנויות להלן ה"ו־ה. והשווה 'תוספות' נזיר נד. דיבור־המתחיל וכלים. 5) כלומר, רק אז.

20 ב. וְאֵלּוּ טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן: עַל
21 הַנֵּפֶל, וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְקַשְּׁרוּ אֵבָרָיו בְּגִידִין[6]. וְעַל כְּזַיִת
22 מִבְּשַׂר הַמֵּת, וְעַל כְּזַיִת נֶצֶל[7]. וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב
23 מִנְיַן הָעֲצָמוֹת[8], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן רֹבַע הַקַּב[9].
24 וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב בִּנְיָנוֹ שֶׁל מֵת[10], וְאַף עַל פִּי
25 שֶׁאֵין בָּהֶן רֹבַע הַקַּב. וְעַל חֲצִי קַב עֲצָמוֹת[11], אַף עַל
26 פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב בִּנְיָנוֹ וְלֹא רֹב מִנְיָנוֹ. וְכָל
27 הָעֲצָמוֹת יִהְיוּ מִשֶּׁל מֵת אֶחָד, וְלֹא מִשְּׁנֵי מֵתִים[12].
28 וְעַל הַשִּׁדְרָה[13] הַבָּאָה מִמֵּת אֶחָד. וְעַל הַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁל
29 מֵת אֶחָד[14]. וְעַל אֵבֶר מִן הַמֵּת הַבָּא מִמֵּת אֶחָד[15], וְעַל
30 אֵבֶר מִן הַחַי מֵאָדָם אֶחָד, שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן בָּשָׂר שֶׁרָאוּי
31 לַעֲלוֹת בּוֹ אֲרוּכָה בַּחַי[16]. וְעַל חֲצִי לֹג[17] דָּם הַבָּא
32 מִמֵּת אֶחָד[18]. וְעַל מְלֹא חָפְנַיִם רְקַב הַמֵּת[19]. אֵי זֶהוּ
33 נֶצֶל? זֶה בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁנִּמּוֹחַ וְנַעֲשָׂה לֵחָה סְרוּחָה[20].

6) שכל אבריו נוצרים, ועדיין אין עליו כזית בשר (נזיר נ.) וברש"י לחולין פט:. והשווה הל' טומאת מת פ"ב, ה"א: "שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם". 7) ליחה סרוחה היוצאת מבשר המת שנימוח. נצל - לשון הפרשה, כמו (בראשית לא, ט) "ויצל אלוקים את מקנה אביכם" (רש"י לנזיר נ.). 8) של אברי האדם, והם: קכ"ה איברים, שהם הרוב של רמ"ח איבריו. 9) אבל אם אין בהם רוב מנין העצמות, אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, כמבואר בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ט, ובכל זאת אין הנזיר מגלח עליהן עד שיהא בהן חצי קב, כמבואר להלן ה"ו. 10) כגון שתי שוקיים וירך אחת (נזיר נ.). 11) משנה נזיר מט: 12) אהלות פ"ב, מ"ו, וכחכמים. וראה נזיר נב. 13) מערכת חוליות העוברות לאורך הגב שבאדם. 14) משנה נזיר מט: "על השדרה ועל הגולגולת", אלא שבגמרא שם נב. נסתפקו אם כוונת המשנה לשדרה וגולגולת יחד, או כל אחת מהן מטמאה, ורבינו סובר, מכיון ששמאי אמר (שם עמ' ב) "עצם אחד מן השדרה או מן הגלגולת", הרי שאין צורך בשתיהן. ואע"פ שהגמרא שם דוחה: "שונה שמאי שמחמיר" - מכיון שאין אנו מוצאים שום מחלוקת מפורשת בזו, עלינו לומר, שזוהי דיעה מוסכמת על הכל (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס, בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ח). וכתב רבינו בפירושו למשנה, אהלות פ"ב, מ"א, שדרה וגולגולת אע"פ שאין בהן בשר מטמאות באהל, לפי שצורת אדם ניכרת בהן, ככתוב: "בעצם אדם" עצם שניכר בו, שהוא של אדם. 15) ולא

משני מתים, כגון הזרוע או השוק, שיש בה שתי עצמות, והאחת ממת אחד, והאחת ממת שני, ונקראות אבר אחד (רש"י נזיר נב.). 16) כל שאילו היה האבר מחובר באדם חי, היה יכול לעלות ארוכה (=רפואה) ע"י אותו בשר, והוא פחות מכזית (משנה נזיר מט:). ובגמרא שם נג: דרשו: "בחלל חרב או במת" (במדבר יט, טז) - אבר שהבדילתו החרב מן החי, הרי הוא כמת. 17) שתי רביעיות, ואע"פ שגם רביעית אחת מטמאה באהל, הלכה למשה מסיני, שאין הנזיר מגלח אלא על חצי לוג (שם מט: ובתוספות). 18) שם נב. וכחכמים. 19) גופו של מת, שכלה לחותו ונעשה כמין עפר, משנה שם מט: "תרווד (=כף) רקב" ובגמרא שם נ: אמר רבי יוחנן, מלוא חפניו. 20) נזיר נ., ובהל' טומאת מת פ"ב, ה"א כותב רבינו: "והוא שתקרוש אותה הליחה, שאם קרשה בידוע שהיא מבשרו, ואם לא קרשה אינה מטמאה, שמא כיחו וניעו (רוק הפה וליחת הגרון) הוא" וזה ע"פ הגמרא בנזיר שם.

1 **ג. וְאֵין רְקַב הַמֵּת מְטַמֵּא עַד שֶׁיִּקָּבֵר עָרֹם בְּאָרוֹן שֶׁל**
2 **שַׁיִּשׁ[21], וְיִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁלֵם[22]. חָסֵר מִמֶּנּוּ אֵבֶר, אוֹ**
3 **שֶׁנִּקְבַּר בִּכְסוּתוֹ[23] אוֹ בְּאָרוֹן שֶׁל עֵץ[24] אוֹ בְּשֶׁל**
4 **מַתֶּכֶת[25] - אֵין לוֹ רָקָב. וְלֹא אָמְרוּ רָקָב אֶלָּא לְמֵת**
5 **בִּלְבַד, לְהוֹצִיא הָרוּג, שֶׁהֲרֵי חָסֵר דָּמוֹ[26].**

21) שאינו נשחק ואינו נרקב, וכל הרקב הוא מגופו של מת בלבד (נזיר נא.). 22) שם עמ' ב. 23) לפי שכסותו נרקבת עמו, נעשית לו תערובת. והלכה למשה מסיני, שאין רקב המת מטמא, אלא הבא מן המת עצמו בלא כל תערובת (שם עמ' א). 24) כנ"ל. 25) שדרכה להעלות חלודה, ותתערב עם המת (הל' טומאת מת ג, ד). ומתוך שאמרו שם נא. "בארון של שיש", למד רבינו למעט של מתכת, ובהל' טומאת מת שם, כותב רבינו: "בארון של שיש או של זכוכית וכיוצא בהן". 26) נדה כז: וכבר נתבאר, שלא אמרו רקב אלא למת שלם.

6 **ד. קָבְרוּ שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד[27], אוֹ שֶׁגָּזְזוּ שְׂעָרוֹ אוֹ**
7 **צִפָּרְנָיו וּקְבָרוּם עִמּוֹ[28], אוֹ אִשָּׁה עִבְּרָה שֶׁמֵּתָה**
8 **וְנִקְבְּרָה וְעֻבָּרָהּ בְּמֵעֶיהָ - אֵין הָרָקָב שֶׁלָּהֶם מְטַמֵּא[29].**
9 **וְכֵן אִם טָחַן הַמֵּת עַד שֶׁנַּעֲשָׂה רָקָב - אֵינוֹ מְטַמֵּא[30],**
10 **עַד שֶׁיַּרְקִיב מֵאֵלָיו. טָחַן אֶת הַמֵּת וְהִנִּיחַ עֲפָרוֹ עַד**
11 **שֶׁהִרְקִיב כֻּלּוֹ[31], אוֹ [שֶׁהִרְקִיב] מִקְצָתוֹ כְּשֶׁהוּא חַי**
12 **וּמֵת וְהִרְקִיב הַכֹּל - הֲרֵי זֶה סָפֵק[32]; וְאִם נִטְמָא לְרָקָב**
13 **זֶה - הֲרֵי זֶה סְפֵק טָמֵא[33]. וְכֵן אִם נִטְמָא בְּרֹבַע[34]**
14 **עֲצָמוֹת הַבָּאִין מֵהַשִּׁדְרָה אוֹ מִן הַגֻּלְגֹּלֶת בְּאָהֳלָן[35] -**
15 **הֲרֵי זֶה סְפֵק טָמֵא[36].**

27) "נעשו גלגלים (=תערובת) זה לזה" (נזיר נא.). 28) הרי זה כמי שנקבר בכסותו, שרקבונם נעשה לו תערובת, ואין לו תורת רקב (שם). 29) בעיה שם, שנפשטה בדרך אם תמצא לומר, כיון שסוף העובר לצאת (אילו היתה חיה) הרי הוא כגוף פרוש ונבדל. וכבר נתבאר, שרקב שני מתים אינו מטמא. וכדאי להעיר, שבגמרא שם אמרו: שני מתים שנקברו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, והרקיבו ועמדו על מלוא תרווד רקב, רקבם טמא (אף־על־פי שלא נשאר מכל אחד אלא חצי תרווד, כיון שכל אחד נקבר יחידי, יש להם דין רקב - תוספות שם), וזהו שהדגיש רבינו כאן: קברו שני מתים כאחד, שדווקא באופן זה אין הרקב מטמא. 30) שם עמ' ב. אין זה רקב אלא עפר טחינתו. 31) ספק, שמא צריך שירקב כברייתו, כמו שהיה ללא כל שינוי. 32) שם. ספק, אם מה שהרקיב כשהוא חי יש לו תורת רקב. או נאמר, הואיל והוא מת לפנינו, הרי זה כהרקיב כולו כשהוא מת. 33) ולא יכול להביא קרבן על טומאתו, כי שמא טהור הוא, ואסור לו להכניס חולין לעזרה. 34) רובע הקב, והקב ארבעה לוגין. 35) שהאהיל הנזיר עליהן, או שהיה הנזיר והן באהל אחד, כמבואר בסמוך ה"ה. 36) שם נב: כי אע"פ שבדרך כלל אין הנזיר מגלח, אלא על חצי קב עצמות - בשדרה וגולגולת, הואיל והן חמורות, שמטמאות כמו שהן, ראה לעיל ה"ב, אולי גם רובע עצמות מהן הנזיר מגלח עליהן. וכל זה לענין טומאת אהל, אבל לענין מגען ומשאן, אפילו על עצם כשעורה, הרי הוא מגלח, כמבואר בסמוך ה"ו. וראוי להעיר, שבגמרא שם נא. נשארו עוד הרבה בעיות בענינים אלו בתיקו, ורבינו השמיטן, מפני שאינן מצויות, ונדירות מאד (רדב"ז). וב"לחם משנה" הקשה למה לא הזכיר רבינו, שאין רקב אלא הבא מן הבשר ומן הגידים ומן העצמות, כמבואר בנזיר נא.? אבל רבינו כבר הזכיר (לעיל ה"ד) "ויהיה כולו שלם", וממילא יש בו בשר וגידים ועצמות (מרכבת־המשנה).

16 **ה. כָּל אֵלּוּ הַשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה טֻמְאוֹת שֶׁמְּגִינוּ[37], אִם נָגַע**
17 **נָזִיר בְּאַחַת מֵהֶן אוֹ נִשָּׂאָהּ, אוֹ הֶאֱהִיל[38] הַנָּזִיר עָלֶיהָ**
18 **אוֹ הֶאֱהִיל[39] הַטֻּמְאָה עַל הַנָּזִיר[40], אוֹ הָיָה הַנָּזִיר**
19 **וְאַחַת מִטֻּמְאוֹת אֵלּוּ בְּאֹהֶל אֶחָד[41] - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ**
20 **תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וּמֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה, וְסוֹתֵר אֶת**
21 **הַכֹּל[42]. חוּץ מִן הָרָקָב, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע; שֶׁאִי**
22 **אֶפְשָׁר שֶׁיִּגַּע בְּכֻלּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ גּוּף אֶחָד[43]. אֲבָל אִם**
23 **נִשָּׂאוֹ אוֹ נִטְמָא בְּאָהֳלוֹ - מְגַלֵּחַ.**

37) למעלה ה"ב. 38) סיכך בגופו עליה. 39) בדפ' רומי, וכן בכת"י התימנים: האהילה. 40) שהטומאה סיככה על הנזיר, כגון שהוא עמד תחתיה. 41) והגג מאהיל על שניהם. 42) משנה נזיר מט: 43) גוש אחד, וכן שנינו באהלות פ"ב, מ"ב "מלוא תרווד רקב שגבלו במים, אינו חיבור לטומאה". וכתב רבינו בפירושו שם: "לפי שחלקיו נבדלים קצתם מקצתם, והלישה לא תשימהו גוף אחד, כמו שאמרו (שבת יח.): אפר לאו בר גיבול הוא".

24 **ו. וְכֵן נָזִיר שֶׁנָּגַע בְּעֶצֶם הַמֵּת, אֲפִלּוּ עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה,**
25 **אוֹ נִשָּׂאוֹ - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ עָלָיו, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת**
26 **טֻמְאָה, וְסוֹתֵר אֶת הַקּוֹדְמִים[44]. וְאֵין עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה**
27 **מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[45]. אֲבָל נִטְמָא בְּאַחַת מִשְּׁנֵים עָשָׂר**
28 **דְּבָרִים הַלָּלוּ[46]: בְּגוּשׁ אֶרֶץ הָעוֹבְרֵי כּוֹכָבִים**
29 **וּמַזָּלוֹת[47], אוֹ בְּשָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ קֶבֶר בְּתוֹכָהּ[48], שֶׁהֵן**
30 **מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[49]; אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל עָלָיו וְעַל[50]**
31 **הַשָּׁרִיגִים[51] הַיּוֹצְאִים מִן הָאִילָנוֹת[52], אוֹ הַפְּרָעוֹת**

הַיּוֹצְאוֹת מִן הַגֶּדֵר[53], אוֹ מִטָּה אוֹ גָּמָל[54] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאֹהֶל רֹבַע עֲצָמוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב בְּנְיָן[55] וְלֹא רֹב מִנְיָן; אוֹ שֶׁנִּטְמָא בִּרְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת, שֶׁהִיא מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[56]; אוֹ שֶׁנִּטְמָא בַּגּוּלֵל[57] אוֹ בַּדּוֹפֵק[58], שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל[59]; אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאֵבֶר מִן הַחַי אוֹ בְּאֵבֶר מִן הַמֵּת שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן בָּשָׂר כָּרָאוּי[60] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר.

44) משנה נזיר מט:. 45) אהלות פ"ב, מ"ג, שנאמר (במדבר יט, יד) "אדם כי ימות באהל" צריך שיהיה היכר בעצם, שהיא של אדם. וכן כל עצם שאין עליון דמיון אנושי (הכוונה לשדרה וגולגולת שחסרו. תוספות יו"ט שם), וכן הכתוב אומר (שם טז) "או בעצם אדם" (רע"ב שם ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"א, מ"ח). ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים הנוסח: "ואין עצם אחד מטמא באהל", ובצדק, שהרי בהל' טומאת מת פ"ב, ה"י כותב רבינו: "היה עצם אחד אפילו יש בו רובע (=הקב) הרי זה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל" וראה נזיר נג. בדברי שמאי שם. 46) המנויים להלן. 47) ובדפוסים קדומים: ארץ העמים. וכל חוץ לארץ נקראת כך, וגזרו טומאה על עפר הבא מחוץ לארץ, שיהא מטמא במגע ובמשא. וכתב רבינו בפירושו למשנה (אהלות פ"ב, מ"ג) "שהם להתרשלותם עם המתים, וקוברים אותם בכל מקום, שפטנו על ארצותם בזאת הטומאה - וזה בגזירה מדרבנן... לפי שאנו נאמר שיהיה בכל חלק מעפרה עצם כשעורה". 48) ונשברו עצמות המת ונידושו בכל השדה עד מאה אמה. 49) משנה שם, וכן בנזיר נד. 50) טעות סופר יש כאן, וצ"ל: "כשהאהילו עליו ועל כזית מן המת שריגים היוצאים" וכו', וכן בהל' טומאת מת פי"ט, ה"ו (מעשה רב, לרבי בצלאל הכהן מוילנה). 51) ענפים. 52) שהענפים רחוקים זה מזה, ואין בכל אחד מהם שיעור טפח להביא את הטומאה על ידו, ומן התורה טהור הוא, שאין זה אהל. וחכמים גזרו טומאה בהולך תחתיהם (נזיר נד: ובתוספות שם, וכן רבינו בהל' טומאת מת פי"ג, ה"ב). 53) אבנים או עצים בולטים ממנו. פרעות - לשון גדל פרע (רע"ב לאהלות פ"ח, מ"ב) וגם אלה אינם מביאים הטומאה, מפני שאין ברחבם טפח (תוספות יו"ט לאהלות שם, וראה בנדה נז. וסח:). 54) שתחת המיטה או הגמל, יש כזית מן המת והנזיר עמו (תוספתא אהלות פ"ט, מ"א) ואין כריסו של הגמל נידון כאהל, שאינו עשוי להגן, וכדברי רבינו בהל' טומאת מת פי"ט, ה"ו "שכל אלו ההלכות האמורות בטומאת אהלים הנעשים מן האדם או מן הבהמה או מן הכלים הכל מדברי סופרים... ולפיכך אין הנזיר מגלח עליהם". ובירושלמי נזיר פ"ז, ה"ג מונה מיטה וגמל בין אלה, שאינם נעשים אהל ואין הנזיר מגלח עליהם, וראה סוכה כא. "אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל". 55) ראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות ט. 56) אבל אין הנזיר מגלח עליה, הלכה למשה מסיני (משנה בנזיר נד. ובתוספות שם מט: דיבור־המתחיל ועל חצי לוג). 57) כיסוי ארון המת. 58) צדי הארון, שהכיסוי דופק עליו. 59) אהלות פ"ב, מ"ד, שנאמר: וכל אשר יגע על פני השדה - לרבות גולל ודופק, אשר יגע - משום מגע הוא מטמא ולא משום משא (רע"ב שם). וכתב רבינו שם: ויקראו צדי הקבר "דופקים" להיותם דוחקים המת (לשון "ודפקום יום אחד", בראשית לג, יג) ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר. 60) כדי להעלות ארוכה (נזיר נג:) כרבי יוחנן. ועל־כרחך שאין בו עצם כשעורה, שאם יש בו עצם כשעורה הרי הנזיר מגלח לפחות על מגעו ועל משאו (תוספות שם). וראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות יד.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁבְּכָל אֵלּוּ הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה וּמַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה וְלֹא מֵבִיא קָרְבָּנוֹת וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוּדְמִין. אֲבָל כָּל יְמֵי הַטֻּמְאָה אֵין עוֹלִין לוֹ מִמִּנְיַן יְמֵי נְזִירוּתוֹ[61].

61) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד", הרי שימי טומאתו לא עלו לו למנין.

ח. נָגַע בְּאֹהֶל הַמֵּת[62] אוֹ בַּכֵּלִים הַנּוֹגְעִים בַּמֵּת[63] - אֵינוֹ מַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי[64]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁדִּין זֶה מְיֻחָד בְּנָזִיר; אֲבָל כָּל אָדָם שֶׁנִּטְמָא בִּכְלִי[65] טֻמְאַת שִׁבְעָה - יַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת[66]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה שֶׁאֵינוֹ[67] מַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי אִם נָגַע בְּכֵלִים, כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ לוֹ יְמֵי טֻמְאָתוֹ בַּכֵּלִים מִמִּנְיַן יְמֵי נְזִירוּתוֹ[68].

62) שם נד. "ואהל", ומפרש רבינו שם: שנגע באהל המת. 63) שהם מטמאים כמת עצמו, והנוגע בהם טמא טומאת שבעה, שנאמר (במדבר יט, טז) "בחלל חרב או במת", חרב הרי זה כחלל (נזיר נג:). וכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ה, ה"ג: "מפי השמועה למדו, שהחרב כמת, והוא־הדין לשאר כלים בין כלי מתכות, בין כלי שטף ובגדים, הרי הוא אומר (שם לא, יט) "כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו ביום השלישי וביום השביעי" וכי תעלה על דעתך, שזה ירה חץ והרג, או זרק אבן והרג, נטמא שבעת ימים? אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה, מפני שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו, שהרי נגע הכלי במת". 64) אבל הוא טמא שבעה ימים. 65) שנגעו במת. 66) פ"ה, ה"ג. ולדעת הראב"ד שם, אין זה אלא בכלי מתכות או בחיבורין ואפילו בשאר כלים. חיבורים - שנגע האדם בכלים, בשעה שהכלים היו מחוברים למת. 67) בדפוסים קדומים: שזה שאינו. 68) שאילו היה צריך הזאה, לא היו ימי טומאתו עולים לו למנין נזירותו. והמקור לדברי רבינו, שאין הנזיר מזה על כלים שנגעו במת, הוא לשון סוגיית הש"ס בנזיר נד: שהתפלאו שם, כלים הנוגעים במת, הנוגע בהם בר הזאה הוא? ועל־כרחך שזה דין מיוחד בנזיר, כי בשאר כל אדם, ודאי שטעון הזאה, וכשיטת רבינו בהל' טומאת מת כנ"ל. והראב"ד סובר, שאין משם ראיה, כי המשנה עוסקת בכלי עץ ושלא בחיבורין, וכשנגעו במת אינם כמת, אלא אב הטומאה בלבד, והנוגע בהם אינו טמא שבעה ואינו טעון הזאה, בין נזיר בין שאר כל אדם, ולפיכך מתפלאה הגמרא שם: "כלים בני הזאה הם?" (לחם־משנה).

ט. נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְהֶחְלַט[69] - כָּל יְמֵי חֲלוּטוֹ[70] וְשִׁבְעַת יְמֵי סְפִירוֹ שֶׁסּוֹפֵר אַחַר שֶׁיִּטְהַר לְצָרַעְתּוֹ[71] בֵּין תּוּגְלַחַת רִאשׁוֹנָה[72] לִשְׁנִיָּה[73] אֵין עוֹלִין לוֹ מִימֵי נְזִירוּתוֹ[74]. אֲבָל יְמֵי הֶסְגֵּר[75] - עוֹלִין לוֹ[76]. וְכֵן אִם זָב בְּשָׂרוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - כָּל יְמֵי זִיבָתָן[77] עוֹלִין לָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין[78]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא[79].

69) שנגמר דינו שהוא טמא, "וטמאו הכהן" (ויקרא יג, יא) מתרגם יונתן "ויחלטיניה כהנא". 70) שהוא טמא בהחלט. 71) כשנרפא נגע הצרעת. 72) שהיא ביום טהרתו, שנאמר בו (ויקרא יד, ח) "וגלח את כל שערו". 73) שהיא ביום השביעי לטהרתו, ככתוב שם ט. 74) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד". משמע מזה, שימי חלוטו וספרו אינם מן המנין, אבל אינם סותרים את הקודמים. ולאחר שהשלים ימי ספרו, משלים נזירותו על מנין הימים, שמנה קודם טומאתו (שם). 75) בתחילה כשהכהן ראה את הנגע, ועדיין לא החליט לטמאו מסגירו לשבעת ימים, לראות אם יפשה הנגע, ככתוב שם יג, ד־ח. 76) למנין נזירותו (משנה שם). ובגמרא שם נו: אמרו - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז, ה"ג. 77) שהם טמאים, ככתוב שם טו, ב, כה. 78) הואיל ואינם טעונים תגלחת. וכנ"ל. 79) משנה שם נד: "באמת אמרו, ימי הזב והזבה וכו'". וכל "באמת אמרו" - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז ה"ג.

י. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נִטְמָא הַנָּזִיר בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[80] - שֶׁיְּמֵי טֻמְאָתוֹ עוֹלִין לוֹ, וְאֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם[81]. נִטְמָא בְּמֵת בְּתוֹךְ יְמֵי צָרַעְתּוֹ[82] - סוֹתֵר אֶת כָּל הַקּוֹדְמִין, שֶׁהֲרֵי בִּנְזִירוּתוֹ עוֹמֵד[83] וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא[84].

80) כגון נבילה או שרץ. שהן קלות מטומאת זיבה, ואין טומאתו שבעה ימים אלא טומאת ערב בלבד. 81) שאין איסור לנזיר להטמא אלא למת בלבד, כמו שאמרו (נזיר מג.) "לא יטמא להם במותם (במדבר ו, ז) - במותם אינו מיטמא, אבל מיטמא בנגיעתם ובזיבתם", והשווה הל' טומאת אוכלין פט"ז, ה"ט. 82) היה נזיר ונצטרע, ובימי צרעתו נטמא למת. 83) שכשיתרפא מצרעתו, עליו להשלים נזירותו על הימים שמנה מקודם, כמבואר לעיל ה"ט ובביאורנו אות עב. 84) לצרעתו, לא היה סותר את הקודמים בגלל צרעתו בלבד, נזיר יד: כרבי יוחנן, אבל ריש לקיש אומר שם: "אינו סותר (=את הקודמים), צרעת לחוד ונזירות לחוד", הואיל ואין ימי צרעתו עולים לו למנין נזירותו, דינו משונה מסתם נזיר, ואין טומאתו במת סותרת כלום. וראה לקמן פ"י, הי"ב־יג.

יא. הַנָּזִיר מֵתָר בְּטֻמְאַת מֵת מִצְוָה[85] וּבְתִגְלַחַת מִצְוָה[86], וְאָסוּר בְּיֵין הַמִּצְוָה כְּיֵין הָרְשׁוּת. כֵּיצַד? מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיִּשְׁתֶּה הַיּוֹם יַיִן, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה עָלָיו לִשְׁתּוֹת[87], וְאַחַר כָּךְ נָדַר בְּנָזִיר - חָלָה נְזִירוּת עַל הַשְּׁבוּעָה וְאָסוּר בְּיַיִן[88]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא אָסוּר בְּיֵין קִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[89].

85) מבואר להלן הי"ב. 86) מבואר להלן הט"ו. 87) מחמת שבועתו. 88) נזיר ד. שנאמר (שם, ג) "מיין ושכר יזיר", והוא מיותר, שהלא נאמר מכל אשר יעשה מגפן היין - לרבות יין מצוה כיין הרשות, וכפירוש התוספות שם, וכן שם מד. 89) שאע"פ שאמרו (פסחים קו.) "זכור את יום השבת לקדשו - זכרהו על היין" - אין זה אלא אסמכתא בלבד, שקידוש היום כשלעצמו הוא מן התורה, והיין אינו אלא מדברי חכמים (תוספות נזיר ד. דיבור־המתחיל מאי היא, וכן בפסחים שם) והשווה הל' שבת פרק כט ה"א, ה"ו.

יב. וְכֵיצַד הוּא מֵתָר בְּטֻמְאַת מֵת מִצְוָה? הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בְּמֵת שֶׁאֵין שָׁם מִי שֶׁיִּקְבְּרֵנוּ - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא[90] לוֹ וְקוֹבְרוֹ. וּדְבָרִים אֵלּוּ דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן[91].

90) מותר לו להטמא, אבל בכל זאת הוא סותר נזירותו ומביא קרבן טומאה (קרית ספר). 91) משנה בנזיר מז., ובגמרא שם מח. דרשו: לאביו ולאמו... לא יטמא (במדבר ו, ז) מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר (שם ו) "על נפש מת לא יבוא" - אלא לאביו ולאמו אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה, וזהו מה שכתב רבינו: "דברי קבלה", כלומר, שכך בא מדרש זה בקבלה, כדברי רבינו בפירושו שם פ"ו, מ"ה, וראה בתוספות־יו"ט שם.

יג. נָזִיר וְכֹהֵן שֶׁפָּגְעוּ בְּמֵת מִצְוָה - יִטַּמְּא נָזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סוֹתֵר הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים וּמֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה, וְאַל יִטַּמֵּא כֹּהֵן. שֶׁזֶּה[92] קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת שָׁעָה[93], וַאֲפִלּוּ הָיָה נָזִיר עוֹלָם[94], וְהַכֹּהֵן קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם[95].

92) הנזיר. 93) למשך ימי נזירותו בלבד. 94) שאמר: הריני נזיר לעולם (ראה לעיל פ"ג, הי"א), בכל זאת סתם נזירות אינה אלא שלשים יום (תוספות לנזיר מז.). ולדעת ה"לחם משנה" כוונת רבינו, שהנזיר, נזר בחייו אחרי שנולד, ואין קדושתו קדושת עולם - בעוד שהכהן קדושתו מיום שנולד. 95) משעה שנולד ועד יום מותו (משנה בנזיר מז.). ועוד הבדל יש ביניהם, שהנזיר ישנו בשאלה, וקדושתו ניתרת ע"י שאלה לחכם (ראה לעיל פ"ב, ה"א) וקדושת כהן אינה בטלה עולמית (לחם־משנה).

יד. פָּגְעוּ בּוֹ שְׁנֵי נְזִירִים, אֶחָד נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְאֶחָד נְזִיר מֵאָה יוֹם - יִטַּמֵּא נְזִיר שְׁלֹשִׁים[96]. הָיָה אֶחָד נָזִיר לִזְמַן קָצוּב[97] וְהַשֵּׁנִי נְזִיר עוֹלָם - יִטַּמֵּא הַנָּזִיר לִזְמַן קָצוּב; שֶׁנְּזִירוּת עוֹלָם קְדֻשָּׁתוֹ חֲמוּרָה מִזֶּה[98].

96) שקדושתו מועטת מקדושת נזיר מאה (ירושלמי נזיר פ"ז, סוף ה"א). 97) אפילו לאלף שנה (ראה לעיל פ"ג, הי"א). 98) ירושלמי שם, שנזיר עולם אם הכביד שערו, מיקל בתער בכל שנים־עשר חודש ומביא קרבנו, וזוהי קדושתו, בעוד שנזיר לזמן קצוב אינו מגלח עד סוף ימי

נזרו, ואינו מביא איפוא שום קרבן טהרה תוך ימי קצבת נזירותו, ראה לעיל פ"ג, הי"ב. וגם סתם נזירות קצובה, אינה לכל ימי חייו, שלרוב היא לזמן קצר בלבד, ולפיכך קדושתה קלה מנזיר עולם (רדב"ז).

1 **טו. וְכֵיצַד הוּא מֵתֵר בִּתְגְלַחַת מִצְוָה? נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע,**
2 **וְנִרְפָּא מִצָּרַעְתּוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּת - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ כָּל**
3 **שְׂעָרוֹ. שֶׁהֲרֵי תִּגְלַחְתּוֹ[99] מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר**
4 **בַּמְּצֹרָע: וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ וְגוֹמֵר; וְכָל מָקוֹם**
5 **שֶׁאַתָּה מוֹצֵא מִצְוַת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה[100]: אִם יָכוֹל**
6 **לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם[101] - מוּטָב, וְאִם לָאו[102] - יָבוֹא**
7 **עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וַהֲלוֹא נָזִיר שֶׁגִּלַּח בִּימֵי**
8 **נִזְרוֹ עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: קָדֹשׁ יִהְיֶה**
9 **גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ[103], וּבְכָל מָקוֹם אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה**
10 **לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה[104], וְלָמָּה דּוֹחֶה עֲשֵׂה שֶׁל תִּגְלַחַת**
11 **הַנֶּגַע לִנְזִירוּת? מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נִטְמָא הַנָּזִיר בְּצָרַעַת,**
12 **וִימֵי חֲלוּטוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[105], וַהֲרֵי אֵינוֹ**
13 **קָדוֹשׁ[106] בָּהֶן, וּבָטֵל הָעֲשֵׂה מֵאֵלָיו, וְלֹא נִשְׁאַר אֶלָּא**
14 **לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא: תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ, וּלְפִיכָךְ**
15 **בָּא עֲשֵׂה שֶׁל תִּגְלַחַת הַצָּרַעַת וְדָחָה אוֹתוֹ[107].**

99) לצרעתו. 100) שאחת היא בסתירה לשניה, כגון לעשות ציצית מחוטי צמר בטלית של פשתן, שהציצית מצות־עשה, והשעטנז הוא איסור לא־תעשה. 101) כגון חוטי צמר בטלית של צמר, הרי אפשר לו לקיים את שתיהן, וכן חוטי פשתן בטלית פשתן. 102) כגון שיש לו טלית פשתן, וחייב להטיל בה חוטי תכלת, שהם מצמר, תבוא מצות תכלת ותדחה איסור שעטנז (מנחות מ. וכן בהל' ציצית פ"ג, ה"ו), וגם כאן ה'עשה' של תגלחת מצורע דוחה את ה'לא־תעשה' של איסור גילוח הנזיר, שנאמר בו: "תער לא יעבור על ראשו" (נזיר נח.). 103) והרי זו מצות־עשה, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. 104) כגון יבמה אלמנה מן הנישואין, אסורה להתייבם לכהן גדול, שאין 'עשה' של מצות יבום דוחה 'לא־תעשה' (של אלמנה לכהן גדול) ו'עשה', שמוזהר על הבעולה, ככתוב: "והוא אשה בבתוליה יקח" (יבמות כא. ובהל' יבום פ"ו, הי"א). 105) לעיל ה"ט. 106) ראה לקמן פ"י ה"ב: "ששער נזיר שנצטרע, מותר בהנייה" הרי שאין בו כל קדושה. 107) ולדעת הראב"ד, אין זה עיקר הטעם, אלא מפני שהלאו וה'עשה' של נזיר קלים מאד, שנזירות ישנה בשאלה לחכם, והיא ניתרת, ולפיכך 'עשה' של תגלחת מצורע דוחה אותם, כמבואר ביבמות ה. ורבינו סובר, מאחר שבמסכת נזיר מא: ונח. מודגש בפירוש, שתגלחת מצורע דוחה 'לא־תעשה' שבנזיר, ולא הזכירו שם את ה'עשה' שבנזיר, אין אנו מניחים גמרא מפורשת במקומה, ונמשכים אחרי סוגיא ביבמות, שהיא שלא במקומה. וגם טעמו של הראב"ד, לא יספיק לתגלחת מצורע שהוא נזיר, נזירות שמשון, שאין לו שאלה, ראה לעיל פ"ג, הי"ד, ולפיכך טעמו של רבינו מקיף וכולל יותר (רדב"ז).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) תגלחת טהרה וסדר הבאת קרבנות הנזיר, דין נזיר ממורט, ותגלחת פסולה כיצד יעשה, תגלחת הבן על קרבנות אביו הנזיר, הריני נזיר ועלי לגלח נזיר ושמע חברו ואמר ואני ועלי לגלח נזיר, כיצד יעשו.

16 **א. תִּגְלַחַת הַטָּהֲרָה כֵּיצַד הִיא? כְּשֶׁיִּגְמֹר הַנָּזִיר יְמֵי**
17 **נִזְירוּתוֹ[2] מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת: כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה, וְכַבְשָׂה**
18 **לְחַטָּאת, וְאַיִל לִשְׁלָמִים[3]. הֵבִיא שְׁלָשְׁתָּן וְלֹא פֵּרֵשׁ[4]**
19 **- הָרְאוּיָה לְחַטָּאת[5] תִּקְרַב[6] חַטָּאת, וְהָרְאוּיָה**
20 **לִשְׁלָמִים[7] - שְׁלָמִים, וְהָרְאוּיָה לְעוֹלָה[8] - עוֹלָה.**
21 **וּמֵבִיא עִם אֵיל הַשְּׁלָמִים שִׁשָּׁה עֶשְׂרוֹנוֹת[9] וּשְׁנֵי**
22 **שְׁלִישֵׁי עִשָּׂרוֹן סֹלֶת. אוֹפֶה מֵהֶן עֶשְׂרִים חַלָּה[10]: עֶשֶׂר**
23 **חַלּוֹת מַצּוֹת[11], וַעֲשָׂרָה רְקִיקֵי[12] מַצּוֹת. וּמוֹשֵׁחַ**
24 **הָעֶשְׂרִים[13] בְּרִבְיעִית שֶׁמֶן. וְשִׁעוּר זֶה[14] הֲלָכָה לְמֹשֶׁה**
25 **מִסִּינַי[15]. וּמֵבִיא הָעֶשְׂרִים בִּכְלִי אֶחָד[16].**

2) ראה לעיל פ"ד, ה"א. 3) ככתוב בתורה (במדבר ו, יד). וכתב הרמב"ן שם יא: "טעם החטאת . . . כי האיש הזה חוטא בנפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזור מקדושתו ועבודת ה', וראוי היה לו שיזיר לעולם ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלקיו . . . והנה הוא צריך כפרה בשובו להטמא בתאוות העולם". 4) איזו לחטאת ואיזו לעולה, אע"פ שכל הקרבנות צריך שיקראו להם הבעלים שם. 5) הכבשה. 6) בכת"י התימנים: תיקרב. 7) האיל. 8) הכבש, הואיל ואמר: הרי אלו לנזירותי, הרי זה כאילו קרא שם לכל אחד ואחד (משנה, נזיר מה., וברע"ב שם). ואע"פ שכבשה ראויה גם לשלמים, ככתוב בתורה (ויקרא ג, ו־ז) - בקרבנות נזיר, אין הכבשה ראויה אלא לחטאת ('תוספות יו"ט'). 9) העשרון - הוא עשירית האיפה (במדבר כח, ה), והאיפה שלש סאין, והסאה ששה קבים, כמבואר בהל' עירובין פ"א, הי"ג. נמצא, העשרון: שני קבים פחות חומש (הל' ביכורים פ"ו, הט"ו). 10) נמצאת כל חלה היא שלישית העשרון. 11) שהן בלולות בשמן כשעדיין הן סולת. 12) הרקיק אינו בלול בשמן אלא משוח בשמן אחר אפייתו (הל' מעשה הקרבנות פ"ט, הכ"א). 13) כל חלה כדינה, חלת מצה - בלולה בשמן, והרקיק - משוח, ככתוב בתורה (במדבר ו, טו). וכן בהל' מעשה הקרבנות שם, הכ"ג. וכנראה, שכאן סומך רבינו על מה שיכתוב בפרוטרוט בהל' מעשה הקרבנות ('מעשה רוקח'). ובמנחות עח, א - ששם המקור לדין חלות נזיר, אמרו: "ובשר זבח תודת שלמיו - לרבות שלמי נזיר לעשרת קבים ירושלמיות (נמצאו שתי חלות לקב), ולרביעית שמן". 14) של רביעית הלוג שמן. 15) מנחות פט, א. 16) בסל, ככתוב (במדבר ו, יז): "על סל המצות". ובהל' מעשה הקרבנות פ"ט הכ"ג, מסיים רבינו: "והכהן לוקח מהן (מהחלות) שתי חלות, אחת מכל מין".

26 **ב. וְשׁוֹחֵט הַחַטָּאת תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָה, וְאַחַר**
27 **כָּךְ הַשְּׁלָמִים, וְאַחַר כָּךְ[17] מְגַלֵּחַ. וְאִם גִּלַּח אַחַר**
28 **שֶׁשָּׁחַט הַחַטָּאת אוֹ הָעוֹלָה - יָצָא[18]. וּמְכַשֵּׁל**
29 **הַשְּׁלָמִים אוֹ שׁוֹלְקָן[19]. וְלוֹקֵחַ מִן הָרֹטֶב שֶׁל זִבְחֵי**
30 **הַשְּׁלָמִים וְנוֹתֵן עַל הַשֵּׁעָר[20], וְאַחַר כָּךְ מַשְׁלִיכוֹ לָאֵשׁ**

תַּחַת דּוּד הַשְּׁלָמִים. וְאִם הִשְׁלִיכוֹ תַּחַת הַחַטָּאת - יָצָא[21].

17) משנה, נזיר מה, א. וכרבי יהודה שם. וכן סדרן בתורה (במדבר ו, יד). ואחרי עשיית השלמים, כתבה תורה (שם, יח) "וגלח הנזיר". וראה ב'תוספות יו"ט' שם. 18) משנה, שם. 19) בישול מרובה, ובכל זאת אינם יוצאים מתורת בישול (משנה, שם עמ' ב, ו'תוספות' פסחים לט:). 20) נזיר מה, ב. שנאמר (במדבר ו, יח): "אשר תחת זבח השלמים - מזבחו (=מהרוטב) יהא תחתיו". 21) שם "זבח - לרבות את החטאת".

ג. וְהֵיכָן מְגַלֵּחַ שְׂעָרוֹ? בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים[22], בִּלְשִׁכַּת[23] הַנְּזִירִים שֶׁהָיְתָה שָׁם בְּקֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית, וְשָׁם מְבַשְּׁלִין אֶת שַׁלְמֵיהֶן וּמַשְׁלִיכִין שְׂעָרָן לָאֵשׁ[24]. וְאִם גִּלַּח בַּמְּדִינָה[25] - יָצָא[26]. וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמְּדִינָה וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמִּקְדָּשׁ - תַּחַת הַדּוּד הוּא מַשְׁלִיךְ שְׂעָרוֹ[27]. וְאֵינוֹ מְגַלֵּחַ עַד שֶׁיִּהְיֶה פֶּתַח הָעֲזָרָה פָּתוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד[28]. לֹא שֶׁיְּגַלֵּחַ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, שֶׁזֶּה בִּזְיוֹן מִקְדָּשׁ הוּא[29].

22) חצר בית המקדש, מקום מעמד לנשים, ונזכרת במשנה מדות פ"ב, מ"ה. 23) חדר. 24) משנה שם, וככתוב בתורה: "ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים". 25) בכל ערי ישראל לגבולותיה, כשיטת רבינו בפירושו למשנה (ראש השנה פ"ד, מ"א) שירושלים כולה נקראת מקדש; ומדינה - שאר העיירות שבכל ארץ ישראל. 26) משנה, נזיר מה, ב. והרע"ב שם מפרש: מדינה - ירושלים, ואע"פ שנאמר שם "וגלח הנזיר פתח אהל מועד" - אין זה אלא ללמד, שאינו מגלח עד שיהיה פתח אהל מועד פתוח, וכמבואר בסמוך. 27) משנה, שם. ובנוסח המשנה שבבבלי, כתוב: "ואם גילח במדינה, לא היה משלח תחת הדוד", אבל נוסח המשנה שב'ירושלמי' שם: "ואם גילח במדינה, היה משלח" וכו'. וראה לעיל פ"ו הי"ד, לענין תגלחת נזיר טמא. 28) הוא ההיכל, ורבינו כתב: פתח העזרה פתוח, וצריך עיון. 29) נזיר מה, א. ולפי זה, לא יגלח בלילה, שאז פתח העזרה סגור, וכן אמרו (זבחים נה:) "שלמים ששחטם קודם פתיחת דלתות ההיכל - פסולים, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד, בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול".

ד. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרוֹעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאַיִל, וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן הַסַּל, וְרָקִיק אֶחָד, וְנוֹתְנָן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר אוֹ הַנְּזִירָה וּמְנִיפָן[30]. וְאַחַר כָּךְ הֵתַּר הַנָּזִיר[31] לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים.

30) הכהן, ככתוב (במדבר ו, כ) "והניף אותם הכהן", וכמו שאמרו (קידושין לו:) "כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף". וכתב רבינו: "או הנזירה" כדברי המשנה (שם עמ' א) "והתנופות . . . נוהגות באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ולא כדברי רבי שמעון שזורי, האומר (נזיר מה.) אין נזירה מניפה, "שמא יתגרו בה פרחי כהונה". וראה פירוש המשנה לרבינו בקידושין שם: "ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן - שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה: איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמרו (קידושין שם) אתיא (= למד) כף כף מסוטה". 31) זה למצוה מן המובחר, אבל לעכב, ראה בסמוך ה"ה.

ה. נָזִיר מְמֹרָט[32] אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר[33]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר אוֹ שֶׁאֵין לוֹ כַּפַּיִם[34] - הֲרֵי זֶה מַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו וְיִשְׁתֶּה וְיִטַּמָּא[35]. וְאִם הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו וְלֹא גִּלַּח רֹאשׁוֹ - אֵין הַתִּגְלַחַת מְעַכֶּבֶת, אֶלָּא שׁוֹתֶה וּמִטַּמֵּא לָעֶרֶב[36]. שֶׁמִּשֶּׁיִּזְרֹק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים[37] הֻתַּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן עַל כַּפָּיו וְלֹא הִנִּיף; שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ - לְמִצְוָה וְלֹא לְעַכֵּב[38].

32) שאין לו שערות בראשו, כגון שהוא קרח. 33) יומא סא, ב – וכבית־הלל. ואע"פ שבנזיר מו, ב - אמרו: "ובית הלל אומרים, צריך להעביר תער על ראשו" - כבר העירו ה'תוספות' ביומא שם, שזאת היא מהסוגיות ההפוכות, ופסק רבינו כהסוגיא ביומא, שכן המשנה בנגעים פי"ד מ"ט, שנויה כמותה. ואילו הסוגיה בנזיר, היא בסתירה לדברי המשנה בנגעים ('תוספות יו"ט' נגעים, שם). 34) ואינו ראוי להניף. 35) מותר לו להטמא למתים. 36) אחרי מלאת לו שלשים יום, כי ביום שלשים עצמו, אסור לו עדיין לשתות יין (רדב"ז). וה'אור שמח' מסביר את היתר טומאתו מבערב, ע"פ מה שנתבאר בנזיר יד, ב - נזיר שנטמא לאחר זריקת הדמים, ועדיין לא גילח, אין לו תקנה למצות גילוח, שלעולם לא יוכל להתגלח כמצוותו, שאינו יכול לסתור ולמנות נזירות אחרת ולהביא קרבן אחר ויתגלח, שהרי לאחר מלאת נטמא (ואינו סותר), ואין לו תקנה לגלח בטהרה אלא מגלח בטומאה (רש"י). ומעתה, אם הנזיר יטמא למתים ביום הבאת קרבנו לפני גילוחו, לא יוכל להתגלח עוד פתח אוהל מועד (בגלל טומאתו), וממילא אין לו תקנה עולמית, אבל אם לא גילח עד הערב, אזי ממילא מותר לו להטמא למתים, שבערב כבר נגעלו דלתות ההיכל, וממילא אינו יכול להתגלח, ולמחר כבר עבר זמן אכילת שלמי נזיר, ולא יוכל לשלח שערו תחת הדוד כמצוותו, ולפיכך מותר לו להטמא לכתחילה, שבין כה כבר הפסיד את מצות הגילוח כתיקונה. 37) דמי הקרבנות. 38) נזיר מו, א. כדעת החכמים, שאין הגילוח מעכב. וכל־שכן התנופה, שהיא אחרי הגילוח (רדב"ז). וכן סתמה המשנה בנזיר כח, א: "נזרק עליה אחד מן הדמים, אינו יכול להפר". ואמרו בגמרא שם: משנתנו שלא כרבי אליעזר, הסובר תגלחת מעכבת וכו' (כסף־משנה).

ו. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתִּגְלַחַת מְעַכֶּבֶת[39] עָלָיו, מִצְוָה לְגַלֵּחַ[40] אֲפִלּוּ לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה. וְנָזִיר שֶׁגִּלַּח בְּלֹא תַעַר, אוֹ שֶׁגִּלַּח וְשִׁיֵּר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[41] וְלֹא קִיֵּם מִצְוַת גִּלּוּחַ. בֵּין נָזִיר טָהוֹר בֵּין נָזִיר טָמֵא[42].

39) בכ"י תימן, ורומי ר"מ: מעכבת. 40) נגעים פי"ד, מ"ד. וכן בנזיר מ, א. 41) שם, שנאמר (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו, עד מלאת הימים וגו' - התורה אמרה: אחר מלאת, לא תהא תגלחת אלא בתער". ובנוגע

לשיור שתי שערות, כתבו ה'תוספות' שם, שזוהי הלכה בנזיר. וב'תוספות יו"ט' לנגעים שם, מפרש, שסתם שיער אינו פחות משנים, - וכן אמרו ב'תורת כהנים' (תזריע פרק ב) "ושער בנגע הפך לבן, מיעוט שער שתי שערות" - וכל ששייר שתי שערות, עדיין שערו עליו ולא קיים מצות גילוח. 42) נזיר מב, א. שנאמר בו (במדבר ו, ט): ביום השביעי יגלחנו, שאין צריך לומר, שהרי כבר אמר הכתוב (שם): וגלח ראשו ביום טהרתו, אלא לומר לך, שיגלח כל ראשו, ואם שייר שתי שערות - לא עשה כלום.

1 **ז. גִּלַּח וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[43], וְצִמַּח רֹאשׁוֹ כֻּלּוֹ, וְחָזַר**
2 **וְגִלְּחוֹ עִם אוֹתָן שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת, אוֹ שֶׁגִּלַּח אַחַת[44]**
3 **וְנָשְׂרָה[45] אַחַת - הֲרֵי זֶה קַיֵּם מִצְוַת גִּלּוּחַ[46]. נָשְׂרָה אַחַת**
4 **וְגִלַּח אַחַת - אֵין כָּאן מִצְוַת גִּלּוּחַ[47].**

43) אבל אם לא גילח את הראש כולו אלא את שתי השערות בלבד, יתכן שלא עשה כלום, הואיל וכשגילחן נשאר ראשו מלא שיער, כמו שנסתפק בזה אביי, בנזיר שם. 44) משגילח ושייר שתי שערות, ועדיין לא צמחו לו שערות. 45) נפלה מאליה. 46) הואיל ובשעה שבא לגלח היו שתים, שהן שיעור גילוח. 47) שבשעה שעמד לגלחן, לא היו שתים, ואין גילוח בפחות משתי שערות (נזיר שם, וכן בבבא־קמא קה.) "אע"פ ששער אין כאן, מצות גילוח אין כאן".

5 **ח. גִּלַּח עַל הַשְּׁלָמִים[48] וְנִמְצָא פָּסוּל[49] - תִּגְלַחְתּוֹ**
6 **פְּסוּלָה[50], וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ[51]. גִּלַּח עַל הַחַטָּאת**
7 **וְנִמְצֵאת שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה לְשֵׁם חַטָּאת[52], וְאַחַר כָּךְ**
8 **הֵבִיא הַשְּׁלָמִים וְהָעוֹלָה וְהִקְרִיבָן כְּמִצְוָתָן - תִּגְלַחְתּוֹ**
9 **פְּסוּלָה וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ[53].**

48) אחרי עשיית השלמים בלבד. 49) כגון שנשפך הדם או שנטמא. 50) הואיל ועדיין לא נזרק אפילו אחד מן הקרבנות בהכשר, והרי זה כגילחוהו לסטים לאחר מלאת, וסותר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו, ה"א, ד. 51) הזבחים שיקריב אחר תגלחתו הפסולה, לא עלו לו לחובתו, הואיל ואינו ראוי עכשיו להתגלח עד שיעשה שלשים יום, והרי הוא כאילו הקריבם תוך מלאת ימי נזרו (משנה, נזיר מו: וב'תוספות' שם). 52) והרי היא פסולה, כמו ששנינו (זבחים פ"א, מ"א) "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמם כשרים . . . חוץ מן החטאת". 53) נזיר שם, וכמבואר לעיל אות נ.

10 **ט. גִּלַּח עַל הָעוֹלָה וְעַל הַשְּׁלָמִים וְנִשְׁחֲטוּ שֶׁלֹּא**
11 **לִשְׁמָן[54], וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא קָרְבָּנוֹת אֲחֵרוֹת לְהַקְרִיבָן**
12 **לִשְׁמָן - תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה[55] וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ[56].**

54) והרי הם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, נמצא שלא גילח על שלמי נזיר ועולתו, אלא על עולת נדבה או שלמי נדבה, שלא לשם חובתו. 55) שנזיר שגילח על שלמי נדבה - לא יצא, נמצא כאילו התגלח בתוך מלאת וסותר שלשים. 56) משנה שם, כחכמים. וכמבואר לעיל אות נ.

13 **י. גִּלַּח עַל שְׁלָשְׁתָּן[57] וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶם כָּשֵׁר -**
14 **תִּגְלַחְתּוֹ כְּשֵׁרָה[58], וְיָבִיא שְׁאָר הַזְּבָחִים[59] וְיִקְרְבוּ**
15 **כְּהִלְכָתָן[60].**

57) אחרי שהוקרבו כולם: החטאת והעולה והשלמים. 58) שכבר נתבאר לעיל ה"ה: "שמשיזרק עליו אחד מן הדמים - הותר". 59) תמורת אלה שנמצאו פסולים. 60) הואיל ותגלחתו כשרה, לא סתר כלום, ואין לו אלא להשלים הקרבת קרבנותיו בהכשר (משנה, שם).

16 **יא. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה - הֲרֵי הוּא**
17 **כְּמִי שֶׁנִּתְגַּלַּח בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּתוֹ, שֶׁהוּא סוֹתֵר**
18 **שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61]. וְנִמְצָא מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים**
19 **יוֹם אַחַר הַתִּגְלַחַת הַפְּסוּלָה, וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[62].**

61) לעיל פ"ו ה"א, שאין גידול שיער פחות משלשים יום. 62) ויגלח עליהם שנית תגלחת כשרה.

20 **יב. שַׁלְמֵי נָזִיר שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא כְּמִצְוָתָן[63] - כְּשֵׁרִים[64],**
21 **וְאֵין עוֹלִים לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם**
22 **אֶחָד[65], וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם[66] וְלֹא מַתָּנוֹת[67] וְלֹא זְרוֹעַ.**

63) כגון שלא לשמן, או שהביא איל בן שנה ומצוותו שיהיה בן שתי שנים (נזיר כד: וב'תוספות' שם). 64) הרי הם כשלמי נדבה. 65) כשלמי נזיר, בניגוד לשלמי נדבה, הנאכלים לשני ימים ולילה אחד. 66) חלות נזיר הבאות עם שלמי נזיר, כמבואר לעיל ה"א. 67) לכאורה, הכוונה לחזה ושוק הניתנים לכהן במתנה, אבל אלה ניתנות לכהן אף משלמי נדבה? ולפיכך הגיה ה'אורח מישור', הובאו דבריו ב'מרכבת המשנה', שצ"ל: אלא מתנות ולא זרוע, כלומר, הזרוע מן האיל הניתנת משלמי נזיר לכהן, אינה ניתנת משלמים אלה מאחר שלא הותר הנזיר בהם, והרי הם כשלמי נדבה, שאין לכהן בהם אלא מתנות חזה ושוק בלבד (נזיר, שם). וראה ב'תוספות' שם עמ' א ד"ה שלמים נמי. וה'אור שמח' מקיים את גירסת הספרים: "ולא מתנות", והכוונה לחזה ושוק, שאינם ניתנים תנופה על כפי הנזיר, ואשה נזירה אינה מניפה כלל, ראה לעיל אות כט, הואיל ואין הנזיר ניתר בהם, בניגוד לשלמי נזיר כשרים, שנותן הכהן אותם על ידי הנזיר ומניפם. כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"ט ה"ט, אבל זה ודאי שניתנים מתנה לכהן, כי אפילו שלמי נדבה חייבים בחזה ושוק. וכן לשון התוספתא "אין בהם נתינה על כפים".

23 **יג. שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת אֵלּוּ[68] וְהַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהֶם - הַכֹּל**
24 **מִן הַחֵלִּין[69], כִּשְׁאָר נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
25 **בִּמְקוֹמוֹ[70].**

68) המנויות לעיל ה"א. 69) ולא ממעות מעשר שני. 70) הל' מעשה הקרבנות פט"ז הט"ו, ש"כל המחוייב בקרבן, לא יביא קרבנו אלא מן החולין". ומקורו במנחות פ"ג. הוקשו כל הקרבנות לחטאת, מה חטאת נאמר בה (ויקרא טז, ו): "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו" - משלו ולא משל מעשר, אף כל דבר שבחובה - אינו בא אלא מן החולין, וראה במשנה, שם פב, א.

26 **יד. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלֵּחַ[71] מִמַּעוֹת**

מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[72].

71) קרבנות שעליו להביא לצרכי תגלחתו. 72) מכיון שאמר: הריני נזיר - נתחייב, שאמירתו לגבוה (להקדש) כמסירתו להדיוט, וכשחזר ואמר: על־מנת וכו' אינו יכול לשנות ולפטור עצמו ממעות מעשר שני (ביצה כ. וברש"י). ויתכן, שאם יאמר: על־מנת שאביא ממעות מעשר שני - הריני נזיר, הואיל והקדים תנאו להתחייבותו, יביא כפי תנאו ('תוספות' שם).

טו. הָאִישׁ שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר - יֵשׁ לוֹ לְהָבִיא קָרְבְּנוֹת אָבִיו[73] לְעַצְמוֹ וּמְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶם; וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל קָרְבְּנוֹת אָבִיהָ[74]. וְדָבָר זֶה[75] הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[76] הוּא. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לִקְנוֹת בָּהֶן קָרְבְּנוֹתָיו, וּמֵת וְהִנִּיחַ הַמָּעוֹת סְתוּמִין[77], וְאָמַר אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאָבִיא קָרְבְּנוֹתַי מִמָּעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אָבִי לְקָרְבְּנוֹתָיו - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מֵהֶן קָרְבְּנוֹתָיו. וְכֵן אִם הָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת סְתוּמִין, וּמֵת הָאָב, וְאָמַר הַבֵּן אַחַר מוֹת אָבִיו: הֲרֵינִי מְגַלֵּחַ עַל מָעוֹת אָבִי[78] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מֵהֶן[79]. אֲבָל אִם לֹא אָמַר[80] - יִפְּלוּ הַמָּעוֹת לִנְדָבָה[81]. מֵת הָאָב וְהִנִּיחַ בָּנִים רַבִּים[82] - חוֹלְקִים הַמָּעוֹת הַסְּתוּמִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא יֵרֵשָׁה לָהֶן, וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְגַלֵּחַ עַל חֶלְקוֹ[83], וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהֶן פִּי שְׁנַיִם[84].

73) שנדר אביו לנזירותו הוא. 74) אפילו כשאין בנים, והיא היורשת היחידה. 75) שהבן מגלח, ואין הבת מגלחת. 76) כך מסורת היא בידינו (נזיר ל. וברש"י). 77) שלא פירש ואמר: הרי אלו לחובתי, ראה לקמן פ"ט ה"ד. ואם פירש, דינו מבואר שם ה"ג. 78) אע"פ שבשעה שנזר לא היה בדעתו להביא משל אביו, שהרי נזר בחיי האב. 79) נזיר ל, ב. וכגירסת ה'תוספות' שם דיבור־המתחיל: תא שמע. 80) הבן, שהוא רוצה לגלח על מעות אביו. 81) לקופות שבמקדש, שמשליכים בהן שאר מעות נדבה, לקנות מהן קרבנות ציבור, והם עולות נדבה (משנה, מעילה יא. ורע"ב לנזיר פ"ד, מ"ד). 82) וכולם נדרו בנזירות בחייו, או לאחר מותו. 83) והיתר ישלימו מכיסיהם. 84) כשאר הירושות, שנוטל בהן חלק כפול (נזיר ל:), בעיה שנפשטה שם בדרך: "אם־תמצי־לומר".

טז. בֵּין שֶׁהָיָה הָאָב נְזִיר עוֹלָם וְהַבֵּן נָזִיר זְמַן קָצוּב, בֵּין שֶׁהָיָה הָאָב נְזִיר זְמַן קָצוּב וְהַבֵּן נָזִיר עוֹלָם[85] - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מִמָּעוֹת נְזִירוּת אָבִיו[86].

85) ראה למעלה פ"ג, הי"א־יב ההבדלים הדיניים שביניהם. 86) אע"פ שאין נזירותם שוה. הואיל ועל־כל־פנים הם שוים בנזירות טהרה, ששניהם מביאים קרבנות טהרה, הם בכלל ההלכה שמפי הקבלה (נזיר שם), בעיה שנפשטה בדרך: אם־תמצי־לומר.

יז. הִפְרִישׁ הָאָב מָעוֹת לְהָבִיא בָּהֶן קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה[87] וָמֵת - אֵין הַבֵּן מֵבִיא בָּהֶן קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה. וְכֵן אִם הִפְרִישָׁן הָאָב לְקָרְבַּן טָהֳרָה - אֵין הַבֵּן מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן תִּגְלַחַת טֻמְאָה[88]. שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ הֵן סָפֵק[89]. וְאִם הֵבִיא זְבָחָיו - לֹא עָלוּ לוֹ[90].

87) שנטמא בתוך ימי נזרו, והפריש מעות לצפרים וקרבן אשם. 88) אם נטמא. 89) בעיה היא בגמרא שם, הואיל ואין קרבנות נזירותם ממין אחד, שמא לא עליהם נתקבלה ההלכה שבנזיר. 90) לשם חובתו, ועל כרחו יביא זבחים אחרים, ויַתְנֶה: אם הזבחים הראשונים עלו לי - יהיו אלה נדבה, ואם הראשונים לא עלו לי - יהיו אלה לחובתי (כסף־משנה). אבל עדיין יש להסתפק, מה יעשה בחטאתו שהרי אין חטאת באה נדבה? ('מעשה רוקח'), ולפיכך מהנכון הוא, שיביא רק חטאת העוף הבאה על הספק (ראה לקמן פ"י, ה"ח) ועולה ושלמים לא יביא כלל, שאינם מעכבים, ומכיון שכבר הביאם בראשונה על הספק - די לו, ועל חטאתו יַתְנֶה: אם הראשונים לא עלו לי, הרי זה חטאתי, ואם עלו לי, הרי זו חטאת העוף הבאה על הספק (לחם־משנה לקמן פ"י, סוף הי"ב).

יח. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר - חַיָּב לְהָבִיא קָרְבְּנוֹת תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וּמַקְרִיבָן עַל יַד[91] אֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה. אָמַר עַד: הֲרֵי עָלַי חֲצִי קָרְבְּנוֹת נָזִיר, אוֹ אִם אָמַר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר[92] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא חֲצִי הַקָּרְבָּנוֹת לְאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה, וְאוֹתוֹ נָזִיר מַשְׁלִים קָרְבְּנוֹתָיו מִשֶּׁלּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: הֲרֵי עָלַי קָרְבְּנוֹת חֲצִי נָזִיר[93] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבְּנוֹת נָזִיר שָׁלֵם; שֶׁאֵין לָנוּ חֲצִי נְזִירוּת[94].

91) עבור, ובכת"י התימנים: על ידי. ודין זה נלמד ממקור הי"ט הבאה. 92) כוונתו לחצי קרבנות נזיר שלם (נזיר יב:). 93) משמעו, כאילו יש קרבנות לחצי נזירות. 94) שאפילו אמר: הריני נזיר יום אחד, הרי זה נזיר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ג ה"ב, וכן אמרו בנדרים פג, א: "אין נזירות לחצאים, ואין קרבן לחצאים". ומכיון שסמך תיבת "חצי" לנזיר ולא לקרבנות, נתכוין לומר "חצי נזירות" ואין לנו חצי נזירות, ולפיכך יתחייב בכל הקרבנות (נזיר, שם).

יט. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר[95], וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי' - הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְגַלֵּחַ נָזִיר אַחֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא הִתְפִּיס עַצְמוֹ אֶלָּא בַּנְּזִירוּת. וְאִם אָמַר: וַאֲנִי וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר - הֲרֵי זֶה חַיָּב[96]. וְאִם הָיוּ פִּקְחִין - מֵבִיא כָּל אֶחָד מֵהֶן קָרְבָּנוֹת עַל יְדֵי חֲבֵרוֹ[97]. וְאִם לֹא עָשׂוּ כֵּן[98] - חַיָּבִים לְגַלֵּחַ נְזִירוּת אֲחֵרִים[99].

95) נתחייב בשני נדרים, להיות נזיר, ולהביא קרבנות תגלחת נזיר אחר. 96) בשניהם (שם יא:). 97) זה מביא קרבנותיו של זה, וזה מביא קרבנותיו של זה, ונפטרו מלהביא קרבנות נזיר אחר, ואע"פ שבשעה שנדר הראשון לגלח נזיר, עדיין לא היה השני נזיר (שם יב.). 98) אלא

כל אחד הביא קרבנותיו משלו. 99) כדי לקיים את נדרם השני. ובכת"י התימנים: "נזירים אחרים". וכן לשון המשנה שם יא, ב. ומכאן המקור להתחלת הי"ח, כמו שהערנו לעיל אות צ.

כ. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר[100], וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר: וַאֲנִי וְעָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר - זֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁל זֶה, וְזֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁל זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן מַשְׁלִים קָרְבְּנוֹתָיו, אִם הָיוּ פִּקְחִין. וְאִם לָאו - זֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹת מֵאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה, וְזֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹת[101] מֵאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה.

100) לדעת הרדב"ז, יש כאן טעות, וצריך להגיה: הריני נזיר ועלי לגלח חצי נזיר, וכן בהגהות מהר"ם מפדובה. 101) בכת"י התימנים: "זה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה, וזה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה". ודין זה נלמד מהמשנה בנזיר יא, ב - שהיא המקור להי"ט דלעיל. ולדעת הרדב"ז, יתכן שרבינו היה גורס במשנה שם יב, ב: "הריני נזיר, ועלי לגלח חצי נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני, ועלי לגלח חצי נזיר".

יום שני ט"ו מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מותר מעות נזירות וההבדל בין מעות מפורשות למעות סתומות, נדרה בנזיר והפיר לה בעלה מה ייעשה בקרבנות שהפרישה, שני נזירים שנטמא אחד מהם ואינו ידוע מיהו כיצד יביאו קרבנותיהם, עד אחד בנזירות והנזיר מכחישו.

א. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת שֶׁיַּקְרִיב מֵהֶן קָרְבְּנוֹת נְזִירִים[2], וְהִקְרִיב מֵהֶן וְהוֹתִירוּ - יָבִיאוּ בְּמוֹתָרָן קָרְבְּנוֹת נְזִירִים אֲחֵרִים[3]; שֶׁמּוֹתַר נְזִירִים - לִנְזִירִים. הִפְרִישׁ מָעוֹת סְתוּמִין לִנְזִירוּתוֹ[4] וְהוֹתִירוּ[5] - יִפְּלוּ הַמּוֹתָרוֹת לִנְדָבָה[6].

2) אחרים, שהם עניים. 3) עניים, ואפילו לא יהיה במותר כדי שיעור קרבן, יצרפו למעות נזירים אחרים, ולא ייפול לעולת נדבה. 4) שהפריש מעות לקרבנות נזירות עצמו, ולא אמר כלום. 5) אחרי שקנה מהן כל קרבנותיו, נשאר לו עודף. 6) לשופרות (=קופות) נדבה שבמקדש, להקריב מהן עולות נדבה לצבור, כשהמזבח עומד בטל.

ב. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת מְפֹרָשִׁין[7] לִנְזִירוּתוֹ וְהוֹתִירוּ - מוֹתַר מְעוֹת הָעוֹלָה יָבוֹאוּ עוֹלָה, וּמוֹתַר הַחַטָּאת יוֹלִיכֵם לְיָם הַמֶּלַח[8], וּמוֹתַר דְּמֵי הַשְּׁלָמִים יָבוֹאוּ שְׁלָמִים. וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם[9], וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד[10].

7) שפירש: אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי. 8) שאין ספינה עוברת שם, ואין אנשים מצויים שם ליהנות מהן, כי דמי חטאת אלו אסורים בהנאה, כדין כל חטאת שנתכפרו בעליה, שהיא למיתה. 9) חלות נזיר. 10) לא כשלמי נדבה הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, אלא כחומר שלמי נזיר.

ג. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ וָמֵת: אִם הָיוּ סְתוּמִין - יִפְּלוּ לִנְדָבָה[11]; הָיוּ מְפֹרָשִׁין - דְּמֵי עוֹלָה [יָבוֹאוּ עוֹלָה], דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח[12], דְּמֵי שְׁלָמִים יָבוֹאוּ שְׁלָמִים. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם[13].

11) ואף על פי שדמי חטאת מעורבים בהן, יפלו לנדבה, כי כך נתקבלה ההלכה בנזיר. 12) כדין חטאת שמתו בעליה, שהיא למיתה. 13) ומפריש מהן דמי חטאת ומוליכם לים המלח, והיתר לעולה ולשלמים.

ד. כֵּיצַד הֵם הַמָּעוֹת הַסְּתוּמִין? כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לְהָבִיא מֵהֶן קָרְבְּנוֹתָיו וְלֹא אָמַר כְּלוּם. אֲבָל אִם אָמַר: אֵלּוּ לְחוֹבָתִי - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמִפֹּרָשִׁין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר: אֵלּוּ לְעוֹלָתִי וּלְחַטָּאתִי וְלִשְׁלָמַי - שֶׁהֵן כְּמִפֹּרָשִׁין[14].

14) כאילו אמר: אלו לחטאתי, ואלו לעולתי, ואלו לשלמי.

ה. הַמַּפְרִישׁ בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם[15] - הֲרֵי הִיא כְּמָעוֹת סְתוּמִין[16]. וְכֵן הַמַּפְרִישׁ לָשׁוֹן שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב אוֹ כְּלִי[17], אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר: זֶה לְחַטָּאתִי וּלְעוֹלָתִי וְלִשְׁלָמַי - הֲרֵי הוּא כְּמָעוֹת סְתוּמִין[18].

15) שאינה ראוייה למזבח, אלא להימכר, ודמיה קדושים לקרבנות נזירותו. 16) ואם מת, יפלו לנדבה. 17) הואיל וראויים הם להימכר מיד, ללא כל שהייה, דינם כמעות. 18) ואין זה דומה ממש למעות, שאם אמר עליהן: "הרי אלו לעולתי ולחטאתי וכו' שהן כמפורשין". כי המעות הן מחולקות, ויכול להפריש מהן דמי חטאת, ודמי עולה, הכול בפני עצמו. אבל לשון של כסף או כלי הם גוף אחד, ואפילו אמר עליו: הרי זה לחטאתי ולעולתי וכו' אין זה כמפורש. ולפי זה אם הפריש: שלוש בהמות בעלות מום, או שלוש לשונות של כסף או שלושה כלים ואמר: הרי אלו לחטאתי ולעולתי וכו' הרי הם כמעות מפורשות.

ו. הָאוֹמֵר: אֵלּוּ לְחַטָּאתִי וְהַשְּׁאָר לִנְזִירוּתִי, וָמֵת, אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשָּׁה[19] וְהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ[20] - דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח, וְהַשְּׁאָר יָבוֹאוּ בְּחֶצְיָן עוֹלָה וּבְחֶצְיָן שְׁלָמִים[21].

19) שנדרה בנזיר. 20) ודין מעותיה לאחר ההפרה, כדין מפריש מעות לנזירותו ומת. 21) שדינם כמפורשים. ולא נתקבלה הלכה בנזיר: "סתומים יפלו לנדבה" אלא כשדמי חטאת מעורבים בהם.

ז. אָמַר: אֵלּוּ לְעוֹלָתִי וְהַשְּׁאָר לִנְזִירוּתִי - דְּמֵי עוֹלָה יָבוֹאוּ עוֹלָה, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה[22].

22) כל שדמי חטאת מעורבים בהם, הרי הם כסתומים.

ח. מִי שֶׁדְּמָהּ שֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזִירוּת וְהִפְרִישׁ קָרְבְּנוֹתָיו, וְאַחַר כָּךְ שָׁאַל לְחָכָם וְהוֹרָהוּ שֶׁאֵין זֶה נֶדֶר וְאֵינוֹ חַיָּב בִּנְזִירוּת - מַה יַּעֲשֶׂה בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁהִפְרִישׁ? יֵצְאוּ וְיִרְעוּ בָּעֵדֶר[23]. שֶׁזֶּה הֶקְדֵּשׁ טָעוּת[24], שֶׁאֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[25].

23) הרי הם חולין גמורים. 24) שבתחילה בטעות הקדישן, שחשב שהוא חייב בנזירות. 25) ודין זה גרוע יותר מהקדש טעות, המתואר שם. שבזה אפילו בית שמאי (האומרים: הקדש טעות הקדש) יודו שהם חולין. והרי זה, כאדם שאינו מחוייב חטאת, וסבר שהוא חייב ואמר בהמה זו לחטאתי, שלא אמר כלום אפילו לבית שמאי.

1 **ט. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, וְהִפְרִישָׁה קָרְבְּנוֹתֶיהָ,**
2 **וְאַחַר כָּךְ הֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ: אִם שֶׁלּוֹ הָיְתָה הַבְּהֵמָה[26]**
3 **- תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר, שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
4 **שֶׁלּוֹ[27]; וְאִם הָיוּ הַקָּרְבָּנוֹת מִשֶּׁלָּהּ וְאֵין לְבַעְלָהּ בָּהֶן**
5 **כְּלוּם, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁלֹּא יִהְיֶה**
6 **לַבַּעַל בָּהֶן רְשׁוּת[28] אֶלָּא מַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן -**
7 **הַחַטָּאת תָּמוּת[29], וְהָעוֹלָה תִּקְרַב עוֹלָה, וְהַשְּׁלָמִים**
8 **יִקְרְבוּ שְׁלָמִים. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאֵינָן טְעוּנִין**
9 **לֶחֶם.**

26) שהקנה לה בהמתו לפני נזירותה, ואמר לה: אם תצטרכי לקרבנות קחי מבהמותי, כי אם נתן לה בהמתו אחר נזירותה, הרי קיים לה נדרה ושוב אינו יכול להפר. 27) ולא הקנה לה בעלה אלא דבר הצריך לה. 28) כי אם לא התנו כן, כל מה שקנתה (=זכתה) אשה, קנה בעלה. 29) ממתינים לה עד שתמות, שהרי זו כחטאת שמתו בעליה. ואפילו אם נאמר, בעל עוקר (בהפרתו) את נדר אשתו מעיקרו, אין אומרים, תצא בהמה זו לחולין - הואיל ואשה זו הייתה צריכה כפרה על שנדרה בנזיר וציערה עצמה מן היין, ועכשיו אינה צריכה עוד, בגלל הפרתו, הרי זו כחטאת שמתו בעליה. ולדעת הרא"ש שם, הרי זו כחטאת שכיפרו בעליה, שהיא למיתה.

10 **י. הִפְרִישָׁה מָעוֹת סְתוּמִין לְקָרְבְּנוֹתֶיהָ - יִפְּלוּ**
11 **לִנְדָבָה. הָיוּ מְפֹרָשִׁין - דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח,**
12 **וּדְמֵי עוֹלָה יָבוֹאוּ עוֹלָה, וּדְמֵי שְׁלָמִים יָבוֹאוּ**
13 **שְׁלָמִים. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם.**

14 **יא. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, וְנִטְמְאַת[30] בְּתוֹךְ יְמֵי**
15 **נְזִירוּת, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע בַּעְלָהּ וְהֵפֵר לָהּ - הֲרֵי זוֹ**
16 **מְבִיאָה קָרְבַּן טֻמְאָה[31].**

30) למת. 31) שאין הבעל עוקר הנדר מעיקרו אלא מפירו מכאן ולהבא. ולפיכך, עליה להביא כל קרבנות טומאתה, חטאת ועולה ואשם. ולדעת רש"י שם, אינה מביאה אשם, שאין אשם בא אלא כשעומד להתחיל נזירות טהרה, וזו אינה מונה נזירות טהרה, שהרי בעלה הפר לה. אבל אם נטמאת ונשאלה לחכם והתיר לה, אינה מביאה קרבנות טומאה, שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ועושהו טעות, ואפילו הפרישה בהמתה תצא ותרעה בעדר.

17 **יב. הָאִישׁ שֶׁהִדִּיר אֶת בְּנוֹ[32] בְּנָזִיר וְהִפְרִישׁ עָלָיו**
18 **קָרְבְּנוֹתָיו, וְלֹא רָצָה הַבֵּן בִּנְזִירוּת זוֹ וּמָחָה הוּא אוֹ**
19 **קְרוֹבָיו, אוֹ שֶׁגִּלַּחוּהוּ קְרוֹבָיו -**
20 **הַחַטָּאת תָּמוּת[33], וְהָעוֹלָה תִּקְרַב עוֹלָה, וְהַשְּׁלָמִים**
21 **יִקְרְבוּ שְׁלָמִים. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאֵינָן טְעוּנִין**
22 **לֶחֶם. הִפְרִישׁ לוֹ מָעוֹת סְתוּמִים - הֲרֵי אֵלּוּ יִפְּלוּ**
23 **לִנְדָבָה. הָיוּ מְעוֹת מְפֹרָשִׁין - דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם**
24 **הַמֶּלַח, דְּמֵי עוֹלָה יָבוֹאוּ עוֹלָה, דְּמֵי שְׁלָמִים יָבוֹאוּ**
25 **שְׁלָמִים. וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד.**

32) קטן, שהגיע לענות נדרים. 33) הרי זו כחטאת שמתו בעליה, שהיא למיתה.

26 **יג. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וְהִפְרִישׁ**
27 **קָרְבָּן[34], וְהִפִּילָה אִשְׁתּוֹ[35] וְחָזְרָה וְיָלְדָה[36] - הֲרֵי**
28 **הַקָּרְבָּנוֹת סָפֵק[37], וַאֲסוּרִין בְּגִזָּה וּבַעֲבוֹדָה[38].**

34) כשאשתו מעוברת. 35) ואינו נזיר, כי שמא לא היה וולד של קיימא. 36) וולד של קיימא, והרי זה נזיר, שהרי נולד לו בן ואפילו בהריון אחר. 37) אם הם קדושים בהפרשתו זו. וטעם הספק הוא, הואיל והפרישם קודם שהפילה, מהסתם הייתה דעתו כשתלד בן זה שהיא מעוברת בו, והואיל והפילה, מהריון זה לא נתקיים תנאו, ואין קרבנו קדוש אפילו כשיוולד לו אחרי כן בן מעיבור אחר. אבל זה וודאי, אילו היה מפריש קרבנו לאחר שהפילה, הרי הוא קדוש, שכוונתו הייתה לבן שיוולד לו אחר כך. 38) כשאר הקדשים שאסור לגזזם ולעבוד בהם, ככתוב בתורה. כי שמא כשהפרישם לפני ההפלה, הייתה דעתו אפילו לבן אחר שיוולד לו מהריון שני שלאחר ההפלה, והואיל וזו בעייא שלא נפשטה שם, הרי הם אסורים בגיזה ועבודה, כדין כל ספק איסור תורה, שהוא להחמיר.

29 **יד. שְׁנֵי נְזִירִים שֶׁנִּטְמְאָ אֶחָד מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ מִי**
30 **הוּא - כֵּיצַד מְבִיאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן[39]? מְבִיאִין קָרְבַּן**
31 **טֻמְאָה[40] וְקָרְבַּן טָהֳרָה[41] בִּמְלֹאת יְמֵי נְזִירוּתָם[42],**
32 **וְאוֹמֵר אֶחָד מֵהֶם: אִם אֲנִי הוּא הַטָּמֵא - קָרְבַּן**
33 **טֻמְאָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלְּךָ, וְאִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר**
34 **- קָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן טֻמְאָה שֶׁלְּךָ[43]; וְסוֹפְרִים**
35 **יְמֵי נְזִירוּת אַחֶרֶת גְּמוּרָה מֵאַחַר קָרְבָּנוֹת אֵלּוּ[44],**
36 **וְחוֹזְרִין וּמְבִיאִין[45] קָרְבַּן טָהֳרָה[46], וְאוֹמֵר אֶחָד מֵהֶן:**
37 **אִם אֲנִי הוּא שֶׁהָיִיתִי טָמֵא - קָרְבַּן טֻמְאָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן**
38 **טָהֳרָה שֶׁלְּךָ וְזֶה קָרְבַּן טָהֳרָתִי, אִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר**
39 **- קָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן טֻמְאָה שֶׁלְּךָ וְזֶה קָרְבַּן**
40 **טָהֳרָתְךָ. נִמְצְאוּ שֶׁלֹּא הִפְסִידוּ בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן כְּלוּם[47].**

39) שהרי כל אחד ספק טמא ספק טהור הוא, ואם טמא הוא, אינו יכול להביא קרבנות טהרה, שאין חטאת בהמה באה נדבה, ואם טהור הוא, אינו יכול להביא קרבן אשם טמא, שאין אשם בא נדבה. 40) כל שלושת הקרבנות: חטאת ועולה ואשם. 41) חטאת עולה ושלמים. 42) כגון שקיבלו נזירותם ביחד, וזמן הבאת קרבנותיהם שווה הוא. 43) ועדיין אסורים הם לשתות יין, לפי שכל אחד מהם, שמא טמא הוא, וסתר את מניין נזירותו. ועליו להתחיל נזירות אחרת כדי לקיים את נדרו, ועם מלאת ימי נזירותו השנייה יותֶר ביין ובגילוח. 44) לאחר שהביאו קרבנותיהם אלו. 45) עם מלאת ימי הנזירות השנייה.

46) כל שלוש הבהמות, שהן: כבשה לחטאת וכבש לעולה ואיל לשלמים. 47) אלא חצי קרבן טומאה, ואילו היה לבדו ונולד לו ספק טומאה, היה צריך להביא קרבן טומאה לעצמו.

1 **טו. מֵת אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זֶה מֵבִיא חַטַּאת הָעוֹף[48]**
2 **וְעוֹלַת בְּהֵמָה[49], וְיֹאמַר: אִם טָמֵא הָיִיתִי - הַחַטָּאת**
3 **מֵחוֹבָתִי וְהָעוֹלָה נְדָבָה[50], וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי - הָעוֹלָה**
4 **מֵחוֹבָתִי[51] וְחַטַּאת הָעוֹף סָפֵק; וְסוֹפֵר יְמֵי נְזִירוּת**
5 **אַחֶרֶת, וּמֵבִיא קָרְבַּן טָהֲרָה[52], וְאוֹמֵר: אִם טָמֵא**
6 **הָיִיתִי - הָעוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה נְדָבָה[53] וְזוֹ[54] חוֹבָה, וְאִם**
7 **טָהוֹר הָיִיתִי - הָעוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה חוֹבָה וְזוֹ נְדָבָה**
8 **וְזֶה[55] שְׁאָר קָרְבָּנִי. וְאֵין אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת**
9 **טֻמְאָה[56], אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ קְטַנִּים אוֹ נָשִׁים[57]; שֶׁאֵין**
10 **אֵלּוּ[58] מַקִּיפִין פְּאַת רֹאשָׁם מִסָּפֵק[59].**

48) לספק טומאתו, וחטאת העוף באה על הספק ואינה נאכלת. אבל עולתו ואשמו אינם מעכבים. 49) לנזירותו, אם טהור הוא, כדי שיוכל לגלח עליה שערו, שאם לא יביא עולה לנזירותו לא יוכל לגלח לטומאתו, כי שמא טהור הוא ונזיר טהור אסור לו לגלח עד שיזרקו עליו אחד מן הדמים. ועדיין אסור לו לשתות יין, כי שמא טמא הוא וסתר נזירותו ועליו למנות נזירות שנייה בטהרה. 50) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה לטומאתו. 51) אבל איל לשלמים אינו מביא, כי שלמים כאלו הטעונים לחם וזרוע - אינם באים נדבה. 52) שלוש בהמות: חטאת, עולה ושלמים. 53) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה. 54) עולת בהמה. 55) החטאת והשלמים. 56) במלאת ימי נזירותם הראשונה. 57) שאינם מוזהרים על איסור הקפת הראש. 58) האנשים המבוגרים. 59) שתגלחת הטומאה היא קודם הקרבת הקרבנות וגילוח זה אינו מועיל לנזיר טהור, שדינו להתגלח אחרי הבאת קרבנותיו. נמצא אם נזיר טהור היה, עבר על: "לא תקיפו פאת ראשכם". ולדעת הרש"ש שם, לפיכך לא יגלח תגלחת טומאה, כי לא יוכל לגלח שנית ביום הבאת קרבן טהרתו, כי שמא לא נטמא וכבר גילח גילוח טהרה, ואם כן יצא, שמי שנטמא וגילח, לא יגלח אחרי כן תגלחת טהרה, ולפיכך עדיף שלא יגלחו עכשיו תגלחת טומאה כי הגילוח אינו מעכב, ולבסוף כשיביאו קרבן טהרה יגלחו, ותגלחת זו תעלה גם לטומאתו וגם לטהרתו כאחד.

11 **טז. וְכֵיצַד יִוָּלֵד לָהֶם סָפֵק זֶה בְּטֻמְאָה? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ**
12 **שְׁנֵי הַנְּזִירִין עוֹמְדִין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, שֶׁסְּפֵק טֻמְאָה**
13 **שָׁם טָמֵא[60], וְהָיָה אֶחָד מִבַּחוּץ רוֹאֶה אוֹתָן, וְאָמַר:**
14 **רָאִיתִי אֶחָד מִכֶּם שֶׁנִּטְמָא וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא. אֲבָל**
15 **אִם הָיָה עֵד זֶה עִמָּהֶן בֶּחָצֵר - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין;**
16 **כֵּיוָן שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי הֵן רַבִּים, וְרַבִּים בִּרְשׁוּת**
17 **הַיָּחִיד - סְפֵקָן טָהוֹר[61], כְּסִפֵּק טֻמְאָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**
18 **שֶׁהוּא טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[62].**

60) שהרי סוטה שנסתרה, אף על פי שהדבר ספק (אם נטמאה) הרי היא טמאה לבעל עד שתשתה. 61) שאין הסוטה נאסרת אלא במקום סתירה, שאין שם אלא היא ובועלה. 62) "שהרי הצבור עושים פסח בטומאה ... והרי, אם טומאה וודאית נדחית מפניהם, קל וחומר לספק טומאה". ולדעת הראב"ד אין ספק טומאה בשלושה אנשים - טהור, אלא אם כל השלושה עמדו בחצר במעמד אחד, שהספק נופל על כולם כאחד, אבל אם אין שלושתם במעמד אחד, אלא האחד עמד מרחוק, ואינו זקוק להם, והספק נפל על השניים, שניהם טמאים. אפילו כשהשלישי עמד באותה חצר, הואיל ועמד מרחוק, ואינו בכלל הספק.

19 **יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[63]? כְּשֶׁשָּׁתְקוּ הַנְּזִירִים**
20 **שְׁנֵיהֶם אוֹ נִסְתַּפֵּק לָהֶן הַדָּבָר[64]; אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד**
21 **מֵהֶן: אֲנִי לֹא נִטְמֵאתִי, אֲפִלּוּ שְׁנֵי עֵדִים מְעִידִים**
22 **עָלָיו שֶׁנִּטְמָא - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶם. שֶׁזֶּה**
23 **שֶׁאָמַר: לֹא נִטְמֵאתִי - כְּאוֹמֵר: אֵינִי מֵבִיא בְּטֻמְאָה,**
24 **שֶׁכְּבָר נִשְׁאַלְתִּי[65] עַל נְזִירוּתִי[66]; וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ**
25 **מַכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים[67], וְאָדָם נֶאֱמָן עַל יְדֵי עַצְמוֹ[68].**
26 **אֲבָל אִם שָׁתַק אוֹ נִסְתַּפֵּק לוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבָּן**
27 **אֲפִלּוּ עַל פִּי עֵד אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן עֵד שֶׁאָמַר**
28 **לְאֶחָד: בְּפָנַי נָדַרְתָּ בִּנְזִירוּת, אִם הִכְחִישׁוֹ - אֵינוֹ חַיָּב**
29 **כְּלוּם[69], וְאִם לֹא הִכְחִישׁוֹ - נוֹהֵג נְזִירוּת עַל פִּיו.**
30 **אֲפִלּוּ אָמַר לִשְׁנַיִם: רָאִיתִי אֶחָד מִכֶּם שֶׁנָּזַר וְאֵינִי**
31 **יוֹדֵעַ מִי הוּא - הוֹאִיל וְאֵין מַכְחִישִׁין אוֹתוֹ, נוֹהֲגִין**
32 **נְזִירוּת עַל פִּיו[70]. נָהַג נְזִירוּת עַל פִּי עֵד אֶחָד[71],**
33 **וְשָׁתָה יַיִן אוֹ נִטְמָא[72], וְהִתְרוּ בּוֹ [שְׁנַיִם[73]] - לוֹקֶה,**
34 **אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הַנְּזִירוּת בְּעֵד אֶחָד[74].**

63) שהנזירים מביאים קרבן טומאה על פי דברי עד אחד. 64) שנאמר "או הודע אליו חטאתו - מכל מקום", שלשון "הודע", משמעה שנודע לו גם על ידי אחר, ואפילו על ידי עד אחד. 65) לחכם. 66) והתיר לי את נדר נזירותי. 67) שהריהו כאומר: לא נטמאתי בעודי בנדרי. 68) "בדברים שיש בהם כפרה, אינו נמנע להביא חטאת להתכפר נגד קונו". 69) שעד אחד נגד הכחשת הנידון, אינו כלום. 70) מספק. 71) שאמר לו: בפני נדרת בנזירות ולא הכחישו. 72) והוא הדין אם גילח. 73) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובצדק. שאין צורך שיתרו בו שניים. אלא אפילו אחד מן השניים התרה בו הרי זו התראה. 74) והטעם, הואיל ונהג זהירות על פי עד זה, משמע שהודה לו או שנסתפק לו, והרי זה כאילו קיבל עליו נזירות מעצמו.

35 **יח. מֵת שֶׁהָיָה מֻשְׁכָּב[75] לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ, אַף עַל פִּי**
36 **שֶׁאֵין שָׁם מָקוֹם לַעֲבֹר אֶלָּא עָלָיו[76] אוֹ נוֹגֵעַ בְּצִדּוֹ,**
37 **וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא טֻמְאָה יְדוּעָה[77], וְעָבַר שָׁם נָזִיר -**
38 **הֲרֵי זֶה טָהוֹר, הוֹאִיל וְסָפֵק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים טָהוֹר[78].**

75) בגלוי, ולא טמון בקרקע. 76) נמצא שהוא מאהיל עליו וטמא. 77) לאדם אחד, ואפילו הוא בסוף העולם. 78) וגם כאן הוא ספק, כי שמא נטה הנזיר מן הדרך בעניין שלא נגע ולא האהיל. והשווה הלכות אבות הטומאה פרק י"ח, הלכה ב: "זה הכלל כל ספק ברשות הרבים טהור עד

שיאמר נטמאתי בוודאי". ובכל זאת אינו טהור אלא הנזיר, שבנזיר הקילו, אבל לעניין אוכלי תרומה, הרי זה טמא, כמו שכתב רבינו: "הרי זה טמא לתרומה, שחזקתו שנגע ... שאין זה כשאר הספקות אלא חזקתו שנגע", כלומר, אין זה ספק השקול, אלא קרוב לוודאי שנגע, אלא שבנזיר הקילו אפילו בספק רחוק כזה.

1 **יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[79] ? בִּמְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו[80] ; אֲבָל**
2 **אִם הָיָה רוֹכֵב אוֹ טָעוּן מַשָּׂא - הֲרֵי זֶה טָמֵא.**
3 **שֶׁהַמְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו - אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע אוֹ שֶׁלֹּא יַאֲהִיל**
4 **אוֹ שֶׁלֹּא יָסִיט[81] ; אֲבָל טָעוּן אוֹ רוֹכֵב - אִי אֶפְשָׁר**
5 **שֶׁלֹּא יִגַּע וְשֶׁלֹּא יַאֲהִיל אוֹ שֶׁלֹּא יָסִיט[82], שֶׁהֲרֵי הַמֵּת**
6 **לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ[83].**

79) שהוא טהור. 80) יכול להיות שנטה מן הדרך ולא נגע. 81) יזיז עצם מן המת וינדנדו, שהמת מטמא בהיסט. 82) שבוודאי בדרך המלך הלך ולא היטה לצדדים. 83) כל שתי הלכות אלו מקורן בנזיר סג: ואף על פי שבגמרא שם מחלקים בין טומאת התהום לטומאה ידועה, סובר רבינו שאין זה אלא כשנודע לו דבר הטומאה לאחר שנזרק עליו דם קרבנותיו, אבל לפני זריקת הדמים, אין חילוק בין טומאת התהום לטומאה ידועה. אלא הכל הולך לפי הכלל: ספק טומאה ברשות הרבים טהור, ואין לנו אלא לקבוע מהות הספק. ולהראב"ד שיטה אחרת בזה, שהכל תלוי אם זו טומאה ידועה או טומאת התהום, שטומאת התהום הותרה בנזיר, וטומאה ידועה טמאה בנזיר, ואינו מחלק בין נודע לו קודם הזריקה או לאחריה.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) שאין תגלחת אחת עולה לנזיר ולמצורע כאחד, ספיקות הרבה במנין הנזירות כיצד יעשה. בגלל הספיקות, יתכן שהנזיר יגלח ארבע פעמים בסוף כל עשר שנים ולא ישתה יין אלא לסוף ארבעים שנה, טמא מת ומצורע ודאי כיצד יגלח וימנה ויביא קרבנותיו, עד מלאת ימי נזרו, מעלת הנודר נזירות לה' דרך קדושה ופרישות.

7 **א. אֵין אָדָם מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת אַחַת וְעוֹלָה לוֹ לְנִזְרוֹ**
8 **וּלְצָרַעְתּוֹ[2]. וְתִגְלַחַת הַצָּרַעַת בִּזְמַן שֶׁהוּא סְפֵק מְצֹרָע[3]**
9 **אֵינָהּ דּוֹחָה אֶת הַנְּזִירוּת[4]. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁנָּזַר שָׁנָה**
10 **אַחַת[5], וְהָיָה בְּכָל הַשָּׁנָה הַזֹּאת סְפֵק מְצֹרָע וּסְפֵק**
11 **טְמֵא מֵת, אוֹ שֶׁהָיָה בָּהּ סְפֵק מְצֹרָע וּבְסוֹף הַשָּׁנָה[6]**
12 **נִטְמָא בְּסָפֵק - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים[7], וּמַזֶּה[8]**
13 **בַּשְּׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[9], וְאֵינוֹ מְגַלֵּחַ בַּשְּׁבִיעִי[10], וְאֵינוֹ**
14 **יָכוֹל לִשְׁתּוֹת בְּיַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵת אֶלָּא לְאַחַר אַרְבַּע**
15 **שָׁנִים[11], וְאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים[12] לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים[13]. מִפְּנֵי**
16 **שֶׁהוּא צָרִיךְ לְגַלֵּחַ[14] אַרְבַּע תִּגְלָחוֹת[15] : תִּגְלַחַת**
17 **טָהֳרָה, וְתִגְלַחַת טֻמְאָה מִסָּפֵק, וּשְׁתֵּי תִּגְלָחוֹת**
18 **שֶׁמְּגַלֵּחַ הַמְּצֹרָע[16], שֶׁהֲרֵי הוּא סְפֵק מְצֹרָע[17].**

2) אפילו כשהן חלות בזמן אחד, שתגלחת נזיר, היא להעביר שיער, שאינו צריך עוד לגדל שיער לשם מצוה, ותגלחת ראשונה של מצורע, היא לגדל שיער לגלחו שנית ביום השביעי, לפני יום הבאת קרבנות, ככתוב בתורה ויקרא יד, ח. וכן תגלחת שניה של מצורע אינה עולה לנזרו, שתגלחת מצורע היא לפני זריקת דמים, ואילו הנזיר אינו מגלח אלא לאחר שיזרקו עליו אחד מן הדמים (נזיר ס:), וראה לקמן הי"ב. 3) ספק נגע צרעת וטמא, או בוהק וטהור. 4) כי שמא אינו מצורע ואסור לו לגלח שערו משום נזירותו, שנאמר בה (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו". וכשהוא ודאי מצורע, הוא דוחה נזירותו, כמבואר לעיל פ"ז, הט"ז. 5) שקיבל עליו נזירות לשנה אחת. 6) שבעה ימים לפני גמר שנת נזירותו, וכפי שיתבאר להלן אות כב. 7) לטומאתו, כדין כל טמא מת. 8) מאפר הפרה. 9) וגם טובל אחר ההזאה, שאינה עולה מטומאתו על שיטבול, וכמבואר לעיל פ"ו, הי"א. 10) כל עוד לא מלאה שנה לנזירותו, כי שמא לא נטמא ולא נצטרע והרי הוא נזיר טהור, ואסור לו לגלח שערו. 11) שאז יצא מכל ספק, ונשלמה נזירותו על־כל־פנים, כמבואר בסמוך ה"ב. 12) בקרבנות המקדש. 13) בגלל צרעתו, שהמצורע אסור לאכול מן הקדשים עד שיביא קרבנותיו לאחר תגלחתו השניה, וזה אינו מגלח בשניה עד סוף השנה השניה, כמבואר בסמוך ה"ב, אבל משום טומאת מת היה מותר לאכול מן הקדשים לאחר שהזה וטבל, שאין איסור מחוסר כפרה (קרבנות) בקדשים, אלא למי שטומאתו יוצאת מגופו (רע"ב לנזיר פ"ח, מ"ב). 14) זה מוסב גם על שתיית יין והיטמאות למת. 15) עד שיגמור נזירותו בטהרה. 16) הראשונה כשנרפא מצרעתו, והשניה ביום השביעי לימי ספירו, כמבואר לעיל אות א. 17) כל זה מקורו במשנה נזיר נט: ובגמרא שם ס.

19 **ב. תִּגְלַחַת רִאשׁוֹנָה מְגַלֵּחַ אוֹתָהּ אַחַר שָׁנָה רִאשׁוֹנָה,**
20 **וּמְגַלֵּחַ בָּהּ רֹאשׁוֹ וּזְקָנוֹ וְגַבּוֹת עֵינָיו, וּמִטַּהֵר בְּעֵץ**
21 **אֶרֶז וְאֵזוֹב וְצִפָּרִים, כִּשְׁאָר מְצֹרָעִים[18]. אִם אֵינוֹ טְמֵא**
22 **מֵת וְלֹא מְצֹרָע - הֲרֵי הִיא תִּגְלַחַת טָהֳרָה שֶׁל**
23 **נְזִירוּתוֹ[19] ; וְאִם הוּא מְצֹרָע וַדַּאי בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה -**
24 **הֲרֵי הִיא תִּגְלַחַת רִאשׁוֹנָה שֶׁל מְצֹרָע. וְשׁוֹהֶה שָׁנָה**
25 **אַחֶרֶת כְּמִנְיַן יְמֵי הַנְּזִירוּת, וְאַחַר כָּךְ מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת**
26 **שְׁנִיָּה שֶׁל מְצֹרָע[20]. שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְגַלֵּחַ אַחַר שִׁבְעָה**
27 **כִּשְׁאָר מְצֹרָעִין, שֶׁמָּא אֵינוֹ מְצֹרָע, אֶלָּא טְמֵא מֵת**
28 **וַדַּאי הָיָה[21], וְשָׁנָה שְׁנִיָּה זוֹ הֲרֵי הוּא בָּהּ נָזִיר[22]**
29 **שֶׁאָסוּר לְגַלֵּחַ[23]. וּמֵאַחַר שֶׁגִּלַּח שְׁתֵּי תִּגְלָחוֹת אֵלּוּ -**
30 **שֶׁלְּמָה טָהֳרַת הַצָּרַעַת וּמֵהֶן לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים[24].**
31 **וְשׁוֹהֶה שָׁנָה שְׁלִישִׁית, וְאַחַר כָּךְ מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת**
32 **שְׁלִישִׁית. שֶׁמָּא מְצֹרָע וַדַּאי הָיָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה וְלֹא**
33 **הָיָה טְמֵא מֵת, וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה לֹא עָלְתָה לוֹ[25] מִפְּנֵי**
34 **שֶׁהִיא יְמֵי חֲלוּטוֹ[26], וְשָׁנָה שְׁנִיָּה לֹא עָלְתָה לוֹ מִפְּנֵי**
35 **שֶׁהִיא יְמֵי סְפִירוֹ שֶׁל מְצֹרָע שֶׁבֵּין תִּגְלַחַת רִאשׁוֹנָה**
36 **וּשְׁנִיָּה, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִשְׁהוֹת שָׁנָה שְׁלִישִׁית בִּנְזִירוּתוֹ,**
37 **וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת שְׁלִישִׁית לִנְזִירוּתוֹ, וְהִיא תִּגְלַחַת**
38 **טָהֳרָה. אוֹ שֶׁמָּא טְמֵא מֵת וַדַּאי הָיָה וּמְצֹרָע וַדַּאי,**
39 **וְאֵין תִּגְלַחַת אַחַת עוֹלָה לִנְזִירוּתוֹ[27] וּלְצָרַעְתּוֹ,**
40 **וְנִמְצֵאת תִּגְלַחַת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה תִּגְלַחַת צָרַעַת,**

וְתִגְלַחַת שְׁלִישִׁית תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וְאֵין אַחַת מִשָּׁלֹשׁ שָׁנִים עוֹלָה[28], שֶׁהֲרֵי הַשְּׁלִישִׁית תִּגְלַחַת טֻמְאָה, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִשְׁהוֹת שָׁנָה רְבִיעִית בִּנְזִירוּת, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת רְבִיעִית[29]. וּשְׁעָרוֹ בְּכָל תִּגְלַחַת סָפֵק אָסוּר בַּהֲנָיָה מִסָּפֵק[30], שֶׁשְּׁעַר נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע מֵתֵּר בַּהֲנָיָה[31].

18) ככתוב בתורה ויקרא יד, ד־ח. 19) ואע"פ שהנזיר אסור בגילוח הזקן, ונמצא שהוא מגלח שלא במקום מצוה, כאן מדובר באישים שאין איסור גילוח נוהג בהם, כמבואר להלן ה"ט. 20) הנקראת תגלחת ימי ספירו, על שם הימים שהוא סופר בין תגלחתו הראשונה לשניה. 21) וסתר את כל ימי נזרו הקודמים. 22) נזיר טהור, שהתחיל למנות אחרי תגלחת טומאתו. 23) ועליו לשהות עד סוף השנה השניה. וכתב הראב"ד: כל זה צודק, אם נטמא עד שבעה ימים לתום שנתו הראשונה, אבל אם נטמא ששה או חמשה ימים לפני גמר השנה הראשונה, נמצא כשגילח בסוף השנה הראשונה לא גילח לטומאתו, שעדיין לא מלאו שבעה ימים לטומאתו, וממילא לא חלה עליו נזירות טהרה, כי כל עוד שלא גילח לטומאתו, אין הנזירות של טהרה חלה עליו, וממילא יהיה מותר לו לגלח תגלחת שניה לצרעתו בסוף שבעה ימים לתגלחתו הראשונה, ולא יצטרך להזהר בנזירותו אלא שלש שנים ושבעה ימים, שאפילו נצטרע, הרי גילח תגלחתו השניה שבעה ימים אחרי מלאת השנה הראשונה. ומונה שנה לטומאתו, ושנה לנזירותו, כמבואר בסמוך. 24) ובנוגע לקרבנותיו, ראה להלן ה"ד. 25) לנזירותו. 26) וכבר נתבאר לעיל פ"ז, ה"ט שימי חלוטו (שהוחלט עליו, שהוא מצורע טמא) וימי ספירו "אינם עולים לו מימי נזירותו". 27) נזירות טומאתו, כי נזיר טמא מגלח לאחר טבילתו, ככתוב (במדבר ו, ט) "וגלח ראשו ביום טהרתו" = לאחר טהרתו, אבל המצורע מגלח לפני טבילתו במים, ככתוב (ויקרא יד, ט) "והיה ביום השביעי יגלח... ורחץ את בשרו במים וטהר" (נזיר ס:). 28) למנין נזירותו. 29) שם ס. ואז יצא מכל הספיקות, והותר ביין וכו'. 30) שמא נזיר טהור הוא, ושער נזיר טהור אסור בהנאה. כמבואר לעיל פ"ח, ה"ב, שהוא טעון שריפה, והשווה הל' פסולי המוקדשין פי"ט, ה"י, ואפילו נזיר טמא, שערו אסור בהנאה וטעון קבורה, כמבואר לעיל פ"ו, הי"ד. 31) רבינו לשיטתו לעיל פ"ז, הט"ו, שנזיר מצורע בטלה קדושת שערו, הואיל וימי צרעתו אינם עולים לו, ואין בו מצות־עשה של: "קדוש יהיה גדל פרע" המוסבה על קדושת השער, כמבואר בקידושין נז: "גידולו יהיה קדוש". ובירושלמי נזיר פ"ח, ה"ב נחלקו בזה רבי יוחנן וריש לקיש. לדעת רבי יוחנן מצורע שנזר שערו אסור, ולדעת ריש לקיש שערו מותר. וראה ב"מראה הפנים" שם, שבנזיר ספק מצורע, דברי הכל שערו אסור בהנאה מספק, ומשם המקור לדברי רבינו.

ג. וְכֵן אִם נָדַר עֶשֶׂר שָׁנִים נְזִירוּת, וְהָיָה בָּהֶן סְפֵק מְצֹרָע, וְנוֹלַד לוֹ סְפֵק טֻמְאָה[32] בְּסוֹפָן[33] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ שׁוֹתֶה בְּיַיִן עַד אַרְבָּעִים שָׁנָה[34], וּמְגַלֵּחַ אַרְבַּע תִּגְלָחוֹת, אַחַת בְּסוֹף כָּל עֶשֶׂר שָׁנִים. תִּגְלַחַת רִאשׁוֹנָה - לִסְפֵק יְמֵי צָרַעְתּוֹ[35]; שְׁנִיָּה - לִסְפֵק יְמֵי סְפִירוֹ שֶׁל מְצֹרָע[36]; שְׁלִישִׁית - לִסְפֵק טֻמְאָתוֹ[37]; רְבִיעִית - תִּגְלַחַת טָהֳרָה[38].

32) טומאת מת. 33) ראה בביאורנו לעיל אות כב. 34) כי עד אז הוא בספק נזירות. 35) שאינו יכול לגלח כל עשר שנים, שמא אינו מצורע והוא נזיר ואסור בגילוח. 36) ואינו יכול לגלח בסוף שבעה ימים לתגלחתו הראשונה, שמא טמא מת הוא, ותגלחתו הראשונה היתה לספק טומאתו, וחלה עליו נזירות טהרה ואסור לגלח כל עשר שנים הבאות. 37) שמא מצורע היה ושתי תגלחותיו היו לצרעתו וזו לטומאתו, ואינו יכול לגלח שבעה ימים אחרי תגלחתו השניה, כי שמא לא נטמא למת, והרי הוא נזיר טהור ואסור בגילוח כל עשר השנים, שימי חלוטו וספירו לא עלו למנין, ועל־כרחו שוהה עד גמר שלשים שנה. 38) שמא טמא מת היה, ותגלחתו השלישית היתה לטומאתו, ולאחריה חלה עליו נזירות טהרה, הכל מבואר לעיל ה"ב.

ד. וְכֵיצַד מֵבִיא זֶה קָרְבְּנוֹתָיו[39]? אִם הָיָה עָשִׁיר[40] - כּוֹתֵב נְכָסָיו לַאֲחֵרִים[41]; שֶׁמְּצֹרָע עָשִׁיר שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עָנִי - לֹא יָצָא[42]. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חַטַּאת הָעוֹף[43] וְעוֹלַת בְּהֵמָה[44] בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. וְכָל חַטַּאת עוֹף מֵהֶן לֹא תֵּאָכֵל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סָפֵק[45]. וּמֵבִיא בְּתִגְלַחַת רְבִיעִית קָרְבַּן נָזִיר טָהוֹר, שֶׁהוּא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[46].

39) ראוי להקדים כאן סדר קרבנות המצורע, נזיר טמא ונזיר טהור, כדי שיובנו הדברים יפה. המצורע מביא ביום טהרתו, כשנרפא נגע צרעתו, שתי צפרים (ויקרא יד, ד־ז), וביום השביעי לימי ספירו מתגלח שנית, ומביא למחרתו כבש לאשם, כבשה לחטאת וכבש לעולה, ואם דל הוא מביא כבש לאשם, ושתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה (שם י־כג), נזיר טמא מביא: שתי תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה וכבש לאשם (במדבר ו, י־יב) ונזיר טהור - כבש לעולה לחטאת ואיל לשלמים (שם, יד). 40) וקרבן מצורע עשיר - חטאת בהמה, שאינה באה על הספק. 41) כדי שיהיה עני, ויוכל להביא חטאת העוף על הספק, שחטאת העוף הלכה היא שבאה גם על הספק, כמבואר בנזיר כט. 42) ולפיכך אין לו תקנה עד שיעני (תוספתא נזיר פ"ו ה"א). והוא־הדין שיוכל להפקיר נכסיו ויהיה עני, כמבואר בתוספות נזיר נה: דיבור־המתחיל אוכל בקדשים. ויש להעיר, שכל הפרט הזה אינו נוגע לנו בתגלחת הראשונה, שאין המצורע מביא בה שום קרבן, כמבואר בסמוך ה"ה, אלא שרבינו מסדר כאן כללות המעשים שצריך לעשות בדרך כלל (כסף־משנה). 43) יתבאר בסמוך ה"ה, לשם מה היא באה בכל שלש התגלחות. 44) לנזירות טהרתו כדי שיוכל לגלח עליה, שמא נזיר טהור הוא, וכמבואר להלן ה"ו. 45) לטומאתו או לצרעתו, וחטאת העוף הבאה על הספק אינה ראויה להאכל, כי שמא נזיר טהור הוא ואינו חייב בה, ונמצא כהן אוכל מליקה שלא במקום מצוה, והיא נבילה גמורה, ודינה להשרף, כמבואר בהל' פסולי המוקדשין פי"ט, ה"י.

46) לעיל פ"ח, ה"א. ולא הזכיר רבינו שעליו להביא צפרים בתגלחת הראשונה (ראה לעיל ה"ב), למרות שנישנו בברייתא בנזיר ס., כי אין רבינו עוסק כאן אלא בקרבנות הנעשים בפנים העזרה. ואלו הצפרים נעשות מחוץ לעזרה, כמבואר בגמרא שם, כי יש לחוש שמא אינו מצורע ואסור להביא חולין לעזרה, ולפיכך אינן נחשבות כקרבן (רדב"ז).

1 **ה. שְׁלֹשׁ חַטֹּאוֹת הָעוֹף שֶׁמֵּבִיא בִּשְׁלֹשׁ הַתִּגְלְחוֹת:**
2 **חַטָּאת רִאשׁוֹנָה - לִסְפֵּק טֻמְאָתוֹ[47]; שְׁנִיָּה - לִסְפֵּק**
3 **צָרַעְתּוֹ, שֶׁאֵין הַמְּצֹרָע מֵבִיא קָרְבָּנוֹ אֶלָּא לְאַחַר**
4 **תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה[48]; וְכֵן חַטָּאת שְׁלִישִׁית - לִסְפֵּק**
5 **טֻמְאָתוֹ. שֶׁאֵין תִּגְלַחַת אַחַת עוֹלָה לְנִזְרוֹ[49]**
6 **וּלְצָרַעְתּוֹ[50], וְשֶׁמָּא מְצֹרָע וַדַּאי וּטְמֵא מֵת וַדַּאי הָיָה,**
7 **שֶׁהַתִּגְלַחַת הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה לְצָרַעְתּוֹ כְּמוֹ**
8 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[51], וְתִגְלַחַת שְׁלִישִׁית תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וּלְפִיכָךְ**
9 **צָרִיךְ לְהָבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה בַּשְּׁלִישִׁית[52].**

47) שמא נזיר טמא הוא וחייב בחטאת. 48) ולפיכך אין הראשונה אלא לטומאתו, והשניה אינה אלא לצרעתו, כי אם נזיר טמא היה, כבר הביא חטאתו בתגלחת הראשונה. 49) לספק טומאתו. 50) כמבואר לעיל בביאורנו אות כו. 51) לעיל ה"ב. 52) כל זה בנזיר ס.

10 **ו. שָׁלֹשׁ עוֹלוֹת בְּהֵמָה שֶׁמֵּבִיא עִמָּהֶן, עַל הָרִאשׁוֹנָה**
11 **הוּא מַתְנֶה וְאוֹמֵר: אִם טָהוֹר אֲנִי - זוֹ מֵחוֹבָתִי[53],**
12 **וְאִם טָמֵא אֲנִי - הֲרֵי הִיא נְדָבָה[54]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר**
13 **בַּשְּׁנִיָּה[55] וּבַשְּׁלִישִׁית[56].**

53) שנזיר טהור אינו מגלח אלא עד שיזרקו עליו אחד מן הדמים. 54) שנזיר טמא אינו מביא עולת בהמה, אבל חטאתו אינה באה נדבה. וכן אינו מביא שלמיו, שהם טעונים לחמי נזיר, ואין שלמים כאלו באים נדבה (תוספות לנדה ע. דיבור־המתחיל למחרת). וכבר נתבאר לעיל פ"ח, ה"ב, שאם גילח על העולה יצא. 55) אם נזיר טהור אני שלא נצטרעתי, והייתי נזיר טמא בלבד, וכבר הבאתי קרבן טומאתי בתגלחת הראשונה, הרי זו לחובתי, ושאר קרבנותי אביא בתגלחת הרביעית. 56) שאם נזיר טהור אני עתה, ולא הייתי נזיר טמא כלל, ושתי תגלחותי הראשונות היו לצרעתי, נמצא שקרבני זה הוא לחובת נזירות טהרתי (מרכבת המשנה). ואע"פ שמאחר יתר קרבנות נזירותו, אין בכך כלום, שהרי אנוס הוא, כמבואר בסמוך ה"ז (רדב"ז).

14 **ז. וּמֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה[57] בְּתִגְלַחַת רְבִיעִית, וּמַתְנֶה[58]**
15 **וְאוֹמֵר: אִם טָמֵא הָיִיתִי - רִאשׁוֹנָה נְדָבָה[59], וְזוֹ**
16 **חוֹבָה[60]; וְאִם מֻחְלָט[61] הָיִיתִי - רִאשׁוֹנָה חוֹבַת**
17 **מְצֹרָע[62], וְזוֹ חוֹבַת נְזִירוּת, וּשְׁתַּיִם הָאֶמְצָעִיּוֹת**
18 **נְדָבָה[63]; וְאִם טָהוֹר מִטֻּמְאַת מֵת הָיִיתִי וּמְצֹרָע -**
19 **עוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה חוֹבָה וְכֵן הַשְּׁנִיָּה, אַחַת לְחוֹבַת**
20 **מְצֹרָע[64] וְאַחַת לְחוֹבַת נְזִירוּת[65], וּשְׁלִישִׁית וּרְבִיעִית**
21 **נְדָבָה, וְהַשְּׁאָר[66] קָרְבַּן טָהֳרָתִי[67]; וְאִם טָמֵא הָיִיתִי**
22 **וּמְצֹרָע - עוֹלָה רִאשׁוֹנָה חוֹבַת צָרַעַת, וּשְׁנִיָּה**
23 **וּשְׁלִישִׁית נְדָבָה[68], וְזֶה קָרְבַּן תִּגְלַחַת טָהֳרָה[69].**

57) הכולל עולה חטאת ושלמים, כלעיל ה"ד. 58) בכת"י התימנים: ומתנה ואומר. 59) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה. 60) לטהרת נזירותי. ואין אומרים, העולה שהקריב בתגלחתו השניה היתה לחובת נזירותו, כי יש לחוש שמא טמא ומוחלט היה, נמצאו שתי תגלחותיו הראשונות לצרעתו, והשלישית לטומאתו, וזו הרביעית לחובתו (כסף־משנה). 61) מצורע מוחלט, ראה פירושו לעיל פ"ז, ה"ט. 62) אע"פ שכתב רבנו לעיל ה"ה: "שאין המצורע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה" לא הקפיד אלא על חטאת העוף, שהיא עיקר קרבנו. אבל עולה, שאינה אלא דורון, אף אם יביאנה לפני תגלחתו השניה היא כשרה, וכן כתב בהל' מעשה הקרבנות פי"ח, ה"ט: "אבל אם שחטו עולותיהם בחוץ (חוץ למקדש) בתוך ימי הספירה (שבין תגלחת ראשונה לשניה) חייבים (־ משום איסור שחוטי חוץ) שהעולה דורון היא, והחטאת והאשם היא עיקר הכפרה" (כסף־משנה ולחם־משנה). 63) כי שמא היה גם טמא למת, נמצא שבתגלחת השניה, היתה עולתו נדבה, שכבר הביא עולה לצרעתו בתגלחתו הראשונה, ותגלחתו השלישית היא לטומאתו, וגם זו נדבה, שאין הטמא מביא עולת בהמה. 64) כאמור באות סא. 65) נזירות טהרתי. ואע"פ שהתגלחת השניה היא של ימי ספירו, בכל זאת אם הקריב עולתו לנזירותו עלתה לו, אע"פ שהקריבה קודם זמנו, כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פי"ח, ה"ט (לחם־משנה). 66) הכבשה לחטאת והאיל לשלמים. 67) שאני מקריב כעת לתשלום קרבן נזירותי, וכבר שנינו (נזיר נט:) שהנזיר מביא קרבנותיו לחצאין. 68) שהשניה היא לצרעתו, וכבר הביא עולתו בתגלחת הראשונה, והשלישית היא לטומאתו, ואין נזיר טמא מביא עולת בהמה. 69) שכך הסדר: שתי תגלחות הראשונות לצרעתו, השלישית לטומאתו, הרביעית לנזירותו, וכבר נתבאר לעיל ה"ו מדוע הוא מביא עולתו בתגלחת השניה, כי שמא לא נטמא לצרעתו ואינו אלא טמא מת, נמצאת הראשונה לטומאתו והשניה לנזירותו, וכן מביא בשלישית, שמא נצטרע ולא נטמא למת כלל. נמצאת השלישית לנזירותו, וכמבואר לעיל אות נה (ע"פ הסוגיא נזיר ס.).

24 **ח. אֲבָל הָאָשָׁם וְהָעוֹלָה[70] אֵינָן מְעַכְּבִין לֹא בְּתִגְלַחַת**
25 **טֻמְאָה וְלֹא בְּצָרַעַת[71]. נִמְצֵאתָ[72] אוֹמֵר: אִם הוּא**
26 **מְצֹרָע וַדַּאי וְלֹא נִטְמָא בְּמֵת - הֲרֵי טָהַר בַּצִּפֳּרִין,**
27 **וְחַטַּאת הָעוֹף הִיא חַטָּאתוֹ[73], וְלֹא תֵאָכֵל מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
28 **סָפֵק[74], וְעוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁעִמָּהּ - מִקָּרְבַּן תִּגְלַחַת**
29 **טָהֳרָה, כְּדֵי שֶׁיְּגַלַּח עַל הַבְּהֵמָה[75]. וְאִם טְמֵא מֵת הוּא**
30 **- הֲרֵי עוֹלַת בְּהֵמָה נְדָבָה[76]. וְאִם אֵינוֹ מְצֹרָע וּטְמֵא**
31 **מֵת הוּא - חַטַּאת הָעוֹף קָרְבַּן נָזִיר שֶׁנִּטְמָא, וְעוֹלַת**
32 **בְּהֵמָה נְדָבָה[77], וַהֲרֵי הֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה בְּאַחֲרוֹנָה[78].**
33 **וְאִם אֵינוֹ טְמֵא מֵת וְלֹא מְצֹרָע - עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁהֵבִיא**
34 **בַּתִּגְלַחַת הָרִאשׁוֹנָה הִיא מֵחוֹבַת תִּגְלַחַת, וְחַטַּאת**
35 **הָעוֹף בָּאָה עַל סָפֵק[79], וַהֲרֵי לֹא נֶאֱכֶלֶת[80].**

70) שנזיר טמא ומצורע מביאים כשהם ודאי, ראה לעיל אות לח. 71) כדברי רבינו לעיל פ"ו, הי"ב: "אבל עולתו ואשמו (של נזיר טמא) אין מעכבים אותו מלמנות", וכן

בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה: "וכל זמן שלא הקריבו חטאתם, אסורים לאכול בקדשים. אבל העולה והאשם (=של מצורע) אינם מעכבים" וראה נזיר ס. 72) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י התימנים, מתחילה כאן ההלכה. והתיבות: "אבל האשם" וכו', שייכות להלכה הקודמת. 73) כבר נתבאר לעיל ה"ה, שאין המצורע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה (וראה בביאורנו לעיל אות סא), ולא נתכוון רבינו על חטאתו זו שהיא לצרעתו, אלא לספק טומאתו, כי הואיל ויש לחוש שהוא גם טמא למת, הרי בהכרח להביא כבר בתגלחת ראשונה קרבן חטאתו, כדי שיוכל להתחיל למנות אח"כ נזירות טהרתו, שהרי כל עוד שלא יביא חטאתו לא יוכל למנות נזירותו, שחטאתו מעכבתו, ראה לעיל פ"ו, הי"ב, והואיל ובסוף השנה השניה יצטרך להביא עולתו לנזירותו, עליו איפוא להקריב חטאתו לטומאתו בסוף השנה הראשונה כדי שלא יצטרך לעבור ב"בל תאחר" על קרבן טהרתו, כי אם לא יביא חטאתו בראשונה לא יוכל להביא עולתו בשניה, ויעבור על "בל תאחר" (מרכבת המשנה). 74) שמא לא נטמא כלל. 75) שאם לא יביא קרבן נזירותו, לא יוכל להתגלח כלל, שמא נזיר טהור הוא, ואין נזיר טהור מגלח בלא קרבן. 76) כי אין נזיר טמא מביא עולת בהמה לחובתו. 77) ומגלח עליה. 78) בתגלחת הרביעית שהיא לנזירותו. 79) שמא טמא למת שחייב חטאת העוף. 80) כמבואר לעיל ה"ד, ובביאורנו אות מד.

1 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ אַרְבַּע**
2 **תִּגְלָחוֹת? כְּשֶׁהָיָה קָטָן[81] אוֹ אִשָּׁה[82]; אֲבָל הָאִישׁ -**
3 **אֵינוֹ מְגַלֵּחַ מִסָּפֵק[83] לֹא תִּגְלַחַת טֻמְאָה וְלֹא תִּגְלַחַת**
4 **צָרַעַת, שֶׁמָּא טָהוֹר הוּא וְנִמְצָא מַקִּיף פְּאַת רֹאשׁוֹ**
5 **שֶׁלֹּא בְּמְקוֹם מִצְוָה. לְפִיכָךְ אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא תִּגְלַחַת**
6 **טָהֳרָה בִּלְבַד[84]. שֶׁאֵין אַרְבַּע תִּגְלָחוֹת אֵלּוּ לְעַכֵּב,**
7 **אֶלָּא לְמִצְוָה[85].**

81) גדול בשנים. אלא שלא הביא שתי שערות שאינו בר עונשין ונדרו נדר, כמבואר בהל' נדרים פי"א, ה"ג ולעיל פ"ב, הי"ג. 82) שאינה מוזהרת על איסור הקפת הראש, הואיל ואינה באיסור השחתת הזקן, השווה לעיל פ"ט, הט"ו. 83) כל שלש התגלחות הראשונות, שהן ספק (נזיר נז:). 84) שהיא האחרונה, וחייב להתגלח על־כל־פנים, בתורת נזיר טהור. 85) כמבואר בנזיר נז: שאפילו מצורע אין תגלחתו מעכבתו, ששאלו שם: והלא עושה השחתת זקן? (כגירסת רש"י ותוספות שם) ותירצו: באשה וקטן. ומשמע מזה, שבגדול אינו משחית (=מגלח) זקנו כלל, למרות שהוא ספק מצורע (לחם־משנה), וראה לעיל פ"ח, ה"ה, ובהל' צרעת פי"א, ה"ד: "תגלחת המצורע וטבילתו והזאתו אינן מעכבות זו את זו".

8 **י. נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וַדַּאי וְנִטְמָא בְּסָפֵק - כֵּיצַד הוּא**
9 **עוֹשֶׂה? אַחַר שֶׁיִּטְהַר[86] מִצָּרַעְתּוֹ מַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי**
10 **וּבַשְּׁבִיעִי[87], וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[88], וּמַתְחִיל לִמְנוֹת**
11 **נְזִירוּתוֹ כֻּלָּהּ[89], שֶׁהֲרֵי נָפְלוּ הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים בְּסָפֵק**

86) שירפא מצרעתו. 87) להטהר מטומאת מת, כי כל עוד שיהיה טמא מת, לא יוכל לשלוח קרבנות צרעתו, שהלכה היא (הל' ביאת מקדש פ"ב, הי"ב) "טמא מת, אין מקריבים עליו קרבן כלל עד שיטהר". ואע"פ שעדיין טמא הוא לצרעתו, אפשר להזות עליו מאפר הפרה, כמבואר בהל' פרה פי"א, ה"ג: "כל המטמאין מקבלין הזאה" וכו'. 88) לאחר שישלמו ימי נזירותו, כי שמא לא נטמא, ואסור לו להתגלח עד שישלים ימי נזירות טהרתו, וכגון שנרפא מצרעתו ביום יא לנזירותו, ונטמא טומאת ספק בו ביום, הרי זה מגלח תגלחת ראשונה לצרעתו בו ביום, וביום יז לנזירותו מגלח תגלחת שניה לצרעתו, ומשלים עוד עשרים יום לנזירותו (שימי חלוטו וספירו לא סתרו ולא עלו למנין נזירותו - לעיל פ"ז, ה"ט), נמצא שביום לח לנזירותו, הרי הוא מגלח ממה־נפשך, אם נזיר טהור הוא, הרי שלמה נזירותו (אחרי נכיון שבעת ימי צרעתו), ואם נטמא למת, הרי מצוה עליו לגלח תגלחת טומאה ביום השביעי לטהרתו (מרכבת המשנה). 89) נזירות טהרה. 90) נמצא שאם קיבל עליו נזירות סתם, שהיא שלשים יום, הרי זה שותה יין ומיטמא למתים אחרי ששים ושבעה יום לנזירותו. ששבעה ימים עלו לו לימי ספירת צרעתו, ושלשים יום לגמר נזירותו (שמא לא נטמא, ואסור לו לגלח עד שישלים נזירות טהרתו), ועוד שלשים יום שהוא מונה אחרי תגלחת טומאתו, שמא נטמא וסתר את כל ימי נזירותו הקודמת (נזיר ס:). 91) ביום השמיני להרפאו מצרעתו, ואחרי שהזו עליו ביום השלישי וביום השביעי, כאמור לעיל אות פו. 92) שכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל טמא טומאה היוצאה מגופו, אינו זכאי לאכול מקרבנות המקדש, עד אשר יטהר ויביא קרבנותיו, וצרעת היא טומאה יוצאה מגופו (נזיר שם). כל הלכה זו נתפרשה על־פי מרכבת המשנה, ורבינו מפרש את הסוגיא בנזיר שם שלא כרש"י ותוספות.

12 **טֻמְאָה שֶׁנִּטְמָא, וּמֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה וְשׁוֹתֶה בְּיַיִן[90].**
13 **וּמֵאַחַר שֶׁיָּבִיא קָרְבַּן צָרַעַת[91] אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים[92].**

14 **יא. נִטְמָא וַדַּאי וְהָיָה מְצֹרָע בְּסָפֵק[93], וְטָהַר[94] מִסָּפֵק**
15 **צָרַעְתּוֹ - מוֹנֶה יְמֵי נְזִירוּתוֹ שְׁלֵמָה, וְאַחַר כַּךְ מְגַלֵּחַ**
16 **תִּגְלַחַת הַנֶּגַע[95]; שֶׁאֵין תִּגְלַחַת סָפֵק נְגָעוֹ דּוֹחָה**
17 **נְזִירוּת[96]. וְאַחַר כַּךְ מוֹנֶה שִׁבְעַת יָמִים[97] שֶׁבֵּין תִּגְלַחַת**
18 **מְצֹרָע הָרִאשׁוֹנָה לְתִגְלַחַת שְׁנִיָּה, וּמְגַלֵּחַ וּמֵבִיא**
19 **קָרְבְּנוֹתָיו וְאוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים. וּמַזֶּה בִּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[98].**
20 **וְאַחַר כַּךְ מוֹנֶה שִׁבְעָה אֲחֵרִים לְטֻמְאַת מֵת[99], וּמְגַלֵּחַ**
21 **תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וְאַחַר כַּךְ מוֹנֶה נְזִירוּתוֹ[100] כֻּלָּהּ[101].**

93) ספק נגע, ספק בוהק שהוא טהור. 94) ונרפא. 95) שאי־אפשר לו למנות שבעה ימים לטומאת מת ולהתגלח תגלחת טומאה, שמא מצורע הוא, ומצורע אינו משלח קרבנותיו עד שיטהר, כמבואר בהל' ביאת מקדש פ"ב, הי"א, וגם לצרעתו אסור לו לגלח, שמא אינו מצורע, ונזיר שנטמא אסור לו - לדעת רבינו - לגלח גילוח רשות, עד אשר ימנה ימי נזירות כפי שנדר (מרכבת המשנה, בהבנת דברי רבינו). 96) שנאמר בה: "תער לא יעבור על ראשו", ואפילו נטמא, שסותר הכל, אינו מותר אלא

בתגלחת טומאה מיד, או בתגלחת רשות לאחר שלשים יום (מרכבת המשנה). 97) כדי להטהר מצרעתו. 98) באלה שבעת הימים שבין תגלחת ראשונה לשניה, כדי שיוכל להביא קרבנות צרעתו, ולא יהיה טמא מת, שטמא מת אין מקריבים עליו קרבן, וכאמור לעיל אות פו. ובדפוסים קדומים וכן בכת"י התימנים: "אם הזה בשלישי ובשביעי", כלומר, אינו מביא קרבנותיו לצרעתו עד אשר יזו עליו בשלישי ובשביעי, כאמור. 99) אחרי שכבר נטהר מצרעתו יכול הוא להביא קרבן טומאת מת. וראה בסמוך הי"ג. 100) אחרי שגילח תגלחת טומאה והביא חטאתו, מיד חלה עליו נזירות טהרה. 101) נמצא, שאם נזר סתם נזירות שהיא שלשים יום, ונטמא ודאי והוחלט מספק, אוכל בקדשים לאחר שלשים ושבעה ימים, ואינו שותה יין עד אחר שבעים וארבעה יום, שהרי מונה תחילה שלושים ימי נזירותו, ושבעה ימים שבין תגלחת לתגלחת, ושוב שבעה ימים לטומאת מת, הרי ארבעים וארבעה, הוסף עליהם שלושים יום שהוא מונה בסוף לנזירותו, הרי שבעים וארבעה (נזיר ס:) ולא כפירוש רש"י ותוספות שם.

יב. וְכֵן אִם הָיָה טָמֵא וּמְצֹרָע בְּוַדַּאי - לְאַחַר שֶׁיִּטְהַר[102] מִצָּרַעְתּוֹ מְגַלְּחַת תִּגְלַחַת צָרַעַת הָרִאשׁוֹנָה, וּמַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי[103], וּמְגַלֵּחַ רֹאשׁוֹ וּזְקָנוֹ בַּשְּׁבִיעִי, וְהִיא תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה שֶׁל צָרַעַת, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בַּשְּׁמִינִי וְאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים, וְסוֹפֵר שִׁבְעָה[104] וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וְאַחַר כַּךְ סוֹפֵר יְמֵי נְזִירוּת שְׁלֵמָה[105], וּמֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה וְשׁוֹתֶה בְּיַיִן[106].

102) שירפא מנגעו. 103) לטומאת מת, כדי שיוכל להקריב קרבנות צרעתו, וכאמור לעיל בביאורנו אות פו. 104) לטומאתו, שאין ימי ספירו לצרעתו עולים לו לימי טומאתו, כמבואר בסמוך הי"ג. 105) נזירות טהרה החלה עליו עם הקרבת קרבן חטאת טומאתו, כמבואר לעיל פ"ו, הי"ב. 106) נמצא זה שותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה יום לקבלת נזירותו הסתמית שהיא בת שלושים יום (נזיר ס:). "זה הכלל אי־אפשר לעשות דין נזירות טומאה ולא נזירות טהרה עד תום ימי חלוטו" (תוספות שם עמ' א, דיבור־המתחיל ספק), כי כל עוד שהוא טמא טומאת מצורע, אין מקריבים עליו שום קרבן, ואינו נטהר מצרעתו עד שיגלח ויביא קרבנותיו (מרכבת המשנה).

יג. לָמָּה סוֹפֵר שִׁבְעָה[107]? שֶׁאֵין שִׁבְעַת יְמֵי הַטֻּמְאָה עוֹלִין בְּשִׁבְעַת יְמֵי סְפִירָה שֶׁבֵּין תִּגְלַחַת וְתִגְלַחַת שֶׁל מְצֹרָע[108].

107) שבעת ימי טומאה, אחרי שכבר ספר שבעה ימים לתגלחתו וגם הזה ושנה? 108) שתגלחת מצורע היא לפני ביאת מים (=טבילת גופו), ככתוב (ויקרא יד, ט) "ואת כל שערו יגלח... ורחץ את בשרו במים וטהר". ונזיר שנטמא למת, כתוב בו (במדבר ו, ט) "וגלח ראשו ביום טהרתו" גילוחו לאחר טהרתו במים (נזיר ס:). והואיל ואין תגלחת צרעתו עולה לטומאתו, על־כרחו מונה שבעת ימים אחרים, עד שיהיה שערו כדי לכוף ראשו לעיקרו, הוא שיעור הראוי לתגלחת, כמבואר בנזיר לט: ולעיל פ"ו, ה"א (לחם־משנה).

יד. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֶעֱשֶׂה כַּךְ וְכַךְ אוֹ אִם לֹא אֶעֱשֶׂה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה רָשָׁע. וּנְזִירוּת כָּזוֹ מִנִּדְרֵי רְשָׁעִים הִיא[109]. אֲבָל הַנּוֹדֵר לַה' דֶּרֶךְ קְדֻשָּׁה[110] - הֲרֵי זֶה נָאֶה וּמְשֻׁבָּח, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ, קֹדֶשׁ הוּא לַה'[111]. וּשְׁקָלוֹ הַכָּתוּב כְּנָבִיא, (שֶׁנֶּאֱמַר): וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם לִנְבִיאִים וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים[112].

109) משנה בנדרים ט. שאין זו נזירות לה'. ולא לכונן דעותיו או לתקן מעשיו (ראה לעיל הל' נדרים פי"ג, הכ"ג). 110) כגון שהיה מתגאה ביפיו ונדר בנזיר, כדי לכוף יצרו, כמבואר בהל' נדרים ובביאורנו שם. 111) נדרים ט: כדברי שמעון הצדיק, שאמר לנזיר כזה: "כמוך ירבו בישראל, עליך הכתוב אומר איש כי יפליא... נזיר להזיר לה'". וראה לעיל פ"א, אות ט. ובמד"ר נשא י, יא: אמר הקב"ה, הריהו חשוב לפני ככהן גדול. מה כהן גדול נאמר בו: נזר שמן משחת אלהיו עליו, אף בנזיר: נזר אלהיו וגו'. 112) ספרי זוטא נשא ו, ח. והרד"ק בפירוש לעמוס שם: "אפילו הבחורים, שדרכם ללכת אחרי תאות הבשר והיין, נתתי בהם רוח טהרה שינזרו מן היין... כי היין הוא המביא האדם לרדוף אחרי תאות הבשר... הפרשתי אתכם, כדי שתהיו קדושים".

סְלִיקוֹ לְהוֹ הִלְכוֹת נְזִירוּת בְּסִיעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִין

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת. חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לָדוּן בְּעֶרְכֵי אָדָם כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וְזֶהוּ דִּין עֶרְכֵי אָדָם. ב) דִּין עֶרְכֵי בְהֵמָה. ג) דִּין עֶרְכֵי בָתִּים. ד) דִּין עֶרְכֵי שָׂדוֹת. ה) דִּין מַחֲרִים נְכָסָיו. ו) שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵרֶם. ז) שֶׁלֹּא יִגְאָל חֵרֶם.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ערכי האדם הקצובים בתורה, שיעור השקל הכתוב בתורה, האישים שאינם מעריכים ולא נערכים, ההבדל שבין דמים לערכין, נדבת גוי או נדרו מה ייעשה בהם, נגמר דינו בבי"ד של ישראל להחרג מהו בערכין ובדמים, האומר ערכי עלי או דמי עלי ומת קודם שיעמוד בדין או לאחר שעמד בדין, מה דינם של היורשים.

א. הָעֲרָכִים הֵם נֶדֶר[2] מִכְּלַל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[3], שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר[4] בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת לַה'. לְפִיכָךְ[5] חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מְשׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ וְלֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ[6], וּמְשׁוּם כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה[7].

2) ולפיכך נסדרו הלכותיהם בספר הפלאה, העוסק בסוגי נדרים למיניהם. והקדים דיני נדרי איסור הנוהגים גם בזמן הזה, ואח"כ דיני נזירות שיש בה נדרי איסור והקדש כאחד, שכשישלים נזירותו - עליו להביא קרבנותיו. וקבע דיני ערכין בסוף הספר, כי הם נדרי הקדש בלבד ואינם נוהגים

בזמן הזה (רדב"ז). וראה בביאורנו לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א. 3) שאדם נודר לטובת המקדש. 4) קראו הכתוב: נדר. 5) הואיל ויש להם דין נדר. 6) אחרי שיעברו עליו שלש רגלים ולא נתן ערכו, כמבואר בראש השנה ד, א. ובהל' מעשה הקרבנות פי"ד הי"ד. וב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי, פרשתא ג, אמרו: "נדר בערכך - הקיש נדרים לערכים, מה נדרים - בבל תאחר לשלמו, אף ערכים - בבל תאחר לשלמו". וכן במדרש 'ויקרא רבה', פרשה לז: "כשם שבנדרים בל יחל ובל תאחר, כך בערכין" וכו'. ומדברי רבינו ב'ספר המצוות' לא־תעשה קנז נראה, שמשעברו שלש רגלים ולא נתן ערכו, עובר גם משום: לא יחל, וכך הוא מוכיח מה'ספרי' על פסוק זה: "מגיד שעובר על בל יחל ועל לא תאחר". אולם הרמב"ן בהשגותיו ל'ספר המצוות' 'עשה' צד, סובר שאינו עובר על לא יחל אלא כשעבר על נדרו, ואי אפשר לו עוד לקיימו, אבל אינו תלוי כלל בשלש רגלים (משנה־למלך). 7) האמור בפרשת נדרים, וכן אמרו (ראש השנה ו.) "מוצא שפתיך - זו מצות־עשה", וכתב רבינו ב'ספר המצוות' מצות־עשה צד: "והנה נכפל הציווי (של מוצא שפתיך תשמור) במצוה זו, והוא אמרו: ככל היוצא מפיו יעשה".

1 **ב. מִצְוַת עֲשֵׂה לָדוּן בְּדִינֵי עֲרָכִין כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ**
2 **בַּתּוֹרָה[8]. וְאֶחָד הָאוֹמֵר 'עֶרְכִּי עָלַי[9]', אוֹ הָאוֹמֵר 'עֵרֶךְ**
3 **זֶה עָלַי[10]', אוֹ 'עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי' - נוֹתֵן הָעֵרֶךְ[11] לְפִי**
4 **שְׁנֵי הַנֶּעֱרָךְ. וְהוּא הַדָּבָר הַקָּצוּב[12] שֶׁבַּתּוֹרָה[13], לֹא**
5 **פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר.**

8) ויקרא כז. 9) השווי שלי עלי, לתתו לטובת בית המקדש. 10) אדם זה העובר לפניו. 11) השווי. 12) פסוק וחתוך. 13) שהתורה קבעה מחיר כל נערך לפי שנותיו, בניגוד לאומר דמי פלוני עלי, שאינו משלם אלא אחר שיעריכוהו כעבד הנמכר בשוק, הכל לפי בריאות גופו, ואין דמיו קצובים בתורה, כמבואר להלן ה"ט. וכתב רבינו ב'מורה נבוכים' ח"ג פל"ט: " . . . וכן המצוות אשר ספרנון בהל' ערכין וחרמין, כולן הולכין על דרך הצדקות (לעזור לזולת). מהן מה שהוא לכהנים (= חרמין), ומהן מה שהוא לבדק הבית, ובכולן יגיע האדם למידת הנדיבות, ושיבוז אדם לממון לכבוד השם ולא יקפוץ ידו, כי רוב ההפסד הבא במדינות . . . הוא מפני החריצות על הממון והרבות ממנו, ורוב התאוה להוסיף נכסים וכבוד". והשווה לקמן פ"ח, הי"ב: "כדי לכוף את יצרו ולא יהיה כילי".

6 **ג. וְכַמָּה הוּא הָעֵרֶךְ? אִם הָיָה הַנֶּעֱרָךְ[14] בֶּן שְׁלֹשִׁים**
7 **יוֹם אוֹ פָּחוֹת - אֵין לוֹ עֵרֶךְ[15], וְהָאוֹמֵר עָלָיו 'עֵרֶךְ**
8 **זֶה עָלַי' - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר 'עֵרֶךְ כְּלִי זֶה עָלַי', וְאֵינוֹ**
9 **חַיָּב כְּלוּם[16]. הָיָה מִבֶּן אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים יוֹם עַד בֶּן**
10 **חָמֵשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת - עֵרֶךְ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים,**
11 **וְהַנְּקֵבָה שְׁלֹשָׁה שְׁקָלִים[17]. מִשֶּׁנִּכְנַס בִּשְׁנַת שֵׁשׁ יוֹם**
12 **אֶחָד[18] עַד שֶׁיַּשְׁלִים שְׁנַת עֶשְׂרִים - עֵרֶךְ הַזָּכָר עֶשְׂרִים**
13 **שְׁקָלִים, וְהַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים. מִשֶּׁיִּכָּנֵס בִּשְׁנַת**
14 **אַחַת וְעֶשְׂרִים יוֹם עַד שֶׁיַּשְׁלִים שְׁנַת שִׁשִּׁים - עֵרֶךְ**
15 **הַזָּכָר חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים, וְהַנְּקֵבָה שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים.**
16 **וּמִשֶּׁיִּכָּנֵס בִּשְׁנַת אַחַת וְשִׁשִּׁים יוֹם עַד יוֹם מוֹתוֹ,**
17 **אֲפִלּוּ חָיָה כַּמָּה שָׁנִים - עֵרֶךְ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה עָשָׂר**
18 **שְׁקָלִים, וְהַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים[19].**

14) האדם הנערך. 15) ואינו חייב כלום, שנאמר "ואם מבן חודש" וגו'. קיבלו חכמינו (ערכין יח.) יום שלושים נידון כלמטה, כמשמעות לשון הכתוב (שם ז) "ואם מבן ששים שנה ומעלה" ששלמה שנת הששים, ולא בשנת הששים עצמה, והוא־הדין לענין בן חודש (ראה בתוי"ט שם פ"ד, מ"ד). 16) אע"פ שאדם יודע שאין ערך לכלי (אלא לאדם בלבד), הוציא דבריו לבטלה, והוא־הדין לבן שלשים, שהוציא דבריו לבטלה (ערכין ה.). וכל זה לענין ערכין, אבל לענין דמים אפילו קטן בן יומו יש לו דמים, כמבואר בסמוך ה"ט. 17) מפורש בתורה שם, ו. 18) כן בדפוס רומי ר"מ, ובכ"י תימן. וכן להלן בשורה הג'. 19) מפורש בתורה שם. ומתוך שנאמר שם: מבן ששים שנה ומעלה, משמע כששלמה שנת ששים נידון כזקן, אבל בשנת ששים עצמה נידון כלמטה הימנה, מכאן אתה למד ב'גזירה שוה' "שנה - שנה", שבכולן שנה האמורה בה נידונת כלמטה (משנה בערכין יח.). ובנוגע לבן שלשים יום, אע"פ שלא נאמרה בו "שנה", הרי גילה הכתוב (במדבר ג, טו) במפקד הלוים, "כל זכר מבן חודש ומעלה תפקדם" שמונים בו משלושים יום ומעלה, ולא מיום השלושים עצמו (שם יח:).

19 **ד. כָּל הַשָּׁנִים הָאֵלּוּ - מֵעֵת לְעֵת מִיּוֹם הִוָּלְדָה[20]. וְכָל**
20 **הַשְּׁקָלִים - בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ[21]. וְהוּא מִשְׁקַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת**
21 **וְעֶשְׂרִים שְׂעוֹרָה מִכֶּסֶף טָהוֹר[22]. וּכְבָר הוֹסִיפוּ עָלָיו**
22 **וְעָשׂוּ אוֹתוֹ סֶלַע[23], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁקָלִים[24].**

20) מיום ליום, ולא למנין עולם, שתכלה שנתו בערב ראש השנה, וכשיגיע חודש תשרי תיחשב לו שנה שניה (ערכין יח:). ושם פירש רש"י "מעת לעת" - אותו יום ואותה שעה לשנה הבאה, אבל מדברי רבינו לא משמע כן, וכן דעת ה'תוספות' שם לא, א - בשם רבי אלחנן, שאין צורך בערכין מעת לעת לשעות, ורק בקרבנות פוסלות שעות, כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"א, הי"ג: "קרבן שמצוותו להיות בן שנה, אם הוסיף על השנה שעה אחת - נפסל". 21) במשקל השקל הקצוב לשקול בו שקלי הקודש, והוא עשרים גרה השקל (שמות ל, יג וברש"י שם), וכן אמרה תורה (ויקרא כז, כה) "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש". 22) ע"פ דברי הרי"ף בקידושין דף יב, א - שהפרוטה היא משקל חצי שעורה, והיות שכל גרה מכילה ל"ב פרוטה, הרי משקל הגרה שש־עשרה שעורה, נמצא השקל שהוא עשרים גרה, שוקל ש"כ שעורה (כסף־משנה שקלים פ"א, ה"ב־ג). 23) מטבע הנקרא סלע בזמן בית שני, ומשקלו שלש מאות ושמונים וארבע שעורה. 24) פ"א, ה"ב.

23 **ה. טֻמְטוּם[25] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[26] - אֵין לָהֶם עֵרֶךְ; שֶׁלֹּא**
24 **קָצְבָה תּוֹרָה עֵרֶךְ אֶלָּא לְזָכָר וַדַּאי אוֹ לִנְקֵבָה וַדָּאִית.**
25 **לְפִיכָךְ, טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס שֶׁאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, אוֹ**
26 **שֶׁהֶעֱרִיכוּ אַחֵר - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם[27].**

25) שערוותו אטומה, ואין לו זכרות ולא נקבות. 26) שיש

לו אבר זכרות ואבר נקבות, והוא ספק זכר ספק נקיבה (לשון רבינו בהל' אישות פ"ב, הכ"ד). 27) משנה, ערכין ב, א. ובגמרא שם ד, ב. אבל אם הם העריכו אחרים הרי הם חייבים, כלשון המשנה שם "מעריכין, אבל לא נערכין". וטומטום שניתחוהו ונמצא זכר, הרי הוא כזכר. וכן אם נמצא נקיבה, הרי הוא כנקיבה ונערך (רדב"ז).

ו. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - נֶעֱרָךְ, אֲבָל אֵינוֹ מַעֲרִיךְ[28]. כֵּיצַד? עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, אוֹ עֵרֶךְ יִשְׂרָאֵל זֶה עָלַי - לֹא אָמַר כְּלוּם; וְיִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר: עֵרֶךְ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת זֶה עָלַי, אוֹ עֵרֶךְ פְּלוֹנִי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת עָלַי - נוֹתֵן לְפִי שְׁנֵי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַנֶּעֱרָךְ[29]. וְכֵן הַמַּעֲרִיךְ אֶת הַחֵרֶשׁ וְאֶת הַשּׁוֹטֶה - חַיָּב[30], וְנוֹתֵן לְפִי שָׁנָיו.

28) שנאמר (ויקרא כז, ב): "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" וגו' - בני ישראל מעריכים ואין עובדי־כוכבים מעריכים (ערכין ה:). 29) שנאמר: "איש כי יפליא נדר בערכך" איש - אפילו עובד־כוכבים (שם), וכרבי מאיר, ומסתבר שהלכה כמותו, שכן הכתוב אומר (עזרא ד, ג) "לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו" כי אם לנו לבדנו. והואיל וכסף הערכין נופל לבדק הבית, אינו מן הדין שיהא גוי מעריך, ומכאן שהריבוי "איש" בא לרבות גוי שהוא נערך (גמרא שם). ואע"פ שכלל הוא: רבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה (עירובין מו :) - במקום שמסתבר טעמו של רבי מאיר, הלכה כמותו, ואין למדים מן הכללות (כסף־משנה). וכן נראה מסתימת סוגיית הש"ס נזיר סא, שנקטו שם את דעת רבי מאיר כהלכה פסוקה ('אור שמח'). וכבר קדמו הרדב"ז כאן ה"ז. 30) משנה, ערכין ב, א. אבל אינם מעריכים, מפני שאין בהם דעת (שם). ובנוגע לקטן, ראה לקמן הט"ו.

ז. הָעֶבֶד[31] - נֶעֱרָךְ וְעוֹרֵךְ, כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל[32]. וְאִם יִפְּדֶה וְיִהְיֶה לוֹ[33] - יִתֵּן עֵרֶךְ שֶׁנָּדַר.

31) כנעני. 32) משנה, ערכין ב, א. וכן אמרו ב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי "ואמרת אליהם" (ויקרא כז, ב) - לרבות גרים ועבדים. 33) בכת"י התימנים: ויהיה לו. כלומר, כשהוא עבד, כל מה שיש לו שייך לרבו, אבל כשישתחרר ויהיה לו כסף - חייב לשלם. ובתוספתא ערכין פ"א מ"ב, אמרו: "נשים ועבדים . . . נערכים ומעריכים, אם יש להם בזמן הזה (כגון שנתנו לעבד כסף, על־מנת שאין לרבו רשות בו) גובים מהם, ואם לא - כותבים עליהם וגובים לאחר זמן". ומסתבר, אע"פ שלגבי מצוות יש לעבד דין של אשה, בערכין הוא נערך כזכר ('תוספות' ערכין ב.).

ח. אֶחָד הַמַּעֲרִיךְ אֶת הַיָּפֶה הַבְּרִיא, וְאֶחָד הַמַּעֲרִיךְ אֶת הַכָּעוּר[34] הַחוֹלֶה. אֲפִלּוּ הָיָה הַנֶּעֱרָךְ מֻכֶּה שְׁחִין[35] אוֹ סוּמָא אוֹ גִּדֵּם[36] וְיֵשׁ בּוֹ כָּל מוּם - נוֹתֵן לְפִי שָׁנָיו כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה[37].

34) משנה, ערכין יג, ב. ושמתיך כראי (נחום ג, ו) מתרגם יונתן: ואשוינך מכערא. 35) ערכין ב, א. שנאמר: "בערכך נפשות", אפילו נפש כל שהיא. 36) קטוע יד. 37) אבל בדמים (ראה בסמוך ה"ט) אינו כן, שאם אמר על מוכה שחין, דמיו עלי - אינו משלם כלום, שאין לו דמים (שם).

ט. הַדָּמִים[38] אֵינָן כַּעֲרָכִין. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: דָּמַי עָלַי, אוֹ דְּמֵי זֶה עָלַי, אוֹ דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי, אֲפִלּוּ הָיָה אוֹתוֹ פְּלוֹנִי קָטָן בֶּן יוֹמוֹ[39] אוֹ טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[40] אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[41] - נוֹתֵן מַה שֶּׁהוּא שָׁוֶה[42], דִּינָר אוֹ אֶלֶף, כְּאִלּוּ הוּא עֶבֶד הַנִּמְכָּר בַּשּׁוּק[43].

38) המשתלמים לפי שווי האדם ולא לפי שנותיו. 39) משנה, ערכין ה, א. שהרי יש לו שווי כל שהוא (רש"י שם). 40) שם ב, א. 41) שם ה, ב. וראה בסמוך הי"א. 42) שאין זה גרוע מאומר: דמי דקל פלוני עלי, שמשלם כפי נדרו (שם ד:). 43) סנהדרין טו, א. ומגילה כג, ב.

י. וְהָעֲרָכִים כֻּלָּן וְהַדָּמִים - הַכֹּל סְתָמָן לְבֶדֶק הַבַּיִת[44]. וְיִפְּלוּ הַכֹּל לַלִּשְׁכָּה שֶׁהָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ מוּכָנֶת לְקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[45].

44) לתיקון הפרצות בבניין בית המקדש, ככתוב (מלכים־ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית לכל אשר ימצא שם בדק". 45) ערכין כד, א. ונתן את הערכך קודש לה' - מכאן שסתם הקדשות לבדק הבית.

יא. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁאָמַר: דָּמַי עָלַי, אוֹ דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי - נוֹתֵן כְּפִי נִדְרוֹ. וְאֵינוֹ נוֹפֵל לַלִּשְׁכָּה, שֶׁאֵין מְקַבְּלִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת נְדָבָה אוֹ נֶדֶר לְחַזֵּק אֶת בֶּדֶק הַבַּיִת אוֹ בֶדֶק יְרוּשָׁלַיִם[46]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת[47] וְגוֹמֵר; וְנֶאֱמַר: וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וּצְדָקָה וְזִכָּרוֹן בִּירוּשָׁלָיִם.

46) חומת ירושלים ומגדלותיה. 47) השווה לעיל ה"י, ובביאורנו שם.

יב. וּמַה יֵּעָשֶׂה בָּהֶן? יִבְדֵּק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת עַל דַּעַת מִי נָדַר. אִם נָדַר עַל דַּעַת יִשְׂרָאֵל - יוֹצִיאוּהוּ בֵּית דִּין בְּמַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם[48] חוּץ מִבֶּדֶק הַבַּיִת וּבֶדֶק יְרוּשָׁלַיִם[49]; וְאִם אָמַר: לַשָּׁמַיִם[50] נָדַרְתִּי - יִגָּנְזוּ[51].

48) מה שירצו לעשות בהם יעשו. 49) שאין מקבלים ממנו כדי שלא יהיה לו חלק וזכרון בהם. 50) לשם הקדש. 51) ואסורים בהנאה (ערכין ו.) כדין "גוי שהתנדב קורה . . . בודקים אותו" וכו' הנזכר בהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ח. ושם מדגיש רבינו: "אבל לבית הכנסת, מקבלים מהם לכתחילה". וראוי להעיר, שאפילו לא אמר בפירוש: "לשם שמים", כל שלא אמר בפירוש: "על דעת ישראל אני נודר" - אסור לקבל ממנו, כי יש לחוש, שמא לשם שמים נתכוין, כלשון רבינו שם: "ואם לא אמר, טעון גניזה שמא לבו לשמים" (לחם־משנה). והשווה הל' תרומות פ"ד, הט"ו.

יג. הַגּוֹסֵס[52] - אֵין לוֹ לֹא עֵרֶךְ וְלֹא דָּמִים[53]. הוֹאִיל וְרֹב הַגּוֹסְסִין לְמִיתָה[54], הֲרֵי הוּא כְּמֵת[55]. וְכֵן מִי

שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהָרְגוֹ עַל עֲבֵרָה שֶׁעָבַר, וְהֶעֱרִיכוֹ אַחֵר אוֹ שֶׁהֶעֱרִיךְ עַצְמוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר 'דָּמַי עָלַי', אוֹ שֶׁאָמַר אַחֵר 'דְּמֵי זֶה עָלַי' - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם; שֶׁזֶּה כְּמֵת הוּא, וְהַמֵּת אֵין לוֹ עֵרֶךְ וְלֹא דָמִים. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה. כְּלוֹמַר: אֵין לוֹ[56] פִּדְיוֹן, אֶלָּא חֲרֵי הוּא כְּמֵת[57].

52) הקרוב למיתה, שמעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה (לשון הרמ"א אהע"ז סי' קכא, ס"ז). 53) שאינו נערך ואינו נידר (משנה בערכין ו:). 54) גיטין כח, א. 55) השווה הל' גירושין פ"ו, הכ"ח. והל' תרומות פ"ט, ה"ג. ובערכין ד, א - אמרו: "בערכך נפשות - ולא המת, אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס? ת"ל, והעמיד והעריך, כל שישנו בהעמדה - ישנו בהערכה, וכל שאינו בהעמדה (הגוסס אינו בהעמדה) - אינו בהערכה". 56) מי שהוא ראוי להיחרם ולהיהרג, אינו בכלל פדיון (ערכין ו: וברש"י). 57) הואיל ונגמר דינו למות. וכל זה בבית דינו של ישראל, אבל נגמר דינו למות בבית־דין של גויים, אינו כמת, שלוקחים שוחד ומחזירים אותו לחיים, כמבואר בגיטין כח, ב (רדב"ז). והשווה הל' גירושין פ"ו, הכ"ט. ורבינו בפירושו למשנה (ערכין שם), אומר: וכל זה ביוצא ליהרג ע"י מיתת בית־דין, שאינו תלוי ברצוננו אלא התורה ממיתה אותו, אבל היוצא ליהרג במצות המלך, מעריך ונערך, שלפעמים חוזר המלך מדיבורו.

יד. זֶה הַיּוֹצֵא לֵהָרֵג שֶׁהֶעֱרִיךְ אֲחֵרִים אוֹ נָדַר דְּמֵיהֶם אוֹ הִזִּיק - חַיָּב לְשַׁלֵּם, וְגוֹבִין הַכֹּל מִנְּכָסָיו[58].

58) ערכין ו, ב. וכתב רבינו בפירושו שם: "כבר ידעת, שפסק ההלכה על פי המעשה בידינו היום, שמלוה על פה (שלא בשטר) גובה מן היורשים . . . ונוטלים כנגד הנזק מעזבונו". והשווה הל' מלוה פי"א, ה"ד. ומלשון רבינו כאן: "זה היוצא ליהרג" וכו' ולא הזכיר את הגוסס שעסק בו בהלכה הקודמת, משמע שסובר שגוסס שהעריך או נדר אינו חייב כלום, אולם ה'תוספות' בערכין ד, א דיבור־המתחיל ולא אוציא, הביאו משנה ממסכת שמחות, האומרת, שהגוסס נודר ומעריך (כגון שבדקוהו פעם אחר פעם, לידע אם דעתו מיושבת עליו). ובמסכת שמחות שלפנינו אין משנה כזאת, ויתכן, שגם רבינו יודע, שהגוסס מעריך ונודר, ומה שלא הזכיר כאן גוסס, הוא משום "דין נזק", שאינו יכול לומר בו: "אם הזיק חייב לשלם" (לחם־משנה).

טו. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים - מַעֲרִיכִין וְנֶעֱרָכִין כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל[59]. וְקָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים[60] וְהֶעֱרִיךְ אוֹ נָדַר דָּמִים - חַיָּב לְשַׁלֵּם[61]; שֶׁהֲרֵי נְדָרָיו קַיָּמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת נְדָרִים[62].

59) ואין אומרים הואיל וכתוב (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חודש תפדה בערכך", כל שישנו בפדיון הבן - ישנו בערכין, וכהנים ולויים שאינם בפדיון הבן - לא יהיו בערכין (ערכין ד.). ובפירוש המשנה לרבינו שם מ"א "שאין הדבר כן, לפי שאיש כתוב בפרשה, איזה איש שיהיה". 60) שהיא בן שתים־עשרה שנה ויום אחד לבן, ואחת־עשרה שנה ויום אחד לבת. 61) לכשיגדל ויהיה לו, השווה לעיל ה"ז. 62) פי"א, הל' א־ג.

טז. הָעֲרָכִין הַקְּצוּבִין לְפִי הַשָּׁנִים - הֵן שְׁנֵי הַנֶּעֱרָךְ, וְלֹא שְׁנֵי הַמַּעֲרִיךְ. כֵּיצַד? בֶּן עֶשְׂרִים שֶׁאָמַר לְבֶן שִׁשִּׁים: עֶרְכְּךָ עָלַי - נוֹתֵן עֵרֶךְ בֶּן שִׁשִּׁים; וּבֶן שִׁשִּׁים שֶׁאָמַר לְבֶן עֶשְׂרִים: עֶרְכְּךָ עָלַי - נוֹתֵן עֵרֶךְ בֶּן עֶשְׂרִים[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

63) משנה ערכין יח, א: "השנים בנידר".

יז. וְצָרִיךְ הַמַּעֲרִיךְ שֶׁיְּהֵא פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין[64], כִּשְׁאָר הַנְּדָרִים[65]. וְנִשְׁאָלִין עַל הָעֲרָכִין[66] וְעַל הַדָּמִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּשְׁאָלִין עַל שְׁאָר נְדָרִים וְהֶקְדֵּשׁוֹת[67].

64) שאם גמר בלבו להעריך, וטעה והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו, הרי זה פטור. 65) ראה הל' נדרים פ"ב, ה"ב. והל' שבועות פ"ב, הי"א. 66) לחכם להתיר את התחייבותו, שהרי נדר קראו הכתוב (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר בערכך". 67) ראה הל' נדרים פ"ד, ה"ה, ז.

יח. הָאוֹמֵר: עֵרֶךְ אֵלּוּ עָלַי[68] - נוֹתֵן עֵרֶךְ כֻּלָּן[69], כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי שָׁנָיו. וְאִם הָיָה עָנִי[70] - נוֹתֵן עַל יְדֵי כֻּלָּם עֵרֶךְ אֶחָד עָנִי[71]. וְאִם הָיָה עָשִׁיר - נוֹתֵן עַל יְדֵי כֻּלָּן עֵרֶךְ עָשִׁיר[72].

68) שעמדו לפניו אנשים הרבה והעריך את כולם. 69) תוספתא ערכין פ"ב, מ"ז. ובש"ס ערכין ד, א: "אין לי אלא אחד שהעריך אחד. אחד שהעריך מאה, מניין? תלמוד־לומר: בערכך נפשות". 70) ואין ידו משגת לתת ערך מלא של כולם. 71) שהוא לא פחות מסלע אחד, ראה לקמן פ"ג, ה"ג (תוספתא שם). ולדעת ה'לחם משנה' צריך שיגיע לכל הפחות סלע אחד לכל נערך, שפחות מסלע אינו בתורת ערך. ואם אין לו, ישאר עליו חוב, וכשיעשיר יתן ערך שלם, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ד. 72) ראה לקמן פ"ג, ה"ב.

יט. הָאוֹמֵר: עֶרְכִּי עָלַי, וְחָזַר וְאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, וְכֵן אִם אָמַר אֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[73]. אָמַר: שְׁנֵי עֲרָכַי עָלַי - נוֹתֵן שְׁנֵי עֲרָכִין[74]. וְכֵן אִם אָמַר אַרְבָּעָה, אֲפִלּוּ אֶלֶף - נוֹתֵן כַּמִּנְיָן שֶׁנָּדַר.

73) ערכין ז, ב. שהרי הערכין בכלל נדר הם כמבואר לעיל ה"א, והלכה היא (הל' נדרים פ"א, ה"א־ב) נדר חל על נדר (רדב"ז). 74) ערכין ח, א. ומסתבר, שאם היה עני אינו נותן אלא ערך אחד לכמה ערכין כפי אשר תשיג ידו (רדב"ז). ואין זה דומה לדין המוזכר בהלכה יח הקודמת, ששם גופים חלוקים הם ועליו ליתן ערך עני לכל אחד ואחד, אבל כאן אינו מעריך אלא את עצמו, ונותן ערך אחד ('מצפה לשמואל' תוספתא ערכין פ"ב מ"ז). וראה לקמן פ"ג, הי"א־יב.

כ. אָמַר: הֲרֵי עָלַי עֵרֶךְ, וְלֹא פֵּרֵשׁ עֵרֶךְ מִי, אֶלָּא עֵרֶךְ סְתָם - נוֹתֵן פָּחוֹת שֶׁבָּעֲרָכִין, שֶׁהוּא שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים[75].

75) שהוא ערך הנקיבה מבת שלושים יום עד חמש שנים, כמבואר לעיל ה"ג (ערכין ד:), ע"פ הכלל האמור שם: תפסת מועט, תפסת. תפסת מרובה - לא תפסת.

כא. הָאוֹמֵר: עֶרְכִּי עָלַי, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיַּעֲמֹד בַּדִּין - אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לִתֵּן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן[76]. עָמַד בַּדִּין[77] וָמֵת - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין[78].

76) גזירת הכתוב שהנערך צריך לעמוד לפני הכהן, להעריכו כמה שנותיו, כדי לידע כמה לחייב את המעריך, ואע"פ שלשון הכתוב שם: "ואם מך הוא מערכך והעמידו לפני הכהן . . . על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן" - משמע שהמעריך עומד לפני הכהן להערכתו, אין זה סתירה לדברינו, כי הכתוב מדבר במי שאמר "ערכי עלי" שהוא המעריך והוא הנערך ('מרכבת המשנה'). 77) ונערך לפני הכהן. 78) משנה, ערכין כ, א. ובגמרא שם. והראב"ד משיג למה לנו העמדה בדין, והלא הלכה היא: מלוה על פה גובה מן היורשים, ואם־כן אפילו כשלא עמד בדין (אלא הכהן העריכו ביחיד) גם כן יתחייבו היורשים לשלם? ורבינו סובר, שיש לחוש שמא נשאל על ערכו ואינו חייב לשלם כלום, כמבואר לעיל הי"ז, אולם כשעמד לפני בית־דין וחייבו לשלם על פי הודאתו, הרי זה חשוב כגבוי ואין השאלה מועילה לו. וגם אין לחוש שמא פרע את נדרו לפני מותו, שהרי הגזברים מעידים שלא פרע ללשכה, ולפיכך יתנו היורשים (מה"מ).

כב. אֲבָל הָאוֹמֵר: דָּמַי עָלַי, אַף עַל פִּי שֶׁעָמַד בַּדִּין וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּקַּצְצוּ[79] דָּמָיו וְיֹאמְרוּ הַדַּיָּנִין כַּמָּה יִשְׁוֶה - אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לִתֵּן[80]. וְאִם קָצְבוּ דָּמָיו וְאַחַר כָּךְ מֵת - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין.

79) יקצבו, כלשון הברייתא שבועות מה, ב. 80) שא"א לשום את דמיו לאחר מותו, ש"אין דמים למתים" (משנה, ערכין שם) וכמבואר בסמוך.

כג. וּמַה[81] בֵּין עֲרָכִין לְדָמִים? שֶׁעֲרָכִין קְצוּבִין מִן הַתּוֹרָה[82], וְהַדָּמִים אֵינָן קְצוּבִין. וְכֵן הָאוֹמֵר: עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי, וּמֵת הָעוֹרֵךְ וְהַנֶּעֱרָךְ אַחַר שֶׁעָמַד הַנֶּעֱרָךְ בַּדִּין[83] - חַיָּבִין הַיּוֹרְשִׁין לִתֵּן[84]. מֵת הַנֶּעֱרָךְ קֹדֶם שֶׁעָמַד בַּדִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּעֲרִיךְ קַיָּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁאֵין עֵרֶךְ לְמֵת, וְהַנֶּעֱרָךְ צָרִיךְ עֲמִידָה בַּדִּין[85]. אָמַר: דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי, וְעָמַד בַּדִּין[86], וּמֵת[87] קֹדֶם שֶׁיִּקַּצְצוּ דָּמָיו - הֲרֵי זֶה[88] פָּטוּר; שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים[89].

81) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י התימנים: אין כאן התחלת ההלכה, כי זה נמשך לסוף ההלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה במילים: וכן האומר. 82) ולפיכך כשחייבו בית־דין לשלם, אע"פ שלא הספיק לקבוע כמה, אין זה מחוסר הערכה, שקצבת הערכתו מפורשת בתורה, אבל קצבת ה"דמים" אינה אלא ע"פ שמאים כ"עבד הנמכר בשוק" (לעיל ה"ט), וכל שלא קצצו דמיו - הריהו מחוסר הערכה (גמרא, שם). 83) כי כל נערך צריך לעמוד לפני הכהן, ככתוב: "והעריך אותו הכהן". ובנערך הכתוב מדבר, כמבואר בביאורנו לעיל אות עד. 84) ואין לחוש שמא נשאל המעריך על ערכו, כי אחר העמדה בדין אין התרת חכם מועילה. 85) גזירת הכתוב, וכמו שאמרו (שם ד.) לענין גוסס הנערך "כל שאינו בהעמדה, אינו בהערכה". סובר רבינו, כל שאינו בהעמדה - שלא עמד בדין - אינו בהערכה לאחר מותו (לחם־משנה). 86) אפילו עמד הנודר בדין ונתחייב לשלם ע"פ הודאתו, אבל למעשה אין הנודר דמים צריך לעמוד כלל בדין ('מרכבת המשנה'). ולפי המבואר לעיל אות עו, תועיל ההעמדה לדין, שלא נצטרך לחשוש שמא שאל על נדרו, שמשעמד לדין הרי זה כגבוי, שאין השאלה מועילה לו. 87) הנידר. 88) הנודר החי. 89) והואיל ואי־אפשר לקצוב את דמיו, נמצא נידר זה מחוסר אומדן קצבת דמיו (משנה, ערכין כ.). והטעם שאין דמים למתים "לפי שהמת אסור בהנאה" ('תוספות יו"ט' שם). ויש להעיר שבגמרא שם הוסיפו: אמר דמי פלוני עלי ועמד בדין, ומת הנודר, והנידר חי, וקצצו את דמיו לאחר מיתת הנודר, יתנו היורשים. שכבר נשתעבדו נכסי הנודר משעת העמדה בדין, והואיל והנידר חי - קוצצים את דמו אפילו אחר מות הנודר.

יום שלישי ט"ז מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) החילוק בין המעריך אבר רגיל למעריך אבר שיש בו נשמה, וההבדל בזה בין ערכין לדמים, האומר משקלי עלי ולא פירש מאיזה מין משקל נדר, לשכת חשאים ולשכת כלים שבמקדש מה היו משמשות, אם משנים מקדשי בדק הבית לקדשי מזבח או להיפך.

א. הָאוֹמֵר: עֵרֶךְ יָדִי אוֹ עֵרֶךְ עֵינִי אוֹ רַגְלִי עָלַי, אוֹ שֶׁאָמַר: עֵרֶךְ יַד זֶה[2] אוֹ עֵינוֹ עָלַי - לֹא אָמַר כְּלוּם[3]. עֵרֶךְ לִבִּי אוֹ כְּבֵדִי עָלַי, אוֹ עֵרֶךְ לִבּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי אוֹ כְּבֵדוֹ עָלַי - נוֹתֵן עֵרֶךְ כֻּלּוֹ[4]. וְכֵן כָּל אֵיבָר שֶׁאִם יִנָּטֵל מִן הַחַי יָמוּת, אִם אָמַר עֶרְכּוֹ עָלַי - נוֹתֵן עֵרֶךְ כֻּלּוֹ.

2) של אדם זה. 3) והטעם מפורש שם ד. שנאמר "בערכך" ולא נאמר "בערך", ללמדך ערך כולו הוא נותן ואינו נותן ערך אברים. 4) כל אלה הם אברים שהנשמה תלוייה בהם והתורה אמרה: "בערכך נפשות" תלה הכתוב ב"נפש".

ב. אָמַר: חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי - נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ. עֵרֶךְ חֶצְיִי[5] עָלַי - נוֹתֵן עֵרֶךְ כֻּלּוֹ; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּנָּטֵל חֶצְיוֹ וְיִחְיֶה[6].

5) חצי גופי. 6) ואין זה גרוע מערך לבי או ערך כבדי.

ג. הָאוֹמֵר: דְּמֵי יָדִי עָלַי, אוֹ דְּמֵי יַד פְּלוֹנִי עָלַי -

שָׁמִין אוֹתוֹ כַּמָּה הוּא שָׁוֶה בְּיָד וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה בְּלֹא יָד וְנוֹתֵן לַהֶקְדֵּשׁ[7]. כֵּיצַד? אִם נִמְכָּר הוּא כֻּלּוֹ - [יִהְיֶה] שָׁוֶה חֲמִשִּׁים; וְאִם יִמָּכֵר חוּץ מִיָּדוֹ, שֶׁתִּשָּׁאֵר יָדוֹ זוֹ לִבְעָלָיו וְלֹא יִהְיֶה לַלּוֹקֵחַ בָּהּ כְּלוּם[8] - שָׁוֶה אַרְבָּעִים. נִמְצָא זֶה יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם לְהֶקְדֵּשׁ עֲשָׂרָה[9]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

7) הדמים - המשתלמים לפי שווי האדם ולא לפי שנותיו - אינם כערכים. 8) שלא יעשה בה מלאכה לרבו שני אלא לרבו ראשון. 9) אבל אין שמין אותו "אומד של נזקין", לומר כמה הוא יפה כשנקטעה ידו, וכמה היה שווה בשתי ידיו שלימות, שמי שנקטעה ידו אין שמים אותו אלא בזול, לפי שרואים אותו מזולזל, וזה שאמר: דמי ידי עלי, הרי לא נקטעה ידו, לפיכך, אין שמין אותו אלא כאמור לעיל.

ד. הָאוֹמֵר: דְּמֵי רֹאשִׁי אוֹ כְּבֵדִי עָלַי, אוֹ דְּמֵי רֹאשׁוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי אוֹ לִבּוֹ אוֹ כְּבֵדוֹ עָלַי - נוֹתֵן דְּמֵי כֻּלּוֹ. וְכֵן הָאוֹמֵר: דְּמֵי חֶצְיִי עָלַי - נוֹתֵן דְּמֵי כֻּלּוֹ. אֲבָל הָאוֹמֵר: חֲצִי דָּמַי עָלַי - נוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו.

ה. הָאוֹמֵר: מִשְׁקָלִי עָלַי, אוֹ מִשְׁקַל פְּלוֹנִי עָלַי - נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ. אִם כֶּסֶף - כֶּסֶף, אִם זָהָב - זָהָב, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ. אָמַר: מִשְׁקַל יָדִי אוֹ רַגְלִי עָלַי - רוֹאִין כַּמָּה הִיא רְאוּיָה לִשְׁקֹל וְנוֹתֵן מָמוֹן שֶׁפֵּרֵשׁ[10]. עַד הֵיכָן הִיא הַיָּד לְעִנְיָן זֶה? עַד הָאַצִּיל[11]. וְהָרֶגֶל? עַד הָאַרְכֻּבָּה[12]. לְפִי שֶׁבִּנְדָרִים הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם[13].

10) ואין אומרים ימלא כלי מים ויכניס ידו בנחת ואחרי כן ישקול את המים שיצאו מהכלי, כי אין לדמות משקל מים כמשקל בשר ועצמות וגידים. 11) מרפק. 12) הברך, פרק הרגל שבין השוק והירך. 13) אבל בעניינים אחרים אין יד נקראת אלא עד הפרק, שהוא מקום חיבור כף היד והזרוע.

ו. הָאוֹמֵר: קוֹמָתִי עָלַי כֶּסֶף אוֹ זָהָב - נוֹתֵן שַׁרְבִּיט[14] שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף[15] מְלֹא קוֹמָתוֹ מִמִּין שֶׁפֵּרֵשׁ. אָמַר: מְלֹא קוֹמָתִי עָלַי - נוֹתֵן אֲפִלּוּ שַׁרְבִּיט שֶׁנִּכְפָּף[16] מִמִּין שֶׁפֵּרֵשׁ.

14) מקל. 15) מעצמו, שהוא עבה, כקומתו, שהיא ניצבת מעצמה ואינה נכפפת. 16) הואיל והוסיף תיבת: מלוא, לא נתכוון זה אלא להודיע, שאין דעתו אלא למידת גובה קומתו ולא לעובי. שעלינו לדייק בכל לשון יתירה ולפרשה כראוי.

ז. הָאוֹמֵר: מִשְׁקָלִי עָלַי, וְלֹא פֵּרֵשׁ מֵאֵי זֶה מִין, אִם הָיָה עָשִׁיר בְּיוֹתֵר וְנִתְכַּוֵּן[17] לְמַתָּנָה מְרֻבָּה - נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ זָהָב. וְהוּא הַדִּין בָּאוֹמֵר: מִשְׁקַל יָדִי אוֹ רַגְלִי אוֹ קוֹמָתִי, וְלֹא פֵּרֵשׁ מֵאֵי זֶה מִין - נוֹתֵן זָהָב. וְאִם אֵינוֹ מֻפְלָג בַּעֲשִׁירוּת - נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ אוֹ מִשְׁקַל יָדוֹ מִדְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהִשָּׁקֵל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, אֲפִלּוּ פֵּרוֹת[18].

וְכֵן נוֹתֵן שַׁרְבִּיט מְלֹא קוֹמָתוֹ אֲפִלּוּ שֶׁל עֵץ[19]. הַכֹּל לְפִי מָמוֹנוֹ וְדַעְתּוֹ[20].

17) בכל הדפוסים שלפנינו כתוב: "ונתכוון", לפיכך סובר ה"כסף משנה" לפרש כוונת רבינו לומר, שלא הממון עצמו קובע [=אם הוא אדם חשוב ועשיר או להיפך] אלא אופיו ונדבת ליבו. שאם הוא קמצן, אפילו הוא עשיר לא נתכוון למתנה מרובה, ודינו כדין עני, אלא עלינו לאמוד את דעתו, שאם הוא נדיב, וודאי נתכוון למתנה מרובה. וזה שדקדק רבינו "ונתכוון למתנה מרובה" שיודעים אנו כי לכך נתכוון. 18) ואפילו בצלים. 19) נלמד מדין משקלי עלי. 20) רוחב לבו ונדיבותו.

ח. הָאוֹמֵר: עָמְדִי עָלַי, יְשִׁיבָתִי עָלַי, אוֹ מְקוֹם יְשִׁיבָתִי עָלַי, אוֹ רָחְבִּי עָלַי, עָבְיִי עָלַי, הֶקֵּפִי עָלַי - כָּל אֵלּוּ סָפֵק, וּמֵבִיא לְפִי מָמוֹנוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר: לֹא כָּךְ נִתְכַּוַּנְתִּי[21]. וְאִם מֵת - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים פָּחוֹת שֶׁבַּלְּשׁוֹנוֹת[22].

21) שיהיה כל כך רב עד שידע בוודאי שלא לכך נתכוון. 22) כי ביחס אל הנודר עצמו יש כאן שאלת איסור, שלא יעבור על "לא יחל דברו" וכבר אמרנו "סתם נדרים להחמיר". אבל לגבי היורשים אין שאלת איסור, שהרי הם לא נדרו, אלא שאלת ממון בלבד, וספק ממון להקל.

ט. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי מַטְבֵּעַ כֶּסֶף - לֹא יִפְחֹת מִדִּינַר כֶּסֶף[23]. מַטְבֵּעַ נְחֹשֶׁת - לֹא יִפְחֹת מִמָּעָה כֶּסֶף[24]. הֲרֵי עָלַי בַּרְזֶל - לֹא יִפְחֹת מֵאַמָּה עַל אַמָּה לְכָלָה עוֹרֵב[25] שֶׁהָיָה לְמַעְלָה בְּגַג הַהֵיכָל[26], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[27].

23) ודווקא כשהזכיר מטבע. 24) יביא נחושת בשווי מעה כסף. 25) טס של ברזל חד כמין סייף, גבהו אמה היה מתוח על גבי מעקה ההיכל סביב כדי שלא ינוחו עליו העופות ויטנפוהו. "כלה עורב" - שמכלה העורבים משם. 26) שבמקדש. 27) ולא ביאר רבינו דין האומר: הרי עלי מטבע זהב, בעוד שהמשנה במנחות אומרת: "לא יפחות מדינר זהב"? ואולי סמך רבינו על מה שכותב בהלכות מלווה ולווה פרק כד הלכה יז: "כתב בו (בשטר) מטבע זהב אין פחות מדינר זהב" ואם בשטר שיד בעל השטר על התחתונה הדין כן, בהקדש שיפה כוחו לא כל שכן.

י. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי כֶּסֶף אוֹ זָהָב, וְלֹא הִזְכִּיר מַטְבֵּעַ - יָבִיא לָשׁוֹן[28] שֶׁל כֶּסֶף אוֹ שֶׁל זָהָב. יִהְיֶה מִשְׁקָלָהּ עַד שֶׁיֹּאמַר: לֹא לְכָךְ נִתְכַּוַּנְתִּי. וְכֵן אִם פֵּרֵשׁ הַמִּשְׁקָל וְשָׁכַח כַּמָּה פֵּרֵשׁ - יָבִיא עַד שֶׁיֹּאמַר: לֹא לְכָךְ נִתְכַּוַּנְתִּי[29].

28) רצועה ארוכה בדמות לשון. 29) יביא כל כך עד שיודע בעצמו שלעולם לא לכך נתכוון.

יא. אֶחָד הָאוֹמֵר: דָּמַי עָלַי אוֹ דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי, אוֹ הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי מָנֶה אוֹ חֲמִשִּׁים אוֹ כֶּסֶף אוֹ זָהָב

- הַכֹּל הֵן הַנִּקְרָאִים חַיָּבֵי דָמִים. וְהַדָּמִים וְהָעֲרָכִין - לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יב. שְׁתֵּי לְשָׁכוֹת[30] הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ: אַחַת - לִשְׁכַּת חֲשָׁאִים, וְאַחַת - לִשְׁכַּת הַכֵּלִים. לִשְׁכַּת חֲשָׁאִים - יִרְאֵי חֵטְא נוֹתְנִין לְתוֹכָן בַּחֲשַׁאי[31], וַעֲנִיִּים בְּנֵי טוֹבִים[32] מִתְפַּרְנְסִים מִמֶּנָּה בַּחֲשַׁאי[33]. לִשְׁכַּת הַכֵּלִים - כָּל מִי שֶׁהִתְנַדֵּב כְּלִי זוּרְקוֹ לְתוֹכָהּ, וְאַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם הַגִּזְבָּרִין פּוֹתְחִין אוֹתָהּ. כָּל כְּלִי שֶׁנִּמְצָא בּוֹ צֹרֶךְ לְבֶדֶק הַבַּיִת - מַנִּיחִין אוֹתוֹ, וְהַשְּׁאָר נִמְכָּרִין וּדְמֵיהֶן נוֹפְלִין לְלִשְׁכַּת בֶּדֶק הַבַּיִת.

30) חדרים. 31) בסתר, "קול דממה דקה" מתרגם יונתן: קל דמשבחין בחשאי. 32) נכבדים ומיוחסים. 33) "שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו ... הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצוה לשמה כגון לשכת חשאים שהייתה במקדש".

יג. הֵצִרְכוּ לְקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[34] וְלֹא הִסְפִּיקָה לָהֶן תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[35] - מוֹצִיאִין אֶת הָרָאוּי לָהֶן מִקָּדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת; אֲבָל אִם הֵצִרְכוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת וְלֹא מָצְאוּ בְּלִשְׁכַּת בֶּדֶק הַבַּיִת דָּבָר הַמַּסְפִּיק לָהֶן - אֵין מוֹצִיאִין הָרָאוּי לָהֶן מִקָּדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ[36].

34) להקריב קרבנות על המזבח. 35) כסף השקלים שבלשכה, הנועד מתחילה לקניית קרבנות. 36) מתרומת הלשכה המיועדת לקדשי מזבח. והראב"ד חולק, ולדעתו שלוש לשכות היו שם, אחת לשכת בדק הבית, ששם היו נותנים הכסף לצרכי בדק הבית, ומכסף זה אסור היה לקחת לקדשי מזבח, כמו ששנינו: "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה" ואחת - לשכת התרומה, שהייתה מיועדת לקדשי מזבח, ואין מוציאים ממנה לקדשי בדק הבית. ואחת - "לשכת הכלים" משותפת לשניהם, שכל כלי הראוי למזבח היו נוטלים ממנה ושאר הכלים שהיו בלשכה זו היו נועדים לבדק הבית. וכך הייתה עשוייה על תנאי זה מתחילתה, ומתוך שרוב כליה היה מיוחדים לצרכי בדק הבית הייתה נקראת: לשכת בדק הבית. ורבינו מפרש דברי המשנה בתמורה לב. שקדשי בדק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה, הכוונה, "שאם הקדיש דבר לבדק ההיכל אין משנים אותו לבדק המזבח".

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) קביעת סכום הערך לפי זמן הערך לא לפי שעת ההעמדה בדין, תנאי הישג יד בערכין, המפרש סכום הערך אם נידון בהישג יד, המפריש ערכו או דמיו ונגנבו, כיצד ממשכנים חייבי ערכים ודמים ומה משאירים להם, שאין להקדש אלא מקומו ושעתו.

א. הַמַּעֲרִיךְ אֶת הַפָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים[2], וְלֹא עָמַד בַּדִּין[3] עַד שֶׁהָיָה יָתֵר עַל עֶשְׂרִים[4] - אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא עֵרֶךְ פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים; שֶׁאֵין הָעֵרֶךְ אֶלָּא בִּזְמַן הָעֵרֶךְ, לֹא בִּזְמַן הַהַעֲמָדָה בַּדִּין[5].

2) שערכו הוא עשרים שקל. 3) שכל נערך צריך לעמוד לפני הכהן המעריך אותו, כמבואר לעיל פ"א, הכ"א-כג. 4) וערכו חמישים שקל. 5) משנה בערכין יח. ובגמרא שם למדוה מ"כערכך יקום" (ויקרא כז, יז) "אינו נותן אלא בזמן הערך". וראה בתוספות-יו"ט שם.

ב. כָּל הָעֲרָכִין הַקְּצוּבִין בַּתּוֹרָה הֵן שֶׁנּוֹתֵן הַמַּעֲרִיךְ אִם הָיָה עָשִׁיר; אֲבָל אִם הָיָה עָנִי וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - נוֹתֵן כָּל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ סֶלַע[6] אֶחָד, וְנִפְטַר[7]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ, עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר.

6) שקל, ואם אין בידו אפילו סלע, דינו יתבאר בסמוך ה"ד. 7) ואפילו יעשיר אח"כ אינו חייב כלום, כמבואר בסמוך ה"ז.

ג. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא נוֹתֵן אֲפִלּוּ סֶלַע אֶחָד אִם אֵין לוֹ אֶלָּא סֶלַע אֶחָד? שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ[8]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין בַּעֲרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע, וְלֹא יוֹתֵר עַל חֲמִשִּׁים[9].

8) "כל ערכין שאתה מעריך, לא יהו פחותים משקל" (ערכין ז.) ועל-כרחך בעני, שאין ידו משגת, הכתוב מדבר. 9) כמפורש בתורה בערך הזכר, מבן עשרים שנה ועד בן ששים שנה (ויקרא כז, ג).

ד. הֲרֵי שֶׁלֹּא נִמְצָא בְּיָדוֹ אֲפִלּוּ סֶלַע - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִסֶּלַע[10], אֶלָּא יִשְׁאַר הַכֹּל עָלָיו חוֹב, וְאִם מָצְאָה יָדוֹ וְהֶעֱשִׁיר - יִתֵּן עֵרֶךְ שָׁלֵם הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה.

10) משנה ערכין ז: "אין נערכין פחות מסלע", ומפרש רש"י: "שאפילו עני הנידון בהישג יד, לא יתן פחות מסלע" וכמבואר לעיל אות ז.

ה. עָשִׁיר שֶׁהֶעֱרִיךְ וְהֶעֱנִי[11], אוֹ שֶׁהֶעֱרִיךְ כְּשֶׁהוּא עָנִי וְהֶעֱשִׁיר[12] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּעֵרֶךְ עָשִׁיר[13]. אֲבָל אִם הֶעֱרִיךְ כְּשֶׁהוּא עָנִי וְהֶעֱשִׁיר וְחָזַר וְהֶעֱנִי[14] - נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי[15].

11) קודם שיעריכנו הכהן. 12) כשעמד לפני הכהן להערכה הריהו עשיר, וכפירוש רש"י לבבא מציעא קיד. וכן בתוספות-יו"ט שם. 13) משנה ערכין יז:, ובגמרא שם: עני והעשיר - שנאמר: "אשר תשיג יד הנודר", והרי ידו משגת. עשיר והעני - "על-פי אשר תשיג יד הנודר" משמע אחרי אמירת פה אנו הולכים, והיא שעת הנדר (רבינו גרשום שם), נמצא עני זה נותן מה שיש בידו, והשאר יהיה עליו חוב עד שיעשיר וישלים, כמבואר להלן ה"ז. 14) בשעת הערכת הכהן. 15) שם, שהרי גם בשעת הנדר וגם בשעת ההערכה עני הוא, ואין אומרים: "ואם מך הוא" - עד שיהא במכותו (בעניותו) מתחילתו ועד סופו (שם).

1 **ו. עָשִׁיר שֶׁאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, אוֹ עֶרֶךְ פְּלוֹנִי[16], וְשָׁמַע**
2 **הֶעָנִי וְאָמַר: מַה שֶּׁאָמַר זֶה עָלַי - הֲרֵי הֶעָנִי חַיָּב**
3 **בְּעֵרֶךְ עָשִׁיר, שֶׁהוּא עֵרֶךְ שָׁלֵם[17]. אֲבָל עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ**
4 **אֶת הֶעָשִׁיר וְאָמַר: עֶרֶךְ זֶה עָלַי - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא**
5 **כְּעֵרֶךְ עָנִי, שֶׁהוּא כְּפִי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ[18].**

16) בכת"י התימנים: ערך פלוני עלי. 17) משנה ערכין יז. שאין זה ערך אלא נדר ואינו נידון בהישג יד, כמבואר להלן ה"ט. והראב"ד חולק, ולדעתו אין זו אלא דעת רבי במשנה שם, וחכמים חולקים עליו, שאינו נותן אלא ערך אני, וכדברי הראב"ד מפורש גם בתוספות שם, דיבור־המתחיל הישג יד. שיש בזה מחלוקת בין רבי וחכמים, אבל כבר כתב רבינו בפירושו למשנה שם: אין בין רבי וחכמים מחלוקת, כי דברי רבי שם הם מוכרחים מעצמם, כיון שאמר העני "מה שאמר זה עלי" אין זה ערך אלא נדר, ואינו נידון בהישג יד (רדב"ז וכס"מ). 18) משנה שם: "הישג יד בנודר", וכמבואר בגמרא שם: שנאמר, כאשר תשיג יד הנודר - בנודר תלה הכתוב (ולא בנידר = הנערך).

6 **ז. מַה בֵּין הַחַיָּב בְּעֵרֶךְ עָנִי לְהַחַיָּב בְּעֵרֶךְ עָשִׁיר,**
7 **שֶׁהוּא הָעֵרֶךְ הַקָּצוּב כֻּלּוֹ[19]? שֶׁהַחַיָּב בְּעֵרֶךְ עָנִי**
8 **שֶׁלָּקְחוּ מִמֶּנּוּ כָּל מַה שֶּׁיָּדוֹ מַשֶּׂגֶת, אֲפִלּוּ סֶלַע אֶחָד,**
9 **וְאַחַר כָּךְ הֶעֱשִׁיר - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[20]; וְאִם הָיָה חַיָּב**
10 **בְּעֵרֶךְ עָשִׁיר - יִשְׁאֵר שְׁאָר הָעֵרֶךְ עָלָיו עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר**
11 **וַיַּשְׁלִים הָעֵרֶךְ שֶׁעָלָיו.**

19) והלא עני הוא, ומה נרויח אם נחייבו בערך עשיר? ושאלה זו מוסבה על תחילת ההלכה הקודמת. 20) תוספתא ערכין פ"א, מ"ג "היה בידו סלע (ערך עני) ונתן הימנו שלשה דינרים (הסלע = ארבעה דינרים) ולא הספיק ליתן דינר האחרון עד שהעשיר, מגלגלים עליו את הכל, שאילו מתחילה נתנו פטור". והרי זה דומה לעני שהביא קרבנו בדלות (ראה ויקרא ה, ז) ונתעשר אחר־כך, שאין מחייבים אותו להביא שנית קרבן עשיר (רדב"ז).

12 **ח. הַמְפָרֵשׁ אֶת הָעֵרֶךְ וְאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי חֲמִשִּׁים**
13 **סְלָעִים, אוֹ עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי שְׁלֹשִׁים סְלָעִים - אֵינוֹ**
14 **נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד[21], אֶלָּא לוֹקְחִין כָּל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ,**
15 **וְהַשְּׁאָר עָלָיו חוֹב עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר וְיִתֵּן.**

21) כיון שפירש סכום אין זה ערך, והרי זה כאילו נדר כך וכך דמים עלי, שאינו נידון בהישג יד, כמבואר בסמוך (ערכין ד:).

16 **ט. וְכֵן הָאוֹמֵר: דָּמַי עָלַי[22], אוֹ דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי - אֵינוֹ**
17 **נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד[23]. שֶׁהַיָּבֵי דָמִים[24] הֲרֵי פֵּרְשׁוּ נִדְרָן[25],**
18 **וַהֲרֵי הֵן כְּמִי שֶׁאָמַר: מָנֶה עָלַי הֶקְדֵּשׁ, שֶׁהוּא חַיָּב לִתֵּן**
19 **מָנֶה גָּמוּר[26].**

22) שיווי דמי שראוי אני להמכר כעבד בשוק, אני מקדיש לבדק הבית. 23) שם כ. "חומר בנדרים מבערכין. שהנדרים חלים על בהמה חיה ועוף (אם אמר דמי בהמתי עלי) ואין נדונים בהישג יד", ומפרש רש"י: שאם אמר דמי עלי, ואין ידו משגת - יתן הכל לכשיוכל. 24) ראה לעיל פ"ב, הי"א. 25) כאילו אומר כל דמיו של פלוני, שהוא שוה להמכר בשוק - עלי, בעוד שהערך הוא סתום, שאין הכל יודעים שנותיו של פלוני ודמי ערכו. 26) ואינו בהישג יד. ובתוספות שם כ. דיבור־המתחיל ואין נדונים, פירשו, שזה שכתבה תורה (ויקרא כז, ח) "יעריכנו הכהן" -משמע מיעוט - יעריכנו - לזה ולא לאחר. כלומר, זה נערך לפי הישג ידו ולא לאחר ה"נודר דמים". והראב"ד מסביר, שחיוב תשלומי ערכין נראה כעין קנס, שהרי אחד המעריך את הבריא ואחד המעריך את החולה, נותן אותו המחיר לפי שניו, כעין תשלומי שלשים שקלים של עבד, הניתנים לאדוניו (ראה שמות כא, לב), שגם כן אין חילוק בהם בין עבד לעבד, וזה קנס, ומתוך שזה קנס, חסה התורה עליו לדונו בהישג יד, אבל בדמים אינו משלם משום קנס, ואינו בחסיון. סובר הראב"ד, שגם "חייבי דמים" אינם כמפרש, שהרי לא ידוע עדיין כמה הם דמי פלוני, ומחוסר שומה הוא, ואין להשוותם עם האומר: "מנה עלי הקדש" שסכום נדרו מפורש היטב (מרכבת המשנה).

20 **י. הָאוֹמֵר 'הֲרֵי עָלַי עֵרֶךְ' סְתָם, וְלֹא פֵּרֵשׁ - אֵינוֹ**
21 **כִּמְפָרֵשׁ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים[27], אֶלָּא נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד כִּשְׁאָר**
22 **הַמַּעֲרִיכִין[28].**

27) אע"פ שדינו לתת פחות שבערכין, שהוא שלשת שקלים כמבואר לעיל פ"א, ה"כ - אינו כמפרש, שאינו נידון בהישג יד. 28) ערכין ד: שנאמר: "בערכך נפשות", ולא נאמר: בערך נפשות, ייתור הכ"ף בא לרבות ערך סתום להישג יד (שם). ולפיכך אם אין לו אלא סלע אחד - נותנו ונפטר.

23 **יא. הָאוֹמֵר: עֶרְכִּי עָלַי, וְחָזַר וְאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, וְהָיוּ**
24 **בְּיָדוֹ עֶשֶׂר סְלָעִים, וְנָתַן תֵּשַׁע לַשְּׁנִיָּה[29] וְסֶלַע**
25 **לָרִאשׁוֹנָה[30] - יָצָא יְדֵי שְׁתֵּיהֶן[31]. שֶׁהֶעָרָכִין לָאוּ**
26 **כְּחוֹבוֹת הֵן[32]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּל מַה שֶּׁבְּיָדוֹ מְשֻׁעְבָּד**
27 **לָרִאשׁוֹנָה, הֶקְדֵּשׁ מְאֻחָר שֶׁגָּבָה - גָּבָה[33]. אֲבָל אִם**
28 **נָתַן תֵּשַׁע לָרִאשׁוֹנָה[34] וַאֲחַת לַשְּׁנִיָּה - יְדֵי שְׁנִיָּה יָצָא,**
29 **שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁנָּתַן הַסֶּלַע לֹא נִשְׁאַר בְּיָדוֹ כְּלוּם וַהֲרֵי אֵין**
30 **יָדוֹ מַשֶּׂגֶת; יְדֵי רִאשׁוֹנָה לֹא יָצָא, שֶׁהֲרֵי כָּל מַה**
31 **שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מְשֻׁעְבָּד לָרִאשׁוֹנָה, וּכְשֶׁנָּתַן הַתֵּשַׁע נִשְׁאַר**
32 **לוֹ סֶלַע, וַהֲרֵי לֹא נָתַן כָּל מַה שֶּׁיָּדוֹ מַשֶּׂגֶת. לְפִיכָךְ**
33 **יִשְׁאַר עָלָיו[35] שְׁאָר עֵרֶךְ רִאשׁוֹן עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר**
34 **וַיַּשְׁלִים[36].**

29) שהעריכו הכהן על ערכו השני תחילה, וזה היה כל מה שהשיגה ידו, שלא היה יכול ליתן גם את הסלע העשירי שבידו, כי משעובד הוא לתשלוסערכו הראשון. 30) שאחר־כך העריכו הכהן על ערכו הראשון, והרי אין בידו אלא סלע אחד. 31) שם ז: והוא־הדין אם נתן סלע אחד לשניה ותשעה סלעים לראשונה, יצא ידי שתיהן. שלכל אחת נתן כדי הישג ידו (תוספות לכתובות צ. דיבור־המתחיל שמע־מינה). 32) שדינם: כל שקדם חובו גובה תחילה, ואם קדם האחרון וגבה - מוציאים מידו (הל' מלוה פ"כ, ה"א). 33) חילק רבינו בין הקדש לבעל חוב,

ולכאורה זה סותר את דברי הגמרא בערכין שם, שנימקו את הדין הזה מפני ש"בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, מה שגבה גבה" - הרי שלא חילקו ביניהם, ולדעת ה"לחם משנה" יש להגיה בגמרא שם: "הקדש מאוחר" ולא: בעל חוב מאוחר, אולם דברי רבינו הם־הם דברי רב שרירא גאון (הובאו בריי"ף לכתובות צד.) האומר בקשר לגמרא שבערכין הנ"ל, במה דברים אמורים בהקדש, שאין הקדש מוציא מידי הקדש (שהכל רשות אחת היא, ולפיכך מה שגבה הגזבר עבור הערך המאוחר - גבה), אבל הדיוט מוציא מידי הדיוט (כלומר, שתי רשויות הן), ולפיכך מה שגבה לא גבה (מעשה רב, בשם אחיו ר' שלמה הכהן מוילנה). וב"מרכבת המשנה" מכוון את דברי רבינו לומר, ש"הערכין אינם כחובות". שבחוב, אפילו אם נאמר "מה שגבה - גבה", בכל זאת לא נפטר הלוה מלשלם לבעל חובו הראשון, ונשאר חייב כבתחילה. אבל בערכין כשלא נשאר בידו אלא סלע אחד לערכו הראשון, ונתנו לגזבר, נפטר בזה ואינו חייב לשלם עוד אפילו כשיעשיר, כדין כל המשלמים לפי הישג ידם שפקע חובם ונפטרו לגמרי, כמבואר לעיל ה"ז.
34) שהעריכו הכהן על הראשונה תחילה. 35) חוב.
36) ערכין ח. וכן ברש"י שם.

1 **יב. הָאוֹמֵר: שְׁנֵי עֲרָכַי עָלַי[37], וְלֹא הָיָה בְּיָדוֹ אֶלָּא**
2 **פְּחוֹת מִכְּדֵי שְׁנֵי עֲרָכִין - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק אִם נִתְפַּס[38]**
3 **לִשְׁנֵיהֶן וְנוֹתֵן חֲצִי מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ לְעֵרֶךְ אֶחָד וַחֲצִי**
4 **לָעֵרֶךְ הַשֵּׁנִי וְיִפָּטֵר[39]; אוֹ יִתֵּן עֵרֶךְ אֶחָד מֵהֶן שָׁלֵם,**
5 **אוֹ כָּל הַנִּמְצָא[40] בְּיָדוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, וְיִשָּׁאֵר הָעֵרֶךְ**
6 **הָאַחֵר עָלָיו חוֹב עַד שֶׁיִּתֵּן אוֹתוֹ בַּעֲנִיּוּת אוֹ בַּעֲשִׁירוּת**
7 **כְּפִי הֶשֵּׂג יָדוֹ[41].**

37) בבת אחת, ודינו לתת שני ערכין, כמבואר לעיל פ"א, הי"ט. 38) הכסף שבידו. 39) בהתאם להישג ידו, ואפילו אם יעשיר אחר־כך, לא יהיה חייב כלום. 40) אם אינו מגיע אפילו לכדי ערך אחד שלם. 41) ערכין שם, בעיה שלא נפשטה, ופסק הרדב"ז אם תפס הגזבר, לוקח הכל לערך אחד, ונשאר הערך השני חוב. ואם לא תפס, נותן חצי לערך אחד, וחצי לערך שני ונפטר, כשאר כל ספק ממון ש"המוציא מחברו עליו הראיה". וראה לעיל פ"ב, ה"ח, שכתב רבינו: "ואם מת יתנו היורשים פחות שבלשונות" וכאן לא הודיע כלום, ואפשר שסמך על מה שכתב למעלה. ולפי"ז גם בנידון שלפנינו לא ישלמו היורשים אלא כדי ערך אחד לשניהם (לחם־משנה, לעיל שם). ולדברי ה"אור שמח" יש חילוק גדול בין שני דינים אלו, שבדיננו נתחייב שני ערכים בוודאי, והפרעון הוא ספק, והרי זה כאומר: מנה לי בידך בוודאי, והנתבע טוען איני יודע אם פרעתיך, שחייב לשלם, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ט. אבל לעיל ישנו ספק בעצם החיוב, והרי זה כאומר: מנה לי בידך, והלה טוען איני יודע אם הלויתני, שנשבע ונפטר, כמבואר שם ה"ח, ולפיכך אין היורשים משלמים אלא פחות שבלשונות.

8 **יג. הַמַּפְרִישׁ עֶרְכּוֹ[42] אוֹ דָּמָיו וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, אַף**
9 **עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר "עָלַי"[43] - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[44] עַד**
10 **שֶׁיַּגִּיעוּ לְיַד הַגִּזְבָּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם**
11 **הַהוּא קֹדֶשׁ לַה' - הֲרֵי הֵן חֻלִּין אַף עַל פִּי שֶׁהִפְרִישָׁן**
12 **עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לִידֵי הַגִּזְבָּר[45].**

42) כסף ערכו, לאחר שהעריכו הכהן. 43) אלא אמר: הריני בערכי, או הריני בערך פלוני, ובכת"י התימנים: "אע"פ שלא אמר עלי חיוב אחריותן". 44) אע"פ שבשאר נדר אינו חייב באחריותו עד שיאמר: הרי עלי, כמבואר לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ב, שכל שאמר עלי, הרי הוא כהתחייב להרכיבה על כתפיו ולהביאה להקדש (רש"י לחולין קלט.). 45) תלה הכתוב קדושתם בנתינתו לגזבר, ולא בהפרשתם ועודם ברשותו (חולין קלט:). ואע"פ שפסוק זה מדבר במקדיש שדה אחוזתו, שבא לפדותה מידי ההקדש, אולם מתוך שכתב הפסוק: "ונתן את הערכך" ולא "ונתנו", לימד ש"נתינה" זו מדברת במעריך (רש"י שם).

13 **יד. חַיָּבֵי עֲרָכִין וְדָמִים - מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן[46], וְלוֹקְחִין**
14 **מֵהֶן בְּעַל כָּרְחָן מַה שֶּׁנָּדְרוּ[47]. וְאֵינָן חַיָּבִין לְהַחֲזִיר**
15 **לָהֶם הַמַּשְׁכּוֹן בַּיּוֹם אוֹ בַּלַּיְלָה[48]. וּמוֹכְרִין כָּל הַנִּמְצָא**
16 **לָהֶם מִן הַקַּרְקַע וּמִן הַמִּטַּלְטְלִין, מִכְּסוּת וּכְלֵי**
17 **תַּשְׁמִישׁ הַבַּיִת וַעֲבָדִים וּבְהֵמָה, וְנִפְרָעִין מִן הַכֹּל.**
18 **וְאֵין מוֹכְרִין לֹא כְּסוּת אִשְׁתּוֹ וְלֹא כְּסוּת בָּנָיו, וְלֹא**
19 **בְּגָדִים שֶׁצִּבְעָן לִשְׁמָן[49], וְלֹא סַנְדָּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלְּקָחָן**
20 **לִשְׁמָן[50]. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו - לֹא הִקְדִּישׁ אֶת**
21 **אֵלּוּ[51].**

46) גזבר נכנס לבתיהם ליטול משכון כנגד המגיע מהם (משנה בערכין כג: וברש"י). ובתוספתא שם פ"ג מ"ח "והערכין והדמים ממשכנים". 47) לאחר שנישומו, וידוע הסכום המגיע מהם, אבל לפני השומה אין ממשכנים (יד איתן). 48) כדין מלוה הממשכן את הלוה, שנאמר בו (דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש". והטעם שאין חייבים להחזירו בערכין, כי במחזיר משכון נאמר (שם): "ולך תהיה צדקה",ודרשו חכמינו (בבא מציעא קיד.) "מי שצריך צדקה (=הדיוט), יצא הקדש שאין צריך צדקה". 49) שילבשום, אע"פ שעדיין לא לבשום. 50) ולא נעלום עדיין, הרי הם בחזקתם בשעת לקיחה (ערכין פ"ו, מ"ה, וברע"ב שם). 51) שם, ובבא קמא קב: אמרו בקשר לזה: "כל המקדיש נכסיו, נעשה כמי שהקנה להם (=לאשתו ובניו) כסות אשתו ובניו מתחילה" ואין אלו נכסיו שלו. והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ח.

22 **טו. וְנוֹתְנִין לוֹ מִכָּל נְכָסָיו, לָזֶה שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֲרָכִין**
23 **אוֹ דָּמִים אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ מָנֶה לְבֶדֶק הַבַּיִת[52] וְאֵין לוֹ -**
24 **נוֹתְנִין לוֹ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ וְשֶׁל יָד, וְסַנְדָּלָיו, וְכִסֵּא**
25 **לֵישֵׁב עָלָיו, וּמִטָּה וּמַצָּע[53] הָרְאוּיִין לוֹ לִישַׁן**
26 **עֲלֵיהֶם[54]. וְאִם הָיָה עָנִי[55] - נוֹתְנִין לוֹ מִטָּה וּמַפָּץ[56]**
27 **לִישַׁן עָלָיו. וְנוֹתְנִין לוֹ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם[57], וּכְסוּת**
28 **שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ[58]. לוֹ לְבַדּוֹ, אֲבָל לֹא לְאִשְׁתּוֹ**
29 **וּבָנָיו[59], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶם**
30 **וּבִכְסוּתָם[60]. וְאֵין נוֹתְנִין לוֹ אֶלָּא כְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ.**

52) דוקא כשהקדיש מנה, אבל המקדיש כל נכסיו, אף

תפיליו בכלל, ודינו יתבאר לקמן פ"ו, ה"ג. 53) כלי מיטה, כגון מזרן סדין וכר. 54) ואם אין לו, משיירים לו כסף לקנות את כל אלה (ערכין פ"ו, מ"ג וברע"ב שם). 55) שאינו רגיל במצעות. 56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. 57) כל אחד לפי הרגלו (בבא מציעא קיג:) לענין סידור בעל חוב, והוא־הדין לענין ערכין, כמבואר שם. והשווה הל' מלוה פ"ג, ה"ו. 58) ואם אין לו, משאירים לו מעות כדי לקנותם (תפארת־ישראל למשנה ערכין שם) ובגמרא שם כד. אמרו: "ואם מך הוא מערכך - החייהו מערכך". כלומר, תן לי חיותו מדמי ערכך. 59) אין צורך להשאיר להם מזונות וכסות, שנאמר: "הוא מערכך" - ולא אשתו ובניו מערכך (שם), אבל מה שכבר ייחד להם, אין לוקחים מהם (תפארת־ישראל שם). 60) ראה הל' אישות פי"ב, ה"ב, והי"ד. ופי"ג, ה"ו.

1 **טז. הָיוּ עָלָיו כְּלֵי מֶשִׁי וּבְגָדִים מֻזְהָבִין - מַעֲבִירִין**
2 **אוֹתָן מֵעָלָיו, וְנוֹתְנִין לוֹ כְּסוּת הָרְאוּיָה לְאִישׁ**
3 **כְּמוֹתוֹ[61]. לְחֹל, אֲבָל לֹא לְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים[62].**

61) בבא מציעא קיג: לענין סידור בעל חוב, והוא־הדין לענין ערכין, וכחכמים שם, ולא כרבי ישמעאל ורבי עקיבא האומרים: "כל ישראל ראויים לאותה איצטלה". 62) ע"פ הירושלמי קידושין פ"א, ה"ד. והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ז.

4 **יז. וְאִם הָיָה אֵמָן - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כְּלֵי אֻמָּנוּת מִכָּל**
5 **מִין וָמִין. כֵּיצַד? אִם הָיָה חָרָשׁ[63] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי**
6 **מַעֲצָדִים[64] וּשְׁתֵּי מְגֵרוֹת[65]. הָיוּ לוֹ כֵּלִים מְרֻבִּין מִמִּין**
7 **אֶחָד וּמוּעָטִין[66] מִמִּין שֵׁנִי - אֵין מוֹכְרִין מִן הַמְרֻבֶּה**
8 **וְלוֹקְחִין לוֹ מִן הַמּוּעָט[67], אֶלָּא נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כֵּלִים**
9 **מִן הַמְרֻבִּין וְכֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַמּוּעָט[68].**

63) חרש־עץ, נגר. 64) מקצועות להקצעת קרשים ולהחלקתם, ככתוב (ירמה י, ג) "מעשה ידי חרש במעצד". 65) משור לנסר עצים, ככתוב (דברי הימים־א, כ, ג) "וישר במגרה". 66) כלי אחד. 67) להשלים לו שני כלים למין המועט. 68) כשם שהספיק לו כלי יחידי זה עד כה, כן יספיק לו להבא (משנה בערכין כג:), ואין אומרים עד עכשיו היו לו כלים מרובים ממין אחד, והיה משאילם לאחרים, ותמורת זה היו משאילים לו מהמין המועט, ועכשיו הגזבר יקח ממנו את הכלים העודפים ממין המרובה, ממילא לא ישאילו לו מן המין המועט, ויקנו לו כלי שני להשלים את המועט, אלא מניחים אותו כפי שהורגל עד כה (גמרא שם כד.).

10 **יח. הָיָה חַמָּר אוֹ אִכָּר[69] - אֵין נוֹתְנִין לוֹ בְּהֶמְתּוֹ[70],**
11 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ מְזוֹנוֹת אֶלָּא מִמֶּנָּה[71]. הָיָה סַפָּן**
12 **- אֵין נוֹתְנִין לוֹ סְפִינָתוֹ, אֶלָּא יִמְכֹּר הַכֹּל[72].**

69) עובד אדמה, חקלאי. 70) צמדו. 71) כי אין אלו כלי אומנותו, אלא נכסיו (שם), כחכמים החולקים על רבי אליעזר, האומר: אכר - נותנים לו את צמדו, חמר - נותנים לו את חמורו. 72) שם יח. שלדעת החכמים דין ספינה כדין צמד וחמור, שאינם כלי אומנות אלא נכסיו הם, ונמכרים. ולדעת רבי אליעזר שם, דין ספינתו כדין צמדו, שפרנסתו הם, ואינם נמכרים.

13 **יט. הָיוּ בַּנְּכָסִים בְּהֵמָה וַעֲבָדִים וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְאָמְרוּ**
14 **הַתַּגָּרִים[73]: אִם יִלָּקַח לְעֶבֶד זֶה כְּסוּת בִּשְׁלֹשִׁים[74],**
15 **מְשַׁבְּחֵי[75] הוּא מֵאָה; וּפָרָה זֹאת, אִם יַמְתִּינוּ בָּהּ**
16 **לָאַטְלַס[76], מְשַׁבַּחַת עֲשָׂרָה; וּמַרְגָּלִית זוֹ, אִם מַעֲלִין**
17 **אוֹתָהּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, תִּשְׁוֶה מָמוֹן רַב, וְכָאן אֵינָהּ**
18 **שָׁוָה אֶלָּא מְעַט - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן[77]. אֶלָּא כֵּיצַד**
19 **עוֹשִׂין? מוֹכְרִין הַכֹּל בִּמְקוֹמוֹ וּבִשְׁעָתוֹ כְּמָה שֶׁהוּא.**
20 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַה' -**
21 **לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵין מְפַרְכְּסִין[78] אוֹתוֹ**
22 **וְאֵין מַמְתִּינִין בּוֹ לַשּׁוּק וְלֹא מוֹלִיכִין אוֹתוֹ מִמָּקוֹם**
23 **לְמָקוֹם. אֵין לְהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא מְקוֹמוֹ וּשְׁעָתוֹ[79].**

73) הסוחרים, "מדינים סוחרים" (בראשית לז, כח) מתרגם אונקלוס: מדינאי תגרי. 74) דינר. 75) בכת"י התימנים: משביח, וכן בלשון המשנה ערכין פ"ו, מ"ה. כלומר, הבגד היפה, משבחו ומעלה את דמיו מאה דינר על הדמים, שהוא שוה עכשיו (ערכין כד. וברש"י). 76) ובכת"י התימנים: אם תמתינו בה לאטליס, אטליס - יום השוק. ורש"י לחולין צא: מפרש: שוק שמוכרים בו בשר. 77) להשהות את מכירתם. 78) מייפים ומקשטים. 79) ערכין כד. כי אם תשהה את מכירתם כדי להשביחם, לפעמים אתה גורם לידי הפסד, שיזולו או יגנבו, כמו שאמרו (שקלים פ"ד, מ"ג) "אין משתכרים בשל הקדש". וזהו מאותו הטעם, כמבואר בירושלמי שם ה"ב (ע"פ פירוש המשנה לרבינו בערכין שם). וראוי להעיר, שרש"י מפרש שם, אין להקדש אלא מקומו ושעתו - שאם אדם עני העריך עצמו, ויש לו מרגלית, לא ישהנה הגזבר לומר: העלה אותה לכרך ולפי אותם הדמים תן, אלא לפי מה ששוה כאן שמים, וזה (העני) משהה אותה וימכרנה כמו שירצה, ולפי השומה הקודמת יתן, שהרי בזמן שהעריכו כהן לא היה לו יותר, ורבינו נמשך כנראה אחרי פירוש 'רבינו גרשום' שם.

24 **כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[80]? בְּמִטַּלְטְלִין וַעֲבָדִים[81];**
25 **אֲבָל הַקַּרְקָעוֹת[82] - מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶם שִׁשִּׁים יוֹם**
26 **רְצוּפִים בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב[83] וְאַחַר כָּךְ מוֹכְרִין אוֹתָם[84].**

80) שאין משהים את מכירתם. 81) שיש חשש שהמטלטלין יגנבו והעבדים יברחו, ויגיע הפסד להקדש, כמבואר בכתובות ק: והשווה הל' מלוה פי"ב, הי"א. 82) שאין בהם חשש של גניבה והברחה. 83) שעת כניסת הפועלים לעבודתם ושעת יציאתם, כמבואר לקמן פ"ד, הכ"ז. 84) משנה בערכין כאן: "שום ההקדש ששים יום" ומדברי הגמרא שם כב, שאמרו: "שום היתומים שלשים יום (רצופים, כמסקנת רב חסדא שם) ושום ההקדש ששים יום" מוכרח, שששים יום של הכרזת הקדש - רצופים הם (לחם־משנה). והשווה תוספות ערכין כד, דיבור־המתחיל אין להקדש, שגם הם מחלקים בין מכירת מטלטלין של הקדש למכירת קרקעות. וראה עוד הבדלים בין שומת מטלטלין לשומת קרקעות, לקמן פ"ח, ה"ב.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) שדה אחוזה כיצד מעריכים אותה בפדיונה, דין המקדיש שדהו בשנת היובל, מקומות שאינם ראויים לזריעה איך הם נמדדים, אילנות שהוקדשו כיצד הם נפדים, שדה שהוקדשה ולא נפדית ביובל למי היא שייכת, המקדיש שדה מקנתו כיצד פודים אותה, ומה דינה כשמגיע היובל, ימי ההכרזה על שומת מכירת שדה ההקדש.

א. שָׂדֶה שֶׁיָּרְשָׁהּ אָדָם מִמּוֹרִישָׁיו - הִיא הַנִּקְרֵאת[2] שְׂדֵה אֲחֻזָּה. וְשָׂדֶה שֶׁלְּקָחָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ[3] - הִיא הַנִּקְרֵאת שְׂדֵה מִקְנָה[4]. וְהַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ - מוֹדְדִין אוֹתָהּ[5], וְעֶרְכָּהּ[6] הוּא הָעֵרֶךְ הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה[7].

2) בתורה (ויקרא כז, טז) "ואם משדה אחוזתו יקדיש". 3) במתנה מאחר, שאינו מורישו. 4) שם, כב: "ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו יקדיש לה". ודיניה מפורשים להלן הכ"ו. 5) כשבא לגאלה מידי הגזבר, מעריכים אותה לפי גודל שטחה בין שהיא אדמה טובה בין שהיא רעה, ואין מעריכים אותה לפי שוויה. 6) ערך פדיונה. 7) ויקרא כז, טז. וכמבואר להלן.

ב. וְכַמָּה הוּא? כָּל מָקוֹם שֶׁרָאוּי לִזְרֹעַ בּוֹ חֹמֶר[8] שְׂעוֹרִים, וְיִזְרָעֶנּוּ בַּיָּד[9] וְלֹא יְקָרֵב[10] זְרִיעָתוֹ וְלֹא יְרַחֵק אוֹתָהּ[11] - עֶרְכּוֹ חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים לְכָל שְׁנֵי יוֹבֵל[12]. וְאֵין שְׁנַת יוֹבֵל[13] מִן הַמִּנְיָן[14]. וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֶה טוֹבָה שֶׁאֵין בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹתָהּ, אוֹ שָׂדֶה רָעָה שֶׁאֵין כָּמוֹהָ לָרֹעַ - כָּזֶה מַעֲרִיכִין אוֹתָהּ[15].

8) שלשים סאה, סאה היא אחת ממדות היבש והלח, ובמדות זמננו היא בערך 13.3 ליטר. 9) פרט ל'מפולת שוורים', שהיו רגילים לתת שקים מלאים זרע של השוורים ומנוקבים מתחתיהם, נקבים רחבים, ומוליכים אותם על פי המחרישה והזרע נופל, וגדול שטח קרקע המקבל כור זרע הנזרע ביד, שאינה עבה ומקובצת, משטח המקבל כור זרע ב'מפולת שוורים' שהיא עבה ומקובצת ביותר (ערכין כה. ורש"י). 10) יצופף, שנמצא הפודה מפסיד. 11) זריעה מפוזרת ומפורדת הרבה, שהוא הפסד להקדש (שם). 12) שאם הקדיש שדהו בשנה הראשונה לאחר היובל, ורוצה לגאלה מידי ההקדש באותה שנה, עליו לשלם חמישים שקלים עבור ארבעים ותשע שנה שהיתה עתידה להיות ברשות ההקדש עד היובל הבא, כמבואר לקמן הי"ב. 13) הבא. 14) נמצא, שהחמישים שקל שהוא נותן להקדש בפדיון שדהו, הוא רק עבור ארבעים ותשע שנה, שהיתה עומדת להיות ברשותו, סלע ופונדיון לשנה. כמבואר בהלכה הבאה (משנה, ערכין כה.). וב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי, שנינו: "עד שנת היובל - שלא יכנס בה משנת היובל כלום", כלומר, שאינו חושב שנת היובל הבא לחשבון חמישים שקל. 15) לפי חשבון קצוב זה. ובדפוס רומי: מעריכין אותה (משנה, ערכין יד.). וב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי אמרו בקשר לזה "גזירת מלך היא". וראה ב'העמק דבר' להנצי"ב ויקרא כז, טז טעם הדבר.

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁקָלִים[16], שֶׁהַשֶּׁקֶל הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא הַנִּקְרָא סֶלַע בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים. וְהַגֵּרָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[17] - הִיא הַמָּעָה בְּדִבְרֵי חֲכָמִים. וְהוֹסִיפוּ עַל הַשֶּׁקֶל[18] וְעָשׂוּ אוֹתוֹ סֶלַע[19]. וְהַסֶּלַע אַרְבָּעָה דִינָרִין. וְהַדִּינָר שֵׁשׁ מָעִין. וְהַמָּעָה שְׁנֵי פּוּנְדְיוֹנִין[20]. נִמְצָא לְכָל שָׁנָה[21] סֶלַע וּפוּנְדְיוֹן[22]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַסֶּלַע שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים פּוּנְדְיוֹנִין[23], כְּשֶׁיִּתֵּן פּוּנְדְיוֹנוֹת לִקַּח סֶלַע מִן הַשֶּׁלְחָנִי[24] - נוֹתֵן תִּשְׁעָה וְאַרְבָּעִים[25].

16) פ"א, ה"ב־ג. 17) שמות ל, יג "עשרים גרה השקל". 18) שהיה משקלו שלש מאות ועשרים שעורה. 19) במשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני - שהוא כסף במשקל שלש מאות וארבע ושמונים שעורה בינונית (שם). 20) הרי שמונה וארבעים פונדיונים לסלע. 21) מארבעים ותשע שנה עד שנת היובל שאינה מן המנין. 22) משנה, ערכין כה, א. וביחד הם מסתכמים לחמשים שקלים ופונדיון. 23) נמצא שהפונדון המ"ט הוא מיותר לכאורה. 24) החלפן. 25) שכר החלפתו פונדיונים הקלים לשקל הכבד (בכורות נ.) "קילבון לפרוטרוט".

ד. הַחֹמֶר הוּא הַכּוֹר[26], וְהוּא שְׁנֵי לְתָכִין. וְהַלֶּתֶךְ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה סְאִין[27]. נִמְצָא הַחֹמֶר שְׁלֹשִׁים סְאָה, שֶׁהֵן עֶשֶׂר אֵיפּוֹת[28]. כָּל שָׁלֹשׁ סְאִין - אֵיפָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת[29], שֶׁהַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּשִׁבּוּרוֹ[30] חֲמִשִּׁים אַמָּה עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה הוּא בֵּית סְאָה[31], וְהוּא מִזְרַע סְאָה. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּשִׁבּוּרוֹ חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף אַמָּה[32], שֶׁהוּא בְּרִבּוּעַ מָאתַיִם אַרְבַּע וְשִׁבְעִים אַמּוֹת עַל מָאתַיִם אַרְבַּע וְשִׁבְעִים אַמּוֹת בְּקֵרוּב[33], הוּא בֵּית כֹּר, וְהוּא זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים.

26) שהוא מדה של שלשים סאה "מחומר חיטים" (יחזקאל מה, יג) מתרגם יונתן: מכור חיטין. 27) ונזכר בהושע ג, ב: "ולתך שעורים". וראה בבא־מציעא קד, א. וברש"י שם. 28) ככתוב (יחזקאל מה, יא) "ועשירית החומר האיפה". 29) פט"ז, ה"ג. 30) שטחו, ובהל' שבת שם: "שיש בתשברתו". תשבורת - שם לחכמת המדות ההנדסיות, ובערבית קוראים לחלקי מדות - שברים (ר"ש אבן תבון, בפירושו למלים זרות שב'מורה נבוכים'). ולדעת ה'לחם משנה' הנוסח כאן: שיש בריבועו. 31) והוא שני אלפים וחמש מאות אמה, כשתכפיל חמשים על חמשים, תהיה התוצאה שני אלפים וחמש מאות. 32) והוא בית כור, שהוא פי שלשים מבית סאה, ושני אלפים וחמש מאות כפול שלשים, עולה לשבעים וחמש אלף, וכשתרבעו ארכו כרחבו, יצא לך חשבון כל צלע כדלהלן. 33) "מאתים ושלש ושבעים ושש שביעיות בקירוב" (לשון רבינו בפירושו לכלאים פ"ב, מ"ט). וראה עירובין פ"ב מ"ה, ברע"ב וב'תוספות יו"ט' שם.

ה. כֵּיצַד דֶּרֶךְ הַחֶשְׁבּוֹן[34] בְּעָרְכֵי שָׂדוֹת? הֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ, וְנִשְׁאַר לַיּוֹבֵל שְׁמוֹנֶה שָׁנִים, חוּץ מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל שֶׁאֵינָהּ בַּחֶשְׁבּוֹן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[35],

31 32 33

כָּל הָרוֹצֶה לִפְדּוֹתָהּ מִיַּד הֶקְדֵּשׁ - נוֹתֵן לְכָל זֶרַע חֹמֶר שְׁעוֹרִים[36] שְׁמוֹנֶה סְלָעִים וּשְׁמוֹנֶה פּוּנְדְּיוֹנוֹת[37]. וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִפְדּוֹתָהּ - נוֹתְנִין עֶשֶׂר סְלָעִים וַעֲשָׂרָה פּוּנְדְּיוֹנוֹת, לְפִי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ[38]. וְכֵן כָּל חֹמֶשׁ הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הַקֶּרֶן עִם הַתּוֹסֶפֶת[39] חֲמִשָּׁה, נִמְצָא שֶׁהוֹסִיף רְבִיעַ הַקֶּרֶן[40]. וְכֵן אִם פָּדְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מַקְדִּישׁ אוֹ אֶחָד מִיּוֹרְשָׁיו[41] - הֲרֵי אֵלּוּ מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ[42].

34) שאמרה תורה (ויקרא כז, יח) "וחשב לו הכהן את הכסף". 35) לעיל ה"ב. 36) שטח קרקע הראוי לזריעת כור שעורים. 37) סלע ופונדיון לכל שנה, שהיתה ראויה להיות ברשות ההקדש, שהרי אם לא נפדית היא יוצאה ביובל לכהנים, כמבואר בסמוך ה"ט. 38) משנה, ערכין כה, א. שנאמר (שם, יט) "ואם גאול יגאל . . . המקדיש אותו, ויסף חמשית כסף ערכך עליו". 39) בדפוסים קדומים: התוספת. 40) שעל ארבעה רבעים מוסיף רבע חמישי מן החוץ, וזהו הנקרא בתלמוד "חומש מלבר" = מבחוץ (בבא־מציעא נג:). והשווה הל' מעשר שני פ"ה, ה"א. 41) לאחר מות המקדיש, אבל אשתו אפילו בחיי בעלה, שאשתו כגופו (משנה־למלך). 42) 'תורת כהנים' שם "ואם גאול יגאל - לרבות את האשה ואת היורש". והשווה לקמן פ"ה, ה"ג.

ו. נִשְׁאַר לַיּוֹבֵל אַרְבַּע שָׁנִים - נוֹתֵן הַפּוֹדֶה אַרְבַּע סְלָעִים וְאַרְבָּעָה פּוּנְדְּיוֹנוֹת לְכָל חֹמֶר. וְאִם הַבְּעָלִים פָּדוּ אוֹתָהּ - נוֹתֵן חֹמֶשׁ[43]. וְכֵן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְכָל שָׁנָה[44]. וְאֵינוֹ נוֹתֵן שָׁנָה בְּשָׁנָה[45], אֶלָּא נוֹתֵן הַכֹּל כְּאֶחָד[46].

43) חמשה סלעים וחמשה פונדיונות. 44) עד שנתיים, אבל אם נשאר עד ליובל פחות משנתיים, יתבאר בסמוך ה"ח. 45) בתשלומים, שכר שנה בכל שנה. 46) ערכין כה, א. שנאמר: "וחשב לו הכהן את הכסף" - עד שיהא כסף כולו כאחד, כלומר כל סכום הכסף הדרוש. אבל אם רצה לגאול רק חציה - גואל, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ב.

ז. נִשְׁאַר בֵּינוֹ וּבֵין הַיּוֹבֵל שָׁנָה - אֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לִפְדּוֹתָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת - אֵינָהּ נִפְדֵּית בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף[47] אֶלָּא קוֹדֶם לַיּוֹבֵל בִּשְׁתֵּי שָׁנִים[48] אוֹ יוֹתֵר.

47) שגורעים לפי מנין השנים שמשנת היובל העבר עד שנת הפדיון (רש"י לתורה שם). 48) שמיעוט שנים, שתים ('תורת כהנים' בחוקותי פרק י) וכן בערכין כד, א. אבל אם רצה ליתן חמשים שקל לכל חומר - רשאי ופודה, כמבואר לקמן ה"ט.

ח. נִשְׁאַר בֵּינוֹ וּבֵין הַיּוֹבֵל שָׁנָה וָחֲדָשִׁים, אִם רָצָה הַגִּזְבָּר לַחְשֹׁב הֶחֳדָשִׁים[49] שָׁנָה[50] וְיִתֵּן שְׁנַיִם שְׁקָלִים וּשְׁנַיִם פּוּנְדְּיוֹנִים לְכָל זֶרַע חֹמֶר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[51]. לְפִי שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין חֲדָשִׁים לְהֶקְדֵּשׁ[52]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת - שָׁנִים אַתָּה מְחַשֵּׁב לְהֶקְדֵּשׁ, וְאִי אַתָּה מְחַשֵּׁב חֲדָשִׁים.

49) שנשארו. 50) כאילו הם שנה שלימה, וכאילו נשארו למקדיש שתי שנים שלימות עד היובל. 51) ערכין כה, א. "מנין שאם אתה רוצה לעשות חדשים לשנה עושה . . . כגון שהקדישה בחצי ארבעים ושמונה, תלמוד לומר: וחשב לו הכהן - מכל מקום". מתוך שלא נאמר: ונתן על פי השנים, אלא וחשב לו הכהן, משמע שבכהן הדבר תלוי. והראב"ד חולק, ולדעתו יש טעות־סופר בנוסח הגמרא שלפנינו, כי איך אפשר שהכהן יחשב לו החדשים שנשארו כאילו הם שנה שלימה, ויתן הפודה רק שני סלעים ושני פונדיונות. והלא הוא מפסיד את ההקדש, שאם הכהן לא יחשב לו חדשים לשנה, יוכרח הפודה ליתן חמשים שקלים לכל חומר. אולם רבינו סובר, כי הכל תלוי בראות עיני הכהן, שאם הוא רואה שהמקדיש לא יגאלנה בשום פנים, שלא יסכים ליתן חמשים שקלים עבור שנה וחצי, אז רשאי לעשות חדשים שנה וליטול שני סלעים ושני פונדיונות, שאם יחכה הכהן עד היובל תצא השדה לכהנים, תמורת דמי שווייה בלבד, אבל אם הוא רואה שהבעלים רוצים לגאלה בכל מחיר, אזי לא יחשב חדשים לשנה, אלא יטול כל החמישים שקלים. וראה להלן הי"ט ובביאורנו שם, וגזירת הכתוב היא, שיהא הדבר מסור לגזבר (רדב"ז). והשווה דברי רבינו בפירושו למשנה שם. וב'תוספות' שם כה, א - העירו כי מה שאמרו בגמרא "שהקדישה בחצי ארבעים ושמונה" לאו דוקא כשהקדישה אז, שאין הדבר תלוי בשעת ההקדש אלא בשעת הגאולה, וזה מתאים לדברי רבינו כאן. 52) זה חוזר אל המשפט הקודם: "אם רצה הגזבר", משמע שאם לא ירצה - אין החדשים יכולים להחשב כשנה, ולפיכך אין המקדיש יכול לכוף את הגזבר לחשבם כשנה לפדות בגרעון כסף (ערכין, שם). אולם, מתוך סימני ההפסק שבדפוס רומי ר"מ, נראה, שפיסקה זו שייכת להלכה ט הבאה, והיא התחלת ההלכה הבאה.

ט. לְפִיכָךְ[53] אֵין רָאוּי לְאָדָם לְהַקְדִּישׁ שָׁדֵהוּ לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים[54]. וְאִם הִקְדִּישָׁהּ - הֲרֵי זוֹ מֻקְדֶּשֶׁת. וְאֵינָהּ נִפְדֵּית בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף; אֶלָּא אִם רָצָה הַפּוֹדֶה לִתֵּן חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל לְכָל חֹמֶר - פּוֹדֶה אוֹתָהּ[55]. וְאִם לֹא פְּדָאָהּ - הֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[56].

53) הואיל ואין מחשבים חדשים לשנה. 54) שיצטרך לפדות בחמשים שקלים כל חומר, וראוי לו לחוס על ממונו ולא יקדישנה כל עיקר (ערכין כד.). 55) ונמצא מפסיד ארבעים ושמונה סלעים פחות שני פונדיונות (שם). 56) לקמן הי"ט.

י. הִקְדִּישׁ שָׁדֵהוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ - אֵינָהּ מֻקְדֶּשֶׁת[57]. וְכֹהֵן וְלֵוִי שֶׁהִקְדִּישׁוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ - הֲרֵי זוֹ מֻקְדֶּשֶׁת.

57) ערכין כה, ב כשמואל, שנאמר: "אם משנת היובל יקדיש שדהו", משנת - משנה שאחר היובל, ולא נאמר:

בשנת היובל, מכאן שאין שנת היובל בכלל. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה ערכין פ"ז, מ"א, שפסק שם כרב, שהקדישה ביובל מקדושת.

יא. כְּשֵׁם שֶׁגּוֹאֲלִין[58] לְעוֹלָם[59], כָּךְ מַקְדִּישִׁין לְעוֹלָם[60].

58) הכהנים והלוים. וזה מוסב אל סוף ההלכה הקודמת. 59) אפילו לאחר שעבר היובל, כמבואר לקמן הכ"א, שנאמר: "גאולת עולם תהיה ללוים". 60) משנה, ערכין כו, ב. והשווה הל' שמיטה פי"ג ה"ז.

יב. הַמַּקְדִּישׁ אֶת שָׂדֵהוּ אַחַר הַיּוֹבֵל[61] - אֵינָהּ נִפְדֵּית בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף[62] עַד שֶׁיִּגְמֹר שָׁנָה אַחַר הַיּוֹבֵל, לְפִי שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים לַהֶקְדֵּשׁ[63]. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה הַפּוֹדֶה לִתֵּן חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל לְכָל זֶרַע חֹמֶר - הֲרֵי זֶה פּוֹדֶה אֲפִלּוּ בַּיּוֹם שֶׁאַחַר הַיּוֹבֵל, וְאֵינוֹ גּוֹרֵעַ כְּלוּם[64].

61) בשנה הראשונה ליובל הבא. 62) לנכות מערך הפדיון כפי החדשים שכבר יצאו, כגון שהיה עומד בניסן, שהוא אמצע שנה, לא יאמר אנכה חצי סלע וחצי פונדיון עבור ששת החדשים שכבר יצאו. 63) והוא־הדין בשאר שנות היובל, אין מחשבים חדשים להקדש (שם כה.). 64) משנה, שם כד, א: "ולא גואלים אחר היובל פחות משנה אחת". ונתבאר בגמרא שם: אין גואלים בגירוע, אבל בלא גירוע יכול לגאול.

יג. כְּשֶׁמּוֹדְדִין[65] - אֵין מוֹדְדִין אֶלָּא מְקוֹמוֹת הָרְאוּיִין לִזְרִיעָה. הָיוּ שָׁם סְלָעִים[66] גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ נְקָעִים[67] מְלֵאִים מַיִם עֲמֻקִּים עֲשָׂרָה טְפָחִים - אֵין נִמְדָּדִין עִמָּהּ[68]; פָּחוֹת מִכָּאן - נִמְדָּדִין עִמָּהּ[69].

65) את גודל השדה לראות כמה ראוי לזרוע בו (לעיל ה"ב). 66) אדמות קשות כסלע. 67) גומות. 68) והם נפדים בשווים. 69) ומעביר עליהם חבל ומודד והולך (משנה, שם כה.). ובגמרא שם מפורש: נקעים פחות מעשרה טפחים המלאים מים - נקראים ספלי הקרקע, וסלעים הנמוכים מעשרה, שדרות הקרקע הם - כשדרה של בהמה הגבוהה ובולטת מגבה - ואינם חשובים בפני עצמם.

יד. הָיוּ בָהּ מְקוֹמוֹת נְמוּכוֹת[70] עֲשָׂרָה אוֹ יוֹתֵר וְאֵין בָּהֶן מַיִם - נִמְדָּדִין בִּפְנֵי עַצְמָן, וּמְחַשְּׁבִין לָהֶם מַה שֶּׁרָאוּי לָהֶם[71].

70) משקעים מעין נקעים. 71) לפי שווים, ולא לפי חשבון חמשים סלעים לבית כור. שבוודאי אינם שוים כמו שאר השדה (כסף־משנה).

טו. הָיְתָה מְלֵאָה אִילָנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ[72] - הֲרֵי הֶקְדֵּישׁ גַּם הָאִילָנוֹת; שֶׁכָּל הַמַּקְדִּישׁ - בְּעַיִן יָפָה הוּא מַקְדִּישׁ[73]. וּמְחַשְּׁבִין אֶת הָאִילָנוֹת בִּשְׁוָיֵיהֶן, וְהַקַּרְקַע מוֹדְדִין אוֹתָהּ וְיִהְיֶה עֶרְכָּהּ סֶלַע וּפוּנְדְיוֹן לְכָל שָׁנָה וּלְכָל זֶרַע חֹמֶר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[74].

72) שהוא מקדיש גם את האילנות. 73) אילנות לבד וקרקע לבד, ולא שיפדה האילנות אגב קרקע (ערכין יד. וברש"י). 74) לעיל ה"ה.

טז. הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִזְרִיעָה, וְהִיא הַנִּקְרֵאת טְרָשִׁין[75] - פּוֹדִין אוֹתָהּ בְּשָׁוְיָהּ[76]. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ אֶת הָאִילָנוֹת בִּלְבַד[77] - פּוֹדִין אוֹתָן בְּשָׁוְיֵיהֶן[78].

75) אדמת סלעים, שאינה ניתנת לחרישה בגלל ריבוי הסלעים שבה. 76) ולא לפי מדתה, שנאמר (ויקרא כז, טז) "לפי זרעו", וזו אינה בת זריעה (ערכין יד:). 77) שפירש, שאינו מקדיש אלא אילנות ולא קרקעם. 78) שם, "זרע, אמרה תורה - ולא אילנות. וראה לקמן הכ"ה.

יז. הָיוּ הָאִילָנוֹת שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה[79], וְלֹא פֵּרֵשׁ שֶׁהָאִילָנוֹת בִּלְבַד הוּא שֶׁהִקְדִּישׁ - הֲרֵי זֶה הִקְדִּישׁ אֶת הַקַּרְקַע[80] וְאֶת הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶן[81]. אֲבָל אִם הָיוּ הָאִילָנוֹת נְטוּעִים כָּל שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת בְּיָתֵר מִבֵּית סְאָה אוֹ בְּפָחוֹת[82], אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁן זֶה אַחַר זֶה[83] - הֲרֵי זֶה לֹא הִקְדִּישׁ אֶת הַקַּרְקַע[84] וְלֹא אֶת הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם.

79) מפוזרים כסדרם, שהוא שלשה אילנות נטועים לכל בית סאה. ושיעור שטח בית סאה מבואר לעיל ה"ד. ובגירסת הגמרא שלפנינו (ערכין יד.): "שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה". ורבינו גורס שם: "שלשה אילנות לבית סאה" (כסף־משנה). ושתי הגירסאות נכונות, כי אילנות "נטיעות" (קטנים) נטיעתם עשרה לבית סאה, ואילו אילנות גדולים, סדרם שלשה לבית סאה ('תוספות' שם). והשווה הל' שמיטה פ"ג ה"ב "איזו היא שדה האילן, כל שלשה אילנות לבית סאה". 80) הצריכה ליניקת האילנות. 81) האילנות הקטנים שביניהם, ופודה את האילנות בשווים, והקרקע לפי מדתה (ערכין יד.) וכרב הונא שם. 82) אין זה סדר נטיעתם, ולא הקדיש אלא אילנות. 83) כל אילן בפני עצמו. 84) שאין קנין קרקע אלא לשלשה אילנות ולא לאילן אחד, ולא קנה הקדש את הקרקע, ופודה את האילנות בלבד (שם).

יח. הִקְדִּישׁ הָאִילָנוֹת וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ אֶת הַקַּרְקַע - פּוֹדֶה אֶת הָאִילָנוֹת בִּשְׁוָיֵיהֶן, וְאֶת הַקַּרְקַע עַל פִּי מִדָּתָהּ[85].

85) שם. לכאורה אין בזה שום חידוש, שהרי אפילו לא הקדיש אלא קרקע שיש בה אילנות, השמיענו רבינו (לעיל הט"ו) שפודה אילנות בשווים והקרקע לפי מידתה, קל־וחומר כאן שהקדיש בפירוש את האילנות וגם את הקרקע, ודאי שאין האילנות נפדים אגב הקרקע וצריכים פדיון מיוחד, אלא שבכל זאת יש כאן חידוש, שאין אומרים אותה קרקע הצריכה לצמיחת האילנות תושם יחד עם שומת האילנות, ואחר־כך כשבא לפדות את יתר הקרקע, ינכה מה שצריך לאילנות, לפיכך משמיענו, שאינו פודה בשווים אלא אילנות בלבד, וכל הקרקע הצריכה לאילנות נמדדת עם שאר הקרקע (רדב"ז).

יט. הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְלֹא נִפְדֵּית, אֶלָּא הֲרֵי הִיא תַּחַת יַד הֶקְדֵּשׁ - הַכֹּהֲנִים[86] נוֹתְנִין אֶת דָּמֶיהָ[87] וְתִהְיֶה אֲחֻזָּה לָהֶם; שֶׁאֵין הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן[88]. וְאוֹתָן הַדָּמִים יִפְּלוּ לְהֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת[89].

86) של אותו משמר שהיובל פוגע בו, ראה להלן הכ"ד. 87) כמה שהיא שוה, ולא לפי חשבון חמשים שקלים לבית כור (משנה־למלך לקמן הכ"ו). אלא שרש"י בערכין כה, ב – דיבור־המתחיל "ממקדיש בית" מפרש, שהם נותנים חמשים שקל לבית כור. 88) ולפיכך אינם נכנסים לתוכה חינם (משנה, ערכין כה: וכדעת רבי יהודה). וכתבו ה'תוספות' שם ד"ה מה להלן, שכן משמעות הכתוב (ויקרא כז, כ) "ואם לא יגאל את השדה" - הכוונה לבעלים אלא נשאר ביד הגזבר עד היובל או "ואם מכר את השדה לאיש אחר" . . . בשתי דרכים אלו, "והיה השדה בצאתו ביובל . . לכהן". ואם מכרה הגזבר לאחר, ולא גאלה המקדיש מידו, יתבאר דינה בהלכה הבאה. 89) ש"סתם הקדשות לבדק הבית" כמבואר לקמן פ"ה, ה"ז. ומכאן אתה למד, שכוונת רבינו לעיל ה"ח "אם רצה הגזבר לחשוב החדשים שנה, ויתן שנים שקלים ושני פונדיונים" וכו' אינה משום רווח ההקדש, שהרי אפילו הבעלים לא יתנו הכסף, יתנו הכהנים את דמיה כפי שוויה, ויתכן שצפוי מזה רווח להקדש אם לא יחזירוה לבעלים, אלא גזירת הכתוב היא, למסור הדבר לידי הגזבר, לחוס על המקדיש שלא יפסיד שדהו (רדב"ז).

כ. גְּאָלָהּ הַמַּקְדִּישׁ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ הַיּוֹבֵל - הֲרֵי זוֹ[90] חוֹזֶרֶת[91] לְבְעָלֶיהָ, וְהָעֵרֶךְ שֶׁנָּתַן יִפֹּל לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[92]. וְכֵן אִם גְּאָלָהּ בְּנוֹ שֶׁל מַקְדִּישׁ - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל[93]. אֲבָל אִם גָּאֲלָה אוֹתָהּ בִּתּוֹ אוֹ שְׁאָר קְרוֹבָיו אוֹ נָכְרִי מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ: אִם חָזַר הַמַּקְדִּישׁ וּגְאָלָהּ מִיָּדָן - חוֹזֶרֶת לוֹ[94] לְעוֹלָם[95]; וְאִם לֹא גְאָלָהּ מִיָּדָן, אֶלָּא הִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהִיא תַּחַת יַד הַבַּת אוֹ שְׁאָר קְרוֹבִים אוֹ נָכְרִי - הֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה לַהֶקְדֵּשׁ, וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים לְעוֹלָם, אֶלָּא תִּהְיֶה אֲחֻזָּה לַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל לַכֹּהֵן וְגוֹמֵר[96]. וְאֵין הַכֹּהֲנִים צְרִיכִין לִתֵּן דָּמִים, שֶׁכְּבָר נִפְדֵּית מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ וְלָקַח[97] עֶרְכָּהּ מֵאַחֵר, אֶלָּא תַּחֲזֹר לַכֹּהֲנִים כְּאִלּוּ הֵם בְּעָלֶיהָ[98].

90) כנוסח ויניציאה. 91) לשון "חוזרת" תמוהה, וה"ה כבר תחת ידו, וכבר עמד על הראב"ד. אכן, כוונת רבינו, שאם חזר המקדיש ומכרה לאחר, חוזרת היא אליו ביובל כדין מוכר שדה אחוזתו, ואין אומרים: מקדיש זה גאלה מיד ההקדש, והרי היא אצלו כ"שדה מקנה", ובשנת היובל תחזור להקדש שמכרה לו (רדב"ז). 92) בהלכה הקודמת. 93) ערכין כה, ב. שנאמר "ואם מכר את השדה לאיש אחר" לאחר ולא לבן, שאינו נקרא אחר, שכן קם תחת אביו ליעוד אמה עבריה, ולעבד עברי (אם מת האב בתוך שש שנות עבדותו - עובד הוא את בנו). 94) משנה, ערכין כה, א. וגורס רבינו שם: "גאלה אחר . . . וגאלה מידו, אינה יוצאת לכהנים ביובל". וכן בפירוש המשנה לרבינו שם. אולם הנוסח שלפנינו במשנה: "גאלה אחר. . . וגאלה מידו, יוצאה לכהנים ביובל". 95) ראה בביאורנו לעיל אות פו, ותקיש לכאן. 96) למעלה מפסוק זה כתוב: "ואם לא יגאל את השדה" - דרשו חז"ל (ערכין כה:) "לא יגאל" - בעלים, "ואם מכר את השדה" - גזבר. 97) בכת"י התימנים: ולוקח. 98) וכן משמע מלשון המשנה שם "הגיע יובל ולא נגאלה . . . רבי שמעון אומר נכנסים ולא נותנים". ואפילו רבי יהודה האומר: נותנים את דמיה, אינו אלא כשלא נגאלה כלל, משום שאין הקדש יוצא בלא פדיון, אבל כשכבר נגאלה ע"י אחר - מודה לרבי שמעון, שאין הכהנים נותנים דמים (רדב"ז).

כא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[99] בְּיִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם הָיָה הַמַּקְדִּישׁ כֹּהֵן אוֹ לֵוִי - הֲרֵי זֶה גּוֹאֵל לְעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ עָבַר עָלֶיהָ הַיּוֹבֵל וְלֹא נִפְדֵּית מִן הַהֶקְדֵּשׁ - פּוֹדֶה אוֹתָהּ אַחַר הַיּוֹבֵל[100]; שֶׁנֶּאֱמַר: גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם.

99) שאם לא גאלה המקדיש לפני היובל, הרי זו חלוטה לכהנים. 100) משנה, שם כו, ב.

כב. הָאִשָּׁה שֶׁהִקְדִּישָׁה שָׂדֶה אֲחֻזָּתָהּ, וּגְאָלָהּ בַּעְלָהּ[101] מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהִיא תַּחַת יַד הַבַּעַל - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק אִם תַּחֲזֹר לָאִשָּׁה[102] אוֹ תֵּצֵא לַכֹּהֲנִים[103]. לְפִיכָךְ[104], קָדְמָה הָאִשָּׁה וְהֶחֱזִיקָה בָּהּ אַחַר הַיּוֹבֵל - אֵין הַכֹּהֲנִים יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָהּ. וְכֵן אִם קָדְמוּ הַכֹּהֲנִים וְהֶחֱזִיקוּ בָּהּ - אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהוֹצִיא מִיָּדָם[105].

101) לעצמו, כשאר הגואלים. 102) שהרי הבעל יורשה, ויהיה דינו כבן הגואל הקדשת אביו, המבואר למעלה ה"כ. 103) כי אולי אין לדמות ירושת הבעל לירושת הבן, שזה האחרון נוטל בירושת אביו בראוי (נכסים הראויים ליפול לאחר מיתה) כבמוחזק לו לפני מיתה, אבל בעל אינו יורש את אשתו בראוי כבמוחזק (ערכין כה:) וראה הל' נחלות פ"א, הי"א - לענין ראוי ומוחזק. 104) הואיל וזה ספק שלא נפשט בתלמוד. 105) כדין כל ספק שבממון, שכל הקודם וזכה - אין מוציאים אותו מידו, וכן אמרו בנכסי הגר שהם הפקר, כל הקודם ומחזיק בהם זכה (בבא־בתרא מב.) והראב"ד שואל, כיון שהבעל אוכל פירות נכסי אשתו, והשדה היא תחת ידו, הרי השדה כאילו מוחזקת היא בידי אשתו, שהרי הבעל זוכה לעצמו בשביל פירותיו. אולם שיטת רבינו היא, הואיל והקדש מפקיע מידי שעבוד (לקמן פ"ז, הי"ד) אין השעבוד של הבעל בפירות נכסי אשתו, מקנה לו כל זכות שהיא, ולפיכך כל הקודם להחזיק זכה ('מרכבת המשנה').

כג. הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וּפָדָה אוֹתָהּ כֹּהֵן מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהִיא תַּחַת יַד הַכֹּהֵן - לֹא יֹאמַר: הוֹאִיל וַהֲרֵי הִיא יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים, הֲרֵי הִיא תַּחַת יָדִי וְזָכִיתִי בָּהּ[106]; אֶלָּא יוֹצְאָה לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים[107].

106) מקל־וחומר "בשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כל־שכן". 107) ערכין כה, ב. שנאמר: "לכהן תהיה אחוזתו" אחוזתו של כהן שירש מאביו תהא שלו, אבל זו אינה שלו.

כד. כְּשֶׁהִתְצִיא הַשָּׂדֶה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל - תִּנָּתֵן לַכֹּהֲנִים שֶׁבַּמִּשְׁמָר[108] שֶׁפָּגַע בּוֹ הַיּוֹבֵל. וְאִם הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל יוֹבֵל בַּשַּׁבָּת,[109] שֶׁהֲרֵי מִשְׁמָר יוֹצֵא וּמִשְׁמָר נִכְנָס[110] - תִּנָּתֵן לַמִּשְׁמָר הַיּוֹצֵא[111].

108) דוד המלך חילק את הכהנים לעשרים וארבעה משמרות (קבוצות), משמר לשבוע, וכל משמר עולה לירושלים לעבוד עבודת המקדש בשבוע שלו (הל' כלי המקדש פ"ד, ה"ג). 109) רבינו פוסק כרבי ישמעאל, שיובל מתקדש בראש השנה ולא ביוהכ"פ (ראה ראש השנה, ח:. ובהל' שמיטה פ"י הי"ד), וכהבנת ה'משנה למלך' בדברי רבינו. 110) חילופי המשמרות היו בשבת, היוצא - גומר קרבן מוסף, והנכנס עושה תמיד של בין הערבים (סוכה נו: והל' תמידין פ"ד, ה"ט). 111) שברשותו התחיל היובש אמש (ערכין כח: וברש"י). ובתוספתא מנחות פי"ג, ג - שנינו בפירוש: "שדה אחוזה ניתנת לאנשי משמר שבראש השנה שהיובל נכנס לתוכה". וראה 'חכם צבי' סי' קכב.

כה. הַמַּקְדִּישׁ אֶת הָאִילָנוֹת, וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְלֹא פָּדוּ אוֹתָם[112] - אֵינָן יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל, וְאֵין אֵלּוּ שָׂדֶה[113]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַטְּרָשִׁים[114], וְהִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא פָּדוּ אוֹתָן הַבְּעָלִים - הֲרֵי אֵלּוּ יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הַשָּׂדֶה, וְזוֹ נִקְרֵאת שָׂדֶה[115].

112) הבעלים מידי ההקדש או מידי האחרים שפדו אותם מהגזבר. 113) ערכין יד, ב. כדברי רב פפא, ולדעת הראב"ד אין זה אלא במקדיש אילן אחד, שלא הקדיש עמו קרקע, אבל המקדיש שלשה אילנות, קנה ההקדש קרקע שתחתיהם וסביב מושביהם, וכשבא לפדות הקרקע משלם לפי מידתה, והאילנות נפדים על גבי הקרקע ללא כל תשלום. אולם רבינו פסק לעיל הט"ו כרב הונא שם עמוד א, ש"כל המקדיש - בעין יפה הוא מקדיש" אילנו לבד וקרקע לבד, וכשפדה הקרקע לא נפדו האילנות על גבה, וצריכים פדיון מיוחד (רדב"ז). 114) שדה שאינה ראויה לזריעה, וכמבואר לעיל הט"ז. 115) ערכין יד, ב. "שדה" אמרה תורה, ואפילו כל שהיא.

כו. כֵּיצַד דִּין מַקְדִּישׁ שָׂדֶה מִקְנָתוֹ?[116] שָׁמִין אוֹתָהּ בְּדָמֶיהָ[117], וְרוֹאִין כַּמָּה הִיא שָׁוָה עַד הַיּוֹבֵל[118], וּפוֹדֶה אוֹתָהּ כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה. וְאִם פָּדָה אוֹתָהּ הַמַּקְדִּישׁ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[119]. וּפִדְיוֹנָהּ לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּשְׁאָר עֲרָכִין וְדָמִים. וּכְשֶׁיַּגִּיעַ הַיּוֹבֵל - תַּחֲזֹר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁמִּכְרוּהָ. בֵּין שֶׁנִּפְדֵּית מִיַּד הַגִּזְבָּר וַהֲרֵי הִיא יוֹצְאָה מִיַּד אַחֵר, בֵּין שֶׁלֹּא נִפְדֵּית וַהֲרֵי הִיא יוֹצְאָה מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לַמּוֹכֵר, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים; שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[120].

116) האמורה לעיל ה"א. 117) לפי טיבה ושוויה, ולא כשדה אחוזה ששכרה קצוב בתורה חמישים שקל לבית כור. 118) שהרי בשנת היובל תחזור למוכר חינם ללא כל פדיון (משנה, ערכין יד.) ובגמרא שם עמוד ב, אמרו: נאמר בשדה מקנה (ויקרא כז, כג) "וחשב לו הכהן את מכסת הערכך", מכאן שהיא נפדית לפי שוויה ומנין דמיה. גם ה'תוספות' בגיטין מח, א דיבור־המתחיל אי לאו, סתמו בפשיטות כדיעה זו, ששדה מקנה נפדית בשוויה. אולם רש"י בתורה שם, פסוק כב, מפרש שגם שדה מקנה נפדית בדמים הקצובים לשדה אחוזה, וזה על־פי דעת רבי אליעזר במשנה (ערכין יד.) שם, ששתיהן נפדות בחמישים שקלים לבית כור. אולם ברש"י במשנה (ערכין יד.) שם, ששתיהן נפדות בחמישים שקלים לבית כור. אולם ברש"י לערכין כו, ב דיבור־המתחיל כשדה מקנה, מפורש כדעת רבינו. 119) ערכין שם יד, ב: "במכסת הערכך", הקישו הכתוב לערכין (ערכי אדם). מה ערכין אינו מוסיף חומש, אף שדה מקנה אינו מוסיף חומש. 120) וקרקע זו לא היתה של המקדיש אלא עד היובל (משנה, ערכין כו: וברש"י).

כז. כָּל שָׂדֶה שֶׁשָּׁמִין אוֹתָהּ לַהֶקְדֵּשׁ לִמְכֹּר אוֹתָהּ בְּדָמֶיהָ[121], מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שִׁשִּׁים יוֹם רְצוּפִין[122] בַּבֹּקֶר בִּשְׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים[123] וּבָעֶרֶב בִּשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים[124]. וּמְסַיְּמִין מְצָרֶיהָ[125] וְאוֹמְרִין[126]: כָּךְ הִיא יָפָה[127] וּבְכָךְ הִיא שׁוּמָה[128], כָּל הָרוֹצֶה לִקַּח - יָבוֹא וְיִקַּח.

121) כגון פדיון שדה מקנה - בניגוד לשדה אחוזה שאינה צריכה שומה, שהרי סכום פדיונה קצוב בתורה. 122) משנה, שם כא, ב. והשווה לעיל פ"ג ה"כ, ובביאורנו שם. 123) למלאכתם, שנזכר בעל הבית ע"י ההכרזה, ושואלם אם ביקרו שדה פלונית ומה שוויה. 124) ממלאכתם, שאז אומר להם בעל הבית: לכו ובקרו שדה פלונית (המוכרזת) והגידו לי למחר מה שוויה (גמרא שם, וב'תוספות' שם). 125) מסמנים גבולותיה, ובשעת ההכרזה הוא מזכירם. 126) ובכת"י התימנים: ואומרים. 127) היא עושה תבואה (רש"י שם). 128) ע"י בית־דין (שם).

כח. הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו אוֹ מִשְּׁאָר הַמּוֹרִישִׁין אוֹתוֹ וְהִקְדִּישָׁהּ, בֵּין שֶׁהִקְדִּישָׁהּ אַחַר מוֹת אָבִיו אוֹ מוֹרִישׁוֹ[129] וּבֵין שֶׁהִקְדִּישָׁהּ בְּחַיֵּי אָבִיו אוֹ שְׁאָר מוֹרִישָׁיו[130] וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו - הֲרֵי זוֹ כִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה[131]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה[132] אֲחֻזָּתוֹ - שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחֻזָּה[133], יָצְאַת זוֹ שֶׁרְאוּיָה לוֹ לִירֻשָּׁה[134].

129) שבשעת הקדשתו כבר היתה לו ירושה. 130) נמצא שבשעת הקדשתו היתה לו שדה זו שדה מקנה. 131) שאינה נפדית אלא בחמישים שקלים לכל בית כור, ואם לא נגאלה על ידו עד היובל - יוצאת לכהנים.

132) והרי תיבת "משדה" מיותרת היא, שיכול היה לכתוב: אשר לא אחוזתו (ערכין כז, וברש"י). 133) שלא לקחה ממורישיו. 134) ולבסוף ירשה, שמתו מורישיו והנחילוה לו, הרי היא שדה אחוזה, אע"פ שבשעת ההקדשה עדיין לא ירשה (משנה, ערכין כו:). ויתר דיני שדה אחוזה ושדה מקנה לענין מכירתם להדיוט וחזרתם ביובל, מבוארים בהל' שמיטה פי"א.

יום רביעי י"ז מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) שמצוה על הבעלים לפדות שדה אחוזתם, ובזמן שאין היובל נוהג כופים אותם על פדיונה, חומר בהדיוט מבהקדש בתנאי הפדייה, המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית כיצד פודים אותה. הקדיש נכסיו סתם והיו בהם דברים הראויים למזבח מה ייעשה בהם, דין פדיון בהמה תמימה שהוקדשה למזבח והוממה, המקדיש דמי בהמה למזבח, הקדיש ערכו למזבח אם נידון בהישג יד, הקדיש שדה אחוזה למזבח לפי איזה ערך פודים אותה.

1 **א. הַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ[2] - מִצְוָה עָלָיו לִפְדּוֹתָהּ**
2 **הוּא, שֶׁהָאָדוֹן קוֹדֵם[3]. וְאִם לֹא רָצָה - אֵין כּוֹפִין**
3 **אוֹתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[4]? בִּזְמַן שֶׁמְּצוּיוֹת יוֹבֵל**
4 **נוֹהֶגֶת, שֶׁאִם יַגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא יִגְאָלֶנָּה - תֵּצֵא לַכֹּהֲנִים,**
5 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5]; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁבָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת[6], שֶׁהֲרֵי**
6 **אֵינָהּ יוֹצֵאת לַכֹּהֲנִים, אֶלָּא סוֹפָהּ לְהִפָּדוֹת לְעוֹלָם -**
7 **כּוֹפִין אֶת הָאָדוֹן לִפְתֹּחַ בָּהּ תְּחִלָּה[7]. וְהִיא נִפְדֵּית**
8 **בְּשָׁוְיָהּ[8], כִּשְׁאָר הַהֶקְדֵּשׁוֹת. אִם נִמְצָא מִי שֶׁמּוֹסִיף**
9 **עָלָיו וְגוֹאֵל אוֹתָהּ - יִגְאַל; וְאִם לָאו - אוֹמְרִין לוֹ:**
10 **הִגִּיעָתְךָ[9], וְיִתֵּן מַה שֶּׁאָמַר. וְאֵינוֹ פּוֹתֵחַ בְּפָחוֹת**
11 **מֵאַרְבַּע פְּרוּטוֹת, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַחֹמֶשׁ שֶׁמּוֹסִיף**
12 **פְּרוּטָה[10].**

2) שירשה ממורישיו. 3) שנאמר במתפיס בהמה טמאה "ואם לא יגאל ונמכר בערכך" מכאן שמצוות גאולה באדון תחילה והוא הדין למקדיש שדה אחוזה. 4) שאין כופים אותו. 5) נמצא שאין צורך לכפותו, שהרי כפוי ועומד הוא, שאם לא יגאלנה תצא לכהנים. וגם ההקדש לא יפסיד בזה, שהרי הכהנים נותנים את דמיה. 6) "משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה (בסוף ימי הבית הראשון) בטלו היובלות, שנאמר "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה" - "בזמן שכל יושביה עליה". 7) מפני החומש, שהבעלים מוסיפים ואפילו בזמן שאין היובל נוהג. וגם הואיל והיא חביבה עליו, יוסיף בפדיונה. 8) ולא בשכר קצוב חמישים שקלים לבית כור. 9) הרי היא שלך. 10) שכבר נתבאר שהחומש הוא רביע הקרן, ואין פודים בדבר שאין בחומשו פרוטה. וכדאי להעיר, שכל הלכה זו אינה נוהגת אלא בזמן הבית, אבל המקדיש שדה אחוזה בזמן הזה שאין בית המקדש, מותר לו לפדותה אפילו בפרוטה אחת ומשליכה לים המלח.

13 **ב. רָצָה הָאָדוֹן לִמְכֹּר שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת מִשְּׂדוֹתָיו אוֹ**
14 **לִלְווֹת[11] כְּדֵי לִפְדּוֹת שָׂדֶה זוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ - הָרְשׁוּת**
15 **בְּיָדוֹ. בֵּין בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג בֵּין בִּזְמַן שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל**
16 **נוֹהֵג. וְהוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם. וְכֵן אִם רָצָה לִגְאֹל**
17 **חֶצְיָהּ - גּוֹאֵל[12]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמוֹכֵר לַהֶדְיוֹט. זֶה**
18 **חֹמֶר בַּהֶדְיוֹט מִבַּהֶקְדֵּשׁ.**

11) כסף. 12) וכשתשיג ידו יגאל את כולה.

19 **ג. הַמַּקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ אוֹ אֶת בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁלּוֹ אוֹ**
20 **שֶׁאָר מְטַלְטְלָיו[13] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶעֱרָכִין בְּשָׁוְיֵיהֶן, בֵּין**
21 **טוֹב וּבֵין רָע[14]. וְאִם פָּדָה אוֹתָן הַמַּקְדִּישׁ אוֹ אִשְׁתּוֹ**
22 **אוֹ יוֹרְשׁוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ[15]. וְכוֹפִין אֶת הַבְּעָלִים**
23 **לִפְתֹּחַ רִאשׁוֹן[16]. וְהַדְּמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת[17]. בֵּין שֶׁהָיָה**
24 **הַבַּיִת מִבָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה[18] בֵּין שֶׁהָיָה מִבָּתֵּי הַחֲצֵרִים[19]**
25 **- הֲרֵי זֶה נִגְאָל לְעוֹלָם[20].**

13) הקדשם - אינו מפרש בתורה. אבל בירושלמי אמרו: "ואיש כי יקדיש את ביתו" - במה אנו קיימים? אם בבית דירה - כבר כתוב: ואם המקדיש יגאל את ביתו, אלא במקדיש נכסיו, מכאן - שסתם הקדשות לבדק הבית. 14) לפי טיבם או רעתם, ולא לפי שכר קצוב, שאינו מבחין בין טוב לרע, כי לא נאמרו ערכים קבועים בתורה אלא בערכי אדם ובשדה אחוזה. 15) "ואם גאול יגאלנה - לרבות את האשה ואת היורש". והטעם, שהבעלים מוסיפים חומש, כי נוח להם לשלם יותר, כדי שיישאר חפצו אצלו, על פי הכלל "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו". 16) להציע מחירו קודם לאחרים, בגלל החומש. 17) בדק הבית - תיקון בית המקדש ושיכלולו. 18) ערים המוקפות חומה. 19) עיירות פתוחות מאין חומה. 20) אפילו עבר היובל ולא גאלו עדיין יכול לגאלו מן ההקדש, בניגוד למוכר בית לחבירו.

26 **ד. גְּאָלוֹ אַחֵר מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ: אִם הָיָה בֵּית עָרֵי חוֹמָה,**
27 **וְקָם בְּיַד הַגּוֹאֵל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - נֶחְלָט[21]; וְאִם הָיָה**
28 **בֵּית הַחֲצֵרִים, וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהוּא בְּיַד הַגּוֹאֵל - חוֹזֵר**
29 **לְבְעָלָיו בַּיּוֹבֵל[22].**

21) נשאר לו לצמיתות, ואפילו ביובל אינו יוצא. אבל נשאר ביד הקדש גואלו לעולם, שאין להקדש דורות, שאין פריה ורביה כלפי שמים. נחלט - נחרץ, נפסק הדבר ונגמר. 22) כדין המוכר בית כזה לחבירו הדיוט. אבל אילו היה נשאר ברשות ההקדש עד היובל לא היה חוזר לבעליו עד שיפדהו, שאין הקדש יוצא בלא פדיון.

30 **ה. הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה טְהוֹרָה תְּמִימָה לְבֶדֶק הַבַּיִת[23],**
31 **אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל עֲשֵׂה - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וְחָלָה**
32 **קְדֻשָּׁה עָלֶיהָ. וְנִפְדֵּית כְּשֶׁהִיא תְּמִימָה[24]. וּמַעֲרִיךְ**
33 **אוֹתָהּ הַכֹּהֵן בְּדָמֶיהָ, וְהַדָּמִים יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת. וְאֵין**
34 **הַפּוֹדֶה אוֹתָהּ פּוֹדֶה אֶלָּא עַל מְנָת לְהַקְרִיבָהּ לַמִּזְבֵּחַ**
35 **לְמַה שֶּׁהִיא רְאוּיָה[25]; שֶׁכָּל דָּבָר הָרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ -**
36 **אֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי מִזְבֵּחַ לְעוֹלָם[26].**

23) שאמר בפירוש שהוא מקדישה לטובת בדק הבית.

24) בניגוד למקדיש בהמה תמימה למזבח, שאינה נפדית אלא כשתומם. שבקדושת בדק הבית, שאינה קדושת הגוף אלא קדושת דמים, אין לחלק בפדיונה בין תמימה לבעלת מום. 25) אם הוא זכר לעולה ולאשם ואם היא נקבה לחטאת ולשלמים. 26) "המתפיס תמימים לבדק הבית כשהם נפדים אינם נפדים אלא למזבח" ומכאן, שנפדים אפילו כשהם תמימים, שהרי בעלי מומין אינם ראויים למזבח.

1 **ו. וּמִנַּיִן שֶׁאָסוּר לְהַקְדִּישׁ תְּמִימִין לְבֶדֶק הַבַּיִת?**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט[27] נְדָבָה תַּעֲשֶׂה**
3 **אֹתוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[28] לָמְדוּ: נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת[29].**
4 **וְכֵן הַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא קָדֶשֶׁת דָּמִים, שֶׁאֵין**
5 **מַקְרִיבִין בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ[30]. שֶׁנֶּאֱמַר 'אֹתוֹ' - אוֹתוֹ[31]**
6 **אַתָּה עוֹשֶׂה נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְאֵין אַתָּה עוֹשֶׂה**
7 **תְּמִימִים נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת. וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה**
8 **- כַּעֲשֵׂה הוּא[32].**

27) אלו הם בעלי מומים: שרוע - אבר אחד גדול מחבירו, קלוט - שפרסותיו קלוטות (אינן סדוקות) כשל חמור. 28) מתורה שבעל פה, שנתפרשה למשה מסיני. 29) לדמי קדשי בדק הבית. 30) שנאמר "ואשה לא תתנו מהם (מבעלי מומים) על המזבח לה'". 31) אותו בעל מום. 32) ואף על פי שרבי יהודה אומר שם: שעובר בלא תעשה, שנאמר: "אל משה לאמר" "לא - אמור" בדברים, כלומר, אמור לישראל, שיש כאן איסור לאו, אולם ב"תורת כוהנים" לפסוק זה, אמרו בפירוש: "וחכמים אומרים אינו בלא תעשה" ופסק רבינו כחכמים (תורה תמימה). וכבר קדמו ה"משנה למלך" בזה.

9 **ז. הַמַּקְדִּישׁ אֶת בְּהֶמְתּוֹ סְתָם, אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ אֶת נְכָסָיו**
10 **סְתָם[33] - רוֹאִין כָּל בְּהֵמָה תְּמִימָה הָרְאוּיָה לְהַקְרִיב**
11 **עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, זְכָרִים יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי עוֹלוֹת[34]**
12 **וְיַקְרִיבוּ אוֹתָן עוֹלוֹת, וְהַנְּקֵבוֹת[35] יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי**
13 **שְׁלָמִים[36] וְיַקְרִיבוּ אוֹתָן שְׁלָמִים, וְהַדְּמִים יִפְּלוּ לְבֶדֶק**
14 **הַבַּיִת[37]; שֶׁסְּתָם הֶקְדֵּשׁוֹת - לְבֶדֶק הַבַּיִת. וְעַל זֶה**
15 **נֶאֱמַר: וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה',**
16 **כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ. כְּלוֹמַר: כָּל**
17 **הָרָאוּי לְקָרְבָּן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ יִקְרַב[38].**

33) ולא פירש אם לקדשי מזבח או לקדשי בדק הבית הקדיש. 34) ליחיד הרוצה להביא קרבן עולה. 35) שאינן ראויות לעולה, שהיא מן הזכרים. 36) הבאים גם מן הזכרים וגם מן הנקבות. 37) וכרבי אליעזר, האומר סתם הקדש לבדק הבית, אפילו בדבר הראוי למזבח. 38) כמשמעות הכתוב: "יהיה קדש". דרשה זו לא נמצאת בשום מקום, אולם הנצי"ב בפירושו לתורה "העמק דבר" לפסוק זה מוכיח, שכן הוא פשוטו של מקרא, שהרי כל הפרשה מדברת בקדשי בדק הבית, ומדוע כתוב בפסוק שאחרי זה: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" והלא דין תמורה אינו נוהג אלא בקדשי מזבח? אלא על כורחך כוונת הכתוב, שאפילו הקדיש לבדק הבית, הואיל והם תמימים, אינם יוצאים מידי מזבח לעולם. וראה בתוספות לזבחים נט. דיבור המתחיל עד שלא נבנה, שכל הדין הזה אינו אלא מדרבנן.

18 **ח. הִקְדִּישׁ נְכָסָיו סְתָם, וְהָיוּ בָהֶן יֵינוֹת וּשְׁמָנִים**
19 **וּסְלָתוֹת[39] וְעוֹפוֹת הָרְאוּיִין לִקָּרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[40] -**
20 **יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין וְיַקְרִיבוּ אוֹתָן, וְהַדְּמִים**
21 **יִלָּקַח בָּהֶן זְכָרִים וְיִקְרְבוּ עוֹלוֹת.**

39) והם דברים הראויים למזבח, למנחות ונסכים. 40) תורים ובני יונה.

22 **ט. וּמִפְּנֵי מָה יִקְרְבוּ דְּמֵי אֵלּוּ עוֹלוֹת[41], וּדְמֵי**
23 **הַבְּהֵמָה הַתְּמִימָה יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת? לְפִי שֶׁהַבְּהֵמָה**
24 **הַקְּדוֹשָׁה לַמִּזְבֵּחַ, אִם נָפַל בָּהּ מוּם - יֵשׁ לָהּ**
25 **פִּדְיוֹן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[42]; וְהַסֹּלֶת וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן**
26 **וְהָעוֹפוֹת שֶׁנִּפְסְלוּ[43] - אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר:**
27 **וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה[44] וְגוֹמֵר; כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּכְלַל**
28 **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה - יֵשׁ לָהּ פִּדְיוֹן, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל**
29 **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה - אֵין לָהּ פִּדְיוֹן[45].**

41) ואינם נופלים לבדק הבית. 42) ודברים שיש להם פדיון חלה קדושתם על פדיונם ונעשית בהם מצוותם. 43) שנטמאו, והעופות - נחסר מהם אבר, או שנולדה בהם אחת מן הטריפות, אבל המומים אינם פוסלים בהם. 44) "לא נאמר פדיון אלא בבהמה". 45) "כל שישנו בהעמדה - נערך, ואלו (הסולת והיין והשמן) אינם בכלל העמדה לפיכך אינם נפדים לעולם". ומתוך שאין להם פדיון, אין הקדושה חלה על דמיהם, ואפילו יפלו לבדק הבית לא נעשית בהם מצוותם ולפיכך יביא בדמיהם עולות, ובירושלמי אמרו: "נאמר "לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה" - הכול קרב עולה (כל מה שנודרים מדברים הנקרבים לה' אפילו יינות ושמנים יהיו לעולה), יכול אפילו עופות? (יקריב בדמיהם, או אם הקדיש עוף יקריבנו עולה) תלמוד לומר בבקר בכשבים וגו' אינו מקריב אלא בהמה בלבד, ועיקר הטעם, מפני שאין אלו בני פדיון, אין קדושתם חלה על צרכי בדק הבית.

30 **י. הִקְדִּישׁ נְכָסָיו סְתָם, וְהָיְתָה בָהֶן הַקְּטֹרֶת שֶׁנּוֹתְנִין**
31 **לָאֲמָנִין[46] בִּשְׂכָרָן[47] עַד שֶׁיַּחְזִרוּ[48] וְיִקְחוּ אוֹתָהּ[49], כְּמוֹ**
32 **שֶׁבַּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים[50] - הֲרֵי זוֹ[51] תִּנָּתֵן לָאֲמָנִין בִּשְׂכָרָן,**
33 **כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין בְּמוֹתַר הַקְּטֹרֶת[52]. וְכֵן עוֹשִׂין אִם יֵשׁ**
34 **בִּנְכָסָיו אֶחָד מִסַּמָּנֵי[53] הַקְּטֹרֶת.**

46) העוסקים בפיטום (מיזוג הסממנים) הקטורת. 47) שכר עבודתם. 48) הגזברים. 49) מכסף התרומה החדשה שבלשכה. 50) שכך היו עושים הגזברים במותר הקטורת, שנשארה בכל שנה, כדי להקטירה לשנה הבאה. שאין לך שנה, שאין בה מותר, שהקטורת הייתה נעשית שס"ח מנים. שס"ה - כנגד ימי החמה, מנה ליום, ושלושה מנים יתירים שמהם כהן גדול מכניס מלוא חפניו ביום הכיפורים ולא היו נכנסים כולם בחפניו ונשאר המותר. ועוד, בכל שנה פשוטה היה מותר, שאין מספר ימיה אלא

שנ"ד, ואותו מותר לא היה ראוי לשנה הבאה מניסן ואילך, שהרי צריך לחדש ולהביא קרבן וקטורת מתרומה חדשה, היו מפרישים מן הלשכה שקלים לצורך שכר האומנים, והרי הם חולין. ואחרי שזכו הגזברים בשקלים לצורך האומנים, היו מחללים הקטורת על אותם השקלים, והיו נותנים הקטורת לאומנים בשכרם, נמצאת הקטורת חולין בידם, ואחרי כן היו חוזרים וקונים אותה מהאומנים בכסף התרומה החדשה. 51) הקטורת, שהייתה בידי אומן הקטורת, שהקדיש נכסיו, ונמצאת בנכסיו קטורת שקיבל בשכרו. 52) בכל מותר הקטורת שבכל שנה. שאי אפשר למכרה ליחיד ולהביא בדמיה עולות, או שיפלו לבדק הבית, כי אין היחיד מתנדב קטורת, נמצא, מוכרים אותה לציבור לצרכי קטורת ונותנים אתה לאומנים בשכרם וחוזרים וקונים אותה מהתרומה החדשה להקטירה לשנה הבאה. 53) שאינו מקטורת מפוטמת שבמקדש, אלא סממן פרטי חילוני משלו, נותנים אותו לאומני הקטורת בשכרם וחוזרים ולוקחים אותו מידם מכסף התרומה החדשה ומשתמשים בו לפיטום הקטורת.

יא. הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה תְּמִימָה לַמִּזְבֵּחַ, וְנָפַל בָּהּ מוּם וְנִפְסְלָה[54] - הֲרֵי זוֹ נֶעֱרֶכֶת[55] וְנִפְדֵּית[56]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה[57] אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה', וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה וְגוֹמֵר. וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ קָרְבָּן אַחֵר כְּמוֹתָהּ.

54) להקרבה, שאין בעל מום קרב על המזבח. 55) על ידי כהן. 56) מוכרים אותה ויוצאת לחולין. 57) שאין הכתוב מדבר בבהמה טמאה ממש, שהרי אמורה היא במקום אחר: "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך" על כורחך בבהמה טהורה שהוממה ונפסלה הכתוב מדבר, וקוראה הכתוב: טמאה. ומכאן, הלשון: "ירעו עד שיסתאבו" המצוי בתלמוד במקום: עד שיוממו.

יב. כָּל הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ, בֵּין טְהוֹרָה בֵּין טְמֵאָה, בֵּין קָדְשֵׁי (בֶּדֶק) הַבַּיִת[58] בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם, אוֹ תְּמִימָה הָרְאוּיָה לִקָּרֵב[59] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי זוֹ צְרִיכָה הַעֲמָדָה בְּבֵית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ, אִם מֵתָה[60] הַבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּעָרֵךְ וְתִפָּדֶה[61] - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ אַחַר שֶׁמֵּתָה[62], אֶלָּא תִּקָּבֵר[63]. אֲבָל אִם הִקְדִּישׁ שְׁחוּטָה אוֹ נְבֵלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת[64] - הֲרֵי זוֹ תִּפָּדֶה כִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין[65].

58) לאחר שהקדישה למזבח. 59) והקדישה לדמיה. 60) ואינה ראוייה עוד להעמדה. 61) ואפילו הועמדה והוערכה, אלא שלא הספיקו לפדותה עד שמתה. 62) ואפילו נשחטה. 63) "והעמיד - והעריך - את שיש לו עמדה יש לו ערכה ואת שאין לו עמדה אין לו ערכה". 64) שדמיהם יפלו לבדק הבית. 65) שחלה עליהם קדושת בדק הבית ונפדים ללא עמדה. והראב"ד מעיר שאפילו אם הקדישם למזבח (=לדמיהם) ואפילו הקדישם כשהם חיים, כל שקדם מומם להקדישם - ייפדו ללא עמדה, שכלל הוא "בעלי מומים מעיקרם (=מתחילתם) לא היו בכלל העמדה והערכה" שהרי זה כמקדיש עצים ואבנים, שאינם ראויים למזבח ונפדים ללא עמדה. ומרן הכסף משנה מיישב דברי רבינו, שנקט בלשונו: "לבדק הבית", שכן זהו המנהג, להקדיש מינים אלו רק לבדק הבית, ואין דרך העולם להקדיש שחוטה או נבילה למזבח. אבל וודאי יודה רבינו שאם הקדישם למזבח ייפדו, שכן כתב: "ואם מתה קודם שתיפדה נפדית אחר שתמות, שהרי לא חלה קדושה גמורה על גופה (של בעלת מום מתחילתה - שהוקדשה למזבח), אלא על דמיה, מפני שהייתה בעלת מום קבוע" הרי כל שקדם מומה להקדישה שלא הייתה ראוייה כלל למזבח, כשתמות, נפדית היא ללא העמדה. אמנם כשתיפדה בחייה תצטרך העמדה והערכה.

יג. שָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם[66] אוֹ רֹב שְׁנַיִם[67] וַעֲדַיִן הִיא מְפַרְכֶּסֶת[68] - הֲרֵי הִיא כְּחַיָּה לְכָל דְּבָרֶיהָ[69] וְנֶעֱרֶכֶת. וַהֲרֵי הִיא בִּכְלַל וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ עַד שֶׁתָּמוּת.

66) שני סימני השחיטה הוושט והגרגרת. 67) שהשחיטה כשרה גם בחיתוך רוב הסימנים. 68) מפרפרת בידיה וברגליה. 69) "בהמה או חיה טמאה שנשחטה אינה מטמאה משום נבילה כל זמן שהיא מפרכסת עד שיתיז את ראשה". וראוי להעיר, שדעת התוספות בבבא קמא עו. דיבור המתחיל שחיטה, שכל שנשחטה כהלכתה על ידי ישראל, אינה נערכת ואינה נפדית, והרי היא כמתה ממש, ולא אמרו: "מפרכסת כחיה" אלא בשחיטת בהמה טמאה, או בטהורה ונשחטה על ידי גוי, שאינה שחיטה כשרה המתרת לאכילה, ולפיכך כל שלא מתה הרי היא כחיה.

יד. הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה תְּמִימָה לְדָמֶיהָ - הֲרֵי זוֹ נִתְקַדֵּשׁ גּוּפָהּ. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: דְּמֵי בְּהֵמָה זוֹ הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ[70] - הִיא עַצְמָהּ תִּקָּרֵב[71]. הִקְדִּישׁ אֶחָד מֵאֵבָרֶיהָ לְדָמָיו, וְאָמַר: דְּמֵי רַגְלָהּ שֶׁל פָּרָה זוֹ הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ - הֲרֵי זוֹ סָפֵק אִם פָּשְׁטָה קְדֻשָּׁה בְּכֻלָּהּ אוֹ לֹא פָּשְׁטָה[72]. וּלְפִיכָךְ תִּקָּרֵב[73] וְלֹא תִּפָּדֶה.

70) שאמכרנה ואביא בדמיה עולה. 71) מתוך שירדה עליה קדושת דמים, ירדה עליה גם קדושת הגוף, והואיל והיא עצמה ראוייה להיקרב אינה יוצאה מידי מזבח. אבל אם הייתה בעלת מום, תימכר ויביא בדמיה עולה. 72) ספק אם אומרים: מתוך שנתקדשה מקצתה, פשטה קדושה בכולה, ומתוך שנתקדשה קדושת דמים, נתקדשה גם קדושת הגוף, או שמא "מתוך" (=מיגו) אחד - מועיל, שני "מתוך" לא מועילים, שהרי אתה צריך לומר: מתוך שחלה קדושה על הרגל פשטה קדושה בכולה, ומתוך שקדשה לדמיה, קדשה גם קדושת הגוף. 73) היא עצמה, שמא פשטה קדושה בכולה, ואינה יוצאה לחולין על ידי פדיון, ככל קדושת הגוף שאינה נפדית כשהיא תמימה. וה"אור שמח" גורס בדברי רבינו כאן: "ספק אם פשטה קדושה בגופה או לא" כלומר, זה וודאי שאומרים מתוך שנתקדשה מקצתה נתקדשה כולה לדמיה, רק הספק הוא אם אומרים את ה"מתוך" השני, מתוך שנתקדשה לדמיה נתקדשה לגופה, כי אולי אין אומרים "מתוך" שתי פעמים.

טו. וְכֵיצַד עוֹשִׂין[74]? מוֹכְרִין אוֹתָהּ כֻּלָּהּ לְמִי שֶׁיַּקְרִיב אוֹתָהּ[75], וְדָמֶיהָ חֻלִּין[76] חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ אֵבֶר[77]. וְאִם הָיָה אֵבֶר שֶׁהַנִּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ[78] - פְּשִׁטָה קְדֻשָּׁה בְּכֻלָּהּ[79].

74) שהרי אין למכרה ולהוציאה לחולין, שמא פשטה קדושת הגוף בכולה, וגם אין לחייבו להקריבה כולה כמות שהיא, שמא לא קדשה אלא רגלה בלבד ואין לו להפסיד כל בהמתו. 75) שנדר להביא עולה. 76) אין הדמים נתפסים בקדושת עולה, שאפילו "המוכר עולתו (ממש) לא עשה כלום ודין תורה שיחזרו המעות חולין", כל שכן זו, שהיא רק ספק עולה, ומוכרה להקריבה עולה, אין הדמים נתפסים בקדושת עולה. 77) שהוא קדוש ואינו יכול למכרו. ושאלו: הלא הקונה עולה זו מקריב בהמה מחוסרת אבר, שאותו אבר לחובת המוכר הוא קרב, והלוקח נָדַר להביא עולה שלימה? ובירושלמי הובא ברש"י שם, מתרצים: כגון שנדר הקונה להביא שווה זוז מבהמה לעולה, והרי יש בבהמה זו כדי כמה זוזים. 78) כגון לב או כבד. 79) כיוון שאין הבהמה יכולה לחיות בלי אבר זה, הרי זה כאילו הקדישה כולה.

טז. הָיְתָה בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְקָרֵב[80], וְהִקְדִּישׁ אֵבֶר מֵאֲבָרֶיהָ לְדָמָיו[81], בֵּין שֶׁהַנִּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ בֵּין שֶׁהַנִּשָׁמָה אֵין תְּלוּיָה בּוֹ - לֹא נִתְקַדֵּשׁ אֶלָּא דְּמֵי אוֹתוֹ אֵבֶר בִּלְבַד[82]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: דְּמֵי רֶגֶל פָּרָה זוֹ אוֹ דְּמֵי לִבָּהּ הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ - הוּא וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁתָּפִין בָּהּ[83].

80) על המזבח. 81) שיימכר ויביאו בדמיו עולה. 82) כיוון שאינו ראוי לעלות על המזבח מחמת מומו, אין לומר בו פשטה קדושה בכולו. 83) לא שותפות לחצאין, אלא כל אחד זוכה בשלו.

יז. וְכֵן הָאוֹמֵר: רֹאשׁ עֵבֶד זֶה אוֹ לֵב חֲמוֹר זֶה הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ[84], אוֹ שֶׁאָמַר: רֹאשִׁי הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בִּדְמֵי רֹאשׁוֹ[85]. וְרוֹאִין כַּמָּה יִשְׁוֶה אוֹתוֹ אֵבֶר אִלּוּ הָיָה נִמְכָּר[86], וְיָבִיא בְּדָמָיו קָרְבָּן.

84) דמיו יהיו קודש להקריבם עולה. 85) מכיוון שאינם ראויים להקרבה, אין לך מום גדול מזה, ולא נתקדשו אלא דמי אותו אבר בלבד. 86) הראב"ד שואל: מה ישווה אדם כאשר יוסר ראשו ואפילו לכלבים אינו ראוי שהרי אסור ליהנות מן המת, אכן, כוונת רבינו שימכרו את העבד לאחר, הגוף - לקונה, והראש יישאר למוכר, שאם הוא תורגמן או זמר או צופה למרחוק יהיה למוכר, ומה שישתכר בשאר אברי הגוף יהיה לקונה. וכן כתבו התוספות "שישומו אותו אבר שמכר לאיזו מלאכה הוא ראוי" והכוונה, כשהוא חכם, וממציא המצאות, ויכולים ליהנות ממנו עצה, שיש בה תועלת, כמו שישנם כמה שרים יועצים ואינם ראויים לעשות מלאכה אחרת, אלא זו שבראש. ולדעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו, הכוונה שהמקדיש וההקדש שותפים הם לחצאים ממש, מכיוון שהקדיש אבר שהנשמה תלוייה בו, ואי אפשר להתקיים זה בלא זה, על כורחך חולקים הם בשווה. ומה שכתב רבינו: "אינו חייב אלא בדמי ראשו" לא התכוון לומר, אלא שאינו חייב בכולו כשם "שהוא חייב בכולו" בהלכה הבאה. וראייה לדבריו, דברי רבינו בהלכות מכירה פרק כז הלכה ח "האומר לחבירו ראש עבד זה או ראש חמור זה אני מוכר לך הרי זה מכר חציו, וכן הדין בכל אבר שהנשמה תלוייה בו.

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[87]? בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[88]; אֲבָל בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, הָאוֹמֵר: דְּמֵי רֹאשׁ חֲמוֹר זֶה אוֹ כְּבֵדוֹ הֶקְדֵּשׁ[89], אוֹ דְּמֵי רֹאשׁ עֶבֶד זֶה אוֹ כְּבֵדוֹ הֶקְדֵּשׁ, הוֹאִיל וְהוּא דָּבָר שֶׁהַנִּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּדְמֵי כֻּלּוֹ[90]. שֶׁכָּל הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת קְדֻשַּׁת דָּמִים הוּא[91].

87) שאינו חייב אלא בדמי האבר שהקדישו לדמיו. 88) שהקדישו, לדמיו, לצרכי עולות למזבח, ולפיכך אפילו הקדיש אבר שהנשמה תלוייה בו לא נתקדש אלא אותו אבר בלבד שלא מצינו בתורה דין זה שיהא הגוף נידון אחרי אבר שנפשו תלוייה בו, בקדשים כאלו. 89) וסתם הקדש לבדק הבית. 90) שנאמר "בערכך נפשות" לומר שערך כל הגוף נמשך אחרי ערך אבר שהנפש תלוייה בו, שאם אמר ערך לבי עלי נותן ערך כולו. 91) לדעת הרדב"ז נתכוון רבינו, כיוון שהקדיש לבדק הבית, הקדיש את דמיו, וכיוון שהקדיש אבר שהנשמה תלוייה בו הרי זה ממילא כאילו הקדישו כולו, שהרי כל דמיו תלויים באבר זה, טול ממנו אבר זה אין לו דמים ושיווי כלל.

יט. הָאוֹמֵר: עֶרְכִּי עָלַי לַמִּזְבֵּחַ[92] - מֵבִיא בְּעֶרְכּוֹ קָרְבָּן. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לְעֶרֶךְ שָׁלֵם[93] - הֲרֵי זֶה דְּבַר סָפֵק אִם נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד[94], הוֹאִיל וְהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן עֶרֶךְ, אוֹ אֵינוֹ נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד, הוֹאִיל וְלַמִּזְבֵּחַ נָדַר[95]. וְכָךְ הַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לַמִּזְבֵּחַ[96] - הֲרֵי זוֹ נִפְדֵּית, וְהַדָּמִים יָבִיאוּ בָּהֶן עוֹלוֹת לַמִּזְבֵּחַ. וְיֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִם פּוֹדִין אוֹתָהּ בְּעֶרֶךְ הַקָּצוּב בָּהּ[97] אוֹ פּוֹדִין אוֹתָהּ בְּשָׁוְיָהּ, הוֹאִיל וְלַמִּזְבֵּחַ הִקְדִּישׁ[98]. וְדָנִין בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לְהַחְמִיר[99].

92) שכסף ערכי יהא קרבן למזבח. 93) הקצוב בתורה. 94) לפי יכולתו הכספית, שאם אין לו את כל הסכום, נותן מה שבידו ונפטר. 95) ולא מצינו פדיון בקרבן מזבח אלא לפי שוויו. 96) שכסף שדהו יהא קרבן למזבח. 97) חמישים שקל לזרע בית כור. 98) ולא מצינו בקרבנות מזבח שהוממו, שיפדו פחות משווים. 99) שבהקדש אומרים "יד הקדש על העליונה". ואם טובת ההקדש, שלא ישלם לפי שכר קצוב, אלא לפי דמי השדה וטיבה, הרי זה משלם כפי דמיה העולים על השכר הקצוב בתורה. והוא הדין להיפך.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) איזה חרם הוא לבדק הבית ואיזה חרם ניתן לכהנים, מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים, שהקדש בדק הבית חל על קדשי מזבח ולא להיפך, דין המקדיש עבדו ושפחתו הכנענים, ומשפט המקדיש את עצמו, שאין אדם מקדיש

דבר שאינו שלו, ואינו ברשותו, אעפ"י שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם נדר להקדישו – חייב להקדישו כשיבוא לעולם משום נדרו, ראיה לדבר מיעקב אבינו, הקדש בטעות אינו הקדש, והמתפיס בטעות הרי זה מותפס וקדוש.

א. אֶחָד הָאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת[2], אוֹ חֵרֶם[3] לְבֶדֶק הַבַּיִת, אוֹ חֵרֶם לַשָּׁמַיִם[4]; וְכֵן בְּכָל נְכָסָיו, אִם אָמַר כָּל נְכָסָיו הֶקְדֵּשׁ[5] אוֹ חֵרֶם לְבֶדֶק הַבַּיִת אוֹ חֵרֶם לַשָּׁמַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת[6]. אֲבָל אִם אָמַר חֵרֶם סְתָם[7] - הֲרֵי אֵלּוּ לַכֹּהֲנִים[8]. שֶׁסְּתָם חֲרָמִים - לַכֹּהֲנִים[9]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה[10].

2) לצרכי תיקון בנין בית המקדש ושכלולו, מלשון הכתוב (מלכים־ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית". 3) הקדש. חרם - הבדלה והפרשה, הסרת הדבר ממציאותו לענין אחר, אם מחול לקודש, ככתוב (מיכה ד, יג) "והחרמתי לה' בצעם": אם מחיים למות, ככתוב (יהושע י, מ) "ואת כל הנשמה החרים" (הכתב והקבלה, ויקרא כז, כט). 4) לה', השוכן בשמים. 5) אע"פ שאינו רשאי להקדיש כל נכסיו, כמבואר להלן ה"ב. 6) שאם "סתם הקדש לבדק הבית", כמבואר לעיל פ"ח, ה"ז, ובביאורנו שם, כל־שכן כאן, שפירש ואמר לבדק הבית או "לשמים". 7) ולא פירש למי. 8) ניתנים מתנה לכהנים שבאותו משמר, כמבואר בסמוך ה"ה, ולהלן ה"ד יתבארו ההבדלים בין חרמי שמים לחרמי כהנים. 9) משנה בערכין כח: כחכמים. ואע"פ שנאמר (ויקרא כז, כח) "כל חרם קודש קדשים הוא לה'"? נתכוון הכתוב לומר, שהחרם חל על קדשי קדשים, כמבואר להלן הי"א (שם). 10) אמנם במשנה שם, דרשו זה מפסוק אחר (ויקרא כז, כא) "והיה השדה... כשדה החרם לכהן", אבל כדברי רבינו נמצא בספרי זוטא במדבר, לפסוק זה, "מניין שאם החרים אדם כל נכסיו... כל חרם בישראל לך יהיה - מלמד, שסתם חרמים לכהנים".

ב. מַחֲרִים אָדָם מִן בְּקָרוֹ[11] וּמִצֹּאנוֹ וּמֵעֲבָדָיו וּמִשִּׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים[12] וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ. אֲבָל לֹא יַחֲרִים כָּל בְּהֶמְתּוֹ, וְלֹא כָּל עֲבָדָיו, וְלֹא כָּל שְׂדוֹתָיו, וְלֹא כָּל מִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִשְּׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין; שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ[13]. וְאִם הֶחֱרִים אֶת הַכֹּל, אֲפִלּוּ הֶחֱרִים כָּל נְכָסָיו - הֲרֵי אֵלּוּ מֻחְרָמִין[14]. בֵּין שֶׁהֶחֱרִים לַכֹּהֲנִים בֵּין שֶׁהֶחֱרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת.

11) מקצת בקרו. 12) הקנויים לו קנין הגוף, אבל לא העברים, "שאין אדם מקדיש דבר שאין גופו שלו", להלן הכ"א. 13) "ולא כל אשר לו" (ערכין כח.) ושם אמרו: מכל אשר לו - ולא כל אשר לו (כל המטלטלין = רש"י). מאדם - ולא כל אדם (= עבדיו הכנענים). משדה אחוזה - ולא כל שדה אחוזה. והשווה לקמן פ"ח, הי"ג. 14) תוספתא ערכין פ"ד, מ"י, וכן מפורש במשנה ערכין כג: המקדיש נכסיו מעלין לו תפיליו (מרכבת המשנה).

ג. וְכָל מִי שֶׁהֶחֱרִים אוֹ הִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו - לוֹקְחִין כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, וַאֲפִלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ[15], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר כְּלֵי אֻמָּנוּתוֹ וּבִגְדָיו; שֶׁהַכֹּל הֶקְדֵּשׁ אוֹ חֵרֶם[16].

15) משנה שם, וילווה מעות ויפדה אותן מן ההקדש (רש"י לבבא קמא קב:), שהמקדיש נכסיו, סובר מצוה הוא עושה, ודעתו גם על תפיליו (בבא קמא שם). 16) שאפילו בחייבי ערכין לוקחים אותם מהם, כמבואר לעיל פ"ג, הט"ז־יז אע"פ שמשאירים לו תפיליו, כמבואר שם הט"ו.

ד. מַה בֵּין חֲרָמֵי כֹּהֲנִים[17] לְחֲרָמֵי שָׁמַיִם? שֶׁחֲרָמֵי שָׁמַיִם - הֶקְדֵּשׁ[18], וְנִפְדִּין[19] בְּשָׁוֵיהֶן, וְיִפְּלוּ הַדָּמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת[20], וְיֵצְאוּ הַנְּכָסִים לְחֻלִּין; וְחֲרָמֵי כֹּהֲנִים - אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן לְעוֹלָם[21], אֶלָּא נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים כַּתְּרוּמָה[22]. וְעַל חֵרֶם כֹּהֲנִים הוּא אוֹמֵר: לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל - לֹא יִמָּכֵר לְאַחֵר, וְלֹא יִגָּאֵל לַבְּעָלִים[23].

17) שהחרים נכסיו כדי לתתם לכהן. 18) ואסור ליהנות מהם בלא פדיון, בניגוד לחרמים שהגיעו ליד כהן, הרי הם כחולין, כשאר ממונו של כהן. 19) מידי הגזבר, ע"י הבעלים או ע"י אחרים. 20) שעל דעת כן החרימם, שדמיהם יהיו לחיזוק בדק הבית. 21) כל עוד שלא נתנם לכהן אינו יכול לפדותם. אבל משהגיעו ליד כהן, יכול הכהן למכרם לכל מי שירצה (רש"י לבכורות לב.) וכן בתוספתא ערכין פ"ד, מי"א. 22) שאינה נפדית (משנה בערכין כח:). אבל אינם אסורים לזרים כתרומה ביד כהן, אלא מיד שהגיעו לרשות כהן, הרי הם מותרים בהנאה לזרים (רדב"ז) וכמבואר בסמוך ה"ה. 23) 'תורת כהנים'לפסוק זה, וכגירסת הגר"א שם. ועל־כרחך בחרמי כהנים הכתוב מדבר, שחרמי בדק הבית ודאי נפדים הם לעשות מהם צרכי בדק הבית (תוספות לערכין כח: דיבור־המתחיל חרמי).

ה. וְאֶחָד הַמַּחֲרִים קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין - הֲרֵי אֵלּוּ נִתָּנִין לְכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר[24] בְּשָׁעָה שֶׁהֶחֱרִים[25]. חֲרָמֵי כֹּהֲנִים, כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּבֵית הַבְּעָלִים[26] - הֲרֵי הֵן הֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶם[27]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'. נְתָנוֹ לַכֹּהֵן - הֲרֵי הֵן כְּחֻלִּין לְכָל דִּבְרֵיהֶם[28]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה[29].

24) מבואר לעיל פ"ד, הכ"ד. 25) אבל אינו נותנם לכל כהן שירצה, שנאמר "כשדה החרם לכהן", ונאמר בגזל הגר (במדבר ה, ח) "האשם המושב לה' לכהן". מה שם, קנאו ה' ונתנו לכהן שבאותו משמר (= שנאמר בו: מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" - הכהן המכפר בו, לו יהיה הקרן והחומש), אף כאן נותנם לכהן שבאותו משמר (ערכין כח:). וגם מטלטלין הושוו לקרקעות בענין זה, כמבואר להלן ה"ז, ולפיכך ניתנים אף הם לכהני אותו משמר (גמרא שם). 26) טרם שהגיעו ליד הכהן. 27) אסורים בהנאה ומועלים בהם. 28) כשאר ממונו, ומוכרם לכל מי שירצה, אפילו לזרים. 29) ערכין כט. וכן בבכורות לב. וברש"י שם.

ו. כֹּהֵן שֶׁהָיְתָה לוֹ שְׂדֵה חֵרֶם[30] שֶׁזָּכָה[31] בָּהּ אַחַר

הַיּוֹבֵל וְהֶחֱרִימָהּ[32] - הֲרֵי זוֹ מֻחְרֶמֶת, וְיוֹצְאָה לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים[33]. שֶׁנֶּאֱמַר: לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ - מְלַמֵּד, שֶׁשְּׂדֵה חֶרְמוֹ לוֹ כִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה לְיִשְׂרָאֵל[34], שֶׁאִם הֶחֱרִימָהּ - הִיא מֻחְרֶמֶת מִיָּד.

30) שהחרימה ישראל והגיעה לחלקו. 31) יש להגיה כאן: או שזכה בה, וכן הנוסח בקרית ספר למבי"ט. והכוונה לשדה אחוזה שהקדישה ישראל לפני היובל, וגאלה אחד מיד ההקדש, והגיע היובל ולא גאלוה בעלים, שיוצאה לכהנים ביובל, כמבואר לעילפ"ד, ה"כ. 32) חרם סתם, שהוא לכהנים. 33) שלא יאמר: הואיל ויוצאת לכהנים, והרי היא תחת ידי, תהא שלי. 34) וסדר הכתוב: "והיה השדה בצאתו ביובל... כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", הרי זה בא ללמד ונמצא למד, להשוות שדה חרם שזכה בה כהן, לשדה אחוזה של ישראל (ערכין כט.).

ז. מָכַר הַכֹּהֵן שְׂדֵה חֶרְמוֹ[35], וְהִקְדִּישָׁהּ לוֹקֵחַ, אֲפִלּוּ הָיָה הַלּוֹקֵחַ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֶחֱרִימוּהָ - הֲרֵי זוֹ[36] כִּשְׂדֵה מִקְנָה[37], וְחוֹזֶרֶת לַכֹּהֵן שֶׁמְּכָרָהּ בַּיּוֹבֵל[38]. אֲבָל קַרְקַע אוֹ מְטַלְטְלִין שֶׁל כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם[39] - אֵינָם מַחֲרִימִין אוֹתָן. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בַּשָּׂדֶה: כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָכֶם[40]; וּמִטַּלְטְלִין הֵקְשׁוּ[41] לְקַרְקָעוֹת בַּחֲרָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ[42] וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ.

35) שזכה מידי ישראל האחרים, או שזכה בה אחר היובל, כבהלכה הקודמת. 36) ובדפוס רומי ובכת"י התימנים: זו. והכוונה לשדה, שלקחה לוקח זה. 37) שלא זכה בה ממורישיו, אלא לקחה מאחר. 38) כמבואר לעיל פ"ד, הכ"ו, שכשיגיע היובל הרי זו חוזרת למוכר, ואינה יוצאה לכהנים, "שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו", ואף כאן שדה זו הרי היא לכהן כשדה אחוזתו (ערכין כו.). 39) שזכו בקרקע ממורישיהם, וכן מטלטליהן שקנו לעצמן. 40) טעות סופר, וצ"ל: להם, כלשון הכתוב. וכן הוא בדפוסים קדומים. ואע"פ שפסוק זה מדבר בשדה הלווים, הוא־הדין לכהנים (לחם־משנה). ולשון המשנה בערכין כח. שממנה מקור הלכה זו: "הכהנים היו מחרימים, שהחרמים שלהם". ומפרש רש"י: שנאמר בהם: כל חרם בישראל לך יהיה, וכיון שהיא שלו, מה הנאה בכך, אם יחרימה, הוא עצמו יזכה בה. ורבינו פסק כדעת רבי יהודה שם, שבין כהנים ובין לויים אינם מחרימים, וראה בתוספות שם עמ' ב דיבור־המתחיל כמאן. שעיקר הטעם הוא מהכתוב, "אחוזת עולם היא להם". ואע"פ שכתוב בלויים, הוא־הדין לכהנים. 41) הושוו. 42) אלו מטלטלין (שם כח.).

ח. הַמַּקְדִּישׁ קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לְבֶדֶק הַבַּיִת - הֲרֵי הַהֶקְדֵּשׁ חָל עֲלֵיהֶן, וְתֵעָרֵךְ הַבְּהֵמָה וְתִפָּדֶה, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְהַבְּהֵמָה תִּקָּרֵב לְמַה שֶּׁהָיְתָה בַּתְּחִלָּה[43]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לַמִּזְבֵּחַ וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אוֹ הֶחֱרִימָם לַכֹּהֲנִים - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[44], וְאֵין הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ וְלֹא הַחֵרֶם[45] חָל עַל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[46].

43) שאין קדושת המזבח נפקעת ממנה כל עוד שהיא תמימה, ולא בא הקדש בדק הבית אלא להוסיף עליה קדושת דמים (משנה בתמורה לב.): "ומקדישין אותם הקדש עילוי". והכוונה לבדק הבית, כמפורש בברייתא בגמרא שם, וכתב ה"קרית ספר": הרי זה כאילו אמר: הרי עלי מנה לבדק הבית, שחייב, כי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. 44) ברייתא שם. 45) חרמי כהנים. 46) שקדושת מזבח או חרמי כהנים אינם התחייבות דרך נדר, אלא קדושת הגוף חלה על הבהמה עצמה. תדע, שהרי אין קדשי מזבח נפדים כשהם תמימים, וגם חרמי כהנים אינם נפדים לעולם, כמבואר לעיל ה"ד, ומתוך שהבהמה כבר הוקדשה לבדק הבית אינה שלו, ואין קדושה נוספת יכולה לחול עליה. אבל קדושת בדק הבית היא כמו נדר, ולפיכך חלה היא על קדושת מזבח, כאמור בביאורנו לעיל אות מ. וראה ב'תוספות' תמורה לב. דיבור־המתחיל מקדישין, טעם אחר בזה: "שבקדשי מזבח יש שם הבעלים לפדותם, כשהוממו (=שהרי רוצה הוא להקריב בהמה אחרת במקומה), אבל בקדשי בדק הבית אין לבעלים עליהם יותר משאר אדם (=שהוא כבר מסר את שלו לגבוה) לפיכך אין בידו להתפיס".

ט. הָאוֹמֵר: שׁוֹר זֶה הֶקְדֵּשׁ[47] לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּשְׁחָטוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָאָה[48]. הִקְדִּישוֹ לַמִּזְבֵּחַ - הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ לַמִּזְבֵּחַ[49]. אֲבָל אִם אָמַר: הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ מֵעַכְשָׁו לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[50], וּשְׁחָטוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָאָה[51]. וְאִם הִקְדִּישוֹ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים לַמִּזְבֵּחַ - אֵינוֹ מֻקְדָּשׁ[52].

47) לבדק הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית, לעיל פ"ה, ה"ז. 48) שעדיין לא חל ההקדש מעכשיו (תוספתא תמורה פ"ג, מ"א). אלא שם כתוב "מותר באכילה", וכתב ה"אור שמח", הואיל ומקדיש זה לוקה משום "לא יחל", שחילל נדרו, הריהו מומר לעבירה כמו גנב, "וצריך ישראל כשר לבדוק את הסכין, ואח"כ יתננה למומר זה לשחוט בה, מפני שחזקתו שאינו טורח לבדוק", כלשון רבינו בהל' שחיטה פ"ד, הי"ד, ולפיכך אם לא נבדקה סכינו - אסור לאכול משחיטתו, ואין השור מותר אלא בהנאה. 49) תוספתא שם, מהטעם האמור, שעדיין לא חלה עליו קדושת בדק הבית. 50) שאם יעברו השלשים יום ולא ימות, יחול עליו ההקדש למפרע. 51) שקדשי בדק הבית שנשחטו אינם ראויים עוד לפדיון, שאינם בני העמדה (לעיל פ"ה, הי"ב) ואין להם תקנה אלא קבורה (לחם־משנה). 52) תוספתא שם, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, כמבואר בהלכה הקודמת. ואע"פ שבהל' גירושין פ"ט, הי"ד כתב רבינו: "אמר הרי זה גיטך מעכשיו או מהיום לאחר מיתתי ומת הרי זו ספק מגורשת, שמא אחר שאמר "מעכשיו" חזר בו מלשון "מעכשיו", וסמכה דעתו על לאחר מיתה", בכל זאת פסק רבינו כאן, שאם הקדישו בתוך שלשים אינו מוקדש, שבהקדש אפילו אם נאמר: "חזר בו מלשון מעכשיו" אין חזרתו מועילה, כדברי רבינו בהל'

מעשה הקרבנות פט"ו, ה"א: "שאין חזרה בהקדש, ואפילו תוך כדי דבור" (הגהות מחנה אפרים).

י. הַמַּקְדִּישׁ עוֹלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת - אֵין בָּהּ אֶלָּא עִכּוּב גִּזְבָּרִין בִּלְבַד[53]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא תִּשָּׁחֵט עַד שֶׁתִּפָּדֶה[54]. לְפִיכָךְ[55], אִם עָבַר וּשְׁחָטָהּ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[56].

53) הגזברים מעכבים את שחיטתה עד שישימוה ויעריכוה כמה היא שוה, כדי לחייב את המקדיש בדמיה, אבל אין מעכבים את שחיטתה עד שיפדוה בעלים, כי אין זה אלא חוב על המקדיש, והוא ישלם לאחר שחיטתה, זהו דין תורה (תמורה לב: וב'תוספות' שם דיבור־המתחיל גופא). 54) שההקדש נתפס על גוף העולה. 55) הואיל ואין זה אלא מדברי חכמים. 56) והוא ישלם דמי שומתה לאחר זמן (תמורה שם).

יא. מַחֲרִים אָדָם בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[57] בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים[58], בֵּין חֲרָמֵי כֹּהֲנִים בֵּין חֲרָמֵי בֶדֶק הַבַּיִת[59]. וְאִם הָיוּ קָדָשִׁים שֶׁהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[60] - נוֹתֵן אֶת דְּמֵיהֶן בֵּין לַכֹּהֲנִים בֵּין לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְיִקְרְבוּ אוֹתָן הַקֳּדָשִׁים אַחַר שֶׁיִּפָּדוּ לְמַה שֶׁהֵן[61].

57) כגון עולה. 58) כגון שלמים ותודה. 59) כלומר, מתפיס את הקדשים האלה לחרמים, שהם: או חרמי כהנים או חרמי בדק הבית (משנה בערכין כח:), שנאמר: כל חרם, קודש קדשים הוא לה'. על הכל חל חרם, אפילו על קדשי קדשים (שם וברש"י לתמורה לב.). 60) כגון שנדר הרי עלי עולה, והפריש בהמה לנדרו, ואח"כ החרימה, הואיל ואם מתה או נגנבה, הוא חייב להביא אחרת לנדרו, נמצאת שלו היא. 61) שאין משנים אותה לקדושה אחרת, כמבואר בתמורה לב. ולא חל החרם אלא על דמיה.

יב. הָיוּ נְדָבָה[62] וְהֶחֱרִימָן - כֵּיצַד פּוֹדִין אוֹתָן? אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּבְהֵמָה זוֹ לְהַעֲלוֹתָהּ עוֹלָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בָּהּ[63], וְכָל הַנּוֹתֵן אוֹתוֹ שִׁעוּר[64] - יַקְרִיב בְּהֵמָה זוֹ נְדָבָה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה.

62) שאמר הרי אלו עולות, ואינו חייב באחריותם אם מתו, נמצאו אינם שלו, ואיך יחול החרם עליהם? 63) אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא בהמה בזול נוטלה להקריבה דורון לקונו, שגם מקדיש זה אחר שהפריש לנדבתו יצא ידי חובתו, ואם תמות אינו חייב להביא אחרת במקומה, ולא הפסיד אלא שלא הקריב דורון לקונו, וזוהי "טובת ההנאה" שיש לו עדיין בנדבתו. 64) כלומר, אין כופים את המקדיש לפדותה בדמים הללו ולהקריבה, כיון שאינה אלא נדבה וכבר נפטר מחיובו, אלא כל שיתן דמיה לכהנים או לבדק הבית יקריבנה. אבל בהלכה הקודמת המדברת ב"נדר" שחייב באחריותה, כופים את המתפיס שיפדנה ויקריבנה, כדי לקיים נדרו. ורש"י בערכין כח: מפרש, שהמקדיש עצמו יתן דמיה, כדי טובת הנאה שיש לו בה, שיקריב דורון לקונו. ואמנם, אם לא ירצה לפדותה, יודה רש"י לרבינו, שגם אדם אחר יכול לפדותה ויקריבנה (משנה־למלך). והדמים יפלו לכהנים או לבדק הבית.

יג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱרִים אֶת בְּכוֹר בְּהֵמָה לַשָּׁמַיִם, בֵּין שֶׁהָיָה תָּמִים בֵּין שֶׁהָיָה בַּעַל מוּם[65] - הֲרֵי זֶה מֻחְרָם[66]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהֶחֱרִימוֹ הַכֹּהֵן לַשָּׁמַיִם אַחַר שֶׁבָּא לְיָדוֹ[67].

65) ששניהם מתנה הם לכהן,אלא שאם היה תמים - מקריבים את דמו ואימוריו למזבח. 66) ופדייתו מבוארת להלן הי"ד. 67) שהוא שלו, וכשנפל בו מום הרי הוא כשאר נכסיו, הל' בכורות פ"א, ה"ג.

יד. וְכֵיצַד פּוֹדִין אוֹתָן[68]? אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּבְכוֹר זֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ וְתִהְיֶה הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לִתְּנוֹ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, לִקְרוֹבוֹ[69] אוֹ לְרֵעוֹ[70], וְכָל הַנּוֹתֵן אוֹתוֹ שִׁעוּר - יִקַּח הַבְּכוֹר וְיִתְּנֶנּוּ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה. וְיִפְּלוּ הַדָּמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת[71].

68) כשישראל החרימו, והרי אינו שלו, אלא של כהן, נמצא שגופו אינו מוחרם. 69) לבן בתו כהן או לבן אחותו. 70) אבל הכהן עצמו, אסור לו ליתן כסף לישראל שיתן לו או לחברו הכהן בכור זה, שזה נראה ככהן המסייע בגורן לדוש ולזרות כדי שיתנו לו התרומות בשכרו, ואסור, כמבואר בהל' תרומות פי"ב, הי"ח והל' בכורות פ"א, הי"ד. 71) משנה בערכין כח:, ורש"י מפרש שם: שאותה טובת הנאה, שהישראל בעל הבכור יכול לקבל מאחר, יתן בעל הבכור לכהן בשביל החרם. עוד חילוק ישנו, שרש"י מפרשה לענין חרמי כהנים, ורבינו מסבירה לענין חרמי שמים, שהם לבדק הבית.

טו. הַמַּחֲרִים אֶת הַמַּעֲשֵׂר[72] - הֲרֵי זֶה כְּמַחֲרִים שַׁלְמֵי נְדָבָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[73].

72) מעשר בהמה, ודינו כשלמים, שנאכל לבעלים, ואין לכהנים בו כלום, אלא כולו לבעלים כפסח (הל' בכורות פ"ו, ה"ד). 73) שאם ימות, אינו חייב להקריב אחר במקומו, ולפיכך אומדים כמה אדם רוצה ליתן בבהמה זו להקריבה שלמים, והדמים יפלו לבדק הבית (רדב"ז).

טז. הַמַּקְדִּישׁ שִׁקְלוֹ[74] לְבֶדֶק הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה[75] קֹדֶשׁ[76]. הִקְדִּישׁ בְּכוּרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת - אֵינָן קֹדֶשׁ[77]. אֲבָל אִם הִקְדִּישָׁן הַכֹּהֵן אַחַר שֶׁבָּאוּ לְיָדוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ קֹדֶשׁ[78].

74) שהוא חייב באחריותו עד שיגיע ליד גזבר ההקדש, כמבואר בשקלים פ"ב, מ"א. 75) בכת"י תימן: הרי זה. 76) שקלים פ"ח, מ"ח וכפירוש רבינו שם, שהשקל הוא לתרומת הלשכה לצרכי קרבנות, וכבר נתבאר לעיל ה"ח שקדושת בדק הבית חלה על קדושת מזבח. 77) שם, שהבכורים לכהנים הם, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (תוספות־יו"ט שם), וראה בביאורנו לעיל אות מג. 78) שהם נכסיו, וממון שלו, כמבואר בהל' בכורים פ"ד, הי"ד.

יז. הַמַּחֲרִים[79] חֲצִי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ - הוּא וְהַכֹּהֲנִים שֶׁתָּפִין בּוֹ[80]. אֲבָל אִם הִקְדִּישׁ אוֹ הֶחֱרִים לַשָּׁמַיִם[81] חֲצִי עַבְדּוֹ - כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[82]. וְכָל הַמַּקְדִּישׁ עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים[83], אוֹ הַמַּקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְהָיוּ בָּהֶן עֲבָדִים - הֲרֵי גּוּפָן קֹדֶשׁ[84]. לְפִיכָךְ אֲסוּרִים לֵהָנוֹת בָּהֶן עַד שֶׁיִּפְדּוּ[85].

79) חרמי כהנים. 80) תוספתא ערכין פ"ד, הי"א. ובטעות נכתב שם "המקדיש" במקום "המחרים" (אור שמח). 81) שהוא לבדק הבית. 82) לעיל פ"ה, הי"ח שבהקדש בדק הבית, נאמר: "בערכך נפשות", לומר שיהא "נידון בכבודו", הואיל והקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה חייב בדמי כולו, וכמבואר בביאורנו שם. 83) שגופם קנוי לו. 84) גיטין לח: 85) שימכרו לאחרים, ודמיהם יפלו לבדק הבית. וראה לקמן פ"ח, ה"ט.

יח. וְאֵין הַגִּזְבָּרִין רַשָּׁאִין לִקַּח דְּמֵיהֶן מֵאַחֵרִים וּלְהוֹצִיא אוֹתָן לַחֵרוּת[86]; אֶלָּא מוֹכְרִין אוֹתָן לַאַחֵרִים, וַאַחֵרִים מוֹצִיאִין אוֹתָן לַחֵרוּת אִם רָצוּ[87].

86) וכל שכן, שאין הגזברים רשאים להוציאם לחירות, כמבואר בגיטין שם, והטעם, שלא יאמרו שהם מזלזלים בנכסי הקדש, אבל דרך מכירה הכל יודעים שמוכרים אותם בשווים (תוספות שם דיבור־המתחיל אין הגזברים). 87) גיטין שם. והשווה דברי רבינו הל' נחלות פי"א, ה"ח: "אין האפטרופין רשאים להוציא עבדים לחירות אפילו ליקח מן העבד דמים שיצא לחרות, אבל מוכרים אותם לאחרים... ואותם האחרים הם שמשחררים אותם", וגם שם הטעם כדי שלא יזלזלו בנכסי היתומים, שלפעמים לא ידקדקו עמו בדמיו, כמבואר ב'מגיד משנה' שם, וראה במוספינו "תשובות רבינו" מה שהשיב לחכמי לוניל בזה.

יט. הַמַּקְדִּישׁ יְדֵי עַבְדּוֹ - כָּל הַיָּתֵר עַל פַּרְנָסָתוֹ[88] קֹדֶשׁ. וְכֵיצַד הוּא מִתְפַּרְנֵס עֶבֶד זֶה[89]? לוֹוֶה וְאוֹכֵל, וְעוֹשֶׂה[90] וּפוֹרֵעַ. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה פָּחוֹת פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[91] וְיִפְרַע; שֶׁאִם עָשָׂה בִּפְרוּטָה - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה הֶקְדֵּשׁ[92].

88) כל מה שהוא משתכר בעבודתו יותר מצרכי פרנסתו. ואע"פ שמעשי ידיו עדיין לא באו לעולם, אבל מתוך שידיו ישנן, נעשה כאילו אמר יקדשו ידי עבדי לעושיהם (רדב"ז). 89) שרבו אינו חייב במזונותיו, ומעשה ידיו הקדש לשמים. 90) שאם יעשה תחילה, הרי הפרוטה הראשונה תיקדש ותיאסר לו (גיטין יב. וברש"י שם עמ' ב). 91) ואין הקדש חל על פחות משוה פרוטה (רש"י שם). ולדעת ה'תוספות' שם דיבור־המתחיל פחות, כל הקדש חל אפילו על פחות משוה פרוטה, אלא שאין בדעת המקדיש, שיחול על פחות משוה פרוטה. 92) ונאסרה עליו (שם). וכל זה רק כדי פרנסתו, אבל כל היתר על פרנסתו קודש הוא, ואפילו יעשה פחות מפרוטה, לא יועיל לו, כי לא תיקנו היתר זה אלא כדי פרנסתו, לטובת העבד, וגם משום טובת ההקדש, שנוח לו שעבד זה יתפרנס ממעשה ידיו וישביח (שם).

כ. הַמַּקְדִּישׁ אֶת עַצְמוֹ - לֹא הִקְדִּישׁ אֶלָּא דָּמָיו[93], וַהֲרֵי הוּא חַיָּב בִּדְמֵי עַצְמוֹ. וּמֵתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹת וְלֶאֱכֹל[94], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַדֵּשׁ גּוּפוֹ כָּעֶבֶד[95].

93) מה שהוא שוה כעבד הנמכר בשוק, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט, והדמים יפלו לבדק הבית. 94) שאין מעשה ידיו הקדש, ואפילו מה שמרויח יותר מכדי מזונותיו, אין להקדש בו כלום (גיטין לט.) אבל אם יאמר יקדשו ידי לעושיהם, העדפתו על צרכי מזונותיו - הקדש, ואינו חייב בדמי עצמו, כי לא הקדיש אלא מעשה ידיו (רדב"ז). 95) שהוא קדוש כשאר נכסיו, ואסור ליהנות ממנו, כמבואר לעיל הי"ז. וראוי להעיר, שגם בעבד אין מועלים בו, מפני שאין מעילה בקרקעות, ועבד הוקש לקרקעות (הל' מעילה פ"ה, ה"י ע"פ הש"ס גיטין לט.).

כא. אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[96]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהֶחֱרִים בְּנוֹ וּבִתּוֹ וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים אוֹ שִׁדֵּה מִקְנָתוֹ[97] - הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן מֻחְרָמִין; שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵין גּוּפוֹ שֶׁלּוֹ[98].

96) בבא קמא סח: שנאמר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'" - מה ביתו שלו, אף כל שלו. 97) שעתידה לחזור ביובל למוכר, כלעיל פ"ד, הכ"ו. 98) ואלו אע"פ שהם שלו, אין גופם קנוי לו, כעבדים הכנענים (משנה בערכין כח.). ובגמרא שם דרשו את הפסוק (ויקרא כז, כח) "אך כל חרם אשר יחרים... מאדם ובהמה" וגו' - מה בהמה יש לו רשות למכרה (לפיכך יכול להחרימה), אף כל שיש לו רשות למכרה. יצאו בנו ובתו ועבדו העברים, שאין לו רשות למכרם, כי אפילו אביה אינו יכול למכרה אלא עד ימי נעוריה.

כב. אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[99]. כֵּיצַד? הָיָה לוֹ פִּקָּדוֹן בְּיַד אַחֵר, וְכָפַר בּוֹ זֶה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ - אֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁוֹ[100]. אֲבָל אִם לֹא כָּפַר בּוֹ - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת בְּעָלָיו בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא[101].

99) בבא קמא סט: שנאמר, ואיש כי יקדיש את ביתו - מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו. 100) בבא מציעא ז. בעובדא של מרחץ שרבו עליה שני אנשים. וכן בשו"ע יו"ד רנח, סעיף ז ובביאור הגר"א שם. 101) בבא בתרא פח. בעובדא של מוכר דלועין, המובאת בסמוך הכ"ה, וכן הוכיחו ה'תוספות' בבבא קמא ע. דיבור־המתחיל לא כתבינן.

כג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[102]? בְּמִטַּלְטְלִין; אֲבָל קַרְקַע שֶׁגְּזָלָהּ אַחֵר וְכָפַר בָּהּ, אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ בְּדַיָּנִין[103] - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַקְדִּישָׁהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאָהּ; שֶׁהַקַּרְקַע עַצְמָהּ הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ[104].

102) שאין הבעלים יכולים להקדיש פקדון שכפר בו חברו ואינו ברשותם. 103) ע"י ראיות מספיקות. 104) שקרקע אינה נגזלת (בבא מציעא ז.). והשווה לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד.

כד. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[105] -

שְׁנֵיהֶם אֵינָן יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ; זֶה - לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וְזֶה - לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[106]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

105) שעדיין מצפים הם להצילה מידי הגזלן. 106) בבא מציעא ז. ואם הקדיש לאחר שנתייאשו הבעלים, ראה דינו בהל' איסורי מזבח פ"ה, ה"ז.

כה. מִי שֶׁהָיָה מוֹכֵר דְּלוּעִין[107] אוֹ בֵּיצִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבָא לוֹקֵחַ וְנָטַל אַחַת[108] וְהָלַךְ לוֹ: אִם הָיוּ דְּמֵי כָּל אַחַת וְאַחַת[109] קְצוּבִין[110] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁפָּסַק[111], וְאֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ דְּלַעַת זוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ; וְאִם אֵין הַדָּמִים קְצוּבִין וְהִקְדִּישָׁהּ[112] - מֻקְדֶּשֶׁת; שֶׁעֲדַיִן בִּרְשׁוּתוֹ הִיא, שֶׁזֶּה שֶׁלָּקְחָהּ לֹא לָקָחָהּ דֶּרֶךְ גְּזֵלָה[113]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

107) ריבוי של דלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה. 108) על־מנת לשלם לו. 109) בדפוסים קדומים: ואחת. 110) קבועים. 111) המוכר, את המחיר עם הלוקח וקנה הלוקח. 112) המוכר. 113) אלא לקנותה, וכיון שאין דמיה קצובים, לא סמכה דעת הלוקח, שמא ידרוש מחיר גבוה ויחזירנה לו (בבא בתרא פח.). ומכאן הוציא רבינו את דינו לעיל הכ"ב, "שאם לא כפר בו, הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום".

כו. אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[114]. כֵּיצַד? מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מְצוּדָתִי מִן הַיָּם קֹדֶשׁ, מַה שֶּׁתּוֹצִיא שָׂדֶה זוֹ מִן הַפֵּרוֹת חֵרֶם[115] - לֹא אָמַר כְּלוּם.

114) נדרים פה: וכן בכתובות נט. והטעם, לפי שאין זה ברשותו, ואי אפשר להקדישו (קרית ספר להמבי"ט). 115) לכהנים.

כז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה זוֹ שֶׁמָּכַרְתִּי לְךָ לְכְשֶׁאֶקָּחֶנָּה מִמְּךָ מֻקְדֶּשֶׁת[116], וּלְקָחָהּ - אֵינָהּ מֻקְדֶּשֶׁת. לְפִי שֶׁכְּשֶׁהִקְדִּישָׁהּ לֹא בָּאָה בִּרְשׁוּתוֹ[117].

116) בכת"י התימנים: מוקדשת. 117) בכת"י התימנים: לא באת לרשותו. כלומר, כיון שמכרה, שוב אינה ברשותו ולא יכול היה להקדישה, מעתה גם תנאו להקדישה לאחר שיקחנה, אינו מועיל, שאי־אפשר להקדיש דבר שאינו שלו (כתובות נט.).

כח. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ מַעֲשֵׂה יְדֵי אִשְׁתּוֹ - הֲרֵי זוֹ עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת[118], וְהַמּוֹתָר[119] חֻלִּין. אָמַר לָהּ: יִקְדְּשׁוּ יָדַיִךְ לְעוֹשֵׂיהֶן[120] - הוֹאִיל וְהֵן מְשֻׁעְבָּדִין לוֹ[121], הֲרֵי כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ קֹדֶשׁ[122]. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְאוֹמֵר: אִילָן זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁכָּל פֵּרוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה לְהַבָּא קֹדֶשׁ[123]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

118) כלומר אין מעשה ידיה קדוש על פיו, שעדיין לא בא לעולם, ולפיכך מותר לה לאכול ממעשה ידיה (משנה בכתובות נח:) וכרבי יוחנן הסנדלר. 119) העודף על צרכי פרנסתו. רש"י שם פירש: המותר - הקדיש את מותר מעשה ידי אשתו מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו לו חכמים, ראה במשנה שם סד: ובהלכות אישות פכ"א, ה"ב. 120) להקדוש־ברוך־הוא שעשאן. 121) לעשות מלאכתו, ומעשי ידיה הם שלו, כמבואר בהל' אישות פי"ב, ה"ג. 122) שהידים ישנן בעולם, וגם העודף על שיעור מעשי ידיה הראוי לו, שייך לו, תמורת מאה כסף שנותן לה בכל שבוע, נוסף על מזונותיה, כמבואר בכתובות נט. 123) הואיל והאילן ישנו בעולם, והשווה לעיל הל' נדרים פ"ג, הי"א, ופי"ב, ה"י.

כט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה זוֹ שֶׁאֲנִי מוֹכֵר לְךָ לְכְשֶׁאֶקָּחֶנָּה מִמְּךָ תִּתְקַדֵּשׁ - הֲרֵי זוֹ מֻקְדֶּשֶׁת[124] כְּשֶׁיִּקָּחֶנָּה, שֶׁהֲרֵי עַתָּה[125] (בָּא) יָדוֹ לְהַקְדִּישָׁהּ[126]. שָׂדֶה זוֹ שֶׁמִּשְׁכַּנְתִּי לְךָ[127] לְכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה מִמְּךָ[128] תְּהִי קֹדֶשׁ - מִשֶּׁיִּפְדֶּה אוֹתָהּ תִּתְקַדֵּשׁ, שֶׁהֲרֵי בְּיָדוֹ לִפְדּוֹתָהּ[129]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְמֻשְׁכֶּנֶת לִזְמַן קָצוּב[130], שֶׁהֲרֵי בְּיָדוֹ לִפְדּוֹתָהּ אַחַר הַזְּמַן[131].

124) בכת"י התימנים: מוקדשת. 125) טרם שמכרה. 126) מועיל תנאו גם על לעתיד (כתובות נט.). 127) כנגד הלוואתך. 128) כשאחזיר לך חובך. 129) וכל שבידו, אינו כמחוסר מעשה (ר"ן לנדרים פו.). 130) וכל אותו זמן לא יוכל לפדותה, אפילו כשירצה לשלם חובו. 131) ומחוסר זמן אינו כמחוסר מעשה (כתובות נט. ונדרים פו.).

ל. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ וְחָזַר וְהִקְדִּישׁוֹ - הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ, וּפְקִעָה הַשְּׁכִירוּת[132]. וְאִם דָּר בּוֹ הַשּׁוֹכֵר - מָעַל[133].

132) ערכין כא. ואע"פ שהבית משועבד לשוכר, ההקדש מפקיע מידי השעבוד, כדלקמן פ"ז, הי"ד. ואע"פ שהממשכן שדה אצל המלוה, אין הממשכן יכול להקדיש שדהו כל עוד שהיא ממושכנת, כמבואר בהלכה הקודמת? שכירות עדיפה, כיון שהבית חוזר למשכיר עם תום זמן השכירות, ללא כל תשלום, הרי הוא ברשותו, בניגוד לממשכן שדה שאינה חוזרת לו בלא דמים (רדב"ז). ויש להעיר שבתוספתא בבא מציעא פ"ט, מי"ב שנינו: "עמד בעל הבית והקדישה, אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו", אולם ה'תוספות' בערכין כא. תירצו, שהתוספתא מדברת כשהשוכר הקדים ונתן למשכיר את כל שכרו, ואילו הגמרא בערכין האומרת, שהמשכיר יכול להקדיש, עוסקת כשלא הקדים לתת לו שכרו. וכן בירושלמי פסחים פ"ד, ה"ט. ומדברי רבינו נראה שאין חילוק בזה ואפילו הקדים השוכר ליתן את שכרו יכול המקדיש להשכיר, כסתימת הגמרא בערכין, ודברי התלמוד־בבלי הם העיקר (רדב"ז). וראה ר"ן לנדרים מו: דיבור־המתחיל היכי דמי. 133) חייב קרבן מעילה, ככל הנהנה מן הקדש, ככתוב בויקרא ה, טו. ויש להעיר, שרבינו כותב בהל' מעילה פ"ה, ה"ה: "אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע, אבל הנהנה מן הקרקע או מן המחובר לה לא מעל... וכן המקדיש בית בנוי, הדר בו לא מעל", וצריך־עיון (לח"מ ומשנה־למלך).

לא. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר

1 שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, אִם אָמַר: הֲרֵי עָלַי לְהַקְדִּישוֹ - הֲרֵי
2 זֶה חַיָּב לְהַקְדִּישוֹ כְּשֶׁיָּבוֹא לָעוֹלָם מִשּׁוּם נִדְרוֹ. וְאִם
3 לֹא הִקְדִּישׁ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תְּאַחֵר וְלֹא
4 יַחֵל דְּבָרוֹ, וּמִשּׁוּם כְּכֹל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה, כִּשְׁאָר
5 הַנְּדָרִים[134].

134) ראה לעיל פ"א, ה"א.

6 לב. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְהַקְדִּישׁ כָּל שֶׁתַּעֲלֶה
7 מְצוּדָתִי מִן הַיָּם, הֲרֵי עָלַי לִתֵּן לַעֲנִיִּים פֵּרוֹת שֶׁתּוֹצִיא
8 שָׂדֶה זוֹ, הֲרֵי עָלַי לְהַחֲרִים אוֹ לִתֵּן לַשְּׁבוּיִים כָּל
9 שֶׁאֶשְׁתַּכֵּר בְּשָׁנָה זוֹ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּמַאֲמָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי
10 זֶה חַיָּב לִתֵּן וְלַעֲשׂוֹת בָּהֶן מַה שֶּׁאָמַר כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ.
11 וְזֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בִּכְלַל נְדָרִים הוּא, לֹא בִּכְלַל
12 הֶקְדֵּשׁוֹת[135].

135) השווה דברי רבינו בהל' מכירה פכ"ב, הט"ו "דין ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין ההדיוט בקנייתו (= שאינו קונה דבר שלא בא עדיין לעולם), שאילו אמר כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית, או יהי אסור עלי או אתננו לצדקה, אע"פ שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם, הרי זה חייב לקיים דברו, שנאמר ככל היוצא מפיו יעשה". והראב"ד שם מגדיר ואומר: שאין הדברים אמורים אלא כשחייב עצמו בכך, שאמר: אתן לעניים כך וכך, מן הפירות שיצאו בכרם שלי (= וזה דוקא כשהנודר חי), אבל אם אמר: ינתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים, שהרי לא חייב עצמו ואין כאן שום נדר. וכן אם מת הנודר לא קנו עניים כלום, שאין היורשים חייבים לקיים נדר מורישם. ובשו"ע חושן־משפט סימן ריב, סעיף ז בהגהות הרמ"א פסק, שכן ראוי להורות.

13 לג. רְאָיָה לְדָבָר זֶה, מַה שֶּׁאָמַר יַעֲקֹב אָבִינוּ: וְכֹל
14 אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ. וְנֶאֱמַר: אֲשֶׁר נָדַרְתָּ
15 לִי שָׁם נֶדֶר[136]. וַהֲרֵי הָאוֹמֵר[137]: לֹא אֶפְּטֹר מִן הָעוֹלָם
16 עַד שֶׁאֶהְיֶה נָזִיר - חַיָּב לִנְהֹג בִּנְזִירוּת[138] וְאַף עַל פִּי
17 שֶׁעֲדַיִן לֹא נָדַר בְּנָזִיר[139]; הוֹאִיל וְאָמַר שֶׁיִּדֹּר בְּנָזִיר
18 - חַיָּב לְהִנָּזֵר[140]. וְזֶה כַּיּוֹצֵא בּוֹ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן.

136) אע"פ שבשעה שיעקב הקדיש את עישור נכסיו לא היה לו נכסים כלל, התחייב בדיבורו מחמת נדרו.
137) ושמא תדחה ראיה זו, לומר שהדיבור: אשר נדרת לי, אינו מוסב על המעשר, אלא על הצהרתו: "והיה ה' לי לאלוקים" שנדר באותה שעה, ככתוב (שם כא), לפיכך מביא רבינו ראיה שניה (רדב"ז). 138) מיד, "שמא ימות עתה", כמבואר לעיל הלכות נזירות פ"א, ה"ד.
139) להיות נזיר מעכשיו. 140) מיד, ולקבל עליו נזירות, כדי שלא יבוא לידי חילול נדרו, הרי שאע"פ שלא קיבל עליו לנהוג נזירות מעכשיו, חייב להנזר מחמת נדרו (מעשה רוקח).

19 לד. הֶקְדֵּשׁ טָעוּת - אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ[141]. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר:
20 שׁוֹר שָׁחוֹר שֶׁיֵּצֵא מִבֵּית רִאשׁוֹן הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ,
21 וְיָצָא לָבָן - אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ[142]. דִּינָר זָהָב שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדֵי
22 רִאשׁוֹן הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ, וְעָלָה שֶׁל כֶּסֶף - אֵינוֹ
23 הֶקְדֵּשׁ[143]. חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדֵי רִאשׁוֹנָה
24 הֶקְדֵּשׁ, וְעָלָה[144] שֶׁל שֶׁמֶן, בֵּין שֶׁהַיַּיִן יָקָר מִן הַשֶּׁמֶן
25 בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[145] אוֹ הַשֶּׁמֶן יָקָר מִן הַיַּיִן - אֵינוֹ
26 הֶקְדֵּשׁ[146]. הִתְפִּיס בָּהּ אַחֶרֶת וְאָמַר: זוֹ כָּזוֹ - הֲרֵי
27 הַשְּׁנִיָּה הֶקְדֵּשׁ[147]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

141) כשם שנדר בטעות אינו נדר (לעיל הל' נדרים פ"ח, ה"ג). 142) ואין אומרים מקדיש זה נתכוון בעיקר לשור שיצא ראשון לכל השוורים שיצאו מביתו, וזה שהזכיר "שחור" לאו דוקא, כי סבור היה שיצא שחור ראשון (משנה בנזיר ל: ובתוספות שם). 143) שם, התיאור הראשון - בקדושת הגוף, וזה - בקדושת דמים (רבינו בפירושו שם).
144) בכת"י התימנים: ועלת. 145) נמצא שעלה בידו פחות מדמים שנדר, אין אומרים שנוח לו בפחות.
146) שם במשנה, ובגמרא שם לא: 147) הדבר תמוה, אם הראשונה אינה קדושה, איך יתפיס בה אחרת, ובמה תתקדש? ולפיכך מגיה ה"לחם משנה" "התפיס באחרת". כלומר, שלא אמר שור שחור שיצא ראשון יהיה הקדש, אלא יהיה מותפס בקדושה כשור זה שהוא קדוש, נמצא שהשור שיצא מביתו הוא כמו תמורת הקדשים. שנאמר בה (ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש", והלכה היא (נזיר לא.), שתמורה בטעות היא קודש. וכמו שאמרו (תמורה יז.) "יהיה קודש - לרבות שוגג כמזיד... כסבור לומר שור שחור ואמר לבן, הרי זו תמורה", וראה לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"ז "ואין נשאלין על התמורה" ובביאורנו שם. וב"קרית ספר" מקיים את הנוסח שלפנינו, כי אילו היה יודע שהראשונה אינה קודש, היה מתפיס השניה בבהמה אחרת קדושה, או שהיה מקדישה, היא עצמה, בלא התפסה, ולפיכך הקדש השניה אינו הקדש טעות.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) במה פודים את ההקדשות ומי מוסיף חומש על הקרן, שאין הקדש שני טעון חומש בפדיונו, דין הקדש שוה מאה דינר שחללו על שוה פרוטה, לעולם יד הקדש על העליונה בין כשפדה בכסף בין כשפדה במשיכה, שהקדש מפקיע מידי שיעבוד, החילוק בין בריא לחולה לענין קנוניא על ההקדש, שאין הקול מועיל בהקדש ובהפקר.

28 א. הַהֶקְדֵּשׁוֹת[2] אֵין פּוֹדִין אוֹתָן לֹא בְּקַרְקַע, וְלֹא
29 בַּעֲבָדִים, שֶׁהֲרֵי הֵקְשׁוּ[3] לְקַרְקָעוֹת[4], וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת[5]
30 (מִפְּנֵי), שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף[7]
31 - אֶחָד הַכֶּסֶף וְאֶחָד שְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין[8] שֶׁשָּׁוִין כֶּסֶף,
32 וַאֲפִלּוּ סֵבִין[9].

2) שאדם מקדיש לבדק הבית. 3) הושוו. 4) כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד. 5) שאחרים חייבים לו כסף, ונתנו לו שטרות אלו לראיה. 6) הנייר אינו שוה כלום, ואינו עומד אלא לראיה שבו (רש"י לשבועות ד:).
7) פסוק זה כצורתו אינו נמצא בתורה, אלא כתוב (ויקרא כז, יט) "ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו", ורבינו נמשך בזה אחר לשון הגמרא בקידושין ה, א. שאמרו שם:

"שטר אין פודין בו הקדש ומעשר שני, דכתיב: ונתן הכסף וקם לו". וכבר העירו ה'תוספות' בשבת קכח, א דיבור־המתחיל ונתן, שאין הפסוק כן, אלא שדרך הש"ס לקצר ולומר בלשון קצרה. ומקור דין זה נמצא במס' בכורות נא, ב: "ולא הקדשות בכל אלו". ומפורש ב'תורת כהנים' פ' בחוקותי פרק יא "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש - יכול בעבדים ובשטרות ובקרקעות? תלמוד־לומר: בשקל הקודש". 8) כמו שאמרו ב'תורת כהנים' שם: "ופדה בערכך (ויקרא כז, כז) - לרבות דבר המטלטל", וכן בערכין כז, א: "שוה כסף ככסף". 9) קליפות של גרגרים טחונים, לאחר שהבדילו מהם את הקמח, וראה בבא־קמא ז, א.

1 **ב. כָּל הַפּוֹדֶה קֳדָשָׁיו - מוֹסִיף חֹמֶשׁ[10]. וְאֶחָד**
2 **הַמַּקְדִּישׁ עַצְמוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - מוֹסִיפִים**
3 **חֹמֶשׁ[11], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[12]. וְאַף הַחֹמֶשׁ לֹא יִהְיֶה אֶלָּא**
4 **מִן הַמְּטַלְטְלִין[13]. וְהַחֹמֶשׁ שֶׁמּוֹסִיף - הֲרֵי הוּא**
5 **כַּהֶקְדֵּשׁ עַצְמוֹ[14], וְדִין אֶחָד לָהֶם.**

10) משנה בבא־מציעא נה, ב. כמפורש בתורה (ויקרא כז, טו) "ואם המקדיש יגאל . . . ויסף חמישית כסף ערכך עליו". 11) 'תורת כהנים' לפסוק הנ"ל "ואם" - לרבות האשה והיורש. 12) לעיל פ"ד ה"ה, ופ"ה ה"ג. ושם מבואר, שהחומש הוא רביע הקרן. 13) בבא־מציעא נד, א. שנאמר: "חמישית כסף ערכך עליו" - עליו, לרבות חומשו כמותו. 14) שאם חזר וחילל את החומש, מוסיף עליו חומש, שכן אמרו (שם נד:) "חומש כתחילת הקדש", שמאליו נתווסף, ולא נתפס תחת הראשון שיקרא הקדש שני שאין מוסיפים עליו חומש, כמבואר בסמוך ה"ד (רש"י). והשווה הל' מעילה פ"א, ה"ה (לפי ה'אור שמח').

6 **ג. הַפּוֹדֶה קֳדָשָׁיו - אֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב, אֶלָּא מֵאַחַר**
7 **שֶׁנָּתַן אֶת הַקֶּרֶן יָצָא הֶקְדֵּשׁ לְחֻלִּין וּמֻתָּר לֵהָנוֹת[15] בּוֹ.**
8 **וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[16], שֶׁאָסוּר לוֹ לֵהָנוֹת עַד שֶׁיִּתֵּן**
9 **הַחֹמֶשׁ, שֶׁמָּא יִפְשַׁע[17] וְלֹא יִתֵּן. אֲבָל בַּשַּׁבָּת, מִפְּנֵי**
10 **עֹנֶג שַׁבָּת[18], הִתִּירוּ לוֹ לֶאֱכֹל וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא**
11 **נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ, וַהֲרֵי הַגִּזְבָּרִין תּוֹבְעִין אוֹתוֹ[19].**

15) בבא־מציעא נד, א. שארבעת הזוזים (=דמי הקרן) פדו את ההקדש כנגדם, והזוז החמישי (=החומש) אינו מכלל הפדיון, אלא תוספת היא, שמוסיף מאליו (שם). 16) החכמים "שהיו סופרים כל האותיות שבתורה" (קידושין ל.). 17) יתעצל ויתייאש ולא יתן עוד (רש"י בבא־מציעא נד.). 18) ככתוב (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג". 19) זהו טעם שני, שהרי הגזברים תובעים אותו, ולא יפשע, ומשום עונג שבת התירו, אבל בחול אין טעם זה לבדו מספיק להתיר לו (בבא־מציעא נד. כרבי יוחנן).

12 **ד. קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם וְנִפְדּוּ, אִם פָּדָה**
13 **הַמַּקְדִּישׁ עַצְמוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ כִּשְׁאָר הַהֶקְדֵּשׁוֹת[20].**
14 **וְהַמַּקְדִּישׁ שֶׁפָּדָה לְעַצְמוֹ הוּא שֶׁמּוֹסִיף חֹמֶשׁ, לֹא**
15 **הַמְּתַכֵּפֶר בָּהּ שֶׁפְּדָאָהּ[21]. וְהֶקְדֵּשׁ רִאשׁוֹן הוּא שֶׁחַיָּב**
16 **בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ, אֲבָל הֶקְדֵּשׁ שֵׁנִי[22] אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו**
17 **חֹמֶשׁ[23]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם הַמַّקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ וְיָסַף**
18 **חֲמִישִׁית - הַמַּקְדִּישׁ וְלֹא הַמַּתְפִּיס[24].**

20) ראה לעיל פ"ה הי"א, שפדיון קרבן שהומם מפורש בתורה (ויקרא כז, יא) "ואם כל בהמה טמאה . . . והעריך הכהן אותה". ושם (פסוק יג) נאמר: "ואם גאול יגאלנה ויסף חמישיתו". ודקדק רבינו לכתוב: "המקדיש עצמו", לומר, שאם אחרים פדאום אינם מוסיפים חומש, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה. וכתב רבינו בהל' תמורה פ"ד, הי"ג: "ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע של אדם נוטה להרבות קנינו ולחוס על ממונו, ואע"פ שהקדיש - אפשר שחזר בו וניחם ויפדה בפחות משוויו, אמרה תורה, אם פדה לעצמו יוסיף חומש". 21) שאם אחד נדר להביא קרבן, והפרישו חבירו משלו, שהנודר יתכפר בו, והומם, אין המתכפר מוסיף חומש, שנאמר "ואם המקדיש יגאל" וגו' - מקדיש ולא מתכפר (תמורה י.). 22) שנתחלל הקדש ראשון עליו, ונתפס בקדושתו. 23) כשהומם ובא לפדותו, וכמבואר בסמוך. 24) את השני בקדושת הראשון, שלא באה לו קדושתו מחמת עצמו (בבא־מציעא נד: וברש"י).

19 **ה. לְפִיכָךְ, אִם חִלֵּל[25] בְּהֵמָה עַל בְּהֵמָה שְׁנִיָּה, בֵּין**
20 **בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת בֵּין בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהֶם**
21 **מוּם[26], אוֹ שֶׁהֵמִיר בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[27], כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה אֶת**
22 **הַשְּׁנִיָּה[28] שֶׁחִלֵּל עָלֶיהָ אוֹ אֶת הַתְּמוּרָה לְעַצְמוֹ[29] -**
23 **אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[30].**

25) פדה, החליף הקדש לחול. 26) שאין קדשי מזבח נפדים עד שיפול בהם מום, כמבואר לעיל פ"ה, הי"א־יב. 27) שאמר על בהמת חולין שיש לו: הרי זו תחת זו, ושתיהן קודש, ככתוב (ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". ודקדק רבינו לכתוב: בקדשי מזבח, כי קדשי בדק הבית אין עושים תמורה, כבסמוך ה"ז. 28) כגון שנפל גם בשניה מום. 29) שהמקדיש עצמו הוא הפודה, ובהקדש ראשון דינו להוסיף חומש, ראה לעיל ה"ד. 30) שאין מוסיפים חומש על הקדש שני, כאמור בהלכה הקודמת.

24 **ו. הַמַּפְרִישׁ אָשָׁם לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ[31] וְנָפַל בּוֹ מוּם,**
25 **וְהוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ וְחִלְּלוֹ עַל בְּהֵמָה אַחֶרֶת, וְנִתְכַּפֵּר**
26 **בְּאָשָׁם אַחֵר[32], וְנִתְּקָה[33] הַבְּהֵמָה שֶׁחִלֵּל עָלֶיהָ**
27 **לִרְעִיָּה[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[35] - הֲרֵי הוּא[36] סָפֵק**
28 **אִם מוֹסִיף עָלֶיהָ חֹמֶשׁ[37], הוֹאִיל וְהוּא קָרְבַּן עוֹלָה[38]**
29 **וַהֲרֵי הוּא גּוּף אַחֵר וּקְדֻשָּׁה אַחֶרֶת[39], אוֹ אֵינוֹ מוֹסִיף**
30 **עָלֶיהָ חֹמֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָּאָה מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ רִאשׁוֹן**
31 **שֶׁכְּבָר הוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ[40].**

31) לשם אשמו. 32) שאבד לו אשם שני זה, ונתכפר בינתיים באחר, ואח"כ נמצא זה. 33) נעקרה מדין קרבן אשם. 34) שמוסרים אותה לרועה, ותרעה עד שיפול בה מום ותיפדה, ודמיה נופלים לקרבן עולת נדה. 35) הל' פסולי המוקדשין פ"ד, הט"ו. 36) אשם זה שניתק לרעיה. ובכ"י תימן: הרי היא. 37) בשעת פדיונו. 38) שדמיו עולה, ואף הוא בעצמו אם הקריבוהו עולה, כשר הוא,

כמבואר שם. 39) כלומר, אע"פ שזהו אותו הגוף שנתפס באשם הראשון, ואין מוסיפים חומש על הקדש שני הנתפס בראשון - בכל זאת קדושה אחרת נתחדשה בו, שמתחילה היה אשם ועכשיו הוא עולה, הרי זה כהקדש ראשון, ודינו להוסיף חומש בפדיונו (כסף־משנה). 40) תמורה ט, ב - בעיה שלא נפשטה. ובכת"י התימנים: הנוסח: "והרי הוא גוף אחר וקדושה אחרת", וכן הגירסא ב'קרית ספר' להמבי"ט, ודוקא מתוך שהאשם השני הוא גוף אחר וקדושה אחרת, יש מקום לספק, שהרי הוא כהקדש חדש ויוסיף חומש בפדיונו, אבל כל שהוא גוף אחד ושתי קדושות (כגון, הפריש אשם, ואבד, ונתכפר באחר ונמצא הראשון וניתק לעולה, והומם) אין מוסיפים עליו חומש, אע"פ שעבר לקדושה אחרת, הואיל והוא טפל לאשם שנתכפר בו - דינו כהקדש שני, וכן דעת ה'לחם משנה' שזוהי הנוסחה הנכונה, וכלשון הראשון בגמרא שם. וכתב הרדב"ז, הואיל וזה ספק, אם לא תפס הגזבר, אין מוציאים מידי הפודה, שספק ממון הוא ולהקל, ואם תפס הגזבר אין מוציאים מידו, כדין כל ספק ממון, שאין מוציאים מידי המוחזק, עד שיביא המוציא ראיה ברורה לדבריו, אבל אין לומר שזהו "ספק איסור - ולהחמיר", שכבר פסק רבינו לעיל ה"ג "אין החומש מעכב".

1 ז. קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה[41], שֶׁלֹּא דָנָה
2 תּוֹרָה בִּתְמוּרָה אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[42]. כֵּיצַד? הָיוּ
3 לְפָנָיו בֶּהֱמַת חֵלִין וּבֶהֱמַת קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, וְאָמַר:
4 זוֹ חֲלוּפַת זוֹ, אוֹ זוֹ תְּמוּרַת זוֹ - לֹא אָמַר כְּלוּם[43].
5 אֲבָל אִם אָמַר: הֲרֵי זוֹ תַּחַת זוֹ, הֲרֵי זוֹ מְחֻלֶּלֶת[44] עַל
6 זוֹ - דְּבָרָיו קַיָּמִין, וְיָצָאתָה הַבְּהֵמָה הָרִאשׁוֹנָה
7 לְחֻלִּין[45], וְנִתְפְּסָה הַשְּׁנִיָּה[46].

41) שאם המיר בהם, לא עשה כלום, ובהל' תמורה פ"א הי"ב, הנוסח: "קרבנות בדק הבית אין עושים אותם תמורה". 42) משנה, תמורה יג, א. שנאמר במעשר (ויקרא כז, לג) "לא יבקר . . . ולא ימירנו - והלא המעשר בכלל כל הקדשים היה, ולמה יצא (שנאמר בו: ואם המר ימירנו, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש)? ללמד על הכלל . . . מה מעשר קרב מזבח, יצאו קדשי בדק הבית" (לשון רבינו בהל' תמורה שם). 43) שזוהי לשון תמורה, ואין ממירים בקדשי בדק הבית. 44) פדויה. 45) אם בעלת מום היא, כי קדשי בדק הבית תמימים, אינם יוצאים מידי מזבח לעולם, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. 46) תמורה כו, ב.

8 ח. אֶחָד קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת וְאֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל
9 בָּהֶן מוּם - אֵין פּוֹדִין אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא בְּשָׁוְוֵיהֶן.
10 וְאִם עָבַר וְחִלְּלָן עַל פָּחוֹת מִשָּׁוְוֵיהֶן, אֲפִלּוּ הֶקְדֵּשׁ
11 שָׁוֶה מֵאָה דִינָר שֶׁחִלְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי זֶה
12 פָּדוּי[47], וְיָצָא לְחֻלִּין, וּמֻתָּר לֵהָנוֹת בּוֹ. וּמִדִּבְרֵי
13 סוֹפְרִים, שֶׁהוּא צָרִיךְ חֲקִירַת דָּמִים[48], וְחַיָּב לְהַשְׁלִים
14 אֶת דָּמָיו[49].

47) שאין דין אונאה בהקדש, שנאמר (ויקרא כה, יד): "אל תונו איש את אחיו" - אחיו ולא הקדש (בבא־מציעא נו:). ואפילו דין 'ביטול מקח' (=אונאה יותר על שתות), שבהדיוט בטל המקח לגמרי, אין בהקדשות. שבהדיוט יש לומר טעה, ועל מנת כן לא הקנה. אבל בהקדש, אין לומר טעות כלפי שמים (שם נז. וברש"י דיבור־המתחיל אבל). 48) בדיקת המחיר, אם לא היתה כאן טעות. 49) משנה תמורה כו, ב: "וצריך לעשות דמים", וכדברי רבי יוחנן שם כז, א: "יצא לחולין דבר תורה, וצריך לעשות דמים מדבריהם". וסיגנן רבינו: "צריך חקירת דמים". והשווה לקמן פ"ח, ה"י.

15 ט. כֵּיצַד? הָיְתָה לוֹ בֶּהֱמַת קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנָּפַל בָּהּ
16 מוּם, וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה עֲשָׂרָה, וּבֶהֱמַת חֵלִין שֶׁשָּׁוָה
17 חֲמִשָּׁה, וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ מְחֻלֶּלֶת עַל זוֹ - הֲרֵי זוֹ
18 נִפְדֵּית, וְיוֹצֵאת לְחֻלִּין, אֲבָל צָרִיךְ לְהַשְׁלִים הַחֲמִשָּׁה.
19 וְכֵן אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה הָרִאשׁוֹנָה קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת -
20 הֲרֵי זוֹ יוֹצֵאת לְחֻלִּין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד[50], וְתִכָּנֵס הַשְּׁנִיָּה
21 תַּחְתֶּיהָ, דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵיהֶם צָרִיךְ חֲקִירַת
22 דָּמִים, אִם הָיְתָה זוֹ שֶׁחִלֵּל עָלֶיהָ שָׁוָה אוֹ יַשְׁלִים
23 דָּמֶיהָ[51].

50) שהקדשים אסורים בגיזה (=גיזת צמרם) ואסור לעבוד בהם, ככתוב (דברים טו, יט). 51) במס' ערכין כט, א. משמע, שגם קדשי בדק הבית אינם נפדים לכתחילה אלא בשווים, וזהו דין תורה, ש"ערכך" משמעה השיווי המלא ('קרית ספר').

24 י. שָׁמוּ אוֹתָהּ שְׁלִשָּׁה[52] וְאָמְרוּ שֶׁזּוֹ בְּדָמֶיהָ, אֲפִלּוּ
25 בָּאוּ אַחֵר כֵּן מֵאָה וְאָמְרוּ: שֶׁל קֹדֶשׁ הָיְתָה יָפָה -
26 אֵינוֹ חוֹזֵר. הוֹאִיל וַחֲקִירַת הַדָּמִים מִדִּבְרֵיהֶם, לֹא
27 הֶחְמִירוּ בָּהּ[53]. אֲבָל אִם שָׁמוּ אוֹתָהּ שְׁנַיִם, וּבָאוּ
28 שְׁלִשָּׁה וְאָמְרוּ שֶׁהוּנָּה[54] הַהֶקְדֵּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא[55] -
29 חוֹזֵר[56].

52) שמאים ממונים ע"י גזבר ההקדש. 53) תמורה כז, ב. 54) נתאנה. 55) אפילו פחות מכדי שתות, שבהדיוט נקנה המקח, ואין המאנה מחזיר את האונאה למתאנה (בבא מציעא נ:). 56) תמורה כז, ב.

30 יא. אֵין פּוֹדִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁ אַכְסָרָה[57], אֶלָּא בַּחֲקִירַת
31 דָּמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58]. וְאִם פָּדָה - יַד הֶקְדֵּשׁ עַל
32 הָעֶלְיוֹנָה. כֵּיצַד? פָּרָה זוֹ תַּחַת פָּרָה זוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ,
33 טַלִּית זוֹ תַּחַת טַלִּית זוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - הֶקְדֵּשׁוֹ פָּדוּי[59],
34 וְיַד הֶקְדֵּשׁ עַל הָעֶלְיוֹנָה: אִם הָיְתָה הַשְּׁנִיָּה יָפָה מִן
35 הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹתֵר - לוֹקְחִין אוֹתָהּ הַגִּזְבָּרִין
36 וְשׁוֹתְקִין[60]; וְאִם אֵינָהּ יָפָה - מְשַׁלֵּם[61] אֶת הַדָּמִים,
37 כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[62], וּמוֹסִיף חֹמֶשׁ. אֲבָל אִם אָמַר: טַלִּית
38 זוֹ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים תַּחַת טַלִּית שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וּפָרָה זוֹ
39 בְּעֶשֶׂר סְלָעִים תַּחַת פָּרָה זוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אֲפִלּוּ הָיְתָה
40 שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שָׁוָה חָמֵשׁ וְשֶׁלּוֹ עֶשֶׂר - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף
41 חֹמֶשׁ וְנוֹתֵן שְׁתֵּי סְלָעִים וּמֶחֱצָה[63], שֶׁהֲרֵי בְּדָמִים
42 קְצוּבִים פָּדָה[64]. וּשְׁנַיָּה אֵינָהּ טְעוּנָה חֹמֶשׁ, כְּמוֹ
43 שֶׁבֵּאַרְנוּ[65].

57) באומד ובהשערה ללא שקילה או מדידה מדוייקת ('תורת כהנים' בחוקותי), שנאמר (ויקרא כז, יב) "והעריך הכהן אותה בין טוב ובין רע", יעיין בדבר - אם טוב ואם רע הוא. אכסרה - לשון יוונית, ונמצאת במשנה: דמאי פ"ב, מ"ה; מעשר שני פ"ד, מ"ב. 58) לעיל ה"ח. 59) ויוצא לחולין, ובקדשי בדק הבית מדובר, שאין עושים תמורה, כי בקדשי מזבח אינם יוצאים לחולין, אלא "הוא ותמורתו יהיה קודש". או בקדשי מזבח, שקדם מומם להקדישם, שאינם עושים תמורה (בבא־מציעא נה. וב'תוספות' שם, דיבור־המתחיל פרה זו). 60) כיוון רבינו למה שאמרו ב'ירושלמי' (מעשר שני פ"ד, ה"ב) "הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס הכל . . . שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו, שאלו את רבי אמי: נבדק אותו האיש, ואמר לא לכך נתכוונתי (=אלא טעיתי)? אמר להם, לכשיבדק". כלומר, אם בדקוהו הולכים אחר דבריו, אבל כל זמן שלא נבדק, אומרים: ודאי הרבה בהקדישו. וזהו שדייק רבינו: ושותקים. כלומר, אין בודקים אותו, אבל אם בדקנוהו ומצאנוהו טועה, ודאי לא נתפס המותר בקדושה ('אור שמח'). 61) בכת"י התימנים: משלים. 62) לעיל ה"ח. 63) שכל חומש הוא רביע הקרן, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ה. 64) ונידונים כקרן בלבד, ועליה מוסיף החומש (בבא־מציעא נה.). ומפרש רבינו, שעיקר חידוש הברייתא שם, הוא בזה שמוסיף חומש על הקרן, אע"פ שנתאנה המקדיש הפודה ופדה את ההקדש יותר מכדי דמיו, משלם חומש לפי דמי הקרן המותפסת (כסף־משנה). 65) לעיל ה"ד.

1 **יב. הַפּוֹדֶה מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, מָשַׁךְ[66] בְּמָנֶה[67] וְלֹא הִסְפִּיק**
2 **לִתֵּן הַדָּמִים עַד שֶׁעָמַד בְּמָאתַיִם - נוֹתֵן מָאתַיִם;**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ[68] - בִּנְתִינַת הַכֶּסֶף**
4 **הוּא שֶׁלּוֹ[69]. מְשָׁכוֹ בְּמָאתַיִם וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן אֶת**
5 **הַדָּמִים עַד שֶׁעָמַד בְּמָנֶה - נוֹתֵן מָאתַיִם; לֹא יְהֵא כֹּחַ**
6 **הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ, וַהֲרֵי קָנָה בִּמְשִׁיכָה[70]**
7 **וְנִתְחַיֵּב בַּדָּמִים[71].**

66) את החפץ מידי הגזבר לרשותו. 67) על־מנת ליתן בפדיונו מאה דינר. 68) ראה בביאורנו לעיל אות ו. 69) ועדיין לא קנה, נמצא שהחפץ נתייקר ברשות ההקדש ולזכותו (קידושין כט.). 70) שאם משכו מידי ההדיוט - קנהו, שההדיוט קונה מחבירו במשיכה. 71) וכשהוזל, ברשותו הוזל (שם).

8 **יג. פָּדָה בְּמָאתַיִם וְנָתַן הַדָּמִים, וְלֹא הִסְפִּיק לְמָשְׁכוֹ**
9 **עַד שֶׁעָמַד בְּמָנֶה - כְּבָר קָנָה בִּנְתִינַת הַכֶּסֶף[72] וּמוּשָׁךְ**
10 **אֶת שֶׁלּוֹ, וְזָכָה הֶקְדֵּשׁ בְּמָאתַיִם[73]. פָּדָהוּ בְּמָנֶה וְנָתַן**
11 **הַדָּמִים, וְלֹא הִסְפִּיק לְמָשְׁכוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָאתַיִם -**
12 **מַה שֶּׁפָּדָה פָּדוּי[74], וְאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא הַמָּנֶה שֶׁכְּבָר נָתַן.**
13 **וְאֵין אוֹמְרִין כָּאן: לֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ**
14 **הֶקְדֵּשׁ[75]; שֶׁאַפִּלּוּ הֶדְיוֹט אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ עַד**
15 **שֶׁיְּקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[76], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[77], וְאֵין**
16 **הֶקְדֵּשׁ רָאוּי לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[78].**

72) שכבר אמרנו: קונים מההקדש בכסף. 73) וכשהוזל - ברשות ההדיוט הוזל. 74) וכשהוקר - ברשותו הוקר. 75) והרי ההדיוט יכול המוכר לחזור בו במקרה זה. 76) "בית־דין אוררים (=מקללים) אותו ואומרים: מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה . . . הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". 77) הל' מכירה פ"ז, ה"ב. 78) נמצא על כרחו, הקדש אינו יכול לחזור, והפודה מקבלו במנה (קידושין שם). והשווה הל' מכירה פ"ט, ה"ב.

17 **יד. הַמַּקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְהָיְתָה עָלָיו כְּתֻבַּת אִשָּׁה[79]**
18 **אוֹ שִׁטְרֵי בַּעֲלֵי חוֹבוֹת - אֵין הָאִשָּׁה יְכוֹלָה לִגְבּוֹת**
19 **כְּתֻבָּתָהּ מִן הַהֶקְדֵּשׁ וְלֹא בַּעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ;**
20 **שֶׁהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעַ הַשִּׁעְבּוּד שֶׁקָּדַם[80]. אֲבָל כְּשֶׁיִּמְכֹּר**
21 **הַהֶקְדֵּשׁ הַקַּרְקַע שֶׁלּוֹ וְתֵצֵא הַשָּׂדֶה לְחֻלִּין - יֵשׁ**
22 **לְבַעַל חוֹב וְלָאִשָּׁה לִגְבּוֹת מִן הַפּוֹדֶה, שֶׁהֲרֵי**
23 **שִׁעְבּוּדָהּ עוֹמֵד עַל קַרְקַע זוֹ[81].**

79) שגירש את אשתו וחייב לה כתובתה. 80) משנה, ערכין כג, ב. וכן אמרו (כתובות נט:) "הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שעבוד". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם. וכל זה מדברי סופרים, אבל מדין תורה, כל נכסי הלווה משועבדים למלוה, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו, יוציא אליך את העבוט החוצה". והוא־הדין קרקעות שלו, כמבואר בבבא־בתרא קעה, ב - וברשב"ם שם, וכן פסק רבינו בהל' מלוה ולווה פי"א ה"ה, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ('קרית ספר', וכן ב'מעשה רוקח'), ולדעת הראב"ד, אין הקדש מפקיע מידי שעבוד, אלא כשהוא קדוש קדושת הגוף, כגון ששעבד הלווה את שורו למלוה וחזר והקדישו, מפקיע ההקדש את שעבוד המלוה, והלה גובה את חובו ממקום אחר, אבל קדושת דמים של בדק הבית אינה מפקיעה, וכן דעת רש"י בכתובות נט, ב. וראה ב'תוספות' גיטין מ, ב דיבור־המתחיל היכי דמי, שאפילו הקדש דמים מפקיע מידי שעבוד. וכדברי רבינו מבואר ב'ירושלמי' כתובות פ"ח, ה"י: "הקדיש תשעים מנה, והיה חובו מאה מנה . . . רבי אבהו בשם רבי יוחנן, מועלין מעילה גמורה". הרי שאפילו קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד המלוה, ולפיכך מועלים בהם (מראה הפנים, שם). 81) ואין אומרים כבר נפקע שעבודם ונמחל, כמבואר בהלכה הבאה.

24 **טו. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה?[82] לִשְׁנֵי לָקוּחוֹת[83],**
25 **שֶׁכָּתְבָה[84] לָרִאשׁוֹן: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ[85],**
26 **וּמָכַר[86] לַשֵּׁנִי - שֶׁהִיא טוֹרֶפֶת מִן הַשֵּׁנִי[87].**

82) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י התימנים, אין זו התחלת הלכה, כי היא מחוברת להלכה הקודמת. 83) שלקחו נכסי הבעל. 84) האשה, אשת המוכר. 85) שאם אצטרך לגבות את כתובתי, לא אטרוף נכסים אלו ממך. 86) הלוקח הראשון. 87) לגביית כתובתה, כי מאחר שאינה מחוייבת לוותר, אלא רצתה לעשות נחת־רוח ללוקח הראשון, ולסלק זכותה מעליו, יכולה היא לומר, לזה הסכמתי לוותר ולא לזה (כסף־משנה). והראב"ד אינו מודה בכל המשל הזה, שהרי הלוקח השני יכול לומר לאשה: אם תשתקי ותתפשרי עמי - הרי טוב, ואם לא - אחזיר שטר

מכירת השדה ללוקח הראשון, שאתו אין לך כל דין ודברים, כמו שאמרו בכגון זה בכתובות קט, ב. ובהל' טוען ונטען פט"ו, הי"א. אולם רבינו סובר, שהלוקח הראשון שלא היתה לו זכות עצמית לסלק את האשה, אלא היא עצמה כתבה לו: דין ודברים אין לי עמך, הרי זו כאילו אמרה לך לבד ויתרתי ולא לבא־כחך, ולפיכך אין הלוקח השני יכול לומר: אחזיר שטרי לבעליו (לחם־משנה), וראה בהל' מלוה ולווה פי"ט ה"ח, וב'מגיד משנה' שם.

טז. וְכֵיצַד פּוֹדִין קַרְקַע זֶה?[88] מַשְׁבִּיעִין אֶת הָאִשָּׁה אוֹ בַּעַל חוֹב תְּחִלָּה[89], כְּדֶרֶךְ כָּל הַבָּא לִפְרַע מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[90], וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶם שִׁשִּׁים יוֹם בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[91], וְאוֹמְדִין[92] כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בְּשָׂדֶה עַל מְנָת לִתֵּן לָאִשָּׁה כְּתֻבָּתָהּ[93] וּלְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ[94]. וְאַחַר שֶׁפּוֹדִין אוֹתָהּ וְלוֹקֵחַ אוֹתָהּ הַלּוֹקֵחַ אֲפִלּוּ בְּדִינָר[95], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן[96], חוֹזֵר הַפּוֹדֶה וּמַגִּבֶּה לָאִשָּׁה כְּתֻבָּתָהּ אוֹ לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ. אֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב מֵאָה וְהַשָּׂדֶה שָׁוֶה תִּשְׁעִים - עַל מְנָת כָּךְ פּוֹדֶה אוֹתָהּ הָרוֹצֶה לִפְדּוֹתָהּ[97]. אֲבָל אִם הָיָה הַחוֹב שְׁנַיִם בִּדְמֵי הַשָּׂדֶה, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁוָה מֵאָה וְיֵשׁ עָלָיו חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה מָאתַיִם - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ עַל מְנָת לִתֵּן הַחוֹב אוֹ הַכְּתֻבָּה[98], אֶלָּא פּוֹדִין אוֹתָהּ סְתָם[99]; שֶׁאִם הִתְּנוּ[100] לִתֵּן - אֵינָהּ נִפְדֵּית כְּלָל[101].

88) וכי מי ירצה לפדות ההקדש, והלא בעל החוב יטרפנו ממנו. 89) כשהנכסים עדיין ברשות ההקדש. 90) שאינו נפרע בלא שבועה, שעדיין לא קיבל את חובו (משנה, שבועות מה.) וכן אמרו שם מב, ב: "מה לי משועבדים להדיוט, ומה לי משועבדים לגבוה" - בשניהם אינו נפרע בלא שבועה. 91) לעיל פ"ד, הכ"ז. 92) טעות דפוס, וצ"ל: ואומרים, וכן בדפוסים קדומים ובכת"י תימן, ע"פ דברי התלמוד בערכין כא, ב. 93) כסף כתובתה ששדה זו משועבדת לפרעונה, וידוע שהאשה תסכים לקבל את כספה על־יד על־יד, בתשלומים. 94) ואע"פ שבעל החוב צריך לקבל את כל הסכום בבת אחת, לשם עסק וכדומה, אבל מסכים הוא לקבל זוזים שבורים וחסרים, "שאין דרך סוחרים מקפידים בכך" (ערכין שם, וברש"י). 95) שהוא עודף על סכום החוב, שיצטרך הלוקח לפרוע לבעל חוב, נמצא ששומתו מועטת, ואינו נותן למעשה להקדש אלא הסכום שהשדה שווה יותר על דמי החוב, וזהו דינר. 96) זהו טעם לדברי רבינו, שאחר פודה אותה, ולא הבעל־חוב עצמו, כי אם הבעל־חוב יפדנה בדינר זה (=העודף על סכום חובו), יאמרו: הקדש יצא לחולין בלא פדיון, כי הרואה יסבור שהמלוה לא נתן כלום בפדיון שדה זו, אלא לקחה בלי פדיון (לחם־משנה ע"פ דברי התלמוד ערכין כג:). 97) כי אי־אפשר לצמצם בשיווי השדה, ואדם עשוי לקנות שדה ולשלם יותר מדמיה, שאין אונאה לקרקעות, ולפיכך יתן להקדש דינר נוסף על החוב, והרי זה פדיון גמור. 98) כי מי ירצה לפדותה וישלם לבעל חוב פי שנים מדמי השדה. 99) והיא מוחלטת ללוקח הפודה, ובעל־חוב מפסיד לגמרי. 100) גזברי ההקדש. 101) לא ימצאו לה פודים כלל, שיפסידו את כספם בפדיה זו ('מרכבת המשנה' ע"פ דברי הש"ס ערכין כג:) וכך גם דברי רבינו בפירושו למשנה, שם: "ואם היה החוב כפול ממה ששוה הדבר שהקדיש, אין פודים אותו בתנאי בשום פנים, אלא מפקיעים החוב מעיקרו מעל הקרקע". נמצא שהבעל־חוב מפסיד, ופודים אותה סתם, וכל הכסף להקדש.

יז. הַמַּקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְאַחַר כָּךְ גֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְגָבְתָה כְּתֻבָּתָהּ[102] מִן הַפּוֹדֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ - אֵינָהּ גּוֹבָה עַד שֶׁיַּדִּירֶנָּה הֲנָאָה[103], שֶׁמָּא קְנוּנְיָא[104] עָשׂוּ עַל הַהֶקְדֵּשׁ[105]. וְאֵין אוֹמְרִין: אִלּוּ רָצָה, הָיָה אוֹמֵר: בְּטָעוּת הִקְדַּשְׁתִּי, וְיִשָּׁאֵל עַל הֶקְדֵּשׁוֹ[106] לְחָכָם[107] וְיַחֲזֹר לוֹ[108].

102) באה לגבות כתובתה. 103) כלומר, בעלה ידור על דעת רבים, שלא יחזירנה לעולם. 104) ערמה. 105) שתגבה כתובתה מן ההקדש ואח"כ יחזירנה לו (משנה, ערכין כג.) והשווה הל' אישות פי"ז, ה"ט־י. 106) נדר הקדשו. 107) שיתיר לו נדרו, והקדש טעות אינו הקדש, כמבואר לעיל פ"ו, הל"ד. 108) בכת"י התימנים: "והיה חוזר לו". כלומר, כל מה שהקדיש היה חוזר לרשותו, והטעם שאין אומרים "מיגו" (=מתוך) זה, כי אין זה "מיגו", כי מי יאמר שיזדמן לו חכם להשאל עליו (רדב"ז). ופסק רבינו כרבי אליעזר במשנה שם (ערכין כג.) - בניגוד לרבי יהושע - מפני שרבן שמעון בן גמליאל סובר במשנה שם כמותו, כדבריו: "אף הערב לאשה בכתובתה . . ידירנה הנאה, שמא יעשה קנוניא על נכסים של זה", ומדיוק לשונו: "אף הערב" מבואר, שסובר כרבי אליעזר (כסף־משנה).

יח. וְכֵן אֵין נֶאֱמָן לוֹמַר אַחַר שֶׁהִקְדִּישׁ: מָנֶה לְפִלּוּנִי חוֹב עָלַי, אוֹ כְּלִי זֶה שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא[109], שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ[110]. וַאֲפִלּוּ הָיָה שְׁטָר בְּיַד בַּעַל חוֹב - אֵינוֹ גּוֹבֶה עַל פִּי זֶה[111] אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבִין כָּל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת[112], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[113].

109) ופקדון הוא בידי. 110) ערכין כג, א. וכן בשבועות מב, ב. שבאדם בריא הכל מודים, שחוששים לקנוניא על ההקדש. 111) מן ההקדש בלא שבועה. 112) מן הפודה על־מנת ליתן לבעל־חוב את חובו, ובשבועה תחילה. 113) לעיל הט"ז. ומובן, שאם אמר כל זה קודם שהקדיש, הוא נאמן, ולא חל ההקדש על אותו מנה או על אותו כלי (רדב"ז).

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[114] בְּבָרִיא; אֲבָל חוֹלֶה שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְאָמַר בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּישׁ[115]: מָנֶה לְפִלּוּנִי בְּיָדִי - נֶאֱמָן; שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה עָרְמָה עַל הַהֶקְדֵּשׁ בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ וְחוֹטֵא לַאֲחֵרִים[116], שֶׁהֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ לָמוּת[117]. לְפִיכָךְ[118], אִם אָמַר: תְּנוּ[119] אוֹתָהּ לוֹ - נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[120]. וְאִם לֹא אָמַר 'תְּנוּ' - אֵין נוֹתְנִין; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בְּיָדוֹ שְׁטָר מְקֻיָּם[121] - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל מִן הַהֶקְדֵּשׁ[122] מִפְּנֵי הַצַּוָּאָה[123]. וְאִם

אַחַר שֶׁהִקְדִּישׁ[124] אָמַר 'תְּנוּ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[125], אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּשְׁאָר בַּעֲלֵי חוֹבוֹת: אִם נִתְקַיֵּם שְׁטָרוֹ - נִשְׁבַּע[126] וְגוֹבֶה מִן הַפּוֹדֶה[127] וְלֹא מִן הַהֶקְדֵּשׁ[128].

114) שאינו נאמן לומר: מנה לפלוני, חוב עלי. 115) אפילו אחר כדי דיבור, ובלבד שיהיה עדיין עסוק בענין ההקדש (כסף־משנה). 116) בניו או יורשיו. 117) ולא יהנה עוד מהם (ערכין כג. ובבא־בתרא קעד:). אבל קודם שהקדיש או אפילו לאחר שהקדיש, ובתוך כדי דיבור, אמר: מנה לפלוני בידי, אפילו הבריא נאמן, שכל אדם יכול לחזור בו תוך כדי דיבורו (כסף־משנה). 118) הואיל והוא נאמן. 119) נוסף על: מנה לפלוני בידי. 120) אפילו אין בידו שטר כלל, שבשעת מיתה אדם נאמן. 121) מאושר ע"י בית־דין שאינו מזוייף. 122) בלא שבועה. 123) שציוה המקדיש, והוא נאמן בשעת מיתה כלעיל. אבל אם לא אמר "תנו", ואין ביד המלוה "שטר מקויים" - אין החולה נאמן ואפילו בשעת מיתה, כי "אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", שלא יאמרו בני אדם כשיקום מחליו: "מזל גדול של עושר יש לפלוני שקובץ ממון כל כך" (בבא־בתרא קעה. וכפירוש רבינו גרשום שם). אבל כשאמר: "תנו אותה לו" הואיל וחתך ופסק דבריו, שיתנו לו מיד, ודאי אמת היא, ואין לחוש לערמה ('נמוקי יוסף', שם). 124) אחר שגמר לעסוק בענין ההקדש (לפי הכסף־משנה). 125) שכבר הנכסים אינם שלו, ושל הקדם הם, וזה שאמר: מנה לפלוני בידי, אינו אלא חוזר בו מהקדישו, ואינו יכול (על־פי רבינו יוסף הלוי, שם, שהיה רבו של רבינו). 126) שלא נפרע עדיין. 127) על מנת ליתן לבעל־חוב את חובו, כאמור לעיל הט"ז. 128) כדי שלא יאמרו: "הקדש יוצא בלא פדיון", שהרואה בעל־חוב לוקחו ישר מן ההקדש, יחשוב שבלא פדיון לקחה, וכאמור לעיל בשם ה'לחם משנה'. וכתב הראב"ד: אם אמר החולה: מנה פקדון של פלוני בידי, נאמן אפילו לאחר שהקדיש, ואינו צריך שום פדיון, ואפשר שגם רבינו יודה לזה, שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם, ומנה של פקדון, כל מקום שהוא מונח, לרשות בעליו הוא. נמצא, שלא חל ההקדש עליו מעולם, וכשאמר: "תנו אותו לו" - נאמן (רדב"ז ולחם־משנה).

כ. מִי שֶׁיָּצָא עָלָיו קוֹל[129] שֶׁהִפְקִיר אֶת נְכָסָיו אוֹ הִקְדִּישָׁן[130] אוֹ הֶחֱרִימָן[131] - אֵין חוֹשְׁשִׁין[132] לוֹ, עַד שֶׁתִּהְיֶה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה[133].

129) ולא הוחזק הקול בבית־דין, ולא בדקו אחריו, ראה הל' אישות פ"ט, הכ"ב. 130) לבדק הבית. 131) וסתם חרמים לכהנים, לעיל פ"ו, ה"א. 132) לאסרם עליו, או להחזיקם כהפקר. 133) גיטין פט, א.

יום חמישי י"ח מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) בט"ו באדר בית־דין נפנה לבדוק על צרכי ציבור ועל עניני ההקדש, סדר מכירת ההקדש וההבדל בזה בין מטלטלין לקרקעות, שהבעלים קודמים לכל אדם בפדיית ההקדש, המקדיש או המחרים בזמן הזה, החילוק בין קרקע ארץ־ישראל לקרקע חוץ־לארץ לענין חרמים, שאסור להקדיש כל ממונו, והמפזר ממונו במצוות אל יפזר יותר מחומש נכסיו, לעולם יכלכל אדם דבריו במשפט, אפילו בדברי תורה.

א. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר בֵּית דִּין נִפְנִין[2] לְחַפֵּשׂ וְלִבְדֹּק עַל צָרְכֵי צִבּוּר[3] וְעַל עִנְיְנֵי הַהֶקְדֵּשׁוֹת[4]. וּבוֹדְקִין עֲלֵיהֶן וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, וּפוֹדִים אֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת וְאֶת הַחֲרָמִין[5], וְגוֹבִין אֶת הָעֲרָכִין וְאֶת הַדְּמִים[6] מִכָּל הַחַיָּב בָּהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל הָעָם עָתִיד לִתֵּן תְּרוּמַת הַשְּׁקָלִים[7] לְחַזֵּק אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ.

2) מתפנים. 3) כגון לדון דיני ממונות ודיני נפשות ופדיית ערכים וחרמים והקדשות ועוד. "ויוצאים שלוחי בית דין להפקיר את הכלאיים ופודים את השבויים ואת הערכין ואת החרמים ואת ההקדשות ... ושורפים את הפרה ... ומציינים על הקברות שמיחו גשמים את ציונם כדי שיפרשו מהם הכהנים, שכל אלו צרכי רבים הם". 4) שאם הקדיש איש את ביתו או שאר נכסיו קודש לה' הרי יש לפדותם מידי הגזבר, והדמים יפלו לבדק הבית. 5) כשאמר על נכסיו חרם הם לשמים, או חרם הם לבדק הבית, שהם נופלים לבדק הבית. אבל אם אמר חרם סתם - הרי הם לכהנים ואינם נפדים לעולם, אלא ניתנים מתנה לכהנים. 6) אם אמר דמי עלי נתחייב ליתן דמיו כעבד הנמכר בשוק ודמיו לבדק הבית. 7) יחד עם מחצית השקל הניתנת אף היא באותו פרק זמן, לשם קניית קרבנות הצבור, שהם קדשי מזבח. כלומר, כסף הערכין והדמים יחד עם תרומת מחצית השקל, יחזקו את בית אלוקינו לכל צרכיו.

ב. אֵין פּוֹדִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה בְּקִיאִין[8]. וְכֵן כְּשֶׁגּוֹבִין מִטַּלְטְלִין שֶׁמִּמַּשְׁכְּנִין מֵחַיָּבֵי עֲרָכִין - שָׁמִין אוֹתָן בִּשְׁלֹשָׁה[9]. וּכְשֶׁמַּעֲרִיכִין בְּהֵמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִשְּׁאָר מִטַּלְטְלִין[10] - שָׁמִין אוֹתָהּ בִּשְׁלֹשָׁה. אֲבָל כְּשֶׁמַּעֲרִיכִין אֶת הַקַּרְקָעוֹת[11], אוֹ אִם הֵזְקִקוּ לִגְבּוֹת עֶרְכֵּי אָדָם מִן הַקַּרְקַע שֶׁלּוֹ[12] - אֵין מַעֲרִיכִין אוֹתָן אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה וְאֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן, שֶׁהֲרֵי כֹּהֵן כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה[13]. וְכֵן הָאוֹמֵר: דָּמַי עָלַי, אוֹ דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי, אוֹ דְּמֵי יָדִי אוֹ רַגְלִי עָלַי, כְּשֶׁשָּׁמִין אוֹתוֹ כַּמָּה הוּא שָׁוֶה אוֹ כַּמָּה דְּמֵי יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ - שָׁמִין בַּעֲשָׂרָה וְאֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן[14].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין פודין את ההקדשות אלא בשלושה בקיאין".

לשונו זה, הוא ממשנה בריש סנהדרין. ומסתימת לשון הגמרא שם משמע שהוא דין תורה, וכן מפורש בתוס' ד"ה "ואדם", מגילה כג, ב. וב'טורי אבן' שם ועוד. אבל ב'קרית ספר' להמבי"ט כתב שהוא דרבנן, וקראי אסמכתא בעלמא הוא.

(על־פי 'לקוטי שיחות' חלק ל"ב עמוד 176 הערה 26)

8) שמאים מומחים. 9) שלא יטעו בהערכתם.

10) שהוקדשו לבדק הבית ועומדים לפדיון. 11) שהוקדשו, כגון שדה מקנה, או שדה אחוזה בזמן שבטלו היובלות. 12) כגון שאין לו כסף, וממשכנים אותו מהם. 13) ועשרה כוהנים כתובים שם: שלושה בערכים, ושלושה בהקדשת בהמה, וארבעה בהקדש בית וקרקעות. ומתוך שהשלמת מניין עשר היא בקרקעות, דין הערכתם בעשרה. ובכל זאת אין צורך שיהיו כולם כוהנים, כי הכהן הראשון הוא לגופו, והשאר אינם אלא מיעוט אחר מיעוט ו"אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות". ובתוספות שם העירו שיצטרכו להיות אחד עשר, שהרי אין עושים בית דין שקול (זוגי) ויוסיפו עליהם עוד אחד לצרכי הכרעה. 14) מפני ששמים אותו כעבד הנמכר בשוק, ועבד (כנעני) הושווה לקרקעות ככתוב "והתנחלתם אותם לבניכם ... לרשת אחוזה".

1 ג. כְּשֶׁפּוֹדִין הַהֶקְדֵּשׁוֹת מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, בֵּין שֶׁהָיוּ
2 קַרְקָעוֹת אוֹ מִטַּלְטְלִין - מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶן בִּפְנֵי כָּל
3 הַבָּאִין לִפְדּוֹת[15]. אָמַר אֶחָד: הֲרֵי הֵן שֶׁלִּי בְּעֶשֶׂר
4 סְלָעִים, וְאָמַר אֶחָד בְּעֶשְׂרִים, וְאָמַר אֶחָד בִּשְׁלֹשִׁים,
5 וְאָמַר אֶחָד בְּאַרְבָּעִים, וְאָמַר אֶחָד בַּחֲמִשִּׁים, חָזַר בּוֹ
6 שֶׁל חֲמִשִּׁים לְבַדּוֹ - מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עֶשֶׂר וְנוֹתְנִין
7 אוֹתָן הַהֶקְדֵּשׁוֹת לָזֶה שֶׁנָּתַן אַרְבָּעִים. וְנִמְצָא הַהֶקְדֵּשׁ
8 נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, עֶשֶׂר מִזֶּה וְאַרְבָּעִים מִזֶּה. חָזַר בּוֹ
9 אַחֲרֵי כֵן שֶׁל אַרְבָּעִים - מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו[16] עֶשֶׂר,
10 וְנוֹתְנִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁ לְבַעַל הַשְּׁלֹשִׁים. וְכֵן עַד
11 הָרִאשׁוֹן. חָזַר בּוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּתַן עֶשֶׂר - מַכְרִיזִין עַל
12 הַהֶקְדֵּשׁ פַּעַם שְׁנִיָּה וּמוֹכְרִין אוֹתוֹ. אִם נִפְדָּה בְּפָחוֹת
13 מֵעֶשֶׂר - נִפְרָעִין מִשֶּׁל בַּעַל הָעֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר.

15) אבל כשממשכנים חייבי ערכים ודמים ומוכרים את מטלטליהם אין מכריזים. 16) אף על פי שלא התחייב אלא בדיבור, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ולדעת ה"מגיד משנה" בהלכות מכירה פרק ט' הלכה ב, אין זה אלא מדברי חכמים בלבד, שאין זה כנדר גמור, ומן התורה אין הקדש נקנה אלא בנתינת כסף, ככתוב "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו".

14 ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[17]? כְּשֶׁחָזְרוּ זֶה אַחַר זֶה[18];
15 אֲבָל חָזְרוּ כֻּלָּן כְּאֶחָד - מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה[19].
16 כֵּיצַד? אָמַר הָרִאשׁוֹן: הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי בְּעֶשֶׂר, וְאָמַר
17 הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים, וְאָמַר הַשְּׁלִישִׁי בְּאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים,
18 וְחָזַר בּוֹ הַשְּׁלִישִׁי וְהַשֵּׁנִי כְּאֶחָד - נוֹתְנִין אוֹתוֹ
19 לָרִאשׁוֹן בְּעֶשֶׂר, וּמְמַשְׁכְּנִים מִנְּכְסֵי הַשֵּׁנִי בְּשֶׁבַע
20 וּמִנְּכְסֵי שְׁלִישִׁי בְּשֶׁבַע[20]; וְנִמְצָא הַהֶקְדֵּשׁ גּוֹבֶה אַרְבַּע
21 וְעֶשְׂרִים. וְכֵן אִם חָזְרוּ שְׁלָשְׁתָּן כְּאַחַת וְנִמְכַּר
22 הַהֶקְדֵּשׁ בְּשָׁלֹשׁ - מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכְסֵי כָּל אֶחָד
23 מִשְּׁלָשְׁתָּן שֶׁבַע סְלָעִים. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם[21].

17) שכל החוזר מפסיד את כל מה שהוסיף על קודמו, ואין הקודם משתתף עמו בהפסד. 18) שבשעה שחזר בעל החמישים עדיין לא חזר בו בעל הארבעים נמצא שאינם שייכים זה לזה. 19) חולקים ביניהם בשווה. הואיל ובעל השלושים ובעל הארבעים הסכימו לבעל החמישים בחזרה נעשו כולם שותפין בהפסד ומשלשים ביניהם בשווה. 20) שאלה השניים חזרו כאחד ונעשו שותפים בהפסד. 21) ולדעת רש"י וכן דעת הראב"ד משלשים ביניהם בדרך אחרת, באופן שהראשונים הנמוכים נשכרים ושניים האחרונים מפסידים. כיצד? מכרם גזבר בחמשה סלעים נמצאו פחותים ארבעים וחמשה סלע, יתן בן החמישים עשרה שלו לבדו, ומעשרה של בן הארבעים יתן החצי, ששניהם נתרצו בהם, ומעשרה של בן השלושים יתן השליש, ובן ארבעים - שליש, ובן שלושים - שליש, ששלושתם שלשים אמרו (שיש בכלל חמישים - שלשים), והעשרה של בן העשרים יתנו בין ארבעתם (חלק כחלק), ובחמישה שפחתו מבן העשרה, יתנו חמשתם, באופן שהמרבה משתתף בחזרת הממעיט, ואין הממעיט משתתף בחלק המרבה. והשווה כתובות צג. מי שהיה נשוי שלוש נשים ומת, כתובה של זו מנה, ושל זו מאתיים, ושל זו שלוש מאות ואין שם אלא שלוש מאות דינר, של מנה נוטלת חמישים, ושל מאתיים - מנה, ושל שלוש מאות - מנה וחמישים, כל אחת לפי מעותיה. ודעת רבינו הואיל ואמרו בגמרא "משלשין ביניהם" על כורחך, שמשתתפים בהפסד בשווה, כי זוהי משמעות לשון "משלשין" חולקים בשווה.

24 ה. הַבְּעָלִים[22] קוֹדְמִין לְכָל אָדָם[23], מִפְּנֵי שֶׁהֵם
25 מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ[24]. וְאֵין מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ עַל עִלּוּיָן[25] שֶׁל
26 שְׁאָר הַפּוֹדִים, אֶלָּא עַל מַה שֶּׁנָּתְנוּ הֵם תְּחִלָּה. כֵּיצַד?
27 אָמְרוּ הַבְּעָלִים: הֲרֵי זֶה שֶׁלָּנוּ בְּעֶשְׂרִים, וּבָא אֶחָד
28 וְאָמַר: הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים - הַבְּעָלִים קוֹדְמִין,
29 מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ וְנוֹתְנִין חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. בָּא
30 אֶחָד וְאָמַר: הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי בְּאַחַת וְעֶשְׂרִים, אִם
31 שָׁתְקוּ הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כְּלוּם - מוֹכְרִין אוֹתָהּ
32 לָהֶם בְּחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים[26]; וְאִם הוֹסִיפוּ הַבְּעָלִים עַל
33 עֶשְׂרִים וְאַחַת אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹתְנִין
34 שֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה אַחַת: אַחַת וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה
35 שֶׁנָּתְנוּ מֵעַצְמָן, וְחָמֵשׁ שֶׁהֵן חַיָּבִין בּוֹ מִשּׁוּם חֹמֶשׁ
36 הַמַּתָּן שֶׁנָּתְנוּ תְּחִלָּה. וְכֵן אִם בָּא הַשֵּׁנִי וְאָמַר: הֲרֵי
37 הוּא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, וּבָא שְׁלִישִׁי וְאָמַר
38 בְּעֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ, וּבָא רְבִיעִי וְאָמַר בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע,
39 וּבָא הַחֲמִישִׁי וְאָמַר בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ, וְהוֹסִיפוּ הֵן עַל
40 הָעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת - כּוֹפִין אוֹתָן
41 לִתֵּן שְׁלֹשִׁים וּפְרוּטָה: חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה שֶׁנָּתְנוּ
42 מֵעַצְמָן, וְחָמֵשׁ מֵחֹמֶשׁ שֶׁהֵן חַיָּבִין בּוֹ. לְפִי שֶׁאֵין
43 הַבְּעָלִים מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ עַל עִלּוּיוֹ שֶׁל זֶה, אֶלָּא חֹמֶשׁ
44 מַה שֶּׁנָּתְנוּ תְּחִלָּה מוֹסִפִין עַל מַה שֶּׁנָּתַן הָאַחֲרוֹן, אִם
45 רָצוּ[27].

22) שהקדישו את החפץ. 23) בפדיונו. 24) רביע הקרן, שהוא חומש מבחוץ. אבל אחרים הפודים אינם מוסיפים חומש, נמצא כשיפדוהו אחרים יפסיד הקדש חומש. 25) העלאת המחיר. 26) אבל אין מוסיפים חומש על

הסלע האחד ועשרים שהעלו האחרים. 27) אבל אם בא שישי ואמר בעשרים ושש והבעלים לא רצו להוסיף כלום על בעל העשרים ושש, הוא קודם. וסובר רבינו שמה ששנינו במשנה "אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת הבעלים נותנים עשרים ושש" אינו אלא כשהוסיפו הבעלים על עשרים ואחת, פרוטה אחת, אבל אם שתקו אינם נותנים אלא עשרים וחמש, והם קודמים בגלל החומש. אבל לדעת רש"י והראב"ד אם אמר אחד עשרים ואחד (לאחר שהבעלים אמרו עשרים) אפילו לא רצו הבעלים, נותנים על כורחם עשרים ושש, כי אי אפשר לתת לאחרים בעשרים ואחד משום הפסד החומש, נמצאו בעלים נותנים אותו סלע שהוסיף זה, ועשרים וחמישה שלהם וכן בכולם. עד עשרים ושש, שאז האחרים קודמים מפני תוספת סלע.

1 **ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[28]? שֶׁלֹּא שָׁמוּ הַהֶקְדֵּשׁ**
2 **שְׁלֹשָׁה מֵמְחִין; אֲבָל אִם שָׁמוּ אוֹתוֹ שְׁלֹשָׁה מֵמְחִין**
3 **וְאָמְרוּ שֶׁהוּא שָׁוֶה מַה שֶּׁנָּתַן הָאַחֲרוֹן[29], וְהוֹסִיפוּ**
4 **הַבְּעָלִים עַל עִלּוּיוֹ אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת - הֲרֵי הֵן**
5 **מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ עַל עִלּוּיוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן, וְנוֹתְנִין אַחַת**
6 **וּשְׁלֹשִׁים וְדִינָר וּפְרוּטָה[30].**

28) שאין מוסיפים חומש על עילוי אחרים. 29) שאמר עשרים וחמשה סלע. 30) שחלק רביע (שהוא החומש מבחוץ) מעשרים וחמשה סלע עולה לשישה סלעים ודינר. שהוא רביע הסלע, נמצאו שלושים ואחד סלע ודינר ופרוטה. ופרוטה שהוסיף מדעתו אין בה חומש, שכל "שאין בחומשו פרוטה אינו מוסיף עליו חומש".

7 **ז. הֲרֵי שֶׁלֹּא נָשׂוּם הַהֶקְדֵּשׁ, וְנָתְנוּ הַבְּעָלִים תְּחִלָּה**
8 **עֶשְׂרִים, וּבָא אַחֵר וְנָתַן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים, וְשָׁתְקוּ**
9 **הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כְּלוּם - הַבְּעָלִים קוֹדְמִין, שֶׁאַף**
10 **הֵן חַיָּבִין לִתֵּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִפְּנֵי הַחֹמֶשׁ. בָּא אַחֵר**
11 **וְנָתַן שֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים[31] - הוּא קוֹדֵם[32]. וְאִם רָצוּ**
12 **הַבְּעָלִים וְהוֹסִיפוּ אֲפִלּוּ פְּרוּטָה - נוֹתְנִין אַחַת**
13 **וּשְׁלֹשִׁים וּפְרוּטָה[33], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ**
14 **לְעוֹלָם[34].**

31) והבעלים שתקו. 32) שהרי הוא מוסיף סלע על סכום הבעלים. 33) עשרים ושישה ופרוטה שנתנו מעצמם, וחמישה - החומש שהם חייבים בו. 34) "דאמרו בעלים פרוטה". ומפרש רבינו: אחר שהוסיפו אחרים הוסיף הוא עליהם פרוטה, נמצא שקבל על עצמו מה שהציעו אחרים ועוד פרוטה.

15 **ח. אֵין מַקְדִּישִׁין וְלֹא מַעֲרִיכִין וְלֹא מַחֲרִימִין[35] בַּזְּמַן**
16 **הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם מִקְדָּשׁ בַּחֲטָאֵינוּ כְּדֵי לְחַזֵּק אֶת**
17 **בִּדְקוֹ[36]. וְאִם הִקְדִּישׁ אוֹ הֶעֱרִיךְ אוֹ הֶחֱרִים: אִם**
18 **הָיְתָה בְּהֵמָה - נוֹעֵל דֶּלֶת בְּפָנֶיהָ עַד שֶׁתָּמוּת**
19 **מֵאֵלֶיהָ[37]; וְאִם הָיוּ פֵּרוֹת אוֹ כְּסוּת אוֹ כֵּלִים - מַנִּיחִין**
20 **אוֹתָן עַד שֶׁיֵּרָקְבוּ; וְאִם הָיוּ מָעוֹת אוֹ כְּלֵי מַתֶּכֶת -**
21 **יַשְׁלִיכֵן לְיַם הַמֶּלַח[38] אוֹ לַיָּם הַגָּדוֹל כְּדֵי לְאַבְּדָן.**

35) חרמי שמים, שהם לבדק הבית אבל חרם סתם הרי הוא לכהנים. 36) ואם הקדיש בהמה למזבח, אין לנו מזבח להקריבה. ולהשהותה עד שיפול בה מום אי אפשר, משום תקלה, שמא ייהנה בה בינתיים, בגיזתה ועבודתו בה. 37) מחמת רעבון. 38) מקום שאין אנשים מצויים שם. והוא הדין לשאר נהרות אם ישחוק תחילה את המעות והכלים. והראב"ד מעיר, כל זה כשאינו רוצה לפדותם. אבל אם ירצה לפדותם פודם בפרוטה ויוליכה לים המלח, ולדעת ה'כסף משנה' גם רבינו יודה לזה. אלא שרבינו העתיק הברייתא כלשונה, כדרכו בהרבה מקומות.

22 **ט. הִקְדִּישׁ אוֹ הֶחֱרִים עֶבֶד שֶׁנִּכְנַס לַמְּצוֹת[39] - פּוֹדֵהוּ**
23 **וְיֵלְכוּ דָמָיו לְיַם הַמֶּלַח, כִּשְׁאָר דָּמִים וַעֲרָכִין שֶׁל זְמַן**
24 **הַזֶּה[40]. וְאִם הָיָה עֶבֶד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - לֹא**
25 **מַעֲלִין[41] וְלֹא מוֹרִידִין[42].**

39) עבד כנעני שנמכר לישראל ומלו רבו והטבילו לשם עבדות הריהו חייב במצוות כנשים. 40) "עבד נכרי מאי". וסובר רבינו שהבעייא שם מכוונת גם לעניין לקיחת עבדים מן הנכרים וגם לעניין הקדשתם, ושם סיכמו שעבד ישראל (כלומר, שנכנס למצוות) חל עליו הקדש ופודהו, כדי שיוכל ליהנות ממנו. 41) מן הבור אם נפל לתוכו אלא מניחו וימות. 42) לבור, להמיתו בידים, כדין כל הגויים עובדי עבודה זרה. ולפיכך עבד זה אינו פודהו ואסור ליהנות ממנו כהקדש, ואם מת - מת.

26 **י. מֵתָר לִפְדּוֹת הַהֶקְדֵּשׁוֹת בַּזְּמַן הַזֶּה לְכַתְּחִלָּה וַאֲפִלּוּ**
27 **בִּפְרוּטָה[43], וּמַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ לְיַם הַמֶּלַח. וַחֲכָמִים דָּנוּ**
28 **שֶׁיִּפְדֶּה בְּאַרְבָּעָה זוּזִים אוֹ קָרוֹב לָזֶה, כְּדֵי לְפַרְסֵם**
29 **הַדָּבָר. אֲבָל בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ - לֹא יִפְדֶּה לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא**
30 **בְּשָׁוְיוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

43) כשמואל האומר: "הקדש שווה מנה, שחיללו על שווה פרוטה - מחולל" ואף על פי שלכתחילה אין פודים על פרוטה, אין זה אלא בזמן שהמקדש קיים, משום הפסד בית המקדש, אבל בזמן הזה שאין לנו מקדש, אפילו לכתחילה.

31 **יא. מִי שֶׁהֶחֱרִים בַּזְּמַן הַזֶּה מִטַּלְטְלִין סְתָם[44] - הֲרֵי**
32 **אֵלּוּ נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים הַנִּמְצָאִין בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[45]. אֲבָל אִם**
33 **הֶחֱרִים שָׂדֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סְתָם אוֹ שֶׁהֶחֱרִימָהּ**
34 **לַכֹּהֲנִים - אֵינָהּ חֵרֶם; שֶׁאֵין שְׂדֵה חֲרָמִים נוֹהֵג אֶלָּא**
35 **בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג[46]. הֶחֱרִים לַכֹּהֲנִים קַרְקַע בְּחוּץ**
36 **לָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי הוּא כְּמִטַּלְטְלִין**
37 **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְתִנָּתֵן לַכֹּהֲנִים[47].**

44) שלא אמר: לשמים, או: לבדק הבית, וסתם חרם הוא לכהנים. 45) ואפילו בחוץ לארץ. 46) שנאמר "והיה השדה בצאתו ביובל ... כשדה החרם" הרי שאין שדה חרם אלא בזמן שהיובל נוהג. ולדעת הראב"ד אין השדה ניתנת לכהנים, אבל עדיין היא קדושה לשמים, בקדושת בדק הבית, שמכיוון שהחרמים ניתנים לכהנים שבמשמר, ועכשיו אין משמר לא נתכוון זה אלא לשמים, אולם רבינו סובר שאין כאן חרם כלל, לא לשמים ולא לכהנים, כמשמעות הפשוטה של לשון הברייתא: "אין שדה חרמים

נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג" ובהשוואה לעבד עברי השנוי שם ש"אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג" ועל כורחך שאינו נוהג כלל. 47) "מקרקעי דחוץ לארץ כמטלטלי דארץ ישראל דמי" (=דומים). אין קניינם יציב, וסופינו לנטשם ולעלות לארץ הקודש. וכתב הטור בחושן משפט סימן צה, שיש גאונים הסוברים שקרקעות שבחוץ לארץ הואיל ועומדים למכירה, יש להם דין מטלטלין, ונשבעים עליהם ויש להם דין אונאה, אולם הראב"ד סובר, שאין זה אלא לעניין ערכין וחרמים, אבל לעניין אונאה ושבועה הרי הם כקרקעות שבארץ ישראל.

1 **יב. אַף עַל פִּי שֶׁהַהֶקְדֵּשׁוֹת וְהַחֲרָמִין וְהָעֲרָכִין**
2 **מִצְוֹת**[48]**, וְרָאוּי לוֹ לָאָדָם לְהַנְהִיג עַצְמוֹ בִּדְבָרִים אֵלּוּ**
3 **כְּדֵי לָכֹף יִצְרוֹ**[49] **וְלֹא יִהְיֶה כִּילַי**[50]**, וִיקַיֵּם מַה שֶּׁצִּוּוּ**
4 **נְבִיאִים: כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ; אַף עַל פִּי כֵן, אִם לֹא**
5 **הִקְדִּישׁ וְלֹא הֶעֱרִיךְ וְלֹא הֶחֱרִים מֵעוֹלָם - אֵין בְּכָךְ**
6 **כְּלוּם. חֲרֵי הַתּוֹרָה הֵעִידָה וְאָמְרָה: וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר**
7 **לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא**[51].

48) "רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם". 49) בחולין שם, מבואר שאין רבי יהודה מתיר לידור אלא לנדב, לומר: הרי זה עולה, אבל לידור ולומר הרי עלי עולה, אסור שמא ייכשל ולא יקיים את נדרו, נמצא שאסור להעריך, שהרי הערכים הם נדר? אולם אדם, שרוצה לכונן דעותיו, מותר לו לידור, וזהו שציין רבינו: "כדי לכוף יצרו", וכגון שמרגיש בעצמו שהוא כילי, וכיוצא בזה כתב רבינו "שאין הכשרים נודרים בדרך אסור וכעס" משמע מזה, שאם נתכוון לתקן דעתו ואופיו הקמצני - מותר ומצוה לו לידור. 50) קמצן, שחס על כל פרוטה משלו. 51) מכאן, ש"כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא חוטא". אולם ב"נדרי הקדש" כבר כתב רבינו "נדרי הקדש מצוה לקיימם ... שנאמר, נדרי לה' אשלם".

8 **יג. לְעוֹלָם לֹא יַקְדִּישׁ אָדָם וְלֹא יַחֲרִים כָּל נְכָסָיו.**
9 **וְהָעוֹשֶׂה כֵּן - עוֹבֵר עַל דַּעַת הַכָּתוּב. שֶׁהֲרֵי הוּא**
10 **אוֹמֵר: מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ - וְלֹא כָּל אֲשֶׁר לוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ**
11 **חֲכָמִים. וְאֵין זוֹ חֲסִידוּת, אֶלָּא שְׁטוּת, שֶׁהֲרֵי הוּא**
12 **מְאַבֵּד כָּל מָמוֹנוֹ וְיִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת, וְאֵין מְרַחֲמִין**
13 **עָלָיו. וּבָזֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָמְרוּ חֲכָמִים: חָסִיד שׁוֹטֶה**[52]
14 **- מִכְּלַל מְבַלֵּי עוֹלָם**[53]**. אֶלָּא כָּל הַמְפַזֵּר מָמוֹנוֹ**
15 **בְּמִצְוֹת - אַל יְפַזֵּר יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ**[54]**. וְיִהְיֶה כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ**
16 **נְבִיאִים מְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט, בֵּין בְּדִבְרֵי תּוֹרָה בֵּין**
17 **בְּדִבְרֵי עוֹלָם**[55]**. אֲפִלּוּ בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁאָדָם חַיָּב בָּהֶן חֲרֵי**
18 **חָסָה תּוֹרָה עַל הַמָּמוֹן וְאָמְרָה שֶׁיָּבִיא כְּפִי מִסַּת**
19 **יָדוֹ**[56]**, קַל וָחֹמֶר לִדְבָרִים שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב בָּהֶן אֶלָּא**
20 **מֵחֲמַת נִדְרוֹ שֶׁלֹּא יִנְדֹּר אֶלָּא כָּרָאוּי לוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר:**
21 **אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כִּבְרִכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ**[57].

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב".

היינו שמכל מה שאדם נותן, צריך להשאיר לעצמו. ולא ציוותה תורה להקדיש ולתת אלא חלק מממונו, וכל השאר ישאיר לעצמו ויכלכל צעדיו ופרנסתו. וצריך להבין, היאך מצינו באברהם שנתן את כל אשר לו ליצחק, כשעוד היה בן מאה וארבעים שנה, וחי עוד שלושים וחמש שנים אח"כ, כפירוש רש"י "שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו".

והביאור בזה: הענקת הרכוש ליצחק נעשתה לקראת חתונתו, והשטר על כך ניתן לאליעזר להראות לאביה. נישואי יצחק ורבקה שהם הנישואין הראשונים המוזכרים בתורה, אינם רק נישואין פרטיים אלא שהם מבטאים את הנישואין של כלל ישראל עד סוף כל הדורות. לכן מסר אאע"ה את כל אשר לו ליצחק, כי ענין זה נוגע לכל־לראש באברהם עצמו בהיותו הראש של כלל ישראל, וא"כ כל כולו של אברהם מונח בעניין זה ואינו יכול להשאיר לעצמו "חלק" שאינו שייך לעניין זה.

מבואר בחסידות, שנישואי יצחק ורבקה משקפים עניין כללי בתורה, והוא יחוד מ"ה וב"ן, עליון ותחתון, שהוא למעשה החידוש של מתן־תורה שבו התבטלה הגזירה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים כו'", לכן האריכה התורה בתיאור שליחותו של אליעזר, כי עניינו "לברר ולהמשיך יחוד זה", כי רבקה הייתה אצל לבן ובתואל "כשושנה בין החוחים" בחינת ב"ן, ויצחק "עולה תמימה" בחינת מ"ה, ולכן נתן אברהם ליצחק את הכל, כי יחוד זה חובק וכולל את כל ענייני העולם.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן י"ז)

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו.."

שמו של ספר "הפלאה" מורה על תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה. ויש לבאר מדוע סיומו של הספר הוא בעניין המבטא את חשיבות ההגבלה בצדקה. האדמו"ר הזקן כותב שיכולים וצריכים "להרבות מאד מאד בצדקה", ו"אין לחוש משום אל יבזבז יותר מחומש", ואיך הוא תיווך הדברים על־פי ההלכה. אלא שבעבודת ה' בכללות ישנם שני אופנים: א. עבודה במדידה והגבלה מצד שייכותו לגדרי העולם. ב. עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה מבחינת 'יחידה' שבנפש - מציאות אחת עם הקב"ה.

יש זמנים בהם נדרשת עבודה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, כמו בעשי"ת עד ליום הכיפורים. ואילו בשאר הימים, צריכה להיות עבודה מסודרת במדידה והגבלה "כל יומא ויומא עביד עבידתיה".

כן הוא בלימוד התורה ובנתינת הצדקה, שיש זמנים מיוחדים שבהם צריך ללמוד הלכות מיוחדות השייכות לזמן זה או לתת צדקה יותר מחומש, בהתאם לזמן

המיוחד. סמיכות ספר 'הפלאה' לספר 'זרעים' מרמז על חיבור הנשמה בגוף, שאע"פ ש"נשמה שנתת בי טהורה היא", בכל זאת ירדה בגוף גשמי לחבר הבלי־גבול עם הגבול, כך גם עבודתו של יהודי צריכה לחבר את עצם הנשמה שלמעלה ממדידה והגבלה עם העבודה של מדידה והגבלה שתהיה גם היא חדורה בכוח שלמעלה ממדידה והגבלה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן י"ז)

52) ראה אשה טובעת בנהר, אמר, אסור להסתכל בה ולהצילה - זהו חסיד שוטה; ובירושלמי אמרו: "איזהו חסיד שוטה? ראה תינוק מבעבע בנהר אמר לכשאחלוץ תפיליי אצילנו, אם כשהוא חולץ תפיליו הוציא זה [=התינוק] את נפשו". 53) מחריבי עולם. וכן בפירוש המשנה לרבינו בסוטה שם: "מבלי עולם או מכלי עולם, - שאלה הדברים מפסידים מציאות האדם". 54) שנאמר "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" שני עישורים - הרי הם חומש, ובשולחן ערוך פסק: חומש זה - שנה ראשונה מהקרן, מכאן ואילך חומש שהרוויח בכל שנה. וראה ברמ"א שם, שבשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה. 55) תלמיד חכם מכלכל דבריו במשפט ... וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על עצמו יותר מדאי. 56) קצבת יכולתו. 57) והכתוב מדבר בקרבנות עולות ראיה ושלמי חגיגה, שחייב אדם להביא בשלוש רגלים, ומצוותם בהתאם לעושרו אשר ברכו ה'.

סְלִיקוֹ לְהוֹ הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִין בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא נִגְמַר סֵפֶר הַפְּלָאָה, וּמִנְיַן פְּרָקָיו שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים פְּרָקִים: הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת - שְׁנֵים עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת נְדָרִים - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת נְזִירוּת - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִין - שְׁמֹנָה פְּרָקִים.

תְּהִי. יָדְךָ לְעָזְרֵנִי, כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי

סֵפֶר שְׁבִיעִי וְהוּא סֵפֶר זְרָעִים

הִלְכוֹתָיו שֶׁבַע. וְזֶהוּ סִדּוּרָן:

א. הִלְכוֹת כִּלְאַיִם. ב. הִלְכוֹת מַתְּנוֹת עֲנִיִּים. ג. הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. ד. הִלְכוֹת מַעֲשְׂרוֹת. ה. הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי. ו. הִלְכוֹת בִּכּוּרִים וּשְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין. ז. הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל.

הִלְכוֹת כִּלְאַיִם

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ זְרָעִים כִּלְאַיִם[1]. ב) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם[2]. ג) שֶׁלֹּא לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה כִּלְאַיִם[3]. ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּכִלְאֵי בְּהֵמָה כְּאֶחָד[4]. ה) שֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם[5].

1) "והוא אמרו יתעלה: שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט)" (ספר המצוות לא־תעשה רטו). ובכלל זה הרכבת האילן (להלן הלכה ה, וספר המצוות שם רטז). 2) "שהזהירנו מזרוע תבואה בכרם, וכך שאר ירקות, וזה המין מן הכלאים יקרא "כלאי הכרם", והוא אמרו יתעלה: לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט)" (שם רטז). 3) "והוא אמרו יתעלה: בהמתך לא תרביע כלאים (ויקרא, שם)" (שם ריז). 4) "והוא אמרו: לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו (דברים כב, י)" (שם ריח). 5) "והוא אמרו יתעלה: "לא תלבש שעטנז (שם, יא)" (שם, מב).

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר כמה מינים יזרע ויהיה כלאים. והזורע בעציץ שאינו נקוב. אם אסור לזרוע כלאים לנכרי או לקיימם הישראל בשדהו. אם נוהג כלאים בחוצה לארץ או בזרעים שאינן ראוים למאכל אדם. ואם מותר לזרוע זרעים וכלאי אילן כאחת. כלאי אילנות. ושהזרעונין נחלקין לג' חלקים.

20 **א. הַזּוֹרֵעַ שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים כְּאֶחָד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל -**
21 **לוֹקֶה[2], שֶׁנֶּאֱמַר: שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם.**

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם הקדים הל' כלאים להל' פאה, הגם שבהקדמתו לפיה"מ מסביר שרבי הקדים במשנה את מסכת פאה למסכת כלאים, כי כך הוא הסדר בתורה.

וקשה על תירוץ הרדב"ז שם, שכתב שכלאים הם הלכות הכוללות פרטים הרבה ככלאי הכרם, כלאי בהמה וכלאי הבגד, והלכות פאה אינן כלל כי־אם פרט, לכן סידר קודם הכלל דכלאים ואח"כ הפרט דפאה. כי אילו סידר הרמב"ם את הל' פאה לחוד, אפשר היה לתרץ כך, אבל כיון שכלל אותן בהל' מתנות עניים, מדוע ייחשבו הלכות אלו לכלליות פחות מהל' כלאים, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה. והביאור הוא, כיון שספר ה'יד החזקה' הוא ספר "הלכות הלכות", סידרו הרמב"ם לפי סדר עבודת האדם הצריך להלכות אלו לדעת את המעשה אשר יעשה על־פי סדר עבודתו. לכן סידר בתחילה הל' כלאים שנוגעות לפעולה הראשונה בעבודת השדה, היינו זריעה, ובהמשך להן סידר כל דיני כלאים. אח"כ סידר ההלכות הנוגעות לזמן הקצירה, הל' פאה ושאר מתנות עניים. ואחרי אלו המתנות הניתנות בשעת קצירה, סידר ההלכות הנוגעות לאחר מירוח: תרומות, מעשר, מע"ש, נטע רבעי וביכורים. לבסוף סידר הלכות שמיטה, הנוגעות פעם בשבע שנים, ויובל הנוהג פעם בחמישים שנה.

(על־פי 'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 252)

2) כמבואר בקידושין לט. ובבכורות נד. שהוא אסור מן התורה (ודעת רש"י בשבת פד: ובבכורות שם: שכלאי זרעים אינם אסורים אלא מדרבנן, ועיין תוספות שם, ושם - משנה־למלך). ובחוצה לארץ אין שום איסור אפילו מדרבנן (להלן הלכה ג).

ב. וְאֶחָד הַזּוֹרֵעַ אוֹ הַמְנַכֵּשׁ[3] אוֹ הַמְחַפֶּה, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה חִטָּה אַחַת וּשְׁעוֹרָה אַחַת אוֹ פּוֹל אֶחָד וַעֲדָשָׁה אַחַת מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ וְחִפָּה אוֹתָן בֶּעָפָר, בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בְּרַגְלוֹ בֵּין בִּכְלִי[4] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וְאֶחָד הַזּוֹרֵעַ בָּאָרֶץ אוֹ בְּעָצִיץ נָקוּב[5]; אֲבָל הַזּוֹרֵעַ בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[6].

3) תולש עשבים רעים כדי שיצמחו האחרים יפה (רש"י מועד קטן ב:), והיא תולדה של זורע (כרב יוסף שם). ומה שפסק רבינו בפרק ח מהלכות שבת הלכה א, שמנכש הוא תולדה של חורש (כדעת רבה שם) - שם מדובר שכוונתו לייפות את הקרקע (כסף־משנה שם הלכה ב). 4) במכות כא: אמרו שהמחפה בכלאים בעת הליכתו חייב, הרי שהמחפה ברגלו חייב, והיינו מחפה ברגלו או בכלי (הגר"א יורה־דעה סימן רצז ס"ק ד). 5) שהוא כאילו זרע בארץ (כלאים פרק ז משנה ח). ושיעור הנקב כדי שיצא בו שרש קטן (כסף־משנה, וכן מפורש בפרק ה מהלכות תרומות הלכה טו). 6) שמדברי סופרים נחשב כזריעה בארץ (מנחות ע.).

ג. אָסוּר לִזְרֹעַ כִּלְאַיִם[7] לְנָכְרִי[8]. וּמֻתָּר לוֹמַר לְנָכְרִי לִזְרֹעַ לוֹ[9] כִּלְאֵי זְרָעִים. וְאָסוּר לְאָדָם לְקַיֵּם כִּלְאֵי זְרָעִים בְּשָׂדֵהוּ[10], אֶלָּא עוֹקְרָן. וְאִם קִיְּמָן - אֵינוֹ לוֹקֶה[11]. וּמֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל[12] לִזְרֹעַ כִּלְאֵי זְרָעִים בְּיָדוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וַאֲפִלּוּ לְעָרֵב הַזְּרָעִים לְכַתְּחִלָּה[13] וּלְזָרְעָן בְּחוּצָה לָאָרֶץ - מֻתָּר. וּדְבָרִים אֵלּוּ דִּבְרֵי קַבָּלָה[14].

7) היינו כלאי זרעים (וראה להלן מקורו). ואילו בכלאי הכרם, ראה להלן פרק ה הלכה ה. 8) היינו בשדהו של גוי בארץ ישראל, שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (פ"א מהלכות תרומות הלכה י, ועיין תוספות עבודה זרה סד. ד"ה אין עודרין). ומקור הלכה זו בירושלמי סוף מסכת ערלה: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים". 9) כלומר, בשדהו של גוי ולצורך הגוי, שאף־על־פי שאמירה לנכרי אסורה בין במלאכות שבת (פרק ו מהלכות שבת הלכה א) ובין באיסורים אחרים (פרק טז מהלכות איסורי ביאה, הלכה יג. ופרק יג מהלכות שכירות הלכה ג) - אין זה אלא באומר לנכרי לעשות איסור בשביל הישראל, שכן כתב רבינו שם: "אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת " (הלכות שבת שם): "אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו" (הלכות איסורי ביאה שם) ו"אמר לגוי חסום פרתי ודוש בה - אסור" (הלכות שכירות שם), אבל לומר לגוי לעשות בשביל הגוי - אין איסור. ועיין תוספות בבא מציעא צ. ד"ה חסום. וראה בכסף־משנה בשם ר"י קורקוס. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה יג. 10) כלאים פרק ח משנה א: "כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים". ואמרו בירושלמי כלאים פרק ח הלכה א: "הכל מודים (גם חכמים החולקים על ר' עקיבא הסובר "מקיים כלאים לוקה") באסור שהוא אסור". ועיין במשנה־למלך שהעיר ממה שאמרו בבבלי עבודה זרה סד. "לרבנן אף קיומי שפיר דמי". 11) בירושלמי שם: "הכל מודים באסור שהוא אסור. בשלא קיים על ידי מעשה, אבל אם קיים על ידי מעשה, לוקה, כהדא דתניא המחפה בכלאים לוקה". 12) קידושין לט. 13) שם: כלאי הכרם שבארץ אסורים בהנאה, בחוצה לארץ גזרו בהם רבנן, כלאי זרעים שבארץ אינם אסורים בהנאה, בחוצה לארץ לא גזרו רבנן. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה ד. 14) שם אמרו: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע (ויקרא יט, יט). מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרבעה (=הרכבת האילן). ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ, אף שדך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ (ראה להלן הלכה ה), ואלא הא כתיב שדך, ההוא למעוטי זרעים שבחוצה לארץ". והחילוק הזה באותו הפסוק, שלענין הרכבת האילן למדו מהרבעה שאסורה גם בחוצה לארץ, ולענין כלאי זרעים למדו מ"שדך" למעט חוצה לארץ, - הוא מדברי קבלה, שכך קיבלו חכמים איש מפי איש עד משה רבינו מפי הגבורה.

ד. אֵין אִסּוּר מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים אֶלָּא הַזְּרָעִים[15] הָרְאוּיִין לְמַאֲכַל אָדָם[16]; אֲבָל עֲשָׂבִים הַמָּרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִן הָעִקָּרִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין אֶלָּא לִרְפוּאָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים[17].

15) היינו הדבר הנצמח מהזרעים. ובגוף הגרעינים הנזרעים, אם צריכים להיות ראויים למאכל אדם, לא נתברר כאן. וראה להלן פרק ח הלכות ג־ה, לענין כלאי הכרם. 16) יש מפרשים ש"מאכל אדם" לאו דוקא, אלא הוא־הדין למאכל בהמה, ולא בא למעט אלא עשבים מרים ועיקרים של רפואה. והא ראיה, שהרי שנינו (כלאים פרק א משנה א) "החטים והזונין, אינם כלאים זה בזה". ואמרו על זה בירושלמי שם: "הא עם השעורים כלאים כו' שכן מקומות מקיימין אותן ליונים" (וכן הוא בתרומות פרק ב משנה ו שהזונין אינם אוכל. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה יח), שאם רוב העם מקיימים לבהמה, הרי זה כלאי הכרם (ר"י קורקוס וכסף־משנה). ויש אומרים ש"מאכל אדם" דוקא, ואילו במאכל בהמה אין דין כלאים, והם מחלקים בין בכלאי זרעים לכלאי הכרם, שבכלאי הכרם שאסורים גם באכילה והנאה, גזרו גם על מאכל בהמה. ובכלאי זרעים שאינם אסורים אלא בזריעה, ומותרים באכילה והנאה - לא גזרו. וראיה לדבריהם: הרי דבר שהוא לרפואה, ודאי אין בו כלאי זרעים כמפורש כאן, ואילו בכלאי הכרם גם בדבר שהוא לרפואה יש בו משום כלאי הכרם, כמפורש שם, ואם כן על־כרחנו שיש וחילוק בין כלאי זרעים לבין כלאי הכרם (מראה הפנים שם). אלא שהדברים אינם עולים בקנה אחד עם דברי הירושלמי שם גבי זונים (ועיין שם בדברי מראה הפנים, שאף הוא נדחק בזה).

ה. כִּלְאֵי הָאִילָנוֹת - הֲרֵי הֵם בִּכְלַל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם[17]. כֵּיצַד? הַמַּרְכִּיב אִילָן[18] בְּאִילָן, כְּגוֹן שֶׁהִרְכִּיב יִחוּר שֶׁל תַּפּוּחַ בְּאֶתְרוֹג אוֹ אֶתְרוֹג בְּתַפּוּחַ[19] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְכֵן הַמַּרְכִּיב יָרָק בְּאִילָן[20] אוֹ אִילָן בְּיָרָק - לוֹקֶה בְּכָל מָקוֹם.

17) בקידושין לט. למדו זה מההיקש של 'שדך לא תזרע

כלאים' ל'בהמתך לא תרביע כלאים'. מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה. וראה בספר המצוות לא־תעשה רטז. 18) כלאים פרק א משנה ז. 19) נראה שרק באילני מאכל יש איסור הרכבה (וראה למעלה הלכה ד). אולם בירושלמי (כלאים פרק א הלכה ז) מפורש שאין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל. וראה במשנה ראשונה שם. 20) משנה שם, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה. ובמשנה שם אמרו גם "אין מביאין כו' ירק בירק", ורבינו השמיט דבר זה. ועיין כסף־משנה ורדב"ז, ועדיין צריך עיון.

1 **ו. וְאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַנִּיחַ לְנָכְרִי שֶׁיַּרְכִּיב לוֹ אִילָנוֹת**
2 **כִּלְאַיִם[21]. וּמֻתָּר לִזְרֹעַ[22] זְרָעִים וְזֶרַע אִילָן כְּאֶחָד. וְכֵן**
3 **מֻתָּר לְעָרֵב זַרְעֵי אִילָנוֹת וּלְזָרְעָן כְּאֶחָד. שֶׁאֵין לְךָ**
4 **כִּלְאַיִם בְּאִילָנוֹת אֶלָּא הַרְכָּבָה בִּלְבַד[23].**

21) לפי שהגוי מצווה על הרכבת האילן (פרק י מהלכות מלכים הלכה ו, וכדעת ר' אליעזר בסנהדרין ס). ואם הישראל מניח לו להרכיב אילנות כלאים, עובר משום "ולפני עור" (משנה־למלך). (ויותר מסתבר לפרש שאיסורו מטעם מקיים, שכשם שכלאי זרעים אסורים מלקיים (למעלה הלכה ג), כן אסור לקיים הרכבת האילן (וכן מפורש ביורה־דעה סימן רצה סעיף ז), ואם מניח לגוי להרכיב הוא מקיים). 22) תוספתא פרק א. 23) קידושין שם.

5 **ז. הַזּוֹרֵעַ זְרָעִים כִּלְאַיִם[24], וְכֵן הַמַּרְכִּיב אִילָנוֹת[25]**
6 **כִּלְאַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לוֹקֶה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין**
7 **בַּאֲכִילָה, וַאֲפִלּוּ לָזֶה שֶׁעָבַר[26] וּזְרָעָן. שֶׁלֹּא נֶאֱסַר**
8 **אֶלָּא זְרִיעָתָן בִּלְבַד[27]. וּמֻתָּר לִטַּע יִחוּד[28] מִן הָאִילָן**
9 **שֶׁהֻרְכַּב כִּלְאַיִם, וְלִזְרֹעַ מִזֶּרַע הַיָּרָק שֶׁנִּזְרַע כִּלְאַיִם.**

24) כלאים פרק ח משנה א. 25) שדין הרכבת האילן כדין כלאי זרעים, שהרי היא בכלל "שדך לא תזרע כלאים", כמפורש למעלה הלכה ה (כסף־משנה). 26) ראה ביאור הגר"א ליו"ד שם, סעיף־קטן כא. 27) כן הוא בכלאים שם: "אסורים מלזרוע ומלקיים, ומותרים באכילה". 28) תוספתא פרק ב, וירושלמי פרק א הלכה ד.

10 **ח. הַזֶּרְעוֹנִין[29] נֶחֱלָקִין לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים: הָאֶחָד מֵהֶם**
11 **הוּא הַנִּקְרָא תְּבוּאָה[30], וְהִיא חֲמִשָּׁה מִינִין[31]: הַחִטִּים,**
12 **וְהַכֻּסְּמִין, וְהַשְּׂעוֹרִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְהַשִּׁיפוֹן.**
13 **וְהַשֵּׁנִי מֵהֶן הוּא הַנִּקְרָא קִטְנִית[32], וְהֵן כָּל זְרָעִים**
14 **הַנֶּאֱכָל לָאָדָם חוּץ מִן הַתְּבוּאָה, כְּגוֹן הַפּוֹל**
15 **וְהָאֲפוּנִים וְהָעֲדָשִׁים וְהַדֹּחַן וְהָאֹרֶז[33] וְהַשֻּׁמְשְׁמִין**
16 **וְהַכַּרְגִּין[34] וְהַסַּפִּיר[35] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְהַשְּׁלִישִׁי מֵהֶן**
17 **הוּא הַנִּקְרָא זֶרְעוֹנֵי גִנָּה, וְהֵן שְׁאָר זֶרְעוֹנִין שֶׁאֵינָן**
18 **רְאוּיִין לְמַאֲכַל אָדָם[36], וְהַפְּרִי שֶׁל אוֹתוֹ הַזֶּרַע מַאֲכַל**
19 **אָדָם, כְּגוֹן זֶרַע הַבְּצָלִים וְהַשּׁוּמִין וְזֶרַע הֶחָצִיר[37]**
20 **וְהַקֵּצַח[38] וְזֶרַע לֶפֶת[39] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְזֶרַע פִּשְׁתָּן - הֲרֵי**
21 **הוּא בִּכְלַל זֶרְעוֹנֵי גִנָּה[40]. כְּשֶׁיִּזְרְעוּ כָּל מִינֵי זֶרְעוֹנִים**
22 **אֵלּוּ וְיִצְמְחוּ - נִקְרָא הַצֶּמַח כֻּלּוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִכַּר**
23 **הַזֶּרַע דֶּשֶׁא[41], וְנִקְרָא יָרָק[42].**

29) מכאן ועד סוף הפרק, היא כהקדמה וביאור למינים שיבואו בפרקים הבאים (כסף־משנה). 30) הכוונה למה ששנינו בכלאים פרק ב משנה ב: "במה־דברים־אמורים תבואה בתבואה", ראה להלן פרק ב הלכה ג. 31) נדרים נה. 32) משנה שם, ולהלן בדברי רבינו שם. 33) כן כתב רבינו גם בפרק ה מהלכות חמץ ומצה הלכה א, ולא כר' יוחנן בן נורי (ברכות לז.) האומר: "אורז מין דגן הוא". 34) הנקרא בערבי כשכא"ש (פירוש המשניות לחלה פרק א משנה ד). 35) בלשון ערבי מא"ש (פירוש המשניות לכלאים פרק א משנה א). 36) למה שאמרו בכלאים פ"ב שם, ולהלן פרק ב הלכה ג. 37) הוא כרתי, ראה להלן פרק ג הלכה ג. 38) (ראה להלן פרק ב מהלכות תרומות הלכה ג, וצריך עיון). 39) (ראה להלן פרק ג הלכה ו). 40) לפי המשנה בכלאים שם, וראה להלן שם הלכה ה. ובפרק טז מהלכות מכירה הלכה ב כתב רבינו, שרוב בני אדם קונים אותה לזריעה, ורק מקצת בני אדם אוכלים אותה. 41) וראה להלן פרק ה הלכה יט, שדשאים הם כלאים בכרם. 42) כוונתו למה ששנינו בכלאים פרק ה משנה ה "הנוטע ירק בכרם", ושם משנה ו "הרואה ירק בכרם" - שאין הכוונה לירק דווקא, אלא גם למיני הזרעונים כל זמן שלא ניכר הזרע (ביאור הגר"א ליו"ד סימן רצז, ס"ק יב).

24 **ט. וְיֵשׁ מִזֶּרְעוֹנֵי גִנָּה זֶרְעוֹנִים שֶׁדַּרְכָּן לִזְרֹעַ מֵהֶן**
25 **שָׂדוֹת, כְּגוֹן הַפִּשְׁתָּן[43] וְהַחַרְדָּל[44], וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִים**
26 **מִינֵי זְרָעִים. וְיֵשׁ מִזֶּרְעוֹנֵי גִנָּה זֶרְעוֹנִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ**
27 **בְּנֵי אָדָם לִזְרֹעַ מֵהֶם אֶלָּא עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת[45] קְטַנּוֹת,**
28 **כְּגוֹן הַלֶּפֶת וְהַצְּנוֹן וְהַתְּרָדִים וְהַבְּצָלִים וְהַכֻּסְבָּר**
29 **וְהַכַּרְפַּס וְהַמָּרוֹר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִים**
30 **מִינֵי יְרָקוֹת.**

43) ראה להלן פרק ג הלכה יח. 44) ראה להלן שם, וצריך עיון. וראה גם בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה יא, וצריך עיון. 45) ראה להלן פרק ד הלכה ט.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר זרע שנתערב בו זרע אחר. הזורע שדהו מן המינין וכשצמח ראה בו כלאים. הטומן אגודת לפת וצנון וכיוצא בה תחת גפן וכו'. שדה שהייתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ אם יזרע בה מין אחר. בא' באדר משמיעין על הכלאים ובט"ו בו יוצאין שלוחי בית־דין לבדוק אם אין כלאים בשדות.

31 **א. זֶרַע שֶׁנִּתְעָרֵב[2] בּוֹ זֶרַע אַחֵר, אִם הָיוּ אֶחָד**
32 **מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּגוֹן סְאָה שֶׁל חִטִּים שֶׁנִּתְעָרְבָה**
33 **בְּעֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ[3] סְאָה שֶׁל שְׂעוֹרִים - הֲרֵי זֶה אָסוּר**
34 **לִזְרֹעַ אֶת הַמְעֹרָב, עַד שְׁיִמְעַט אֶת הַחִטִּין אוֹ יוֹסִיף**
35 **עַל[4] הַשְּׂעוֹרִים. וְאִם זָרַע[5] - לוֹקֶה[6].**

2) כלאים פ"ב מ"א. 3) כן כתב 'מלאכת שלמה' "שעם אותו הרובע הם סאה". ובשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ה (לפי כמה דפוסים) "סאה של חיטים שנתערבה בכ"ד סאה של שעורים כו' כיצד, כ"ד סאה של חיטים שנתערב בם שני קבים

שעורים ושני קבים עדשים וכו'" והנכון כבדפוסים אחרים "בכ"ג - כ"ג". 4) [ב'ירושלמי' שם ה"א: "לא כן אמר וכו' רבי יוחנן כל האיסורין שריבה עליהן בשוגג מותר, מזיד אסור? - תמן את מרבה לבטל איסור תורה, ברם הכא את מרבה לבטל מפני מראית עין". כלומר: כל האיסורים איסורם מחמת שהתורה אסרתם, ואם נתערבו אסור לבטלם, אבל כלאים כל אחד ואחד הוא היתר, ורק התערובת אוסרתם, ואין התערובת נאסרת אלא־אם־כן היא ניכרת לעין (ראה להלן פ"ג ה"ה), ואם אין בסאה רובע ממין אחר, שאין התערובת ניכרת לעין, אין כאן איסור כלל, כלומר, אין כאן ביטול איסור, אלא שלא בא כלל לידי איסור (וראה להלן). וכעין זה כתב הגרע"א (בתשובה סי' ז) להתיר ביטול בבשר בחלב, שכיון שיש שם יותר מששים אינו בא לכלל איסור. שוב מצאתי כן בפרישת הרא"ש למס' שקלים פ"א מ"א ד"ה ועל הכלאים, עמוד ג הערה 2 להרב ניסן זק"ש]. 5) והיה בסאה רובע זרע ממין אחר. 6) [הגר"א (ביו"ד שם ס"ק טו) הקשה על זה מדברי ה'ירושלמי' הנ"ל, שאמרו שאין איסורו אלא מפני מראית עין, הרי שאין זה איסור מן התורה, ולמה הוא לוקה? ולפי המבואר למעלה, דברי רבינו מיושבים].

ב. וְכֹל שֶׁהוּא כִּלְאַיִם[7] עִם הַזֶּרַע - מִצְטָרֵף לְאֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה. כֵּיצַד? עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ[8] סְאָה שֶׁל חִטִּים שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהּ שְׁנֵי קַבִּין[9] שְׂעוֹרִים וּשְׁנֵי קַבִּין עֲדָשִׁים וּשְׁנֵי קַבִּין פּוֹלִים - הֲרֵי זֶה לֹא יִזְרַע הַכֹּל, עַד שֶׁיִּמְעַט סְאָה שֶׁל תַּעֲרֹבֶת וְיָבֹר מִקְצָתָהּ אוֹ יוֹסִיף עַל הַחִטִּים; שֶׁהַשְּׂעוֹרִים וְהָעֲדָשִׁים וְהַפּוֹל - כִּלְאַיִם עִם הַחִטִּים.

7) משנה, כלאים שם, כתנא־קמא שאמר: "בין ממין אחד בין משני מינים". 8) ראה למעלה ה"א. 9) הם שליש הסאה, שהסאה ששה קבים.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[10] בְּשֶׁנִּתְעָרְבוּ מִינֵי תְּבוּאָה זֶה בָּזֶה אוֹ מִינֵי קִטְנִיּוֹת זֶה בָּזֶה, אוֹ שֶׁנִּתְעָרְבָה תְּבוּאָה בְּקִטְנִיּוֹת אוֹ קִטְנִיּוֹת בִּתְבוּאָה; אֲבָל זֶרְעוֹנֵי גִנָּה שֶׁנִּתְעָרֵב אֶחָד מֵהֶן בִּתְבוּאָה אוֹ בְּקִטְנִיּוֹת - שֶׁעוּרָן אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה מִמַּה שֶׁזּוֹרְעִין בְּבֵית סְאָה[11] מֵאוֹתוֹ הַמִּין[12]. אִם נִתְעָרֵב בִּסְאָה[13] שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ קִטְנִית - לֹא יִזְרַע עַד שֶׁיִּמְעַט אוֹ יוֹסִיף עַל הַתְּבוּאָה.

10) שם, משנה ב. 11) הוא מקום שזורעים בו סאה חיטים, ומדתו חמישים אמה על חמישים אמה. 12) לפי שיש זרעוני גינה שהם דקים, ויש בקב שלהם כדי לזרוע בית סאה חיטים, ויש מהם דקים יותר ובחצי קב מהם יש לזרוע בית סאה חיטים, לפיכך משערים בהם לעולם באחד מעשרים וארבעה בזריעת בית סאה מהם (ר"ש שם), וראה להלן ה"ד. 13) לפי מה שכתב רבינו למעלה הלכות א־ב: "סאה של חיטים שנתערבה בעשרים ושלשה סאה של שעורים" - "כיצד עשרים ושלשה סאה של חיטים" - צריך לומר ש"סאה" שהזכיר כאן לאו דוקא, אלא סאה פחות רובע הקב, שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. ונתערב בו אחד מעשרים וארבעה משיעור זריעה בבית סאה ממין אחר, שבסך־הכל יש בתערובת: כדי שיעור זריעה בבית סאה.

ד. כֵּיצַד? חַרְדָּל[14] שֶׁנִּתְעָרֵב בִּתְבוּאָה, וַהֲרֵי הַחַרְדָּל זוֹרְעִין מִמֶּנּוּ קַב[15] בְּכָל בֵּית סְאָה, אִם נִתְעָרֵב מִמֶּנּוּ אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה מִן הַקַּב בִּסְאָה[16] שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל קִטְנִית - חַיָּב לְמַעֵט. וְכֵן אִם הָיָה מִין זֶה מִזֶּרְעוֹנֵי גִנָּה זוֹרְעִין מִמֶּנּוּ סָאתַיִם בְּכָל בֵּית סְאָה[17], אִם נִתְעָרֵב מִמֶּנּוּ חֲצִי קַב[18] בְּכָל סְאָה[19] שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל קִטְנִית - יְמַעֵט.

14) וחרדל מזרעוני גינה (למעלה פ"א ה"ט). 15) שהוא שישית הסאה. ב'ירושלמי' שם: "ותני עלה, כגון קב וחצי קב". ופירשה רבינו: קב למין אחד, וחצי קב למין שני, ולא כמו שפירשה בפירוש המשניות שם, ועי' 'משנה ראשונה' שם. 16) כלומר, בסאה פחות אחד מעשרים וארבעה, ראה למעלה. וחלק זה הוא אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה. 17) זרעוני גינה אלו עבים מאד, ולזרע בית סאה צריך מהם כפול מחיטים ושעורים. 18) היינו חלק אחד מעשרים וארבעה לשני סאים, הוא הזרע שלהם לבית סאה. 19) סאה פחות אחד מעשרים וארבעה, כנ"ל.

ה. לְפִיכָךְ, תְּבוּאָה שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהּ זֶרַע פִּשְׁתָּן[20]: אִם הָיָה שְׁלִשֵׁת רְבִיעִים בְּכָל סְאָה - הֲרֵי זֶה יְמַעֵט, וְאִם לָאו - אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט; לְפִי שֶׁבֵּית סְאָה זוֹרְעִין בּוֹ שָׁלֹשׁ סְאִים זֶרַע פִּשְׁתָּן. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מְשַׁעֲרִים בְּכָל הַזְּרָעִים הָאֲחֵרִים.

20) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] בְּשֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְעָרֵב וּבְשֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִזְרֹעַ הַשְּׁנֵי מִינִין שֶׁנִּתְעָרְבוּ; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְעָרֵב זֶרַע בְּזֶרַע אַחֵר[22] אוֹ לִזְרֹעַ הַשְּׁנֵי מִינִין[23], אֲפִלּוּ הָיְתָה חִטָּה אַחַת בְּתוֹךְ כְּרִי שֶׁל שְׂעוֹרִים - אֲסוּרָה לִזְרָעָהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

21) 'ירושלמי' שם ה"א. 22) כלומר, עירב כדי לזרוע שניהם וליהנות מהם (כסף־משנה). 23) כלומר, נתערבו מאליהם. אבל בשעת זריעה הוא מכוין לזרוע שניהם וליהנות מהם. ולמעלה בה"א מדובר בשאינו מתכוין ליהנות משני המינים.

ז. הַזּוֹרֵעַ[24] שָׂדֵהוּ מִין מִן הַמִּינִין, וּכְשֶׁיִּצְמַח רָאָה בּוֹ כִּלְאַיִם[25]: אִם הָיָה הַמִּין הָאֶחָד[26] אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בַּשָּׂדֶה - הֲרֵי זֶה יְלַקֵּט עַד שֶׁיִּמְעַטֶנּוּ; מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ כִּלְאַיִם זָרַע בְּכַוָּנָה[27]. בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּין הָאֶחָד שֶׁצָּמַח תְּבוּאָה וְקִטְנִית בִּתְבוּאָה וְקִטְנִית[28], אוֹ זֶרְעוֹנֵי גִנָּה[29] בִּתְבוּאָה וְקִטְנִית וּבְזֶרְעוֹנֵי גִנָּה. וְאִם הָיָה הַצּוֹמֵחַ פָּחוֹת מִכָּן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵטוֹ.

24) מועד קטן ו, א. 25) והוא לא זרעו ואינו רוצה בקיומו

(ט"ז ביו"ד סי' רצו ס"ק ד). 26) בדפוס רומי: "האחר". וכן הוא בשו"ע יו"ד שם ס"ח. 27) למד זאת רבינו ממה שהביא להלן הלכות ח־ט, עיי"ש. 28) [בדפוס רומי: "תבואה וקטנית בתבואה", ונראה שיש לתקן "תבואה [בקטנית] וקטנית בתבואה"]. 29) שאף־על־פי שבתלוש משערים בהם אחד מעשרים וארבעה בנופל מהם לבית סאה, דהיינו אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה (למעלה הערה טו) - לאחר שגדלו וצמחו, שוים הם לחיטים ושעורים, שהרי מן הזרע המועט שלהם יוצאת תנובה רבה, פי שש מחיטים ושעורים, כפי חשבונם.

1 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לַחֶשֶׁד;**
2 **אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁאֵין זֶה מִדַּעְתּוֹ שֶׁל**
3 **בַּעַל הַשָּׂדֶה, אֶלָּא מֵאֲלֵיהֶן עָלוּ[30] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
4 **לְמַעֵט.**

30) כלאים פ"ב מ"ה.

5 **ט. כֵּיצַד? כְּגוֹן תְּבוּאָה שֶׁעָלוּ בָהּ סְפִיחֵי אִסְטִיס[31],**
6 **וְתִלְתָּן[32] שֶׁזְّרָעָהּ לְמַאֲכַל אָדָם[33] שֶׁעָלוּ בָהּ מִינֵי**
7 **עֲשָׂבִים; שֶׁזֶּה מַפְסִיד הוּא[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

31) [הוא שצובעים בו כמין התכלת ('פירוש המשניות' שם, ורע"ב שביעית פ"ז מ"א), ואינו אוכל (פ"ב מהל' מתנות עניים ה"ב). וכן העתיק בפ"ז מהל' שמיטה הי"ג במיני הצובעין "אסטיס", ולא כמו שכתוב במשנה (שביעית שם) "ספיחי איסטיס", אבל הספיחים שלו נאכלים, ראה למעלה פ"א ה"ד שלפי דעת 'מראה הפנים' צריך שיהא מאכל אדם). 32) בערבי: חלבא, ובלע"ז פניגיריג ('פירוש המשנה' שם). 33) שאז מפסידים אותה העשבים, כדלהלן, אבל אם זרעה לזריעה, אינה נפסדת מן העשבים (בבא־קמא פא.). 34) ואם כן, הדברים מראים שאין זה מדעתו של בעל השדה.

8 **י. וּבַמֶּה יְדַע שֶׁהַתִּלְתָּן זְרוּעָה לְמַאֲכַל אָדָם?**
9 **כְּשֶׁהָיְתָה זְרוּעָה עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת[35] וְלָהּ גְּבוּל סָבִיב.**
10 **[36]וְכֵן מְקוֹם הַגְּרָנוֹת[37] שֶׁעָלוּ בָהּ מִינִין הַרְבֵּה - אֵין**
11 **מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקֹר; שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה**
12 **שֶׁיִּצְמַח צֶמַח בִּמְקוֹם הַגְּרָנוֹת[38]. וְאִם הֵסִיר מִקְצָתָן[39]**
13 **- אוֹמְרִין לוֹ: עֲקֹר הַכֹּל חוּץ מִמִּין אֶחָד; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה**
14 **דַּעְתּוֹ שֶׁרוֹצֶה בְּקִיּוּם הַשְּׁאָר.**

35) בבא־קמא שם. 36) כן צריך להיות, וכן נראה בדפוס רומי. 37) כלאים, שם. 38) שמקום הגרנות צריך להיות חלק כדי לדוש בו ('פירוש המשנה' שם). 39) משנה, שם.

15 **יא. אֵין נוֹטְעִין[40] יְרָקוֹת בְּתוֹךְ סַדָּן שֶׁל שִׁקְמָה[41]**
16 **וְכַיּוֹצֵא בָהּ[42]. הַטּוֹמֵן אֲגֻדַּת לֶפֶת[43] וּצְנוֹן[44] וְכַיּוֹצֵא**
17 **בָּהּ תַּחַת הָאִילָן[45], אֲפִלּוּ תַּחַת הַגֶּפֶן, אִם הָיוּ מִקְצָת**
18 **הָעֲלִין מְגֻלִּין[46] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[47]; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רוֹצֶה**
19 **בְּהַשְׁרָשָׁתָן. וְאִם אֵינָן אֲגֻדָּה, אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ הָעֲלִין**
20 **מְגֻלִּין - חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם.**

40) שם פ"א מ"ח. 41) השקמה היא תאנה מדברית ('פירוש המשנה' לדמאי פ"א מ"א) עד שלא נחתכו ענפיה נקראת בתולת השקמה, וכשמזקינה וגדלה הרבה קוצצים הענפים ובאים אחרים במקומם, ונקראת סדן השקמה (רשב"ם בבא־בתרא סח: במשנה). 42) כל מיני ירק בכל מין אילן. ויש לעיין למה הכניס רבינו כאן בכלאי זרעים דין של הרכבת האילן, היה לו להביאו למעלה פ"א ה"ה, וראה 'מלאכת שלמה' שם בשם ה'לבוש'. 43) בכלאים שם מ"ט הגירסא: "הטומן לפת וצנונות". וב'ירושלמי' מפרש: "תני רבי חייא כגון אגודה של לפת ואגודה של צנון". וסובר רבינו שדוקא באגודה אין חשש משום כלאים, שזהו שלא כדרך שתילתה, וגילה בדעתו שאינו רוצה בהשרשתה. כמו שמסיים בדבריו. 44) ראה להלן פ"ג ה"ו, שלפת וצנון אינם כלאים זה בזה. 45) במשנה שם לא נזכר אלא "תחת הגפן", וסובר רבינו שגפן לאו דווקא, ולא נקטו גפן אלא כדי להשמיענו שאפילו בגפן שהיא רכה לא חששו (כסף־משנה להלן פ"ג ה"א), וראה להלן. 46) שלא כדעת רש"י (שבת נ:) והראב"ד (כאן), שרק לענין שבת אמרו כן, אבל לענין כלאים אין צורך שיהיו מקצת העלים מגולים. 47) מכיון שנקט רבינו גם "תחת האילן", נראה שהמדובר בחשש של הרכבת ירק באילן, שהרי בכל האילנות חוץ מגפן אין איסור כלאים, אלא הרכבה בלבד. וכן נראה ממה שנסמכה הלכה זו לדין "אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה", העוסקת בענין הרכבת ירק באילן, ולא כדעת ה'תוספות' (בבא־בתרא יט. ד"ה המבריך) והרמב"ן (שם), שלא נאסר להביא ירק אלא על גבי גפן, שהיא רכה והשרשים נכנסים לתוכה, אבל בשאר אילנות, שהם קשים - מותר. ומכיוון שלא פירש רבינו דבריו באופן שהבריך את האילן והגפן, נראה שסובר כדעת הר"ן (קידושין סוף פ"א) והרשב"א (בבבא־בתרא שם. וראה ב'מלאכת שלמה' כלאים פ"ז מ"א, ויש להגיה שם בדבריו הרמב"ן במקום הרשב"א), שגם בשרשים של ירק כשרשים של אילן, יש איסור הרכבה (ראה להלן פ"ח הי"ג, ובכסף־משנה שם), ולא כהרא"ש (הלכות כלאים סי' ד), שכתב על המשנה "המבריך את הגפן" (כלאים שם) שלא אסרו הרכבה אלא במבריך, שכבר היה שם אילן על הגפן, אבל שרשים בשרשים מותר (וראה בספר 'ארץ חמדה' ספר ב מדור ב פרק ט). [ומה שנקטו במשנה "המבריך את הגפן", שנראה מזה שלא אסרו הרכבה אלא בגפן ולא בשאר אילנות, וגם בגפן לא אסרו אלא כשהבריכה (ראה למעלה) - צריך לומר לדעת רבינו, שנקט מבריך לרבותא, שאפילו במבריך את הגפן שהענפים קשים קצת, יש חשש שהשרשים יכנסו אליהם, ועל־אחת־כמה־וכמה שבשרשים, שהם רכים מן הענפים, שוודאי יש חשש. וזה אינו אלא בגפן, שהענפים אינם קשים ביותר, אבל בשאר אילנות, שהם קשים מאד, אין חשש של הרכבה במבריך, אבל בשרשים שהם רכים, אסור אפילו באילן אחר, וראה להלן פ"ו ה"ז].

21 **יב. שָׂדֶה שֶׁהָיְתָה זְרוּעָה[48], וְקָצַר הַזֶּרַע וְנִשְׁאֲרוּ**
22 **הָעִקָּרִין בָּאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוֹצִיאִין צֶמַח אֶלָּא**
23 **אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - לֹא יִהְיֶה זוֹרֵעַ בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה מִין**
24 **אַחֵר עַד שֶׁיַּעֲקֹר הָעִקָּרִין.**

48) כלאים פ"ב מ"ה, וכפירושו במשנה שם. וכן נראה משם מ"ג (הובאה להלן הי"ג) "היתה שדהו זרועה חיטים כו' אם צימחה לא יאמר אזרע ואחר־כך אופך, אלא הופך ואחר־כך זורע". כלומר, לא מועיל אם גומם הזרעים כמו באילן (שם מ"ד, ולהלן פ"ו ה"ו). הרי מקור להלכה שלפנינו ('משנה ראשונה' שם מ"ג). ועי' בהשגת הראב"ד.

1 **יג. הָיְתָה שָׂדֵהוּ[49] זְרוּעָה חִטִּים, וְנִמְלַךְ לִזְרָעָה**
2 **שְׂעוֹרִים קֹדֶם שֶׁיִּצְמְחוּ הַחִטִּים - יַמְתִּין לָהּ עַד**
3 **שֶׁיִּפְסְדוּ הַחִטִּים וְיַתְלִיעוּ בָּאָרֶץ כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים,**
4 **אִם הָיְתָה שָׂדֵהוּ רָוָה[50], וְאַחַר כָּךְ יַהַפְכָהּ[51] בְּמַחֲרֵשָׁה**
5 **וְיִזְרַע הַמִּין הָאַחֵר. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ עַד**
6 **שֶׁלֹּא תִּשָּׁאֵר חִטָּה שֶׁלֹּא נֶעֱקָרָה, אֶלָּא חוֹרֵשׁ אֶת**
7 **הַשָּׂדֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁחוֹרְשִׁין אוֹתָהּ קֹדֶם הַמָּטָר כְּדֵי**
8 **שֶׁתִּרְוֶה[52].**

49) שם, משנה ג. 50) תוספתא שם פ"א: "עד כמה היא מתלעת, עד (מקום) ששהת שלשה ימים, במקום הטינא (= מקום רוה ממים), אבל לא במקום הגריד (= מקום יבש, ששם צריך יותר משלשה ימים). וכן ב'ירושלמי' שם ה"ב. 51) במשנה, שם: "ימתין לה עד שתתליע ויופך ואח"כ יזרע", ומפרש רבינו שלא הותר לזרוע מין אחד אלא אם התליע וגם הפך. אבל הראב"ד בהשגותיו מפרש הלשון במשנה: ימתין עד שיתליע או יהפך את הזרע. 52) כן הוא במשנה שם: "כמה יהא חורש? כתלמי הרביעה", והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, וזה ההפוך קל ואין מעמיקין בו ('פירוש המשנה' שם).

9 **יד. צָמְחוּ הַחִטִּים וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ לִזְרָעָה שְׂעוֹרִים**
10 **- יְהַפֵּךְ וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע[53]. וְאִם הוֹרִיד בְּהֶמְתּוֹ[54]**
11 **לְתוֹכָהּ וְקִרְסְמָה אֶת הַצֶּמַח - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִזְרֹעַ שָׁם**
12 **מִין אַחֵר.**

53) משנה, שם. 54) תוספתא, שם.

13 **טו. בְּאֶחָד בַּאֲדָר[55] מַשְׁמִיעִין עַל הַכִּלְאַיִם, וְכָל אָדָם**
14 **יוֹצֵא לְגִנָּתוֹ וּלְשָׂדֵהוּ וּמְנַקִּין אוֹתָן מִן הַכִּלְאַיִם.**
15 **וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר[56] בּוֹ יוֹצְאִים שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין**
16 **וּמְסַבְּבִים[57] לִבְדֹּק.**

55) שקלים פ"א מ"א. 56) משנה, שם. 57) וסובבים.

17 **טז. בָּרִאשׁוֹנָה[58] הָיוּ עוֹקְרִין וּמַשְׁלִיכִין, וְהָיוּ בַּעֲלֵי**
18 **בָּתִּים שֹׁמְחִים שֶׁמְּנַקִּין לָהֶן שְׂדוֹתֵיהֶן. הִתְקִינוּ שֶׁיִּהְיוּ**
19 **מַפְקִירִין אֶת כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁיִּמְצְאוּ בוֹ כִּלְאַיִם. וְהוּא**
20 **שֶׁיִּמְצְאוּ בָהּ[59] מִין אַחֵר אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים;**
21 **אֲבָל פָּחוֹת מִכָּן - לֹא יִגְּעוּ בָהּ.**

58) שקלים שם מ"ב. 59) מועד קטן ו, א.

22 **יז. וְחוֹזְרִין שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין בְּחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד[60] הַפֶּסַח**
23 **לִרְאוֹת הָאָפִיל שֶׁיָּצָא. וְכִלְאַיִם שֶׁהֵנֵצוּ[61] - אֵין**
24 **מַמְתִּינִים לָהֶן[62], אֶלָּא יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן מִיָּד וּמַפְקִירִין**
25 **אֶת כָּל הַשָּׂדֶה, אִם יֵשׁ בָּהּ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה.**

60) שם. 61) שם, מימרא של רבי יוחנן. 62) עד אחד באדר.

יום שישי י"ט מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שיש מינין בזרעים אחד נראה כשנים, או איפכא, וכן באילן. אין הולכים בכלאים אלא אחר מראית העין. כמה מרחיקין בין שני זרעים שהם כלאים. הייתה שדהו זרועה ירק וביקש לזרוע ירק אחר בצדה. הייתה שדהו זרועה חטים ורצה לזרוע בתוכה ירק. הייתה שדהו זרועה חטים, אם מותר לחבירו לזרוע בצידן שעורים. והפסק בין שני המינין בור או ניר או גפה או דרך. הייתה שדהו חטים ושל חבירו שעורים, אם מותר לזרוע תלם פשתן בצד חטים שלו. ודין אם הייתה שדהו ושדה חבירו זרועה תבואה, אם יזרע ביניהם חרדל.

26 **א. יֵשׁ מִינִין בַּזְּרָעִין שֶׁיִּהְיֶה הַמִּין הָאֶחָד נִפְרָד**
27 **לְצוּרוֹת הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שִׁנּוּי מְקוֹמוֹת[2] וְהָעֲבוֹדָה[3]**
28 **שֶׁעוֹבְדִין הָאָרֶץ, עַד שֶׁיְּרֵאֶה כִּשְׁנֵי מִינִין. וְאַף עַל פִּי**
29 **שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה, הוֹאִיל וְהֵן מִין אֶחָד - אֵינָן**
30 **כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.**

2) ולפיכך יש להם שם לווי כמו: כוסבר הרים, חרדל מצרי ודלעת מצרית. 3) כמו "דלעת רמוצה" על שם שטומנים אותה ברמץ, הוא אפר חם מפני שטעמה מר ואינה ראוייה לאכילה בלי הטמנה זו.

31 **ב. וְיֵשׁ בַּזְּרָעִים שְׁנֵי מִינִין שֶׁהֵן דּוֹמִין זֶה לָזֶה[4]**
32 **וְצוּרַת שְׁנֵיהֶן קְרוֹבָה לִהְיוֹת צוּרָה אַחַת, וְאַף עַל פִּי**
33 **כֵּן, הוֹאִיל וְהֵן שְׁנֵי מִינִין - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים זֶה עִם**
34 **זֶה.**

4) במשנה כלאים: "אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה".

35 **ג. כֵּיצַד? הַחַזֶּרֶת עִם חֲזֶרֶת גַּלִּים[5], וְהָעֲלָשִׁין עִם**
36 **עֲלָשֵׁי שָׂדֶה[6], וְהַכְּרֵשִׁין עִם כְּרֵשֵׁי שָׂדֶה[7], הַכֶּסְבָּר עִם**
37 **כֶּסְבַּר הָרִים[8], וְחַרְדָּל[9] עִם חַרְדָּל מִצְרִי, וּדְלַעַת**
38 **הַמִּצְרִית עִם דְּלַעַת הָרְמוּצָה - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.**
39 **וְכֵן הַחִטִּין עִם הַזּוּנִין[10], וְהַשְּׂעוֹרִים עִם שִׁבֹּלֶת**
40 **שׁוּעָל[11], וְהַכֻּסְּמִין[12] עִם הַשִּׁיפּוֹן[13], וְהַפּוֹל עִם**
41 **הַסַּפִּיר, וְהַפֵּרְקֵדָן עִם הַטַּפַּח[14], וּפוֹל לָבָן עִם**
42 **הַשָּׁעוּעִים, וְהַקִּשּׁוּת עִם הַמְּלָפְּפוֹן, וְהַכְּרוּב עִם**
43 **הַתְּרוּבְתּוֹר[15], וְהַתְּרָדִין עִם הַלְּעוּנִין - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה**
44 **עִם זֶה. אֲבָל הַצְּנוֹן עִם הַנַּפּוּסִין, וְהַחַרְדָּל עִם**
45 **הַלַּכְפָּן, וּדְלַעַת יְוָנִית עִם דְּלַעַת מִצְרִית אוֹ עִם דְּלַעַת**
46 **הָרְמוּצָה, אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹמִים זֶה לָזֶה - הֲרֵי אֵלּוּ**
47 **כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.**

5) והן "חסא גנית וחסא הררית". 6) יש עולשין של פרדס ועולשין של מדבר. 7) כרשין הם כרתים, וזהו החציר הנזכר בתורה. ויש כרתי של גינה וכרתי של מדבר. 8) במשנה שם: "כסבר עם כסבר שדה". "גני ומדברי". והוא זרע גד הנזכר בתורה. 9) חרדל המדינה. 10) והוא מין ממיני החיטה, וישתנה בארץ בתכונתו וטבעו. ועל כן נקרא זונין מעין היציאה מדרך היושר, כמו ליבם הזונה. 11) שעורים מדבריות. 12) חיטה מדברית. 13) מין ממיני החיטים המדבריות. 14) גרגרים לבנים עגולים קשים להשתבר, וטבעו קרוב לטבע השעורים, וקראוהו הרופאים: קרטום"ן. 15) כרוב מדברי שקלחיו דקים.

1 ד. וְכֵן בְּאִילָן שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי מִינִין שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה בְּעָלִין
2 אוֹ בַּפֵּרוֹת, הוֹאִיל וְהֵן שְׁנֵי מִינִין - הֲרֵי אֵלּוּ כִּלְאַיִם.
3 כֵּיצַד? הַתַּפּוּחַ עִם הַחַזֶּרֶד[16], וְהַפַּרְסְקִין[17] עִם
4 הַשְּׁקֵדִים, וְהַשֵּׁיזָפִין[18] עִם הָרִימִּין, אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹמִין
5 זֶה לָזֶה - הֲרֵי הֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. אֲבָל הָאַגָּסִים עִם
6 הַקְּרוּסְטְמִלִּים, וְהַפְּרִישִׁים עִם הָעַזְרָדִין - אֵינָן
7 כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

16) תפוח יערי. ומשליכים פריו לחזירים. 17) וכשהם קטנים, בתחילת צאתם, דומים לשקדים. 18) בירושלמי מפרש: הנוטע זיתים ורימונים יחד יוצאים שזיפים.

8 ה. וְכֵן אִם יֵשׁ שָׁם זְרָעִים וְאִילָנוֹת אֲחֵרוֹת, אַף עַל
9 פִּי שֶׁהֵן שְׁנֵי מִינִין בְּטִבְעָן, הוֹאִיל וְעָלִין שֶׁל זֶה
10 דּוֹמִין לְעָלִין שֶׁל זֶה אוֹ פְּרִי שֶׁל זֶה דּוֹמֶה לִפְרִי שֶׁל
11 זֶה דִּמְיוֹן גָּדוֹל, עַד שֶׁיֵּרָאוּ כִּשְׁנֵי גְּוָנִין מִמִּין אֶחָד -
12 לֹא חָשְׁשׁוּ לָהֶן לְכִלְאַיִם זֶה עִם זֶה; שֶׁאֵין הוֹלְכִין
13 בְּכִלְאַיִם אֶלָּא אַחַר מַרְאִית הָעַיִן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...לא חששו להם לכלאים זה עם זה, שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין".

החידוש בדין זה הוא שאף שבכלאים אסור לערבו לכתחילה במאתיים כמו בתרומה ובשאר איסורים הבטלים בששים ש"אין מבטלין איסור לכתחילה". אבל בכלאים כשנראים מין אחד מותר לזרוע אותם יחד, כי אין כאן מציאות של איסור כלאים שמבטלים אותו, ומלכתחילה אין כאן איסור.

ההוראה מכך בעבודת האדם: בנוגע למראית עין, יכול אדם לחשוב "מאי כולי האי"? ומה כל ה"רעש" על עניין שאין בו מעשה או דיבור, אעפ"כ אמרה תורה "ולא תתורו... אחרי עיניכם" ו"עין רואה והלב חומד", וגם אם בטוח שיצליח להילחם עם היצר שלא ימשך אחריו, הרי שהראיה עצמה עושה פגם בנפשו. אבל אם נזהר ב"מראית העין", מלכתחילה לא קיימת בעולמו מציאות של איסור כלל.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן ב')

14 ו. כֵּיצַד? הַלֶּפֶת[19] עִם הַצְּנוֹן - אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה,
15 מִפְּנֵי שֶׁפֵּרֵיהֶן שָׁוִין. וְהַלֶּפֶת עִם הַנָּפוּס - אֵינָן כִּלְאַיִם
16 זֶה בָּזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֶעָלִין שֶׁלָּהֶן שָׁוִין. אֲבָל צְנוֹן עִם
17 הַנָּפוּס, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעָלִין דּוֹמִין זֶה לָזֶה וְהַפְּרִי
18 דּוֹמֶה לַפְּרִי - הֲרֵי אֵלּוּ כִּלְאַיִם, הוֹאִיל וְטַעַם פְּרִי זֶה
19 רָחוֹק מִטַּעַם פְּרִי זֶה בְּיוֹתֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.

19) [אף על פי שהלפת היא משאר זרעונים שאינם נאכלים, ובזרעים כאלה אין איסור כלאים כלל - הרי כתב רבינו שכל זמן שלא ניכר הזרע היא בכלל ירק].

20 ז. כַּמָּה מַרְחִיקִין בֵּין שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים שֶׁהֵן כִּלְאַיִם
21 זֶה עִם זֶה? כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִים מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה. אֲבָל
22 אִם נִרְאִין שֶׁנִּזְרְעוּ בְּעִרְבּוּבְיָא - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

23 ח. וְשִׁעוּרִין רַבִּים יֵשׁ בַּהַרְחָקָה הַזֹּאת, הַכֹּל לְפִי גֹּדֶל
24 הַשָּׂדֶה הַנִּזְרַעַת וּלְפִי רֹב הֶעָלִין וְשִׁלּוּחַ הַיּוֹנְקוֹת[20].

20) הענפים הרכים.

25 ט. כֵּיצַד? שָׂדֵהוּ שֶׁהָיְתָה זְרוּעָה מִין תְּבוּאָה, וּבִקֵּשׁ
26 לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ מִין תְּבוּאָה אַחֶרֶת בְּשָׂדֶה אַחַת - מַרְחִיק
27 בֵּינֵיהֶן בֵּית רֹבַע[21]. וְהוּא כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת וְחֹמֶשׁ אַמָּה[22]
28 עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת וְחֹמֶשׁ אַמָּה מְרֻבָּע. בֵּין מִן הָאֶמְצַע
29 בֵּין מִן הַצַּד[23]. וְאִם לֹא הָיָה בֵּינֵיהֶן כַּשִּׁעוּר הַזֶּה -
30 אָסוּר; וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִין בְּתוֹךְ שִׁשָּׁה
31 טְפָחִים.

21) והוא מקום שזורעים בו רובע הקב תבואה, ושיעורו אחד מעשרים וארבעה בסאה, שהרי הסאה שישה קבים. 22) דקדק לכתוב "כעשר", וכן כתב בפירוש המשנה: "בית רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב". מפני שאין החשבון מדוייק, שהרי עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש אינן אלא מאה וארבע אמות ועוד אחד מעשרים וחמש באמה. ואילו בית רובע, הוא מאה וארבע אמות ושני שלישי אמה בקירוב. 23) כלומר, אין צורך להפסק של בית רובע שבכל אורך השדות, אלא במקום אחד: או באמצע או מן הצדדים.

32 י. הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרָק, וּבִקֵּשׁ לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ שָׂדֶה
33 יָרָק אַחֵר, אֲפִלּוּ דְּלַעַת - מַרְחִיק בֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת
34 שִׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים מְרֻבָּע. בֵּין מִן הַצַּד
35 בֵּין מִן הָאֶמְצַע. וּפָחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה - אָסוּר; וְאֵינוֹ
36 לוֹקֶה עַד שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִין בְּתוֹךְ טֶפַח[24].

24) ירושלמי שם: "באיסור - שישה על שישה, ללקות - טפח".

37 יא. הָיְתָה אַחַת מִשְּׁתֵּי הַשָּׂדוֹת זְרוּעָה תְּבוּאָה,
38 וְהַשְּׁנִיָּה שֶׁבְּצִדָּהּ יָרָק אוֹ דְּלַעַת - מַרְחִיק בֵּינֵיהֶן בֵּית
39 רֹבַע.

40 יב. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְחָקָה בְּשִׁעוּרִין

1 הַלָּלוּ? בֵּין שְׁתֵּי שָׂדוֹת[25]; אֲבָל אִם הָיְתָה שָׂדֵהוּ
2 זְרוּעָה יָרָק, וְרָצָה לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ שׂוּרָה שֶׁל יָרָק מִמִּין
3 אַחֵר - דַּיּוֹ לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשָּׂדֶה וּבֵין הַשּׂוּרָה תֵּלֶם
4 אֶחָד, אָרְכּוֹ שִׁשָּׁה טְפָחִים בִּלְבַד וְרָחְבּוֹ כְּעָמְקוֹ[26].

25) שיעור השדה לא נתבאר, ובעניין פאה אמרו ששיעורו, של שדה קטנה הוא חמישים אמה על רוחב שתי אמות. ובעניין חלוקת שותפין אמרו ששיעורה כדי זריעת סאה וחצי. 26) "ורוחב מלואו", וכתב רבינו בפירוש המשנה: "צריך להיות רוחב החפירה ההיא כפי עומקה. והוא מה שאמר מלואו, רוצה לומר מלא התלם ואפילו יהיה עומקו אמה", ונראה שעמקו אינו פחות מטפח.

5 יג. הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְרָצָה לִזְרֹעַ בְּתוֹכָהּ
6 שׂוּרָה שֶׁל יָרָק, אֲפִלּוּ שׂוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין שֶׁעָלִין
7 שֶׁלָּהֶן אֲרֻכִּים וּמִסְתַּבְּכִין - מַרְחִיק בֵּינֵיהֶן שִׁשָּׁה
8 טְפָחִים. וְאִם נִמְשְׁכוּ הֶעָלִים שֶׁל דְּלַעַת וְנִכְנְסוּ
9 לַתְּבוּאָה וְנִסְתַּבְּכוּ בָּהּ - יַעֲקֹר מִן הַתְּבוּאָה שֶׁלִּפְנֵי
10 הַדְּלַעַת עַד שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ הֶעָלִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר,
11 שֶׁאִם זָרַע שׂוּרָה מִמִּין זֶה וְשׂוּרָה מִמִּין אַחֵר - שֶׁדַּיּוֹ
12 לִהְיוֹת בֵּינֵיהֶן תֵּלֶם אֶחָד[27], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

27) שהרי שני המינים, שורות בודדות ולא שדות. [וכן מפורש בתוספתא "היו לו שתי שורות אחת זרועה חיטים ואחת זרועה שעורים, מותר לעשות ביניהן תלם להיות זורע אחת חיטה ואחת שעורה"].

13 יד. הִרְחִיק[28] בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין הַרְחָקָה הָרְאוּיָה לָהֶן,
14 וְהָיָה מִין זֶה נוֹטֶה עַל גַּבֵּי מִין זֶה, בֵּין שֶׁנָּטְתָה תְּבוּאָה
15 עַל הַתְּבוּאָה אוֹ יָרָק עַל גַּבֵּי יָרָק, אוֹ יָרָק עַל הַתְּבוּאָה
16 אוֹ תְּבוּאָה עַל הַיָּרָק - הַכֹּל מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי הִרְחִיק
17 כַּשִּׁעוּר. חוּץ מִדְּלַעַת יְוָנִית, שֶׁהִיא נִמְשֶׁכֶת הַרְבֵּה.
18 לְפִיכָךְ, אִם נָטְתָה - יַעֲקֹר מִלְּפָנֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

28) "תבואה נוטה על גבי תבואה, וירק על גבי ירק, תבואה על גבי ירק, ירק על גבי תבואה - הכל מותר".

19 טו. הָיָה בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִים בּוֹר[29] אוֹ נִיר[30] אוֹ גָפָה[31]
20 אוֹ דֶּרֶךְ[32], אוֹ גָדֵר שֶׁהוּא גָבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ
21 חָרִיץ שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחָב אַרְבָּעָה, אוֹ
22 אִילָן שֶׁהוּא מֵסֵךְ עַל הָאָרֶץ הוּא[33], אוֹ סֶלַע שֶׁהוּא
23 גָבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחָב אַרְבָּעָה[34] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר
24 לִסְמֹךְ הַמִּין הָאֶחָד לְצַד אֶחָד מֵאֵלּוּ, וְהַמִּין הָאַחֵר
25 לַצַּד הַשֵּׁנִי. הוֹאִיל וְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן,
26 הֲרֵי הֵן נִרְאִים מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה.

29) מקום שאינו חרוש וזרוע. ויש אומרים, שצריך שיהא בית רובע. והרדב"ז מפרש: בור חפור בקרקע ושיעורו כמו חריץ עמוק עשרה ורוחב ארבעה. 30) מקום חרוש. 31) גדר אבנים סדורות בלי טיט. 32) סתם דרך ארבע אמות רוחב. 33) הוא שידבקו ענפיו לארץ. והרע"ב פירש שאינו גבוה מן הארץ שלושה טפחים. 34) יש מפרשים, שרוחב זה הוא עובי. ואף על פי שגדר עביו כל שהוא, כנ"ל - בסלע שלא נעשה בידי אדם לשם גדר, החמירו.

27 טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיךְ הַרְחָקָה אוֹ דָּבָר
28 הַמַּבְדִּיל? בְּשֶׁזָּרַע בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ; אֲבָל אִם הָיְתָה שָׂדֵהוּ
29 זְרוּעָה חִטִּים - מֻתָּר לַחֲבֵרוֹ לִזְרֹעַ[35] בְּצִדָּהּ שְׂעוֹרִים.
30 שֶׁנֶּאֱמַר: שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם - אֵין הָאִסּוּר אֶלָּא
31 שֶׁיִּזְרַע שָׂדֵהוּ כִּלְאַיִם; שֶׁלֹּא נֶאֱמַר: הָאָרֶץ לֹא תִזְרַע
32 כִּלְאָיִם[36]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ זָרַע בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ
33 שְׂעוֹרִים סָמוּךְ לַחִטִּים, וּמָשַׁךְ זֶרַע הַשְּׂעוֹרִים עַד
34 שֶׁסָּמְכוּ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁהִיא זְרוּעָה שְׂעוֹרִים - הֲרֵי זֶה
35 מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאוּ הַשְּׂעוֹרִים שֶׁבְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ שֶׁהֵן סוֹף
36 שְׂדֵה חֲבֵרוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... אבל אם היתה שדהו זרועה חטים, מותר לחבירו לזרוע בצדה שעורים, שנאמר שדך לא תזרע.. שלא נאמר והארץ לא תזרע".

בעניין זה שונה איסור כלאיים מאיסור שביעית, שבו אין מחלקים בין שדהו לשדה חבירו, ואסור לעבוד את האדמה בשביעית, גם אם אינה שדהו, כי באיסור שביעית נאמר "ושבתה הארץ שבת לה'".

ויש לומר ההסבר בזה: מבואר ב'מורה נבוכים' שהטעם באיסור שביעית הוא שלא להכחיש את הקרקע בעבודה שנה אחר שנה, ולכן אין כל הבדל בין שדהו או שדה חברו, אבל טעם האיסור בכלאיים הוא "שמערבב כוחות העליונים הנותנים כח הצמיחה... אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה, המכה אותו ואומר לו גדל". ולכן האיסור הוא רק ב"שדך", כי מזל שדה שייך לאדם עצמו, ושדה חברו היא במזל חברו.

ועל־פי־זה יובן המשך ההלכה ש"אפילו זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים סמוך לשדה חבירו שהיא זרועה שעורים הרי זה מותר, מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חבירו". כי מאחר שטעם איסור כלאים נוגע לערבוב המזלות בשמים, נוגע עד כמה נראה הדבר בעיניים, כי מלאכים יכולים להבחין במציאות הדבר רק כפי שנראה לעין (כמו האדם), ואינם יודעים מחשבות אדם כמו הקב"ה, ולכן אין שייך כאן ערבוב הכוחות העליונים.

ההוראה בעבודה היא, שלעולם אל ימנע אדם לזרוע בשדה חברו, כלומר להשפיע לזולת, מפני חשש רוחני "שלא לערבב הכוחות". ואומרים לו: אל תתערב בחשבונות בנוגע לרוחניות ובעניינים שבין אדם לקונו שאינם שייכים אליך, ואפילו בדברים שנראה לאחרים כשייכים לזולת..

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן ב')

35) "שלו חיטים ושל חבירו מין אחר, מותר לסמוך לו

מאותו המין". 36) למד כן רבינו ממה שנאמר בספרא פרשת קדושים בעניין הרבעת בהמה: "אין לי אלא בהמתך כו' בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקותי תשמרו" ואילו בכלאי זרעים לא אמרו כן, הרי ש"שדך" ממעט של אחרים.

1 **יז. הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה חִטִּים, וּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ בְּצִדָּהּ**
2 **זְרוּעָה חִטִּים[37] - מֻתָּר לוֹ לִזְרַע תֶּלֶם אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתָּן**
3 **בְּצַד חִטִּים שֶׁלּוֹ סָמוּךְ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ. שֶׁהָרוֹאֶה יוֹדֵעַ**
4 **שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָעָם לִזְרַע תֶּלֶם אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְלֹא**
5 **נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לִבְדֹּק שָׂדֵהוּ אִם רְאוּיָה הִיא לִזְרַע**
6 **פִּשְׁתָּן אִם לֹא, וְנִמְצָא כְּזוֹרֵעַ לְהַשְׁחָתָה[38]. לְפִיכָךְ[39]**
7 **אָסוּר לִזְרַע מִין אַחֵר בֵּין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵן מִמִּין**
8 **אֶחָד עַד שֶׁיַּרְחִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ[40].**

37) השמיענו רבינו בזה, שאף על פי ששתי השדות ממין אחד, ונראה כאילו זורע פשתן באמצע שדהו, שזה בוודאי אסור - ובכל זאת התירו. וכל שכן שמותר לזרוע פשתן בסוף שדהו, כשאין לחבירו שדה במקום זה. 38) ובזורע להשחתה אין איסור כלאים. 39) וכל ההיתר הוא מפני שהכל יודעים שזהו כזורע להשחתה, בשאר מינים שאין לומר כן - אסור. 40) אבל לצד חברו מותר לסמוך.

9 **יח. הָיְתָה שָׂדֵהוּ[41] וּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁבְּצִדָּהּ זְרוּעִין שְׁנֵי**
10 **מִינֵי תְּבוּאָה[42] - לֹא יִזְרַע בֵּינֵיהֶם חַרְדָּל וַחֲרִיעַ אֲפִלּוּ**
11 **תֶּלֶם אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם זוֹרְעִים מֵאֵלּוּ תֶּלֶם אֶחָד[43].**
12 **אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת זְרוּעִין שְׁנֵי מִינֵי יְרָקוֹת -**
13 **מֻתָּר לִזְרַע בֵּינֵיהֶן חַרְדָּל אוֹ חֲרִיעַ. שֶׁמֻּתָּר לְהַקִּיף**
14 **חַרְדָּל אוֹ חֲרִיעַ לְכָל מִין, חוּץ מִן הַתְּבוּאָה, מִפְּנֵי**
15 **שֶׁאֵינָן מַזִּיקִין אוֹתָהּ[44]. וְכֵן אִם הָיְתָה זָוִית[45] שֶׁל זֶרַע**
16 **זֶה נוֹגַעַת בְּצֶלַע שֶׁל זֶרַע הָאַחֵר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - הֲרֵי**
17 **זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה. וְאֵין**
18 **צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיְתָה זָוִית שֶׁל זֶרַע זֶה נוֹגַעַת בְּזָוִית**
19 **שֶׁל זֶרַע הָאַחֵר; מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין כְּסוֹף שָׂדֶה[46] שֶׁנָּגַע**
20 **בְּסוֹף שָׂדֶה[47], שֶׁהוּא מֻתָּר בְּלֹא הַרְחָקָה וְלֹא הַבְדָּלָה,**
21 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

41) כן פירש רבינו מה שאמרו שם פרק ב משנה ה: "אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע, אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע". 42) אף כאן השמיענו, שאפילו בשני מיני תבואה אסור לזרוע ביניהם חרדל וחריע, וכל שכן אם הם מין אחד, שבוודאי יחשדוהו שזורע באמצע שדהו. 43) למעלה פרק א הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להיזרע שדות, וצריך עיון. 44) כלומר, החרדל והחריע אינם מזיקים לתבואה, ודרך העם לזרוע תלם אחד בין שני מיני תבואה, ולפיכך אסור. אבל בין שני מיני ירקות, שהחרדל והחריע מזיקים להם, מותר, שוודאי לא נתכוון אלא לבדוק שדהו. 45) שם משנה ז: "היה ראש תור חיטים נכנס בתוך של שעורים מותר". 46) של האחד. 47) של בעל זרע אחר.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר אם מותר לזרוע ב' שורות של קשואים זו בצד זו וב' ממין אחד ותלם באמצע. התלם או אמת המים שהם עמוקים טפח, כמה מינין זורע בה. רצה לעשות שדהו משר או קרחת מכל מין, ומה בין קרחת למשר. מיני ירקות שדרך לזרוע מהם מעט מעט. ערוגות ששה על ששה. הרוצה למלאות גינתו מיני ירקות ולא ירחיק ביניהם.

22 **א. מֻתָּר לִזְרַע[2] שְׁתֵּי שׁוּרוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ שֶׁל קִשּׁוּאִין,**
23 **וּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת בְּצִדָּן שֶׁל דְּלוּעִין[3], וּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל**
24 **פּוֹל הַמִּצְרִי[4], וְתֶלֶם בֵּין כָּל מִין וָמִין[5]. אֲבָל לֹא יִזְרַע**
25 **שׁוּרָה אַחַת שֶׁל קִשּׁוּאִין וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל דְּלוּעִין[6]**
26 **וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי, אַף עַל פִּי שֶׁהַתֶּלֶם**
27 **מַבְדִּיל בֵּין כָּל מִין וָמִין; מִפְּנֵי שֶׁמִּינִין אֵלּוּ עֲלִים**
28 **שֶׁלָּהֶן אֲרֻכִּין וְנִמְשָׁכִין וּמִסְתַּבְּכִין, וְאִם זְרָעָן שׁוּרָה**
29 **בְּצַד שׁוּרָה - יִתְעָרֵב הַכֹּל[7], וְנִרְאוּ כְּנִזְרָעִין בְּעֵרְבּוּבְיָא.**

2) כלאים פרק ג משנה ד. 3) שהרי הקישואין והדלועין הם כלאים זה בזה, כמו שנראה להלן הלכה ה, וכר' יהודה ור' שמעון ולא כר' מאיר בתוספתא כלאים פרק א הלכה א. וראה ב'תוספות' רבינו ידידיה, תלמיד ר"י מפריש, למועד קטן חלק א עמ' כ הערה 7. 4) אף־על־פי שלענין כלאי הכרם אינו כלאים, ראה להלן פרק ה הלכה יט, מפני שאינו ירק אלא מין זרעים - נראה שבכלאי זרעים אסור אפילו זרעים, ולא רק ירק, וראה למעלה פרק ה הלכה ח, ופרק ג הלכה ו. 5) במשנה לא נזכר תלם, אבל למדו רבינו ממה שנאמר למעלה פרק ג הלכה יב שבשורה צריך להרחיק שיעור תלם. ועיין ר"ש, ותספות לשבת פה: דיבור־המתחיל איתיביה. 6) משנה שם. 7) כן הוא בשבת שם.

30 **ב. הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה[8] מִין מִמִּינֵי יְרָקוֹת, וּבִקֵּשׁ**
31 **לִזְרַע בְּתוֹכָהּ שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין - עוֹקֵר מִן**
32 **הַיָּרָק מָקוֹם שֶׁזּוֹרֵעַ בּוֹ שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין וּמַבְדִּיל**
33 **בֵּינָהּ וּבֵין הַיָּרָק בְּתֶלֶם[9], וּמַנִּיחַ מִן הַיָّרָק רֹחַב שְׁתַּיִם**
34 **עֶשְׂרֵה אַמָּה וְעוֹשֶׂה שׁוּרָה שְׁנִיָּה שֶׁל דְּלוּעִין, וּמַבְדִּיל**
35 **בֵּינָהּ וּבֵין הַיָّרָק בְּתֶלֶם, וְכֵן עַד מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה;**
36 **שֶׁנִּמְצָא בֵּין כָּל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה**
37 **אַמָּה[10]. אֲבָל פָּחוֹת מִכָּן - אָסוּר, מִפְּנֵי הֶעָלִין**
38 **שֶׁמִּסְתַּבְּכִין מִכָּן וּמִכָּן בַּיָّרָק שֶׁבֵּינֵיהֶם, וְנִרְאֶה הַכֹּל**
39 **כְּאִלּוּ נִזְרַע בְּעֵרְבּוּבְיָא.**

8) שם משנה ו, כדעת חכמים. 9) ראה למעלה הלכה א. 10) ורוחב שני התלמים לא חשב, מפני שאין לו מידה מסוימת. ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שרוחבם כעומקם), ועוד שאינם מפולשים, שהרי אין אורכם אלא ששה טפחים בלבד, כמפורש שם, וראה בר"י קורקוב.

40 **ג. הָיְתָה שׁוּרָה שֶׁל דְּלַעַת זְרוּעָה, אֲפִלּוּ דְּלַעַת**
41 **יְחִידִית[11], וּבָא לִזְרַע בְּצִדָּהּ תְּבוּאָה - מַרְחִיק בֵּית**
42 **רֹבַע; שֶׁהֲרֵי נִמְשְׁכוּ עָלֶיהָ וְהֶחֱזִיקָה מָקוֹם גָּדוֹל. וְכָל**
43 **דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה בְּתוֹךְ בֵּית רֹבַע[12] שֶׁמַּרְחִיקִין בֵּין שְׁנֵי**

הַמִּינִין - עוֹלֶה מִן הַמִּדָּה, כְּגוֹן הַקֶּבֶר וְהַסֶּלַע[13] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[14].

11) שם משנה ז: "ולדלעת יחידית נותנים לה בית רובע". 12) שם פרק ב משנה י. 13) שאינו גבוה עשרה ורחב ארבעה, שאם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, מפסיק הוא בפני עצמו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה טו, ועיין ר"ש שם. 14) כגון נקעים מלאים מים, אף־על־פי שאינם ראויים לזריעה (בבא בתרא קג.), ראה בר"ש ורע"ב.

ד. הַתֶּלֶם[15] אוֹ אַמַּת הַמַּיִם שֶׁהֵן עֲמֻקִּים טֶפַח[16] - זוֹרְעִין לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה מִינֵי זְרָעִים: אֶחָד עַל שְׂפַת הַתֶּלֶם מִכָּן, וְאֶחָד מִכָּן, וְאֶחָד בָּאֶמְצַע.

15) כלאים פרק ג משנה ב. 16) ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שאורך התלם ששה טפחים ורחבו כעמקו - טפח, וראה בחזון־איש. ואף־על־פי שבלי תלם, שיעור הרחקה טפח ומחצה (להלן הלכה ט) - אם יש תלם הקילו אפילו בטפח, וראה להלן הלכה יב שכן הוא בגבול.

ה. וּמֵתֶר לִנְטֹעַ[17] שְׁנֵי מִינִין בְּתוֹךְ גֻּמָּא אַחַת, וַאֲפִלּוּ קִשּׁוּת וּדְלַעַת[18]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מִין זֶה נוֹטֶה מֵעַל שְׂפַת הַגֻּמָּא לְכָאן וְהַמִּין הָאַחֵר נוֹטֶה לַצַּד הַשֵּׁנִי, וְיֵרָאוּ נִבְדָּלִין זֶה מִזֶּה[19]. וְכֵן אִם נָטַע[20] אַרְבָּעָה מִינִין בְּתוֹךְ הַגֻּמָּא וַהֲפָכָן לְאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

17) שם משנה ה. 18) במשנה שם: "נוטע אדם קישות ודלעת בתוך הגומא" ומפרש רבינו: אפילו קישות ודלעת "שעליהם מתפשטים ומסתבכים" (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פרק ג הלכה יג). 19) כתב הרא"ש: "בתי כלאים החבאו ממני, ונסתרו מעיני, ונסתרו ממני עיקרי יסודותיה, היאך מותר לזרוע מיני זרעונים שהם כלאים בגומא אחת, והא תנן סוף פרק קמא הזורע חטה ושעורה כאחד הרי זה כלאים בשביל שהגומא עמוקה טפח, כל־שכן שנראה כחבוש, וצריך עיון". והר"י קורקוס הסביר: "שאין כלאים אסורים אלא בזרע בכוונה לזרוע כלאים... אבל וכו' בהא דגומא שאינו זורען בבת אחת בכוונת כלאים (אלא להטותם זה לצד זה וזה לצד זה) אינו חשוב כלאים". 20) ירושלמי שם פרק ג סוף הלכה ד.

ו. הָרוֹצֶה לִזְרֹעַ[21] שָׂדֵהוּ מֶשֶׁר[22] מִשֶּׁר מִכָּל מִין וָמִין - מַרְחִיק בֵּין[23] כָּל מֶשֶׁר וּמֶשֶׁר שְׁתֵּי אַמּוֹת עַל שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּמֵצַר וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בֵּינֵיהֶן בְּסוֹף הַמֶּשֶׁר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא; שֶׁהֲרֵי הֵן נִרְאִין שֶׁלֹּא נִזְרְעוּ בְּעֵרְבּוּבְיָא[24].

21) שם פרק ב משנה ו. 22) מקום ארוך (פירוש המשנה), כלומר, ערוגה ארוכה, ומישר מלשון שורה (מלאכה שלמה), וראה להלן הלכה ח. 23) ירושלמי שם פרק ב הלכה ד: "רבי זירא בשם ר' חייה, רובה עושה שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא". 24) כן הוא גם בזורע שורה לצד שדה (למעלה פרק ג הלכה יב), שאין צורך בתלם מפולש בין המינים, עיין שם.

ז. רָצָה לַעֲשׂוֹת שָׂדֵהוּ[25] קָרְחַת[26] קָרְחַת מִכָּל מִין וָמִין - לֹא יַעֲשֶׂה בְּתוֹךְ כָּל בֵּית סְאָה יָתֵר עַל תֵּשַׁע קָרְחוֹת, כָּל קָרְחַת מֵהֶן בֵּית רֹבַע[27]; וְנִמְצָא רָחוֹק בֵּין קָרְחַת וְקָרְחַת קָרוֹב לְעֶשֶׂר אַמּוֹת פָּחוֹת רְבִיעַ[28], שֶׁכָּל בֵּית סְאָה חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים[29].

25) שם משנה ט. 26) חלק מן הארץ מרובע (פירוש המשנה). ש"מקרח את שדהו ממין הזרוע בו לזרוע בו ממין אחר" (רא"ש, ועיין ראב"ד וכסף־משנה). 27) שהוא כעשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש (למעלה פרק ג הלכה ט). ועיין שם בהערות. 28) אין זה מדוייק. ובפירוש המשנה כתב: "תשע אמות ושלש חמישיות וחצי חומש". 29) שהם ביחד אלפיים וחמש מאות אמה.

ח. וּמַה בֵּין הַמֶּשֶׁר לַקָּרְחַת? שֶׁהַמֶּשֶׁר אָרֹךְ[30] וְהַקָּרְחַת מְרֻבַּעַת[31].

30) והוא רק שורה אחת, ובשורה די בהרחקת שתי אמות על שתי אמות בראש השורה. 31) וזו היא שדה, ולפיכך צריכים להרחיק יותר.

ט. מִינֵי יְרָקוֹת[32] שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ בְּנֵי אָדָם לִזְרֹעַ מֵהֶם אֶלָּא מְעַט מְעַט, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[33] - מֻתָּר לִזְרֹעַ מֵהֶם[34] אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה מִינִין בְּתוֹךְ עֲרוּגָה אַחַת שֶׁהִיא שִׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים[35]. וְהוּא שֶׁיִּזְרַע אַרְבָּעָה מִינִין בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הָעֲרוּגָה וְאֶחָד בָּאֶמְצַע, וְיַרְחִיק בֵּין מִין וָמִין כְּמוֹ טֶפַח וּמֶחֱצָה[36], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִינָקוּ[37] זֶה מִזֶּה. אֲבָל יוֹתֵר עַל חֲמִשָּׁה מִינִין - לֹא יִזְרַע, אַף עַל פִּי שֶׁמַּרְחִיק בֵּינֵיהֶם[38]; לְפִי שֶׁמִּינִין הַרְבֵּה בַּעֲרוּגָה כָּזוֹ הֲרֵי הֵן כִּנְטוּעִין בְּעֵרְבּוּבְיָא[39].

32) שם פרק ג משנה ב: "כל מין זרעים אין זורעים בערוגה, וכל מין ירקות זורעין בערוגה", ופירש שם: "הירקות יזרעו מהם מעט, ועל כן הן נזרעות ערוגות, ומיני זרעים שיזרעו מהם שדה גדולה - אין זורעין אותה ערוגות". 33) למעלה פרק א הלכה ט. 34) שם משנה א. 35) משנה שם. 36) שזהו שיעור יניקה של זרעים. ואף־על־פי ששרשיהם מתפשטים שלשה טפחים (בבא בתרא יז.) - אינם יונקים אלא טפח ומחצה בלבד (ר"ש שם). ולא חששו אלא שלא יינק כל מין מעיקרו של המין האחר, אבל מה שהם יונקים כל אחד מהיניקה של האחר לא איכפת לנו, ולפיכך אין צריך להרחיק שלשה טפחים בין שני המינים, אלא טפח ומחצה בלבד (כסף־משנה). ונראה מדברי רבינו, שאין כאן היתר על־פי "ראש תור" (ראה למעלה פ"ג הי"ח), אלא צריך הרחקה טפח ומחצה. ומסתבר כי רבינו פסק "אין ראש תור בערוגה" (שבת פה:) בין מערוגה ובין בתוך הערוגה עצמה (ראה חזון־איש). והציור לפי זה הוא: . 37) בשבת פה. "וקים להו לרבנן דחמשא (זרעים) בשיתא (טפחים) לא ינקי מהדדי". 38) טפח ומחצה. 39) כן הוא בתוספות שם דיבור־המתחיל וקים.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲרוּגָה שֶׁהִיא בְּחָרְבָּה[40] וְאֵין שָׁם זֶרַע חוּצָה לָהּ; אֲבָל עֲרוּגָה בֵּין עֲרוּגוֹת - אָסוּר לִזְרֹעַ בָּהּ חֲמִשָּׁה מִינִין; שֶׁאִם יִזְרַע בְּכָל רוּחַ

40) שם משנה ב: "כל מין זרעים אין זורעים בערוגה, וכל מין ירקות זורעין בערוגה", ופירש שם: "הירקות יזרעו מהם מעט, ועל כן הן נזרעות ערוגות, ומיני זרעים שיזרעו מהם שדה גדולה - אין זורעין אותה ערוגות". 33) למעלה פרק א הלכה ט. 34) שם משנה א. 35) משנה שם. 36) שזהו שיעור יניקה של זרעים. ואף־על־פי ששרשיהם מתפשטים שלשה טפחים (בבא בתרא יז.) - אינם יונקים אלא טפח ומחצה בלבד (ר"ש שם). ולא חששו אלא שלא יינק כל מין מעיקרו של המין האחר, אבל מה שהם יונקים כל אחד מהיניקה של האחר לא איכפת לנו, ולפיכך אין צריך להרחיק שלשה טפחים בין שני המינים, אלא טפח ומחצה בלבד (כסף־משנה). ונראה מדברי רבינו, שאין כאן היתר על־פי "ראש תור" (ראה למעלה פ"ג הי"ח), אלא צריך הרחקה טפח ומחצה. ומסתבר כי רבינו פסק "אין ראש תור בערוגה" (שבת פה:) בין מערוגה ובין בתוך הערוגה עצמה (ראה חזון־איש). והציור לפי זה הוא: . 37) בשבת פה. "וקים להו לרבנן דחמשא (זרעים) בשיתא (טפחים) לא ינקי מהדדי". 38) טפח ומחצה. 39) כן הוא בתוספות שם דיבור־המתחיל וקים.

מֵעֲרוּגָה זוֹ וּבְכָל רוּחַ מֵעֲרוּגוֹתֶיהָ שֶׁסְּבִיבוֹתֶיהָ - יֵרָאֶה הַכֹּל כְּמִעֹרָב[41]. וְאִם הִטָּה[42] עָלִין שֶׁבַּעֲרוּגָה זוֹ לְכָאן וְעָלִין שֶׁבַּעֲרוּגָה שֶׁבְּצִדָּהּ מִכָּאן, עַד שֶׁיֵּרָאוּ מֻבְדָּלִים - מֻתָּר. וְכֵן אִם עָשָׂה תֵּלֶם[43] בֵּין כָּל עֲרוּגָה וַעֲרוּגָה - מֻתָּר.

40) מימרא של רב שם. 41) כן היא לפי מסקנת הגמרא (שם:) שאף אם אינו ממלא את הקרנות אסרו, שמא ימלא את הקרנות (כסף־משנה). וראה להלן הי"א. 42) שם לדעת שמואל. וראה למעלה פ"ג ה"ח. 43) כרב אסי שם.

יא. וְאָסוּר לִזְרֹעַ[44] חוּץ לַעֲרוּגָה בְּלֹא תֵּלֶם וּבְלֹא נְטִיָּה וַאֲפִלּוּ כְּנֶגֶד הַקְּרָנוֹת שֶׁל עֲרוּגָה שֶׁאֵין בָּהֶן זֶרַע[45]; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִזְרַע אַרְבַּעַת הַמִּינִין בְּאַרְבַּע זְוִיּוֹת עֲרוּגָה[46], וְיִזְרַע מִינִין אֲחֵרִים חוּצָה לָהּ כְּנֶגֶד הַזָּוִיּוֹת, וְנִמְצָא הַכֹּל כְּמִעֹרָב.

44) שם. 45) כמו הציור הזה: 46) כמו הציור הזה:

יב. הָיְתָה הָעֲרוּגָה שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה וְהָיָה לָהּ[47] גְּבוּל[48] גָּבוֹהַּ טֶפַח[49] וְרָחָב טֶפַח[50] סָבִיב - מֻתָּר לִזְרֹעַ בָּהּ אֲפִלּוּ שְׁמוֹנֶה עָשָׂר מִינִין, שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גְּבוּל וּגְבוּל וְשִׁשָּׁה בָּאֶמְצַע[51], וַיַּרְחִיק בֵּין כָּל מִין וָמִין טֶפַח וּמֶחֱצָה[52]. וְלֹא יִזְרַע רֹאשׁ הַלֶּכֶת[53] בְּתוֹךְ הַגְּבוּל, שֶׁמָּא יְמַלְּאֵהוּ[54]. יוֹתֵר[55] עַל זֶה - לֹא יִזְרַע.

47) כלאים פרק ג משנה א. 48) גדר קטן. 49) משנה שם. 50) שבת פה. 51) כר' יהודה במשנה שם. 52) ראה למעלה הלכה ט. 53) שעליו גדולים (וראה למעלה פ"א ה"ט). 54) בכלאים שם: "מפני שהוא ממלאהו", ועיין ר"י קורקוס. 55) משמונה עשר מינים, וראה למעלה הלכה ט.

יג. וְאָסוּר לִזְרֹעַ בַּעֲרוּגָה מִינֵי זְרָעִים[56] בְּעִנְיָן זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין כִּלְאַיִם. אֲבָל מִינֵי יְרָקוֹת, הוֹאִיל וְאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִזְרֹעַ מֵהֶן אֶלָּא מְעַט מְעַט - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[57].

56) שם משנה ב. 57) בהלכה ט.

יד. גְּבוּל שֶׁהָיָה גָּבוֹהַּ טֶפַח[58] וְזָרְעוּ בּוֹ מִינִין הַרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְנִתְמַעֵט מִטֶּפַח מֵאַחַר שֶׁנִּזְרַע[59] בּוֹ - כָּשֵׁר, שֶׁהָיָה כָּשֵׁר מִתְּחִלָּתוֹ[60].

58) משנה שם. וגם רחבו היה טפח (למעלה הלכה יב). 59) ואם נתמעט הגבול קודם שנזרעו, אסור לזרוע מין אחר. 60) שמתחילה היה הפסק, ואין כאן משום מראית עין.

טו. הָרוֹצֶה לְמַלֹּאת[61] כָּל גִּנָּתוֹ מִינֵי יְרָקוֹת רַבִּים וְלֹא יַרְחִיק בֵּינֵיהֶם - עוֹשֶׂה כָּל הַגִּנָּה עֲרוּגוֹת מְרֻבָּעוֹת, אֲפִלּוּ שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה, וְעוֹשֶׂה בְּכָל עֲרוּגָה חֲמִשָּׁה עִגּוּלִין, אַרְבָּעָה בְּאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ וְאֶחָד בָּאֶמְצַע, וְזוֹרֵעַ מִין בְּכָל עִגּוּל, וְזוֹרֵעַ אַרְבָּעָה מִינִים אֲחֵרִים בְּאַרְבָּעָה קַרְנוֹת עֲרוּגָה. נִמְצָאוּ תִּשְׁעָה מִינִין בְּכָל עֲרוּגָה וְהֵן נִרְאִין מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה. וְאֵינוֹ מַפְסִיד אֶלָּא מַה שֶּׁבֵּין הָעִגּוּלִין בִּלְבַד, שֶׁהוּא מַנִּיחוֹ חָרֵב כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ הָעִגּוּלִין מֻבְדָּלִין מִן הַקְּרָנוֹת וּמֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה. וְאִם רָצָה שֶׁלֹּא יַפְסִיד כְּלוּם: אִם הָיוּ הָעִגּוּלִין זְרוּעִים שְׁתִּי - זוֹרֵעַ מַה שֶּׁבֵּינֵיהֶן עֵרֶב, וְאִם הָיוּ זְרוּעִין עֵרֶב - זוֹרֵעַ מַה שֶּׁבֵּינֵיהֶן[62] שְׁתִּי, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ מֻבְדָּלִין.

61) מימרא של ר' יוחנן בשבת פה: 62) מימרא של רב אשי שם.

טז. מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין הַרְחָקָה הָרְאוּיָה לָהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִינָקוּ זֶה מִזֶּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמַרְאִית הָעַיִן, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[63]; וּבִזְמַן שֶׁיֵּרָאוּ מֻבְדָּלִים זֶה מִזֶּה[64] - אֵין חוֹשְׁשִׁים לִינִיקָתָן אֲפִלּוּ הֵן זֶה בְּצַד זֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַתָּה.

63) בהלכה ט. 64) ראה למעלה הלכה ה, ובפרק ג הלכה טו והלכה יח.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר הזורע ב' מיני תבואה או ירקות עם זרע הכרם. בכמה מינין חייב מן התורה בכלאי הכרם. ואם נוהג בחוצה לארץ. המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו והרואה כלאים בכרם חבירו. הרוח שעקרה פארת הגפן ושלחה אותה על התבואה. מאימתי תבואה או ירק מתקדשין. והמקיים דבר שכמוה מקיימין העם באותו מקום. איזהו נקרא ירק. והרואה ירק בכרם ואמר: כשאגיע אליו אלקטנו. ואם אסור להעביר עציץ נקוב בתוך הכרם.

א. הַזּוֹרֵעַ שְׁנֵי מִינֵי תְּבוּאָה[2] אוֹ שְׁנֵי מִינֵי יְרָקוֹת[3] עִם זֶרַע הַכֶּרֶם - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה שְׁתַּיִם[4]: אַחַת מִשּׁוּם שָׁדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם[5], וְאַחַת מִשּׁוּם לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם.

2) כגון חיטה ושעורה (להלן בהלכה הסמוכה). 3) כן מפורש בכלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם כו' הרי זה מקדש" וראה למעלה פ"א ה"ח, שגם זרעוני גינה כל זמן שלא ניכר הזרע - נקראים "ירק". 4) אם התרו בו משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם ('ירושלמי' שם פ"ח ה"א). 5) ראה למעלה פ"א ה"א.

ב. וְאֵינוֹ לוֹקֶה[6] מִשּׁוּם זוֹרֵעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם עַד שֶׁיִּזְרַע בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[7] חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד[8]. וְכֵן אִם חִפָּה אוֹתָם בְּעָפָר - לוֹקֶה[9]. וְכֵן אִם זָרַע שְׁנֵי מִינֵי יָרָק[10] וְחַרְצָן אוֹ זֶרַע אֶחָד יָרָק וְזֶרַע אֶחָד מִין תְּבוּאָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה.

6) משמע שרק מלקות אין בזה, אבל איסור יש אפילו לזרוע מין אחד בצד הגפן, ראה להלן הלכה ז. 7) אבל בחוץ לארץ אינו אסור אלא מדרבנן, להלן בהלכה הסמוכה. 8) כרבי יאשיה, שפסקו כמותו (ברכות כב.). ולמד מפולת יד ממה שנאמר "לא תזרע" (= "לא תזרע כרמך כלאים") הרי שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים (רש"י קידושין

לט.), וממה שנאמר "כרמך כלאים" (="לא תזרע כרמך כלאים") למד שיהיו כלאים (="שני מינים) קודם שיבואו בכרם, היינו שחוץ מהכרם (= החרצן) יהיו כלאים משני מיני זרעים (="חיטה ושעורה). אבל מ"שדך לא תזרע כלאים" אין ללמוד כן, כי שדה בלי תבואה היא שדה, אבל כרם בלי גפנים אינו כרם ('תוספות' שם ד"ה לא). [ועי' בבא־בתרא ז, א.]. 9) ראה למעלה פ"א ה"ב, שמחפה הוא כזורע. 10) שתבואה וירק דין אחד להם בכלאי הכרם, ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ג.

1 **ג. וְאֵינוֹ חַיָּב[11] מִן הַתּוֹרָה[12] אֶלָּא עַל קַנַּבּוּס[13] וְלוּף[14]**
2 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִזְּרָעִים שֶׁנִּגְמָרִים עִם תְּבוּאַת הַכֶּרֶם[15],**
3 **אֲבָל שְׁאָר הַזְּרָעִים אֲסוּרִים מִדִּבְרֵיהֶם[16]. וְכֵן אָסוּר**
4 **מִדִּבְרֵיהֶם[17] לִזְרֹעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[18] בְּחוּצָה לָאָרֶץ.**

11) מנחות טו, ב. 12) על זרעים, חוץ מתבואה (=חמשת מיני דגן) וקטניות (וראה להלן הלכה יט) וירקות, שהם מן התורה (כסף־משנה). 13) "יש אומרים שהוא הנקרא בלשון ערב: כרויא" ('פירוש המשנה' כלאים פ"ב מ"ה). 14) מין ממיני בצלים (שם). 15) במנחות שם, אמרו: "קנבוס ולוף אסרה תורה, דתנן היתה שדהו זרועה קנבוס ולוף, לא יהא זורע על גביהם, שהן עושות לשלוש שנים". כלומר, כיון שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", הוקשו זרעים לכרם (עי' רש"י שם), ולא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף שהם דומים לכרם, שכשם שכרם אינו נגמר אלא לשלש שנים, שהרי לפני כן הוא ערלה, כמו כן קנבוס ולוף אינם נגמרים אלא לשלוש שנים (וראה ב'בתי כלאים' להרב 'תפארת ישראל' אות לז), וזהו מה שכתב רבינו "שנגמרים עם תבואת הכרם" (כסף־משנה). 16) כן הוא במנחות, שם: "שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי" והיינו זרעים הנאכלים, כלומר הגרעינים הנזרעים - נאכלים, אבל זרעים שאינם נאכלים, אינם אסורים אפילו מדרבנן, כדלהלן ה"ו (כסף־משנה). [וראה להלן הלכה יט בדין פול המצרי]. 17) קידושין לט, א. 18) חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, אבל לסמוך תבואה לכרם - מותר, ראה להלן פ"ח הי"ד.

5 **ד. וְלָמָּה אָסְרוּ[19] כִּלְאֵי הַכֶּרֶם [בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְלֹא**
6 **אָסְרוּ כִּלְאֵי זְרָעִים]?[20] מִפְּנֵי שֶׁכִּלְאֵי הַכֶּרֶם חֲמוּרִין**
7 **הֵם, שֶׁאִם נִזְרְעוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין**
8 **בַּהֲנָאָה, וְכֵיוָן שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[21] בָּאָרֶץ אָסְרוּ**
9 **לִזְרָעָן בְּחוּצָה לָאָרֶץ.**

19) קידושין, שם. 20) ראה למעלה פ"א ה"ג. 21) שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה הזרע וכו' ותבואת הכרם". ודרשו (קידושין נו:) "פן תקדש" - "פן תוקד אש", או "פן יהיה קדש" (וראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו), אבל בכלאי זרעים לא נאמר כן. ועוד למדו (חולין קטו.) ממה שהוקשו כלאי זרעים לכלאי בהמה: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) - מה בהמתך היוצא ממנה (= הולד הנולד מהרבעת כלאים) - מותרת (=שלא נאסרה אלא לקרבן), אף שדך היוצא ממנה מותר".

10 **ה. וְאֵין עוֹדְרִין[22] עִם הַנָּכְרִי בְּכִלְאַיִם, אֲבָל עוֹקְרִין**
11 **עִמּוֹ[23], כְּדֵי לְמַעֵט הַתִּפְלָה[24].**

22) אין חופרין, עבודה זרה סג, ב. ותוספתא כלאים פ"ב. ונראה מדברי רבינו שמפרש אותה בכלאי הכרם, ולענין כלאי זרעים ראה למעלה פ"א ה"ג. וב"ירושלמי' סוף מסכת ערלה (הובא למעלה שם) אמרו: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים, אבל עיירות המובלעות בארץ ישראל וכו' עושין עמהן בכלאים", הרי שלא אסרו אלא בארץ ולא בחוצה לארץ, ועי' רדב"ז. 23) את הכלאים להשליכם לאיבוד. ואף־על־פי שהוא רוצה בקיומו, שלא יעקרו מאליהם עד שיעקרם הוא ויקבל שכר - לא החמירו חכמים (עבודה זרה סד. ורש"י שם). 24) הדבר המגונה למראית עין.

12 **ו. אֵין אִסּוּר מִשּׁוּם כִּלְאֵי הַכֶּרֶם אֶלָּא מִינֵי תְּבוּאָה**
13 **וּמִינֵי יְרָקוֹת[25] בִּלְבַד; אֲבָל שְׁאָר מִינֵי זְרָעִים[26] - מֻתָּר**
14 **לִזְרָעָם[27] בְּכֶרֶם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר אִילָנוֹת[28].**

25) ראה למעלה ה"א וג'. 26) שאינם נאכלים (כסף־משנה, וראה למעלה ה"ג). 27) כלאים פ"ה ה"ח: "וכל מיני זרעים אינן כלאים בכרם". והיינו זרעים שאינם נאכלים שאינם כלאים אפילו מדרבנן, אבל זרעים הנאכלים - אסורים מדרבנן. ראה למעלה שם. 28) שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד (למעלה פ"א ה"ו).

15 **ז. אָסוּר לִזְרֹעַ יְרָקוֹת אוֹ תְּבוּאָה בְּצַד הַגְּפָנִים אוֹ**
16 **לִטַּע גֶּפֶן בְּצַד הַיָּרָק אוֹ תְּבוּאָה[29]. וְאִם עָשָׂה כֵּן, אַף**
17 **עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה[30] - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ[31], וְנֶאֱסְרוּ**
18 **שְׁנֵיהֶם בַּהֲנָאָה[32], הַיָּרָק אוֹ הַתְּבוּאָה אוֹ הַגְּפָנִים[33],**
19 **וְשׁוֹרְפִין אֶת שְׁנֵיהֶן[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּן תִּקְדַּשׁ[35] הַמְּלֵאָה**
20 **הַזֶּרַע. וַאֲפִלּוּ הַקַּשׁ שֶׁל תְּבוּאָה[36] וְהָעֲצִים שֶׁל**
21 **גְּפָנִים[37] הָאֵלּוּ - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה וְשׁוֹרְפִין אוֹתָם. וְלֹא**
22 **יַסִּיק בָּהֶן תַּנּוּר[38] וְכִירַיִם וְלֹא יְבַשֵּׁל בָּהֶם בְּעֵת**
23 **שְׁרֵפָתָן.**

29) וצריך להרחיק כשיעור המבואר להלן פ"ז ה"א. 30) שאינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, כדעת רבי יאשיה (למעלה ה"ב), ובכל זאת איסור יש. ויש אומרים שהוא מן התורה (כסף־משנה להלן סוף פ"ח. ועי' לחם־משנה פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו). 31) כן הוא בכמה משניות במסכת כלאים, ובוודאי אין רבי יאשיה חולק על משניות אלו (כסף־משנה). ונראה מדברי רבינו, שגם במין אחד של תבואה או ירק בצד הגפנים נאסר בהנאה, ואין כן דעת הר"ן בחולין פרק ראשית הגז. 32) "שנאמר פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. כלומר פן תתרחק ותאסור שניהם" (הל' מאכלות אסורות שם). 33) צריך להיות "והגפנים". וכן הוא בשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ג. 34) משנה, תמורה לג, א. 35) ודרשו (קידושין נו:) "פן תוקד אש". 36) פסחים כו, ב: "תנור שהסיקו כו' בקשין של כלאי הכרם, חדש - יותץ". 37) תוספתא כלאים פ"ד: "זמורה של גפן שהיתה מודלה על גבי תבואה, אפילו היא מאה אמה - כל הגפן כולה

אסורה היא ופירותיה". ועיין ר"ש (כלאים פ"ז מ"ז), ו'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שלא נאסרו אלא אותם עצים שגדלו אחר זריעת הכלאים. 38) שם.

ח. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמְקַיֵּם[39], כֵּיוָן שֶׁרָאָה כִּלְאַיִם[40] צָמְחוּ בְּכַרְמוֹ וְהִנִּיחָם הֲרֵי זֶה קְדֵשׁ. וְאֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[41]. לְפִיכָךְ, הַמְסַכֵּךְ גַּפְנוֹ עַל גַּבֵּי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - קְדֵשׁ גַּפְנוֹ[42] וְלֹא נִתְקַדְּשָׁה הַתְּבוּאָה. סִכֵּךְ גֶּפֶן חֲבֵרוֹ עַל תְּבוּאָתוֹ[43] - קִדֵּשׁ תְּבוּאָה וְלֹא קִדֵּשׁ גֶּפֶן חֲבֵרוֹ. סִכֵּךְ גֶּפֶן חֲבֵרוֹ עַל תְּבוּאַת חֲבֵרוֹ - לֹא קִדֵּשׁ אֶחָד מֵהֶן. וּמִפְּנֵי זֶה, הַזּוֹרֵעַ כַּרְמוֹ[44] בַּשְּׁבִיעִית - לֹא קִדֵּשׁ[45].

39) כלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים, הרי זה מקדש. 40) שם מ"ו: "הרואה ירק בכרם ואמר וכו' כשאחזור אלקטנו, אם הוסיף מאתים - אסור". 41) כרבי יוסי ורבי שמעון במס' כלאים פ"ז מ"ד-ה, ששמואל פסק הלכה כמותם ביבמות פג, א. (כסף־משנה). וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כר"י ולא כר"ש. ועי' בפ"ב מהל' שחיטה הכ"א, וצריך עיון. 42) [אף־על־פי שבכלאי זרעים מותר לזרוע חיטים בשדה שלו בצד שדה שעורים של חבירו, שנאמר "שדך לא תזרע כלאים", שדך ולא שדה של אחר (למעלה פ"ג הט"ז) - בכלאי הכרם נתרבה גם כרם חבירו, שנאמר ותבואת הכרם ('ירושלמי' שם). ולפי זה, דברי ה'ירושלמי' כאן הם גם אליבא דרבי יוסי ורבי שמעון, ולפיכך גם לדבריהם נאסר גפנו. ומה שלא נאסרה תבואת חבירו, הוא מן הסברא, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והרע"ב שם לא כתב כן]. 43) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"ג. 44) משנה, שם - דברי רבי עקיבא. וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כרבי עקיבא. 45) שהכל הפקר. ודוקא הפירות, אבל העצים אינם הפקר, ונאסרו (ר"ש ורדב"ז).

ט. הָרוֹאֶה כִּלְאַיִם[46] בְּכֶרֶם חֲבֵרוֹ וְקִיְּמָן - הֲרֵי זֶה הָרוֹאֶה אָסוּר בַּהֲנָיָתָן[47], וְכָל אָדָם מֻתָּרִין בָּהֶן. וְאִלּוּ קִיְּמָן בַּעַל הַכֶּרֶם - הָיָה מְקַדֵּשׁ אוֹתָן לְכָל אָדָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

46) כן הוא בתוספתא פ"ג: "בעל הבית שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ואסור לכל אדם, אחר מכל מקום (כלומר: אחר שאינו בעל השדה) שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ומותר לכל אדם" (רדב"ז, ועי' ראב"ד). 47) ששוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא (רדב"ז).

י. הָאַנָּס[48] שֶׁזָּרַע[49] כִּלְאַיִם בְּכֶרֶם חֲבֵרוֹ: אִם נִשְׁתַּקְּעוּ הַבְּעָלִים[50], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ - הֲרֵי זֶה קְדֵשׁ מִן הַתּוֹרָה[51]; וְאִם לֹא נִשְׁתַּקְּעוּ הַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ - אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[52].

48) הגזלן. 49) כלאים פ"ז מ"ו. 50) רוצה לומר, משיתחבא בעל הכרם מפחד האנס הרוצה לאנוס אותו ('פירוש המשנה' שם). 51) הואיל ונשתקע שם בעליה הראשונה ממנה, הרי היא של האנס, שוודאי נתייאשו הבעלים ממנה, ויאוש זה מועיל מן התורה מאחר שנשתקעו הבעלים. 52) כן הוא ב'ירושלמי' שם ה"ד: "אמר רבי אחא, נשתקעו הבעלים איסורו מדבריהם. ויש קרקע נגזל? אמר רבי לא: אף־על־פי שאין קרקע נגזל, יש יאוש לקרקע". ואם לא נשתקעו הבעלים ולא נתייאשו - אינו אסור כלל (כסף־משנה).

יא. הָרוֹחַ שֶׁעָקְרָה[53] פֹּארוֹת[54] הַגֶּפֶן וְשִׁלְּחָה אוֹתָן עַל הַתְּבוּאָה - יִגְדֹּד[55] אוֹתָן מִיָּד[56]. וְאִם אֵרְעוֹ אֹנֶס וְלֹא סִלְּקָן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין[57] וְלֹא נִתְקַדְּשׁוּ.

53) שם מ"ז. 54) ענפים. 55) יעשה גדר בין תבואה לגפנים. ונוסח אחר: "יגדור", כלומר יחתוך את הענפים (כסף־משנה). ועוד נוסח: "יגרור", כלומר, יסירם מיד, וכן כתב רבינו ב'פירוש המשנה'. 56) עד שלא יוסיפו מאתים ויתקדשו. 57) שלא נאסר אלא אם נעשה ברצון, ראה להלן הכ"א.

יב. אַנָּס שֶׁזָּרַע[58] הַכֶּרֶם - כְּשֶׁיֵּצֵא הָאַנָּס[59] יִקְצֹר הַזֶּרַע מִיָּד[60], וַאֲפִלּוּ בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד[61]. וְאִם לֹא מָצָא פּוֹעֲלִים - יוֹסִיף לָהֶן עַד שְׁלִישׁ בִּשְׂכָרָן[62]. בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִכֵּן אוֹ שֶׁלֹּא מָצָא פּוֹעֲלִים - הֲרֵי זֶה מְבַקֵּשׁ בְּנַחַת וְקוֹצֵר[63]. וְאִם נִשְׁתַּהָא הַזֶּרַע[64] עַד שֶׁהִגִּיעַ לָעוֹנָת שֶׁיִּקְדַּשׁ[65] - הֲרֵי זֶה יִקְדַּשׁ וְיֵאָסְרוּ שְׁנֵיהֶם.

58) שם מ"ו. ומדובר בשלא נשתקעו הבעלים, ולא נאסר על ידי האנס. 59) והניח הכרם לבעלים. 60) שלא יהא מקיים כלאים (רא"ש). 61) "שהקצירה בחולו של מועד אסורה, אלא לצורך מכריח" ('פירוש המשנה'). וזהו צורך מכריח שלא יהא נראה כמקיים כלאים (מקיים ממש אינו, כיון שמניעתו אינה אלא מחמת איסור מלאכה בחול המועד — 'משנה ראשונה' ו'תפארת ישראל'). 62) במשנה: עד שליש, ב'ירושלמי' נחלקו רב הונא ורב ששת, אם זהו שליש בשכר הפועלים או שליש שוויים של הפירות, ופסק רבינו לקולא (כסף־משנה). וכתב רבינו בפירושו שם, שהוא שליש מלגיו, שאם שכרם שלשה פשיטים, יתן להם ארבעה. וראה בבבא־קמא ט, ב - בענין הידור מצוה עד שליש, שהסתפקו בזה אם שליש מלגיו או מלבר. 63) כן הוא במשנה שם: "קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד". 64) שלא באונס (הגר"א בביאורו ליו"ד סי' רצו ס"ק יט). 65) שהוסיף מאתים לאחר שיצא האנס.

יג. מֵאֵימָתַי תְּבוּאָה[66] אוֹ יָרָק[67] מִתְקַדְּשִׁין? מִשֶּׁיַּשְׁרִישׁוּ[68]. עֲנָבִים - מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ כַּפּוֹל הַלָּבָן[69]. שֶׁנֶּאֱמַר: הַמְלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם - עַד שֶׁיִּזָּרַע זֶה[70] וְיִהְיֶה זֶה[71] תְּבוּאָה[72]. אֲבָל תְּבוּאָה שֶׁיִּבְשָׁה כָּל צָרְכָּהּ וַעֲנָבִים שֶׁבָּשְׁלוּ כָּל צָרְכָּן - אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת[73]. [כֵּיצַד? תְּבוּאָה שֶׁיִּבְשָׁה כָּל צָרְכָּהּ וּבָא וְנָטַע גֶּפֶן בְּתוֹכָהּ, וְכֵן עֲנָבִים שֶׁבָּשְׁלוּ כָּל צָרְכָּן וְזָרַע תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בְּצִדָּן, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה אָסוּר[74] - אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת].

66) שם מ"ז. 67) שם נאמר רק "תבואה", ולמד רבינו מתבואה לירק. 68) כן הוא שם לפי הנוסח שלפנינו, וכן הוא בפסחים כה, א: "כתיב הזרע (=משמע משעת השרשה), וכתיב המלאה (=משמע שנוספו גידולין), הא כיצד? זרוע מעיקרו בהשרשה זרוע ובא הוסיף [מאתים] - אין, לא הוסיף [מאתים] - לא". 69) כלאים, שם. 70) התבואה או הירק. 71) הענבים. 72) היינו שתצמיח, ראה להלן פ"ב מהל' מעשר הלכות ג-ה. 73) במשנה, שם. וכתב רבינו בפירושו: "והטעם בכל זה הוא מה שאמר הכתוב פן תקדש המלאה הזרע, וצריך שיהיה שם תבואת כרם ומלאת זרע, ושתהיה כמו כן בענין גידול ותוספת. ואם הגיעה לתכלית שלימותה, לא יקראו אז תבואת כרם ומלאת זרע, אלא ענבים וחיטים". 74) כן הוא ב'ירושלמי' שם סוף ה"ה, לפי פירוש ה'פני משה'.

1 **יד. כֶּרֶם[75] שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ עֲנָבָיו לִהְיוֹת כַּפּוֹל הַלָּבָן אֶלָּא**
2 **עֲדַיִן הֵן בֹּסֶר[76], וְזָרַע בְּתוֹכוֹ יָרָק אוֹ תְּבוּאָה**
3 **וְהִשְׁרִישׁוּ[77] - הֲרֵי זֶה לֹא קִדֵּשׁ[78]. וְאַף עַל פִּי כֵן,**
4 **קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאוֹסְרִין הַזֶּרַע[79]; אֲבָל הַבֹּסֶר - מֻתָּר[80].**
5 **וְאִם עָקַר הַזֶּרַע[81] קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ הָעֲנָבִים כַּפּוֹל הַלָּבָן -**
6 **הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָאָה[82]. מִקְצָתָן נַעֲשׂוּ כַּפּוֹל הַלָּבָן[83]**
7 **וּמִקְצָתָן לֹא נַעֲשׂוּ: אֵת שֶׁנַּעֲשׂוּ - נִתְקַדְּשׁוּ, וְאֵת שֶׁלֹּא**
8 **נַעֲשׂוּ - מֻתָּרִין.**

75) תוספתא סוף פ"ד, ומנחות טו, ב. 76) [ואף־על־פי שאמרו (ברכות לו:) "הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן" - נקרא בוסר גם קודם לכן, כמו שאמרו בשביעית פ"ד מ"ח: "הבוסר משהביא מים - אוכל בו פתו בשדה, הבאיש - כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע, חייבין במעשרות", והבאיש - היינו "משיראה החרצן שלהם בחוץ" (הל' מעשר שם ה"ה), והיינו "עד שיגרעו", הרי שגם לפני שיגרעו נקראים בוסר. ומה שאמרו (ברכות שם): "הוא בוסר הוא גרוע", הכוונה למשנה שביעית שם: "הבוסר . . . הבאיש וכו'". שאז הוא גרוע הוא פול הלבן. ועי' ביאור הגר"א שם ס"ק כא]. 77) כלומר, אף־על־פי שהשרישו. 78) כלומר, לא נאסר בהנאה מן התורה לא התבואה ולא הגפנים. 79) גם בהנאה, ראה להלן. 80) אף בהנאה (ראב"ד, וראה להלן), וכן הוא בתוספתא שם: "גפנים שהשרישו הרי אלו אסורין ומקדשין (כלומר, אסורין הן עצמם באכילה, ומקדשין התבואה בהנאה מדרבנן), אבל אין מתקדשין (= ליאסר בהנאה הן עצמן) עד שייעשו כפול הלבן". וראה ברדב"ז וב'שנות אליהו' שם ובביאור הגר"א ליו"ד שם, שמקור דברי רבינו ממנחות טו, ב. 81) זהו פירוש דבריו הקודמים שאמר "והבוסר מותר", שאם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן, מותרים הגפנים בהנאה (וראה כסף־משנה וביאור הגר"א שם). 82) כלומר הגפנים, כנ"ל. 83) תוספתא, שם.

9 **טו. עֲנָבִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כַּפּוֹל הַלָּבָן וְזָרַע בְּצִדָּן תְּבוּאָה**
10 **אוֹ מִינֵי יְרָקוֹת, וְלִקֵּט הַזֶּרַע קֹדֶם שֶׁיַּשְׁרִישׁ - הֲרֵי זֶה**
11 **מֻתָּר[84] בַּהֲנָאָה[85]. וְאִם הִשְׁרִישׁ - אָסוּר.**

84) כלאים פ"ז מ"ז: "מאימתי תבואה מתקדשת - משתשריש" (הובאה למעלה הי"ג). 85) נראה שבאכילה נאסר מיד (והראב"ד חולק ומתיר גם באכילה, ועי' כסף־משנה). [ומקור דברי רבינו, מלשון המשנה שם "מאימתי תבואה מתקדשת (משמע איסור הנראה, שהרי לא נאמר "נאסרת") - משתשריש". נראה, שלענין איסור אכילה אין צורך בהשרשה, ועי' רדב"ז].

12 **טז. גֶּפֶן שֶׁיָּבְשׁוּ[86] הֶעָלִין שֶׁלָּהּ וְנָפְלוּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּיבַשׁ**
13 **הַגֶּפֶן בִּימֵי הַקֹּר[87] - אָסוּר לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ יָרָק אוֹ תְּבוּאָה;**
14 **וְאִם זָרַע - לֹא קִדֵּשׁ[88]. וְכֵן הַזּוֹרֵעַ בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ**
15 **נָקוּב[89] הַמֻּנָּח בַּכֶּרֶם[90] - לֹא קִדֵּשׁ[91], וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת**
16 **מַרְדּוּת[92]. אֲבָל עָצִיץ נָקוּב[93] - הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ[94].**

86) שם מ"ב. ופירש רבינו שם: שנפלו העלים שלה בתחילת החורף כאשר יקרה לגפנים. 87) כן כתב שם. ואם יבשה לגמרי - מותר לזרוע בצדה (כסף־משנה). 88) שם. 89) שם מ"ח, כרבנן ולא כרבי שמעון. 90) [כנראה שאם היה רק באויר אין מכין אותו מכת מרדות, שהרי בעציץ נקוב באופן זה, אין איסור מדאורייתא, ראה להלן הלכה כג]. 91) אבל אסור לזרוע מדרבנן, וכן משמע מלשון המשנה שלא אמרו אלא "ואינו מקדש" ולא שמותר לזרוע (כסף־משנה). ומכיון שלא כתב שאסורהו חכמים באכילה, נראה שמותר בדיעבד באכילה, וראה להלן שם. 92) ככל העובר על דברי חכמים. וכן כתב רבינו לענין כלאי זרעים (למעלה פ"א ה"ב). 93) כדי שיצא בו שורש קטן. ראה למעלה שם. 94) אם הוא מונח בכרם. ראה למעלה שם.

17 **יז. הָיָה עוֹבֵר בַּכֶּרֶם[95] וְנָפְלוּ מִמֶּנּוּ זְרָעִים, אוֹ שֶׁיָּצְאוּ**
18 **עִם הַזְּבָלִים[96] אוֹ עִם הַמַּיִם[97], אוֹ שֶׁהָיָה זוֹרֵעַ אוֹ**
19 **זוֹרֶה[98] בִּשְׂדֵה לָבָן[99] וְסִעֲרָתוֹ הָרוּחַ לַאֲחוֹרָיו וְנָפְלוּ**
20 **הַזְּרָעִים בַּכֶּרֶם, וְצָמְחוּ - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְקַדֵּשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר:**
21 **אֲשֶׁר תִּזְרָע - וְזֶה לֹא זָרַע[100]. וְחַיָּב לַעֲקֹר[101] כְּשֶׁיִּרְאֶה;**
22 **וְאִם קִיְּמָן - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ[102]. סְעָרָתוֹ הָרוּחַ לְפָנָיו**
23 **וְרוֹאֶה הַזְּרָעִים[103] שֶׁנָּפְלוּ לַכֶּרֶם - הֲרֵי זֶה כְּזוֹרֵעַ.**
24 **וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? אִם צָמְחוּ הָעֲשָׂבִים - יַהַפְכֵם**
25 **בְּמַחֲרֵשָׁה וְדַיּוֹ. וְאִם מְצָאָן[104] שֶׁנַּעֲשׂוּ אָבִיב[105] -**
26 **יְנַפֵּץ אוֹתוֹ אָבִיב כְּדֵי לְהַשְׁחִיתוֹ, שֶׁהַכֹּל אָסוּר**
27 **בַּהֲנָאָה[106]. וְאִם מְצָאָהּ שֶׁנַּעֲשֵׂית דָּגָן - הֲרֵי זוֹ**
28 **תִּשָּׂרֵף[107]. וְאִם רָאָה אוֹתָן וְקִיְּמָן - הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ**
29 **עִם הַגְּפָנִים[108] הַסְּמוּכוֹת לָהֶן.**

95) שם פ"ה מ"ז. 96) כשמזבל כרמו. 97) כשפותח אמת המים להשקות הכרם. 98) שם לא נזכר אלא "זורה", אבל ב'ספרי' פ' כי־תצא (דברים כב, ט) נזכר "הזורע". 99) תבואה או זרע. 100) 'ספרי' שם. 101) שלא יהיה מקיים כלאים בכרם. 102) שאף המקיים כלאים בכרם, אוסרם (למעלה ה"ח). 103) משנה, שם. 104) ומקודם לא ראה. 105) שכבר בא הזרע אלא שלא הביא שליש (ר"ש שם). 106) גם התבן. וכדעת רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם ה"ו (וחזר בו כאן ממה שכתב בפירושו, שהתבן מותר כדעת ריש לקיש). ומה שאמרו "ינפץ" ולא

אמרו "תשרף", כדלהלן, אמרו ב'ירושלמי' על־פי המשנה (תמורה לג:) "את שדרכו לשרוף, ישרוף" וכל זמן שהתבואה לחה - אינה ראויה לשריפה. 107) כדין כלאי הכרם, שהם בשריפה (למעלה ה"ז). [והיא נאסרת מיד כשתשריש (למעלה הי"ג) כמו שאמרו בפסחים כה, א: "זרוע מעיקרו - בהשרשה". אבל הגפנים שנזרעו מקודם - אינם אסורים אלא אם הוסיפו מאתיים, כמבואר בפסחים שם, וראה להלן הלכה כג]. 108) [אם הוסיפו הגפנים מאתים, כנ"ל].

1 **יח. הָרוֹאֶה בְּכֶרֶם[109] עֵשֶׂב שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם**
2 **לְזָרְעוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ לִבְהֵמָה אוֹ**
3 **לִרְפוּאָה - הֲרֵי זֶה לֹא קֹדֶשׁ, עַד שֶׁיְּקַיֵּם דָּבָר שֶׁכְּמוֹהוּ**
4 **מְקַיְּמִין רֹב הָעָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. כֵּיצַד? הַמְקַיֵּם קוֹצִים**
5 **בְּכֶרֶם בַּעֲרָב[110], שֶׁרוֹצִים בַּקּוֹצִים לִגְמַלֵּיהֶם - הֲרֵי זֶה**
6 **קֹדֶשׁ[111].**

109) שם מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 110) "שכן בערביא מקיימים קוצים בכרם" (שבת קמד:). 111) [וצריך לומר שקוצים הם ממין ירק (ראה למעלה ה"א), שאם הוא מזרעוני גינה הרי אינו מקדש, ראה למעלה ה"ג והלכה ו, ולהלן הלכה יט].

7 **יט. הָאֲרוּס[112] וְהַקִּיסוֹס[113] וְשוֹשַׁנַּת הַמֶּלֶךְ[114] וּשְׁאָר**
8 **מִינֵי זְרָעִים[115] - אֵינָן כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם[116]. הַקַּנְבּוֹס[117]**
9 **וְהַקַּנְרַס[118] וְצֶמֶר גֶּפֶן[119] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מִינֵי יְרָקוֹת**
10 **וּמְקַדְּשִׁים בַּכֶּרֶם. וְכֵן כָּל מִינֵי דְשָׁאִים[120] שֶׁעוֹלִין**
11 **מֵאֲלֵיהֶן בַּשָּׂדֶה - הֲרֵי הֵן מְקַדְּשִׁין בַּכֶּרֶם. וּפוּל**
12 **הַמִּצְרִי[121] - מִין זְרָעִים הוּא וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ[122].**
13 **הַקָּנִים[123] וְהַוֶּרֶד[124] וְהָאֲטָדִין[125] - מִינֵי אִילָן הֵן וְאֵינָן**
14 **כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם.**

112) משנה שם, "והוא עשב שקורים בלשון ערב סוסנבר ונענע, רחב העלין, ובלע"ז מינטא" (פירוש המשנה). 113) בערבי ללבב, ובלע"ז קוריולה (שם). 114) נקרא שקיאק אל נעמן, ובלע"ז רושילא (שם). 115) משנה, שם. 116) ראה למעלה ה"ג וה"ו. 117) שם, כחכמים ולא כרבי טרפון. וה'כסף משנה' כתב שבספר מוגה לא גרס "הקנבוס", שהרי עיקר כלאים הוא קנבוס ולוף כמבואר למעלה בה"ג. אבל מדברי רבינו בפירוש המשנה, נראה ששני מיני קנבוס הן, שהרי בפ"ב מ"ה פירש: קנבוס - בלשון ערבי כרויא, ובפ"ה מ"ח כתב: "הקנבוס נקרא קנב, ובלע"ז קנבוש". 118) הוא דרדר האמור בתורה (בראשית ג, יח) "וקוץ ודרדר תצמיח לך" (רע"ב). ונאכל על־ידי תיקון (ביצה לד. ורש"י שם). 119) נקרא בלשון ערב קוטון, בכלאים פ"ז מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, אף צמר גפן אסור ואינו מקדש", אולם ב'ירושלמי' שם משמע שחכמים חולקים עליו, וסוברים שצמר גפן מקדש בכרם, ופסק רבינו כמותם (ראה 'מראה הפנים' שם ה"ב ד"ה אמר). 120) תוספתא פ"ג (וכן צריך להגיה ב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ז, ראה ב'פני משה'). 121) בתוספתא שם מפורש להיפך: "ופול המצרי מיני זרעים הרי הן כלאים בכרם" (עי' רדב"ז). ונראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בתוספתא, ראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 122) [מכאן נראה, שמה שכתב למעלה ה"ג שזרעים הנאכלים אסורים מדבריהם (ראה מה שכתבנו שם בשם ה'כסף משנה') - אין זה אלא איסור זריעה, אבל אינו מקדש, שהרי גם פול המצרי הוא מהזרעים הנאכלים]. 123) תוספתא שם, ויש בהם מאכל לבהמה. ואף־על־פי שבעירובין לד, ב - אמרו ,שקנים רכים דינם כירק - סמך רבינו על התוספתא, שכל שאינו מוציא עלים מעיקרו, הרי זה אילן לגבי כלאים, ראה להלן בהלכה הסמוכה (רדב"ז). 124) אין זה שושנת המלך (לעיל), שהיא ממין זרעים (רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. 125) עץ האטד. ולענין ברכה על פירותיו - ראה בשו"ע או"ח סי' רג ס"ב.

15 **כ. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמּוֹצִיא עָלִין מֵעִקָּרוֹ[126] - הֲרֵי זֶה**
16 **יָרָק, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא עָלִין - הֲרֵי זֶה אִילָן. וְהַצָּלָף**
17 **- אִילָן לְכָל דָּבָר[127].**

126) מן שרשיו. תוספתא ו'ירושלמי' שם. 127) כדעת בית הלל (ברכות לו.) וראה להלן פ"א מהל' מעשר שני ה"ז.

18 **כא. הָרוֹאֶה יָרָק בְּכֶרֶם[128] וְאָמַר: כְּשֶׁאַגִּיעַ לוֹ[129]**
19 **אֲלַקְּטֶנּוּ - מֻתָּר[130]. הִגִּיעַ לוֹ וְעָבַר מֵעָלָיו[131] וְאָמַר:**
20 **כְּשֶׁאֶחֱזֹר לוֹ אֲלַקְּטֶנּוּ, אִם שָׁהָה עַד שֶׁהוֹסִיף אֶחָד**
21 **מִמָּאתַיִם - הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ.**

128) כלאים פ"ה מ"ו. 129) ולא נתייאש מללקוט אותו ולעקרו. 130) שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", ולא נאסר אלא כמו זריעה שהיא ברצונו ('תוספות' בבא־בתרא ב: ד"ה נתייאש). וראה למעלה הלכה יז. 131) ונתייאש מללקטו בהזדמנות הראשונה, הרי הוא מקיים כלאים בכרם.

22 **כב. וְכֵיצַד מְשַׁעֲרִין[132] שִׁעוּר זֶה? רוֹאִין, אִם נָחְתַּךְ**
23 **יָרָק זֶה אוֹ מִין תְּבוּאָה זֶה מִן הָאָרֶץ, בְּכַמָּה זְמַן**
24 **יִיבַשׁ. הַגַּע בְּעַצְמְךָ שֶׁיִּיבַשׁ עַד שֶׁלֹּא תִּשָּׁאֵר בּוֹ לֵחָה**
25 **בְּמֵאָה שָׁעָה, אִם נִשְׁתַּהָה בָּאָרֶץ מִשֶּׁהִגִּיעַ לוֹ חֲצִי**
26 **שָׁעָה - הֲרֵי הוֹסִיף בְּמָאתַיִם לֶאֱסֹר; וְאִם שָׁהָה פָּחוֹת**
27 **מֵחֲצִי שָׁעָה - מֻתָּר.**

132) לפי ה'ירושלמי' שם ה"ה. וכן כתב בפירוש המשנה.

28 **כג. אָסוּר לַעֲבֹר בְּעָצִיץ נָקוּב[133] שֶׁזָּרוּעַ בּוֹ יָרָק בְּתוֹךְ**
29 **הַכֶּרֶם. וְאִם הִנִּיחוֹ תַּחַת הַגֶּפֶן וְנִשְׁתַּהָה שָׁם בָּאָרֶץ**
30 **כְּדֵי לְהוֹסִיף אֶחָד מִמָּאתַיִם - הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ.**

133) כלומר, מחזיקו בידו ועובר אתו באויר הכרם, תוך עשרה טפחים, ראה 'ירושלמי' כלאים פ"ז ה"ב. והנה במשנה (שם מ"ח): "המעביר עציץ נקוב בכרם, אם הוסיף מאתים אסור, אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן". ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו: "ושאמר אם הוסיף במאתים אסור - על תנאי, וזכרו אותו בגמרא (היינו התוספתא הנ"ל – 'תוספתא כפשוטה') והוא שאמרו ובלבד שיניחהו תחת הגפן". הרי שרבינו מפרש "אסור"

שבמשנתנו, כמו "קידש", ומה שאמרו בתוספתא "אבל אין מתקדש", הוא כמו "במה דברים אמורים", כלומר מה שאמרת "אסור", היינו: "מתקדש", אינו אלא במניחו תחת הגפן, אבל מעביר באויר - אינו נאסר בדיעבד. ומקור איסור זריעה לכתחילה, הוא ממה שאמרו ב"ירושלמי" (שם) שאויר הגפן אסור, כלומר אסור לזרוע, ואינו מקדש, כלומר אינו נאסר, והביאו רבינו להלן פ"ו ה"ה. ואמנם כן היא דעת רבינו גם לענין שבת, שאם מונח באויר הרי הוא תלוש, ראה פ"ח מהל' שבת ה"ד. ולא כדעת רש"י ו'תוספות' בשבת פא, ב - ד"ה והניחו, שמן התורה דינו כמחובר.

1 **כד. בָּצָל שֶׁנִּטְעוֹ בְּכֶרֶם[134], וְאַחַר כָּךְ נֶעֱקַר הַכֶּרֶם[135],**
2 **וְאַחַר כָּךְ צָמְחוּ בְּצָלִים מִן הָעִקָּר הַנִּטּוּעַ, אַף עַל פִּי**
3 **שֶׁרַבּוּ הַגִּדּוּלִים עַל עִקָּרוֹ בְּמָאתַיִם[136] - הֲרֵי אוֹתוֹ**
4 **הָעִקָּר בְּאִסּוּרוֹ[137]; שֶׁאֵין גִּדּוּלֵי הֶתֵּר מַעֲלִין[138] אֶת**
5 **הָעִקָּר הָאָסוּר.**

134) נדרים נז, ב. 135) שאם לא נעקר, גם הגידולים שצמחו אחר־כך הם גידולי איסור. 136) כלומר, הגידולים הם מאתים כנגד העיקר, והיינו מאתים ואחד שכלאי הכרם בטלים בהם. 137) משמע שהגידולים שצמחו אחר־כך מותרים. אבל הר"ן בנדרים שם כתב שהגידולים כיון שמן העיקר הם יוצאין, הרי הם כמוהו. 138) ראה להלן פ"י מהל' מעשר שני הט"ז, ובפ"ד מהל' שמיטה ויובל הכ"א.

יום ש"ק כ' מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר הזורע ירק או תבואה בכרם או המקיימו. ודין כמה גפנים יקדש. מי שהיה שדהו ירק או תבואה ונמלך ליטע בה גפנים או איפכא. המבריך את הגפן בארץ והזורע תחת מותר האפיפירות. המותח זמורה מאילן לאילן.

6 **א. הַזּוֹרֵעַ יָרָק אוֹ תְּבוּאָה בְּכֶרֶם, אוֹ הַמְקַיְּמוֹ עַד**
7 **שֶׁהוֹסִיף בְּמָאתַיִם[2] - הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ מִן הַגְּפָנִים**
8 **שֶׁסְּבִיבוֹתָיו שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[3] לְכָל רוּחַ. עֲגֻלּוֹת[4] וְלֹא**
9 **מְרֻבָּעוֹת. וְרוֹאִין כָּל הָעִגּוּל שֶׁרָחְבּוֹ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים**
10 **אַמָּה כְּאִלּוּ הוּא כֻּלּוֹ מָלֵא יָרָק[5], וְכָל גֶּפֶן שֶׁתִּהְיֶה**
11 **בְּתוֹךְ עִגּוּל זֶה - נִתְקַדְּשָׁה עִם הַיָּרָק, וְכֹל שֶׁחוּץ**
12 **לָעִגּוּל - אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת.**

2) בכרם שהיה מקודם, אבל הירק או התבואה, שנזרעו עכשיו באיסור - נאסרו מיד בהשרשה. 3) אף על פי שהזורע ירק או תבואה סמוך לכרם אינו מקדש אלא שתי שורות: השורה הסמוכה והשורה שלפנים הימנה - בזורע בתוך הכרם וגפנים סביב לה, החמירו, ונתנו לו דין של קרחת הכרם שדינו בשש עשרה אמה. 4) וראה בפרק י"ב מהלכות שבת הלכה יח, שלעניין שבת חושבים אותן מרובעות, ויש שם הוספה של אמה ושלושה חומשי אמה, כפי הכלל ש"כל אמה ברבוע - אמה ושני חומשין באלכסון". 5) מקור דברים אלו בירושלמי "שתהא האמצעית עגולה ירק".

13 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה בֵּין שִׁפְתֵּי הָעִגּוּל**
14 **הַזֶּה[6] וּבֵין שּׁוּרוֹת הַגְּפָנִים שֶׁחוּצָה לוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע**
15 **אַמּוֹת; אֲבָל אִם הָיָה בֵּינֵיהֶם אַרְבַּע אַמּוֹת מְצֻמְצָמוֹת**
16 **אוֹ פָּחוֹת - רוֹאִין אֶת הָעִגּוּל כְּאִלּוּ הִגִּיעַ לַשּׁוּרָה**
17 **הַסְּמוּכָה לוֹ[7], וּכְאִלּוּ רֹחַב הָעִגּוּל אַרְבָּעִים אַמָּה;**
18 **וְרוֹאִין, כָּל גֶּפֶן שֶׁתִּפֹּל בְּתוֹךְ עִגּוּל זֶה שֶׁל אַרְבָּעִים**
19 **אַמָּה - הֲרֵי הִיא מִתְקַדֶּשֶׁת.**

6) כלומר, חוץ לעיגול הנ"ל, שמידתו שלושים ושתיים על שלושים ושתיים. 7) למד זאת רבינו ממה שנאמר שם במשנה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי מקדש ארבעים וחמישה גפנים. אימתי, בזמן שהיו נטועות על ארבע ארבע או על חמש חמש". וכשהן נטועות על חמש חמש אמות אין שם אלא שלושים ושבע גפנים. ומתוך זה הכריע שגם הגפנים שחוץ לעיגול, אם אינן רחוקות אלא ארבע אמות בלבד, הן נאסרות.

20 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזוֹרֵעַ אוֹ מְקַיֵּם תּוֹךְ**
21 **הַכֶּרֶם; אֲבָל הַזּוֹרֵעַ חוּץ לַכֶּרֶם וְסָמוּךְ לוֹ - הֲרֵי זֶה**
22 **מְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי שּׁוּרוֹת[8] שֶׁל גְּפָנִים הַסְּמוּכוֹת לַזֶּרַע בְּאֹרֶךְ**
23 **כָּל הַזֶּרַע, וְיֶתֶר אַרְבַּע אַמּוֹת חוּץ לַזֶּרַע, וּמִתְקַדֵּשׁ מִן**
24 **הַזֶּרַע רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת בְּאֹרֶךְ כָּל הַשּׁוּרָה שֶׁל כֶּרֶם.**
25 **וְאִם זָרַע בְּצַד גֶּפֶן יְחִידִית - אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ מִן הַזֶּרַע**
26 **אֶלָּא שִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ.**

8) כדעת בית הלל.

27 **ד. יַלְדָּה פָּחוֹת מִטֶּפַח - אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת אֶת הַזְּרָעִים[9].**
28 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת**
29 **יוֹצְאָה זָנָב[10]; אֲבָל אִם הָיָה כָּל הַכֶּרֶם כֵּן - הֲרֵי זֶה**
30 **מְקַדֵּשׁ[11].**

9) רש"י (שם) פירש, שהמדובר בשאר מיני זרעים שאינם אסורים אלא מדרבנן וכשהגפנים פחותים מטפח לא גזרו חכמים. אבל בקנבוס ולוף שהם אסורים מן התורה - אסור גם בילדה פחות מטפח, ולדעת ר"י קורקוס, כן היא דעת רבינו שהעתיק לשון הגמרא: "אינה מקדשת את הזרעים". והכסף משנה והרדב"ז כתבו, שכיוון שרבינו לא חילק בין זרעים לזרעים, נראה שאפילו קנבוס ולוף, שהם אסורים מן התורה, אינם מתקדשים על ידי ילדה פחות מטפח. 10) שדינם ככרם קטן. [והנה בגמרא (סוטה שם) אמר עוד ר' אליעזר בן יעקב: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה כו' והני מילי שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב" וכתב רבינו בפרק י מהלכות מעשר שני הלכה יט: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה", ומכיון שכאן בהלכות כלאים לא כתב רבינו "בנטיעה אחת או בשתיים כנגד שתיים וכו'", נראה מדבריו שילדה פחותה מטפח אין דינה ככרם, אף על פי שיש בה שיעור אילנות בכרם, אבל מדין גפן יחידית אינה יוצאה, ויש להרחיק שישה טפחים לפחות, כדין זורע על יד הגפן]. 11) שאז נחשב הוא ככרם.

31 **ה. שְׁתֵּי גַּנּוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ: הַתַּחְתּוֹנָה עֲשׂוּיָה כֶּרֶם -**
32 **זוֹרֵעַ אֶת הָעֶלְיוֹנָה עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לַאֲוִיר עֲשָׂרָה**

1 טְפָחִים קָרוֹב לַכֶּרֶם; שֶׁאֲוִיר עֲשָׂרָה טְפָחִים סָמוּךְ
2 לַכֶּרֶם אוֹ לְגֶפֶן יְחִידִית - אָסוּר לִזְרֹעַ[12] בּוֹ זְרָעִים.
3 וְאִם הָיְתָה הָעֶלְיוֹנָה עֲשׂוּיָה כֶּרֶם - הֲרֵי זֶה זוֹרֵעַ אֶת
4 הַתַּחְתּוֹנָה עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים
5 מֵעִקַּר הַגְּפָנִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שתי גנות זו על גב זו, התחתונה עשויה כרם, זורע את העליונה עד שהוא מגיע לאויר עשרה טפחים קרוב לכרם".

ביאור ההלכה על־פי פנימיות העניינים: מבואר בדרושי חסידות, שההבדל בין אותיות הכתב ובין אותיות החקיקה, שאותיות הכתב הן מציאות אחרת מהקלף, וגם אחרי שנכתבו אפשר להפרידם. משא"כ אותיות החקיקה הן דבר אחד עם הלוחות שעליהם נחקקו, באופן שאי־אפשר להפריד ביניהם כלל. וענינו בעבודת האדם: שקיום התומ"צ צריך להיות אצלו באופן של חקיקה, היינו שהוא והתורה נעשים דבר אחד, עד שהתענוג הגשמי של האדם הוא מהתורה עצמה, ועד שהתענוג פועל השמנת הגוף מתענוג (כידוע ש"אומרים על רבי נחום מצ'רנוביל שהיה שמן בגופו מעניית אמן־יהא־שמיה־רבא").

"שתי גנות זו ע"ג זו, והירק בינתיים" מורה על שתי דרגות בתענוג, ג"ע התחתון וג"ע העליון. מצד גדרי האדם, הרי ה"כרם" שהוא השלימות והנחת וכו' הוא בעליונה, היינו לעתיד־לבוא, כמאמר חז"ל "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", אבל באמת נחת־רוח האמיתית היא מ"התחתונה" מכיון שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים דווקא.

ומקדים הרמב"ם הפסק־דין בנוגע לאדם, שגם אצלו צריכה להיות "התחתונה עשויה כרם", כי שלימות העבודה היא שתענוג הנברא הוא מתענוג הבורא, שלכן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", ורק אחר־כך ממשיך "ואם היתה העליונה עשוי' כרם", היינו אם לא הגיע לשלימות העבודה, שמקדים "יפה שעה אחת בתשובה ומעש"ט בעולם הזה" ואח"כ מוסיף "יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב".

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן ג')

12) אבל אינו נאסר.

6 ו. מִי שֶׁהָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרָק אוֹ תְּבוּאָה, וְנִמְלַךְ
7 לִטַּע בָּהּ גְּפָנִים - הוֹפֵךְ אֶת הַזְּרָעִים בְּמַחֲרֵשָׁה[13]
8 וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵעַ, וְלֹא יִטַּע וְאַחַר כָּךְ יַהֲפוֹךְ. הָיְתָה
9 נְטוּעָה גְּפָנִים, וְנִמְלַךְ לִזְרֹעַ בָּהּ זְרָעִים - מְשָׁרֵשׁ אֶת
10 הַגְּפָנִים וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵעַ אֶת הַזְּרָעִים. וְאִם רָצָה לָקֹץ
11 אֶת הַגְּפָנִים עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר מֵהֶן אֶלָּא פָּחוֹת מִטֶּפַח
12 סָמוּךְ לָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִזְרֹעַ[14] וְאַחַר כָּךְ יַחֲזֹר
13 וִישָׁרֵשׁ אֶת הַנִּשְׁאָר בָּאָרֶץ מִן הַגְּפָנִים.

13) לפי מה שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה יג צריך גם התלעה לפני ההיפוך. 14) [ואף על פי שילדה פחותה מטפח כתב רבינו שאם כל הכרם כן הרי זה מקדש, וראה למעלה שכתבנו שם שמה שכתב "אינה מקדשת" היינו בתורת כרם, אבל בתורת גפן יחידית היא מקדשת - כאן כיוון שקצץ עד פחות מטפח, גילה דעתו שאינו רוצה בכלאים, ולפיכך מותר].

14 ז. הַמַּבְרִיךְ[15] אֶת הַגֶּפֶן בָּאָרֶץ, אֲפִלּוּ הִבְרִיכָהּ בְּתוֹךְ
15 הַדְּלַעַת שֶׁיְּבֻשָׁה וְנַעֲשָׂת כְּסִילוֹן אוֹ בְּתוֹךְ סִילוֹן שֶׁל
16 חֶרֶשׂ: אִם הָיָה הֶעָפָר עַל גַּבָּהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ
17 יוֹתֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִזְרֹעַ עַל גַּבָּהּ; וְאִם הָיָה עַל
18 גַּבָּהּ פָּחוֹת מִזֶּה - אָסוּר לִזְרֹעַ עַל גַּבָּהּ, וּמֻתָּר לִזְרֹעַ
19 בְּצִדָּהּ[17].

15) והוא שיטמיננה בארץ. כלומר: כל הגפן טמונה בארץ, ואין ערבוביא למעלה. ולדעת הרא"ש לא אסרו אלא במבריך, שכבר היה שם אילן על הענף, אבל הרכבת שרשים בשרשים אינה אסורה. אבל דעת רבינו שגם הרכבת שרשים בשרשים אסורה. [וראה שם שכתבנו שלדעת רבינו נקטו "המבריך" לרבותא, שאפילו במבריך ענפים יש חשש של הרכבה, וכל שכן בשרשים שהם רכים יותר, אולם במבריך לא אסרו אלא בגפן, שענפיה רכים, אבל בשאר אילנות שענפיהם קשים לא אסרו]. 16) אבל בסילון של מתכת אין השרשים עוברים. 17) ברייתא בבבא בתרא יט: "אבל זורע את הצדדין אילך ואילך", שאין השרשים מתפשטים לצדדים, לא השרשים של התבואה, ולא השרשים של הגפן.

20 ח. הִבְרִיכָהּ בְּסֶלַע[18], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָפָר עַל גַּבָּהּ
21 אֶלָּא שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - מֻתָּר לְהָבִיא זֶרַע עָלֶיהָ. בַּמֶּה
22 דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁאֵין עִקַּר הַגֶּפֶן נִרְאֶה[19]; אֲבָל אִם
23 נִרְאֶה[20] - צָרִיךְ לְהַרְחִיק שִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ
24 וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע, כְּמוֹ שֶׁמַּרְחִיק מִכָּל גֶּפֶן יְחִידִית שֶׁלֹּא
25 הֻבְרְכָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

18) משנה שם. ובפירושו שם כתב:"סלע היא הקרקע הקשה". וכן הוא בירושלמי שם שבסלע רך אסור, מפני שהשרשים מפעפעים ועוברים. 19) שהוברכה הגפן כולה. 20) שהוברכה רק זמורה.

26 ט. הַמַּבְרִיךְ שָׁלֹשׁ גְּפָנִים וְעִקָּרֵיהֶם נִרְאִין: אִם יֵשׁ
27 בֵּינֵיהֶן[21] מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַד שְׁמוֹנֶה[22] - הֲרֵי אֵלּוּ
28 מִצְטָרְפִין לִשְׁאָר גְּפָנִים הָעוֹמְדוֹת[23], וּכְאִלּוּ לֹא
29 הִבְרִיכָן[24]; וְאִם לָאו - אֵינָם מִצְטָרְפוֹת.

21) בין הגפנים האלו, וכן ביניהם לבין השורה השנייה של הגפנים. 22) שזהו שיעור המרחק בין הגפנים להחשיבם ככרם. 23) להיחשב ככרם. הראב"ד כתב: "כי מצטרפות שאמרו חכמים, אפילו אין שם יותר הן מצטרפות להיות כרם, שהן נידונות כשש גפנים, שהעיקר כגפן וראש הבריכה היוצא ממנה, "גפן אחרת". וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פג. אבל לפי זה לא יתיישב מה בין שלוש לשתיים, הרי

אם ישנה גפן אחת היוצאת בזנב, יצטרפו גם שתיים לכרם, ולכן פירש רבינו באופן אחר. 24) [כלומר, אף על פי שאמרו בכלאים שם: "הארכובה שבגפן אין מודדין לה אלא מן העיקר השני" כלומר, מסוף הארכובה שנמשכה אל הארץ, ולא מעיקר הגפן - זה אינו אלא לחומרא, אבל לא לקולא, ולפיכך מצטרפות כאן הגפנים האלו אל השורה שעל ידה ואינן בטלות לגבי ההברכות שלהן].

1 **י. הָיוּ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ[25] - אֵין מִצְטָרְפִין[26], אֶלָּא**
2 **מַרְחִיק מֵהֶן שִׁשָּׁה טְפָחִים[27] לְכָל רוּחַ וְזוֹרֵעַ.**

25) כן נראה במשנה ששנינו "המבריך שלוש גפנים", הרי שפחות מכן - לא. 26) [אל השורה הסמוכה, אלא בטלות לגבי ההברכות שלהן,]. 27) כההרחקה מגפן יחידית.

3 **יא. כָּל הַזּוֹרֵעַ תַּחַת הַשָּׂרִיגִים[28] וְהֶעָלִין הַיּוֹצְאִין מִן**
4 **הַגֶּפֶן - הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַזֶּרַע רָחוֹק**
5 **מֵעִקַּר הַגֶּפֶן כַּמָּה אַמּוֹת.**

28) הענפים.

6 **יב. הִדְלָה[29] אֶת הַגֶּפֶן עַל מִקְצָת אַפִּפְיָרוֹת[30] - לֹא**
7 **יִזְרַע תַּחַת מוֹתַר הָאַפִּפְיָרוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
8 **עֲלֵיהֶן לֹא עָלִין וְלֹא שָׂרִיגִים. וְאִם זָרַע, הוֹאִיל וְאֵין**
9 **הַזֶּרַע תַּחַת סְכַךְ הַגֶּפֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן אִם**
10 **הִדְלָה[31] הַגֶּפֶן עַל מִקְצָת בַּדִּי[32] אִילָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה**
11 **פֵּרוֹת, כְּגוֹן הָאֶרֶז וְהַבְּרוֹשׁ. אֲבָל אִם הִדְלָה עַל מִקְצָת**
12 **אִילַן מַאֲכָל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִזְרֹעַ תַּחַת בַּדֵּי הָאִילָן**
13 **שֶׁלֹּא נִמְשְׁכוּ עֲלֵיהֶן שָׂרִיגֵי הַגֶּפֶן; שֶׁאֵין אָדָם מְבַטֵּל**
14 **אִילַן מַאֲכָל וְעוֹשֶׂה אַפִּפְיָרוֹת לַגֶּפֶן. וְאִם נִמְשְׁכוּ**
15 **הַשָּׂרִיגִים אַחַר שֶׁזָּרַע וְסָכְכוּ עַל הַזֶּרַע - הֲרֵי זֶה**
16 **מַחֲזִירָם לְמָקוֹם אַחֵר.**

29) הגביה. 30) "ואותם הקנים וכיוצא בהם, שעשה מהם מטה או שבכה והדלה עליהם את נוף הגפן, הם הנקראים אפיפירות". 31) "וכן המדלה על מקצת אילן סרק". 32) ענפי. באילן נקראו בדים. ובגפן נקראו שריגים.

17 **יג. הַזּוֹרֵעַ תַּחַת מוֹתַר הָאַפִּפְיָרוֹת אוֹ תַּחַת מוֹתַר**
18 **אִילָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת[33], וְנִמְשְׁכוּ שָׂרִיגֵי הַגֶּפֶן**
19 **וְסָכְכוּ עַל הַזְּרָעִים - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְקַיְּמוֹ[34] אוֹ**
20 **לְהַחֲזִיר הַשָּׂרִיגִים. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? עוֹקֵר הַזֶּרַע.**

33) שדינו כאפיפירות. 34) משנה שם: "ואם הלך החדש אסור" שכיוון שבתחילה זרע באיסור - קנסוהו לעקור.

21 **יד. קָנִים הַיּוֹצְאִין מִן הֶעָרִיס[35] וְחָס עֲלֵיהֶן לְפַסְקָן**
22 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יַשְׁחִית הָאַפִּפְיָרוֹת[36] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִזְרֹעַ[37]**
23 **תַּחְתֵּיהֶן. וְאִם הִנִּיחָם[38] כְּדֵי שֶׁיְּהַלְּכוּ עֲלֵיהֶן הַשָּׂרִיגִים**
24 **וְהֶעָלִין הַיּוֹצְאִין - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִזְרֹעַ תַּחְתֵּיהֶן.**

35) היא אפיפירות שלמעלה. 36) חמל עליהם לכרות אותם שלא יתקלקל העריס. 37) שאינן חשובות בכלל האפיפירות אלא אם כן הייתה מחשבתו לדלות עליהם הענפים הצומחים. 38) כן הוא במשנה שם: "עשאן כדי שיהלך עליהן החדש אסור".

25 **טו. פֵּרַח[39] הַיּוֹצֵא מִן הֶעָרִיס אוֹ מִן הַדָּלִית[40] - רוֹאִין**
26 **אוֹתוֹ כְּאִלּוּ מִשְׁקֹלֶת תְּלוּיָה בּוֹ עַד הָאָרֶץ, וְאָסוּר**
27 **לִזְרֹעַ תַּחְתָּיו. וְכֵן הַמּוֹתֵחַ זְמוֹרָה מֵאִילָן לְאִילָן -**
28 **אָסוּר לִזְרֹעַ תַּחְתֶּיהָ.**

39) והוא מלשון "הפרחה הגפן". 40) הוא הגפן בלא עריס.

29 **טז. קָשַׁר חֶבֶל אוֹ גֶּמִי בִּזְמוֹרָה, וְקָשַׁר הָרֹאשׁ הָאֶחָד**
30 **בְּאִילָן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִזְרֹעַ תַּחַת הַחֶבֶל[41]. וְאִם מָתַח**
31 **חֶבֶל זֶה כְּדֵי שֶׁיְּהַלְּכוּ עָלָיו הַשָּׂרִיגִים וְהֶעָלִים - הֲרֵי**
32 **הוּא כְּאַפִּפְיָרוֹת, וְאָסוּר לִזְרֹעַ תַּחְתָּיו.**

41) כיוון שאין מחשבתו להעלות עליו את השריגים.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר הזורע תבואה בצד הכרם או בצד גפן יחידית. שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב. כרם החרב באמצעו ונשאר שלם מכל סביביו. דין מחול הכרם ודין מחיצה הראויה להפסיק בין כרם לירק. חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה. שומרת או בית שבכרם אם זורעין בתוכו ירק.

33 **א. הַבָּא לִזְרֹעַ[2] בְּצַד הַכֶּרֶם - מַרְחִיק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע**
34 **אַמּוֹת[3] מֵעִקְּרֵי הַגְּפָנִים[4] וְזוֹרֵעַ. וְאִם גֶּפֶן יְחִידִית הִיא**
35 **- מַרְחִיק מִמֶּנָּה שִׁשָּׁה טְפָחִים[5] וְזוֹרֵעַ. הָיְתָה שׁוּרָה**
36 **אַחַת[6] שֶׁל גְּפָנִים זוֹ בְּצַד זוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - אֵין**
37 **זֶה כֶּרֶם, אֶלָּא כְּגֶפֶן יְחִידִית, וּמַרְחִיק מִן הַשּׁוּרָה**
38 **שִׁשָּׁה טְפָחִים וְזוֹרֵעַ. הָיוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת[7] - הֲרֵי אֵלּוּ**
39 **כֶּרֶם, וְצָרִיךְ לְהַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִכָּל צַד וְאַחַר כָּךְ**
40 **יִזְרַע.**

2) כלאים פ"ו משנה א ופ"ד משנה ה. 3) במשנה (פ"ו שם): "נותנים לו עבודתו". ואמרו בבבא בתרא יח. "ארבע אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם". כלומר, כדי החרישה סביב הכרם, שכל השטח הזה שייך לכרם ובטל אליו. 4) כלאים שם, וראה להלן פ"ח הלכה ג. 5) שם ובפ"ג משנה ז. 6) כבית־הלל שם פ"ד משנה ה. 7) שם. וראה להלן בהלכה הסמוכה.

41 **ב. וְכַמָּה יִהְיֶה בְּכָל שׁוּרָה? שָׁלֹשׁ גְּפָנִים[8] אוֹ יוֹתֵר.**
42 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה בֵּין כָּל גֶּפֶן וָגֶפֶן**
43 **מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַד שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת[9]; אֲבָל אִם הָיָה בֵּין**
44 **שְׁתֵּי הַשּׁוּרוֹת שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת חוּץ מִמְּקוֹם הַגְּפָנִים**
45 **עַצְמָן[10] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמֻבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ וְאֵינָן כֶּרֶם אֶחָד,**
46 **וְאֵינוֹ מַרְחִיק אֶלָּא שִׁשָּׁה טְפָחִים מִכָּל שׁוּרָה. וְכֵן אִם**
47 **הָיָה בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מֵאַרְבַּע - הֲרֵי אֵלּוּ כְּגֶפֶן אַחַת[11],**
48 **וּמַרְחִיק שִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ.**

8) ירושלמי שם הלכה ג. "על דעתיה דבית־הלל אוסר שלש כנגד שלש", והן שתי שורות שאמרו בית־הלל במשנה שם.

וכן אמרו במקומות אחרים (ביצה יד: ויומא פז.) שאין שורה פחות משלשה (כסף־משנה). ומה שהצריכו (להלן הלכה ז) שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב, אין זה אלא בחמש גפנים שהוא כרם קטן (להלן שם), אבל ביותר מחמש אין צורך באחת יוצאת זנב (׳תוספות יום־טוב׳ בכלאים שם). 9) שם פ״ד משנה ח ופ״ה משנה ב. 10) ירושלמי שם פ״ד הלכה ו (כסף־משנה). 11) שאפילו חכמים החולקים על ר׳ שמעון (פ״ה שם) ואומרים ״כרם שהוא נטוע על פחות פחות מארבע אמות [הרי זה] כרם״ - אין זה אלא מפני ש״רואין את האמצעיות כאילו אינן״ (שם), וזה לא שייך אלא בשלש שורות (ראה להלן הלכה ג), אבל בשתי שורות לא, שהרי אם נראה שורה אחת כאילו אינה, לא תישאר אלא שורה אחת ואינה כרם (׳תוספות יום־טוב׳ שם).

1 **ג. הָיוּ שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת[12], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת**
2 **מֵאַרְבַּע - הֲרֵי אֵלּוּ כֶּרֶם, וְרוֹאִין אֶת הָאֶמְצָעִיּוֹת**
3 **כְּאִלּוּ אֵינָם[13]. וְכֵן[14] אִם הָיוּ שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת[15] וּבֵין כָּל**
4 **שׁוּרָה וְשׁוּרָה שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי זֶה זוֹרֵעַ**
5 **בֵּין הַשּׁוּרוֹת[16].**

12) שם, כחכמים ולא כר׳ שמעון, וראה למעלה הלכה הקודמת. 13) שכל העומד ליעקר כעקור דמי. (והמדובר באופן שאין שמונה אמות בין שתי השורות הקיצוניות, ראה למעלה הלכה ב. ועיין בשנות־אליהו שם, ולהלן הלכה ד). 14) זה מוסב על מה שכתב בהלכה ב בשתי שורות, שאם היה בין שורה לשורה שמונה אמות, אין זה כרם. 15) שם פ״ד משנה ט, כר׳ מאיר ור׳ שמעון מפני שרב פסק כמותם הלכה למעשה (ירושלמי שם הלכה ו), ולא כדעת תנא־קמא שם משנה ח. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, שהלכה כרבי מאיר (ור׳ שמעון). 16) בהרחקת ששה טפחים, כמבואר להלן הלכה ד.

6 **ד. לְפִיכָךְ, הַנּוֹטֵעַ אֶת כַּרְמוֹ מִתְּחִלָּה[17] וְהִרְחִיק בֵּין**
7 **כָּל שׁוּרָה וְשׁוּרָה שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת - מֻתָּר לְהָבִיא זֶרַע**
8 **בְּתוֹכוֹ, וּמַרְחִיק מִכָּל שׁוּרָה שִׁשָּׁה טְפָחִים[18] בִּלְבַד.**
9 **אֲבָל אִם זָרַע חוּצָה לוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִשּׁוּרָה**
10 **הַחִיצוֹנָה אַרְבַּע אַמּוֹת כְּשֶׁאָר הַכְּרָמִים[19]. וְאֵין דִּין**
11 **בֵּין הַשּׁוּרוֹת שֶׁל זֶה הַכֶּרֶם כְּכֶרֶם שֶׁחָרַב בְּאֶמְצָעוֹ[20],**
12 **שֶׁהֲרֵי מִתְּחִלָּה נִטָּעָן מְרֻחָקִין.**

17) משנה שם. 18) כגפן יחידית. 19) מקור דברי רבינו ממה שאמרו בירושלמי פ״ז סוף הלכה ב: ״כרם גדול שנטעו שמונה על שמונה, אין לו מחול״ (הובא להלן הלכה יג) - משמע שרק מחול אין לו, אבל יש לו דין כרם לענין אחר, והיינו להרחקה בחוצה לו (מראה הפנים שם, וכן כתב הגר״א בביאורו ליו״ד סימן רצו, ס״ק נד). ויש אומרים שמקורו ממה שאמרו בירושלמי פ״ד הלכה ו ״אמר רבי לעזר החמירו תוכו יותר מחוצה לו״, וגרס להיפך: ״החמירו חוצה לו יותר מתוכו״ (חזון־איש). 20) ששיעור ההרחקה הוא שש עשרה אמה (להלן הלכה יא).

13 **ה. הָיְתָה בְּשָׂדֶה זוֹ[21] שׁוּרָה אַחַת שֶׁל גְּפָנִים וּבִשְׂדֵה**
14 **חֲבֵרוֹ שׁוּרָה אַחַת כְּנֶגְדָּהּ קְרוֹבָה לָהּ, אַף עַל פִּי**
15 **שֶׁמַּפְסִיק בֵּינֵיהֶן דֶּרֶךְ הַיָּחִיד אוֹ דֶּרֶךְ הָרַבִּים[22] אוֹ גָּדֵר**
16 **שֶׁהוּא נָמוּךְ מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[23] - הֲרֵי אֵלּוּ**
17 **מִצְטָרְפוֹת[24] לִהְיוֹת שְׁתֵּיהֶן כֶּרֶם. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶן**
18 **פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה[25].**

21) שם משנה ז. 22) כלומר, שביל הרבים שרחבו פחות משמונה אמות (הראב״ד). וכן כתב רבינו להלן בסוף ההלכה. אבל להלן פ״ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג כתב רבינו, ששביל הרבים הוא פחות משש עשרה אמה, וצ״ע. 23) שאין הגדר מפסיק אלא אם גבוה עשרה טפחים, וראה למעלה פ״ג הלכה טו. 24) ״כדי שיהיה אסור לזרוע ביניהם, ויהיה הכל כרם וירחיק ארבע אמות מהן כמו שביארנו, ואף־על־פי שהוא אחד בתוך שלו ואחד בתוך של חבירו״ (פירוש המשנה). 25) ראה למעלה.

19 **ו. נָטַע שׁוּרָה אַחַת בָּאָרֶץ וְשׁוּרָה[26] אַחַת בְּמַדְרֵגָה:**
20 **אִם גְּבוֹהָה הַמַּדְרֵגָה מִן הָאָרֶץ עֲשָׂרָה טְפָחִים - אֵינָם**
21 **מִצְטָרְפִין[27]; פָּחוֹת מִכֵּן - מִצְטָרְפִין.**

26) כרבי אליעזר שם פ״ו משנה ב, שאין עליו חולק (כסף־משנה). 27) ראה למעלה פ״ו הלכה ה.

22 **ז. הַנּוֹטֵעַ חָמֵשׁ גְּפָנִים[28] שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת**
23 **יוֹצֵאת זָנָב[29] - הֲרֵי זֶה נִקְרָא כֶּרֶם קָטָן[30] וְצָרִיךְ**
24 **לְהַרְחִיק מֵהֶן אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ. אֲבָל אִם נִטָּעָן[31]**
25 **שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת בָּאֶמְצַע[32], אוֹ שָׁלֹשׁ בְּשׁוּרָה**
26 **זוֹ וּשְׁתַּיִם כְּנֶגְדָּן[33] בְּשׁוּרָה שְׁנִיָּה - אֵינָם כֶּרֶם, וְאֵינוֹ**
27 **מַרְחִיק מֵהֶן אֶלָּא שִׁשָּׁה טְפָחִים[34] לְכָל רוּחַ.**

28) שם פ״ד משנה ו. 29) בצורה זו: וכן היו כל הכרמים בארץ ישראל (׳תוספות יום־טוב׳). וראה להלן הלכה ט. 30) ראה להלן הלכה יג. 31) במשנה שם. 32) כזה: 33) כזה: 34) כמו מגפן יחידית.

28 **ח. כֶּרֶם שֶׁחָרַב[35], אִם יֵשׁ בּוֹ לְלַקֵּט עֶשֶׂר גְּפָנִים לְכָל**
29 **בֵּית סָאָה[36] וְיִהְיוּ נְטוּעוֹת שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם[37] וְאַחַת**
30 **יוֹצֵאָה זָנָב, אוֹ יֵשׁ בּוֹ לְכַוֵּן שָׁלֹשׁ כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ[38] - הֲרֵי**
31 **זֶה נִקְרָא כֶּרֶם דַּל[39], וְאָסוּר לִזְרֹעַ בְּכֻלּוֹ.**

35) שם פ״ה משנה א. 36) בית זרע סאה תבואה, דהיינו חמשים אמה על חמשים אמה. 37) במשנה: ונטועות כהלכתן (כלומר, שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב). 38) היינו שתי שורות של שלש שלש גפנים, ראה למעלה הלכות א־ב (כסף־משנה). 39) משנה שם.

32 **ט. כֶּרֶם שֶׁאֵינוֹ נָטוּעַ[40] שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת אֶלָּא מְעֹרְבָּב:**
33 **אִם יֵשׁ בּוֹ לְכַוֵּן שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ[41] - הֲרֵי זֶה כֶּרֶם;**
34 **וְאִם לָאו - אֵינוֹ כֶּרֶם, אֶלָּא דַּיּוֹ לְהַרְחִיק שִׁשָּׁה**
35 **טְפָחִים מִכָּל גֶּפֶן וָגֶפֶן וְזוֹרֵעַ.**

40) שם. 41) (הרדב״ז כתב שהכוונה לשתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב, שלמעלה הלכות ז־ח, אבל יותר מסתבר כי הכוונה לאופן זה: והיינו ״שתים כנגד שלש״. שאף־על־

פי שכרם שחרב אינו כרם אלא בשתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב (למעלה הלכה ח), במדולדל שאינו חרב החמירו יותר. ויתכן, כי זוהי כוונת הר"נ קורקוס, אלא שנפלו טעויות סופר בדבריו).

י. הָיוּ הָעִקָּרִים מְכֻוָּנִין[42] וְהַנּוֹף אֵינוֹ מְכֻוָּן - הֲרֵי זֶה כֶּרֶם; הַנּוֹף מְכֻוָּן וְהָעִקָּר אֵינוֹ מְכֻוָּן - אֵינוֹ כֶּרֶם. הָיוּ דַּקּוֹת[43] וְאֵינָן מְכֻוָּנוֹת, הֶעֱבוּ וַהֲרֵי הֵן מְכֻוָּנוֹת - הֲרֵי זֶה כֶּרֶם. כֵּיצַד הוּא יוֹדֵעַ[44] אִם הֵן מְכֻוָּנוֹת - מֵבִיא חוּט הַמִּדָּה וּמוֹתֵחַ מִזּוֹ לָזוֹ.

42) בתוספתא כלאים פ"ג וירושלמי שם. 43) תוספתא וירושלמי שם. 44) שם ושם.

יא. כֶּרֶם שֶׁחָרַב בְּאֶמְצָעוֹ[45] וְנִשְׁאַר שָׁלֵם מִכָּל סְבִיבָיו: אִם יֵשׁ בַּקָּרַחַת[46] שֶׁבְּאֶמְצָעוֹ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת אַמָּה[47] - הֲרֵי זֶה מַרְחִיק מֵעִקְּרֵי הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ[48] וְזוֹרֵעַ בְּאֶמְצַע הַקָּרַחַת; וְאִם אֵין בָּהּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - הֲרֵי זֶה לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם; וְאִם הֵבִיא, הוֹאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ מִן הַגְּפָנִים שֶׁל כֶּרֶם - הֲרֵי זֶה לֹא קִדֵּשׁ[49].

45) כלאים פ"ד משנה א. 46) "שם מקום חלק אשר נעקרו ממנו אילנות, והוא נגזר ממלת קרח" (פירוש המשנה שם). 47) [ראה למעלה פ"ו הלכה א, שבזורע באמצע הכרם שדינו בשש עשרה אמה כמו כאן (עיין בתפארת ישראל שם פ"ה משנה ה) חשבו את האמות עגולות ולא מרובעות]. 48) במשנה: "נותנים לה עבודתה, וזורע את המותר". ועבודת הכרם היא ארבע אמות. 49) שם פ"ז משנה ג: "אלו אוסרין ולא מקדשין מותר חרבן הכרם".

יב. וְכֵן מָקוֹם שֶׁנִּשְׁאַר פָּנוּי בְּלֹא גְּפָנִים בֵּין סוֹף הַכֶּרֶם וּבֵין הַגָּדֵר שֶׁלּוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא מְחוֹל הַכֶּרֶם[50]: אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה[51] - מַרְחִיק מִן הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרֵעַ אֶת הַשְּׁאָר.

50) משנה פ"ד שם. "והוא מקום הפנוי מן הכרם שאין שם גפנים, והוא כו' מענין מחילה, עזיבת הדבר" (פירוש המשנה). 51) כבית־הלל במשנה שם. והחשבון של שתים עשרה אמה, כך הוא: ארבע אמות שעל יד הכרם נותנים לעבודת הכרם, והן בטלות לגבי הכרם, ארבע אמות שעל יד הגדר נדרשות לדווש (=דריכת הרגלים) לחיזוק הגדר ובטלות אליו (ראה בפירוש הרא"ש שם משנה ג) ואינן מצטרפות לשטח שאחרי ארבע אמות של עבודת הכרם בכדי שלא יבטלו לכרם, ואם נשארו עוד ארבע אמות באמצע שהוא מקום חשוב בפני עצמו, אינן בטלות לגבי הכרם, ואם הן פחות מארבע אמות, הן בטלות לגבי הכרם. ואסור לזרוע בהן (עירובין צג.).

יג. הָיָה בּוֹ פָּחוֹת[52] מִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה - לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם; וְאִם הֵבִיא, הוֹאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת - הֲרֵי זֶה לֹא קִדֵּשׁ[53]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֶרֶם גָּדוֹל[54]; אֲבָל בְּקָטָן[55] - אֵין לוֹ מָחוֹל, אֶלָּא מַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִסּוֹף הַגְּפָנִים וְזוֹרֵעַ עַד הַגָּדֵר. וְכֵן כֶּרֶם גָּדוֹל שֶׁהָיָה בֵּין כָּל שׂוּרָה וְשׂוּרָה שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת[56] אוֹ יָתֵר - אֵין לוֹ מָחוֹל.

52) משנה שם. 53) שם פ"ז משנה ג. 54) שלש כנגד שלש כנגד שלש, כלומר שלש שורות של שלש גפנים בכל שורה (ירושלמי שם פ"ד הלכה א - כסף־משנה). 55) שתי שורות של שלש גפנים (ירושלמי שם). ועל־אחת־כמה־וכמה שכרם הנטוע שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב שוודאי נקרא כרם קטן, ראה למעלה הלכה ז. 56) שם פ"ז הלכה ב: "כרם גדול שנטען שמנה על שמנה, אין לו מחול", וראה למעלה.

יד. הָיָה הַגָּדֵר[57] הַמַּקִּיף אֶת הַכֶּרֶם פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ שֶׁהָיָה גָּבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְאֵין בּוֹ רֹחַב אַרְבָּעָה טְפָחִים[58] - אֵין לוֹ מָחוֹל[59], אֶלָּא מַרְחִיק מִסּוֹף הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרֵעַ עַד הַמְּחִיצָה. אֲפִלּוּ הָיָה בֵּין הַגְּפָנִים וּבֵין הַמְּחִיצָה אַרְבַּע אַמּוֹת וּמֶחֱצָה - זוֹרֵעַ אֶת חֲצִי הָאַמָּה.

57) שם פ"ד משנה ג: "איזה הוא גדר? שהוא עשרה טפחים וחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה", והיא שנויה לענין מחול (רדב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סימן רצו ס"ק ס"ג, וראה בפירוש הרא"ש שם). והכסף־משנה מציין לתוספתא (תחילת פ"ד) "העושה מחיצה לכרם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה, ביטל ארבע אמות שבכרם". 58) תוספתא שם. וגם במשנה שם, יש לפרש שרחב ארבעה מוסב גם על חריץ וגם על גדר, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. 59) שגדר כזה אינו זקוק לארבע אמות דווש (=דריסת רגלים) לחיזוק.

טו. גָּדֵר שֶׁהוּא גָבוֹהַּ[60] עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְכֵן חָרִיץ שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחָב אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִטַּע כֶּרֶם בְּצִדּוֹ מִכָּאן וּיְרָקוֹת בְּצִדּוֹ מִכָּאן. אֲפִלּוּ מְחִצָּה שֶׁל קָנִים[61], אִם אֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[62] - הֲרֵי זוֹ מַבְדֶּלֶת בֵּין הַכֶּרֶם וְהַיָּרָק כְּגָדֵר.

60) שם פ"ב משנה ח, לענין כלאי זרעים, והוא־הדין לכלאי הכרם. 61) שם פ"ד משנה ד. 62) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי, רוצה לומר שהוא כמחובר, ודבר זה הלכה למשה מסיני" (פירוש המשנה שם).

טז. גָּדֵר הַמַּבְדִּיל בֵּין כֶּרֶם וְיָרָק שֶׁנִּפְרַץ עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת - הֲרֵי זֶה כְּפֶתַח[63] וּמֻתָּר; הָיְתָה פְּרוּצָה יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר - כְּנֶגֶד הַפִּרְצָה אָסוּר[64] עַד שֶׁיַּרְחִיק מִן הַגְּפָנִים כַּשִּׁעוּר. נִפְרְצוּ בּוֹ פִּרְצוֹת רַבּוֹת[65]: אִם הָיָה הָעוֹמֵד כַּפָּרוּץ[66] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר כְּאִלּוּ אֵין שָׁם פִּרְצָה; הָיָה פָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד - לֹא יִזְרַע כְּנֶגֶד כָּל הַמְּקוֹמוֹת הַפְּרוּצִים[67] עַד שֶׁיַּרְחִיק כַּשִּׁעוּר.

63) משנה שם. 64) שם. 65) שהן פחותות מעשר אמות ויתרות על שלשה טפחים (ר"ש שם). 66) כרב פפא בעירובין טו: 67) וכנגד העומד מותר, אם הוא רחב ארבעה טפחים (ר"ש במשנה כלאים שם).

יז. מְחִצַּת הַכֶּרֶם[68] שֶׁנִּפְרְצָה[69] - אוֹמְרִים לוֹ[70] 'גְּדֹר'[71]. גְּדָרָהּ וְנִפְרְצָה[72] - אוֹמְרִים לוֹ 'גְּדֹר'[73]. נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה וְלֹא גְּדָרָהּ - הֲרֵי זֶה קָדֵשׁ[74].

68) תוספתא כלאים פ"ג, והובאה בבבא קמא ק. ובבא בתרא ב. 69) וכשהיתה המחיצה קיימת, היה ירק זרוע בצדה. 70) בבבא קמא ובבא בתרא שם: "אומר לו גדור", בלשון יחיד, שהניזק בעל הירקות מתרה בבעל הכרם שלא יזיקו ולא יאסור את הירקות שלו שהוא המזיק, שההרחקה היא בגלל עבודת הכרם שלו, אבל רבינו שלא העתיק את סוף הברייתא, וחייב באחריותו, לפי שאינו מדבר בכרם של אחד וירק של אחד, אלא שניהם של אחד (ראה להלן) - כתב "אומרים לו", כלומר: בית הדין (ראה למעלה פ"ב הלכה טו) אומרים לו. שאם לא אמרו לו ולא התרו בו - לא קידש, שוודאי אינו מרוצה בכלאים, וראה למעלה פ"ה הלכה כא שאם אינו מרוצה מהכלאים, אינו נאסר כלל, ועיין רמב"ן בקונטרס דינא דגרמי. 71) שלא יהיה כלאים בכרמו. 72) פעם שנית. 73) היינו שמזכירים לו עוד הפעם, אולי אינו יודע מזה. 74) אם הוסיף מאתים אחרי הִוָּדְעוֹ. וראה בתוספות בבא קמא שם: ד"ה אומר, ובתוספות בבא בתרא שם. בברייתא שם מדובר בכרם של אחד ובירק של אחר, לפי שהיא סוברת "אדם אוסר דבר שאינו שלו", ולפיכך מסיים בה "וחייב באחריותו", אבל רבינו פסק "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו" (למעלה פ"ה הלכה ח) והוא מדבר בכרם וירק של אחד, ולפיכך השמיט מה שאמרו "וחייב באחריותו" (חזון־איש).

יח. בַּיִת[75] שֶׁחֲצָיוֹ מְקֹרֶה[76] וְחֲצָיוֹ אֵינוֹ מְקֹרֶה, וּגְפָנִים נְטוּעוֹת בְּצַד זֶה - מֻתָּר לִזְרֹעַ יְרָקוֹת בַּצַּד הָאַחֵר; שֶׁהֲרֵי פִּי תִּקְרָה[77] כְּאֹלוּ יָרַד וְסָתַם, וְנַעֲשָׂה בֵּינֵיהֶן כִּמְחִיצָה[78]. וְאִם הִשְׁוָה אֶת קֵרוּיוֹ[79] - אָסוּר[80].

75) בריתא בעירובין צג. 76) מכוסה בתקרה. 77) חור התקרה לצד הפתוח. 78) לענין כלאים. וראה בתוספות שם ד"ה חציו. 79) שקירה כל הבית (רש"י שם). 80) לזרוע, אלא־אם־כן הרחיק (רש"י שם). (ואף־על־פי שמעשר אינו נוהג באילן שנטעו בתוך הבית, משום שנאמר בו (דברים יד, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה" - שדה ולא בית (ירושלמי ערלה פ"א סוף הלכה ב) ובשביעית נסתפקו (שם) אם נוהגת בדבר הגדל בבית, משום שנאמר (ויקרא כה, ב) "ושבתה הארץ", והכל בכלל. או אינה נוהגת, משום שנאמר (שם, ד) "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", הרי שגם מ"כרמך" יש למעט בית - יתכן כי כשם שבמעשרות שבבית חייבים מדרבנן (להלן פ"א מהלכות מעשרות הלכה י), כמו כן בכלאים - חייבים מדרבנן.

יט. חָצֵר[81] קְטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה בִּמְלוֹאָהּ[82] לְגִדּוֹלָה, וְהָיוּ הַגְּפָנִים בַּגְּדוֹלָה - אָסוּר לִזְרֹעַ בַּקְּטַנָּה[83]. וְאִם זָרַע - הַזְּרָעִים אֲסוּרִין[84], וְהַגְּפָנִים מֻתָּרִין[85]. הָיוּ הַגְּפָנִים בַּקְּטַנָּה - מֻתָּר לִזְרֹעַ[86] בַּגְּדוֹלָה. הוֹאִיל וְיֵשׁ בַּגְּדוֹלָה פַּסִּין מִכָּאן וּמִכָּאן[87] - הֲרֵי הִיא כְּמֻבְדֶּלֶת מִן הַקְּטַנָּה, וְאֵין הַקְּטַנָּה מֻבְדֶּלֶת מִן הַגְּדוֹלָה.

81) עירובין צג. וכגירסת רש"י והרא"ש במשנה שם. 82) לרחבה שלא נשאר כלום מן הכותל, לצדדים. 83) לפי שהקטנה בטלה לגבי הגדולה. ואף־על־פי שהרחיק ארבע אמות מן הגפנים, אסור, מפני שהקטנה משמשת כפתחה של גדולה, וכולה כפתח אחד הוא (רש"י שם). 84) שהגדולה, שבה הגפנים, מושכת אצלה את הקטנים, והרי זה כלאים (גמרא שם). 85) שאין הקטנה מושכת את הגדולה אצלה, ואין בכח הזרעים שבקטנה לאסור הגפנים שבגדולה. 86) שהגדולה מובדלת מן הקטנה, כמבואר להלן. 87) ולגבי הגדולה הוא נראה מבחוץ ושוה מבפנים, ונידון כלחי. עיין שם ט: ובפ"ז מהלכות שבת הלכה כב.

כ. חָרִיץ שֶׁהוּא עוֹבֵר בַּכֶּרֶם[88] עָמֹק עֲשָׂרָה[89] וְרָחָב אַרְבָּעָה: אִם הָיָה מְפֻלָּשׁ[90] מֵרֹאשׁ הַכֶּרֶם וְעַד סוֹפוֹ - הֲרֵי זֶה נִרְאֶה כְּבֵין שְׁנֵי הַכְּרָמִים[91] וּמֻתָּר לִזְרֹעַ בְּתוֹכוֹ; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַגְּפָנִים מְסַכְּכִין עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[92]. וְאִם לֹא הָיָה מְפֻלָּשׁ[93] - הֲרֵי הוּא כְּגַת שֶׁבְּאֶמְצַע הַכֶּרֶם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲמֻקָּה עֲשָׂרָה וּרְחָבָה אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר - אָסוּר לוֹ לִזְרֹעַ בְּתוֹכָהּ[94], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בַּקָּרַחַת[95] שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[96].

88) כלאים פ"ה משנה ג. 89) שהוא רשות בפני עצמו. 90) פתוח מחוץ לכרם. 91) והחריץ - רשות אחרת. 92) למעלה פ"ה הלכה ח, ופ"ו הלכה יא. וראה להלן הלכה כב. 93) אלא סתום מצד אחד, שהכרם מקיפו משלש רוחות (ר"ש שם). 94) כחכמים במשנה שם. וראה להלן שם בדין שומרה. 95) כלומר, מקום החריץ הפנוי מגפנים. 96) שהוא ככרם שחרב באמצעיתו, שמרחיק מעיקרי הגפנים ארבע אמות וזורע, כמבואר למעלה הלכה יא.

כא. שְׁבִיל שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַכְּרָמִים - הֲרֵי הוּא כְּכֶרֶם שֶׁחָרַב מֵאֶמְצָעוֹ[97]: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - מַרְחִיק מִזֶּה אַרְבַּע אַמּוֹת וּמִזֶּה אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכָּאן - לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם.

97) שם פ"ד משנה ב, ולא כר' יהודה האומר: "איזה הוא מחול הכרם (=שמותר בשתים עשרה אמה, ראה למעלה הלכה יב) בין שני הכרמים", אלא כחכמים הסוברים "כי מה שיש בין שני הכרמים, דינו כדין הכרם שחרב מאמצעו (=שצריך שש עשרה אמה)" - פירוש המשנה שם.

כב. שׁוּמֵרָה שֶׁבַּכֶּרֶם[98], אִם גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה וּרְחָבָה אַרְבָּעָה - מֻתָּר לִזְרֹעַ בְּרֹאשָׁהּ יָרָק[99]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַשָּׂרִיגִין נוֹגְעִין בָּהּ[100], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה יָרָק בְּתוֹךְ הַכֶּרֶם מִלְּמַעְלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּמְרֻבַּעַת[101]; אֲבָל אִם הָיְתָה הַשּׁוּמֵרָה עֲגֻלָּה[102] - צְרִיכָה שֶׁיִּהְיֶה בְּתוֹכָהּ חָלָל אַרְבָּעָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה מֻפְלֶגֶת מִן הָאָרֶץ, וּצְרִיכָה עָפָר[103] עַל רֹאשָׁהּ מִלְּמַעְלָה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

98) שם פ"ה משנה ג. והוא מקום גבוה, יעמוד שם הצופה

לשמור הכרם (פירוש המשנה שם). 99) במשנה שלפנינו שם: "זורעים בתוכה", ובכת"י מינכן: "בראשה". ואף־על־פי שבחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה ואינו מפולש, לא התירו אלא אם יש בו שש עשרה אמה (למעלה הלכה כ) - בשומרה שהיא גבוהה וניכרת, הקילו (רע"ב שם). 100) כלומר בשומרה. וכן כתב בפירוש המשנה שם, על מה שאמרו: "ואם היה שער כותש אסור": "שער כותש הוא שיהיו ענפי גפנים מחוברים בראש המקום ההוא ונוגעים בו. וכותש, רוצה לומר שיהיו ענפי גפנים מחוברים לקרקע השומרה". ועיין ר"ש שם שהעיר על שינוי הלשון במשנה, שכאן אמרו: "שער כותש", בפ"ד משנה ז אמרו: "אם ערסן למעלה", ולפי דברי רבינו יש הבדל ביניהם, שבערסן פירש: "אסף ענפי זאת עם זאת, ועשה מהם עריס אחת". ואילו שער כותש אינו אלא נוגע בשומירה. וראה בפאה פ"ב משנה ג, ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה יט, וצ"ע. 101) ירושלמי שם. שהואיל ורחבה ארבעה מכל צד, הרי הוא מקום חשוב בפני עצמו, אף אם אין חלל ארבעה טפחים בתוכה, ומותר לזרוע בראשה (פני משה שם). 102) ובדבר העגול, נתמעט הרוחב מן הצדדין. ועיין רדב"ז. 103) בעגולה, אבל במרובעת אין צריך אף עפר שלשה טפחים על ראשה, שהיא רשות בפני עצמה, ומותר לזרוע בה בכל אופן (ירושלמי שם).

כג. הַבַּיִת שֶׁבַּכֶּרֶם[104]: אִם הָיָה יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה[105] טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַד אַרְבָּעָה[106] - זוֹרְעִין בְּתוֹכוֹ יָרָק; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי הוּא כְּסָתוּם וְאֵין זוֹרְעִין בְּתוֹכוֹ.

104) שם פ"ה משנה ד. "והבית שבכרם זורעים בתוכו". 105) ירושלמי שם. והר"ש פירשו באופן אחר. 106) [בכ"י שביד מעשה רוקח, ובכ"י אברבנאל ובדפוס רומי, חסרות שתי המלים "עד ארבעה". וכן הוא בשו"ע יו"ד סימן רצו סעיף נג, ועיין שם בביאור הגר"א סוף ס"ק עא. ולפי נוסחתנו היה צריך להשלים ולתקן כדלהלן: משלים עד ארבעה וזורעין וכו'". וכן הוא בירושלמי שם: "משלשה ועד ארבעה היא מתניתין, פחות משלשה כסתום, משלשה ועד ארבעה משלים ארבעה וזורע מיד". וזהו פירושו: "משלשה ועד ארבעה משלים", כלומר אם החלל בבית ועל גבי הקרקע, הוא יותר משלשה טפחים, שאינו כסתום וכלבוד, משלים, כלומר חוקק באדמה ומשלים לארבעה טפחים (ראה למעלה הלכה כב), שכיון שיש שלשה טפחים חלל על גבי הקרקע, אפשר להשלים עד ארבעה על־ידי־זה שיחפור בתוך הקרקע, אבל אם אין שם שלשה טפחים למעלה על גבי הקרקע, שהוא כסתום וכלבוד, אינו יכול להשלים על ידי חפירה בתוך הקרקע].

כד. גֶּפֶן יְחִידִית[107] שֶׁהָיְתָה נְטוּעָה בְּתוֹךְ הַנֶּקַע[108] אוֹ בְּתוֹךְ הֶחָרִיץ - מַרְחִיק מִמֶּנָּה שִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ וְזוֹרֵעַ אֶת כָּל הֶחָרִיץ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בַּמִּישׁוֹר. וְאִם הָיָה עָמֹק עֲשָׂרָה[109] וְהָיָה רָחָב שְׁפַת הֶחָרִיץ לְמַעְלָה אַרְבָּעָה - אָסוּר לִזְרֹעַ בְּתוֹכוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק שִׁשָּׁה[110].

107) משנה שם. 108) "חפירה יתקבצו שם המים. וכבר זכרתי לך פעמים רבות שעבודת הגפן ששה טפחים, והודיענו שאף־על־פי שתהיה כלאים עם הגפן בחפירה אחת, הוא מותר כשיהיה בין הזרעים ששה טפחים" (פירוש המשנה שם). 109) נלמד מן התוספתא פ"ד המובאת בהלכה הסמוכה (ביאור הגר"א שם ס"ק עב, ומשנה ראשונה שם). 110) עד שירחיק ארבע אמות, כדלהלן בהלכה הסמוכה.

כה. וְכֵן גֶּפֶן יְחִידִית שֶׁהָיְתָה מֻקֶּפֶת גָּדֵר גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה[111] וְרָחָב אַרְבָּעָה - לֹא יִזְרַע בְּכָל הַמְּחִיצָה וְאַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק שִׁשָּׁה. וְאִם הִרְחִיק שִׁשָּׁה וְזָרַע - לֹא קִדֵּשׁ[112]. וְכַמָּה יַרְחִיק לְכַתְּחִלָּה וְיִזְרַע? אַרְבַּע אַמּוֹת[113] לְכָל רוּחַ, וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע שְׁאָר הֶחָרִיץ אוֹ שְׁאָר הַמָּקוֹם הַמֻּקָּף גָּדֵר.

111) תוספתא פ"ד: "העושה מחיצה לגפן עמוקה (בכ"י עהרפורט, "גבוה" = גבוהה) עשרה ורחבה ארבעה, ביטל ששה טפחים שבגפן. ומכאן למד רבינו למה שכתב בהלכה הקודמת. 112) כמו במחול הכרם למעלה הלכה יג (הגר"א שם ס"ק עד). ראה בפ"ז משנה ג. 113) בתוספתא שם: "רבן גמליאל ובית דינו, התקינו שיהו מרחיקין ארבע אמות מעיקר הגפנים לגדר". וכן נלמד מדברי ר' יוסי במשנה (שם), שאמר על הגפן הנטועה בגת, שמרחיק ארבע אמות וזורע, והוא־הדין לדעת חכמים באופן שהיה החריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה (כסף־משנה).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר איזהו עריס ופסקי עריס וכמה מרחיקים מהם. גפן שעלה העץ שלה מן הארץ מעט ונעקר וחזר ונמשך, כיצד מודדין. זרע ירק או תבואה וצמחה ואח"כ סיכך עליה הגפן. מדות כלאים אם שוחקות אם מצומצמות, וכלאי בהמה ובגדים. סוריא וחוצה לארץ לעניין כלאים.

א. הַגְּפָנִים שֶׁגָּדְלוּ כִּבְרִיָּתָן, וַהֲרֵי הַשָּׂרִיגִים וְהָאֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁלָּהֶן מֻשְׁלָכִין בָּאָרֶץ - הֵן הַנִּקְרָאִין כֶּרֶם. אֲבָל הָעוֹשֶׂה כְּמוֹ מִטָּה אוֹ כְּמוֹ שֻׁבָּכָה גְּבוֹהָה מֵעַל הָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הָאֶשְׁכּוֹלוֹת וְהַשָּׂרִיגִים נִמְשָׁכִין עָלֶיהָ, וְהִגְבִּיהַּ נוֹף הַגְּפָנִים מֵעַל הָאָרֶץ עַל אוֹתָהּ הַמִּטָּה וְהִדְלָה אוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה נִקְרָא עָרִיס. וְאוֹתָם הַקָּנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁעָשָׂה מֵהֶן מִטָּה אוֹ שֻׁבָּכָה וְהִדְלָה עֲלֵיהֶן אֶת נוֹף הַגֶּפֶן - הֵן הַנִּקְרָאִים אַפִּיפְיָרוֹת[2]. וְדִינִים אֲחֵרִים יֵשׁ בֶּעָרִיס.

2) ראה למעלה פ"ו הי"ב.

ב. הַנּוֹטֵעַ שׁוּרָה אַחַת[3] שֶׁל חָמֵשׁ גְּפָנִים אוֹ יָתֵר וְעֵרְסָן עַל גַּבֵּי כֹּתֶל גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁנִּטָּעָן בְּצַד חָרִיץ עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִקְרָאִין עָרִיס. וְצָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן הָעָרִיס אַרְבַּע אַמּוֹת[4] וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּרְחִיק מִן הַכֶּרֶם.

3) כלאים פ"ו מ"א. 4) ואף־על־פי ששורה אחת של גפנים

אינה כרם, ואינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים (למעלה פ"ז ה"א), כשהן עשויות עריס, הרי הן ככרם, וצריך להרחיק ארבע אמות.

1 **ג. וּמֵהֵיכָן מוֹדְדִין? מֵעִקַּר הַגָּדֵר[5] שֶׁעֵרְסָן עָלָיו.**
2 **כֵּיצַד? הִרְחִיק אֶת הַשּׁוּרָה שֶׁל גְּפָנִים מִן הַכֹּתֶל אַמָּה,**
3 **וְנִמְצָא הֶעָרִיס מִן הַגְּפָנִים וְלַכֹּתֶל - מוֹדֵד מִן הַכֹּתֶל**
4 **אַרְבַּע אַמּוֹת[6] וְזוֹרֵעַ, וְנִמְצָא בֵּין הַזֶּרַע וּבֵין עִקְּרֵי**
5 **הַגְּפָנִים חָמֵשׁ אַמּוֹת. וְאִם בָּא לִזְרֹעַ מִצַּד הַגְּפָנִים -**
6 **מַרְחִיק מֵעִקְּרֵי הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת[7], שֶׁנִּמְצָא רָחוֹק**
7 **מִן הַכֹּתֶל חָמֵשׁ אַמּוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ דָּנִין בְּכָל עָרִיס.**

5) כבית־הלל במשנה, שם. 6) כלומר, מאחורי הכותל ולחוץ (שלא מצד הגפנים). ואף־על־פי שבכל מקום אמרו שגדר שהוא גבוה עשרה טפחים מפסיק הוא (ראה למעלה שם, הלכה טו) - כאן בעריס הואיל והגפנים ערוסים על הגדר, חזר הגדר על עצמו להיות כעיקרי הגפנים. וכן הוא ב"ירושלמי" שם: "היו שם שתי אמות (בין הגפנים לבין הכותל) מאן־דאמר מעיקר הגפנים מושחים (= מודדים), אינו אסור אלא שתי אמות, מאן־דאמר מעיקר הגדר מושחים, אסור עד שתי אמות [אחרות]" (כסף־משנה), והראב"ד חולק, ובפירוש המשנה כתב רבינו כדעת הראב"ד, וכאן חזר בו. 7) שכל השטח מעיקרי הגפנים ועד הכותל, והכותל בכלל, הרי הוא ככרם, וצריך להרחיק ארבע אמות מכל צדדיו.

8 **ד. אֶחָד הַבּוֹנֶה אֶת הַגָּדֵר[8] וְאַחַר כָּךְ נָטַע אוֹ שֶׁנָּטַע**
9 **וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה הַגָּדֵר, הוֹאִיל וְעֵרְסָן - הֲרֵי זֶה עָרִיס.**
10 **גֶּהֱרַס הַגָּדֵר[9] אוֹ נִסְתַּם הֶחָרִיץ - אֵין כָּאן עָרִיס[10],**
11 **אֶלָּא הֲרֵי כָּל הַשּׁוּרָה כִּגְפָנִים יְחִידִים.**

8) ירושלמי פ"ו ה"ד. 9) שם. ולאו דוקא נהרס לגמרי, אלא אפילו אם נתמעט גבהו או רחבו, הרי הוא כנהרס (רדב"ז). 10) פ"ו מ"ו. [ומדובר כשהיו שתי שורות של גפנים מצד זה של גדר, ושתי שורות מצד השני שכנגדו, כלומר מאחורי הגדר, ובכל שורה ושורה היו חמש גפנים והיו נטועות כאריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח כזה: כאן מופיע ציור!!! שבאופן זה אינן ככרם, שהרי הוא כרם מעורבב (למעלה פ"ז ה"ט), ורק העריס מחשיבו לכרם. המרחק בין גפן לגפן חברתה בשורה שלה, הוא: ארבע אמות (כדין הרחקה בין גפן לגפן, למעלה ה"ב). המרחק, בקו שוה, בין שתי השורות: 2,9 (=שתי אמות ותשע עשיריות מאמה), ואם כן המרחק האלכסוני בין גפן של השורה הקיצונה לבין הגפן שבשורה הפנימית - 4,06 (=ארבע אמות וששה חלקי מאה מאמה), כפי החשבון הידוע שכל אמה ברבוע היא אמה ושני חומשי אמה באלכסון, שאם אין ביניהן ארבע אמות, אינן כרם (למעלה הלכה ב בענין כרם, ופשוט שהוא־הדין בעריס). הגפנים שבשורה הפנימית תופסים מקום של 49/120 (=ארבעים ותשע, חלקי מאה ועשרים באמה). ההרחקה בינה לבין הגדר: 0,6 (=שש, חלקי עשרה באמה). הגדר עצמו 0,2 (=שתי עשיריות באמה, ראה למעלה פ"ג הט"ו שאין שיעור לעובי של הגדר). ההפסק שבין הגדר לבין השורה הפנימית שבצד השני: 0,6 (כבצד הקודם). גוף הגפנים 49/120 (כבצד הקודם). ההרחקה, אף כאן כבצד הקודם: 2,9 באמה. בסך־הכל: 1/60 8 (=שמונה אמות וחלק אחד משששים באמה, ראה למטה בציור). גפנים כאן מופיע ציור!!! ואם כן, כל זמן שהשורות הפנימיות, שבשני הצדדים, קיימות, הכל מצטרף לכרם אחד, ואף־על־פי שאין בין השורות האלו אלא מרחק של 1,4 (= אמה וארבע עשיריות באמה), ושיעור הרחקה בכרם, בין גפן לחברתה, אינו פחות מארבע אמות (למעלה ה"ב) - כיון שיש כאן גדר באמצע, הרי זה כרם. אבל אם נעקרו השורות הפנימיות שבשני הצדדים, ויש מרחק של שמונה אמות וחלק אחד משששים - אינן מצטרפות. ואלמלא היה הגדר, ולא היה עריס - אינן מצטרפות גם אם אין ביניהן אלא שמונה אמות בלבד (למעלה שם), ומחמת העריס הוסיפו בשיעור עוד חלק אחד משששים].

12 **ה. עָרִיס שֶׁחָרַב אֶמְצָעוֹ וְנִשְׁתַּיְּרוּ בּוֹ חָמֵשׁ גְּפָנִים**
13 **בְּצַד הַגָּדֵר מִכָּאן וְחָמֵשׁ גְּפָנִים בְּצַד הַגָּדֵר הָאַחֵר**
14 **מִכְּנֶגְדָּן - זֶהוּ הַנִּקְרָא פִּסְקֵי עָרִיס[11]. אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן**
15 **שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת וְאֶחָד מִשִּׁשִּׁים בָּאַמָּה[12] - הֲרֵי זֶה**
16 **מַרְחִיק מִכָּל שׁוּרָה שִׁשָּׁה טְפָחִים[13] וְזוֹרֵעַ[14]; וְהוּא**
17 **שֶׁלֹּא יִזְרַע תַּחַת הָאַפִּיפְיָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15].**

11) קטעי עריס. 12) כן כתב בפירוש המשנה: "ועוד כל שהוא, ביארו בגמרא שיעור זה הנוסף שהוא חלק משששים חלק באמה, והוא עשירית טפח". אבל ב"ירושלמי" שלפנינו "כל מידות שאמרו חכמים ועוד - טפח", וכן מפורש בתוספתא פ"ד: "כמה הוא ועוד אחד משששה (טפחים) באמה" (והיינו טפח), וראה ב"כסף משנה". 13) "שדין השורה של חמש גפנים, כדין גפן יחידית, לפי שאינה כרם, אבל עבודתה ששה טפחים. וכן כשיהיו שתי שורות בלבד זו כנגד זו, וביניהם שמונה אמות - מותר לו לזרוע ביניהם, כמו שנתבאר בסוף פרק רביעי, וזה הדין בעצמו נדון בשתי שורות לכשיהיו עריס, אבל הוא צריך לשמונה ועוד, ואז יהיה מותר לו לזרוע ביניהם לאחר שירחיק אמה מכל שורה בהם, כמו שביארנו" (פירוש המשנה). 14) בין בינן לבין הגדר ובין בסמוך לעיקרי הגפנים ולחוץ. שאף־על־פי שבקרחת הכרם צריך שש־עשרה אמה ריוח (למעלה פ"ז הי"א) - בפסקי העריס די בריוח שמונה אמות ועוד. 15) למעלה בפ"ו הי"ב.

18 **ו. הָיָה בֵּינֵיהֶן שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת בְּצִמְצוּם - הֲרֵי זֶה לֹא**
19 **יִזְרַע לְשָׁם[16]. וְאִם זָרָעָן, הוֹאִיל וְהִרְחִיק מִכָּל שׁוּרָה**
20 **שִׁשָּׁה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה לֹא קִדֵּשׁ[17]. וְאִם אֵין שָׁם גָּדֵר[18]**
21 **- מַרְחִיק מִכָּל שׁוּרָה שִׁשָּׁה טְפָחִים וְזוֹרֵעַ; שֶׁאֵין כָּאן**
22 **לֹא עָרִיס וְלֹא פִּסְקֵי עָרִיס. חָזַר וּבָנָה הַגָּדֵר - חָזַר**
23 **עָרִיס לִמְקוֹמוֹ[19], וְחָזְרוּ פִּסְקֵי עָרִיס לִמְקוֹמָן.**

16) משנה, שם. 17) שם פ"ז מ"ג: "אלו אוסרין ולא מקדשין כו' מותר פסקי עריס". 18) "ירושלמי" שם: "חרב הגדר, אין כאן עריס ולא פסקי עריס", וראה למעלה ה"ד. 19) "ירושלמי" שם.

24 **ז. גִּנָּה קְטַנָּה[20] שֶׁהִיא מַקֶּפֶת גָּדֵר, וְעֵרֵס אֶת הַגְּפָנִים**

סָבִיב לָהּ[21] מִבַּחוּץ עַל כָּל כְּתָלֶיהָ: אִם יֵשׁ בָּהּ[22] מְלֹא בּוֹצֵר וְסַלּוֹ[23] מִכָּאן וּמְלֹא בּוֹצֵר וְסַלּוֹ מִכָּאן, הוֹאִיל וְהִיא מַקֶּפֶת גָּדֵר[24] - זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ יְרָקוֹת[25]; וְאִם אֵין [בָּהּ] כַּשִּׁעוּר הַזֶּה - אֵין זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ[26], מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה הַכֹּל כְּעָרִיס אֶחָד וְיָרָק בְּתוֹכוֹ[27].

20) עדיות פ"ב מ"ד. 21) מסתימת לשון רבינו נראה, שמדובר גם בחמש גפנים. וראה להלן. 22) בתוך הגינה. 23) שיעמוד בוצר הענבים וסלו שאוסף בו הענבים. ושיעורם שתי אמות: אמה לבוצר ואמה לסלו ('ירושלמי' כלאים פ"ו ה"א). 24) כלומר, אף־על־פי שעריס תופש ארבע אמות חוץ לגדר (כמבואר למעלה ה"ג) - זהו דוקא כשאין אלא גדר אחד בלבד, אבל כשהגינה מוקפת גדר מסביב - אין דינו ככרם, וראה להלן. 25) בפירוש המשנה שם כתב רבינו, שמרחיק ששה טפחים מן הגדר, אף־על־פי שאין לו דין כרם, יש לו דין גפן יחידית. 26) ואפילו אם הרחיק כדין. 27) שלקטנותם נראה הזרע עם הכרם כאילו הם מחוברים (פירוש המשנה).

ח. גְּפָנִים שֶׁהָיוּ זְרוּעִים בְּמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה וְהֶעָרִיס שֶׁלָּהֶן יוֹצֵא[28] וּמְסַכֵּךְ עַל הַשָּׂדֶה[29]: אִם עוֹמֵד בָּאָרֶץ וּבוֹצֵר אֶת כֻּלּוֹ - רוֹאִין כָּל הַמָּקוֹם שֶׁתַּחַת הֶעָרִיס כְּאִלּוּ הוּא מְקוֹם עִקְּרֵי הַגְּפָנִים, וְאוֹסֵר אַרְבַּע אַמּוֹת בַּשָּׂדֶה לְכָל רוּחַ מִשְּׁפַת הֶעָרִיס[30]; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִבְצֹר עַד שֶׁיַּעֲלֶה בַּמַּדְרֵגָה אוֹ בְּסֻלָּם - אֵין אָסוּר לִזְרֹעַ אֶלָּא תַּחַת הֶעָרִיס בִּלְבַד[31].

28) שם פ"ו מ"ב. 29) מדובר כשהיו חמש גפנים נטועות, והן ערוסות על גבי כותל גבוה עשרה טפחים, שאלמלא היו נטועות על גבי מקום גבוה, היה לזה דין עריס וצריך להרחיק ארבע אמות מן הכותל ולחוץ, כמבואר למעלה (הלכות ב־ג), אבל מכיון שהגפנים נטועות על גבי מקום גבוה, נשתנה הדין, כדלהלן. 30) כלומר, מן הכותל שהעריס עליו, כנ"ל. 31) שהרי גם בגפן יחידית אסור לזרוע תחת השריגין (למעלה פ"ו הי"א), ובפירוש המשנה פירש באופן אחר.

ט. שְׁנֵי כְּתָלִים[32] הַסְּמוּכִין זֶה לָזֶה וְהַגְּפָנִים נְטוּעִים בַּזָּוִיּוֹת בֵּינֵיהֶם, וְהֶעָרִיס יוֹצֵא עִם הַכְּתָלִים מִתּוֹךְ הַקֶּרֶן וְכָלֶה - מַרְחִיק מֵעִקְּרֵי הַגְּפָנִים כַּשִּׁעוּר וְזוֹרֵעַ בַּמָּקוֹם הַכָּלֶה שֶׁאֵין עָלָיו עָרִיס. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַזֶּרַע מְכֻוָּן בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים שֶׁבֵּינֵיהֶן הֶעָרִיס, הוֹאִיל וְהִרְחִיק כַּשִּׁעוּר - הֲרֵי זֶה זוֹרֵעַ בֵּין הַכְּתָלִים.

32) שם פ"ו מ"ז, וכמו שכתב בפירוש המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל העריס, וכמו שכתב בפירוש המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל העריס מקרן בין שתי קירות וילך הלוך ומתמעט עד ישוב דמות כו' כאילו הוא משולש, על הצורה הזאת: כאן מופיע ציור!!! אמר שירחיק עבודתו ויזרע בין הקירות וכו'" [כלומר: אף־על־פי שבמקום הגפנים יש דין כרם לבין הקירות, מחמת שני טעמים: א. שהן שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב (למעלה פ"ז ה"ז).

ב. שיש כאן דין עריס, ובכל זאת אין אנו אומרים שכל השטח שבין הקירות (= אפילו זה שרחוק מן הגפנים) הוא בכלל כרם, אלא מרחיק ארבע אמות מן הגפן האחרונה (=שיצאה זנב) וזורע שם].

י. גֶּפֶן שֶׁעָלָה[33] הָעֵץ שֶׁלָּהּ מִן הָאָרֶץ מְעַט וְאַחַר כָּךְ נֶעֱקַם וְנִמְשַׁךְ עַל הָאָרֶץ וְחָזַר וְעָלָה כְּמוֹ אַרְכֻּבָּה[34], כְּשֶׁמּוֹדְדִין בֵּין הַגֶּפֶן[35] וּבֵין הַזֶּרַע שִׁשָּׁה טְפָחִים אוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת[36] - אֵין מוֹדְדִין אֶלָּא מִסּוֹף הָאַרְכֻּבָּה[37], לֹא מֵעִקַּר הַגֶּפֶן הָרִאשׁוֹן.

33) שם פ"ז מ"א: "הארכובה שבגפן". 34) היא אחד מפרקי הרגל. 35) גפן יחידית. 36) כשהיו חמש גפנים שיש להן דין כרם. 37) בפירוש המשנה שם, כתב: "וזה אם לא יהיה עיקר ראשון נראה, אבל אם היה נראה ויראה שהוא עיקר הגפן הזאת שנתעקל, יש למדוד מעיקר הראשון". וכן הוא ב"ירושלמי', וכאן השמיטו רבינו. ועי' רדב"ז.

יא. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[38], שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְחִיק בֵּין הַזֶּרַע וּבֵין הַגֶּפֶן כַּשִּׁעוּר, צָרִיךְ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא תְּסַכֵּךְ הַגֶּפֶן עַל הַיָּרָק אוֹ יְסַכֵּךְ הַיָּרָק עַל הַגֶּפֶן. זָרַע יָרָק אוֹ תְּבוּאָה וְצָמְחָה, וְאַחַר כָּךְ סִכֵּךְ עָלֶיהָ אֶת הַגֶּפֶן - הַקַּשִּׁין מֻתָּרִין[39], וְהַדָּגָן יְדֻלַּל. הָיוּ שָׁרְשֵׁי הַגֶּפֶן[40] יוֹצְאִין לְתוֹךְ הָאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבֵּין הַכֶּרֶם וְהַתְּבוּאָה - יֵעָקֵר. הָיוּ שָׁרְשֵׁי הַתְּבוּאָה יוֹצְאִין לְתוֹךְ הָאַרְבַּע אַמּוֹת - מֻתָּר.

38) למעלה פ"ו הי"א. 39) 'ירושלמי' (שם פ"ה ה"ו): "זרע בהיתר, וסיכך על גבן, הקשים מותרים והדגן אסור". וראה למעלה פ"ה ה"ז. וראה ב'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שכתבו לחלק בין קשים לקשים: שאותם עצים שהיו קודם זריעת כלאים וקודם שהוסיף מאתים [מותרים], אבל אותם שגדלים אחר־כך - אסורין, מאחר שהוסיף מאתים. 40) בתוספתא (פ"ד): "היו שרשין יוצאין בתוך ארבע אמות, הכל מודים שיעקור שרשי פיאה (=מין ירק). יוצאין בתוך ארבע אמות שבכרם, אפילו למטה משלשה טפחים מותר" [ונראה שרבינו גרס "אפילו למעלה משלשה טפחים מותר", וראה בביאור הגר"א יו"ד סי' רצו ס"ק פה, ו'תוספתא כפשוטה' שם]. והסביר הרדב"ז: "ששרשי הגפן הם כגפן, אבל שרשי התבואה אינם כתבואה".

יב. כָּל הַרְחָקוֹת וְהַשִּׁעוּרִין הָאֲמוּרִין בְּכִלְאַיִם - בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה טְפָחִים[41] שׁוֹחֲקוֹת[42]. וְלֹא יְצַמְּצֵם[43] בְּמִדּוֹת הַכִּלְאַיִם, שֶׁאֵין מְצַמְּצְמִים אֶלָּא לְהַחְמִיר[44].

41) עירובין ב, ב - מימרא של רבא. 42) כלומר: האצבעות סדוקות מרווחות כדרך השוחק שפוסק שפתיו ('ערוך' ערך סחק). וראה בפי"ז מהל' שבת הל"ו והערה רא. 43) למדוד הטפחים מצומצמים. 44) עירובין, שם. שאם היו שתי שורות בכרם וביניהן ארבע אמות עצובות, אף־על־פי שאינן שוחקות, הרי זה כרם, ראה למעלה פ"ז ה"ב, ובהל' שבת שם.

יג. כָּל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ שֶׁמַּרְחִיקִין בֵּין הַגְּפָנִים

1 **וְהַתְּבוּאָה אוֹ הַיֶּרֶק - אֵינָן אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[45] אוֹ**
2 **בְּסוּרְיָא[46]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - מֻתָּר לִזְרֹעַ[47] בְּצַד**
3 **הַגְּפָנִים[48] בְּתוֹךְ הַכֶּרֶם לְכַתְּחִלָּה. וְלֹא אָסְרוּ בְּחוּצָה**
4 **לָאָרֶץ אֶלָּא לִזְרֹעַ שְׁנֵי מִינֵי יָרָק אוֹ תְּבוּאָה עִם**
5 **הַחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד[49]. וְאִם אָמַר[50] לְתִינוֹק נָכְרִי[51] לִזְרֹעַ**
6 **לוֹ[52] בְּחוּצָה לָאָרֶץ - מֻתָּר. אֲבָל לֹא יֹאמַר לְנָכְרִי**
7 **גָּדוֹל, שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּף בְּיִשְׂרָאֵל[53].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל השיעורין האלו שמרחיקים בין הגפנים והתבואה, אינן אלא בארץ ישראל כו' אבל בחוצה לארץ מותר לזרוע כו'".

וצריך עיון: ידועה גודל ההרחקה בנזיר "אמרי נזירא סחור סחור, לכרמא לא תקרב" כדי שלא יבוא לידי תקלה, ועל־דרך־זה תיקנו סייגי זהירות בעניינים רבים. ועפ"ז גם כאשר לא הוסיף אחד ממאתיים, ואיסורו הוא איסור אכילה בלבד, אין לעשות כל פעולה העלולה להביא לידי תקלה, וא"כ היאך מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם לכתחילה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן ד')

45) קידושין לט, א. וראה למעלה פ"ה ה"ז, אם איסורו מן התורה או רק מדרבנן. 46) מדרבנן, כשם שעשאוה לענין תרומות ומעשרות ושביעית (להלן פ"א מהל' תרומות ה"ד והט"ו) ולענין ביכורים (פ"ב מהל' ביכורים ה"א). 47) קידושין, שם. הואיל וגם בארץ אינו לוקה באופן זה (למעלה פ"ה שם). 48) אבל על גבי הגפנים - אסור, מפני ששרשי הזרעים נכנסים אל תוך שרשי הגפנים, והרכבה אסורה אף בחוצה לארץ, כמפורש למעלה בפ"א ה"ה (כסף־משנה). [ראה למעלה פ"ב הי"א, שדעת רבינו שהרכבת שרשים בשרשים - אסורה]. 49) שכיון שבארץ ישראל הוא חייב מלקות (למעלה פ"א ה"ב), גזרו בזה אף בחוצה לארץ. 50) שבת קלט, א. 51) אבל לתינוק ישראל - אסור (שבת שם), שאף איסור דרבנן אסור להאכיל לישראל קטן (פי"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז). 52) לישראל (ראה למעלה פ"א ה"ג), חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד (כסף־משנה). 53) שבת, שם.

8 **יד. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לִזְרֹעַ הַיֶּרֶק בְּצַד הַכֶּרֶם**
9 **בְּחוּצָה לָאָרֶץ, הֲרֵי אוֹתוֹ הַיֶּרֶק הַזָּרוּעַ שָׁם אָסוּר**
10 **בַּאֲכִילָה[54] וַאֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְהוּא שֶׁיִּרְאֶה אוֹתוֹ[55]**
11 **לוֹקֵט וּמוֹכֵר; אֲבָל סְפֵקוֹ - מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
12 **בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[56].**

54) שאף־על־פי שאיסור זריעה אין בחוצה לארץ, מאחר שאף בארץ ישראל אינו חייב מלקות, כנ"ל, לענין איסור אכילה, כיון שבארץ ישראל אסור בהנאה (למעלה פ"ה שם) - אסור בחוצה לארץ, לכל הפחות באכילה. וראיה מהא דלהלן, שאם ראהו לוקט, אסור אף בחוצה לארץ, והיינו באכילה. ובהנאה לא גזרו, כמו שמוכח מהסוגיא בקידושין שם (ראה בכסף־משנה). 55) במשנה (ערלה פ"ג מ"ט, הובאה בקידושין לח:) שנינו לגבי ערלה בחוצה לארץ: "ובלבד שלא יראנו לוקט". ואילו בכלאים שנינו: "ובחוצה לארץ יורד ולוקט (= כלומר הגוי) ובלבד שלא ילקוט (= הישראל) ביד", אבל ב'ירושלמי' (שם ה"ז): "אמר רבי יודן, עוד היא (= אף היא, כלומר, כלאים) בקדמייתא (צ"ל: "כקדמייתא" = כראשונה, כלומר, כערלה שברישא) יורד ולוקח, ובלבד שלא יראנו לוקט". וראה בקידושין לט, א. 56) פ"י הלכות יא־יב.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ד־כ' מרחשון ה'תשפ"א

יום ראשון י"ד מרחשון ה'תשפ"א

הִלְכוֹת שַׁבָּת

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) כלל בו מניין אבות המלאכות והן ל"ט, וכתבן על סדר המשנה. ושם ביאר מהו אב ומהו תולדה, וההפרש שיש בין האבות והתולדות. ולא נתבארו שם תולדות כל המלאכות, אלא מקצתן, לדמיון מה הן תולדות.

13 **א. מְלָאכוֹת[2] [3] שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן סְקִילָה[4] וְכָרֵת[4] בְּמֵזִיד,**
14 **אוֹ קָרְבָּן[4] חַטָּאת בִּשְׁגָגָה - מֵהֶן אָבוֹת[5] וּמֵהֶן[6]**
15 **תּוֹלְדוֹת. וּמִנְיַן כָּל אָבוֹת[7] מְלָאכוֹת - אַרְבָּעִים חָסֵר**
16 **אַחַת[8]. וְאֵלּוּ הֵן: הַחָרִישָׁה[9]. וְהַזְּרִיעָה[10]. וְהַקְּצִירָה[11].**
17 **וְהָעֲמִירָה[12]. וְהַדִּישָׁה[13]. וְהַזְּרִיָּה[14]. וְהַבְּרִירָה[15].**
18 **וְהַטְחִינָה[16]. וְהַרְקָדָה[17]. וְהַלִּישָׁה[18]. וְהָאֲפִיָּה[19].**
19 **וְהַגְּזִיזָה[20]. וְהַלִּבּוּן[21]. וְהַנִּפּוּץ[22]. וְהַצְּבִיעָה[23].**
20 **וְהַטְוָיָה[24]. וַעֲשִׂיַּת הַנִּירִין[25]. וְהַנְּסָכָה הַמַּסֵּכָה[26].**
21 **וְהָאֲרִיגָה[27]. וְהַבְּצִיעָה[28]. וְהַקְּשִׁירָה[29]. וְהַהַתָּרָה[30].**
22 **וְהַתְּפִירָה[31]. וְהַקְּרִיעָה[32]. וְהַבִּנְיָן[33]. וְהַסְּתִירָה[34].**
23 **וְהַכָּאָה בַּפַּטִּישׁ[35]. וְהַצִּידָה[36]. וְהַשְּׁחִיטָה[37].**
24 **וְהַהַפְשָׁטָה[38]. וְהַהַעֲבָרָה[39]. וּמִחִיקַת הָעוֹר[40].**
25 **וְחִתּוּכוֹ[41]. וְהַכְּתִיבָה[42]. וְהַמְּחִיקָה[43]. וְהַשְּׂרָטוּט[44].**
26 **וְהַהַבְעָרָה[45]. וְהַכִּבּוּי[46]. וְהַהוֹצָאָה[47] מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת.**

2) שבת עג, א. 3) העוסק בדבר שיש בו אומנות, או הַמְשַׁנֶּה חומר גלמי, מחדשו או מתקנו - עושה מלאכה. הוצאה אינה מלאכה חשובה. וב'תוספות' נזכרה בשם "מלאכה גרועה", אבל חז"ל דרשו איסור הוצאה מהמקרא: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא" (שמות

לו, ו), שלא יוציאו נדבות מבתיהם להביאם למשכן בשבת (שבת צו:). ועוד דרשו (עירובין יז: ובתוס' שם): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט) אל יצא בשבת עם הכלי ללקוט את המן כדרך שהוא עושה בחול, וירמיה (יז, כב) הזהיר: "ולא תוציאו משם מבתיכם ביום השבת". ובנחמיה (יג, יט) "ומנערי העמדתי על השערים, לא יבא משא ביום השבת". 4) מבואר למעלה פ"א ה"א. 5) מהכתוב בתורה (שמות לה, ב): "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קודש, שבת שבתון לה', כל העושה בו מלאכה יומת", דרשו חז"ל (שבת מט:) מסמיכות מלאכות השבת למשכן, שכל המלאכות שהיו במשכן, אסורות בשבת; והמלאכה שהיתה חשובה במשכן - נקראת "אב", ושלא היתה חשובה במשכן - נקראת "תולדה" (בבא־קמא ב.) "אב מלאכה" - הוא המקור למלאכות אחרות הנלמדות ממנו, וה"תולדות" הן המלאכות האחרות שיש להן דמיון בתכונתן לאבות. 6) ראה בהלכה ז. 7) בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב): רבי יוחנן וריש לקיש היו עוסקין שלש שנים ומחצה בפרק זה, ומצאו ל"ט תולדות לכל אב מאבות המלאכות. 8) לשון המשנה: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", ולא אמרו בפשטות שלשים ותשע, "שדרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשרות פחות אחת, מונה אותו בחשבון עשרות מבלי לדייק על חסרון האחד, כיוצא בו: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" (בראשית מו, כז) ובפרטן אי אתה מוצא אלא שבעים חסר אחת (בבא־בתרא קכג.), וכן "ארבעים יכנו" (דברים כה, ג) ואין מכים אותו אלא שלשים ותשע, וכן "תספרו חמשים יום" (ויקרא כג, טז) ואין מונים רק שבעה שבועות שהם מ"ט יום" (הרא"ש בסוף פסחים). 9) הכשרת הקרקע לזריעה והסרת המניעות לצמיחת הזרעים; תולדות החרישה; זיבול השדה, פירוד גושיה, סיקול ועוד. 10) הבאת הזרע לידי צמיחה וסיוע בגידול הצמח; תולדות הזריעה; השקייה ועוד. 11) עקירת דבר מגידולו והפרדתו ממקום חיותו. תולדתו: תולש ממחובר - ביד ולא בכלי. 12) קיבוץ גידולי קרקע לעשות מהם צבורים. התולדה: המדבק פירות או שחרזם בחבל אחד. 13) פירוק גידולי קרקע מקליפתם, להפרידם מהפסולת המחוברת בהם בטבע. תולדתה: המפרק חטים ביד, החולב את הבהמה, הסוחט זיתים וענבים לצורך המשקה. 14) הנפת הדגן הנדוש באויר, כדי שישא הרוח את המוץ וישאר הדגן הנקי. 15) הבדלה בין האוכל לפסולת. תולדתה: המסנן משקה, המעמיד חלב בעור הקיבה. 16) חלוקת דבר לחלקים דקים. תולדתה: המחתך ירק לחתיכות דקות כדי לבשלו, שפשוף מתכות ועוד. 17) פעולת המניף בנפה, כהעברת קמח בנפה וכדומה. 18) לדבק חלקים קטנים באמצעות נוזל לעשותם גוש אחד. תולדתה: המגבל את העפר. 19) הפעולה באמצעות האש להרתיח, ולשנות איזה דבר ממה שהיה. כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. תולדתה: המתיך את המתכת, הממיס את הדונג או את החלב. 20) עקירת דבר ממקורו בטבע, כצמר או שער מעור בהמה. תולדתה: התולש כנף מן העוף, הנוטל צפרניו. 21) ניקוי הלכלוך וצחצוח החפץ. תולדתה: המכבס בגד והסוחטו. 22) הפרדת חוטי הצמר או הפשתים והכשרתם לטויה. תולדתה: החובט על סיב (החוטים הפנימיים שמתחת קליפת עץ התמר) או גמי, עד שנעשים כעין חוטים. 23) שינוי כל דבר למראה אחר. 24) עשיית חוטים מצמר או מפשתן על ידי פיתול ושזירה. 25) מתיחת חוטי השתי, העלאתם והורדתם מכובד עליון לכובד תחתון, במכונת האריגה. 26) הרמת המסכת בארג (מסכת - מסרק האורגים המהדק את חוטי הערב בשתי). תולדתה: העושה נפה וכברה, המסרג מיטה. 27) הכנסת חוטי ערב בין חוטי שתי. תולדתה: הקולע שלש נימין ביחד. 28) הסרת חוטי השתי מחוטי הערב הארוגים יחד, לשם תיקון האריג. תולדתה: הסותר קליעת החוטים ומתכוון לתקנה; בנוסח אחר: והפציעה ('מעשה רוקח'). 29) חיבור שני חוטים על ידי פתיל, בקשר של קיימא ומעשה אומן. 30) התרת קשר של קיימא (קשר קיים, חזק). תולדתה: המפריד פיתולי חבלים. 31) איחוד שני דברים נפרדים. תולדתה: המדבק ניירות או עורות על ידי דבק. 32) ההפרדה בין הדבקים. תולדתה: המפריד ניירות או עורות דבוקים. 33) בנין או נטיית אוהל, או הוספה על בנין. 34) סתירת בנין או אוהל, כדי לתקן. תולדתה: המפרק עץ תקוע לשם תיקונו. 35) עשיית פעולה שעל־ידה ניכר גמר המלאכה. אפילו פעולה קטנה כמכה בפטיש. 36) צידת כל דבר שבמינו ניצוד, לתפסו או לנעול בפניו. תולדתה: המשסה כלב לצוד חיה, ועמד בפניה עד שהגיע הכלב ותפסה. 37) המתה או הוצאת הדם, היא הנפש. תולדתה: החונק את החי עד שימות, השולה דג מן הים והניחו עד שיבש בין סנפיריו כסלע. 38) הפרדת עור בעל חי מבשרו לאחר מיתתו. תולדתה: המפשיט דלדול (חתיכת בשר בולטת) שעל העור לצד הבשר. 39) תיקון העור וריכוכו, שיתקיים זמן רב. 40) הסרת השער והצמר מהעור להחליקו. תולדתה: המורט נוצות, הממרח זפת על חפץ להחליקו. 41) התקנת חפץ לצרכו לפי מדת ארכו ורחבו. תולדתה: הקוטם (קוצץ) את הכנף. 42) רשימת שתי אותיות בדיו או בצבע על דבר המתקיים. 43) הכשרת מקום ראוי לכתוב עליו לפחות שתי אותיות. 44) חקיקה ורשימת כל דבר המתקיים. תולדתה: המשרטט על העץ לשם נסירה במידה שוה. 45) הבערת אש או ריבויה, בין להתחמם בין להאיר. תולדתה: הנותן שמן בנר הדולק. 46) כיבוי אש ומיעוט זמן ההבערה. תולדתה: הנוטל שמן מנר הדולק. 47) הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. ועיין להלן פרק יב הלכה ח.

ב. כָּל[48] אֵלּוּ הַמְּלָאכוֹת, וְכֹל שֶׁהוּא מֵעִנְיָנָם[49] - הֵם הַנִּקְרָאִין אָבוֹת מְלָאכוֹת. כֵּיצַד הוּא עִנְיָנָן? אֶחָד הַחוֹרֵשׁ אוֹ הַחוֹפֵר אוֹ הָעוֹשֶׂה חָרִיץ - הֲרֵי זֶה אַב מְלָאכָה; שֶׁכָּל אַחַת וְאַחַת מֵהֶן חֲפִירָה בַּקַּרְקַע, וְעִנְיָן אֶחָד הוּא.

48) שבת עג, ב. 49) במנין ל"ט המלאכות, לא חשבו אלא אותן שהיו במשכן (שבת מט:). אולם גם כל מלאכה שהיתה דומה למלאכת המשכן בפעולה, ובמטרה - כמבריך או מרכיב הדומות לפעולת זורע ונוטע, וגם המטרה דומה, כי כוונתו לגידול וצמיחה, או אפילו עושה מלאכה דומה

למשכן במטרה ולא בפעולה. כזומר (חותך ענפי אילן) - ראה בהלכה ג - המתכוון לגידול האילן, כל אלו נקראים אבות מלאכות, ולא נחשבו במנין הל"ט. כיון שלא היו במשכן ('כלכלת שבת').

ג. וְכֵן[50] הַזּוֹרֵעַ זְרָעִים, אוֹ הַנּוֹטֵעַ אִילָנוֹת, אוֹ הַמַּבְרִיךְ[51] אִילָנוֹת, אוֹ הַמַּרְכִּיב[52], אוֹ הַזּוֹמֵר[53] - כָּל אֵלּוּ אָב אֶחָד הֵן מֵאָבוֹת מְלָאכוֹת, וְעִנְיָן אֶחָד[54] הוּא, שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן לְצַמֵּחַ דָּבָר הוּא מִתְכַּוֵּן.

50) שבת עג, א. 51) הכופף ענף עץ בקרקע, ומכסהו בעפר, למען ייקלט ויהיה לעץ מיוחד. 52) שם יחור (ענף רך) בעץ אחר. 53) חותך הענפים המזיקים מהעצים. 54) ראה למעלה באות מח.

ד. וְכֵן[55] הַקּוֹצֵר תְּבוּאָה אוֹ קִטְנִית[56], אוֹ הַבּוֹצֵר[57] עֲנָבִים, אוֹ הַגּוֹדֵר[58] תְּמָרִים, אוֹ הַמּוֹסֵק[59] זֵיתִים, אוֹ הָאוֹרֶה[60] תְּאֵנִים - כָּל אֵלּוּ אַב[61] מְלָאכָה אַחַת הֵן, שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן לַעֲקֹר דָּבָר מִגִּדּוּלָיו מִתְכַּוֵּן. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ שְׁאָר הָאָבוֹת.

55) שבת עג, ב. 56) ירקות הגדלים בתרמילים. 57) קוטף את הענבים מעל הגפנים. 58) לוקט תמרים מדקל. 59) תולש זיתים מן העץ. 60) קוטף פרי התאנים. 61) ראה למעלה באות מח.

ה. הַתּוֹלָדָה[62] הִיא הַמְּלָאכָה[63] הַדּוֹמָה לְאָב מֵאֵלּוּ הָאָבוֹת. כֵּיצַד? הַמְחַתֵּךְ אֶת הַיֶּרֶק מְעַט[64] לְבַשְּׁלוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁזּוֹ הַמְּלָאכָה תּוֹלֶדֶת טְחִינָה; שֶׁהַטּוֹחֵן לוֹקֵחַ גּוּף אֶחָד וּמְחַלְּקוֹ לְגוּפִים הַרְבֵּה, וְכָל הָעוֹשֶׂה דָּבָר הַדּוֹמֶה לָזֶה הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טוֹחֵן. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ לָשׁוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת וְשָׁף אוֹתוֹ כְּדֵי לִקַּח מֵעֲפָרוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים צוֹרְפֵי הַזָּהָב - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טְחִינָה.

62) שבת עד, ב. 63) כל מלאכה הדומה למלאכת המשכן בפעולה ולא במטרה, כגון: השף ברזל או מתכת, הדומה לטוחן בפעולה, אבל אינו דומה לטחינת גרעינים שמטרתה לאכילה. והשף - שלא לאכילה: וכן אם דומה למלאכת המשכן במטרה, אבל הפעולה היא בגוף אחר, כגון: המשקה צמחים ואילנות, אף שהשקייה דומה למלאכה שבמשכן במטרה, שיגדלו הצמחים, אבל אין הפעולה נעשית בגוף הצמחים כי־אם במים. כל אלו נקראים תולדות ('תפארת ישראל' ב'כלכלת שבת'). 64) בנוסח אחר: "מעט מעט" (דפוס ויניציא), וזה בהתאם לדברי רבינו להלן פרק כא הל' יח, שאינו חייב אלא אם חותכו דק דק.

ו. וְכֵן[65] הַלּוֹקֵחַ חָלָב וְנָתַן בּוֹ קֶבֶה כְּדֵי לְחַבְּצוֹ[66] - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר, שֶׁהֲרֵי הִפְרִישׁ הַקּוּם[67] מִן הֶחָלָב. וְאִם גִּבְּנוֹ וְעָשָׂהוּ גְּבִינָה - חַיָּב מִשּׁוּם בּוֹנֶה; שֶׁכָּל הַמְקַבֵּץ חֵלֶק אֶל חֵלֶק וְדָבָק הַכֹּל עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ גּוּף אֶחָד, הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְבֹנֶן. וְכֵן לְכָל[68] מְלָאכָה וּמְלָאכָה מֵאֵלּוּ הָאָבוֹת, יֵשׁ לָהֶן תּוֹלְדוֹת עַל דֶּרֶךְ זוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. וּמִגּוּף הַמְּלָאכָה הַנַּעֲשֵׂית בְּשַׁבָּת תֵּדַע מֵעֵין אֵי זֶה אָב הִיא וְתוֹלֶדֶת אֵי זֶה אָב הִיא.

65) שבת צח, א. 66) עשיית חמאה, על ידי טריפת החלב. 67) החלב החמוץ המכיל את יסוד הגבינה. 68) ראה למעלה באות ו.

ז. אֶחָד[69] הָעוֹשֶׂה אָב מֵאָבוֹת מְלָאכוֹת אוֹ תּוֹלָדָה מִן הַתּוֹלְדוֹת בְּמֵזִיד - חַיָּב[70] כָּרֵת. וְאִם בָּאוּ עֵדִים - נִסְקָל[71]. בְּשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. אִם־כֵּן מַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הָאָבוֹת וְהַתּוֹלְדוֹת? אֵין בֵּינֵיהֶן הֶפְרֵשׁ אֶלָּא לְעִנְיַן הַקָּרְבָּן בִּלְבַד. שֶׁהָעוֹשֶׂה בְּשׁוֹגֵג: אִם עָשָׂה אָבוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אֶחָד[72] - חַיָּב חַטָּאת אַחַת עַל כָּל אָב וָאָב, וְאִם עָשָׂה אָב וְתוֹלְדוֹתָיו בְּהֶעְלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אֶחָת.

69) בבא־קמא ב, א: "מה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה שני אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד. ואם עשה אב ותולדה שלו - אינו חייב אלא אחת". 70) כמבואר למעלה בתחילת פרק א. 71) בנוסח אחר: ואם עדים התרו בו - נסקל (כ"י אברבנאל). 72) שנעלם ממנו האיסור ולא נודע לו בין מלאכה למלאכה.

ח. כֵּיצַד? הֲרֵי[73] שֶׁחָרַשׁ וְזָרַע וְקָצַר בְּשַׁבָּת בְּהֶעְלֵם אֶחָד - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת. וַאֲפִלּוּ עָשָׂה הָאַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת בִּשְׁגָגָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁכַח שֶׁאֵלּוּ הַמְּלָאכוֹת אֲסוּרוֹת לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּב עַל כָּל מְלָאכָה וּמְלָאכָה חַטָּאת אַחַת. אֲבָל אִם טָחַן וְחִתֵּךְ הַיֶּרֶק וְשָׁף לָשׁוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת בְּהֶעְלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה אֶלָּא אָב אֶחָד וְתוֹלְדוֹתָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

73) שבת עג, ב.

ט. הָעוֹשֶׂה[74] מְלָאכוֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת בְּהֶעְלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁזָּרַע וְנָטַע וְהִבְרִיךְ וְהִרְכִּיב וְזָמַר בְּהֶעְלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, שֶׁכֻּלָּן אָב אֶחָד הֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

74) משנה, שבת סח, א.

יום שני ט"ו מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) התחיל בו לבאר שיעור אבות המלאכות ואיכותיהן ותולדותיהן, והמחוייב בהן והפטור אבל אסור, מפני שלא נעשה כדרכו או שחסר השיעור. ונמשך לזה קצת ממה שמותר לעשותו (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון לאלו המלאכות). ונתבארו בפרק זה עשר מלאכות הנמנות ראשונות פרק ז: [החורש, הזורע, הקוצר, המעמר, הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד והלש].

א. הַחוֹרֵשׁ[2] כָּל שֶׁהוּא[3] - חַיָּב[4]. הַמְנַכֵּשׁ[5] בְּעִקְּרֵי

1 הָאִילָנוֹת, וְהַמְקַרְסֵם[6] עֲשָׂבִים, אוֹ הַמְזָרֵד[7] אֶת
2 הַשָּׂרִיגִים[8], כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת הַקַּרְקַע[9] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת
3 חוֹרֵשׁ; וּמִשֶּׁיַּעֲשֶׂה כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב. וְכֵן הַמַּשְׁוֶה פְּנֵי
4 הַשָּׂדֶה[10], כְּגוֹן שֶׁהִשְׁפִּיל הַתֵּל וְרִדְּדוֹ[11], אוֹ מִלֵּא
5 הַגֵּיאָ[12] - חַיָּב[13] מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ, וְשִׁעוּרוֹ כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן
6 כָּל הַמַּשְׁוֶה גֻּמּוֹת[14] - שִׁעוּרוֹ כָּל שֶׁהוּא.

2) משנה, שבת קג, א. 3) "וכמה כל שהוא? כדי ליטע כרישא (קלח של כריש, - מין ירק נאכל דומה לבצל) או כדי ליטע זכרותא (הקצה המחודד של השיבולת) של חיטה" (ירושלמי פ"ז ה"ב). 4) רבינו הקדים חרישה לזריעה כנהוג בעבודת האדמה, אבל במשנה (שבת עג.) הקדימו "הזורע" לפני "החורש", ומפרש בגמרא (שבת עג:), שהתנא התכוון לקרקע ארץ ישראל הקשה וזקוקה לחרישה נוספת אחרי הזריעה, והשמיענו שגם על חרישה זו חייב. 5) עוקר את העשבים הרעים בגן או בשדה. 6) כורת ענפים ועשבים יבשים. 7) החותך ענפים רכים מהאילן. 8) ענפי עץ הגפן. 9) "כל דבר שהוא להניית הקרקע (להשבחתה) חייב משום חורש, וכל דבר שהוא להבחיל (שיגיע לידי בישול) את הפרי חייב משום זורע" ("ירושלמי" שם). 10) שבת עג, ב. 11) השפילו והשווהו לשאר האדמה, תרגום "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט, ג): ורדידו. 12) רווח צר בין הרים. 13) בשדה משום חורש, אבל בבית חייב משום בונה (להלן פ"י הי"ב). 14) בשדה ולא בבית כנ"ל.

7 ב. הַזּוֹרֵעַ[15] כָּל שֶׁהוּא[16] - חַיָּב. הַזּוֹמֵר[17] אֶת הָאִילָן
8 כְּדֵי שֶׁיִּצְמַח - הֲרֵי זֶה מֵעֵין זוֹרֵעַ. אֲבָל הַמַּשְׁקֶה[18]
9 צְמָחִין וְאִילָנוֹת בְּשַׁבָּת - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת זוֹרֵעַ, וְחַיָּב
10 בְּכָל שֶׁהוּא. וְכֵן הַשּׁוֹרֶה[19] חִטִּין וּשְׁעוֹרִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן
11 בַּמַּיִם - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת זוֹרֵעַ, וְחַיָּב בְּכָל שֶׁהוּא.

15) שבת עג, א. 16) שבת צ, ב: "המצניע לזרע וכו' והוציאו וכו' בכל שהוא" מכאן ששיעור זריעה בכל שהוא (מגיד־משנה). 17) חותך ענפים מזיקים מהגפן (שבת עג:). 18) מועד קטן ב, ב. 19) זבחים צד: זרע פשתן למים חייב - אי משום דמקדח (=שמצמיח) אפילו חיטי ושערי נמי, אלא משום לישה (כ"ה בתשובת רבינו לר' יוסף המערבי (סה"י לד"ר לוין עמ' מא) וכה"ג בדו"ו). הרי ששורה חיטים ושעורים במים - חייב משום זורע. ועיין בסוף הספר, תשובת רבינו באריכות.

12 ג. הַקּוֹצֵר[20] כִּגְרוֹגֶרֶת[21] - חַיָּב[22]. וְתוֹלֵשׁ[23] - תּוֹלֶדֶת
13 קוֹצֵר הוּא. וְכָל הָעוֹקֵר[24] דָּבָר מִגִּדּוּלוֹ - חַיָּב מִשּׁוּם
14 קוֹצֵר. לְפִיכָךְ, צְרוֹר שֶׁעָלוּ בּוֹ עֲשָׂבִים, וּכְשׁוּת[25]
15 שֶׁעָלָה בִּסְנֶה[26], וַעֲשָׂבִים שֶׁצָּמְחוּ עַל גַּב הֶחָבִית,
16 הַתּוֹלֵשׁ מֵהֶן - חַיָּב, שֶׁזֶּה הוּא מְקוֹם גִּדּוּלָן. אֲבָל
17 הַתּוֹלֵשׁ מֵעֲצִיץ[27] שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין
18 זֶה מְקוֹם גִּדּוּלוֹ. וְעָצִיץ נָקוּב בִּכְדֵי שֹׁרֶשׁ קָטָן - הֲרֵי
19 הוּא כָּאָרֶץ, וְהַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ - חַיָּב.

20) שבת קג, א. 21) שבת צא, א. לדעת רבינו להלן הלכה ה' שהיא שליש ביצה. 22) "כל שאתה מבדילו מחיותו, יש בו משום קוצר" ("ירושלמי" שם). 23) "קצירה - בכלי, תלישה - ביד" (לחם־משנה). 24) שבת קז, ב. 25) צמח בצורת פתילים הצומח על קוצים וסנה. 26) שבת קז, ב. בנוסח אחר: "בספינה" ("מעשה רוקח"). 27) כלי חרס העשוי לנטיעה.

20 ד. כָּל זֶרַע[28] שֶׁקִּצִּירָתוֹ מְצַמַּחַת אוֹתוֹ וּמְגַדֵּלְתּוֹ, כְּגוֹן
21 אַסְפַּסְתָּא[29] וְסִלְקָא[30], הַקּוֹצְרוֹ בִּשְׁגָגָה - חַיָּב שְׁתֵּי
22 חַטָּאוֹת: אַחַת - מִפְּנֵי שֶׁהוּא קוֹצֵר, וְאַחַת - מִפְּנֵי
23 שֶׁהוּא נוֹטֵעַ. וְכֵן הַזּוֹמֵר וְהוּא צָרִיךְ לָעֵצִים - חַיָּב
24 מִשּׁוּם קוֹצֵר וּמִשּׁוּם נוֹטֵעַ. גַּבְשׁוּשִׁית[31] שֶׁל עָפָר
25 שֶׁעָלוּ בָּהּ עֲשָׂבִים, הִגְבִּיהָהּ מֵעַל הָאָרֶץ וְהִנִּיחָהּ עַל
26 גַּבֵּי יְתֵדוֹת - חַיָּב מִשּׁוּם תּוֹלֵשׁ. הָיְתָה עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת
27 וְהִנִּיחָהּ עַל הָאָרֶץ - חַיָּב מִשּׁוּם זוֹרֵעַ. תְּאֵנִים
28 שֶׁיָּבְשׁוּ[32] בְּאִבִּיהֶן, וְכֵן אִילָן שֶׁיָּבְשׁוּ פֵּרוֹתָיו בּוֹ,
29 הַתּוֹלֵשׁ מֵהֶן בְּשַׁבָּת - חַיָּב, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן כַּעֲקוּרִין
30 לְעִנְיַן טֻמְאָה[33].

28) שבת עג, ב. 29) אספסת - חציר לבהמה. 30) סלק - ירק שמשתמשים בעליו הפרומים לחמיצה. 31) שם פא, ב. תל עפר קטן. 32) חולין קכז, ב: "תאנים שצמקו (שיבשו באילן - רש"י) באיביהן (כשהן מחוברות לקרקע), מטמאות טומאת אוכלין, והתולש מהן בשבת חייב חטאת". אבל ב'תוספות' (שבת קנ:) מובא שדווקא צמקו, אבל יבשו לא, מכיון שאינן יונקות מן הארץ כלל, אין בהן איסור תלישה. 33) "כל האוכלין הגדלים מן הקרקע, אינם מקבלים טומאה עד שיעקרו, אבל כל זמן שהם מחוברים אפילו בשורש קטן, שיכולים לחיות ממנו - אינם מקבלים טומאה" (הל' טומאת אוכלין פ"ב).

31 ה. הַתּוֹלֵשׁ[34] עֲלָשִׁין[35], הַמְזָרֵד זְרָדִין[36]: אִם לַאֲכִילָה
32 - שִׁעוּרוֹ כִּגְרוֹגֶרֶת[37]; וְאִם לִבְהֵמָה - שִׁעוּרוֹ כְּמְלֹא פִּי
33 גְדִי; וְאִם לְהַסָּקָה - שִׁעוּרוֹ כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה[38].
34 הַמְעַמֵּר[39] אֲכָלִין: אִם לַאֲכִילָה - שִׁעוּרוֹ כִּגְרוֹגֶרֶת;
35 וְאִם עִמֵּר לִבְהֵמָה - שִׁעוּרוֹ כְּמְלֹא פִּי גְדִי; וְאִם
36 לְהַסָּקָה - שִׁעוּרוֹ כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה. וּבֵיצָה[40] הָאֲמוּרָה
37 בְּכָל מָקוֹם, הִיא בֵּיצָה בֵּינוֹנִית שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין. וְכָל
38 מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה, הוּא כְּדֵי לְבַשֵּׁל
39 כִּגְרוֹגֶרֶת מִבֵּיצָה. וּגְרוֹגֶרֶת - אֶחָד מִשְּׁלִשָׁה בְּבֵיצָה[41].
40 וְאֵין עִמּוּר אֶלָּא בְּגִדּוּלֵי קַרְקַע[42].

34) שבת קג, א. 35) צמח שמשרשיו הקלויים באש וטחונים, עושים חומר לשתייה (Cichorie). 36) קיצוץ ענפים רטובים רכים שאפשר לאכלם. 37) מבואר למעלה ה"ג. 38) בנוסח אחר: "ביצה קלה" (דפוס ויניציא) וכן בתלמוד. כי הכוונה לביצת תרנגולת הקלה להתבשל. 39) נלמד ממה שלמעלה (מגיד־משנה). 40) שבת פ, ב. 41) ראה הל' עירובין פ"א ה"ט ב'מגיד משנה'. 42) שבת עג, ב. והמדובר בשדה שאינו שלו שאין כוונתו ורצונו לייפות את הקרקע, שאם לא כן חייב הוא בכל שהוא (למעלה הלכה א - גמרא שם).

ו. הַמְקַבֵּץ דְּבֵלָה[43] וְעָשָׂה מִמֶּנָּה עֲגֻלָּה, אוֹ שֶׁנִּקֵּב תְּאֵנִים וְהִכְנִיס הַחֵבֶל בָּהֶן עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ גּוּף אֶחָד - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מְעַמֵּר, וְחַיָּב[44]. וְכֵן כֹּל[45] כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

43) תאנים. 44) אבל פירות המפוזרים בחצר, מלקט אחד אחד ואוכל (להלן פכ"א הי"א). 45) המקבץ מלח ממשרפות המלח, לרבינו פטור, שאינו גידולי קרקע.

ז. הַדֶּשׁ[46] כִּגְרוֹגֶרֶת[47] - חַיָּב. וְאֵין דִּישָׁה אֶלָּא בְּגִדּוּלֵי קַרְקַע. וְהַמְפָרֵק[48] - הֲרֵי הִיא תּוֹלֶדֶת הַדָּשׁ, וְחַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הַחוֹלֵב[49] אֶת הַבְּהֵמָה[50] - חַיָּב מִשּׁוּם מְפָרֵק. וְכֵן הַחוֹבֵל בְּחַי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עוֹר - חַיָּב[51] מִשּׁוּם מְפָרֵק. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה צָרִיךְ לַדָּם שֶׁיֵּצֵא מִן הַחַבּוּרָה; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק בִּלְבַד - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּדָּם אוֹ בֶּחָלָב שֶׁהוֹצִיא[52] כִּגְרוֹגֶרֶת.

46) שבת עה, א. 47) ראה למעלה ה"ה בשם ה"ירושלמי". 48) שבת צה, א ברש"י. דגן משבלים, או קטניות מתוך תרמילים יבשים. 49) שבת צה, א. ראה להלן הלכה י. 50) בעלי חיים, חוץ מדגים - נחשבים כגידולי קרקע (עירובין כז:), מכיון שניזונים מן הצמחים (מגיד־משנה). 51) שבת קז, א. לדעת רש"י החובל חייב משום צובע, ויש אומרים משום נטילת נשמה (מגיד־משנה). 52) ממקום גידולו, אבל משום הוצאה לרשות הרבים, השיעורים אחרים (כסף־משנה ולהלן פי"ח).

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[53]? בְּחוֹבֵל בִּבְהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם; אֲבָל הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק - חַיָּב[54], מִפְּנֵי נַחַת רוּחוֹ; שֶׁהֲרֵי נִתְקָרְרָה דַעְתּוֹ וְשָׁכְכָה חֲמָתוֹ, וַהֲרֵי הוּא כְּמִתַּקֵּן. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַדָּם שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ - חַיָּב.

53) שפטור אם נתכוון להזיק. 54) שבת קה, ב: "הקורע בחמתו - חייב". והקשו בגמרא: "הא הוי (הרי הוא) מקלקל, וכל המקלקלין פטורין? אמר רבי אבין: מתקן הוא - שעושה נחת ליצרו (משכך חמתו). והקשו: וכי האי גוונא מי שרי? (וכי מותר באופן כזה), הרי שנינו: המקרע בגדיו בחמתו, או שובר כלי בחמתו - יהא בעיניך כאילו עובד עבודה־זרה, שכך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה־זרה והוא עובד? ותירצו: שהוא קורע רק כדי להטיל אימה על בני ביתו, ואינו כועס באמת". ושיטת רבינו ששיכוך חמתו נחשב לתיקון, אבל רש"י פירש, מכיון שאסור לקרוע בחמתו אינו מתקן, אלא עוד מלמד ומרגיל את יצרו להתגבר עליו, וזוהי דעת הראב"ד ב'השגות', שרק להטיל אימא נקרא תיקון, ולא בחובל את חבירו.

ט. שְׁמֹנָה[55] שְׁרָצִים הָאֲמוּרִים[56] בַּתּוֹרָה, הֵן שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עוֹרוֹת לְעִנְיַן שַׁבָּת כְּמוֹ חַיָּה וּבְהֵמָה וָעוֹף; אֲבָל שְׁאָר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אֵין לָהֶן עוֹר. לְפִיכָךְ, הַחוֹבֵל בָּהֶן - פָּטוּר[57]. וְאֶחָד הַחוֹבֵל בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף אוֹ בִּשְׁמֹנָה שְׁרָצִים, וְעָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה, וְיָצָא מֵהֶם דָּם, אוֹ שֶׁנִּצְרַר הַדָּם אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָצָא - חַיָּב[58].

55) משנה, שבת קז, א. 56) ויקרא יא, כט: החולד, העכבר, הצב, האנקה, הכח, הלטאה, החומט והתנשמת. 57) כי חבורה חוזרת לא שמה חבורה, וחבלה בשאר שרצים שעורן רך, הדם נצרר בהם מהר אבל מיד שב לקדמותו. 58) לדעת רבינו, משום מפרק שהוא תולדה דדש, אבל רוב הפוסקים סוברים, שהחיוב משום נטילת נשמה של האבר הנחבל.

י. הַסּוֹחֵט[59] אֶת הַפֵּרוֹת לְהוֹצִיא מֵימֵיהֶן - חַיָּב מִשּׁוּם מְפָרֵק[60]. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּמַּשְׁקִין שֶׁסָּחַט כִּגְרוֹגֶרֶת. וְאֵין חַיָּבִים מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא עַל דְּרִיכַת זֵיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבַד[61]. וּמֻתָּר לִסְחֹט אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים לְתוֹךְ הָאֹכֶל; שֶׁמַּשְׁקֶה הַבָּא לָאֹכֶל - אֹכֶל הוּא, וְנִמְצָא כְּמְפָרֵק אֹכֶל מֵאֹכֶל[62]. אֲבָל אִם סָחַט לִכְלִי שֶׁאֵין בּוֹ אֹכֶל - הֲרֵי זֶה דּוֹרֵךְ, וְחַיָּב. וְהַחוֹלֵב[63] לְתוֹךְ הָאֹכֶל, אוֹ הַיּוֹנֵק בְּפִיו - פָּטוּר[64]. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּחֲלֹב לְתוֹךְ הַכֶּלִי.

59) שבת קמג, ב. 60) שמפרק את המשקה מהפרי. 61) מי פירות אין עליהם תורת משקה אלא תורת אוכל, כמפריד אוכל מאוכל. אבל מדברי סופרים, אסור לסחוט גם תותים ורימונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם (להלן פרק כא הלכה יב). 62) שבת קמד, ב. אבל פירות שאינם ראויים לאכילה, אסור לסחטם אפילו לתוך האוכלין, שהרי הוא סוחט אוכל מתוך פסולת, ואסור משום מפרק. 63) שבת קמד, ב: "אמר רב חסדא, מדברי רבינו נלמד, חולב אדם עז לתוך הקדירה, אבל לא לתוך הקערה". והטעם כי משקה הבא לאוכל - דומה כאוכל, ואין שם משקה על החלב הזה, אלא שם אוכל, והרי הוא כמפריד אוכל מאוכל, ורק אם מפרק תבואה שהוא אוכל משבולת שהיא פסולת - חייב משום מפרק, וכן החולב לתוך כלי ריק שהחלב הוא משקה ומפרקו מהבהמה שהיא אוכל, מה־שאין־כן כשחולב לתוך אוכל, הרי זה כנוטל אוכל ממאכל, שאין בזה משום מפרק (שו"ע הרב). הראשונים נחלקו בזה, יש דעות שבשבת אסור מדברי סופרים, ורב חסדא התיר רק ביום־טוב, שאז מותרת הבהמה לשחיטה ואכילה, ונחשבת החליבה כאוכל מתוך אוכל. אבל בשבת, מסיבת איסור שחיטה, אין שם אוכל עליה. וכן היא שיטת רבינו. ויש אומרים שמכיון שהוא כבורר אוכל מתוך הפסולת - חייב הוא מן התורה (רשב"א שם). 64) כתובות ס, ב.

יא. הַזּוֹרֶה[65] [66] אוֹ הַבּוֹרֵר[67] כִּגְרוֹגֶרֶת - חַיָּב. וְהַמְחַבֵּץ[68] - הֲרֵי הוּא תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר. וְכֵן הַבּוֹרֵר[69] שְׁמָרִים מִתּוֹךְ הַמַּשְׁקִין - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר אוֹ תּוֹלֶדֶת מְרַקֵּד, וְחַיָּב. שֶׁהַזּוֹרֶה וְהַבּוֹרֵר וְהַמְרַקֵּד[70], דּוֹמִין עִנְיָנֵיהֶם זֶה לָזֶה. וּמִפְּנֵי מָה מָנוּ אוֹתָן בִּשְׁלֹשָׁה? מִפְּנֵי שֶׁכָּל מְלָאכָה[71] שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן מוֹנִין אוֹתָהּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

65) שבת צה, א. 66) מסיר המוץ מהגרעינים.

67) המפריד אוכל מפסולת המעורבים יחד. 68) ראה פ"ז ה"ה. 69) שבת קלח, א. בנוסח אחר: "הממחה שמרים", שמסיר השמרים מתוך המשקין. 70) ראה פ"ז ה"א. 71) שבת עג, ב.

יב. הַבּוֹרֵר[72] אֹכֶל מִתּוֹךְ פְּסֹלֶת, אוֹ שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינֵי אֳכָלִין וּבֵרַר מִין מִמִּין אַחֵר: בְּנָפָה[73] וּבִכְבָרָה[74] - חַיָּב; בְּקָנוֹן[75] אוֹ בְּתַמְחוּי[76] - פָּטוּר; וְאִם בֵּרַר בְּיָדוֹ לֶאֱכֹל לְאַלְתַּר[77] - מֻתָּר.

72) שבת עד, א. 73) כלי מעשה רשת, שבו נקבים קטנים לנפות בה קמח וכדומה. 74) היא כעין נפה, אלא שנקבי הרשת שלה גדולים משל הנפה. 75) דומה לצינור ומבררים בו זרעונים. 76) קערה גדולה, שזהו בורר כלאחר יד, כי עיקר ברירה בנפה וכברה. 77) וכל מה שבורר לאותה סעודה שמיסב בה מיד, נקרא לאלתר (מגיד־משנה).

יג. וְהַבּוֹרֵר[78] פְּסֹלֶת מִתּוֹךְ הָאֹכֶל, וַאֲפִלּוּ בְּיָדוֹ אַחַת - חַיָּב. וְהַבּוֹרֵר תֶּרְמוֹסִין[79] מִתּוֹךְ פְּסֹלֶת שֶׁלָּהֶן - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסֹלֶת שֶׁלָּהֶן מְמַתֶּקֶת אוֹתָן כְּשֶׁיִּשְׁלְקוּ אוֹתָן עִמָּהֶם, וְנִמְצָא כְּבוֹרֵר פְּסֹלֶת מִתּוֹךְ אֹכֶל, וְחַיָּב. הַבּוֹרֵר אֹכֶל מִתּוֹךְ פְּסֹלֶת בְּיָדוֹ לְהַנִּיחוֹ, אֲפִלּוּ לְבוֹ בַּיּוֹם - נַעֲשָׂה כְּבוֹרֵר לָאוֹצָר, וְחַיָּב. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינֵי[80] אֳכָלִין מְעֹרָבִין - בּוֹרֵר אֶחָד מֵאַחֵר וּמַנִּיחַ לֶאֱכֹל מִיָּד. וְאִם בֵּרַר וְהִנִּיחַ לְאַחַר זְמַן, אֲפִלּוּ לְבוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן שֶׁבֵּרַר בְּשַׁחֲרִית לֶאֱכֹל בֵּין הָעַרְבַּיִם - חַיָּב.

78) שבת עד, א. 79) צמח הגדל בתרמיל שגרעיניו מרים ודומים לפולים, וכיון שהוא עולה במרירותו על פסלתו, דומה לבורר פסולת מתוך אוכל. 80) המאכל שברצונו לאכול עתה נחשב אוכל, והשני פסולת. ולכן צריך לברור את זה שרוצה לאכול מיד, ולהניח את השני בקערה.

יד. הַמְשַׁמֵּר[81] יַיִן אוֹ שֶׁמֶן אוֹ מַיִם וְכֵן שְׂאָר הַמַּשְׁקִין בִּמְשַׁמֶּרֶת[82] שֶׁלָּהֶן - חַיָּב. וְהוּא, שֶׁיְּשַׁמֵּר כִּגְרוֹגֶרֶת. אֲבָל מְסַנְּנִין יַיִן שֶׁאֵין בּוֹ שְׁמָרִים אוֹ מַיִם צְלוּלִין בְּסוּדָרִין וּבִכְפִיפָה מִצְרִית[83], כְּדֵי[84] שֶׁיְּהֵא צָלוּל בְּיוֹתֵר. וְנוֹתְנִין מַיִם עַל גַּבֵּי שְׁמָרִים[85] בִּשְׁבִיל שֶׁיִּצְלוּ. וְנוֹתְנִין בֵּיצָה טְרוּפָה[86] לְמִסַּנֶּנֶת שֶׁל חַרְדָּל כְּדֵי שֶׁיִּצָּלֵל. חַרְדָּל[87] שֶׁלָּשׁוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת - לְמָחָר מִמַּחֲה[88] וְשׁוֹתֶה, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי. וְכֵן יַיִן מִגּוּתוֹ, כָּל זְמַן שֶׁהוּא תּוֹסֵס - טוֹרֵף חָבִית בִּשְׁמָרֶיהָ וְנוֹתֵן[89] לְתוֹךְ הַסּוּדָרִין; שֶׁעֲדַיִן לֹא נִפְרְשׁוּ הַשְּׁמָרִים מִן הַיַּיִן יָפֶה יָפֶה, וְכָל הַיַּיִן כְּגוּף אֶחָד הוּא. וְכֵן הַחַרְדָּל וְכֹל כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

81) שבת קלט, ב. 82) כלי שמסננים בו את השמרים, והיין יורד זך וצלול. 83) סל עשוי מנצרי תמרים. 84) כיון שגם בלי הסינון הם צלולים וראויים לשתייה, לכן אין בזה משום בורר (ר"ן). 85) שנתן בתוך המשמרת מערב שבת, שאין בנתינת מים בורר, מכיון שהם צלולים. 86) מעורבת. "טבע הביצים שטורפין אותן ונותנים אותן כדברים העכורים, ויזככו אותם ויבדילו העב מן הדק" (לשון רבינו בפירוש המשניות). 87) שבת מ, א. צמח שגרעיניו חריפים ומלפתים בו את האוכל. 88) מערבו שיהיה כמשקה. 89) בשעת התסיסה כל היינות עכורים, ושותים אותם בשמריהם ואין הנתינה בסודרים גורמת לתקן אותם.

טו. הַטּוֹחֵן[90] כִּגְרוֹגֶרֶת - חַיָּב. וְכָל הַשּׁוֹחֵק תַּבְלִין[91] וְסַמָּנִין בְּמַכְתֶּשֶׁת - הֲרֵי זֶה טוֹחֵן, וְחַיָּב. הַמְחַתֵּךְ יָרָק תָּלוּשׁ[92] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טוֹחֵן[93]. וְכֵן הַנּוֹסֵר עֵצִים לְהָנוֹת בַּנְּסָרָת שֶׁלָּהֶן[94], אוֹ הַשָּׂף לָשׁוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת - חַיָּב מִשֶּׁיָּשׁוּף כָּל שֶׁהוּא. אֲבָל הַמְחַתֵּךְ עֵצִים, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּדַקְדֵּק מֵהֶן כְּדֵי לְבַשֵּׁל כִּגְרוֹגֶרֶת מִבֵּיצָה.

90) שבת ע, ב. 91) "השוחק מלח ופלפלין, חייב משום טוחן" ("ירושלמי" פ"ז ה"ב). וה"ה לכל תבלין. 92) שבת עד, ב. לחתיכות קטנות. 93) כל זה נאמר בחותך ומניח. אבל לאכלו מיד סמוך לסעודתו - מותר, שהרי לא ציוו על האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות. 94) גם אם אינו נהנה מהעצים שהוא מקלקל, חייב אם נהנה מהנסורת.

טז. הַמְרַקֵּד[95] כִּגְרוֹגֶרֶת - חַיָּב. הַלָּשׁ[96] כִּגְרוֹגֶרֶת[97] - חַיָּב. הַמְגַבֵּל אֶת הֶעָפָר - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת לָשׁ. וְכַמָּה שֶׁעוּרוֹ? כְּדֵי לַעֲשׂוֹת פִּי כּוּר שֶׁל צוֹרְפֵי זָהָב[98]. וְאֵין גִּבּוּל[99] בְּאֵפֶר, וְלֹא בְּחוֹל הַגַּס, וְלֹא בְּמֶרְסָן, וְלֹא בְּכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְהַנּוֹתֵן זֶרַע[100] שֶׁמְּשִׁמִּין אוֹ זֶרַע פִּשְׁתָּן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן בַּמַּיִם - חַיָּב מִשּׁוּם לָשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְעָרְבִין וְנִתְלִין זֶה בָּזֶה.

95) שבת יח, א. 96) לדעת רבינו, בדבר ששייך בו גיבול כגון קמח, מורסן (סובין גסים) טיט או עפר, אינו חייב רק כשגבל - עירב את הקמח או העפר במים. ובדבר שאין בו גיבול, כגון אפר - פטור אף בגיבול. אבל דעת הראב"ד, כי בדבר שיש בו גיבול אינו חייב רק כשגיבל, ודבר שאין בו גיבול - חייב בנתינת מים לבד בלא גיבול. 97) שבת פ, ב. 98) בכור מתיכים זהב ושאר מתכת; בפי הכור ממלאים את המתכות, ושיעור הגיבול - כדי לעשות פי כור. 99) שבת קנה, ב. 100) זבחים צד, ב. וחייב מיד כשנתן למים (רבינו בתשובתו לתלמידו רבי יוסף המערבי, בספר היובל לד"ר לוין עמוד מא).

יום שלישי ט"ז מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) כלל בו עשר מלאכות הנמנות שניות פרק שביעי [האופה, הגוזז, המלבן, המנפץ, הצובע, הטווה, העושה שני בתי נירין, המיסך, האורג והבוצע]. ודרך רבינו בהן כדרכו בראשונות.

א. הָאוֹפֶה[2] כִּגְרוֹגֶרֶת[3] - חַיָּב. אֶחָד הָאוֹפֶה אֶת הַפַּת, אוֹ הַמְבַשֵּׁל אֶת הַמַּאֲכָל אוֹ אֶת הַסַּמְמָנִין,

אוֹ הַמְחַמֵּם אֶת הַמַּיִם - הַכֹּל עִנְיָן אֶחָד[4] הוּא. שִׁעוּר הַמְחַמֵּם אֶת הַמַּיִם - כְּדֵי לִרְחֹץ[5] בָּהֶן אֵבֶר קָטָן[6]. וְשִׁעוּר מְבַשֵּׁל סַמְמָנִין[7] - כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין לַדָּבָר שֶׁמְּבַשְּׁלִין אוֹתָן לוֹ.

2) מלאכת אפייה לא הייתה במשכן, כי אם מלאכת בישול סממנים (לצבע תכלת וארגמן ותולעת שני), ולפי זה בישול הוא אב מלאכה ואפייה היא תולדה (ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב), מכיוון שרק מלאכה שהייתה במשכן נקראת אב (למעלה פרק ז הלכה א). אולם רבינו כתב כלשון המשנה (מסכת שבת דף עג עמוד א) שמנתה "אופה" בין אבות מלאכות ובגמרא מפורש: "תנא סידורא דפת נקט", התנא מנה את המלאכות החורש, הזורע, הטוחן וכו' עד אפיית הפת, המצוייה יותר מבישול סממנים (הר"ן). 3) (תוספתא שבת פרק י) ושיעור גרוגרת, ראה למעלה פרק ח הלכה ג. 4) פעולה באמצעות כוח האש להרתיח או לשנות דבר מכמות שהיה, כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. 5) סתם מחמם מים לרחיצה (פרי חדש). 6) אצבע קטנה של רגל קטן בן יומו כשיעור סיכה (להלן פרק י"ח הלכה ב - פרי חדש). 7) זהו השיעור באיכות, שיהיה ראוי לעשות מהם הצבע הדרוש (לחם משנה), אבל בכמות המים יש שיעור אחר: "כדי לצבוע בהם בגד קטן של פי סבכה" שמניחות הבנות על ראשיהן (רבינו בפרק י"ח הלכה ח והמקור בתוספתא שבת פרק י).

ב. הַנּוֹתֵן[8] בֵּיצָה בְּצַד הַמֵּחַם[9] בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל[10], וְנִתְגַּלְגְּלָה - חַיָּב; שֶׁהַמְבַשֵּׁל בְּתוֹלֶדֶת הָאוּר - כִּמְבַשֵּׁל בָּאוּר עַצְמָהּ. וְכֵן[11] הַמֵּדִיחַ בְּחַמִּין דָּג מָלִיחַ הַיָּשָׁן[12] אוֹ קוֹלְיָס הָאִסְפָּנִין[13], וְהוּא דָּג דַּק וְרַךְ בְּיוֹתֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲדָחָתָן בְּחַמִּין זֶה הוּא גְּמַר[14] בִּשּׁוּלָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

8) משנה (מסכת שבת דף לח עמוד ב). 9) "שם הכלי שייחמו בו המים" (פירוש המשניות מסכת שבת פרק ג). 10) "תתערב, שתתבשל קצת" (שם). 11) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). 12) במשנה כתוב "מליח הישן" ופירשו רבינו ורש"י: "דג מליח שעברה עליו שנה משמלחו" ובספר הפרדס לרש"י כתוב: בשר מלוח הרבה, וגם ברמב"ם כתב יד התימנים חסרה המלה "דג". 13) דג מארץ ספרד שקליפתו רכה ומולחים אותו לאכילה. 14) מכיוון שאי אפשר לאכלם אם לא הודחו בחמין, נחשבת הדחתם כבישול, אבל דברים שאפשר לאכלם על ידי הדחה במים צוננים, יש אומרים שמותר להדיחם אף במים חמים.

ג. הַמַּפְקִיעַ[15] אֶת הַבֵּיצָה בְּבֶגֶד חַם אוֹ בְּחוֹל וּבַאֲבַק דְּרָכִים שֶׁהֵן חַמִּים מִפְּנֵי הַשֶּׁמֶשׁ[16], אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּצְלִית - פָּטוּר[17]; שֶׁתּוֹלְדוֹת חַמָּה אֵינָם כְּתוֹלְדוֹת הָאֵשׁ[18], אֲבָל גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי תּוֹלְדוֹת הָאוּר. וְכֵן הַמְבַשֵּׁל בְּחַמֵּי טִבֶּרְיָה[19] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם - פָּטוּר[20]. הַמְבַשֵּׁל[21] עַל הָאוּר דָּבָר שֶׁהָיָה מְבֻשָּׁל כָּל צָרְכּוֹ[22] אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ בִּשּׁוּל כְּלָל - פָּטוּר[23].

15) (מסכת שבת דף לה עמוד ב במשנה) המבקיע, שובר את הביצה. 16) שנתחממו בשמש. 17) מעונש, אבל אסור מדרבנן. 18) האסורות מן התורה. 19) (מסכת שבת דף מ עמוד ב) המעיינות החמים שעל חוף ים כינרת על־יד טבריה. 20) "שאין דרך בישול בכך לבשל בחמה או בתולדות חמה" (רש"י מסכת שבת דף לט עמוד א). 21) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). 22) דעת הרשב"א וכמה מהראשונים שאפילו לא נתבשל כל צרכו אין בו משום בישול, אם נתבשל "כמאכל בן דרוסאי" שהוא חצי בישולו לדעת רבינו ושליש בישולו לדעת רש"י (ראה למעלה בפרק ג). 23) משום שאין בישול אחר בישול; אבל בבישול דבר שנאפה או נצלה פעם, יש מחלוקת בין הראשונים, הסמ"ג סובר שיש בישול אחר אפייה וצלייה, וראייתו מהדין שאין אדם יוצא ידי חובת מצה בלילה הראשון של פסח במצה שנאפתה ואחר כך נתבשלה (רבינו בהלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ו), אבל המרדכי בשם ראבי"ה כתב שלעניין שבת אין בישול אחר אפייה וצלייה (אורח חיים סימן שיח). ומותר לכתחילה, כמו שכתב רבינו (להלן פרק כ"ב הלכה ח): "דבר שנתבשל קודם השבת, אף על פי שהוא עכשיו צונן, מותר לשרותו בחמין בשבת".

ד. אֶחָד[24] נָתַן אֶת הָאוּר[25], וְאֶחָד נָתַן אֶת הָעֵצִים, וְאֶחָד נָתַן אֶת הַקְּדֵרָה[26], וְאֶחָד נָתַן אֶת הַמַּיִם, וְאֶחָד נָתַן אֶת הַבָּשָׂר, וְאֶחָד נָתַן אֶת הַתַּבְלִין, וּבָא אֶחָד וְהֵגִיס[27] - כֻּלָּם חַיָּבִים מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל; שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר מִצָּרְכֵי הַבִּשּׁוּל, הֲרֵי זֶה מְבַשֵּׁל. אֲבָל[28] אִם שָׁפַת אֶחָד אֶת הַקְּדֵרָה תְּחִלָּה, וּבָא אַחֵר וְנָתַן אֶת הַמַּיִם, וּבָא אַחֵר וְנָתַן אֶת הַבָּשָׂר, וּבָא אַחֵר וְנָתַן אֶת הַתַּבְלִין, וּבָא אַחֵר וְנָתַן אֶת הָאוּר, וּבָא אַחֵר וְנָתַן עֵצִים עַל הָאוּר, וּבָא אַחֵר וְהֵגִיס - שְׁנַיִם[29] הָאַחֲרוֹנִים בִּלְבַד חַיָּבִין מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל.

24) (תוספתא מסכת שבת פרק יב; מסכת ביצה דף לד.) 25) כיוון שהביא את האש בתחילה, כל מה שנעשה אחר כך מלאכת בישול היא וכולם חייבים (רש"י). 26) הראב"ד השיג כאן מדברי הגמרא (שם) שחיוב השופת את הקדירה הוא רק בקדירה חדשה של חרס, המתחזקת על ידי ליבון, אבל בעל מגדל עוז ביאר כי הברייתא שלאחריה לא חילקה בין חדשה לישנה וכן פסק הרי"ף שם. 27) בחש בכף הקדירה וסייע לבשל. 28) כשהבאת האש הייתה האחרונה, הקודמים לה פטורים. 29) אלה שעסקו מהבאת האש והלאה חייבים משום מבשל (כלשון רבינו) אבל המביא את האור חייב משום מבעיר ובכתב יד משנת קס"ב מובא במעשה רוקח, הנוסח: "שלושה האחרונים" ולפי זה המביא את האור חייב משום מבשל, ומורנו הרב יעקב בירב ביאר כי בחלוקה ראשונה עשו כולם בבת אחת ולכן כולם צורך בישול עשו, ובחלוקה השנייה עשו בזה אחר זה "ובא אחר ונתן" "ובא אחר והגיס" ולא נתחייבו בבישול רק האחרונים (כסף משנה).

ה. הִנִּיחַ[30] בָּשָׂר עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים: אִם נִצְלָה[31] בּוֹ כְּגַרְגֶּרֶת, אֲפִלּוּ[32] בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת - חַיָּב[33]; לֹא נִצְלָה בּוֹ כְּגַרְגֶּרֶת, אֲבָל נִתְבַּשֵּׁל כֻּלּוֹ[34] חֲצִי[35]

בְּשׁוּל - חַיָּב[36]; נִתְבַּשֵּׁל חֲצִי בְּשׁוּל מִצַּד אֶחָד - פָּטוּר, עַד שֶׁיַּהַפְּךָ בּוֹ וְיִתְבַּשֵּׁל חֲצִי בְּשׁוּל מִשְּׁנֵי צְדָדִין. שָׁכַח[37] וְהִדְבִּיק פַּת בְּתַנּוּר בְּשַׁבָּת, וְנִזְכַּר[38] - מֻתָּר[39] לוֹ[40] לִרְדּוֹתָהּ קֹדֶם שֶׁתֵּאָפֶה וְיָבוֹא לִידֵי מְלָאכָה.

30) (מסכת מנחות דף נז עמוד א). 31) צלייה גמורה. 32) לא נצלה במקום כשיעור גרוגרת, אלא בצירוף שניים או שלושה מקומות. 33) שדרך צלייה בכך. 34) כל החתיכה. 35) הנקרא בתלמוד: "כמאכל בן דרוסאי", ראש לשודדים נודדים שהיו רגילים לאכול מאכליהם בחצי בישולם. 36) שדרך בישול הוא למי שאין לו פנאי להמתין עד שיתבשל לגמרי. 37) (מסכת שבת דף ד עמוד א). 38) שהיום שבת, ואם יניחנו כך יאפה הפת ויתחייב אם בשוגג - חטאת, ואם במזיד - סקילה. 39) להוציא את הפת מן התנור, ואף שרדיית הפת איסור שבות הוא מדרבנן (רבינו להלן פרק כ"ב הלכה א), התירו לו חכמים לעבור על איסור דרבנן שלא יבוא לידי מלאכה האסורה מן התורה. 40) אבל לאדם אחר לא התירו לרדות את הפת מן התנור כדי שלא יבוא המדביק לידי איסור חטאת או סקילה, מטעם שאמרו (מסכת שבת דף ד עמוד א): "וכי אומרים לו לאדם חֲטֵא כדי שיזכה חבירך".

ו. הַמַּתִּיךְ[41] אֶחָד מִמִּינֵי מַתָּכוֹת כָּל שֶׁהוּא, אוֹ הַמְחַמֵּם[42] אֶת הַמַּתָּכוֹת עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה גַּחֶלֶת - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מְבַשֵּׁל. וְכֵן[43] הַמְמַסֵּס אֶת הַדּוֹנַג[44] אוֹ אֶת הַחֵלֶב אוֹ אֶת הַזֶּפֶת וְהַכֹּפֶר[45] וְהַגָּפְרִית[46] וְכַיּוֹצֵא בָהֶם - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מְבַשֵּׁל[47], וְחַיָּב. וְכֵן הַמְבַשֵּׁל כְּלֵי אֲדָמָה[48] עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ חֶרֶס - חַיָּב מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: בֵּין שֶׁרִפָּה גּוּף קָשֶׁה בָּאֵשׁ אוֹ שֶׁהִקְשָׁה גּוּף רַךְ - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל.

41) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב); "המתיך אבר (עופרת) חייב משום מבשל" (מסכת יבמות דף ו עמוד ב). 42) כדי להתיכו הוא תולדת מבשל, אבל "המחמם את הברזל כדי לצרפו (לחסמו) במים, הרי זה תולדת מבעיר" (רבינו להלן בפרק י"ב הלכה א). 43) (מסכת שבת דף עד עמוד ב). 44) שעווה. 45) כעין זפת. 46) חומר שריפה הנמצא באדמה. 47) אף על פי שהוא חוזר ומתקשה ואין הבישול ניכר בו (ר"ן). 48) (מסכת שבת דף עד עמוד ב) "האי מאן דשדא סיכתא לאתונא, חייב משום מבשל" ופירש בספר העיתים בשם הגאונים: "מבשל כלי אדמה דקין", אולם רש"י פירש: "השליך יתד של עץ רך לתנור החם לייבשו שיתקשה".

ז. הַגּוֹזֵז[49] צֶמֶר אוֹ שֵׂעָר - בֵּין מִן הַבְּהֵמָה, בֵּין מִן הַחַיָּה[50], בֵּין מִן הַחַי, בֵּין מִן הַמֵּת, אֲפִלּוּ מִן הַשֶּׁלַח[51] שֶׁלָּהֶן - חַיָּב. כַּמָּה שִׁעוּרוֹ? כְּדֵי לִטְווֹת מִמֶּנּוּ חוּט שֶׁאָרְכּוֹ כְּרֹחַב הַסִּיט[52] כָּפוּל. וְכַמָּה רֹחַב הַסִּיט? כְּדֵי לִמְתֹּחַ מִן בֹּהֶן[53] שֶׁל יָד עַד הָאֶצְבַּע הָרִאשׁוֹנָה כְּשֶׁיִּפְתַּח בֵּינֵיהֶן בְּכָל כֹּחוֹ, וְהוּא קָרוֹב לִשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי זֶרֶת[54]. הַתּוֹלֵשׁ כָּנָף מִן הָעוֹף - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת גּוֹזֵז[55]. הַטּוֹוֶה אֶת הַצֶּמֶר מִן הַחַי - פָּטוּר; שֶׁאֵין דֶּרֶךְ גְּזִיזָה בְּכָךְ[56], וְאֵין דֶּרֶךְ נִפּוּץ בְּכָךְ, וְאֵין דֶּרֶךְ טְוִיָּה בְּכָךְ.

49) (תוספתא מסכת שבת פרק ט). 50) בתוספתא כתוב: "ומן העופות". 51) העור הנפשט אחר השחיטה. והשמיענו שגם כך דרך גזיזה (חסדי דוד). 52) שם מידת האורך. 53) אגודל (מסכת שבת דף קה עמוד ב). 54) זרת האמורה בתורה (שמות פרק כח, עמוד טז), הוא חצי אמה של שישה טפחים (תוספתא כלים בבא מציעא פרק ו) שהוא שלושה טפיח, והטפח הוא ארבע אצבעות (להלן פרק י"ז הלכה ו) נמצא שהזרת היא י"ב אצבעות (עיין רש"י מסכת שבת דף קו עמוד א). וזה לשון רבינו (בפירוש המשניות ערלה פרק ג משנה ב) על שיעור הסיט: "ונחזק אצלי זה הפירוש, מפני שהוא פירוש הקדמונים, והקדמון הוא יותר חכם בלשון מן האחרון". 55) (מסכת שבת דף עד עמוד ב). 56) (שם) ולמעלה אמר: "הגוזז צמר מן החי חייב" הרי שדרך גזיזה בכך? אולם כוונת רבינו שאין דרך גזיזה - לגזוז אחר הטוויה.

ח. הַנּוֹטֵל[57] צִפָּרְנָיו אוֹ שְׂעָרוֹ אוֹ שְׂפָמוֹ אוֹ זְקָנוֹ - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת גּוֹזֵז, וְחַיָּב[58]. וְהוּא, שֶׁיִּטֹּל בִּכְלִי; אֲבָל אִם נְטָלָן בְּיָדוֹ, בֵּין לוֹ בֵּין לְאַחֵר - פָּטוּר. וְכֵן הַחוֹתֵךְ[59] יַבֶּלֶת מִגּוּפוֹ, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי[60] - פָּטוּר, בֵּין לוֹ בֵּין לְאַחֵר. וּמֻתָּר לַחְתּוֹךְ יַבֶּלֶת[61] בַּמִּקְדָּשׁ בַּיָּד[62], אֲבָל לֹא בִּכְלִי[63]. וְאִם הָיְתָה יְבֵשָׁה - חוֹתְכָהּ אַף בִּכְלִי וְעוֹבֵד[64] עֲבוֹדָה.

57) משנה (מסכת שבת דף צד עמוד ב) ורבינו פסק כחכמים שאינו חייב רק אם נטלן בכלי. 58) וזהו לדעת רבינו שפסק (בפרק א) כרבי יהודה: מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לדעת הראשונים הסוברים מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חייב רק אם צריך לשער או לציפורניים (תוספות מסכת שבת דף צד עמוד ב). 59) (משנה מסכת עירובין דף קג עמוד א). 60) שם במשנה כתוב: "ואם בכלי כאן וכאן (אף במקדש) אסור", "שאב מלאכה הוא הואיל ואינו משנה מהאופן שעושים בחול" (רש"י). והקשו ב"מגיד משנה" וב"מעשה רוקח" על הרמב"ם הפוטר בכלי, וב"צפנת פענח" להגאון מדווינסק כתב שבאמת פטור מגוזז כמו שכתב רבינו, ובעירובין חייבתו המשנה משום תיקון - שמתקן את האדם או הבהמה שלא יהיו בעלי מום וחייב משום מכה בפטיש (ראה להלן פרק י הלכה י"ז). 61) הוא מום עובר בכהן ואסור בעבודה, והבהמה שיש בה יבלת אסורה להקרבה. 62) כיוון שאיסורו מדרבנן, "ואין שבות במקדש כלל" (רבינו הלכות קרבן פסח פרק א הלכה ט"ז). 63) שמלאכה גמורה היא האסורה אף במקדש. 64) בדפוס ויניציא חסרה המלה "עבודה". וכתב במעשה רוקח שכוונת רבינו שלא נאמר כיוון שבין השמשות לא היה ראוי לעבודה מסיבת היבלת, לא יוכל לעבוד כל השבת, אלא כיוון שהסיר היבלת מותר לו לעבוד, מכיוון שהייתה יבשה ונפרכת, חשובה כמסולקת מקודם.

ט. הַנּוֹטֵל שְׁעָרוֹ[65] בִּכְלִי, כַּמָּה יִטֹּל וְיִהְיֶה חַיָּב? שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְאִם לִקֵּט לְבָנוֹת מִתּוֹךְ שְׁחֹרוֹת, אֲפִלּוּ אַחַת[66] - חַיָּב[67]. צִפֹּרֶן שֶׁפֵּרְשָׁהּ רֻבָּהּ וְצִיצִין[68] שֶׁל עוֹר שֶׁפֵּרְשׁוּ רֻבָּן[69]: אִם פֵּרְשׁוּ כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמְצַעֲרוֹת אוֹתוֹ - מֻתָּר לִטֹּל אוֹתָן בְּיָדוֹ[70], אֲבָל לֹא בִּכְלִי; וְאִם נְטָלָן בִּכְלִי - פָּטוּר; וְאִם אֵינָן מְצַעֲרוֹת אוֹתוֹ - אֲפִלּוּ בְּיָד אָסוּר. וְאִם לֹא פֵּרְשׁוּ רֻבָּן, אֲפִלּוּ מְצַעֲרוֹת אוֹתוֹ - אָסוּר לְנָטְלָן בְּיָדוֹ; וְאִם נְטָלָן בִּכְלִי - חַיָּב.

65) (מסכת שבת דף צד עמוד ב). 66) שהוא עושה כן כדי שלא יהא נראה כזקן ומקפיד אפילו על אחת (רש"י). 67) ואף בחול אסור משום "ולא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים פרק כב פסוק ה), שדרך הנשים להקפיד על זה (רבינו בהלכות עבודת כוכבים פרק י"ב הלכה י). 68) כעין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הציפורן (רש"י מסכת שבת דף צד עמוד ב). 69) שאז הן קרובות להינתק וכאילו נתלשו כבר. 70) משום צערו לא אסרו חכמים ליטול ביד. ולא גזרו שמא יעשה כן בכלי שמכיוון שפירשו רובן - גם בכלי אינו אסור אלא מדרבנן.

י. הַמְלַבֵּן[71] אֶת הַצֶּמֶר אוֹ אֶת הַפִּשְׁתָּן אוֹ אֶת הַשָּׁנִי[72] וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִמַּה שֶּׁדַּרְכָּן לְהִתְלַבֵּן - חַיָּב. וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? כְּדֵי לִטְוּוֹת מִמֶּנּוּ חוּט אֶחָד אָרְכּוֹ כִּמְלֹא רֹחַב הַסִּיט[73] כָּפוּל, שֶׁהוּא אֹרֶךְ אַרְבָּעָה טְפָחִים.

71) משנה (מסכת שבת דף קו עמוד א) המכבס את הצמר אחרי הגזיזה שיהיה לבן. 72) שמלבנים אותו תחילה לפני צביעתו לאדום. 73) מבואר למעלה בהלכה ז.

יא. הַמְכַבֵּס בְּגָדִים - הֲרֵי הוּא תּוֹלֶדֶת מְלַבֵּן[74], וְחַיָּב. וְהַסּוֹחֵט[75] אֶת הַבֶּגֶד עַד שֶׁיּוֹצִיא הַמַּיִם[76] שֶׁבּוֹ - הֲרֵי זֶה מְכַבֵּס, וְחַיָּב; שֶׁהַסְּחִיטָה מִצָּרְכֵי[77] כִּבּוּס הִיא, כְּמוֹ שֶׁהַהֲגָסָה מִצָּרְכֵי הַבִּשּׁוּל. וְאֵין סְחִיטָה בְּשֵׁעָר[78]. וְהוּא הַדִּין לְעוֹר[79], שֶׁאֵין חַיָּבִין עַל סְחִיטָתוֹ.

74) תוספתא (שבת פרק י) המכבס והסוחט מלאכה אחת. 75) דיני סחיטה ראה להלן בפרק כב הלכה טו. 76) "אמר רבא זרק בגד למים - חייב" (מסכת זבחים דף צד עמוד ב). 77) מקרבת את הליבון, כמו שההגסה מקרבת את הבישול (מרכבת המשנה). 78) (מסכת שבת דף קכח עמוד ב) "שהוא קשה ואינו בולע" (רש"י). 79) (מסכת זבחים דף צד עמוד א).

יב. הַמְנַפֵּץ[80] אֶת הַצֶּמֶר אוֹ אֶת הַפִּשְׁתָּן אוֹ אֶת הַשָּׁנִי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּב. וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? כְּדֵי[81] לִטְוּוֹת מִמֶּנּוּ חוּט אֶחָד אָרְכּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים. וְהַמְנַפֵּץ אֶת הַגִּידִים[82] עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כְּצֶמֶר כְּדֵי לִטְוּוֹת אוֹתָן - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מְנַפֵּץ, וְחַיָּב.

80) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב) מפריד ומנער את הצמר ביד לנקותו מפסולת. 81) כמו למעלה בהלכה ז. 82) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב) ועיין מעשה רוקח.

יג. הַצּוֹבֵעַ[83] חוּט שֶׁאָרְכּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים, אוֹ דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לִטְוּוֹת מִמֶּנּוּ חוּט כָּזֶה - חַיָּב. וְאֵין הַצּוֹבֵעַ חַיָּב עַד שֶׁיְּהֵא צֶבַע הַמִּתְקַיֵּם[84]. אֲבָל צֶבַע שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם כְּלָל, כְּגוֹן שֶׁהֶעֱבִיר סָרָק[85] אוֹ שָׁשָׁר[86] עַל גַּבֵּי בַּרְזֶל אוֹ נְחֹשֶׁת וּצְבָעוֹ - פָּטוּר[87]; שֶׁהֲרֵי אַתָּה מַעֲבִירוֹ לִשְׁעָתוֹ, וְאֵינוֹ צוֹבֵעַ כְּלוּם; וְכֹל שֶׁאֵין מְלַאכְתּוֹ מִתְקַיֶּמֶת בְּשַׁבָּת - פָּטוּר.

83) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב). 84) וכדברי רבינו (להלן פרק יא הלכה ט"ו) לעניין כותב: "אינו חייב עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד... ויכתוב על דבר שמתקיים הכתב עליו" ומקורו בתוספתא (מסכת שבת פרק י"ב): "אינו חייב עד שיכתוב בדבר של קיימא על דבר של קיימא". והביא ב"מגיד משנה" ראייה שכן הדין גם בשאר מלאכות, ממשנה (מסכת שבת דף קב עמוד ב) "זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת - חייב", אבל הר"ן פירש משנה זו (וכן הרע"ב), שכל העושה מלאכה בשבת, שמקיימים אותה כמות שהיא ואין צורך להוסיף עליה, שמלאכתה נגמרה - חייב, ולדבריהם אין משם ראייה לדעת רבינו, ובעל "מגדל עוז" כתב שמקור הרמב"ם הוא מהגמרא (מסכת שבת דף צד עמוד ב): "וחכמים אוסרים (כוחלת) משום שבות" ואינה חייבת משום צובעת כיוון שצבע הכחל אינו מתקיים. 85) צבע צהוב. 86) צבע אדום־בהיר "ומשוח בששר" (ירמי' פרק כב פסוק יד). 87) ודעת הסמ"ג והיראים שכל צבע הרצוי לאדם, אף אם הוא רק לשעה, חייב עליו מן התורה, והביאו ראייה מדברי רב (מסכת שבת דף עה עמוד א): "שוחט משום מה חייב" - משום צובע" (בדם השחיטה), ואף שצבע הדם אינו מתקיים.

יד. הָעוֹשֶׂה עֵין הַצֶּבַע - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת צוֹבֵעַ[88], וְחַיָּב. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן קַנְקַנְתּוֹם[89] לְתוֹךְ מֵי עַפְצָא[90], שֶׁנַּעֲשָׂה הַכֹּל שָׁחֹר; אוֹ שֶׁנָּתַן אִסְטִיס[91] לְתוֹךְ מֵי כַּרְכֹּם[92], שֶׁנַּעֲשָׂה הַכֹּל יָרֹק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? כְּדֵי לִצְבַּע בּוֹ חוּט שֶׁאָרְכּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים.

88) (מסכת שבת דף יח עמוד א) הראב"ד השיג על דבריו, שאינו חייב משום צובע רק אם נגמרה מלאכת צביעה בכך ולא בעושה מי צבע. וב"צפנת פענח" ביאר דברי רבינו, שבאמת במי צבע לא נעשית צביעה, והם רק תערובת צבע, וכוונת רבינו כאן שעל ידי תערובת שני המינים נוצר צבע חדש, וזהו תולדת צובע שעל ידי פעולתו נולד דבר חדש. 89) חומצת הנחושת ששמים בדיו כדי להשחירה. 90) פרי האלון, כעין אגוז קטן, שנותנים אותו בדיו ומעבדים בו עורות. 91) צמח שממנו עושים צבע כחול לצביעת בגדים. 92) זעפרן, צמח בְּצָלִי מצבע כתום שלפרחיו ריח נודף.

טו. הַטּוֹוֶה[93] אֹרֶךְ אַרְבָּעָה טְפָחִים מִכָּל דָּבָר הַנִּטְוֶה

- חַיָּב. אֶחָד הַטּוֹוֶה אֶת הַצֶּמֶר אוֹ אֶת הַפִּשְׁתָּן אוֹ אֶת הַנּוֹצָה אוֹ אֶת הַשֵּׂעָר אוֹ אֶת הַגִּידִין וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הָעוֹשֶׂה אֶת הַלֶּבֶד[94] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טוֹוֶה, וְחַיָּב. וָהוּא, שֶׁיְּלַבֵּד דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לִטְווֹת מִמֶּנּוּ חוּט אֹרֶךְ אַרְבָּעָה טְפָחִים בְּעֹבִי בֵּינוֹנִי.

93) (משנה מסכת שבת דף קה עמוד ב). 94) צמר טרוף וכבוש בלתי ארוג; הראב"ד משיג כאן: "כי מלאכת עשיית הלבד אינה דומה לטווייה לפי שהוא לוקח צמר מלובן ומנופץ, ושוטחו על גבי בגד, ונותן מוך על מוך עד שנעשה עבה, ומטפיחו במים, וכורכו עם הבגד ומהדקו עד שמתחבר ומתקשה ונעשה הלבד ונראה יותר שהוא כמגבן תולדת בונה"; אבל ב"מעשה רוקח" העלה שמלאכת עשיית הלבד דומה למלאכת הטווייה, שהוא מקבץ את החלקים הנפרדים מן הצמר או הפשתים ומחברם יחד - תולדת הטווה.

טז. הָעוֹשֶׂה[95] שְׁנֵי בָּתֵּי נִירִין[96] - חַיָּב. הָעוֹשֶׂה נָפָה[97] אוֹ כְּבָרָה[98], אוֹ סַל אוֹ סְבָכָה[99], אוֹ שֶׁסָּרַג מִטָּה בַּחֲבָלִים[100] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת עוֹשֶׂה נִירִין[101]; וּמִשֶּׁיַּעֲשֶׂה שְׁנֵי בָּתִּים בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - חַיָּב. וְכֵן כָּל הָעוֹשֶׂה שְׁנֵי בָּתֵּי נִירִין בְּדָבָר שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ בָּתִּים בָּתִּים כְּגוֹן אֵלּוּ - חַיָּב.

95) (מסכת שבת דף קה עמוד ב). 96) המכניס חוטי השתי בנירין (המכון של הקנים להעלאת חוטי השתי והורדתם נקרא בשם נירים), שיעלה אחד וירד השני, כדי להכניס חוטי הערב בשתי. 97) רשת עשוייה נקבים קטנים, לנפות הקמח ולנקותו מן הסובין והפסולת. 98) נקביה גדולים משל הנפה. 99) מכסה על הראש, עשוי מעשה רשת. 100) או בתבן ובכל דבר. 101) שבכל הנזכרים נפה וכברה וכו' הוא מותח בראשונה את חוטי האורך - "הַשְּׁתִי" ואחר כך הוא קולע בהם את חוטי "הַעֵרֶב" (הרוחב) וחייב, שכל המתקן שני החוטים במסכת נקרא עושה שני בתי ניר, וכן העושה קליעה של שני בתים בארג חייב, וכן מובא בספרא אחרי פרשה ז: "מניין שלא יכתוב שתי אותיות ולא יארוג שני חוטין ולא יעשה שני בתים בנפה ובכברה תלמוד לומר: מלאכה".

יז. דֶּרֶךְ[102] הָאוֹרְגִין: שֶׁמּוֹתְחִין הַחוּטִין תְּחִלָּה בְּאֹרֶךְ הַיְרִיעָה וּבְרָחְבָּהּ, וּשְׁנַיִם אוֹחֲזִין זֶה מִכָּאן וְזֶה מִכָּאן, וְאֶחָד שׁוֹבֵט בְּשֵׁבֶט[103] עַל הַחוּטִין וּמְתַקֵּן אוֹתָן זֶה בְּצַד זֶה עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה כֻּלָּהּ שְׁתִי[104] בְּלֹא עֵרֶב[105]. וּמִתִּיחַת הַחוּטִין כְּדֶרֶךְ הָאוֹרְגִין, הִיא הַנְּסָכַת הַמַּסֶּכֶת[106]. וְזֶה הַמּוֹתֵחַ נִקְרָא מֵסֵךְ. וּכְשֶׁכּוֹפְלִין אוֹתָהּ וּמַתְחִיל לְהַכְנִיס הַשְּׁתִי בָּעֵרֶב - נִקְרָא אוֹרֵג.

102) (מסכת שבת דף עג עמוד א ודף עה עמוד ב).
103) חובט ומותח את חוטי השתי של האריג שלא יסתבכו בתנועותיהם למעלה ולמטה. 104) חוטי האורך שבאריג הם חוטי היסוד שבהם מכניסים את הערב. 105) חוטי הרוחב שבאריג. 106) מתיחת חוטי השתי כדי להכניס את חוטי הערב.

יח. הַמֵּסֵךְ[107] - חַיָּב. וְהוּא מְלָאכָה מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת. וְהַשּׁוֹבֵט עַל הַחוּטִין עַד שֶׁיִּפְרְקוּ וִיתַקְּנֵם - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מֵסֵךְ. וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? מִשֶּׁיִּתַּקֵּן רֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת. וְכֵן הָאוֹרֵג[108] שְׁנֵי חוּטִין בְּרֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת - חַיָּב. בֵּין שֶׁאֲרָגָן בַּתְּחִלָּה, בֵּין שֶׁהָיָה מִקְצָת הַבֶּגֶד אָרוּג וְאָרַג עַל הָאָרוּג - שִׁעוּרוֹ שְׁנֵי חוּטִין. וְאִם אָרַג חוּט אֶחָד[109] וְהִשְׁלִים בּוֹ הַבֶּגֶד - חַיָּב. אָרַג בִּשְׂפַת[110] הַיְרִיעָה שְׁנֵי חוּטִין בְּרֹחַב שְׁלֹשָׁה בָּתֵּי נִירִין - חַיָּב. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְאוֹרֵג צִלְצוּל[111] קָטָן בְּרֹחַב שְׁלֹשָׁה בָּתֵּי נִירִין.

107) (מסכת שבת דף עה עמוד ב). 108) במשנה (מסכת שבת דף קה עמוד א): "רבי אליעזר אומר, האורג שלושה חוטין בתחילה, ואחת על האריג - חייב (כלומר: בארג שנארגו בו הרבה חוטים מקודם, ויש לו כבר שם אריג, גם בחוט אחד חייב). וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורו שני חוטין". ו"בסוף" אין הכוונה "בסוף" ממש אלא בהמשך האריג, כמבואר להלן. 109) (מסכת שבת דף קד עמוד ב). 110) (מסכת שבת דף קה עמוד א).
111) חגורה.

יט. הַמְדַקְדֵּק[112] אֶת הַחוּטִין וּמַפְרִידָן בְּעֵת הָאַרִיגָה - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת אוֹרֵג. וְכֵן הַקּוֹלֵעַ[113] אֶת הַנִּימִין - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת אוֹרֵג. וְשִׁעוּרוֹ - מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה קְלִיעָה בְּאֹרֶךְ שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת.

112) (מסכת שבת דף צז עמוד ב) "משווה האריגה, כשיש שני חוטים כרוכים זה עם זה משווה אותם במחט" (רש"י).
113) תלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ז) בשם רבי יוחנן: "הקולע שלוש נימין באדם - חייב משום אריג" וזהו בבגד, אבל בשער אין דרך אריגה (תוספות במסכת שבת דף צד עמוד ב).

כ. הַבּוֹצֵעַ[114] שְׁנֵי חוּטִין - חַיָּב. וּבוֹצֵעַ הוּא הַמַּפְרִישׁ אֶת הָאָרוּג. בֵּין שֶׁהוֹצִיא הָעֵרֶב מִן הַשְּׁתִי אוֹ שֶׁהֶעֱבִיר הַשְּׁתִי מֵעַל הָעֵרֶב - הֲרֵי זֶה בּוֹצֵעַ וְחַיָּב. וָהוּא, שֶׁלֹּא יְהֵא מְקַלְקֵל[115], אֶלָּא יִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן. כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין אֵלּוּ שֶׁמְּאַחִין[116] אֶת הַבְּגָדִים הַקַּלִּים בְּיוֹתֵר, שֶׁבּוֹצְעִין וְאַחַר כָּךְ מְאַחִין, וְחוֹזְרִין וְאוֹרְגִין חוּטִין שֶׁבָּצָעוּ, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ שְׁנֵי הַבְּגָדִים אוֹ שְׁנֵי הַקְּרָעִים אֶחָד. וְהַסּוֹתֵר[117] אֶת הַקְּלִיעָה לְתַקֵּן - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹצֵעַ. וְשִׁעוּרוֹ - כְּשִׁעוּר הַבּוֹצֵעַ.

114) (מסכת שבת דף עג עמוד א), הראב"ד כתב: "זה הפירוש נוטה לקורע על מנת לתפור, וכבר הוא שנוי במשנה ואנו מקובלים, בוצע כמו פוצע, והוא לשון חתוך, שחותך ב' חוטים שאחר שהשלים אריגתו, חותך את הארוג מן המשוייר שבמסכת, ואם חתך ממנו שני חוטים, חייב בחתיכה זו". 115) ראה למעלה פרק א הלכה יז.
116) תופרים ומחברים. 117) (מסכת שבת דף קה עמוד א).

יום רביעי י"ז מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) כלל בו ביאור ה' מלאכות הנמנות שלישיות פרק ז [הקושר, המתיר, התופר, הקורע, הבונה, הסותר, המכה בפטיש והצד].

1 **א. הַקּוֹשֵׁר[2] קֶשֶׁר שֶׁל קְיָמָא[3] וְהוּא מַעֲשֵׂה אֻמָּן[4] -**
2 **חַיָּב. כְּגוֹן: קֶשֶׁר הַגַּמָּלִין[5] וְקֶשֶׁר הַסַּפָּנִין[6], וְקִשְׁרֵי**
3 **רְצוּעוֹת מִנְעָל וְסַנְדָּל שֶׁקּוֹשְׁרִין הָרַצְעָנִין בִּשְׁעַת**
4 **עֲשִׂיָּתָן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל הַקּוֹשֵׁר קֶשֶׁר שֶׁל**
5 **קְיָמָא וְאֵינוֹ מַעֲשֵׂה אֻמָּן - פָּטוּר[7]. וְקֶשֶׁר שֶׁאֵינוֹ[8] שֶׁל**
6 **קְיָמָא וְאֵינוֹ מַעֲשֵׂה אֻמָּן - מֻתָּר לְקָשְׁרוֹ לְכַתְּחִלָּה.**

2) משנה, שבת קיא, ב. 3) העומד להתקיים כל זמן קיום החפץ. 4) שהוא קשר חזק ואמיץ כקשרי האומנים. 5) נוקבים לגמל בחטמו, וקושרים בחבל בטבעת שבנקב קשר של קיימא. 6) קשר חזק של חברי הספינה אל התורן. 7) זוהי דעת רבינו. אבל שיטת רש"י, הרא"ש וה'טור' היא, שכל קשר של קיימא אפילו הוא מעשה הדיוט - חייב. 8) בגמרא מובא: "כגון של בני מחוזא", ופירש רש"י: "שהם רחבי לבב, ומקפידים על לבושיהם ונעליהם להיות מכוונים, וקושרים אותו בדוחק, וצריך להתירו ערבית", אבל ב'מרדכי' הביא בשם רבינו פורת, שכל קשר העשוי להתירו בתוך שבעה ימים, הוא קשר שאינו של קיימא ומותר לכתחילה.

7 **ב. כֵּיצַד[9]? נִפְסְקָה לוֹ רְצוּעָה וּקְשָׁרָהּ, נִפְסַק הַחֶבֶל**
8 **וּקְשָׁרוֹ, אוֹ שֶׁקָּשַׁר חֶבֶל בִּדְלִי, אוֹ שֶׁקָּשַׁר רֶסֶן**
9 **בְּהֵמָה[10] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ**
10 **הַקְּשָׁרִים, שֶׁהֵן מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט וְכָל אָדָם קוֹשֵׁר אוֹתָן**
11 **לְקְיָמָא. וְכָל קֶשֶׁר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קְיָמָא, אִם קְשָׁרוֹ קֶשֶׁר**
12 **אֻמָּן - הֲרֵי זֶה אָסוּר.**

9) מה נקרא קשר של קיימא שאינו מעשה אומן? 10) שכל אלו אין דרכו להתירם, ורוצה שיתקיימו כך לעולם, אבל הקשרים אינם מעשה אומן.

13 **ג. קוֹשֶׁרֶת[11] אִשָּׁה מִפִּתְחֵי הֶחָלוּק, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ**
14 **לוֹ שְׁנֵי פְּתָחִים[12]; וְחוּטֵי סְבָכָה[13], אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא**
15 **רָפוּי[14] בְּרֹאשָׁהּ; וּרְצוּעוֹת מִנְעָל וְסַנְדָּל, שֶׁקּוֹשְׁרִין**
16 **אוֹתָן עַל הָרֶגֶל בִּשְׁעַת מַלְבּוּשׁ[15]; וְנוֹדוֹת יַיִן וָשֶׁמֶן,**
17 **אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי אָזְנַיִם[16]; וּקְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר[17],**
18 **אַף־עַל־פִּי שֶׁיְּכוֹלָה לְהוֹצִיא הַבָּשָׂר וְלֹא תַּתִּיר הַקֶּשֶׁר.**
19 **וְקוֹשְׁרִין דְּלִי בִּמְשִׁיחָה[18] אוֹ בְּאַבְנֵט וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[19],**
20 **אֲבָל לֹא בְּחֶבֶל. וְקוֹשְׁרִין לִפְנֵי הַבְּהֵמָה אוֹ בְּרַגְלָהּ**
21 **בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֵּצֵא, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי**
22 **אִסָּרוֹת[20]. וְחֶבֶל[21] שֶׁהָיָה קָשׁוּר בַּפָּרָה[22], קוֹשְׁרוֹ**
23 **בָּאֲבוּס[23]; הָיָה קָשׁוּר בָּאֲבוּס, קוֹשְׁרוֹ בַּפָּרָה. אֲבָל לֹא**
24 **יָבִיא חֶבֶל מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְיִקְשֹׁר בַּפָּרָה וּבָאֲבוּס[24]. וְאִם**
25 **הָיָה חֶבֶל גַּרְדִּי[25] שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ[26] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא**
26 **וְקוֹשֵׁר בַּפָּרָה וּבָאֲבוּס. מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ הַקְּשָׁרִים**
27 **מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט הֵן וְאֵינָן שֶׁל קְיָמָא, אֶלָּא פַּעַם קוֹשֵׁר**
28 **וּפַעַם מַתִּיר, וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לִקְשֹׁר אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה.**
29 **חוּתָלוֹת[27] שֶׁל תְּמָרִים וְשֶׁל גְּרוֹגְרוֹת - מַתִּיר[28]**
30 **וּמַפְקִיעַ[29] וְחוֹתֵךְ[30], וְנוֹטֵל וְאוֹכֵל.**

11) משנה, שבת קיא, ב. 12) שקושרת שפת חלוקה שבימין לכתף שמאל, ושבשמאל בכתף ימין, ואף שיכולה לפשוט בדוחק בלי התרת הקשר, מותר - משום שדרכה להתיר הקשר בכל יום (רש"י). 13) מכסה על הראש, עשוי מעשי רשת. 14) ויכולה להסירה משם בלא התרת הקשר, בכל זאת מותר לה לקשרה, שאשה חסה על שערותיה ותתיר הקשר לפני ההסרה (גמרא, שם). 15) שאלו בוודאי אינם קשר של קיימא, ולא קשר אומן (שם). 16) ויכול להוציא היין בדוחק בהתרת קשר אחד, אין אומרים שהקשר השני ישאר לעולם קשר של קיימא (שם). 17) "דרכם היה לעשות בצד הקדרות נקב כמין דד להוציא ממנו המרק והבשר, וקושרים על פי הקדירה בגד כדי שלא יכנסו בה נמלים, ועל ידי הדחק יכול להוציא כל מה שבקדירה מהדד, ואף־על־פי־כן אין הקשר שעל פי הקדירה קשר של קיימא" ('מעשה רוקח'). 18) חבל דק של פשתים וכדומה. 19) בכל דבר שאינו מבטלו אלא מתירו לאחר שימוש. 20) קשרים. יש שקושרים שני חבלים ברוחב הפתח זה למעלה מזה, ובעת שמוציאים את הבהמה - מתירים את החבל התחתון והיא יכולה לצאת בדוחק, ואין חוששים שמא ישאיר את הקשר השני לתמיד ('מעשה רוקח'). 21) שבת קיג, א. 22) שבוודאי יתיר אותו הקשר. 23) בלי שנותנים בו מספוא לבהמה. 24) שאנו חוששים שקשר אחד ישאר קיים. 25) אורג. 26) עיקר ההיתר הוא מפני שאינו מבטל החבל ואינו קשר של קיימא, אלא שאם היה אסור בטלטול, לא היה אפשר להביא ולקשור מצד איסור טלטול. 27) שבת קמו, א. סלים עשויים מכפות תמרים, ומניחים בתוכם תמרים רעים שיתבשלו (רש"י). 28) ביד, אם הכיסוי קשור בחבל. 29) סותר שרשרות החבל בכלי (רש"י). 30) בכלי.

31 **ד. כֹּל[31] שֶׁרָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה - מֻתָּר לִקְשֹׁר אוֹתוֹ**
32 **בְּשַׁבָּת. לְפִיכָךְ, אִם נִפְסְקָה רְצוּעַת סַנְדָּלוֹ בְּכַרְמְלִית[32]**
33 **- נוֹטֵל[33] גֶּמִי[34] לַח הָרָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, וְכוֹרֵךְ**
34 **עָלָיו, וְקוֹשֵׁר הַגֶּמִי. נִשְׁמְטָה[35] לוֹ רְצוּעַת מִנְעָל**
35 **וְסַנְדָּל, אוֹ שֶׁנִּשְׁמַט רֹב הָרֶגֶל - מֻתָּר[36] לְהַחֲזִיר**
36 **הָרְצוּעוֹת לִמְקוֹמָן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִקְשֹׁר.**

31) שבת קיב, א. 32) מקום שאסור להוציא אליו בשבת מדרבנן, שאינו לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים (להלן פי"ד ה"ד). 33) בגמרא נאמר כי ההיתר הוא רק בכרמלית, שאם יניחנו שם עד אחר השבת יאבד סנדלו, אבל בחצר הנשמרת אסור לקשור את הסנדל, אולם בנוסח כת"י ('מעשה רוקח') חסרה תיבת "ככרמלית", ונראה שדעת רבינו להתיר גם בחצר "כי גנאי הוא לאדם לילך בלא מנעל, והתירו לקשרו משום כבוד הבריות" ('מגן אברהם' סי' שח). 34) סוף, צמח שעושים ממנו חבלים לקשירה. 35) תוספתא שבת פי"ג. 36) מנעלים שלהם היו עשויים

פרקים. ומחוברים על ידי רצועות שמהדק אותן ומרחיבן לפי הצורך, וכשנשמט חלק המנעל שעל רוב הרגל ממקומו, מחזיר ומהדק את המנעל על ידי הרצועות (אליה רבה סי' שיז).

ה. הָעֲנִיבָה[37] - מֵתֶרֶת[38], לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִתְחַלֶּפֶת בִּקְשִׁירָה. לְפִיכָךְ, הַחֵבֶל שֶׁנִּפְסַק - מְקַבֵּץ שְׁנֵי קְצוֹתָיו, וְכוֹרֵךְ עָלָיו מְשִׁיחָה, וְעוֹנֵב עֲנִיבָה.

37) שבת קיג, א. קשר רופף בלי הדק, שקל להתירו. 38) אפילו מהדקה יפה ודעתו שתתקיים כך תמיד ('משנה ברורה' סי' שיז).

ו. מַתָּר[39] לִקְשֹׁר קֶשֶׁר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיָּמָא לִדְבַר מִצְוָה[40], כְּגוֹן שֶׁיִּקְשֹׁר לִמְדֹד שִׁעוּר מִשִּׁעוּרֵי הַתּוֹרָה. נִימַת כִּנּוֹר שֶׁנִּפְסַק[41] - קוֹשְׁרִין[42] אוֹתָהּ[43] בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה[44]. וְלֹא יִקְשֹׁר נִימָא לְכַתְּחִלָּה[45] אֲפִלּוּ בַּמִּקְדָּשׁ.

39) משנה, שבת פכ"ד מ"ה: "מעשה בימי אביו של רבי צדוק, ובימי אבא שאול בן בטנית, שפקקו את המאור (החלון) בטפיח (כלי חרס) וקשרו את המקידה (כלי שתיה) בגמי, לידע אם יש בגיגית (כד גדול) פותח טפח (ומביאה את הטומאה אל הבית), ומדבריהם למדנו: שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת (מדידה וקשירה של מצוה). 40) אם הקשר הוא מעשה אומן שאסור מדרבנן - התירו לצורך מצוה, שאם הוא מעשה הדיוט ואינו של קיימא מותר לכתחילה, ובנוסח אחר: "מותר לקשור קשר של קיימא", והכוונה אם אינו מעשה אומן (רמ"ע מפאנו). 41) מיתר הכינור שנפסק בשבת, ולא יוכלו הלויים להמשיך בשיר שלהם. 42) משנה, עירובין קב, ב. 43) כי מכשירי קרבן דוחים את השבת. 44) מחוץ למקדש. 45) אם נפסק מערב שבת, כי מכשירי מצוה שאפשר לעשותם מערב שבת אין דוחים את השבת (רע"ב).

ז. כָּל קֶשֶׁר[46] שֶׁחַיָּבִין[47] עַל קִשּׁוּרוֹ, כָּךְ חַיָּבִין עַל הֶתֵּרוֹ. וְכָל קֶשֶׁר שֶׁהַקּוֹשֵׁר אוֹתוֹ פָּטוּר, כָּךְ הַמַּתִּיר אוֹתוֹ פָּטוּר. וְכָל קֶשֶׁר[48] שֶׁמֻּתָּר לְקָשְׁרוֹ, כָּךְ מֻתָּר לְהַתִּירוֹ.

46) משנה, שבת קיא, ב: "כשם שהוא חייב על קישורן, כך הוא חייב על היתרן". 47) ב'תוספות' (שבת עג.) כתבו בשם רבינו חננאל, שאינו חייב במתיר אלא על מנת לקשור במקומו קשר של קיימא, כמו שאינו חייב בפותר אלא על מנת לבנות (להלן הל' טו) וכן דעת הרא"ש; ומדברי רבינו יוצא שלא כדעת ר"ח, שהרי אומר: "כך חייבין על התירו", כלומר: כמו שקושר חייב בפעולה אחת, כן המתיר ('מעשה רוקח'). 48) כמבואר בהלכה א.

ח. הַפּוֹתֵל[49] חֲבָלִים מִן הַהוּצִין[50] וּמִן הַחֵלֶף[51], אוֹ מְחוּטֵי צֶמֶר אוֹ מְחוּטֵי פִּשְׁתָּן אוֹ חוּטֵי שֵׂעָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת קוֹשֵׁר, וְחַיָּב. וְשִׁעוּרוֹ - כְּדֵי שֶׁיַּעֲמֹד הַחֶבֶל בִּפְתִילָתוֹ בְּלֹא קְשִׁירָה, שֶׁנִּמְצֵאת מְלַאכְתּוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכֵן הַמַּפְרִיד אֶת הַפָּתִיל - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מַתִּיר, וְחַיָּב. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְקַלְקֵל[52] בִּלְבַד. וְשִׁעוּרוֹ - כְּשִׁעוּר הַפּוֹתֵל.

49) 'ירושלמי' שבת פט"ו ה"א. שוזר. 50) עלה ענף התמר. 51) צמח עשב ארוך כעין פתיל שעושים ממנו מחצלאות. 52) שהוא פטור (למעלה פ"א הי"ז).

ט. הַתּוֹפֵר[53] שְׁתֵּי תְּפִירוֹת - חַיָּב. וְהוּא[54], שֶׁקָּשַׁר[55] רָאשֵׁי הַחוּט מִכָּאן וּמִכָּאן, כְּדֵי שֶׁתַּעֲמֹד הַתְּפִירָה וְלֹא תִּשָּׁמֵט. אֲבָל אִם תָּפַר יָתֵר עַל שְׁתֵּי תְּפִירוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קָשַׁר - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי מִתְקַיֶּמֶת הַתְּפִירָה. וְהַמּוֹתֵחַ[56] חוּט שֶׁל תְּפִירָה בְּשַׁבָּת - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצָרְכֵי הַתְּפִירָה.

53) משנה, שבת עג, א. 54) בגמרא (שם עד.) הקשו: "והא לא קיימא (והרי התפירה אינה מתקיימת, וכל מלאכה שאינה מתקיימת פטור)? אמר רבי יוחנן: והוא שקשרן (כגון שקשר שני ראשי החוטים). 55) ב'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ב) מובא שחייב שתים, משום תופר ומשום קושר; אבל לדעת רבינו (בהלכה א) שאינו חייב רק על קשר אומן, יש לומר שכאן הכוונה לקשר של הדיוט, ולכן אינו חייב רק משום תופר (קובץ). 56) שבת עה, א.

י. הַקּוֹרֵעַ[57] כְּדֵי[58] לִתְפֹּר שְׁתֵּי תְּפִירוֹת עַל מְנָת לִתְפֹּר שְׁתֵּי תְּפִירוֹת - חַיָּב. אֲבָל הַקּוֹרֵעַ לְהַפְסִידָהּ - פָּטוּר[59], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. הַקּוֹרֵעַ בַּחֲמָתוֹ[60] אוֹ עַל מֵת[61] שֶׁהוּא חַיָּב לִקְרֹעַ עָלָיו - חַיָּב, מִפְּנֵי[62] שֶׁמְּיַשֵּׁב אֶת דַּעְתּוֹ בְּדָבָר זֶה וְיָנוּחַ יִצְרוֹ; וְהוֹאִיל וַחֲמָתוֹ שׁוֹכֶכֶת בְּדָבָר זֶה - הֲרֵי הוּא כְּמִתַּקֵּן, וְחַיָּב. וְהַפּוֹתֵחַ[63] בֵּית הַצָּוּאר בְּשַׁבָּת - חַיָּב.

57) משנה, שבת עג, א. 58) שיעור הקריעה כדי שיוכל לתפור שם שתי תפירות. 59) משנה, שבת קה, ב. 60) בכעסו. 61) בברייתא מובא: "על מתו". וכן בנוסח אחר ב'מעשה רוקח', ולפי הנוסח שלנו חייב לקרוע על מת שאינו קרובו, כדעת רבינו (הל' אבל פי"ט הי"א): "כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו, אף־על־פי שאינו קרובו - חייב לקרוע, וכן אדם כשר שמת - הכל חייבין לקרוע עליו". 62) מבואר למעלה פ"ח ה"ח. 63) שבת מח, א: "הפותח בית הצואר (של חלוק) חייב חטאת", שעכשיו גומר את המלאכה ועושה את הבגד ראוי לשימוש וחייב משום מכה בפטיש (רש"י שם, ולהלן הט"ז); ודעת רבינו היא שחיובו משום קורע, ואף שאינו חייב רק בקורע על מנת לתפור? - פירש רבינו אברהם בן הרמב"ם בשם אביו, ש"דרך החייט כשגומר הבגד ומתקן בית הצואר שלו, עד שיהיה ראוי ללבישה, היה משיב המטלית שחתכה ממקום בית הצואר, על בית הצואר, ותופרה תפירת ארעי, כדי שיהא היכר שזה בגד חדש, ובעת שירצה בעל הבגד ללבוש אותו, מסיר אותם החוטים, והשמיענו הרמב"ם שאותה תפירה אף שהיתה רק ארעית, בכל זאת חייב על פתיחתה" ('מעשה רוקח').

יא. הַמְדַבֵּק גְּיָרוֹת אוֹ עוֹרוֹת בְּקוֹלָן[64] שֶׁל סוֹפְרִים

וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת תּוֹפֵר, וְחַיָּב[65]. וְכֵן הַמְפָרֵק[66] נְיָרוֹת דְּבוּקִין אוֹ עוֹרוֹת דְּבוּקִין, וְלֹא נִתְכַּוֵּן[67] לְקַלְקֵל בִּלְבַד[68] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת קוֹרֵעַ, וְחַיָּב.

64) דבק העשוי מקמח. 65) הפותח אגרת חתומה, אינו חייב, שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואף לרבינו המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, כאן פטור, כי אינו מתקן מאומה בגוף הנייר, אלא מקלקל. והתיקון בא מצד אחר - קריאת האגרת (שו"ת 'חכם צבי' סי' לט). 66) דעת רבינו שאם קורע על מנת לתקן, אף אם לא נתכוין על מנת לתפור - חייב, ומה שנאמר במשנה: "הקורע על מנת לתפור", הכוונה שיהיה בקריעה תיקון ולא קלקול, אבל אין צורך שתהיה דוקא על מנת לתפור ('חיי אדם' ו'משנה ברורה'). 67) בנוסח אחר: "ולא נתכוין לקלקל, הרי זה קורע על מנת לתקן" (כ"י אברבנאל). 68) משנה, שבת קב, ב.

יב. הַבּוֹנֶה[69] כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב. הַמַּשְׁוֶה[70] פְּנֵי הַקַּרְקַע בַּבַּיִת[71], כְּגוֹן שֶׁהִשְׁפִּיל תֵּל אוֹ מִלֵּא גֻּמָּא אוֹ גַּיְא[72] - הֲרֵי זֶה בּוֹנֶה, וְחַיָּב. אֶחָד[73] נָתַן אֶת הָאֶבֶן, וְאֶחָד נָתַן אֶת הַטִּיט[74] - הַנּוֹתֵן הַטִּיט חַיָּב. וּבַנִּדְבָּךְ[75] הָעֶלְיוֹן, אֲפִלּוּ הֶעֱלָה אֶת הָאֶבֶן וְהִנִּיחָהּ עַל גַּבֵּי הַטִּיט[76] - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי אֵין מַנִּיחִין עָלֶיהָ טִיט אַחֵר. וְהַבּוֹנֶה עַל גַּבֵּי כֵּלִים[77] - פָּטוּר.

69) שבת עג, ב. 70) אבל בשדה - חייב על אלו משום חורש, ראה למעלה פרק ח' ה"א. 71) חפירה עמוקה. 72) תוספתא שבת פי"ב. 73) באמצע הבנין, שאין האבן מתקיימת בלא טיט, לכן נותן הטיט הוא העיקר. 74) טור אבנים או לבנים בבנין. 75) בנוסח אחר: "הדימוס" ('מעשה רוקח' ותוספתא) טור אבנים בבנין. 76) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? - שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. הדא אמרה (זאת אומרת) בנין על גבי כלים, בנין? אדנים כקרקע הם (ואינו בונה על הכלים)". 77) שבת קלח, א.

יג. הָעוֹשֶׂה[78] אֹהֶל קָבוּעַ[79] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹנֶה, וְחַיָּב. וְכֵן[80] הָעוֹשֶׂה כְּלֵי אֲדָמָה, כְּגוֹן תַּנּוּר וְחָבִית[81] קֹדֶם שֶׁיִּשְׂרְפוּ[82] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹנֶה[83], וְחַיָּב. וְכֵן הַמְגַבֵּן[84] אֶת הַגְּבִינָה - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹנֶה. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּגַבֵּן כִּגְרוֹגֶרֶת[85]. הַמַּכְנִיס[86] יַד הַקְּרֵדֹם בְּתוֹךְ הָעֵץ שֶׁלּוֹ - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹנֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. וְכֵן הַתּוֹקֵעַ[87] עֵץ בְּעֵץ - בֵּין שֶׁתָּקַע בְּמַסְמֵר, בֵּין שֶׁתָּקַע בָּעֵץ עַצְמוֹ עַד שֶׁנִּתְאַחֵד - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹנֶה, וְחַיָּב.

78) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? - שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. ולא לשעה היתה (בנין ארעי)? - אמר רבי יוסי כיון שהיו חונים ונוסעים ע"פ הדיבור, כמי שהוא לעולם" (בנין קבוע). 79) שבת עד, ב. 80) בנוסח אחר: "תנור כיריים וחבית" (דפוס ויניציא). 81) שאם שרפו בכבשן, יש בו גם משום מבשל ומכה בפטיש. 82) ומה שאמרו אין בנין בכלים, הכוונה אם החזיר כלי מפורק לתיקונו, אבל כשעושה את הכלי מחדש - יש בו משום בנין (מגיד־משנה בשם הגאונים). 83) שבת צה, א. 84) שבת, שם. 85) שם, קב, ב. 86) שם, מז, א. 87) שם, קב, ב.

יד. הָעוֹשֶׂה[88] נֶקֶב כָּל שֶׁהוּא בְּלוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לָהֶן הָאוֹרָה[89] - חַיָּב מִשּׁוּם בּוֹנֶה. הַמַּחֲזִיר[90] דֶּלֶת שֶׁל בּוֹר וְשֶׁל דּוּת[91] וְשֶׁל יָצִיעַ[92] - חַיָּב מִשּׁוּם בּוֹנֶה[93].

88) כשהנקב קטן ומשמש רק להכניס אור - חייב משום בונה, כעושה חלון, אבל אם עושה נקב שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל, חייב משום מכה בפטיש שזהו גמר מלאכתו (להלן פכ"א ה"א - פר"ח). 89) עירובין קב, ב. 90) בור שדפנותיו בנויות אבנים. 91) בנין בולט מכותל הבית בפנים או בחוץ. 92) מכיון שהם בנינים בתוך הקרקע - נחשבת גם החזקת דלת כבנין (רש"י). 93) משנה, שבת עג, א.

טו. הַסּוֹתֵר[94] כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב. וְהוּא, שֶׁיִּסְּתֹר עַל מְנָת לִבְנוֹת[95]; אֲבָל אִם סָתַר דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה[96] - פָּטוּר. הַסּוֹתֵר אֹהֶל[97] קָבוּעַ, אוֹ שֶׁפָּרַק עֵץ תָּקוּעַ - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת סוֹתֵר, וְחַיָּב[98]. וְהוּא, שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְתַקֵּן.

94) שבת לא, ב: "סותר על מנת לבנות במקומו - חייב משום סתירה. אמר לו רבה לעולא: מכדי (הרי) כל מלאכות ילפינן להו (לומדים אותם) ממשכן, והתם (שם) סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא (שהיו סותרים אותו בחניה אחת, ונוסעים למקום אחר וחוזרים ומקימים אותו)? אמר לו עולא: כיון שכתוב (במדבר ט, יח): "על פי ה' יחנו", כסותר על מנת לבנות במקומו הוא". 95) כמבואר למעלה פ"א הי"ז. 96) שחייב על עשייתו משום בונה, חייב על סתירתו משום סותר, אם כוונתו לתקן - לבנות במקומו. 97) "שכל מה שיש בו בנין (כמבואר בהלכה יג) יש בו סתירה" (מגיד־משנה). 98) משנה, שבת עג, א.

טז. הַמַּכֶּה[99] בְּפַטִּישׁ[100] הַכָּאָה אַחַת - חַיָּב. וְכָל הָעוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁהוּא גְּמַר מְלָאכָה - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת[101] מַכֶּה בְּפַטִּישׁ, וְחַיָּב. כֵּיצַד? הַמְנַפֵּחַ בִּכְלֵי זְכוּכִית, וְהַצָּר בִּכְלֵי צוּרָה[102], אֲפִלּוּ מִקְצָת הַצּוּרָה, וְהַמְגָרֵד[103] כָּל שֶׁהוּא, וְהָעוֹשֶׂה נֶקֶב כָּל שֶׁהוּא - בֵּין בְּעֵץ, בֵּין בְּמַתֶּכֶת, בֵּין בִּבְנָיָן, בֵּין בְּכֵלִים - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מַכֶּה בְּפַטִּישׁ, וְחַיָּב. וְכָל פֶּתַח[104] שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא - אֵין חַיָּבִין[105] עַל עֲשִׂיָּתוֹ.

99) לדעת רש"י, חייב משום גמר מלאכה, שכן האומן מכה על הסדן בשעת גמר מלאכה, ורבינו חננאל פירש שהאומן מכה בפטיש על הכלי, להשוות עקמימותו, וכן על אבן הבנין להשוותה לחברותיה, ולכן חייב משום גמר מלאכה. 100) שבת עה, ב: "רבה ורבי זירא דאמרי תרוייהו (אמרו שניהם) כל מה שיש בו גמר מלאכה - חייב משום מכה

בפטיש". 101) שבת עה, ב. 102) גירסת ה'מגיד משנה' (להלן פי"א ה"י) "והמגרר" ברי"ש, והוא העושה מעשה בגוף האבן. ואילו "המגרד" בדלי"ת, חותך הוא קרנות היוצאות מהאבן. ועיין שם. 103) שבת קמו, א. 104) משום מכה בפטיש, אבל משום בונה - חייב אף בפחות מזה (ראה למעלה הלכה יד). 105) שבת קז, א.

1 **יז. הַמַּפִּיס[106] שְׁחִין[107] בְּשַׁבָּת כְּדֵי לְהַרְחִיב פִּי הַמַּכָּה,**
2 **כְּדֶרֶךְ שֶׁהָרוֹפְּאִין עוֹשִׂין, שֶׁהֵן מִתְכַּוְּנִין בִּרְפוּאָה**
3 **לְהַרְחִיב פִּי הַמַּכָּה - הֲרֵי זֶה חַיָּב[108] מִשּׁוּם מַכֶּה**
4 **בְּפַטִּישׁ, שֶׁזּוֹ הִיא מְלֶאכֶת הָרוֹפֵא. וְאִם הֶפִיסָהּ**
5 **לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה הַלֵּחָה שֶׁבָּהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[109].**

106) מבקע אותו ככלי ('משנה ברורה' סי' שכח). 107) לדעת רש"י (שבת קז.) חייב משום בונה או מתקן כלי, שריפוי המכה כמתקן כלי. 108) שבמקום צער וחולי, לא גזרו חכמים על מלאכה שאינה צריכה לגופה: ואפילו לשיטת רבינו בפ"א ה"ז שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, כשמפיס להוציא ליחה אין זה גמר מלאכה, ואין בה משום מכה בפטיש ('מגן אברהם' סי' שכח). 109) שבת, קב, ב. "מסתת הוא החרש המיישר המלאכה, ומחליק אותה בכלי הידוע אצלנו" (רבינו בפירוש המשניות).

6 **יח. הַמְסַתֵּת[110] אֶת הָאֶבֶן כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב מִשּׁוּם**
7 **מַכֶּה בְּפַטִּישׁ. הַמְצַדֵּד[111] אֶת הָאֶבֶן בִּיסוֹד הַבִּנְיָן,**
8 **וְתִקְּנָהּ בְּיָדוֹ, וְהוֹשִׁיבָהּ בַּמָּקוֹם הָרָאוּי לָהּ - חַיָּב**
9 **מִשּׁוּם מַכֶּה בְּפַטִּישׁ. הַלּוֹקֵט[112] יְבֵלֶת שֶׁעַל גַּבֵּי**
10 **בְּגָדִים בְּיָדוֹ, כְּגוֹן אִלּוּ הַיְבוּלוֹת[113] שֶׁבִּכְלֵי צֶמֶר -**
11 **חַיָּב מִשּׁוּם מַכֶּה בְּפַטִּישׁ. וָהוּא, שֶׁיַּקְפִּיד עֲלֵיהֶן[114];**
12 **אֲבָל אִם הֶסִירָן דֶּרֶךְ עִסֶּק[115] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.**
13 **הַמְנַעֵר[116] טַלִּית חֲדָשָׁה[117] שְׁחֹרָה כְּדֵי לְנָאוֹתָהּ**
14 **וּלְהָסִיר הַצֶּמֶר הַלָּבָן[118] הַנִּתְלֶה בָּהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֻמָּנִין**
15 **עוֹשִׂין - חַיָּב חַטָּאת. וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד - מֻתָּר[119].**

110) "מושיבה ומצددה עד שמתיישבת בקרקעית יסוד הבנין יפה" (רש"י). 111) שבת עה, ב. 112) קש וקסמים דקים, שנארגו בבגד. 113) שאינו לובש את הבגד עד שמסירן. 114) בלי כוונה. 115) שבת קמז, א. חייב משום מלבן (רש"י) או מכה בפטיש (ר"ח וכסף־משנה). 116) כל זמן שלא נשתמש בה הרבה והיא כחדשה, ואפילו אם נכבסה ('מגן אברהם', 'פרי מגדים' או"ח סי' שב). 117) בנוסח אחר: "ולהסיר הצהוב הלבן" (דפוסי רומי ווינציאה). 118) שלא איכפת לו אם בגדו נקי, ואין לחייבו על ליבון. 119) (שבת עג, א. קו, א.

16 **יט. הַצָּד[120] דָּבָר שֶׁדֶּרֶךְ מִינוֹ לָצוּד אוֹתוֹ - חַיָּב.**
17 **כְּגוֹן: חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים. וָהוּא, שֶׁיְּצוּד אוֹתָן**
18 **לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר צֵידָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁרָדַף**
19 **אַחֲרֵי צְבִי עַד שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבַיִת אוֹ לְגִינָה אוֹ לְחָצֵר,**
20 **וְנָעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁהִפְרִיחַ אֶת הָעוֹף עַד שֶׁהִכְנִיסוֹ**
21 **לְמִגְדָּל, וְנָעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁשָּׁלָה[121] דָּגִים מִן הַיָּם**
22 **בְּתוֹךְ סֵפֶל שֶׁל מַיִם - הֲרֵי זֶה חַיָּב. אֲבָל אִם הִפְרִיחַ**
23 **צִפּוֹר[122] לְבַיִת, וְנָעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁהִבְרִיחַ דָּג וַעֲקָרוֹ**
24 **מִן הַיָּם לִבְרֵכָה שֶׁל מַיִם; אוֹ שֶׁרָדַף אַחַר צְבִי עַד**
25 **שֶׁנִּכְנַס לִטְרַקְלִין רָחָב, וְנָעַל בְּפָנָיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר,**
26 **שֶׁאֵין זוֹ צֵידָה גְּמוּרָה; שֶׁאִם יָבוֹא לְקַחְתּוֹ - צָרִיךְ**
27 **לִרְדֹּף אַחֲרָיו וְלָצוּד אוֹתוֹ מִשָּׁם. לְפִיכָךְ, הַצָּד אַרְיֵה[123]**
28 **- אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ לַכִּפָּה[124] שֶׁלּוֹ שֶׁהוּא נֶאֱסָר**
29 **בָּהּ.**

120) הוציא. 121) שינה רבינו וכתב כאן "ציפור" במקום "עוף", כי בגמרא חילקו בין ציפור דרור לשאר עופות, כי ציפור דרור "שאינה מקבלת מרות", נשמטת מזזית לזזית וקשה לתפסה, ואין בית נחשב לצידה לגבה (הגרי"ב). 122) שבת קו, ב: "אמר שמואל, הצד ארי בשבת - אינו חייב עד שיכניסנו לגורזקי (בית משמר העשוי לו כמין תיבה - רש"י) שלו". 123) חדר צר למשמר וכלא. 124) שבת קו, ב. ביצה כד, א.

30 **כ. כָּל[125] מָקוֹם שֶׁאִם יָרוּץ בּוֹ יַגִּיעַ לַחַיָּה בִּשְׁחִיָּה**
31 **אַחַת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַכְּתָלִים קְרוֹבִין זֶה לָזֶה עַד שֶׁיִּפֹּל**
32 **צֵל שְׁנֵיהֶם לָאֶמְצַע כְּאֶחָד - הֲרֵי זֶה מָקוֹם קָטָן; וְאִם**
33 **הִבְרִיחַ הַצְּבִי וְכִיוֹצֵא בּוֹ לְתוֹכוֹ - חַיָּב. וּמָקוֹם שֶׁהוּא**
34 **גָּדוֹל מִזֶּה, הַמַּבְרִיחַ חַיָּה וָעוֹף לְתוֹכוֹ - פָּטוּר.**

125) משנה, שבת קז, א.

35 **כא. אֶחָד[126] שְׁמֹנָה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה[127] וְאֶחָד**
36 **שְׁאָר[128] שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים שֶׁיֵּשׁ לְמִינָן צֵידָה, הַצָּד**
37 **אֶחָד מִכֻּלָּן - בֵּין לְצָרֵךְ בֵּין שֶׁלֹּא לְצָרֵךְ[129] אוֹ לְשַׁחֵק**
38 **בָּהֶן - חַיָּב, הוֹאִיל וְנִתְכַּוֵּן לָצוּד וָצָד. שֶׁמְּלָאכָה**
39 **שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ - חַיָּב עָלֶיהָ. הַצָּד אֶת הַיָּשֵׁן[130]**
40 **וְאֶת הַסּוּמָא - חַיָּב[131].**

126) ויקרא יא, כט-ל: "החולד, והעכבר, והצב, והאנקה, והכוח, והלטאה, והחומט והתנשמת". 127) כמבואר בפ"ח ה"ט. 128) שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה (מבואר למעלה פ"א ה"ז). 129) בבלי (שבת קו, ב). וב'ירושלמי' (שבת פי"ד ה"א) מובא שזה רק בצבי הישן כש"עינו אחת פקוחה ועינו אחת סתומה", ואי אפשר לצודו מחמת שינה. אבל רבינו נמשך אחר תלמוד בבלי, שלא חלק בין צבי לשאר חיות. 130) שהוא נשמט ממקומו כשבן אדם מתקרב אליו (רש"י). 131) שבת קו, ב. עיין ב'מגיד משנה'.

41 **כב. הַמְשַׁלֵּחַ[132] כְּלָבִים כְּדֵי שֶׁיְּצוּדוּ צְבָאִים וְאַרְנָבִים**
42 **וְכִיוֹצֵא בָהֶן, וּבָרַח הַצְּבִי מִפְּנֵי הַכֶּלֶב, וְהָיָה הוּא**
43 **רוֹדֵף אַחַר הַצְּבִי אוֹ שֶׁעָמַד בְּפָנָיו וְהִבְהִילוֹ עַד**
44 **שֶׁהִגִּיעַ הַכֶּלֶב וּתְפָשׂוֹ - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת הַצָּד, וְחַיָּב[133].**
45 **וְכֵן הָעוֹשֶׂה כַּדֶּרֶךְ הַזּוֹ בְּעוֹפוֹת.**

132) ואם לא עשה בעצמו כלל, רק שיסה את הכלב והכלב תפסו, הרי זו רק צידה מדרבנן ('כלבו'). 133) משנה, שבת קו, ב.

46 **כג. צְבִי[134] שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת, וְנָעַל אֶחָד בְּפָנָיו - חַיָּב[135].**

נְעָלוּהוּ שְׁנַיִם - פְּטוּרִין[136]. אִם אֵין אֶחָד יָכוֹל לִנְעֹל, וּנְעָלוּהוּ שְׁנַיִם - חַיָּבִין[137]. יָשַׁב אֶחָד עַל הַפֶּתַח וְלֹא מִלְּאָהוּ, וְיָשַׁב הַשֵּׁנִי וּמִלְּאָהוּ - הַשֵּׁנִי חַיָּב. יָשַׁב הָרִאשׁוֹן וּמִלְּאָהוּ, וּבָא הַשֵּׁנִי וְיָשַׁב בְּצִדּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁעָמַד הָרִאשׁוֹן וְהָלַךְ לוֹ - הָרִאשׁוֹן חַיָּב, וְהַשֵּׁנִי לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וּמֵתָּר לוֹ לֵישֵׁב בִּמְקוֹמוֹ עַד הָעֶרֶב, וְלוֹקֵחַ הַצָּבִי. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְנוֹעֵל בֵּיתוֹ לְשָׁמְרוֹ[138] וְנִמְצָא צְבִי שָׁמוּר בְּתוֹכוֹ, שֶׁלֹּא עָשָׂה כְּלוּם. נִכְנְסָה לוֹ צִפּוֹר תַּחַת כְּנָפָיו[139] - יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְּרָהּ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, וּמֵתָּר.

134) אף שלא צדהו בידים, סגירת הדלת נחשבת לצידה. 135) כי שנים שעשו מלאכה אחת שכל אחד יכול לעשותה לבדו, פטורים (למעלה פ"א הט"ו). 136) כי "אם אין אחד יכול לבדו לעשות המלאכה עד שיצטרפו שנים, שניהם חייבים" (רבינו שם ה"טז). 137) ולא ידע שיש שם צבי. 138) תחת כנפי כסותו ואינה יכולה לצאת שננעל בפניה, אינו צריך לפתוח לה חלון שתצא אלא מותר לו לשמרה עד שתחשך (רש"י). 139) שבת קו, ב.

כד. הַצָּד[140] צְבִי זָקֵן אוֹ חִגֵּר[141] אוֹ חוֹלֶה[142] אוֹ קָטָן[143] - פָּטוּר. הַמְפָרֵק בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף מִן הַמְּצוּדָה - פָּטוּר[144]. הַצָּד חַיָּה וָעוֹף שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן: אַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין וְיוֹנֵי עֲלִיָּה - פָּטוּר[145]. הַצָּד דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ צֵידָה, כְּגוֹן: חֲגָבִים הַגִּזִּין[146] צְרָעִין וְתַוּשִׁין וּפַרְעוֹשִׁין וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

140) פיסח. 141) לדעת רש"י (שם) אינו פטור אלא בחולה מחמת עייפות, שאינו יכול לברוח ונחשב לנצוד, ורבינו סתם ולא חילק. 142) 'ירושלמי' שבת פי"ד ה"א, ותוספתא שבת פי"ג). וקטן, היינו, שאינו יכול עדיין לרוץ ('המאירי'). 143) תוספתא, שם. שהם נחשבים כניצודים ולא עשה עכשיו מלאכת צידה, אבל אסור מדרבנן. 144) ומותר לכתחילה משום צידה, אבל אסור לעשות כן משום שבעלי חיים מוקצים הן (להלן פכ"ה הכ"ו; 'מעשה רוקח'). 145) מין דבורה. 146) שבת קו, ב.

כה. רְמָשִׁים[147] הַמַּזִּיקִין, כְּגוֹן: נְחָשִׁים[148] וְעַקְרַבִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן מְמִיתִין, הוֹאִיל וְנוֹשְׁכִין - מֻתָּר לָצוּד אוֹתָם בְּשַׁבָּת. וָהוּא, שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְהִנָּצֵל מִנִּשִׁיכָתָן. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כּוֹפֶה כְּלִי עֲלֵיהֶן, אוֹ מַקִּיף עֲלֵיהֶן, אוֹ קוֹשְׁרָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ.

147) בגמרא מובא שאם נזדמנו לו נחש ועקרב בשבת, מצוה להרגם מיד, וכאן כוונת רבינו כשאנו רואין בבירור שאין רודפים אחר האדם לנשכו ('משנה ברורה' סי' שטז).

יום חמישי י"ח מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק אֶחָד עָשָׂר[1]

1) כלל בו ביאור ח' מלאכות הנמנות רביעיות פרק ז [השוחט, המפשיט, המעבד, הממחק, המחתך, הכותב, המוחק והמשרטט].

א. הַשּׁוֹחֵט[2] - חַיָּב. וְלֹא שׁוֹחֵט בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַנּוֹטֵל נְשָׁמָה[3] לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי חַיָּה וּבְהֵמָה וְעוֹף וְדָג וְשֶׁרֶץ, בֵּין בִּשְׁחִיטָה אוֹ בִּנְחִירָה[4] אוֹ בְּהַכָּאָה - חַיָּב. הַחוֹנֵק אֶת הַחַי עַד שֶׁיָּמוּת - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת שׁוֹחֵט. לְפִיכָךְ[5], אִם הֶעֱלָה דָּג מִסַּפֵּל שֶׁל מַיִם[6] וְהִנִּיחוֹ עַד שֶׁמֵּת - חַיָּב מִשּׁוּם חוֹנֵק. וְלֹא עַד שֶׁיָּמוּת, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁיָּבֵשׁ בּוֹ כְּסֶלַע[7] בֵּין סְנַפִּירָיו - חַיָּב, שֶׁעוֹד אֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת. הוֹשִׁיט[8] יָדוֹ לִמְעֵי הַבְּהֵמָה וְדִלְדֵּל[9] עֻבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ - חַיָּב[10].

2) משנה, שבת עג, א. 3) גמרא, שבת עה, א. שוחט משום מה חייב? (במה מצאנו שחיטה במלאכת המשכן), רב אמר משום צובע (שצובע בדם את צואר בית השחיטה, וצביעה היתה מלאכה חשובה במשכן). ושמואל אמר: משום נטילת נשמה (שהוצרכו להרוג או לשחוט אילים מאדמים, תחש וחילזון); מפרשי הרמב"ם הקשו כאן, שהרי מפורש בתלמוד, כי רב סובר שחייב "אף משום צובע", ולפי הכלל שיש לנו (בכורות מט:): "הלכה כרב באיסורין, וכשמואל בדינין", למה לא כתב רבינו שחייב גם משום צובע? - אולם לפי דברי רבינו (פ"ט הי"ג): "אין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים, אבל צבע שאינו מתקיים - פטור", אין בשחיטה דין צובע כלל שהרי צבע הדם אינו מתקיים (אחרונים). 4) המתת החי על ידי דקירה בצואר. 5) שבת קז, ב. 6) שאין בו צידה, שאם הוציא את הדג מן המים - חייב משום צידה ('תוספות' שם, ב. ראה למעלה פ"י הי"ט). 7) כרוחב סלע (רש"י). 8) שבת קז, ב. 9) ניתק את העובר ממקום חיבורו בגוף. 10) משום נטילת נשמה. וכ"ה ברמב"ן בשם רבינו.

ב. רְמָשִׁים[11] שֶׁהֵן פָּרִין[12] וְרָבִין מִזָּכָר וּנְקֵבָה, אוֹ נֶהֱוִין[13] מִן הֶעָפָר, כְּמוֹ הַפַּרְעוֹשִׁין[14], הַהוֹרֵג אוֹתָן - חַיָּב[15] כְּהוֹרֵג בְּהֵמָה וְחַיָּה. אֲבָל רְמָשִׁים שֶׁהֲוָיָתָן מִן הַגְּלָלִים וּמִן הַפֵּרוֹת שֶׁהִבְאִישׁוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּגוֹן תּוֹלָעִים שֶׁל בָּשָׂר וְתוֹלָעִים שֶׁבְּתוֹךְ הַקִּטְנִיּוֹת, הַהוֹרְגָן - פָּטוּר[16].

11) שבת קז, ב. 12) שאינו חייב אלא על הריגת בעלי חיים הדומים לאילים מאדמים, שהשתמשו בעורותיהם במלאכת המשכן שהם פרים ורבים (שם). 13) נבראים, ובפירוש המשניות (שבת פי"ד) כתב רבינו: "ואינו חייב אלא על הנולד מזכר ונקבה". 14) רמש העוקץ ומנתר. 15) זהו לדעת רבינו (פ"א ה"ז) הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לדעת שאר הראשונים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חייב אלא אם הורגם לצורך. 16) כל מקום שנכתב פטור - הרי זה פטור מעונש, אבל אסור לעשות כן מדרבנן (למעלה פ"א ה"ג).

ג. הַמְּפַלֵּה[17] כֵּלָיו[18] בְּשַׁבָּת - מוֹלֵל אֶת הַכִּנִּים

1 וְזוֹרְקָן. וּמֵתָּר[19] לְהַרֵּג אֶת הַכִּנִּים בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
2 מִן הַזֵּעָה.

17) שבת יב, א. 18) מבער כינים מבגדיו. 19) "אסור להרוג את המאכולת בשבת, דברי בית שמאי, ובית הלל מתירין". והלכה כבית הלל בכל מקום.

3 ד. חַיָּה[20] וָרֶמֶשׂ שֶׁהֵן נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין וַדַּאי, כְּגוֹן:
4 זְבוּב שֶׁבְּמִצְרַיִם, וְצִרְעָה שֶׁבְּנִינְוֵה, וְעַקְרָב שֶׁבְּחַדְרֶיךָ[21],
5 וְנָחָשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֹלֶב שׁוֹטֶה בְּכָל מָקוֹם -
6 מֵתָּר לְהוֹרְגָן בְּשַׁבָּת כְּשֶׁיִּרְאוּ[22]. וּשְׁאָר[23] כָּל הַמַּזִּיקִין:
7 אִם הָיוּ רָצִין אַחֲרָיו - מֻתָּר[24] לְהָרְגָן, וְאִם הָיוּ יוֹשְׁבִין
8 בְּמְקוֹמָן אוֹ בּוֹרְחִין מִלְּפָנָיו - אָסוּר[25] לְהָרְגָן. וְאִם
9 דּוֹרְסָן לְפִי תֻּמּוֹ[26] בְּשְׁעַת הִלּוּכוֹ וְהוֹרְגָן - מֻתָּר.

20) שבת קכא, ב. 21) בהגהות הרי"ף, הנוסח: "שבירחו". 22) שסתם מזיקים (ר"ן). 23) "אמר רבי יהושע בן לוי: כל המזיקין (ההורגין) נהרגין בשבת" (שבת קכא:). 24) "תני (שנה) תנא קמי (לפני) רבא בר הונא: ההורג נחשים ועקרבים בשבת, אין רוח חסידים נוחה הימנו (דעתם של חסידים אינה מעורבת עמו, שאין הגון בעיניהם מה שעשה), אמר לו (רבא לתנא) - ואותם חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם (אין רוח חכמים נוחה מאותם החסידים החוששים להרוג נחשים בשבת)". 25) כי אלה אין היזקם מצוי כל כך כמו הראשונים (הר"ן). 26) רש"י פירש: "לא שיעמוד עליו ויהרגנו, אלא שאם היה הולך נחש או עקרב לפניו, אינו צריך להשמט ממנו, אלא דורסו והולך, כי דבר שאינו מתכוין מותר. ואפילו למי שאסר, במקום נזק מותר". אבל הר"ן השיג עליו, כי הלשון "דורסו" משמע אפילו בכוונה, וכאן מותר משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור. ובמקום נזק - מותר לכתחילה. ואמר "לפי תומו", כי אם אפשר לשנות - משנים.

10 ה. הַמַּפְשִׁיט[27] מִן הָעוֹר כְּדֵי לַעֲשׂוֹת[28] קָמִיעַ[29] -
11 חַיָּב. וְכֵן[30] הַמְעַבֵּד מִן הָעוֹר כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קָמִיעַ -
12 חַיָּב. וְאֶחָד הַמּוֹלֵחַ וְאֶחָד הַמְעַבֵּד[31], שֶׁהַמְּלִיחָה מִין
13 עִבּוּד הוּא. וְאֵין עִבּוּד בָּאֳכָלִין[32]. וְכֵן הַמּוֹחֵק מִן
14 הָעוֹר כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קָמִיעַ - חַיָּב. וְאִי זֶהוּ מוֹחֵק? זֶה
15 הַמַּעֲבִיר שֵׂעָר אוֹ הַצֶּמֶר מֵעַל הָעוֹר אַחַר מִיתָה עַד
16 שֶׁיַּחֲלִיק פְּנֵי הָעוֹר.

27) משנה, שבת עה, א. 28) לכסות בו את הקמיע (רע"ב). 29) קלף שכתובים בו שמות ופסוקים לסגולה ולרפואה. 30) השיעור הזה הוא בכל המלאכות הנעשות בעור (מגיד־משנה). 31) שבת עה, ב: "היינו מולח, היינו מעבד" - שמליחה צורך עיבוד היא (רש"י). 32) "רבה בר רב הונא אמר: המולח בשר - חייב משום מעבד. רבא אמר: אין עיבוד באוכלין", והלכה כרבא. וכתבו ה'תוספות' שמכל־מקום אסור למלוח אוכלין מדרבנן, כשמולחם לפני צאתו לדרך ורוצה שיתקיימו לזמן מרובה. אבל לאכלם ביומם - מותר (או"ח סי' שכא).

17 ו. הַמְּפָרֵק דּוּכְסוּסְטוּס[33] מֵעַל הַקְּלָף - הֲרֵי זֶה
18 תּוֹלֶדֶת מַפְשִׁיט, וְחַיָּב. (הַמְּפָרֵק[34] מִן הָעוֹר כְּדֵי
19 לַעֲשׂוֹת קָמִיעַ - חַיָּב.) הַדּוֹרֵס[35] עַל הָעוֹר בְּרַגְלוֹ עַד
20 שֶׁיִּתְקַשֶּׁה, אוֹ הַמְרַכְּכוֹ בְּיָדוֹ וּמוֹשְׁכוֹ וּמַשְׁוֶה אוֹתוֹ,
21 כְּדֶרֶךְ שֶׁהָרַצְעָנִין עוֹשִׂין - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מְעַבֵּד,
22 וְחַיָּב. הַמּוֹרֵט נוֹצָה מִן הָאֶבְרָה[36] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת[37]
23 מוֹחֵק, וְחַיָּב. וְכֵן[38] הַמְמָרֵחַ[39] רְטִיָּה כָּל שֶׁהוּא, אוֹ
24 שַׂעֲוָה אוֹ זֶפֶת, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַמִּתְמָרְחִין, עַד
25 שֶׁיַּחֲלִיק פְּנֵיהֶם - חַיָּב מִשּׁוּם מוֹחֵק. וְכֵן הַשָּׁף[40] בְּיָדוֹ
26 עַל הָעוֹר הַמְּתוּחַ בֵּין הָעַמּוּדִים - חַיָּב מִשּׁוּם מוֹחֵק.

33) "העור אחר שהעבירו שערו, וחילקו אותו בעביו לשנים כמו שהעבדנים עושים עד שיהיו שני עורות, אחד דק הוא שממול השיער נקרא קלף, ואחד שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס" (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ז). 34) כל הפיסקא חסרה בנוסחאות ישנות. 35) ביצה יא, א. 36) כנף העוף. 37) שבת עד, ב: "התולש כנף העור, קוטמו (חותך ראש הנוצה) ומורטו, חייב שלש חטאות: תולש חייב משום גוזז, קוטם חייב משום מחתך, מורט (קצה הנוצה שלצד הגוף) חייב משום ממחק". 38) שבת עה, ב. 39) כתב רבינו נתן בעל 'הערוך': "סיכה, משיחה, טיחה, מריחה, שיעה, ענין אחד הוא". 40) 'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ג): "מה מחיקה היתה במשכן? שהיו שפין את העור על גבי העמוד (כדי להחליק את העור בין העמודים)". ו'בבלי' (שבת עה:): "השף בין העמודים בשבת, חייב משום ממחק". ופירש רש"י: "כגון עמודי אכסדראות העשויות חלונות חלונות, והשף קרקעית הבנין שביניהם כדי שתהא חלקה - חייב משום ממחק", והשיגו עליו ב'תוספות' והר"ן שבענין זה חייב בבית משום בונה (למעלה בפ"י הי"ב), ובשדה משום חורש: ודעת רב'נו כדעת רב האי גאון, שבין העמודים היו מוחקים ושפים את העור לעשותו קלף נקי ומצוחצח ('מעשה רוקח').

27 ז. הַמְּחַתֵּךְ[41] מִן הָעוֹר כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קָמִיעַ - חַיָּב.
28 וָהוּא, שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְמִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ וַיַּחְתֹּךְ
29 בְּכַוָּנָה, שֶׁהִיא מְלָאכָה; אֲבָל אִם חָתַךְ דֶּרֶךְ הֶפְסֵד אוֹ
30 בְּלֹא כַּוָּנָה לְמִדָּתוֹ, אֶלָּא כְּמִתְעַסֵּק אוֹ כְּמְשַׁחֵק - הֲרֵי
31 זֶה פָּטוּר[42]. הַקּוֹטֵם[43] אֶת הַכָּנָף - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת
32 מְחַתֵּךְ, וְחַיָּב. וְכֵן הַמְגָרֵד[44] רָאשֵׁי כְּלוֹנָסוֹת שֶׁל אֶרֶז
33 - חַיָּב מִשּׁוּם מְחַתֵּךְ. וְכֵן כָּל חֲתִיכָה שֶׁיַּחְתֹּךְ
34 חָרַשׂ־עֵץ מִן הָעֵצִים אוֹ חָרַשׂ־מַתֶּכֶת מִן הַמַּתָּכוֹת -
35 חַיָּב מִשּׁוּם מְחַתֵּךְ. הַנּוֹטֵל[45] קֵיסָם[46] שֶׁל עֵץ מִלְּפָנָיו
36 וּקְטָמוֹ[47] לַחֲצִץ[48] בּוֹ שִׁנָּיו אוֹ לִפְתֹּחַ בּוֹ אֶת הַדֶּלֶת -
37 חַיָּב.

41) שבת עד, ב: "אמר רב אשי: אי קפיד אמשחתא (אם מקפיד לחתוך במידה) חייב משום מחתך". 42) כמו שכתוב למעלה "אי קפיד אמשחתא (אם מתכוין למידה) חייב משום מחתך, אבל אם אינו מכוין למידה - אין זו מלאכה. 43) "לאחר שתולש את הנוצה, קוטם ראשו שיהא דק, וראוי להניחו בכר וכסת" (רש"י שבת עד:). 44) הוא החותך ראשי הכלונסאות להרחיקם מהם, ולא

עשה מעשה בגוף הכלונסאות. אבל מסתת או מגרר (לעיל פ"י הט"ז־יח) שעושה מעשה בגוף האבן, אינו חייב אלא משום מכה בפטיש (הקדמת 'מעשה רוקח' שם מפירוש רבינו פרחיה בשם רבינו בפירושו לתלמוד מס' שבת). 45) ביצה לג, א. 46) שאינו ראוי למאכל בהמה. 47) בכלי (עיין מגיד־משנה) כמו בהלכה הקודמת על חרש עץ וחרש מתכת העובדים בכלי. 48) להוציא שירי האוכל מבין השיניים.

1 **ח. כָּל[49] דָּבָר שֶׁהוּא רָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, כְּגוֹן: תֶּבֶן**
2 **וַעֲשָׂבִים לַחִים וְהוּצִין[50] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לְקָטֵם[51]**
3 **אוֹתָן בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן תִּקּוּן כֵּלִים[52]. וּמֻתָּר[53]**
4 **לִקְטֵם[54] עֲצֵי בְשָׂמִים לְהָרִיחַ[55] בָּהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן**
5 **קָשִׁים[56] וִיבֵשִׁין. וּמְפַשְּׁחַ[57] מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, בֵּין**
6 **שֶׁפִּשַּׁח עֵץ גָּדוֹל[58] בֵּין שֶׁפִּשַּׁח עֵץ קָטָן.**

49) ביצה לג, ב. 50) עלי ענף התמר. 51) אפילו בסכין. וגם אם מקפיד על המדה, אין בזה משום מחתך, כיון שהוא ראוי לאוכל (או"ח סי' שכב). 52) ובנוסח אחר: "תיקון כלום" ('מעשה רוקח'). 53) תוספתא שבת פ"ו. 54) לחתוך ביד ולא בכלי. ומוללו בין אצבעותיו כדי להוציא ריחו. 55) אבל לחצוץ בו שיניו - אסור, כמבואר בהלכה שלפנינו. 56) אף שהוא מחתך ומתקן כלי, מכיוון שאינו מתכוון לזה מותר. 57) שובר ענפים תלושים (ביצה לג: ברש"י). 58) ביצה לג, ב: "רבא בר רב אדא ורבין בר רב אדא דאמרי תרווייהו (שניהם אמרו) כד הוינן בי רב יהודה הוי מפשח לן אלותא אלותא" (כשהיינו אצל רב יהודה, היה מסעף בשבילנו מקלות מקלות).

7 **ט. הַכּוֹתֵב[59] שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - חַיָּב. הַמּוֹחֵק כְּתָב עַל**
8 **מְנָת לִכְתֹּב בִּמְקוֹם הַמְּחָק שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - חַיָּב.**
9 **הַכּוֹתֵב אוֹת אַחַת גְּדוֹלָה כִּשְׁתַּיִם[60] - פָּטוּר. מָחַק אוֹת**
10 **אַחַת גְּדוֹלָה וְיֵשׁ בִּמְקוֹמָהּ כְּדֵי לִכְתֹּב שְׁתַּיִם - חַיָּב[61].**
11 **כָּתַב אוֹת אַחַת[62] וְהִשְׁלִים[63] בָּהּ אֶת הַסֵּפֶר - חַיָּב[64].**
12 **הַכּוֹתֵב[65] עַל מְנָת לְקַלְקֵל הָעוֹר - חַיָּב; שֶׁאֵין חִיּוּבוֹ**
13 **עַל מְקוֹם הַכְּתָב, אֶלָּא עַל הַכְּתָב. אֲבָל הַמּוֹחֵק עַל**
14 **מְנָת לְקַלְקֵל - פָּטוּר[66]. נָפְלָה דְיוֹ עַל גַּבֵּי סֵפֶר וּמָחַק**
15 **אוֹתָהּ, נָפְלָה שַׁעֲוָה עַל גַּבֵּי הַפִּנְקָס וּמָחַק אוֹתָהּ, אִם**
16 **יֵשׁ בִּמְקוֹמָהּ כְּדֵי לִכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - חַיָּב.**

59) שבת עג, א. 60) שבת עה, ב. שבקרשי המשכן, שתים היו כותבין אחת בזה ואחת בזה כדי לזווגם, לכן אם כותב פחות משתים, אינו דומה למלאכת המשכן ופטור (רש"י). 61) "שאין מלאכת מחיקה חשובה אלא על מנת לכתוב, והרי יש בה כדי לכתוב שתי אותיות" (רש"י). 62) בנוסח אחר: כתב אות אחת גדולה והשלים ('מעשה רוקח'). 63) שבת קד, ב. 64) משום כותב. ויש אומרים משום מכה בפטיש ('פרי מגדים'). 65) תוספתא שבת פי"ב: "אמר רבי מנחם ברבי יוסי, חומר במוחק מבכותב (בענין אות אחת גדולה), וחומר בכותב מבמוחק (לענין מקלקל). שהכותב לקלקל חייב, והמוחק לקלקל פטור". ובירושלמי פ"ז דשבת ה"ב הובאה להיפך. 66) תוספתא שם. ונראה מזה שאם במחיקה עצמה היה תיקון, כגון היה כתוב שהוא חייב לחבירו או להיפך, וצריך עכשיו למחקו, חייב במחיקה אף שלא היה כדי לכתוב עליו שתי אותיות ('פרי מגדים').

17 **י. הַכּוֹתֵב[67] אוֹת כְּפוּלָה פַּעֲמַיִם, וְהוּא שֵׁם אֶחָד[68],**
18 **כְּמוֹ: דַּד[69], תֵּת, גַּג, רָר, שֵׁשׁ, סָס, חָח - חַיָּב.**
19 **וְהַכּוֹתֵב בְּכָל כְּתָב[70] וּבְכָל לָשׁוֹן - חַיָּב, וַאֲפִלּוּ מִשְּׁנֵי**
20 **סִימָנִיּוֹת[71].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"...והוא שם אחד כמו דד תת גג רר שש סס חח..."

חיוב זה הוא גם כשהתכוון לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה, ואותו מקצת מתקיימת כתיבה במקום אחר, ואפילו לא כתב אלא שתי אותיות כפולות והן שם אחד חייב.

וצריך להבין עניין תמוה, מדוע הפליג הרמב"ם בכל־כך הרבה דוגמאות לאות כפולה שהיא "שם אחד", הרי הדבר ברור לכל, ומה רצה הרמב"ם בהבאת הדוגמאות הרבות. הן אמת שבגמרא גם־כן הובאו חלק מהדוגמאות הנ"ל, אבל ברמב"ם שהוא ספר "הלכות הלכות" אין צריך לזה, וביותר תמוה מה שהוסיף עוד על הדוגמאות שבגמרא - "דד" ו"סס".

עוד צריך להבין, דברי ה'צפנת פענח' ש"כותב אינו חייב רק או שתי אותיות שאינם דומים זה לזה, או אם דומים אם יש בהם איזה משמעות". ועפ"ז ביאר דברי רש"י (שבת ק"ד ע"ב) "נטלו לגג של חי"ת ועשאו שני זיינין" - יהיה חייב רק אם הסופר היה צריך לכך, כי משום כותב אין כאן, דהוה שתי אותיות דומות ואין בו תיבה בפני עצמה. שלכאורה תמוה, והרי שתי זיינין יש בהן משמעות של תיבה בפני עצמה - "לא זז משם" וכד'.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זמנים סי' ג)

67) שבת קג, ב. 68) שיש לו מובן מיוחד. 69) בנוסח אחר: "רר תת גג"; "רר" מלשון "ריר"; חח - טבעת לרסן הבהמה ולמשכה; סס - תולע קטן הנמצא בצמר. 70) של כל אומה ואומה (רבינו בפירוש המשניות שבת פי"ב, ועי' ב'מגן אברהם' סי' שמ). 71) רש"י פירש (שבת קג.): "אחת בדיו ואחת בסיקרא (צבע אדום בהיר)". כנראה שהיה לפניו הנוסח "בשני סממניות", וכן הגיה הב"ח; ורבינו האי גאון פירש שהן אותיות שאינן ידועות בכתב, כגון נונין הפוכות (או ציוני מספרים). ורבינו כתב בפירוש המשניות (שם): "סימניות הם לשון רבים של סימן, והם סימנים שרגילים בני אדם לכתוב: א' שיורה על אחד, וב' שיורה על שנים, בכל לשון ובכל כתיבה".

21 **יא. הַכּוֹתֵב[72] אוֹת אַחַת סָמוּךְ[73] לַכְּתָב, אוֹ כְּתָב עַל**
22 **גַּבֵּי[74] כְּתָב[75]; וְהַמִּתְכַּוֵּן לִכְתֹּב חֵי"ת וְכָתַב שְׁנֵי**
23 **זַיְנֵי"ן[76], וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר אוֹתִיּוֹת; וְהַכּוֹתֵב**
24 **אוֹת אַחַת בָּאָרֶץ[77] וְאוֹת אַחַת בַּקּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי אֵין**
25 **נֶהְגִּין[78] זֶה עִם זֶה; אוֹ שֶׁכָּתַב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בִּשְׁנֵי[79]**

דַּפֵּי פִּנְקָס, וְאֵינָן נֶהְגִּין זֶה עִם זֶה - פָּטוּר. כְּתָבָן בִּשְׁנֵי כָּתְלֵי זָוִית[80] אוֹ בִּשְׁנֵי דַּפֵּי[81] פִּנְקָס, וְהֵן נֶהְגִּין זֶה עִם זֶה - חַיָּב.

72) משנה, שבת קד, ב. 73) שהיתה כתובה אות אחת מאתמול, וכתב אות אחת בצידה ונשלמה התיבה. 74) שהעביר הקולמוס על אותיות הכתובות כבר וחידשן, אף שהכתב נעשה יפה מבתחילה. 75) ודוקא דיו על גבי דיו, אבל אם העביר דיו על גבי סיקרא, חייב שתים - אחת משום כותב ואחת משום מוחק (להלן בהלכה טז). 76) שלא עשה גג המחברן יחד. 77) אות אחת על גבי רצפה ואות אחת על התקרה. 78) אין נקראות יחד. 79) בשני עבריו של הלוח. 80) בזוית שהכתלים נוגעים זה בזה. 81) שכתבן על שני גליונות סמוכים שבספר.

יב. לָקַח[82] גְּוִיל[83] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְכָתַב עָלָיו אוֹת אַחַת בִּמְדִינָה זוֹ, וְהָלַךְ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְכָתַב אוֹת שְׁנִיָּה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת בְּמְגִלָּה אַחֶרֶת - חַיָּב; שֶׁבִּזְמַן שֶׁמִּקְרְבָן נֶהְגִּין זֶה עִם זֶה, וְאֵינָן מְחֻסָּרִין מַעֲשֶׂה[84] לְקְרִיבָתָן.

82) שבת קד, ב: "אמר ר' אמי, כתב אות אחת בטבריה ואות אחת בציפורי חייב, כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה". 83) עור בהמה לאחר שהעבירו שערו, מלחוהו ועיבדוהו נקרא גויל (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ו). 84) רבינו מנמק דין זה שלא תהיה סתירה מהלכה שלמעלה, בכותב אות אחת בארץ ואות אחת בקורה שהוא פטור, ששם מחוסר מעשה לקרבן, וכאן אם יקרבן יחד, מיד יהיו נקראות (בגמרא, שם).

יג. הַכּוֹתֵב[85] אוֹת אַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁקּוֹרִים מִמֶּנָּה תֵּבָה שְׁלֵמָה[86] - פָּטוּר. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁכָּתַב מ, וְהַכֹּל קוֹרִין אוֹתָהּ מַעֲשֵׂר; אוֹ שֶׁכְּתָבָהּ בִּמְקוֹם מִנְיָן, שֶׁהֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב אַרְבָּעִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. הַמַּגִּיהַּ[87] אוֹת אַחַת וְעָשָׂה אוֹתָהּ שְׁתַּיִם, כְּגוֹן שֶׁחִלֵּק גַּג הַחֵי"ת וְנַעֲשָׂה שְׁנֵי זַיְנִי"ן - חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

85) משנה, שבת קד, ב. 86) "כתב אות אחת נוטריקון - חכמים פוטרים"; "עשה סימן נקודה על האות, ועל ידי זה נקראת כתיבה שלימה" (רש"י); וביאור נוטריקון - כתב התישבי - כי בלשון יון ורומי קורים לסופר: נוטארי, ודרכם לכתוב בקצרה, לכן קוראים לסימנים נוטריקון, כלומר דרך סופרים ('מעשה רוקח'). 87) שבת קד, ב. ושם אמרו עוד: "כגון שנטל תגו של דל"ת ועשאו רי"ש", והגיה בזה את הספר, ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר, ודומה לכותב אות אחת והשלים את הספר שחייב (רש"י שבת קד:).

יד. הַכּוֹתֵב בִּשְׁמֹאלוֹ[88] אוֹ לְאַחַר יָדוֹ[89], בְּרַגְלוֹ, בְּפִיו וּבְמַרְפֵּקוֹ[90] - פָּטוּר[91]. אֲטַר[92] שֶׁכָּתַב בִּימִינוֹ, שֶׁהִיא לוֹ כִּשְׂמֹאל כָּל אָדָם - פָּטוּר. וְאִם כָּתַב בִּשְׂמֹאלוֹ - חַיָּב[93]. וְהַשּׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו בְּשָׁוֶה, וְכָתַב בֵּין בִּימִינוֹ בֵּין בִּשְׂמֹאלוֹ - חַיָּב. קָטָן אוֹחֵז בַּקֻּלְמוֹס וְגָדוֹל אוֹחֵז בְּיָדוֹ וְכוֹתֵב - חַיָּב; גָּדוֹל אוֹחֵז בַּקֻּלְמוֹס וְקָטָן אוֹחֵז בְּיָדוֹ וְכוֹתֵב - פָּטוּר[94].

88) משנה, שבת קג, א. 89) "בגב ידו, שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב" (רש"י שבת קד:). 90) פרק החיבור החיצון בין החלק התחתון והחלק העליון של הזרוע, ואחז שם קולמוס וכתב. 91) שאין דרך כתיבה בכך. 92) שאינו שולט ביד ימינו כשאר כל אדם אלא בשמאלו. 93) שבת שם, לפי אוקימתא של אביי בפירוש המשנה שם ששנינו שהכותב בשמאלו חייב. 94) תוספתא שבת פי"ב, כי אנו הולכים אחרי הגורם לכתיבה לחיוב ולפטור.

טו. אֵין הַכּוֹתֵב[95] חַיָּב עַד שֶׁיִּכְתֹּב בְּדָבָר הָרוֹשֵׁם[96] וְעוֹמֵד, כְּגוֹן: דְּיוֹ וּשְׁחוֹר[97] וְסִקְרָא[98] וְקוּמוֹס[99] וְקַנְקַנְתּוֹם[100] וְכִיּוֹצֵא בָהֶם; וְיִכְתֹּב עַל דָּבָר שֶׁמִּתְקַיֵּם הַכְּתָב עָלָיו, כְּגוֹן: עוֹר וּקְלָף וּנְיָר וְעֵץ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם. אֲבָל הַכּוֹתֵב בְּדָבָר שֶׁאֵין רִשּׁוּמוֹ עוֹמֵד, כְּגוֹן מַשְׁקִין[101] וּמֵי פֵרוֹת; אוֹ שֶׁכָּתַב בִּדְיוֹ וְכִיּוֹצֵא בוֹ עַל עֲלֵי יְרָקוֹת וְעַל כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד - פָּטוּר. אֵינוֹ[102] חַיָּב עַד שֶׁיִּכְתֹּב בְּדָבָר הָעוֹמֵד עַל דָּבָר הָעוֹמֵד. וְכֵן אֵין הַמּוֹחֵק חַיָּב עַד שֶׁיִּמְחֹק כְּתָב הָעוֹמֵד מֵעַל דָּבָר הָעוֹמֵד[103].

95) משנה, שבת קד, ב. 96) שרישומו מתקיים. 97) עשן או פיח כבשן המתקיימים. 98) מין עפר אדום שצובעים בו. 99) כופר, שרף היוצא מעץ שמשתמשים בו לדיו. 100) חומצת הנחושת ששמים בדיו להשחירה. 101) שנסחטו מפירות ומשחירים, כמיץ תותים. 102) תוספתא שבת פי"ב, ו'ירושלמי' שבת פי"ב ה"ד: "זה הכלל, אינו חייב אלא אם כתב בדבר של קיימא על דבר של קיימא". 103) כי אינו חייב במוחק אלא על־מנת לכתוב כתיבה מתקיימת.

טז. הַכּוֹתֵב[104] עַל בְּשָׂרוֹ - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹר. אַף־עַל־פִּי שֶׁחֲמִימוּת בְּשָׂרוֹ מַעֲבֶרֶת הַכְּתָב לְאַחַר זְמַן - הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לִכְתָב שֶׁנִּמְחַק. אֲבָל הַמְשָׂרֵט[105] עַל בְּשָׂרוֹ צוּרַת כְּתָב - פָּטוּר. הַקּוֹרֵעַ[106] עַל הָעוֹר כְּתַבְנִית כְּתָב - חַיָּב מִשּׁוּם כּוֹתֵב. הָרוֹשֵׁם[107] עַל הָעוֹר כְּתַבְנִית כְּתָב - פָּטוּר. הַמַּעֲבִיר[108] דְּיוֹ עַל גַּבֵּי סִקְרָא - חַיָּב שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם כּוֹתֵב, וְאַחַת מִשּׁוּם מוֹחֵק. הֶעֱבִיר[109] דְּיוֹ עַל גַּבֵּי דְּיוֹ, וְסִקְרָא עַל גַּבֵּי סִקְרָא, אוֹ סִקְרָא עַל גַּבֵּי דְּיוֹ - פָּטוּר.

104) משנה, שבת קד, ב. 105) שחתך בבשרו צורת אותיות. 106) תוספתא שבת פי"ב. 107) הקורע הוא דבר המתקיים, והרושם דבר שאינו מתקיים. ואינו חייב אלא בדבר המתקיים כמבואר בהלכה הקודמת. 108) גיטין יט, א: "איתמר, המעביר דיו על גבי סיקרא בשבת, רבי יוחנן וריש לקיש אמרו תרוויהו (שניהם) חייב שתים, אחת משום מוחק ואחת משום כותב", וזוהי דעת רבינו: אולם שם מובא עוד: שאל ריש לקיש מרבי יוחנן:

עדים שאין יודעים לחתום (על הגט), מה (הדין) שיכתבו להם בסיקרא ויחתמו עליו בדיו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין גיטין או לא? אמר לו: אינו כתב. אמר לו: הלא לימדתני רבינו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין שבת? אמר לו, וכי מפני שאנו מדמין - נעשה מעשה? ופירש רש"י: "וכי מפני שאנו מחמירים לענין שבת מאומד לבנו, נעשה מעשה להקל? אפילו לענין שבת, בזמן בית המקדש לא הייתי סומך על עצמי להביא חולין לעזרה". מוכח מדברי הגמרא, שרק לחומרא אמרו שהוא כתב, ואיך פסק רבינו בפשטות שהוא חייב? ב'קרבן העדה' ('ירושלמי' גיטין פ"ג) מבאר את דברי הגמרא שלא כרש"י, אלא לענין שבת ודאי שחייב, וכוונת הגמרא שאין לדמות גיטין לשבת. וב'בנין שלמה' מבאר, שבאמת כתב על גבי כתב באופן זה - סיקרא על גבי דיו או להיפך - נחשב כתב ולענין שבת חייב, וגבי גיטין פסול משום שהכתב התחתון חוצץ ופסול משום חציצה. 109) גיטין יט, א.

1 **יז. רוֹשֶׁם[110] - תּוֹלֶדֶת[111] כּוֹתֵב הוּא. כֵּיצַד? הָרוֹשֵׁם**
2 **רְשָׁמִים וְצוּרוֹת בַּכּוֹתֶל וּבְשָׁשַׁר[112] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּדֶרֶךְ**
3 **שֶׁהַצַּיָּרִין[113] רוֹשְׁמִים - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם כּוֹתֵב. וְכֵן**
4 **הַמּוֹחֵק אֶת הָרְשׁוּם לְתַקֵּן - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מוֹחֵק,**
5 **וְחַיָּב. הַמְשַׁרְטֵט[114] כְּדֵי לִכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת תַּחַת**
6 **אוֹתוֹ שִׂרְטוּט - חַיָּב. חָרְשֵׁי הָעֵצִים שֶׁמַּעֲבִירִין חוּט**
7 **שֶׁל סִקְרָא עַל גַּבֵּי הַקּוֹרָה כְּדֵי שֶׁיִּנְסֹר בְּשָׁוֶה - הֲרֵי**
8 **זֶה תּוֹלֶדֶת מְשַׁרְטֵט. וְכֵן הַגַּבָּלִים[115] שֶׁעוֹשִׂים כֵּן**
9 **בָּאֲבָנִים כְּדֵי שֶׁיְּפַצֵּל הָאֶבֶן בְּשָׁוֶה. וְאֶחָד הַמְשַׁרְטֵט**
10 **בְּצֶבַע[116] אוֹ בְּלֹא צֶבַע - הֲרֵי זֶה חַיָּב.**

110) שבת קג, א. 111) אפילו רושם סימן שבדה מעצמו. 112) צבע אדום בהיר. 113) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ג: "הצר צורה, הראשון (שעושה הציור באבר או בדיו) חייב משום כותב, והשני (המעביר הצבע עליו) חייב משום צובע". 114) שבת עה, ב. 115) מסתת אבנים; על הפסוק: "ויפסלו בוני שלמה... והגבלים ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית" (מלכים־א ה, לב) פירש הרד"ק: "הם פוסלי האבן בקו ובמידה... או משרטטים בשרטוט ומשם יפסלו האבן". 116) בנוסח אחר: "באצבע או בלא אצבע" ('מעשה רוקח').

יום שישי י"ט מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) כלל בו ביאור ג' מלאכות אחרונות [המבעיר והמכבה] ואחרונה מהן ההוצאה מרשות לרשות, ועניניה מרובים, עד שהביא הצורך לייחד לה פרקים הרבה. ונתבאר בפרק זה קצת מהותה ומהות תולדותיה.

11 **א. הַמַּבְעִיר[2] כָּל שֶׁהוּא[3] - חַיָּב. וָהוּא, שֶׁיְּהֵא צָרִיךְ**
12 **לָאֵפֶר[4]. אֲבָל אִם הִבְעִיר דֶּרֶךְ הַשְׂחָתָה - פָּטוּר, מִפְּנֵי**
13 **שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. וְהַמַּבְעִיר[5] גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ**
14 **הַשּׁוֹרֵף דִּירָתוֹ - חַיָּב, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מַשְׁחִית;**
15 **מִפְּנֵי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהִנָּקֵם מִשּׂוֹנְאוֹ, וַהֲרֵי נִתְקָרְרָה דַעְתּוֹ**
16 **וְשָׁכְכָה חֲמָתוֹ, וְנַעֲשֶׂה כְּקוֹרֵעַ עַל מֵתוֹ אוֹ בַּחֲמָתוֹ**
17 **שֶׁהוּא חַיָּב, וּכְחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ בִּשְׁעַת מְרִיבָה, שֶׁכָּל אֵלּוּ**
18 **מִתַּקְּנִים הֵן אֵצֶל יִצְרָן הָרָע. וְכֵן הַמַּדְלִיק[6] אֶת הַגֶּפֶר**
19 **אוֹ אֶת הָעֵצִים, בֵּין לְהִתְחַמֵּם בֵּין לְהָאִיר - הֲרֵי זֶה**
20 **חַיָּב. הַמְחַמֵּם[7] אֶת הַבַּרְזֶל כְּדֵי לְצָרְפוֹ[8] בַּמַּיִם[9] - הֲרֵי**
21 **זֶה תּוֹלֶדֶת מַבְעִיר[10], וְחַיָּב.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"המבעיר כל שהוא חייב, והוא שיהא צריך לאפר, אבל אם הבעיר דרך השחתה פטור, מפני שהוא מקלקל".

שיטת אדה"ז בדעת הרמב"ם שגדר מלאכת מבעיר הוא "הוצאת האש או שמרבה האש", "דאע"פ שהמבעיר אינו חייב אא"כ צריך לאפר, אעפ"כ עיקר החיוב אינו משום שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש". ומוכיח זאת ממה שכתב הרמב"ם בסיום הלכה זו: "המחמם את הברזל כדי לצרפו במים, הרי זה תולדת מבעיר וחייב", אע"פ שבחימום הברזל אין שום כליון. וממשיך שכן משמע גם מהדין (שהובא ברמב"ם כאן) "דהמדליק הנר אע"פ שא"צ לאפר חייב".

וצריך להבין, אם כך סובר הרמב"ם, היה לו להתחיל מהדוגמא שהביא אח"כ "המדליק את הנר...כו'" שחמימות ואור הוא צורך הגוף, ומדוע מתחיל מהדוגמא של "צריך לאפר" שהאפר נוצר על־ידי כליון העצים. בפשטות י"ל שהרמב"ם רוצה להדגיש שזה תנאי במלאכת מבעיר שלא יהיה מקלקל, ולכן התחיל בהבערה באופן "שיהא צריך לאפר" כי בזה מודגש יותר שאין כאן שום עניין של השחתה וקלקול, מ"מ הרי סוף־סוף כיון שעיקר החיוב הוא מצד ריבוי האש, היה לו להתחיל תיאור מלאכת מבעיר באופן המתאים למהותה של מלאכה זו.

והביאור על־פי פנימיות העניינים: ל"ט המלאכות שנאסרו בשבת, הן המלאכות שנעשו במשכן, ומזה גופא מובן שאף שהן עבודות של חול, מ"מ בשורשן ומקורן הן בקדושה. מלאכות אלו הן העבודות העיקריות של איש ישראל בעבודתו לקונו לעשות מהעולם דירה ומשכן לה', וכן הוא בפרטי התנאים והגדרים של מלאכות שבת הקובעים מה היא מלאכה שחייבים עליה. יסודם ועיקרם הוא כפי שהן מלאכות בעבודת האדם לקונו. ומהם השתלשל אח"כ למלאכות שבת, שבלי תנאים וגדרים אלו אין היא מלאכה שחייבים עליה בשבת.

מלאכת מבעיר בעבודת ה', עניינה הדלקת נר הנשמה, שיהיה בוער באהבה כרשפי אש לה'. ומבואר ב"תניא" שכשם שאור הנר "מתנענע תמיד למעלה בטבעו משום שחפץ ליפרד מהפתילה ולידבק בשורשו למעלה, אף שעל־ידי־זה לא יאיר כלום למטה, וגם למעלה בשורשו יתבטל אורו במציאות בשורשו... כך נשמת האדם... חפצה

וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשורשה ומקורה בה'", זהו הביאור הפנימי מדוע מלאכת מבעיר היא בכלשהו ואין לה שיעור, כי בעבודת ה' היא התנועה למסירות נפש, ולכן אין בה שיעור כי גם בכלשהו יש כל (האיכות של) נקודת הנפש.

אבל יחד עם זה, בעבודת ה' צריך שכל "מבעיר" יהיה גם צריך לאפרו, כי האפר הוא החלק היותר חומרי שבכל דבר המורכב מארבעה יסודות, ומסביר אדה"ז שכאשר שורפים עץ, הרי שכל ג' היסודות אש רוח ומים שבו "חלפו והלכו להם וכלו בעשן". משא"כ האפר הנשאר, הוא העפר שבו היורד למטה, ואין האש שולטת בו, הוא הנשאר קיים... הוא חומרי יותר מכולן".

תכלית הבערת אש הנשמה היא לא בכדי להיפרד מהגוף אלא שההתעוררות באהבה כרשפי אש תביא בו תוספת חיזוק בעבודת ה' ובקיום המצוות, בהיותו נשמה בגוף כאן בעולם הזה הגשמי. לכן תנאי גדול במלאכת מבעיר הוא שיהיה צריך לאפרו.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ו עמוד 187)

2) כתוב בתורה (שמות פרק לה, פסוק ג): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", ושאלו חכמינו ז"ל (מסכת שבת דף ע עמוד א) "הלא הבערה בכלל הייתה (בכלל ל"ט מלאכות המשכן שנכלל ב"לא תעשה כל מלאכה") ולמה יצאת (נכתבה במיוחד?) - רבי יוסי סובר הבערה ללאו יצאת (שאין חייבין עליה כרת וסקילה כשאר מלאכות אלא עוברים רק על לאו)"; ודעת רבי נתן: "הבערה בכלל כל המלאכות הייתה, ולמה יצאת? להקיש (להשוות) אליה שאר מלאכות, ולומר לך: מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייב עליה בפני עצמה (שהרי יש לה אזהרת לאו בפני עצמה), אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" - שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" - שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף שכולם נלמדו ממקרא אחד, וכך פוסק רבינו: המבעיר כל שהוא חייב, כמו בשאר מלאכות; ובמכילתא (ויקהל) - לפי נוסח הרמב"ן - מובאה דעת רבי יונתן: "שומע אני, יהא רשאי להדליק את הנר, להטמין לו את החמין, ולעשות מדורה בשבת? (ואף שנאמר לא תעשה כל מלאכה, יהיו מותרות כל המלאכות שאדם נהנה מהן לשם עונג שבת, כמו שמותרות מלאכות אוכל נפש ביום טוב) תלמוד לומר: לא תבערו אש ביום השבת, ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר ביום טוב"; וב"ספר המצוות" (מצוה שכב) פירש רבינו: "הזהיר מענוש הגדרים על החוטא ולהעביר הדינין עליהן ביום השבת והוא אמרו: לא תבערו אש וגו' ביום השבת. רצה בזה: שלא יישרף מי שנתחייב שריפה". ולפיכך כתב רבינו שהמבעיר חייב (בניגוד לדעת רבי יוסי שהבערה ללאו יצאה ואין חייבים עליה). 3) רק במבעיר וצריך לאפר חייב בכל שהוא, אבל המבעיר תחת תבשילו לצורך בישול, אינו חייב אלא אם יש בו כדי לבשל ביצה קלה, כמבואר למעלה בפרק ט (מגיד משנה). 4) (מסכת שבת דף קו עמוד ב): "תני רבי אבוה לפני רבי יוחנן, כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר (שהם חייבים אף אם הם מקלקלים), אמר לו רבי יוחנן: הבערה ובישול אינה משנה (לא שנו אותם בבית המדרש לאיסור), ואם תמצי לומר משנה, חובל - בצריך (את הדם) לכלבו ומבעיר - בצריך לאפרו" (שאז נחשבים לתיקון כיוון שצריך את האפר לאיזה צורך). 5) מבואר למעלה פרק שמיני הלכה ז והלכה ח. 6) (מסכת כריתות דף כ עמוד א). 7) (מסכת שבת דף מא עמוד ב). 8) לחסמו ולחזקו כמבואר בהלכה ב. ושם כתב שאם כיבה שלא בכוונת צירוף פטור. וכתב שם המגיד משנה שכל שאינו מתכוון אין ראוי לומר בו "פסיק רישיה ולא ימות" הוא (למעלה פרק א הלכה ו) וליחייב, מפני שכשהוא מתכוון הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכוון אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי ודומה לזה קטימת קיסם (למעלה פרק יא הלכה ז) שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו שיניו אף על פי שראוי לכך בקטימתו - פטור, שכל שהוא מפני תיקון כלי צריך שיתכוון לכך ואם אינו מתכוון פטור. ועיין רמב"ן מסכת שבת דף קיא עמוד ב. 9) אבל אם כדי לעקמו או לתקנו או לעשותו כלי, כבר כתב רבינו למעלה (פרק ט הלכה ו) שחיובו משום מבשל, וכמו שהעיר הראב"ד כאן (מעשה רוקח). 10) לדעת רש"י (מסכת שבת דף מא עמוד ב) חיובו משום מכה בפטיש, שגומר את חסומו בזה; ודעת הראב"ד בהשגה, שצירוף הוא רק מדרבנן, ועיקר חיובו כאן הוא משום מבשל.

ב. הַמְכַבֶּה[11] כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב[12]. אֶחָד הַמְכַבֶּה אֶת הַגֵּר וְאֶחָד הַמְכַבֶּה אֶת הַגַּחֶלֶת שֶׁל עֵץ. אֲבָל הַמְכַבֶּה גַּחֶלֶת שֶׁל מַתֶּכֶת - פָּטוּר[13]. וְאִם נִתְכַּוֵּן לְצָרֵף - חַיָּב; שֶׁכֵּן לוֹטְשֵׁי הַבַּרְזֶל עוֹשִׂים: מְחַמִּים אֶת הַבַּרְזֶל עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה גַּחֶלֶת, וּמְכַבִּין אוֹתוֹ בַּמַּיִם כְּדֵי לְחָסְמוֹ. וְזֶהוּ לְצָרֵף, שֶׁהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ חַיָּב, וְהוּא תּוֹלֶדֶת מְכַבֶּה. וּמֵתָּר[14] לְכַבּוֹת גַּחֶלֶת שֶׁל מַתֶּכֶת[15] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזּוֹקוּ בָּהּ רַבִּים. הַנּוֹתֵן[16] שֶׁמֶן לְתוֹךְ הַגֵּר הַדּוֹלֵק - חַיָּב מִשּׁוּם מַבְעִיר, וְהַמִּסְתַּפֵּק מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּגֵּר - חַיָּב מִשּׁוּם מְכַבֶּה[17].

11) (מסכת שבת דף כט עמוד ב). 12) רבינו סובר (פרק א הלכה ז) כרבי יהודה שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, והמתכוון לכבות "אף על פי שאינו צריך לגוף הכיבוי, ולא כיבה אלא מפני השמן או מפני הכלי או מפני הפתילה, הרי זה חייב". אבל רוב הראשונים - ובכללם הרמב"ן, הרשב"א והטור בשם רבינו חננאל והרי"ף - פסקו כרבי שמעון שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, אם כן אינו חייב בכיבוי רק אם כיבה כדי לעשות פחמין, או כיבוי של הבהוב פתילה להאחיז את האור שיבעיר יפה שאז הוא צריך לגוף הכיבוי. אבל כיבה שלא לצורך הנ"ל - פטור. 13) והטעם דכיבוי גחלת של עץ חייב עליו מן התורה וכיבוי גחלת של מתכת אין חייב עליה אלא מדרבנן, עיקר

דבר זה: כי כל דבר שתחילתו אש וכשיכבה ישתנה לדבר אחר ותעשה פחם זה הוא הכיבוי האסור מדאורייתא, אבל גחלת של מתכת שתחילתה מתכת וכשתכבה היא מתכת כשהייתה בתחילה אין כיבוייה מן התורה לפי שאין זה כיבוי שאין גוף האש נתלית בברזל אלא [ה]ברזל (שהוא) חם היה ועכשיו אחר הכיבוי הוא ברזל צונן הילכך כיבוי [זה] מדרבנן (רבינו פרחיה בפירושו (כתב יד אוקספורד) למסכת שבת דף מב עמוד א בשם רבינו הרמב"ם בפירושו לתלמוד וכן הובא בהקדמת ספר מעשה רוקח). 14) לכתחילה, שבמקום נזק לרבים לא גזרו רבנן. 15) מסכת שבת שם. 16) (מסכת ביצה דף כב עמוד א). 17) משום שעל ידי זה ממהר את הכיבוי (הרא"ש), והתוספות כתבו שזה רק גרם כיבוי ומותר (להלן הלכה ד), אלא הטעם הוא "דבאותה שעה שמסתפק ממנו מכבה קצת ומכסה אורו, שאין אור הנר יפה כשיש מעט שמן בנר".

1 **ג. דְּלֵקָה שֶׁנָּפְלָה בְּשַׁבָּת, הַמְכַבֶּה אוֹתָהּ מִפְּנֵי אִבּוּד**
2 **מָמוֹן - חַיָּב[18]; שֶׁאֵין אִבּוּד מָמוֹן דּוֹחֶה שַׁבָּת, אֶלָּא**
3 **אִבּוּד נְפָשׁוֹת[19]. לְפִיכָךְ, יֵצְאוּ בְּנֵי אָדָם כְּדֵי שֶׁלֹּא**
4 **יָמוּתוּ, וְיַנִּיחוּ הָאֵשׁ תְּלַהֵט, וַאֲפִלּוּ שׁוֹרֶפֶת כָּל דִּירָתוֹ**
5 **כֻּלָּהּ.**

18) לסברת רבינו למעלה שפסק כרבי יהודה, אבל לרוב הפוסקים הסוברים כרבי שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה, אין כאן רק איסור דרבנן. 19) שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, וראה בפרק ב הלכה א. ובמה שכתב רבינו "ואפילו שורפת כל המדינה כולה" כתבו הפוסקים שזה אינו אלא בזמן שישראל על אדמתם, אבל בזמן שהם בין הגויים מותר לכבות דליקה בשבת מפני שיש בה סכנת נפשות שכשהדליקה מתגברת הם חוטפים ושוללים וכשאדם עומד נגדם הורגים אותו (אורח חיים סימן שלד סעיף כז). ויש שכתבו שאפילו אין שם גויים מותר שמא נשאר שם זקן או חולה שאינם יכולים לברוח (משנה ברורה).

6 **ד. מֻתָּר[20] לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה בְּכָל הַכֵּלִים, בֵּין מְלֵאִים**
7 **בֵּין רֵיקָנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר הַדְּלֵקָה. אֲפִלּוּ כְּלֵי**
8 **חֶרֶשׂ חֲדָשִׁים מְלֵאִים מַיִם - עוֹשִׂין מֵהֶן מְחִצָּה,**
9 **אַף־עַל־פִּי שֶׁוַּדַּאי מִתְבַּקְּעִין וּמְכַבִּין; שֶׁגְּרַם כִּבּוּי[21]**
10 **מֻתָּר[22]. וְכוֹפִין קְעָרָה[23] עַל גַּבֵּי הַנֵּר בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא**
11 **תֹּאחַז בַּקּוֹרָה.**

20) (משנה מסכת שבת דף קכ עמוד א). 21) הוא הדין בשאר מלאכות (משנה ברורה סימן שלד). 22) "לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי" (=גרם מותר - מסכת שבת דף קכ עמוד ב). וכתב המרדכי שגרם מותר רק למנוע הפסד, אבל באופן אחר אף גרם אסור. 23) (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

12 **ה. תֵּבָה[24] שְׁדָדָה[25] וּמִגְדָּל[26] שֶׁאָחַז בָּהֶן הָאוּר - מֵבִיא**
13 **עוֹר גְּדִי[27], וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁאֵין הָאוּר מְלַהֶטֶת**
14 **אוֹתָן, וּפוֹרְשׁוֹ עַל הַקְּצָה שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׂרַף, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
15 **תַּעֲבֹר שָׁם הָאֵשׁ[28].**

24) (משנה מסכת שבת דף קכ עמוד א). 25) תיבה קטנה (פירוש המשניות לרמב"ם). 26) תיבה גבוהה הנפתחת מן הצד ושמים בה דברים לשמירה. 27) "תועלת פריסת עור של גדי - כי הוא יתחרך ולא יתלהב וימנע האש מהגיע אל העץ" (פירוש המשניות). 28) [דברי רבינו צריכים עיון שהרי כבר כתב למעלה בהלכה ד שגרם כיבוי מותר וכל שכן שמותר לעכב הדליקה ולמה הוצרך להביא הלכה זו].

16 **ו. טַלִּית[29] שֶׁאָחַז בָּהּ הָאוּר - פּוֹשְׁטָהּ וּמִתְכַּסֶּה בָּהּ,**
17 **וְאִם כָּבְתָה - כָּבְתָה[30]. וְכֵן סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁאָחַז בּוֹ הָאוּר**
18 **- פּוֹשְׁטוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ, וְאִם כָּבָה - כָּבָה. וְנוֹתְנָן[31] מַיִם**
19 **מִן הַצַּד שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְּלָה בּוֹ הָאוּר, וְאִם כָּבְתָה -**
20 **כָּבְתָה. שָׁכַח[32] נֵר דָּלוּק עַל גַּבֵּי טַבְלָא - מְנַעֵר[33] אֶת**
21 **הַטַּבְלָא וְהוּא נוֹפֵל, וְאִם כָּבָה - כָּבָה. אֲבָל הִנִּיחוֹ**
22 **מִבָּעֵרֶב, אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּבָה - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ[34].**

29) (תוספתא מסכת שבת פרק י"ד). 30) שגרם כיבוי מותר. 31) (מסכת שבת דף קכ עמוד א). 32) (מסכת שבת דף קכ עמוד ב). 33) הראשונים הקשו: הרי כשמנער נשפך השמן, ורבינו כתב למעלה שהמחסר שמן מן הנר חייב משום מכבה, וגם אם אינו מתכוון לזה הרי זה "פסיק רישיה" (ראה בפרק א)? אולם לדעת רבינו נתן בעל הערוך, שפסיק רישיה שלא ניחא לו (שאינו נהנה מהדבר) מותר, גם כאן מותר לנער שהרי אינו נהנה מהשמן. ויש אומרים שכאן מדובר בנר של שעווה, או בנר שכלה שמנו. 34) "אמרי דבי רבי ינאי: לא שנו אלא בשוכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר אסור" (הטבלא נעשתה בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלה כדי לנערה - רש"י מסכת שבת דף קכ עמוד ב).

23 **ז. נָכְרִי[35] שֶׁבָּא לְכַבּוֹת - אֵין[36] אוֹמְרִים לוֹ 'כַּבֵּה'**
24 **וְ'אַל[37] תְּכַבֶּה', מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עָלֵינוּ. אֲבָל קָטָן**
25 **שֶׁבָּא לְכַבּוֹת - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה עוֹשֶׂה**
26 **עַל דַּעַת אָבִיו[38]; אֲבָל מִדַּעַת עַצְמוֹ - אֵין בֵּית־דִּין**
27 **מְצַוִּין[39] לְהַפְרִישׁוֹ. וּבִדְלֵקָה הִתִּירוּ לוֹמַר[40]: כָּל**
28 **הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מַפְסִיד.**

35) (משנה מסכת שבת דף קכא עמוד א). 36) ש"אמירה לנכרי שבות", כמבואר למעלה פרק ו הלכה א. 37) אין צריך לומר לו אל תכבה, כי הנכרי עושה על דעת עצמו להנאת עצמו, בדעתו שלא יפסיד אם יעשה. 38) שיודע להבחין שהכיבוי הזה נוח לאביו ועושה בשבילו. (מסכת שבת שם). 39) (מסכת יבמות דף קיד עמוד א) מעשה ברבי יצחק בר ביסני שאבדו לו מפתחות בית המדרש ברשות הרבים, בא לפני רבי פדת (לשאול מה לעשות בשבת) אמר לו: הנהג לשם תינוק ותינוקת שישחקו שם וימצאו המפתחות ויביאו לך, שמע מינה: "קטן אוכל נבלות אין בית דין מְצַוִּין להפרישו". ובמכילתא דרבי ישמעאל (תשא) מובא: "לדעת כי אני ד' מקדשכם, למה נאמר? - לפי שהוא אומר ושמרו בני ישראל את השבת, שומע אני אפילו חרש שוטה וקטן, תלמוד לומר לדעת כי אני ד' - לא אמרתי אלא במי שיש לו דעת". 40) בפני הגויים (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ח. הוֹצָאָה[41] וְהַכְנָסָה[42] מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת - מְלָאכָה מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת הִיא. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁדָּבָר זֶה עִם כָּל גּוּפֵי תּוֹרָה מִפִּי מֹשֶׁה מִסִּינַי נֶאֱמְרוּ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּתּוֹרָה: אִישׁ וְאִשָּׁה אַל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ, וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא; הָא לָמַדְתָּ[43], שֶׁהַהֲבָאָה - מְלָאכָה קוֹרֵא אוֹתָהּ[44]. וְכֵן לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[45], שֶׁהַמַּעֲבִיר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מִתְּחִלַּת אַרְבַּע[46] לְסוֹף אַרְבַּע - הֲרֵי הוּא כְּמוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, וְחַיָּב.

41) (מסכת שבת דף צו עמוד ב) ובירושלמי (פרק א הלכה א) "מניין שהוצאה קרוייה מלאכה? וכו' - וייכלא העם מהביא, נמנע העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים... וכשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים, כך נמנעו הגזברים מלקבל לידם ולהכניס ללשכה. 42) בגמרא שם אמרו: "מצינו הוצאה (איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים). הכנסה (מרשות הרבים לרשות היחיד) מניין? - סברא הוא, מכדי (הרי) מרשות לרשות הוא, מה לי מוציא מה לי מכניס". אבל קשה שהרי אמרו שם: "הכנסה תולדה" ומדברי רבינו נראה שהכנסה אב. אולם בכתב יד התימנים חסרה כאן המלה "והכנסה" (וכן נראה במגיד משנה). 43) (מסכת שבת דף צו עמוד ב). 44) כשיטת רבינו חננאל בפירוש הסוגיא במסכת שבת שם, ולא גורסים: "וממאי דבשבת קאי וכו'". ואף שמלאכת הוצאה הייתה במשכן כשאר מלאכות, כמבואר בברייתא (מסכת שבת דף מט עמוד ב): "אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה הייתה במשכן, הם זרעו ואתם אל תזרעו... הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים" וכל מלאכה שהייתה במשכן חייבים עליה, אף שאין לנו רמז בכתוב? - הוצאה שאני (שאינה דומה לשאר המלאכות), שהיא "מלאכה גרועה" ואין השכל מחייב שתיחשב מלאכה, ולכן הביאו ראייה מהכתוב שהיא מלאכה האסורה בשבת כשאר מלאכות (תוספות מסכת שבת דף ב עמוד א) וראה למעלה בפרק ז. 45) דבר שלא נכתב בתורה, אלא שחכמינו ז"ל שמעו וקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו עליו השלום, והוא הנקרא "הלכה למשה מסיני" ("ספר המאור" - הוצאת ראשונים דף כז עמוד א). 46) (מסכת שבת דף צז עמוד א).

ט. אֵין הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת חַיָּב עַד שֶׁיּוֹצִיא כְּשִׁעוּר[47] הַמּוֹעִיל מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד[48] לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיַעֲקֹר[49] מֵרְשׁוּת זוֹ וְיַנִּיחַ בִּרְשׁוּת שְׁנִיָּה. אֲבָל[50] אִם עָקַר וְלֹא הִנִּיחַ, אוֹ הִנִּיחַ וְלֹא עָקַר, אוֹ שֶׁהוֹצִיא פָּחוֹת[51] מִכַּשִּׁעוּר - פָּטוּר. וְכֵן[52] הַמַּעֲבִיר מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲקֹר כַּשִּׁעוּר מִצַּד זֶה וְיַנִּיחֶנּוּ מִצַּד אַחֵרֶת.

47) להלן פרק י"ח מבוארים שיעורי ההוצאה בשבת. 48) ראה להלן פרק י"ד הלכה א על מהות הרשויות. 49) ראה להלן בפרק י"ג הלכות א ו-ב דיני עקירה והנחה. 50) (משנה ראשונה במסכת שבת דף ב עמוד א). 51) (משנה במסכת שבת דף צג עמוד ב). 52) (מסכת שבת דף ה עמוד ב).

י. הַזּוֹרֵק[53] מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת אוֹ הַמּוֹשִׁיט - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מוֹצִיא, וְחַיָּב[54]. וְכֵן הַזּוֹרֵק אוֹ הַמּוֹשִׁיט בְּיָדוֹ מִתְּחִלַּת אַרְבַּע[55] לְסוֹף אַרְבַּע - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מוֹצִיא, וְחַיָּב. וְהַזּוֹרֵק כִּלְאַחַר יָד[56] - פָּטוּר.

53) (משנה במסכת שבת דף צו עמוד א). 54) שכך הייתה עבודת הלויים כשהלכו אחר עמוד הענן ופרקו את המשכן (רש"י). 55) (מסכת שבת דף צו עמוד ב): "גמרא גמירי לה" - והיא הלכה למשה מסיני. 56) "שלא כדרך זריקה כגון מכתפיו ולאחוריו" (רש"י מסכת שבת דף קנג עמוד ב).

יא. הַמּוֹצִיא[57] מִקְצָת הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת מִשְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת אֵלּוּ[58] לִרְשׁוּת שְׁנֵיָּה[59] - פָּטוּר, עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הַחֵפֶץ כֻּלּוֹ מֵרְשׁוּת זוֹ לִרְשׁוּת זוֹ. קֻפָּה שֶׁהִיא מְלֵאָה חֲפָצִים, אֲפִלּוּ מְלֵאָה חַרְדָּל[60], וְהוֹצִיא רֻבָּהּ מֵרְשׁוּת זוֹ לִרְשׁוּת זוֹ - פָּטוּר, עַד שֶׁיּוֹצִיא[61] אֶת כָּל הַקֻּפָּה. וְכֵן כָּל הַדּוֹמֶה לָזֶה. שֶׁהַכְּלִי מֵשִׁים כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּחֵפֶץ אֶחָד[62].

57) משנה במסכת שבת דף צא עמוד ב). 58) רשות היחיד ורשות הרבים שנזכרו בהלכה ט. 59) מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד. 60) שיש הרבה מהחרדל כבר בחוץ. 61) בפעם אחת, אבל אם אחר שהניח הקופה מקצתה ברשות זו ומקצתה ברשות זו, עקרה וגמר להוציאה אינו חייב, לפי שלא הייתה בשעת עקירה שנייה הוצאה בבת אחת ("מגיד משנה"). 62) רבינו פסק כרבי יוחנן שם, הסובר "אגד כלי שמו אגד" - ונחשבים כל הדברים המונחים בכלי כאילו הם דבר אחד, מפני שהכלי מאגדם יחד, ואף אם יצאו החפצים שבכלי לרשות השנייה, אינו חייב עד שהכלי עצמו יצא כולו לרשות שנייה.

יב. הַמּוֹצִיא[63] - בֵּין[64] בִּימִינוֹ, בֵּין בִּשְׂמֹאלוֹ, בֵּין בְּתוֹךְ חֵיקוֹ, אוֹ שֶׁיָּצָא בְּמָעוֹת צְרוּרִין לוֹ בִּסְדִינוֹ[65] - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמּוֹצִיאִין. וְכֵן הַמּוֹצִיא עַל כְּתֵפוֹ - חַיָּב, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַמַּשָּׂאוֹי לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; שֶׁכֵּן[66] הָיָה מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת בַּמִּשְׁכָּן לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ, וְכָל הַמְּלָאכוֹת מִמִּשְׁכָּן לוֹמְדִין אוֹתָן[67].

63) (משנה במסכת שבת דף צב עמוד א). 64) בתלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ג): "כתוב (במדבר פרק ד, פסוק טז): "ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה", שמן המאור - בימינו וקטורת הסמים - בשמאלו, ומנחת התמיד של יום תלוייה בזרועו". 65) (ברייתא במסכת שבת דף קמז עמוד א). 66) ואוויר רשות הרבים אינו כרשות הרבים אלא עד עשרה טפחים, ולמעלה מזה הוא מקום פטור (להלן פרק

יג. אֲבָל הַמּוֹצִיא[68] לְאַחַר יָדוֹ, בְּרַגְלוֹ בְּפִיו[69] וּבְמַרְפֵּקוֹ, בְּאָזְנוֹ וּבִשְׂעָרוֹ, וּבְכִיס שֶׁתָּפוּר בְּבִגְדוֹ וּפִי הַכִּיס לְמַטָּה[70], בֵּין בֶּגֶד לְבֶגֶד, בְּפִי בִגְדוֹ, בְּמִנְעָלוֹ וּבְסַנְדָּלוֹ - פָּטוּר, שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמּוֹצִיאִין.

68) (משנה במסכת שבת דף צב עמוד א). 69) בדבר שאינו אוכל, אבל בדבר שהוא אוכל חייב אף אם הוציאו בפיו, וכן הוא במסכת שבת דף קב עמוד א ("מגיד משנה"). 70) אף אם הכיס צר שאין החפץ נופל ממנו פטור, שאין דרך הוצאה בכך.

יד. הַמּוֹצִיא[71] מַשֹּׂאוֹי עַל רֹאשׁוֹ: אִם הָיָה מַשֹּׂאוֹי כָּבֵד, כְּגוֹן שַׂק מָלֵא אוֹ תֵּבָה וּמִגְדָּל וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁהוּא מֵשִׂים עַל רֹאשׁוֹ וְתוֹפֵשׂ בְּיָדוֹ - חַיָּב; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַמּוֹצִיאִין, וְנִמְצָא כְּמוֹצִיא עַל כְּתֵפוֹ אוֹ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם לָקַח חֵפֶץ קַל, כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ בֶּגֶד אוֹ סֵפֶר אוֹ סַכִּין עַל רֹאשׁוֹ וְהוֹצִיאוֹ, וְהוּא אֵינוֹ אוֹחֵז בְּיָדוֹ[72] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמּוֹצִיאִין; שֶׁאֵין דֶּרֶךְ רֹב הָעוֹלָם לְהוֹצִיא הַחֲפָצִין מֻנָּחִין עַל רָאשֵׁיהֶם. הַמַּעֲבִיר[73] חֵפֶץ מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֶעֱבִירוֹ לְמַעְלָה מֵרֹאשׁוֹ - חַיָּב.

71) (מסכת שבת דף צב עמוד א) "אמר רבי חייא: המוציא משאוי על ראשו בשבת חייב, שכן אנשי הוצל עושין כן - וכי הוצל רובא דעלמא (רוב העולם)? אלא כך אמרו: המוציא משאוי על ראשו פטור, ואם תמצא לומר: אנשי הוצל עושין כן? - בטלה דעתם אצל כל אדם" וסובר רבינו, שמשא כבד דרך כל אדם להוציא ואם תופסו בידו חייב, ומשא קל פטור אם הוציאו על ראשו, ועיין בתלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק י הלכה ג. 72) כלומר: אין המשאוי בידו, ואילו "ותופש בידו" שלמעלה פירושו שהמשאוי על ראשו (לחם משנה). 73) (מסכת שבת דף ט עמוד א) "אמר רבא: המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, והעבירו דרך עליו חייב"; אבל הראב"ד פירש באופן אחר, שהאדם עומד במקומו ונוטל חפץ מצד ימינו ונותנו בצד שמאלו.

טו. מֵתֶר[74] לְאָדָם לְטַלְטֵל[75] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדָּן, וְיֵשׁ לוֹ לְטַלְטֵל בְּכָל הַמְּרֻבָּע הַזֶּה. וּבְאַמָּה שֶׁלּוֹ[76] מוֹדְדִין. וְאִם הָיָה נָגֵשׁ בְּאִיבְרָיו - נוֹתְנִין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת כְּבֵינוֹנִיּוֹת[77] שֶׁל כָּל אָדָם. וּמִפִּי הַקַּבָּלָה אָמְרוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה "שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו"[78] - שֶׁלֹּא יְטַלְטֵל חוּץ לְמְרֻבָּע זֶה; אֶלָּא בִּמְרֻבָּע זֶה, שֶׁהוּא כְּמִדַּת אֹרֶךְ אָדָם כְּשֶׁיִּפְשֹׁט יָדָיו וְרַגְלָיו, בּוֹ בִּלְבַד יֵשׁ לְטַלְטֵל.

74) ראה להלן פרק י"ג הלכה י. 75) משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב "ומטלטל ברשות הרבים - ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות", הרי שמותר לטלטל ברשות הרבים בתוך ארבע אמות (וכן נראה במסכת שבת דף ח עמוד א). ואילו להוציא חוץ מארבע אמות על ידי טלטול פחות פחות מארבע אמות לא התירו אלא במי שהחשיך (להלן פרק כ הלכה ז). ועיין ראב"ד ומגיד משנה באורח חיים סימן שמט סעיף קטן א. 76) ואם היה האיש הזה ארוך ביותר, ד' אמותיו גדולות משל שאר בני אדם. 77) אמה בת שישה טפחים, כמבואר להלן פרק י"ז הלכה ל"ו. 78) (מסכת עירובין דף מח עמוד א ובמכילתא) ישיבת כל איש ביום השבת תהיה כשיעור "תחתיו" - אורך כל גופו שהוא שלוש אמות, ועוד אמה כדי לפשוט ידיו ורגליו, ובשיעור זה יכול אדם לטלטל חפצים ממקום למקום (אורח חיים סימן שמט).

טז. הָיוּ[79] שְׁנַיִם[80], מִקְצָת אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל זֶה לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל זֶה - מְביאִין וְאוֹכְלִין בָּאֶמְצַע. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא זֶה מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה, וְהָאֶמְצָעִי מְבֻלָּע[81] בֵּינְתַּיִם - הוּא מֵתֶר עִמָּהֶן וְהֵן מֻתָּרִין עִמּוֹ, וּשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים אֲסוּרִים[82] זֶה עִם זֶה.

79) משנה (מסכת עירובין דף מה עמוד א). 80) שכל אחד יש לו מאכל מונח בד' אמותיו, וביניהם יש הפסק שש אמה, נמצא ששתי אמות של כל אחד, מובלעות אלו בתוך אלו. 81) שהוא עומד באמצע שמונה האמות, ועל ידו מונח מאכל, ונמצא ארבע אמותיו מובלעות בתוך שניהם. 82) שלא יוציאו חוץ לארבע אמות.

יז. לְפִיכָךְ[83] מֻתָּר[84] לְאָדָם לַעֲקֹר חֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וְלִתְּנוֹ לַחֲבֵרוֹ שֶׁעִמּוֹ בְּתוֹךְ[85] אַרְבַּע אַמּוֹת, וְכֵן חֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ הָאַחֵר שֶׁבְּצִדּוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַחֵפֶץ הוֹלֵךְ כַּמָּה מִילִין[86] בְּשַׁבָּת - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן לֹא טִלְטֵל אֶלָּא בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ.

83) שמותר לטלטל חפץ ברשות הרבים תוך ארבע אמות. 84) משנה (מסכת עירובין דף צה עמוד א). 85) אם הוא בתוך רשות אחת, אבל אסור להוציאו מרשות אחת ולהעבירו לרשות אחרת אף בתוך ארבע אמות, שאז הוא מוציא מרשות לרשות ואפילו לכרמלית אסור. "על כן קראתי תגר, על מה שראיתי באיזה קהילות בשבת, שנותנים ספר תורה לבית הכנסת והולכים דרך הרחוב בפחות מארבע אמות, ועושים איסור במה שמוציאים מן הבית לרחוב, שלזה לא מועילה הושטה" (טורי זהב סימן שמט). 86) ואף שאסור להוליך חפץ יותר ממה שלבעליו מותר ללכת, דעת רבינו כרבי יוחנן בן נורי שחפצי הפקר קונים שביתה במקומם (ראה להלן בהלכות יום טוב פרק ה הלכה י).

יח. הוֹאִיל[87] וְיֵשׁ לוֹ לָאָדָם לְטַלְטֵל בְּכָל הַמְּרֻבָּע שֶׁהוּא אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, נִמְצָא מְטַלְטֵל בְּאֹרֶךְ אֲלַכְסוֹנוֹ שֶׁל מְרֻבָּע זֶה חָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׁלֹשָׁה

חֲמִשֵּׁי אַמָּה[88]. לְפִיכָךְ אֵין הַמַּעֲבִיר אוֹ הַזּוֹרֵק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּב[89] עַד שֶׁיַּעֲבִיר חוּץ לְחָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲמִשֵּׁי אַמָּה[90]. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ: מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע, אוֹ: הַמַּעֲבִיר אַרְבַּע אַמּוֹת חַיָּב - הוּא מִתְּחִלַּת הָאַלַכְסוֹן שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת עַד סוֹפוֹ[91]; וְאִם הֶעֱבִיר פָּחוֹת מִזֶּה - פָּטוּר.

87) (מסכת עירובין דף נא עמוד א). 88) לפי הכלל "כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא" (כל אמה בריבועה - היא אמה ושתי חמישיות באלכסונה - מסכת עירובין דף נז עמוד א). 89) אבל איסור יש אף בפחות מזה. 90) ויש מהראשונים הסוברים כשהוא מעביר ד' אמות כנגד פניו, חייב אף בד' אמות בלבד. 91) היינו, שההנחה תהיה מחוץ לשיעור זה, אבל אם מקצת החפץ מונח בתוך שיעור זה פטור, שהרי לא העביר החפץ ארבע אמות הן ואלכסונן בשלימות, כמבואר בהלכה יא.

יט. נִמְצָא כָּאן שָׁלֹשׁ מִדּוֹת: כֵּיצַד? הָעוֹקֵר חֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים מִמָּקוֹם זֶה וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: אִם הָיָה בֵּין שְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת עַד אַרְבַּע אַמּוֹת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; הָיָה בֵּינֵיהֶן יָתֵר מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, וַעֲדַיִן הֵן בְּתוֹךְ חָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲמִשֵּׁי אַמָּה - פָּטוּר[92]; הָיָה בֵּינֵיהֶן חָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲמִשֵּׁי אַמָּה בְּשָׁוֶה - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הֶעֱבִיר הַחֵפֶץ חוּץ לַאֲלַכְסוֹנוֹ שֶׁל מְרֻבָּע.

92) אבל אסור, ומקורו ממה שאמרו (מסכת עירובין דף נא עמוד א): "המעביר ארבע אמות אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונן" הרי ש"אינו חייב" אבל אסור לעשות כן. ובמסכת עירובין דף צח עמוד ב ומסכת שבת דף ח עמוד א נראה שמותר אף לכתחילה לטלטל בפחות מארבע אמות (ראה למעלה הלכה טו) ועל כורחך שיש חילוק בין פחות מארבע לבין יותר מארבע בתוך חמש ושלושה חומשים (ועיין מגיד משנה וב"ח סימן שמט).

יום ש"ק כ' מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) לבאר איכות ההוצאה ואיכות תולדותיה, המחוייב בהם והפטור.

א. אֵין[2] הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, אוֹ הַמַּעֲבִיר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, חַיָּב, עַד שֶׁיַּעֲקֹר[3] חֵפֶץ מֵעַל גַּבֵּי מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה[4] טְפָחִים[5] עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר וְיַנִּיחַ[6] עַל גַּבֵּי מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים.

2) שבת ד, א. 3) יגביה. 4) "כי מה שהוא פחות מזה השיעור לא יניחו בו, כי החפצים המונחים לא יתקיימו, אלא אם יהיו אותם החפצים הדקים" (רבינו בפירוש המשניות שבת פ"א), וב'תוספות' כתבו בשם רבינו תם, שאין רגילות להניח החפץ בפחות מארבעה (ואין עקירה רק אם הגביהו ממקום הנחה). 5) שיעורו המדויק, ראה להלן פי"ז הל"ו. 6) ודעת הר"ן שזה דוקא ברשות הרבים או ברשות היחיד והחפץ נעקר על ידי אדם, אבל אם החפץ הוא ברשות היחיד עצמה כגון בקנה נעוץ ברשות היחיד, אין צורך במקום ארבעה אלא אפילו על גבי משהו.

ב. יָדוֹ[7] שֶׁל אָדָם[8] חֲשׁוּבָה לוֹ כְּאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. לְפִיכָךְ[9], אִם עָקַר הַחֵפֶץ מִיַּד אָדָם הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת זוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּיַד אָדָם אַחֵר הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת שְׁנִיָּה - חַיָּב. וְכֵן אִם הָיָה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת אֵלּוּ, וּפָשַׁט יָדוֹ לִרְשׁוּת שְׁנִיָּה, וְעָקַר הַחֵפֶץ מִמְּנָּה אוֹ מִיַּד אָדָם הָעוֹמֵד בָּהּ, וְהֶחֱזִיר יָדוֹ אֵלָיו - חַיָּב. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ הַחֵפֶץ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא בְּיָדוֹ - הֲרֵי הוּא כְּמֻנָּח בָּאָרֶץ.

7) שבת ה, א. 8) "לפי שיד האדם יניחו בה החפצים הגדולים, ומה שיש בה מתכונת הקיבוץ והפישוט והאחיזה. מפני זה נחשוב אותה כאילו היא במקום שיש בו ד' על ד'. ולפיכך מי שנותן ביד האדם, כאילו הניחו בארץ במקום שאותו אדם עומד עליו" (בפירוש המשניות שם). 9) שבת ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו (שיש בה חפץ) לפנים (לרשות היחיד), ונתן לתוך ידו של בעל הבית (העומד ברשות היחיד), או שנטל מתוכה והוציא, העני חייב".

ג. הָיָה[10] אוֹכֵל וְיוֹצֵא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, וְחִשֵּׁב לְהוֹצִיא הָאֹכֶל שֶׁבְּפִיו מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ[11] מְשִׁימָהּ פִּיו מְקוֹם אַרְבָּעָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמּוֹצִיאִין. וְכֵן[12] מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת אֵלּוּ וְהִשְׁתִּין מַיִם אוֹ רָקַק בִּרְשׁוּת שְׁנִיָּה - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי עָקַר מֵרְשׁוּת זוֹ וְהִנִּיחַ בִּרְשׁוּת שְׁנִיָּה, וּמַחֲשַׁבְתּוֹ עוֹשָׂה אוֹתוֹ כְּאִלּוּ עָקַר מֵעַל גַּבֵּי מְקוֹם אַרְבָּעָה. הָיָה עוֹמֵד בִּרְשׁוּת זוֹ, וּפִי אַמָּה בִּרְשׁוּת שְׁנִיָּה, וְהִשְׁתִּין בָּהּ - פָּטוּר[13].

10) שבת קב, א. 11) "שצריך לאכלה בהליכתו, והחשיב להוצאה זו שבפיו" (רש"י). 12) משנה, עירובין צח, ב. 13) עירובין צט, א.

ד. הָיָה עוֹמֵד[14] בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת, וּפָשַׁט יָדוֹ לִרְשׁוּת שְׁנִיָּה, וְנָטַל מִשָּׁם מַיִם מֵעַל גַּבֵּי גֻּמָּא מְלֵאָה מַיִם, וְהוֹצִיאָן - חַיָּב[15], שֶׁהַמַּיִם כֻּלָּן כְּאִלּוּ הֵן מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ. אֲבָל אִם הָיָה כְּלִי צָף עַל גַּבֵּי מַיִם[16] וּפְרוֹת בְּתוֹךְ הַכְּלִי[17], וּפָשַׁט יָדוֹ וְלָקַח מִן הַפֵּרוֹת וְהוֹצִיא - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי לֹא נָחוּ הַפֵּרוֹת עַל גַּבֵּי הָאָרֶץ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא עָקַר מֵעַל גַּבֵּי מְקוֹם אַרְבָּעָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[18], אִם הָיוּ הַפֵּרוֹת צָפִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְהוֹצִיאָם, שֶׁהוּא פָּטוּר[19]. וְכֵן אִם הָיָה שֶׁמֶן צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְקָלַט מִן הַשֶּׁמֶן וְהוֹצִיאוֹ - פָּטוּר[20].

14) שבת ה, ב. 15) אף שהמים שנטל בידו לא היו במצב

של מנוחה אלא זורמים (רש"י). 16) בגמרא שם, הסתפקו אם אנו הולכים אחרי הפרי הנח בתוך הכלי, או שאנו הולכים אחרי הכלי שאינו נח - והעלו בתיקו, ולכן פסק רבינו שפטור מספק (מגיד־משנה). 17) בנוסח אחר: על גבי הכלי (כ"י התימנים). 18) כי בזה לא היה שום ספק, שהפירות הצפים על גבי מים יחשבו כמונחים, ש"אמר רבא, אגוז על גבי מים, לאו היינו (אין זו) הנחתו". 19) "שצריכה להיות הנחה על יסוד העפר דוקא שהוא גושי, ולא על יסוד המים שהוא נוזל" (הרש"ש). 20) שבת ה, ב. כרבנן דרבי יוחנן בן נורי.

1 **ה. כְּבָר אָמַרְנוּ, שֶׁאֵין הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת חַיָּב**
2 **עַד שֶׁיַּעֲקֹר וְיַנִּיחַ; אֲבָל אִם עָקַר וְלֹא הִנִּיחַ, אוֹ הִנִּיחַ**
3 **וְלֹא עָקַר - פָּטוּר. לְפִיכָךְ[21], מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּאַחַת**
4 **מִשְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת, וּפָשַׁט יָדוֹ לִרְשׁוּת שְׁנִיָּה וְחִפֵּץ בְּיָדוֹ,**
5 **וּנְטָלוֹ אַחֵר מִמֶּנּוּ; אוֹ שֶׁנְּתָנוֹ אַחֵר לְיָדוֹ חֵפֶץ, וְהֶחֱזִיר**
6 **יָדוֹ אֵלָיו - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים, שֶׁזֶּה עָקַר וְזֶה הִנִּיחַ[22].**

21) שבת ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו (ובה חפץ) לפנים (לרשות היחיד), ונטל בעל הבית מתוכה - שניהם פטורים". 22) "כי העיקר אצלנו: כשהתחיל אדם מלאכה בשבת ולא גמר אותה, ובא אדם אחר וגמר אותה מלאכה, שניהם פטורים, לפי שהמלאכה נגמרת על ידי שניהם, ולא עשה אחד מהם מלאכה גמורה, וזה מה שאמרה הגמרא: "יחיד ועשה אותה חייב, שנים שעשאוה פטורים", והרמיזה על זה מאמר ה'־יתברך: "בעשותה" - העושה את כולה ולא העושה מקצתה" (רבינו בפירוש המשניות שם).

7 **ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[23]? כְּשֶׁהָיְתָה יָדוֹ לְמַעְלָה**
8 **מִשְּׁלִשָּׁה[24], אֲבָל הָיְתָה יָדוֹ בְּתוֹךְ שְׁלִשָּׁה סָמוּךְ לָאָרֶץ**
9 **- הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִנִּיחַ בָּאָרֶץ, וְחַיָּב[25].**

23) שפטור אם נטל אחר מידו חפץ שהכניס לרשות אחרת. 24) אף שנכנסה ידו לרשות השניה והכניס את החפץ, אבל לא נעשתה הנחה. 25) שבת צב, א. חפץ הנמצא פחות משלשה טפחים לארץ, כמונח בארץ דומה.

10 **ז. הָיָה[26] עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת אֵלּוּ, וּפָשַׁט**
11 **חֲבֵרוֹ יָד מֵרְשׁוּת שְׁנִיָּה, וְנָטַל חֵפֶץ מִיַּד זֶה הָעוֹמֵד**
12 **בִּרְשׁוּת זוֹ, וְהִכְנִיסוֹ אֶצְלוֹ; אוֹ שֶׁהוֹצִיא חֵפֶץ מֵאֶצְלוֹ,**
13 **וְהִנִּיחַ בְּיַד זֶה הָעוֹמֵד - זֶה הָעוֹמֵד לֹא עָשָׂה כְּלוּם[27],**
14 **שֶׁהֲרֵי נָתַן בְּיָדוֹ[28] אוֹ נָטַל מִיָּדוֹ; וַחֲבֵרוֹ חַיָּב, שֶׁהֲרֵי**
15 **עָקַר וְהִנִּיחַ.**

26) שבת ב, א. 27) במשנה אמרו: פטור, ואף שבכל מקום שנאמר בדיני שבת "פטור", הכוונה פטור מעונש אבל אסור מדרבנן לעשות כן (למעלה פ"א ה"ג), כאן פטור ומותר כיון שאיננו עושה כלום, אלא חבירו עשה את כל המלאכה - העקירה וההנחה (שבת ג.); אולם מכל־מקום אסור לעשות כן, משום "לפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד) "שלאו זה כולל את מי שיעזור לעבירה או יסבב אותה, כי הוא יביא את האיש ההוא לעוון, ובעזרתו הכשילו" (רבינו ב'ספר המצוות' מל"ת רצט). 28) בנוסח אחר: שהרי חבירו נתן בידו (כ"י התימנים).

16 **ח. הָיָה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת אֵלּוּ, וְנָתַן חֲבֵרוֹ**
17 **חֵפֶץ בְּיָדוֹ אוֹ עַל גַּבָּיו[29], וְיָצָא בְּאוֹתוֹ הַחֵפֶץ לִרְשׁוּת**
18 **שְׁנִיָּה, וְעָמַד שָׁם - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁעֲקִירַת גּוּפוֹ בְּחֵפֶץ**
19 **שֶׁעָלָיו - כַּעֲקִירַת חֵפֶץ מֵאוֹתָהּ רְשׁוּת, וַעֲמִידָתוֹ**
20 **בְּאוֹתוֹ הַחֵפֶץ - כְּהַנָּחַת הַחֵפֶץ בַּקַּרְקַע שֶׁעָמַד בָּהּ.**
21 **לְפִיכָךְ[30], אִם יָצָא בַּחֵפֶץ שֶׁבְּיָדוֹ אוֹ עַל גַּבָּיו וְלֹא**
22 **עָמַד בִּרְשׁוּת שְׁנִיָּה, אֶלָּא חָזַר וְנִכְנַס וְהוּא בְּיָדוֹ,**
23 **אֲפִלּוּ יָצָא וְנִכְנַס כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ עַד שֶׁיָּצָא הַיּוֹם -**
24 **פָּטוּר, לְפִי שֶׁעָקַר וְלֹא הִנִּיחַ. וַאֲפִלּוּ עָמַד לְתַקֵּן**
25 **הַמַּשָּׂאוֹי שֶׁעָלָיו - עֲדַיִן הוּא פָּטוּר[31], עַד שֶׁיַּעֲמֹד**
26 **לָנוּחַ.**

29) שבת ג, א: "הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאם לחוץ, אמר רבי: חייב, שעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו הוא, ועשה הוא בעצמו עקירה והנחה שהיא מלאכה שלימה, ואינו דומה לידו (הפשוטה לפנים וגופו לחוץ), ונתן בעל הבית לתוכה שפטר בו אף לעני שהוציאה לחוץ), מאי טעמא (מה טעם?) ידו לא נייח (לא נחה - הלכך כי הוציאה לא עקר שום דבר, ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה). אבל גופו נייח" (על גבי קרקע, וזוהי עקירה). 30) שבת ה, ב. 31) שאין זו עמידה (רש"י).

27 **ט. וְכֵן[32] מִי שֶׁהָיְתָה חֲבִילָתוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְרָץ בָּהּ אֲפִלּוּ**
28 **כָּל הַיּוֹם, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲמֹד. וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה רָץ**
29 **בָּהּ; אֲבָל אִם הָלַךְ מְעַט מְעַט - הֲרֵי זֶה כְּעוֹקֵר**
30 **וּמַנִּיחַ, וְאָסוּר[33]. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁקָּדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם**
31 **וַחֲבִילָתוֹ עַל כְּתֵפוֹ - רָץ בָּהּ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ וְזוֹרְקָהּ**
32 **שָׁם כְּלְאַחַר יָד[34].**

32) שבת קנג, ב. 33) אבל מדרבנן אינו חייב, שהרי אף אם עמד כדי לתקן משאו פטור עד שיעמוד לנוח, כמבואר בהלכה ח'. 34) שלא בדרך זריקה, כגון מכתפיו ולאחוריו (רש"י) שהוא פטור (פי"ב הי"ג), אבל אם הניחה כדרך הנחה חייב, שאי־אפשר שלא עמד קצת מבחוץ, ואם כן עשה עקירה והנחה (גמרא, שם).

33 **י. עָקַר[35] הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָלַךְ בּוֹ פָּחוֹת**
34 **מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעָמַד, וְחָזַר וְהָלַךְ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע**
35 **אַמּוֹת וְעָמַד, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - פָּטוּר[36]. בַּמֶּה**
36 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעָמַד לָנוּחַ; אֲבָל אִם עָמַד לְתַקֵּן**
37 **מַשָּׂאוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמְהַלֵּךְ, וּכְשֶׁיַּעֲמֹד חוּץ לְאַרְבַּע**
38 **אַמּוֹת - חַיָּב. וְהוּא, שֶׁיַּעֲמֹד חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת[37]**
39 **לָנוּחַ; אֲבָל אִם יַעֲמֹד לְתַקֵּן מַשָּׂאוֹ - עֲדַיִן הוּא**
40 **כְּמְהַלֵּךְ. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲמֹד לָנוּחַ חוּץ לְאַרְבַּע**
41 **אַמּוֹת.**

35) שבת ה, ב. 36) ראה למעלה פי"ב הט"ו. 37) כמו בהלכה ח' במוציא מרשות לרשות.

42 **יא. הָיָה[38] קָנֶה אוֹ רֹמַח וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מֻנָּח עַל הָאָרֶץ,**

1 **וְהִגְבִּיהַּ הַקָּצֶה הָאֶחָד, וְהָיָה הַקָּצֶה הַשֵּׁנִי מֻנָּח בָּאָרֶץ,**
2 **וְהִשְׁלִיכוֹ לְפָנָיו, וְחָזַר וְהִגְבִּיהַּ הַקָּצֶה הַשֵּׁנִי שֶׁהָיָה**
3 **מֻנָּח בָּאָרֶץ וְהִשְׁלִיכוֹ לְפָנָיו עַל דֶּרֶךְ זוֹ, עַד שֶׁהֶעֱבִיר**
4 **הַחֵפֶץ כַּמָּה מִילִין - פָּטוּר, לְפִי שֶׁלֹּא עָקַר הַחֵפֶץ**
5 **כֻּלּוֹ מֵעַל גַּבֵּי הָאָרֶץ[39]. וְאִם[40] מָשַׁךְ הַחֵפֶץ וּגְרָרוֹ עַל**
6 **הָאָרֶץ מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע - חַיָּב,**
7 **שֶׁהַמְגַלְגֵּל[41] עוֹקֵר הוּא[42].**

38) שבת ח, ב. 39) ואף שזו הדרך להעבירם באופן כזה מפני שאינם קלים למשא, מכל־מקום פטור (׳תוספות׳). 40) שבת צא, ב. 41) בנוסח אחר: "שהמגרר" (׳מעשה רוקח׳). 42) ומגלגל חבית חייב שהוא כמגרר, אבל מגלגל תיבה מרובעת פטור, שאי אפשר שלא תהא נחה קצת (׳תוספות׳).

8 **יב. עָקַר[43] הַחֵפֶץ מִזְּוִית זוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּזָוִית אַחֶרֶת[44],**
9 **שֶׁנִּמְצֵאת זוֹ הָעֲקִירָה עֲקִירָה הַמַּתֶּרֶת, וְנִמְלַךְ[45] בַּדֶּרֶךְ**
10 **וְהוֹצִיאוֹ לִרְשׁוּת שְׁנִיָּה[46] - פָּטוּר[47]; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה**
11 **עֲקִירָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ, וְנִמְצֵאת כָּאן הַנָּחָה בְּלֹא**
12 **עֲקִירָה. וְכֵן[48] הָעוֹקֵר חֵפֶץ וְהִנִּיחוֹ עַל חֲבֵרוֹ כְּשֶׁהוּא**
13 **מְהַלֵּךְ, וּבְעֵת שֶׁיִּרְצֶה חֲבֵרוֹ לַעֲמֹד נְטָלוֹ מֵעַל גַּבֵּי**
14 **חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ כָּאן עֲקִירָה בְּלֹא**
15 **הַנָּחָה.**

43) שבת ה, ב. 44) באותה רשות היחיד. 45) חזר מדעתו הראשונה. 46) לרשות הרבים. 47) "שלא היתה עקירה בכוונה להוציאן בחוץ במקום חיוב, אלא לזוית שאין בה חיוב" (רבינו חננאל). 48) שבת קנג, ב: "אמר רב פפא, כל שבגופו חייב חטאת (אילו עשה בעצמו המלאכה חייב עליה), בחבירו (אם עשה המלאכה עם חבירו ביחד) - פטור אבל אסור".

16 **יג. הַזּוֹרֵק[49] חֵפֶץ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת[50] אוֹ מִתְּחִלַּת אַרְבַּע**
17 **לְסוֹף אַרְבַּע בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְקֹדֶם שֶׁיָּנוּחַ קָלָטוֹ אַחֵר**
18 **בְּיָדוֹ, אוֹ קָלָטוֹ[51] כֶּלֶב, אוֹ נִשְׂרַף - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין**
19 **זוֹ הַנָּחָה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לָהּ. לְפִיכָךְ, אִם נִתְכַּוֵּן בִּשְׁעַת**
20 **זְרִיקָה לְכָךְ[52] - חַיָּב[53].**

49) שבת קב, א. 50) אפילו תוך ארבע אמות. 51) שנעקר אחר ממקומו וקיבלה (רש"י), שאם האחר עומד במקומו וקיבלה, חייב הזורק שעשה מלאכה שלמה, כמבואר בהלכה טו. 52) שינוח בפי כלב או בפי כבשן. 53) ואף שצריך לנוח על גבי מקום ארבעה, כמבואר בהלכה א׳, כאן "מחשבתו עושה אותו למקום", ונחשב כאילו היה מקום ארבעה.

21 **יד. הַזּוֹרֵק[54] חֵפֶץ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, וְהָיָה קָשׁוּר בְּחֶבֶל**
22 **וְאֲגֻדוֹ בְּיָדוֹ, אִם יָכוֹל לִמְשֹׁךְ הַחֵפֶץ אֶצְלוֹ - פָּטוּר;**
23 **שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן הַנָּחָה[55] גְּמוּרָה, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁעָקַר**
24 **וְלֹא הִנִּיחַ.**

54) שבת קב, א. 55) אבל עקירה יש כאן (ראה לחם־משנה).

25 **טו. הַזּוֹרֵק[56] וְנָחָה בְּתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם עָמַד**
26 **חֲבֵרוֹ בִּמְקוֹמוֹ וְקִבְּלָהּ - הַזּוֹרֵק חַיָּב[57], שֶׁהֲרֵי עָקַר**
27 **וְהִנִּיחַ; וְאִם נֶעֱקַר חֲבֵרוֹ מִמְּקוֹמוֹ וְקִבְּלָהּ - פָּטוּר[58].**
28 **זָרַק, וְרָץ הַזּוֹרֵק עַצְמוֹ אַחַר הַחֵפֶץ וְקִבְּלוֹ בְּיָדוֹ**
29 **בִּרְשׁוּת אַחֶרֶת אוֹ חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת - פָּטוּר[59], כְּאִלּוּ**
30 **נֶעֱקַר אַחֵר וְקִבְּלוֹ. שֶׁאֵין הַהַנָּחָה גְּמוּרָה עַד שֶׁיָּנוּחַ**
31 **הַחֵפֶץ בַּמָּקוֹם שֶׁהָיָה לוֹ לָנוּחַ בּוֹ בִּשְׁעַת עֲקִירָה.**

56) שבת ה, א. 57) "שאפילו לא נתכוון שתנוח ביד חבירו, מכיון שעל־ידי זריקתו סופה לנוח ביד חבירו העומד שם חייב, מפני שידו של אדם חשובה כארבעה על ארבעה, מה־שאין־כן כשנעקר חבירו וקיבלה, שהיה סופה לנוח בארץ, ועל ידי עקירתו נחה בידו, הרי זו הנחה אחרת שנתחדשה אחר העקירה, ולכן פטור" (׳מעשה רוקח׳). 58) הזורק, שלא עשה הנחה רק עקירה, והשני עשה את ההנחה (רש"י). 59) "בעי רבי יוחנן: זרק חפץ ונעקר ממקומו וחזר וקיבלה, מהו? שני כחות באדם אחד - כאדם אחד דמי וחייב, או כשני בני אדם דמי ופטור? (כלומר: כיון שחטפו בהילוכו, ולא הניח את החפץ להגיע למקומו, כאילו קיבלו אדם אחר הוא ופטור, או מכיון שהוא עשה עקירה והנחה - כאדם אחד הוא וחייב). בפירוש רבינו חננאל, מובא נוסח אחר: "כשני בני אדם דמי וחייב - כאילו עמד חבירו במקומו וקיבל, כך גם אם קיבלה בעצמו - או כאדם אחד הוא ופטור - שהוא כנותן מימינו לשמאלו שאף־על־פי שהעבירה ארבע אמות פטור": הבעיה לא נפשטה ונשארה ב"תיקו" ופסק רבינו שפטור, כי כך דרכו לפסוק בספיקות (מגיד־משנה).

32 **טז. הַזּוֹרֵק[60] מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וּרְשׁוּת**
33 **הָרַבִּים[61] בָּאֶמְצַע, אַף־עַל־פִּי שֶׁעָבַר הַחֵפֶץ בַּאֲוִיר**
34 **רְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר[62]. וָהוּא, שֶׁיֵּעָבֵר לְמַעְלָה**
35 **מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים; אֲבָל אִם עָבַר בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה[63]**
36 **סָמוּךְ לָאָרֶץ, וְנָח עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּעֱקַר**
37 **אוֹ נִתְגַּלְגֵּל וְיָצָא הַחֵפֶץ מִרְשׁוּת הַיָּחִיד[64] לִרְשׁוּת**
38 **הַיָּחִיד אַחֶרֶת - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנִּשְׁאַר עוֹמֵד בִּרְשׁוּת**
39 **הָרַבִּים, וּלְפִיכָךְ חַיָּב. וְכֵן[65] הַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת הָרַבִּים**
40 **לִרְשׁוּת הָרַבִּים וּרְשׁוּת הַיָּחִיד בָּאֶמְצַע - פָּטוּר. וְאִם**
41 **עָבַר הַחֵפֶץ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לָאָרֶץ, וְנָח עַל**
42 **גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁחָזַר וְנִתְגַּלְגֵּל וְיָצָא לִרְשׁוּת**
43 **הָרַבִּים הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנִּשְׁאַר עוֹמֵד בִּרְשׁוּת**
44 **הַיָּחִיד, וּלְפִיכָךְ חַיָּב.**

60) משנה, שבת צו, א. 61) בתוך עשרה טפחים, כי למעלה מזה פטור אף לרבי עקיבא (להלן הערה הבאה) שאינו אלא "מקום פטור" כמבואר להלן פי"ד ה"ז. 62) לדעת רבי עקיבא חייב, משום "קלוטה כמי (כמו) שהונחה דמיא (דומה)" - חפץ שנקלט באויר נחשב כאילו נח שם, ואם כן עשה עקירה ברשות היחיד והנחה ברשות הרבים, ושוב עקירה ברשות הרבים והנחה ברשות היחיד, ולפי זה חייב שתים. אבל רבינו פסק כחכמים החולקים על רבי עקיבא ופטור. 63) הלכה למשה מסיני, שכל פחות

משלושה טפחים – כ'לבוד' (מחובר) אל הקרקע ממש (ראה 'ספר המאור' - הוצאת 'ראשונים' בדף לב). 64) בנוסח אחר: "לרשות אחרת" (ויניציה). 65) שבת צז, א.

1 **יז. הַמַּעֲבִיר[66] אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[67] זוֹ עִם**
2 **רְשׁוּת הָרַבִּים הַשְּׁנִיָּה - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁאַרְבַּע אַמּוֹת**
3 **בִּשְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת הָרַבִּים מִצְטָרְפִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָח**
4 **הַחֵפֶץ בִּרְשׁוּת שֶׁבֵּינֵיהֶן.**

66) שבת צח, א. ושם נשנה הדין בזורק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע - ארבע אמות חייב, כי רשויות מצטרפות, ורבינו השווה דין זה למעביר ארבע אמות. 67) למעלה משלשה טפחים. אבל למטה משלשה טפחים - הרי הוא כנח.

5 **יח. הַמּוֹשִׁיט[68] מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וּרְשׁוּת**
6 **הָרַבִּים בָּאֶמְצַע - חַיָּב. וַאֲפִלּוּ הוֹשִׁיט לְמַעְלָה מֵאֲוִיר**
7 **רְשׁוּת הָרַבִּים[69]. שֶׁכֵּן הָיְתָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם בַּמִּשְׁכָּן:**
8 **מוֹשִׁיטִין[70] אֶת הַקְּרָשִׁים מֵעֲגָלָה לַעֲגָלָה, וּרְשׁוּת**
9 **הָרַבִּים בֵּין שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת, וְכָל עֲגָלָה וַעֲגָלָה רְשׁוּת**
10 **הַיָּחִיד הוּא.**

68) משנה, שבת צז, א. 69) למעלה מעשרה טפחים, מדברי ה'תוספות' (שבת ד.) משמע שאין מושיט חייב אלא למעלה מעשרה, כיון שלא מצאנו במשכן מושיט למטה מעשרה, שעגלות הלויים היו גבוהות עשרה; אבל מדברי רבינו "ואפילו למעלה מאויר רשות הרבים", נראה שכל־שכן למטה מעשרה שהוא חייב. 70) ב'ירושלמי' (שבת פי"א ה"ב): "רבי אחא בשם רבי מיישא. בלבד על ידי שנים (מושיט חייב, דוקא כששנים מושיטים זה לזה, אבל אחד המושיט ממקום למקום - פטור), בכל אתר את אמר (בכל מקום אתה אומר) שנים שעשו פטורים, והכא את אמר (וכאן אתה אומר) שנים שעשו חייבין? - שניי היא (כאן שונה), שכך היתה עבודת הלויים באוהל מועד (שנים מושיטים זה לזה, קרשים על העגלות)".

11 **יט. בַּמֶּה[71] דְּבָרִים אֲמוּרִים[72]? כְּשֶׁהָיוּ שְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת**
12 **הַיָּחִיד בְּאֹרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁהָעֲגָלוֹת מְהַלְּכוֹת**
13 **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים זוֹ אַחַר זוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי**
14 **הָרְשֻׁיּוֹת בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים - אַף הַמּוֹשִׁיט**
15 **מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד זוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד שֶׁכְּנֶגְדָּהּ פָּטוּר[73].**

71) משנה, שבת צו, א. 72) שחייב המושיט. 73) שלא מצאנו במשכן הושטה מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות הרבים ברוחב מפסיק ביניהם (ראה רש"י בשבת צו.).

16 **כ. שָׁכַח[74] וּפָשַׁט יָדוֹ וְהִיא מְלֵאָה פֵּרוֹת, וְהוֹצִיאָהּ**
17 **מֵחָצֵר זוֹ לְהַכְנִיסָהּ לְחָצֵר שֶׁבְּצִדָּהּ, וְנִזְכַּר קֹדֶם**
18 **שֶׁיַּכְנִיס, וַהֲרֵי יָדוֹ תְּלוּיָה בַּאֲוִיר רְשׁוּת הָרַבִּים[75] -**
19 **מֻתָּר[76] לְהַחֲזִירָהּ אֵלָיו לַחֲצֵרוֹ; אֲבָל לְהַכְנִיסָהּ לְאוֹתָהּ**
20 **הֶחָצֵר הַשְּׁנִיָּה - אָסוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מַחֲשַׁבְתּוֹ**
21 **שֶׁחָשַׁב בִּשְׁעַת שְׁגָגָה[77]. וְאִם הוֹצִיא יָדוֹ[78] בְּמֵזִיד -**
22 **הֲרֵי זֶה אָסוּר לְהַחֲזִירָהּ אֶצְלוֹ, אֶלָּא קָנְסוּ אוֹתוֹ**
23 **שֶׁתְּהֵא יָדוֹ תְּלוּיָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ.**

74) שבת ג, ב. 75) תוך עשרה טפחים, כי למעלה מעשרה אין אויר רשות הרבים רק מקום פטור, כמבואר בפי"ד ה"ז. 76) אף שעשה איסור עקירה ברשות היחיד להוציא לרשות הרבים, בכל זאת לא קנסוהו חכמים - כיון שבשוגג עשה. 77) אבל אם בתחילה חשב להוציא לרשות הרבים, מותר להכניס לחצר אחרת, שהרי לא נעשתה מחשבתו ('מגן אברהם'). ולדעת רש"י אסור, כיון שעל־כל־פנים נתקיימה מחשבתו בזה שרצה לפנות החפץ מחצרו. 78) לדעת הרמב"ן והרשב"א מדובר כאן שהוציא ידו מערב שבת, שאפילו אם ישליך הפירות מידו לא יבוא לידי חילול שבת, לכן קנסוהו רבנן. אבל אם הוציאו בשבת לא קנסוהו רבנן, שמא על־ידי־זה יבוא לידי חיוב חטאת, שישליך הפירות מידו, כמבואר למעלה בפ"ט ה"ה שאם הדביק פת בתנור, התירו לו לרדותה שלא יבוא לידי איסור.

24 **כא. הַמִּתְכַּוֵּן[79] לִזְרֹק שְׁמֹנֶה אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,**
25 **וְנָח הַחֵפֶץ בְּסוֹף אַרְבַּע - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה כְּשֶׁעוּר**
26 **הַמְּלָאכָה; וְנַעֲשֵׂית מַחֲשַׁבְתּוֹ, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין זֶה**
27 **הַחֵפֶץ מַגִּיעַ לְסוֹף שְׁמוֹנֶה עַד שֶׁיַּעֲבֹר עַל כָּל מָקוֹם**
28 **וּמָקוֹם מִכָּל הַשְּׁמֹנֶה[80]. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לִזְרֹק אַרְבַּע,**
29 **וְנָח הַחֵפֶץ בְּסוֹף שְׁמֹנֶה - פָּטוּר; לְפִי שֶׁנָּח בְּמָקוֹם**
30 **שֶׁלֹּא חָשַׁב שֶׁתַּעֲבֹר בּוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁתָּנוּחַ. לְפִיכָךְ[81],**
31 **אִם חָשַׁב בְּעֵת זְרִיקָה שֶׁיָּנוּחַ הַחֵפֶץ בְּכָל מָקוֹם**
32 **שֶׁיִּרְצֶה[82] - חַיָּב.**

79) שבת צז, ב. 80) לפנינו בגמרא (שבת שם): "פשיטא, נתכוין לזרוק שמונה וזרק ארבע, הרי כתב שם משמעון [וחייב חטאת]". ולבסוף חזרה בה הגמרא מזה, ומקשה על זה: "ומדקאמרת הרי כתב שם משמעון, מי דמי (האם זה דומה?) התם כמה דלא כתיב שם לא מכתיב ליה שמעון (־שָׁם בכתב שם משמעון, כל כמה שלא יכתוב שם אי־אפשר לכתוב שמעון), הכא כמה דלא זריק ארבע לא מיזדרקו ליה תמני (־ כאן, כל כמה שלא נחה בארבעה אמות, - האם אי אפשר לזרוק שמונה?). ולפי זה נדחה מה שאמרו בתחילה, שפשוט הדבר שאם נתכוון לזרוק שמונה וזרק ארבע שחייב, - והמסנקא היא שפטור. כן פירשו רבינו חננאל ורש"י ו'תוספות' שם. אבל דעת הגאונים, שמה שאמרו "מי דמי" - "ענינו בלשון שאלה ולא בלשון קושיא, וביאורו: מה דמיון לשם משמעון וכו' התם כמה דלא כתב שם לא כתוב שמעון, והכא נמי כמ[ה] דלא זריק ארבע לא זריק תמני" ('מאירי') - כלומר אי־אפשר שתנוח בסוף שמונה אלא אם כן עברה בתוך ארבע (רשב"א), וזו היא דעת רבינו (רשב"א שם). 81) מכיון שהדבר תלוי במחשבתו, ולא בזה אם עשה שיעור מלאכה שחייבים עליה. 82) "וכיון שלא איכפת לו, הרי יש קיום מחשבה בכל אופן" (רש"י).

33 **כב. זָרַק[83] לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִתְגַּלְגֵּל חוּץ לְאַרְבַּע**
34 **אַמּוֹת - פָּטוּר[84]. זָרַק חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִתְגַּלְגֵּל**
35 **לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת: אִם נָח עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ חוּץ**
36 **לְאַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּלְגֵּל וְנִכְנַס לְתוֹךְ אַרְבַּע**
37 **אַמּוֹת - חַיָּב; וְאִם לֹא נָח[85] כְּלָל - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.**

83) משנה, שבת ק, א. 84) "שהרי לא נתכוון לזריקה של חיוב" (רע"ב). ואין בזה "מלאכת מחשבת". 85) זוהי דעת רבינו שצריך להיות נח ממש על גבי משהו, אבל רש"י ושאר פוסקים סוברים שמספיק אם נתעכב באויר מעט על ידי הרוח.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד־כ' מרחשון ה'תשפ"א

יום ראשון י"ד מרחשון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רה. רו. רח. רז.

1 **הַמִּצְוָה הָר"ה** —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַנָּזִיר מִלֶּאֱכוֹל
2 זֶרַע עֲנָבִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל"
3 (במדבר ו, ג), וְאִם אָכַל מֵהֶם כְּזַיִת —— לוֹקֶה.

4 **הַמִּצְוָה הָר"ו** —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַנָּזִיר מִלֶּאֱכוֹל
5 קְלִפֵּי הָעֲנָבִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל", וְאִם אָכַל
6 מֵהֶם כְּזַיִת —— לוֹקֶה. וְהָרְאָיָה שֶׁחֲמִשָּׁה אֵלּוּ, כְּלוֹמַר: יַיִן
7 וַעֲנָבִים וְצִמּוּקִים וְחַרְצָן וְזָג כָּל־אֶחָד מֵהֶם מִצְוָה בִּפְנֵי
8 עַצְמָהּ הִיא —— שֶׁהוּא לוֹקֶה עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם
9 מַלְקוּת אַחַת. וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (נזיר לד:): "חַיָּב עַל הַיַּיִן
10 בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הָעֲנָבִים בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל הַזַּגִּין בִּפְנֵי
11 עַצְמָן וְעַל הַחַרְצַנִּים בִּפְנֵי עַצְמָן". וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא
12 נְזִירוּת (לח:): "אָכַל עֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים חַרְצַנִּים וְזַגִּין
13 וְסָחַט אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים וְשָׁתָה —— לוֹקֶה חָמֵשׁ". וְכַאֲשֶׁר
14 חָשְׁבוּ שָׁם (בגמרא) לִקְבּוֹעַ שֶׁתַּנָּא זֶה תְּנָא וְשַׁיַּר (שהתנא
15 במשנה לא מנה את כל הלאוין שעובר, ושייר עוד) וְשֶׁהוּא
16 חַיָּב מֵחֲמַת שֶׁהוּא נָזִיר, יוֹתֵר מֵחָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת אָמְרוּ
17 (בגמרא): וְהָא שַׁיַּר לָאו דִּילֵא יַחֵל וְלֹא אָמְרוּ: וְהָא שַׁיַּר
18 חֹמֶץ? לְפִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַיַּיִן וְעַל הַחֹמֶץ שְׁתַּיִם, כִּי
19 הַחֹמֶץ לֹא נֶאֱסַר אֶלָּא מֵחֲמַת עִקָּרוֹ שֶׁהוּא הַיַּיִן, כְּמוֹ
20 שֶׁבְּאַרְנוּ (לא תעשה צב). וּכְאִלּוּ אָמַר שֶׁעִקַּר אִסּוּרוֹ לֹא
21 נִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ בְּקִלְקוּלוֹ. וּמִמַּה שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לָדַעַת,
22 שֶׁאִסּוּרֵי נָזִיר אֵלּוּ מִצְטָרְפִין כֻּלָּן לִכְזַיִת וְלוֹקֶה עַל כְּזַיִת
23 מִכֻּלָּן.

24 **הַמִּצְוָה הָר"ח** —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַנָּזִיר מִלְּהִטַּמֵּא
25 בְּאֹהֶל הַמֵּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא" (שם,
26 ו). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (נזיר מב:): "קְרָא מְלֵא דִּבֵּר
27 הַכָּתוּב "לֹא־יִטַּמָּא", כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לֹא יָבֹא" לְהַזְהִיר עַל
28 הַטֻּמְאָה וּלְהַזְהִיר עַל הַבִּיאָה". וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁאִם נִכְנַס
29 לְאֹהֶל הַמֵּת אַחַר שֶׁנִּטְמָא —— אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת;
30 וְשֶׁאִם אֵרְעוּ לוֹ טֻמְאָה וּבִיאָה כְּאַחַת —— חַיָּב שְׁתַּיִם, כְּגוֹן
31 שֶׁנִּכְנַס, לְאֹהֶל שֶׁיֵּשׁ שָׁם גּוֹסֵס וְיָשַׁב שָׁם עַד שֶׁמֵּת אוֹתוֹ
32 הָאָדָם שֶׁנִּמְצָא שֶׁנִּטְמָא וּבָא בְּאֹהֶל הַמֵּת כְּאַחַת. אֲבָל אִם
33 נִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת כְּבָר קֹדֶמָה הַטֻּמְאָה לַבִּיאָה (כי מיד עם
34 הכנס חלק קטן ממנו, טרם שבא כולו — נטמא), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר
35 שָׁם לְפִי הַכְּלָלִים הַמְבֹאָרִים בְּאֹהָלוֹת.

36 **הַמִּצְוָה הָר"ז** —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַנָּזִיר מִלְּהִטַּמֵּא
37 לָמֵת, וְהוּא אָמְרוֹ: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וְגוֹ' לֹא־יִטַּמָּא" (שם,
38 ז). וְאִם נִטְמָא בְּטֻמְאַת מֵת, בֵּין בְּטֻמְאוֹת שֶׁמְּגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן
39 בֵּין בְּטֻמְאוֹת שֶׁאֵינוֹ מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן —— לוֹקֶה.

יום שני ט"ו מרחשון ה'תשפ"א

מצות עשה צג. קיד.

40 **הַמִּצְוָה הַצ"ג** —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוָּה הַנָּזִיר בְּגִלּוּחַ רֹאשׁוֹ
41 וַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו כְּתֹם יְמֵי הַנְּזִירוּת. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת
42 מצורע, ויקרא ד, ט): "שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִין וְתִגְּלַחְתָּן מִצְוָה:
43 הַנָּזִיר וְהַמְּצֹרָע וְהַלְוִיִּם". אָמְנָם תִּגְּלַחַת הַלְוִיִּם הָיְתָה
44 בַּמִּדְבָּר וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אַךְ תִּגְּלַחַת נָזִיר וּמְצֹרָע
45 נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת. וּבָרוּר שֶׁיֵּשׁ לַנָּזִיר שְׁתֵּי תִּגְּלָחוֹת: תִּגְּלַחַת
46 טֻמְאָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו וְגוֹ'" (במדבר
47 ו, ט) וְתִגְּלַחַת טָהֳרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּיוֹם מְלֹאת
48 יְמֵי נִזְרוֹ" (שם), אֲבָל אֵין לְמִנּוֹת שְׁתֵּי תִּגְּלָחוֹת אֵלּוּ כִּשְׁתֵּי
49 מִצְוֹת, לְפִי שֶׁתִּגְּלַחַת טֻמְאָה הִיא מֵהִלְכוֹת מִצְוַת נְזִירוּת,
50 לְפִי שֶׁמִּצְוַת עֲשֹׂה שֶׁלּוֹ הִיא: שֶׁיַּרְבֶּה פֶּרַע (שיגדל שערו)
51 בִּקְדֻשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אַחַר־כָּךְ הִמְשִׁיךְ הַכָּתוּב וּפָרַט
52 וְאָמַר: אִם נִטְמָא בְּמֵת בִּימֵי הַנְּזִירוּת, יְגַלֵּחַ וְיָבִיא קָרְבָּן
53 וְאַחַר־כָּךְ יָשׁוּב לְגַדֵּל פֶּרַע בִּקְדֻשָּׁה מֵחָדָשׁ, כְּנֶגֶד תְּקוּפַת
54 יְמֵי הַנְּזִירוּת שֶׁחַיָּב עַצְמוֹ בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לַמְּצֹרָע שְׁתֵּי
55 תִּגְּלָחוֹת וְהֵן מִצְוָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁאָבֹאר בִּמְקוֹמוֹ (מצות
56 עשה קיא — שיעור ריא). גַּם אָבֹאר לְקַמָּן אֶת־הַטַּעַם
57 שֶׁמָּנִינוּ תִּגְּלַחַת נָזִיר וְקָרְבְּנוֹתָיו מִצְוָה אַחַת, וְתִגְּלַחַת
58 מְצֹרָע וְקָרְבְּנוֹתָיו שְׁתֵּי מִצְוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי
59 מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: תִּגְּלַחַת נָזִיר, בִּמְקוֹמָם בְּמַסֶּכֶת נְזִירוּת
60 (מה.).

61 **הַמִּצְוָה הַקי"ד** —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין עֶרְכֵּי אָדָם,
62 וְהוּא: שֶׁהָאוֹמֵר 'עֶרְכִּי עָלַי' אוֹ 'עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי' —— אִם
63 הוּא זָכָר נוֹתֵן כָּךְ; וְאִם הִיא נְקֵבָה נוֹתֶנֶת כָּךְ; וְגַם לְפִי
64 הַגִּיל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, וּלְפִי מַצַּב הַמַּעֲרִיךְ (כפי הישג
65 ידו), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ

נְפָשׁוֹת וְגוֹ'" (ויקרא כז, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִים.

יום שלישי ט"ז מרחשון ה'תשפ"א
מצות עשה קטו. קטז. קיז.

הַמִּצְוָה הַקט"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין עֶרְכֵּי בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אוֹתָהּ" (ויקרא כז, יא־יב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּתְמוּרָה (לב:) וּמְעִילָה (יב.).

הַמִּצְוָה הַקט"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּעֶרְכֵּי בָּתִּים. וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּישׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה' וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן" (שם, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִים (לא.).

הַמִּצְוָה הַקי"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּעֶרְכֵּי שָׂדוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ וְגוֹ' (שם, טז); וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ וְגוֹ'" (שם, כב). וְדָן בִּשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ "וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ וְגוֹ'" וּבִשְׂדֵה מִקְנָתוֹ "וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ כֻּלָּם בִּשְׁלֵמוּת בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִים (פרק ז ופרק ח). וְאַל יַחְשֹׁוב הַחוֹשֵׁב, שֶׁאַרְבַּעַת סוּגֵי עֲרָכִים אֵלּוּ יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שִׁתּוּף הַמְחַיֵּב שֶׁיִּמָּנוּ כְּמִצְוָה אַחַת — אֶלָּא הֵן אַרְבַּע מִצְוֹת: לְכָל־אַחַת מֵהֶן דִּין שֶׁאֵינוֹ בָּאַחֶרֶת, אֲבָל שֵׁם 'עֵרֶךְ' כּוֹלֵל עַל דֶּרֶךְ שִׁתּוּף הַשֵּׁם. לָכֵן אֵין לִמְנוֹת מִינֵי הָעֲרָכִים כֻּלָּם כְּמִצְוָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁאֵין אָנוּ מוֹנִים מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם כְּמִצְוָה אֶחָת (אף ששם "קרבן" משותף לכולם). וְזֶה בָּרוּר כְּשֶׁנִּתְבּוֹנֵן.

יום רביעי י"ז מרחשון ה'תשפ"א
מצות עשה קמה.
מצות לא תעשה קי.

הַמִּצְוָה הַקמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִינֵי חָרָמִים, הַיְנוּ שֶׁמִּי שֶׁהֻחֲרִים דָּבָר מֵרְכוּשׁוֹ וְאָמַר 'חֲרֵי זֶה חֶרֶם' — יִתֵּן אוֹתוֹ הַדָּבָר לַכֹּהֵן; אֶלָּא אִם פֵּרַשׁ לַשֵּׁם, שֶׁאָז הוּא לְבֶדֶק הַבַּיִת. לְפִי שֶׁסְּתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַךְ כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִים אִישׁ לַה' מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה" (ויקרא כז, כח). וְרָמַז לָנוּ עַל כָּךְ שֶׁסְּתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" (שם, כא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מֵעֲרָכִים (כח.) וּבְרֵישׁ נְדָרִים (פרק ב משנה ד).

הַמִּצְוָה הַקי" — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמִכֹּר שָׂדֶה שֶׁהֻחֲרִימוּ אוֹתוֹ בְּעָלָיו, וַאֲפִלּוּ לַגִּזְבָּר שֶׁהוּא הַמְמֻנֶּה עַל הַהֶקְדֵּשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כָּל־חֵרֶם וְגוֹ' לֹא יִמָּכֵר" (שם, כח). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בחוקותי): "לֹא יִמָּכֵר לַגִּזְבָּר". וְחֵרֶם זֶה אֵינוֹ אֶלָּא סְתָם חֲרָמִין (שלא פירש לשמים וכדומה).

יום חמישי י"ח מרחשון ה'תשפ"א
מצות לא תעשה קיא. רטו.

הַמִּצְוָה הַקי"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּפְדּוֹת סְתָם חֲרָמֵי הָאָרֶץ גַּם־כֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ "לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל" (ויקרא כז, כח). וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "לֹא יִגָּאֵל לַבְּעָלִים, מַה־יֵּעָשֶׂה בּוֹ? "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ", יָכוֹל אַף־עַל־פִּי שֶׁפֵּרַשׁ לַשֵּׁם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: שְׂדֵה חֲרָמִין בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין (כח:). וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁסְּתָם חֲרָמִין לַכֹּהֲנִים. וְשָׁם אָמְרוּ: "חֲרָמֵי כֹּהֲנִים אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן אֶלָּא נִתָּנִים לַכֹּהֲנִים כַּתְּרוּמָה".

הַמִּצְוָה הָרט"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּזְרוֹעַ כִּלְאַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם" (שם יט, יט), וְכִלְאֵי זְרָעִים אֵלּוּ אֵין אָסוּר לִזְרָעָם אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַזּוֹרְעָם שָׁם — חַיָּב מַלְקוּת דְּאוֹרַיְתָא; וּבְחוּצָה לָאָרֶץ — מֻתָּר. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כִּלְאָיִם.

יום שישי י"ט מרחשון ה'תשפ"א
מצות לא תעשה רטז.

הַמִּצְוָה הָרט"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּזְרוֹעַ תְּבוּאָה בַּכֶּרֶם, וְכֵן שְׂאָר יְרָקוֹת. וּמִין זֶה מִן־הַכִּלְאַיִם נִקְרָא: כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם" (דברים כב, ט). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת דברים כב, ט): "לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם" — מָה אֲנִי צָרִיךְ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם", וְזֶה כּוֹלֵל כְּלִי סָפֵק הַכֶּרֶם וְהַזְּרָעִים? אָמְרוּ: מְלַמֵּד שֶׁכָּל־הַמְקַיֵּם כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְדַע שֶׁאֵין כִּלְאֵי הַכֶּרֶם אֲסוּרִים מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַזּוֹרְעָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — לוֹקֶה מַלְקוּת דְּאוֹרַיְתָא. וּבִתְנַאי שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן (= גידולי הכרם) בְּמַפֹּלֶת יָד (בבת אחת). וּמִדְּרַבָּנָן אָסוּר לִזְרָעָם גַּם בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְהַזּוֹרֵעַ בְּחוּצָה לָאָרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן (= גידולי הכרם) בְּמַפֹּלֶת יָד — לוֹקֶה מִדְּרַבָּנָן. אֲבָל הַרְכָּבַת אִילָן לוֹקִין עָלֶיהָ בְּכָל־מָקוֹם, וְהָאַזְהָרָה עַל כָּךְ נִכְלֶלֶת בִּכְלַל אָמְרוֹ: "שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כִּלְאָיִם.

יום ש"ק כ' מרחשון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה ריז. ריח.

הַמִּצְוָה הָרִי"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַרְבִּיעַ (להכליא לצורך גידול צאצאים) כִּלְאֵי (שני מיני) בְּהֵמָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם" (ויקרא יט, יט), וְאִם הִרְבִּיעַ בְּהֵמָה — לוֹקֶה, וּבְתַנַּאי שֶׁיַּרְכִּיב בְּיָדוֹ אֵבֶר הַזָּכָר בַּנְּקֵבָה כַּמִּכְחוֹל בַּשְּׁפוֹפֶרֶת, וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בבא מציעא צא.) בַּנּוֹאֲפִים (שאינן נסקלין אלא): עַד שֶׁיֵּרָאוּ כְּשֶׁהֵם מְנָאֲפִין, וּבְכִלְאַיִם: עַד שֶׁיַּכְנִיס בְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת, וְאָז יִלְקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִכִּלְאָיִם.

הַמִּצְוָה הָרִי"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּכִלְאֵי בְּהֵמָה בְּיַחַד, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו" (דברים כב, י). וְאִם עָשָׂה בָּהֶם מְלָאכָה, כְּגוֹן שֶׁחָרַשׁ בָּהֶם אוֹ דָשׁ אוֹ הִנְהִיגָם יַחַד לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "יַחְדָּו" הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלֹּא יְאַחֲדֵם בְּיַחַד בְּשׁוּם מְלָאכָה מִן־הַמְּלָאכוֹת. מִן־הַתּוֹרָה אֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת אֶלָּא עַל שְׁנֵי מִינִים: שֶׁאֶחָד מֵהֶם בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְהָאַחֵר בְּהֵמָה טְמֵאָה כְּשׁוֹר וַחֲמוֹר, שֶׁאִם חָרַשׁ בָּהֶם אוֹ מָשַׁךְ אוֹ הִנְהִיג — לוֹקֶה; אֲבָל מִדְּרַבָּנָן לוֹקֶה עַל כָּל־שְׁנֵי מִינִים שֶׁיִּהְיוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִכִּלְאָיִם.

המשך ביאור למס' עירובין ליום חמישי עמ' א

המים למקום פטור [ציור ד], וכשהוא עושה אותה **מִבִּפְנִים, אֵין צָרִיךְ לִקְמוֹר** – לכסות את הגומא.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, בִּיב [–חפירה שעשויה להוציא את השופכים מהחצר] **שֶׁהוּא קָמוּר** – מכוסה במשך **אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – אחר שהוא יוצא מהחצר לרשות הרבים, **שׁוֹפְכִים לְתוֹכוֹ מַיִם בְּשַׁבָּת** [ציור ה]. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֲפִילּוּ** אם ביב זה עובר בְּגַג **אוֹ** בְּחָצֵר שהם ארוכים **מֵאָה אַמָּה,** והביב עובר לכל אורך החצר, **לֹא יִשְׁפּוֹךְ** מים **עַל פִּי הַבִּיב,** כלומר שלא יעמוד על שפת הביב וישפוך בתוכו, **אֲבָל שׁוֹפֵךְ הוּא לַגַּג, וְהַמַּיִם יוֹרְדִין** מעצמם **לַבִּיב,** כלומר לצינור החקוק בגג, שבו יוצאים המים לרשות הרבים.

חוזרת המשנה לדין השנוי ברישא שחצר הפחותה מארבע אמות אין שופכים בתוכה מים בשבת: **הֶחָצֵר וְהָאַכְסַדְרָה** [–חצר מקורה ופתוחה שלפני הבית] **מִצְטָרְפִין לְאַרְבַּע אַמּוֹת,** שאם אין בחצר ארבע אמות, ויש אכסדרה בצדה ובצירוף שניהם יש ארבע אמות, מותר לשפוך שם מים, אף אם אין שם גומא.

וְכֵן שְׁתֵּי דְּיוּטָאוֹת – עליות, שעומדות זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, וחצר שאין בה ארבע אמות פתוחה לפניהן, **וּמִקְצָתָן עָשׂוּ עוּקָה** – גומא בחצר, **וּמִקְצָתָן לֹא עָשׂוּ עוּקָה, אֶת** [–אלו] **שֶׁעָשׂוּ עוּקָה, מוּתָּרִין** לשפוך שם מים בשבת, **וְאֶת** [–ואלו] **שֶׁלֹּא עָשׂוּ עוּקָה, אֲסוּרִין** לשפוך שם מים.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע אסרו לשפוך רק בחצר שאין בה ארבע אמות. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם של הדין האמור במשנה שלא אסרו לשפוך אלא בחצר שאין בה ארבע על ארבע אמות. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבָּה, מִפְּנֵי שֶׁאָדָם עָשׂוּי לְהִסְתַּפֵּק** [–להשתמש] עד **כָּאתַיִם מַיִם בְּכָל יוֹם,** בְּחצר שיש **אַרְבַּע אַמּוֹת, אָדָם רוֹצֶה לְזַלְּפָן** – להזותם על פני כל החצר, כדי לשקע את עפר החצר שלא יעלה, וכיון שרצונו הוא שילכו המים על כל החצר ולא יצאו לחוץ, אף אם יצאו אין בכך איסור, כיון שהוא אינו מתכוין לכך,

---

המשך ביאור למס' עירובין ליום שישי עמ' א

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, לֹא** – אין רבי מאיר מתיר לטלטל מחצר לחצר דרך גג הכותל, אלא מתיר הוא **לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא** מחצר לחצר **דֶּרֶךְ פְּתָחִים** שיש בכותל, שבאופן זה אין מקום לגזור כלל, אבל אם בא לטלטל דרך גג הכותל אינו רשאי לעשות זאת.

שנינו במשנה: **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד רְשׁוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ.**

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בשיטת חכמים: **אִיתְּמַר** – נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לענין גג הפרוץ במלואו לגג אחר, לשיטת חכמים האוסרים לטלטל מגג לגג בלא עירוב, האם מותר על כל פנים לטלטל באותו הגג כולו או לא. **רַב אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ** [–בגג הפרוץ לחבירו] **אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת** בלבד, שכן הוא הדין בכל רשות שנפרצה במלואה לרשות אחרת האסורה לה בטלטול.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלּוֹ, לפי שאומרים בזה 'גוד אסיק מחיצתא', דהיינו שדנים את המחיצות העומדות בין הדירות למטה כאילו עולות למעלה ומפסיקות בין גגו של האחד לגגו של רעהו, ונמצא שאין הרשות פרוצה במלואה למקום האסור לה בטלטול.

הגמרא מבארת את סברות מחלוקתם: **בְּאופן שיש לבתים מְחִיצוֹת הַנִּיכָּרוֹת,** דהיינו, שאין הבתים מחוברים זה לזה, אלא יש הפסק אויר ביניהם, והעומד על הגג רואה את מחיצות הבית שמתחתיו [ציור א], **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** – לא נחלקו רב ושמואל, אלא הכל מודים שדנים את מחיצות הבתים כאילו עולות ומפסיקות בין הגגות, ועל כן מותר לטלטל בכל גג בפני עצמו. **כִּי פְּלִיגִי** – אך האופן שנחלקו בו רב ושמואל הוא **בִּמְחִיצוֹת שֶׁאֵינָן נִיכָּרוֹת,** דהיינו, באופן שהבתים מחוברים זה לזה והעומד על הגג אינו רואה את מחיצת הבית שבין הדיורין מתחתיו [ציור ב]. **רַב אָמַר אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ** [–בגג כזה] **אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת,** משום **דְּלֹא אָמְרִינַן** באופן כזה 'גוד אסיק מְחִיצָתָא', שהרי המחיצות אינן ניכרות ואי אפשר להעלותן. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלּוֹ** [–בכל הגג], משום **דְּאָמְרִינַן** 'גוד אסיק מְחִיצָתָא', אף שאין המחיצות ניכרות.

הגמרא מקשה על דברי רב ממשנתנו: **תְּנַן** – שנינו במשנה, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מגגות העיר הוא

ירמיה פרק־מח

ו נֻסוּ מַלְּטוּ נַפְשְׁכֶם וְתִהְיֶינָה כַּעֲרוֹעֵר בַּמִּדְבָּר׃ ז כִּי יַעַן בִּטְחֵךְ בְּמַעֲשַׂיִךְ וּבְאוֹצְרוֹתַיִךְ גַּם־אַתְּ תִּלָּכֵדִי
וְיָצָא (כמיש) כְּמוֹשׁ בַּגּוֹלָה כֹּהֲנָיו וְשָׂרָיו (יחד) יַחְדָּיו׃ ח וָיָבֹא שֹׁדֵד אֶל־כָּל־עִיר וְעִיר לֹא תִמָּלֵט וְאָבַד
הָעֵמֶק וְנִשְׁמַד הַמִּישֹׁר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה׃ ט תְּנוּ־צִיץ לְמוֹאָב כִּי נָצֹא תֵצֵא וְעָרֶיהָ לְשַׁמָּה תִהְיֶינָה מֵאֵין
יוֹשֵׁב בָּהֵן׃ י אָרוּר עֹשֵׂה מְלֶאכֶת יְהוָה רְמִיָּה וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם׃ יא שַׁאֲנַן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו וְשֹׁקֵט
הוּא אֶל־שְׁמָרָיו וְלֹא־הוּרַק מִכְּלִי אֶל־כֶּלִי וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ עַל־כֵּן עָמַד טַעְמוֹ בּוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר׃ יב לָכֵן
הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְשִׁלַּחְתִּי־לוֹ צֹעִים וְצֵעֻהוּ וְכֵלָיו יָרִיקוּ וְנִבְלֵיהֶם יְנַפֵּצוּ׃ יג וּבֹשׁ מוֹאָב מִכְּמוֹשׁ
כַּאֲשֶׁר־בָּשׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל מִבֵּית אֵל מִבְטַחָם׃ יד אֵיךְ תֹּאמְרוּ גִּבּוֹרִים אֲנַחְנוּ וְאַנְשֵׁי־חַיִל לַמִּלְחָמָה׃

רש״י

(ו) כערוער. מגדל ערוער עשוי במדבר ואין סביביו ישוב כי־אם שוכני אהלים ומגדל העומד באין ישוב נראה כחורבה כן תירגם יונתן. ומנחם פי׳ כערוער שם עץ מעצי היער: **(ט) תנו ציץ למואב.** תנו כנף למואב. כל דבר תלאי התולה ובולט מן האדם ומן הבהמה קרוי ציץ כמו והיה לכם לציצית (במדבר ט״ו) ויקחני בציצת ראשי (יחזקאל ל״ח): **כי נצא תצא.** כי במעופה וחפזון תצאו בגולה ויהיה נצא מגזרת נצה כן חברו מנחם וכן כי נצו גם נעו (איכה ד׳), ויונתן תרגם אעדו כתרא ממואב, תנו לאחרים ציץ הנזר אשר למואב: **(י) מלאכת ה׳.** מלאכת השחתת מואב שהיא שליחותו של מקום: **(יא) לא נמר.** לא נחלף: **(יב) צועים.** מריקים וכן מהר צועה להפתח (ישעיה נ״א) הוא הילוך המעיים בשלשול: **ונבליהם.** חביותיה׳ של מואבים: **ונפצו.** ישברו כמו איכה נחשבו לנבלי חרש (איכה ד׳) כל נבל ימלא יין (לעיל יג): **(יג) מכמוש.** אשר בטח בו: **מבית אל.** עגל הזהב:

מצודת דוד

(ו) נוסו. כאילו הנביא מייעץ אותם לברוח להמלט נפשם: **ותהיינה.** כאומר עזבו העושר ואף כי תהיו חסרים מכל טוב כמו אילן ערוער הגדל במדבר החסר מכל לחלוחית מ״מ טוב להציל את הנפש: **(ז) כי יען.** כי בעבור אשר כל בטחונך וחשקך היה במעשיך הם מקנה הצאן והבקר והאוצרות שקבצת ולזה לא רצית לעזבם ולברוח מהם: **גם את תלכדי.** לכן מלבד שהאויב יקח הכל ולא יהיה לאל ידך למחות בידו אלא שגם את תלכדי בידו: **ויצא כמוש בגולה.** הוא האלוה של מואב ויצא גם הוא בגולה כי האויב יקח פסלו העשוי מזהב וכסף וכהניו עמו ושרי מואב: **(ח) אל כל עיר.** מערי מואב: **לא תמלט.** אף אחת מהן: **העמק.** ערי העמק: **המישור.** ערי המישור: **אשר אמר ה׳.** ר״ל הואיל וה׳ אמר כן יקום: **(ט) תנו ציץ למואב.** תנו כנף למואב כי עוף תעוף והוא ענין מליצה ור״ל בחפזון תצא בגולה: **מאין.** ממה שאין מי יהיה יושב בהן: **(י) ארור וכו׳.** אמר כנגד המשחיתים ארור יהיה מי שיעשה במרמה מלאכת השחתת מואב שהיא שליחותו של מקום: **וארור וכו׳.** כפל הדבר במ״ש: **מדם.** מלשפוך דם: **(יא) שאנן מואב מנעוריו.** מעת היה לעם ישב בשלוה והיה שוקט ומונח במקומו כיין הנח על שמריו שאינו מפיג טעמו: **ולא הורק.** דומה הוא אל היין אשר לא הורק מהכלי שהושם בו בתחלה אל כלי אחר ולתוספת ביאור אמר שלא הלך מעולם בגולה כי ישב בארצו מעת שנתיישב בה: **על כן.** הואיל ולא הורק מכלי אל כלי לכן נשאר בו הטעם ולא נחלף הריח ר״ל לפי שישב בשלוה לכן היה ממולא בכל טובה ולפי שהמשילו ליין אמר לשון הנופל ביין שאם היין נשאר בכלי ששמוהו בו בתחלה נשאר בו הטעם והריח ולא כן כשמריקין אותו מכלי אל כלי: **(יב) ושלחתי וכו׳.** אשלח עליו מניעים ומטלטלים ויניעו אותה בגולה: **וכליו יריקו.** ישפכו היין מן כליו וישברו נבלי היין ר״ל האויב יקח עושרם ואותם יהרוג בחרב ולפי שהמשילם ליין אמר לשון הנופל ביין: **(יג) ובוש מואב מכמוש.** יכלמו מכמוש אלהיהם כי אז יראו שאין בו כח להציל והבל נחלו: **כאשר וכו׳.** כמו שנתביישו ישראל על כי בטחו בעגל הזהב שעמד בבית אל כי כשגלו מארצם ראו שלא היה בו ממש: **(יד) איך תאמרו.** אל מול מואב יאמר איך תאמרו וכו׳ וכאומר ואיו אם כן גבורתכם:

מצודת ציון

(ו) כערוער. שם עץ מדברי וכן והיה כערער בערבה (לעיל יז): **(ז) במעשיך.** כן יקרא מקנה הבקר והצאן כי העוסק במקנה כל מעשהו בהם וכן ואיש במעון ומעשהו בכרמל (ש״א כה): **כמוש.** כן שם הפסל של מואב: **(ט) ציץ.** ר״ל כנף כי כל דבר היוצא מן הגוף קרוי בשם ציץ וכמו ויקחני בציצת ראשי (יחזקאל לח): **נצא תצא.** מלשון נוצה וכנף ור״ל תעוף בנוצת כנפים: **(י) מלאכת.** ענין שליחות כמו במלאכת ה׳ (חגי א): **(יא) שאנן.** ענין שלום כמו ושאנן ואין מחריד (לעיל טו): **שמריו.** הוא הנופל מן המשקה לתחתיות הכלי וכן אך שמריה ימצו (תהלים עה): **הורק.** ענין שפיכה כי כשנשפך המשקה מן הכלי נעשה ריק וכן שמן תורק שמך (ש״ה א): **נמר.** מלשון תמורה וחילוף ור״ל מטוב לרע: **(יב) צועים וצעוהו.** ענין טלטול והנעה ממקום למקום וכן את צעה זונה (לעיל ב): **יריקו.** מלשון ריק: **ונבליהם.** נאדות כמו נבל יין (ש״א י): **ינפצו.** ענין שבר ורציצה כמו ונפוץ הכדים (שופטים ז):

דניאל פרק־ט ט־יח

ט לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת כִּי מָרַדְנוּ בוֹ׃ י וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת בְּתוֹרֹתָיו
אֲשֶׁר נָתַן לְפָנֵינוּ בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים׃ יא וְכָל־יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת־תּוֹרָתֶךָ וְסוֹר לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ בְּקֹלֶךָ
וַתִּתַּךְ עָלֵינוּ הָאָלָה וְהַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר כְּתוּבָה בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֶבֶד־הָאֱלֹהִים כִּי חָטָאנוּ לוֹ׃ יב וַיָּקֶם
אֶת־(דבריו) דְּבָרוֹ | אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלֵינוּ וְעַל שֹׁפְטֵינוּ אֲשֶׁר שָׁפְטוּנוּ לְהָבִיא עָלֵינוּ רָעָה גְדֹלָה אֲשֶׁר
לֹא־נֶעֱשְׂתָה תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם כַּאֲשֶׁר נֶעֱשְׂתָה בִּירוּשָׁלִָם׃ יג כַּאֲשֶׁר כָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֵת כָּל־הָרָעָה
הַזֹּאת בָּאָה עָלֵינוּ וְלֹא־חִלִּינוּ אֶת־פְּנֵי | יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָשׁוּב מֵעֲוֹנֵנוּ וּלְהַשְׂכִּיל בַּאֲמִתֶּךָ׃ יד וַיִּשְׁקֹד יְהוָה
עַל־הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ כִּי־צַדִּיק יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקֹלוֹ׃ טו וְעַתָּה
| אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ אֶת־עַמְּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה חָטָאנוּ
רָשָׁעְנוּ׃ טז אֲדֹנָי כְּכָל־צִדְקֹתֶךָ יָשֹׁב־נָא אַפְּךָ וַחֲמָתְךָ מֵעִירְךָ יְרוּשָׁלִַם הַר־קָדְשֶׁךָ כִּי בַחֲטָאֵינוּ וּבַעֲוֹנוֹת
אֲבֹתֵינוּ יְרוּשָׁלִַם וְעַמְּךָ לְחֶרְפָּה לְכָל־סְבִיבֹתֵינוּ׃ יז וְעַתָּה | שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶל־תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־תַּחֲנוּנָיו
וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל־מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם לְמַעַן אֲדֹנָי׃ יח הַטֵּה אֱלֹהַי | אָזְנְךָ וְשֵׁמָע (פקחה) פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה
שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי | לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי
עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃

רש"י

(ט) לאדני אלהינו הרחמים. שלא כלינו בעונותינו כי מרדנו בו: (יא) ותתך עלינו. ותגיע עלינו כמו לא נתך ארצה (שמות ט) ותרגם אונקלוס לא מטא לארעא: האלה והשבועה. אלות הברית אשר השבעתנו בחורב והיה אם לא תשמעו וגומר, כל הקללות הכתובות שם: (יב) כאשר נעשתה בירושלים. חרב הרג ושריפת העיר ונשים עינו ושבו בקולרין: (יג) כאשר כתוב בתורת משה. רמז שהעיד בנו שאם נעבור על השבועה תבא עלינו כל הרעה הזאת: (יד) וישקוד. וימהר: כי צדיק. כי הדין עמו. ורבותי׳ פי׳ צדיק הקב"ה וצדקה היא עלינו שמיהר והקדים שתי שנים למנין ונושנתם כדי שלא תתקיים בנו כי אבד תאבדון ונושנתם בגי׳ שמונה מאות וחמשים ושתים והם גלו לסוף ח׳ מאות וחמשים לביאתם לארץ: (טו) ועתה אד׳ אלהינו. מתודים אנחנו כי חטאנו ורשענו: (טז) לחרפה. לגידוף: לכל סביבותינו. לכל שכנינו כולם מחרפים אותנו: (יז) למען אד׳. למען שם הקדוש הנקרא על בית־המקדש שנאמר מקדש ה׳ כוננו ידך (שם טו): (יח) וראה שוממותינו. ושיממות העיר אשר נקר׳ שמך עליה כי לא על משענת צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו להטיב לנו כי על רחמיך באנו:

מצודת דוד

(ט) לאד׳ וכו׳. ר"ל בידו המה: כי מרדנו. לפי שמרדנו בו צריך להיות בידו הרחמים והסליחות כי בלעדם לא נוכל לעמוד: (יא) וסור. והיו הולכים וסרים: ותתך. נשפך עלינו האלה ועונש בטול השבועה אשר נשבענו על קבלת התורה: כי חטאנו לו. לפי שחטאנו לו: (יג) כאשר כתוב וכו׳. כמו שכתוב כן הביא: ולא חלינו. בעוד היינו בירושלים כאשר שמענו הנביאים מנבאים על הרעה לא חלינו לה׳: ולהשכיל באמתך. לדעת ולהתבונן שאתה אל אמת: (יד) וישקוד. מיהר על הרעה ללכת והביאה עלינו ר"ל מיהר להביא גולה אחר גולה והם גלות יהויקים ויכניה וצדקיה: כי צדיק ה׳. ר"ל ולא לעוול תחשב לו כי באמת צדיק הוא על כל מעשה הגלות אשר עשה לנו אבל אנחנו לא שמענו בקולו לקחת מוסר כאשר ראינו שיד ה׳ נגעה בנו בגלות הראשון ולזה הביא גם את השני גם את השלישי: (טו) ועתה וכו׳. חוזר הוא על סוף המקרא לומר אבל עתה ה׳ וכו׳ הננו שבים ומתודים לומר חטאנו רשענו: ותעש לך שם. להיות מפורסם בעולם עי"ז כאשר אתה היום נודע ומפורסם: (טז) ככל צדקותיך. כפי דרך צדקותיך: כי בחטאינו וכו׳. ר"ל לא מקוצר ידך המה לחרפה רק בעבור כי אנפת בנו בחטאינו וכו׳ לזה ירושלים ועמך לחרפה וכאשר ישוב אפך לא נהיה עוד לחרפה: לכל סביבותינו. כולם מחרפים אותנו: (יז) והאר פניך. פנה אליה בפנים מאירות ושוחקות והוא ענין מליצה: למען אד׳. ר"ל למענך ה׳ לבל יאמרו העמים מבלי יכולת וכו׳: (יח) ושמע. תפלתי: והעיר. שוממות העיר: על צדקותינו. על בטחון צדקותינו: על רחמיך. על בטחון רחמיך הרבים:

מצודת ציון

(יא) ותתך. ענין יציקה והרקה כמו ומטר לא נתך ארצה (שמות ט): האלה. הקללה: (יג) חלינו. ענין תפלה כמו ויחל משה (שם לב): (יד) וישקד. ענין מהירות כמו כי שוקד אני (ירמיה א): (יח) פקח. פתח:

ו סָדִין שֶׁהוּא טְמֵא מִדְּרָס, וַעֲשָׂאוּ וִילוֹן — טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טָמֵא טְמֵא מֵת. מֵאֵימָתַי הִיא טַהֲרָתוֹ? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִשֶּׁיִּתָּבֵר. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: מִשֶּׁיִּקָּשֵׁר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִשֶּׁיִּקָּבֵעַ.

ז מַחֲצֶלֶת שֶׁעָשָׂה לָהּ קָנִים לְאָרְכָּהּ — טְהוֹרָה; וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כְּמִין כִּי. עָשָׂאָם לְרָחְבָּהּ, וְאֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים — טָהוֹר. נֶחְלְקָה לְרָחְבָּהּ — רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר. וְכֵן הַמַּתִּיר רָאשֵׁי הַמַּעֲדַנִּין — טְהוֹרָה. נֶחְלְקָה לְאָרְכָּהּ, וְנִשְׁתַּיְּרוּ בָהּ שְׁלֹשָׁה מַעֲדַנִּים שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים — טְמֵאָה. מַחֲצֶלֶת מֵאֵימָתַי מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה? מִשֶּׁתִּקָּנֵב, וְהִיא גְּמַר מְלַאכְתָּהּ.

פירוש ברטנורא

ו סדין שהוא טמא מדרס. שראוי לטמא מדרס קאמר, ולא שנטמא מדרס ממש. דא"כ אדתני סיפא אבל טמא טמא מת, ליתני אבל טמא מגע מדרס, כדתני בהקומץ רבה: **ועשאו וילון.** מסך לפתח, או וילון לספינה. ודוקא שעשה בו שינוי מעשה, אבל מחשבה אינה מוציאתו מידי טומאה שהיו ראוין לה: **אבל טמא טמא מת.** מפני שהשמש מתחמם כנגדו ומתעטף בשוליו לפעמים, הלכך לא בטיל מתורת כלי: **מאימתי טהרתו.** שבטל תורת מדרס ממנו: **משיתפר.** בתוספתא מוכח דבית שמאי בעו שיקרענו ויתקננו למדת הפתח, ויתפור בו לולאות לתלותו במסך או בספינה. ובית הלל דאמרי משיקשור, לא בעו קריעה, אלא משיקשור בו הלולאות כדי לתלותו בהם. ואית ספרים דגרס, בית שמאי אומרים משיתבר. והיא היא. כלומר משישברוהו ויקרעוהו כדי לתפרו למדת הפתח: **ר' עקיבא אומר משיקבע.** מעת שיתלה אותו על הפתח או על הספינה. והלכה כבית הלל:

ז לארכה טהורה. אורך הקנה לאורך המחצלת, טהורה. דלא חזיא לשכיבה, שהקנים מזיקין לשוכב, ולא חזיא כי אם לסיכוך: **כמין כי.** יונית. שהיא כמין כ' הפוכה שלנו. כלומר, לעולם היא טמאה עד שימשוך הקנים משלשה צדדים. והלכה כחכמים: **עשאם לרחבה.** אורך הקנה לרוחב המחצלת: **ד' טפחים.** כשיש בין קנה לקנה ד' טפחים, חזיא לשכב בין שני הקנים: **נחלקה לרחבה.** ונשברו הקנים שלה לחצי: **רבי יהודה מטהר.** דלא חזיא לשכיבה. ואין הלכה כר' יהודה: **המתיר ראשי מעדנים.** מנהג עושי מחצלאות כשמשלימין המחצלת נשאר כמין מלל, וגודלים אותו בכל שני טפחים גדיל אחד וקושרו שלא יסתר האריג. ואם ניתר עומד לסתירה ונתבטל מתורת כלי וטהורה. מעדנים, קשרים. כמו וילך אליו אגג מעדנות (שמואל א' ט"ו), כלומר, קשור כדרך שקושרים האסורים. וכן התקשר מעדנות כימה (איוב ל"ח): **שהם של ששה טפחים.** שני טפחים בין מעדן למעדן וטפח מכאן וטפח מכאן: **משתקנב.** משיחתוך ויקטום ראשי קרומים הבולטים. וזו היא קניבה:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

סָדִין שֶׁהוּא טְמֵא מִדְּרָס – כלומר סדין העשוי לשכיבה, והרי שהוא ראוי לקבל טומאת מדרס (**הר"ש; ברטנורא**), **וַעֲשָׂאוּ וִילוֹן** – מסך לפתח, ושוב אינו עומד לשכיבה, **טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס** – אינו מקבל טומאת מדרס; ודווקא כשעשה בו שינוי מעשה לשם וילון, אבל מחשבה בלבד אינה מוציאה את הסדין מידי הטומאה שהיה ראוי לה, **אֲבָל טָמֵא טְמֵא מֵת** – מקבל טומאת מת, וכן טומאות אחרות, שעדיין תורת בגד עליו, מפני שהשמש מתחמם כנגדו ומתעטף בשוליו לפעמים (**גמרא ביצה יד, ב**). **מֵאֵימָתַי הִיא טַהֲרָתוֹ** – מן המדרס, כלומר מאימתי נעשה וילון, שתתבטל תורת מדרס ממנו? **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִשֶּׁיִּתָּבֵר** – משיעשו לו את ה"תוברות" (כלהלן כה, א), היינו הלולאות והעניבות (**"הערוך"**). **בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: מִשֶּׁיִּקָּשֵׁר** – בפתח, כדי לשמש וילון. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִשֶּׁיִּקָּבֵעַ** – במסמרים (**"תפארת ישראל"**). ויש מפרשים (**על פי התוספתא**): "משייתבר" כמו משיישבר (היינו משייקרע), כלומר שלדעת בית שמאי אין תורת מדרס בטל מהסדין אלא אם כן עשו בו מעשה רב כדי לשנותו לוילון, דהיינו שיקרעוהו ויתקנוהו לוילון לפי מידת הפתח (**רמב"ם**); ויש גורסים: משייתפר. ומפרשים שלבד זה שיקרעוהו ויתקנוהו למידת הפתח צריך גם שיתפרו בו הלולאות (**הר"ש; ברטנורא**); בית הלל אומרים: משייקשר – כלומר שלדעת בית הלל די במעשה כל שהוא, לפיכך אין צורך בקריעת הסדין, אלא משיקשרו בו הלולאות כדי לתלותו בהם; רבי עקיבא אומר: משיקבע – היינו משעה שיתלו אותו על הפתח (**רמב"ם; ברטנורא**). והלכה כבית הלל.

באור משנה ז

מַחֲצֶלֶת – שטיח העשוי אריג של קש או גומא, **שֶׁעָשָׂה לָהּ קָנִים לְאָרְכָּהּ** – במקום לרחבה כרגיל, שכן הדרך ליתן קנים לרוחב המחצלת, ומניחים ריווח של ארבעה טפחים בין קנה לקנה, והוא כשיעור שכיבה לאדם שדרך שכיבת האדם ארכו לרוחב המחצלת, ובאה המשנה ללמדנו, שאם לא נתן את הקנים לרחבה אלא לארכה, **טְהוֹרָה** – אינה מקבלת טומאת מדרס, שהואיל ואינה ראויה לשכיבה לרחבה, שהרי הקנים קשים הם ומפריעים לשוכב, לפיכך אנו אומרים, שודאי לא עשאה לשכיבה כי אם לסיכוך (עיין סוכה א, יא). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים:** לעולם היא טמאה **עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה** – את הקנים, **כְּמִין כִּי** – כצורת אות יוונית "כי" (X), שאם עשה את הקנים בצורת שני אלכסונים, שוב אין המחצלת ראויה לשכיבה כלל, בין לארכה בין לרחבה, ובכגון זה היא טהורה. אבל אם עשאם לארכה, הרי היא מקבלת טומאת מדרס, שהרי עדיין יכולים לשכב עליה בין הקנים לארכה, אף על פי שאין הדרך כך. **עָשָׂאָם לְרָחְבָּהּ** – עשה את הקנים לרוחב המחצלת, כדרך שרגילים לעשות, **וְאֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים** – אבל לא הניח ריווח של ארבעה טפחים בין קנה לקנה, **טָהוֹר** – אין המחצלת מקבלת טומאת מדרס, לפי שאינה ראויה לשכיבה, שאי אפשר לשכב בין קנה לקנה אלא אם כן יש ביניהם ריווח של ארבעה טפחים. **נֶחְלְקָה לְרָחְבָּהּ** – כלומר שהיו הקנים לרחבה של המחצלת ברווחים של ארבעה ארבעה טפחים, כדרך שעושים לשכיבה, ונחלקה המחצלת בריווח שבין הקנים, **רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר** – את המחצלת, משום שסופה להתפרק, והרי היא בטלה מתורת כלי. ברם, לדעת חכמים, כל זמן שהמחצלת קיימת וראויה היא לשכיבה, הרי היא מקבלת טומאה. **וְכֵן הַמַּתִּיר רָאשֵׁי הַמַּעֲדַנִּין** – הקשרים, שכן בשפת המחצלת קושרים את ראשי הקש או הגומא, כדי שלא ייסתר האריג, ובכל שני טפחים רוחב יש קשר אחד; ואם התיר את הקשרים, **טְהוֹרָה** – המחצלת, לפי שהיא מתפרקת. **נֶחְלְקָה לְאָרְכָּהּ, וְנִשְׁתַּיְּרוּ בָהּ שְׁלֹשָׁה מַעֲדַנִּים שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים** – רוחב שני טפחים בין מעדן למעדן וטפח מכאן וטפח מכאן, **טְמֵאָה** – הריהי מקבלת טומאת מדרס, שעדיין ראויה היא לשכיבה. **מַחֲצֶלֶת מֵאֵימָתַי מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה? מִשֶּׁתִּקָּנֵב** – משיחתוך את ראשי הגומא או הקש הבולטים מהשפה, **וְהִיא גְּמַר מְלַאכְתָּהּ** – שאף על פי שעושים בה אחר כך עוד מלאכות, כגון שמקשטים אותה או שמשפרים אותה לשם משכב, מכל מקום נחשבת הקניבה כגמר מלאכתה לענין קבלת טומאת מדרס.

לתוספת באור המשנה נביא את הסבר הגר"א בענין המחצלת:
"המחצלת עשויה מקנים וגמי או שאר דבר רך, שנותנים קנה בראש, לרוחב

פרק עשרים ואחד

א הַנּוֹגֵעַ בְּכֹבֶד הָעֶלְיוֹן, בְּכֹבֶד הַתַּחְתּוֹן, בַּנִּירִים, וּבַקֵּירוֹס, וּבְחוּט שֶׁהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי אַרְגָּמָן, וּבְעֵירָה שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לְהַחֲזִירָה — טָהוֹר. בְּנֶפֶשׁ הַמַּסֶּכֶת, וּבַשֶּׁתִּי הָעוֹמֵד, וּבְכָפוּל שֶׁהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי אַרְגָּמָן, וּבְעֵירָה שֶׁהִיא עָתִידָה לְהַחֲזִירָה — טָמֵא. הַנּוֹגֵעַ בַּצֶּמֶר שֶׁעַל הָאִימָּה, בָּאַשְׁוָיָה — טָהוֹר. הַנּוֹגֵעַ בַּפִּקָּה, עַד שֶׁלֹּא פֵּרְעָה — טָמֵא; מִשֶּׁפֵּרְעָה — טָהוֹר.
ב הַנּוֹגֵעַ בָּעֹל, וּבַקְּטֹרֶב, בָּעַיִן, וּבָעֲבוֹת, אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת מְלָאכָה — טָהוֹר. בַּחֶרֶב, וּבַכִּרְךְּ, וּבַיָּצוּל — טָמֵא. בְּעַיִן שֶׁל

פירוש ברטנורא

כא א הנוגע בכובד העליון. שני עצים עגולים יש לאורג, האחד שחוט השתי כרוך בו, והשני שלפניו שכל זמן שאורג והולך כורך בו היריעה הנארגת. ולפי שהם כבדים, נקראים כובד. וכובד העליון הוא שלפניו, וכובד התחתון הוא הרחוק ממנו שכל השתי כרוך בו: **בנירים.** הן חוטים הארוגין על הקנה, ובעבורן מגביהין קצת החוטים ועושין דרך שילך בו הארג בחוט: **וקירוס.** מסרק שבו מכים על האריגה ומחברים החוטים: **בחוט שהעבירו על גבי ארגמן.** לאחר שנעשית הרקמה משימין חוטין עליה שלא תתלכלך, ואותן חוטין לא הוו חיבור לבגד: **ובעירא.** הוא אירא האמור בפרק קמא דשבת [דף י"א] ולא גרדי באירא שבאזנו. והיא חתיכה קטנה. מצמר או מפשתן או מצמר גפן שאורגים בתוך המטפחות לנוי, וזורק אותו בתוך השתי וחוט של ערב כרוך בתוכה, ויש מהן שחורים ואדומים. ואם אינו עתיד להחזירה, כגון שהיא אדומה ועתה רוצה להכניס אירא שחורה, אע"פ שלא פסקה מן הבגד לא הויא חיבור: **בנפש המסכת.** חוטי הערב שהולכים בתוך המסכת כנפש בתוך הגוף, וכל דבר שהאורג נותן בתוך המסכת לתקן אריגתו, קרוי נפש. והנוגע בהן כנוגע בבגד דהוו חיבור: **שתי העומד.** שצריך עדיין לבגד ועומד ליארג: **ובכפול שהעבירו על גבי ארגמן.** חתיכת בגד שתופרים על הארגמן שלא יתלכלך, הוי חיבור לבגד: **עירא שעתיד להחזירה.** כדפרישנא לעיל: **בצמר שעל האימה.** ויש שגורסים העימה בע"ן. והכל אחד. והוא מקל ארוך או קנה שהנשים כורכות בו את הצמר וטוות: **באשוויא.** בצמר שעל האשוויא. ועימא ואשוויא שתיהן לטוות עשויות, אלא שמשונות זו מזו בצורתן: **טהור.** דאינו חיבור: **פיקה.** כמין עיגול קטן של מתכת ויש בו נקב, והנשים נותנות אותו בראש הפלך להכבידו. וקורים לו בלע"ז פוסרול"ו: **עד שלא פירעה.** קודם שיתירנה: **משפירעה.** לאחר שהתירה:

ב קטרב. מפורש למעלה פרק כלי מתכות, שהן שני עצים משני צדי העול והן נקובים, ומכניסים בתוך אותו נקב עץ ושמו קטרב, וקושרים אותו שלא

משניות מבוארות – קהתי

המחצלת, וכופלים את הגמי לשניים, וגודלים לארכה של המחצלת בגמי, למעלה מהקנה ולמטה מהקנה, גדילה של שתי בלא ערב; ואחר ארבעה טפחים נותנים עוד קנה לחיזוק, וכן בכל ארבעה טפחים נותנים קנה לרחבה; והגמי גודלים לארכה דרך הקנים, שנותנים הגמי שלמטה מהקנה למעלה, והגמי שלמעלה נותנים למטה מהקנה; וכן בכל קנה וקנה שאחר ארבעה טפחים – מכניס שלמטה למעלה ושלמעלה למטה, כדרך כל הגדילות והאריגות; וכן בארבעה טפחים שבין קנה לחברו גודל את הגמי ואורגו, ובקצה המחצלת, חוץ לקנה האחרון, קושרים כל ראשי הגמי שלמעלה ושלמטה יחד, מכל ראשי הגמי שבשני טפחים קשר אחד, והם "המעדנים". ודרך המחצלת העשויה לשכיבה לסדר בה את הקנים לרחבה, כדי שישכבו בני אדם לרחבה, בארבעת הטפחים שבין קנה לקנה, שעל הקנים קשה לשכב, אלא שוכבים על הגמי, בארבעת הטפחים שבין קנה לקנה, שהוא רך, והקנים אינם נעשים אלא לחיזוק, לגדול עליהם את הגמי"... (אליהו רבא).

בענין צורת האות "כי" בארנו כ"תפארת ישראל". אבל הרב מברטנורא מפרש, שהיא אות יוונית כמין כ' הפוכה שלנו. ויש עוד פירושים (עיין "תוספות יום טוב"; "אליהו רבא"; ועיין רמב"ם הל' כלי המקדש א, ט).

יום שני

באור משנה א

פרק זה דן בדברים המחוברים לכלי ונעשים "יד" לו. משנתנו דנה במכונת האריגה על אביזריה השונים. וכבר בארנו (משנה שבת יג, ב), שבמכונת האריגה (בנול) יש שתי קורות כבדות, אחת למעלה, הנקראת "כובד העליון". ואחת למטה, הנקראת "כובד התחתון". ובהן מתחברים חוטי השתי. בין שתי הקורות הללו נמצאים שני אביזרים, שכל אחד מהם עשוי מארבעה קנים המחוברים יחד בצורת מלבן, וכו קבועים חוטים המתוחים לרחבו, שמספרם בכל אחד מהם כחצי מספר חוטי השתי שבנול, ועל שם אותם החוטים נקראים האביזרים הללו "נירים" (שכן חוט ביוונית נקרא ניידא"ן). בתוך החוטים הללו ישנן טבעות, וחוטי השתי עוברים בסירוגין דרך הטבעות של שני הנירים, וכשמרימים ניר אחד מתרוממים על ידו כל חוטי השתי המושחלים בו, ונעשה ריווח בין החוטים האלה ובין החוטים שבניר האחר שלא הורם, ובתוך הריווח הזה מכניסים את חוט הערב והוא מעשה האריגה. כן נמצא שם כעין מסרק, שדרך שיניו עוברים כל חוטי השתי, והוא עשוי להדק וליישר את חוטי השתי, והוא הנקרא "קירוס". ויש מפרשים, שלאחר שמכניסים חוט הערב בין חוטי השתי, מקישים עליו עם הקירוס כדי להסמיכו אל שאר החוטים הארוגים כבר ("תפארת ישראל").

הַנּוֹגֵעַ בְּכֹבֶד הָעֶלְיוֹן – בקורה העליונה של מכונת האריגה (הנול); כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **בְּכֹבֶד הַתַּחְתּוֹן** – בקורה התחתונה, **בַּנִּירִים** – במלבנים עם החוטים, שדרך הטבעות שבהם עוברים חוטי השתי, כמו שבארנו לעיל, **וּבַקֵּירוֹס** – במסרק העשוי ליישר את חוטי השתי, או (לפי "תפארת ישראל") להסמיך את חוט הערב ליריעה הארוגה, **וּבְחוּט שֶׁהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי אַרְגָּמָן** – שכן דרך הרוקמים את הארגמן להעביר עליו חוט, כדי שלא תתלכלך הרקמה, ואחר כך מוציאים אותו, **וּבְעֵירָה שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לְהַחֲזִירָה** – חוטי צמר היוצאים מן האריג, ואינו עתיד להחזירם ולארוג אותם ("עירה" לשון דלדול ותלייה). שלפעמים יוצאת כמין עניבה מחוט הארוג כבר, ואם היא קצרה מחזירים את החוט המדולדל הזה לתוך אריגת החוט שייארג בסמוך לו; ואם העניבה ארוכה עד שאי אפשר להסתירה תוך האריג שייארג אחר כך, הרי חותכה לגמרי (עיין ברטנורא שמפרש בדרך אחרת). **טָהוֹר** – כלומר אם היה האריג שכבר נארג טמא, כגון שהיה באוהל המת, הנוגע באחד מהדברים שנימנו לעיל, הריהו טהור, לפי שאינם חיבור לאריג. אבל הנוגע **בְּנֶפֶשׁ הַמַּסֶּכֶת** – בחוטי הערב שהוכנסו למסכת חוטי השתי ועדיין לא יישרם והידקם האורג כדי שיתחברו לאריג (ובברטנורא מבואר: חוטי הערב שהולכים בתוך המסכת כנפש בתוך הגוף), **וּבַשֶּׁתִּי הָעוֹמֵד** – בחוטי השתי המתוחים בין הכובד העליון לכובד התחתון, והם עומדים ליארג, **וּבְכָפוּל שֶׁהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי אַרְגָּמָן** – בחוט כפול שהעביר על רקמת הארגמן, ולא יוציאו משם, **וּבְעֵירָה שֶׁהִיא עָתִידָה לְהַחֲזִירָה** – חוטי צמר היוצאים מן האריג ועתיד הוא להחזירם ולארוג אותם, כמו שבארנו לעיל, **טָמֵא** – שכל הדברים הללו הם חיבור לאריג שכבר נארג. **הַנּוֹגֵעַ בַּצֶּמֶר שֶׁעַל הָאִימָּה** – הקנה שכרוך עליו הצמר בשעת הטווייה, וממנו טוות הנשים את החוט על הפלך, והקנה היה טמא, כגון שהיה של מתכת, **בָּאַשְׁוָיָה** – או הנוגע בצמר שעל האשוויה הטמאה, והיא משמשת בטוויה כמו האימה, אלא ששונה ממנה בצורתה (הר"ש; הרא"ש), **טָהוֹר** – שאין הצמר חיבור לכלים הללו. ויש מפרשים: טהור – שאם טומאה נגעה בצמר הכרוך על האימה או על האשוויה (והרי הצמר כשהוא לעצמו אינו מקבל טומאה). הכל טהור, שאין האימה והאשוויה חיבור לצמר ("תפארת ישראל"). **הַנּוֹגֵעַ בַּפִּקָּה** – היינו כדור של מתכת הנתון בראש הפלך שהנשים טוות בו, כדי שירבה כובדו, **עַד שֶׁלֹּא פֵּרְעָה** – קודם שגילה את הפיקה, כלומר קודם שנטל את המטווה מן הפיקה, **טָמֵא** – אם היה הפלך טמא, הנוגע בפיקה טמא, שכל זמן שיש עליה מטווה, הריהי חיבור (יד) לפלך; **מִשֶּׁפֵּרְעָה** – משגילה את הפיקה, שהסיר ממנה את המטווה, **טָהוֹר** – הנוגע בפיקה טהור, שאינה חיבור לפלך (לפי הרא"ש; עיין במפרשים שמבארים ענין זה בדרכים שונות).

מַתֶּכֶת, בַּלְּחָיַיִן, וּבָעֲרָיַיִן — טְמֵא. רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר בַּלְּחָיַיִם, שֶׁאֵינָם עֲשׂוּיִין אֶלָּא לְרִבּוֹת אֶת הֶעָפָר.
ג הַנּוֹגֵעַ בְּיַד מְגֵרָה, מִכָּאן וּמִכָּאן — טָמֵא. בַּחוּט, וּבַמְּשִׁיחָה, בָּאַמָּה, וּבַסְּנִיפִין, בְּמַכְבֵּשׁ שֶׁל חָרֶשׁ, וּבַקַּשְׁטָנִית — טָהוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַנּוֹגֵעַ בְּמַלְבֵּן שֶׁל מַסָּר הַגָּדוֹל — טָהוֹר. הַנּוֹגֵעַ בַּיֶּתֶר וּבַקֶּשֶׁת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְתוּחָה — טָהוֹר. מִצּוּדַת הָאִישׁוּת — טְהוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְתוּחָה — חִבּוּר.

פרק עשרים ושנים

א הַשֶּׁלְחָן וְהַדֶּלֶפְקִי שֶׁנִּפְחֲתוּ, אוֹ שֶׁחִפָּן בְּשַׂיִשׂ וְשִׁיֵּר בָּהֶם מְקוֹם הַנָּחַת הַכּוֹסוֹת — טְמֵאִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְקוֹם הַנָּחַת חֲתִיכוֹת.

פירוש ברטנורא

ישמטו הבקר: **בעין.** בגד של צמר או עור או שק שכורכים על צואר הבהמה והעול עליו: **עבות.** עץ ארוך ועב שבמחרישה, שנכנס בתוך העול: **והחרב.** עץ עשוי בדמות חרב שתופס בו החורש: **והכורך.** עץ עקום דומה למרכב והוא הנטוש על הקרקע בעת החרישה: **ביצול.** עץ שתופס אותו החורש בידו, ובו מטה המחרישה לכל צד שירצה. ופירוש יצול, מטה. לא תטה משפט (דברים ט"ז), מתרגמינן לא תצלי דין: **עין של מתכת.** טבעת של מתכת: **לחיים.** שני עצים שבנקבי העול: **עריים.** עשוי כמין כלי של מסתת אבנים ובו משבר גושים של עפר. וקרוי עריים, מלשון ערער תתערער (ירמיה נא), ערו ערו עד היסוד בה (תהלים קל"ז) ואין הלכה כרבי יהודה שמטהר בלחיים:

ג מגרה. ברזל מלא פגימות שמנסרים בו הלוחות והנסרים. ובלע"ז סיג"א. ויש למגרה שני עצים, אחד מצד זה ואחד מצד זה, שבהם תופס חרש עצים בשעה שמנסר הלוחות, והעצים הללו הן בית יד למגרה. ואם נטמאת המגרה, הנוגע בהן טמא, דהוו לה ידות: **בחוט ובמשיחה.** בראש העצים הללו שהן בית יד, קושרין חוט ומשיחה וחבל שהולך על אורך המגירה ומחבר בין שניהן ומעמידו: **באמה.** עץ ארוך שבאמצע אלו השני עצים והולך על אורך המגרה, קרוי אמה: **ובסניפין.** עץ קטן נתון מן החוט והמשיחה עד האמה, ובו פותלין וגודלין החוט והמשיחה, וראשו אחד בתוך החוט וראשו אחד באמה. ופעמים ישים שנים: **מכבש.** מקום יש לו לחרש עצים שכובש ועוצר שם העצים העקומים והלוחות העקומות והעקושות כדי שיתישרו, וכן עוצר שם העצים והנסרים שלא יתנועעו לכאן ולכאן עד שיתקנם למלאכתו: **קשטנית.** כמין קשת קטן של עץ שתוחבים בו ברזל של מקדח כשרוצה לקדוח בו, והאדם אוחז בקשת ומגלגל בו את הברזל. ואם הברזל טמא לא נטמא הקשת, דלא הוי חיבור, שדרכם היה שלא לחבר הקשת בברזל: **מסר הגדול.** מגירה גדולה שעשויה לנסור קורות, ועושים לה כמין מרובע מעצים דקים, והמגירה באמצע, ואותו המרובע קרוי מלבן: **טהור.** שאין טמא אלא מקום אחיזת בית יד בלבד. ואין הלכה כר' יהודה: **ביתר.** חבל הקשת. לשון כוננו חצם על יתר (שם י"א): **אע"פ שהיא מתוחה.** אע"פ שהחץ ביתר ובקשת ומתוחה לירות בה ונטמא החץ, לא נטמא הקשת והיתר, שאין החץ חיבור לקשת ויתר: **אישות.** בריה שאין לה עינים. התנשמת מתרגמינן אישותא. וצדין אותה לפי שמפסדת את השדות: **טהורה.** שאינה חשובה כלי: **כל זמן שהיא מתוחה.** והחץ של ברזל בה. אם נטמא החץ נטמאת המצודה. ואין הלכה כר' יהודה:

כב א **השלחן והדלפקי.** כלי עץ משמשימין בו צלוחיות ואשישות ואוכלין ומשקין, וממנו נוטלין ומשימין על השלחן: **ושייר בהן מקום הנחת כוסות.**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

הַנּוֹגֵעַ בָּעֹל – הנתון על צואר הבהמה המושכת במחרשה, **וּבַקַּטְרֵב** – ביתד המחברת את המוטות שבשני צידי העול, **בָּעַיִן** – כמין כר ששמים בצואר הבהמה תחת העול, **וּבָעֲבוֹת** – בחבל המקשר את המחרשה לעול (**הרא"ש**); ויש מפרשים: מוט ארוך שבמחרשה שנכנס בתוך העול (**הר"ש; ברטנורא**), **אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת מְלָאכָה** – אפילו נגע באחד הדברים הללו בשעת מלאכת החרישה, והמחרשה היתה טמאה, **טָהוֹר** – שכל הדברים הללו אינם חיבור למחרשה. ויש מפרשים, שמשנתנו באה ללמד, שכל הדברים הללו אינם חיבור זה לזה, ואם נטמא האחד, אין השאר טמאים. אבל הנוגע **בַּחֶרֶב** – בעץ שבמחרשה העשוי בדמות חרב, שהחורש אוחז בו, **וּבַכֹּרֶךְ** – הוא עץ עקום כברך, הנטוש על הקרקע בעת החרישה, כדי להשוות את העפר הנחרש (**"תפארת ישראל"**), **וּבַיָּצוּל** – העץ שבו מטה החורש את המחרשה לכל צד שירצה, **טָמֵא** – שכל אלה הם חיבור למחרשה; ולפי "תפארת ישראל", כל אלה הם חיבור זה לזה, ואם נגעה טומאה באחד מהם, כולם טמאים. **בְּעַיִן שֶׁל מַתֶּכֶת** – בטבעת המחרשה שהיא של מתכת, **בַּלְּחָיַיִן** – שני עצים שבמחרשה המכנסים ומרכיכים את העפר תחתיה, **וּבָעֲרָיַיִן** – העשויים לכתת את גושי העפר (מלשון "ערו ערו עד היסוד בה" – תהלים קלז, ז), **טָמֵא** – שאף אלו חיבור למחרשה. **רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר בַּלְּחָיַיִם, שֶׁאֵינָם עֲשׂוּיִין אֶלָּא לְרִבּוֹת אֶת הֶעָפָר** – לכנס את העפר, וכשחורשים בעפר תחוח ניטלים הם מן המחרשה, שלא להכביד על המחרשה, הלכך אינם חיבור למחרשה. ואין הלכה כרבי יהודה.

יום שלישי

באור משנה ג

הַנּוֹגֵעַ בְּיַד מְגֵרָה – בידית של משור, **מִכָּאן וּמִכָּאן** – שכן שתי ידיות למגרה, אחת מצד זה ואחת מצד זה, והנוגע באחת מהן, **טָמֵא** – בזמן שהמגרה טמאה. **בַּחוּט, וּבַמְּשִׁיחָה** – אבל הנוגע בחוט או בחבל הנמתח בין שתי ידיות המגרה, **בָּאַמָּה** – בעץ שבין שתי הידיות, לאורך המגרה, **וּבַסְּנִיפִין** – בחתיכת עץ, שראשה האחד נתון בתוך החוט או המשיחה וראשה האחר נתמך באמה; ולפעמים עושים שתי חתיכות עץ כאלו, ומשום כך נקטה המשנה "ובסניפין", לשון רבים, **בְּמַכְבֵּשׁ שֶׁל חָרֶשׁ** – כלי שהנגר מיישר בו עצים עקומים (עיין לעיל טז, ז), **וּבַקַּשְׁטָנִית** – כמין קשת קטנה של עץ, שבה תוחבים את המקדח כדי לסבבו בקדיחה, **טָהוֹר** – שכל אחד מאלו אינו נחשב חיבור לברזל שבו, ואם נטמא הברזל, הרי הוא טהור. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַנּוֹגֵעַ בְּמַלְבֵּן שֶׁל מַסָּר הַגָּדוֹל** – במסגרת המרובעת של נסרים דקים שסביב המסור הגדול העשוי לנסירת קורות, **טָהוֹר** – שאין טמא אלא מקום אחיזת בית יד בלבד (**ברטנורא**). ואין הלכה כרבי יהודה. **הַנּוֹגֵעַ בַּיֶּתֶר** – בחבל הקשת, **וּבַקֶּשֶׁת** – או בקנה הקשת עצמו, **אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְתוּחָה** – שהקשת מתוחה לירות בחץ שבה, והחץ נטמא, **טָהוֹר** – היתר והקשת טהורים, שאינם חיבור לחץ, והרי הם פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה (**ברטנורא; "תפארת ישראל"**). **מִצּוּדַת הָאִישׁוּת** – המלכודת לצוד את האישות, שהיא בריה שאין לה עיניים, ויש סוברים שהיא החפרפרת, ומעמידים מלכודת לצוד אותה, לפי שהיא מפסידה את השדות; והמלכודת עשויה שני דפי עץ שביניהם קשת מתוחה ועליה חץ ברזל ההורג את האישות, כשהיא באה בין הדפים, ובאה המשנה ללמד, שמצודה זו **טְהוֹרָה** – לפי שאינה חשובה כלי. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְתוּחָה** – שהמצודה מתוחה, ונתון בה חץ של ברזל בשביל הצידה, **חִבּוּר** – כל חלקיה חשובים כמחוברים, ואם נטמא החץ, נטמאה המצודה כולה (**ברטנורא**), ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה א

הַשֶּׁלְחָן וְהַדֶּלֶפְקִי שֶׁנִּפְחֲתוּ – שנפלה חתיכה מהטבלה שלהם;

ב הַשֶּׁלְחָן שֶׁנִּטְּלָה אַחַת מֵרַגְלָיו – טָהוֹר; נִטְּלָה שְׁנִיָּה – טָהוֹר; נִטְּלָה הַשְּׁלִישִׁית – טָמֵא כְּשֶׁיַּחְשֹׁב עָלָיו. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין צָרִיךְ מַחֲשָׁבָה. וְכֵן הַדֶּלְפְּקִי.

ג סַפְסָל שֶׁנִּטַּל אֶחָד מֵרָאשָׁיו – טָהוֹר; נִטַּל הַשֵּׁנִי – טָהוֹר; אִם יֵשׁ בּוֹ גֹּבַהּ טֶפַח – טָמֵא. שְׁרַפְרַף שֶׁנִּטַּל אֶחָד מֵרָאשָׁיו – טָמֵא. וְכֵן הַכִּסֵּא שֶׁלִּפְנֵי קַתֶּדְרָא.

ד כִּסֵּא שֶׁל כַּלָּה שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו – בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין, וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין. שַׁמַּאי אוֹמֵר: אַף מַלְבֵּן שֶׁל כִּסֵּא – טָמֵא. כִּסֵּא שֶׁקְּבָעוֹ בָּעֲרֻבָּה – בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין, וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין. שַׁמַּאי אוֹמֵר: אַף הֶעָשׂוּי בָּהּ.

פירוש ברטנורא

שלא נפחת או שלא חיפן. דאי הוה כולו מחופה שיש, היה טהור ככלי אבנים, דבתר חפויו אזלינן: **מקום הנחת חתיכות.** של לחם ושל בשר. דאם אין בשלחן מקום הנחת חתיכות, לאו שלחן הוא ולאו דלפקי הוא. ואין הלכה כר' יהודה:

ב ניטלה אחת מרגליו טהור. דלא חזי לשלחן, שהרי אינו ראוי לאכול עליו: **ניטלה שלישית טמא.** שראוי לאכול עליו כמו על גבי טבלא. והוא שיחשוב לאכול עליו: **אינו צריך מחשבה.** דכיון שראוי לאכול עליו הרי הוא מקבל טומאה: **וכן הדלופקי.** דינו כדין השלחן, וכשם שנחלקו בשלחן כך נחלקו בדלופקי. ואין הלכה כר' יוסי:

ג ספסל. דף רחב וארוך, בראשו אחד תקוע מתחתיו דף גבוה וכן בראשו השני, כדי להגביהו מן הקרקע שיהיה ראוי לישב עליו: **ניטל השני טהור.** ולא דמי לשלחן דכשנטלו שלש רגליו טמא, דספסל שנשברו שני ראשיו לא חזי לישיבה, שהיושב עליו כיושב על גבי קרקע: **אם יש בו גובה טפח טמא.** שהדף העב טפח חזי לישיבה: **שרפרף.** ספסל להדום רגליו של אדם: **הכסא שלפני קתדרא.** דינו כשרפרף:

ד שניטלו חפויו. לשון חפי פותחת, כמין שינים יוצאים מכל צד בכסא של כלה, ועשויין כדי שיסמכו עליהן: **בית שמאי מטמאין.** דאכתי חזי לישיבה: **ובית הלל מטהרין.** דלא חזי לכלה, והוי כנשבר: **אף מלבן הכסא טמא.** כלומר, אף מלבן הכסא בפני עצמו בלא הכסא ובלא חפויו טמא, כל שכן שהכסא בלא חפויו טמא. מלבן, צורת לבינה מרובעת עושים על הכסא ויושבים עליו: **כסא שקבעו בעריבה.** הביא כסא ממקום אחר וקבעו בעריבה דרך ישיבתו. ועריבה אינה טמאה מדרס, דחזיא ללישה: **בית שמאי מטמאין.** דלא בטל כסא לגבי עריבה: **ובית הלל מטהרין.** ממדרס. דבטל כסא לגבי עריבה. אבל

משניות מבוארות – קהתי

דולפקי הוא שולחן קטן שעורכים עליו את המאכלים ואת המשקאות קודם הגשתם לשולחן המסובים. ויש מפרשים, שהוא כעין שולחן שהיו עושים בעיר דלפוי ביוון, ונקרא בלשון רומי "דלפיקה" (**"תפארת ישראל"**); **אוֹ שֶׁחִפָּן בְּשַׁיִשׁ** – שציפה אותם בשיש, והרי כלים המצופים אינם מקבלים טומאה (עיין לעיל יא, ו), וכל שכן כשציפן בשיש שהוא ציפוי של אבנים, וכלי אבנים אינם מקבלים טומאה (**רמב"ם; "תפארת ישראל"**); **וְשַׁיֵּר בָּהֶם מְקוֹם הַנָּחַת הַכּוֹסוֹת** – שלא נפחת ושלא ציפה אותו, **טְמֵאִים** – מקבלים טומאה, שאף על פי שמקום זה אינו אלא חלק קטן של השולחן, מכל מקום חשוב הוא עיקר השולחן, והשאר הרי הוא כ"יד". **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְקוֹם הַנָּחַת חֲתִיכוֹת** – אם שייר בהם מקום הנחת חתיכות של לחם ושל בשר, הרי הם טמאים, שאם אין בהם מקום הנחת חתיכות אינם חשובים לא שולחן ולא דולפקי. ואין הלכה כרבי יהודה (**ברטנורא**).

יש מפרשים טעם המחלוקת, שלדעת תנא קמא פשוטי כלי עץ המשמשים לכלים בלבד מקבלים טומאה, ולדעת רבי יהודה אינם מקבלים טומאה אלא אם כן משמשים אדם וכלים (הר"ש).

מכאן יש גורסים בדברי רבי יהודה: אף מקום הנחת חתיכות. ומפרשים, שתנא קמא של משנתנו הוא רבי יוסי האומר לעיל בענין פשוטי כלי עץ (טז, ז): "כל משמשי משמשיו של אדם בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה – טמא", הלכך אם שייר מקום הנחת הכוסות בלבד, טמא, שהוא משמש את הכוסות שהן משמשי אדם אפילו שלא בשעת מלאכה; אבל רבי יהודה סובר, שאין פשוטי כלי עץ טמאים עד שישמשו את האדם ואת משמשי אדם, כמו שהבאנו לעיל (הגר"א; עיין "תפארת ישראל").

יום רביעי

באור משנה ב

הַשֶּׁלְחָן – של שלוש רגליים, **שֶׁנִּטְּלָה אַחַת מֵרַגְלָיו** – ולא נשארו לו אלא שתי רגליים, **טָהוֹר** – אין הוא מקבל טומאה, לפי שאינו ראוי לשימושו, שאי אפשר לאכול עליו; **נִטְּלָה שְׁנִיָּה** – ניטלה מהשולחן רגל שניה, ולא נשארה לו אלא רגל אחת, **טָהוֹר** – אינו מקבל טומאה, מהטעם המבואר לעיל; **נִטְּלָה הַשְּׁלִישִׁית** – אף הרגל השלישית, **טָמֵא** – השולחן בלי הרגליים מקבל טומאה, **כְּשֶׁיַּחְשֹׁב עָלָיו** – להשתמש בטבלה כמות שהיא לאכול עליה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין צָרִיךְ מַחֲשָׁבָה** – הואיל והטבלה ראויה לאכול עליה, הריהי מקבלת טומאה, אף אם לא חשב להשתמש בו. **וְכֵן הַדֶּלְפְּקִי** – דינו כשולחן, וכשם שנחלקו בשולחן כך נחלקו בדולפקי. ואין הלכה כרבי יוסי.

באור משנה ג

סַפְסָל – שיש לו שתי רגליים, שהן שני דפים, בשני קצותיו, **שֶׁנִּטַּל אֶחָד מֵרָאשָׁיו** – היינו אחת משתי רגליו, **טָהוֹר** – שאינו ראוי לישיבה. ויש גורסים: טמא. והטעם שעדיין ראוי הוא למדרס (**רמב"ם**); **נִטַּל הַשֵּׁנִי** – הראש השני, היינו רגלו השנייה, **טָהוֹר** – אינו מקבל טומאה; ואין זה דומה לשולחן, שכשניטלו שלוש רגליו, הריהו מקבל טומאה, לפי שספסל שנשברו שני ראשיו אינו ראוי לישיבה, שהיושב עליו כיושב על גבי קרקע (**ברטנורא**). **אִם יֵשׁ בּוֹ גֹּבַהּ טֶפַח** – בעובי הדף של הספסל, **טָמֵא** – מקבל טומאה, שעדיין ראוי לישיבה. **שְׁרַפְרַף** – הדום רגליים, **שֶׁנִּטַּל אֶחָד מֵרָאשָׁיו** – אחת משתי רגליו, **טָמֵא** – מקבל טומאה, שעדיין ראוי ליתן עליו את הרגליים. **וְכֵן הַכִּסֵּא שֶׁלִּפְנֵי קַתֶּדְרָא** – דינו כשרפרף. קתדרא הוא מושב לאדם חשוב.

יום חמישי

באור משנה ד

כִּסֵּא שֶׁל כַּלָּה שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו – טבלת המושב של הכסא, והמשענת שבו לגב ולידיים, וכן חלקים אחרים שהם לנוחיות הישיבה ולנוי הכסא – כל אלה נקראים "חיפויים", כלומר ציפוייו של הכסא, ובאה המשנה ללמד, שכסא של כלה שניטלו ממנו החיפויים, היינו המשענת והקישוטים, ואינו ראוי עוד לתפקידו, **בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין** – את הכסא, כלומר שלדעתם הכסא מקבל טומאה שאף על פי שאינו ראוי לישיבת כלה, עדיין שם כסא עליו, שכן ראוי הוא לישיבה לסתם בני אדם, **וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין** – שהואיל ואינו ראוי עוד לשמש "כסא של כלה", הריהו כאילו נשבר, ובטל ממנו שם "כסא" בכלל, הלכך אינו מקבל טומאה. **שַׁמַּאי אוֹמֵר: אַף מַלְבֵּן שֶׁל כִּסֵּא** – המסגרת ששמים עליה טבלת המושב, ובה קבועות הרגליים, נקראת "מלבן" הכסא, וסובר שמאי, שאפילו ניטלו כל החיפויים ולא נשארו בו אלא הרגליים והמסגרת בלבד (ויש מפרשים: אף מלבן של כסא – שיצא מבית האומן, ועדיין לא עשו לו חיפויו), **טָמֵא** – מקבל טומאה, שמכל מקום ראוי לישב עליו בדוחק. **כִּסֵּא שֶׁקְּבָעוֹ בָּעֲרֻבָּה** – לקח אדם כסא, ששימש לישיבה,

ה כִּסֵּא שֶׁלֹּא הָיוּ חִפּוּיָיו יוֹצְאִין, וְנִטְּלוּ — טָמֵא, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לִהְיוֹת מַטֶּהוּ עַל צִדּוֹ וְיוֹשֵׁב עָלָיו.
ו כִּסֵּא שֶׁנִּטַּל חִפּוּיוֹ הָאֶמְצָעִי, וְהַחִיצוֹנִים קַיָּמִים — טָמֵא. נִטְּלוּ הַחִיצוֹנִים וְהָאֶמְצָעִי קַיָּם — טָמֵא; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם הָיָה רָחָב טֶפַח.
ז כִּסֵּא שֶׁנִּטְּלוּ שְׁנַיִם מֵחִפּוּיָיו, זֶה בְּצַד זֶה — רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אַף כִּסֵּא שֶׁל כַּלָּה שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו, וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ בֵּית קִבְלָה — טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁבָּטֵל הָעִקָּר, וּבָטְלָה הַטְּפֵלָה.
ח שִׂדָּה שֶׁנִּטַּל הָעֶלְיוֹן — טְמֵאָה, מִפְּנֵי הַתַּחְתּוֹן; נִטַּל הַתַּחְתּוֹן — טְמֵאָה, מִפְּנֵי הָעֶלְיוֹן. נִטַּל הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן — רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא, מִפְּנֵי הַדַּפִּין; וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. יְשִׁיבַת הַסַּתָּת — טָמֵא מִדְּרָס.

פירוש ברטנורא

כסא העשוי בעריבה עצמה מודו בית שמאי לבית הלל דטהור: **ושמאי אומר.** אף כסא העשוי בעריבה עצמה טמא מדרס:
ה כסא שלא היו חפויו יוצאים. שאין הנסרים בולטים חוץ מן הכסא. שהכסא עשוי מארבע עצים ונסרים קבועין משלש רוחות הכסא עומדין גבוהים תחת העצים מהודקים זה אצל זה, וממעל לעצים לוחות עשויין לישב עליהן. ואם נשברו הלוחות העשויות למושב, יכול להטות הכסא לכל צד שירצה ולישב על אותן הנסרים הקבועים בשלש רוחות של כסא, אבל כשהן בולטים לחוץ אינו יכול להטותו על צדו. וחפויו דהכא לאו כחפויו דרישא שהן כמו שינים בולטים, אלא לנסרים שמחפין העצים קרי חפויו:
ו שניטל חפויו האמצעי. שניטל לוח האמצעי ונשאר לוח מכאן ולוח מכאן: **טמא.** דחזי לישיבה: **אם היה רחב טפח.** חזי לישיבה. ואם לא, לא:
ז שנים מחפויו. מלוחות העשויות למושב: **רבי עקיבא מטמא.** ואין הלכה כר' עקיבא: **ונשתייר בו בית קבלה.** שהוא חלול קצת וראוי לקבל רמונים, טהור. ולא מטמאינן ליה מפני שיש לו בית קיבול, **מפני שבטל העקיר.** דעיקרו לישיבה עביד ולא לבית קיבול, והואיל ונתבטל העיקר שבעבורו היה חשוב כלי, בטלה הטפילה, ולא מטמא מטעם שיש לו בית קיבול. וכן הלכה. דהכי תנן לעיל פרק המפרק, גבי משפלת. ובפרק כרים וכסתות גבי חמת:
ח שידה. עשויה כמין ארון. ובשידה שאינה מחזקת ארבעים סאה מיירי, שהיא מקבלת טומאה: **שניטל העליון.** הכיסוי שעליה: **התחתון.** שוליה: **ניטל העליון והתחתון.** והדפין שבצדדין נשארו: **וחכמים מטהרין.** והלכה כחכמים: **הסתת.** מסתת אבנים. והוא מתקן לו מקום לשבת בקצה האחד מהאבן כשמסתת בקצה השני:

משניות מבוארות – קהתי

וקבעו בתוך עריבה, שלשים בה עיסה, כדי לשים עליו קמח או חתיכות בצק, **בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין** – שלדעתם אין הכסא בטל לגבי העריבה, ולכן הוא מקבל טומאת מדרס, **וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין** – את הכסא מטומאת מדרס, לפי שהכסא בטל לגבי העריבה, והרי העריבה אינה מקבלת טומאת מדרס, לפי שאינה מיוחדת לישיבה או לשכיבה אלא ללישה. **שַׁמַּאי אוֹמֵר: אַף הֶעָשׂוּי בָּהּ** – אפילו כסא העשוי מתחילתו בתוך העריבה, ולא היה מעולם כסא לישיבה (ולפי הרמב"ם, שנעשה עם העריבה מעץ אחד), מקבל הוא טומאת מדרס. אבל בית שמאי אינם מטמאים אלא בכסא שהיה משמש לפני כן לישיבה, אבל בכסא העשוי בתחילה בעריבה מודים הם, שאינו מקבל טומאת מדרס. והלכה כבית הלל.

באור משנה ה

במשנה הקודמת בארנו, שטבלת המושב של הכסא והמשענת שבו, וכן שאר החלקים שהם לנוחיות הישיבה ולנוי הכסא – כל אלו נקראים "חיפויי" הכסא. משנתנו דנה ב"חיפויים" העיקריים של הכסא, והם הקרשים של מקום המושב (טבלת המושב), וכן הקרשים שנותנים על הרגליים מסביב כדי לחזקן.

כִּסֵּא שֶׁלֹּא הָיוּ חִפּוּיָיו יוֹצְאִין – שהקרשים של מקום המושב אינם בולטים חוץ למסגרת הכסא, ואפשר להטות את הכסא על צידו ולשבת על דפנו, **וְנִטְּלוּ** – חיפוייו, היינו טבלת המושב, **טָמֵא** – עדיין הכסא מקבל טומאה, **שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לִהְיוֹת מַטֶּהוּ עַל צִדּוֹ וְיוֹשֵׁב עָלָיו** – שרגילים להטות כסא זה על צידו ולישב על החיפויים שסביב הרגליים.

יום ששי

באור משנה ו

כִּסֵּא שֶׁנִּטַּל חִפּוּיוֹ הָאֶמְצָעִי – שהיתה טבלת המושב מורכבת משלושה קרשים, וניטל הקרש האמצעי, **וְהַחִיצוֹנִים קַיָּמִים** – ושני הקרשים החיצוניים, שבשני הצדדים, נשארו במושב, **טָמֵא** – הכסא מקבל טומאה, שעדיין אפשר לישב על שני הקרשים הנותרים. **נִטְּלוּ הַחִיצוֹנִים וְהָאֶמְצָעִי קַיָּם** – וכן אם ניטלו שני הקרשים החיצונים ונשאר הקרש האמצעי בלבד, **טָמֵא** – הכסא מקבל טומאה, שעדיין ראוי לישיבה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם הָיָה רָחָב טֶפַח** – אם הקרש האמצעי שנשאר היה רחב טפח, אז ראוי הוא לישב עליו, והכסא מקבל טומאה; אבל אם לא היה רחב טפח, הכסא אינו מקבל טומאה, שקרש פחות מטפח אינו ראוי לישיבה.

באור משנה ז

כִּסֵּא שֶׁנִּטְּלוּ שְׁנַיִם מֵחִפּוּיָיו, זֶה בְּצַד זֶה – שניטלו שני קרשים סמוכים ממושב הכסא, אחד החיצונים והאמצעי, ולא נשתייר בו אלא קרש אחד קיצוני שאי אפשר לישב עליו, **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא** – את הכסא, שעדיין שם כלי עליו, ואף על פי שאינו ראוי עוד לישיבה, מכל מקום אפשר להשתמש בו ככלי קיבול. **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – שהואיל ואינו ראוי עוד לישיבה, אינו אלא שבר כלי, ואינו מקבל טומאה (עיין עדיות ב, ח; ועיין כאן "משנה אחרונה" ו"תפארת ישראל").
אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אַף כִּסֵּא שֶׁל כַּלָּה שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו – ששנינו לעיל, שנחלקו בו בית שמאי ובית הלל, **וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ בֵּית קִבְלָה** – שהיו רגילים לעשות תחת המושב בית קיבול, ליתן לתוכו חפצים קטנים, וסובר רבי יהודה, שאף על פי שיש לו בית קיבול, **טָהוֹר** – אינו מקבל טומאה, **מִפְּנֵי שֶׁבָּטֵל הָעִקָּר** – שעיקרו עשוי לישיבה ולא לבית קיבול, והרי זה בטל, **וּבָטְלָה הַטְּפֵלָה** – ולכן בטל גם שימושו הטפל, ואינו מקבל טומאה משום בית קיבול שלו, וכן הלכה.

שבת קודש

באור משנה ח

שִׂדָּה – העשויה כעין תיבה; ומדובר כאן בשידה שאינה מחזקת ארבעים סאה בלח, שבכגון זה היא מקבלת טומאה (עיין לעיל טו, א).
שֶׁנִּטַּל הָעֶלְיוֹן – הכיסוי שעליה, **טְמֵאָה** – מקבלת טומאה, **מִפְּנֵי הַתַּחְתּוֹן** – השוליים, שמחמתה עדיין יש בית קיבול לשידה; **נִטַּל הַתַּחְתּוֹן** – ניטלו השוליים מהשידה, **טְמֵאָה** – מקבלת טומאה, **מִפְּנֵי הָעֶלְיוֹן** – שהואיל ונשאר הכיסוי הרי היא עדיין כלי קיבול, לפי שיש בית קיבול בכיסוי (**רמב"ם; ר"ש**). **נִטַּל הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן** – הכיסוי והשוליים, ולא נשתיירו אלא הדפנות שבצדדים, **רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא, מִפְּנֵי הַדַּפִּין** – שאף הדפנות שנשארו, חשובים עדיין כלי קיבול, לפי שאפשר להשתמש בשידה כשהיא מוטה על צדיה (**הרא"ש**); **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – לפי שאין השידה מקבלת עכשיו כדרך שקיבלה בתחילה. **יְשִׁיבַת הַסַּתָּת** – המסתת אבנים, שמתקן לעצמו מושב

ט **כֹּפֶת** שֶׁסֵּרְקוֹ, וְכִרְכְּמוֹ, וַעֲשָׂאוֹ פָּנִים — רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא; וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין, עַד שֶׁיָּחֹק בּוֹ. הַסַּל וְהַכַּלְכָּלָה שֶׁמִּלְּאָן תֶּבֶן, אוֹ מוֹכִין, הִתְקִינָן לִישִׁיבָה — טְהוֹרִין. סֵרְגָן בְּגֶמִי אוֹ בְּמִשִּׁיחָה — טְמֵאִין.

פירוש ברטנורא

ט **כופת.** חתיכת עץ עבה ורחבה. והכי משמע פירושו בתוספתא: **סרקו.** ציירו: **וכרכמו.** צבעו בכרכום: **ועשה בו פנים.** פסלו במעצר והשוהו ברהיטני, שיהיו נראים לו פנים יפים: **רבי עקיבא מטמא.** דמושב הוא: **וחכמים מטהרין.** דכחתיכת עץ בעלמא חשיב: **עד שיחוק.** שיחקוק בו מקום ישיבה: **התקינן לישיבה טהורים.** ממדרס. לפי שאין עשויין לישיבה ובטלה דעתו אצל כל אדם: **סירגן בגמי** על פיהן, כדרך שמסרגין את המטות: **טמאין.** דאין התבן והמוכין יכולין ליפול, וחזו לישיבה:

משניות מבוארות – קהתי

ארעי בקצה קורת העץ, הרי מקום מושבו **טָמֵא מִדְּרָס** – מקבל טומאת מדרס.

בארנו את הסיפא ("ישיבת הסתת") כרוב המפרשים. אבל הרב מברטנורא מפרש: "הסתת – מסתת אבנים, והוא מתקן לו מקום לשבת בקצה האחד מהאבן, כשמסתת בקצה השני". ורבים תמהים על פירושו, שהרי כלי אבנים אין להם טומאה, אפילו טומאת מדרס (עיין "תוספות יום טוב"; "מלאכת שלמה"; ועיין תוספות מהרי"ח שמיישב את הפירוש של הר"ב).

באור משנה ט

כֹּפֶת – חתיכת עץ עבה, **שֶׁסֵּרְקוֹ** – צבע אותו בצבע אדום (בסריקון), **וְכִרְכְּמוֹ** – או שצבעו בכרכום, **וַעֲשָׂאוֹ פָּנִים** – או שהחליקו במקצועה, שיהו לו פנים יפים, **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא** – את הכופת, לפי עשאו כלי; **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – שאינו אלא בול עץ, **עַד שֶׁיָּחֹק בּוֹ** – שיחקוק בו מקום לישיבה. **הַסַּל וְהַכַּלְכָּלָה** – היינו סל גדול, **שֶׁמִּלְּאָן תֶּבֶן, אוֹ מוֹכִין** – היינו חוטים הנסרקים מן הצמר או בלויי בגדים וכיוצא בזה, **הִתְקִינָן לִישִׁיבָה** – אף על פי שמילאם כדי לישב עליהם, **טְהוֹרִין** – מטומאת מדרס, לפי שאינם עשויים לישיבה, שכל זמן שפיהם פתוח, התבן והמוכין יוצאים, ובטלה דעתו. **סֵרְגָן בְּגֶמִי** – סירג את התבן או את המוכין בגומא, **אוֹ בְּמִשִּׁיחָה** – בחבל, שעשה על פי הסל כעין רשת מגומא או מחבלים, שלא יפלו התבן או המוכין לחוץ, **טְמֵאִין** – הסל והכלכלה מקבלים טומאת מדרס, לפי שבכגון זה נקבעו לישיבה.

המשך ביאור למס' עירובין ליום חמישי עמ' ב

1 וודאי אין לו צורך שיצאו המים חוץ לחצר, **וְאִי** – ואם תאמר
2 שנאסור עליו **מִשּׁוּם גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ צִנּוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי מְקַלֵּחַ מַיִם**
3 בשבת, ויבואו לומר, שמותר לשפוך מים בחצר אף בימות החמה,
4 או שיבואו לומר שמותר לשפוך אף לרשות הרבים, כיון שבימות
5 הגשמים **סָתָם צִנּוֹרוֹת מְקַלְּחִים** [–שופכים מים] **הֵם**, אין לחוש לכך,
6 שהרואה מים יוצאים מחצירו, יסבור שמי גשמים הם. אבל
7 שופכים שהוא שופך לביב, אף שאינו צריך שיצאו לרשות הרבים,
8 יש לחוש שהרואה את השופכים יוצאים ברשות הרבים, יחשוב
9 ששפכם כדי שיצאו לרשות הרבים, ויאמר שמותר לשפוך ברשות
10 הרבים עצמה.
11 הגמרא מביאה שרב נחמן ואביי נחלקו בפירוש דברי הברייתא:
12 **אָמַר רַב נַחְמָן, בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים**, אם יש לו בחצר **עוּקָה** [–גומא]
13 **שֶׁמַּחֲזִיק סָאתַיִם, נוֹתְנִין לוֹ** – מותר לו לשפוך שם **סָאתַיִם**, ואם
14 העוקה **מַחֲזִיק** רק **סָאָה נוֹתְנִין לוֹ** – מותר לו לשפוך שם רק **סָאָה**,
15 **וּבִימוֹת הַחַמָּה**, אם יש שם עוקה **שֶׁמַּחֲזִיק סָאתַיִם, נוֹתְנִין לוֹ** – מותר
16 לו לשפוך שם אפילו **סָאתַיִם**, ואם העוקה מחזיק רק **סָאָה, אֵין**
17 **נוֹתְנִין לוֹ כָּל עִיקָּר** – אסור לו לשפוך שם כלל. ומה שאמרה
18 הברייתא שבימות הגשמים שופך ושונה, היינו שבימות הגשמים
19 אין צריך שיהיה שם גומא מחזקת סאתיים, אלא אף אם הגומא
20 מחזקת פחות מסאתיים, שופך וחוזר ושופך בחצר עד שישפוך
21 במידת הגומא.
22 הגמרא מבררת מה ההבדל בין ימות החמה לימות הגשמים.
23 שואלת הגמרא: **בִּימוֹת הַחַמָּה נַמִּי** – גם כן אם יש שם עוקה **מַחֲזִיק**
24 **סָאָה, נַיְתִיב לֵיהּ סָאָה** – נתיר לו לשפוך שם סאה, ומדוע אוסרים
25 עליו לשפוך כלל. משיבה הגמרא: **גְּזֵרָה דִּלְמָא אָתֵי לִיתֵּן לֵיהּ**
26 **סָאתַיִם** – שמא יבוא לשפוך שם סאתיים. שואלת הגמרא: **אִי הָכִי**
27 – אם כן שטעם האיסור בימות החמה הוא משום גזירה שמא
28 ישפוך שם סאתיים, **בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים** שכאשר מחזיק העוקה סאה
29 מותר לו לשפוך רק סאה, **נַמִּי לִיגְזוֹר** – גם כן נאסור עליו אף לא
30 סאה משום גזירה שמא ישפוך שם סאתיים. משיבה הגמרא: **הָתָם**
31 – שם, בימות הגשמים, **מַאי נַיחוּשׁ לָהּ** – לאיזה דבר יש לנו לחשוש
32 שמחממתו נגזור עליו שלא ישפוך שם אפילו במידת הגומא, **אִי**
33 **מִשּׁוּם קִילְקוּל [חֲצֵירוֹ]** – אם תאמר שנאסור עליו כדי שלא ישפוך
34 שם יותר ממידת הגומא, שאז רצונו שיצאו המים חוץ לחצר כדי
35 שלא יקלקלו את חצירו, **הָא מִיקַּלְקְלָא וְקָיְיָמָא** – הרי חצירו
36 מקולקלת היא כבר מחמת הגשמים, וודאי אין לו צורך שיצאו
37 המים חוץ לחצר, **וְאִי** – ואם תאמר שנאסור עליו **מִשּׁוּם גְּזֵירָה שֶׁמָּא**
38 ישפוך שם יותר ממדת הגומא, ויצאו המים לרשות הרבים
39 והרואים את המים לצאת **יֹאמְרוּ צִנּוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי מְקַלֵּחַ מַיִם** בשבת,
40 ויבואו להתיר לשפוך ברשות הרבים, אין לחשוש לכך, כיון
41 שבימות הגשמים **סָתָם צִנּוֹרוֹת מְקַלְּחִין** [–שופכים מים] **הֵן**, ואם כן
42 הרואה מים יוצאים מחצירו, יאמר שמי גשמים הם. ומכל מקום
43 לא התירו לו בימות הגשמים לשפוך שם מים יותר ממידת הגומא.
44 **אָמַר אַבָּיֵי**, כיון שבימות הגשמים אין טעם לאסור עליו לשפוך
45 מים, **הִלְכָּךְ** – משום כך יש לומר, שהתנא של הברייתא מתיר
46 לשפוך בימות הגשמים **אֲפִילּוּ כּוֹר וַאֲפִילּוּ כּוֹרַיִים**, גם אם אין שם
47 גומא בחצר.
48 שנינו במשנה: **וְכֵן שְׁתֵּי דְיוּטָאוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ**, וחצר לפניהן, ורק
49 בני עלייה אחת עשו גומא, רק זו שעשתה גומא מותר לה לשפוך
50 שם. הגמרא דנה באיזה אופן מדברת המשנה: **אָמַר רָבָא**, מה
51 שאמרה המשנה שבני העלייה שלא עשו גומא אסור להם
52 לשפוך שם מים, מדובר **אֲפִילּוּ כְּשֶׁעֵירְבוּ** שתי העליות יחד. **אָמַר**
53 – שאל (**לֵיהּ**) **אַבָּיֵי, מַאי טַעְמָא, אֵילֵימָא** – אם נאמר שהטעם
54 הוא **מִשּׁוּם נְפִיצָה דְּמַיָּא** – ריבוי המים, שכיון ששתי בתים
55 שופכים שם מים, וכל אחד מהם משתמש בסאתיים, נמצא שהם
56 משתמשים בארבע סאים מים, ואסור לשפוך שם רק סאתיים,
57 **וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, שאין צריך דווקא לעשות גומא
58 בחצר, אלא **אַחַת לִי עוּקָה** – הדין שוה בין אם עשה בחצר גומא,
59 **וְאַחַת לִי** – ובין אם נתן שם **גִּיסְטֶרְנָא** – כלי חרס שנסדק, ונתן שם
60 חצי מהכלי לקבל את המים, או שעשה שם **בְּרֵיכָה** – חריץ רחב,
61 **וַעֲרִיכָה** – וכן אם נתן שם ספינה קטנה שהמים נכנסים לתוכה.
62 **וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַלְּאוּ** [–הגומא או הגיסטרא או הבריכה או
63 העריבה] **מַיִם מֵעֶרֶב שַׁבָּת, שׁוֹפְכִין לְתוֹכָן מַיִם בַּשַּׁבָּת**, ואף על פי
64 שהמים יוצאים ממנה לרשות הרבים, שכיון שהמים שבגומא
65 עשויים לכלות ולהיבלע בארץ, כשהוא שופך אין לו צורך
66 שיצאו המים חוץ לחצר, אלא דעתו היא שיבלעו המים בגומא.
67 הרי שחצר שיש בה גומא, דעת השופך היא שיבלעו המים
68 בגומא, ואם כן גם חצר ששתי עליות פתוחות לה, די לה בגומא
69 אחת שהיא מחזקת סאתיים, כיון שדעת השופך היא שיבלעו
70 המים במקומם.
71 משיבה הגמרא: **אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר** – אלא מה שנאמר
72 בשם רבא בפירוש המשנה על כרחך כך נאמר, **אָמַר רָבָא,**

רש"י

גמרא דאתי לאינפולי – הקרקע שסביבה, דעדיין לא החזיקה דרכה. **משקין** – בחולו של מועד, ולא חיישינן דלמא נפיל, ואזיל וטרח טירחא יתירא. **מעיין שלא יצא בתחילה** – שכבר החזיק דרכו. **מיבעיא** – דמשקה ממנו בחולו של מועד. **בית הבעל** – שדה הוא בעמק, ואינו צריך להשקותה, ואין בה הפסד אם אין משקה אותה. **קא משמע לן** – מתניתין, דתני: בין ממעיין שלא יצא בתחילה. **בית השלחין אין, בית הבעל** – אפילו ממעיין שלא יצא בתחילה – **לא. (מישלהי)** – וה"א מתחלף בחי"ת.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ב ע"א: **גמרא** שנינו במשנה שמותר להשקות את שדה בית השלחין במועד בין ממעין שיצא בתחילה ובין ממעין שלא יצא בתחילה. מקשה הגמרא: אם **הַשְׁתָּא** [-עתה] **יֵשׁ לוֹמַר** שאף **מִמַּעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה** שעדיין אין למימיו מהלך קבוע, ויש לחשוש **דְּאָתֵי לְאִינְפּוּלֵי** - שיפלו גדותיו במועד ויבוא לתקנן, מכל־מקום אין חוששים לכך **וּמַשְׁקִין** ממנו את בית השלחין, אם כן **מִמַּעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה, דְּלָא אָתֵי לְאִינְפּוּלֵי,** שהרי מימיו הולכים בו כבר זמן רב, **מִיבַּעְיָא** - וכי צריכה המשנה לחדש שמותר להשקות ממנו.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, אִצְטְרִיךְ** - המשנה הוצרכה להשמיענו שמותר להשקות אף ממעין שלא יצא בתחילה, משום **שאִי תָּנָא** - אם היתה שונה רק שמותר להשקות **מִמַּעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה, הַוָה אֲמִינָא** - הייתי אומר, **הָכָא הוּא** דווקא כאן, במעין שיצא בתחילה, **דְּבֵית הַשְׁלָחִין אִין, בֵּית הַבַּעַל לָא** - הדין בו שמשקים ממנו רק את שדה בית השלחין שאינו מסתפק במי הגשמים והוא דבר האבד, אך שדה בית הבעל המסתפקת במי הגשמים, שלא תיפסד אם לא ישקוה, ואינה דבר האבד, אין משקים, **מִשּׁוּם דְּאָתֵי לְאִינְפּוּלֵי** ויבוא לתקנו במועד, **אֲבָל מַעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה, דְּלָא אָתֵי לְאִינְפּוּלֵי, אֵימָא** - אומר **שאֲפִילּוּ בֵּית הַבַּעַל נַמִּי** יהיה מותר להשקות ממנו, **קָא מַשְׁמַע לָן** המשנה במה שכתבה 'בין ממעין שלא יצא בתחילה', שאין לחלק, אלא **לֹא שְׁנָא מַעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה וְלֹא שְׁנָא מַעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה,** בשניהם אנו אומרים דווקא שדה **בֵּית הַשְׁלָחִין אִין** - אכן מותר להשקותה במועד, אך שדה **בֵּית הַבַּעַל לָא** - אסור להשקותה במועד, וגם במעין שלא יצא בתחילה שייך החילוק ביניהם.

הגמרא מבינה ששמות השדות 'בית השלחין' ו'בית הבעל' נקראו על שם דרכה של הקרקע, והיא מברר את הקשר ביניהם. שואלת הגמרא: **וּמַאי** - וכיצד **מַשְׁמַע דְּהַאי** - ששם זה **'בֵּית הַשְׁלָחִין' לִישְׁנָא דְּצַחוּתָא הִיא** - לשון של צמאון היא, שבשם זה נקראת שדה שאינה מסתפקת במי הגשמים אלא צמאה למים נוספים. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** במלחמת עמלק (דברים כה יח) **'וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ',** ו'עיף' שנאמר בפסוק זה פירושו צמא, **וּמְתַרְגְּמִינָן 'וְאַתְּ מְשַׁלְהֵי וְלָאֵי',** ומבואר ש'משלהי' בלשון התרגום הוא לשון צמאון, ועל כן קראו לשדה הצמאה למים 'בית השלחין', שהאות ה' מתחלפת באות ח'.

שואלת הגמרא: **וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'בֵּית הַבַּעַל' לִישְׁנָא דְּמֵיתְּבוּתָא הִיא** - לשון של קרקע מיושבת שאינה צמאה למים תדיר היא, שבשם זה נקראת שדה המסתפקת במי גשמים ואינה צמאה למים נוספים. **דִּכְתִיב** (ישעיה סב ה) **'כִּי יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה** יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ', **וּמְתַרְגְּמִינָן 'אֲרֵי כְּמָה דְּמִיתּוֹתֵב עוּלֵם עִם בְּתוּלְתָּא',** שפירושו, כמו שמתיישב הבחור עם הבתולה כשנושאה, שנמצא פנוי בלא דאגה, כן **יִתְיַתְּבוּן בְּנַוִּיךְ בְּנַיִיךְ** - יתיישבו בניך בתוכך. והרי ש'בעל' הוא מלשון ישוב, ועל כן קראו לקרקע המיושבת שיש בה כל צרכיה 'בית הבעל'.

אגרות קודש

ב"ה, ח"י מ"ח, תש"כ
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים מו"ה אברהם מרדכי שמואל שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מט"ו מ"ח, בו כותב ר"פ מעניני הפצת המעינות, ויהי רצון שיתוסף בהפעולות האמורות כהנה וכהנה בתוככי שאר פעולות להפצת היהדות המסורתית, שבד"מ יתוסף כהנה וכהנה בענינים הגשמים בפרט שבהשתלשלות מלמעלה למטה הוא בגשמיות כ"פ ככה בערך הרוחניות, וכידוע הדוגמא אשר בהקרבת עוף אחד ע"ג המזבח נעשית עליית עולמות עליונים ונמשכת ברכה רבה בעניני האדם.

ובפרט אשר השנה היא שנת המאתים להסתלקות הילולא של הבעש"ט עת וזמן מסוגל להפצת המעינות ועד שיגיעו גם חוצה.

בברכה לבשו"ט.

הַיְינוּ בְּנֵי עֲלִיָּה – אנשים הדרים בעלייה, שהיא גבוהה מהמרפסת הרבה, **וּמַאי קָרוּ לָהּ** – ומדוע קוראים לזה **מִרְפֶּסֶת**, משום **דְּקַסְלְקֵי** – שהם עולים לדירותיהם **בְּמִרְפֶּסֶת** [ציור א], והתל שגבוה עשרה, נמוך הוא עשרה מהחלונות של העלייה, ובני העלייה משתמשים בשלשול ובני החצר בזריקה, ושנינו שהוא שייך למרפסת **אַלְמָא** – מוכח שכָּל שלֶזֶה **בְּשִׁלְשׁוּל וְלָזֶה בִּזְרִיקָה, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָזֶה שֶׁבְּשִׁלְשׁוּל**, כשמואל. וקשה לרב.

מתרצת הגמרא: יש לפרש **כִּדְאָמַר רַב הוּנָא** (לקמן) שמה ששנינו בסיפא 'למרפסת', היינו **לְאוֹתָן הַדְּרִים בַּמִּרְפֶּסֶת**, שפתחי עליותיהם יוצאים למרפסת ממש, **הָכָא נַמִּי** – גם ברישא יש לפרש שהתל שייך **לְאוֹתָן הַדְּרִין בַּמִּרְפֶּסֶת**, שפתחיהם פתוחים למרפסת ממש. והתל שוה לגובה המרפסת, או שהוא נמוך או גבוה ממנה פחות מעשרה [ציור ב], ולכן שייך למרפסת ולא לחצר, שהרי לבני המרפסת תשמישו בנחת ולבני החצר, בקושי.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי**, שמדובר בדרים במרפסת, **אֵימָא סֵיפָא** ששנינו בה, שאם התל **פָּחוֹת מִכָּאן** [–מעשרה] הרי הוא **לֶחָצֵר, וְאַמַּאי** [–ומדוע], והרי סתם מרפסת אינה גבוהה כל כך, ואין הפרש גובה של עשרה טפחים בין המרפסת לתל, ואם פתחי העליות יוצאים למרפסת ממש, נמצא שבני המרפסת משתמשים בתל זה בנחת, ואם כן תשמישו **לָזֶה בְּפֶתַח וְלָזֶה בְּפֶתַח הוּא** – נוח לבני החצר ונוח לבני המרפסת, והדין נותן ששניהם יאסרו בו.

מתרצת הגמרא: **מַאי** – מה הפירוש 'לֶחָצֵר', הכוונה היא שהתל שייך **אַף לֶחָצֵר**, כלומר, שתי הרשויות שולטות בו **וְלָכֵן שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין**.

הגמרא מביאה סיוע לתירוץ זה: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא**, שהכוונה 'אף לחצר' ושניהם אסורים ומדובר בדרים במרפסת, **מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** [שהתל שגבוה עשרה שייך למרפסת], **בְּסְמוּכָה** למרפסת, **אֲבָל בְּמוּפְלֶגֶת** [–רחוקה], **אֲפִילּוּ** שהוא **גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים** שאינו נוח לבני החצר, הרי זה **לֶחָצֵר**, משום שתשמישו קשה לבני המרפסת. ושואלת הגמרא: **מַאי 'לֶחָצֵר', אִילֵימָא** – אם תאמר רק **לֶחָצֵר, וְשָׁרֵי** – ומותר להם, קשה, **אַמַּאי, וְהָרֵי רִשּׁוּתָא דְּתַרְוַיְיהוּ הוּא** – רשות של שניהם היא. שאף אם מדובר בעליות גבוהות עשרה מהמרפסת, מכל מקום תשמישו קשה לשניהם בשוה, לחצר בזריקת גובה עשרה, ולעלייה בזריקת משך ההפלגה ובשלשול למטה, ואף לשמואל, ששלשול לגבי זריקת גובה תשמיש נוח הוא, כאן, שיש גם שלשול וגם זריקת משך ההפלגה, שוים הם לזריקת גובה של החצר. ומדוע נותנים את הרשות לחצר. **אֶלָּא מַאי 'לֶחָצֵר'**, היינו **'אַף לֶחָצֵר', וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין**, וכיון שמוכרחים לומר כן אף לפי שמואל, **הָכָא נַמִּי** לפי רב אין לתמוה **דַּמַּאי 'לֶחָצֵר'** שברישא, היינו **'אַף לֶחָצֵר', וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין. שְׁמַע מִינָּהּ.**

הגמרא מקשה על רב [שסובר שלזה לזריקה ולזה בשלשול, שניהם אסורין]: **תְּנַן, חוּלְיֵית הַבּוֹר** – אדמה שהקיפו בה את פי הבור, **וְהַסֶּלַע** שבחצר, **שֶׁהֵן גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה, לַמִּרְפֶּסֶת, פָּחוֹת מִכָּאן, לֶחָצֵר**. וסוברת הגמרא כעת, ש'מרפסת', היינו בני העלייה, שהיא גבוהה מהמרפסת הרבה, ולפי זה לבני החצר הוא בזריקה [כיון שחוליית הבור והסלע גבוהים למעלה מעשרה] ולבני המרפסת שימושם בשלשול [כיון שהם מופלגים בגובה יותר מעשרה], ונותנים לבני המרפסת, ומוכח שכל שלזה בשלשול ולזה בזריקה נותנים אותו לזה שבשלשול, וקשה לרב.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא**, 'למרפסת', היינו **לְאוֹתָן הַדְּרִים בַּמִּרְפֶּסֶת**, שפתחי עליותיהם יוצאים למרפסת ממש. ותשמישם בחוליית הבור והסלע הגבוהים עשרה, בנחת, ואילו לבני החצר תשמישם בקושי, ולכן נותנים אותם למרפסת.

מקשה הגמרא: **תֵּינַח** [–מיושב הדבר] לגבי **סֶלַע** שאם הוא גבוה עשרה, תשמישו נוח לבני המרפסת, שהרי משתמשים על גביו, וגובהו שוה להם. אבל לגבי **בּוֹר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה ניתן לומר. שתשמישו שדולים מים שבקרקעיתו, וסתם בור עמוק לפחות עשרה טפחים, ואם כן אף לדרים במרפסת צריך שלשול של לפחות עשרה טפחים, ומוכח שכיון שלבני החצר תשמישו בזריקה [מעל החוליה], נותנים את הבור לבני המרפסת, שמשתמשים בשלשול. והיינו כשמואל ולא כרב.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יְצָחָק בַּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה, הָכָא בְּבוֹר מְלֵאָה מַיִם עֲסָקִינָן**, ואין הפרש של עשרה בין המרפסת לפני המים, ותשמיש הבור נוח לבני המרפסת.

מקשה הגמרא: **וְהָא חָסְרָא** – והרי המים נחסרים בשבת על ידי שנדלים מהבור, וכאשר גובה המים יירד, תשמיש הבור יהיה בשלשול לבני המרפסת, ובאופן זה הם אסורים בו לפי רב.

הגמרא מנסה לתרץ: **כֵּיוָן דְּכִי מַלְיָא שַׁרְיָא** – כיון שכאשר הבור מלא, מותר, **כִּי חָסְרָא נַמִּי שַׁרְיָא** – אף כאשר יחסרו המים, מותר. דוחה הגמרא: **אַדְּרַבָּה, כֵּיוָן דְּכִי חָסְרָא אֲסִירָא** – כיון שכאשר נחסרים המים אף בני המרפסת אסורים בו, אם כן **כִּי מַלְיָא נַמִּי אֲסִירָא** – גם כאשר הבור מלא יש לאסור עליהם.

הגמרא מתרצת באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, הָכָא בְּבוֹר מְלֵיאָה פֵּירוֹת עֲסָקִינָן**, ואין הפרש עשרה בין המרפסת לפירות העליונים, ותשמיש הבור נוח לבני המרפסת. מקשה הגמרא: **וְהָא חָסְרֵי** – והרי הפירות עלולים להיות נחסרים בשבת, ומה ההבדל ביניהם למים. מתרצת הגמרא: **בְּטִיבְלָא** – מדובר בטבל, שאסור בטלטול. ולכן מותרים בני המרפסת להשתמש בבור.

הגמרא מסיימת לתירוץ זה: **דַּיְקָא נַמִּי דְּקָתָנֵי** – כן מדויק גם ממה ששנינו 'חוליית הבור והסלע', ומשמע **דּוּמְיָא דְּסֶלַע** – שבענין הבור מדובר באופן הדומה לסלע, שכמו שסלע הוא קבוע ואינו נחסר, כן גם בבור מדובר באופן שאינו נחסר, והיינו בבור מלא פירות טבל. מסיימת הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן משמע כן.

שואלת הגמרא: **וְלָמָּה לִי לְמִיתְנָא** – לשנות במשנה **בּוֹר, וְלָמָּה לִי לְמִיתְנָא סֶלַע**, הלא די להזכיר רק סלע, כיון שאף בבור תשמישו על גביו.

משיבה הגמרא: **צְרִיכָא. דְּאִי אַשְׁמְעִינָן** – שאם היה משמיע רק לגבי **סֶלַע**, היינו אומרים שדווקא סלע מותר לבני המרפסת משום **דְּלֵיכָּא לְמִיגְזַר** – שאין בזה מקום לשום גזירה, **אֲבָל בְּבוֹר** מלא פירות טבל **לִיגְזוֹר** – יש לגזור ולאסור להשתמש בו מחשש **דִּזְמִנִּין דְּמַלְיָא פֵּירוֹת מְתוּקָנִין** – שלפעמים יהיה הבור מלא בפירות מתוקנים, שכיון שהם ניטלים בשבת אין היתר לבני המרפסת להשתמש מעל גביהם, ויבואו לידי איסור. מסיימת הגמרא: **צְרִיכָא** – אכן צריך לשנות את שניהם.

הגמרא מביאה ראיה לרב [שכל שלזה בשלשול ולזה בזריקה, שניהם אסורים]: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, **אַנְשֵׁי חָצֵר** – אנשים הדרים בבתים הפתוחים לחצר, **וְאַנְשֵׁי עֲלִיָּה** – אנשים הדרים בעליות שמעל החצר, **שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵירְבוּ** ביניהם, **אַנְשֵׁי חָצֵר מִשְׁתַּמְּשִׁין בַּעֲשָׂרָה** טפחים **הַתַּחְתּוֹנִים**, כגון שיש זיז בולט מהכותל בתוך עשרה טפחים התחתונים, אנשי החצר מותרים להשתמש בו, שלגביהם הוא כ'פתח', ואנשי העלייה אסורים להשתמש בו, לפי שלגביהם תשמישו ב'שלשול'. **וְאַנְשֵׁי עֲלִיָּה מִשְׁתַּמְּשִׁין בַּעֲשָׂרָה** טפחים **הָעֶלְיוֹנִים**, שאם יש זיז הבולט מהכותל בתוך עשרה טפחים העליונים, כלומר, בתוך עשרה טפחים הסמוכים לעלייה, אנשי העלייה מותרים להשתמש בו, לפי שמקום זה סמוך להם, ותשמישם בו ב'פתח', ואילו בני החצר אסורים להשתמש בו, לפי שתשמישם בו בזריקה. מבארת הברייתא: **כֵּיצַד, זִיז הַיּוֹצֵא מִן הַכּוֹתֶל**, כל שהוא **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה**, הרי הוא **לֶחָצֵר**, וכל שהוא **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** הרי הוא **לָעֲלִיָּה**. ומשמע, שדווקא 'עשרה התחתונים' ו'עשרה העליונים' מותרים [זה לבני החצר וזה לבני העלייה], **הָא דְּבֵינֵי בֵינֵי** – אבל כל מה שבין 'עשרה התחתונים' ל'עשרה העליונים', שתשמישו לבני החצר בזריקה ולבני העלייה בשלשול, הרי הוא **אָסוּר** לשניהם. ומוכח כדברי רב.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן, הָכָא בְּכוֹתֶל גבוה תִּשְׁעָה עָשָׂר טפחים עֲסָקִינָן, וְזִיז יוֹצֵא מִמֶּנּוּ**. ובאופן זה אינו קיים כלל מקום שבין עשרה התחתונים לבין עשרה העליונים, ולא ניתן להביא שום ראיה לגבי המחלוקת של רב ושמואל, שהרי אין מדובר כלל באופן שלזה תשמישו בזריקה ולזה בשלשול. ובשהזיז **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה**, הרי הוא **לָזֶה** [–לבני החצר] **בְּפֶתַח וְלָזֶה** [–לבני העלייה] **בְּשִׁלְשׁוּל**, וכאשר הוא **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה**, הרי הוא **לָזֶה** [–לבני העלייה] **בְּפֶתַח וְלָזֶה** [–לבני החצר] **בִּזְרִיקָה**.

בְּנֵי עֲלִיָּה וּמַאי קָרוּ לָהּ מִרְפֶּסֶת - דְּקָסָלְקִי בְּמִרְפֶּסֶת. אַלְמָא: כָּל לָזֶה בְּשִׁלְשׁוּל וְלָזֶה בִּזְרִיקָה - נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָזֶה שֶׁבְּשִׁלְשׁוּל! כְּדְאָמַר רַב הוּנָא: לְאוֹתָן הַדָּרִים בְּמִרְפֶּסֶת. הָכָא נַמִי: לְאוֹתָן הַדָּרִין בְּמִרְפֶּסֶת. אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: פָּחוֹת מִכָּאן - לֶחָצֵר, אַמַּאי? לָזֶה בְּפֶתַח וְלָזֶה בְּפֶתַח הוּא! מַאי לֶחָצֵר אַף לֶחָצֵר, וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין. הָכִי נַמִי מִסְתַּבְּרָא, מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּסִמּוּכָה, אֲבָל בְּמוּפְלֶגֶת, אֲפִילּוּ גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים - לֶחָצֵר. מַאי לֶחָצֵר? אִילֵימָא לֶחָצֵר וְשֶׁרֵי; אַמַּאי? רִשּׁוּתָא דְּתַרְוַיְיהוּ הוּא! אֶלָּא מַאי לֶחָצֵר - אַף לֶחָצֵר, וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין. הָכָא נַמִי, מַאי לֶחָצֵר - אַף לֶחָצֵר, וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין, שְׁמַע מִינָּהּ. תְּנַן: חוּלְיַית הַבּוֹר וְהַסֶּלַע שֶׁהֵן גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה - לַמִּרְפֶּסֶת, פָּחוֹת מִכָּאן - לֶחָצֵר. אָמַר רַב הוּנָא: לְאוֹתָן הַדָּרִים בַּמִּרְפֶּסֶת. תֵּינַח סֶלַע, בּוֹר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמַר רַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה: הָכָא בְּבוֹר מְלֵאָה מַיִם עֲסָקִינַן. וְהָא חָסְרָא! כֵּיוָן דְּכִי מַלְיָא שָׁרְיָא, כִּי חָסְרָא - נַמִי שָׁרְיָא. אַדְּרַבָּה, כֵּיוָן דְּכִי חָסְרָא אֲסִירָא, כִּי מַלְיָא נַמִי אֲסִירָא! אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: הָכָא בְּבוֹר מְלֵיאָה פֵּירוֹת עֲסָקִינַן. וְהָא חַסְרֵי! בְּטִבְלָא. דֵּיקָא נַמִי, דְּקָתָנֵי דּוּמְיָא דְּסֶלַע, שְׁמַע מִינָּהּ. וְלָמָּה לִי לְמִיתְנָא בּוֹר, וְלָמָּה לִי לְמִיתְנָא סֶלַע? צְרִיכָא, דְּאִי אִשְׁמַעִינַן סֶלַע - דְּלֵיכָּא לְמִיגְזַר, אֲבָל בּוֹר - לִיגְזוֹר, זְמִנִּין דְּמַלְיָא פֵּירוֹת מְתוּקָנִין - צְרִיכָא. תָּא שְׁמַע: אַנְשֵׁי חָצֵר וְאַנְשֵׁי עֲלִיָּה שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵירְבוּ - אַנְשֵׁי חָצֵר מִשְׁתַּמְּשִׁין בַּעֲשָׂרָה הַתַּחְתּוֹנִים, וְאַנְשֵׁי עֲלִיָּה מִשְׁתַּמְּשִׁין בַּעֲשָׂרָה הָעֶלְיוֹנִים. כֵּיצַד? זִיז יוֹצֵא מִן הַכּוֹתֶל, לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה - לְחָצֵר, לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה - לָעֲלִיָּה. הָא דְּבֵינֵי בֵינֵי - אָסוּר! אָמַר רַב נַחְמָן: הָכָא בְּכוֹתֶל תִּשְׁעָה עָשָׂר עָסְקִינַן, וְזִיז יוֹצֵא מִמֶּנּוּ. לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה - לָזֶה בְּפֶתַח וְלָזֶה בְּשִׁלְשׁוּל, לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה - לָזֶה בְּפֶתַח וְלָזֶה בִּזְרִיקָה.

תא

רש"י

בני עלייה — דגביהי ממרפסת טובא, אבל דרך מרפסת זו עולין ויורדין. ותל שבחצר שהוא גבוה עשרה הוי נמוך מן העלייה עשרה דהוי לזה בשלשול ולזה בזריקה, וקתני דבני עלייה מותרין בו. **הדרין במרפסת** — כגון שיש בה דיורין, דלדידהו הוי האי תל שבחצר שוה להן בתוך עשרה, או נמוך או גבוה מהם פחות מעשרה. **לזה בפתח ולזה בפתח הוא** — ותרוייהו בעי איתסורי ביה, דהא סתם מרפסת לא גביהה טובא. **אף לחצר** — כלומר: שתי הרשויות שולטות בו, ואוסרין זה על זה. **הכי נמי מסתברא** — דמאי לחצר — אף לחצר קאמר, ובדיורי מרפסת עסקינן. **מדקתני סיפא מופלגת** — אפילו גבוה עשרה הוי לחצר. **אי נימא** — דשרי ליה לאשתמושי. **אמאי** — נהי נמי דמאי מרפסת בני עלייה רשותא דתרוייהו היא, דלשניהן תשמישו בקשה; לחצר בזריקת גובה, ולעלייה בזריקה את משך ההפלגה ובשלשול את הנמוכות. ונהי דלשמואל שלשול לגבי זריקת גובה נוח הוא, הכא דאיכא שלשול וזריקת משך — שוין הן לזריקת גובה, ואמאי לחצר. **אלא** — על כרחך אף לחצר, ואסורין. לרב נמי, דמתרץ לה בדיורי מרפסת, מאי לחצר דקתני — אפחות מכאן אף לחצר קאמר, ואסורין. **חוליית הבור** — או שיש בחצר סלע. **למרפסת** — וקא סלקא דעתך לבני עלייה קאמר, וקשיא לרב. **תינח סלע** — דהוי לבני מרפסת כפתח, שעל גביו הוי תשמיש דידיה, וגבוה שוה להן הוא. **אלא בור** — שממלאים הימנו — תשמישתו בשלשול הוא אפילו לבני מרפסת, שהרי מקרקעיתו דולין. ושמע מינה: דהואיל ולבני חצר תשמישו בזריקה, שאין יכולין למלאות אלא אם כן זורקין דלי למעלה מן החוליא — יהבינן לה לבני מרפסת דבשלשול, כשמואל. **מלאה מים** — דהוי כפתח לבני מרפסת. **בדטיבלא** — שהן מוקצין מחמת איסור טבל, ואסורין לטלטל. **דומיא דסלע** — שאינו חסר. **ולמה לי למיתנא** — תרוייהו, הואיל ובדטיבלא מוקמת לה. בשלמא אי אמרת בבור מים קאמר — איצטריך בור לאשמעינן, דאף על גב דבשלשול הוא לבני מרפסת — אפילו הכי לגבי חצר דתשמישתיה בזריקה — נחת חשיב ליה לשלשול דמרפסת. אלא השתא, דבור וסלע שניהן תשמישתם על גבן — תרוייהו למה ליי? ליתני סלע ולא ליתני בור הואיל וסוף סוף כדומיא דסלע בעית לאוקמיה. נהי דבור בלא סלע לא מצי למתני — דאם כן הוה אמינא בבור סתם קאמר — להכי איצטריך סלע, לגלויי עליה דבדטיבלא עסקינן. אלא סלע בלא בור ליתני: הכי גרסינן. **צריכא דאי תנא סלע דליכא למיגזר כו'** — ולא גרסינן: אי תנא בור אבל סלע לא — דהא בור בלא סלע לא מצי למיתני, כדפרישית. **מתוקנין** — דשקלי מינייהו וחסרי, ואתו לידי שילשול. **ולא עירבו** — אלו עם אלו. **בעשרה תחתונים** — בכותל הבית בחצר, אנשי חצר משתמשין, דלדידהו כפתח, ולבני עלייה בשלשול. **בעשרה העליונים** — שהן מתחת לעלייה, אנשי עלייה משתמשין — דסמוכין הן לבני עלייה, והוי לדידהו כפתח — ולבני חצר בזריקה. **זיז** — הבולט חוץ לכותל למעלה מעשרה. קא סלקא דעתך בעלייה גבוה טובא עסקינן, והאי למעלה — לאו מן הקרקע מודד, אלא הכי קאמר: למעלה — מתחלת טפח עשירי, כשתמדוד מן העלייה ולמטה עשרה — דהיינו כדקתני רישא: בעשרה עליונים אנשי עלייה משתמשין. **הא דביני ביני** — שבין עשרה עליונים לעשרה תחתונים, דהוי לחצר בזריקה ולעלייה בשלשול. **אסור** — לתרוייהו, כרב. **בכותל תשעה עשר עסקינן** — דליכא ביני ביני, דכל למטה מעשרה דידיה — לחצר בפתח ולעלייה בשלשול, וכל למעלה מעשרה דידיה — לחצר בזריקה ולעלייה בפתח. ובכותל עשרים לא מצי לאוקמיה — דאם כן שמעינן מינה ראש טפח עשירי דלזה בשלשול ולזה בזריקה — אסור, דהא לא שרי תנא קמא אלא למעלה ולמטה. ובזיז רחב ארבעה עסקינן, דבציר מהכי לא הוה רשותא, ומקום פטור הוא, ובטיל להכא ולהכא.

תוספות

הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא כו' — אומר רבינו יצחק: דהאי הכי נמי מסתברא ליתא אלא אליבא דשמואל דוקא, דסבר אדם אוסר על חבירו דרך אויר בשמעתין. אבל לרב, דאמר: אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר — הויא הא לחצר דוקא, ומותרין. ואם תאמר: למה הוצרך לדקדק הכי נמי מסתברא מסיפא דסיפא מפחות מכאן לחצר, דקתני גבי חוליית הבור הוה מצי לדקדק דאף לשמואל הוי פירושו אף לחצר, דהא חוליית הבור והסלע דקתני שגבוה עשרה טפחים, על כרחך כשגובה החוליא עשרה טפחים משפת הבור, דהיינו מקרקעית החצר, מדחשיב לה לבני חצר בזריקה. ואם כן, כי קתני עלה פחות מכאן לחצר, שהחוליא פחות משהו מעשרה — אם כן, מראש חוליא עד קרקעית הבור יש יותר מעשרה, ואם כן לא הוי לבני חצר דוקא, דלבני חצר הוי נמי בשלשול כמו לבני עליות, דאין לחלק בין שלשול עשרה לעשרים! ויש לומר: דמכל מקום לא הוה ליה למתני לשמואל אף לחצר, גבי חוליית הבור. דנהי דקרקעית הבור הוי אף לחצר, מכל מקום תשמיש שעל הסלע וראש החוליא הוי דוקא לחצר לשמואל. אבל לרב — אכולהו הוי, אף לחצר, הוה ליה למתני בהדיא אף לחצר. ולהכי מייתי מסיפא דסיפא דלשמואל נמי הוי התם פירוש לחצר אף לחצר, בין אסלע בין אקרקעית הבור, כמו שצריך לומר לרב גבי פחות מכאן לחצר.

בור מאי איכא למימר — ואם תאמר: בור נמי, הוי לבני מרפסת בשלשול ולבני חצר בזריקה ושילשול, דאמר לקמן (פה,א), כיון דלזה בזריקה ושלשול ולזה בשלשול לחודיה — כלזה בזריקה ולזה בפתח דמי! ויש לומר: דלקמן בזריקה של הפלגה איירי, דהוי דרך אויר, אבל בזריקת גובה ושלשול — לא עדיף לרב משלשול לחודיה. ואין נראה לרבינו יצחק חילוק זה, דאם היה אדם אוסר על חבירו דרך אויר לרב — לא היה מפליג בין זריקת גובה לזריקת אויר, מדפריך ליה רבי אלעזר לקמן (פה, ב): והא מר הוא דאמר לזה בזריקה ולזה בשילשול. ונראה לרבינו יצחק: דהא דאמר לקמן שאני הכא כיון דלזה כו' ולזה בזריקה כלזה בזריקה ולזה בפתח דמי — דיחוי הוא, כלומר: דמצינו למידחי, ולמימר דלרב אדם אוסר על חבירו דרך אויר בעלמא היכא דהוי לתרוייהו בזריקת אויר. אבל לפי המסקנא הוי טעמא דרב משום דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר — לא נאמר דלזה בזריקה ושלשול ולזה בשלשול לחודיה כלזה בזריקה ולזה בפתח דמי, אלא יהיה לזה בזריקה ושלשול ולזה בזריקה כלזה בזריקה ולזה בשלשול, ולא נחלק ביניהן כמו שהיה סבר המקשה לקמן. ועוד יש לומר: דלזה בזריקה ושלשול דלקמן — איכא שני עניני זריקה, זריקת אויר וזריקת גובה אבל היכא דלזה בשלשול לחודיה, ולזה בזריקת גובה ושלשול או בזריקת אויר ושלשול — שניהם אסורין.

כיון דכי חסרא אסירא כי מליא נמי אסירא — דהוי דבר הניטל בשבת, ואינו ממעט. ומסיק: בפירות של טבל דאין ניטלין בשבת, ולא דמי לעפר ועתיד לפנותו דאמר לעיל (עט,א) דלא חייץ — דכיון דעתיד לפנותו לא מבטל ודאי מחיצה המפסיק בין שתי חצירות. אבל למעט גובה עשרה, ולשוייה כפתח למרפסת — כיון דאינו ניטל בשבת ממעט, אף על גב דעתיד לפנותו כמו כפה ספל דאמר לעיל (עז,א) דממעט.

תא שמע אנשי חצר ואנשי מרפסת כו' — לא גרסינן תנן, דאינו משנה בשום מקום, אלא תא שמע גרס. וכן שתי גזוזטראות כו'. פירש רש"י: לא גרסינן וכן. ורבינו חננאל גריס לה, דארישא קאי, דקתני בפירקין "גזוזטרא שהיא למעלה מן כו'".

לא מיבעיא קאמר — דבשלמא לרב נקט עשו לעליונה כו׳ — לאשמעינן: לזה בזריקה ולזה בשלשול שניהם אסורים. אלא השתא, דקיימי בגו עשרה — מה לי עשו לעליונה, מה לי עשו לתחתונה? כך פירש רש"י. ולרב אדא בר אהבה נמי, דאוקמא בבאין בני תחתונה דרך עליונה למלאות — קא משמע לן טובא, אף על גב דאמר בסוף "כיצד מעברין" (נט,ב) דסולם תורת מחיצה עליו, ולא אסר, הכא, לענין ליחשב תשמיש בנחת כלזה בשלשול ולזה בשלשול, אסרי.

גג הסמוך לרשות הרבים — פירש בקונטרס שאינו מוקף חצר בכל צדדיו, אלא צידו אחד רשות הרבים, וסתם גג גבוה עשרה ויש שם מרפסת דלא גבוהה עשרה מרשות הרבים, וממנה עולין לגג ופחות מעשרה הוא לה. אלמא, אף על גב דלמרפסת כפתה, ולבני רשות הרבים אינו ראוי כיון דמרפסת ורשות הרבים בגו עשרה דהדדי קיימי — אסרי אהדדי. דאי לאו הכי טעמא מאי הוי? וכגון דמרפסת מגופפת היא למעלה, ופתוח בעשרה אמות לרשות הרבים. דאי לא מגופפת היא סביב כיון דלא גבוה עשרה — כרמלית היא, וסולם לא מהני בה, דקא מטלטל מכרמלית לרשות היחיד. וקשה לרבינו יצחק להעמיד כשיש מרפסת בין רשות הרבים לגג, דאינו מזכיר הכא מרפסת כלל. ועוד: אי מרפסת מגופפת — היאך בני רשות הרבים אוסרין עליה ועל הגג? ואי דליכא גיפופי — הויא לה כרמלית, והגג נפרץ לה בעשרה. ואי בלא מרפסת איירי, וקאי גגה בתוך עשרה, אם כן הוי כרמלית! ואומר רבינו יצחק: דמיירי שפיר בלא מרפסת ובני רשות הרבים משתמשים בו לפי שאינו גבוה עשרה ואינו נפרץ במלואו, וכגון שצידי הגג גבוה עשרה או כל הגג למטה מעשרה ויש לו מעקה ופחות לרשות הרבים בעשרה או בפחות. וקאמרינן דצריך סולם קבוע להתירו, אבל בלא סולם — אין בני חצר רגילים בו ומבטלין ממנו בני רשות הרבים שהרגילו להשתמש תורת דיורין, ומשוי להו (חד) קרפף ואסור לטלטל ממנו לחצר לרבנן. ולרבי שמעון נמי, כלים ששבתו בבית אסור להוליך מחצר לגג, כיון דנעשה קרפף, ולא דמי לחצר או מבוי שפתוחים לרשות הרבים בעשרה, דאין בני רשות הרבים אוסרים עליו דהתם — איכא דיורין גמורין, ואין כח לבני רשות הרבים לבטלם. וקא אמרינן: דילמא בבומתא וסודרא דרגילין להניח שם בני רשות הרבים כשהם עייפין, אף על פי שגבוה עשרה — שמשוי קל הוא, כדפירש בקונטרס, ותשמיש נחת. ולא דמי לרשות שבין שתי חצירות לזה בפתח ולזה בזריקה — דחצר אין משתמשין בו בכובעים אלא בכלים כבדים. ורבינו תם מפרש בענין אחר: גג הסמוך לרשות הרבים ונמוך בתוך עשרה — צריך סולם קבוע להתירו, דכיון דתוכו רשות היחיד היא, ולא דמי לשאר כרמלית. וסולם קבוע שבחצר ממעט כח כרמלית שבחצר, דלא הוי כרמלית מעליא. ודייק: סולם קבוע — אין, סולם עראי — לא. אף על גב דעל ידי סולם עראי הוי תשמיש נחת טפי לחצר מבני רשות הרבים, דלית להו לבני רשות הרבים אפילו סולם עראי. ואפילו הכי, כיון דבתוך עשרה קיימי — אסרי. ודחי רב פפא: דלבני רשות הרבים נמי איכא תשמיש נחת — בבומתא וסודרא, דראשו של אדם סמוך לגג והוי תשמישו בנחת בלא סולם כלל, כלבני חצר בסולם. ולהכי צריך סולם קבוע להתיר כרמלית גרוע כזה, דהוי תוכו רשות היחיד.

בור

תָּא שְׁמַע: שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת זוֹ לְמַעֲלָה מִזּוֹ, עָשׂוּ לָעֶלְיוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת עַד שֶׁיַּעֲרִבוּ! אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: בְּבָאִין בְּנֵי תַּחְתּוֹנָה דֶּרֶךְ עֶלְיוֹנָה לְמִלָּאוֹת. אַבָּיֵי אָמַר: כְּגוֹן דְּקָיְימִין בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה דַּהֲדָדֵי. וְלָא מִיבָּעְיָא קָאָמַר; לָא מִיבָּעְיָא עָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ לָעֶלְיוֹנָה - דַּאֲסִירִי, דְּכִיוָן דִּבְגוֹ עֲשָׂרָה דַּהֲדָדֵי קַיְימִין אָסְרָן אַהֲדָדֵי. אֶלָּא אֲפִילּוּ עָשׂוּ לָעֶלְיוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא כֵּיוָן דְּלֵוֶה בְּנַחַת וְלֵוֶה בְּקָשֶׁה - לֵיתְבֵיהּ לָזֶה שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בְּנַחַת, קָא מַשְׁמַע לָן: כֵּיוָן דִּבְגוֹ עֲשָׂרָה קַיְימִין - אָסְרָן אַהֲדָדֵי. כִּי הָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר שְׁמוּאֵל: גַּג הַסָּמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - צָרִיךְ סוּלָּם קָבוּעַ לְהַתִּירוֹ. סוּלָּם קָבוּעַ - אִין, סוּלָּם עֲרַאי - לָא. מַאי טַעְמָא - לָאו מִשּׁוּם דְּכִיוָן דִּבְתוֹךְ עֲשָׂרָה דַּהֲדָדֵי קָיְימִי אָסְרָן אַהֲדָדֵי? מַתְקִיף לַהּ רַב פַּפָּא: וְדִילְמָא כְּשֶׁרַבִּים מְכַתְּפִין עָלָיו בְּכוּמְתָא וְסוּדְרָא! אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל:

בור

שתי גזוזטראות — מתניתין היא: גזוזטרא שהיא למעלה מן הים. שני זיזין בולטין מן העלייה שעל שפת הים, וקובעין נסרים מזה לזה, והיא גזוזטרא. ותנן: אין ממלאין ממנה בשבת, לפי שהגזוזטרא רשות היחיד שגבוה ורחבה הרבה, והים כרמלית. אלא אם כן עשו לה מחיצה עשרה, בין מלמעלה בין מלמטה. שחוקקין נקב ארבעה כעין פי בור, ועושין מחיצה סביבותיו למעלה או למטה, ומשלשל דלי וממלא. וחשיב כאילו פיות המחיצה יורדין וסותמין עד תהום, כדאמר בפרק קמא (יב,א): קל הוא שהקילו חכמים במים שמחיצה תלויה מתרת בהן: וכן לא גרסינן. **שתי גזוזטראות זו למעלה מזו** — ואין מכוונות זו על זו, אלא משוכות זו מכנגד זו בתוך ארבעה ועשו לעליונה הנקב והמחיצה, ולא עשו לתחתונה. ובשבת זורקין בני תחתונה דלי שלהן על מחיצות העליונה, ויורד לנקב, ומשלשל ומושך ועולה. **שתיהן אסורין** — למלאות, מפני שרשות שתיהן שולטות בו. וכגון שעשו אותה מחיצה בשותפות, כדמוקמינן לה בפירקין לקמן. אלמא: לזה בשלשול, לבני עליונה תשמיש מילוי זה בשלשול, שמשלשל לים. ולבני תחתונה בזריקה ושלשול, וקתני: שתיהן אסורות. וכל שכן לזה בשלשול ולזה בזריקה לחודה. **בבאין בני תחתונה** — ועולין בסולמות דרך עליונה למלאות, דלתרוייהו בשלשול. **כגון דקיימי בגו עשרה דהדדי** — שאין עליונה גבוהה מתחתונה עשרה, ואף על גב דאכתי לזה בקשה ולזה בנחת הוא, שיש מקצת זריקה עם השלשול, ואמר שמואל לעיל דכל תשמיש שהוא נחת לזה מזה נותנין אותו לנחת — לא תיקשי, דטעמא דהכא לאו משום תשמיש, אלא משום דכיון דבגו עשרה דהדדי קיימין — אין רשות שלישית לזו בלא זו. ואפילו לזה בפתח ולזה בזריקה, שאין חלוק רשות ביניהן. וכי אמרינן רשות שלישית הסמוכה לשתים לזה בנחת ולזה בקשה ניתנת לזה בנחת — הני מילי היכא דשתי הרשויות חלוקות בגובה עשרה כגון חצר ועלייה, וכגון שתי חצירות המובדלות עשרה בגובה קרקעיתן, או מחיצה עשרה ביניהן, או חריץ עשרה. **ולא מיבעיא קאמר** — כלומר: וכי תימא הואיל ובתוך עשרה קיימין, וטעמא משום דאין לזו רשות בלא זו, ולא לאשמעינן לזה בשלשול ולזה בזריקה נותנין אותו לזה שבשלשול — מה לי עשו לעליונה מה לי עשו לתחתונה. **לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עשו לתחתונה ולא עשו לעליונה** — דאיכא לאוקומי טעמא דאיסורא משום תשמיש השוה. דהא סמוכות הן במשך הכותל בתוך ארבעה טפחים, כדמוקמינן לקמן [דף פח.] וגובהה נמי בגו עשרה דהדדי. **אלא אפילו כו׳** — דהוי לזה בשלשול, ולזה במקצת זריקה ושלשול. **ליתביה לזה שתשמישו בנחת** — כדשמואל, הואיל ומקצת קושי יש לזה מזה. **קא משמע לן דכיון כו׳ אסרן אהדדי** — בלא שום טעם תשמיש. **גג הסמוך לרשות הרבים** — שאינו מוקף חצר לכל צידיו אלא צידו אחד רשות הרבים וסתם גג גבוה עשרה. **צריך סולם קבוע** — מן העלייה לגג, להתירו לטלטל מן המרפסת לגג. דאי עביד ליה סולם — גלי דעתיה דסלקיה לגג מכח רשות הרבים, ואיהו ניחא ליה לאשתמושי ביה. **סולם עראי** — כיון דמסליק ליה כמאן דליתיה הוא. **מאי טעמא** — הא גג זה אינו לתשמיש בני רשות הרבים כלל. **לאו משום** — דבהכי עסקינן דלא גביהה מרפסת עשרה מרשות הרבים וממנה עולין לגג, ופחות מעשרה הוא לה. אלמא: אף על גב דמרפסת בפתח. ולבני רשות הרבים אינו ראוי, כיון דמרפסת ורשות הרבים בגו עשרה דהדדי קיימי — אסרי אהדדי. דאי לאו הכי — טעמא מאי נינהו? וכגון דמרפסת מגופפת היא למעלה, ופתחה בעשר אמות לרשות הרבים. דאי לאו מגופפת היא סביב, כיון דלא גביהה עשרה — כרמלית היא, וסולם לא מהני לה, דקא מטלטל מכרמלית לרשות היחיד. **בכומתא וסודרא** — שרגילין לתת עליו בחול כובעין ומעפורת ותשמיש נוחה והגון הוא להם למשאוי קל כזה. ואף על פי שאינו ראוי להם לביתוף משאוי כבד, כדאמר ב"יציאות השבת" (שבת ח,א): תשעה חזו לבתוף, אבל עשרה לא הני מילי — למשאוי כבד. ומיהו, לבומתא וסודרא חזו. כשבני אדם עייפין בימות החמה נוטלין כובעיהן וסודרן מראשיהן עד שיפוח הרוח בהן הלכך, אסרי עלייהו ואפילו לא קיימא מרפסת בגו עשרה ולא דמו לרשות שבין שתי חצירות לזו בפתח ולזו בזריקה — דחצר לאו תשמישתיה בהני כובעים קלים, אלא בכלים כבדים וכי גבוה כותל עשרה — לא חזי לתשמישתיה דחצר ונותנין אותו לזה שבפתח. אבל לבני רשות הרבים — חזי. ואית דמוקי להא דרב נחמן בגג פחות מעשרה. ואי אפשר, דאם כן הוה ליה כרמלית. דכל רשות שרחבה ארבעה ואינה גבוהה עשרה אצל רשות הרבים — כרמלית היא, וכיון דהכי הוא — סולם מאי מהני? ואני שמעתי: בגו עשרה דהדדי — שאינו רחוק מרשות הרבים עשרה. ואי אפשר לומר כן, שלא שיערו חכמים עשרה לשבת אלא בגובה, ולא שיערו ארבעה אלא במשך.

בור

המצוות שלאחר מתן תורה, צריכות לגרום לזיכוך, ולהביא קדושה **לתוך** הדברים הגשמיים שבעולם הטבעי, עליהן להתבצע בדרך הטבע – כדי שגם טבעו של העולם לא יתבטל, אלא יזדכך.

לקוטי שיחות פרשת וירא כרך ה

תָּא שְׁמַע – בוא ושמע קושיא על שמואל מהמשנה להלן (פז:) ששנינו בה, שאם היה בית עומד סמוך לים או לנהר, וגזוזטרא רחבה הרבה בולטת מן הבית מעל המים והיא גבוהה הרבה למעלה מן המים, אסור לשאוב בשבת מים מהים ולהעלות על גבה, לפי שהים הוא כרמלית, והגזוזטרא רשות היחיד, ואסור להכניס מכרמלית לרשות היחיד, וכדי להתיר לשאוב ממנה בשבת, צריך לחקוק בה חור שיהיה בו ארבעה על ארבעה טפחים ויעשה מחיצות סביב הגזוזטרא או סביב החור, או מעליו או מתחתיו [ציור א], ורואים את המחיצות כאילו הן נמשכות ויורדות עד לתהום, וכל מה שבתוכן נעשה רשות היחיד, ומשלשל דלי לים וממלאנו ומעלהו לגזוזטרא, ונמצא ממלא בתוך רשות היחיד. ואם היו **שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ**, כלומר שהיו שם בית ועליית של שני דיירים, ולכל אחד מהם היתה גזוזטרא בולטת מעל המים, ולא היו הגזוזטראות מכוונות זו מעל זו, אלא משוכות זו מכנגד זו בתוך ארבעה טפחים, **וְעָשׂוּ** לַגזוזטרא **הָעֶלְיוֹנָה** את החור והמחיצה, **וְלֹא עָשׂוּ** אותם **לַתַּחְתּוֹנָה**, וכדי שיוכלו בני התחתונה לשאוב מים בשבת, צריכים הם לזרוק את הדלי שלהם דרך העליונה, ולשלשלו למים ולשאוב [ציור ב], **שְׁתֵּיהֶן** – דיירי שתי הגזוזטראות **אָסוּרוֹת** במילוי המים בשבת, משום שלשניהם בעלות על השימוש בחור, ואינם מותרים לשאוב **עַד שֶׁיְּעָרְבוּ** אלו עם אלו. עד כאן דברי המשנה. ומבואר במשנה שאף שבני העליונה יכולים להשתמש בחור על ידי שלשול בלבד, ואילו בני התחתונה בכדי להשתמש בחור נזקקים לזריקה ושלשול, לא נחשב תשמיש בני העליונה נוח מתשמיש בני התחתונה, אלא שניהם שוים, ולכן אם לא עירבו אוסרים אלו על אלו. ואם כן קל וחומר לחלון שבין שתי חצירות שבני חצר אחת משתמשים בו בשלשול ובני חצר שניה משתמשים בו בזריקה בלבד, שלא נחשב השימוש בשלשול נוח מהשימוש בזריקה ואם לא עירבו הם אוסרים אלו על אלו, וקשה על שמואל שאמר, שנותנים השימוש למשתמשים בשלשול כיון שתשמישו נוח מהמשתמשים בזריקה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה**, המשנה עוסקת, **בְּבָאִין בְּנֵי תַּחְתּוֹנָה דֶּרֶךְ עֶלְיוֹנָה** – שבני הגזוזטרא התחתונה אינם משתמשים בחור דרך זריקה, אלא עולים בסולמות לגזוזטרא העליונה בכדי **לְמַלְּאוֹת** משם מים מבעד לחור [ציור ג], ואם כן דיירי שתי הגזוזטראות משתמשים בחור דרך שלשול, ולכן הם אוסרים אלו על אלו.

אביי מתרץ תירוץ אחר: **אַבָּיֵי אָמַר, כְּגוֹן דְּקָיְימִין בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה דַּהֲדֵדֵי** – המשנה עוסקת באופן שעומדות שתי הגזוזטראות אחת בתוך עשרה טפחים של חבירתה [ציור ד], שהואיל ואין ביניהם עשרה טפחים, אין כאן חילוק רשויות, לפיכך אף ששימושה של העליונה בנחת בשלשול בלבד, ושל התחתונה בקשה, שיש לתחתונה מקצת זריקה עם השלשול, אוסרים הם זה על זה, ואין מכאן קושיא על שמואל שסובר שבכל אופן שתשמישו של האחד נוח מחבירו נותנים את השימוש לזה שתשמישו נוח יותר, שכן הטעם שהם אוסרים זה על זה אינו מפני שנחשב השימוש בחור נוח לשניהם בשוה, אלא מכיון שאין חילוק רשות ביניהם, לא יתכן שיהיה מקום נוסף הסמוך לשניהם שיהיה מותר בשימוש לזה ואסור לזה, ואפילו אם השימוש במקום ההוא, לאחד על ידי פתח ולחבירו על ידי זריקה. וכל מה שנתבאר לעיל (פג:) שרשות שלישית הסמוכה לשתי רשויות, ששימושו של אחד בה בנחת ואחד בקשה, נותנים אותה לזה שבנחת, הוא רק כששתי הרשויות חלוקות זו מזו על ידי גובה של עשרה טפחים, כמו חצר ועלייה, או שתי חצירות המובדלות זו מזו עשרה טפחים בגובה קרקעיתן, או שישנה מחיצה של עשרה טפחים ביניהן או חריץ שעמוק עשרה טפחים, אולם כשאין ביניהן חילוק רשות, אוסרים זה על זה בכל ענין.

ממשיך אביי ומבאר, ואם יקשה לך, מדוע נקט התנא בדווקא שאת החור והמחיצות עשו לעליונה ולא לתחתונה [ולא להיפך, שעשאום לתחתונה ולא לעליונה], ולדעת רב הדבר מובן, שבמשנתנו מדובר באופן שיש בין שתי הגזוזטראות עשרה טפחים, ומשמיענו התנא שאפילו שלעליונה התשמיש בחור בשלשול בלבד, ואילו לתחתונה התשמיש בזריקה ושלשול, אין נותנים את השימוש בחור לעליונה, אולם לדעת שמואל שמדובר באופן שאין בין שתי הגזוזטראות עשרה טפחים, והטעם שאוסרים זה על זה, מפני שאין ביניהם חילוק רשויות, לא היה לתנא לנקוט דווקא האופן שעשו לעליונה ולא לתחתונה, שהרי אין הטעם שאסורים מפני שימושיהם אלא מפני שמעורבים ברשות, ואין מקום לחלק בין אם עשו לעליונה או לתחתונה. התירוץ לכך, שאילו היה נוקט שהחור בתחתונה היינו טועים בטעמו, **וְלֵכֶן לֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר** – הוא נקט במשנה בדרך 'אין צריך לומר', **לֹא מִיבַּעְיָא** – אין צריך לומר שאם **עָשׂוּ** חור ומחיצה **לַתַּחְתּוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ לָעֶלְיוֹנָה, דַּאֲסִירֵי** – שהם אסורים, שגם בלא הטעם שאין בהם חילוק רשויות אוסרים זה על זה, **דְּכֵיוָן דִּבְנוּ עֲשָׂרָה דַּהֲדֵדֵי קָיְימִין** – שמכיון ששתיהן סמוכות ועומדות בתוך עשרה טפחים מזו לזו בגובה הכותל, וגם בתוך ארבעה טפחים מזו לזו במשך הכותל, וגם שימושם בחור שוה, ששניהם משתמשים בו על ידי שלשול, לכן הן **אָסְרָן אַהֲדֵדֵי** – אוסרות זו על זו, **אֶלָּא אֲפִילּוּ** אם **עָשׂוּ** חור ומחיצה **לָעֶלְיוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה**, שבאופן זה **סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, **כֵּיוָן דְּלָזֶה** – לדר בעליונה השימוש **בְּנַחַת**, על ידי שלשול, **וְלָזֶה** – לדר בתחתונה השימוש **בְּקָשֶׁה** – במקצת זריקה ושלשול, **לֵיתְבֵּיהּ** – ניתן את זכות השימוש בחור **לָזֶה שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בְּנַחַת**, כלומר לעליונה, הואיל ותשמיש התחתונה קשה במקצת מתשמיש העליונה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך השמיענו התנא, שכֵּיוָן **דִּבְנוּ עֲשָׂרָה קָיְימִין** – שהואיל ושתיהן עומדות בתוך עשרה טפחים זו מזו, **אָסְרָן אַהֲדֵדֵי** – הן אוסרות השימוש בחור זו על זו משום שהן רשות אחת, ואף שמצד השימוש לא היו ראויות לאסור זו על זו.

אביי מביא ראיה לתירוצו: **כִּי הָא** – כמו **דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, גַּג הַסָּמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים**, שלא היה מוקף בחצר מכל צידיו, אלא בצד אחד שלו עוברת רשות הרבים [ציור ה 8], והגג גבוה עשרה טפחים מרשות הרבים, והיתה מרפסת יוצאת מן העלייה, ודרכה היו עולים לגג, ויש ממנה לגג פחות מעשרה טפחים וכן ממנה לרשות הרבים. **צָרִיךְ** הגג **סוּלָּם קָבוּעַ** שיעלה מהמרפסת לגג, **לְהַתִּירוֹ** לטלטל ממנו לעלייה ומן העלייה אליו, שעל ידי העמדת סולם קבוע, מגלים בני העלייה דעתם שנוח להם להשתמש בגג, ומסלקים את הגג משימושם של בני רשות הרבים. ומשמע מדברי שמואל, **שסּוּלָּם קָבוּעַ, אֵין** – אכן מועיל להתיר, אבל **סוּלָּם עָרַאי, לֹא** מועיל להתיר, שהואיל והוא עומד לסלקו הרי הוא כמסולק. **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שבלא סולם קבוע אין בני העלייה רשאים להשתמש בגג, הרי הם משתמשים בגג בנחת, על ידי המרפסת שהיא בתוך עשרה לגג, ואילו בני רשות הרבים משתמשים בו בקשה, שהרי הוא גבוה מהם עשרה טפחים, וצריכה זכות השימוש בגג להיות של בני העלייה. **לָאו** – האם אין הטעם בזה **מִשּׁוּם דְּכֵיוָן דִּבְתוֹךְ עֲשָׂרָה דַּהֲדֵדֵי קָיְימֵי אָסְרָן אַהֲדֵדֵי** – מאחר שהמרפסת היא בתוך עשרה טפחים לרשות הרבים, אוסרים בני רשות הרבים עליה את שימושי הגג, משום שאין ביניהן חילוק רשות, וכמו כן יש לנו לומר בענייננו, שכיון שהגזוזטרא התחתונה בתוך גובה עשרה טפחים מהגזוזטרא העליונה, היא אוסרת השימוש בחור על הגזוזטרא העליונה, אף ששימושה של זו בשלשול בלבד, ושל זו בזריקה ושלשול.

הגמרא דוחה את ראייתו של אביי: **מַתְקִיף לַהּ** – הקשה **רַב פַּפָּא** על אביי, **וְדִילְמָא** – שמא הטעם שבני רשות הרבים אוסרים את הגג על בני העלייה, אינו משום שהמרפסת בתוך עשרה טפחים לרשות הרבים, אלא משום שמדובר **כְּשֶׁרַבִּים מְכַתְּפִין עָלָיו כְּכוּמְתָא וְסוּדְרָא** – שבני רשות הרבים רגילים בימות החול להניח על הגג את כובעיהם וסודריהם, והרי זה תשמיש נוח, ומחמת תשמישם זה הם אוסרים את הגג, אבל לולא תשמישם בנחת לא היה הגג נאסר לבני העלייה אף שבני רשות הרבים בתוך עשרה טפחים למרפסת.

הגמרא מביאה אופן של שתי רשויות שמשתמשות ברשות שלישית ואינם אוסרים זה על זה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל,**

כּוֹר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת, ויש לכל חצר כותל שמפריד בינה לחבירתה, וביניהן עובר שביל [השייך לשתיהן] ובאמצע השביל בור מים, ואין פתח בכותלי החצירות לשביל, והן ממלאות מהבור דרך חלונות הפתוחים לו משתי החצירות, והבור **מוּפְלֶגֶת** [–רחוק] **מִכּוֹתֶל זֶה** של חצר זו **אַרְבָּעָה** טפחים, **וּמִכּוֹתֶל זֶה אַרְבָּעָה** טפחים, ומאחר שאינם יכולים להשתמש בבור אלא בהפלגת אויר של ארבעה טפחים, אין זה נחשב תשמיש ואינם אוסרים זה על זה, אלא **זֶה מוֹצִיא** מכותל החצר עד לבור, **זִיז** [–חתיכת עץ] **כָּל שֶׁהוּא, וּמְמַלֵּא** דרך חלונו, **וְזֶה מוֹצִיא זִיז כָּל שֶׁהוּא וּמְמַלֵּא** [ציור א]. והוצאת הזיז אינה אלא להיכר בלבד, כדי שלא יבואו להקל ולהשתמש בלא עירוב ברשות של שנים שמשתמשים שם שימוש גמור, ולפיכך הצריכו גם כאן תיקון מועט. **וְרַב יְהוּדָה דְּיָדֵיהּ** [–עצמו] **אָמַר, אֲפִילּוּ קָנֶיָא** – קנה, שאין בו היכר כל כך, מועיל ולא צריך דווקא זיז.

הגמרא מבארת את דינו של רב יהודה: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, הָא דְּרַב יְהוּדָה דִּשְׁמוּאֵל הִיא** – זה שאמר רב יהודה שהחצירות צריכות תיקון מועט כדי לדלות מהבור בשבת, למד זאת מרבו שמואל, **דְּאִי דְּרַב** – שאם תרצה לומר שלמד זאת מרב [שגם היה רבו], לא תוכל לומר כך, **דְּהָא** – שהרי **אָמַר** רב, **אֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵירוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר** – דרך תשמיש מופלג כזה, שצריך לזרוק דלי באויר למרחק של ארבעה טפחים, ולדעת רב, אין צריך היכר כלל ואפילו לא של קנה.

הגמרא מבארת את דברי אביי, שרב יהודה למד את דינו מדינו של שמואל. שואלת הגמרא: **וְדִשְׁמוּאֵל מֵהֵיכָא** – מאיזה דין של שמואל עלה בדעתו של אביי לומר שלמד רב יהודה את דינו. **אִילֵימָא** – אם נאמר שלמדו **מֵהָא** [–מזה] **דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר** [–בשם] **שְׁמוּאֵל, גַּג הַסָּמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים** – שאינו מוקף חצר מכל צידיו, אלא מצידו אחד עוברת רשות הרבים, וגוזטרא יוצאת מן העלייה שתחתיו מעל רשות הרבים, **צָרִיךְ** בעל העלייה להעמיד **סוּלָּם קָבוּעַ** מהגזוטרא לגג, כדי **לְהַתִּירוֹ** – את הגג לטלטל ממנו לעלייה ומן העלייה אליו, שעל ידי העמדת סולם קבוע, מגלה בעל העלייה דעתו שנוח לו להשתמש בגג, ומסלק את הגג משימושם של בני רשות הרבים, אבל בלא העמדת סולם, אוסרים בני רשות הרבים את שימוש הגג עליו, ואף ששימושם בו אינו אלא דרך אויר, שזורקים עליו את חפציהם מרחוק, שכן סתם כתלים הסמוכים לרשות הרבים נעוצים לפניהם יתדות ואבנים [כדי שיתחככו בהם עגלות וקרונות ולא יתחככו בכתלים ויזיקום] ובני רשות הרבים מתרחקים מהם בעל כרחם, הרי שסובר שמואל שגם שימוש שעל ידי אויר מצריך תיקון, על כך נשיב שמדין זה אי אפשר לרב יהודה ללמוד את דינו, משום שיש לדחות, **דְּיִלְמָא** – שמא טעמו של שמואל שהצריך תיקון להתיר הגג, הוא **כְּדְרַב פָּפָּא** – כפי שדחה רב פפא (לעיל פד:), שבני רשות הרבים משתמשים בגג להנחת כובעיהם וסודריהם, והרי זה תשמיש גמור, ולא תשמיש על ידי זריקה.

אֶלָּא מבארת הגמרא, אביי אכן שמע שרב יהודה אמר את דינו על דינו של שמואל, ובודאי שרב יהודה למד את דינו שלו **מֵהָא** – מדין זה של שמואל שאמר 'וְזֶה מוֹצִיא זִיז כָּל שֶׁהוּא וּמְמַלֵּא, וְזֶה מוֹצִיא זִיז כָּל שֶׁהוּא וּמְמַלֵּא', שמדויק מכך, **טַעֲמָא דְּאַפִּיק** – דווקא משום שהוציא זיז מותר הוא לדלות מן הבור, **הָא לָא אַפִּיק** – אבל אם לא הוציא זיז, **אָמְרִינָן** – אנו אומרים, **אָדָם אוֹסֵר** רשות **עַל חֲבֵירוֹ** אף כאשר שימושו בה **דֶּרֶךְ אֲוִיר**, ואינו רשאי לדלות מן הבור, ומוכח מכך ששמואל סובר שבכדי להתיר שימוש ברשות כזו צריך תיקון, ובשיטתו הצריך רב יהודה לעשות תיקון על ידי קנה. וכשאמר אביי שרב יהודה למד את דינו מדינו של שמואל, בא להשמיענו, שרב יהודה שמתיר בקנה לא בא לחלוק על שמואל שהצריך זיז, אלא לפרש את דבריו, שלא נתכוין דווקא לזיז, מכך שהסתפק שמואל בזיז כל שהוא ולא הצריך שיהיה רחב ארבעה טפחים, משמע שגם קנה מועיל.

הגמרא מבררת מנין שרב סובר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר. שואלת הגמרא: **וּדְרַב מֵהֵיכָא** – וזה שאמר אביי שרב סובר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, מאיזה דין של רב למד זאת אביי. **אִילֵימָא** – אם נאמר שלמדו **מֵהָא** – מדין זה ששנינו (להלן פז:), **שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת** [–מרפסות] של שני דיירים, העומדות מעל ים, **זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ**, ואינן מכוונות זו על זו אלא משוכות זו לכאן וזו לכאן, וכדי שיהיה מותר להעלות אל הגזוזטרא מים מהים צריך לעשות חור בריצפתה ולהעמיד סביבו מחיצה, ודיירי שתי הגזוזטראות **עָשׂוּ** בשותפות **מְחִיצָה** לַחור שבגזוזטרא **הָעֶלְיוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ** חור **וּמְחִיצָה** לַגזוזטרא **הַתַּחְתּוֹנָה**, וכדי שיוכלו דיירי התחתונה לשאוב מים בשבת, צריכים הם לזרוק את הדלי שלהם דרך העליונה, ולשלשלו למים ולשאוב, **שֶׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת** – דיירי שתי הגזוזטראות אסורים למלא מים בשבת דרך החור שבגזוזטרא העליונה, מכיון שלשניהם בעלות על השימוש בחור והוא כחצר של שני אנשים, **עַד שֶׁיַּעֲרִבוּ** דיירי שתי הגזוזטראות עירוב חצירות.

וְאָמַר רַב הוּנָא אָמַר [–בשם] **רַב, לֹא שָׁנוּ** – לא נשנה דין זה, שאף בני הגזוזטרא העליונה שהיא גבוהה מהגזוזטרא התחתונה עשרה טפחים, אסורים בשימוש בחור אף שהם משתמשים בו על ידי שלשול הדלי בלבד, ואילו התחתונים משתמשים בו על ידי זריקת הדלי למעלה אל הגזוזטרא העליונה ושלשולו, **אֶלָּא** בְּאופן שהגזוזטרא התחתונה **סְמוּכָה** לעליונה בתוך ארבעה טפחים במשך הכותל, שאז שימוש דיירי התחתונה בחור על ידי הזריקה נחשב אף הוא תשמיש, **אֲבָל בְּמוּפְלֶגֶת** ומשוכה התחתונה מהעליונה **אַרְבָּעָה** טפחים, **עֲלִיּוֹנָה מוּתֶּרֶת וְתַחְתּוֹנָה אֲסוּרָה**, לפי שלדיירי הגזוזטרא התחתונה אין שימוש בחור שבגזוזטרא העליונה אלא על ידי זריקת הדלי לגזוזטרא העליונה במשך אויר ארבעה טפחים, זהו שימוש באויר ואינו נחשב תשמיש, ואין הם אוסרים על דיירי הגזוזטרא העליונה להשתמש בחור. ומדברי רב אלו יש ללמוד שרב סובר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, על כך נשיב שאין ללמוד מדבריו אלו שכך דעתו גם לענין בור שבין שתי חצירות, משום שיש לדחות, **דִּלְמָא שָׁאנֵי הָכָא** – שמא שונה הדבר כאן, **דְּכֵיוָן דְּלָזֶה** – לדרים בגזוזטרא התחתונה, השימוש בחור הוא **בְּזְרִיקָה** של הדלי באויר למשך ארבעה טפחים ולגובה עשרה טפחים **וְשִׁלְשׁוּל** הדלי לים, **וְאִילּוּ לָזֶה** – לדרים בגזוזטרא העליונה, השימוש בחור הוא **בְּשִׁלְשׁוּל לְחוֹדֵיהּ** [–בלבד] של הדלי לים בלא זריקה כלל, **כְּלָזֶה בְּזְרִיקָה וְלָזֶה בְּפָתַח דָּמֵי** – דומה הוא למקום שהשימוש בו לדייר אחד על ידי פתח, ואילו לדייר שני השימוש בו על ידי זריקה, שהדין הוא שנותנים את השימוש בו לזה שמשתמש על ידי פתח, משום שזה משתמש בו בנחת וזה בקשה, וכמו כן בשתי גזוזטראות, יש ליתן השימוש בחור לעליונה שתשמישה בנחת ולא לתחתונה שתשמישה בקשה, אולם בבור שבין שתי חצירות ששניהם שוים בהשתמשם בו בהפלגת ארבעה טפחים, אפשר שסובר רב שהם אוסרים זה על זה.

מסקנת הגמרא מנין שרב סובר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר: **אֶלָּא** יש להוכיח שרב סובר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, **מֵהָא** [–מזה] **דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר רַב, אם** יש **שְׁנֵי בָּתִּים, וְשָׁלֹשׁ חוּרְבּוֹת בֵּינֵיהֶם**, באופן ששתים מהן כל אחת סמוכה לבית אחד בלבד, ואילו החורבה השלישית ממוצעת וסמוכה לשני הבתים [ציור ג], ומחיצותיהן של החורבות פרוצות זו לזו, ואין דרים בהם, וגם אין להן בעלים אחרים אלא בעלי בתים אלו, ויש חלונות בבתים שפתוחים לחורבות, **זֶה** – בעל הבית הראשון **מַשְׁתַּמֵּשׁ בַּסָּמוּךְ שֶׁלּוֹ** – בכל החורבה הסמוכה לו [ואינה סמוכה לבית חבירו] ואפילו למרחוק, **עַל יְדֵי זְרִיקָה** דרך חלון ביתו, **וְכֵן זֶה** – בעל הבית השני **מַשְׁתַּמֵּשׁ בַּסָּמוּךְ שֶׁלּוֹ** – בחורבה הסמוכה לו [ואינה סמוכה לבית חבירו] ואפילו למרחוק, **עַל יְדֵי זְרִיקָה** דרך חלון ביתו, אבל בחורבה הסמוכה לבית חבירו לא ישתמש על ידי זריקה מבעד לפירצה שבין החורבות עד לתוך החורבה הסמוכה לבית חבירו, הואיל ויש לחבירו בחורבה הסמוכה לו שימוש נוח בסמוך לחלונו על ידי שלשול. ואף שבימי החול כל אחד משתמש אף בחורבה הסמוכה לבית חבירו על ידי שזורק דרך אויר מבעד לפירצה שבין החורבות, אין שימושו זה אוסר את חבירו מלהשתמש בה, מכיון שלרחוק אין בחורבה זו שימוש אלא על ידי אויר, ואין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, ולכן חבירו יכול להשתמש בכל החורבה הסמוכה לביתו, אף בחלקה הרחוק שאין לו בו שימוש אלא על ידי זריקה.

רש"י

בור שבין שתי חצירות — הפרודות זו מזו, ומפסיק ביניהן כעין מבוי קטן, ואין דיורין פתוחין לו. והבור באותו הפסק. מופלגת מכותל זה ארבעה כו' דאי לאו הכי דמופלג, הוי תשמישו בנחת, והוי כמו שהבור חציה בחצר זו וחציה בחצר זו שרשות שניהן שולטת בה. ותנן במתניתין: בור שבין שתי חצירות — אין ממלאין הימנה בשבת, שזה אוסר על זה עד שיערבו או עד שיעשו מחיצה תלויה בבור. כך השיב רבינו יצחק. **זה מוציא זיז כל שהוא** — מכתלו עד לבור, וממלא דרך חלונו. וכן זה. דכיון דמופלגת ארבע — לא שלטי ביה לאסור זה על זה. ומשום שיהא רשות לשניהן במבוי נמי ליכא — שאין דיורידהן פתוחין לחצר לצאת ולבא ברגל, ואין תשמישתן בכך אלא דרך אויר. ובדין הוא דזיז נמי לא ליבעי, אלא משום היכר בעלמא שלא ישתמשו ברשות אחרת של שנים בלא עירוב — משום הכי מתקני הכא פורתא. ודכוותה אתמר במסכת שבת בפרק "הזורק" (ק,ב), ספינה, רב הונא אמר: מוציא הימנה זיז כל שהוא וממלא, ומוקמינן לה התם דאינו אלא היכר בעלמא דלא לייתי לטלטולי מכרמלית אחרת לרשות היחיד. וים לגבי מילוי סבירא ליה דלאו כרמלית היא אלא קרקעיתא, אבל אוירא דמיא — מקום פטור הוא, דמיא כמאן דליתנהו דמו. **אפילו קניא** — דלא מינבר כולי האי — שרי. **והא דרב יהודה** — דבעי תיקון כל שהוא. **דשמואל היא** — משמואל רבייה גמר לה דצריך תיקון קצת. **דאי דרב** — דהוה נמי רבייה — מיניה לא גמר לה, דהא אין אדם אוסר על חבירו בתשמיש מופלג כזה שצריך לזרוק דלי באויר ארבעה טפחים, ואפילו קניא לא צריך. **ודשמואל מהיכא** — מאיזו מימרא דשמואל סלקא דעתיה דאביי למשמע דרב יהודה משמואל גמר לה. סלקא דעתך השתא דכי שמעה אביי להא דרב יהודה — מילתא באנפי נפשיה שמעה: אמר רב יהודה בור שבין שתי חצירות מופלגת ארבעה מכאן ומכאן — זה מוציא קנה כל שהוא וממלא וכו' ולא שמעה בהדיא הא דשמואל דאי עלה דהא דשמואל דזיז כל שהוא שמעה אביי להא דרבי יהודה — מאי תיבעי לן דשמואל מהיכא — הא הכא אשמעינן שמואל בהדיא דבעי תיקון. **צריך סולם קבוע** — ואי לא — בני רשות הרבים אסרי עליה דרך אויר שאין גג זה ראוי לתשמישן אלא אם כן זורקין עליו שום דבר, דסתם רשות הרבים איכא חפופי סמוך לכתלים, ומתרחקים על כרחן. **דילמא כדרב פפא** — שתשמיש גמור הוא להן בכומתא וסודרא. **אלא מהא כו'** — דאביי שמעה לדרב יהודה אמילתיה דשמואל. והכי קאמר אביי: הא דבעי רבי יהודה קניא — משמואל גמר לה דבעי תיקון. ואתא לאשמעינן דשמואל רבייה לאו זיז דוקא אמר, דכיון דלא בעי זיז ארבעה דהא זיז כל שהוא אמר — יליף רב יהודה מיניה דהוא הדין לקניא. **ודרב מהיכא** — שמעינן דאין אדם אוסר על חברו דרך אויר. **אלא בסמוכה** — שאין עליונה משוכה מכנגד התחתונה במשך הכותל ד' טפחים, ואף על גב דגבוהה ממנה עשרה. רב לטעמיה, דאמר: לזה בשלשול ולזה בזריקה — שניהן אסורין, דתשמיש דשלשול וזריקה חשיב תשמיש. אבל במופלגת מכנגדה ארבעה כיון דאין לתחתונה כאן אלא תשמיש מופלג במשך — זהו אויר, ולאו תשמיש הוא. לא מצינו לשון הפלגה בתלמוד בגבהה אלא במשכה, כדתנן במתניתין: במה דברים אמורים בסמוכה כו'. **שאני הכא** — דכיון דלזה בזריקת אויר וזריקת גובה ושלשול, ולזה בשלשול לחודיה שמשלשל דלי לים. **כלזה בפתח ולזה בזריקה דמי** — אבל גבי בור, דשניהן שוין בהפלגה — לעולם אימא לך דאסרי. **ושלש חורבות ביניהן** — מחיצות פרוצות זו לזו ואין בהן דיורין ואין להן בעלים, אלא בני הבתים האלו, ויש חלונות בבתים פתוחין לחורבה. **זה משתמש** — בחורבה הסמוכה לו דרך חלונות על ידי זריקה, הואיל ואין לו בה תשמיש גמור בחול, שאין לו בה פתח פתוח לה אלא חלון — אין פירצת המחיצה אוסרת, ומותר להשתמש בכולה. והוא אינו יכול להשתמש דרך חלון למרחוק אלא על ידי זריקה. וחבירו אינו אוסר עליו, ואף על פי שמשתמש בה בחול בזריקה, שזורק דרך אויר שלו בפירצה עד תוך חורבה זו — אינו אוסר על חבירו דרך אויר, שאין לו עליו תשמיש אלא על ידי אויר. אבל בסמוכה לחברו — לא ישתמש אפילו בזריקה, הואיל ויש לחברו בה תשמיש נוח בשלשול סמוך לחלונו.

ואמצעי

בוֹר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת, מוּפְלֶגֶת מִכּוֹתֶל זֶה אַרְבָּעָה וּמִכּוֹתֶל זֶה אַרְבָּעָה - זֶה מוֹצִיא זִיז כָּל שֶׁהוּא וּמְמַלֵּא, וְזֶה מוֹצִיא זִיז כָּל שֶׁהוּא וּמְמַלֵּא. וְרַב יְהוּדָה דִּידֵיהּ אָמַר: אֲפִילּוּ קַנְיָא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: הָא דְּרַב יְהוּדָה - דִּשְׁמוּאֵל הִיא. דְּאִי דְּרַב הָא אָמַר: אֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵירוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר. וְדִשְׁמוּאֵל מֵהֵיכָא? אִילֵימָא מֵהָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר שְׁמוּאֵל: גַּג הַסָּמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - צָרִיךְ סוֹלָּם קָבוּעַ לְהַתִּירוֹ. דִּילְמָא כִּדְרַב פַּפָּא! אֶלָּא מֵהָא: זֶה מוֹצִיא זִיז כָּל שֶׁהוּא וּמְמַלֵּא, וְזֶה מוֹצִיא זִיז כָּל שֶׁהוּא וּמְמַלֵּא. טַעְמָא - דְּאַפֵּיק, הָא לָא אַפֵּיק - אָמְרִינַן: אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵירוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר. וּדְרַב מֵהֵיכָא? אִילֵימָא מֵהָא - שְׁתֵּי גְּוִזְטְרָאוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, עָשׂוּ מְחִיצָה לְעֶלְיוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ מְחִיצָה לַתַּחְתּוֹנָה - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת עַד שֶׁיְּעָרְבוּ. וְאָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּסְמוּכָה, אֲבָל בְּמוּפְלֶגֶת אַרְבָּעָה - עֶלְיוֹנָה מוּתֶּרֶת וְתַחְתּוֹנָה אֲסוּרָה. דִּילְמָא שָׁאנֵי הָכָא, דְּכֵיוָן דִּלְזֶה בִּזְרִיקָה וְשִׁלְשׁוּל, וְלָזֶה בְּשִׁלְשׁוּל לְחוּדֵיהּ - כְּלָזֶה בִּזְרִיקָה וְלָזֶה בְּפֶתַח דָּמֵי. אֶלָּא מֵהָא, דְּאָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אָמַר רַב: שְׁנֵי בָתִּים וְשָׁלֹשׁ חוּרְבּוֹת בֵּינֵיהֶם - זֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּסָמוּךְ שֶׁלּוֹ עַל יְדֵי זְרִיקָה, וְזֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּסָמוּךְ שֶׁלּוֹ עַל יְדֵי זְרִיקָה,

והאמצעי

תוספות

בור שבין שתי חצירות מופלגת מכותל זה ארבעה כו' — פירש בקונטרס: שיש בין שתי חצירות כעין מבוי קטן ואין דיורין פתוחין לו, והבור באותו הפסק. זה מוציא זיז כל שהוא עד לבור וממלא דרך חלונו, וכן זה. דכיון דמופלגת ארבעה — לא שלטי ביה לאסור זה על זה, ומשום שיהא רשות לשניהם במבוי נמי ליבא, שאין דיורין פתוחין לו לצאת ולבא ברגל, ואין משתמשין בו אלא דרך אויר. ובדין הוא דאפילו זיז נמי לא ניבעי, אלא משום היכר בעלמא שלא ישתמשו ברשות אחרת של שנים בלא עירוב, משום הכי מתקני הכא פורתא. ולרב לא צריך שום תיקון, דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר. ורש"י הקשה בעצמו בסמוך, דגבי שני בתים ושלש חורבות ביניהם דאמצעי אסור, ומוקי להו דקיימי כי חצובא, דכי היכי דאמצעי בכולו אסור לשניהם משום שכל אחד משתמש בארבעה הסמוכים לו בלא אויר — הכי נמי יאסרו זה על זה מבוי קטן. דכיון דכל אחד יכול להשתמש בארבעה הסמוכים לו. וכיון שהמבוי אסור — היאך יכול לשלשל ולמלאות מן הבור לחצר דרך אויר המבוי האסור? ותירץ: דלא דמי, דאילו חורבה משתמשין בה נמי בסמוך, אבל הכא במבוי — ליכא שום תשמיש אלא מילוי, והוא על ידי הפלגת אויר ארבעה. ורבינו יצחק מפרש: כגון שזה הבור מושך כל אורך החצירות, ומפסיק בין ארבעה הסמוכים לחצר זו לארבעה הסמוכים לחצר אחרת, דחשיב כל חד רשותא לנפשיה. אי נמי אומר רבינו יצחק: כגון שאותו הפסק שבין שתי החצירות שהבור עומד שם אינו רשות היחיד אלא רשות הרבים, או כרמלית, ומחיצות הבור גבוהים עשרה. דכשממלאים מן הבור לחצר מביאין דרך מלמעלה מעשרה, דהוי מקום פטור, כדאמרינן בשמעתין בשני בתים משני צידי רשות הרבים, דמותר לזרוק מזה לזה.

דילמא כדרב פפא — בכומתא וסודרא מעיקרא סלקא דעתיה דאיירי במשאות כבדים, דאותן אין רגילין להתקרב לכתלים, דמשתמשין בגג על ידי זריקה כגון אותם שמפשילין משאות במקלות על כתפיהם, וכשרוצים לכתף מכתפים על הגג, ויש הפסק ארבעה מן האויר ולגג. ומשני: בכומתא וסודרא, שהוא דבר קל, ורגילין להתקרב לכותל, ולא הוי דרך אויר.

שני בתים ושלש חורבות ביניהם — פירש בקונטרס: שאין לחורבות בעלים אלא בני הבתים האלה. משמע דסבר: דאם יש להם בעלים — דאוסרין אותן הבעלים על בני הבתים, אף על גב דאינם אוסרין את החצר ואת המבוי שפתוחין להם, דקיימא לן כרבי יהודה דבית התבן אינו אוסר. ובפירקין נמי פסקינן כרבי שמעון, דאמר: דירה בלא בעלים — לא שמה דירה. מכל מקום, בתוכה מיהא אסור לטלטל. ובסוף "הדר" (עד,א) פירש כן בהדיא, גבי דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה. פירש: והרי רשות אחרת היא, שיש לה בעלים, ובמבוי לא נשתתפה שאינה אוסרת, כדתניא לעיל אינה אוסרת אלא מקום דירה בלבד — דהיינו מקום פיתא או מקום לינה. והא דשרינן הכא להשתמש בסמוך לו אף על גב שיש לחבירו כמו כן חלק בה — אינו אוסר על זה, כיון שגם לזה יש חלק בה, דשניהם שותפים בשלשתן ואינם אוסרין זה על זה את הסמוכים, כיון דהוי לזה תשמישו בנחת ולחבירו בקשה. ובשתי גוזוטראות דסוף פרקין עשו לתחתונה — סילקו נפשייהו מעליונה, ואין אוסרין את העליונה אף על פי שעשו אותה בשותפות, ויש להם חלק בה. ואין נראה לרבינו יצחק לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין, לאסור לטלטל בתוכו. ואומר רבינו יצחק: דהא דאמרינן בסוף "הדר" דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה — מיירי בחורבה הפתוחה לבית, ומיירי שאותו בית פתוח לצד אחר, ואינו רגיל במבוי. ולכך אין המבוי ניתר בלחי וקורה משום בית אלא משום חורבה, ומיירי שפיר הכא בחורבות שיש להם בעלים, וכיון דלא דיירי בהו — לא אסרי.

לימא

אחד הפרטים בקיום המצוות לאחר מתן תורה היא ההשתדלות שהמצוות תקויימנה בדרך הטבע, ולא על ידי נס.

לקוטי שיחות פרשת וירא כרך ה

תוספות

לימא שמואל לית ליה דרב דימי — פירוש רש"י נראה עיקר, דקאי אהדהיא דבור שבין שתי חצירות, דקסבר שמואל אדם אוסר על חבירו דרך אויר אף על פי שהוא תשמיש גרוע. ומשני: התם רשויות דאורייתא, וליכא למיחש שמא מתוך כך יבא לטלטל מרשות היחיד לרשות הרבים, דאיסורא דאורייתא מידע ידע. אבל הכא, דאי לאו דאסרי אהדדי — שמא מתוך כך יטלטל מחצר לחצר. ורבינו תם פירש בענין אחר ואין נראה פירושו.

ומי אמר רב הכי — פירוש: דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, והא אתמר: שני בתים כו'. וקא סלקא דעתך: טעמא דאוסר לזרוק — משום דסגי באויר רשות הרבים למעלה מעשרה, וקאמר דאוסר עליו אוירן של בני רשות הרבים אף על פי שאין להם כאן תשמיש. וכן פירש בקונטרס. ומדשמואל אדשמואל לא מצי למיפרך, דאין תשמיש דאויר הכא חשיב בההיא דלעיל, אבל לרב פריך מכל שכן. ורש"י פירש דלא פריך שמואל אדשמואל משום דברשויות דאורייתא מודה.

לאו מי אוקימנא כו' — בשבת פרק "הזורק" (צז,א) מוקי לה הכי משום פירכא אחריתי. וקצת קשה דהתם נמי קאמר ולאו מי אוקימנא.

בית התבן כו' הרי זה עירוב — ואפילו אין שם תבן. דלענין הנחת עירוב — לא בעי אלא דחזי לדירה. אבל הא דקאמר בפרק "הדר" (עב,ב) דבית התבן אוסר — היינו דוקא בשיש שם תבן, כמו שלרבי יהודה אינו אוסר אלא מקום דירה והיינו דוקא כשדר שם בשבת, דבעינן מקום פיתא או מקום לינה. והא דקתני הכא: הדר שם אוסר עליו — דווקא שאין לבעל הבית שם תבן, דאם יש שם תבן — הוי כאילו דר עמו שם בבית לרבי מאיר, דחשיב בית התבן כמקום דירה בפרק "הדר", ולא אסרי אהדדי.

עירוב הוא דלא הוי הא שיתוף הוי — קשה: דאשכחן דקרי עירוב לשיתוף בפרק "הדר" (עא,א): בעל הבית שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין — אין צריכין לערב. ולקמן בפרק "כל גגות" (צא,ב) קאמר: מאי לא עירבו — לא נשתתפו.

דעריבי

ואמצעי אסור — לקמיה מפרש טעמא: דעבידא כחצובה, ושניהם הבתים סמוכים. ואף על גב דאיכא לאקשויי דבור דלעיל דמי לאמצעי, שהרי שני הבתים סמוכין לאויר המבוי. ואי משום שיש הפסק ארבעה בינו לבל אחד — הכא נמי איכא הפסק כל חלל חורבה האמצעית, וכולה אסורה לזה ולזה אפילו רחבה כמה אמות. וגבי חלל המבוי נמי ליסרו אהדדי! לא תיקשי, דאלו חורבה — משתמשין בה תשמישות הרבה, בין בסמוך בין ברחוק. אבל הכא — ליכא תשמיש אלא מילוי, והוהא על ידי הפלגת אויר ארבעה הוא. **אמר רב הכי** — בתמיה. דרבי אלעזר סבר: מדאמר רב אמצעי אסור ואף על פי שיש הפסק אויר חורבה בינו ולבתים — שמע מינה: אדם אוסר על חברו דרך אויר סבירא ליה. וטעמא דסמוכין מותרין — משום דתשמישן קשה לחיצונים. **והא מר הוא דאמר כו'** — אלמא: אף על גב דשלשול נוח מזריקה, הואיל דאינו ממש לאחד מדן כפתח — לא שרינן ליה לחד מינייהו. והכא נמי, מאחר דאינו כפתח לא לזה ולא לזה, אף על גב דנחת לזה מזה — ליתסרו. **מי סברת דעבידי כי שורה** — זו אצל זו, שתהא החיצונה מפסקת בין הבית ולאמצעי, דתיסק אדעתך אדם אוסר דרך אויר סבירא לי, דתיקשי לך: סמוכין נמי ליתסרו. **לא דעבידי כחצובה** — ושלשתן סמוכין לבתים. האמצעי כנגד השתים כשלשה רגלי הקנקן, הלכך: הסמוכין מותרין — דאין אדם אוסר על חברו דרך אויר, והאמצעי אסור — דשניהן משתמשין בה בשלשול, ורשות שניהם היא. ואף על גב דשתים הסמוכות פרוצות לאמצעי האוסר — לא אחמור רבנן במקום שאין לו תשמיש גמור שיהא אסור משום פרוץ. **לימא שמואל** — דאמר אדם אוסר על חברו דרך אויר. **לית ליה דרב דימי** — דהא מקום שאין בו ארבעה, כיון דלית ביה שיעור מקום — הנחה דידיה לאו הנחה היא, והרי הוא כאויר בעלמא. וקאמר מותר, בלא שום תיקון. ושמואל הוצאת זיז בעי. רשויות **דרבנן** — שניהן רשות היחיד, ואין אוסרין מזה לזה אלא מדרבנן. **מי אמר רב הכי** — זה משתמש בסמוך לו על ידי זריקה, ואין חבירו אוסר עליו דרך אויר. **שני בתים** — של אדם אחד אסור לזרוק ואף על גב דכי סגי — באויר רשות הרבים למעלה מעשרה קא סגי, וקאמר דאוסר עליו אוירן של בני רשות הרבים, אף על פי שאין להם כאן תשמיש. **דמידלי חד ומיתתי חד** — אחד גבוה ואחד נמוך, שמא יזרוק מן הנמוך לגבוה ולא יגיע, ויפול לרשות הרבים. ולשמואל דאמר מותר — לא קשיא דידיה אדידיה, דאמר: אדם אוסר על חבירו דרך אויר דהא אמרינן: ברשויות דאורייתא שמואל מודי: **משנה את עירובו** — עירובי חצירות. **והדר שם** — בבית שער שבחצר. **אינו אוסר** — על בעל חצר, ואין צריך ליתן את הפת — דלאו דירה היא. **והדר שם** — אם השאיל בעל הבית בית התבן שלו לאחר לדור שם — אוסר עליו בחצר, הואיל ופתוח לחצר. **אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית** — שיש לבעל הבית מקום בדירתו של זה שנותן שם כליו להצניע. **אינו**

1 וְהָאֲמְצָעִי - אָסוּר. יָתֵיב רַב בְּרוּנָא וְקָאָמַר לְהָא
2 שְׁמַעְתָּא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר בִּי רַב: אֲמַר
3 רַב הָכִי? אֲמַר לֵיהּ: אִין. אֲחַיֵּי לִי אוּשְׁפִּיזֵיהּ. אֲחַיֵּי
4 לֵיהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב, אֲמַר לֵיהּ: אֲמַר מָר הָכִי?
5 אֲמַר לֵיהּ: אִין. אֲמַר לֵיהּ: וְהָא מָר הוּא דַּאֲמַר: לָזֶה
6 בְּשִׁלְשׁוּל וְלָזֶה בִּזְרִיקָה - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין! אֲמַר לֵיהּ: מִי
7 סָבְרְתְּ דְּקָיְימִי כַּשּׁוּרָה? לָא! דְּקָיְימִי כַּחֲצוּבָה. אֲמַר לֵיהּ
8 רַב פַּפָּא לְרָבָא: לֵימָא שְׁמוּאֵל לֵית לֵיהּ דְּרַב דִּימִי. דְּכִי
9 אֲתָא רַב דִּימִי, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע
10 עַל אַרְבַּע - מוּתָּר לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים וְלִבְנֵי רְשׁוּת
11 הַיָּחִיד לְכַתֵּף עָלָיו, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ. הָתָם רְשׁוּיוֹת
12 דְּאוֹרַיְיתָא, הָכָא רְשׁוּיוֹת דְּרַבָּנַן, וַחֲכָמִים עָשׂוּ חִיזּוּק
13 לְדִבְרֵיהֶם יוֹתֵר מִשֶּׁל תּוֹרָה. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא:
14 מִי אָמַר רַב הָכִי? וְהָא אִיתְּמַר, שְׁנֵי בָתִּים מִשְּׁנֵי צִידֵּי
15 רְשׁוּת הָרַבִּים, רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב: אָסוּר
16 לְזָרוֹק מִזֶּה לָזֶה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מוּתָּר לְזָרוֹק מִזֶּה לָזֶה!
17 אֲמַר לֵיהּ: לָאו מִי אוֹקִימְנָא - דְּמִדְּלֵי חַד וּמִתַּתֵּי חַד,
18 זִימְנִין דְּמַגְּנְדַר וְנָפֵיל וְאָתֵי לְאִיתּוּיֵי. **משנה** הַנּוֹתֵן אֶת
19 עֵירוּבוֹ בְּבֵית שַׁעַר, אַכְסַדְּרָה, וּמִרְפֶּסֶת - אֵינוֹ עֵירוּב.
20 וְהַדָּר שָׁם - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו. בֵּית הַתֶּבֶן, וּבֵית הַבָּקָר,
21 וּבֵית הָעֲצִים, וּבֵית הָאוֹצָרוֹת - הֲרֵי זֶה עֵירוּב, וְהַדָּר
22 שָׁם אוֹסֵר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם יֵשׁ שָׁם תְּפִיסַת יָד
23 שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - אֵינוֹ אוֹסֵר. **גמרא** אָמַר רַב יְהוּדָה,
24 בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שֵׁילַת: כָּל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ הַדָּר
25 שָׁם אֵינוֹ אוֹסֵר - הַנּוֹתֵן אֶת עֵירוּבוֹ אֵינוֹ עֵירוּב, חוּץ
26 מִבֵּית שַׁעַר דְּיָחִיד. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים אֵין
27 מַנִּיחִין בּוֹ עֵירוּב - מַנִּיחִין בּוֹ שִׁיתּוּף, חוּץ מֵאֲוִיר מָבוֹי.
28 מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? תְּנִינָא: הַנּוֹתֵן אֶת עֵירוּבוֹ בְּבֵית שַׁעַר, אַכְסַדְּרָה, וּמִרְפֶּסֶת - אֵינוֹ
29 עֵירוּב. עֵירוּב - הוּא דְּלָא הָוֵי, הָא שִׁיתּוּף - הָוֵי! בֵּית שַׁעַר דְּיָחִיד וַאֲוִיר דְּמָבוֹי אִיצְטְרִיכָא
30 לֵיהּ, דְּלָא תְּנַן. תְּנִינָא נָמֵי הָכִי: הַנּוֹתֵן אֶת עֵירוּבוֹ בְּבֵית שַׁעַר אַכְסַדְּרָה וּמִרְפֶּסֶת, וּבְחָצֵר
31 וּבְמָבוֹי - הֲרֵי זֶה עֵירוּב. וְהָתְנַן: אֵין זֶה עֵירוּב! אֵימָא: הֲרֵי זֶה שִׁיתּוּף. שִׁיתּוּף בְּמָבוֹי לָא
32 מִינְּטַר? אֵימָא בֶּחָצֵר שֶׁבַּמָּבוֹי. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין
33 וְקִדֵּשׁ עֲלֵיהֶן הַיּוֹם, פַּת שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם עֵירוּב. וְאָמְרִי לָהּ: מִשּׁוּם שִׁיתּוּף.
34 אָמַר רַבָּה: וְלָא פְּלִיגִי; כָּאן - בִּמְסוּבִּין בַּבַּיִת, כָּאן - בִּמְסוּבִּין בֶּחָצֵר. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי
35 לְרַבָּה, תְּנִינָא דִּמְסַיֵּיע לָךְ: עֵירוּבֵי חֲצֵירוֹת בֶּחָצֵר, וְשִׁיתּוּפֵי מְבוֹאוֹת בַּמָּבוֹי. וְהָוֵינַן בָּהּ: עֵירוּבֵי
36 חֲצֵירוֹת בֶּחָצֵר? וְהָתְנַן: הַנּוֹתֵן אֶת עֵירוּבוֹ בְּבֵית שַׁעַר, אַכְסַדְּרָה, וּמִרְפֶּסֶת אֵינוֹ עֵירוּב! אֵימָא:
37 עֵירוּבֵי חֲצֵירוֹת - בַּבַּיִת שֶׁבֶּחָצֵר, שִׁיתּוּפֵי מְבוֹאוֹת - בֶּחָצֵר שֶׁבַּמָּבוֹי. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר
38 אִם יֵשׁ שָׁם תְּפִיסַת יָד וכו'". הֵיכִי דָּמֵי תְּפִיסַת יָד? כְּגוֹן חֲצִירוֹ שֶׁל בּוֹנְיָים. בֶּן בּוֹנְיָים - עֲשִׂיר הוּדּ,
39 אֶתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, אֲמַר לְהוּ: פַּנּוּ מָקוֹם לְבֶן מֵאָה מָנֶה. אֲתָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא, אֲמַר לְהוּ:

פנו

אוסר עליו — דכל רשותא דחצר דידיה הוא, כאילו דר עמו בבית. **גמרא** חוץ מבית שער דיחיד — דחצר של יחיד, ומתניתין בבית שער דחצר דרבים עסקינן. **עירוב משום דירה** — דמערב להו לבתי דירה כאילו כל בני הבתים דרין כאן הלכך, אי לא חזי לדירה — לא מצי שרי. אבל שיתוף — לאו משום דירה הוא. דהא לא בתים שייכי ביה אלא חצירות, הלכך: לאו דירה בעינן אלא מקום המשתמר כגון חצר אבל אויר דמבוי לאו משתמר הוא. **תניא נמי הכי** — דמניחין בו שיתוף. **מסובין בבית** — משום עירוב: מי מינטר לא גרסינן דטעמא לאו משום נטירותא הוא. **בבית שבחצר** — לאפוקי בית שבחצר אחרת. **בחצר שבמבוי** — לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו: (**בוניים**) **בן בוניים** — עשיר הוד, ומשאיל בתים שבחצר לאחרים, והיו לו כלים בכולן. שמתוך עושרו היו לו כלים הרבה. **פנו מקום לבן מאה מנה** — בלומר: מקום חשוב.

פנו

וְהָאֶמְצָעִי אָסוּר – והחורבה הממוצעת בין שני הבתים וסמוכה אליהם וחלונותיהם פתוחים אליה, אסורה בשימוש לשני בעלי הבתים, משום שהם משתמשים בה על ידי שלשול, ואוסרים זה על זה.

הגמרא דנה בדברי רב. מספרת הגמרא: יָתֵיב רַב בְּרוּנָא, וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא – ואמר את שמועתו זו של רב, ושמע זאת רבי אליעזר. אָמַר לֵיהּ [–לו] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לרב ברונא, כַּד בֵּי רַב – תלמיד בית המדרש, וכי אָמַר רַב הָכֵי – כך, שהחורבה האמצעית אסורה. שרבי אליעזר היה סבור ששלשת החורבות עומדות בשורה, זו אחר זו [ציור א], ונמצאת האמצעית מופלגת כולה משני הבתים, שיש בינה לבתים הפסק אויר של החורבות הסמוכות לבתים [–חורבות א ג], ומכך שרב אסרה, מוכח שסובר שאדם אוסר על חבירו דרך אויר, והטעם שהחורבות הסמוכות לשני הבתים מותרות, משום שתשמישה של כל אחת מהן קשה לבית המרוחק ממנה, שמשתמש בה דרך זריקה מרחוק [דרך הפירצות שבחורבות] ונותנים את זכות השימוש לבית הסמוך לה, ששימושו בה בנחת, שמשתמש בה בדרך לשלול. אָמַר לֵיהּ רב ברונא לרבי אליעזר, אִין – אכן אמר רב שהאמצעית אסורה. אמר לו רבי אליעזר לרב ברונא, אַחֲוֵי לִי אוּשְׁפִּיזֵיהּ – הראה לי את בית מלונו של רב, שאוכל לשאלו על כך. אַחֲוֵי לֵיהּ – הראה רב ברונא לרבי אליעזר. אֲתָא – בא רבי אליעזר לְקַמֵּיהּ דְּרַב – לפני רב, וְאָמַר לֵיהּ לרב, וכי אָמַר מַר הָכֵי – כך, שהאמצעית אסורה. אָמַר לֵיהּ רב לרבי אליעזר, אִין – כן.

רבי אליעזר מקשה לרב: אָמַר לֵיהּ רבי אליעזר לרב, הביצד מתיר מר לכל אחד מבעלי בתים אלו להשתמש בחורבה הסמוכה לו, משום ששימושו בה קל מהשימוש של בעל הבית המרוחק, וְהָא מַר הוּא דְּאָמַר (לעיל פג:) שמקום שהשימוש בו לְזֶה בְּשִׁלְשׁוּל וּלְזֶה בְּזְרִיקָה, שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין להשתמש בו, הרי שאף על פי ששימושו של זה המשתמש בזריקה קשה משל חבירו המשתמש בשלשול, לא מתירים בו את השימוש אפילו למשתמש בשלשול, כיון שאף לו אין השימוש שם בנחת ממש כבפתח, וכמו כן כאן, אף על פי שבעל הבית הסמוך לחורבה משתמש בה יותר בנחת מכפי שמשתמש בה בעל הבית הרחוק, אולם מאחר שלשניהם אין בה שימוש בנחת כמו בפתח, צריכים שניהם להיאסר להשתמש בה.

רב מתרץ: אָמַר לֵיהּ רב לרבי אליעזר, מִי סָבְרִתְּ דְּקָיְימֵי כְּשׁוּרָה – וכי סבור אתה ששלשת החורבות עומדות בשורה זו אחר זו, ונמצא שהחורבות החיצונות מפסיקות בין הבתים לאמצעית, החיצונה מפסיקה בין הבית לאמצעית, ושניהם משתמשים בה דרך אויר, ומתוך כך עלה בדעתך שאני סובר שאדם אוסר על חבירו דרך אויר, והוקשה לך שגם החורבות הסמוכות יאסרו. לֹא כך, אלא דְּקָיְימֵי כַּחֲצוּבָה – שהיו שלשתן סמוכות לבתים, כגון ששלשתן סמוכות זו לזו כשלשת רגלי קנקן, באופן ששתים מן החורבות כל אחת מהן סמוכה לבית הצמוד אליה, והשלישית שהיא בצידן של השתים, מגיעים קצותיה עד כותלי שני הבתים [ציור ב], לפיכך השתים מותרות, מפני שבעל הבית המרוחק יכול להשתמש בחורבה הסמוכה לחבירו רק דרך אויר, ואין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, והשלישית אסורה, משום ששני הבתים משתמשים בה תשמיש נוח בשלשול, סמוך לחלונם, והרי היא רשות של שניהם ואוסרים זה על זה.

הגמרא חוזרת לדינו של שמואל המובא לעיל (ע"א) ששימוש דרך אויר אוסר ואין בעל חצר רשאי למלא מים לחצירו מבור שבינו לחצר חבירו ללא עשיית תיקון להיכר על ידי הוצאת זיז, ומבררת את דעתו בדין כיתוף על מקום שאינו רחב ארבעה העומד בין רשות הרבים לרשות היחיד. מבררת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא, לֵימָא, שִׁשְׁמוּאֵל שאמר שאדם אוסר על חבירו דרך אויר, לֵית לֵיהּ דְּרַב דִּימִי – אינו סובר כרב דימי. דְּכִי אֲתָא רַב דִּימִי – שכאשר בא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ רוחב אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה טפחים העומד בין רשות הרבים לרשות היחיד, מוּתָּר לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים וְלִבְנֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד לְכַתֵּף עָלָיו – להניח את משאם עליו כדי לתקנו על כתפיהם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ – שלא יטלו בני רשות הרבים את המשאות שהניחו שם בני רשות היחיד, וכן בני רשות היחיד לא יטלו את מה שהניחו שם בני רשות הרבים. והרי למקום פחות מארבעה טפחים אין שיעור 'מקום' והוא כאויר סתם, והנחה עליו אינה נחשבת 'הנחה', ורב דימי התיר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד להניח עליו משאם בלא לעשות שום תיקון, ולכאורה שמואל שאמר שאדם אוסר על חבירו דרך אויר חולק על רב דימי, ומצריך תיקון על ידי הוצאת זיז כדי שיותַּר לבני רשות הרבים ורשות היחיד להניח עליו משאם.

משיבה הגמרא: הָתָם – שם בדינו של רב דימי שמדובר ברשות היחיד ורשות הרבים, הן רְשׁוּיוֹת שאיסור ההוצאה מזו לזו הוא דְּאוֹרַיְיתָא – מן התורה, ואילו הָכָא – בדינו של שמואל, שמדובר ברשויות היחיד, הן רְשׁוּיוֹת שאיסור ההוצאה מזו לזו הוא מִדְּרַבָּנַן בלבד, וַחֲכָמִים עָשׂוּ חִיּוּזֵק לְדִבְרֵיהֶם שאסור להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד, יוֹתֵר מִמַּה שעשו חיזוק לאיסור שֶׁל תּוֹרָה להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים, כיון שהאיסור של התורה להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים ידוע, ולכן לא יבואו להיכשל בו אם יהיה מותר לכתף על מקום פחות מארבעה שבין רשות הרבים לרשות היחיד, אבל האיסור של חכמים להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד אינו ידוע כל כך, ולכן אם יהיה מותר למלא מים לחצירו מבור שבינו לחצר חבירו ללא שום תיקון להיכר, יש לחשוש שמתוך כך יבואו להוציא מרשות שלו לרשות חבירו.

הגמרא מקשה על דברי רב שאמר שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, מדבריו בענין אויר רשות הרבים. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא, מִי אָמַר רַב הָכֵי – כך, שבעל בית רשאי להשתמש בחורבה הסמוכה לו בדרך זריקה ואין בעל הבית השני אוסר עליו דרך אויר, וְהָא אִיתְּמַר – נאמר בבית המדרש, שְׁנֵי בָּתִּים של אדם אחד מִשְּׁנֵי צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים, רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר בשם רַב, אָסוּר לִזְרוֹק מִבֵּית זֶה לְזֶה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מוּתָּר לִזְרוֹק מִזֶּה לְזֶה. הרי שרב שאסר לזרוק דבר מבית לבית דרך רשות הרבים אף שהוא עובר ברשות הרבים למעלה מעשרה טפחים, סובר שבני רשות הרבים אוסרים השימוש באוירה, הגם שאין להם שימוש בו, ורק משום שהאויר שלהם, נחשב הדבר כמשתמש בחצר המשותפת, כמו כן יש לו לאסור במקום שמשתמש חבירו על ידי אויר. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבא לרבינא, לָאו מִי אוֹקִימְנָא דְּמַדְלֵי חַד וּמְתַתֵּי חַד – וכי לא העמדנו דין זה באופן שבית אחד גבוה והשני נמוך, וחוששים שמא יזרוק מן הנמוך לגבוה, ואז זִימְנִין דְּמִנַּדֵּר וְנָפֵיל – פעמים שהדבר הנזרק לא יגיע לבית הגבוה ויתגלגל ויפול לרשות הרבים, וְאָתֵי לְאַיְתּוּיֵי – ויבוא להביאו, ויטלטלו ארבע אמות ברשות הרבים או יכניסו לרשות היחיד, אולם אם גובה שני הבתים שוה, שאז אין חשש שיתגלגל לרשות הרבים, אכן מותר לזרוק מזה לזה, משום שאין אויר רשות הרבים אוסר.

משנה

המשנה עוסקת בעירובי חצירות, שאמרו חכמים שחצר שיש בה כמה בתים, אסור להם להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר, אלא אם כן יעשו עירוב, שיתן כל אחד מבני החצר פת, ויניחו הכל בבית אחד, שאז נחשבים כולם כדרים באותו בית שהניחו בו את העירוב. ועתה דנה המשנה מה נחשב בית לענין עירוב. ושני דינים תלויים בכך: א. שכל שאינו נחשב בית, אינו אוסר על בני החצר, ואינו צריך לתת פת לעירוב כדי להתיר להם להוציא ולהכניס מבתיהם. ב. שכל שאינו נחשב בית, אי אפשר להניח בו את העירוב.

הַנּוֹתֵן אֶת עֵרוּבוֹ [–עירובי חצירות שגבו מכל בתי החצר] בְּבֵית שַׁעַר – בית קטן שלפני שער החצר, ששומר הפתח יושב שם, וכן אם נותן את עירובו בַּאַכְסַדְּרָה – מעין חצר מקורה שלפני פתח

המשך בעמוד רכז

פַּנּוּ מָקוֹם לְבֶן מָאתַיִם מָנֶה, כלומר מקום חשוב יותר, שסבר רבי שהוא עשיר גדול יותר מבן בונייס. אָמַר לְפָנָיו [–לפני רבי] רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, רַבִּי, אֲבִיו שֶׁל זֶה [–של בן בונייס, שהוא בונייס] יֵשׁ לוֹ אֶלֶף סְפִינוֹת בַּיָּם, וּכְנֶגְדָּן אֶלֶף עֲיָירוֹת בַּיַּבָּשָׁה, שעשיר גדול הוא מאוד. אָמַר לוֹ רבי, לְכִשֶּׁתַּגִּיעַ אֵצֶל אָבִיו אֱמוֹר לוֹ, אַל תְּשַׁגְּרֵהוּ [–תשלחהו] בְּכֵלִים [–בבגדים] הַלָּלוּ לְפָנַי, שאינו נראה בהם עשיר כל כך. אומרת הגמרא: רַבִּי הִיא מְכַבֵּד עֲשִׁירִים, וכן רַבִּי עֲקִיבָא הִיא מְכַבֵּד עֲשִׁירִים, שיש לכבדם על מה שהם עושים צדקה לעניים, כְּדִדְרֵשׁ – כמו שדרש רָבָא בַּר מָרִי, מה שנאמר (תהלים סא ח) "יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יְנַצְּרוּהוּ", אֵימָתַי יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים – מתי מתקיים העולם, בִּזְמַן שֶׁחֶסֶד וֶאֱמֶת מַן – שיש בו עשירים שגומלים חסד ומזמנים מזונות לעניים, והם יְנַצְּרוּהוּ – שומרים על העולם.

הגמרא חוזרת לבאר מהי תפיסת יד, ומבארת באופן אחר: רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר, אפילו אם אין לבעל הבית שם אלא דבר שאינו חשוב, כְּגוֹן יָתֵד שֶׁל מַחֲרִישָׁה [–כלי העשוי כסכין שבו עושים את החריץ של התלם בחרישה], הרי זו תפיסת יד, ואינו אוסר עליו.

הגמרא מביאה הלכה נוספת בענין תפיסת יד: אָמַר רַב נַחְמָן, תָּנָא דְּבֵי שְׁמוּאֵל – בבית מדרשו של שמואל שנו ברייתא זו, אם יש לבעל הבית בבית השואל דָּבָר הַנִּיטָּל – שמותר לטלטלו בַּשַּׁבָּת, אוֹסֵר השואל על בעל הבית לטלטל בחצר, שאין זו תפיסת יד, כיון שיכול השואל ליטלם ולהשליכם לחוץ. ואם יש לבעל הבית שם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִיטָּל – שאסור לטלטלו בַּשַּׁבָּת, השואל אֵינוֹ אוֹסֵר על בעל הבית לטלטל בחצר, כיון שזו היא תפיסת יד. מביאה הגמרא ברייתא כדברי רב נחמן: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – וכן שנינו בברייתא, אם יֵשׁ לוֹ – לבעל הבית בבית השואל טֶבֶל – פירות שלא ניטלו מהם תרומות ומעשרות, או שיֵשׁ לוֹ שם עֲשָׂשִׁית – חתיכה גדולה של ברזל, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִיטָּל בַּשַּׁבָּת, הרי זו תפיסת יד, וְאֵינוֹ אוֹסֵר – ואין השואל אוסר על בעל הבית לטלטל. אבל אם יש לו שם רק דבר הניטל בשבת, אין זו תפיסת יד.

משנה

המשנה דנה, במי שיש לו בית בחצר, ואינו דר שם בשבת, אם הוא אוסר לטלטל בחצר: הַמַּנִּיחַ את בֵּיתוֹ בערב שבת, וְהָלַךְ לִשְׁבּוֹת [–להיות בשבת] בְּעִיר אַחֶרֶת, אֶחָד [–בין] נָכְרִי וְאֶחָד [–ובין] יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה אוֹסֵר על שאר בני החצר לטלטל בחצר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, שסובר שאף דירה שאין בעליה נמצאים בה, נחשבת דירה ואוסרת את שאר בני החצר מחמת חלקה בחצר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ אוֹסֵר, שדירה שאין דרים בה אינה נחשבת דירה שיהיה לה חלק בחצר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, נָכְרִי שהניח את ביתו והלך לעיר אחרת, אוֹסֵר על שאר בני החצר לטלטל בחצר, שאף שדירה שאין דרים בה אינה נחשבת דירה, יש לחוש שמא יבוא בשבת, אבל יִשְׂרָאֵל שהלך לעיר אחרת, אֵינוֹ אוֹסֵר על שאר בני החצר, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָבֹא בַּשַּׁבָּת, כיון שהוא נמצא חוץ לתחום. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ הִנִּיחַ בֵּיתוֹ וְהָלַךְ לִשְׁבּוֹת אֵצֶל בֵּתוֹ בְּאוֹתָהּ הָעִיר, שיכול הוא לבוא בשבת, אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁכְּבָר הִסִּיעַ מִלִּבּוֹ – שמסתמא היה בדעתו להיות שם כל השבת, והסיח את דעתו מביתו, וכיון שדעתו היתה שלא לחזור, אין לנו לחשוש שיחזור.

גמרא

הגמרא פוסקת את ההלכה במחלוקת זו: אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, שאפילו אם הלך לשבות אצל בתו שבאותה העיר אינו אוסר, וְאף רבי שמעון לא אמר שאינו אוסר, אלא דַּוְקָא כשהלך לשבות אצל בִּתּוֹ, שאדם רגיל לדור אצל חתנו, אֲבָל אם הלך לשבות אצל בְּנוֹ, לֹא אמר רבי שמעון שאינו אוסר, שההולך לדור אצל בנו, אינו מסיח דעתו מביתו, מחשש שתהיה לו מריבה עם כלתו, ויצא מבית בנו, דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי – שרגילים בני אדם לומר, נָכַח בָּךְ כַּלְבָּא – כלב זכר, כלומר, שחתנך מריב עמך, עוּל – יכול אתה להיכנס לביתו, אבל אם נָכַח בָּךְ גּוּרְיֵיתָא – כלבה נקבה, כלומר, שיש לכלתך מריבה עמך, פּוּק – צא מבית בנך.

משנה

כל החצירות רשות אחת הן, שכלים ששבתו בחצר אחת, מותר להוציאם לחצר אחרת, גם אם לא עירבו שתי החצירות, אבל כלים ששבתו בתוך הבית, אסור להוציאם לחצר אחרת שלא עירבה עם החצר ששבת בה הכלי. והמשנה דנה בבור שעומד בשתי חצירות, אם מותר למלאות ממנו מים בכלי ששבת בבית.

בּוֹר מים שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת, וחציו בחצר זו וחציו בחצר זו [ציור א], ולא עירבו שתי החצירות יחד, אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת, לפי שהבור הוא רשות משותפת לשתי החצירות, והוא מכניס מרשות של שניהם לרשותו, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לוֹ [–לבור] מְחִיצָה גְּבוֹהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים, שהיא מחלקת את הבור בין שתי החצירות, וכל אחד מבני החצר ממלא מחצי הבור שברשותו. ומחיצה זו, אפשר לעשות בֵּין מִלְּמַטָּה בבור, וּבֵין מִתּוֹךְ אוֹגְנוֹ – בחלל הבור. אבל מחיצה שמעל הבור אינה מועלת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, נחלקו בית שמאי ובית הלל, היכן צריך לעשות מחיצה זו, שבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, צריך להניח את המחיצה דווקא מִלְּמַטָּה בבור, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, שאפשר להניחה אף מִלְּמַעְלָה. רבי יהודה חולק וסובר שאין צריך כלל מחיצה בבור: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא תְּהֵא מְחִיצָה הנעשית בתוך הבור, גְּדוֹלָה [–מועילה יותר] מִן הַכּוֹתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶם – שבין שתי החצירות, שהוא עובר גם על הבור, ואף מחיצה העוברת מעל הבור מתרת.

גמרא

הגמרא מבארת מה הם 'למטה' ו'למעלה' שנאמרו במשנה: אָמַר רַב הוּנָא, מה שאמרו בית שמאי שצריך להניח את המחיצה מִלְּמַטָּה, היינו מִלְּמַטָּה מַמָּשׁ, שצריך להניחה בתוך הבור עד סמוך למים [ציור ב], אמנם אין צריך שתיגע המחיצה במים, ומה שאמרו בית הלל שאפשר להניח את המחיצה מִלְּמַעְלָה, היינו מִלְּמַעְלָה מַמָּשׁ, אפילו גבוה הרבה מעל המים, שאם רוצה יכול להניחה סמוך לשפת הבור [ציור ג], וְזֶה וָזֶה בַּבּוֹר, כלומר, שאף לבית הלל שיכול להניחה סמוך לשפת הבור, מכל מקום צריכה היא להיות בתוך חלל הבור. וְרַב יְהוּדָה אָמַר, מִלְּמַטָּה, היינו מִלְּמַטָּה מִן הַמַּיִם – מתחת למים, שצריך לעשות מחיצה עשרה טפחים תחובה בקרקעית הבור [ציור ד], וּמִלְּמַעְלָה, היינו מִלְּמַעְלָה מִן הַמַּיִם – מעל המים סמוך למים [ציור ב], אבל מחיצה הרחוקה מהמים, אף בית הלל מודים שאינה מועלת.

הגמרא מבארת את דעת רב יהודה: אָמַר לֵיהּ [–שאל] רַבָּה בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי, הָא – דבר זה דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, שלְּמַטָּה שנאמר במשנה, היינו מִלְּמַטָּה מִן הַמַּיִם, בקרקעית הבור, קשה הוא, דַּמַּאי שְׁנָא לְמַטָּה מַמָּשׁ דְּלֹא – שבמה שונה מחיצה הנתונה בגובה סמוך למים, שאמר רב יהודה שלדעת בית שמאי אינה מועלת, משום דַּעֲרֵיבִי מַיָּא – שהמים מעורבים מתחת למחיצה, ואין הפסק המחיצה ניכר במים, ולכן אף שיש מחיצה אסור למלאות משם, והרי כשהמחיצה לְמַטָּה מִן הַמַּיִם, בקרקעית הבור, נַמִּי – גם כן הָא עֲרֵיבִי מַיָּא – הרי המים מעורבים מעל המחיצה ואין המחיצה ניכרת שם, שהמים מכסים אותה. אָמַר לֵיהּ – השיב לו אביי, לֹא שְׁמִיעַ לָךְ – וכי לא שמעת הָא – דבר זה דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר [–בשם] רַב, וּמְטוּ בָּהּ – ויש אומרים שאמר כן מְשׁוּם – בשם רַבִּי חִיָּיא, שצָרִיךְ שֶׁיְּרֵאוּ רֹאשָׁן שֶׁל הַקָּנִים העליונים שמהם עשויה המחיצה, לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, טֶפַח.

וְתוּ – עוד הקשה רבה בר רב חנן לאביי, הָא – דבר זה דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, שלְּמַעְלָה שנאמר במשנה, היינו לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם סמוך למים, גם כן קשה, דַּמַּאי שְׁנָא לְמַעְלָה מַמָּשׁ דְּלֹא – שבמה שונה מחיצה הנתונה בחלל הבור רחוק מהמים שאמר רב יהודה שאף לדעת בית הלל אינה מועלת, משום דַּעֲרֵיבִי מַיָּא – שהמים

המשך בעמוד יא

פַּנּוּ מָקוֹם לְבֶן מָאתַיִם מָנֶה. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרִבִּי יוֹסִי: רַבִּי, אָבִיו שֶׁל זֶה יֵשׁ לוֹ אֶלֶף סְפִינוֹת בַּיָּם וּכְנֶגְדָּן אֶלֶף עֲיָרוֹת בַּיַּבָּשָׁה! אָמַר לוֹ: לְכְשֶׁתַּגִּיעַ אֵצֶל אָבִיו אֱמוֹר לוֹ: אַל תְּשַׁגְּרֵהוּ בַּכֵּלִים הַלָּלוּ לְפָנַי. רַבִּי מְכַבֵּד עֲשִׁירִים, רַבִּי עֲקִיבָא מְכַבֵּד עֲשִׁירִים. כִּדְדָרַשׁ רָבָא בַּר מָרִי: "יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יְנִצְּרֵהוּ", אֵימָתַי יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים - בִּזְמַן שֶׁחֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יְנִצְּרֵהוּ. רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר: כְּגוֹן יָתֵד שֶׁל מַחֲרִישָׁה, אָמַר רַב נַחְמָן, תְּנָא דְּבֵי שְׁמוּאֵל: דָּבָר הַנִּיטָּל בַּשַּׁבָּת - אוֹסֵר, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִיטָּל בַּשַּׁבָּת - אֵינוֹ אוֹסֵר. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: יֵשׁ לוֹ טֶבֶל, יֵשׁ לוֹ עֲשָׂשִׁית, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִיטָּל בַּשַּׁבָּת - אֵינוֹ אוֹסֵר.

משנה הַמַּנִּיחַ בֵּיתוֹ וְהָלַךְ לִשְׁבּוֹת בְּעִיר אַחֶרֶת, אֶחָד נָכְרִי וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ אוֹסֵר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נָכְרִי - אוֹסֵר, יִשְׂרָאֵל - אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָבֹא בַּשַּׁבָּת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילּוּ הִנִּיחַ בֵּיתוֹ וְהָלַךְ לִשְׁבּוֹת אֵצֶל בִּתּוֹ בְּאוֹתָהּ הָעִיר - אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁכְּבָר הִסִּיעַ מִלִּבּוֹ.

גמרא אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. וְדַוְקָא בִּתּוֹ, אֲבָל בְּנוֹ - לֹא. דְּאָמְרִי אֱינָשֵׁי: גְּבַח בָּךְ כַּלְבָא - עוּל, גְּבַח בָּךְ גּוּרְיֵיתָא - פּוֹק.

משנה בּוֹר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, בֵּין מִלְּמַטָּה, בֵּין מִתּוֹךְ אוֹגְנוֹ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִלְּמַטָּה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מִלְּמַעְלָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא תְּהֵא מְחִיצָה גְּדוֹלָה מִן הַכּוֹתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶם.

גמרא הוּנָא: לְמַטָּה - לְמַטָּה מַמָּשׁ, לְמַעְלָה - לְמַעְלָה מַמָּשׁ. וְזֶה וָזֶה בַּבּוֹר. וְרַב יְהוּדָה אָמַר: לְמַטָּה - לְמַטָּה מִן הַמַּיִם, לְמַעְלָה - לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם. אֲמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר רַב חָנָן לְאַבָּיֵי: הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה "לְמַטָּה מִן הַמַּיִם" מַאי שְׁנָא לְמַטָּה מַמָּשׁ דְּלָא - דַּעֲרִיבֵי מַיָּא, לְמַטָּה מִן הַמַּיִם נַמִי - הָא עֲרִיבֵי מַיָּא! אָמַר לֵיהּ: לָא שְׁמִיעַ לָךְ הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וּמְטוּ בָּהּ מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּיא: צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא רִאשָׁן שֶׁל קָנִים לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם טֶפַח. וְתוּ, הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: "לְמַעְלָה - לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם", מַאי שְׁנָא לְמַעְלָה מַמָּשׁ דְּלָא - דַּעֲרִיבֵי מַיָּא, לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם נַמִי - הָא עֲרִיבֵי מַיָּא! אֲמַר לֵיהּ: לָא שְׁמִיעַ לָךְ הָא דְּתָנֵי יַעֲקֹב קַרְחִינָאָה: צָרִיךְ שֶׁיְּשַׁקֵּעַ רָאשֵׁי קָנִים בַּמַּיִם טֶפַח. וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: קוֹרָה אַרְבַּע מַתֶּרֶת בְּחוּרְבָּה, וְרַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ:

קורה

רש"י

פנו מקום לבן מאתים מנה — כלומר: מקום חשוב יותר, בין גדולים לפי כבוד עשרו. **אביו של זה** — בונייס. **בכלים הללו** — בבגדים הללו, שאין נראה עשיר כל כך. **אימתי ישב עולם** — בזמן שיש בו עשירים, שגומלין ומזמנין מזונות לעניים, והם יצנרוהו. **מן** — לשון מזונות. **כגון יתד של מחרישה** = קביליי"א, הויא תפיסת יד. **דבר הניטל בשבת** — אינו תפיסת יד, ואוסר. דאי בעי — שקיל ושדי ליה לבראי. **עששיות** — של ברזל חתיכות גדולות. **משנה הרי זה אוסר** — דדירה בלא בעלים — שמה דירה. **אינו אוסר** — דלאו שמה דירה. **רבי יוסי** — נמי סבירא ליה לאו שמה דירה. מיהו, נכרי אוסר שמא יבא היום. **הסיע** — הסיח דירת ביתו מלבו. **גמרא ודוקא בתו** — דעביד אינישא דדייר אצל חתנו. אבל בנו — אין אדם מסיח דעתו מביתו לדור אצל כלתו, שמא תתקוטט ויצא. **כלבא** — זכר, כגון חתנו. **גורייתא** — נקבה, כגון כלתו. **משנה בור שבין שתי חצירות** — חציו בזו וחציו בזו. **אין ממלאין הימנו** — שזה ממלא מרשות חבירו אלא אם כן כו'. **בין מלמטה** — בגמרא מפרש. **בין מתוך אוגנו** — אף על פי שאינה נוגעת במים — קל הוא שהקילו חכמים במים, דאמר ביה גוד אחית למחיצה. ובלבד שתהא בתוך אוגן הבור, שתראה כהפסקה. **מן הכותל שביניהם** — שמפסקת בין החצירות ומפסקת על פני הבור, ואף על פי שאינה נכנסת לתוך אוגנו. **גמרא למטה** — דקאמרי בית שמאי. **למטה ממש** — סמוך למים, ואין צריכין ראשי קנים ליגע במים. **למעלה** — דקאמרי בית הלל. **למעלה ממש** — סמוך משפתו מלמעלה אם יצרה — דיו בכך. **וזה וזה בבור** — אפילו לבית הלל צריך שתהא כל מחיצת עשרה מאוגן הבור ולפנים. **ורב יהודה אמר למטה** — דבית שמאי. **למטה מן המים** — שתהא המחיצה תחובה בקרקעית הבור. **למעלה** — דבית הלל. **למעלה מן המים** — ובהא מקילי, שאין קנים צריכין ליגע במים. אבל למעלה ממש — לא. מעלה דרב יהודה הוא מטה דרב הונא. **דעריבי מיא** — תחת המחיצה. **הא עריבי מיא** — על המחיצה, פעמים שהמים עמוקים מעשרה. **שיראו ראשי קנים** — העליונים. **ותו** — לרב יהודה נמי, אליבא דבית הלל דאמרי למעלה מן המים סמוך למים, אבל רחוק מן המים לא. **מאי שנא למעלה ממש** — דהוא רחוק מן המים דלא — שאין מחיצת הפסק ניכרת במים, ועריבי מיא להדיא. למטה נמי, מאי הפסק איכא? הרי אין נוגעין במים. **שישקע ראשי הקנים** — התחתונים ובהא פליגי, דבית שמאי בעו מחיצה המפסקת עד התהום, ובית הלל בעו היכר מחיצה. **קורה ארבעה מתרת בחורבה** — קורה התחובה מחומה לחומה בחורבה, כדרך חורבות הנופלות, ונשארים בהן קורות ויש ברחבה ארבעה והיא מוטלת על רחבה — מותר לטלטל תחתיה. דאמר שני חודיה יורדין וסותמין, דסבר לה כרבי ישמעאל ברבינו יצחק, דאמר [לקמן עמוד ב]: מחיצה תלויה מתרת ולית הלכתא כוותיה. ולהכי נקט ארבעה, דכי אמרת חודין יורדין וסותמין — יהא בין חלל המחיצות ארבעה, דמחיצה העשויה לפחות מחלל ארבעה — אינה מחיצה.

מתרת

תוספות

דעריבי מיא — פירוש: ואין היכר הפרשה ביניהם. אבל אם יש היכר, אף על פי שהמים באים מצד זה לצד זה — לא קפיד, דאי הוה קפיד — לא היה מועיל אפילו מחיצה של ברזל, כדאמרינן ב"מי שהוציאוהו" (עירובין מח,א).

צריך שיראו ראשי קנים למעלה מן המים טפח — ואין נראה כפירוש הקונטרס דבית שנאי בעו מחיצה מפסקת עד התהום, אלא שתהא עשרה טפחים בתוך המים. ואפילו המים עמוקים הרבה, ועריבי מיא מתחת המחיצה — סגי בהכי לבית שמאי, כיון שיש היכר מחיצת עשרה בתוך המים. ובית הלל בעו היכר מחיצת עשרה למעלה, חוץ מן המים, וטפח בתוך המים כדקאמר: צריך שישקע ראשי קנים במים טפח.

קורה ארבעה מתרת בחורבה — פירש בקונטרס: דלהכי נקט רחב ארבעה, דכי אמרת חודין יורדין וסותמין יהיה בין חלל המחיצה ארבעה, דמחיצה העשויה לפחות מארבעה חללה — לא שמה מחיצה. משמע מתוך פירושו דכי אין בו ארבעה נמי היה אומר פי תקרה יורד וסותם מרוח אחת, אם הוי שאר הרוחות מוקפות מחיצה. והוא עצמו פירש קורה ארבעה מתרת במים בבור שבין שתי חצירות, ונתן על רחבה באמצע הבור למעלה. ולדבריו התם, למה צריך שם קורה ארבעה? כיון שהחצירות מוקפות מחיצה, ואין צריך כי אם להפסיק. ועוד: קיימא לן כרב, דאמר פי תקרה יורד וסותם. וקיימא לן נמי כרבא לגבי אביי דקורה משום היכר, ולא משום מחיצה — היינו משום דבקורה שאינה רחבה כי אם טפח לא אמר פי תקרה יורד וסותם עד שיהא רחבה ארבעה. והכי נמי מוכח פרק קמא דשבת (ט,א) גבי איסקופה דלפי תקרה בעינן רחבה ארבעה גבי דקאמר כגון שקירה בשתי קוראות, ואין באחד ארבעה כו'. ולאביי נמי, דקא אמר קורה משום מחיצה — נראה לרבינו יצחק דלא הוי אלא מדרבנן, כמו למאן דאמר משום היכר. אלא דסבר אביי דמשום היכר לא היו מתירין חכמים את המבוי, אלא שעשאוה כמחיצה דפי תקרה ולא הוי "קורה משום מחיצה" פירושו כמו לחי משום מחיצה, דהוי דאורייתא, כדאמרינן בפרק קמא (יב,ב): הכשירו בלחי — הזורק לתוכו חייב. והא דקאמר בפרק קמא (גם זה שם) אמילתיה דרב יהודה, דאמר מבוי שאינו ראוי לשיתוף: הכשירו בלחי — הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה — הזורק לתוכו פטור. אלמא: לחי משום מחיצה, וקורה משום היכר. אינו בא לומר דקורה על כרחך משום היכר ולא משום מחיצה, דאפילו הוי משום מחיצה — הזורק לתוכו פטור, משום דלא הוי מחיצה אלא מדרבנן. אלא, כלומר: לחי — ודאי משום מחיצה, אבל קורה — מצינו למימר משום היכר. ומיהו, רב יעקב בר אבא שמקשה שם על רבא מיתר על כן אמר רבי יהודה, דאפילו קורה משום מחיצה דאורייתא — טועה היה, וליתא, דאפילו למאן דאמר משום מחיצה — לא הוי אלא מדרבנן. וכן משמע בסוף "כל גגות" (צה,א) דמוכח אביי לרבה מברייתא דיתר על כן, דשתי מחיצות דאורייתא. מדמתיר בקורה מכאן וקורה מכאן אף על גב דסבר אביי דקורה משום מחיצה. אלא ודאי לא הוי אלא מדרבנן. מיהו, יש לדחות: דלדבריו דרבה קא מותיב, דסבר דהויא משום היכר.

קורה

תוספות

קורה ארבעה מתרת בחורבה — פירש בקונטרס: דסבר לה כרבי ישמעאל ברבי יוסי, דאמר: מחיצה תלויה מתרת, ולית הלכתא כוותיה. ואין נראה לרבינו יצחק, דרבי ישמעאל לא התיר אלא במבוי, אבל במחיצה תלויה דחורבה הפרוצה לרשות הרבים — לא. ועוד: דקורה ארבעה לא מטעם מחיצה תלויה מתרת, דהא ליכא מחיצה כלל אלא מטעם פי תקרה, ופי תקרה לא אשכחנא תנאי דפליגי. ורב נמי, דאית ליה (צ,ב) פי תקרה יורד וסותם — קאמר הכא בסמוך דאין מחיצה תלויה מתרת אלא במים.

הא קאזיל דלי לאידך גיסא — פירש בקונטרס: דלרב יהודה דוקא פריך, שמצריך לשקע ראשי קנים במים שלא ידלה מרשות חבירו. אבל רב הונא לא בעי רק שיש היכר קצת, שלא יטלטל שם להדיא. (ולא) מצי למימר דרב נחמן כתנא קמא דשרי מתוך אוגנו — דהא מתוך אוגנו דתנא קמא היינו מלמעלן דרבן שמעון בן גמליאל, דכי היכי דבעי רב יהודה שיקוע לרבן שמעון בן גמליאל — הוא הדין לתנא קמא. וכן הא דפריך: תחת הקורה מיהא עריבי מיא — לרב יהודה פריך. ולא מצי לשנויי דקורה מתרת מחודה ולפנים, ולא תחת הקורה — דכיון דרשות שניהן שולטת בהם תחת הקורה. אם כן בסמוך לקורה נמי ליתסר משום שעריבי מיא שתחת הקורה. ועוד: דמשמע ליה דמתרת לגמרי, אף תחת הקורה.

אלא קל הוא שהקילו חכמים במים — פירש בקונטרס: וליתא לדרב יהודה, אלא כרב הונא דבית הלל למעלה ממש קאמרי. ועל זה סומכין העולם שיש להן בתי כסאות על המים, אף על פי שאין המחיצות מגיעות עד המים. והא דאמר בפירקין (פח,א) אמתניתין דגזוטרא שהיא למעלה מן המים ועשו לה מחיצה גבוה עשרה כו׳ לא שנו אלא למלאות, אבל לשפוך — אסור. דהלכתא כאיבא דאמרי, דאפילו לשפוך נמי שרי, דבשל סופרים הלך אחר המיקל. ומיהו, נראה דאינה מועלת המחיצה העשויה לצניעות בית הכסא ולא לשם מחיצת מים, דאין הלכה כרבי יהודה דאמר לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהן. ודבר תימה הוא שפירש בקונטרס מסקנא דשמעתין דלא כרב יהודה, דהא רב ורבי חייא קיימי כוותיה ובריייתא דיעקב קרחאה. ומצינו לפרש: קל הוא שהקילו חכמים במים — דקורה מתרת בלא שיקוע, אבל מחיצה התלויה מצינו למימר כרב יהודה דבעי שיקוע. ורבינו חננאל פירש: דקיימא לן כרב יהודה, ולא גרסינן ״אלא״. ורבינו תם נמי לא גרס ״אלא״, ומפרש: דפריך לרב נחמן אפילו אליבא דרב הונא דלא מצריך שיקוע. והכי פירושו: קורה ארבעה מתרת במים — פירוש: אמת המים, או ים עובר אצל כותלו, דהוי בכרמלית ויש חלון למטה מן הקורה, והקורה מונחת על גבי הזיזין היוצאין מן הכותל.

קוֹרָה אַרְבָּעָה מַתֶּרֶת בַּמַּיִם, הָא קָא אָזֵיל דְּלִי לְאִידָךְ גִּיסָא וּמַיְיתִי! קִים לְהוּ לְרַבָּנַן דְּאֵין דְּלִי מְהַלֵּךְ יוֹתֵר מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים. תַּחַת קוֹרָה מִיהָא הָא עֲרִיבֵי מַיָּא! אֶלָּא: מִשּׁוּם דְּקַל הוּא שֶׁהֵקִילוּ חֲכָמִים בַּמַּיִם. כִּדְבָעָא מִינֵּיהּ רַבִּי טַבְלָא מֵרַב: מְחִיצָּה תְּלוּיָה, מַהוּ שֶׁתַּתִּיר בְּחוּרְבָּה? אָמַר לֵיהּ: אֵין מְחִיצָּה תְּלוּיָה מַתֶּרֶת אֶלָּא בַּמַּיִם, קַל הוּא שֶׁהֵקִילוּ חֲכָמִים בַּמַּיִם. "אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא תְּהֵא מְחִיצָּה". אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רַבִּי יְהוּדָה בְּשִׁיטַת רַבִּי יוֹסֵי אֲמָרָהּ, דְּאָמַר: מְחִיצָּה תְּלוּיָה מַתֶּרֶת אֲפִילּוּ בַּיַּבָּשָׁה. דִּתְנַן: הַמְשַׁלְשֵׁל דְּפָנוֹת מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה בִּזְמַן שֶׁגְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - פְּסוּלָה, מִמִּטָּה לְמַעְלָה, אִם גְּבוֹהוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים - כְּשֵׁרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁמִּלְּמִטָּה לְמַעְלָה עֲשָׂרָה כָּךְ מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה עֲשָׂרָה. וְלֹא הִיא, לֹא רַבִּי יְהוּדָה סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יְהוּדָה לֹא סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי; עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה - אֶלָּא בְּעֵירוּבֵי חֲצֵירוֹת דְּרַבָּנַן, אֲבָל סוּכָּה דְּאוֹרַיְיתָא - לֹא. וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה; עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי - אֶלָּא בְּסוּכָּה דְּאִיסּוּר עֲשֵׂה הוּא, אֲבָל שַׁבָּת דְּאִיסּוּר סְקִילָה הוּא - לֹא אָמַר. וְאִם תֹּאמַר: אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּצִיפּוֹרִי עַל פִּי מִי נַעֲשָׂה? לֹא עַל פִּי רַבִּי יוֹסֵי אֶלָּא עַל פִּי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי נַעֲשָׂה. דְּכִי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר: פַּעַם אַחַת שָׁכְחוּ וְלֹא הֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה מִבְּעוֹד יוֹם, לְמָחָר פָּרְסוּ סָדִין עַל הָעֲמוּדִים, וְהֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה, וְקָרְאוּ בוֹ. פָּרְסוּ?! לְכַתְּחִילָּה מִי שָׁרֵי? וְהָא הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין אֹהֶל עֲרַאי בַּשַּׁבָּת! אֶלָּא: מְצָאוּ סְדִינִין פְּרוּסִין עַל הָעֲמוּדִים, וְהֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה, וְקָרְאוּ בוֹ. אָמַר רַבָּה: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. רַבִּי יְהוּדָה - הָא דַּאֲמָרַן. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא - דִּתְנַן: רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר: גְּזוּזְטְרָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת

חוקק

רש״י

מתרת במים — בבור שבין שתי חצירות, ונתונה על רחבה באמצע הבור למעלה. **לאידך גיסא** — תחת כל רוחב הקורה, חוץ לקורה, בחלק חבירו. **עריבי מיא** — ורב יהודה הפסק מחיצה בעי. **אלא קל הוא שהקילו חכמים במים** — וליתא לדרב יהודה, אלא כדרב הונא בית הלל למעלה ממש קאמרי. הכי גרסינן: אלא קל הוא כו׳. **מחצה תלויה מתרת אף ביבשה** — הלכך, במים נמי אין צריך שתראה המחיצה עשויה בשביל המים ובתוך אוגני הבור. **המשלשל** — טרייציי״ר בלעז. **מלמעלה למטה** — שהתחיל לארוג מחיצות הסוכה למעלה, ואורג ובא למטה. **גבוהות מן הארץ שלשה** — דגדיים בוקעים בה, הויא לה תלויה ופסולה. **מלמטה למעלה** — שנוגעות בקרקע. **אם גבוהות עשרה טפחים כשירה** — ואף על פי שאינן מגיעות לסכך. והכא לא גרס גבוהות מן הארץ, אלא אם גבוהות עשרה טפחים. **כשם שמלמטה למעלה** — מכשרת ליה, ואף על גב דלא מטיא לסכך. **כך מלמעלה למטה** — די לה באריג עשרה, ואף על פי שאינה מגעת לארץ. **אבל שבת דאיסור סקילה** — אף על גב דברשויות דרבנן ליכא סקילה — כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. **ואם תאמר** — הואיל ורבי יוסי לגבי שבת לית ליה מחיצה תלויה. **מעשה שנעשה בציפורי** — על ידי מחיצה תלויה, כדאמר לקמן. **על פי מי נעשה** — והלא רבי יוסי ראש של ציפורי הוה, ועל פיו היו עושין כולן, כדאמר בסנהדרין (לב,ב): אחר רבי יוסי לציפורי: הכי גרסינן. **לא על פי רבי יוסי נעשה אלא על פי רבי ישמעאל בר רבי יוסי נעשה** — שכבר נפטר רבי יוסי. ולא גרסינן לא על פי רבי יהודה — דרבי יהודה לאו בציפורי הוה. ועוד: דלרבי יהודה שרי, דהא רשויות דרבנן הוו, כדלקמן. **ולא הביאו ספר תורה** — לבית הכנסת. ובחצר אחרת הוה, והיו מביאין אותו דרך חצר שאינה מעורבת. ופרסו סדינין על גבי עמודין להיות מחיצה מפסקת אצל מחיצות החצר, מבית שהיה ספר תורה מונח בו ועד בית הכנסת, וכעין מבוי קטן כדי הילוך בין סדינים למחיצות החצר. ולא היו בני החצר אוסרים שם — שלא היה פתח פתוח לו אלא אותו פתח לבדו, והנך סדינים מחיצה תלויה הואי. **הכל מודים** — רבי אלעזר ומחלוקתו שנחלקו בתוספת אהל עראי גבי פקק חלון, דאיכא למאן דאמר פוקקין בו, ואף על גב דמוסיף על אהל עראי הוא — מודים שאין עושין את כל האהל לכתחלה בשבת, בפרק ״כל הכלים״ (קכה,ב). **אמרו דבר אחד** — הקילו הרבה במים. **גזוזטרא** — שהיא למעלה מן הים. **שיש בה ארבעה** — מרובעות, שהן עשרים וארבעה טפחים על עשרים וארבעה טפחים.

חוקק

ופריך: הא קאזיל לאידך גיסא. בשלמא בור שבין שתי חצירות — סגי במחיצות, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, דליתיה כרמלית אלא רשות היחיד. אבל כרמלית גמורה, דלאו בר איערובי הוא — אית לן למיחש דילמא אתי לאידך גיסא! ומשני: גמירי כו׳. ופריך: תחת קורה מיהא עריבי מיא בהדי הנך ומכרמלית הוא דולה! ומשני: קל הוא שהקילו חכמים במים. ולא גרס ״אלא״, דשינויא דאין דלי מהלך יותר מארבעה — כדקאי קאי. והכי פירושו: כיון שהדלי לא ילך בכרמלית — לערובי מיא נמי לא חיישינן, משום דהקילו במים על ידי מחיצת תקרה, כדאמר לקמן (פז,א) באמת המים שעשו לה מחיצה עשרה, דלא חיישינן לאיערובי מיא — הכי נמי גבי תקרה.

עד כאן לא קאמר רבי יהודה אלא בעירובי חצירות — ואם תאמר: ולימא משום דבמים הקילו חכמים! ועוד, אמאי קאמר: רבי יהודה בשיטת רבי יוסי אמרה? לימא דכולהו תנאי דמכשרי במחיצה תלויה — בשיטת רבי יוסי אמרו! ויש לומר: דאשאר תנאי איכא למימר משום דבמים הקילו, אבל רבי יהודה משום מים — לא היה מיקל כל כך שמתיר אף במחיצה שלא נעשית לשם מים. ולהכי קאמר: משום דבעירובי חצירות דרבנן.

גזוזטרא שיש בה ארבעה על ארבעה כו׳ — משמע: דכי אין בה ארבעה על ארבעה — אינו ממלא. אבל גזוזטרא עצמה — הויא רשות היחיד. וכן גזוזטרא דמתניתין. דקתני אין ממלאין הימנה אלא אם כן עשה לה מחיצה עשרה. אבל גזוזטרא גופה — הויא רשות היחיד, ומטלטל בכולה. ותימה: כיון דאין לה מחיצות, אמאי הויא רשות היחיד? והא טרסקל לא הוי רשות היחיד אפילו לרבי יוסי בר יהודה, אלא משום דהדרא מחיצתא, כדאמרינן בפרק ״בכל מערבין״ (לג,ב)! ויש לומר: דבקיעת דגים לא הויא בקיעה, ואמרינן גוד אחיה. אבל בטרסקל — איכא בקיעת גדיים. אי נמי: סתמא פתוח לרשות היחיד, והויא כחור היחיד. ורבינו יצחק האריך בזה בריש ״כל גגות״ גבי מחיצות שאינן ניכרות. ואם תאמר: כי אין בה ארבע אמות על ארבע אמות, לישתרי למלאות לפירוש הקונטרס שפירש בסוף ״כל גגות״ (צד,ב) דאמר פי תקרה בכל ארבע הרוחות! ויש לומר: דהכא איירי דעבידא כי ארזילא באלבסון כעין גגין שלנו, דלא אמרינן פי תקרה יורד, כדאמרינן ב״עושין פסין״ (כה,ב). אי נמי: בגגן שהגזוזטרא אינה שוה ומליאה פגימות כל סביבותיה, דאין פי תקרה. אי נמי: כשאין טפח בעובי הגזוזטרא, דמשמע מפירוש הקונטרס דסוף פרק קמא דסוכה (יח,ב) בשמעתא דאכסדרה שיש לה פצימין — דלא אמר פי תקרה יורד וסותם אלא אם כן יש בעובי התקרה טפח.

אמר

קוֹרָה רחבה אַרְבָּעָה טפחים, הנתונה על רחבה על גבי בור שבין שתי חצירות [ציור א], מַתֶּרֶת בַּמַּיִם – מתירה למלאות מים מהבור, שאנו רואים את חודי עובי הקורה, משני הצדדים כאילו הם יורדים עד קרקעית הבור. ומקשה הגמרא מדברי רבה בר אבוה, לרב יהודה שסבר שאין מחיצה מתרת בבור, אלא אם כן ניכרת המחיצה במים, איך מתרת הקורה, והרי אף אם הקורה תועיל משום מחיצה, הָא קָא אָזֵיל דְּלִי לְאִידָךְ גִּיסָא וּמַיְיתֵי – הרי הולך הדלי תחת הקורה עד לצד השני של הבור, שהוא רשות חבירו, ומביא משם מים, שהרי אין דבר המפסיק במים בין שני חלקי הבור. מתרצת הגמרא: קִים לְהוּ לְרַבָּנַן – בקיאים היו החכמים, וידעו דְּאֵין דְּלִי מְחַלֵּךְ בבור יוֹתֵר מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים, וכיון שהקורה רחבה ארבעה, אין הדלי מגיע לחלק חבירו, ונמצא שהמים חלוקים בבור ואין אחד ממלא מרשות חבירו.

מקשה הגמרא: תַּחַת הקוֹרָה מִיהָא – מכל מקום הָא עֲרִיבִי מַיָּא – הרי המים מעורבים, ואין היכר מחיצה במים שתחלק ביניהם לחלקו, ולרב יהודה אסור למלאות אלא אם כן המחיצה ניכרת במים. מתרצת הגמרא: אֶלָּא, מה שהקורה מתרת במים, הוא מִשּׁוּם דְּקַל הוּא שֶׁהֵקִילוּ חֲכָמִים בַּמַּיִם – קולא מיוחדת היא שלא הקילו כן אלא במים, שאף אם אין המחיצה ניכרת במים, מותר למלאות מים מהבור, וכמו שאמר רב הונא שלבית הלל די להניח את המחיצה אפילו גבוהה הרבה מן המים [ובלבד שתהא בתוך הבור], ונדחו דברי רב יהודה שהצריך שתהא המחיצה שקועה בתוך המים. וכמו שמצינו שהקילו במים שמחיצה תלויה מתרת בהם, כְּדְבָעָא מִינֵּיהּ – כמו ששאל רַבִּי טַבְלָא מֵרַב, מְחִיצָה תְּלוּיָה שאינה מגיעה לקרקע, מַהוּ שֶׁתחשב מחיצה וַתַּתִּיר לטלטל בְּחוּרְבָּה [ציור ב], וְאָמַר לֵיהּ – והשיב לו רב, אֵין מְחִיצָה תְּלוּיָה מַתֶּרֶת אֶלָּא בַּמַּיִם [ציור ג], משום שקַל הוּא שֶׁהֵקִילוּ חֲכָמִים בַּמַּיִם, אבל בחורבה לא.

שנינו במשנה: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא תְּהֵא מְחִיצָה גדולה מן הכותל שביניהם. והיינו שאין צריך לעשות עוד מחיצה בתוך חלל הבור. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי יְהוּדָה שמיקל כל כך במחיצה תלויה, וסובר שהכותל המפריד בין החצירות ועובר מעל שפת הבור מתיר למלאות מהבור, כְּשִׁיטַת רַבִּי יוֹסֵי אֲמָרָהּ להלכה זו, דְּאָמַר רבי יוסי, מְחִיצָה תְּלוּיָה מַתֶּרֶת אֲפִילּוּ בַּיַּבָּשָׁה, ולפיכך גם במים אין צריך מחיצה בתוך הבור שנעשתה בשביל המים. דִּתְנַן (סוכה טז.), הַמְשַׁלְשֵׁל דְּפָנוֹת סוכה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שהחל בעשיית הדפנות למעלה סמוך לסכך, והמשיך וירד כלפי מטה, בְּזְמַן שֶׁגְּבוֹהוֹת המחיצות מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, שהוא השיעור שגדיים יכולים לעבור שם [ציור ד], פְּסוּלָה, שהגדיים מעכבים מלראות את המחיצה כאילו היא יורדת לארץ. ואם הוא אורג מִמַּטָּה לְמַעְלָה, שהחל מהקרקע כלפי מעלה, אִם גְּבוֹהוֹת המחיצות עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּשֵׁרָה, אף שאין הדפנות מגיעות לסכך [ציור ה]. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁאם הוא אורג מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה די במחיצות עֲשָׂרָה טפחים, כָּךְ אם הוא אורג מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, די במחיצות עֲשָׂרָה טפחים, ואף אם אין המחיצות מגיעות לארץ, שמחיצה תלויה מתרת בסוכה.

דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא – מה שאמרנו שרבי יהודה אמר את דבריו בשיטת רבי יוסי, אין זה נכון, כיון שלֹא רַבִּי יְהוּדָה סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה. ומבארת הגמרא: רַבִּי יְהוּדָה לֹא סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, משום שעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה שמחיצה תלויה מתרת, אֶלָּא בְּעֵירוּבֵי חֲצֵירוֹת, כלומר בחצירות שאסור לטלטל ביניהם כיון שלא עירבו, שאין צריך שם מחיצה אלא מִדְּרַבָּנַן, אֲבָל בסוּכָּה שצריך שם מחיצה מִדְּאוֹרַיְיתָא, לֹא אמר רבי יהודה שתועיל מחיצה תלויה. וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה, שעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי שמחיצה תלויה מועלת, אֶלָּא בְּסוּכָּה, דְּאִיסּוּר עֲשֵׂה הוּא – שאין בה אלא איסור עשה, אֲבָל בְּשַׁבָּת דְּאִיסּוּר סְקִילָה הוּא, לֹא אָמַר רבי יוסי שתועיל מחיצה תלויה. אומרת הגמרא: וְאִם תֹּאמַר, מאחר שרבי יוסי לא אמר שמחיצה תלויה מתרת אלא בסוכה, ולא בשבת, אם כן אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה [שתביא הגמרא בסמוך] שֶׁנַּעֲשָׂה בְּצִיפּוֹרִי, שסמכו על מחיצה תלויה בשבת, עַל פִּי מִי נַעֲשָׂה אותו מעשה, והרי רבי יוסי הוא היה ראש של ציפורי, וכל בני העיר נוהגים על פי דבריו, אין זו ראיה, שיש לומר, שאותו מעשה לֹא עַל פִּי רַבִּי יוֹסֵי נעשה, אֶלָּא מעשה זה היה אחר שנפטר רבי יוסי, וְעַל פִּי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרִבִּי יוֹסֵי נַעֲשָׂה מעשה זה. ומביאה הגמרא את המעשה שנעשה בציפורי: דְּכִי אֲתָא שכשבא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל אָמַר, פַּעַם אַחַת שָׁכְחוּ וְלֹא הֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה מן הבית היה מונח לבית הכנסת מִבְּעוֹד יוֹם של ערב שבת, לְמָחָר [–בשבת] פָּרְסוּ סָדִין עַל הָעַמּוּדִים שהיו שם, וְהֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה וְקָרְאוּ בּוֹ, וסדינים אלו לא הגיעו לארץ, אלא היו מחיצות תלויות, וסמכו בני ציפורי על מחיצה תלויה להביא את הספר תורה לבית הכנסת, והיה זה רק איסור דרבנן, שבית הכנסת היה באותה חצר של הבית שהיה בו הספר תורה, אלא שלא עירבו כל בני החצר יחד, והיה אסור לטלטל מהבית לבית הכנסת, וכיון שהיו שם סדינים ליד מחיצות החצר, שיחד עם מחיצות החצר יצרו כעין מבוי קטן ברוחב שאפשר להלך בו מהבית שהיה הספר תורה שם עד בית הכנסת, יכלו להביא את הספר תורה. ושאר הבתים לא אסרו לטלטל בין אותם מחיצות, כיון שלא היו פתוחים לבין אותם מחיצות.

שואלת הגמרא: איך יתכן שפָּרְסוּ סדינים כדי לעשות מחיצות בשבת, וכי לְכַתְּחִילָּה מִי שָׁרֵי – האם מותר לעשות מחיצה מתחילתה בשבת בלא שיהיה שם התחלה של בנין מערב שבת, וְהָא – והרי אף שנחלקו תנאים (שבת קכה:) אם מותר להוסיף תוספת ארעי על אהל בשבת, מכל מקום הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין אֹהֶל עֲרַאי כולו בַּשַּׁבָּת, ועשיית המחיצות הרי היא בכלל עשיית אהל. מתרצת הגמרא: לא היה המעשה שפרסו מתחילה בשבת, אֶלָּא מָצְאוּ סְדִינִין שכבר פְּרוּסִין היו עַל הָעַמּוּדִים, וסמכו עליהם שיחשבו במחיצות על אף שלא הגיעו לארץ אלא תלויות היו, וְהֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה וְקָרְאוּ בּוֹ.

הגמרא מביאה עוד תנא שהיקל הרבה במחיצה תלויה במים: אָמַר רַבָּה, רַבִּי יְהוּדָה וְרִבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אָמְרוּ דָּבָר [–דין אחד] אֶחָד, ששניהם מקילים הרבה בדיני מחיצות במים. ומבארת הגמרא: רַבִּי יְהוּדָה, הָא דַּאֲמָרַן – מצינו שהוא מיקל הרבה במים, במה שאמר במשנה, שאף הכותל שעובר על הבור מתיר למלאות מהבור. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא, גם כן מצינו שהוא מיקל הרבה במים, (דתנן) [דְּתַנְיָא] – ששנינו בברייתא, רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר, גְּוִוזְטְרָא – בליטה בקיר כעין מדף, שבולטת מהבית ועומדת מעל המים, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת אף אם אין בה מחיצות,

---

המעלה והחידוש דחסידות חב"ד בכלל הוא בהלבשת פנימיות התורה בשכל והבנה והשגה (חכמה בינה דעת) . . שכולם יוכלו להבין עם שכלם האנושי, באופן שאלוקות יהיה מונח אצלו ויהיה עניין מוחשי.

משיחת שבת-פרשת וירא, ה'תנש"א

חוֹקֵק בָּהּ באמצעה נקב של אַרְבָּעָה טפחים עַל אַרְבָּעָה טפחים [ציור א], וּמְמַלֵּא מהמים שתחת הגזוזטרא. שכל אמה יש בה ששה טפחים, ובארבע אמות יש עשרים וארבעה טפחים, ונמצא שחוץ מהארבעה טפחים שחקק באמצע, נשארו עשרה טפחים בכל צד, ועשרה טפחים אלו אנו רואים אותם כאילו הם נכפפים למטה ועומדים סביב הנקב, כמו מחיצה תלויה [ציור ב], ושוב אנו אומרים גוד אחית, היינו משוך והורד את המחיצות כלפי מטה, ורואים כאילו מחיצות אלו מגיעות עד המים, ועל ידי כך נחשבים המים שתחת הנקב לרשות היחיד, ומותר להכניס מהם לגזוזטרא. הרי שרבי חנניא בן עקביא מיקל הרבה במים.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרבה, וְדִילְמָא לֹא הֵיא – ושמא אין כל אחד מהם סובר את הדין שאמר השני, אלא עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָתָם – שם, בבור שבין שתי חצרות שמחיצה תלויה מועילה, אֶלָּא דְּאָמַר – שדי בכך שאנו אומרים גּוּד אַחֵית מְחִיצָתָא, אֲבָל כּוּף וְגוּד לֹא – אבל במקום שצריך לומר גם שרואים את מה שסביב הנקב כאילו הוא נכפף ועומד סביב הנקב, וגם אחר כך לומר שרואים כאילו המחיצות מגיעות עד המים, באופן כזה לא אמר רבי יהודה להתיר לסמוך על מחיצה כזו ולמלאות מהמים.

וְעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא הָתָם – שם, בגזוזטרא, אֶלָּא בְּיַמָּה שֶׁל טִבֶּרְיָא, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ אוֹגְנַיִם – שפה גבוהה סביב המים, וַעֲיָירוֹת וְקַרְפֵּיפוֹת [–מקומות חוץ לעיר שמקיפים אותם מחיצה לשמור בהם עצים] מַקִּיפוֹת אוֹתָהּ, ועל ידי כך כולה מוקפת מחיצה, ויש בזה קצת היכר של דבר המתיר, ואף שעדיין היא כרמלית, שהרי היא מקום של יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, מכל מקום כיון שמה שאסרו להכניס מכרמלית לרשות היחיד, הוא כדי שלא יטעו להכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, והיא כיון שיש לה מחיצות, יש קצת היכר שאינה רשות הרבים, לכן הקילו שאף תיקון קל בזה שצריך לומר גם כוף וגם גוד מועיל בה, אֲבָל בִּשְׁאָר מִימוֹת שאינם מוקפים מחיצה, לֹא אמר רבי חנניא בן עקביא שמחיצה שאינה עשויה למים מועלת.

אָמַר אַבַּיֵי, וּלְדִבְרֵי רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא שאומרים גם כוף וגם גוד, אם הָיְתָה הגזוזטרא סְמוּכָה לַכּוֹתֶל בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים, כלומר שהיא מרוחקת מהכותל קצת פחות משלשה טפחים, אין צריך שתהיה ארבע אמות על ארבע אמות, אלא צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא אוֹרְכָהּ שמקביל לכותל אַרְבַּע אַמּוֹת, וְרוֹחְבָהּ די שיהיה אֶחָד עָשָׂר טפחים וּמַשֶּׁהוּ, ויחקוק באמצע אורכה בשפתה סמוך לחלל שבין הגזוזטרא לכותל טפח ומשהו לרוחב הגזוזטרא, וארבעה טפחים באורכה, שיחד עם הפחות משלש טפחים שבין הגזוזטרא לכותל, יהיה הנקב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים [ציור ג], ורואים אנו את הנקב מוקף מחיצות, מחיצה אחת הרי היא כותל הבנין, ושאר המחיצות הן על ידי שרואים את הגזוזטרא כאילו היא נכפפת סביב הנקב, והעשרה טפחים שנשארו ברוחבה הרי הם מחיצה גמורה, ובצדיה שאין כנגד הנקב אלא רוחב טפח ומשהו בגובה עשרה טפחים בכל צד, כיון שהיא עומדת בפחות משלשה טפחים מהכותל, אומרים שם לבוד, וכמו שנסתם במחיצה עד הכותל, ויש שם מחיצה ארבעה טפחים [ציור ד].

ואם הָיְתָה זְקוּפָה, כלומר שהיה שם נסר זקוף כנגד הכותל, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא גּוֹבְהָהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְרוֹחְבָהּ שִׁשָּׁה טְפָחִים וּשְׁנֵי מַשֶּׁהוּיִין, ומעמידה כשגובה הנסר עומד מקביל לגובהו של כותל, ורחבו של נסר מקביל לארכו של כותל, רחוק מן הכותל ארבעה טפחים, והרי לנו שתי מחיצות, מחיצת הכותל, והמחיצה השלימה שכנגד הכותל [ציור ה], ועוד שתי מחיצות שמן הצדדים נעשות על ידי שאנו רואים כאילו נכפף בכל צד טפח ומשהו לצד הכותל, ונמצא שבכל צד ראש הנסר המכופף רחוק מהכותל פחות משלשה טפחים, שהוא לבוד, והרי זה כמו שיש שם מחיצה עד הכותל, ונמצא שיש שם נקב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים מוקף במחיצות עשרה טפחים [ציור ו].

אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אם הָיְתָה הגזוזטרא עוֹמֶדֶת בְּקֶרֶן זָוִית, שיש למים שתי מחיצות גמורות, והיא עומדת זקופה, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא גּוֹבְהָהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְרוֹחְבָהּ רק שְׁנֵי טְפָחִים וּשְׁנֵי מַשֶּׁהוּיִין, ומעמידה שיהיה רחבה מקביל לכותל אחד רחוק ממנו ארבעה טפחים, ועוביה רחוק מהכותל השני פחות משלשה טפחים, שהוא לבוד [ציור ט], ונמצא שיש כאן מחיצה של חמשה טפחים ומשהו, סמוכה לכותל אחד, ורחוקה מהכותל השני ארבעה טפחים, ואנו רואים את הנסר כאילו טפח ומשהו הנותר נכפף לצד הכותל, ומגיע עד פחות משלשה מהכותל, שהוא לבוד, ונמצא שיש כאן חלל של ארבעה על ארבעה, מוקף בארבע מחיצות [ציור י].

שואלת הגמרא: וְאֶלָּא, מאחר ואם יש שם כותל, אמר אביי שדי שתהיה הגזוזטרא רוחב אחד עשר טפחים, הָא דְּתַנְיָא – מה ששנינו בברייתא, רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר, גּוּזּוּטְרָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת חוֹקֵק בָּהּ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וּמְמַלֵּא, אבל בפחות מארבע אמות על ארבע אמות, אי אפשר לחקוק בה ולמלאות, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – היכן מוצא אתה דין זה. משיבה הגמרא: דַּעֲבִידָא כִּי אֲסִיתָא – שצריך לעשות ממנה כעין מכתשת, כלומר שאין שום כותל סמוך לה, שצריך לעשות את הנקב וכל מחיצותיו מהגזוזטרא עצמה [ציור יא].

משנה

המשנה ממשיכה לדון במקומות שיש בהם מים, אם מותר להכניס מים מהם לחצר: אַמַּת הַמַּיִם [–חפירה המוליכה מים מהנהר] שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת בֶּחָצֵר, ונכנסת תחת מחיצות החצר בצד אחד ויוצאת בצד אחר, אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת, שאף שהיא תוך מחיצות החצר, הרי היא כרמלית, ואסור להכניס מכרמלית לרשות היחיד, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים בתוך שפת האמה בַּכְּנִיסָה וּבִיצִיאָה [ציור יב]. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אין צריך לעשות לה מחיצות בתוך שפתה, אלא הַכּוֹתֶל שֶׁעַל גַּבָּהּ [שהוא הכותל המקיף את החצר כולו] תִּידּוֹן מִשּׁוּם מְחִיצָה [ציור יג], ותתיר למלאות ממנה. שמחיצה תלויה מתרת במים אף אם אין ניכר שנעשתה המחיצה בשביל המים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּאַמָּה שֶׁל העיר אֲבֵל, שֶׁהיתה עוברת בין החצרות, וְהָיוּ מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה עַל פִּי זְקֵנִים בַּשַּׁבָּת. אָמְרוּ לוֹ, הטעם שמלאו מאמת המים זו בשבת, לא היה משום שסמכו על הכותל משום מחיצה, אלא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ כַּשִּׁעִיּוּר שבו היא חולקת רשות לעצמה, שרק כאשר יש שיעור של עשרה טפחים גובה ברוחב ארבעה טפחים הרי זו רשות לעצמה, אך בפחות מכך, אין המים חולקים רשות לעצמם להיות כרמלית, אלא הם נחשבים כחלק מהרשות שהם בה, וכיון שאמה זו עוברת בחצר שהיא רשות היחיד, הרי היא חלק מרשות היחיד.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא, שבה מבוארים יותר דברי המשנה: תָּנוּ רַבָּנָן, אמת המים שעוברת בחצר, אם עָשׂוּ לָהּ מחיצה בַּכְּנִיסָה, וְלֹא עָשׂוּ לָהּ מחיצה בִּיצִיאָה, או שעָשׂוּ לָהּ מחיצה בִּיצִיאָה, וְלֹא עָשׂוּ לָהּ מחיצה בַּכְּנִיסָה, אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת, שכיון שהיא מחוברת למים שחוץ לחצר בצד אחד, נעשית כולה כרמלית. אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִיצָה עֲשָׂרָה טְפָחִים בִּיצִיאָה וּבַכְּנִיסָה, שבכך נחשב חלק האמה שבחצר כמו שאינו מחובר עם האמה שחוץ לחצר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אין צריך לעשות לה מחיצות בתוך שפתה, אלא הַכּוֹתֶל שֶׁעַל גַּבָּהּ תִּידּוֹן מִשּׁוּם מְחִיצָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּאַמַּת הַמַּיִם שֶׁהָיְתָה בָּאָה [–מוליכה מים] מֵאֲבֵל לְצִפּוֹרִי, והיתה עוברת בין החצרות, וְהָיוּ מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת עַל פִּי הַזְּקֵנִים. אָמְרוּ לוֹ, וכי מִשָּׁם אתה מביא רְאָיָה לדבריך, הלא שם הטעם שמלאו ממנה בשבת, הוא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲמוּקָה עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרוֹחְבָהּ אַרְבָּעָה

המשך בעמוד עז

רש"י

תוספות

חוקק בה — נקב באמצעיתה, ואפילו אין לה מחיצות סביב הויין לה עשרה טפחים הנשארים סביב הנקב לכל צד, ורואין אותן כאילו היו כפופין למטה כעין מחיצה תלויה על המים. ואמר נמי גוד אחית כאילו יורדות וסותמות עד המים והויין מים שבנגד הנקב רשות היחיד ובציר מהכי לא סגי דאין מחיצה פחות מעשרה גובה ואין מחיצה פחות מארבעה טפחים חלל שבינידהם. כוף — רוחב הנסר שיהא כפוף למטה כמחיצה ואכתי הויא מחיצה תלויה ומבעי לן למימר תו גוד אחית. אלא כימה של טבריא — דהכי אמר לקמן דלאנשי טבריא התיר. אוגנים — שפה גבוה דהויא כמחיצות סביב לה, דאיכא קצת הכירא דהיתר. דהא כרמלית מדרבנן היא, גזרה משום הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. הואיל ויש לה קצת היתר, ואף על גב דאכתי כרמלית היא דהא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה הוא, מיהו בתקנתא פורתא כי הא — סגי. היתה סמוכה — שהיתה כותל העליה על שפת המים, ואותו הנסר נתון על שני זיזין היוצאים מן הכותל, ושפת הנסר פחות משלשה סמוך לכותל — הויא לה האי כותל חדא מן המחיצות, והאויר פחות משלשה שבינה ולכותל מהני לנקב ומוסיף עליו טפח. ומשהו פגם ברוחב הנסר על פני ארבעה לארכה להשלים הנקב לארבעה על ארבעה וצריך להיות בה רוחב עוד עשרה טפחים למימר בהו כוף למחיצה שנייה כנגד הכותל — הרי אחד עשר רוחב ומשהו. וארכה ארבע אמות, להיות עשרה טפחים לשני ראשיה עד הנקב, דנימא כוף. וכשאתה כופף את שני הראשים, אף על פי שהנסר רחב אחד עשר ומשהו — אין מועיל למחיצות חלל הנקב אלא טפח ומשהו מזה וטפח ומשהו מזה, שהרי עשרה טפחים בולטין מן המחיצה האמצעית ולחוץ לצד המים שהרי המחיצה האמצעית כשכפפנו אותה נמצאת עומדת בשפת הפגם, ואין מחיצות הראשין נמשכין ממנה לצד הכותל אלא טפח ומשהו, והוא מצטרף עם פחות משלשה לבוד, והויא מחיצה ארבעה. היתה זקופה — לארכה, צריך שיהא ארכה עשרה ורחבה ששה ושני משהויין וזקופה רחבה כנגד הכותל מופלג ארבעה מן הכותל, וכוף שפת רחב טפח ומשהו לכאן לצד הכותל, והרי שפתה עכשיו בפחות משלשה סמוך לכותל והוא לבוד — הרי מחיצת ארבעה לכאן. ועוד כוף טפח ומשהו בשפת רחבה השני לצד הכותל — הרי טפח ומשהו מחיצה, ופחות משלשה לבוד — הרי מחיצת ארבעה מכאן. ומחיצה השלשה שבנגד הכותל רחבה ארבעה שלימין — הרי חלל ארבעה במחיצותיו. וגובהן עשרה ופותח חלון בכותלו וממלא. היתה עומדת בקרן זוית — ששני כתלים מחיצות למים, ואינה צריכה אלא שתי מחיצות — צריך שיהא גובה ארבה כשהיא זקופה עשרה טפחים ורחבה שני טפחים ושני משהויין, ומעמידה זקופה שפת עוביה כנגד כותל האחד מופלג ממנו פחות משלשה והוא לבוד, נמצאת כאן מחיצה רחבה חמשה ומשהו. וכותל השני מכוון כנגד רחבה מופלג ממנו ארבעה כוף טפח ומשהו היתירין על מדת רחבה, והטה אותם לצד כותל המופלג ארבעה — נמצאת שפת הנסר עומדת בפחות משלשה והוא לבוד, הרי שתי מחיצות של ארבעה. ואלא הא דבעי רבי חנניא — עשרים וארבעה על עשרים וארבעה היכי משכחת לה. דעבידא כאסיתא — שאין כותל סמוך לה, וקבועה על יתידות, וצריך להיות כל חללה וכל מחיצותיה ממנה, ונעשה כעין מדוכה. אסיתא מורטי"ר.

משנה אמת המים — אפילו ברשות היחיד כרמלית היא. עשו לה מחיצה — בתוך אוגניה על פני רוחבה, שיהא ניכר שבשביל המים נעשית. ומחיצת החצר התלויה ועוברת על גבה אינה מועלת לה. ואף על גב דמחיצה תלויה מתרת במים — הני מילי היכא דנראית מחיצה שנעשית בשביל המים, כגון גוזוטרא דמתניתין וכגון מחיצה שבתוך הבור. של אבל — שם העיר, והיתה עוברת בתוך החצירות וממלאין הימנה בחצירות, דמהניא לה מחיצת כותל בחצר תלויה עליה ורבי יהודה לטעמיה, דפליג נמי במתניתין אבור. שלא היתה כשיעור — כרמלית, או בעומק עשרה או ברוחב ארבעה שאין מים נעשין רשות לעצמן בפחות מעומק עשרה ברוחב ארבעה ואם עוברת ברשות הרבים — הויין רשות הרבים, כדתנן ב"הזורק" (שבת ק,ב) הזורק ארבע אמות בים פטור, דכרמלית היא ואם היה רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו — חייב, דרשות הרבים הוא. וכמה הוא רקק מים — פחות מעשרה טפחים. אלמא: מים שאינן עמוקין עשרה אינם רשות לעצמן, וכי הוו נמי בחצר — הוו להו רשות היחיד.

גמרא עשו לה בכניסה ולא עשו לה ביציאה — לא מהני מידי, דהא מחוברת למים שחוץ לחצר ביציאתה, ונעשית הכל כרמלית. אבל כי עשו בכניסה וביציאה — אינה כרמלית דומה כמי שמתחלת בחצר זו. שלא היתה עמוקה עשרה — או לא היתה רחבה ארבעה דלא חשיב פחות מארבעה למיהוי רשותא לנפשיה. בין החלונות — למבוי או לחצר, ובתים מכאן ומכאן על שפתו, וחלונות פתוחין להן למלאות. פחות משלשה — מפרש ואזיל במאי קאמר. במאי עסקינן — האי שיעורא דשלשה וארבעה. אי נימא ברוחב אמת המים — דקאמר תנא קמא שלשה רוחב הויא כרמלית, ואין ממלאין ממנה לרשות היחיד. לימא כתנאי אמרה — דהא רבנן בשלשה רוחב קרו לה כרמלית (ואין ממלאין ממנה ברשות היחיד). אלא באגפיה ולהחליף — דיש באמה שיעור כרמלית, והכא בשיש לה אגפים גבוהים, ומדהני למיהוי הנך אגפים מקום פטור כי לית להו רוחב שלשה ומשלשלין את הדלי ומניחו על אגפים, ומשם מחליפו לאמה וממלאהו וחוזר ומניחו על אגפים. ומשמחליפו לרשות היחיד, דהשתא מהני אגפים להחליף המשאוי מכרמלית לרשות היחיד, ומרשות היחיד לכרמלית. וקאמרי רבנן: דאי אית בהו רוחב שלשה — תו לא הוי מקום פטור אלא רשותא באנפי נפשיה, ולא בטיל להכא ולהכא. והא כי אתא רב דימי גופיה אמר ובלבד שלא יחליפו — דרך מקום פטור. דהא כיון דאמרינן מותר לאלו ולאלו לכתף עליו — מקום פטור חשיב ליה, וקאמר לא יחליפו. התם רשויות דאורייתא — רשות היחיד ורבים איסורא דאורייתא להוציא מזה לזה, אשתכח דמתעבדא איסורא דאורייתא דרך מקום פטור. אבל מכרמלית לרשות היחיד רשויות דרבנן, ומחליפין דרך מקום פטור. ואף על גב דחשיב רב דימי מקום פטור בפחות מארבעה, והכא קאמרי רבנן דשלשה לא הוי מקום פטור — ליכא למימר דהא שמעתא בתרייתא דרב דימי כתנאי אמרה, דאיכא למימר דגבי רשויות דאורייתא דחשיבי — הוי פחות מארבעה הסמוך להו בטל אצלן, אבל לגבי כרמלית — לא בטיל מכי הוי רוחב שלשה.

חוֹקֵק בָּהּ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע וּמְמַלֵּא. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְדִילְמָא לֹא הִיא; עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָתָם - אֶלָּא דְּאָמַר: "גּוֹד אַחֵית מְחִיצָתָא", אֲבָל כּוֹף וְגוֹד - לֹא. וְעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא הָתָם - אֶלָּא בִּימָּה שֶׁל טִבֶּרְיָא, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ אוֹגָנִים, וַעֲיָירוֹת וְקַרְפִּיפוֹת מַקִּיפוֹת אוֹתָהּ, אֲבָל בִּשְׁאָר מִימוֹת - לֹא. אָמַר אַבָּיֵי: וּלְדִבְרֵי רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא, הָיְתָה סְמוּכָה לַכּוֹתֶל בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא אוֹרְכָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת וְרוֹחְבָּהּ אֶחָד עָשָׂר וּמַשֶּׁהוּ. הָיְתָה זְקוּפָה - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא גּוֹבְהָהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְרוֹחְבָּהּ שִׁשָּׁה טְפָחִים וּשְׁנֵי מַשֶּׁהוּיִין. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: הָיְתָה עוֹמֶדֶת בְּקֶרֶן זָוִית - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא גּוֹבְהָהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְרוֹחְבָּהּ שְׁנֵי טְפָחִים וּשְׁנֵי מַשֶּׁהוּיִין. וְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא, רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר: גְּוּזוּטְרָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - חוֹקֵק בָּהּ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע וּמְמַלֵּא, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ? דַּעֲבִידָא כִּי אֲסִיתָא. **משנה** אַמַּת הַמַּיִם שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת בֶּחָצֵר - אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִיצָה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים בַּכְּנִיסָה וּבִיצִיאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כּוֹתֶל שֶׁעַל גַּבָּהּ תִּידוֹן מִשּׁוּם מְחִיצָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּאַמָּה שֶׁל אָבֵל שֶׁהָיוּ מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה עַל פִּי זְקֵנִים בַּשַּׁבָּת. אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ כַּשִּׁעוּר. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: עָשׂוּ לָהּ בַּכְּנִיסָה וְלֹא עָשׂוּ לָהּ בַּיְּצִיאָה, עָשׂוּ לָהּ בַּיְּצִיאָה וְלֹא עָשׂוּ לָהּ בַּכְּנִיסָה - אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת, אלא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִיצָה עֲשָׂרָה טְפָחִים בַּיְּצִיאָה וּבַכְּנִיסָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כּוֹתֶל שֶׁעַל גַּבָּהּ תִּידוֹן מִשּׁוּם מְחִיצָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּאַמַּת הַמַּיִם שֶׁהָיְתָה בָּאָה מֵאָבֵל לְצִפּוֹרִי, וְהָיוּ מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת עַל פִּי הַזְּקֵנִים. אָמְרוּ לוֹ: מִשָּׁם רְאִיָּיה?! מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲמוּקָה עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרוֹחְבָּהּ אַרְבָּעָה. תַּנְיָא אִידָךְ: אַמַּת הַמַּיִם הָעוֹבֶרֶת בֵּין הַחַלּוֹנוֹת, פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה - מִשְּׁלִישֵׁל דְּלִי וּמְמַלֵּא, שְׁלֹשָׁה - אֵין מִשְּׁלִישֵׁל דְּלִי וּמְמַלֵּא. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה - מִשְּׁלִישֵׁל דְּלִי וּמְמַלֵּא. אַרְבָּעָה - אֵין מִשְּׁלִישֵׁל דְּלִי וּמְמַלֵּא. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּאַמַּת הַמַּיִם גּוּפָהּ, וְאֶלָּא הָא דְּכִי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין כַּרְמְלִית פְּחוּתָה מֵאַרְבָּעָה - לֵימָא כְּתַנָּאֵי אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ? אֶלָּא בַּאֲגַפֶּיהָ, וּלְהַחֲלִיף. וְהָא כִּי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - מוּתָּר לְבְנֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד וְלִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים לְכַתֵּף עָלָיו, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ! הָתָם רְשׁוּיוֹת דְּאוֹרַיְיתָא,

אמר רבי יהודה מעשה כו' — אין זה מעשה לסתור, דאמילתיה דלעיל קאי, דלא בעי מחיצה לשם מים.

הכא

הכא

והא

הכא רשויות דרבנן — בריש "חלון" (עירובין עו,ב) סבר רב איפכא, דברשויות דרבנן כי אין ארבעה בכותל שבין שתי חצירות לא יזיז אפילו במלא נימא, דעשו הם חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. ואם תאמר: דלקמן בפרק בתרא (קא,ב) משמע דרב דימי אוסר להחליף אפילו ברשויות דרבנן, גבי הא דתניא וחכמים אומרים אף בזמן שהמנעול למעלה מעשרה מביא מפתח מעל שם ומניחו באיסקופה, ולמחר פותח ונועל בו ומחזירו לאיסקופה או לחלון שעל גבי הפתח. ואם יש בחלון ארבעה על ארבעה — אסור, מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות, פירוש: מאיסקופה כרמלית לחלון שהוא רשות היחיד דרך מנעול שהוא מקום פטור, ואסור להחליף. ומסיק עלה: שמע מינה איתא לדרב דימי. ויש לומר: דרב דימי ודאי קסבר דברייתא דלקמן פליגא אהך דשמעתין, והכי פירושא: איתא לדרב דימי, ועדיפא מדידיה, דאפילו ברשויות דרבנן אוסר להחליף, כזעירי דשמעתין.

ולזעירי קשיא — אף על גב דהברייתא בפרק בתרא אתיא כוותיה, מכל מקום בעי לאוקמי גם ברייתא דהכא כוותיה. מידוו, אומר רבינו יצחק: דזעירי לא אתי כרבי יהודה, דשרי בשבת בסוף "הזורק" (קא,א) בספינה שגבוהה ועמוקה עשרה לטלטל מתוכה לים ומן הים לתוכה דרך למעלה מעשרה שהוא מקום פטור, כדמוכח התם.

גזוזטרא שהיא למעלה מן הים — פירשתי לעיל.

אלא אם כן עשו לה מחיצה כו' — ואם תאמר: דהכא בעינן מחיצה, ובמסכת שבת בפרק "הזורק" (ק,ב) אמר רב הונא: ספינה מוציא ממנה זיז כל שהוא וממלא! ואומר רבינו יצחק: דהתם שהמים עמוקים עשרה, דאמרינן אין ספינה מהלכת בפחות מעשרה, וכרמלית מארעא משחינן והוי מים למעלה מי' מקום פטור. והכא מיירי בשאין המים עמוקים עשרה, דכי אמרינן מארעא משחינן — אכתי מיא כרמלית. אי נמי: אפילו יש כאן עמוק עשרה, גזרו אטו שאר גזוזטרא דאין תחתיה עמוק עשרה, דשם צריך מחיצה למלאות. ולכך לא פליג בשום גזוזטרא. אבל ספינה לעולם מהלכת למעלה מעשרה. אי נמי, אומר רבינו יצחק: דהכא אפילו עמוק איכא למיחש שמא יעלה הים שירטון, אבל ספינה דמהלכת כל שעה — ליכא למיחש להכי.

עושה מחיצה גבוה עשרה — והא דאמר רבה בר רב הונא בפרק "הזורק" (שבת ק,ב): עושה מקום ארבעה וממלא — על ידי מחיצות עשרה קאמר, ולהכי בעי מקום ארבעה, כדפירש בקונטרס לעיל דאין מחיצה לפחות מארבעה, ולא כפירש הקונטרס דהתם.

בין מלמעלה בין מלמטה — מתוך פירוש הקונטרס משמע דלמעלה — היינו למעלה מן הגזוזטרא, ולמטה — למטה מן הגזוזטרא. ולא רצה לפרש הכל תחת הגזוזטרא כלמעלה ולמטה דלעיל גבי בור, משום דנקב עשוי ארבעה על ארבעה ועושה מחיצה סביב הנקב, אפילו למעלה הוי היכר.

מתניתין דלא כחנניה — אף על גב דחנניה לא אמר אלא בימה של טבריא, מתניתין נמי לא מיפליגא ומיירי בכל מימות.

הא רבי יוחנן ברשויות דרבנן — כגון שתי חצירות. **נמי אמר** — דלא יחליפו דרך מקום פטור, דקאמר: אלו מעלין מכאן לכותל ואלו מעלין מכאן, והוא הדין דמורידין. אבל לאחלופי לא, דאמר התם: ואזדא רבי יוחנן לטעמיה ומייתי עלה להא דרב דימי מקום שאין בו ארבעה על ארבעה בטל לאלו ולאלו ובלבד שלא יחליפו. **אויר שתי רשויות שולטת בו** — דביון דלא הוי ארבעה על ארבעה לא הוי רשותא לנפשיה ושולטין שניהם ברוחבו. **ולא יזיז** — בראשא אפילו במלא נימא, וכל שכן שלא יוריד הימנה כלום, ולא יעלה מן החצירות עליו כלום. **אלו מעלין כו'** — דבטיל לגבייהו לקולא. **ואודא רבי יוחנן לטעמיה** — מסקנא דאתקפתא היא. **ההוא** — דאלו מעלין מכאן ואלו מעלין מכאן, דמשמע אבל לאחלופי לא. **זעירי אמרה** — משמיה דרבי יוחנן. אבל לרב דימי אליבא דרבי יוחנן — מותר להחליף. **ולזעירי קשיא הא** — דקתני לעיל: פחות משלשה משלשל דלי וממלא וליבא לאוקמא אלא באגפיה ולהחליף אלמא: ברשויות דרבנן מחליפין דרך מקום פטור. **זעירי מוקי** — פלוגתייהו דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן ברוחב אמת המים גופה. ואמרי רבנן דבשלשה מקריא כרמלית. **ודרב דימי** — דאמר אין כרמלית פחותה מארבעה תנאי היא. **ותיהוי כי חורי כרמלית** — האי אמה, אפילו לית בה שיעור כרמלית — ליתסר משום חורי כרמלית, כי היכי דאמרינן במסכת שבת (ז,ב): חורי רשות הרבים כרשות הרבים דמי. כגון כותל הסמוך לרשות הרבים ויש בו חור, וזרק ארבע אמות ונח שם — חייב דחשיבי ליה הנחה ברשות הרבים — הכי נמי, הואיל ויש בה שיעור כרמלית קודם שתכנס לעיר — השתא נמי תיתסר, דמכרמלית אתיא. **אין תורת חורין לכרמלית** — דלא אחמירו ביה רבנן כולי האי. **בסמוכה** — כגון חור שבכותל הסמוך לקרפף יותר מבית סאתים. **במופלגת** — שאין בה כשיעור אלא למרחק. **רבינא אמר** — האי שיעורא דשלשה וארבעה דרבנן ורבן שמעון בן גמליאל לא בשיעורא דאמה גופה ולא באגפיה, ולהחליף. **אלא דעבד לה ניפקי** — מוצאות. **אפומה** — בבניסה וביציאה, והתחיל המחיצה סמוך לאגפיה בתוך אוגיה מכאן ומכאן, ולא חיברה באמצע שיהו המים נכנסין ויוצאין דרך שם. ואמרי רבנן: דפחות משלשה — אמרינן לבוד, אבל שלשה — לא אמרינן לבוד, ואסור דפירצה היא. **ורבן שמעון לטעמיה** — דאמר בפרק קמא פחות מארבעה לבוד. **משנה אלא אם כן עשו לה** — כל סביבותיו, או סביב הנקב ארבעה על ארבעה החקוק באמצעיתה. דגוד אחית אמר להכשיר, אף על פי שהיא תלויה. אבל כוף וגוד כחנניא בן עקביא — לא אמר. **בין מלמטה** — מחוברת לגזוזטרא מתחתיה. **זו למעלה מזו** — אפילו זו שלא כנגד זו, ובלבד שלא תהא מופלגת מכנגדה במשך הכותל ארבעה, כדאמר בגמרא. **שתיהן אסורות** — למלאות בנקב העליונה עד שיערבו והתחתונה בנקב שלה אין צריך לומר שהיא אסורה דהא מכרמלית לרשות היחיד קא ממלא. **גמרא** חוקק בה כו'. —ואין צריך בה מחיצה אחרת, דאמרינן "כוף וגוד" הואיל ויש עשרה לכל רוח לנקב. **ממלאין מים מגזוזטרא** — שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות. **ומומנין** — פירותיהן בעצה, פסולת קטנית. ואף על פי שלקטו מן השדה בהשכמה והטל עליו אין מכשירין את הפירות כדמפרש לקמיה. **אלונטית** — בגד שמסתפגין בו בשיוצאין מבית המרחץ. **השכים** — קודם היום, להביא פסולת תבואה מן השדה להטמין בו פירות. אם לכך נתכוון להשכים, שרוצה ונוח לו בטל שעליו, והשכים עד שלא ייבש — הרי הוא בכי יותן.

הכא רשויות דרבנן. והא רבי יוחנן ברשויות דרבנן נמי אמר, דתניא: כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה טפחים ורוחב ארבעה - מערבין שנים, ואין מערבין אחד. היו בראשו פירות - אלו עולין מכאן ואוכלין, ואלו עולין מכאן ואוכלין. נפרץ הכותל, עד עשר אמות - מערבין שנים, ואם רצו - מערבין אחד, מפני שהוא כפתח. יותר מכאן - מערבין אחד ואין מערבין שנים. והווינן בה: אין בו ארבעה מאי? אמר רב: אויר שתי רשויות שולטת בו, ולא יזיז בו מלא נימא. ורבי יוחנן אמר: אלו מעלין מכאן ואוכלין, ואלו מעלין מכאן ואוכלין. ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דכי אתא רב דימי, אמר רבי יוחנן: מקום שאין בו ארבעה על ארבעה - מותר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד לכתף עליו, ובלבד שלא יחליפו! והיא זעירי אמרה. ולזעירי קשיא הא! זעירי מוקים לה בבאמת המים גופה. ורב דימי תנאי היא. ותיהוי כי חורי כרמלית! אבני בר אבין ורב חנינא בר אבין דאמרי תרוייהו: אין חורין לכרמלית. רב אשי אמר: אפילו תימא יש חורין לכרמלית - הני מילי בסמוכה, הכא במופלגת. רבינא אמר: כגון דעבד לה ניפקי אפומה. ואזדו רבנן לטעמייהו, ורבי שמעון בן גמליאל לטעמיה.

משנה גזוזטרא שהיא למעלה מן המים - אין ממלאין היימנה בשבת, אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים, בין מלמעלה בין מלמטה. וכן שתי גזוזטראות זו למעלה מזו, עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה - שתיהן אסורות עד שיערבו. **גמרא** מתניתין דלא כחנניא בן עקביא. דתניא, חנניא בן עקביא אומר: גזוזטרא שיש בה ארבע על ארבע אמות - חוקק בה ארבע על ארבע וממלא. אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: לא התיר רבי חנניא בן עקביא אלא בימה של טבריא, הואיל ויש לה אוגנים, ועיירות וקרפיפות מקיפות אותה. אבל בשאר מימות לא. תנו רבנן: שלשה דברים התיר רבי חנניא בן עקביא לאנשי טבריא: ממלאין מים מגזוזטרא בשבת, וטומנין בעצה, ומסתפגין באלונטית. ממלאין מים מגזוזטרא בשבת - הא דאמרן. וטומנין בעצה מאי היא? דתניא: השכים להביא פסולת, אם בשביל שיש עליו טל - הרי הוא בכי יותן, ואם בשביל שלא יבטל ממלאכתו - אינו בכי יותן. וסתם אנשי הני אנשי

מתניתין נמי לא מיפליגא ומיירי בכל מימות.

אבל הָכָא – כאן בברייתא, מדובר שהמקום פטור עומד בין רְשׁוּיוֹת דְּרַבָּנָן, בין רשות היחיד לכרמלית, שאף אם יוציא שלא דרך המקום פטור, אינו עושה אלא איסור דרבנן, שהוא מוציא מכרמלית לרשות היחיד, ולא אסרו חכמים לעשות כן דרך מקום פטור.

מקשה הגמרא: וְהָא – והרי רַבִּי יוֹחָנָן, במקום שהוא עושה הוצאה דרך מקום פטור בִּרְשׁוּיוֹת דְּרַבָּנָן, שההוצאה מרשות אחת לחברתה אינה אסורה אלא מדרבנן, כגון להוציא מחצר לחצר, נַמִּי – גם כן אָמַר שאסור להחליף דרך מקום פטור (דתניא) [דְּתַנְיָא] (לעיל עו:), כּוֹתֶל שֶׁעומד בֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת, והוא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרוֹחַב אַרְבָּעָה טפחים, החצירות שמשני צדיו מְעָרְבִין שְׁנַיִם וְאֵין מְעָרְבִין אֶחָד – עושים עירוב חצירות כל חצר בפני עצמה, ואינם יכולים לערב כולם יחד כחצר אחת. ואם הָיוּ בְּרֹאשׁוֹ [–של הכותל] פֵּרוֹת, אֵלּוּ עוֹלִין מִכָּאן וְאוֹכְלִין, וְאֵלּוּ עוֹלִין מִכָּאן וְאוֹכְלִין. ואם נִפְרַץ הַכּוֹתֶל, אם הפירצה היא עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת, מְעָרְבִין שְׁנַיִם – יכולים לעשות שני עירובין, שכל חצר יכולה לערב לעצמה, וְאִם רָצוּ מְעָרְבִין אֶחָד – יכולים לעשות עירוב אחד, שיהיו שתי החצירות רשות אחת, מִפְּנֵי שֶׁפירצה עד עשר אמות הוּא כְּפֶתַח, אבל יוֹתֵר מִכָּאן – אם הפירצה היא יותר מעשר אמות, אין זה פתח, אלא פירצה, ונמצא שאין מחיצה מפרדת בין החצירות, והרי הם חצר אחת, וּמְעָרְבִין עירוב אֶחָד לשתי החצירות, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם – ואין יכולים לעשות כל חצר עירוב לעצמה. וַהֲוֵינַן בָּהּ – ונשאנו ונתנו בדברי המשנה, ושאלנו, אם אֵין בּוֹ [–בכותל] רוחב אַרְבָּעָה טפחים, מַאי – מה דינו. וְאָמַר רַב, שאינו רשות בפני עצמו, אלא אֲוִיר שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת [היינו שתי החצירות שבשני צדיו] שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, וְלֹא יָזִיז בּוֹ גם את הדברים הנמצאים מעל גביו, אפילו מְלֹא נִימָא – כרוחב השערה, וכל שכן שאסור להוציא ולהכניס ממנו לחצירות. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֵלּוּ מַעֲלִין לכותל מִכָּאן [–מצד זה] וְאוֹכְלִין שם, וְאֵלּוּ מַעֲלִין מִכָּאן וְאוֹכְלִין, שמה שהוא בטל לשתי החצירות, אינו להחמיר אלא להקל. וְאַזְדָּא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ – ואמרנו שדבר זה שאמר רבי יוחנן, לשיטתו אמרו, דְּכִי אֲתָא – שכשבא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, מְקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה שהוא עומד בין רשות הרבים לרשות היחיד [ציור א], מוּתָּר גם לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים, וְגם לִבְנֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד לְכַתֵּף עָלָיו את משאותיהם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ להכניס מרשות הרבים לרשות היחיד דרך שם. וממה שהביאו מדינו של רבי יוחנן שאסור להחליף מרשות היחיד לרשות הרבים דרך מקום פטור סיוע ומקור לדברי רבי יוחנן עצמו לדין זה של כותל שבין שתי חצירות, הרי מוכח מכך שרבי יוחנן אסר להחליף דרך מקום פטור גם במקום שההוצאה שלא דרך המקום פטור אינה אלא מדרבנן.

מתרצת הגמרא: הַהִיא – אותה מימרא של רבי יוחנן לענין כותל שבין שתי חצירות, זְעֵירִי אֲמָרָהּ בשם רבי יוחנן, שהוא סובר שרבי יוחנן אוסר להחליף גם ברשויות דרבנן, אבל רב דימי סובר, ששם מתיר רבי יוחנן גם להחליף מחצר לחצר.

שואלת הגמרא: וְלִזְעֵירִי שאמר שרבי יוחנן אוסר להחליף גם ברשויות דרבנן, קַשְׁיָא הָא – קשה הברייתא שהביאה הגמרא לעיל, לגבי אמת המים העוברת בחצר, שאמרה שבפחות משלשה או ארבעה טפחים מותר לשלשל הדלי ולמלאות מהאמה שהיא כרמלית לרשות היחיד, והוכרחה הגמרא לפרש שהברייתא דנה ברוחב האגפים, ומבואר שברשויות דרבנן מותר להחליף דרך מקום פטור. מתרצת הגמרא: זְעֵירִי מוֹקִים לָהּ – מעמיד את הברייתא, שהיא מדברת בְּרוחב אַמַּת הַמַּיִם גּוּפָהּ – עצמה, שחכמים סוברים שכל שיש בה שלשה טפחים, הרי היא כרמלית, ואסור להכניס ממנה לבית, ורבן שמעון בן גמליאל סובר שרק כשיש בה ארבעה טפחים היא כרמלית, וְאכן לפי זה, ההלכה שאמר רַב דִּימִי בשם רבי יוחנן שאין כרמלית פחותה מארבעה טפחים, תַּנָּאֵי הִיא – מחלוקת תנאים היא, שכן לחכמים אף אם יש בה שלשה טפחים כרמלית היא ואסור למלאות ממנה.

הגמרא מקשה על זעירי שפירש שהברייתא מדברת ברוחב האמה עצמה, ואמרה שאם אינה רחבה כשיעור כרמלית מותר למלאות ממנה. מקשה הגמרא: וְתֵיהֲוֵי – ותחשב אמת המים זו אפילו כשאין בה שיעור כרמלית, כִּי חוֹרֵי כַּרְמְלִית – כחורים הסמוכים לכרמלית, ומחמת כך תחשב אף היא לכרמלית, כמו כותל הסמוך לרשות הרבים, ויש בו חור, שנחשב החור כרשות הרבים, ואף אמה זו, כיון שקודם שנבנסה לעיר היא גדולה ויש בה שיעור כרמלית, אף לאחר שהתמעטה משיעור זה תחשב כרמלית מדין חור. מתרצת הגמרא: אַבָּיֵי כַּר אָבִין וְרַב חֲנִינָא כַּר אָבִין דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ, אֵין דין חוֹרִין לְכַרְמְלִית, שכרמלית אינה אסורה אלא מדרבנן, ולא החמירו חכמים עד כדי כך לאסור גם את החורים הסמוכים לה. תירוץ נוסף: רַב אַשִּׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא – אף אם תאמר שיֵּשׁ דין חוֹרִין לְכַרְמְלִית, הָנֵי מִילֵּי – דברים אלו אינם אלא בְּסִמּוּכָה – כשהכרמלית סמוכה לחור, הָכָא – וכאן מדובר בְּמוּפְלֶגֶת – שהמקום שיש בו שיעור כרמלית הוא רחוק מהמקום שאנו דנים עליו שיחשב כחור.

הגמרא חוזרת לברייתא שנחלקו בה חכמים ורבן שמעון בן גמליאל, ומביאה פירוש נוסף בברייתא: רַבִּינָא אָמַר, מה שנחלקו חכמים ורבן שמעון בן גמליאל בברייתא בשיעור הרוחב אם הוא שלשה או ארבעה, אינו לא האמה עצמה ולא האגפים, אלא כְּגוֹן דְּעָבַד לָהּ נִיפְקֵי אַפּוּמָהּ – מדובר שעשה מוצאות בפי האמה בכניסה וביציאה, כלומר שעשה בתוך האמה מחיצה משני חלקים, וכל חלק סמוך לכותל האמה, והניח בין החלקים רווח שבו יהיו המים עוברים, ואמרו חכמים שאם אותו רווח הוא פחות משלשה, אומרים שם לבוד [ציור ב], והרי זה כמו שיש מחיצה לכל רוחב האמה ומותר למלאות ממנה, אבל אם הרווח הוא יותר משלשה טפחים, שאין אומרים שם לבוד, אסור למלאות ממנה, ורבן שמעון בן גמליאל אומר, שאם הרווח הוא פחות מארבעה טפחים אומרים שם לבוד. וְאָזְדוּ רַבָּנָן לְטַעְמַיְיהוּ וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְטַעְמֵיהּ – והלכו בזה חכמים לשיטתם ורבן שמעון בן גמליאל לשיטתו, שנחלקו בברייתא (לעיל ט.) מהו השיעור שאומרים בו לבוד, שלחכמים אין אומרים לבוד רק באויר פחות משלשה, ולרבן שמעון בן גמליאל אומרים לבוד גם באויר פחות מארבעה.

משנה

גְּזוּזְטְרָא [–בעין דף הבולט מרשות היחיד] שֶׁהִיא עומדת לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, ויש באמצעה נקב ארבעה על ארבעה טפחים, שדרכו ממלאים מהמים, אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת, לפי שהגזוזטרא רשות היחיד היא, והמים כרמלית הם, ואסור להכניס מכרמלית לרשות היחיד, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ סביב כל הגזוזטרא או סביב הנקב, מְחִיצָה שהיא גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, שמחיצה זו מחשיבה את המים שתחת הגזוזטרא רשות היחיד. ומחיצה זו אפשר לעשותה בֵּין מִלְּמַעְלָה מהגזוזטרא, וּבֵין מִלְّמַטָּה – כשהיא מחוברת לגזוזטרא מתחתיה, ורואים את המחיצה כאילו היא יורדת ומגיעה עד המים [ציור ג].

וְכֵן שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת הקרובות זו לזו במשך אורכו של הכותל, שעומדות זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, שגזוזטרא אחת גבוהה יותר, וְעָשׂוּ לָעֶלְיוֹנָה מחיצה סביב הנקב, וְלֹא עָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה, ובני התחתונה רגילים למלאות מים דרך הנקב שבעליונה [ציור ד], שֶׁתֵּיתֵן אֲסוּרוֹת למלאות, התחתונה אסורה כיון שאין מחיצה בנקב שלה, והעליונה אסורה מחמת התחתונה שאף היא משתמשת בנקב שלה, ונמצאת העליונה משמשת שתי רשויות, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ יחד, ואז יהיה מותר למלאות דרך הנקב שבעליונה.

המשך בעמוד פ

אַנְשֵׁי מִבְרְיָא, שבעלי מלאכה הם, כְּמִי שֶׁלֹּא יִבְטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ דָּמֵי – מה שהם מלקטים את הפסולת בבוקר, הוא משום שלא יבטלו ממלאכתם, ולא משום שהם רוצים דווקא בפסולת שיש עליו טל. מבררת הגמרא את הדין השלישי: וּמִסְתַּפְּגִין בַּאֲלוֹנְטִית מַאי הִיא – מה היה צריך להתיר להם. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא, מִסְתַּפֵּג אָדָם בַּאֲלוֹנְטִית בשבת ויום טוב אחר הרחיצה, ואין חוששין שמא יסחט, וּמַנִּיחָהּ בַּחֲלוֹן של המרחץ, וְלֹא יִמְסְרֶנָּה לְאוֹלְיָרִין – לבלנים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֲשׁוּדִין עַל אוֹתוֹ דָּבָר – על סחיטה. וכן לא יביאנה לביתו, שיש לחשוש, שמא בדרך ישכח ויסחט. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף מְבִיאָהּ בְּיָדוֹ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, ואין צריך להניחה בחלון, ואין חוששים שישכח ויסחט. הרי שהיה מקום לומר שאסור להסתפג באלונטית, כדי שלא יסחוט, וזה התיר להם רבי חנניא.

שנינו במשנה שעל ידי מחיצה סביבות הנקב שבגזוזטרא מותר למלאות מן המים. הגמרא דנה אם המחיצה מתירה גם לשפוך מהגזוזטרא למים: אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ – לא נשנה דין זה שמחיצה תלויה מתרת בגזוזטרא, אֶלָּא שיהיה מותר לְמַלְּאוֹת מהמים ולהכניס לגזוזטרא, אֲבָל לִשְׁפּוֹךְ שופכים בנקב מהגזוזטרא למים, אָסוּר, כיון שהמים מוליכים את השופכים מחוץ למחיצות הגזוזטרא, ונמצא שהמים הולכים מכוחו לכרמלית.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ – הקשה רַב שִׁיזְבִי על רבה בר רב הונא, וְכִי מַה בֵּין זֶה לְחצר שהיא פחותה מארבע אמות, שאמרו במשנה בסמוך, שאם יש שם עוּקָּה – גומא שהיא מחזקת סאתיים, מותר לשפוך בה מים בשבת, ושנינו בברייתא, שאף אם נתמלאה הגומא מים קודם שבת, מותר לשפוך בה בשבת, ואף שהמים שהוא שופך עכשיו יוצאים מכוחו לרשות הרבים, ואם כן ודאי אין לאסור אם יוצאים המים מכוחו לכרמלית. מתרצת הגמרא: הָנֵי תְּיֵימֵי – המים שבגומא עשויים להיות כלים, על ידי שיבלעו בארץ, ולכן כשהוא שופך מים בחצר, כוונתו היא שיבלעו המים בחצר ולא יצאו לחוץ, ואף אם יוצאים המים לרשות הרבים, לא נתקיימה מחשבתו בכך, ולא אסרו כוחו בדבר שאינו מתכוין, וְהָנֵי לֹא תְּיֵימֵי – והמים שתחת מחיצות הגזוזטרא, לעולם אינם כלים, ולא יתכן שישארו השופכים שהוא שופך במקומם, וודאי כוונתו היא שיצאו המים מחוץ למחיצות.

הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי רבה בר רב הונא: אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, לֹא תִּימָּא – אל תאמר שמה שהתירה המשנה במחיצה תלויה, לְמַלְּאוֹת הוּא דְּשָׁרֵי – שרק למלאות ולהכניס מהמים לגזוזטרא התירו, אבל לִשְׁפּוֹךְ מהגזוזטרא למים אָסוּר, אֶלָּא לִשְׁפּוֹךְ מהגזוזטרא למים נַמִּי שָׁרֵי – גם כן התירו. אָמַר – ושאל על כך רַב שִׁיזְבִי, פְּשִׁיטָא – הלא פשוט הוא דין זה ולמה הוצרך רבה בר רב הונא להשמיעו, שהרי הָיֵינוּ עוּקָּה – הוא הדין המבואר במשנה, שחצר שיש בה גומא, מותר לשפוך בה שופכים. ותירצה הגמרא: שהוצרך רבה בר רב הונא להשמיענו דין זה, דִּמְהוּ דְּתִימָּא – ששמא תאמר, שאין זה דומה לחצר שיש בה גומא משום דְּהָנֵי תְּיֵימֵי – שהמים שבגומא עתידים להיות כלים, ואין כוונתו שיצאו השופכים לחוץ, וְהָנֵי לֹא תְּיֵימֵי – והמים שתחת הגזוזטרא אינם כלים, וודאי כוונתו שיצאו מחוץ למחיצות, קָא מַשְׁמַע לָן – השמיענו רבה בר רב הונא, שאין הדבר כן, אלא אף בגזוזטרא אין כוונתו שיצאו המים לחוץ.

שנינו במשנה: וְכֵן שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת זוֹ וכו' למעלה מזו, ועשו מחיצה רק לעליונה שתיהן אסורות. הגמרא דנה מתי אוסרת התחתונה על העליונה: אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ שהתחתונה אוסרת על העליונה למלאות, אֶלָּא בִּסְמוּכָה – באופן שהגזוזטרא התחתונה אינה רחוקה מהעליונה יותר מארבעה טפחים במשך אורך הכותל [ציור א], אֲבָל בְּמוּפְלֶגֶת – אם התחתונה רחוקה מהעליונה יותר מארבעה טפחים, הגזוזטרא הָעֶלְיוֹנָה מוּתֶּרֶת למלאות מהנקב, ואין בני התחתונה אוסרים עליה, כיון שאינם יכולים להשתמש בנקב, אלא אם יזרקו את הדלי מרחק של ארבעה טפחים באויר. וְרַב לְמַעְמֵיהּ – ומה שאמר רב, לשיטתו אמר זאת, דְּאָמַר רַב (לעיל פה.), אֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵירוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר, כלומר שאדם שמשתמש ברשות מסוימת רק על ידי שהוא זורק שם דברים במרחק של ארבעה טפחים, אינו אוסר על חבירו שמשתמש שם בלא זריקה. ואף כאן, כיון שבני התחתונה אינם משתמשים שם אלא על ידי זריקת הדלי למרחק של ארבעה טפחים, ובני העליונה משתמשים שם בלא הרחקה, אין בני התחתונה אוסרים עליהם.

הגמרא מביאה מימרא של אמוראים, ומקשה עליהם ממשנתנו, ומתוך כך מתבאר הדין האמור במשנה: אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי חִיָּיא, וְרַב יוֹסֵף אָמַר דבר זה בשם רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, אדם שיש בצד ביתו חורבה ששייכת לאדם אחר, שאינו משתמש בה, והוא רגיל להשתמש בה בימי החול, לענין שבת יֵשׁ גָּזֵל בַּשַּׁבָּת וְחוּרְבָּה מַחֲזִיר לַבְּעָלִים. הגמרא מבארת מימרא זו ושואלת: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – דבר זה מצד עצמו קשה הוא, שמבינה הגמרא, ש'יש גזל בשבת', היינו שמותר לגזול בשבת רשות ולהשתמש בה, שאף רשות שהוא משתמש בה שלא כדין, כיון שהוא משתמש בה, קנה אותה בגזילתו והרי היא כרשותו, ומותר לו להכניס משם לביתו. ומשום כך מקשה, אָמְרַת יֵשׁ גָּזֵל בַּשַּׁבָּת, אַלְמָא קָנְיָא – הרי שהמשתמש בשבת ברשות שלא כדין, קנה אותה ונחשבת כרשותו, ואמרת גם 'וְחוּרְבָּה מַחֲזִיר לַבְּעָלִים', שמשמע שעל כרחו מחזיר הוא את החורבה לבעליה, שלענין שבת אינה נחשבת כרשותו, אלא ברשות בעליה, אַלְמָא – הרי שלא קָנְיָא. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך הוא פירוש המימרא, יֵשׁ דִּין גָּזֵל בַּשַּׁבָּת, כלומר שדין השבת גזילה נוהג ברשויות שבת, כֵּיצַד, דְּחוּרְבָּה על כרחו הוא מַחֲזִיר אותה לַבְּעָלִים, שאסור לו להשתמש שם בשבת.

אָמַר רַבָּה, וּמוֹתְכִינַן אַשְׁמַעְתִּין – ויש לי להקשות על דברי, ממשנתנו, ששנינו בה, וְכֵן שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וכו', שאם עשו מחיצה רק לעליונה שתיהן אסורות, שאף בני העליונה אסורים למלאות, משום שבני התחתונה אוסרים עליהם, וְאִי אָמְרַת יֵשׁ דִּין גָּזֵל בַּשַּׁבָּת, וכל שמשתמש ברשות אחרת בלא רשות, אינו אוסר, אַמַּאי – מדוע שתיהן אֲסוּרוֹת, והרי בני התחתונה משתמשים שם שלא כדין, והיה להם לבני העליונה להיות מותרים בה. וממה שלא שנינו כך, מוכח שלא כדברי אלא שאין גזל בשבת, וכיון שרגילים בני התחתונה להשתמש בעליונה, אוסרים עליה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כאן במשנה במה מדובר, כְּגוֹן שֶׁעָשׂוּ את המְחִיצָה בגזוזטרא העליונה בְּשׁוּתָּפוּת, שבני התחתונה משתמשים שם מהדין.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי – אם אכן עשו את המחיצה בשותפות, מדוע אמרו במשנה שרק כשעשו לעליונה ולא עשו לתחתונה שתיהן אסורות, הרי כִּי עָשׂוּ – כשעשו לַתַּחְתּוֹנָה נַמִּי – גם כן, כיון שהם שותפים במחיצה אוסרים הם זה על זה. מתרצת הגמרא: כֵּיוָן דְּעָשׂוּ מחיצה לַתַּחְתּוֹנָה, גַּלּוּי גַּלֵּי דַּעְתָּהּ – גילו בזה בני התחתונה את דעתם, דַּאֲנָא בַּהֲדָךְ לֹא נִיחָא לִי – שאין נוח להם להשתמש יחד עם העליונה בשבת, וסילקו עצמם ממחיצת העליונה, שהרי לא עשו את המחיצה אלא כדי להתיר למלאות בשבת, ואם באו להתיר למלאות בשבת, ודאי התכוונו להסתלק מהעליונה.

משנה

המשנה דנה מתי מותר לשפוך מים לחצר, אף אם יוצאים המים לרשות הרבים: חָצֵר שֶׁהִיא פְּחוּתָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת על ארבע אמות, אֵין שׁוֹפְכִין בְּתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת, שכיון שהמים מקלקלים את החצר, שהם עושים את עפר החצר לטיט, השופכם שם רוצה שיצאו לרשות הרבים, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ עוּקָּה – גומא שהיא מַחֲזֶקֶת סָאתַיִם, מִן הַנֶּקֶב וּלְמַטָּה [–שהחלל שלה מחזיק סאתיים]. וגומא זו יכול לעשותה בֵּין מִבַּחוּץ – ברשות הרבים סמוך לחצר, וּבֵין מִבִּפְנִים – בתוך החצר [ציור ג], אֶלָּא שֶׁכשהוא עושה אותה מִבַּחוּץ, צָרִיךְ לִקְמוֹר – לכסות את הגומא, כדי שתהיה מקום פטור, ויפלו

המשך בעמוד קפח

רש"י

אנשי מבריא — בעלי מלאכה היו. **מסתפג אדם** — ביום טוב. ובשבת אם רחץ בצונן מסתפג באלונטית, ואין חוששין שמא יסחוט. **לאוליירין** — בלנין. **על אותו דבר** — סחיטה. **אף מביאה בידו** — ואין חוששין שמא ישכח ויסחוט. **לא שנו** — שמחיצה תלויה מתרת בגזוטרא לרבנן, אלא למלאות. **אבל לשפוך** — שופכין בנקב למים — אסור, מפני שהנהר מוליך השופכין חוץ למחיצת הגזוטרא. **מה כין זה לעוקה** — דתנן במתניתין חצר שפחותה מארבע אמות — אין שופכין לתוכה מים בשבת אלא אם כן עשו לה עוקה, גומא, מחזקת סאתים. ותני עלה: אף על פי שנתמלאה העוקה מבעוד יום — שופכין לה מים בשבת, ואף על פי שהמים יוצאין הימנה לרשות הרבים. **התם תיימי מיא** — המים עשויין לכלות ולהבלע בקרקע, הלכך, כי שפיך — אדעתא דליבלעו בדוכתייהו קא שפיך, ואי נפקי לבר — לאו מחשבתו להכי הוא, ולא נתקיימה מחשבתו ושרי. דאפילו איכוון — איסור ממש ליכא, דהא ברשות היחיד שפיך. אבל הכא — מידע ידיע דודאי נפקי ולא תיימי. **אפילו לשפוך נמי שרי** — דאיהו לא איכפת ליה דליפקו לבראי. אבל חצר הפחותה מארבע אמות — ניחא ליה דליפוק לבר שלא יכלבלך את חצרו, הלכך, בעי עוקה, דבעוקה ניחא ליה דליבלעו. **בסמוכה** — שאינה רחוקה מתחתונה במשך הכותל ארבעה טפחים. ואני שמעתי: שאינה גבוהה ממנה עשרה. ולא מצינו לשון הפלגה בהתלמוד בגובה אלא במשך, כדתנן במתניתין באנשי חצר ומרפסת. ועוד: לרב, מה לי גבוהה או נמוכה? הא איהו דאמר (לעיל פג,ב): לזה בשלשול ולזה בזריקה — שניהם אסורין! ועוד, מהא מתניתא מותבינן תיובתא לשמואל בפירקין לעיל [פד,ב] ואי רב גופיה כדקיימן בגו עשרה דהדדי אוקמה, היכי מותיב להז? ואביי דתרצה כגון דקיימן בגו עשרה דהדדי — מאי חדושיה. **עליונה מותרת** — כדאמרינן דאין תשמיש לתחתונה בעליונה אלא דרך אויר זריקת משך ארבעה טפחים, ורב לטעמיה, דאמר: אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר. **יש גזל בשבת וחורבה מחזיר לבעלים** — השתא סלקא דעתך דהכי קאמר: מותר לגזול בשבת רשויות, ולהשתמש בה בחורבתו של חבירו הסמוכה לו, כי היכי דרגיל בה בחול. הואיל וסתם חורבה אין הבעלים משתמשין בה כל כך, קני לה האי בגזלתו כשאר גזלנים, ונעשית רשותו. וחורבה מחזיר לבעלים משמע על כרחו איסור שבת מחזירה לבעלים, וצריך להחזירה ואין קנויה לו, אלמא: אסור להשתמש בה. **יש דין גזל** — דין השבת גזלה נוהג ברשות של שבת דחורבה מחזיר הגזילה לבעלים, ואסור להשתמש בה. **אמאי אוסרת** — הא רשותא דעליונה היא, ותחתונה זו שלא כדין משתמשת בה בחול. ואפילו הכי, כיון דרגילה בה — אסרה עלה. **שעשו** — אותה מחיצה של עליונה בשותפות. **אי הכי כי עשו** — בני תחתונה לתחתונה, אם יש להם שותפות בעליונה — נמי אסרי עלה. **גלויי גליא דעתה** — תחתונה לעליונה דסלקה נפשה בשבת מינה, דהא מחיצה זו אינה נעשית אלא להיתר שבת.

משנה **אין שופכין לתוכה מים כו'** — מפרש לה בגמרא. **עוקה** — גומא. **סאתים** — בגמרא מפרש טעמא דשעורא. **מן הנקב ולמטה**— שמחזיק סאתים החלל שלה. **בין מבפנים** — בין שעשה לעוקה בתוך החצר, בין שעשאה ברשות הרבים סמוך לחצר. **אלא שמבחוץ צריך לקמור** — לכסות פיה בנסרים שיפלו המים מידיו לתוך מקום פטור. **ביב** — חריץ העשוי לקלח שופכין שבחצר לרשות הרבים. **שהוא קמור במשך ארבע אמות ברשות הרבים** — קים לן בארבע אמות יש שיעור ליבלע בהם סאתים מים שאדם עשוי להסתפק בכל יום. **שופכין לתוכו** — דתיימי מיא. ואי נמי לא תיימי, דיש בו מים מבעל ידי, כיון דרוב ימות השנה עשוין ליבלע — הכי נמי כי נפקי לבראי לאו להכי איכוון, וכיון דלא נתקיימה מחשבתו — שרי דאפילו מתכוין לאו איסורא דאורייתא איכא הכא, דהא לאו ברשות הרבים זריק להו איהו גופיה, אלא מאיליהן יוצאין הלכך, כי לא מיכוין שרי לכתחילה. **לא ישפוך על פי הביב** — כלומר: בתוך החריץ. ואף על פי שיש אורך מכאן עד יציאתו מאה אמה, ויכולין ליבלע, כיון דבגופיה קא שפיך — מקלחי להדיא ובכח לרשות הרבים, והרואה אומר ששופכן סמוך ליציאתו, ובעי דליפקו. כדאמר בגמרא: גזרה שמא יאמרו צנורו של פלוני מקלח מים בשבת. **דיוטאות** — עליות. וחצר פחותה מארבע אמות לפניהם, ששופכין בה מימיהם. **מקצתם** — בני האחת עשו עוקה בחצר, ובני האחת לא עשו.

גמרא **מאי טעמא** — אחצר פחותה מארבע אמות קאי, דמשמע: הא ארבע אמות — שרי. **אדם רוצה לזלפן** — שראויה היא לזלף, להרביץ עפרה, שלא יעלה אבקה. דבימות החמה מוקמינן לה למתניתין לקמן בברייתא, וכיון דרוצה לזלפן — אי נמי שפיך להו ונפקי, לא מתקיימא מחשבתו.

פחות

תוספות

הני תיימי והני לא תיימי — תימה לרבינו יצחק: דבמסכת שבת בפרק "הזורק" (ק,ב) אמרינן דשופכין דספינה שדי להו אדופני דספינה, משום דכתו בכרמלית לא גזרו. ואף על גב דנפלו מיד לכרמלית. ומהאי טעמא נמי לישתרי הכא! ואפילו לישנא בתרא לא שריא לשפוך אלא משום שאינו חושש שיצאו לכרמלית, כדפירוש בקונטרס. ויש לומר: דבגזוטרא, פעמים כששופכין ממנה המים הולך מיד עד מקום שרשות הרבים מהלכת ברקק מים, והוי כתו ברשות הרבים, ולא פלוג בכל גזוזטראות. אבל ספינה לא שכיחא לגמרי שתהלך סמוך לרקק.

ביב שהוא קמור ארבע אמות ברשות הרבים — פירש בקונטרס: בארבע אמות קים ליה שיש שיעור ליבלע סאתים מים שעשוי להסתפק בכל יום. והיינו טעמא דקאמר בגמרא גבי חצר ארבע אמות תיימי. ולפירושו נראה דאיירי בביב שיש לו ארבע על ארבע, דפחות מכאן לא תיימי, כמו גבי חצר, כדפירש רש"י בגמרא, דאיזו שיעור ניתן לרחבו? ולרבינו שמואל נראה טעמא דקמירת ביב — משום חשדא, וכיון דקמור הוא ארבע אמות ברשות הרבים, הרואה מים יוצאין מן הביב — אינו סבור שיוצאין מן החצר, כיון שרחוק מן החצר ארבע אמות. ובגמרא משמע כפירוש הקונטרס, דמדמה ארבע אמות דביב לארבע אמות דחצר, דקאמר כולה כרבי אליעזר בן יעקב כו'. ולפירוש רבינו שמואל: סילון שקמור ארבע אמות ברשות הרבים שופכין לו מים בשבת, דקיימא לן: משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. אבל לפירוש הקונטרס, דהטעם משום דמיבלעי — אסור, דבשל עץ לא מיבלעי. ומיהו, אומר רבינו יצחק: דאפילו עשוי כעין רצפה של אבנים — מיבלעי, ושרי.

תנא

אַנְשֵׁי טַבְרִיָּא כְּמִי שֶׁלֹּא יִבָּטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ דָּמֵי. וּמִסְתַּפְּגִין בַּאֲלוּנְטִית מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: מִסְתַּפֵּג אָדָם בַּאֲלוּנְטִית וּמַנִּיחָהּ בַּחַלּוֹן, וְלֹא יִמְסְרֶנָּהּ לְאוֹלַיְירִין, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדִין עַל אוֹתוֹ דָּבָר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף מְבִיאָה בְּיָדוֹ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְמַלְאוֹת, אֲבָל לִשְׁפּוֹךְ - אָסוּר. מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁיזְבִי: וְכִי מַה בֵּין זֶה לְעוּקָה? הָנֵי תְּיִימִי, וְהָנֵי לָא תְּיִימִי. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: לָא תֵּימָא לְמַלְאוֹת הוּא דְּשָׁרֵי, לִשְׁפּוֹךְ אָסוּר, אֶלָּא, לִשְׁפּוֹךְ נַמִּי שָׁרֵי. אָמַר רַב שֵׁיזְבִי: פְּשִׁיטָא! הַיְינוּ עוּקָה! מַהוּ דְּתֵימָא: הָנֵי תְּיִימִי, וְהָנֵי לָא תְּיִימִי, קָא מַשְׁמַע לָן. "וְכֵן שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת זוֹ וכו'". אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּסִמּוּכָה, אֲבָל בְּמוּפְלֶגֶת - עֲלִיּוֹנָה מוּתֶּרֶת. וְרַב לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַב: אֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵירוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר. אָמַר רַבָּה, אָמַר רַבִּי חִיָּא וְרַב יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: יֵשׁ גָּזֵל בַּשַּׁבָּת, וְחוּרְבָּה מַחֲזִיר לַבְּעָלִים. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא! אָמְרַתְּ "יֵשׁ גָּזֵל בַּשַּׁבָּת" אַלְמָא קָנְיָא. וְחוּרְבָּה מַחֲזִיר לַבְּעָלִים אַלְמָא: לָא קָנְיָא! הָכִי קָאָמַר: יֵשׁ דִּין גָּזֵל בַּשַּׁבָּת. כֵּיצַד - דְּחוּרְבָּה מַחֲזִיר לַבְּעָלִים. אָמַר רַבָּה: וּמוֹתְבִינַן אַשְׁמַעְתִּין: וְכֵן שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וכו'. וְאִי אָמְרַתְּ יֵשׁ דִּין גָּזֵל בַּשַּׁבָּת, אַמַּאי אֲסוּרוֹת? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁעָשׂוּ מְחִיצָה בְּשׁוּתָּפוּת. אִי הָכִי, כִּי עָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה נַמִּי! כֵּיוָן דְּעָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה - גִּלּוּי גַּלֵּי דַּעְתָּהּ דַּאֲנָא בַּהֲדָךְ לָא נִיחָא לִי. **מִשְׁנָה** חָצֵר שֶׁהִיא פְּחוּתָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, אֵין שׁוֹפְכִין בְּתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ עוּקָה מַחֲזֶקֶת סָאתַיִם מִן הַנֶּקֶב וּלְמַטָּה. בֵּין מִבַּחוּץ בֵּין מִבִּפְנִים, אֶלָּא שֶׁמִּבַּחוּץ צָרִיךְ לִקְמוֹר, מִבִּפְנִים אֵין צָרִיךְ לִקְמוֹר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בִּיב שֶׁהוּא קָמוּר אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - שׁוֹפְכִים לְתוֹכוֹ מַיִם בַּשַּׁבָּת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֲפִילּוּ גַּג אוֹ חָצֵר מֵאָה אַמָּה לֹא יִשְׁפּוֹךְ עַל פִּי הַבִּיב, אֲבָל שׁוֹפֵךְ הוּא לַגַּג וְהַמַּיִם יוֹרְדִין לַבִּיב. הֶחָצֵר וְהָאַכְסַדְרָה מִצְטָרְפִין לְאַרְבַּע אַמּוֹת. וְכֵן שְׁתֵּי דִּיוֹטָאוֹת זוֹ בְּנֶגֶד זוֹ, מִקְצָתָן עָשׂוּ עוּקָה, וּמִקְצָתָן לֹא עָשׂוּ עוּקָה, אֶת שֶׁעָשׂוּ עוּקָה - מוּתָּרִין, אֶת שֶׁלֹּא עָשׂוּ עוּקָה - אֲסוּרִין. **גְּמָרָא** מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבָּה: מִפְּנֵי שֶׁאָדָם עָשׂוּי לְהִסְתַּפֵּק סָאתַיִם מַיִם בְּכָל יוֹם, בְּאַרְבַּע אַמּוֹת - אָדָם רוֹצֶה לְזַלְּפָן,

פחות

פחות מארבע — אינו ראוי לזלף ושופכן. וכי נפקי, מקיימא מחשבתו. וגזור רבנן עליה דילמא אתי למישרי זריקה בהדיא לרשות הרבים. **תיימי** — מיא בארבע אמות ראוין ליבלע סאתים. הלכך, אי נמי נפקי לבר — לא מקיימא מחשבתו. **דאריך וקטין** — כגון שישנה שמונה אמות על שתים, דאיכא קרקע כשיעור ארבע מרובעות, ויש מקום להבלע סאתים, אבל לזלף אינה ראויה. (לרב) אסור לשפוך בלא עוקה, לרבי זירא לא בעי עוקה. ובין למר ובין למר, ארבע אמות דמתניתין באורך וברוחב משמע. דאי לא יהיב שיעורא נמי לפותיא — אין כאן שיעור מפורש כלום. ומשמע אפילו רחבה משהו, וליכא לאוקומי בה טעמא. **תנן החצר ואכסדרה מצטרפין לארבע אמות** — לפוטרה מן העוקה. קא סלקא דעתך באכסדרה העומדת חוץ לחצר כנגד אחד מן המקצועות, ומצטרפת להשלים השיעור. אלמא: טעמא כדי שיהא שם שיעור לבליעת המים הוא, דהא הכא לאו ארבע מרובעות נינהו דליתחזו לזלף. **באכסדרה מהלכת על פני כל החצר** — כגון חצר ארבע על שתים, ואכסדרה מהלכת על פני כולה להשלים ארבע על ארבע. **ארבע אמות על ארבע אמות**— גרס בברייתא, אלמא: מרובעות בעינן. **הא מני רבנן היא** — דלא שרו ליה משום שיעור מקום בליעת המים כדתנן במתניתין אפילו ביב מאה אמה לא ישפוך לתוכו, אלא על הגג או על החצר. אלמא: טעמא דידהו משום זילוף הוא. וגבי ביב מגלי דעתיה דקא שפיך דלאו בר זילוף הוא. ורישא דמתניתין רבי אליעזר בן יעקב היא, דאמר: טעמא משום שיעור מקום לבליעה, כדתנן: ביב שהוא קמור ארבע אמות. **ומאי דוחקיה דרבי זירא** — לפרושי מתניתין משום דתיימי מיא, ושרי ליה באריך וקטין, ומיבעי ליה לאוקומי כרבי אליעזר. לוקמה דבעיא ארבע אמות מרובעות, ומשום זילוף, וכרבנן. **שהיא פחותה** — משמע שחסר שיעורה. הא יש בה שיעור ארבע אמות על ארבע אמות — לא שנא בריבוע, ולא שנא באריך וקטין — שרי. **ליתני חצר שאינה ארבע על ארבע אמות** — דמשמע שאינה עשויה בריבוע זה — ואפילו יש בה כשיעור. **מתניתין** — דקתני לרבנן: אבל שופך הוא על הגג והן יורדין לביב, כלומר: לצנור החקוק בו. **דלא כחנניא** — דלדידיה, בחצר שרי בגג אסור. גגין שלהן לא היו משופעין, אלא חלקין כעין עליות שלנו, וטחין אותו בטיח מעזיבה וחוקקין צנורות לקלח גשמים, ושופכין השופכין שם. **כמה דברים אמורים** — דצריך עוקה. **שיבלעו במקומן** — ולא איכפת ליה דליפקו, דבלאו הכי חצרו מטונפת ועומדת מפני הגשמים. **אטר ליה אביי והרי שופכין** — הנשפכין לו לביב ארוך מאה אמה, שיש בו שיעור להיבלע בו. וקא אמרו רבנן במתניתין: לא ישפוך. להנך דביב קרי שופכין סתמא, ולהנך דחצר קרי מים, לפי שפעמים הוא מזלפן. **התם** — בימות הגשמים למאי ניחוש? אי משום דניחא ליה דניפקו משום קלקול חצרו. **הא מקלקלא וקיימא** — בגשמים. **אי משום שלא יאמרו** — ואתי למעבד בימות החמה, אי נמי אתי למימר שרי לזרוק בהדיא לרשות הרבים, דמה לי בצנור ומה לי ברשות הרבים ממש האי נמי להכי מתכוון — להא ליכא למיחש, דסתם צנורות בימות הגשמים מקלחין הן, ואמרו מי גשמים נינהו. אבל גבי ביב בימות החמה, אף על גב דיש בו שיעור, ואדם רוצה שיבלעו במקומן — איכא למיחש שמא יאמרו. **מחזיק סאה** — עוקה, נותנין לו רשות להסתפק ולשפוך סאה. והאי דקאמרי לעיל: שופך ושונה ואינו נמנע — סבירא ליה לרב נחמן בעוקה קטנה, ושיעור מדתה קאמר תנא דברייתא דשרי. **התם למאי ניחוש לה** — אי נמי אתי למיתב סאתים — לא איכפת לן, דהא הוא גופיה לא יליף מינה חורבה, למימר כי היכי דשרי ליה לשפוך בעוקה זו כדי לצאת לחוץ, הכי נמי שרי למשדינהו לבראי — דהא לא מקיימא מחשבתו, ולא ניחא ליה דליפקו מיא, דהא חצרו מקלקלא וקיימא. **ואי משום שמא יאמרו** — הרואים, הרי צנורו של פלוני כו' וסבורין שהוא מתכוון לכך. **סתם צנורות כו'** — ומיהו, לכתחלה לא שרינן ליה טפי משיעורא. **אמר אביי הלכך** — כיון דליכא למיחש למידי. **אפילו כור וכוריים** — קא שרי תנא דברייתא. **ואפילו עירבו** — שתי העליות, דליכא למיחש אי שרי להו להני על ידי עוקא דהנך, אתי לאפוקי מאני מן הבתים ולהורידן לחצר בהדיא עד שפת העוקה ברגליהם, וקא מטלטל בחצר דלא מיערב — אפילו הכי אסור. **משום נפישא דמיא** — דיש כאן ארבע סאים לשני בתים. **גיסטרא** — כלי חרס שנסדק, ונתנו שם חציו לקבל המים. להכי נקט גיסטרא, דלא חזיא לתשמישא אחרינא. **בריכה** — חריץ רחב, כעין ביבר שעושין לדגים. **עריבה** — ספינה קטנה.

תנא במה דברים אמורים — פירש הקונטרס: במה דברים אמורים — דצריך עוקה. ולפירושו צריך לומר דלרב נחמן דבסמוך הכי פירושו: במה דברים אמורים שצריך עוקה — של סאתים, אבל בימות הגשמים אין צריך עוקה של סאתים אבל עוקה של סאה — צריך. ודוקא כדי מדתה שופך ושונה בה. וכן פירש בקונטרס בסמוך. והא דלא מייתי התלמוד הך ברייתא לעיל אמתניתין דעוקה — משום דבעי לאקשויי עלה ממתניתין דביב. ורבינו תם מפרש דאמתניתין לא ישפוך על הביב קיימא ברייתא, והא דקאמר והרי שופכין — כלומר: והרי ביב. וגרסינן: "אלא למאי ניחוש לה", ולא כמו שכתוב בספרים "אלא התם". **מחזיק** סאתים נותן לתוכו סאתים — לאו דוקא סאתים, אלא אפילו כוריים. דאי לאו הכי — אין חילוק בין סאתים לסאה. לא

1 פָּחוֹת מֵאַרְבַּע - שׁוֹפְכָן. אִי דְּעָבֵיד עוּקָּה - שָׁרֵי, אִי לָא
2 - אָסוּר. רַבִּי זֵירָא אָמַר: אַרְבַּע אַמּוֹת - תְּיִימִי, פָּחוֹת
3 מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - לָא תְּיִימִי. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר אַבָּיֵי:
4 אָרִיךְ וְקַטִּין אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. תְּנַן: חָצֵר וְאַכְסַדְּרָה
5 מִצְטָרְפִין לְאַרְבַּע אַמּוֹת. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי זֵירָא - נִיחָא,
6 אֶלָּא לְרַבָּה קַשְׁיָא! תַּרְגְּמָא רַבִּי זֵירָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּה:
7 בְּאַכְסַדְּרָה מְהַלֶּכֶת עַל פְּנֵי כָּל הֶחָצֵר כּוּלָּה. תָּא שְׁמַע:
8 חָצֵר שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵין
9 שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת. בִּשְׁלָמָא לְרַבָּה - נִיחָא,
10 אֶלָּא לְרַבִּי זֵירָא קַשְׁיָא! אָמַר לָךְ רַבִּי זֵירָא: הָא מַנִּי -
11 רַבָּנַן הִיא, וּמַתְנִיתִין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא. וּמַאי
12 דּוּחֲקֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא לְאוֹקְמָהּ לְמַתְנִיתִין כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן
13 יַעֲקֹב? אָמַר רָבָא: מַתְנִיתִין קְשִׁיתֵיהּ; מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי
14 "חָצֵר שֶׁהִיא פְּחוּתָה" לִיתְנֵי "חָצֵר שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע
15 אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת"! אֶלָּא לָאו - שֶׁמַּע מִינָּהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא, שֶׁמַּע מִינָּהּ. וְהָא
16 מִדְּסֵיפָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, רֵישָׁא לָאו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב! כּוּלָּהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב
17 הִיא, וְחִסּוֹרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: חָצֵר שֶׁהִיא פְּחוּתָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - אֵין שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם
18 בַּשַּׁבָּת, הָא אַרְבַּע אַמּוֹת - שׁוֹפְכִין, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בִּיב הַקָּמוּר אַרְבַּע אַמּוֹת
19 בְּרֹשׁוּת הָרַבִּים שׁוֹפְכִין לְתוֹכוֹ מַיִם בַּשַּׁבָּת. "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בִּיב הַקָּמוּר". מַתְנִיתִין
20 דְּלָא כַּחֲנַנְיָא. דְּתַנְיָא, חֲנַנְיָא אוֹמֵר: אֲפִילּוּ גַּג מֵאָה אַמָּה - לֹא יִשְׁפּוֹךְ, לְפִי שֶׁאֵין הַגַּג עָשׂוּי
21 לִבְלוֹעַ אֶלָּא לְקַלֵּחַ, תָּנָא: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בִּימוֹת הַחַמָּה, אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - שׁוֹפֵךְ
22 וְשׁוֹנֶה וְאֵינוֹ נִמְנָע. מַאי טַעְמָא? אָמַר רָבָא: אָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּבָּלְעוּ מַיִם בִּמְקוֹמָן. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי:
23 וַהֲרֵי שׁוֹפְכִין, דְּאָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּבָּלְעוּ, וְקָתָנֵי "לֹא יִשְׁפּוֹךְ"! אָמַר לֵיהּ: הָתָם לְמַאי נַיְחוּשׁ לַהּ? אִי
24 מִשּׁוּם קִלְקוּל חֲצֵירוֹ - הָא מִיקַּלְקְלָא וְקַיְימָא, וְאִי מִשּׁוּם גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ צִנּוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי
25 מְקַלֵּחַ מַיִם - סְתָם צִנּוֹרוֹת מְקַלְּחִים הֵם. אָמַר רַב נַחְמָן: בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, עוּקָּה מַחֲזִיק סָאתַיִם
26 - נוֹתְנִין לוֹ סָאתַיִם, מַחֲזִיק סְאָה - נוֹתְנִין לוֹ סְאָה. בִּימוֹת הַחַמָּה, מַחֲזִיק סָאתַיִם - נוֹתְנִין לוֹ
27 סָאתַיִם, סְאָה - אֵין נוֹתְנִין לוֹ כָּל עִיקָּר. בִּימוֹת הַחַמָּה נַמִּי, מַחֲזִיק סְאָה נַיְתֵיב לֵיהּ סְאָה! גְּזֵרָה
28 דִּלְמָא אָתֵי לִיתֵּן לֵיהּ סָאתַיִם. אִי הָכִי, בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים נַמִּי לִיגְזוֹר! הָתָם מַאי נַיְחוּשׁ לַהּ? אִי
29 מִשּׁוּם קִילְקוּל - הָא מִיקַּלְקְלָא וְקַיְימָא, אִי מִשּׁוּם גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ צִנּוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי מְקַלֵּחַ
30 מַיִם - סְתָם צִנּוֹרוֹת מְקַלְּחִין הֵן. אָמַר אַבָּיֵי: הִילְכָּךְ, אֲפִילּוּ כּוֹר וַאֲפִילּוּ כּוֹרַיִם. "וְכֵן שְׁתֵּי
31 דְּיוֹטָאוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ". אָמַר רָבָא: אֲפִילּוּ עֵירְבוּ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם
32 נְפִישָׁא דְּמַיָּא - וְהָתַנְיָא: אַחַת לִי עוּקָּה וְאַחַת לִי גִּיסְטְרָא בְּרֵיכָה וַעֲרֵיבָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַלְּאוּ
33 מַיִם מֵעֶרֶב שַׁבָּת - שׁוֹפְכִין לְתוֹכָן מַיִם בַּשַּׁבָּת! אֶלָּא אִי אִיתְּמַר - הָכִי אִיתְּמַר: אָמַר רָבָא:
לא

אבל בחצר שיש בה **פְּחוֹת מֵאַרְבַּע** אמות, אינו נותן שם את המים כדי שישקעו את העפר, אלא כדי **לשוֹפְכָן**, ורצונו הוא שלא ישארו המים בחצר, **וְאִי דְּעָבֵיד עוּקָּה** – ואם עשה גומא בחצר, שהיא מחזקת סאתיים, **שָׁרֵי** – מותר לו לשפוך שם מים, כיון שאז אין רצונו שיצאו המים לרשות הרבים, אלא רוצה הוא שילכו המים לגומא, **וְאִי לָא** עשה גומא, **אָסוּר** לו לשפוך שם מים, שכיון שרצונו הוא שיצאו המים לרשות הרבים, אסרו לו חכמים לשפוך בחצר, כדי שלא יבוא להתיר לשפוך ברשות הרבים.

טעם אחר מביאה הגמרא: **רַבִּי זֵירָא אָמַר, בְּאַרְבַּע אַמּוֹת תָּיְימִי** – כלים סאתיים מים, שהם נבלעים שם בארץ, ואין לו צורך שיצאו המים לרשות הרבים, אבל בחצר שיש בה **פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, לָא תָּיְימִי** – לא כלים שם סאתיים מים, ורצונו הוא שיצאו המים לרשות הרבים.

שואלת הגמרא: **מַאי בֵּינֵייהוּ**. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, אָרִיךְ וְקָטִין אִיכָּא בֵּינֵייהוּ** – יש הבדל בין הביאורים בחצר שהיא ארוכה וצרה. כלומר, שהיא שוה בשטחה לחצר של ארבע על ארבע אמות, אבל אורכה ורוחבה אינם שוים, כגון שיש בה שמונה אמות על שתי אמות, שלרבה אסור לשפוך שם, שכיון שאין בה ארבע על ארבע אמות בריבוע, אינה ראויה לזילוף, ולרבי זירא מותר לשפוך שם, כיון שיכולים להיבלע שם סאתיים מים.

הגמרא רוצה להביא ראיה לרבי זירא מהמשנה: **תְּנַן** שנינו במשנתנו, **הַחָצֵר וְהָאַכְסַדְרָה מְצַטְרְפִין לְאַרְבַּע אַמּוֹת**, שחצר שאין בה ארבע אמות, ויש אכסדרה [–חצר מקורה ופתוחה שלפני הבית] בצדה, וביחד יש בהם ארבע אמות, מותר לשפוך שם מים אף אם אין שם גומא. והבינה הגמרא, שאכסדרה זו עומדת מחוץ לחצר, בסמוך לאחת מפינות החצר, שאף בצירוף האכסדרה אין בחצר צורת ריבוע של ארבע על ארבע אמות, אלא שיש שם שטח שיש בו שיעור של ארבע על ארבע אמות, **וּבִשְׁלָמָא לְרַבִּי זֵירָא נִיחָא** – לדברי רבי זירא שביאר הטעם שצריך ארבע אמות שבכך נבלעים המים, המשנה מובנת, שאין צריך רק שיהיה שם שיעור של ארבע על ארבע אמות, שאפילו אינה מרובעת מכל מקום יש בה שיעור כדי בליעת המים. **אֶלָּא לְרַבָּה** שביאר שטעם ארבע אמות הוא משום שבכך ראויה החצר לזילוף, **קַשְׁיָא**, שהרי חצר שאינה מרובעת אינה ראויה לזילוף, ומכך שמועיל צירוף האכסדרה לחצר אף שאינה מרובעת מוכח שאין הטעם משום זילוף. דוחה הגמרא: **תַּרְגְּמָא רַבִּי זֵירָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּה** – פירש רבי זירא את המשנה לפי דעת רבה, שהמשנה מדברת **בְּאוֹפֶן שֶׁהָאַכְסַדְרָה מְהַלֶּכֶת עַל פְּנֵי כָּל הֶחָצֵר כּוּלָּהּ**, וכגון שיש בחצר שתי אמות על ארבע אמות, והאכסדרה סמוכה לה בצד אחד לכל אורך הצד, ובאכסדרה יש עוד רוחב של שתי אמות, שיחד יש שם ריבוע של ארבע על ארבע אמות, ומה שמועיל הצירוף הוא משום שעתה ראויה החצר לזילוף.

הגמרא רוצה להביא ראיה לדברי רבה מברייתא: **תָּא שְׁמַע, ששנינו בברייתא, חָצֵר שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אֵין שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת**. וממה שלא אמרה הברייתא רק חצר שאין בה ארבע אמות, אלא הדגישה ואמרה ארבע אמות על ארבע אמות, מוכח שאין די בשיעור כדי שיהיה בו שטח של ארבע אמות על ארבע אמות, אלא צריך שתהיה החצר מרובעת, **וּבִשְׁלָמָא לְרַבָּה** שביאר שטעם ארבע אמות הוא משום שבכך ראויה החצר לזילוף, **נִיחָא** – מובנת הברייתא, שרק כאשר היא מרובעת ראויה היא לזילוף, **אֶלָּא לְרַבִּי זֵירָא** שטעם ארבע אמות הוא שבכך נבלעים המים, **קַשְׁיָא**, שמבואר בברייתא, שאין די בשיעור של ארבע על ארבע אמות. דוחה הגמרא: **אָמַר לָךְ רַבִּי זֵירָא** – יש לרבי זירא לתרץ ולומר, **הָא מַנִּי** – ברייתא זו בשיטת מי היא הולכת, בשיטת **רַבָּנַן הִיא**, שאמרו במשנה, שביב אף שיש בו ארבע אמות, שראויים המים להיבלע בו, אסור לשפוך בו בשבת, והם ודאי סוברים, שמה שמותר בחצר יותר מארבע אמות, הוא משום שחצר כזו ראויה לזלף בה, ומשום כך אסר בביב, כיון שאינו מקום שמזלפים בו, **וּמַתְנִיתִין** – והמשנה שלא הצריכה שתהא החצר מרובעת דווקא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא**, שאמר שאף בביב שיש בו ארבע אמות מותר לשפוך בו, שהוא סובר שהטעם הוא משום שבארבע אמות נבלעים סאתיים מים, ולא משום שצריך מקום שראוי לזילוף.

שואלת הגמרא: **וּמַאי דּוֹחֲקֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא** – וכי איזה הכרח היה לרבי זירא לפרש שהטעם של המשנה הוא משום שבארבע אמות כלים סאתיים מים ולכך גם בחצר ארוכה וצרה מותר לשפוך, **וּלְאוֹקְמָהּ לְמַתְנִיתִין** – ולהעמיד את המשנה **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב**, ולא לפרש שהטעם הוא משום שארבע אמות הוא מקום שראוי לזילוף, ולהעמיד את המשנה שיש צורך שתהא החצר מרובעת, וכחכמים. משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, מַתְנִיתִין קְשִׁיתֵיהּ** – המשנה היתה קשה לרבי זירא, **מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי** – מדוע נקט התנא בלשונו **חָצֵר שֶׁהִיא פְּחוּתָה** מארבע אמות, שלשון זה משמע שעיקר החסרון הוא מה שיש בה פחות משיעור זה של ארבע על ארבע אמות, אבל אם יש בה שיעור זה, אף אם אינה מרובעת מותר, **לִיתְנֵי** – היה לו לשנות **חָצֵר שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת**, שמשמע שאם אינה מרובעת, שאין בה צורה של ארבע על ארבע אמות, אפילו יש בה שטח שיש בו שיעור של ארבע אמות על ארבע אמות אסור לשפוך בה, **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ** – אלא ודאי מוכח מכך, דְּהמשנה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא**. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן מוכח כן מהמשנה.

שואלת הגמרא: **וְהָא מַדְּסֵיפָא** – והרי מכך שהסיפא של המשנה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** אמרה, מוכח שהרֵישָׁא **לָאו** [–לא] **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** אמרה. משיבה הגמרא: **כּוּלָּהּ** – כל המשנה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא, וְחַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – ויש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה, וכך יש לשנות בה, **חָצֵר שֶׁהִיא פְּחוּתָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אֵין שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת, הָא** – אבל אם יש בה שיעור של **אַרְבַּע אַמּוֹת**, אף אם אינה מרובעת, **שׁוֹפְכִין** בה מים, כיון שהוא שיעור שכלים בו סאתיים מים, **שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, כֵּיוָן הַקָּמוּר אַרְבַּע אַמּוֹת כִּרְשׁוּת הָרַבִּים** לאחר שהוא יוצא מהחצר, **שׁוֹפְכִין לְתוֹכוֹ מַיִם בַּשַּׁבָּת**, שכיון שהמים כלים בשיעור זה של ארבע אמות, אין כוונתו שיצאו המים לרשות הרבים.

שנינו במשנה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, כֵּיוָן הַקָּמוּר כו'** ארבע אמות ברשות הרבים שופכים לתוכו מים בשבת, וחכמים אומרים שלא ישפוך על פי הביב, אבל יכול הוא לשפוך לגג, והמים יורדים לביב. אומרת הגמרא: **מַתְנִיתִין** – משנתנו שאמרה שלחכמים מותר לשפוך מים על הגג, אף שהם יורדים לביב ויוצאים לרשות הרבים, היא **דְּלָא כְּדַעַת חֲנַנְיָא, דְּתַנְיָא, חֲנַנְיָא אוֹמֵר, אֲפִילּוּ גַּג גָּדוֹל מֵאָה אַמָּה, לֹא יִשְׁפּוֹךְ בּוֹ מַיִם בְּשַׁבָּת, לְפִי שֶׁאֵין הַגַּג עָשׂוּי לְבָלוֹעַ אֶלָּא לְקַלֵּחַ**, כלומר שאין המים שנשפכים בגג, רגילים להיבלע בגג, אלא רגילים הם לקלח חוץ לגג דרך צינורות הקבועים בגג שיצאו בהם המים.

הגמרא דנה אם מותר לשפוך בחצר בימות הגשמים בלא גומא, ורוצה לדמות דין זה לביב: **תָּנָא** – שנינו בברייתא, **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שחצר שאין בה ארבע אמות אסור לשפוך בה מים אלא אם כן עשו בה גומא, **בִּימוֹת הַחַמָּה, אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹנֶה** [–חוזר ושופך] **וְאֵינוֹ נִמְנָע** מלשפוך שם, אף אם אין שם גומא. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא, אָמַר רָבָא**, בימות הגשמים, כיון שאף בלא מים אלו חצירו מטונפת מחמת הגשמים, **אָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּבָּלְעוּ מַיִם בִּמְקוֹמָן**, כלומר שאין לו רצון שיצאו המים חוץ לחצר, ולא איכפת לו אם ישארו במקומם ויבלעו בחצר. **אָמַר לֵיהּ** [–שאלו] **אַבָּיֵי** לרבא, **וַהֲרֵי שׁוֹפְכִין** שהוא שופך בביב, **דְּאָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּבָּלְעוּ**, שאין לו רצון שיצאו לרשות הרבים, **וְקָתָנֵי** – ואמרו חכמים במשנה **שֹׁלֵא יִשְׁפּוֹךְ** אותם בביב. **אָמַר לֵיהּ** – השיב לו רבא לאביי, **הָתָם** – שם בימות הגשמים האמורים בברייתא, **לְמַאי נַיְחוּשׁ לָהּ** – לאיזה דבר יש לנו לחשוש שמחמתו נאסור עליו לשפוך מים בחצר, **אִי מִשּׁוּם קְלָקוּל חֲצֵירוֹ** – אם תאמר שנאסור עליו משום שרצונו שיצאו המים חוץ לחצר כדי שלא יקלקלו את חצירו, **הָא מִיַּקְלְקְלָא וְקָיְימָא** – הרי חצירו מקולקלת היא כבר מחמת הגשמים,

מה שאמרה המשנה שבני העלייה שלא עשו גומא אסור להם לשפוך שם מים, **לֹא שָׁנוּ** – לא נשנה דין זה, **אֶלָּא כְּשֶׁלֹּא עֵירְבוּ** שתי העליות יחד, **אֲבָל** אם **עֵירְבוּ** שתי העליות יחד, **מוּתָּרִין** אף בני העלייה שלא עשו גומא לשפוך שם מים.

שואלת הגמרא: **וְכִי לֹא** – וכשלא **עֵירְבוּ** שתי החצירות יחד, **מַאי טַעְמָא לֹא** – מהו הטעם שאלו שלא עשו גומא אסור להם לשפוך.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי, גְּזֵירָה דִּילְמָא אָתֵי לְאַפּוּקֵי מִמָּאנֵי דְּבָתִּים לְהָתָם** – שמא יבואו בני עלייה זו שלא עשו גומא להוציא כלים מלאים מים מהבתים לשפת הגומא של בני העלייה השניה כדי לשפוך בה.

הדרן עלך כיצד משתתפין

פרק תשיעי - כל גגות

פרק זה דן בדיני רשויות שאין תשמישן תדיר כבתים, כמו גגות חצירות וקרפיפות, האם יש בהם חילוק רשויות כבתים, וממילא אסור לטלטל מזה לזה, או לא. וכן יתבארו בו דיני בתים וחצירות שנפרצו לרשות אחרת, האסורה להם בטלטול.

משנה

משנה זו דנה האם מותר לטלטל מגג של אדם אחד לגג של אדם אחר או לא: **כָּל גַּגּוֹת הָעִיר רְשׁוּת אַחַת** הן, ומותר לטלטל כלים ששבתו בגג של אדם אחד לגג של אדם אחר, ואפילו אם לא עירבו ביניהם, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֵהָא גַּג גָּבוֹהַּ** מחבירו **עֲשָׂרָה** טפחים **אוֹ נָמוּךְ** מחבירו **עֲשָׂרָה** טפחים, שאם אחד הגגות חלוק מן השאר בגובה עשרה טפחים אסור לטלטל מזה לזה. אלו **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מן הגגות הוא **רְשׁוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ**, ולפיכך אם לא עירבו דיירי הבתים אלו עם אלו אסורים הם לטלטל אף מגג לגג.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֶחָד [–בין] **גַּגּוֹת** העיר, **וְאֶחָד חֲצֵירוֹת** העיר, **וְאֶחָד קַרְפֵּיפוֹת** [–מקום המוקף מחיצות שלא לצורך דירה] העיר, כולם **רְשׁוּת אַחַת** הֵן, ומותר לטלטל אפילו מגג של אדם אחד לחצר של אדם אחר, או לקרפף. אמנם אין הדברים אמורים אלא לְענין **כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ לְתוֹכָן** – ששהו בזמן כניסת השבת בגג או בחצר או בקרפף, שאז מותר לטלטלם בשבת מזה לזה, **וְלֹא** לְענין **כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת** – ששהו בבית בכניסת השבת, והביאום לאחר מכן בשבת לחצר, שכלים אלו אסור לטלטלם לחצר אחרת לדעת הכל, אלא אם כן עירבו דיירי חצר זו עם דיירי החצר השניה.

גמרא

הגמרא מבררת את סברת רבי מאיר האוסר לטלטל מגג לגג כשחלוקים בגובה עשרה טפחים: **יָתִיב** [–ישבו] **אַבָּיֵי בַּר אָבִין וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר אָבִין, וְיָתִיב אַבָּיֵי גַּבֵּייהוּ** – וישב אביי עמם, **וְיָתְבִי וְקָאָמְרִי** – וישבו אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין והקשו, **בְּשִׁלְמָא רַבָּנַן** – שיטת חכמים שבמשנה, האוסרים לטלטל מגג לגג, מבוארת היא, **סָבְרִי** – לפי שהם סוברים **שִׁבְּשֵׁם שֶׁדִּיּוּרִין חֲלוּקִין לְמַטָּה**, כלומר, כשם שהדירות שלמטה חלוקות בין דייר לדייר, שכל אחד מהם יש לו רשות בפני עצמו, ואסור לטלטל מדירה לדירה בלא עירוב, **כָּךְ דִּיּוּרִין חֲלוּקִין לְמַעְלָה** – כך חלוקות הרשויות בין הגגות שמעל הבתים, שכל גג נידון כמו הדירה שמתחתיו, ואין לטלטל מגג לגג בלא עירוב.

אֶלָּא רַבִּי מֵאִיר המתיר לטלטל מגג לגג, אך אוסר לטלטל כשיש ביניהם גובה עשרה טפחים, **מַאי קָסָבַר** – מה היא סברתו, **אִי קָסָבַר** – אם הוא סובר **שִׁבְּשֵׁם שֶׁדִּיּוּרִין חֲלוּקִין לְמַטָּה כָּךְ דִּיּוּרִין חֲלוּקִין לְמַעְלָה**, אם כן **אַמַּאי** [–מדוע] הוא סובר **שִׁרְשׁוּת אַחַת** הֵן לטלטל מזה לזה בלא עירוב. **וְאִי קָסָבַר** – ואם הוא סובר **שֵׁאֵין** הדיורין **חֲלוּקִין** למעלה, משום **דְּכֹל** הנמצא בגובה **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** טפחים **רְשׁוּת אַחַת הִיא**, ולפיכך נידונים כל גגות העיר כרשות אחת, אם כן, **אֲפִילּוּ** אם **גַּג גָּבוֹהַּ** מחבירו **עֲשָׂרָה** טפחים **וְנָמוּךְ** מחבירו **עֲשָׂרָה** טפחים **נַמִּי** – גם כן יש לדונם כרשות אחת, שהרי מכל מקום שניהם עומדים למעלה מעשרה טפחים מהקרקע.

אָמַר לְהוּ – להם [לאביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין] **אַבָּיֵי, לֹא שְׁמִיעַ לְכוּ הָא** – וכי לא שמעתם דין זה **דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת** שעומדות כל אחת בפני עצמה, **וְהֵן רְשׁוּת אַחַת**, ששתיהן רשות היחיד, אלא שאחת מהן גבוהה מחבירתה עשרה טפחים, **כְּגוֹן עַמּוּד** העומד בחצר **שִׁבְרְשׁוּת הַיָּחִיד**, והוא **גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה** טפחים **וְרָחָב אַרְבָּעָה** טפחים, **אָסוּר לְכַתֵּף עָלָיו** – אסור לאדם העומד בחצר להניח את משאו על העמוד, כדי שיוכל להעמיסו על כתפו בקלות, כלומר, שאסור לטלטל מן החצר לעמוד או להיפך, אף ששניהם רשות היחיד הם, **גְּזֵירָה מִשּׁוּם תֵּל** [–גבעה קטנה] העומד **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, וגבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה, שדינו ברשות היחיד, ואסור מן התורה לטלטל מרשות הרבים לאותו תל, ולפיכך אסרו חכמים לטלטל מן החצר לעמוד שבתוכה, כדי שלא יבואו להתיר לטלטל מרשות הרבים לתל העומד בתוכה.

וממשיך אביי ואומר להם, **הָכָא נַמִּי** – אף כאן במשנתנו, טעם הדבר שאוסר רבי מאיר לטלטל מגג לגג כשיש ביניהם גובה עשרה טפחים, **גְּזֵירָה מִשּׁוּם תֵּל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, שאם יתירו לאדם לטלטל מגג נמוך לגג גבוה יש לחוש שיבוא לטלטל מרשות הרבים לתל העומד בתוכה.

סָבוּר מִינָּהּ – סברו אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין להבין מתוך דברי אביי, שגזירה זו של רבי מאיר נאמרה **אֲפִילּוּ בְּמַכְתֶּשֶׁת** [–כלי שטוחנים בו], **וַאֲפִילּוּ בְּגִינִּית** [–קערה גדולה], העומדים ברשות היחיד וגבוהים עשרה טפחים ורחבים ארבעה, שאסור לטלטל מרשות היחיד אליהם או מהם לרשות היחיד משום גזירה זו. **אָמַר לְהוּ אַבָּיֵי, הָכִי אָמַר מַר** – כך אמר מורי רבה בר נחמני, **לֹא אָמַר רַבִּי מֵאִיר** לאסור משום גזירה זו, **אֶלָּא** רק **בְּעַמּוּד וְאַמַּת הָרֵיחַיִם** [–הבנין שעליו מושיבים את הריחיים] העומדים ברשות היחיד, **הוֹאִיל וְאָדָם קוֹבֵעַ לָהֶן מָקוֹם** בחצירו. דהיינו, שמאחר וקבועים במקומם דומים הם לתל הקבוע ברשות הרבים, ולפיכך אסר רבי מאיר לטלטל מהם לרשות היחיד, שמא יבואו לטלטל מרשות הרבים לתל הקבוע בתוכה שהוא רשות היחיד, אבל מכתשת או גיגית שאין להם מקום קבוע אינם דומים לתל ברשות הרבים, ולפיכך לא גזר בהם רבי מאיר.

הגמרא מקשה על דברי אביי: כיצד ניתן לפרש שטעמו של רבי מאיר במשנתנו הוא משום גזירת תל ברשות הרבים, **וְהָרֵי** מצינו לגבי **כּוֹתֶל** שֶׁעומד **בֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת, דְּקָבוּעַ** הוא במקומו, וגבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה, ולפיכך הדין נותן שיגזור רבי מאיר שלא לטלטל מן החצר לכותל, וְאף על פי כן **אָמַר רַב יְהוּדָה** (להלן צ"ז), **כְּשֶׁתִּימְצֵי לוֹמַר** – כשתדקדק בדברי התנאים במשנה תמצא שיש לומר, **שֶׁלְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** כל **הַגַּגִּין** [–גגות] שבעיר הם **רְשׁוּת לְעַצְמָן**, ומותר לטלטל מגג של אדם אחד לגג של חבירו, וכן כל **הַחֲצֵירוֹת** הם **רְשׁוּת לְעַצְמָן**, וכן כל **הַקַּרְפֵּיפוֹת רְשׁוּת לְעַצְמָן**. כלומר, שכשם שאמר רבי מאיר במשנה שכל גגות העיר רשות אחת הן ומותר לטלטל מגג לגג בלא עירוב, כך הוא סובר אף לגבי חצירות וקרפיפות, שכל החצירות רשות אחת הן לטלטל מחצר לחצר, וכן כל הקרפיפות רשות אחת הן לטלטל מקרפף לקרפף, אלא שאינו מתיר לטלטל מגג לחצר או קרפף.

מדייקת הגמרא: **מַאי** – מה היא כוונת דברי רב יהודה, **לָאו** – האם אין לומר שכוונתו היא **דְּשָׁרֵי לְטַלְטוּלֵי דֶּרֶךְ כּוֹתֶל** – שרבי מאיר מתיר לטלטל מחצר לחצר מעל הכותל העומד בין שתי החצירות, ואינו גוזר משום תל ברשות הרבים. ויש להוכיח מכאן שטעם הדבר שאוסר רבי מאיר לטלטל מגג גבוה לגג נמוך אינו משום גזירת תל, אלא טעם אחר יש בדבר.

המשך בעמוד קפח

לא שנו אלא שֶׁלֹּא עֵירְבוּ, אֲבָל עֵירְבוּ - מוּתָּרִין. וְכִי לֹא עֵירְבוּ מַאי טַעְמָא לֹא? אָמַר רַב אַשִׁי: גְּזֵירָה דִּילְמָא אָתֵי לְאַפּוֹקֵי מִמְּאֵנֵי דְּבָתִּים לְהָתָם.

הדרן עלך כיצד משתתפין

משנה כָּל גַּגּוֹת הָעִיר רְשׁוּת אַחַת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא גַּג גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה אוֹ נָמוּךְ עֲשָׂרָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל אֶחָד וְאֶחָד רְשׁוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֶחָד גַּגּוֹת וְאֶחָד חֲצֵירוֹת וְאֶחָד קַרְפֵּיפוֹת - רְשׁוּת אַחַת הֵן לְכֵלִים שֶׁשָּׁבְתוּ לְתוֹכָן, וְלֹא לְכֵלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת. **גמרא** יָתִיב אַבַּיֵי בַּר אָבִין וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר אָבִין, וְיָתִיב אַבַּיֵי גַּבַּיְיהוּ, וְיָתְבִי וְקָאָמְרִי: בִּשְׁלָמָא רַבָּנַן סָבְרִי: כְּשֵׁם שֶׁדִּיּוּרִין חָלוּקִין לְמַטָּה - כָּךְ דִּיּוּרִין חָלוּקִין לְמַעְלָה. אֶלָּא רַבִּי מֵאִיר מַאי קָסָבַר? אִי קָסָבַר כְּשֵׁם שֶׁדִּיּוּרִין חָלוּקִין לְמַטָּה כָּךְ דִּיּוּרִין חָלוּקִין לְמַעְלָה - אַמַּאי רְשׁוּת אַחַת הֵן? וְאִי קָסָבַר אֵין חָלוּקִין, דְּכָל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה רְשׁוּת אַחַת הִיא - אֲפִילּוּ גַּג גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְנָמוּךְ עֲשָׂרָה נַמִּי! אֲמַר לְהוּ אַבַּיֵי: לָא שְׁמִיעַ לְכוּ הָא דַּאֲמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת וְהֵן רְשׁוּת אַחַת, כְּגוֹן עַמּוּד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה - אָסוּר לְכַתֵּף עָלָיו, גְּזֵירָה מִשּׁוּם תֵּל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. הָכִי נַמִּי - גְּזֵירָה מִשּׁוּם תֵּל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. סָבוּר מִינָּהּ: אֲפִילּוּ מַכְתֶּשֶׁת וַאֲפִילּוּ גִּיגִּית. אֲמַר לְהוּ אַבַּיֵי, הָכִי אָמַר מָר: לֹא אָמַר רַבִּי מֵאִיר אֶלָּא עַמּוּד וְאַמַּת הֲרֵיחַיִם, הוֹאִיל וְאָדָם קוֹבֵעַ לָהֶן מָקוֹם. וַהֲרֵי כּוֹתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת דְּקָבוּעַ, וְאָמַר רַב יְהוּדָה: כְּשֶׁתִּימְצֵי לוֹמַר לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר: גַּגִּין רְשׁוּת לְעַצְמָן, חֲצֵירוֹת רְשׁוּת לְעַצְמָן, קַרְפֵּיפוֹת רְשׁוּת לְעַצְמָן. מַאי לָאו - דְּשָׁרֵי לְטַלְטוּלֵי דֶּרֶךְ כּוֹתֶל! אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לֹא, לְהַכְנִים וּלְהוֹצִיא דֶּרֶךְ פְּתָחִים. "וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד רְשׁוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ". אִיתְּמַר, רַב אָמַר: אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלּוֹ. בְּמִחִיצוֹת הַנִּיכָּרוֹת - דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי. כִּי פְּלִיגִי - בְּמִחִיצוֹת שֶׁאֵינָן נִיכָּרוֹת. רַב אָמַר: אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, לֹא אָמַר גּוּד אַסִּיק מְחִיצָתָא, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלּוֹ, דְּאָמַר גּוּד אַסִּיק מְחִיצָתָא. תְּנַן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל אֶחָד וְאֶחָד

רש"י

הכי גרסינן: דלמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתים להכא — לשפת העוקה לשפוך לתוכה.

הדרן עלך כיצד משתתפין

משנה כל גגות העיר רשות אחת — ואף על פי שדיורין חלוקין למטה לשני בני אדם, הגגות שאין תשמישן תדיר — אין בהם חילוק רשות, וכלים ששבתו בגג זה מותרין להוציאם לזה. **ובלבד שלא יהא גג גבוה** — מחבירו עשרה. דאם חלוק מהן בגובה עשרה — אסור לטלטל ממנו לגגין. וטעמא מפרש בגמרא. **וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות לעצמו** — ואם לא עירבו דיורין שלמטה — אסור לטלטל מזה לזה. **רבי שמעון** — מיקל מכולם, ואמר: חצירות וגגות וקרפיפות שאינן יותר מבית סאתים, הואיל וכולם אין תשמישן מיוחד ותדיר — רשות אחת הן. ומטלטלין מזה לזה, אפילו מחצר של רבים לחצר רבים בלא עירוב. ולית ליה לרבי שמעון עירובי חצירות אלא משום היתר כלי הבית. **לכלים ששבתו בתוכן** — כלים ששבתו באחד מהן, מוציאין אותן מזה לזה. **אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית** — והביאום לחצירן על ידי שעירבו בני החצר, אסור להוציאן מחצירו לחצר אחרת, אם לא עירבו שתי החצירות יחד.

גמרא כל מקום שאתה מוצא שתי רשויות — שעומדת כל אחת לבדה. והן רשות אחת — שם אחת להן, ששתיהן רשות היחיד. **כגון עמוד** — גבוה עשרה בחצר. **אסור לכתף עליו** — מן החצר, ואף על פי שרשות חצר עולה עד לרקיע. **גזירה משום תל גבוה עשרה** — ברשות הרבים, דהוה רשות היחיד, דלא ליתי לכתופי עליה. **אמת הריחים** — כל בנין העמדת הריחים מקום מושבן קרי ליה אמת הריחים. **הואיל ואדם קובע להן מקום** — דדמו לתל. **ואמר רב יהודה** — לקמן בפירקין. **כשתימצי לומר** — כשתדקדק בדבריהם תמצא כן. **חצירות רשות לעצמן** — ומטלטלין מחצר של רבים לחצר של רבים בלא עירוב, וכן של יחיד דכי היכי דאמר רבי מאיר גגות רשות אחת הן — שמעינן מינה דחצירות נמי רשות אחת, שהרי אין תשמישן מיוחד בבתים, ודמו לגגין. אבל מגג לחצר — לא, כדקתני: ובלבד שלא יהא גג גבוה מחבירו עשרה וכל שכן מגג לחצר. **מאי לאו** — הא דקאמרינן חצירות רשות לעצמן — דשרי לטלטולי דרך כותל, ולא גזר משום תל, אלמא: גג גבוה ונמוך טעמא אחרינא הוא. וקרפף אם יש יותר מבית סאתים (הן) מטלטלין מזה לזה תוך ארבע, ואי של בית סאתים — מטלטלין טלטול גמור. אבל מהן לחצירות — לא, דלא דמו לחצירות, דחצירות רשות שותפות, וקרפף רשות היחיד. **רב אמר אין מטלטלין** — לרבנן, בגג הסמוך לחבירו. **אלא בארבע אמות** — דכיון דלרבנן כל אחד רשות לעצמו, והן פרוצין זה לזה — אוסרין זה על זה, דהוה ליה רשות פרוצה במלואה למקום האסור לה. **מותר לטלטל בכולו** — שמחיצות המבדילות למטה מן הדיורין אמרינן גוד אסקינהו למעלה, ויפרידו ביניהן. **במחיצות הניכרות** — שאין הבתים מחוברין, ויש אויר ביניהם, ומחיצות הבתים נראין לעומדין על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם. **כולי עלמא לא פליגי** — דאמרינן בהו גוד אסיק, דדמו לעמוד ברשות הרבים דהוי רשות היחיד משום גוד אסיק — משוך והעלה. **כי פליגי בשאין המחיצות ניכרות** — שהגגין מחוברין יחד, ומכסין המחיצות שבין הדיורין. **לא אמרינן גוד אסיק** — בכי האי גוונא.

תוספות

לא שנו אלא שלא עירבו — ואם תאמר: אי דלא עירבו — תרוייהו ליתסרו! ויש לומר: דאינם שופכין ממש בתוך העוקה שבחצר, אלא שופכין על הדיוטא, והן יורדין על העוקה הסמוכה לה. ואף על גב דהוי חצר שאינה מעורבת — מכל מקום לא אסרו חכמים כאן אלא בברמלית, כעין שפירשנו לעיל. אבל בחצר שאינה מעורבת — לא אסרו כלל. וכן פסק רבינו שמואל, דמותר לשפוך מים אף על פי שהולכין לרשות אחרת שאינה מעורבת. דמרשות לרשות לא בעי קמירה. ואותם שלא עשו עוקה — אסורים, כדאמר: דילמא אתו לאפוקי מיא במנא דבתים להכא, שיורידו מן הדיוטא בכלים מלאים מים לשפת העוקה שרחוקה מהן, דאין רוצין שיפלו המים למטה ויקלקל החצר.

הדרן עלך כיצד משתתפין

כל גגות גזרה משום תל ברשות הרבים — אף על גב דקיימא לן כרבי מאיר בגזירותיו, אפילו במקום רבים, כדאמרינן בפרק "אף על פי" (כתובות נז,א) גבי משהה אדם את אשתו שתים ושלש שנים בלא כתובה — הכא אומר רבינו יצחק דאין הלכה כרבי מאיר. דפסקינן לקמן הלכה כרבי שמעון, דאמר: כולן רשות אחת הן. וכותל שבין שתי חצירות דאסרינן הכא לרבי מאיר — שרי רבי יוחנן לעיל בריש "חלון" (עז,א), ולקמן בפירקין (צב,א).

מאי לאו דשרי לטלטולי דרך כותל — הוה מצי למימר: כשאין הכותל רחב ארבעה.

רב אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע — אף על גב דרב ושמואל פסקי לקמן כרבי שמעון — הכא אליבא דרבנן פליגי, ולא סברי להו. אי נמי: פלוגתייהו נפקא מינה נמי לרבי שמעון לכלים ששבתו בבית. ואף על גב דגבי כלים ששבתו בתוכו הוי נפרץ במילואו למקום המותר לו — מכל מקום חשיב שפיר נפרץ במילואו למקום האסור לכלים ששבתו בתוך הבית. כעין שפירש רש"י בריש "מי שהרוציאוהו" (מב,א), דנפרץ במילואו למקום האסור לטלטל מגואי לבראי ומבראי לגואי הוי מקום המותר לו. אי נמי: נפקא מינה כשהגגין יחד יתירים מבית סאתים, דאי לא אמר גוד אסיק — אסור כדאמרינן לקמן:

במחיצות שאינן ניכרות — כשהבתים מחוברין, דאין מחיצות הבתים ניכרות, כדפירש בקונטרס. ונראה דהוא הדין אם הגג בולט חוץ למחיצות הבית, דחשיב נמי מחיצות שאינן ניכרות. ואומר רבינו יצחק: דגגין שלנו שבולטין ראשיהן לרשות הרבים ועבידי כי ארזילא, לפירוש רש"י דמפרש כי ארזילא בשיפוע בגגין שלנו — הוי כרמלית, דלא מינברא מחיצתא וליכא למימר גוד אסיק, ופי תקרה נמי לא אמרינן, כיון דעבידי כי ארזילא. וגוד אחית נמי לא אמרינן לרבנן דרבי יוסי בר יהודה גבי טרסקל, משום בקיעת גדיים. דאפילו רבי יוסי בר יהודה לא אמר אלא בטרסקל דהדרן מחיצתא, כדאמר בפרק

תוספות

בפרק "בכל מערבין" (לג,ב), והואיל וכן — כל הגג אסור, כי כל הגג נפרץ במילואו לברמלית — לאותה בליטה הבולטת לרשות הרבים. ואף על גב דלא שלטי ביה רבים, שהרי גבוה עשרה — נעשה כרמלית, דלא מצינו מקום פטור רוחב ארבעה. דהא בית שאין תוכו עשרה וקרוין משלימין לעשרה הוי תוכו כרמלית, ואין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, אף על גב דלא שלטי ביה רבים, שהרי סתום הוא מכל צד. והא דאמר בפרק קמא דשבת (ז,א) דאין כרמלית למעלה מעשרה — היינו שמכח קרקע הכרמלית אין נעשה האויר כרמלית למעלה מי', כדאמר התם דאפילו ביה רבנן קולי רשות הרבים, שהאויר למעלה מעשרה מקום פטור, וגזוזטרא דלא הויא כרמלית אלא רשות היחיד — היינו משום דגוד אחית, דבקיעת דגים לא הויא בקיעה, כדפירבי לעיל. או בפתוח לרשות הרבים דהוי כי חורי רשות היחיד. וכן זיז היוצא לרשות הרבים רחב ארבעה דהוי רשות היחיד — היינו סמוך לחלון תוך עשרה, דהוי כי חורי רשות היחיד. ומנעול דחשיב ליה ב"המוצא תפילין" (קא,ב) רשות היחיד — היינו משום דליכא בקיעת גדיים, שהאיסקופה גבוה שלשה. אי נמי: שיש במנעול עצמו גבוה עשרה, דהוי רשות היחיד אפילו איכא רשות הרבים גמורה תחתיו, כמו עגלות דהוו רשות היחיד ותחתיהן רשות הרבים ב"הזורק" (שבת צט,א). ורש"י פירש נמי לקמן אמתניתין דגג גדול הסמוך לקטן, גבי מה חצר דמינברא מחיצות שלא יהא גג בולט חוצה להן, דאי לא מינברא — לא אמר גוד אסיק. וגדול נמי אסור, שאין לו שום מחיצה, וכל שאין לו מחיצה אינו רשות היחיד. וכן בשמעתין גבי גגין השוין לרבי מאיר כו' דפריך: קשיא דרב אדרב, פירש בקונטרס: דלית ליה גוד אסיק הכי נמי בגגין השוין לרבי מאיר, נהי דלא אסור כל חד אחבריה, דחדא רשותא משוי להו — מיהו, בני רשות הרבים העוברים לפניהם ולאחוריהם ולצידי החיצונה, אמאי לא אסרי עליהו? הא ליכא מחיצה לגגין כו'! מיהו, בירושלמי משמע דלא חשיב כרמלית והכי איתא, אמר רבי יוחנן: זיזין וכתלים שהיו גבוהים עשרה ורחבין ארבעה — מותרין כאן וכאן ובלבד שלא יחליף, משמע דחשיב להו מקום פטור, מדשרי לבני רשות הרבים ורשות היחיד, וכתלים דקאמר התם נראה דהיינו אבנים הבולטין מן הכותל, דאילו כותל גבוה עשרה ורחב ארבעה — הוי ודאי רשות היחיד. והא דנקט רחב ארבעה — לרבותא, דאפילו הכי הוי מקום פטור, וכל שכן אם אינם רחבים ארבעה. ולא קשיא דהויא דבית שאין תוכו עשרה דהוי כרמלית, אף על גב דלא מצי רבים לאישתמושי — דהכא כיון שהוא למעלה מעשרה יש לו ליחשב מקום פטור, אף על גב דרחב ארבעה כיון דלא הוי לא רשות הרבים ולא רשות היחיד. והא דפריך: קשיא דרב אדרב — לאו משום דרשות הרבים אוסרת, כדפירש בקונטרס — דלעולם אין רשות הרבים אוסרת למעלה מעשרה, אלא משום דידע דאיירי ביתר מבית סאתים, כדמסיק. ומכל מקום פריך לשמואל, משום דאין נראה לו לומר דהני מחיצות למעלה לא עבידן, ולא הוי מוקף לדירה. והא דקאמרינן נמי לקמן: אף גג דמינברא מחיצה, דאי לא מינברא גדול נמי אסור — משום דקטן אוסר עליו, אבל כי מינברא — אין הקטן אוסר עליו, משום גוד אסיק אפילו לשוייה פתחא דלא כרב יוסף דבסמוך דאמר אם אין מחיצה לא על זה ולא על זה שניהם אסורין, דלא אמר גוד אסיק לשוייה פתחא — משום דפתחא כי האי גוונא לא עבדי אינשי.

וקטן נפרץ במילואו — כגון שהגג קטן נכנס לתוך הגדול, כדאוקימנא פרק קמא (ט,ב) דמתניתין דחצר קטנה שנפרצה לגדולה, בנבנסין כותלי קטנה לגדולה, שלא יהא נראה מבחוץ ושוה מבפנים.

ועשה לפניה דקה ארבעה הותר בכל הגגין — לפי מה שמפרש ב"כיצד מעברין" (נט,ב וסא,א) דדקה היא מחיצה, מפרש רבינו יצחק הכא דכשבנה עלייה ועשה מחיצה כל סביב גגו, ופתחה לצד הגגין, ועשה לפני הפתח דקה ארבעה — אז הוי תשמיש קבוע. אבל בלא דקה ירא להשתמש שם תשמיש קבוע, מפני בני גגין אחרים. וקשה: דבלא דקה נמי אמר לעיל, דאם יש מחיצה ראויה לדירה על הגדול ולא על הקטן נמי שרי לבני גדול. ורבינו חננאל גרס: "הותרו כל הגגין", פירוש: אם עירבו שאר הגגין וזה לא עירב עמהם — אינו אוסר עליהם, דכיון דעשה דקה סילק עצמו מהם. וצריך לומר לפירושו דלצד הגגין הוא פרוץ במילואו, או עלייה אינה אלא בחצי הגג. שאם היה כל הגג מוקף מחיצה — בלא דקה נמי לא היה אוסר. ולשון פעמים שהדקה לאיסור צריך ליישב, דהדקה אינה עושה לא איסור ולא היתר.

רש"י

רשות לעצמו — קא סלקא דעתך: כל אחד יטלטל בגגו משמע. **והני דבי שמואל תנו** — אית מתניתא בידייהו דמותבי מינה תיובתא לדבי רב, דקתני: אין להן לכל אחד אלא גגו, דמשמע דלא יטלטלו אלא בגגו, הא בגגו — יטלטלו. **לא שמיע לי הא שמעתא** — דשמואל, דנימא גוד אסיק במחיצות כי הני, שאין ניכרות. **גג גדול סמוך לקטן** — גדול עודף עליו לכאן ולכאן. **הגדול מותר** — לטלטל בו דיורין שבו, ואפילו לרב. דהא מחיצות של מטה שישנן בעודפו לכאן ולכאן — מחיצות הניכרות הן, וגוד אסקינהו. ואית להו גפופי, ודוך פירצה שכנגד הקטן — פתחא הוי לגדול, ואין קטן אוסר עליו, דהוי כשתי חצירות ופתח ביניהם. **אבל קטן אסור** — דלדידיה הוי מלואו, ולאו פתחא הוא, ואסרי עליה בני גדול. **שיש דיורין על זה ועל זה** — שעוברין כל שעה מזה לזה, הלכך, ליכא למימר גוד אסיק במחיצה התחתונה שביניהם, מפני שנדרסת היא. **אבל אין בהן דיורים** — אמרינן בה גוד אסיק, ומותר אף הקטן, אלמא: אף במחיצה שאינה ניכרת אית ליה לשמואל גוד אסיק, דאי לאו דמחוברין הן — אין דריסה מזה לזה. **שיש מחיצה על זה ועל זה** — כל סביבותיהן, חוץ מכנגד חבורן, דהשתא מישתרי גדול בגיפופי. **אבל אין מחיצה לא לכאן ולא לכאן שניהן אסורין** — דקטן נמי אסר אגדול, דהואיל ולא הוו גיפופי ממש אלא על ידי גוד אסיק, לא הוו גיפופי לשוויה פתחא לגביה, דפתחא דמינבר בעינן, ובהאי גוונא: לא עבדי אינשי. **אי אמרי לכו דיורין** — אם הזכרתי לכם שום דירה בדבר, כך אמרתי לכם. רב יוסף חלה ושכח תלמודו. **לא שנו** — דקטן אסור, בין לדיורי קטן בין לדיורי גדול — אלא שיש מחיצה ראויה לדירה. כלומר: מחיצה קבוע וקיימא, דתרוייהו גלו דעתייהו דבעו אשתמושי כל חד בדידיה. הלכך, גדול מותר בשלו — דפתחא הוא, ולא אסר קטן עלייהו. וקטן אסור לשניהם משום דנפרץ במלואו לגדול, ואסרי עליה בני גדול. ולדידהו נמי לא מישתרי, דכיון דעבד ליה מריה מחיצה קבועה — לא סליק נפשיה מינייה, ולא אחלי לגבייהו. **סלוקי סליקו נפשייהו** — בני קטן מגגו, ואחליה לבני גדול. **הותר בכל הגגין** — ואפילו לרבנן, דכיון דאינהו לא עביד סולם — סליקו נפשייהו ואחלינהו לגביה. **בנה עלייה** — והקיף כל גגו מחיצות לעלייה. **דקה** — פתח קטן פתוח לצד הגגין. **הותר בכולן** — דגלי דעתיה דקא מחזיק בהו — והם לא הקפידו לעשות כן — אחלינהו לגביה. **פעמים שהדקה לאיסור** — ואפילו לרבי מאיר, דמשוי כל הגגות רשות אחת אסור בהן. **דעבדה להדי תרביצה** — שפתח לצד גינתו, ומחיצה של צד הגגין הניח סתומה.

לנטורי

1 רְשׁוּת לְעַצְמוֹ, בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל - נִיחָא, אֶלָּא לְרַב -
2 קַשְׁיָא! אָמְרִי בֵּי רַב מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: שֶׁלֹּא יְטַלְטֵל שְׁתֵּי
3 אַמּוֹת בְּגַג זֶה וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה. וְהָא אָמַר רַבִּי
4 אֶלְעָזָר, כִּי הֲוֵינַן בְּבָבֶל הֲוָה אָמְרִינַן, בֵּי רַב מִשְׁמֵיהּ
5 דְּרַב אָמְרוּ: אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וְהָנֵי
6 דְּבֵי שְׁמוּאֵל תָּנוּ: אֵין לָהֶן אֶלָּא גַּגָּן. מַאי "אֵין לָהֶן
7 אֶלָּא גַּגָּן" - לָאו דְּשָׁרוּ לְטַלְטוּלֵי בְּכוּלֵּיהּ? וּמִי אַלִּימָא
8 מִמַּתְנִיתִין, דְּאוֹקִימְנָא שֶׁלֹּא יְטַלְטֵל שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה
9 וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה - הָכִי נַמִי: שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה
10 וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה. אָמַר רַב יוֹסֵף: לָא שְׁמִיעַ לִי
11 הָא שְׁמַעְתָּא. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אַתְּ אָמְרַתְּ נִיהֲלַן, וְאַהָא
12 אָמְרַתְּ נִיהֲלַן: גַּג גָּדוֹל הַסָּמוּךְ לְקָטָן - הַגָּדוֹל מוּתָּר
13 וְהַקָּטָן אָסוּר. וְאָמְרַתְּ לָן עֲלָהּ, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר
14 שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ דִּיּוּרִין עַל זֶה וְדִיּוּרִין עַל
15 זֶה, דְּהָוְיָא לָהּ הָא דְּקָטָן מְחִיצָה נִדְרֶסֶת. אֲבָל אֵין
16 דִּיּוּרִין עַל זֶה וְעַל זֶה - שְׁנֵיהֶן מוּתָּרִין. אֲמַר לֵיהּ:
17 אֲנָא הָכִי אָמְרִי לְכוּ: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ מְחִיצָה עַל
18 זֶה וּמְחִיצָה עַל זֶה, דְּגָדוֹל מִישְׁתְּרֵי בְּגִיפּוּפֵי, וְקָטָן
19 נִפְרָץ בְּמִלּוֹאוֹ. אֲבָל אֵין מְחִיצָה לֹא עַל זֶה וְלֹא עַל
20 זֶה - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין. וְהָא דִּיּוּרִין אָמְרַתְּ לָן! אִי אָמְרִי
21 לְכוּ דִּיּוּרִין - הָכִי אָמְרִי לְכוּ: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ
22 מְחִיצָה רְאוּיָה לְדִירָה עַל זֶה וּמְחִיצָה רְאוּיָה לְדִירָה
23 עַל זֶה, דְּגָדוֹל מִישְׁתְּרֵי בְּגִיפּוּפֵי וְקָטָן נִפְרָץ בְּמִלּוֹאוֹ.
24 אֲבָל יֵשׁ מְחִיצָה רְאוּיָה לְדִירָה עַל הַגָּדוֹל, וְאֵין רְאוּיָה
25 לְדִירָה עַל הַקָּטָן - אֲפִילּוּ קָטָן שָׁרֵי לִבְנֵי גָדוֹל. מַאי
26 טַעְמָא - כֵּיוָן דְּלָא עֲבוּד מְחִיצָה - סַלּוּקֵי סְלִיקוּ
27 נַפְשַׁייְהוּ מֵהָכָא. כְּהָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן: עָשָׂה סוּלָּם
28 קָבוּעַ לְגַגּוֹ - הוּתַּר בְּכָל הַגַּגִּין כּוּלָּן. אָמַר אַבַּיֵי: בָּנָה
29 עֲלֵיהָ עַל גַּבֵּי בֵּיתוֹ וְעָשָׂה לְפָנֶיהָ דֶּקֶה אַרְבַּע - הוּתַּר
30 בְּכָל הַגַּגִּין כּוּלָּן. אָמַר רָבָא: פְּעָמִים שֶׁהַדֶּקֶה לְאִיסּוּר.
31 הֵיכִי דָּמֵי - דַּעֲבִידָא לַהֲדֵי תַּרְבִּיצָא דְּבֵיתֵיהּ, דַּאֲמַר

לנטורי

1 **רשות לעצמו** — קא סלקא דעתך: כל אחד יטלטל בגגו משמע. **והני דבי שמואל תנו** —
2 אית מתניתא בידייהו דמותבי מינה תיובתא לדבי רב, דקתני: אין להן לכל אחד אלא גגו,
3 דמשמע דלא יטלטלו אלא בגגו, הא בגגו — יטלטלו. **לא שמיע לי הא שמעתא** —
4 דשמואל, דנימא גוד אסיק במחיצות כי הני, שאין ניכרות. **גג גדול סמוך לקטן** — גדול
5 עודף עליו לכאן ולכאן. **הגדול מותר** — לטלטל
6 בו דיורין שבו, ואפילו לרב. דהא מחיצות של
7 מטה שישנן בעודפו לכאן ולכאן — מחיצות
8 הניכרות הן, וגוד אסקינהו. ואית להו גפופי, ודוך
9 פירצה שכנגד הקטן — פתחא הוי לגדול, ואין
10 קטן אוסר עליו, דהוי כשתי חצירות ופתח
11 ביניהם. **אבל קטן אסור** — דלדידיה הוי מלואו,
12 ולאו פתחא הוא, ואסרי עליה בני גדול. **שיש**
13 **דיורין על זה ועל זה** — שעוברין כל שעה מזה
14 לזה, הלכך, ליכא למימר גוד אסיק במחיצה
15 התחתונה שביניהם, מפני שנדרסת היא. **אבל**
16 **אין בהן דיורים** — אמרינן בה גוד אסיק, ומותר
17 אף הקטן, אלמא: אף במחיצה שאינה ניכרת
18 אית ליה לשמואל גוד אסיק, דאי לאו דמחוברין
19 הן — אין דריסה מזה לזה. **שיש מחיצה על זה**
20 **ועל זה** — כל סביבותיהן, חוץ מכנגד חבורן,
21 דהשתא מישתרי גדול בגיפופי. **אבל אין מחיצה**
22 **לא לכאן ולא לכאן שניהן אסורין** — דקטן נמי
23 אסר אגדול, דהואיל ולא הוו גיפופי ממש אלא
24 על ידי גוד אסיק, לא הוו גיפופי לשוויה פתחא
25 לגביה, דפתחא דמינבר בעינן, ובהאי גוונא: לא
26 עבדי אינשי. **אי אמרי לכו דיורין** — אם הזכרתי
27 לכם שום דירה בדבר, כך אמרתי לכם. רב יוסף
28 חלה ושכח תלמודו. **לא שנו** — דקטן אסור, בין
29 לדיורי קטן בין לדיורי גדול — אלא שיש מחיצה
30 ראויה לדירה. כלומר: מחיצה קבוע וקיימא,
31 דתרוייהו גלו דעתייהו דבעו אשתמושי כל חד
32 בדידיה. הלכך, גדול מותר בשלו — דפתחא
33 הוא, ולא אסר קטן עלייהו. וקטן אסור לשניהם
34 משום דנפרץ במלואו לגדול, ואסרי עליה בני
35 גדול. ולדידהו נמי לא מישתרי, דכיון דעבד ליה
36 מריה מחיצה קבועה — לא סליק נפשיה מינייה,
37 ולא אחלי לגבייהו. **סלוקי סליקו נפשייהו** — בני
38 קטן מגגו, ואחליה לבני גדול. **הותר בכל הגגין**
39 — ואפילו לרבנן, דכיון דאינהו לא עביד סולם
40 — סליקו נפשייהו ואחלינהו לגביה. **בנה עלייה**
41 — והקיף כל גגו מחיצות לעלייה. **דקה** — פתח
42 קטן פתוח לצד הגגין. **הותר בכולן** — דגלי
43 דעתיה דקא מחזיק בהו — והם לא הקפידו
44 לעשות כן — אחלינהו לגביה. **פעמים שהדקה**
45 **לאיסור** — ואפילו לרבי מאיר, דמשוי כל הגגות
46 רשות אחת אסור בהן. **דעבדה להדי תרביצה** —
47 שפתח לצד גינתו, ומחיצה של צד הגגין הניח סתומה.

לנטורי

ברמלית

רְשׁוּת לְעַצְמוֹ. סברה הגמרא עתה, שכוונת המשנה היא שכל גג הוא רשות בפני עצמו לענין כך שמותר לטלטל בכולו. ועל כן היא מקשה, **בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל נִיחָא** – דברי המשנה מבוארים הם לשיטת שמואל, הסובר שאף חכמים מודים שמותר לטלטל בכל גג בפני עצמו. **אֶלָּא** לְשיטת **רַב** הסובר שאין מטלטלים בהם אלא בארבע אמות, **קַשְׁיָא** – יקשה, כיצד יתבארו דברי המשנה שכל גג הוא רשות לעצמו.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי בֵּי רַב** – אמרו בישיבתו של רב **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב,** אין כוונת המשנה שכל גג הוא רשות לעצמו להקל, שיהא מותר לטלטל בכולו, אלא להחמיר, **שֶׁלֹּא יְטַלְטֵל שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה.** כלומר, שאף על פי שמודה רב שמותר לדברי חכמים לטלטל ארבע אמות בגג, מכל מקום אין לטלטל שתי אמות בגג זה ושתי אמות בגג אחר, לפי שכל גג הוא רשות לעצמו, ונמצא מוציא מרשות לרשות.

הגמרא מקשה עוד על דברי רב מברייתא: **וְהָא** [–והרי] **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כִּי הֲוֵינַן בְּבָבֶל הֲוָה אָמְרִינַן** – כאשר היינו בבבל היינו אומרים כך, **בֵּי רַב מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אָמְרִי** – בישיבתו של רב היו אומרים משמו שאין **מְטַלְטְלִין בּוֹ** [–בגג הפרוץ לחבירו, לדברי חכמים] **אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וְהֵנִי דְּבֵי שְׁמוּאֵל תָּנוּ** – ואילו בישיבתו של שמואל הביאו ברייתא שבה מבואר כשיטת רבם, כדי להקשות ממנה על דברי רב, וכך נאמר בה, **אֵין לְהֶן** – לכל אחד מבעלי הגגות, **אֶלָּא** את **גַּגָּן** – הגג שלו בלבד. מבררת הגמרא, **מַאי** – מה היא כוונת הברייתא שאין **לְהֶן אֶלָּא** את **גַּגָּן, לָאו** – האם אין הכוונה בזה **דְּשָׁרֵי לְטַלְטוּלֵי בְּכוּלֵּיהּ** – שמותר לכל אחד מבעלי הגגות לטלטל בכל גגו, כשיטת שמואל, ושלא כדברי רב.

מתרצת הגמרא: **וּמִי אֵלִימָא מַמַּתְנִיתִין** – וכי הקושיא מן הברייתא חזקה יותר מן הקושיא שהקשינו לעיל מהמשנה, **דְּאוֹקִימְנָא** – שהרי העמדנו את דברי המשנה ״כל אחד ואחד רשות לעצמו״ לענין כך **שֶׁלֹּא יְטַלְטֵל שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה, הָכָא נַמִּי** – אף כאן בברייתא יש לפרש את כוונת הדברים ״אין להן אלא גגן״ באופן כזה, שלא יטלטלו **שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג זֶה.**

הגמרא מביאה את דברי רב יוסף על שיטתו של שמואל: **אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא שָׁמִיעַ לִי הָא שְׁמַעְתָּא** – לא שמעתי הלכה זו שאמר שמואל, שאומרים ״גוד אסיק מחיצתא״ אף במחיצות שאינן ניכרות.

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי תלמידו, **אַתְּ אָמַרְתְּ נִיחָלָן** – אתה אמרת לנו שמועה זו משמו של שמואל, **וְאַהָא אָמַרְתְּ נִיחָלָן** – ועל משנה זו אמרת לנו את דינו, שכן שנינו (להלן צב.) שאם יש **גַּג גָּדוֹל הַסָּמוּךְ לְגַג קָטָן,** והגג הגדול עודף על הקטן משני צידיו, ופתוחים זה לזה בלא מחיצה ביניהם [ציור א], הגג **הַגָּדוֹל מוּתָּר** בטלטול, אפילו לשיטת רב הסובר שחכמים אוסרים לטלטל בגג הפרוץ לגגות אחרים, לפי שדנים אותו כמוקף מחיצות מדין ״גוד אסיק מחיצתא״, ובאילו יש לו מחיצות משני צידי הפירצה לגג הקטן [ציור ב], ולפיכך אין אנו דנים זאת כ״פירצה״ אלא כ״פתח״, והרי זה כשתי חצירות שיש פתח ביניהם שאינן אוסרות זו על זו. **וְהגג הַקָּטָן אָסוּר** בטלטול, שהרי הוא פרוץ במלואו לגג הגדול.

וממשיך אביי בדבריו לרב יוסף רבו: **וַאֲמַרְתְּ לָן עֲלָהּ** – ואמרת לנו על משנה זו, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ** חכמים שהגג הקטן אסור בטלטול, **אֶלָּא** באופן **שֶׁיֵּשׁ דִּיּוּרִין עַל זֶה וְדִיּוּרִין עַל זֶה,** כלומר, שדיירי הבתים דרים ומשתמשים בשני הגגות, ומהלכים בכל שעה מזה לזה, ולפיכך אי אפשר ״להעלות״ את המחיצה התחתונה שבין הבתים למטה כדי שתשמש כמחיצה בין הגג הגדול לקטן, משום **דְּהָוְיָא לֵיהּ הָא דְּקָטָן מְחִיצָה נִדְרֶסֶת** – שכן מחיצה זו של הגג הקטן נדרסת על ידי העוברים ושבים מעליה [ציור ג], ואין אומרים ״גוד אסיק״ במחיצה הנדרסת, **אֲבָל** אם **אֵין דִּיּוּרִין עַל זֶה וְעַל זֶה,** דהיינו, שאין דיירי הבתים דרים ומשתמשים בגגות, ואינם עוברים מגג לגג, **שְׁנֵיהֶן מוּתָּרִין** – אף הגג הקטן מותר בטלטול, שכן דנים את המחיצה התחתונה שבין הבתים כאילו עולה וחוצצת בין הגגות, ונמצא שהגג הקטן אינו פרוץ לגדול. מתבאר מדברי שמואל, שאומרים דין ״גוד אסיק מחיצתא״ גם במחיצה שאינה ניכרת, שהרי עוסק הוא בגגות המחוברים זה לזה, ואין המחיצה התחתונה שבין הבתים ניכרת לעומדים על הגגות, ואף על פי כן סובר שמואל שבאופן שאין בני אדם דורסים מעל מחיצה זו אומרים בה דין ״גוד אסיק״.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, אני לא אמרתי לכם את דינו של שמואל באופן כזה, אלא **אֲנָא הָכִי אַמְרִי לְכוּ** – אני כך אמרתי לכם, **לֹא שָׁנוּ** חכמים שהגג הגדול מותר בטלטול, **אֶלָּא** באופן **שֶׁיֵּשׁ מְחִיצָה** גמורה **עַל זֶה וּמְחִיצָה** גמורה **עַל זֶה,** כלומר, שיש מחיצה בפועל סביב לשני הגגות מכל צידיהם, חוץ ממקום חיבורם שבו אין מחיצה ביניהם [ציור ד], **דְּגָדוֹל מִשִּׁתְּרֵי בְּגִיפּוּפֵי** – שבאופן כזה הגג הגדול ניתר על ידי המחיצות שיש לו משני צידי הגג הקטן, שמשום כך דנים את הפירצה שבינו לגג הקטן כ״פתח״, **וְאִילּוּ הגג הַקָּטָן נִפְרָץ בְּמִלּוֹאוֹ** למקום האסור לו, ולפיכך נאסר בטלטול. **אֲבָל** אם **אֵין מְחִיצָה** גמורה **לֹא עַל זֶה וְלֹא עַל זֶה** – לא על הגג הקטן ולא על הגדול, **שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין,** לפי שאין הפירצה שביניהם נראית כ״פתח״.

שאל אביי לרב יוסף רבו: **וְהָא דִּיּוּרִין אֲמַרְתְּ לָן** – והרי הזכרת לנו בדבריך אז ענין ״דירה״, דהיינו שהדין תלוי אם דרים אנשים על הגגות או לא, ואילו לפי דבריך עתה אין הדין תלוי בדיירים אלא במחיצות.

השיב רב יוסף לאביי: **אִי אַמְרִי לְכוּ דִּיּוּרִין** – אם הזכרתי בדברי אז ענין ״דירה״, **הָכִי אַמְרִי לְכוּ** – כך אמרתי לכם, **לֹא שָׁנוּ** חכמים שהגג הגדול מותר בטלטול לדייריו ואילו הגג הקטן אסור לכולם, בין לדייריו ובין לדיירי הגג הגדול, **אֶלָּא** באופן **שֶׁיֵּשׁ מְחִיצָה** קבועה וקיימת **הַרְאוּיָה לְדִירָה עַל זֶה** – על הגג הגדול, **וּמְחִיצָה הַרְאוּיָה לְדִירָה עַל זֶה** – על הגג הקטן, שעל ידי מחיצה זו גילו דיירי שני הגגות את דעתם שחפצים הם להשתמש בגגותיהם, ובזה הדין הוא **דְּגָדוֹל מִשִּׁתְּרֵי בְּגִיפּוּפֵי** – שהגג הגדול ניתר על ידי המחיצות שיש לו משני צידי הגג הקטן, **וְאִילּוּ הגג הַקָּטָן נִפְרָץ בְּמִלּוֹאוֹ** למקום האסור עליו בטלטול, ועל כן הוא נאסר לגמרי, בין לדיירי הגג הקטן ובין לדיירי הגג הגדול. **אֲבָל** אם **יֵשׁ מְחִיצָה הַרְאוּיָה לְדִירָה עַל הגג הַגָּדוֹל, וְאֵין מְחִיצָה הַרְאוּיָה לְדִירָה עַל הגג הַקָּטָן,** אזי **אֲפִילּוּ** הגג הקָטָן **שָׁרֵי** – מותר בטלטול **לִבְנֵי** הגג **הַגָּדוֹל,** ולא לבני הגג הקטן. **מַאי טַעְמָא** – מה הוא טעם הדבר, **כֵּיוָן דְּלָא עָבוּד מְחִיצָה** – מאחר שלא עשו בני הגג הקטן מחיצה הראויה לדירה על גגם, **סַלּוּקֵי סְלִיקוּ נַפְשַׁיְיהוּ מֵהָכָא** – סילקו את עצמם מלהשתמש בגגם, ומחלו את השימוש בו לבני הגג הגדול.

כְּהָא – כמו הדין **דְּאָמַר רַב נַחְמָן, עֲשָׂה** אחד מבני הבתים **סוּלָּם קָבוּעַ** לעלות בו **לְגַגּוֹ,** ושאר דיירי הבתים לא עשו סולמות קבועים לגגותיהם, **הוּתַּר** אותו אדם להשתמש **בְּכָל הַגַּגִּין כּוּלָּן,** לפי שגילו דיירי כל הבתים את דעתם שמסתלקים הם מגגותיהם, ומוחלים את השימוש בהם לאותו אדם שעשה סולם קבוע לגגו.

הגמרא מביאה דין נוסף כעין דינו של רב נחמן: **אָמַר אַבַּיֵי,** אדם **שֶׁבָּנָה עֲלִיָּיה עַל גַּבֵּי בֵּיתוֹ,** והקיף את כל גגו במחיצות לצורך עלייה זו, **וְעָשָׂה לְפָנֶיהָ דַּקָּה אַרְבָּעָה** – ועשה במחיצות העליה פתח קטן ברוחב ארבעה טפחים, בצד הפונה לגגות שכניו [ציור ו], **הוּתַּר** לו לטלטל בשבת **בְּכָל הַגַּגִּין כּוּלָּן,** ואפילו לשיטת חכמים האוסרים לטלטל מגג לגג, שמאחר ועשה פתח לצד הגגות האחרים גילה דעתו שחפץ הוא להשתמש בהם, ומכיון שבעלי הגגות האחרים לא עשו כן גילו דעתם שהם מוחלים לו את השימוש בגגותיהם, ולפיכך נידונים כל הגגות כעומדים ברשותו של בעל העליה.

אָמַר רָבָא, פְּעָמִים שֶׁהַדַּקָּה גורמת **לְאִיסּוּר,** כלומר, פעמים שעל ידי עשיית הדקה נאסר עליו לטלטל מגגו לגגות שכניו, אף לשיטת רבי מאיר המתיר לטלטל מגג לגג, **וְהֵיכִי דָּמֵי** – ובאיזה אופן יהיה הדין כן, **דְּעָבֵידָא לַהֲדֵי תְּרֵיצָא דְּבֵיתֵיהּ** – אם עשה את הפתח בעלייתו לצד גינתו, ואילו את המחיצה הפונה לצד גגותיהם של שכניו השאיר סתומה [ציור ז], **דְּאָמְרִינָן** – לפי שאומרים אנו שגילה דעתו בזה,

לְנַטּוּרֵי תַּרְבִּיצָא הוּא דַּעֲבִידָא – שעשה פתח זה כדי לצפות משם לעבר גינתו לשומרה, אך לא עשה הפתח כדי להשתמש בגגותיהם של שכניו, ונמצא שסילק עצמו מהם, ועל כן אסור לו לטלטל מגגו לגגותיהם אפילו לשיטת רבי מאיר.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בשיטת חכמים שבמשנה: נתבאר לעיל (פט.) שלדברי רב לא התירו חכמים לטלטל בגג העומד בין הגגות [בלא מחיצות ביניהם], לפי שפרוץ במלואו למקום האסור עליו בטלטול. ועתה מביאה הגמרא כמה ספיקות לשיטתו בדיני טלטול מגג כזה למקומות אחרים. בָּעֵי [–נסתפק] רָמִי בַּר חָמָא, אדם החפץ לטלטל שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג שלו העומד בין הגגות, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּעָמוּד של אדם אחר העומד בסמוך לו ברשות הרבים, גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה [ציור א], מַהוּ – מה הדין בזה, האם הגג והעמוד נידונים כרשות אחת, ולפיכך מותר לטלטל מזה לזה, כפי שרשאי אדם לטלטל ארבע אמות בגג אחד, או שהם נידונים כשתי רשויות שונות, ולפיכך אסור לטלטל מזה לזה, כפי שאסרו חכמים לטלטל שתי אמות בגג זה ושתי אמות בגג אחר.

הגמרא מקשה על ספיקו של רמי בר חמא: אָמַר רַבָּה, מַאי קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ – במה נסתפק רמי בר חמא, כַּרְמְלִית וּרְשׁוּת הַיָּחִיד קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ – וכי מסופק היה אם מותר לטלטל מכרמלית לרשות היחיד, הרי ודאי אסור לעשות כן, ומאחר וגג [בין הגגות] נידון ככרמלית, ואילו עמוד זה רשות היחיד הוא, אם כן פשוט הדבר שאסור לטלטל מזה לזה.

אומרת הגמרא: וְרָמִי בַּר חָמָא אַגַּב חוּרְפֵּיהּ לֹא עַיֵּן בָּהּ – בגלל חריפותו מיהר רמי בר חמא, ולא עיין כל הצורך באיזה אופן יש לשאול שאלה זו, ואכן ודאי אין מקום להסתפק בדין טלטול מגג לעמוד, אֶלָּא הָכִי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ – כך היתה כוונתו להסתפק, אדם המטלטל שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג שלו העומד בין הגגות, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּאַכְסַדְרָה [–מקום לפני הבית שיש לו תקרה על גבי עמודים] השייכת לאדם אחר [ציור ב], מַהוּ – מה דינו.

ומבארת הגמרא את צדדי הספק: מִי אָמְרִינַן – האם אומרים, דְּכֵיוָן דְּלֵא הַאי חֵזִי לְדִירָה וְלֵא הַאי חֵזִי לְדִירָה חֲדָא רְשׁוּתָא הִיא – מכיון שגם הגג וגם האכסדרה אינם ראויים לדירה נידונים הם כרשות אחת, ולפיכך מותר לטלטל שתי אמות בזה ושתים בזה, אוֹ דִּילְמָא – או שמא יש לומר, דְּכֵיוָן דְּמִגַּג לְגַג אֲסִיר – שמאחר ולשיטת חכמים אסור לטלטל מגג לגג, כיון שכל אחד מהם שייך לאדם אחר, מִגַּג לְאַכְסַדְרָה נַמִּי אֲסִיר – מטעם זה אסור לטלטל אף מגג לאכסדרה, שהרי יש חילוק בעלים ביניהם.

הגמרא מביאה ספק נוסף כעין זה: בָּעֵי [–נסתפק] רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי, אדם המטלטל שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגַג שלו העומד בין הגגות, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּחוּרְבָּה [–בית חרב] של אדם אחר, שהיא פרוצה לרשות הרבים ונידונית ככרמלית [ציור ג], מַהוּ – מה דינו, האם יש לדון את שניהם כרשות אחת, מאחר ודין שניהם ככרמלית, ולפיכך מותר לטלטל שתי אמות בגג ושתי אמות בחורבה, או שמאחר ויש ביניהם חילוק בעלים נידונים הם כשתי רשויות, ואין לטלטל מזה לזה כלל.

הגמרא תמהה על ספיקו של רב ביבי בר אביי: אָמַר לוֹ רַב כַּהֲנָא לרב ביבי בר אביי, לָאו הַיְינוּ דְּרָמִי בַּר חָמָא – האם אין זה אותו הספק שנסתפק רמי בר חמא לענין טלטול שתי אמות בגג ושתי אמות באכסדרה, ומדוע הוצרכת לשוב ולהסתפק בענין זה.

אָמַר לוֹ רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי לרב כהנא, וְכִי מֵאַחַר אֲתַאי וְנַצַּאי – וכי מפיו של אדם אחר באתי וחלקתי. כלומר, האם סבור אתה שכוונתי לבוא ולקנתר באותה שאלה שנשמעה כבר בבית המדרש מפיו של רמי בר חמא. ודאי אין הדבר כן, אלא אני סובר שיש לחלק בין אכסדרה לחורבה, לפי שאַכְסַדְרָה לֹא חֲזָיָא [–אינה ראויה] לְדִירָה, וְאילו חוּרְבָּה חֲזָיָא [–ראויה] לְדִירָה, ולפיכך אין ללמוד את דין החורבה מדין האכסדרה.

מקשה הגמרא: וְכִי מֵאַחַר דְּחֲזָיָא לְדִירָה – מאחר וחורבה זו ראויה היא לדירה, אם כן, מַאי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ – במה נסתפק רב ביבי בר אביי, הרי פשוט הדבר שאין דינה דומה לדין גג שבין הגגות שאינו ראוי לדירה, וממילא יש לאסור לטלטל מגג לחורבה.

מתרצת הגמרא: אִם תִּימְצֵי לוֹמַר קָאָמַר – כוונת רב ביבי בר אביי היתה לשאול בדרך 'אם תרצה לומר'. אִם תִּימְצֵי [–תרצה] לפשוט את ספיקו של רמי בר חמא, וּלוֹמַר שמותר לטלטל מגג לאכסדרה, מכל מקום עדיין יש מקום לומר שאין דין חורבה דומה לדין אכסדרה, שהרי אַכְסַדְרָה לֹא חֲזָיָא [–אינה ראויה] לְדִירָה, וקרובה היא להיות כגג, ולפיכך נידונית היא כרשות אחת עמו ומותר לטלטל מזה לזה, אבל חוּרְבָּה חֲזָיָא [–ראויה] לְדִירָה על ידי תיקון מועט, ואינה דומה לגג, ולפיכך אסור לטלטל מזה לזה. אוֹ דִּילְמָא – או שמא יש לומר, שאף על פי שהחורבה ראויה לדירה מכל מקום מותר לטלטל מגג לחורבה, דְּהַשְׁתָּא מִיהָא לֵית בָּהּ דִּיּוּרִין – שהרי עתה מכל מקום אין דרים בה אנשים, ולפיכך נידונית היא כרשות אחת עם הגג, ומותר לטלטל מזה לזה.

מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – יעמדו שאלות אלו במקומן, לפי שלא נפשטו.

הגמרא מביאה מחלוקת בין רב לשמואל בדיני גגות: נחלקו רב ושמואל בדין טלטול בִּגְנִין הַשָּׁוִין – הרבה גגות העומדים יחד בגובה שוה, שאין בהם גג הגבוה מחבירו עשרה טפחים, לְשִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר, הסובר שכל גגות אלו נידונים כרשות אחת, ואינם אוסרים זה על זה, וְכן נחלקו בדין טלטול בִּגְנִי העומד יְחִידִי ואינו פרוץ לגגות אחרים, אפילו לְשִׁיטַת רַבָּנָן, שאף הם מודים שגג יחידי נידון כרשות אחת, מאחר שאין מי שיאסור עליו.

רַב אָמַר, מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלּוֹ – בכל הגגות השוים, לשיטת רבי מאיר, או בכל הגג היחידי, אפילו לשיטת חכמים, שמאחר והכל נידון כרשות אחת מותר לטלטל בכולה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ – בגגות שוים לרבי מאיר או בגג יחידי אפילו לחכמים, אֶלָּא בְּאַרְבַּע אמות בלבד.

נתבאר לעיל (פט.) שנחלקו רב ושמואל בשיטת חכמים האוסרים לטלטל מגג לגג, האם מותר על כל פנים לטלטל בכל גג [העומד בין הגגות] בפני עצמו או לא. דעת רב היא, שמאחר וכל אחד מן הגגות נפרץ במלואו לגגות אחרים האסורים עליו בטלטול נאסר אף הוא ואין לטלטל בו אלא בארבע אמות בלבד. ואילו דעת שמואל היא, שדנים את המחיצות שבין הבתים כאילו עולות וחוצצות בין הגגות [מדין 'גוד אסיק מחיצתא'], ונמצא שכל גג מוקף מחיצות ואינו פרוץ למקום האסור לו, ועל כן מותר לטלטל בו.

מקשה הגמרא סתירה בין מחלוקת רב ושמואל בסוגייתנו למחלוקתם לעיל: שכן שנינו במחלוקתם כאן, רַב אָמַר מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלּוֹ – בכל הגגות השוים לרבי מאיר, או בגג יחידי אפילו לחכמים, לפי שהכל נידון כרשות אחת. קַשְׁיָא דְּרַב אַדְּרַב – יש להקשות סתירה בדברי רב, שהרי לעיל אמר שאסור לטלטל בגג העומד בין הגגות לדעת חכמים, משום שנפרץ במלואו לשאר הגגות. ומבואר מדבריו, שאין 'מעלים' את המחיצות שבין הבתים למטה לחוץ בין הגגות למעלה. ואם כן, מטעם זה היה לו לאסור הטלטול אף בגגות השוים לרבי מאיר, או בגג יחידי אפילו לחכמים, שאף על פי שאין הם פרוצים לגגות האסורים עליהם בטלטול, מכל מקום מאחר ואינם מוקפים במחיצות נמצא שהם פרוצים לרשות הרבים והחצירות שמסביבם, ומדוע מתיר רב את הטלטול בהם.

מתרצת הגמרא: הָתָם – שם, לגבי גג בין הגגות, סובר רב שאין 'מעלים' את המחיצות התחתונות שבין הבתים, משום דְּלֵא מִינְכְּרָא מְחִיצָתָא – אין המחיצות הפנימיות שבין הבתים ניכרות לעומדים על הגגות, לפי שהם מכוסים על ידי הגגות. אבל הָכָא – כאן, לענין מחיצות החיצונות של גגות השוים לרבי מאיר או גג יחידי אפילו לחכמים, מִינְכְּרָא מְחִיצָתָא – ניכרות מחיצות החיצונות של הבתים לאלו העומדים על הגג, ולפיכך מודה רב שאומרים בזה 'גוד אסיק מחיצתא', ודנים את הגגות כמוקפים מחיצות, ועל כן מותר לטלטל בהם.

עתה מבררת הגמרא את שיטתו של שמואל: שנינו במחלוקתם

המשך בעמוד רסא

רש"י

לנטורי תרביצא עבידא — וסילק עצמו מן הגגין. **שתי אמות בגג זה** — כרב סבירא ליה דאמר: גג שבין הגגין אין מטלטלין בו אלא בד' דאסרי אהדדי. **מהו** — לטלטל מאחת מהן לעמוד העומד ברשות הרבים סמוך לו, גבוה עשרה ורחב ארבעה. **כרמלית ורשות היחיד קא מיבעיא ליה** — בתמיה. כלומר, פשיטא דאסיר, דהא גג כרמלית הוא כדאמרבי אין מטלטלין בו אלא בארבעה ועמוד רשות היחיד. **ורמי בר חמא אגב חורפיה כו'** — התלמוד קאמר: ורמי בר חמא נמי ודאי לא איבעיי ליה למיבעי הכי, אלא אגב חורפיה מיהר בשאילתו, ולא עיין בה יפה. **והכי הוא דמיבעיא ליה שתי אמות בגג** — שבין הגגין. **ושתי אמות באכסדרה** — של בעלים אחרים, על גבי תקרה של אכסדרה יותר מבית סאתים, ואין לה מחיצה ואין לה פי תקרה דנימא יורד וסותם. דעבידא כי אורזילא, בשפוע כגגין שלנו, וכדאמרן ב"עושין פסין" (לעיל כה,ב) דהשתא הויא לה נמי כרמלית, מהו לטלטל מזה לזה. **הדא רשותא הוא** — ואף על פי שאינן של איש אחד — אין בהם חלוק רשותא, ואפילו לרבנן. דלא דמו לשני גגין. דהתם איכא דיורין למטה בשניהם, ויש לומר: כשם שיש חלוק רשות למטה בבתים — כך יש חלוק למעלה. דחלוק למטה סליק ואזיל לעיל. אבל באכסדרה — ליכא למימר הכי. **או דילמא כיון דמגג לגג אסיר** — טעמייהו דרבנן משום דקפדי אשינוי בעלים הוא, ומגג לאכסדרה נמי. **בחורבה** — של אחרים, ופרוצה לרשות הרבים דהויא נמי כרמלית כגג בין הגגין. **לאו היינו דרמי** — מה בין חורבה לאכסדרה. **וכי מאחר אתאי ונצאי** — מפי אחר באתי וחלקתי? בשאלה ששאלה אחר באתי לקנתר? בתמיה. **מאי קא מיבעיא ליה** — הא לא דמי לגג, ואסיר. **אם תימצי לומר קאמר** — כלומר: לא פשיטא לרב ביבי דתיהוי חורבה חזיא לדירה, ולא פשיטא ליה נמי דתיהוי כי אכסדרה, דהא עדיפא מינה פורתא. ובא להוסיף על שאילתו של רמי בר חמא על ידי אתלמוד לומר. והכי קאמר: אם פשיטא לרמי בר חמא דשרי, הכא מאי? התם הוא דאכסדרה לא חזיא מידי לדירה, אבל חורבה חזיא לדירה בתיקון מועט, או דילמא כו'. **גגין השוין** — שאין בהן גג גבוה מחבירו עשרה, ויש הרבה סמוכין יחד. **לרבי מאיר** — דמשוי להו כולהו חדא רשותא, ולא אסרי אהדדי. **וגג יחידי לרבנן** — שאינו סמוך לאחרים, דאפילו לרבנן ליכא דליסר עליה. **ושמואל אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע** — והא דקאמר רבי מאיר רשות אחת דן לטלטל שתי אמות בזה ושתי אמות בזה, וטעמייהו דרב ושמואל מפרשא ואזלא. **קשיא דרב אדרב** — דאמר רב לעיל (פט,א): בגגין השוין לרבנן דאסרי אהדדי, אלמא: לא אמר גוד אסיק מחיצות שביניהם להיות מובדלת. הכי נמי בגגין השוין לרבי מאיר, נהי נמי דהאי לא אסר אחבריה, דחדא רשותא משוי להו, מיהו בני רשות הרבים העוברת לפניהם ולאחריהם ולצידי החיצונות אמאי לא אסרי עלייהו? הא ליכא מחיצות לגגין, ומחיצות תחתונות אמר רב דלא מהני להו. וכן בגג יחידי לרבנן, ליתסרו עליה בני רשות הרבים וחצירות שסביבותיו: ומשני: התם בין גג לגג לא אמרינן גוד אסיק, דלא מינכרן מחיצתא שהן מכוסות בגגין. הלכך, כיון דאמרו רבנן יש חלוק רשויות למעלה, וגוד אסיק נמי בכי הני לא אמרי — הרי הן פרוצים כל אחד לרשות האסורה לו, לפיכך אסור לטלטל בו. **אבל הכא מחיצות מינכרן** — וקאמרינן בהו גוד אסיק. הלכך: לרבי מאיר דמשוי להו חדא רשותא — ליכא דליסר, דהא מחיצות חיצונות אית להו, והוו כולהו כחד גג מוקף מחיצות, וכן גג יחידי לרבנן: הכי גרסינן: התם לא מינכרא מחיצתא הכא מינכרא מחיצתא. **התם ליכא יותר מבית סאתים** — כיון דאית ליה לשמואל גוד אסיק אף במחיצות שבינתים, ואף על פי שאינן ניכרים. ופלוגתייהו קמייתא אליבא דרבנן היא, דמשוו לכל חד רשותא באנפי נפשיה — הוי כל גג וגג מוקף בפני עצמו, ובכל חדא ליכא יותר מבית סאתים. אבל הכא דפלגינן אליבא דרבי מאיר דמשוי לכולהו כחד, וכולן ניתרין במחיצות חיצונות — יש כאן יותר מבית סאתים, והיקף זה דגוד אסיק אינו היקף לדירה. דהנך מחיצות של מטה אף על פי שנעשו לדירה — למטה עבידן, לדור בחללן למטה, ולא לדירת גג. הלכך: כי מסקינן להו — הוי מוקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה וגג יחידי לרבנן נמי, בדאיכא טפי מבית סאתים, דומיא דגגין השוין לרבי מאיר. **מותר לטלטל בכולה** — ואפילו ישנה יותר מבית סאתים, דהוקף לדירה הוא.

לְנִטּוּרֵי תַּרְבִּיצָא הוּא דַּעֲבִידָא. בְּעֵי רָמִי בַּר חָמָא: שְׁתֵּי אַמּוֹת בַּגַּג וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּעַמּוּד מַהוּ? אָמַר רַבָּה: מַאי קָא מִיבָּעְיָא לֵיהּ? כַּרְמְלִית וּרְשׁוּת הַיָּחִיד קָא מִיבָּעְיָא לֵיהּ?! וְרָמִי בַּר חָמָא אַגַּב חוּרְפֵּיהּ לֹא עַיֵּין בָּהּ, אֶלָּא הָכִי קָמִיבָּעְיָא לֵיהּ: שְׁתֵּי אַמּוֹת בַּגַּג, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בָּאַכְסַדְרָה מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּלָא הַאי חֲזִי לְדִירָה, וְלָא הַאי חֲזִי לְדִירָה - חֲדָא רְשׁוּתָא הִיא. אוֹ דִּילְמָא: כֵּיוָן דְּמִגַּג לְגַג אָסִיר, מִגַּג לְאַכְסַדְרָה נַמִּי אָסִיר? בְּעֵי רַב בֵּיבִי בַּר אַבָּיֵי: שְׁתֵּי אַמּוֹת בַּגַּג וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּחוּרְבָּה מַהוּ? אָמַר רַב כָּהֲנָא: לָאו הַיְינוּ דְּרָמִי בַּר חָמָא? אֲמַר רַב בֵּיבִי בַּר אַבָּיֵי: וְכִי מֵאַחַר אֲתָאי וּנְצָאי?! אַכְסַדְרָה - לָא חֲזִיָא לְדִירָה, וְחוּרְבָּה - חֲזִיָא לְדִירָה. וְכִי מֵאַחַר דְּחֲזִיָא לְדִירָה, מַאי קָמִיבָּעְיָא לֵיהּ? אִם תִּימְצֵי לוֹמַר קָאָמַר; אִם תִּימְצֵי לוֹמַר אַכְסַדְרָה לָא חֲזִיָא לְדִירָה - חוּרְבָּה חֲזִיָא לְדִירָה, אוֹ דִּילְמָא הָשְׁתָּא מִיהָא לֵית בָּהּ דִּיּוּרִין? תֵּיקוּ. גַּגִּין הַשָּׁוִין לְרַבִּי מֵאִיר, וְגַג יְחִידִי לְרַבָּנַן, רַב אָמַר: מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלּוֹ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע. רַב אָמַר: מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלּוֹ, קַשְׁיָא דְּרַב אַדְּרַב! הָתָם - לָא מִינְכַּרָא מְחִיצָתָא, הָכָא מִינְכַּרָא מְחִיצָתָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, קַשְׁיָא דִּשְׁמוּאֵל אַדִּשְׁמוּאֵל! הָתָם - לָא הָוֵי יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם, הָכָא - הָוֵי יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם. וְהָנֵי מְחִיצּוֹת לְמַטָּה עֲבִידָן, לְמַעְלָה לָא עֲבִידָן, וַהֲוָה כְּקַרְפֵּף יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם שֶׁלֹּא הוּקַף לְדִירָה, וְכָל קַרְפֵּף יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם שֶׁלֹּא הוּקַף לְדִירָה - אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע. אִיתְּמַר; סְפִינָה, רַב אָמַר: מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע. רַב אָמַר: מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ,

דהא

תוספות

כרמלית ורשות היחיד קמבעיא ליה — וכגון שהעמוד מופלג מן הגג ארבעה. דאי בסמוך לו — לא הוי עמוד רשות היחיד דנפרץ במילואו לגג, וכגג דמי. אבל כשהוא מופלג — אסור, אף על גב דדרך למעלה מעשרה משתמש, דהוי מקום פטור — מכל מקום אסור להחליף. ואפילו מאן דשרי לעיל — הכא מודה, כיון דאין נח במקום פטור.

אלא שתי אמות בגג ושתי אמות באכסדרה מהו — פירש בקונטרס: על גבי תקרה של אכסדרה של בעלים אחרים, יותר מבית סאתים דהשתא הוי ליה כרמלית. אבל תוך אכסדרה לא רצה לפרש, דכיון דמקורה — לא הוי כרמלית במה שהוא יותר מבית סאתים. כדמוכח בפרק "עושין פסין" (כה,א), דאמר: קרפף יותר מבית סאתים וקירה בו בית סאה כו'. ומיבעיא ליה באכסדרה, דלא שייך בה כל כך כשם שדיורין חלוקין למטה — דלית בה דיורין כל כך, כדפירש בקונטרס, ובתר הכי בעי בחורבה, דחזי לדירה טפי. ובעי נמי בגג דחורבה, כמו באכסדרה. ומלשון הקונטרס משמע דבחורבה לא בעי בגג אלא בקרקע החורבה. ורבינו תם פירש: שתי אמות בגג דהוי רשות היחיד, ושתי אמות בעמוד — שהוא כרמלית, שאינו גבוה עשרה והוא רחב ארבעה. וחשיבא לגג כרשות היחיד, משום דמהני ביה עירוב לטלטל בכולו ולא הוי כשאר כרמלית.

או דילמא כיון דמגג לגג אסיר — פירש בקונטרס: וטעמא דרבנן — משום דקפדי אשינוי בעלים. קצת קשה: דלקמן (צא,ב) אמרינן גג וחצר ומרפסת רשות אחת לרבנן, משמע: אף על פי שהן של בעלים הרבה.

ושמואל אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע — פירש בקונטרס: והא דקאמר רבי מאיר רשות אחת — היינו לטלטל שתי אמות בזה ושתי אמות בזה. אף על גב דלפי המסקנא דמוקי שמואל ביתר מבית סאתים אתי שפיר, דאיכא לאוקומי מתניתין דלא הוי יותר מבית סאתים — מכל מקום הוצרך לפרש הקונטרס למאי דסלקא דעתיה השתא: קשיא דרב אדרב. דסלקא דעתך דבלא מינכר מחיצתא איירי, דאי מינכר מחיצתא לא היה שמואל אומר "אין מטלטלין בו אלא בארבע".

הכא דהוי יותר מבית סאתים — ולא אמרינן גוד אסיק לרבי מאיר בגגין הרבה, אלא במחיצות החיצונות, כיון דכולן רשות אחת הן. אף על גב דלענין כלים ששבתו בבית אינו רשות אחת ואמרינן גוד אסיק לשמואל. ואם תאמר: כיון דשמואל חשיב גג בקרפף לאסור ביתר מבית סאתים, אם כן בבית סאתים או בפחות נמי יחשב כקרפף בית סאתים שלא הוקף לדירה, ויאסר לטלטל מגג לחצר לרבנן כמו מקרפף לחצר. ולקמן (צא,א) אמרינן: דלרבנן גג וחצר רשות אחת, וקרפיפות רשות אחת! ויש לומר: דדירת גג הויא טפי דירה מבקרפף, לענין כשאינו יותר מבית סאתים.

איתמר ספינה — ביתירה מבית סאתים איירי, כדפירש בקונטרס. ופליגי אי חשיבי מחיצה דספינה כמוקפת לדירה, אי לא. אבל בפחות מבית סאתים — לבולי עלמא הויא מחיצה, ומטלטל בה, דהא נעשה כולה כארבע אמות. דפסקי רב ושמואל כרבן גמליאל בספינה בפרק "מי שהוציאוהו" (מב,ב). ואי אפילו בפחות מבית סאתים אין מטלטלין בה אלא בארבע — לא היתה נחשבת כארבע אמות כמו בשבת בתל ונקע, דדוקא מארבע אמות ועד בית סאתים, אבל יותר מבית סאתים — לא.

דהא

דהא איכא מחיצתא — ואפילו לרבי זירא דאמר בריש "מי שהוציאוהו" (מג,א): מחיצות להבריח מים עשויות, היינו דוקא לענין יוצא חוץ לתחום, דלא שרי להלך את כולה. **ורב** אליבא דרבי מאיר ליטלטל מגג לחצר — לשמואל אליבא דרבי מאיר לא מצי למיפרך, כדפירש בקונטרס. דלשמואל גגין השוין לרבי מאיר הוי כרמלית, לפיכך אין מטלטלין מהן לחצר. ופחות מבית סאתים נמי, אף על גב דלא הוי כרמלית — מכל מקום, כיון דחשיב ליה לשמואל אין מוקף לדירה — ליכא למיפרך דליטלטל מגג לחצר. אף על גב דלרבנן בגג יתר מבית סאתים אסור לטלטל ממנו לחצר לשמואל, בפחות מבית סאתים — שרי, מכל מקום יאמר שמואל דלרבי מאיר יש לגג תורת קרפף, בין ביתר מבית סאתים בין בפחות.

ליטלטל מגג לחצר — אף על גב דידע טעמא דרבי מאיר דגג גבוה ונמוך, דהוי משום דרב יצחק בר אבדימי מגג לחצר עניניהם חלוקים — סלקא דעתך דלא דמו לתל ברשות הרבים.

לשמואל אליבא דרבנן לטלטל מגג לקרפף — פירש בקונטרס: בגג יתר מבית סאתים, לקרפף יתר מבית סאתים. כיון דחשיב ליה אין מוקף לדירה, והוו תרוייהו כרמלית. ואם תאמר: ומנא ליה דאסור? דאי משום דאמרי רבנן לקמן דגגין וחצירות רשות אחת, וקרפיפות רשות אחת, התם על כרחך באין יתירים מבית סאתים, כדפירש בסמוך בקונטרס, דביתירים לא יאמר רבי שמעון דחצר וקרפף רשות אחת, דבהדיא מוכח בפרק "עושין פסין" (כג,ב) גבי נזרע רובו, דקרפף יתר מבית סאתים לרבי שמעון הוי כרמלית. ונראה לרבינו יצחק: דבגג דלא הוי יתר מבית סאתים פריך, דליטלטל לקרפף שאינו יתר מבית סאתים לרבנן, אף על גב דדירת גג חשיב טפי משל קרפף, שמותר לטלטל מגג לחצר ומקרפף לחצר אסור — מכל מקום הוי לן למישרי מגג לקרפף, דטפי דמי לקרפף מלחצר. דכשהוא יתר מבית סאתים — הוי כרמלית כמו קרפף, וחצר אפילו בית עשרה כורים שריא. ומשני: גזירה שמא יפחת. פירוש: שמא יפחת הגג באמצעיתו, וישתמשו בני הבית על הגג דרך הפחת, ואז הוי הגג חשוב מוקף לדירה, ואסור לטלטל ממנו לקרפף כמו מחצר. אף על גב דהוי מוקף ולבסוף פתח, דלא חשיב מוקף לדירה. דדוקא בקרפף שלא הוקף לדירה לא מהני הוקף ולבסוף פתח, אבל בגג דבלאו הכי חשיב קצת מוקף לדירה, דהא מותר לטלטל ממנו לחצר — מהני ליה הפחת לשוויה מוקף לדירה לגמרי, כחצר. ופריך: אי הכי, מקרפף בית סאתים לקרפף בית סאתים נמי לא ליטלטל, שמא יפחת, פירוש: יפרוץ האחד יתר מעשר במילואו לרשות הרבים או לבקעה. ומשום דנקט לשון פחת גבי גג, נקט נמי האי לישנא גבי פירצת קרפף. ומשני: התם אי פחות — מינכר, אבל הכא גג לא מינכרא מילתא לעומד בקרפף. ולעומד על הגג נמי לא מינכרא, שיהא אסור לטלטל ממנו לקרפף מחמת פחת זה.

לדברי רבי מאיר גגין רשות אחת הן כו' — גגין הוא בפירוש במתניתין, והוא הדין חצירות או קרפיפות, הואיל ותשמישן שוה כמו גגין. אבל בתים — לא, דתשמישן תדיר. ועוד: דכי היכי דלרבנן הוי קרפיפות או חצירות רשות אחת, דהא אפילו גג וחצר הוי רשות אחת — כל שכן חצר וחצר. הכי נמי לרבי מאיר, דרבי מאיר לא פליג ארבנן אלא בגג וחצר, משום דרב יצחק בר אבדימי.

אמר

דְּהָא אִיכָּא מְחִיצָתָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת - מְחִיצוֹת לְהַבְרִיחַ מַיִם עֲשׂוּיוֹת. אֲמַר לֵיהּ רַב חִיָּיא בַּר יוֹסֵף לִשְׁמוּאֵל: הִילְכְתָא כְּוָותָךְ, אוֹ הִילְכְתָא כְּרַב? אֲמַר לֵיהּ: הִילְכְתָא כְּרַב. אָמַר רַב גִּידֵּל, אָמַר רַב חִיָּיא בַּר יוֹסֵף: וּמוֹדֶה רַב שֶׁאִם כְּפָאָהּ עַל פִּיהָ - שֶׁאֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. כְּפָאָהּ לְמַאי? אִילֵימָא לְדוּר תַּחְתֶּיהָ - מַאי שְׁנָא מִגַּג יְחִידִי? אֶלָּא שֶׁכְּפָאָהּ לְזוֹפְתָהּ. רַב אַשִׁי מַתְנִי לָהּ אַסְּפִינָה, וְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מַתְנִי לָהּ אַאַכְסַדְּרָא. דְּאִיתְּמַר: אַכְסַדְּרָה בְּבִקְעָה, רַב אָמַר: מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע. רַב אָמַר: מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ - אָמְרִינַן: "פִּי תִּקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם". וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע - לָא אָמְרִינַן: "פִּי תִּקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם". וְרַב אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר, לִיטַלְטְלֵי מִגַּג לְחָצֵר! גְּזֵירָה מִשּׁוּם דְּרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי. וּשְׁמוּאֵל אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, נִיטַלְטֵל מִגַּג לְקַרְפַּף! אָמַר רָבָא בַּר עוּלָּא: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִפְחַת הַגַּג. אִי הָכִי, מִקַּרְפַּף לְקַרְפַּף נַמִּי לָא יְטַלְטֵל, דִּילְמָא מִיפְחֵית וְאָתֵי לְטַלְטוֹלֵי! הָתָם, אִי מִיפְחֵית - מִינְכַּרָא לֵיהּ מִילְּתָא, הָכָא, אִי מִיפְחֵית - לָא מִינְכַּרָא מִילְּתָא. אָמַר רַב יְהוּדָה: כְּשֶׁתִּמְצָא לוֹמַר, לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר: גְּגִין רְשׁוּת לְעַצְמָן, חֲצֵירוֹת רְשׁוּת לְעַצְמָן,

קרפיפות

להבריח מים — ולא לדירה. ומודה רב **שאם כפאה על פיה** — וגובהה יותר מעשרה, אין מטלטלין בה אלא בארבע. **מאי שנא מגג יחידי** — דאמר רב: אפילו לרבנן מותר לטלטל בכולו, ואפילו יותר מבית סאתים. דכיון דמחיצות לדירה נעשו אף על פי שלא לדירת מעלה עשאום. כי אמרינן בהו גוד אסיק — הוי כהיקף לדירה. הכי נמי, כיון דכפאה לדור — כפייתה זו היא עשיית מחיצתה לדירת מטן, כי אמרת בהו גוד אסיק — הוי היקף לדירה. **שכפאה לזפתה** — שבטל מחיצותיה מתורת דירה, דאינן עומדות כל זמן כפייתה לא לדירת מעלן ולא לדירת מטן, והוו כעמוד בעלמא. וכי אמרת בהו גוד אסיק — הוי היקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, וכרמלית היא. **מתני לה** — להא דרב חייא בר יוסף **אאכסדרה. אכסדרה בבקעה** — הבקעה כרמלית, כדאמרינן ב"יציאות השבת" (שבת ו,ב) ואכסדרה זו פרוצה מארבע רוחותיה, ועומד קירויה על ארבע יתידות ונותנין ארבע קורות מיתד ליתד, ועליהן מסדרין הנסרין. ואותן הקורות קרי פי תקרה. והאי דנקט בקעה — משום דבעיר סתם אכסדראות סמוכות להקיף בית או חצר, ואיכא מחיצה אחת או שתים. ומודה שמואל התם דמטלטלין, כדאמרינן לקמן. **ורב אליבא דרבי מאיר** — כיון דאמר בגגין השוין מטלטלין בבולן, אלמא: לאו כרמלית נינהו ליטלטל מגג לחצר. אלמה אמרינן לקמן לדברי רבי מאיר גגין רשות לעצמן, וחצירות רשות לעצמן, דאין מטלטלין מגג לחצר? ואליבא דרבנן בגג יחידי — ליכא למיפרך ליה לרב ליטלטל מיניה לחצר, דלרבנן הכי נמי שרי. דאמרינן לקמן (צא,א): לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת, ומטלטלין מגג יחידי לחצר של רבים שיש לו רשות בה ולשמואל לא מצי למיפרך אליבא דרבי מאיר ליטלטל מגג לחצר — דהא שמואל גגין השוין לרבי מאיר כרמלית משוי להו, לפיכך אין מטלטלין מהן לחצר של רבים, דהויא רשות היחיד. דאפילו לא עירבה קיימא לן במסכת שבת בפרק "אם לא הביא כלי" (קל,ב) דמטלטלין בכולה. והא דאמר לקמן לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת — שמואל מוקי לה בגג בין הגגין, דלשמואל דאית ליה גוד אסיק במחיצות שביניהן — ליכא לכל אחד יותר מבית סאתים. אי נמי: בגג יחידי, דליכא יותר מבית סאתים. ואשמעינן אף על גב דגג לרבנן רשות מיוחדת, וחצר הוא רשות שותפות — מטלטלין, דלא גזור רבנן מרשות היחיד לרשות שותפין אלא בבתים, כגון מבית לחצר. **משום דרב יצחק** — בריש פירקין, גזירה משום תל ברשות הרבים. **ושמואל אליבא דרבנן** — בגג יחידי יותר מבית סאתים, כיון דאמר דהאי גוד אסיק — לא הוי היקף לדירה, וכרמלית היא, ליטלטל מיניה לקרפף יותר מבית סאתים שתי אמות בזה ושתי אמות בזה. אלמה אמרינן לקמן: לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת וקרפיפות רשות אחת, דאין מטלטלין מהן לקרפף. ואליבא דרבי מאיר ליכא למיפרך ליטלטל מגג לקרפף — דהא תרוייהו כרמלית נינהו, דהא גג יחידי יותר מבית סאתים אוקימנא גזירה משום תל ברשות הרבים. ולרב נמי אליבא דרבנן ליכא למיפרך, דהא רב גג יחידי יותר מבית סאתים רשות היחיד משוי ליה, ובגגין השוין לרב אליבא דרבי מאיר דמותר לטלטל בבולן — ליכא למיפרך ליטלטל מינייהו לקרפף פחות מסאתים גזירה משום תל. ולרבנן מגג יחידי אליבא דרב דמשוי ליה רשות היחיד נמי לא פרכינן: ליטלטל מיניה לקרפף פחות מבית סאתים. וכן מחצר לקרפף בין לרבי מאיר בין לרבנן — משום דקרפף חלוק מחצר, דקרפף מוקצה לתשמיש שאינו תדיר, אבל חצר וגגין שוה תשמישן. ולרב לא פרכינן בגגין השוין לרבנן, דמשוי להו רב אלייבהו כרמלית ליטלטל מינייהו לקרפף יותר מבית סאתים. דאף על גב דמשוי להו רב כרמלית, מפני שפרוצין זה לזה — הני מילי להחמיר, לאסור טלטול של כל אחד ואחד ביותר מד' אבל לא משוי ליה כרמלית גמורה להקל לטלטל מתוכן לכרמלית גמורה. דאמרן לעיל לגבי גג בין הגגין לרב, דאסור לטלטל ממנו לחורבה ולאכסדרה. ואף על גב דשניהן אסורין לטלטל בתוכן אלא בארבע אמות, מכל מקום הואיל ואין רשותייהו דומות דגג חזי לדירה טפי מחצר ואכסדרה לטלטל ממנו לחורבה ולאכסדרה. וכל שכן הכא, דגג חזי לדירה טפי מקרפף. אבל לשמואל דמשוי גג יחידי כרמלית גמור דיותר מבית סאתים הוא פרכינן. **גזירה שמא יפחת הגג** — ויחסר מבית סאתים, ויקצרו גם את הבית למדת הגג מלמטה, ויתנו המחיצה כנגד שפת הגג דהשתא ליכא יותר מבית סאתים והוי רשות היחיד, ואתי לטלטולי מיניה לקרפף במעיקרא. **אי הכי מקרפף** — יותר מבית סאתים, לקרפף יותר מבית סאתים — נמי לא ליטלטל אפילו בתוך ארבע דילמא מפחית חד מינייהו והוי רשות היחיד מעלייתא, ואתי לטלטולי במעיקרא מיניה לחורבה, והוי כרמלית. **אי מיפחית לא מינכרא מילתא** — כיון דליכא מחיצות על הגג לא מינכרא מילתא. ולא מיחזי כפחות מבית סאתים דבר שאין לו מחיצות לא סליק ליה אומדנא שפיר, וסברי אכתי טפי מבית סאתים הוא. **כשתמצא לומר** — כשתעמוד על סוף דעתן, זהו גמר דבריהן. **לדברי רבי מאיר גגין רשות לעצמן** — ומטלטלין מגגו של ראובן לגגו של שמעון. **וחצירות רשות לעצמן** — ומטלטלין מחצירו של ראובן לחצירו של שמעון כלים ששבתו בחצר, וכן מחצר של רבים לחצר של רבים.

וקרפיפות

דְּהָא אִיכָּא מְחִיצָתָא – שהרי מוקפת היא מחיצות, ומקום המוקף מחיצות לצורך דירה מותר לטלטל בכולו, אף אם גדול הוא יותר מבית סאתיים. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ [–בספינה הגדולה מבית סאתיים] אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, לפי שמְחִיצוֹת אלו של הספינה לְהַבְרִיחַ מַיִם עֲשׂוּיוֹת, כלומר, הן נעשו כדי לעצור בעד המים שלא יציפו את הספינה, ולא לצורך דירה, ונמצא שספינה זו היא כ'קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה', שדינו כברמלית, שאין מטלטלים בו אלא בארבע אמות בלבד.

הגמרא מבררת כשיטת מי נוקטים להלכה במחלוקת זו: אָמַר לֵיהּ רַב חִיָּיא בַּר יוֹסֵף לְשִׁמוּאֵל, הֵילְכְתָא כְּוָתְךָ אוֹ הֵילְכְתָא כְּרַב – האם הלכה כמותך, שאין לטלטל בספינה זו אלא בארבע אמות בלבד, או שהלכה כדברי רב שמותר לטלטל בכולה. אָמַר לֵיהּ שמואל לרב חייא בר יוסף, הֵילְכְתָא כְּרַב – ההלכה היא כדברי רב, שמותר לטלטל בכולה.

הגמרא מביאה אופן שבו מודה רב שאין לטלטל בספינה אלא בארבע אמות: אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב חִיָּיא בַּר יוֹסֵף, וּמוֹדֶה רַב לשמואל, שֶׁאִם כִּפְּאָהּ [–הפכה] לספינה עַל פִּיהָ, באופן שקרקעית הספינה עומדת עתה למעלה כגג, שֶׁאֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ – על גבה, אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת בלבד.

מבררת הגמרא: כְּפָאָהּ לְמַאי – לצורך מה הפכה לספינה זו על פיה, אִילֵימָא – אם תאמר שהפכה כדי לָדוּר תַּחְתֶּיהָ, דהיינו, שקרקעית הספינה תשמש לו כגג מעל ראשו, אם כן מדוע מודה רב לשמואל שאין מטלטלים על גבה אלא בארבע אמות בלבד, וכי מַאי שְׁנָא – מה שונה דין ספינה זו מִגַּג יְחִידִי שאין גגות סביבותיו, שסובר רב (לעיל ע"א) שמאחר ואומרים דין 'גוד אסיק מחיצתא' במחיצות החיצונות של הבנין, ממילא דנים את הגג כאילו הוקף מחיצות לצורך דירה [אף שלא הוקף לצורך דירה למעלה אלא למטה], ולפיכך מותר לטלטל בו אף לשיטת חכמים, ואפילו אם גדול הוא יותר מבית סאתיים, ואם כן גם בספינה זו יש לומר כן, שמאחר וכפאה כדי לדור תחתיה נידונות מחיצות הספינה כאילו עשאן לדירה, ומעתה יש לומר בהן דין 'גוד אסיק מחיצתא' ולהתיר את הטלטול אף על גבה, אפילו אם גדולה היא יותר מבית סאתיים.

מבארת הגמרא: אֶלָּא כוונת רב חייא בר יוסף היא, שמודה רב לשמואל באופן שֶׁכִּפְּאָהּ לספינה זו על פיה כדי לְזוּפְתָהּ – לטוחה בזפת, שעל ידי כפיה זו ביטל את מחיצותיה מתורת דירה, שהרי אין הספינה עומדת עתה לדירה כלל, לא מעליה ולא מתחתיה, ונמצא, שאף שאומרים אנו במחיצות אלו דין 'גוד אסיק מחיצתא' ודנים את גגה כאילו הוא מוקף מחיצות, מכל מקום אין דנים אותו כהוקף לצורך דירה, ולפיכך אין לטלטל בו [אם גדול הוא יותר מבית סאתיים] אלא בארבע אמות בלבד.

הגמרא מביאה דעה נוספת על איזה ענין שאל רב חייא בר יוסף את שמואל אם הלכה כמותו או לא: רַב אַשִׁי מַתְנֵי לָהּ אַכִּפִּינָה – רב אשי היה שונה את שאלת רב חייא בר יוסף לשמואל 'הילכתא כוותך או הילכתא כרב', ואת תשובת שמואל על כך 'הילכתא כרב', על מחלוקתם של רב ושמואל לענין ספינה, אם מותר לטלטל בכולה או רק בארבע אמות. וְרַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מַתְנֵי לָהּ אַאַכְסַדְּרָא – היה שונה שאלה ותשובה זו על מחלוקתם של רב ושמואל לענין אכסדרה.

הגמרא מביאה את המחלוקת של רב ושמואל לענין אכסדרה: דְּאִיתְּמַר – שכך נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לענין אַכְסַדְּרָה [–תקרה העומדת על גבי עמודים] בְּבִקְעָה, ואין לאכסדרה מחיצות כלל, אלא פרוצה היא מארבע רוחותיה לבקעה שהיא כרמלית. רַב אָמַר, מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ – בכל האכסדרה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אמות בלבד.

הגמרא מבארת את סברות מחלוקתם: רַב אָמַר מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ, משום דאָמְרִינַן 'פִּי תִּקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם'. כלומר, ישנה הלכה למשה מסיני, שדנים את התקרה של האכסדרה כאילו יורדת כלפי מטה ונעשית כמחיצה. ולפיכך יש לדון אכסדרה זו כאילו מוקפת היא במחיצות מכל צדדיה ואינה פרוצה לבקעה, ומותר לטלטל בכולה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אמות, לפי שהוא סובר דלֹא אָמְרִינַן כאן דין 'פִּי תִּקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם', מאחר והאכסדרה פרוצה מכל רוחותיה, וסובר שמואל שאין אומרים דין 'פי תקרה יורד וסותם' אלא באופן שיש לפחות מחיצה אחת בפועל, שאז אומרים דין 'פי תקרה' בשלושת המחיצות האחרות.

הגמרא שבה לדון במחלוקת רב ושמואל: נתבאר לעיל (ע"א) שנחלקו רב ושמואל בדין גגות השוים לרבי מאיר, או גג יחיד אפילו לדעת חכמים, האם מותר לטלטל בכל שטחם, או שאין לטלטל בהם אלא בארבע אמות בלבד. ועתה מבררת הגמרא את שיטת רבי מאיר לדברי רב.

מקשה הגמרא: וְרַב אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר – לרב, הסובר בשיטת רבי מאיר שמותר לטלטל בכל הגגות השוים, אף אם גדולים הם יותר מבית סאתיים, מאחר שעל ידי דין 'גוד אסיק' הם נידונים כמוקפים מחיצות לצורך דירה, אם כן מן הדין שיתיר רבי מאיר אף לִיטַלְטֵל מִגַּג [–מגגות השוים] לֶחָצֵר, ומדוע מבואר בדברי הגמרא שרבי מאיר אוסר את הטלטול מגג לחצר.

מתרצת הגמרא: טעם הדבר שאוסר רבי מאיר לטלטל מגג לחצר, גְּזֵירָה מִשּׁוּם דְּרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, שאמר (לעיל פט.) שלדברי רבי מאיר אסור לטלטל ממקום גבוה עשרה טפחים למקום נמוך, אף ששניהם עומדים ברשות היחיד, לפי שיש לחוש שמא יבואו לטלטל מתל גבוה עשרה טפחים שברשות הרבים [הנידון כרשות היחיד] אל רשות הרבים, ונמצאו מוציאים מרשות לרשות. ומטעם זה אוסר רבי מאיר אף לטלטל מגג לחצר, שהרי הגג גבוה מן החצר יותר מעשרה טפחים.

עתה מבררת הגמרא את שיטת חכמים לדברי שמואל. מקשה הגמרא: וּשְׁמוּאֵל אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן – לשמואל הסובר בשיטת חכמים שאסור לטלטל בגג יחידי, אם גדול הוא יותר מבית סאתיים, מאחר שאינו נידון כמוקף מחיצות לצורך דירה, אם כן נִיטַלְטֵל מִגַּג לְקַרְפַּף – מן הדין היה שיתירו חכמים לטלטל מגג שיותר מבית סאתיים לקרפף שיותר מבית סאתיים, שתי אמות בזה ושתי אמות בזה, שהרי מאחר ואוסרים הם לטלטל בגג זה מוכח שדנים אותו כברמלית, והרי הוא רשות אחת עם הקרפף, ומדוע מבואר בדברי הגמרא להלן (צא.) שחכמים אוסרים את הטלטול מגג לקרפף אפילו בתוך ארבע אמות.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא בַּר עוּלָּא, טעם הדבר שאוסרים חכמים אליבא דשמואל לטלטל מגג יותר מבית סאתיים לקרפף יותר מבית סאתיים, הוא משום גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִפָּחֵת הַגַּג. כלומר, שמא תתחסר מדת הגג מבית סאתיים, ויקצרו אף את הבית שתחתיו במדת הגג, ונמצא שעתה גג זה נידון כרשות היחיד, ואסור לטלטל הימנו לקרפף שיש בו יותר מבית סאתיים הנידון בברמלית, אך לא ישימו דיירי הבית ליבם לזאת, וימשיכו לטלטל מן הגג לקרפף בתחילה, ולפיכך אסרו חכמים את הטלטול מגג לקרפף בכל ענין.

שבה הגמרא ומקשה: אִי הָכִי – אם כן, שאוסרים חכמים לטלטל מגג לקרפף משום גזירה, מִקַּרְפַּף לְקַרְפַּף נַמִּי לֹא יְטַלְטֵל – היה להם לאסור אף את הטלטול מקרפף שיש בו יותר מבית סאתיים לקרפף אחר שיש בו יותר מבית סאתיים, אפילו בתוך ארבע אמות, דְּיִלְמָא מִיפְּחִית וְאָתֵי לְטַלְטוּלֵי – משום שיש לחוש שמא יפחת שיעורו של אחד מהם מבית סאתיים, ויהא נידון כרשות היחיד, אך לא יידעו האנשים מכך וימשיכו לטלטל ממנו לקרפף אחר הגדול מבית סאתיים, ונמצאו מוציאים מרשות היחיד לברמלית.

מתרצת הגמרא: הָתָם – שם, לגבי טלטול מקרפף לקרפף, אין לחוש שמא יפחת אחד מהם ויבואו לטלטל, משום דאִי מִיפְּחִית מִינְּבְרָא לֵיהּ מִילְּתָא – שאם יפחת אחד מהם יהא הדבר ניכר, ולא יבואו לטלטל מזה לזה, לפי שמוקפים הם במחיצות, ומקום המוקף במחיצה ניכר לכל כשהוא נפחת משיעורו. אבל הָכָא – כאן, לגבי טלטול מגג לקרפף, אִי מִיפְּחִית לֹא מִינְּבְרָא מִילְּתָא – אם יפחת הגג אין הדבר ניכר, לפי שאין על הגג מחיצות, ומקום שאינו מוקף

המשך בעמוד יח

אגרות קודש

ב״ה, כ״ח מרחשון, ה׳תשי״א
ברוקלין

אל הרה״ח וו״ח אי״א נו״נ עוסקים בצצ״ב,
ואחרון אחרון חביב המקושרים לנשיאנו
כ״ק [מו״ח] אדמו״ר הכ״מ נשיא הדור ע״י
מילוי שליחותו בשדה חנוך הכשר, ה׳ עליהם
יחיו.

שלום וברכה!

בנועם קראתי מכתב ידידנו הרה״ח וו״ח אי״א נו״נ איש רב פעלים וכו׳ מוה״ר יצחק אהרן שי׳ על דבר סדר עבודתם בחינוך ילדי וילדות ישראל והשפעתם גם בבית הוריהם שי׳ בהאירם באור תורה ומצוה כפי מה שנתבארו בתורת נשיאנו היא תורת החסידות.

מובן אשר אפשר הדבר שיהי׳ נדמה להם שלא בכל פעולה ופעולה שלהם מצליחים לעורר את המקבל לענין של פועל ממש, אבל אין הענין כן, וכידוע משיחת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, עוד בהיותו ברוסיא, שביאר עד כמה נוגע תנועה אחת של בן ישראל, ומביא ראי׳ ממרז״ל בגדלות בעלי תשובה דאפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקומם, ומקשה מאחר שהצדיק עבד כל ימיו בתומ״צ ובעל תשובה - ובכלל זה גם מי שעשה תשובה רגע לפני מיתתו, וכעובדא דר׳ אליעזר בן דורדיא, א״כ איך אפשר הדבר שהבעל תשובה יהי׳ גדול יותר מהצדיק הגמור? והתירוץ הוא שמזה רואים אויף וויפיל עס איז טייער א תנועה פון א אידן עד שאפשר שבשעה אחת - מיט איין קער - קונה עולמו.

וגם בעבודה כן הוא, אשר אף אם לפעמים אין ניכרת פעולה ממשית בתלמידיהם ותלמידותיהם או בבתי הוריהם, למרות שמשתדלים בזה כראוי, הנה אחרי כל זה אין אתנו יודע עד מה שנעשה בלבו של חבירו אשר אפשר שפעלו שם ״א קער״ וואס מיט דעם איין קער קאן יענער וקנה זיין עולמו.

מובן, אשר אינו נוגע לתוקף ההתענינות במילוי עבודתם כראוי, שלזה נוגע שיהי׳ מתאים לדברי רז״ל דברים היוצאים מן הלב שהפי׳ בזה גם כפשוטו הארציקע רייד, וואס איז זיך נוגע, שמירת הזמן הן בהנוגע לתלמידים שזהו מלמדם ומרגילם בשמירת הסדר, הן בנוגע לביקורים בהבתים אשר שמירת הזמן והסדר בזה מסייע שיהיו הדברים נשמעים ומתקבלים יותר.

ולא באתי בזה מוסר זאגן, ואפשר שהענינים מתוקנים גם בלי מכתבי, אבל מוצא אני לחובתי מה שנראה לי בזה ותקותי שדבריי יביאו תועלת.

בטח ידוע להם, ולמותר להאריך בזה, עד כמה מסר נפשו כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ על חינוך הכשר והחזקת היהדות גם בענינים ״פשוטים״ ביותר, אף שהי׳ בידו להשתמש בזמנים אלה בלימוד רזין דאורייתא, ורזין דרזין, וזהו מוסר השכל לכל אחד מאתנו, שהרי אפשר שמפני עצת היצר שיכול להתחפש - איבערטאן זיך - בלבוש של צדיק תמים ויכול לטעון עמו, מה לך להתעסק בלימוד א-ב עם אחרים ואמירת מודה אני ובפרט שפעולתך מוטלת בספק, כיון שתמורת זה יכול אתה להתעסק בתורת החסידות תורת דברי אלקים חיים, ובזה בטוח אתה שתהי׳ תועלת כיון שחסיד אתה ומקושר להרבי וא״כ בודאי יפעול עליך הלימוד.

והורה כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, בהנהגתו שנהג בעצמו שלא חס על זמנו וכחותיו להתחשב עם מה שיכול לפעול בעצמו, ובענינים נעלים ביותר, והקדיש מיטב כחותיו להפצת חינוך הכשר, התחיל מא״ב וכיו״ב ובין אנשים פשוטים בישראל שהו ענין של מסירת נפש. ולהעיר משיחת כ׳ כסלו תרצ״ג

המשך בעמוד הבא

המשך ביאור למס' עירובין ליום שני עמ' ב

הבית, **וּמַרְפֶּסֶת** – עלייה ארוכה העומדת בחצר, ובה פתחים הרבה לכל הדיורים שבעלייה, שהיו עושים מרפסת אחת ארוכה לפני פתחי העלייה, וכולם עולים בסולם אחד למרפסת, ודרך המרפסת נכנסים לבתים שבעלייה, **אֵינוֹ עֵירוּב**, כיון שהם מקומות שאינם ראויים לדירה. **וְהַדֶּר שָׁם** – בבית שער אכסדרה ומרפסת, **אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו** – על הדר בחצר לטלטל בחצר. אבל **בֵּית הַתֶּבֶן** – בית שנותנים שם תבן, **וּבֵית הַבָּקָר** – בית שעומדים שם בקר, **וּבֵית הָעֲצִים** – בית שנותנים שם עצים, **וּבֵית הָאוֹצָרוֹת** – בית שנותנים שם תבואה, שנמצאים בחצר, אם נתן שם את הפת של העירוב, **הֲרֵי זֶה עֵירוּב**. **וְאִם** השאילם בעל הבית לאחר לגור בהם, **הַדֶּר שָׁם, אוֹסֵר** על בעל הבית לטלטל בחצר.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם יֵשׁ שָׁם [–בבית שהשאיל לאחר בחצר] **תְּפִיסַת יָד שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – מקום מיוחד לבעל הבית להניח שם דברים, **אֵינוֹ אוֹסֵר** – אין השוכר אוסר על בעל הבית לטלטל בחצר, מפני שתפיסת ידו של בעל הבית נחשב כמו שהוא גר עמו בבית אחד, וכל החצר היא של בעל הבית.

גמרא

הגמרא מביאה מימרא בענין מקום הנחת עירוב חצירות ושיתוף מבוי, ושואלת על כך שדבר זה כבר שנוי במשנתנו: **אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת, כָּל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַדֶּר שָׁם אֵינוֹ אוֹסֵר** על שאר בני החצר לטלטל בחצר, **הַנּוֹתֵן שם אֶת עֵירוּבוֹ, אֵינוֹ עֵירוּב**, שאם מקום זה אינו חשוב מקום ורשות לאסור, אינו נחשב מקום אף להנחת העירוב בו, **חוץ מִבֵּית שַׁעַר דְּיָחִיד** – בית שער של חצר השייכת ליחיד, שאף שהדר שם אינו אוסר, אפשר להניח שם את העירוב. **וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים אֵין מַנִּיחִין בּוֹ עֵירוּב**, עירוב חצירות בלבד אין מניחין בו, אבל **מַנִּיחִין בּוֹ שִׁיתּוּף** [–שיתופי מבואות, שנותנים כדי להתיר לבני החצירות לטלטל במבוי], **חוץ מֵאֲוִיר מְבוֹי** [–במבוי עצמו שלא באחת החצירות], שאף אין מניחים בו שיתוף, כיון שהדבר שמשתפים עמו אינו משתמר שם.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה בא רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת להשמיענו, במה שאמר שאף במקום שאין מניחים עירוב, מניחים שיתוף, **תְּנִינָא** – הרי אנו יודעים דין זה ממה ששנינו במשנה, **הַנּוֹתֵן אֶת עֵירוּבוֹ בְּבֵית שַׁעַר אַכְסַדְּרָה וּמִרְפֶּסֶת אֵינוֹ עֵירוּב**, ומשמע במשנה, שעֵירוּב **הוּא דְּלֵא הָוֵי** – שרק אם הניחו שם עירוב, אינו עירוב, **הָא שִׁיתּוּף** – אבל אם הניחו שם שיתוף, **הָוֵי** – הרי זה שיתוף. משיבה הגמרא: את הדינים של **בֵּית שַׁעַר דְּיָחִיד** שאפשר להניח שם עירוב, **וְשֶׁל אֲוִיר דְּמָבוֹי** שאין נותנים שם שיתוף, **אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** – הוצרך רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת להשמיענו, **דְּלֵא תְּנַן** – שדינים אלו אינם מבוארים במשנה.

אומרת הגמרא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – וכן שנינו בברייתא כמו שדייקנו מדברי המשנה, ששנינו בברייתא, **הַנּוֹתֵן אֶת עֵירוּבוֹ בְּבֵית שַׁעַר, אַכְסַדְּרָה, וּמִרְפֶּסֶת, וּבֶחָצֵר, וּבַמָּבוֹי, הֲרֵי זֶה עֵירוּב**, וְדברי הברייתא קשים הם, שהרי **הָתְנַן** – שנינו במשנה, שהנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת **אֵין זֶה עֵירוּב, אלא אֵימָא** – ודאי צריך אתה לומר, שלא אמרה הברייתא, הרי זה 'עירוב' אלא **הֲרֵי זֶה 'שִׁיתּוּף'**, ואם כן מבואר בברייתא, שבית שער אכסדרה ומרפסת, אף שאין נותנים שם עירוב, נותנים שם שיתוף. שואלת הגמרא: איך אמרה הברייתא שאפשר להניח שיתוף במבוי, והרי **שִׁיתּוּף בְּמָבוֹי לֵא מִינְטַר** – אינו נשמר. משיבה הגמרא: **אֵימָא** – יש לך לומר בברייתא, שהנותן את עירובו **בֶּחָצֵר שֶׁבַּמָּבוֹי** הרי זה שיתוף.

הגמרא מביאה דין שנגזר מהלכה זו: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין** – יושבים יחד בסעודה, בערב שבת, **וְקִדֵּשׁ עֲלֵיהֶן הַיּוֹם** – ובעוד שהם אוכלים החשיך ונעשה שבת, **הַפַּת שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן סוֹמְכִין (עליהן) [עָלֶיהָ]** אף **מִשּׁוּם עֵירוּב** – שתהיה לעירוב, ומותרים לטלטל בחצר, אף אם לא הניחו עירוב אחר, וכל שכן שמועילה במקום שיתוף למבוי. **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש שאמרו בדברי שמואל, שסומכים על הפת **מִשּׁוּם שִׁיתּוּף** – שתהיה לשיתוף למבוי, ומותרים לטלטל במבוי, אבל אין הפת מועילה להיות במקום עירוב, ועדיין אסורים בטלטול מן הבתים לחצירות. **אָמַר רַבָּה, וְלֹא פְּלִיגִי** – שני הלשונות בדברי שמואל, אינם חולקים זה על זה, אלא **כָּאן** – מה שאמרו שהפת מועילה במקום עירוב, הוא **בִּמְסוּבִּין** – כשיושבים בני החבורה **בַּבַּיִת, וְכָאן** – ומה שאמרו שהפת מועילה רק במקום שיתוף, הוא **בִּמְסוּבִּין בֶּחָצֵר**, שאז אין הפת מועלת להיות במקום עירוב, כיון שצריך להניח את העירוב דווקא בבית ולא בחצר, שחצר אינה מקום דירה. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַבָּה, תַּנְיָא דְּמַסַּיַּיע לָךְ** – יש להביא ראיה לדבריך מברייתא, ששיתוף מבוי מניחים גם בחצר, ששנינו, **עֵירוּבֵי חֲצֵירוֹת בֶּחָצֵר, וְשִׁיתּוּפֵי מְבוֹאוֹת בַּמָּבוֹי, וַהֲוֵינַן בָּהּ** – ונשאנו ונתנו בדברי ברייתא זו, ושאלנו, וכי נותנים **עֵירוּבֵי חֲצֵירוֹת בֶּחָצֵר, וְהָתְנַן** – והרי שנינו במשנה, **הַנּוֹתֵן אֶת עֵירוּבוֹ בְּבֵית שַׁעַר אַכְסַדְּרָה וּמִרְפֶּסֶת אֵינוֹ עֵירוּב**, הרי שאם נותנים את העירוב שלא בבית דירה, אינו עירוב, ויישבנו, **אֵימָא** – יש לך לומר בדברי הברייתא, **שֶׁעֵירוּבֵי חֲצֵירוֹת** נותנים דווקא **בְּבֵית שֶׁבָּאוֹתָהּ חָצֵר** שמערבים אותה, ולא בבית שבחצר אחרת, **וְשִׁיתּוּפֵי מְבוֹאוֹת** אפשר להניח אף **בְּחָצֵר שֶׁבָּאוֹתוֹ מָבוֹי** שמשתתפים בו, ואין צריך להניח דווקא בבית, אבל לא בחצר שבמבוי אחר.

שנינו במשנה: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם יֵשׁ שָׁם תְּפִיסַת יָד** וכו' של בעל הבית אינו אוסר. שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – מהו **תְּפִיסַת יָד**. משיבה הגמרא: **כְּגוֹן חֲצֵירוֹ שֶׁל** אדם הנקרא **[בֶּן] בּוּנְיָם**, שהיה עשיר, ומשאיל בתים שבחצירו לאחרים, ומתוך עושרו היו לו הרבה כלים, והיו לו כלים בכל הבתים שבחצר.

מספרת הגמרא: **בֶּן בּוּנְיָם** תלמידו של רבי היה, **אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי** – בא לפני רבי לבית המדרש, **אָמַר לְהוּ** רבי לישובים לפניו, **פַּנּוּ מָקוֹם לְבֶן מֵאָה מָנֶה** – לאדם שיש לו מאה מנה, כלומר פנו לו מקום חשוב שעשיר הוא. **אֲתָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא** – בא לפני רבי אדם אחר, **אָמַר** לְהוּ רבי לישובים לפניו,

---

המשך מהעמוד הקודם

סוף אות י"ז וז"ל: אמר כ"ק אדמו"ר הצ"צ אז אלע מסירת נפש פון דעם זיידן - רבינו הגדול - זיינען כלא לגבי דעם מסירת נפש פון אפרייסן זיך פון דעם ועמך לא חפצתי, און אפגעבן זיך מיט טאן א טובה, וועלן אז א איד זאל טאן תשובה בכח עצמו, און זיין א עובד אלקים באמת. וכנראה אשר גם זה תובעים מאתנו, וגם ע"ז נתנו לנו היכולת והכח ואין הדבר חסר אלא הרצון בלבד.

החותם בברכת הצלחה להיות מקושרים באמת לכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, אשר בדרך ממילא ימלא כל אחד ואחת שליחותו שהעמיס עליו בעונג וברצון, ויפוצו המעינות חוצה, והקיצו ורננו כו' וכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ יוליכנו קוממיות לארצינו במהרה בימינו אמן.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ב** **וַאֲפִלּוּ בְּשִׂיחַת דְּבָרִים בְּטֵלִים** יד] **שֶׁאֵין בָּהֶם זֵכֶר עֲשִׂיַּת מְלָאכָה כְּלָל - אָסוּר לְהַרְבּוֹת בָּהֶם בְּשַׁבָּת** טו־טז],

2 **שֶׁלֹּא יְהֵא דִּבּוּר הַשַּׁבָּת כְּדִבּוּר הַחֹל** יז].

3 **וּבְנֵי אָדָם שֶׁסִּפּוּר שְׁמוּעוֹת וְדִבְרֵי חִדּוּשִׁים** יח] **הוּא עֹנֶג לָהֶם - מֻתָּרִים לְסַפְּרָם בְּשַׁבָּת כְּמוֹ בְּחֹל** יט־כ]. **אֲבָל**

ביאורי הלכה

יד] דברים בטלים - ואפילו אין בהם גנאי וקלות ראש[29].

טו] בהם בשבת - שני פרטים באיסור שלא יהא דיבור השבת כדיבור החול: **א.** דיבור חולין שנאסר מחמת שקשור למלאכתו ודבריו האסורים בשבת[30], **ב.** דברים בטלים שאינם קשורים למלאכתו ולא נאסרו בשבת[31], אך אין להרבות בהם[32].

וטוב שלא לשוח בשבת שום שיחה בטילה[33].

טז] בהם בשבת - אבל יש להרבות בשבת בעסק התורה[34].

יז] כדיבור החול - המברך את רעהו בשבת לא יאמר "בוקר טוב" וכיוצא־בזה, אלא "שבת שלום" או "שבת־טוב"[35].

יח] שמועות ודברי חידושים - שמועות מהמלכים ושרים ומלחמותיהם ושאר חדשות העולם[36].

יט] כמו בחול - אף שרוב בני אדם מתענגים מדבור

ציונים והוספות

29) משנ"ב ס"ק ב, דאי לאו הכי אפילו מעט אסור.

30) בנוסף לטעם "שלא יהיה דיבורך בחול כדיבורך בשבת" קשור איסור זה לשביתת הקב"ה מיו"ד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים כך יש לשבות מדיבור זה אשר (להיותו גשמי וקרוב למעשה ובמהותו יכול להביא לידי מעשה) יש בו דמיון והשתוות לדיבור של הקב"ה והוא עכ"פ קצת מעשה (ע"פ לקוטי שיחות חי"א ע' 84 ואילך, והוא המבואר לעיל סעיף א (וראה לעיל הערה יח)). אלא שלא נאסר אלא מדברי סופרים כיון שאין דיבורו של האדם כדיבורו של הקב"ה, שמדיבורו של הקב"ה נעשה מעשה, משא"כ מדיבורו של האדם לא נתהווה מאומה (אור התורה (לה'צמח צדק') בראשית כה, ב (בהגהה). ובכ"מ).

31) הימנעות מדברים בטלים לגמרי מחסירה אצל רוב בני אדם מעונג שבת, ולכך מיעוט דברים בטלים לא נכללו באיסור "ודבר דבר" (משא"כ ההימנעות מריבוי דברים בטלים כדלהלן הערה לז), וכן, דיבור זה נחלק מדיבור הקשור למלאכתו (דלעיל הערה ל) בכך שאינו קרוב למעשה ודומה פחות לדיבורו של הקב"ה ולא נאסר – אף שטוב להמנע ממנו (ומאידך מחשבה שאין לה דמיון כלל למחשבתו של הקב"ה לא נאסרה בשבת אפילו היא מביאה לידי מלאכה – אלא אם כן לנוהג במידת חסידות). (ע"פ לקו"ש חי"א שם, בביאור דברי התניא דלהלן הערה לג).

32) כדי להבדיל בין דיבור השבת לדיבורו בחול.

33) תניא בסופו: ולהיות מחמת חלישות הדור אין כח בכל אחד ואחד להתענות כראוי לו. לזאת עצה היעוצה כמארז"ל כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו... וגם יזהר מאד שלא לשוח שום שיחה בטילה ח"ו. בהיות מודעת זאת לי"ח כי בכל המצוות יש פנימיות וחיצוניות וחיצונית מהשבת הוא שביתה מעשיה גשמיית כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים. ופנימית השבת היא הכוונה בתפלת השבת ובת"ת לדבקה בה' אחד כמ"ש שבת לה' אלקיך וזו היא בחי' זכור. ובחי' שמור בפנימיות היא השביתה מדיבורים גשמיים כמו ששבת ה' מיו"ד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים כי זה לעומת זה כו'.

34) לעיל סי' רצ ס"ה: לא ניתנו שבתות ויו"ט לישראל אלא כדי לעסוק בהם בתורה, שכל ימות החול הם טרודים במלאכתם ואין להם פנאי לעסוק בה בקביעות ובשבת הם פנויים ממלאכה ויכולים לעסוק בה כראוי לפיכך פועלים ובעלי בתים שאינם עוסקים בתורה בקביעות כל ימי השבוע לא ימשיכו הרבה בעונג אכילה ושתיה בשבת ודי להם בעונג קצת שצריכים לעסוק בתורה הרבה אבל תלמידי חכמים העוסקים בתורה בקביעות כל ימי השבוע ימשיכו קצת יותר בעונג אכילה ושתיה כי הם מתענגים בלימודם כל ימות השבוע, ומכל־מקום גם הם צריכים לעסוק בתורה ואינם רשאים למשוך כל היום בעונג אכילה ושתיה ושינה שהרי נאמר שבת לה' אלהיך.

וראה המובא לעיל הערה לג מתניא שפנימית השבת היא הכוונה בתפלת השבת ובת"ת לדבקה בה' אחד כמ"ש שבת לה' אלקיך. וב'תורה אור' (הוספות לפרשת תשא (קיג, ב)) שאף שבקושי התירו לדבר דברי־תורה בשבת: 'אך אעפ"כ התירו לדבר ד"ת מפני שגם השיר והביטול א"א להתקיים בלי... התורה'.

35) משנה ברורה ס"ק ה בשם השל"ה שאדם המבקר לחבירו בשבת בשחרית לא יאמר לו כדרך שאומר בחול צפרא טבא רק יאמר לו שבת טבא [בלשון קודש או בלשון חול כמנהגנו היום] כדי לקיים זכור את יום השבת. וראה במשנ"ב שם בשם הא"ר שאנשי מעשה נזהרים ביותר מזה שלא לדבר בשבת אפילו דברים הכרחיים כ"א בלשון הקודש [ונראה שטעמם הוא למגדר מלתא כדי שלא יבואו לשיחה בטלה]. וראה לעיל על סי' רפה הערה כה.

36) ע"פ תרומת־הדשן סי' סא.

1 גַּם בְּחֹל אֵין לִבְנֵי תוֹרָה כא-כב] לְהַרְבּוֹת בְּשִׂיחָה זוֹ, מִשּׁוּם "מוֹשַׁב לֵצִים" כג-כד].

2 אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְעַנֵּג בְּרִבּוּי הַשְּׁמוּעוֹת - אָסוּר לְסַפְּרָם בְּשַׁבָּת כְּדֵי שֶׁיִּתְעַנֵּג בָּהֶם חֲבֵרוֹ כה-כו]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סעיף ב

ביאורי הלכה

דברים בטלים[37], ולא היה לאוסרם מצד "ודבר דבר", מכל מקום אינם חשובים אצלם עד כדי שההימנעות **מריבוי** בהם נחשבת כביטול "עונג שבת", וכל זמן שלא נאסר להם הדיבור בהם לגמרי - חל עליהם איסור "ודבר דבר"[38].

כ] כמו בחול - דיבורים אלו לא נחשבים אצלם כ"דרך חול"[39].

כא] לבני תורה - בני תורה היינו שיודעים ללמוד אך אין דעתם יפה ללמוד את כל התורה כולה.

כב] לבני תורה - אבל עם הארץ שלא יודע ללמוד כלל רשאי להרבות בחול בדברים בטלים[40], וגם בני תורה שיודעים ללמוד רשאים לדבר בהם בחול[41].

כג] מושב לצים - אבל מעט דברים בטלים כשאינו קובע עצמו לזה אינם בגדר "מושב לצים"[42], ואצל עמי הארץ שאינם יודעים ללמוד גם קביעות לדברים בטלים אינה "מושב לצים"[43].

כד] מושב לצים - גם דיבור שאינו "מושב לצים" בחול, אין להרבות בו בשבת[44].

כה] בהם חבירו - שאינו נחשב כדבר מצוה עבורו כיון שאינו מתענג בהם[45].

ציונים והוספות

37) והראיה שהם מדברים בהם לרוב (וראה במנחת שבת (סי' עב שיורי המנחה סק"ו) שזה לימוד זכות גם על מה שרבים מקילין בדיבור חול בשבת, אך ראה להלן הערה לט).

38) אך בעבודת האדם ביחס לנשמתו (שאינה מבוארת בשלחן־ערוך אלא בספר התניא (כדלעיל הערה לג) דרושה זהירות גדולה ביותר "שלא לשוח שום שיחה בטילה ח"ו", ונוסף לזה כיון שאדמו"ר הזקן תובע מיהודי שהתענוג שלו יהיה מונח בדברים נעלים — ב"כוונה בתפלת השבת ובת"ת לדבקה בה' אחד כו'", הרי מובן, שבדרך ממילא לא יהי' לו שום תענוג כלל בדברים בטלים, ואז בודאי שלא ישוח "שום שיחה בטילה" (גם מצד הענין ד"דבר דבר"). (תורת מנחם תשמ"ב ח"ג עמוד 1460, וראה לעיל הערה לא החילוק (גם על פי התניא) בין דיבורי חול הקשורים למלאכתו, לדברים בטלים גרידא).

39) נתבאר בסי' שא קו"א סק"ב שאינו משום שעונג שבת דוחה איסור כלשהו (דאל"כ היה צריך להתיר דיבורי מקח וממכר לדיעות שאיסורם משום "ודבר דבר"), אלא שכל הדברים שאיסורם משום דרך חול, כגון שלא יהא דיבורך והילוכך בשבת כבחול, כשמתענג בהם נעשה דיבור של שבת ולא דרך חול (ומשמע שלא הותרו אלא דברים בטלים שהותרו מעט לכל אדם, ולא דיבור חולין בדברים האסורים בשבת אף אם מתענגים בזה (ראה לעיל הערה לז לימוד זכות על המדברים דיבורי חול בשבת משום שמתענגים בזה, אך בס' רביד השלחן אות א העיר שאין לומר שדיבור בדבר האסור בשבת נחשב כדיבור של שבת), וכל־שכן שאסורים בדיבורי משא ומתן). וראה המובא לעיל (הערה לד) מסי' רצ ס"ה, שמכל־מקום אין להימשך הרבה בעונג אכילה ושתיה, ולעיל הערה לח שלא להימשך מדי בעונג דברים בטלים.

40) לקו"ש חי"א ע' 246, ושם: וע"ד הסבתא (תוס' שבת קיג, ב) שאינה בתלמוד־תורה. משא"כ באחריני דאפילו מעט ובחול אסור, וכיומא יט, ב. ע"כ. ולכאורה הכוונה שאפילו מעט ובחול אסור כשקובע עצמו לזה, ראה להלן הערה מב.

41) בני תורה מקיימים מצות "והגית בו יומם ולילה" בקביעות עיתים ביום ובלילה (הלכות ת"ת פ"ג ה"ד), ורשאים לדבר דברים בטלים כל זמן שלא נכללים בגדר "מושב לצים" (כדלהלן הערה מב), ולא נאמר "ודברת בם ולא בדברים בטלים" אלא על בני תורה שמלאכתם נעשית על ידי אחרים או המתפרנס מן הצדקה (הלכות ת"ת שם ה"ה), אמנם תלמידי חכמים שדעתם יפה ללמוד כל התורה שבעל־פה אסורים בדברים בטלים כלל (גם אם צריך לעסוק במלאכתו לפרנסתו (שם ה"ו, ועד"ז לעיל סי' קנו הט"ז).

42) אצל מי שדעתו יפה ללמוד כל התורה או אצל המתפרנס מן הציבור עצם הישיבה ללא דברי תורה נקראת "מושב לצים" אפילו ללא דברים בטלים (ראה הל' ת"ת פ"ג ה"ו שם עוסק לכאורה במי שדעתו יפה, וראה הל' תלמוד תורה עם הערות וציונים (אשכנזי) פ"ג ס"ב הערה 37/ב שכשאין דעתו יפה להגיע לידיעת התורה כולה אינו בחיוב ש"ודברת בם" עשם עיקר ולא טפל), אבל אצל בני תורה המתעסקים לפרנסתם "מושב לצים" היינו ריבוי [=קביעות] דברים בטלים.

43) ראה חדא"ג מהרש"א (ע"ז יח ע"ב ד"ה הרי זה) שמושב לצים הוא שעל אף שהתורה היא משמחת הלבבות, הרי הוא מראה שלבבו שמח מדברים אחרים, ואם כן אינו שייך בעם הארץ שאינו יודע ללמוד.

44) והוא המבואר בתחלת הסעיף למעט ב"דברים בטלים", ובמדת חסידות אין לשוח בהם בכלל (כדלעיל הערה לג מהתניא) ואפילו אם דיבורו (גם בחול) באופן רך ומותר רק שבשבת א"צ להיות דיבור זה, והמשל בזה מי שיש לו אורח הגון בביתו מכבדו ומקרבו בדיבור, אבל כאשר האורח הוא מלך גדול או חכם מופלא הנה הבעל הבית נזהר בדבורו וממעט בו בכל האפשרי מפני כבודו של האורח הנפלא אשר אתו בבית, והדוגמא מזה יובן בענין השבת שלהיות שבשבת מאיר הגילוי דשם הוי' בכלל, ובפרט בהמדרי' דמתנה טובה שהגילוי הוא עצמות אוא"ס הנה לא זו בלבד שצריך להיות נזהר מכל דיבור גס, אלא עוד זאת שגם הדיבורים הרכים צ"ל שלא יהא דיבורו של שבת כדיבורו של חול (ע"פ ספר המאמרים ה'ת"ש ע' 87).

45) כמבואר לעיל הערה לט שעונג שבת לא דוחה איסור

ביאורי הלכה

כו] בהם חבירו - אורחים או המתקרבים לתורה ומצוות שלצורך קיום מצות "הכנסת אורחים" כדבעי או לצורך קירובם לתורה ומצוות נדרש לשוחח עמהם בדברי חול, ישוחח עמם כמידת הצורך[46].

ציונים והוספות

"ודבר דבר", אלא שאם מתענג בעצמו מדיבור זה אינו נחשב כדיבור חול.

46) ב'מנחת שבת' (סי' עב שיורי המנחה סק"ו) כתב להתיר על פי היתר הט"ז לספר דברי שמועות וחידושים למי שאינו מתענג מהם, אך מתענג מכך שחבירו מתענג בהם, ואף שבשוע"ר השמיט דברי הט"ז (ומשמע שהחמיר בזה, וכן משמע מקו"א סי' שא שהובא לעיל הערה לט), יש מקום להקל מסברות אחרות שבמנחת שבת שם וז"ל: ולפי זה מכל־שכן דיש להתיר להרבות דיבורים עם אורח אם מתכוין לעונג האורח ולכבודו. ועיין בספר תולדות יעקב יוסף בשם הבעל שם טוב הקדוש זצ"ל בסוף הספר שם דאפילו אם בא על ידי האורח לידי ביטול תורה ולידי דיבורי לשון הרע וכו' מכל־מקום גדולה הכנסת אורחים וכו' עיי"ש. וכיון דאיסור ריבוי הדיבורים בשבת הוא רק משום עובדין דחול, בודאי יש להקל לכבוד האורח, וכמו שהתירו לפנות האוצר בשבת מפני האורחים כמבואר בסימן של"ג, ועיין שם בב"ח דפינוי האוצר יש בו משום עובדין דחול ואעפי"כ התירו, וא"כ שבות התלוי בדיבור שהוא קיל יותר משאר שבות שהוא משום עובדין דחול כמבואר בשולחן ערוך הרב הרש"ז ז"ל (סימן רצ"ט סע' ט"ו) מכל־שכן דיש להתיר בשביל אורח, ואפשר הוא הדין בשביל בני אדם מעירו שהזמינם לביתו כיון דלדעת ספר החיים הוי זה גם כן בכלל הכנסת אורחים... ומה גם בדבר זה נוגע גם כן לכבוד הבריות כשמזמין בני אדם לביתו ואין מדבר עמהם לקרבם, וראה שם עוד אם להתיר דיבורים אלו מצד כבוד הבריות וגדול השלום. וסיים: והנה כל זה כתבתי למען ללמד סנגוריא על רבים המקילין בריבוי דיבורים בשבת, אבל היכא דאפשר ראוי למעט בדיבורים בשבת בכל מה דאפשר. ועיין בספר אור תורה מהמגיד הקדוש ה"ר דובער זצ"ל ממעזריטש (אות תכה) שהקשה מפני מה התירו לספר דברי חידושים וסיפורים בשבת למי שיש לו עונג מזה, והמשיל הדבר למלך גדול שצוה לעשות יום מוגבל למשתה ושמחה לכל שריו ועבדיו וצוה אשר מי שירצה לבוא אל המשתה ושמחה להתענג בתענוגי ומעדני המלך יותן לכל אחד רצונו ושאלתו וכו' כאוות נפשו, והנה היו הרבה מה ששאל זה לא שאל זה, והיה שם איש סכל וחסר לב והוא היה איש צרוע מוטל באשפה מחמת צרעתו, ובהגיע אליו השאלה לשאול ולבקש תאוותו וחפצו וצרכיו מבית המלך ביקש [הצרוע הנ"ל] שיצוה המלך שינתן לו שני משפלות [=כלי שנושאין בו הזבל] של זבל לח וקר בכדי שיתכסה מהם ויתקרר מצרעתו, וגערו בו עבדי המלך ואמרו לו שוטה וחסר לב מה זאת אשר שאלת ובחרת מכל תענוגים והלא אם היית שואל בזה חפצים טובים וכו' וכל מעדני המלך היו נותנים לך כי כן דתי המלך להיות עושים רצון איש ואיש. ואם תאמר מחמת כאב צרעתך שאלת דבר זה, שוטה שבעולם היה לך לבקש מאת המלך שיצוה להרופאים לרפאות אותך מצרעתך כלום חסר מבית המלך רופאים מומחים וכל מיני סמי רפואות וכו'. והנה הגיע הדבר הזה בפני המלך שכך ביקש האיש הסכל והמלך שחכמתו גדולה עד מאוד אמר לעבדיו מאחר שאיש זה הוא כסיל בשבילו ישתנה נימוסי המלך ודתו, זה אי אפשר רק ינתן לו כמו אשר בחר, כי הסכל הלזה בחר בדבר מאוס בודאי זהו עיקר תענוגו ועידונו על כן לא יותן לו יותר משאלתו ובקשתו וכו' עכתוד"ק בקצרה, והנמשל מובן.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

ט בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו אע"פ שאינם אוכלים שם לפי שהדלקת נר בשבת חובה אף בלא אכילה כדי שלא יכשל בעץ ואבן כמ"ש למעלה אבל מי שהוא אצל אשתו ומדליק בכל החדרים שהולך שם בשבת כמו שנתבאר למעלה אין צריך לברך עליהם לפי שאשתו מברכת בשבילו בבית אכילה אבל כשאינו אצל אשתו אינו נפטר בברכת אשתו כשיש לו חדר מיוחד שם במקום שמתארח.

ואם אין לו חדר מיוחד שם (ואפילו אם יש לו אלא שבעל הבית משתמש שם ג"כ וצריך הבעל הבית להדליק שם נר שלו) אין האורח צריך להדליק שם כלל כיון שיש לו שלום בית במקום שהוא שם וגם מצות הדלקת נר שבת הוא מקיים במה שמדליקים נר שבת בביתו (משלו).

אבל אם אין לו מי שידליק בביתו (או אפילו אם מדליקים שם אלא שאינן מדליקים משלו אינו נפטר בהדלקתם אף אם הוא בענין שכשהיה אצלם נפטר בהדלקתם כגון שסמוך על שלחנם שנעשה מכלל בני ביתם ונפטר בנר שלהם מכל מקום עכשיו שאינו אצלם אינו נפטר בנרם אלא) צריך הוא לקיים מצות הדלקת נר שבת במקום שהוא ע"י שיתן פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בנר שלו או שיקנה לו בעל הבית חלק בנר שלו במתנה כמו שיתבאר בסי' תרע"ז לענין נר חנוכה (במה דברים אמורים כשאוכל שם משלו אבל אם הוא סמוך על שלחן בעל הבית נעשה כבני ביתו של בעל הבית ויוצא בנרו של בעל הבית ואינו צריך להשתתף עמו כלל כמו שיתבאר שם) וכל זה כשאין לו חדר מיוחד שם:

י ב' או ג' בעלי בתים שאוכלין על שלחן אחד ומברכים כל אחד על מנורה שלו יש מפקפקין לומר שיש כאן ברכה לבטלה לפי שכבר יש שם אורה מרובה מנרות שהדליק הראשון ויש מיישבין המנהג שכל מה שניתוספה אורה בבית יש בה שלום בית ושמחה יתירה להנאת אורה

בכל זוית ומכל מקום אפילו לפי דעתם לא יברכו שנים במנורה אחת שיש לה קנים הרבה.

ולדברי הכל יכול השני לברך בחדר המיוחד לו אע"פ שאינו אוכל שם ואינו משתמש שם שום צורך אכילה מטעם שנתבאר למעלה ואפילו בחדר המיוחד לראשון אם הראשון משתמש שום צרכי אכילה באותו חדר ועדיין לא היה שם יכול השני להדליק שם משלו או ממה שיקנה לו הראשון ולברך על הדלקה זו אע"פ שהוא לא ישתמש כלום אצל נרותיו:

* * *

יא ולפיכך נוהגות מקצת הנשים בליל טבילה שהן צריכות לחפוף ראשן וגופן בחמין מבעוד יום בבית המרחץ אצל המקוה ואי אפשר להן להדליק הנרות קודם לכתן לשם לפי שהן מקבלות השבת ע"י הדלקת הנרות כמו שנתבאר ואסורות לרחוץ בחמין אח"כ ואינן רוצות לילך בין חפיפה לטבילה לביתן להדליק נרות שמתייראות שלא יטנפם בלכתן ותהא בהם חציצה לכן מדליקין נרות שלהן בין חפיפה לטבילה בבית הכנסת של נשים אם הוא סמוך לבית הטבילה והשמש משתמש שם שום דבר מצרכי אכילה לאור נרותיה וכל שכן אם היא עצמה יכולה להשתמש שם שום דבר שתהנה בו בלילה לצורך אכילה אבל אינה יכולה להדליק ולברך על נרות המיוחדים לבית הכנסת שדרך להדליקן שם בכל שבת אפילו אם תרצה להשתמש צרכי אכילה לאורן לפי שנרות הללו אינן עשויים להאיר ולהשתמש לאורן אלא לכבוד בלבד.

ומכל מקום יותר טוב שבליל טבילה ידליק הבעל ויברך (או תלך בין חפיפה לטבילה לביתה להדליק שם וכל שכן אם אפשר שתחוף בביתה שזה יותר טוב ואם אי אפשר בכל אלה תדליק ותברך קודם לכתה לבית הטבילה ותתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו שתנאי זה מועיל במקום הצורך כמו שנתבאר) וכן תעשה כשיש חופה בערב שבת וצריכה לילך לשם ותתאחר שם עד אחר שקיעת החמה ואי אפשר לה שתקבל שבת קודם לכתה לשם (אזי תדליק ותברך ותתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו ומכל מקום אין לה להתנות תנאי זה אלא אם כן הבעל יקבל עליו שבת מיד סמוך להדלקתה דכיון שהיא אינה מקבלת לאלתר לאחר הדלקתה שצריכה לשהות הרבה בחפיפתה או בלכתה לחופה אם כן אם גם הבעל לא יקבל לאלתר יצטרך לכבות הנר ולחזור ולהדליקו סמוך לקבלת שבת כמו שנתבאר למעלה ונמצא שבירכה לבטלה).

אבל אין לה להדליק לכתחלה קודם לכתה בלא ברכה ובבואה מהטבילה משחשכה או מהחופה תפרוש ידיה לפני הנרות ולברך אז קודם שתהנה לאורן וכן אם דעתה לבא מהחופה בבין השמשות אין לה לסמוך על זה שלא להדליק קודם לכתה ושתצוה לנכרי להדליק כשתבא בבין השמשות ושתברך היא על ידי פרישת ידיה מיד אחר הדלקת הנכרי שלא תהנה לאורן עד אחר ברכתה לפי שהאיך תברך וצונו להדליק והן דולקות כבר מקודם לכן או על ידי הנכרי.

* * *

ומכל מקום בדיעבד ששכחה ולא הדליקה קודם בין השמשות ונזכרה בבין השמשות יש להתיר לה לצוות לנכרי להדליק ושתברך היא קודם שתהנה לאורן (דכיון שעיקר מצות הדלקת נר שבת אינה ההדלקה בלבד אלא ההנאה והתשמיש לאורה היא עיקר המצוה אלא שההדלקה היא התחלה והכנה למצוה זו ולכן מברכים עליה וזו ששכחה ולא בירכה בתחלת המצוה יכולה לברך קודם עיקר המצוה דהיינו קודם שתהנה לאורן) ומכל מקום לא תצוה להדליק אלא נר אחד על השלחן שזהו עיקר המצוה (אבל נר אחד אפשר להתיר לה אף אם יש שם כבר נר דלוק שמאחר שהנשים נזהרות מאד בברכה זו הרי זה כצורך גדול שהתירו בו שבות בבין השמשות כמו שנתבאר בסי' רס"א):

יב סומא יכולה ג"כ לברך על נר שבת שהרי היא נהנית ג"כ ממאורות כמו שנתבאר בסי' ס"ט ומכל מקום אם יש לה בעל פיקח יברך הבעל אך אם אוכלת בשלחן אחד עם אחרים שבירכו והדליקו אין לה לברך שהרי אז אין מצוה בהדלקה זו אלא משום שמחה יתירה כמו שנתבאר למעלה ולה אין שמחה כלל מאור הנר:

יג מצוה לעשות לכתחלה נרות ארוכים שידליקו עד הלילה ומכל מקום אם עשה נרות קטנים שאינן דולקים עד הלילה אין כאן ברכה לבטלה שכיון שאכל לאורן ונהנה מהן בסעודת שבת אבל אם לא אכל לאורן כגון שאכל בחצר וע"ד שיתבאר בסי' רע"ג אם אינן דולקות עד הלילה שאז הוא נהנה מהן בחזרתו לבית שלא יכשל בעץ ואבן באישון אפילה ולילה הרי בירך לבטלה ומכל מקום אם הוא בענין שהיה שם קצת חושך באיזה מקום סמוך לחשכה אם לא היו דולקות שם והשתמש שם באותו מקום שום דבר לאורן אין בזה איסור:

* * *

יד אם הדליק נר במקום שאין משתמשין בו כלום בשבת שאינו חייב להדליק שם נר ואחר כך נטל נר זה הדלוק והניחו במקום שמשתמשים בו לא יצא ידי חובתו בנר זה דכיון שבשעה שהדליקו היה במקום שאין משתמשים בו בשבת אינו ניכר שהודלק לכבוד השבת ואם ברך על הדלקתו הרי זו ברכה לבטלה אבל יכול לברך ולהדליק במקום שמשתמשין בו בשבת אע"פ שאין משתמשים שם צרכי אכילה אם הוא חדר שלו או שהוא מיוחד לו בין שיניחנו דולק שם בין שיניחנו אח"כ אפילו במקום שאין משתמשים בו כלום בשבת וידליק כאן נר אחר דכיון שהנר שבירך עליו היה מונח שעה מועטת כאן במקום החייב בנר שבת אין כאן ברכה לבטלה.

ומכל מקום לכתחלה יש ליזהר לברך על אותן הנרות שהן כבר על השלחן ולא על שאר הנרות אפילו אותן שבתוך הבית ואפילו רוצה להניחן אח"כ על השלחן לפי שעיקר המצוה הן הנרות שעל השלחן שאוכלין לאורן וראוי שתהא הברכה על אותן המונחים במקום שהוא עיקר המצוה ומכל מקום די שם בנר אחד (או ב' נרות כנגד זכור ושמור).

אבל אם יש נשים רבות בבית אחד יכולות לברך לכתחלה גם בשאר מקומות ובלבד שיהא מקום שמשתמשים בו

בשבת אע"פ שאין משתמשים בו צרכי אכילה אם הוא חדר המיוחד לה או לבעלה ואם אינו מיוחד לה אינה יכולה להדליק שם אלא אם כן משתמשים שם צרכי אכילה אע"פ שהם אין משתמשים שם כלום אלא בעל הבית ובני ביתו או אפילו אחרים משתמשים שם צרכי אכילה:

טו (בד"א כשאוכלת משלה אבל אם היא סמוכה על שלחן בעל הבית אינה יכולה לברך שם אלא אם כן החדר מיוחד לה או לבעלה שאם לא כן אינה חייבת כלל להדליק שם שאין חיוב נר שבת חל עליה כלל לפי שהיא בכלל בני ביתו של בעל הבית ונפטרת בנרו ואף אם בעל הבית מצוה לה להדליק ועושה אותה שליח לפוטרו מחיובו שהוא חייב להדליק שם לפי שמשתמש שם בשבת אפילו משתמש שם צרכי אכילה ואפילו אם הוא או מקצת בני ביתו אוכלים שם מכל מקום כיון שהוא או אשתו בירכו במקום אחד ונפטר בברכה זו לכל החדרים שחייב להדליק שם כמו שנתבאר למעלה א"כ גם שלוחו אינו יכול לברך שם ויש חולקים על זה וכן נתפשט המנהג במדינות אלו):

* * *

טז אע"פ שלא התפללו הקהל עדיין אם קדם היחיד והתפלל ערבית של שבת מבעוד יום חל עליו קבלת השבת ואסור בעשיית מלאכה אפילו אם אומר בפירוש שאינו רוצה לקבל עדיין אין זה מועיל כלום כיון שהזכיר כבר עניינו של יום בתפלה:

יז אם רוב הקהל קבלו עליהם שבת המיעוט נמשכים אחריהם בעל כרחם ואסורים במלאכה אע"פ שלא היו בבית הכנסת אצל קבלת שבת ואפילו אומרים בפירוש שאינם רוצים לקבל שבת עדיין:

יח ואם אירע שאחד לא תיקן עדיין מאכלו לשבת כשהצבור רוצים לומר ברכו יש להם להמתין עליו (ממדת חסידות) ואם הוא סמוך לבין השמשות אל ימתינו:

יט אבל אם רוב הקהל לא היו בבית הכנסת אינם נמשכים אחר המיעוט ועיר שיש בה בתי כנסיות הרבה אין הקהל המתפללין באחד מהם נמשכים אחר המתפללים באחרים אע"פ שהמה המיעוט נגד האחרים (ויחיד שלא היה בבית הכנסת שקבלו בה שבת אע"פ שהוא רגיל להתפלל תמיד באותו בית הכנסת אם רוב העיר לא קבלו עדיין שבת אפשר להתירו במלאכה):

כ אדם שבא לעיר וכבר קבלו אנשי העיר שבת עליהם אע"פ שעדיין היום גדול חל עליו השבת ג"כ ואם היה עליו שום חפץ מוקצה או מעות לא יטלטלנו בידיו להסירו ממנו אלא יעשה כמו ש[י]תבאר בסי' רס"ו במי ששכח כיסו עליו בשבת וע"ש:

כא מי שטעה ביום המעונן וסובר שהוא חשכה ממש והתפלל ערבית של שבת ואח"כ נודע לו שעוד היום גדול אע"פ שכשהתפלל היה מפלג המנחה ולמעלה שהוא זמן הראוי לתוספת שבת צריך הוא לחזור ולהתפלל ערבית כיון שהוא לא נתכוין בתפלתו מפני קבלת תוספת שבת אלא מפני שהוא לילה והרי התפלל בטעות ומותר לו לעשות מלאכה קודם קבלת שבת בתפלה השניה לפי שקבלה הראשונה היתה בטעות ואינה חשובה כלום:

* * *

כב במה דברים אמורים ביחידים אבל צבור שטעו ביום המעונן והתפללו ערבית של שבת בעוד היום גדול אינם צריכים לחזור ולהתפלל אם כשהתפללו היה מפלג המנחה ולמעלה לפי שאין מטריחין על הצבור וכיון שאינם צריכים לחזור ולהתפלל חל עליהם קבלת השבת שבתפלה הראשונה ואסורים במלאכה ומכל מקום אם יש מיעוט שלא קיבלו עדיין שבת אינן נמשכים אחר הרוב כיון שקבלת הרוב היתה בטעות ויש חולקין על זה ואומרים שאף אם כל הצבור קבלו בטעות מותרים כולם במלאכה אע"פ שאינם צריכים לחזור ולהתפלל לפי שאין מטריחין עליהם אבל קבלתם אינה כלום כיון שהיא בטעות ויש לסמוך על דבריהם אם צריכים לכך:

כג מי ששהה להתפלל מנחה בערב שבת עד שקבלו הקהל שבת דהיינו שאמרו ברכו לא יתפלל מנחה באותה בית הכנסת בשעה שהקהל מתפללין ערבית שמאחר שהקהל קדשו היום אין לו לעשותו חול אצלם אלא ילך חוץ לבית הכנסת ויתפלל שם מנחה של חול והוא שלא ענה עמהם אחר ברכו אבל אם ענה הרי קבל עליו שבת ואסור לו להתפלל מנחה של חול אלא יתפלל ערבית שתים כדין טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת שנתבאר בסימן ק"ח:

כד ואם בא לבית הכנסת סמוך לברכו יתחיל להתפלל מנחה של חול ואע"פ שמיד בעודו מתפלל מנחה יאמרו הצבור ברכו ויקבלו שבת אין לו לחוש במה שהוא מתפלל אצלם תפלה של חול כיון שהתחיל בהיתר ואע"פ שכל דבר שצריך להתחיל בהיתר צריך להקדים כל כך בענין שיוכל לגמור קודם שתגיע שעת האיסור אבל אם ידוע שימשוך תוך שעת האיסור הרי זה כמתחיל באיסור כמו שנתבאר בסימן רל"ה מכל מקום כאן אין להקפיד כל כך לפי שאיסור זה שלא להתפלל תפלה של חול אצל צבור המתפלל של שבת אינו אלא חומרא בעלמא:

* * *

כה מי שקדם להתפלל ערבית של שבת קודם שהתפללו הקהל אף על פי שכבר חל עליו קבלת שבת יכול לומר אפילו לישראל חבירו שלא קבל עדיין השבת שיעשה לו מלאכה ומותר לו ליהנות מהמלאכה בשבת דכיון שלחבירו מותר הוא אין באמירתו אליו איסור כלל (ולא אסרו האמירה לנכרי אף על פי שאינו מצווה על השבת) אלא כשאומר לו בשעה האסורה לכל ישראל (עיין סי' רס"א).

וכן מי שמאחר להתפלל ערבית במוצאי שבת או שממשיך סעודתו בלילה מותר לו לומר אפילו לישראל שכבר התפלל והבדיל בתפלה שיעשה לו מלאכה ומותר לו ליהנות ולאכול ממלאכתו אע"פ שאח"כ יזכיר עדיין של שבת בברכת המזון:

חלב ב סימן רסג מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן:

א אסור לעשות פתילה לנרות של שבת מדבר שהאור אינו

נאחז בו ונכנס בתוכו אלא נסרך סביביו והשלהבת קופצת כגון צמר ושער ופשתן שאינו נפוץ ופסולת של משי וכיוצא בהם דכיון שאינן דולקים יפה חוששים שמא יטה הנר כדי שיתקרב מאוד השמן שבתוכו אל הפתילה וידלק יפה ונמצא מבעיר בשבת אבל עושים מצמר גפן וקנבוס וכיוצא בהם מדברים שהאור נאחז בהם ונכנס בתוכם ופשתה נפוצה יותר טובה מכולם:

ב ואם הדליק בדברים האסורים אסור להשתמש לאורן שום תשמיש בעולם אפילו תשמיש שאין צריך עיון כלל שאין צריך להתקרב אצל הנר בשבילו דכיון שאינן מאירים יפה חוששים שמא יטה הנר אע"פ שמשתמש מרחוק ואין חילוק בזה בין נרות שעל השלחן לשאר הנרות שבבית או שבשאר כל החדרים שכולן צריכים להיות מדברים המותרים.

ויש אומרים שאם יש במקום אחד נר כשר שעשוי מדבר המותר אע"פ ששאר כל הנרות עשויים מדבר האסור אין בכך כלום אפילו אם נר הכשר דולק בחדר בפני עצמו דכיון שהצריכוהו נר כשר במקום אחד יש לו היכר וזכרון בזה ולא יבא להטות ולצורך שבת יש לסמוך על דבריהם בדיעבד ומותר להשתמש לאורן ואם יש במקום אחד נר אחד כשר ועומד אצלו נר פסול מותר להשתמש שם לדברי הכל בכל ענין שהרי אף אם לא היה שם אלא נר הכשר בלבד היה יכול להשתמש שם ומה מפסידו אור נר הפסול:

חלק ב סימן רסד דיני הפתילה והשמן:

'לקוטי תורה' שיר השירים – הפרשה החסידית

נָאוּוּ לְחָיַיִךְ בַּתּוֹרִים וְגו'[1]

"נָאוּוּ לְחָיַיִךְ בַּתּוֹרִים, צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, י):

וְאָמְרוּ רַז"ל: **"לְחָיַיִךְ"** הֵם שְׁנֵי **לוּחוֹת**, **"בַּתּוֹרִים"** הֵם שְׁנֵי **תּוֹרוֹת** – תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה (עַיֵּין רַבּוֹת בְּשִׁיר הַשִּׁירִים[2]). וּלְהָבִין מַהוּ "בַּתּוֹרִים" – וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר "בַּתּוֹרוֹת"!

וְנַקְדִּים לְהָבִין הַמָּשָׁל בִּפְשׁוּטוֹ: כִּי "תּוֹרִים" הֵם תַּכְשִׁיטִין הַנַּעֲשִׂים בְּעֵין "רֹאשׁ תּוֹר", שֶׁהוּא תַּבְנִית מְשׁוּלָּשׁ[3], וְהָיָה דַּרְכּוֹ[4] לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי תַּכְשִׁיטִין כְּעֵין תּוֹרִים לָתֵת בַּלְּחָיַיִם.

וּלְהָבִין הַנִּמְשָׁל מִזֶּה: הִנֵּה הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת נֶחֱלָקִים דֶּרֶךְ כְּלָל לְג' בְּחִינוֹת: תּוֹרָה, וַעֲבוֹדָה, וּגְמִילוּת חֲסָדִים. שֶׁהֵם בְּחִינַת **אמ"ר**[5]: **אֵשׁ** מִמַּטָּה־לְמַעְלָה – בְּחִינַת עֲבוֹדָה כו'[6], **וּמַיִם** הוּא חֶסֶד וּצְדָקָה – "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים" (יְשַׁעְיָה נז, טו) – לְמַעְלָה־לְמַטָּה[7], וְהַבְּחִינָה הַמְמוּצַעַת הִיא **הַתּוֹרָה**[8].

וְהִנֵּה בְּחִינַת אמ"ר הִיא בְּחִינַת **סָגוֹל**. וְסָגוֹל הוּא מִלְּשׁוֹן **סְגוּלָה**. כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁיֵּשׁ עִנְיָנִים מְרֻפָּאִים בְּדֶרֶךְ רְפוּאָה וְטֶבַע, וְיֵשׁ שֶׁהֵם מְרֻפָּאִים בְּדֶרֶךְ סְגוּלָה –

---

1) (נָאֱמַר בַּחֲתוּנַּת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק עִם הָרַבָּנִית חַיָּה מוּשְׁקָא בַּת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי בְּפָרָשַׁת וַיֵּצֵא תקס"ד בְּלִיאַדִי. בַּחֲתוּנָּה נֶאֱמַר בְּהֶמְשֵׁךְ דְּרוּשׁ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים" וְנִדְפַּס בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן עַל שִׁיר הַשִּׁירִים (כְּתוּבִים חֵלֶק ב) עַמּוּד קכ. קְטָעִים מִמֶּנּוּ שֶׁלְּבוּ בְּנוֹסַח הַמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ.

נֶאֱמַר עַל יְדֵי הַצֶּמַח צֶדֶק (בְּשִׁינּוּיִים וְהוֹסָפוֹת) אַחַר שֶׁבּוּעוֹת תקצ"ב בַּחֲתוּנַּת בְּנוֹ מוֹהַרִי"ן (מוֹרֵנוּ הָרַב רַבִּי יִשְׂרָאֵל נֹחַ) – אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד קלט וְאֵילָךְ. וּבֵיאוּר – שָׁם עַמּוּד קמג.

נוֹסַח אַחֵר מַהַמַּאֲמָר – הַנָּחַת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי – נִדְפַּס בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ד עַמּוּד ז. וּמְבֻיָּאוּרוֹ – נִדְפַּס בְּאוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד קמח.

וּרְאֵה פֶּלֶא הָרְמוֹן שִׁיר הַשִּׁירִים יב, ב).

2) (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה עַל הַפָּסוּק – פָּרָשָׁה א א וי).

3) (עַיֵּין בְּשַׁבָּת דַף פ"ה עַמּוּד ב' (וְשָׁם בְּרַשׁ": "רֹאשׁ תּוֹר קָרֵי לֵיהּ, לְפִי שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ לְסוֹף הַשָּׁדֶה לִהְיוֹת מִתְקַצֶּרֶת הַחֲרִישָׁה וְלִימְשֹׁךְ בָּאֲלַכְסוֹן כְּרֹאשׁ תּוֹר (כְּזֶה)". וּרְאֵה פֵּירוּשׁ הָרַב רַבִּי עוֹבַדְיָה בַּרְטְנוּרָא כִּלְאַיִם פֶּרֶק ג, מִשְׁנָה ג).

4) (בְּאוֹר הַתּוֹרָה: **דַּרְכָּם**).

5) (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (יב, ב) עַל פָּסוּק "לְסוּסָתִי כו'").

6) (כְּשֶׁלְּהֶבֶת הָעוֹלָה כו' לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, דְּהַיְינוּ שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט הַנֶּפֶשׁ מִלְּבוּשֵׁי נוֹגַהּ בְּתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי אָדָם לְהִתְעַנֵּג עַל ה' לְבַדּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הָיוּ הַקָּרְבָּנוֹת "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ" (וַיִּקְרָא א, ט), שֶׁמּוּה שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִים חֵלֶב וְדָם, כִּי חֵלֶב הוּא בְּחִינַת תַּעֲנוּג, שֶׁהַתַּעֲנוּג הוּא הַמעדן אֶת הַבָּשָׂר וְנַעֲשֶׂה שָׁמֵן וּבַעַל רִיבּוּי חֵלֶב, וְהַתַּעֲנוּג שֶׁל בְּהֵמָה נִקְרָב לַה' עַל יְדֵי שֶׁהוּא נִכְלָה וְנִשְׂרָף בְּאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה לִהְיוֹת עוֹלָה וְנִכְלָל בְּמִקּוֹר הַתַּעֲנוּגִים. וְעִכְּשָׁיו הַתְּפִלָּה בְּמִקּוֹם קָרְבָּנוֹת, דְּהַיְינוּ עַל יְדֵי רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה שֶׁמְּעוֹרֵר בַּתְּפִלָּה אַהֲבָה עֶלְיוֹנָה, כְּמַאֲמַר "אַהֲבַת עוֹלָם אַהַבְתָּנוּ כו' הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה", עַל יְדֵי זֶה תִּתְפָּרֵד וְתִתְפַּשֵּׁט הַנֶּפֶשׁ מִתַּעֲנוּגֵי הַבַּהֲמִיּוֹת לִהְיוֹת מִתְעַנֵּג עַל ה' וּלְדָבְקָה בְּדִבִּיקָה חֲשִׁיקָה כו' – אוֹר הַתּוֹרָה עַמּוּד קמז).

7) (בְּאוֹר הַתּוֹרָה: **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**).

8) (שֶׁהִיא בְּחִינַת רוּחַ, שֶׁהוּא בְּחִינַת דִּיבּוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "לְנֶפֶשׁ חַיָּה – "לְרוּחַ מְמַלֵּלָ" . . וּבְחִינַת עֵסֶק הַתּוֹרָה עִיקָּרָהּ בְּדִיבּוּר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְדִבַּרְתָּ בָּם", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֹהַר: "בְּרוּחָא דְלָעְאן בְּאוֹרַיְיתָא". וְהָרוּחַ הוּא הַמְמוּצָע בֵּין אֵשׁ לְמַיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֹהַר רִישׁ פָּרָשַׁת וָאֵרָא. – אוֹר הַתּוֹרָה עַיֵּין שָׁם בַּאֲרִיכוּת וְשָׁם נִתְבָּאֵר ג' בְּחִינוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵם "אמ"ר").

שֶׁעַל פִּי דֶּרֶךְ הַטֶּבַע אֵין דֶּרֶךְ לִהְיוֹת רְפוּאָה עַל יְדֵי זֶה אֵלָיו, וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ אֵיזֶה סְגוּלָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה וְנִפְלָאָה בְּמַה שֶׁאֵינָהּ מוּשֶׂגֶת בְּהַשָּׂגַת וְהַשְׂכָּלַת הָרוֹפְאִים הַטִּבְעִים לִהְיוֹת עַל יְדֵי זֶה רְפוּאָה זוֹ.

וְכֵן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל נִקְרָאִים יִשְׂרָאֵל "עַם **סְגוּלָתוֹ**"[9], שֶׁאוֹתָנוּ בָּחַר ה' שֶׁלֹּא בְּסֵדֶר וְדֶרֶךְ הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵעִילָּה לְעִילָּה, אֶלָּא "יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה"[10] – לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. שֶׁמַּה שֶּׁנִּמְשָׁךְ לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת נִקְרָא בְּשֵׁם **סְגוּלָה**[11]. וְכֵן בְּחִינַת אמ"ר הַנַּ"ל נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כו'.

וְגַם הֵם בְּבְחִינַת נְקוּדַת **סְגוֹל**[12], כִּי עִנְיַן סְגוֹל הַיְינוּ שֶׁנְּקוּדָה הָאֶמְצָעִית הוּא תַּחַת שְׁנֵי הַנְּקוּדוֹת. שֶׁכֵּן סֵדֶר הָעֲבוֹדָה:

תְּחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת **אֵשׁ** מִמַּטָּה לְמַעְלָה כו',

וְאַחַר כָּךְ "אִם רָץ לִבְּךָ שׁוּב לָאֶחָד"[13], לִהְיוֹת הַמִּשְׁכוֹת מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה בִּבְחִינַת צְדָקָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים כו'"[14],

וְהַתּוֹרָה הִיא בְּחִינָה מְמוּצַעַת, דְּהַיְינוּ, שֶׁהוּא לִהְיוֹת לְמַעְלָה וּלְמַטָּה שָׁוִין. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אֱמוֹר כב, לב): "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי", פֵּירוּשׁ: שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת חָלָל וְהֶפְסֵק לְהַשְׂרָאַת שֵׁם קָדְשׁוֹ, שֶׁיִּהְיֶה גַּם לְמַטָּה כִּסֵּא וּמָכוֹן לִשְׁבִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּמוֹ לְמַעְלָה[15].

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה. כִּי הַלּוֹמֵד דְּבַר הֲלָכָה, הוּא רַק שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחַר הַתַּנָּאִים וְהָאֲמוֹרָאִים – כְּמוֹ "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר", "בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים". וְגַם לְפָעָמִים לוֹמֵד בְּמַסֶּכֶת שֶׁאֵין צָרִיךְ לָהּ כְּלָל לְמַעֲשֶׂה, אֶלָּא עִיקַּר כַּוָּנַת הַלִּימוּד – כְּדֵי לִהְיוֹת "וְאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ" (יְשַׁעְיָה נָא, טז), שֶׁ"דְּבַר ה' זוֹ הֲלָכָה"[16] הִיא הַמְדַבֵּר בְּפִיךָ. וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת פִּיו כְּלִי וּמָכוֹן לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּיטּוּל לִדְבַר ה'. וְזֶהוּ בְּחִינַת סְגוֹל – שְׁתֵּי נְקוּדוֹת שָׁווֹת וְהַשְּׁלִישִׁית מְמוּצַעַת תַּחְתֵּיהֶם[17].

וְהִנֵּה כָּל זֶה הוּא בְּסֵדֶר הָעֲבוֹדָה שֶׁלְּמַטָּה בְּאָדָם. אֲבָל הִנֵּה בְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא הוּא אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא, שָׁם נַעֲשֶׂה שָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת נְקוּדוֹת הַנַּ"ל בִּבְחִינַת **סְגוֹלָתָא**, שֶׁהַנְּקוּדָה אֶמְצָעִית הִיא לְמַעְלָה – עוֹמֶדֶת עַל גַּבֵּי שְׁתֵּי הַנְּקוּדוֹת[18].

שֶׁמִּמַּטָּה־לְמַעְלָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הִנֵּה הַנְּקוּדָה אֶמְצָעִית הִיא הָאַחֲרוֹנָה – שֶׁמַּתְחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת סֵדֶר הָעֲבוֹדָה מִמַּטָּה־לְמַעְלָה כו', וְאַחַר כָּךְ הַמְשָׁכָה כו', וְאַחַר כָּךְ יְכוֹל לָבֹא וְלַעֲלוֹת וּלְהַגִּיעַ לְמַדְרֵיגַת בְּחִינַת בִּיטּוּל דִּבְחִינַת "וְלֹא תְחַלְּלוּ כו'". אֲבָל מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה בְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא, שָׁם בְּחִינַת נְקוּדָה הָאֶמְצָעִית הִיא בְּעֶצֶם וְרֵאשׁוֹנָה. :

ב. וְהִנֵּה כְּתִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים א, יא): "**תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נְקוּדוֹת הַכֶּסֶף**"[19]. פֵּירוּשׁ: שֶׁבְּחִינַת סְגוֹל זֶה הוּא בִּבְחִינַת "**נְקוּדוֹת**"[20], הוּא בִּבְחִינַת "**כֶּסֶף**" – בְּחִינַת **אַהֲבָה שֶׁל קְרִירוּת**. אֲבָל בִּבְחִינַת וּמַעֲלַת הַזָּהָב עַל הַכֶּסֶף, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת "**רִשְׁפֵי אֵשׁ**" וְכו', נַעֲשֶׂה נְקוּדוֹת אֵלּוּ בְּחִינַת "תּוֹרִים", כְּמוֹ "רֹאשׁ תּוֹר" בַּגְּמָרָא – בְּחִינַת מְשׁוּלָּשׁ. דְּהַיְינוּ, לְהַמְשִׁיךְ קַוִּין לִנְקוּדוֹת אֵלּוּ[21].

כִּי בִּהְיוֹתָן **נְקוּדוֹת** הֵם כְּמוֹ עִנְיָנִים **נִפְרָדִים**, לִהְיוֹת תְּחִלָּה מִמַּטָּה־לְמַעְלָה רִשְׁפֵי אֵשׁ כו', וְאַחַר כָּךְ מַיִם כו'[22]. וְהַיְינוּ בִּהְיוֹת הָאַהֲבָה בְּקִרְירוּת הֵם "עַנְפִּין מִתְפָּרְדִין" כו', אֲבָל בִּהְתְלַהֲבוּת וְהִתְלַהֲטוּת הָאַהֲבָה, הִנֵּה נַעֲשׂוּ בִּבְחִינַת הִתְכַּלְּלוּת זוֹ בְּזוֹ. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (קֹהֶלֶת ד, יב): "וְהַחוּט הַמְשׁוּלָּשׁ כו'"[23].

---

9) (רְאֵה לְעֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים סט, ג).

10) (רְאֵה לְעֵיל צו לז, ג. פָּרָשַׁת רְאֵה יח, א. כד, ד. וּרְאֵה מַטּוֹת פג, ג וְשָׁם נִסְתָּם).

11) (וְעַיֵּן בַּזֹּהַר: רֵישׁ פָּרָשַׁת תְּרוּמָה דַף קכ"ו, סוֹף עַמּוּד א'. חֵלֶק א': פָּרָשַׁת נֹחַ, ס"ה, א'. וַיֵּצֵא, קס"א, ב'. חֵלֶק ג': בַּמִּדְבָּר, קי"ט, ב'. הַאֲזִינוּ, דַף רצ"ח, ב'.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מַעְנְיַן **סְגוֹל** – סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה" (תּוֹרָה אוֹר וַיְחִי מז, א)).

12) ("סְגוֹל הַתַּחְתּוֹן" [הַנְּקוּדוֹת מִתַּחַת לְאוֹתִיּוֹת]. – תקס"ד).

13) (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַר בַּהַקְדָּמָה ז, א. בְּסֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ח: שׁוּב לַמָּקוֹם. רְאֵה הַנִּסְתָּם לְעֵיל תֵּצֵא לה, א).

14) ("מַיִם הוּא חֶסֶד וּצְדָקָה . . וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל הַמָּיִם" (יְשַׁעְיָה לב, כ), שֶׁנִּמְשְׁלוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים וּצְדָקָה לְמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַמַּיִם יוֹרְדִין מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ כָּךְ הוּא בְּחִינַת צְדָקָה וְחֶסֶד "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים", לְ"מָאן דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם"". – אוֹר הַתּוֹרָה).

15) (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת רְאֵה, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל כו' **לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר** כו'" (כג, ד. כד, ד), עַיֵּן שָׁם. וּבְפָרָשַׁת יִתְרוֹ, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹקִים יַעֲנֶנּוּ כו'" (תּוֹרָה אוֹר סח, ב וְאֵילָךְ). וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת" בְּפֵירוּשׁ **"וְאֶמֶת ה' לְעוֹלָם" – וְאֶמֶת זוֹ תּוֹרָה** (לְעֵיל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת פג, א־ב)).

16) (שַׁבָּת קלח, ב עה"פ)עָמוֹס ח, יב): "לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה'").

17) (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן סט. אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד קמא).

18) ("כִּי ב' מִינֵי סְגוֹל הֵם . . וּבִטְעָמִים [טַעֲמֵי הַמִּקְרָא] . . הוּא הַנִּקְרָא סְגוֹלְתָא שֶׁעַל גַּבֵּי הַתֵּיבָה, הַיְינוּ נְקוּדָה הָאֶמְצָעִי לְמַעְלָה וְעַל גַּבֵּי ב' הַנְּקוּדוֹת. אֲבָל בִּנְקוּדוֹת שֶׁבְּתוֹךְ הָאוֹתִיּוֹת הוּא הַנִّקְרָא סְגוֹל הַתַּחְתּוֹן. – תקס"ד).

19) (עַיֵּן רַבּוֹת נָשֹׂא, סוֹף פָּרָשָׁה י"ג).

20) ("מְפוֹרְדוֹת זֶה מִזֶּה בְּסֶגוֹל". – תקס"ד).

21) ("מְדוּבָּקִים הֵן זֶה בְּזֶה וְנִתְאַחֲדוּ יַחַד". – תקס"ד).

22) ("אֵין בְּהָאַהֲבָה שׁוּם תַּעֲרוֹבוֹת מִיְּרָאָה, וּבִירָאָה אֵין מִבְּחִינַת הָאַהֲבָה" –תקס"ד).

23) ("לֹא בִּמְהֵרָה יִנָּתֵק").

[וְעַיֵּן מַעְנְיַן **"תּוֹרֵי זָהָב"** [וּבִזֹּהַר] פָּרָשָׁה נָשֹׂא (קמ"ג סוֹף עַמּוּד ב'. וְדַף קמ"ב סוֹף עַמּוּד א'). בְּעִנְיַן **"מֵי זָהָב"**: (קל"ה, ב'). וּבְפָרָשַׁת הָאַזִּינוּ (דַף רצ"ב סוֹף עַמּוּד א'). תּוֹלְדוֹת (קמ"ה, ב').

וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁבְּחִינַת נְקוּדַת סֶגוֹל הֵם ב׳ בְּחִינוֹת – סֶגוֹל וְסֶגוֹלְתָּא, דְּהַיְינוּ מִמַּטָּה־לְמַעְלָה וּמִמַּעְלָה־לְמַטָּה, כֵּן בִּבְחִינַת "תּוֹרִים", הֵם גַּם כֵּן ב׳ תּוֹרִים – מִמַּטָּה־לְמַעְלָה וּמִמַּעְלָה־לְמַטָּה. וְהֵם ב׳ בְּחִינוֹת תּוֹרוֹת – תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה.

וְזֶהוּ "**נָאוּוּ לְחָיַיִךְ בַּתּוֹרִים** כו׳" – פֵּירוּשׁ: "**לְחָיַיִךְ**" – לֶחִי עֶלְיוֹן וְלֶחִי הַתַּחְתּוֹן, מְקוֹם מוֹצָא הֶבֶל הַדִּיבּוּר. כִּי "הַבֶל סָלִיק לְעֵילָא כו׳"[24], בְּחִינַת גְּבוּרוֹת וְהִסְתַּלְקוּת, הוּא בְּחִינַת "רִשְׁפֵּי אֵשׁ" – מַעֲלַת הַזָּהָב עַל הַכֶּסֶף[25], מַעֲלַת הָאַהֲבָה כו׳ הַנַּ"ל – נַעֲשָׂה וְנִמְשָׁךְ בְּחִינַת "תּוֹרִים" לִבְחִינַת "נְקוּדוֹת" אֵלּוּ, וְנַעֲשָׂה מֵהֶם קַוִּין – בְּהִתְכַּלְּלוּת הַנְּקוּדוֹת זוֹ בְּזוֹ. וְכָל זֶה בִּבְחִינַת "לְחָיַיִם", שֶׁהוּא מְקוֹם מוֹצָא הֶבֶל הַדִּיבּוּר כו׳, כִּי "הֶבֶל סָלִיק לְעֵילָא"[26]. :

ג. אֲבָל[27] "צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, י) הוּא בְּחִינַת אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת מוּפְרָדִים וּקְבוּעִים וּתְלוּיִים בְּחוּט, שֶׁהַחוּט נִכְנָס בָּהֶם וּמְחַבְּרָם שֶׁלֹּא יִתְפָּרְדוּ[28]. וְכָךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל נִמְשָׁךְ "הַקֹּל קוֹל **יַעֲקֹב**" (תּוֹלְדוֹת כז, כב) – **יוּד עָקֵב**, הוּא מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב[29] – בְּחִינַת חוּט[30] "מִבְּרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה"[31] (תְּרוּמָה כו, כח).

דְּהַיְינוּ אֲפִילּוּ בִּבְחִינַת קְצֵה אַחֲרוֹן שֶׁהוּא רָחוֹק מִקְּצֵה הָרֹאשׁוֹן לְגַמְרֵי, דְּהַיְינוּ בְּחִינַת "עֶלְמָא דְּפֵרוּדָא"[32], דְּבָרִים זָרִים וְנִפְרָדִים כו׳, וְנִמְשָׁךְ "קוֹל" וְהַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה מִלְּמַעְלָה שֶׁיִּתְחַבְּרוּ וְיִתְיַיְחֲדוּ גַּם הֵם לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְזֶהוּ "**וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשׁוֹתָיו** כו׳" (וַיֵּצֵא כח, יא): כִּי "הוּא יִתְבָּרֵךְ מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם"[33], כְּמַאֲמָר[34]: "בָּרוּךְ הַמָּקוֹם", בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", וַ"אֲבָנִים" הֵם בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת שֶׁנָּפְלוּ בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים, וְיַעֲקֹב הוּא הַמְבִיאָן וּמַעֲלֶה אוֹתָם לְמַעְלָה בִּבְחִינַת "מְרַאֲשׁוֹתָיו"[35].

וּכְשֵׁם שֶׁבַּמָּשָׁל הַחֲרוּזִים מַאֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁהֵם נְקוּבִים וַחֲלוּלִים, כָּךְ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְקוֹם חָלָל. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב

בְּעִנְיָן **"הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב":** בְּפָרָשַׁת נֹחַ (ע"א, ב׳) ("מַאי "וַיִּפּוּז" – אַנְהִירוּ בַּחֲמִידוּ דְכוּלָּא, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב **וּמִפַּז** רַב". – יָהֵל אוֹר עַמּוּד עב). וַיְחִי (רמ"ז, א') (עַל פָּסוּק "וַתִּשֹּׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ **וַיָּפוּזוּ** כו׳" כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת נֹחַ דף עא, ב׳ בַּנַּ"ל. – יָהֵל אוֹר שָׁם). וְרֵישׁ פָּרָשַׁת קֹרַח (קעו, א. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת וַיֵּשֶׁב (בְּרֵאשִׁית כְּרַךְ ב) רנג, ב בְּפֵירוּשׁ הָרַמַ"ז שָׁם). הָאַזִּינוּ (רצ"ה, ב'). וּבְפָרָשַׁת תְּרוּמָה (קמ"ח, א'): דְּוַדַּאי זָהָב סָלִיק יַתִּיר כו׳. הוּבָא בַּ"פַּרְדֵּס" שַׁעַר י׳ פֶּרֶק ג׳.

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מַעְנְיָן **הָאַהֲבָה שֶׁבְּהִתְלַהֲטוּת, שֶׁהִיא בְּחִינַת כְּמַעֲלַת הַזָּהָב**: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר" (תּוֹרָה אוֹר תְּצַוֶּה פג, ג). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת שַׁרְבִיט הַזָּהָב" (תּוֹרָה אוֹר מְגִלַּת אֶסְתֵּר צד: "כִּי שַׁרְבִיט הַזָּהָב הוּא הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא וְהוּא הוּא חִיּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב **אֶת שַׁרְבִיט הַזָּהָב וְחָיָה**". הוּבָא בְּיָהֵל אוֹר עַמּוּד עג). וּבְפָרָשַׁת מִקֵּץ, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים" (תּוֹרָה אוֹר לד, ד: "שֶׁכָּל הַמְשָׁכוֹת מִלְּעֵילָא לְעֵילָא מַרִיש כָּל דַּרְגִּין הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת זָהָב". הוּבָא בְּיָהֵל אוֹר עַמּוּד עג. וּרְאֵה תּוֹרָה אוֹר לה א). וּבְפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב" (לה, ג-ד). וּבְפָרָשַׁת בְּהַר, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תָבֹאוּ כו׳ וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ" (מ, ג). וּבְפָרָשַׁת שְׁלַח [וּבְבִיאוּר] עַל פָּסוּק "וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת" (נ, ד). וּבְפָרָשַׁת תְּשָׂא, עַל פָּסוּק "שְׁמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי" (תּוֹרָה אוֹר פו, ב). וּב"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק נ'.

וּמַעְנְיָן **הִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת**: בְּפָרָשַׁת תּוֹלְדוֹת, בְּבִיאוּר עַל פָּסוּק "מִיַּם רַבִּים" בְּעִנְיָן "דְּבָקָה שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ בָּקָר כו׳" (תּוֹרָה אוֹר יח, א). וּבְבִיאוּר עַל פָּסוּק "וְקִבֵּל הַיְהוּדִים" בְּסוֹפוֹ (תּוֹרָה אוֹר מְגִלַּת אֶסְתֵּר). וּבְפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן עַל פָּסוּק "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם" (ה, א).

וּמַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּסָמוּךְ בְּעִנְיָן ב׳ תּוֹרִים – ב׳ תּוֹרוֹת כו׳, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהֵן עַצְמָן בְּחִינַת זו"נ כְּשֶׁהֵן בְּהִתְכַּלְּלוּת.

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ", בְּעִנְיָן "**וְאָגוּדָתוֹ עַל אָרֶץ** כו׳": "**וַאֲגוּדָתוֹ" הַיְינוּ גַּם כֵּן בְּחִינַת הִתְכַּלְּלוּת** (לְעֵיל תֵּצֵא מ, ד).

וְעַיֵּין עוֹד מַעְנְיָן **"תּוֹרֵי זָהָב"** בַּזֹּהַר חֵלֶק א': בְּרֵאשִׁית (דף א', ע"ב) ("וּבְגִין אֵינוּן רַבְּיָין דְּעָלְמָא, אִשְׁתּוּזִב עָלְמָא לְקִבְלֵיהוֹן, **תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ** אֵינוּן יְנוֹקִין רַבְּיָין עוֹרְלְמִין". הוּבָא בְּאוֹר הַתּוֹרָה תְּרוּמָה עַמּוּד א'תמז). וַיֵּרָא (צ"ד, ב') עַל פָּסוּק "וְקוֹל הַתּוֹר". וַיִּקְרָא (דף ד' עַמּוּד ב') ("דְּפִרִישׁ בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא דְ**תוֹר** נִקְרָא **תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה**". – אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד שמא)].

24) (הֶבֶל עוֹלֶה לְמַעְלָה. רְאֵה שַׁבָּת לז, א).

25) (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי בְּיוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר" (לְעֵיל אַחֲרֵי כה, ג): **הֶבֶל הַלֵּב – אוֹתִיּוֹת לַהַב** כו׳. **וְגַם הוּא כְּלוּל מִכָּל ג׳ בְּחִינוֹת אמ"ר** (רְאֵה בְּאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצְּמַח צֶדֶק בְּרֵרָךְ ב עַמּוּד תתצט בְּשֵׁם הַפַּרְדֵּס).

וְעַיֵּין מַה שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ז פָּרָשַׁת פִּנְחָס (דַּף רט"ו) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הַאי אוֹמָאָה" בְּעִנְיָן **אמ"ר**).

26) (עַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מַעְנְיָן **הֶבֶל הַדִּיבּוּר**, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת" (פד, ב). וְעַיֵּין בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר הָעֲקוּדִים, פֶּרֶק א'. וְעַיֵּין בַּזֹּהַר: חֵלֶק ג', בְּפָרָשַׁת תַּזְרִיעַ, מ"ז, ב' (נִתְבָּאַר בְּאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצְּמַח צֶדֶק בְּרֵרָךְ ב עַמּוּד תתצו). חֵלֶק ב': שְׁמוֹת, ג', א'. וּב"מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ" שָׁם).

27) (הַבָּא לְקַמָּן הוּבָא בְּשִׁינּוּיִים וְהוֹסָפוֹת בְּ"הֶמְשֵׁךְ יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה" תרס"ו עַמּוּד לא [מדו])

28) (כִּלְשׁוֹן "מַחְרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים" (בְּבָא מְצִיעָא כג, ב). – תקס"ד. "וְזֵן מִתַּכְשִׁיטֵי הַכַּלָּה". – אוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת רְאֵה עַמּוּד תתה, רְאֵה שָׁם בְּאֵרוּבָּה. וּרְאֵה גַּם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ג חֵלֶק ב עַמּוּד תז וְאֵילָךְ).

29) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א א, ב. חֵלֶק ב קעה, ב).

30) ("וְאוּלַי רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁמִּמְּשִׁיךְ הַקַּו וְחוּט מֵאוֹר אֵין סוֹף עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה". – אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים בְּרֵרָךְ ב עַמּוּד תקעו).

31) (עַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מַעְנְיָן זֶה **דְּיַעֲקֹב** – בְּפָרָשַׁת צַו בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כו׳" ט, א וְאֵילָךְ), וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מְשֻׁמָּח חָתָן כו׳" (שָׁם ח, ד וְאֵילָךְ). וְעַיֵּין בַּזֹּהַר סוֹף פָּרָשַׁת תְּרוּמָה קע"ה, ב').

32) (עוֹלָם הַפֵּרוּד).

33) (לְשׁוֹן בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה סח, ט).

34) (נוֹסַח הַהַגָּדָה).

35) (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מַעְנְיָן זֶה – רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם כו׳" (תו"א כא, א וְאֵילָךְ)).

(תְּהִלִּים קט, כב): "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי"[36], לִהְיוֹת "כְּלִי רֵיקָן מַהֲזִיק"[37] הַמִּשְׁכּוֹת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. שֶׁאֵין אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה אֶלָּא בְּמִי שֶׁבָּטֵל אֵלָיו בְּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי, בְּבְחִינַת אַיִן מַמָּשׁ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה תּוֹפֵס מָקוֹם כְּלָל לְיֵשׁ וְדָבָר.

וּכְדֵי לִהְיוֹת בִּיטּוּל זֶה, הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת "**קוֹל יַעֲקֹב**". שֶׁהַקּוֹל מְעוֹרֵר הַכַּוָּונָה[38]. וְהַכַּוָּונָה אֵינוֹ מַחֲשָׁבָה לְבַדָּהּ, כִּי אִם לִהְיוֹת **מְכֻוָּוּן** כו'. וְכָךְ בְּחִינַת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל נִקְרָא כַּוָּונָה, עַל שֵׁם שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּון אֶת לִבּוֹ לְגַבֵּי אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בִּבְחִינַת בִּיטּוּל כו', שֶׁיִּהְיֶה מְכֻוָּון נֶגֶד בְּחִינַת "אֵין עֲרוֹךְ לְךָ כו'"[39], שֶׁיִּהְיֶה נִתְפָּס בְּמוֹחוֹ וְלִבּוֹ כִּי "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" (וְאֶתְחַנַּן ד, לה).

וְזֶהוּ עִנְיָן "**שֶׁיְּכַוְּונוּ אֶת לִבָּם**" שֶׁבַּמִּשְׁנָה רֵישׁ פֶּרֶק ה' דִּבְרָכוֹת[40]: הַיְינוּ, כְּאָדָם הַמְכַוֵּין לְזָרוֹק חִיצוֹ בְּמָקוֹם יָדוּעַ – כָּךְ תִּהְיֶה כַּוָּונַת הַנֶּפֶשׁ לָצֵאת מִנַּרְתֵּקָה וּלְהִשְׁתַּפֵּךְ אֶל חֵיק אָבִיהָ[41] בִּבְחִינַת בִּיטּוּל בִּמְצִיאוּת, וּלְהִתְכַּלֵּל בִּמְקוֹרָהּ מְקוֹר הַחַיִּים מְקוֹר הַתַּעֲנוּגִים אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁיִּהְיֶה אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בְּנַפְשׁוֹ.

כִּי אֵין אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה אֶלָּא בְּמִי שֶׁבָּטֵל אֵלָיו. וְהוּא בְּחִינַת עֲשִׂיַּת הַנְּקָבִים וְהַחֲלוּלִים שֶׁבָּאֲבָנִים טוֹבוֹת[42] כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס בָּהֶם הַחוּט הַמְחַבְּרָם. וְכָךְ הוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּחִינַת בִּיטּוּל הַנַּ"ל, לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי", שֶׁהוּא בְּחִינַת "כְּלִי רֵיקָן".

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב "**הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב**":

וְהִנֵּה, **קוֹל** הָרִאשׁוֹן **חָסֵר יו"ד**[43] – שֶׁהוּא בְּחִינַת תְּפִלָּה וְהַעֲלָאָה מִמַּטָּה־לְמַעְלָה לִהְיוֹת "בְּאַרְיֵה יִשְׁאָג" (הוֹשֵׁעַ יא, י). אַךְ אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַעֲלָאָה זוֹ בִּלְתִּי עַל יְדֵי הַמִּשְׁכָּה – בְּחִינַת קוֹל הָעֶלְיוֹן מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה[44].

(36) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה נַ"ך בָּרֶךְ א עַמּוּד תקנב).

(37) (בְּרָכוֹת מ, א).

(38) (רְאֵה טוּר וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן סא סָעִיף ד. רֵאשִׁית חָכְמָה שַׁעַר הַקְּדוּשָׁה סוֹף פֶּרֶק טו. הַנִּסְמָן בְּלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק לה עַמּוּד 195 הָעָרָה 29).

(39) (בִּרְכַּת "יוֹצֵר אוֹר" שֶׁל שַׁבָּת).

(40) (פֶּרֶק ה, מִשְׁנָה א: "חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִים שָׁעָה אַחַת וּמִתְפַּלְּלִים, כְּדֵי שֶׁיְּכַוְּונוּ אֶת לִבָּם לַמָּקוֹם").

(41) ("בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם אֶל חֵיק אִמּוֹתָם". אֵיכָה ב, יב).

(42) (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לֹא הַבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב", מֵעִנְיָן "**מְצֻוֹת צְרִיכוֹת כַּוָּונָה**" (לְעִיל בְּלָק ע, ב. עא, א. ד.). וּמַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְשַׁמְּתִּי כַדְכֹד", בְּפֵירוּשׁ "**וּשְׁעָרֶיךָ לַאֲבָנִי אֶקְדָּח, וְכָל גְּבוּלְךָ לַאֲבָנִי חֵפֶץ**" (לְעִיל פָּרָשַׁת רְאֵה כו, א וְאֵילָךְ)).

(43) (רְאֵה יָהֵל אוֹר עַמּוּד קעג).

(44) וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב" (סִידּוּר עִם דַא"ח. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד קמב).

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה אִיתָא בַּזֹּהַר בְּשַׁלַּח (דַּף נ', עַמּוּד א') בַּתּוֹסֶפְתָּא: "עַד לָא אִשְׁתְּקַע אֲוִירָא דַּכְיָא וְלָא נָהִיר, אֲבָנִין נְקִיבָן הֲווּ סְתִימָאן"[45]. שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַמִּשְׁכָּה בַּתְּחִלָּה מִבְּחִינַת "אֲוִירָא דַּכְיָא", שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיוּ הָ"אֲבָנִין נְקִיבָן". וְהוּא בְּחִינַת הַמִּשְׁכַּת מ"ד לְעוֹרֵר הַמַּ"ן דְּבַ"ן; **אֶבֶן – א' בַּן** וכו'. וְזֶהוּ עִנְיַן הַקּוֹל וְהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְעוֹרֵר הַקּוֹל שֶׁמִּלְּמַטָּה־לְמַעְלָה, וְהַכַּוָּונָה כו'.

וְהַקּוֹל הַב' דְּיַעֲקֹב הַמְּלֵא יו"ד, הוּא בְּחִינַת "בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן" שֶׁ"מִּבְּרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה", וְהוּא בְּחִינַת חוּט הַנִּכְנָס בְּתוֹכָם לְחַבְּרָם שֶׁיִּהְיוּ לַאֲחָדִים. שֶׁהַחוּט הוּא בְּחִינַת הַ"מִּבְּרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה", שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי" (מַלְאָכִי ג, ו) וַ"אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן" (יְשַׁעְיָה מד, ו) – בְּשָׁוֶה[46].

(וְהוּא בְּחִינַת תּוֹרָה[47]. וְהַיְינוּ, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא פְּנִימִית רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהוּא וְחָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ הַכֹּל אֶחָד. וְזֶהוּ בְּחִינַת הַחוּט הַנִּכְנָס לְתוֹךְ הָאֲבָנִים לְחַבְּרָם כו'[48]).

וְזֶהוּ[49] "**כֹּה אָמַר הַוְיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ, ה' צְבָאוֹת: אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן**" (יְשַׁעְיָה מד, ו):

כִּי "**מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל**" הוּא בְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַשּׁוֹכֵן וּמִתְלַבֵּשׁ בַּתַּחְתּוֹנִים, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וִירִידַת הַמַּדְרֵגוֹת מֵאוֹר אֵין־סוֹף.

"**וְגוֹאֲלוֹ**" שֶׁל מֶלֶךְ, פֵּירוּשׁ: שֶׁיִּגְאוֹל וְיִפְדֶּה מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מֵהִתְלַבְּשׁוּת בְּקְלִיפַּת נוֹגַהּ, וְלִהְיוֹת בִּבְחִינַת "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא" (יִרְמְיָה כג, כד), בִּבְחִינַת שָׁמַיִם וּבִבְחִינַת אֶרֶץ בְּשָׁוֶה, לִהְיוֹת הַגִּילּוּי לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה, וְאָז "**אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן**" בְּשָׁוֶה[50].

וְהֶאָרָה וְהַמְשָׁכָה זוֹ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן" בְּשָׁוֶה, תָּלוּי בְּ"יִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ" (תְּהִלִּים קמח, יד).

(45) (עַד שֶׁלֹּא שָׁקַע אֲוִיר טָהוֹר וְלֹא הֵאִיר, אֲבָנִים נְקוּבוֹת הָיוּ סְתוּמוֹת).

(46) ("שֶׁמַּמְשִׁיךְ וּמְחַבֵּר מִבְּחִינַת "אֲנִי רִאשׁוֹן" שֶׁהוּא מַלְכוּת דְּאֵין סוֹף בִּבְחִינַת "אֲנִי אַחֲרוֹן" דְּהַיְינוּ מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּבֵי"ע שֶׁיִּהְיֶה "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן" בְּשָׁוֶה כו'. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי "הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב", קוֹל הַתְּפִלָּה וְהַתּוֹרָה". – אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית בָּרֶךְ ב שפט, א. וּרְאֵה גַּם בַּאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצְמַח צֶדֶק בָּרֶךְ ב עַמּוּד תתצב.

רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כָּרֶךְ א עַמּוּד רעט "הַטַּעַם שֶׁזֻּהוּ עַל יְדֵי **בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן** שֶׁהוּא הַנִּקְרָא **תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב**", עַיֵּן שָׁם).

(47) וְכַנַּ"ל מַמָּה שֶׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל כו' לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר כו'" (לְעֵיל פָּרָשַׁת רְאֵה כג, א).

(48) וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּקַּח קֹרַח" בְּעִנְיַן "**בֶּן פּוֹרַת יוֹסֵף**" (נה, ג).

(49) (רְאֵה לְעֵיל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת פט, ד).

(50) (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁשִּׁים הַמָּה מְלָכוֹת" (לְקַמָּן לח, ג) בְּעִנְיַן "**וּמִשָּׁם יִפְרֵד**" כו', מִפַּלְגָא דִּלְעֵילָא כו'. אָכֵן עַל יְדֵי

וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּצְוֹת (אַחֲרֵי יח, ה): "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם" – שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה אוֹתָם לְמִצְוֹת.

כִּי הִנֵּה הַמַּשְׂכִּיל יָבִין דְּעִנְיָן הַנַּ"ל "וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם כו'[51]" שֶׁיֵּשׁ גַּם כֵּן בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁהֵם מְלוּבָּשִׁים בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים. וְנִקְרָא בְּחִינַת "אַבְנֵי הַמָּקוֹם", בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת: "**וּוּשְׁפַ"ב**" – י"ש כ"ב[52], הֵם "נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה".

וּכְדֵי לִהְיוֹת בָּהֶם בְּחִינַת גִּילוּי הֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מֵחָכְמָה־עִילָּאָה, וְגַם לִהְיוֹת הֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּחָכְמָה (וּבְחֶסֶד), מִבְּחִינַת "כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא"[53] (מִיכָה ז, יח), הִנֵּה הֶאָרָתָם וְהַמְשָׁכָתָם הוּא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה **אוֹתָם הָאָדָם** וָחַי בָּהֶם", וּכְתִיב: "וַעֲשִׂיתֶם **אֹתָם**"[54], שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים אוֹתָם לְהַמְצוֹת[55] כַּנַּ"ל[56]. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי "רוּחַ אֲיִתֵי רוּחַ"[57].

וְהַכֹּחַ הַזֶּה לְיִשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת "קוֹל" וְהַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה מִבְּחִינַת "אַרְיֵה יִשְׁאָג", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, לִהְיוֹת "רוּחַ אֲיִתֵי רוּחַ". וְאַחַר כָּךְ הַקּוֹל הַב' – לִהְיוֹת הַמְשָׁכָה בְּ"אַמְשִׁיךְ רוּחַ", שֶׁיִּהְיֶה הֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרָה וּמִתְגַּלֶּה בְּתַלְמוּד־תּוֹרָה וּמִצְוֹת, בְּחִינַת "אֲנִי הֲוָיָ"ה לֹא שָׁנִיתִי", וּלְמַעְלָה וּלְמַטָּה שָׁוִין, וְהוּא בְּחִינַת חוּט הַמְחַבְּרָם. וְזֶהוּ "כְּחוּט הַשָּׁנִי תַּפְתּוּתַיִךְ וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה" (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ג).

(פֵּירוּשׁ "מִדְבָּרֵךְ" הַיְינוּ הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק א', בְּפָרָשַׁת וַיְחִי (דַף רמ"ו, עַמּוּד ב'). וְנִקְרָא גַּם כֵּן (וַיְחִי מט, כא): "אִמְרֵי שָׁפֶר כו'"[58], עַיֵּין שָׁם.

"זוֹרֵעַ צְדָקוֹת" נִמְשָׁךְ "מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת", לִהְיוֹת הַגִּילוּי לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה. וְזֶהוּ עִנְיָן "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן בְּשָׁוֶה כו'".

וְעַיֵּין בַּ"פְּרֵדֵס" בְּעָרְכֵי הַכִּינוּיִים עֵרֶךְ גְּאוּלָּה, בְּעִנְיָן (רוּת ג, יג) "**וּגְאַלְתִּיךְ אָנֹכִי**".

וְעַיֵּין [בַּזֹּהַר] **רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ**, (דַף ר"ה, עַמּוּד ב') **גַּבֵּי: "אֵין מַפְסִיקִין בֵּין גְּאוּלָּה לִתְפִלָּה – כְּמָה דְּלָא מַפְסִיקִין בֵּין תְּפִלִּין שֶׁל יַד לִתְפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ"**).

(רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיְחִי (בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ב) שסד, ב בְּשֵׁם הַתִּקּוּנֵי זֹהַר: "אֲנִי רִאשׁוֹן – כֶּתֶר, וַאֲנִי אַחֲרוֹן – בְּמַלְכוּת", עַיֵּין שָׁם וּבְדַף שפט, א).

(51) ("וַיְשָׂם מֵרֹאשֹׁתָיו, וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא").

(52) (תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ע דַּף קלב, רֵישׁ עַמּוּד ב. זֹהַר חֵלֶק א קנו, סוֹף עַמּוּד ב בְּסִתְרֵי תּוֹרָה).

(53) (עַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְסוֹסְתִּי" (לְעֵיל יב, ב) גַּבֵּי "**כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה**").

(54) ("אַתֶּם כְּתִיב").

(55) (זֹהַר חֵלֶק ג קי, ב. קיג, א).

(56) (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה כו'" (לְעֵיל בְּרָכָה צד, ג)).

(57) (רוּחַ מֵבִיא רוּחַ. זֹהַר חֵלֶק ב קסב, ב).

אַךְ בְּעִנְיָן "**כְּחוּט הַשָּׁנִי**" צָרִיךְ עִיּוּן: דְּהִנֵּה אִיתָא בַּזֹּהַר וַיִּקְרָא (דַף כ"ג, ב'. וְדַף כ"ה, סוֹף עַמּוּד א' וְעַמּוּד ב'), שֶׁעַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ עָלָיו "חוּט שֶׁל חֶסֶד", עַיֵּין שָׁם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[59]. וְהַרֵי "חוּט **הַשָּׁנִי**" מַשְׁמַע בְּחִינַת גְּבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק א' בְּפָרָשַׁת וַיְחִי (דַף רל"ח, ב') עַל פָּסוּק "כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבוּשׁ שָׁנִים"?[60]

אַךְ בַּזֹּהַר תְּרוּמָה (דַף קל"ט, א') בְּעִנְיָן "וְתוֹלַעַת שָׁנִי", לְפֵירוּשׁ הַ"מִּקְדָּשׁ מֶלֶךְ" שָׁם – הַיְינוּ בְּחִינַת **חֶסֶד**. וְגַם אִתֵּי שַׁפִּיר דְּקָאֵי עַל עֵסֶק **הַתּוֹרָה**, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת תּוֹלַעַת, שֶׁ"אֵין כֹּחוֹ אֶלָּא בְּפִיו"[61]. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה כו'"[62], וְשָׁם נִתְבָּאֵר דְּהוּא **גְּבוּרָה־שֶׁבְּחֶסֶד** כו'[63].

וְאֶפְשָׁר – מִשּׁוּם דְּמַלְכוּת הִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה[64], שֶׁבְּנִיָּנָהּ מִן הַגְּבוּרוֹת, וְזֶהוּ עִנְיָן "דִּקְדּוּקֵי סוֹפְרִים", וְהֵם גַּם כֵּן דַּאי בְּחִינַת גְּבוּרָה־שֶׁבְּחֶסֶד. וְלָכֵן נִקְרָא "כְּחוּט **הַשָּׁנִי** כו'"[65]).

וְהִנֵּה, עַל יְדֵי בִּיטּוּל הַנֶּפֶשׁ בַּתְּפִלָּה בִּבְחִינַת "אַרְיֵה יִשְׁאָג", וְהַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה בִּבְחִינַת "דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים", שֶׁהוּא בְּחִינַת תּוֹרָה וּמִצְוֹת, אֲזַי גַּם הַדִּבָּרִים זָרִים וּמְפוֹרָדִים לְגַמְרֵי בִּבְחִינַת "עָלְמָא דְּפֵרוּדָא" נִמְשָׁכִים וְעוֹלִים מֵאֲלֵיהֶם לְאִתְהַפְּכָא מֵחֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, שֶׁגַּם עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר "וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי **הַמָּקוֹם**" – בְּחִינַת "מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם", שֶׁנָּפְלוּ בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים מִבְּחִינַת "לִפְנֵי מְלֹךְ כו'" (וַיִּשְׁלַח לו, לא).

וְזֶהוּ שֶׁמִּתְחִלָּה נֶאֱמַר "**נָאוּו לְחָיַיִךְ בַּתּוֹרִים**" – שֶׁהוּא

(58) ("נִפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר" הַיְינוּ דִּכְתִיב "וּמִדְבָּרֵךְ נָאוָה", בְּגִין דְּקוֹל מְדַבֵּר לֵיהּ לְדִבּוּר וְלֵית קוֹל בְּלֹא דִּבּוּר, וְהַהוּא קוֹל אִשְׁתַּלַּח מֵאֲתַר עַתִּיקָא דְּלְעֵילָא וְשָׁלַח מִקַּמֵּיהּ לְאַנְהָגָא לְדִיבּוּר". – אוֹר הַתּוֹרָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה עַמּוּד א' תו. וּרְאֵה גַּם אוֹר הַתּוֹרָה וַיְחִי (בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ו עַמּוּד תתשמג, ב)

(59) (חֲגִיגָה יב, רְאֵה תּוֹרָה אוֹר לב, ב. וְנִתְבָּאֵר בְּאָרוּכָּה בְּאוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ (בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ד) תשג, ב וְאֵילָךְ. וּרְאֵה גַּם אוֹר הַתּוֹרָה הַאֲזִינוּ עַמּוּד א' תרמו).

(60) וְעַיֵּין שָׁם (דַּף רמ"א, סוֹף עַמּוּד ב'). וּבְפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית (דַף מ"ד, ב') בְּעִנְיָן "**חוּט הַשָּׁנִי**". וּבְ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" וְלְהַאר"י[ז"ל] בִּיהוֹשֻׁעַ.

(61) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א קעח, א. תַּנְחוּמָא בְּשַׁלַּח ט).

(62) (לְעֵיל חֻקַּת נז, ב. וּרְאֵה שָׁם ס, ד).

(63) וְעַיֵּין עוֹד בַּזֹּהַר חֵלֶק ג' בְּפָרָשַׁת חֻקַּת (קפ"ד, א').

(64) (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א).

(65) וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (ו, א. ו, ד. י, ד) עַל פָּסוּק "שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה", שֶׁעַל יְדֵי גְּבוּרוֹת אֵלּוּ נִמְשָׁךְ גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף מַמָּשׁ מַה שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת "שְׂעַר רֵישֵׁיהּ כַּעֲמַר נְקֵא" כו'.

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פִּי הַמַּאֲמָר הַזֹּהַר וַיִּשְׁלַח (דַף קע"ה, ב') בְּפָסוּק "כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי הוי"ה כו'", עַיֵּין שָׁם (בֵּיאוּרֵי הַזֹּהַר לְאַדְמו"ר הָאֶמְצָעִי ב, ג וְאֵילָךְ).

תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה כַּנַּ"ל. וְעַל יְדֵי זֶה אַחַר כַּךְ "**צַוְּארֵךְ בַּחֲרוּזִים**", שֶׁ"צַוְּארֵךְ" – בְּחִינַת הַקּוֹל וְהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, לִהְיוֹת בְּחִינַת עֲשִׂיַּת נְקָבִים בְּכָל מִינֵי אֲבָנִים טוֹבוֹת, שֶׁהֵם הָאוֹתִיּוֹת הַמְלוּבָּשׁוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת כו', עַל יְדֵי "וְלִבִּי חָלַל כו'", וְעַל יְדֵי זֶה אַחַר כַּךְ "**בַּחֲרוּזִים**", לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הַחוּט בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵרֵישׁ כָּל דַּרְגִּין עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין "מַבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה"[66]. :

66) וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "**לִבַּבְתִּנִי** כו' **בְּאַחַד עָנָק מִצַּוָּארֹנָיִךְ**" (לִקּוּטֵי כט ג).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(יב) **והנה** להבין איך הוא אופן שליטת וממשלת המוח על המדות שבלב אע"פ שהן ב' דברים נפרדים שאין להם יחוס וערך השתוות זע"ז כלל כנ"ל. הנה יובן ע"ד דמיון שיצייר אדם במחשבתו איך לבנות ולעשות איזה דבר מה או לצייר מעשה הכתב באותיות ותמונות שונות שאע"פ שיכול לעשות בידיו ולכתוב ולצייר תמונת האותיות באופן אחר היפוך הציור שבמחשבה ושכל עכ"ז המחשבה והשכל שולט בידיו לעשות כרצון השכל והמחשבה דוקא לא יוסיף ולא יגרע וכמו"כ ציור אותיות שבמחשבה ושכל שבא ונמשך אל הדיבור שהדיבור נקרא חומר והציור שבמחשבה שולט בחומר הבל הדיבור שיצוייר כצורת אותיות המחשבה בלי תוס' ובלי מגרעת כלל אע"פ שיכול לדבר בהיפוך מציור אותיות המחשבה והשכל וכה"ג לפי שהדיבור כחומר ביד היוצר לגבי המחשבה לצייר בו מה שירצה אע"פ שיש שרש למציאות הבל אותיות הדבור מהבל הלב במהות בפ"ע. אך זהו ענין ממשלה ושליטה שהמחשב' שולטת ומנהיג' לדיבור וזהו כמו שמצוה אדם גדול לקטן שיעש' כך ולא כך הגם שיכול הקטן לשנות ולעשות בהיפוך כי הוא נבדל ומרוחק ממנו במהות דבר בפ"ע עכ"ז הוא שומר הצווי ומצמצם א"ע לעשות הדבר רק כפי אופן הצווי עליו בלי תוס' ומגרעת כלל כו'. וכך הוא ענין שליטת השכל שבמוח שמאיר ובא בלב להנהיג ולצייר אופן התפעלות המדות הטבעיים שיהי' אופן התפשטות שלהם והתגלות' רק כפי אופן שיעור התפעלות המדות שבמוח כך ולא כך אע"פ שמצד עצם מהות המדות הטבעיים יכולים להתפעל כפי טבעם היפך הסכם השכל והתפעלותו אבל השכל יחייב וגוזר עליהם שיתפעלו ויתפשטו באופן כך וכך דוקא כפי אופן התפעלות של השכל דוקא בלי תוס' ומגרעת כלל. שזהו ממש כאדם שמנהיג לזולתו שילך לכאן או לכאן למקום ודרך שהוא רוצה לילך לשם יוליכנו כו' וד"ל:

בראשית ברא אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

יב) וְעַתָּה יוּבַן גַּם כֵּן בְּעִנְיַן הִתְחַדְּשׁוּת הַזְּמַן מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַזְּמַן לְגַמְרֵי, וַאֲפִילוּ מִן הֶמְשֵׁךְ הַבִּלְתִּי מְשׁוֹעָר כַּנַּ"ל, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ע[47], אֶלָּא הוּא בְּבְחִינַת הוֹוֶה תָּמִיד. עַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב בְּאָבוֹת פֶּרֶק ה'[48]. וְהִתְחַדְּשׁוּתוֹ הוּא גַּם כֵּן בִּבְחִינַת כְּלָל וּפְרָט עַל דֶּרֶךְ הִתְחַדְּשׁוּת הָרִיבּוּי מִן הָאַחְדוּת:

שֶׁהִתְחַלְּקוּת הַזְּמַן הוּא רִבּוּי חֲלָקִים גְּבוּלִיִּים, עַל דֶּרֶךְ רִבּוּי הַנִּמְצָאִים בַּעֲלֵי גְּבוּל וְיֵשׁ בְּחִינַת אוֹר כְּלָלִי שֶׁכּוֹלֵל כּוּלָּם כְּאֶחָד, וּכְמוֹ כֵּן כּוֹלֵל כָּל חֶלְקֵי הַזְּמַן כְּאֶחָד מַמָּשׁ. וְזֶהוּ בְּחִינַת "צוֹפֶה וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת בְּסִקִּירָה אַחַת"[49], שֶׁ"סִּקִּירָה אַחַת" כּוֹלֶלֶת כָּל הַזְּמַן דְּ"שִׁית אַלְפֵי שְׁנֵי" כְּאֶחָד;

וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁךְ מִסִּקִּירָה זוֹ בְּהִתְחַלְּקוּת לְכַמָּה

47) בְּסִפְרוֹ עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת "מַאֲמַר אַם כָּל חַי" חֵלֶק א פֶּרֶק טז.

48) מִשְׁנָה ו דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "יֵשׁ אוֹמְרִים אַף מִן הַמַּזִּיקִין".

49) עַל פִּי נוֹסַח בִּרְכַּת זִכְרוֹנוֹת בְּמוּסָף שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וּרְאֵה מַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה יח, א.

בְּחִינוֹת, וְכָל בְּחִינָה כּוֹלֶלֶת זְמַן רַב, אַף לֹא כָּל הַזְּמַן דְּ"שִׁית אַלְפֵי שְׁנֵי". וּבִבְחִינוֹת אֵלּוּ נֶאֱמַר[50]: "כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ **כְּיוֹם** אֶתְמוֹל", שֶׁבְּחִינָה אַחַת הַנִּקְרֵאת "יוֹם" כּוֹלֶלֶת זְמַן אֶלֶף שָׁנָה בְּבַת אַחַת;

וְאַחַר כָּךְ מִתְחַלְּקִים לַחֲלָקִים שֶׁכָּל חֵלֶק גַּם הוּא כּוֹלֵל זְמַן רַב אַךְ פָּחוֹת מִזֶּה. וְהוּא עִנְיַן **רֹאשׁ הַשָּׁנָה**, שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם נִמְשָׁךְ בְּחִינָה אַחַת שֶׁכּוֹלֶלֶת כָּל הַזְּמַן דְּשִׁסַּ"ה יְמֵי הַשָּׁנָה בִּסְקִירָה אַחַת; וְאַחַר־כָּךְ מִתְחַלֵּק לִי"ב **רֹאשׁ־חֹדֶשׁ**, שֶׁרֹאשׁ־חֹדֶשׁ כּוֹלֵל הַזְּמַן דְּל' יוֹם; וְאַחַר כָּךְ לְ**יָמִים**; וְאַחַר־כָּךְ לְ**שָׁעוֹת**, הֵם צִירוּפֵי הַוַּי' וְאַד'[51], שֶׁכְּלָלוּת הַצִּירוּף כּוֹלֵל כָּל הָרְגָעִים שֶׁל הַשָּׁעָה בִּסְקִירָה אַחַת; וְאַחַר־כָּךְ מִתְחַלֵּק לִ**רְגָעִים** וְהוּא הַזְּמַן הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹן.

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן – אֵיךְ יָכוֹל לִהְיוֹת הַזְּמַן נִכְלָל הַרְבֵּה בְּבַת אַחַת – הוּא עַל פִּי מַה שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְמַעְלָה, שֶׁעִצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לְמַעְלָה מִן הַזְּמַן לְגַמְרֵי, אֶלָּא בִּבְחִינַת הֹוֶה תָּמִיד, וְהַוַּיַּת שֹׁרֶשׁ הַזְּמַן הוּא מֶחֱמַת צִמְצוּם וְהִתְפַּשְּׁטוּת שֶׁהָיָה בְּהַתְחָלַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק ו', וְנִקְרָא זֶה "מָטֵי וְלֹא מָטֵי"[52] בְּכִתְבֵי אַרִיז"ל[53].

וְהִנֵּה[54], בְּחִינַת הַצִּמְצוּם וְהַהִתְפַּשְּׁטוּת, הוּא גּוֹרֵם שְׁהִיַּית זְמַן הָרֶגַע, וְלָכֵן, כָּל שֶׁיִּהְיֶה הִתְחַלְּקוּת הַשֶּׁפַע לַחֲלָקִים רַבִּים, וְכָל חֵלֶק הֲרֵי צָרִיךְ לְהִתְמַשֵּׁךְ אַחַר שֶׁמִּסְתַּלֵּק חֲבֵירוֹ שֶׁקְּדָמוֹ, אִם כֵּן הַמְשָׁכַת וְהִסְתַּלְּקוּת הָא' נִקְרָא "מָטֵי וְלֹא מָטֵי", הִתְפַּשְּׁטוּת וְהִסְתַּלְּקוּת, וְרִבּוּי הַהִתְחַלְּקוּת יִהְיֶה רִבּוּי רְגָעִים. וְכִמְשַׁל הַנְּשִׁימָה שֶׁבְּאָדָם, שֶׁהִיא בְּחִינַת הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת מִן הַלֵּב בְּהִסְתַּלְּקוּת וְהִתְפַּשְּׁטוּת, וּמֵרִבּוּי הַנְּשִׁימוֹת יִהְיֶה זְמַן מַה, לְפִי שֶׁבְּהֶכְרֵחַ כָּל אַחַת קוֹדֶמֶת אוֹ מִתְאַחֶרֶת לַחֲבֵרְתָּהּ.

וְנִמְצָא, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הוּא לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן, אֲבָל בַּנִּמְצָאִים הַנִּמְשָׁכִים מִמֶּנּוּ יִהְיֶה בְּחִינַת קְדִימָה וְאִיחוּר מֶחֱמַת סֵדֶר הַמְשָׁכוֹתָם.

וּלְפִי שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁמִּתְחַלָּה נִמְשָׁךְ הָאוֹר כְּלָלִי הַנַּ"ל שֶׁהוּא בְּחִינָה אַחַת, לָכֵן הָיָה רַק בְּחִינַת צִמְצוּם וְהִתְפַּשְּׁטוּת אַחַת, וְנִקְרָא "סִקִּירָה אַחַת", וְזֶהוּ סוֹד "צוֹפֶה וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת בִּסְקִירָה אַחַת". וְאַחַר כָּךְ שֶׁנִּתְחַלֵּק לְשִׁשָּׁה בְּחִינוֹת, הֵן שִׁשָּׁה מִדּוֹת שֶׁבַּפָּסוּק[55] "לְךָ ה' הַגְּדוּלָּה וְכוּ'", וְכָל אַחַת עַל פָּרְחֵךְ נִמְשֶׁכֶת אַחַר זוּלָתָהּ, יִהְיֶה שִׁשָּׁה מִינֵי "מָטֵי וְלֹא מָטֵי" הַנַּ"ל, וְהֵן הַנִּקְרָאִים "שִׁשָּׁה יָמִים" שֶׁכָּל אֶחָד כּוֹלֵל אֶלֶף שָׁנָה כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "**סֵדֶר הַזְּמַן**", כִּי בֶּאֱמֶת אֵינוֹ זְמַן גָּמוּר כְּשֶׁלָּנוּ, אֶלָּא שֶׁנִּקְרָא "סֵדֶר הַזְּמַן" לְפִי שֶׁהַמְשָׁכוֹתָיו בִּבְחִינַת הִתְחַלְּקוּת, תְּחִלָּה חֶסֶד וְאַחַר־כָּךְ גְּבוּרָה וְאַחַר־כָּךְ תִּפְאֶרֶת וְכוּ', רַק מִבְּחִינַת מַלְכוּת בְּבִי"עַ יִתְהַוֶּה זְמַן גָּמוּר.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[56]: "מֶלֶךְ", "מָלָךְ" וְ"יִמְלוֹךְ" – שֶׁהוּא עִנְיַן עָבַר, הֹוֶה וְעָתִיד. וּמִכָּל מָקוֹם הוּא גַּם כֵּן בִּבְחִינַת כְּלָל וּפְרָט, כִּי בְּבִי"עַ אֵין צָרִיךְ לְהִתְחַלֵּק הַשֶּׁפַע לַחֲלָקִים כָּל כָּךְ כְּמוֹ בָּעוֹלָם הַשֶּׁפֶל שֶׁלָּנוּ, וְנִמְצָא בְּחִינָה אַחַת דְּבִי"עַ כּוֹלֵל חֲלָקִים רִבּוֹא רְבָבוֹת דְּעוֹלָם הַשֶּׁפֶל, וְלָכֵן בִּסְקִירָה אַחַת יוּכְלְלוּ עֲשָׂרָה אוֹ ט"ו שָׁנִים.

וּמִזֶּה מוּבָן הַמַּעֲשֶׂה דְּבַעַל שֵׁם טוֹב שֶׁצָּפָה וְהִשִּׂיג בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מַה שֶּׁהָיָה אַחַר כָּךְ. כַּיָּדוּעַ הַמַּעֲשֶׂה[57] שֶׁל גִּיסוֹ ר' גֶּרְשׁוֹן קוֹטְעֶבֶר עִם הֶחָכָם בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁכָּתַב לוֹ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב כָּל הַמַּעֲשֶׂה טֶרֶם שֶׁהָיְתָה בְּפוֹעַל.

וַהֲגַם שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲלִיַּת נִשְׁמָתוֹ בַּכְּלָל הַקָּדוּם דְּאַ"ק הַנַּ"ל, אֶלָּא בַּהֵיכָלוֹת דִּיצִירָה, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי גַּם שָׁם יוּכַל לִהְיוֹת נִכְלָלִים ט"ו שָׁנִים בִּסְקִירָה אַחַת כַּנַּ"ל.

---

50) תְּהִלִּים צ, ד.

51) רְאֵה תִּנְיָא סוֹף פֶּרֶק מא דַּף נח, ב.

52) פֵּירוּשׁ: מִתְפַּשֵּׁט וְאֵינוֹ מִתְפַּשֵּׁט – הוּא בְּחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת, **וְלֹא מָטֵי** – בְּחִינַת הִסְתַּלְּקוּת" (סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ב עַמּוּד לח).

53) עֵץ חַיִּים שַׁעַר מָטֵי וְלֹא מָטֵי (שַׁעַר ז). על פִּי זֹהַר חֵלֶק א טז, ב. וּרְאֵה תּוֹרָה אוֹר בְּרֵאשִׁית ב, ז. הוֹסָפוֹת לְמַגְלַת אֶסְתֵּר קכג, א. לִקּוּטֵי תּוֹרָה מִסְעֵי צה, ג. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

54) לְהָבִא לְקַמָּן רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה חוּקַּת סה, א. רֹאשׁ הַשָּׁנָה סא, א. הֶמְשֵׁךְ תרס"ו סוֹף עַמּוּד מא וְאֵילָךְ.

55) דִּבְרֵי הַיָּמִים א כט, יא.

56) ה' מָלָךְ, ה' מָלָךְ, ה' יִמְלוֹךְ.

57) מַה שֶׁכָּתַב הַבַּעַל שֵׁם טוֹב לְגִיסוֹ ר' גֶּרְשׁוֹן קוֹטְעֶוֶר:

רָאִיתִי שֶׁדָּנוּ אוֹתָךְ בְּהֵיכָל אֶחָד, וְרָצוּ לָדִין אוֹתְךָ לְמִיתָה חַס וְשָׁלוֹם מִפְּנֵי שֶׁהֵעַזְתָּ פָּנֶיךָ נֶגֶד הָרַב אַב בֵּית דִּין, וְרָצִיתִי לֵילֵךְ לַהֵיכָל לִטְעוֹן עֲבוּרְךָ, וְסָגְרוּ הַהֵיכָל בַּעֲדִי וְלֹא יָכוֹלְתִּי לִכְנוֹס שָׁם. וְאָמַרְתִּי: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוּא עָשָׂה לְקִנְאָתְךָ! וַיֵּצָא קוֹל: הַנִּיחוּ לוֹ כִּי קַנָּא קִנְאַת ד' צְבָאוֹת. וְעִם כָּל זֶה פָּסְקוּ לְךָ שֶׁתְּהִיֶה סוּמָא חֹדֶשׁ אֶחָד, וְסוּמָא חְשׁוּב כְּמֵת. וּבְכֵן מֵהַיּוֹם וְהָלְאָה לֹא תִהְיֶה קָשֶׁה כָּל כָּךְ.

יִשְׂרָאֵל בַּעַל שֵׁם טוֹב.

וְהִשִּׂיב ר' גֶּרְשׁוֹן לְהַבַּעַל שֵׁם טוֹב: אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אָדוֹן כָּךְ. כִּי הַמַּעֲשֶׂה אֱמֶת, אֲבָל אֶתְפַּלֵּא, כִּי רָאִיתָ שֶׁדָּנוּ אוֹתִי קוֹדֶם הַמַּעֲשֶׂה, כְּפִי הַיּוֹם אֲשֶׁר נִרְשַׁם עַל מִכְתָּבְךָ.

וּבְדִרוּשׁ "אַתָּה הֶרְאֵיתָ":

וּמִזֶּה יוּבַן הַמַּעֲשֶׂה דְּהַבַּעַל שֵׁם טוֹב זַ"ל בְּמִכְתָּבוֹ לְר' גֶּרְשׁוֹן קוֹטְעֶבֶר, אֵיךְ שֶׁרָאָה עָלָיו קִטְרוּג עַל שֶׁנִּידָּה חֶכָם אֶחָד שֶׁלֹּא כַּדִּין. וְכָתַב לוֹ ר' גֶּרְשׁוֹן: יָפֶה דִּבַּרְתָּ, אַךְ שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ דִּבַּרְתָּ, כִּי הַמַּעֲשֶׂה הָיָה אַחַר שֶׁנִּכְתַּב הָאִגֶּרֶת כּוֹ'. וְהִשִּׂיב לוֹ, שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ אֵיךְ רוֹאִים לְמַעְלָה.

דְּאַף שֶׁבְּוַדַּאי בַּעֲלִיַּת הַנְּשָׁמָה שֶׁלּוֹ לֹא הִגִּיעַ לַעֲלִיָּה בַּכְּלָל הַקָּדוּם דְּאַ"ק הַכּוֹלֵל כָּל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, כִּי גַּם בַּאֲצִילוּת נֶאֱמַר "לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי" (תִּשָּׂא לג, כ). וְגַם הַנִּבּוּאָה מִמֹּשֶׁ הוּא עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת גָּמוּר דַּאֲצִילוּת בְּבְרִיאָה אוֹ בִּיצִירָה כּוּ', אֶלָּא עֲלִיּוֹת שֶׁלּוֹ הָיָה בִּיצִירָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב שַׁעֲרֵי דְּרוּשָׁה לְהָרַחֵ"ו בְּ"ד' שֶׁנִּבְנְסוּ לַפַּרְדֵּס" הַיְינוּ בְּהֵיכְלוֹת דִּיצִירָה, אַף גַּם בִּיצִירָה יוּכְלַל הַכְּלָל עֲשָׂרָה אוֹ ט"ו שָׁנִים שֶׁלָּנוּ בְּבַת אַחַת.

[״גִּנְזֵי נִסְתָּרוֹת״ חֵלֶק א׳ עַמּוּד מ״ב].

הַמְּאוֹרָע שֶׁל הָרַב ר' גֶּרְשׁוֹן קוֹטְעֶוֶר עִם הָרַאבַ"ד מְסוּפָּר בְּ"שִׁבְחֵי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב" (קָרוֹב לִתְחִלָּתוֹ). – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ"ר.

וְלָכֵן, הִנֵּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁנִּמְשָׁךְ בּוֹ חֵלֶק הַחִיּוּת עַל כָּל הַשָּׁנָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא "רֹאשׁ" – כְּשֵׁם שֶׁהָרֹאשׁ כּוֹלֵל חַיּוּת כָּל הַגּוּף, הִנֵּה כּוֹלֵל גַּם כֵּן כָּל הַזְּמַן בְּסִקִּירָה אַחַת; וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְגַבֵּי כָּל הַחוֹדֶשׁ.

וְזֶהוּ סוֹד מַאֲמַר רַז"ל[58]: "מְלַמֵּד שֶׁהָיָה **סֵדֶר זְמַנִּים קוֹדֶם לָכֵן**", פֵּירוּשׁ: קוֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל, שֶׁאָז נֶאֱצְלוּ עוֹלָם הַנִּקּוּדִים, שֶׁשָּׁם הָיָה הַשְּׁבִירָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "דֵּין לָא הַנְיָין לֵיה כוּ'" – אָז הָיָה כְּבָר "סֵדֶר זְמַנִּים", וְלֹא זְמַן גָּמוּר, אֶלָּא אֲצִילוּת י' סְפִירוֹת, שֶׁמִּתְחִילָה נִמְשָׁךְ חֶסֶד וְאַחַר־כָּךְ גְּבוּרָה, הֲרֵי זֶה סֵדֶר הַזְּמַן, וּלְאַחַר כָּךְ בְּבִי"ע נִתְהַוֶּה זְמַן גָּמוּר.

וְלִהְיוֹת כִּי בָּעוֹלָם הַזֶּה צָרִיךְ שֶׁפַּע עֶלְיוֹנָה לְהִתְחַלֵּק לַחֲלָקִים רַבִּים כָּל כַּךְ עַד שֶׁמִּמִּדָּה אַחַת דַּאֲצִילוּת יִתְהַוֶּה אֶלֶף שָׁנָה, כִּי תִּתְחַלֵּק לְאֶלֶף מַדְרֵיגוֹת, שֶׁכָּל אַחַת מִתְחַלֶּקֶת לְשַׁסַּ"ה בְּחִינוֹת, שֶׁכָּל אַחַת מִתְחַלֶּקֶת לְכ"ד צִירוּפִים שֶׁהֵם שָׁעוֹת, שֶׁכָּל צִירוּף, כְּדֵי שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ חַיּוּתוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, מוּכְרָח לְהִתְחַלֵּק לַחֲלָקִים רַבִּים כָּל כַּךְ, עַד שֶׁיִּתְהַוֶּה מֵהֶם מֶשֶׁךְ שָׁעָה לְפִי קִיבּוּץ הַצִּמְצוּם וְהַהִתְפַּשְׁטוּת שֶׁל כָּל חֵלֶק שֶׁשּׁוֹהֶה זְמַן רֶגַע, וּמִקִּיבּוּץ הָרְגָעִים תִּתְהַוֶּה מֶשֶׁךְ שָׁעָה.

כִּי זֶהוּ כְּלָל גָּדוֹל: שֶׁכָּל שֶׁהַשֶּׁפַע תִּתְמַשֵּׁךְ לְמַטָּה יוֹתֵר – מוּכְרַחַת לְהִתְחַלֵּק בְּיוֹתֵר.

כְּמוֹ אוֹר הַנֵּר, שֶׁבִּמְקוֹמוֹ, הוּא מַחֲזִיק מָקוֹם מוּעָט, וְהָאוֹרָה הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ מְמַלֵּא מָקוֹם גָּדוֹל בְּבַיִת וְכַיּוֹצֵא.

וְכֵן בְּרַב לְתַלְמִיד, כְּשֶׁיִּרְצֶה לְהַשְׁפִּילוֹ לְתַלְמִיד קָט הָעֲרֵךְ – יַכְרִיחֶנּוּ לְהִתְלַבֵּשׁ בְּתֵיבוֹת וּדְבָרִים רַבִּים, לְחַלְּקוֹ כְּפִי שֶׁיִּשִּׂיגֶנּוּ הַתַּלְמִיד כוּ', וּכְשֶׁיִּשְׁפִּיעַ לְתַלְמִיד נָבוֹן יוֹתֵר – לֹא יִצְטָרֵךְ לְדַבֵּר דְּבָרִים רַבִּים כָּל כַּךְ. נִמְצָא הַמּוּעָט מַחֲזִיק הַמְּרוּבֶּה בִּכְלָל לִפְרָט.

וְכֵן הַמַּחֲשָׁבָה לְגַבֵּי הַדִּיבּוּר, שֶׁמָּה שֶׁיַּחֲזִיק בְּמַחֲשָׁבָה בְּרֶגַע, יִצְטָרֵךְ בְּדִיבּוּר לִשְׁהוֹת זְמַן רַב לְפָרְשׁוֹ כוּ'.

וְנִמְצָא מוּבָן מִזֶּה עַל כָּל פָּנִים, שֶׁסִּיבַּת הִתְחַלְּקוּת הַשֶּׁפַע הוּא סִיבַּת הִתְהַוּוּת הַזְּמַן, וְכָל שֶׁהַשֶּׁפַע הִיא בְּהִתְכַּלְּלוּת יוֹתֵר, אֲזַי גַּם הַזְּמַן נִכְלָל שָׁם חֲלָקִים רַבִּים כְּאֶחָד כַּנַּ"ל, עַד שֶׁנִּמְצָא שֶׁבְּאוֹר כְּלָלִי הַנַּ"ל נִכְלָל הַכֹּל כְּאֶחָד, וְהִיא "מַחֲשָׁבָה אַחַת" וּ"סְקִירָה אַחַת" שֶׁכּוֹלֵל כָּל הַזְּמַן כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ עִנְיָן מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[59]: "תּוֹרָה חֲתוּמָה נִיתְּנָה"[60], וּלְחַד מַאן דְּאָמַר "מְגִלָּה מְגִלָּה נִיתְּנָה"[61], כִּי בֶּאֱמֶת הֲרֵי הַתּוֹרָה הִיא בִּזְמַנִּים חֲלוּקִים: פָּרָשַׁת נֹחַ נֶאֱמְרָה בִּזְמַן הַמַּבּוּל, וּפָרָשַׁת אַבְרָהָם אַחַר כָּךְ, וְכֵן פָּרָשַׁת "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב" אַחַר כָּךְ, וְאַחַר כָּךְ מַתַּן תּוֹרָה, וְאַחַר כָּךְ מִצְוֹת יוֹם הַכִּפּוּרִים וְכַיּוֹצֵא. אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁבָּאוּ בְּגִילּוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[62] "**וַיֹּאמֶר** ה' אֶל מֹשֶׁה" – מִבְּחִינַת **דִּבּוּר** עֶלְיוֹן שֶׁמִּתְגַּלֶּה בְּבִי"ע כְּפִי הַזְּמַן שֶׁלָּהֶם, אֲבָל בְּשֹׁרֶשׁ הַתּוֹרָה בְּאַ"ק, בַּכְּלָל הַקָּדוּם הַנַּ"ל – כּוֹלֶלֶת כּוּלָּם כְּאַחַת. וְזֶהוּ דַּעַת הָאוֹמֵר "חֲתוּמָה נִיתְּנָה".

וְלִהְיוֹת כִּי נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁגַּם הַכְּלָל הַקָּדוּם הַנַּ"ל הוּא נֶאֱצַל לְאַחַר הַצִּמְצוּם, מֵאַחַר שֶׁ"אֵין בְּכְלָל אֶלָּא מַה שֶׁבְּפְרָט", אֲבָל עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ "לַאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל", לָכֵן הוּא לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן לְגַמְרֵי וְעִיקָּר, עַד שֶׁגַּם "סְקִירָה אַחַת" לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר, וְכָל שֶׁכֵּן סֵדֶר הַזְּמַן שֶׁבְּמִדּוֹת דַּאֲצִילוּת, אֶלָּא שֶׁהוּא מְצַמְצֵם אוֹרוֹ לִהְיוֹת בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה וּסְקִירָה אַחַת לִכְלוֹל כָּל הַנִּמְצָאִים וְהַזְּמַן שֶׁבָּהֶם כְּאֶחָד:

וּמִזֶּה מוּבָן מְעַט מִזְּעִיר עִנְיָן הַיְּדִיעָה וּבְחִירָה: שֶׁהַיְּדִיעָה הִיא בַּכְּלָל הַקָּדוּם שֶׁסּוֹקֵר כָּל הַזְּמַן בִּסְקִירָה אַחַת, וּמִכָּל מָקוֹם אֵינָהּ מַכְרַחַת הַבְּחִירָה, שֶׁהַבְּחִירָה הִיא לְמַטָּה, כְּשֶׁכְּבָר נִמְשְׁכוּ בִּבְחִינַת פְּרָט מִן הַכְּלָל.

וּלְפִי זֶה יוּבַן גַּם כֵּן בְּטוּב טַעַם בִּיטּוּל הַזְּמַן לְגַבֵּי לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן: מֵאַחַר שֶׁהַזְּמַן נִתְהַוָּה עַל יְדֵי צִמְצוּמִים וְהִתְחַלְּקוּת הַשֶּׁפַע בִּבְחִינַת הִסְתַּלְּקוּת וְהִתְפַּשְׁטוּת, וּמֵאַחַר שֶׁכָּל הַצִּמְצוּמִים וְהַהִסְתַּלְּקוּת אֵינָן אֶלָּא לְפָנֵינוּ, אֲבָל קַמָּיהּ יִתְבָּרֵךְ – כּוּלָּא כְּלָא, וּכְמוֹ שֶׁהָיָה קוֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם, אִם כֵּן גַּם מְצִיאַת הַזְּמַן הוּא "כְּלָא חָשִׁיב", וְ"אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא כוּ'", וּכְאִילּוּ אֵינוֹ מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁהַמָּקוֹם "כְּלָא חָשִׁיב", עַד שֶׁ"הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם"[63]. וְדֵי לַמֵּבִין:

מִצְוֹת הָאֲמָנָת אֱלֹקוּת. פָּרָשַׁת יִתְרוֹ

58) בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה ג. הוּבָא לְעֵיל פֶּרֶק יא.

59) גִּיטִּין ס, א.

60) "לֹא נִכְתְּבָה עַד סוֹף מ' לְאַחַר שֶׁנֶּאֱמְרוּ כָּל הַפָּרָשִׁיּוֹת כּוּלָּן וְהַנֶּאֱמָרוֹת לוֹ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה הָיוּ סְדוּרוֹת לוֹ עַל פֶּה עַד שֶׁכְּתָבָן" (רַשִׁ"י).

61) "כְּשֶׁנֶּאֱמְרָה פָּרָשָׁה לְמֹשֶׁה הָיָה כּוֹתְבָהּ, וּלְבַסּוֹף מ' שָׁנָה כְּשֶׁנִּגְמְרוּ כָּל הַפָּרָשִׁיּוֹת חִיבְּרָן בְּגִידִּין וּתְפָרָן" (רַשִׁ"י).

62) שְׁמוֹת ד, ד.

63) בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה סח, ט.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקי' בשמים ממעל ועל הארץ וגו'. פי' וידעת היום, שכמו היום והלילה שניהם הם אחד כמ"ש ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, כך והשבות אל לבבך, שכמו שהוא בזמן כן הוא בנפש ג"כ, שב' הלבבות שהם יצ"ט ויצה"ר הם שניהם יכולים להיות ע"י העבודה בחי' אחת, והיינו שגם היצה"ר ישוב לאהבת ועבודת ה' כד אתכפיא סט"א כו', וכענין שארז"ל בכל לבבך בשני יצריך שז"ע העבודה דק"ש שגם היצה"ר ישוב כו' כנ"ל, ועי"ז תדע ג"כ כי הוי' הוא האלקי' כו' ואין עוד ממש.

ולהבין צ"ל מדוע ניתן היצה"ר לאדם בזמן הרבה קודם ליצ"ט, שיצ"ט בא לאדם בהיותו בן י"ג שנה, כמארז"ל במד"ר קהלת ע"פ טוב ילד מסכן וחכם ובפסוק עיר קטנה, ויצה"ר משעת לידה דכתי' לפתח חטאת רובץ, וכנודע ממארז"ל דאנטונינוס ורבי בסנהדרין דצ"א ב', ולכאורה הי' צ"ל להיפך, ולמה היתה כזאת מלפניו ית' שישרש היצה"ר בגוף האדם ויתפשט, ואז אח"כ נותן בו יצ"ט לכפות ליצה"ר ולהכניעו, והן אמת כי ניתן כח ועוז שישלוט ברוחו וילכוד עיר קטנה זה הגוף, וניתן הכח להיות מוח שליט על הלב, מ"מ זה צ"ל למה לי' לאקדומי ליצה"ר כ"כ הרבה קודם ביאת היצ"ט באדם, ודי הי' לכאו' אם היו באים כאחד ושהיצה"ר יכנע מפני היצ"ט ע"י עבודת האדם, אשר גם בזה צריך יגיעה רבה ועצומה עדי יכנעו מדות קשות דיצה"ר, ולמה היתה כזאת מלפניו ית' עוד להניחו ליצה"ר להתפשט ולהרגיל את האדם בתחבולותיו, ואז אח"כ נותן בו יצ"ט ושעי"ז וע"י הכח וסיוע אשר נותנים לו לאדם כמארז"ל הבא לטהר מסייעי' לו ינצח ליצה"ר, וגם כי מ"מ צריך להיות בא לטהר מצד עצמו כנודע מכ"ד.

בס"ד. (ש"פ ואתחנן, ל"ב).

ברישא חשוכא כו' לאור יום כו' מרירו למיתקא

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפילה

הַקְדָּמָה לְקוּנְטְרֵס הַתְּפִלָּה מֵאֵת כְּבוֹד קְדוּשַׁת מָרָן אַדְמוּ"ר שַׁלִּיטָ"א מִלְּיוּבַּאוִוִיטְשׁ

[אַדְמוּ"ר מוֹהַרַיי"צ זֶכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, נִשְׁמָתוֹ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים]

הַיְּשִׁיבָה תּוֹמְכֵי־תְּמִימִים יצ"ו[1] נוֹסְדָה, בְּיוֹם א' ט"ו אֱלוּל, תרנ"ז. וּבְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, תרנ"ח, הָיוּ כְּעֶשְׂרִים תַּלְמִידִים יִחְיוּ בְּנֵי י"ח, י"ט, וְכ' שָׁנָה, בַּעֲלֵי כִּשָּׁרוֹן נַעֲלָה וּבְקִיאִים בְּהַרְבֵּה סוּגִיּוֹת וְעִנְיָנִים בְּגֶפֶ"ת[2], אָמְנָם מִידִיעַת דַא"ח (חֲסִידוּת) בִּכְלָל, וְעִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה עַל פִּי דַּרְכֵי הַחֲסִידוּת בִּפְרָט, הָיוּ רְחוֹקִים עֲדַיִין.

מְיַיסֵּד הַיְּשִׁיבָה וּנְשִׂיאָהּ, הוֹד כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי הָרַב הַקָּדוֹשׁ, שָׂם לְחוֹק בְּהַנְהָגַת הַמּוֹסָד תּוֹמְכֵי־תְּמִימִים יצ"ו לֵאמֹר, כִּי כָּל צָעִיר שֶׁיָּכוֹל לִלְמוֹד בְּעַצְמוֹ וִירֵא שָׁמַיִם, בְּלִי הֶבְדֵּל גִּזְעוֹ אִם מֵחֲסִידֵי חַבַּ"ד, פּוֹלִין, וָאהלִין, אוֹ אַשְׁכְּנַזִּים (מִתְנַגְּדִים) יִתְקַבֵּל בְּתוֹר תַּלְמִיד יְשִׁיבַת תּוֹמְכֵי־תְּמִימִים יצ"ו.

וְהִנֵּה בְּסִדְרֵי לִימוּד הַנִּגְלֶה, גְּמָרָא וּפוֹסְקִים (בִּשְׁנוֹת תרנ"ח, תרנ"ט עַד אִיָּיר תר"ס) הָיָה כָּל תַּלְמִיד וְתַלְמִיד לוֹמֵד בְּאֵיזֶה סוּגְיָא וְעִנְיָן שֶׁבָּחַר לוֹ לִלְמוֹד, בְּלִי הוֹרָאַת מוֹרֶה וּמַדְרִיךְ בְּלִימוּד הַנִּגְלֶה.

1) בְּ"הַקְדָּמַת הַמַּלְקֵט" לְסֵפֶר הַתַּנְיָא נִכְתַּב: "אִגֶּרֶת הַשְּׁלוּחָה לִכְלָלוּת אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵינוּ יצ"ו", וּבְסֵפֶר "שִׁיעוּרִים בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא" פֵּעֲנְחוּ: "יְבָרְכֵם צוּרֵנוּ וְיִשְׁמְרֵם": וְהַעִיר כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר: "אוֹ יֵשׁ לוֹמַר יִשְׁמְרֵם צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ, אוֹ כַּיּוֹצֵא בּוֹ. וּלְהָעִיר מִתְּפִלַּת "צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת...". – אוּלַי לָכֵן גַּם כֵּן הוּא בְּרֵאשֵׁי תֵּיבוֹת בִּכְדֵי שֶׁיִּכְלוֹל כָּל הַבְּרָכוֹת".

2) בַּגְּמָרָא פֵּירוּשׁ רַשֵׁ"י, תּוֹסְפוֹת.

אָמְנָם בְּלִימוּד דַא"ח בִּכְלָל, וּבְהַנוֹגֵעַ אֶל הַהַדְרָכָה הַפְּנִימִית בַּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה, וּפְעֻלָּתָהּ בְּאָרְחֵי מִדּוֹת טוֹבוֹת עַל פִּי לִימוּד תּוֹרַת הַחֲסִידוּת בִּפְרָט, נִמְסַר זֶה עַל יְדֵי שְׁנַיִם מִזִּקְנֵי אַנַ"ש. הָאֶחָד הֶחָסִיד וְהָעוֹבֵד רַבִּי חֲנוֹךְ הֶענְדֶל זַ"ל (שֶׁבָּא לְלִיוּבָּאוִוִיטְשׁ בִּשְׁנַת תר"ג, וְשִׁמֵּשׁ אֶת גְּדוֹלֵי הַחֲסִידִים) אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הוּפְקַד מִשְׁמֶרֶת לִימוּד דַא"ח וְהַהַדְרָכָה שֶׁל תַּלְמִידֵי תּוֹמְכֵי־תְּמִימִים יצ"ו אֲשֶׁר בְּלִיוּבָּאוִוִיטְשׁ, וּמִשָּׁנָהוּ הֶחָסִיד וְהַמַּשְׂכִּיל רַבִּי שְׁמוּאֵל גְּרוֹנָם זַ"ל (תַּלְמִיד הָרַב הַמְּפוּרְסָם רַבִּי אַבְרָהָם זַ"ל מִזֶּעמְבִּין) אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הוּפְקַד מִשְׁמֶרֶת לִימוּד דַא"ח וְהַהַדְרָכָה שֶׁל פְּלוּגַת תַּלְמִידֵי יְשִׁיבַת תּוֹמְכֵי־תְּמִימִים יצ"ו בָּעִיר זֶעמְבִּין פֶּלֶךְ מִינְסְק.

בְּמֶשֶׁךְ שְׁנוֹת תרנ"ח = תרנ"ט, תְּחִלָּה לְאַט, הִתְקַבְּצוּ תַּלְמִידִים גְּדוֹלִים בְּמִסְפָּר נָכוֹן, כֵּן יִרְבּוּ, וּבְמֶשֶׁךְ שְׁתֵּי הַשָּׁנִים הָאֵלּוּ נִרְאֲתָה פְּעוּלַּת הַהַדְרָכָה שֶׁל כְּבוֹד הַחֲסִידִים הַמַּשְׂפִּיעִים וְהַמַּדְרִיכִים הַנַּ"ל זַ"ל. כִּי בְּחַסְדֵי אֵל עֶלְיוֹן, הִנֵּה הַתַּלְמִידִים יִחְיוּ רָכְשׁוּ לָהֶם יְדִיעָה בְּדַא"ח וּבְאוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, וּמְנוֹרַת הָאֶלְקִי (הַמּוֹסָד תּוֹמְכֵי־תְּמִימִים יצ"ו) הִתְחִילָה לְהָאִיר, גַּם מִסָּבִיב לָהּ.

הִתְיַיסְּדוּת יְשִׁיבַת תּוֹמְכֵי־תְּמִימִים יצ"ו, פָּעֲלָה וְגָרְמָה הִתְעוֹרְרוּת וְעִילּוּי בִּכְלָלוּת מַצַּב אַנַ"ש שֶׁיִּחְיוּ, עֵס הָאט אוֹפְגֵיהֵייבִּין חֲסִידִים בִּכְלָל[3], וּבְדֶרֶךְ מִמֵּילָא הוּרְגַּשׁ בִּכְלָלוּת אַנַ"ש שֶׁיִּחְיוּ, אַז מִיא דַארְף זַאיין אַנֶדֶערש[4].

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הִשְׁתַּלְשְׁלוּ זֶה אַחַר זֶה, אֲשֶׁר כּוּלָּם יַחְדָּו הִשְׁפִּיעוּ הַשְׁפָּעָה מְרוּבָּה עַל כְּלָלוּת אַנַ"ש שֶׁיִּחְיוּ לְקָרְבָם אֶל עִנְיְנֵי עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה בְּהִתְבּוֹנְנוּת וּמְתִינוּת.

א) הִתְיַיסְּדוּת יְשִׁיבַת תּוֹמְכֵי־תְּמִימִים יצ"ו, לִימוּד הַתַּלְמִידִים, הַדְרָכָתָם וְהַנְהָגָתָם.

ב) הַמַּאֲמָר "הֵחָלְצוּ" שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, תרנ"ט[5], תּוֹכְנוֹ הָעֲבוֹדָה בְּהַרְחָקַת מִדּוֹת רָעוֹת, וּנְטִיעַת מִדּוֹת טוֹבוֹת עַל יְדֵי עֲבוֹדָה מְסוּדָרָה, נִיט קֵין גִּינַארְטֶע[6], בְּלִימוּד דַא"ח בִּכְלָל, וְהַהִתְעַסְּקוּת בַּתְּפִלָּה בִּפְרָט.

ג) וְשִׂיחַת הַקֹּדֶשׁ, אֲשֶׁר דִּיבֵּר הוֹד כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי הָרַב הַקָּדוֹשׁ בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה תר"ס[7], שֶׁבֵּיאֵר כִּי עִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה, הִיא בִּשְׁבִיל הָעֲבוֹדָה הָאֱלֹקִית, לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ אֶת הַמִּדּוֹת טִבְעִיִּים, אֲשֶׁר לְכָל זֶה יָכוֹל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְבוֹא רַק עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בַּתְּפִלָּה.

אָז נִתְעוֹרְרוּ רַבִּים מִן אַנַ"ש וּמִן הַתַּלְמִידִים יִחְיוּ לְהִתְקָרֵב אֶל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה בַּאֲרִיכוּת הַהִתְעַסְּקוּת בִּתְפִלָּה, וְיִתְרַבּוּ הַדּוֹרְשִׁים וְשׁוֹאֲלִים בְּעִנְיָן זֶה. וְזֶה בֵּיאוּר עַל דִּבְרֵי קָדְשׁוֹ בְּהַתְחָלַת הַקּוּנְטְרֵס: "הִנֵּה בְּהִיוֹת אֲשֶׁר כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאַנַ"ש שׁוֹאֵל וְדוֹרֵשׁ אֵיךְ מִתְפַּלְּלִים וּבַמֶּה עוֹבְדִים אֶת הַוָּיָ' בַּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה".

הַמַּאֲמָר הַלָּזֶה, קוּנְטְרֵס הַתְּפִלָּה, הִנֵּה מִלְּבַד עִנְיָנוֹ בְּמַעֲלַת הַהַשָּׂגָה, כִּי עָרוּךְ הוּא בְּאוֹפֶן אֲשֶׁר כָּל אֶחָד מֵאַנַ"ש וְהַתַּלְמִידִים יִחְיוּ, יָכוֹל לְלָמְדוֹ וּלְהָבִינוֹ, הִנֵּה עוֹד זֹאת כִּי חָבֵר טוֹב הוּא לְעַזּוֹר לִמְצוֹא וְלַחְקוֹר אַחֲרֵי כָּל פְּרָטֵי חֶלְקֵי הָרַע בְּמוּמֵי וְנִגְעֵי בְּנֵי אָדָם בְּמִדּוֹת רָעוֹת וּמְגוּנוֹת הַגְּלוּיִים וְהַנִּסְתָּרִים, וּמַרְאֶה בְּאֶצְבַּע עַל סִיבָּתָם, מְקוֹרָם וְעַל אֲשֶׁר מִסְתַּעֵף מֵהֶם.

הַמַּאֲמָר קוּנְטְרֵס הַתְּפִלָּה הוּא מוֹרֶה דֶּרֶךְ, לְהַמְצִיא מָזוֹר וּמַרְפֵּא לְתַחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ, וּלְפַתֵּחַ אֶת הַכֹּחוֹת וְהַכִּשְׁרוֹנוֹת עַל פִּי הָעֲבוֹדָה הָאֲמִיתִית.

---

3) זֶה רוֹמֵם אֶת הַחֲסִידִים בִּכְלָל.

4) שֶׁצְּרִיכִים לִהְיוֹת אַחֲרֶת, שֵׁיֵשׁ לְהִשְׁתַּנּוֹת.

5) נִדְפַּס בְּקוּנְטְרֵס בִּפְנֵי עַצְמוֹ כִּמְה פְּעָמִים וּבְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ט.

6) בְּלִתִּי מוּטְעֶה.

7) נִדְפַּסָה בְּ"תּוֹרַת שָׁלוֹם" סֵפֶר הַשִּׂיחוֹת עִמּוּד 3 וְאֵילֶךְ.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תש"א

יחיינו מיומים – ב' גילויים, ממלא כל עלמין – דעוה"ז, סובב כל עלמין – דעוה"ב. ביום השלישי – תחיית המתים ברחמים רבים דעצמות א"ס ב"ה. תומ"צ – טוב וחיים, הרע – סיבת המות.

"יְחַיֵּנוּ מִיָּמִים, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִמֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו". וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י, יוֹמַיִם – שְׁנֵי עִתִּים, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי – עֵת שְׁלִישִׁי. וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה בָּא לְהוֹסִיף עַל הַמּוּבָן בְּפֵרוּשׁ "יָמִים", וּמַה הַהֶבְדֵּל בֵּין יָמִים לְעִתִּים. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּיוֹם הוּא כִּנּוּי אֶל הַגִּלּוּי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה", דְּיוֹם הוּא כִּנּוּי לְגִלּוּי, דְּזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין יוֹם וְלַיְלָה שֶׁהוּא אוֹר וְחֹשֶׁךְ, דְּיוֹם הוּא אוֹר וְגִלּוּי, וְלַיְלָה הוּא חֹשֶׁךְ וְהֶעְלֵם, יוֹמַיִם הֵם ב' יָמִים, וְאַחַר ב' הַיָּמִים בָּא יוֹם הַשְּׁלִישִׁי, הַיְנוּ שֶׁבִּכְלָלוּת חֲרֵי יֵשׁ שְׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה גִּלּוּיִים, וְכָל גִּלּוּי הוּא חִיּוּת מְיֻחָד, וְזֶהוּ "יְחַיֵּנוּ מִיָּמִים", שֶׁהֵם הָאוֹר וְהַחִיּוּת דְּב' יָמִים, הַיְנוּ הַחִיּוּת דְּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא אוֹר וְחִיּוּת אֱלֹקִי הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין[א] וְהַחִיּוּת דְּעוֹלָם הַבָּא בְּגַן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגַן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא אוֹר וְחִיּוּת אֱלֹקִי הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין[ב], וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הוּא אוֹר וְחִיּוּת אֱלֹקִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵאוֹר אֵין סוֹף הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין וְאוֹר אֵין סוֹף הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין, וְהוּא הַגִּלּוּי דְּעוֹלָם הַתְּחִיָּה, דְּזֶהוּ "וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִמֵנוּ" בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים "וְנִחְיֶה לְפָנָיו", דְּזֶהוּ עַל יְדֵי רַחֲמִים רַבִּים, שֶׁהֵם הָרַחֲמִים הָעַצְמִיִּים דְּעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, כְּמַאֲמַר "מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים", דִּתְחִיַּת הַמֵּתִים הוּא עַל יְדֵי רַחֲמִים רַבִּים דַּוְקָא, דְּהִנֵּה חַיִּים וּמָוֶת הֵם טוֹב וְרַע, דְּחַיִּים הוּא טוֹב וּמָוֶת הוּא רַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב אֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרַע", דְּטוֹב הוּא סִבַּת הַחַיִּים וְרַע הוּא סִבַּת הַמָּוֶת, דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות הֵם טוֹב וְחַיִּים, דְּבַתּוֹרָה כְּתִיב "חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם", וּכְתִיב "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ", וְדִבּוּרֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה הֵם מְחַיִּים מַמָּשׁ, דְּלָא מִיבָּעֵיא דְּמִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ תּוֹרָה וּמֵבִין עִנְיְנֵי הַשֶּׁבַח וְהוֹדָאָה וְתַחֲנוּנִים שֶׁבַּתְּפִלָּה, שֶׁהָאוֹתִיּוֹת מְחַיִּים אוֹתוֹ, אֶלָּא דְּגַם מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ תּוֹרָה וְאֵינוֹ מֵבִין פְּנִימִיּוּת עִנְיְנֵי הַתְּפִלָּה אֶלָּא שֶׁאוֹמֵר אֶת הָאוֹתִיּוֹת בְּרֶגֶשׁ אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה, הִנֵּה הָאוֹתִיּוֹת מְחַיִּים אוֹתוֹ, דְּזֶהוּ דִּכְתִיב "זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי", דְּגַם מִי שֶׁהוּא עָנִי בְּדַעַת, הִנֵּה זוֹהִי נֶחָמָתִי "כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי", שֶׁהָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן דְּאִמְרֵי הֲוָיָ' בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה מְחַיִּים אוֹתוֹ, וּבַמִּצְוֹת כְּתִיב "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם", חֲרִי שֶׁטּוֹב דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות הוּא סִבַּת הַחַיִּים, וּלְהֵפֶךְ הָרַע הוּא סִבַּת הַמָּוֶת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "תִּיסְּרֶךָּ רָעָתֶךָ". וְאָדָם הָרִאשׁוֹן עַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת גָּרַם מִיתָה לָעוֹלָם, וְהַיְנוּ שֶׁנַּעֲשָׂה תַּעֲרוּבוֹת הָרַע בַּטּוֹב וְהָרַע נִתְגַּבֵּר עַל הַטּוֹב וְגָרַם מִיתָה לָעוֹלָם,

תחיית המתים בגשמיות וגם ברוחניות הוא ע"י גילוי שלמעלה מסדר השתלשלות, ולמעלה מדרגת בריאה יש מאין. טל שעתיד להחיות בו את המתים, טלא דנטיף מעתיקא.

וּתְחִיַּת הַמֵּתִים הוּא שֶׁהַמֵּת נֶהְפָּךְ לְחַי, יֵשׁ מֵתִים וּתְחִיַּת הַמֵּתִים בְּגַשְׁמִיּוּת וְיֵשׁ מֵתִים וּתְחִיַּת הַמֵּתִים בְּרוּחָנִיּוּת, דְּמֵת הוּא מַה שֶּׁהַנֶּפֶשׁ מִסְתַּלֵּק מִן הַגּוּף וְהַגּוּף נִשְׁאָר כְּאֶבֶן דּוֹמֵם דְּאֵינוֹ מַשְׂכִּיל וְאֵינוֹ רוֹאֶה וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ כו' וְנִרְקָב וְהָיָה כְּלֹא הָיָה, וּתְחִיַּת הַמֵּתִים הוּא אֲשֶׁר הַגּוּף יִתְחַדֵּשׁ וְיִהְיֶה כִּבְרִיָּה חֲדָשָׁה מַמָּשׁ בְּאוֹר וְחַיּוּת גָּלוּי אֲשֶׁר בְּעֵינָיו יִרְאֶה בְּאָזְנָיו יִשְׁמַע וְיִחְיֶה חַיֵּי בְּשָׂרִים מַמָּשׁ, וְכֵן הוּא בְּרוּחָנִיּוּת, דְּיֵשׁ מֵתִים רוּחָנִיִּים רַחֲמָנָא לִצְלָן אֲשֶׁר בְּשִׂכְלוֹ אֵינוֹ מַשִּׂיג הַשָּׂגָה אֱלֹקִית רוּחָנִית וּבְעֵינָיו לֹא יִרְאֶה הַשְּׂגָחָה פְּרָטִית וּבְאָזְנָיו לֹא יִשְׁמַע וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ עִנְיָן אֱלֹקִי, וּתְחִיַּת הַמֵּתִים בְּרוּחָנִיּוּת הוּא אֲשֶׁר הַגּוּף יִתְחַדֵּשׁ וְיִהְיֶה כִּבְרִיָּה חֲדָשָׁה מַמָּשׁ בְּאוֹר שֶׁנִּתְעוֹרֵר הָרוּחַ טָהֳרָה לָגֶשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ לִלְמֹד פְּנִימִיּוּת

*) נדפס בספר המאמרים תש"א עמוד 47 ואילך.

א. כל העולמות. ב. מסובב (מקיף) כל העולמות ("ממלא" ו"סובב" הם שתי דרגות בהשפעת האור האלקי בעולם). ג. שאין צורך (לומר).

הַתּוֹרָה וּמַשִּׂיג הַשָּׂגָה אֲלֹקִית וּמִתְבּוֹנֵן בָּהּ בַּאֲרִיכוּת
הַהִתְבּוֹנְנוּת עַד אֲשֶׁר בְּעֵינָיו יִרְאֶה הַשְּׂגָחָה פְּרָטִית
וּבְאָזְנָיו יִשְׁמַע וְיָבִין הַשָּׂגָה אֲלֹקִית, עַד כִּי בָּא בַּעֲבוֹדָה
בְּפֹעַל מַמָּשׁ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת וּבְהַנְהָגָה
דְּמִדּוֹת טוֹבוֹת, וּכְשֵׁם אֲשֶׁר בְּגַשְׁמִיּוּת הֲרֵי תְּחִיַּת הַמֵּתִים
הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הָעַצְמוּת שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,
כֵּן הוּא בְּתְחִיַּת הַמֵּתִים בְּרוּחָנִיּוּת, וְהָעִנְיָן הוּא דְּהִנֵּה
הַחַיִּים נִמְשָׁכִים מִמְּקוֹר הַחַיִּים, דִּמְקוֹר הַחַיִּים הוּא בְּחִינַת
מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת כְּמוֹ שֶׁהִיא בַּאֲצִילוּת שֶׁהִיא בִּבְחִינַת
רוֹמְמוּת וְהִתְנַשְּׂאוּת מֵעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה,
וּבְחִינָה וּמַדְרֵגָה זוֹ נִקְרֵאת מְקוֹר הַחַיִּים, לְפִי שֶׁכָּל בְּחִינַת
אוֹר וְחַיּוּת שֶׁבָּעוֹלָמוֹת נִמְשָׁךְ מִשָּׁם, וְעִנְיָן מִיתָה הִיא
כִּלָּיוֹן וְהִסְתַּלְּקוּת הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁנִּסְתַּלֵּק לְשָׁרְשוֹ, וְלָזֹאת
הִנֵּה בִּכְדֵי לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת מִבְּחִינַת
מְקוֹר הַחַיִּים, וְעִם הֱיוֹת שֶׁמִּתְחִלָּה הֲרֵי הָאוֹר וְהַחַיּוּת
לְהַוּוֹת וּלְהַחֲיוֹת נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת מְקוֹר הַחַיִּים, אֲבָל לְאַחַר
שֶׁכְּבָר נִסְתַּלֵּק הַחַיּוּת אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה חוֹזֵר וְנִמְשָׁךְ
מִמַּדְרֵגָה זוֹ עַצְמָהּ לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת כִּי אִם מִבְּחִינַת
רַחֲמִים רַבִּים דְּעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת
מְקוֹר הַחַיִּים, הִנֵּה מִשָּׁם נִמְשָׁךְ לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת.
וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ, דְּשֹׁרֶשׁ עִנְיַן תְּחִיַּת הַמֵּתִים הוּא
לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן, דִּבְרִיאָה יֵשׁ
מֵאַיִן הֲרֵי עִנְיָנָהּ הוּא מִבְּחִינַת מְקוֹר הַחַיִּים, וְעִם הֱיוֹת
דְּשֹׁרֶשׁ שָׁרְשָׁהּ הוּא מִבְּחִינַת חָכְמָה כְּמוֹ שֶׁמְּקַבֶּלֶת
מֵהַכֶּתֶר, אֲבָל הַהִתְהַוּוּת וְהַחַיּוּת בְּפֹעַל הוּא עַל יְדֵי
הַמַּלְכוּת דִּכְתִיב "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא", דְּחָכְמָה שֶׁהִיא
רֵאשִׁית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הִיא רֵאשִׁית הַגִּלּוּי דְּאוֹר וְחַיּוּת
הַנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת הַהֶעְלֵם דְּרָצוֹן שֶׁנִּקְרָא כֶּתֶר, וּמֵחָכְמָה
נִמְשָׁךְ לְבִינָה וּמִבִּינָה לְמִדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת עַד אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר
דִּבְחִינַת מַלְכוּת שֶׁמְּהַוֶּה וּמְחַיֶּה מֵאַיִן לְיֵשׁ כָּל הָעוֹלָמוֹת
וְנִבְרָאִים דִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וְעַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת
נַעֲשָׂה הִתְגַּבְּרוּת הָרַע וְגָרַם מִיתָה לָעוֹלָם, וְהַיְנוּ שֶׁהָאוֹר
וְהַחַיּוּת מִסְתַּלֵּק לְשָׁרְשוֹ, וּמִשָּׁם אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה תְּחִיַּת
הַמֵּתִים אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיֵּמְשַׁךְ מִבְּחִינַת הָעַצְמוּת שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר
מָקוֹר לְמָקוֹר לָעוֹלָמוֹת, וּמִשָּׁם הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ לְהַחֲיוֹת אֶת
הַמֵּת שֶׁיְּהַפֵּךְ לְחַיִּים, וְזֶהוּ עִנְיַן טַל תְּחִיָּה, טַל שֶׁעָתִיד
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲיוֹת בּוֹ אֶת הַמֵּתִים, שֶׁהוּא בְּחִינַת
טָלָא דְּנָטִיף מֵעַתִּיקָא[ד], שֶׁהוּא בְּחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף
בָּרוּךְ הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת שֹׁרֶשׁ וּמָקוֹר לַאֲצִילוּת. וְזֶהוּ
"מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים", הַיְנוּ מִבְּחִינַת רַחֲמִים רַבִּים
דְּעַצְמוּת שֶׁהֵן בְּלִי גְּבוּל, דְּהָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת
מְקוֹר הַחַיִּים דַּאֲצִילוּת יֵשׁ קֵץ וְכִלָּיוֹן שֶׁהוּא עִנְיַן
הִסְתַּלְּקוּת, אֲבָל בְּחִינַת רַחֲמִים רַבִּים שֶׁהֵן בְּלִי גְּבוּל הִנֵּה
מִשָּׁם נִמְשָׁךְ לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּתִים.

תחיית המתים ברוחניות – ע"י גילוי שלמעלה מתומ"צ. ע"י תומ"צ נעשים "חיים" בעילוי
וזיכוך המדות. העדר הרגשת החיות הוא אמיתית ענין החיים והבריאות.

ב) **וְהִנֵּה** כְּשֵׁם דִּבְתְחִיַּת הַמֵּתִים בְּגַשְׁמִיּוּת הוּא עַל יְדֵי
טַל תְּחִיָּה שֶׁהוּא גִּלּוּי אוֹר עֶלְיוֹן יוֹתֵר
מִבְּחִינַת מְקוֹר הַחַיִּים דִּבְחִינַת מַלְכוּת כְּמוֹ שֶׁהִיא
בִּבְחִינַת רוֹמְמוּת וְהִתְנַשְּׂאוּת, הִנֵּה כֵּן הוּא בְּתְחִיַּת
הַמֵּתִים בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁהוּא מִצַּד גִּלּוּי אוֹר עֶלְיוֹן יוֹתֵר
מִכְּמוֹ הָאוֹר וְהַגִּלּוּי שֶׁבַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "כִּי
טַל אוֹרֹת טַלֶּךָ", דְּהִנֵּה כְּתִיב "יִרְאַת הֲוָי' לְחַיִּים",
דְּכַאֲשֶׁר מְקַיְּמִים אֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות בְּיִרְאַת שָׁמַיִם הוּא
חַיִּים, וְהַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ, דְּמִי שֶׁהוּא חַי בְּחַיֵּי הַתּוֹרָה
וְהַמִּצְוָה בְּיִרְאַת שָׁמַיִם הִנֵּה הוּא נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ,
שֶׁנִּתְעַלָּה וְנִזְדַּכֵּךְ מֵעֵת לְעֵת וּמִזְּמַן לִזְמַן, עֶר וועֶרְט אַלְץ
אֵיידעלֶער און העֶכערי[ה], הֵן בְּשִׂכְלוֹ שֶׁתּוֹפֵס כָּל עִנְיָן
בְּדַקּוּת וּבִפְנִימִיּוּת יוֹתֵר, עֶר נעֶמט יעֶדעֶר דְּבַר הַשֵּׂכֶל
טִיפֶער און אֵיידעלֶערי, וְהֵן בְּמִדּוֹתָיו שֶׁהֵן מִדּוֹת טוֹבוֹת
וּנְעִימוֹת, שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת אֲבָל הֵן
בְּלִתִּי נְעִימוֹת, וַויֵיל עֶר איז בְּטֶבַע ניט אֵיידלי[ו], הִנֵּה גַּם
הַמִּדּוֹת שֶׁלּוֹ עִם הֱיוֹתָן טוֹבוֹת בֶּאֱמֶת, אֲבָל בְּלִתִּי נְעִימוֹת
וְלִפְעָמִים גַּם גַּסּוֹת, כְּהָא[ח] דְּאָמְרוּ רַז"ל (קִדּוּשִׁין לא, א)
"יֵשׁ מַאֲכִיל לְאָבִיו פַּסְיוֹנִי, (עוֹף חָשׁוּב וְשָׁמֵן, מִין שֶׁלּוֹ
שֶׁיָּרַד בַּמִּדְבָּר, רַשֹ"י), וְטוֹרְדוֹ מִן הָעוֹלָם" (שֶׁנֶּעֱנָשׁ עָלָיו,
שֶׁמַּרְאֶה לוֹ צָרוּת עַיִן עַל סְעוּדָתוֹ, רַשֹ"י), וְהוּא מִצַּד
הָעֲבִיּוּת הַטִּבְעִי שֶׁלּוֹ, וואָס עֶר איז בְּטֶבַע אַ גְּראָבּעֶר,
איז דער טוֹב זַיינעֶר אויך גְּראָבּ[ט], מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִי שֶׁהוּא
מִתְעַלֶּה וּמִזְדַּכֵּךְ הֲרֵי גַּם מִדּוֹתָיו הַטּוֹבוֹת הֵן נְעִימוֹת, וְהֵן
בְּהַנְהָגוֹתָיו שֶׁהֵן מְלֵאוֹת הֶרְגֵּשׁ זוּלָתוֹ, עֶר פִּילְט מיט
דעם צְוַוייטֶן, דְּהִנֵּה אֲמִתַּת עִנְיַן [הַ]חַיִּים הוּא הֶעְדֵּר
הַרְגָּשַׁת הַחַיּוּת, דער אוֹיפְּרִיכְטִיקעֶר עִנְיָן פון לעבֶּן איז
ניט פִּילעֶן דְּעִם חַיּוּת, וְהַיְנוּ דְּאֵינוֹ מַרְגִּישׁ לֹא אֶת הַחַיּוּת
פְּרָטִי שֶׁבְּאֵבָרָיו וְלֹא אֶת הַחַיּוּת כְּלָלִי כִּי אִם הוּא חַי, עֶר
לעבֶּט און פִּיהלְט ניט דעם לעבֶּן[י], דְּעִם הֱיוֹת דְּהֶרְגֵּשׁ —
פִּיהלעֶן — הוּא עִנְיָן נַעֲלֶה בַּהַשֵּׂכֶל וּבִפְרָט שֶׁהִיא מִדָּה
טוֹבָה, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ דְּהֶרְגֵּשׁ הַהַשֵּׂכֶל הוּא

ד. טל שנוטף מעתיק (יומין). ה. הוא מתעדן (מזדכך) ומתעלה בצורה מתמדת. ו. הוא קולט כל דבר השכלה עמוק יותר ובאופן עדין יותר. ז. כי בטבע הוא לא עדין. ח. כמו זה. ט. שבטבע הוא גס (מגושם), אזי גם הטוב שלו גס. י. הוא חי, אך אינו מרגיש את החיות.

נַעֲלֶה הַרְבֵּה בְּאֵין עֲרוּךְ מֵהֲבָנַת הַהַשְׂכָּלָה, וְלָכֵן הִנֵּה
אֲמִתַּת עִנְיַן הַמַּשְׂכִּיל הוּא מִי שֶׁמַּרְגִּישׁ אֶת הַהַשְׂכָּלָה וְלֹא
רַק מִי שֶׁמֵּבִין אוֹתָהּ, וּבִפְרָט בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת חֲרֵי הָעִקָּר הוּא
הַהֶרְגֵּשׁ, וּרְאָיָה מִכְּרַחַת לָזֶה מֵהָא שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "הַנּוֹתֵן
פְּרוּטָה לְעָנִי מִתְּבָרֵךְ בְּשֵׁשׁ בְּרָכוֹת, וְהַמְפַיְּסוֹ מִתְּבָרֵךְ בִּי"א
בְּרָכוֹת", שֶׁהַמְפַיְּסוֹ הוּא עִנְיַן הַהֶרְגֵּשׁ, שֶׁמַּכְנִיס עַצְמוֹ
בְּצַעֲרוֹ וּמְעוֹדְדוֹ, חֲרֵי שֶׁהָעִקָּר הוּא הַהֶרְגֵּשׁ, אֲבָל עִם זֶה
חֲרֵי עִנְיַן הַהֶרְגֵּשׁ מַדְגִּישׁ וּמְתָאֵר שֶׁהַמַּרְגִּישׁ וּמַה שֶּׁהוּא
מַרְגִּישׁ הֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים, וְרַק הַמַּעֲלָה בָּזֶה מַה שֶּׁהוּא
מַרְגִּישׁ אֶת הַדָּבָר הַהוּא, אֲבָל עִם זֶה חֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ
שֶׁאֵינוֹ עַצְמוֹ וּמַהוּתוֹ, כִּי בְּמַה שֶּׁהוּא עַצְמוֹ וּמַהוּתוֹ אֵינוֹ
שַׁיָּךְ עִנְיַן הַהֶרְגֵּשׁ, וְלִהְיוֹת כִּי הַחַיִּים הֵם מַהוּת עַצְמוֹ אֵינוֹ
שַׁיָּךְ בָּזֶה עִנְיַן הֶרְגֵּשׁ הַחַיּוּת כִּי אִם הוּא חַי, עֵר לְעֻבְּט,
וּמַה שֶּׁאָנוּ אוֹמְרִים "הֶרְגֵּשׁ הַחַיִּים", הַיְנוּ דְּכַאֲשֶׁר אָנוּ
רוֹצִים לְתָאֵר הֶבְדֵּל הַחַיּוּת הַפְּרָטִי שֶׁבָּאֲבָרִים לְהַחַיּוּת
הַכְּלָלִי, אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁהַחַיּוּת הַכְּלָלִי הוּא מַה שֶּׁהָאָדָם
מַרְגִּישׁ שֶׁהוּא חַי בְּכְלָלוּתוֹ, הִנֵּה הֶרְגֵּשׁ הַחַיִּים אֵין פֵּרוּשׁוֹ
שֶׁמַּרְגִּישׁ אֶת הַחַיִּים, עֵר פִּיהְלֵט דְּעֵם לְעֻבְּן, אֶלָּא פֵּרוּשׁוֹ
שֶׁהַחַי מַרְגִּישׁ, אַ לֶעבֶעדִיקְעֶר פִּיהְלֵט, וְהַיְנוּ שֶׁבָּא לְשָׁלֵל
דְּמִי שֶׁאֵינוֹ חַי אֵינוֹ מַרְגִּישׁ, אוֹ דְּמִי שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ אֵינוֹ
חַי, דְּעֵר וואָס לֶעבְּט נִיט פִּילְט נִיט, דְּעֵר וואָס פִּילְט נִיט
לֶעבְּט נִיט, אֲבָל הֶרְגֵּשׁ זֶה אֵינוֹ כְּמוֹ הֶרְגֵּשׁ דְּבַר זוּלָתוֹ,
דְּהַהֶרְגֵּשׁ כְּמוֹ הֶרְגֵּשׁ זוּלָתוֹ בְּעִנְיַן הַחַיִּים זוֹהִי הוֹרָאָה עַל
הַחֶלְקִי וְהַחֲלִישׁוּת, וּכְמוֹ בְּמִי שֶׁמַּרְגִּישׁ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בְּאֶחָד
מֵאֵבָרָיו הִנֵּה הֶרְגֵּשׁ זֶה עַצְמוֹ הוּא הוֹרָאָה עַל הַחֹלִי, דְּמִי
שֶׁהוּא בָּרִיא אֵינוֹ מַרְגִּישׁ אֶת אֵבָרָיו,

גסות הרוח – הוראה על חולי הנפש. כדי לתקן פגמי העבר, לא מספיק אור דתומ"צ, אלא צריך תשובה מעומקא דלבא. גם צדיקים גמורים כמשה ואהרן, שהיו בתכלית הביטול אומרים וידויים בעשי"ת, כי בהתגלות רוממות העצמות, הכל כחטא יחשב.

וְכֵן הוּא בְּרוּחָנִיּוּת דְּמִי שֶׁהוּא מַרְגִּישׁ אֶת עַצְמוֹ דְּזֶהוּ
גַּסּוּת הָרוּחַ וְגַאֲוָה חֲרֵי הֶרְגֵּשׁ זֶה הוֹרָאָה עַל חֳלִי
הַנֶּפֶשׁ, דְּמִי שֶׁהוּא בָּרִיא בְּנַפְשׁוֹ חֲרֵי אֵינוֹ מַרְגִּישׁ אֶת
עַצְמוֹ, וְהַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַחוֹלֶה חֲרֵי
הוּא מַרְגִּישׁ אֶת אֵבָרָיו וְנֶחֱלָשׁ מִזְּמַן לִזְמַן בְּסִבַּת הֶעְדֵּר
יִרְאַת שָׁמַיִם, עַד שֶׁלְּבַסּוֹף רַחֲמָנָא לִצְלָן נוֹפֵל בְּכַמָּה
עִנְיָנִים רָעִים וּמִסְתַּלֵּק מֵאִתּוֹ הַחַיּוּת הָאֱלֹקִי וְנַעֲשֶׂה
חוֹטֵא וּפוֹשֵׁעַ, וּמִי שֶׁחָטָא וּפָגַם וְהֶעֱבִיר אֶת הַדֶּרֶךְ
בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, הִנֵּה גַּם אִם שָׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה
וּמְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת, הִנֵּה בִּכְדֵי לְתַקֵּן אֶת הֶעָבָר צְרִיכִים
לְהַמְשִׁיךְ אוֹר עֶלְיוֹן יוֹתֵר, וְאֵינוֹ מַסְפִּיק הָאוֹר דְּתוֹרָה
וּמִצְוֹות, וְרַק עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מֵעוּמְקָא דְּלִבָּא[יא]
מַמְשִׁיכִים אוֹר עֶלְיוֹן בְּיוֹתֵר לִסְלֹחַ עַל חֲטָאָיו וּפְשָׁעָיו,
שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן סְלִיחַת עֲוֹנוֹת בַּיָּמִים הַנּוֹרָאִים דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁאוֹמְרִים
אָז "הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ", לְהִיוֹת שֶׁאָז נִמְשָׁךְ בְּחִינַת אוֹר אֵין
סוֹף עַצְמוּת וּמַהוּת שֶׁהִיא בְּחִינַת "הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ
מֵאָז", שֶׁהוּא מְרוֹמָם וּמְנַשָּׂא גַּם מִבְּחִינַת אָז, וּכְמוֹ
שֶׁכָּתוּב "חָשַׁף ה' אֶת זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ", דְּבַעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה
מִתְגַּלָּה בְּחִינַת הֶעְלֵם הָעַצְמוּת מַמָּשׁ, וְזֶהוּ דִּכְתִיב "דִּרְשׁוּ
ה' בְּהִמָּצְאוֹ", וְאָמְרוּ רַז"ל "בְּהִיוֹתוֹ מָצוּי", וְהוּא בַּעֲשָׂרָה
יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהַיְנוּ דְּזֶה מַה
שֶׁבְּכָל הַשָּׁנָה הוּא בִּבְחִינַת הַבְדָּלָה וְרוֹמְמוּת מַה שֶּׁאֵינוֹ
בְּעֶרֶךְ הָעוֹלָמוֹת כְּלָל, הִנֵּה בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה הוּא מָצוּי
וְקָרוֹב לְעַם קְרוֹבוֹ, וְזֶהוּ עִנְיַן הַוִּדּוּיִים שֶׁאוֹמְרִים בַּעֲשֶׂרֶת
יְמֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁגַּם צַדִּיקִים גְּמוּרִים שֶׁעוֹבְדִים אֶת ה'
בַּעֲבוֹדָה תַּמָּה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹות וַעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב אוֹמְרִים גַּם
כֵּן הַוִּדּוּיִים אָשַׁמְנוּ, וְגַם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה
בִּבְחִינַת "מָה" – בְּטוּל בַּמְּציאוּת – הִנֵּה הוּא גַּם כֵּן הָיָה
אוֹמֵר אֶת הַוִּדּוּיִים בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, וּכְמוֹ אַהֲרֹן
דִּכְתִיב בֵּיהו"כ "וְכִפֶּר בַּעְדוֹ", וּכְמַאֲמַר "וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר
חָטָאתִי פָּשַׁעְתִּי", וְלִכְאוֹרָה נִפְלָא הַדָּבָר, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
שֶׁהָיוּ בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל לֶאֱלֹקוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְנַחְנוּ
מָה", שֶׁהָיוּ בִּבְחִינַת "מָה" מִפְּנֵי עֹצֶם גֹּדֶל בִּטּוּלָם
לֶאֱלֹקוּת, אֵיךְ יַשְׁפִּילוּ עַצְמָם עַד שֶׁיִּקְרְאוּ עַצְמָם חוֹטְאִים
וּפוֹשְׁעִים שֶׁצְּרִיכִים סְלִיחָה וְכַפָּרָה, אַךְ הַטַּעַם הוּא מִפְּנֵי
שֶׁאָז הוּא הִתְגַּלּוּת רוֹמְמוּת הָעַצְמוּת כְּמוֹ שֶׁמְּרוֹמָם
וּמְנַשָּׂא מִצַּד עַצְמוֹ דְּהַכֹּל כְּחֵטְא יֵחָשֵׁב, וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת
עִנְיַן הַוִּדּוּיִים, וּמִשָּׁם דַּוְקָא הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ עִנְיַן סְלִיחַת
עֲוֹנוֹת שֶׁהוּא עִנְיַן תְּחִיַּת הַמֵּתִים בָּרוּחָנִיּוּת.

י"ח כסלו, תש"א

יא. מעומק הלב. יב. שכתוב בו.

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

קטעי יומן

(קטעים מיומנו של כ"ק אדמו"ר שליט"א – בנוגע למאמר "כללי החינוך וההדרכה"):

ד. י"ח סיון (תרנ"ח, באליווקא)
שעה אחת־עשרה לילה.

כאמור ברשימתי מכ"ג אייר העבר, החליט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שמיד אחרי חג השבועות יסע החסיד ר' חנוך הענדל קוגעל[1] לזעמבין, פלך מינסק – לבקר את התלמידים ולבחון אותם, ואשר יחזור ישר לנאות הדשא באליווקא עם דין־וחשבון מפורט מנסיעתו וביקורו. אתמול בערב, חזר הר' חנוך הענדל מנסיעתו, והביא אתו עמו רשימות קצרות אודות התלמידים וסדר לימודם בנגלה ובדא"ח ופרטי הנהגותיהם וארחות חייהם. כל הלילה סידרתי את הרשימות שהיו מקודם, והכנסתי בהם גם את הרשימות שהביא הר' חנוך הענדל.

יום זה ייחד הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק להתוועדות מועצה על אודות הבחורים הלומדים בעיר זעמבין תחת הנהלת החסיד ר' שמואל גרונם אסתרמן, והבחורים הלומדים בליובאוויטש תחת הנהלת הר' חנוך הענדל, ולבקר את כל הידיעות שנתקבלו אצלי מאת החסידים הר' חנוך הענדל והר' שמואל גרונם על אודות כל תלמיד ביחוד.

הועידה הראשונה התקיימה בשעה עשירית בוקר, ונמשכה עד שעה הראשונה אחר חצות היום. השתתפו: הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, החסיד ר' חנוך הענדל ואנכי.

על יסוד הידיעות המפורטות שענה החסיד הר' שמואל גרונם, על כל השאלונים ששלחתי לו במשך שבעה חדשים מרחשון – סיון.

– הם בעשרים ושבעה מכתבים. בכל מכתב ומכתב, כתוב מה שלמד כל אחד מהתלמידים בגמרא ופוסקים, ומה שלמדו בתורת החסידות. כמה פעמים התוועד הר' שמואל גרונם עם תלמידיו, ומה היה תוכן שיחותיו ועניני סיפוריו.

ועל יסוד הידיעות המפורטות מהחסיד ר' חנוך הענדל בסדר שאלון ומענה, עיבדתי הרצאה מפורטת ומסודרת אודות כל תלמיד ותלמיד.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נהנה על הסדר, ואומר שבחי בפני, קורא את ההרצאות בשימת לב, מתעניין אודות כל תלמיד ותלמיד ביחוד, ומצווה עלי להכין את הדרוש לכתיבת פרטי־כל מהוועידה הראשונה.

ראשונה ביקר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את רשימת התלמידים הלומדים בזעמבין. אחר קראו את הכתוב בהרצאתי אודות התלמיד, ואחר חקירה ודרישה אצל הר' חנוך הענדל ואצלי בשאלות נוספות על האמור בהרצאה, מביע דעתו הקדושה אודות התלמיד: א) מה ילמוד, על להבא, בדא"ח. ב) באיזה ענין ישוחח עמו המשפיע והמדריך הר' שמואל גרונם. ומצווה לכתוב הכל באר היטב בפרטי־כל. – בזה נגמרה הועידה הראשונה.

מועד הועידה השניה, קבע הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לשעה הרביעית אחרי חצות היום.

בזמן ההפסקה, הכינותי את הדין־וחשבון הכספי. עד שחזר הר' חנוך הענדל מנסיעתו, לא הייתי יכול לסדר את החשבונות, כי חסרה לי רשימת החשבונות האחרונים. ובמשך שעתיים סידרתי הכל על מכונו, להרצות בסוף הועידה השניה, כפי אשר קבע הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק.

בשעה הרביעית בדיוק, התחילה הועידה השניה לבקר את רשימת התלמידים הלומדים בליובאוויטש, וכאותו הסדר שהיה בועידה הראשונה.

הועידה השניה נמשכה כארבע שעות. ומהן כשעה ומחצה, בערך, על הדו"ח הכספי. ההוצאה יתירה על ההכנסה, כהיום חסר בקופה שלש מאות וארבעים ושנים רובל, דרוש כסף לכלכלת התלמידים, ורוב החוב הוא המגיע בזעמבין לבעלי האכסניות, ר' ישראל לייב קליאנסקי ור' לייב חפץ, לשניהם בס"ה מאה תשעים ושמונה רובל.

הר' חנוך הענדל מציע אשר ישלחו משולח עבור הישיבות שבזעמבין ובליובאוויטש, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק דוחה את ההצעה באמרו: עד אשר יראה בעצמו את התלמידים מזעמבין בזמן שקבע להם, תשרי הבע"ל, ויראה את הפעולה אשר פעל בהם בעזה"י הלימוד של תורת החסידות והדרכתם של הר' חנוך הענדל והר' שמואל גרונם, לא ישלח משולח. ואת החסר עד עתה ואת הדרוש על להבא ימלא, בל"נ, בעזה"י.

בשעה רבע תשיעית, הואיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ללכת לטייל עד זמן קביעת סעודת הערב – כחצי שעה לפני השקיעה. בעת טיולו המשיך לדבר על אודות שתי הוועידות שהתקיימו היום והביע את הרושם הטוב שעשה עליו קריאת הדו"ח במצב התלמידים, ותקוותו כי, בעזה"י, יצליחו.

1) ראה אודותיו: הקדמה לקונטרס התפלה, התמים חוברת א' ע' עט.

נחוץ הדבר - אומר כ"ק אאמו"ר הרה"ק - לסדר בעזה"י פרק בהנהגה, אשר המשפיעים המדריכים הר' שמואל גרונם והר' חנוך הענדל יהיה להם מושג נכון באופן ההדרכה, ובאשר יש אצלי איזה כתבים מאמרי הדרכה אשר כתבתים כעשר שנים מלפנים - תרמ"ח - הנה אמסרם לך ותעתיק אותם ואנכי אבקרם שנית, ובעזה"י אסדרם כדרישת ההדרכה של התלמידים, וקטעים מיוחדים אשר נמצא לנכון תתן על יד המשפיעים הר' חנוך הענדל והר' שמואל גרונם.

עייף הנני במאד מעבודת היום, ואמרתי להתלמידים מר שניאור זלמן ומר שמואל בני הרי"ם מפולטובה, אשר מחר בהשכמה אי־אפשר לי ללמוד אתם את השיעור הקבוע ללמוד בכל יום, משעה חמישית עד שעה שביעית, כי ראשי כבד עלי.

מבלי התחשב עם כאב ראשי, רשמתי את כל הנעשה ביום הזה, והנני מקווה אשר מחר יואיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לתת לי אותם הכתבים מאמרי הדרכה, כפי הבטחתו הקדושה.

י"ח סיון (תרנ"ח, באליווקא).

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ל"ח – שלוש הברכות

בין האב לבין בתו התפתח ויכוח ממושך בנושא זה. ר' שמואל נחום ביקש להוכיח לבתו הלמדנית שלאמיתו של דבר אין איסור להינשא בלי להתראות קודם לכן. הביטוי "אסור לקדש אשה עד שיראנה" משמעותו רק שיש להימנע מכך, ואין הכוונה לאיסור ממש. ר' שמואל נחום הביא הוכחות לדעתו מהרמב"ם ומהשולחן ערוך, אך דבורה לאה סתרה ראיותיו והוכיחה שאכן הכוונה לאיסור ממש. בין השאר הצביעה על כך שבסוגיה במסכת נדה, דף י"ז, מופיע הביטוי "אסור" במשמעותו של איסור ממש. כן הזכירה את האמור במסכת נדרים, דף כ', על תקלה הנובעת מנישואין בלי היכרות מוקדמת. ר' צדוק משה, שהיה מסוגל - אם כי לא היה למדן מובהק - לעקוב אחר הויכוח בין האב לבתו, עמד נפעם. שוב נוכח במעלותיה הרוחניות המיוחדות של דבורה.

כשחזר לוויטבסק סיפר לר' נחום על אישיותה הבלתי רגילה, ושכנעו לנסוע למינסק על מנת להכיר אותה. ואכן, לאחר ביקור שערך ר' נחום במינסק - סיכמו שני הצדדים את השידוך, וכעבור זמן אף התקיימו הנישואין.

לפי עצת ר' צדוק משה, מסר ר' נחום את כל עסקיו לפיקוחה של דבורה. תוך חדשים ספורים הצליחה דבורה, בכישרון רב, לעמוד על כל פרטי המצב המדויק של העסקים. תוך כדי קבלת הניהול המוחלט של העסקים גילתה דבורה את יחסה הידידותי לעובדים הרבים.

בכלל, התייחסה בתשומת לב מיוחדת לכל אדם, עשיר או עני, למדן או עם הארץ. עם זאת גילתה הערכה מרובה כלפי בני תורה. באופן מיוחד ידעה להעריך את בעלה ר' נחום, עליו דיברה ביראת־כבוד. בחכמתה ובטוב ליבה רכשה דבורה שם טוב לעצמה ברחבי וויטבסק. תוך זמן קצר הספיקה לקחת חלק בכל פעילויות הצדקה בעיר. בכל מוסדות החסד בעיר - כגון: "הכנסת כלה", "ביקור חולים", "מלביש ערומים", "עזרת עניים", וסיוע לנדכאים - תפסה את המקום הראשון. גם ביתם שלהם נפתח לרווחה, והוא הפך להיות "בית וועד לחכמים".

במשך הזמן החל ר' נחום להבין את מלוא ערכה של דבורה, והערכתו אותה גדלה. עם זאת

לא שינה את התנהגותו, והמשיך להתרחק מחברת בני אדם. בעסקיו התעניין עתה פחות מבעבר, שכן סמך לגמרי על דבורה.

בנושא זה התגלו חילוקי דעות בין דבורה לבעלה. היא רצתה מאוד שתהיה לו ידיעה כלשהי במתרחש בעסקיו, ובשיחה איתו הציעה שיעיין מפעם לפעם בחשבונות העסקים. ברם, ר' נחום אמר שאם בעבר לא עשה כן, הרי וודאי שעתה, כשהכול עומד תחת פיקוחה, אין לו כל סיבה לבדוק חשבונות. כאן התפתח ויכוח ביניהם, לגבי השאלה אם התנהגותו, להתרחק מבני־אדם ומעסקיו, היא דרך נכונה. בהפגינה את בקיאותה, מנתה דבורה שורה של תנאים ואמוראים שמצאו להם זמן לטפל בעסקיהם. כך הזכירה כדוגמא את המסופר במסכת תענית (דף ט') על רב אשי שמכר יער לעובדי האש, בהסבירו שאין בזה עניין של עבודה־זרה, שכן העצים נועדו ממילא להדלקה. היא אף פירטה שמות רבים של תנאים ואמוראים שקנו רכוש או קבלוהו בירושה, וטיפלו בו כראוי. לסיום הזכירה את מאמר חכמינו ז"ל: "תורה שאין עמה מלאכה - סופה בטלה". ר' נחום, שעמד מופתע מלמדנותה של אשתו, לא ויתר, עם זאת, על השקפתו, בהביאו נימוקים להצדקת דרכו. את המשנה בקשר ל"תורה שאין עמה מלאכה" הסביר בשם רבו, הפרוש מקראקא, שמשמעות "מלאכה" היא - עבודת הבורא. דבורה לא הרפתה, והמשיכה תכופות בטיעוניה התורניים כלפי דרכו של בעלה. אחרי כן התברר לר' נחום לפליאתו, שדבורה קובעת לה עיתים ללימוד התלמוד, וכי היא עוברת כבר פעם שנייה על הש"ס כולו.

בינתיים העמידה דבורה את בעלה על כך, שלפי חישובה, על יסוד העיון בפוסקים, ספק אם סכומי הצדקה שניתנו במשך השנים הגיעו לגובה של "מעשר" - מהרכוש והרווחים. אמנם רשומים הסכומים שחולקו אך לא ברור אם מגיעים לכדי עשירית מהרווחים. ר' נחום הודה שמעולם לא שם לב לנקודה זו. אך הביע ספק אם ישנה עדיין אפשרות לתקן את הדבר. דבורה אמרה שמאחר שהפנקסים נוהלו באופן מסודר - יש רק להתאמץ ולחשב מחדש את כל הסכומים שהיה צריך לתת במשך השנים. היא עצמה ניגשה לעבודה, ולאחר שבועות רצופים של עמל - הגישה לבעלה סיכום של ההפרש המגיע לצדקה על־פי ההלכה. מובן שהדבר בוצע מייד.

בשנת תי"ד פרצה מלחמה בין הפולנים לבין הרוסים, שהתנהלה בשטח שבין וויטבסק לבין סמולנסק. מלחמה זו נמשכה שלש־עשרה שנה, ובמהלכה התעשרו סוחרים יהודים רבים בוויטבסק, על־ידי אספקת חמרים לצבא הפולני. בשנת תכ"ז כבש גנרל שרמטיוב את וויטבסק. הוא אסר מייד את מרבית סוחרי העיר והגלה אותם לעומק רוסיה. שלוש שנים הוחזקו השבויים הללו על־ידי הרוסים, ורק לאחר מכן הורשו לחזור לבתיהם.

לא המלחמה ואף לא אירוע אחר, לא השפיעו כל כך על מהלך החיים היהודיים בוויטבסק, כפי שהשפיעה העובדה שדבורה היתה לאחת מהמנהיגות הרוחניות של העיר. הודות לדבורה פרחו בוויטבסק מוסדות התורה והצדקה. כזכור היתה וויטבסק, עד בואה של דבורה, דלה בלמדנים, והנשים שבה היו במצב רוחני נחות. דבר זה שימש אתגר לדבורה, יוצאת העיר מינסק.

ר' נחום המשיך בדרכו שלו, מבלי לשים לב בכלל למתרחש מסביבו. דבורה הגיעה לידי הנחה שלא תוכל לשנות את אופיו של בעלה. לפיכך עשתה בכוחות עצמה את כל אשר מצאה לנכון על מנת להשיג את מטרותיה.

דבורה היתה טרודה מאד, לא רק בניהול עסקי בעלה ובעסקנות הציבורית, כי־אם גם בעיסוק נוסף: בבית בעלה מצאה את אחת הספריות הגדולות שבאותה תקופה. היה זה אוסף של ספרים

עתיקים שהצטברו משך דורות ועברו בירושה מאב לבן. ובצימאונה העז להרחיב את ידיעותיה - התמסרה דבורה אל המקור החדש שנתגלה לה, מקור בלתי רגיל לְיֶדַע. שעות רבות בילתה ליד האוצר הרוחני הזה, שערכו היה גדול בעיניה מן האוצרות הגשמיים, נכסי בעלה.

מהמשימות המיוחדות שהטילה דבורה על עצמה היתה הרמת מצבן הרוחני של הנשים היהודיות בוויטבסק. לאחר שהסדירה את ניהול חבורות הנשים לענייני צדקה, סידור יתומים ועזרת עניים וחולים - היתה דבורה מעוניינת שהנשים תתקרבנה יותר למקורות היהדות. לפיכך, בכל הזדמנות של פגישה עם נשים בענייני צדקה נשאה לפני הנוכחות הרצאות המבוססות על מאמרים ואגדות שונות של חכמינו ז"ל. היא השתדלה באופן מיוחד שדבריה יובנו על ידי הנשים ויחדרו לליבותיהן. לצורך כך השתמשה בספרים נפוצים באידיש, ובכללן התרגום האידי לחומש (טייטש־חומש) שכבר היה אז בדפוס, אך בעיקר השתמשה בידיעותיה העצמיות מהן השתדלה להעניק לנשים בצורה מובנת. תוך זמן קצר התקיימה בוויטבסק קבוצה גדולה של נשים, שקבעו להן זמנים מיוחדים ללימודים תורניים מתאימים, בהדרכתה של דבורה. ברם, דבורה לא הסתפקה בכך. היתה לה תכנית לטווח ארוך: להפוך את וויטבסק הנחשלת לעיר של תורה ושל תלמידי חכמים. בוויטבסק היתה אז ישיבה לא גדולה ובלתי מוכרת. מרבית התלמידים היו מבני העיר, ורק מעט מהם באו מהסביבה. היחס בוויטבסק לבחורי הישיבה היה שונה בהרבה מהיחס במינסק. שם, במינסק, כמו בערים אחרות, היתה מוכרת התופעה של "אכילת ימים". היתה זו דרך למצוא בסיס קיום לבחורי הישיבה, על ידי כך שכל בית החזיק בחור ישיבה או כמה בחורי ישיבה.

בבית אביה של דבורה, ולאחר מכן בביתה שלה במינסק, החזיקו תמיד מספר בחורי ישיבה, בימי החול ושבתות וחגים. משחר ילדותה התמסרה דבורה להכנת ארוחות ל"אוכלי הימים". ביראת כבוד התייחסה תמיד לבני התורה הצעירים שבאו לבית לסעוד את ליבם. קורת רוח מיוחדת היתה לה בשמיעת דברי תורה מפיהם.

כאן בוויטבסק לא היתה ידועה התופעה הזאת בכלל. ראשית, היה בה אז מספר זעום מאד של בחורי ישיבה, ונוסף לכך היו אנשי המקום המעוניינים בכגון דא במידה מועטת ביותר. דבורה החלה, אפוא, בהנהגת המנהג היהודי הזה גם בוויטבסק. ברם, מאחר שהיו מועטים "אוכלי הימים" בוויטבסק - החליטה להפוך את וויטבסק לעיר של לומדי תורה.

בדברה על הנושא עם בעלה - השפיעה עליו שישלח על חשבונו חמשה־ששה בחורים מוויטבסק ללמוד בישיבות המפורסמות של אז - בקראקא ובפראג. דבורה סברה שבחורים אלה, כשיחזרו מלאים וגדושים בתורה, יהיו החלוצים להקמת דור של בני תורה בוויטבסק.

הצעד השני היה שר' נחום שיגר שליח מיוחד לערים מינסק, סלוצק, בריסק, וילנא, לבחור מהן עשרה אברכים למדנים מובחרים, ולשכנעם לעקור עם משפחותיהם לוויטבסק, שם יסופקו להם כל צרכיהם וצרכי משפחותיהם, כשעליהם יוטל להרביץ תורה בין יהודי העיר.

השליח שעליו הטיל ר' נחום את התפקיד היה הגאון ר' משה, בנו של רבי יקותיאל זלמן מקראקא רבו של ר' נחום. הוא התנה איתו שתישמר בסוד העובדה שהוא הוא המחזיק את משפחות האברכים על חשבונו. מהתנאים שהותנו מראש היו - שכל אחד מהאברכים יגור בשכונה אחרת בעיר, שם יקיים שיעורי תורה להמונים. עוד הותנה שאם ימצאו יהודים שירצו לתת תרומות לאברכים אלה - יועברו התרומות לענייני צדקה, ואילו האברכים יוחזקו אך ורק על ידו.

כעבור שמונה־תשעה חדשים השלים ר' משה את שליחותו. במשך הזמן נוספו על עשרת האברכים עוד אברכים למדנים - ביניהם היה אחד בשם ר' אפרים שמחה - ותוך זמן קצר החל להדהד קול תורה בוויטבסק. שיעורי תורה שונים הוקמו בכל חלקי העיר, ובמסגרתם ישבו יהודים, צעירים ומבוגרים, ולמדו תורה בשקידה.

תוך עשר שנים לבואה של דבורה לוויטבסק - השתנתה וויטבסק שינוי ניכר. אף ר' נחום השתנה, והודות להשפעת אשתו, החל להיות מעורב בין הבריות. הוא היה משוחח בדברי תורה עם תלמידי חכמים שהיו באי ביתו, ואף התעניין מפעם לפעם במצב עסקיו, שבינתיים גדלו והתרחבו. דבורה מצידה הצליחה מאד בפעילותה בין הנשים, תלמידותיה.

היו אלה שנות אושר לר' נחום ולדבורה. ברם, אושרם לא היה שלם, שכן לא התברכו בפרי בטן, שניהם רצו בכל ליבם בילד, ובמיוחד היה מודאג ר' נחום, שכן התקרב לשנות זקנה.

פעם הזדמן לביתם אורח נכבד, הצדיק והמקובל רבי משה גרשון, מי שהיה תלמידו של ר' אליהו, הבעל־שם מוורמייזא, ואף למד שנים רבות בישיבתו של רבי פינחס, בעל המופתים מפודלא. רבי משה גרשון רכש את אמונו של ר' נחום, ששוחח איתו רבות בדברי תורה וגילה לפניו מצפוני ליבו. כך שטח בפניו את בעייתו החמורה, הגורמת לו עגמת נפש רבה, והיא העובדה שלא נתברך עדיין בילד. רבי משה גרשון הסביר לר' נחום שבעצם אין אדם יכול לצפות למילוי כל משאלות ליבו ושאיפתו בחיים, במיוחד קשה לאדם לצפות להתברך בשלוש הברכות: ילדים, עושר, אריכות ימים. "כיוון שהקב"ה בירך אותך בעושר ובאריכות ימים" - המשיך המקובל - "אינך יכול לצפות גם לילדים, אם רצונכם דווקא בילדים - עליך לוותר על אחת משתי הברכות בהן התברכת".

ר' נחום התרגש מאד מהדברים, והתבודד בינו לבין עצמו ימים מספר כדי להתבונן בהם והסיק מסקנות. לאחר ימים של מחשבה מעמיקה - החליט שעליו לוותר על אחת משתי הברכות (ר' נחום היה אז למעלה מגיל שישים) על מנת להתברך בילד.

ר' נחום הודיע למקובל על החלטתו, והלה בירך אותו ועזב את וויטבסק.

בטרם חלפה שנה חשה כבר דבורה שהיא הרה. ברם, היא לא הזדרזה לספר על כך לבעלה, שכן תחילה חששה שמא יארע לעוברה כפי שאירע לילדה מבעלה הקודם ולא יאריך ימים.

אגרות קודש

[י"א תמוז תרפ"א]

ב"ה

שלום וברכה

מאושר הנני לשַמח לב, כל אחד מישראל, בהתקבל אגרת שלום, מאחינו בשרינו, יושבי ארץ הקדש, יחיו, כי תודה לאל עליון, שלום במעונם ומבקשים להודיע לכל קרוב להם, בכל המקומות, כי כולל חב"ד בשכלולו ותיקונו אשר יסדו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מתנהג כמקדם תחת השגחת והשפעת הרב ר' מנחם מענדיל שי' נאה, לדבריו, ודברי הרב הכולל הרי"ח זונ[ע]נפעלד שי"נ, הנה נוסף על טיב ההנהגה, נמצאו גם אברכים מצויינים, השוקדים בלימוד דא"ח, כאשר בתחלה.

אחינו בטח ייקרו את המוסד הקדוש, אשר יסדו רבינו הגדול זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, זה יותר על מאה וארבעים שנה, ואשר בגללו זכינו לאור אגרותיו הקדושים, בתורה וארחות חיים, וכי אתם אשר עד כה, בו הודבקו, לתמכו לסעדו, יהי' ד' אלקינו עמכם, ובכל אשר תפנו תצליחו.

בכבוד ובברכה בן מו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת וירא

יח א וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב
פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם: ב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא
וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ
לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה: ג וַיֹּאמַר
אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר
מֵעַל עַבְדֶּךָ: ד יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ
רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ: ה וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם
וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם
עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
(לוי) ו וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר
מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת:
ז וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב
וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: ח וַיִּקַּח
חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן
לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ:
(ישראל) ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר
הִנֵּה בָאֹהֶל: י וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת
חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת
פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו: יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה
זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח
כַּנָּשִׁים: יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי
בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף
אֶמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי: יד הֲיִפָּלֵא מֵיהוָה דָּבָר
לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵּן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ א עמ' 105)

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' (יח, א)

מְסֻפָּר עַל הָרַבִּי הָרַשַׁ"ב, שֶׁבְּיַלְדוּתוֹ (בֶּן אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ) נִכְנַס פַּעַם לִזְקֵנוֹ, הַ"צְּמַח צֶדֶק", וּפָרַץ בִּבְכִי: מַדּוּעַ אֵין ה' נִרְאֶה אֵלָיו, כְּשֵׁם שֶׁנִּרְאָה אֶל אַבְרָהָם? סִפּוּר זֶה מְלַמְּדֵנוּ, שֶׁכָּל יְהוּדִי, אִישׁ אִשָּׁה וָטַף, שַׁיָּךְ לִבְכּוֹת וְלִתְבֹּעַ שֶׁהַקָּבָּ"ה יִתְגַּלֶּה אֵלָיו. אַבְרָהָם אָבִינוּ נוֹתֵן אֶת הַכֹּחַ, וְעַל יְדֵי בְּכִיָּה וּתְבִיעָה אֲמִתִּית נִתָּן לְהַגִּיעַ לְכָךְ בְּפֹעַל.

שני טו וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה | לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי |
יָרֵאָה וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי צָחָקְתְּ: טז וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם
הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ
עִמָּם לְשַׁלְּחָם: יז וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי
מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה: יח וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה
לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:
יט כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־
בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה
וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת
אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו: כ וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם
וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד:
כא אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי
עָשׂוּ | כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה: כב וַיִּפְנוּ מִשָּׁם
הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי
יהוָה: כג וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק
עִם־רָשָׁע: כד אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ
הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן
חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: כה חָלִלָה לְךָ
מֵעֲשֹׂת | כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע
וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָּךְ הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ
לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא
בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי
לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם: כז וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר
הִנֵּה־נָּא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר
וָאֵפֶר: כח אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה
הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא
אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה:
כט וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם
אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:
ל וַיֹּאמֶר אַל־נָא יֶחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי
יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־
אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים: לא וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָּא הוֹאַלְתִּי

לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר
לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים: לב וַיֹּאמֶר אַל־נָא
יֶחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן
שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה:
לג וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם
וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה ענ׳ 155)

וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה׳ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (יח, יט)

יֵשׁ לְהַמְתִּיק אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין "לַעֲשׂוֹת צְדָקָה" לְפָרָשַׁת סְדוֹם, שֶׁכֵּן לֹא נֶחְתַּם גְּזַר דִּינָהּ שֶׁל סְדוֹם אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁלֹּא נָתְנוּ צְדָקָה, כַּכָּתוּב (יחזקאל טז, מט) "זֶה הָיָה עֲוֹן סְדוֹם . . וְיַד עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה". וּמַה שֶּׁכָּתוּב לְהַלָּן "הַכְּצַעֲקָתָהּ . . עָשׂוּ", "צַעֲקַת רִיבָה אַחַת" - הָעִקָּר בָּזֶה הוּא לֹא הַחֵטְא שֶׁל שְׁפִיכוּת דָּמִים, אֶלָּא הֶעְדֵּר נְתִינַת צְדָקָה בְּאֹפֶן קִיצוֹנִי וּמַבְהִיל, הַנְהָגָה שֶׁהֵבִיאָה לִשְׁפִיכוּת דָּמִים.

שלישי **יט** א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב
וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם
לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה
נָא־אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ
רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ
לֹא כִּי בָרְחוֹב נָלִין: ג וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ
אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת
אָפָה וַיֹּאכֵלוּ: ד טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי
סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם
מִקָּצֶה: ה וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ
וְנֵדְעָה אֹתָם: ו וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה
וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו: ז וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ:
ח הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ
אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב
בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר
כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי: ט וַיֹּאמְרוּ | גֶּשׁ־
הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט
עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד
וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת: י וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם
וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת
סָגָרוּ: יא וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ
בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח:
יב וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עֹד מִי־לְךָ פֹּה חָתָן
וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא מִן־
הַמָּקוֹם: יג כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה
כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה
לְשַׁחֲתָהּ: יד וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר | אֶל־חֲתָנָיו | לֹקְחֵי
בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־
מַשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי
חֲתָנָיו: טו וּכְמוֹ הַשַّחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים
בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי
בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר:
טז וַיִּתְמַהְמָהּ | וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־
אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו
וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר: יז וַיְהִי
כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־
תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה
הִמָّלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה: יח וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא
אֲדֹנָי: יט הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל
חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי
וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָّלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי
הָרָעָה וָמַתִּי: כ הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה
לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָّלְטָה נָּא שָׁמָּה הֲלֹא
מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל ענ׳ 244)

לוֹקְחֵי בְנוֹתָיו (יט, יד)

שֶׁאוֹתָן שֶׁבַּבַּיִת אֲרוּסוֹת לָהֶם (רש״י)

אֵין כַּוָּנָתוֹ לְדִין אֲרוּסָה וְחָלוּת גֶּדֶר אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁהֲרֵי מִסְתַּבְּרָא שֶׁדִּין זֶה הִתְחַדֵּשׁ רַק בְּמַתַּן תּוֹרָה. וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ״ם (רֵישׁ הִלְכוֹת אִישׁוּת): "קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיָה אָדָם פּוֹגֵעַ אִשָּׁה בַּשּׁוּק . . מַכְנִיסָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ . . וְתִהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה" (וּבְלַאו־הָכִי תָּמוּהַּ לוֹמַר שֶׁאַנְשֵׁי סְדוֹם הִתְנַהֲגוּ עַל־פִּי דִּין תּוֹרָה). אֶלָּא כַּוָּנָתוֹ לְשַׁדּוּכִין וּזְמַן שֶׁל הֲכָנָה לַחֲתֻנָּה, וּכְפִי

שֶׁמָּצִינוּ בְּרִבְקָה אִמֵּנוּ, שֶׁ"נּוֹתְנִין לִבְתוּלָה י"ב חֹדֶשׁ לְפַרְנֵס אֶת עַצְמָהּ בְּתַכְשִׁיטִים".

רביעי כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָּנֶיךָ גַּם לַדָּבָר
הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
כב מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר
עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר:
כג הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעַרָה:
כד וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גָּפְרִית
וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמָיִם: כה וַיַּהֲפֹךְ אֶת־
הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי
הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה: כו וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו
וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח: כז וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כח וַיַּשְׁקֵף
עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר
וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן:
כט וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר
אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ
הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט:
ל וַיַּעַל לוֹט מִצֹּעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ
כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי
בְנֹתָיו: לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ
זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־
הָאָרֶץ: לב לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה
עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע: לג וַתַּשְׁקֶיָן אֶת־אֲבִיהֶן
יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־
אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ: לד וַיְהִי
מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן־
שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה
וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע: לה וַתַּשְׁקֶיָן
גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה
וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ:
לו וַתַּהֲרֶיָן שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן: לז וַתֵּלֶד
הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב
עַד־הַיּוֹם: לח וְהַצְּעִירָה גַּם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: ס
כ א וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב
בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר: ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ
מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה: ג וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת
עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל:
ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי
גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג: ה הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא
וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתֻם־לְבָבִי
וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת: ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים
בַּחֲלוֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתֻם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ
זֹאת וָאֶחְשָׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן
לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ: ז וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־
הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־
אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־
לָךְ: ח וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו
וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ
הָאֲנָשִׁים מְאֹד: ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לָךְ כִּי־
הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים
אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי: י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה: יא וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת
אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:
יב וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת־
אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה: יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי
אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר
תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה
אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא: יד וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר
וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת
שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: טו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי

לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב: טו וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה
נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת
עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת:
יז וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים
אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וַאֲמָהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ: יח כִּי־
עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ
עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם: ס **כא** א וַיהוָה
פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה
כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר: ב וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן
לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים: ג וַיִּקְרָא
אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ
שָׂרָה יִצְחָק: ד וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ
בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ׳ 141)

וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר . . וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם (כ, יד)
כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּיֵּס וְיִתְפַּלֵּל עָלָיו (רש״י)

מַשְׁמַע, שֶׁאֲבִימֶלֶךְ בִּקֵּשׁ מְחִילָה מֵאַבְרָהָם, וְאַבְרָהָם מָחַל לוֹ. וְכֵן מוּכָן מִכָּךְ שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁאַבְרָהָם סֵרֵב לְקַבֵּל מַתָּנָה זוֹ. וְאַף שֶׁאֲבִימֶלֶךְ טָעַן שֶׁנָּהַג בְּתֹם לֵב, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ צֹרֶךְ בְּבַקָּשַׁת מְחִילָה, שֶׁכֵּן סוֹף־סוֹף חָטָא חֵטְא חָמוּר בְּיוֹתֵר כְּלַפֵּי אַבְרָהָם, וְכַוָּנָתוֹ אֵינָהּ מְשַׁנָּה עֲבֵדָה זוֹ.

חמישי ה וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֵת
יִצְחָק בְּנוֹ: ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים
כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי: ז וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל
לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן
לִזְקֻנָיו: ח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם
מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק: ט וַתֵּרֶא
שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה
לְאַבְרָהָם מְצַחֵק: י וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ
הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה
הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק: יא וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד
בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ: יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־
אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ
כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע: יג וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה
לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא: יד וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם
בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמֶת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם
עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע
בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע: טו וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת
וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם: טז וַתֵּלֶךְ
וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק כְּמִטַּחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה
אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיָּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא
אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ: יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קול
הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים | אֶל־הָגָר מִן־
הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי
כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קול הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־
שָׁם: יח קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֵךְ
בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ: יט וַיִּפְקַח אֱלֹהִים
אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא
אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ אֶת־הַנַּעַר: כ וַיְהִי
אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי
רֹבֶה קַשָּׁת: כא וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ
אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ׳ 104)

צְחוֹק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים, כָּל הַשּׁוֹמֵעַ יִצְחַק לִי (כא, ו)

מִדָּתוֹ שֶׁל יִצְחָק הִיא גְּבוּרָה, יִרְאָה וּפַחַד; וְאַף עַל פִּי כֵן, שְׁמוֹ מוֹרֶה עַל צְחוֹק וְשִׂמְחָה. בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיִּרְאָה וּבִטּוּל הֵם הֲכָנָה וְהַכְשָׁרָה לְשִׂמְחָה וּפְתִיחַת הַלֵּב בַּעֲבוֹדַת ה׳. וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ מְבַקְּשִׁים: ״וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה (וְעַל יְדֵי זֶה) פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ״.

ששי כב וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל
שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל
אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה: כג וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים
הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־
עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
גַּרְתָּה בָּהּ: כד וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשְׁבָּע:
כה וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר
הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ: כו וַיֹּאמֶר

אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי
בִּלְתִּי הַיּוֹם: כו וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: כח וַיַּצֵּב
אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדְּהֶן:
כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע
כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה: ל וַיֹּאמֶר כִּי
אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי
לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת: לא עַל־כֵּן
קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ
שְׁנֵיהֶם: לב וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם
אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים: לג וַיִּטַּע אֵשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם
בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: לד וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ ב עמ' 681)

וַיִּטַּע אֵשֶׁל (כא, לג)

רֶמֶז יֵשׁ כָּאן, שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ נָטַע בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִדַּת הַכְנָסַת אוֹרְחִים, לְהַעֲנִיק לָאוֹרֵחַ אֲכִילָה, שְׁתִיָּה, לִינָה (רש"י סוטה י, א). וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (לעיל יח, יט): כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו.

שביעי **כב** א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: ב וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ
אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־
אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד
הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: ג וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם
בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו
אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים: ד בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־
הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־
לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה
וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־
עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ
אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:
ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי
וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה
הַשֶּׂה לְעֹלָה: ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ
הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ט וַיָּבֹאוּ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם
אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד
אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל
לָעֵצִים: י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־
הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ: יא וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ
יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם | אַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: יב וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר
וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי | עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא
אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ
מִמֶּנִּי: יג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל
אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח
אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ: יד וַיִּקְרָא
אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה | יִרְאֶה אֲשֶׁר
יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה: טו וַיִּקְרָא מַלְאַךְ
יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם: טז וַיֹּאמֶר
בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־
יְחִידֶךָ: יז כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־
זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת
הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו: יח וְהִתְבָּרְכוּ
בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי:
יט וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו
אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע: פ
כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם
לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַּם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר
אָחִיךָ: כא אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־
קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם: כב וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־

פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יָלַד
אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי
אַבְרָהָם: כד וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־
הוּא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־
מַעֲכָה:

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ
וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ.
אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא
וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי
עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.
יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר,
וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן
כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן
בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם
לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַּם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר
אָחִיךָ: כא אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־
קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם: כב וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־
פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יָלַד
אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי
אַבְרָהָם: כד וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־
הוּא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־
מַעֲכָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לה, עמוד 76 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קִיּוּם מִצְוַת הָעֲקֵדָה בִּשְׁלֵמוּת

וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי | עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה

אַל תִּשְׁלַח – לִשְׁחֹט. אָמַר לוֹ אִם כֵּן לְחִנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חַבָּלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְעַט דָּם, אָמַר לוֹ אַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה, אַל תַּעַשׂ בּוֹ מוּם.

כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי – אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר לוֹ אַבְרָהָם, אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי, אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זֶרַע, וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ קַח־נָא אֶת בִּנְךָ, עַכְשָׁו אַתָּה אוֹמֵר לִי אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר. אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה, לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, כְּשֶׁאָמַרְתִּי לְךָ קַח - מוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, לֹא אָמַרְתִּי לְךָ שְׁחָטֵהוּ אֶלָּא הַעֲלֵהוּ, אַסַּקְתִּיהּ אַחְתִּיהּ (כב, יב. ובפירוש רש"י)

וְלִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ (כְּמוֹ שֶׁהִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים): מַדּוּעַ תָּמַהּ אַבְרָהָם רַק כַּאֲשֶׁר נִצְטַוָּה "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר" וְלֹא לִפְנֵי־זֶה תֵּכֶף כְּשֶׁנִּצְטַוָּה "קַח־נָא אֶת בִּנְךָ"?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבִּדְבָרָיו אֵלּוּ לֹא בָּא אַבְרָהָם לְהַרְהֵר חַס־וְשָׁלוֹם אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה, (וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י לְהַלָּן (סוֹף פרשת שמות) שֶׁאָמַר הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה "הִרְהַרְתָּ עַל מִדּוֹתַי. לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זֶרַע, וְאַחַר־כָּךְ אָמַרְתִּי לוֹ הַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה וְלֹא הִרְהֵר אַחַר מִדּוֹתַי"), אֶלָּא דְּבָרָיו בָּא לְפָרֵשׁ דְּבָרָיו הַקּוֹדְמִים:

לְאַחֲרֵי שֶׁאָמַר אַבְרָהָם "אִם כֵּן לְחִנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חַבָּלָה" כו', וְנַעֲנָה עַל כָּךְ בִּשְׁלִילָה, חָשַׁב אַבְרָהָם, שֶׁמָּא לִבּוֹ אֵינוֹ שָׁלֵם עִמּוֹ בְּמַעֲשֵׂה הָעֲקֵדָה, וְאֵינוֹ רָאוּי לְקִיּוּם מִצְוָה זוֹ, וּמִשּׁוּם הָכִי אֵין מַנִּיחִים אוֹתוֹ לְקַיֵּם צִוּוּי זֶה, וְלָכֵן - חָשַׁב אַבְרָהָם – לֹא נִתְקַבְּלָה בַּקָּשָׁתוֹ דְּ"אֶעֱשֶׂה בּוֹ חַבָּלָה", כִּי בָּזֶה הוֹדָה שֶׁאֵינוֹ שָׁלֵם עִם מַעֲשֵׂה זֶה וּמְבַקֵּשׁ לְקַיֵּם הַצִּוּוּי רַק בְּמִקְצָתוֹ;

וּכְדֵי לִשְׁלֹל קֶסֶלְקָא־דַּעְתָּךְ זוֹ, הִמְשִׁיךְ אַבְרָהָם לִטְעֹן - "אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי", שֶׁבַּקָּשָׁתוֹ "אֶעֱשֶׂה בּוֹ חַבָּלָה" הָיְתָה – לֹא לִגְרֹעַ מִצִּוּוּי ה', אֶלָּא – לְקַיֵּם הַצִּוּוּי "קַח נָא אֶת בִּנְךָ", כִּי עַל־יְדֵי־זֶה תִּתְרַץ הַסְּתִירָה בֵּין הַצִּוּוּי "קַח נָא", לְבֵין הַהַבְטָחָה "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע". דְּבִתְחִלָּה לֹא הֵבִין אַבְרָהָם כֵּיצַד יְכוֹלִים לְהִתְקַיֵּם שְׁנֵי דִּבּוּרִים אֵלּוּ - הַסּוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה (וּמִכֵּיוָן שֶׁנִּצְטַוָּה בְּפֵרוּשׁ "קַח נָא" וְגוֹ', קִיֵּם הַצִּוּוּי מִבְּלִי לְהַרְהֵר אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה); אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁנִּצְטַוָּה לֹא לִשְׁחֹט, אִם כֵּן אֶפְשָׁר לְהַכְרִיעַ בֵּין שְׁנֵי הַכְּתוּבִים וּלְקַיֵּם שְׁנֵיהֶם – עַל־יְדֵי עֲשִׂיַּת חַבָּלָה וְהוֹצָאַת דָּם (וּזְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ).

וְעַל זֶה נַעֲנָה: "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה גוֹ'", כְּלוֹמַר, קִיּוּם הַמִּצְוָה הָיָה בִּשְׁלֵמוּת וְאֵין בָּהּ שׁוּם חִסָּרוֹן, וְלֹא נִמְנַע מִמֶּנּוּ לְקַיֵּם הַצִּוּוּי, שֶׁהֲרֵי מִלְּכַתְּחִלָּה "לֹא אָמַרְתִּי לְךָ שָׁחֲטֵהוּ אֶלָּא הַעֲלֵהוּ, אַסַּקְתִּיהּ אַחְתִּיהּ" (וּבָזֶה תִּתְרַץ גַּם הַסְּתִירָה בֵּין שְׁנֵי הַצִּוּוּיִים).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת וירא לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלכים ב פרק ד

ד א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת־שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים: ב וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה־יֶּשׁ־לָךְ בַּבָּיִת וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹל בַּבַּיִת אִם־אָסוּךְ שָׁמֶן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי־לָךְ כֵּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת כָּל־שְׁכֵנָיִךְ כֵּלִים רֵקִים אַל־תַּמְעִיטִי: ד וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ וּבְעַד־בָּנַיִךְ וְיָצַקְתְּ

שי למורא

א) מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים, אֵשֶׁת עוֹבַדְיָה הָיְתָה. וְהַנּוֹשֶׁה, הוּא יְהוֹרָם בֶּן אַחְאָב, שֶׁהָיָה מַלְוֶהוּ בְּרִבִּית מַה שֶּׁזָּן עוֹבַדְיָה אֶת מֵאָה הַנְּבִיאִים בִּימֵי אַחְאָב. **ב)** אָסוּךְ, הוּא שֵׁם כְּלִי הַשֶּׁמֶן. וְנִקְרָא כָּךְ עַל שֵׁם שֶׁמִּמֶּנּוּ לוֹקְחִים שֶׁמֶן לְסִיכָה. **ד)** וְהַמְּלֵא תַּסִּיעִי, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא תָּזוּז מִמְּקוֹמָהּ עִם הָאָסוּךְ. כִּי מַעֲשֶׂה הַנֵּס יַמְשִׁיךְ בַּמָּקוֹם שֶׁהִתְחִיל בּוֹ.

עטרת מרים

א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים אֵשֶׁת עוֹבַדְיָה (שֶׁהָיָה עִם אַחְאָב, (חו"ל). צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע (נְבִיא אַחַר אֵלִיָּהוּ) לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה וְהַנֹּשֶׁה הוּא יְהוֹרָם בֶּן אַחְאָב בָּא לָקַחַת אֶת־שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים: **ב** וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה־יֶּשׁ־לָךְ בַּבַּיִת וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹל בַּבַּיִת אֵין כְּלוּם כִּי אִם־אָסוּךְ שָׁמֶן כְּלִי קָטָן לְשֶׁמֶן: **ג** וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי־לָךְ כֵּלִים מִן־הַחוּץ מִן אֲנָשִׁים שֶׁחוּץ לְבֵיתֵךְ מֵאֵת כָּל־שְׁכֵנָיִךְ כֵּלִים רֵקִים אַל־תַּמְעִיטִי אַל תִּשְׁאֲלִי מְעַט כִּי־אִם הַרְבֵּה כֵּלִים: **ד** וּבָאת וְסָגַרְתְּ

עטרת מרים

הַדֶּלֶת בַּעֲדֶךָ וּבְעַד־בָּנֶיךָ כְּבוֹד הַגַּם הוּא לְבֹא בְּהֶצֵּגַע וְיָצַקְתָּ מֵאֶסּוּף הַשֶּׁמֶן עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמְּלֵא תַּסִּיעִי וְהָאֶסּוּף שֶׁמֶן לֹא תְּזִיזִי מִמְּקוֹמוֹ, לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָשָׂה אוֹתוֹ כְּמַעְיָן, וְאֵין דֶּרֶךְ מַעְיָן לָזוּז מִמְּקוֹמוֹ: ח וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ אֶת הַכֵּלִים הָרִיקִים וְהֵיא מוֹצֶקֶת: ו וַיְהִי | כִּמְלֹאת הַכֵּלִים אֲשֶׁר שָׁאֲלָה וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֶּלִי כִּי לֹא יֶדְעָה אֲשֶׁר כְּבָר נִתְמַלְּאוּ כּוּלָּם וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן לֹא הָיָה נִשְׁפָּךְ עוֹד מִן הָאֶסּוּף שֶׁמֶן: ז וַתָּבֹא וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת־הַשָּׁמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת־נִשְׁיֶךָ וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֶי בַּנּוֹתָר מִדְּמֵי הַשֶּׁמֶן עַל דְּמֵי הַחוֹב: ח וַיְהִי הַיּוֹם בָּא הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל עִיר שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה אִשָּׁה חֲשׁוּבָה וַתַּחֲזֵק־בּוֹ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיְהִי מִיּוֹם הַהוּא וְהָלְאָה מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֹר שָׁמָּה לֶאֱכָל־לָחֶם: ט וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד וְאֵין מַהֲרָאוּי לְשֶׁבֶת אִתָּנוּ יַחַד: י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר קְטַנָּה עֲלִיָּה קְטַנָּה בְּנוּיָה בְּקִיר אֲבָנִים וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה לְהִתְבּוֹדֵד בְּחַדְרוֹ לְבַד: יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה אַחֲרֵי שֶׁעָשְׂתָה אֶת הָעֲלִיָּה וַיָּסָר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה: יב וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו: יג וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ | אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת טָרַחְתְּ עַצְמֵךְ הַטִּרְחָה הַזֹּאת בַּעֲבוּרֵנוּ, מָה לַעֲשׂוֹת לָךְ הַגְמוּל שֶׁאוּכַל לַעֲשׂוֹת לָךְ, הֲיֵשׁ לְדַבֵּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת בְּתוֹךְ בְּנֵי מִשְׁפַּחְתִּי, וְאֵין מִי מֵהֶם עוֹשֶׂה רָעָה עִמָּדִי: יד אַחַר שֶׁהָלְכָה מִפָּנָיו וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ וּמַהוּ הַגְמוּל שֶׁאֶעֱשֶׂה לָהּ, וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אָכֵל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן וּבְדֶרֶךְ הַטֶּבַע לֹא תֵּלֵד עוֹד: טו וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח הִנֵּה זֶה הַמַּאֲמָר מִפְּנֵי שֶׁהוּא נְבוּאָה רְצָה אֱלִישָׁע בְּעַצְמוֹ לְאָמְרוֹ לָהּ:

עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמְּלֵא תַּסִּיעִי: ח וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מוֹצֶקֶת: ו וַיְהִי | כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֶּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן: ז וַתָּבֹא וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת־הַשָּׁמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת־נִשְׁיֶךָ וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֶי בַּנּוֹתָר: ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל־שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחֲזֵק־בּוֹ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֹר שָׁמָּה לֶאֱכָל־לָחֶם: ט וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד: י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה: יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסָר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה: יב וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו: יג וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ | אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מָה לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֵּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת: יד וַיֹּאמֶר וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן: טו וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח: טז וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חֹבֶקֶת בֵּן וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בִּשְׁפִחָתֶךָ: יז וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה כַּאֲשֶׁר־דִּבֶּר

שי למורא

ז) וְשַׁלְּמִי אֶת נִשְׁיֶךָ, וּפִרְעִי אֶת חוֹבֶךָ. ח) אִשָּׁה גְדוֹלָה, אֲחוֹתָהּ שֶׁל אֲבִישַׁג הַשּׂונַמִּית הָיְתָה, אִמּוֹ שֶׁל עֹבֵדוֹא הַנָּבִיא. יג) בְּתוֹךְ עַמִּי, כְּלוֹמַר, אֵין אָדָם מַזִּיק לִי וְאֵינִי צְרִיכָה לַמֶּלֶךְ וְלֹא לְשַׂר הַצָּבָא. וּרְאֵה פְּרוּשׁ אַחֵר, בְּשֵׁי לַמּוֹרָא בְּרֵאשִׁית כג,י בְּשֵׁם "הַבְּנֹת הַמִּקְרָא". טז) אַל תְּכַזֵּב בִּשְׁפִחָתֶךָ, כְּלוֹמַר, אַל תִּתֵּן לִי אֶלָּא בֵּן שֶׁל קַיְמָא.

טז וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת הָרְאוּיָה לְהִיוֹת חַיָּה יוֹלֶדֶת, וְהוּא כִּכְלוֹת תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים אַתְּ חֹבֶקֶת בֵּן לְשַׁעֲשׁוּעַ מָה, וְלֹא הִבְטִיחָה שֶׁיִּתְקַיֵּם וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בִּשְׁפִחָתֶךָ אַל תִּשְׁמְחֵנִי בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם: יז וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה כְּפִי אֲשֶׁר־דִּבֶּר

שי למורא

כד) נְהַג, וָלֵךְ, כְּלוֹמַר, בְּזְרִיזוּת. אַל תַּעֲצָר לִי לִרְכֹּב, אַל תַּפְּצִיר שֶׁאֶרְכַּב. כִּי בְּמַר נַפְשָׁהּ הָיְתָה הוֹלֶכֶת בְּרֶגֶל. **כח)** לֹא תִשְׁלָה, כְּמוֹ לֹא תִטְעֶה. וְהוּא לְשׁוֹן "שְׁגָגָה", שֶׁתַּרְגּוּמוֹ "שְׁלוּ". **כט)** מִשְׁעַנְתִּי, הַמַּטֶּה אֲשֶׁר הָיָה נִשָּׁעָן עָלָיו. לֹא תְבָרְכֶנּוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבֶּה דְּבָרִים, וְיִשְׁאָלוּהוּ לְהֵיכָן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְהוּא יֹאמַר לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת, וְאֵין זֶה כָּבוֹד הַגֵּם לְהִתְהַלֵּל בּוֹ מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ. אֲבָל הוּא לֹא עָשָׂה כֵּן, אֶלָּא לְכָל

עטרת מרים

אֲלֵיהָ אֱלִישָׁע: יח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם בָּא הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו כְּשֶׁהָיָה עוֹמֵד אֶל־עַל הַקְּצִרִים: יט וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי | רֹאשִׁי יֵשׁ לִי כְּאֵב בְּרֹאשׁ וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ: כ וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת: כא וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים חָשְׁבָה שֶׁבְּזְכוּת הַנָּבִיא יִהְיֶה הַיֶּלֶד יוֹתֵר נִשְׁמָר וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא: כב וַתִּקְרָא אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַתֹּת הָאֲתֹנוֹת וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה: כג וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כד וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־תַּעֲצָר־לִי לִרְכֹּב כִּי אִם־אָמַרְתִּי לָךְ: כה וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ־הָאֱלֹהִים אוֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּזוּ: כו עַתָּה רוּץ־נָא לִקְרָאתָהּ וֶאֱמַר־לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיֶּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כז וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֵּה־לָהּ כִּי־נַפְשָׁהּ מָרָה־לָּהּ וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: כח וַתֹּאמֶר הַשָּׁאַלְתִּי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי: כט וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ וָלֵךְ כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר: ל וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֱזָבֶךָ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: לא וְגֵחֲזִי

וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע: יח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו אֶל־הַקְּצִרִים: יט וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ: כ וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת: כא וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא: כב וַתִּקְרָא אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַתֹּת הָאֲתֹנוֹת וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה: כג וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כד וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־תַּעֲצָר־לִי לִרְכֹּב כִּי אִם־אָמַרְתִּי לָךְ: כה וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ־הָאֱלֹהִים אוֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּזוּ: כו עַתָּה רוּץ־נָא לִקְרָאתָהּ וֶאֱמַר־לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיֶּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כז וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֵּה־לָהּ כִּי־נַפְשָׁהּ מָרָה־לָּהּ וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: כח וַתֹּאמֶר הַשָּׁאַלְתִּי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי: כט וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ וָלֵךְ כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ בִּכְבִדִי שֶׁלֹּא תִשְׁהֶה בַּדֶּרֶךְ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר: ל וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֱזָבֶךָ לְכַל תֵּלֵךְ בְּעַצְמְךָ עִמְּדִי וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: לא וְגֵחֲזִי

עטרת מרים

עָבַר לִפְנֵיהֶם הִקְדִּים אוֹתָם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב (יְרוּשַׁלְמִי סַנְהֶדְרִין י ב): גַּחֲזִי לֹא שָׁמַע לְדִבְרֵי הַנָּבִיא, וְהָיָה עוֹד מְלַגְלֵג בַּדֶּרֶךְ, לוֹמַר שֶׁהוֹלֵךְ לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֵּד־לוֹ לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר: לב וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבַּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ: לג וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם כִּי לֹא רָצָה שֶׁיִּהְיֶה שֵׁם שוּם אָדָם, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה תְּפִלָּתוֹ יוֹתֵר שְׁלֵמָה, וּכְדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶה אָדָם מַה שֶּׁעֲשָׂה וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: לד וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיֶּחָם בְּשַׂר הַיֶּלֶד: לה וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת־עֵינָיו: לו וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֵךְ: לז וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא:

שי למורא

הַשּׁוֹאֵלוֹ, אָמַר: רַבִּי שְׁלָחַנִי לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת. לד) וַיִּגְהַר, הִשְׁתַּטֵּח. לה) וַיְזוֹרֵר, הִתְעַטֵּשׁ.

עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֵּד־לוֹ לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר: לב וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבַּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ: לג וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: לד וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיֶּחָם בְּשַׂר הַיֶּלֶד: לה וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת־עֵינָיו: לו וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֵךְ: לז וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

כג א וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: ב וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת
אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם
לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ: ג וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי
מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר: ד גֵּר־וְתוֹשָׁב
אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה
מֵתִי מִלְּפָנָי: ה וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר
לוֹ: ו שְׁמָעֵנוּ | אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ
בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־
קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ: ז וַיָּקָם
אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת: (לוי)
ח וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר
אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־
צֹחַר: ט וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ
אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי
בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר: י וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־
חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־
חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר: יא לֹא־אֲדֹנִי
שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ
נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ:
יב וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ: (ישראל)
יג וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ
אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי
וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה: יד וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־
אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: טו אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע
מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִּוא וְאֶת־מֵתְךָ
קְבֹר: טו וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל
אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי
בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר:

המשך ביאור למס' עירובין ליום שבת קודש עמ' א

1 של רב ושמואל כאן, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ** – בגגות שוים
2 לרבי מאיר או בגג יחידי אפילו לחכמים, **אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת** בלבד.
3 **קַשְׁיָא דִּשְׁמוּאֵל אַדִּשְׁמוּאֵל** – לכאורה יש להקשות סתירה בדברי
4 שמואל, שהרי לעיל במחלוקתו עם רב [בדין גג שבין הגגות
5 לשיטת חכמים] הוא סובר שאומרים 'גוד אסיק מחיצתא' אפילו
6 במחיצות שבין הבתים שאינן ניכרות לעומדים על הגג, וכל שכן
7 שיש לו לומר דין זה במחיצות החיצונות של הבתים שניכרות הן,
8 ואם כן מדוע הוא סובר שאסור לטלטל בגגות השוים לרבי מאיר
9 או בגג יחידי אפילו לרבנן.
10 מתרצת הגמרא: **הָתָם** – שם, לענין גג שבין הגגות לשיטת חכמים,
11 **לֵא הָוֵי** – אין שיעורו של הגג **יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם**, כיון שדנים את
12 המחיצות שבין הבתים כאילו עולות למעלה ומפרידות בין גג לגג,
13 ונמצא שכל גג נידון לעצמו, ומאחר ואין בו שיעור בית סאתיים
14 מותר לטלטל בכולו. אבל **הָכָא** – כאן, לענין גגות השוים לרבי
15 מאיר או גג יחידי אפילו לחכמים, **הָוֵי** שיעור כל הגגות יחד **יוֹתֵר**
16 **מִבֵּית סָאתַיִם**, שהרי דנים את כל הגגות כרשות אחת לשיטת רבי
17 מאיר, ואין מפסיקים במחיצות בין זה לזה, ומאחר ויש כאן רשות
18 אחת שהיא גדולה יותר מבית סאתיים אסור לטלטל בה אלא
19 בארבע אמות בלבד. ואף על פי שדנים אנו גגות אלו כאילו
20 מוקפים הם מחיצות חיצונות מסביב, שהרי 'מעלים' אנו את
21 מחיצות הבתים למעלה מדין 'גוד אסיק מחיצתא', מכל מקום אין
22 להתיר לטלטל בהם כדין קרפף שיש בו יותר מבית סאתיים
23 המוקף מחיצות, לפי שאין מתירים לטלטל בו אלא כשהוקף
24 מחיצות לצורך דירה, ואילו **הָנֵי מְחִיצוֹת לְמַטָּה עֲבִידָן לְמַעְלָה לֵא**
25 **עֲבִידָן** – אלו המחיצות של הבית אכן נעשו לצורך דירה, אך רק
26 עבור אלו הדרים למטה בבתים, ולא לצורך דירה בגגות, **וַהֲוָה** –
27 ונמצא שדין גגות אלו הוא **כְּקַרְפַּף יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם** המוקף
28 מחיצות, **שֶׁלֹּא הוּקַף** בהן **לְצורך דִּירָה, וְהַדין** הוא שכָּל **קַרְפַּף יוֹתֵר**
29 **מִבֵּית סָאתַיִם שֶׁלֹּא הוּקַף לְדִירָה אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע** אמות
30 בלבד, ולפיכך סובר שמואל שאין מטלטלים בגגות שוים לרבי
31 מאיר או בגג יחידי אפילו לדעת חכמים, אלא בארבע אמות
32 בלבד.
33 הגמרא מביאה מחלוקת בין רב לשמואל בענין טלטול בספינה:
34 **אִיתְּמַר** – נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לענין דין טלטול **בְּסַפִּינָה**.
35 **רַב אָמַר, מוּתָּר לְטַלְטֵל בְּכוּלָּהּ**, אפילו אם גדולה היא יותר מבית
36 סאתיים. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע** אמות בלבד.
37 הגמרא מבארת את סברות המחלוקת: **רַב אָמַר מוּתָּר לְטַלְטֵל**
38 **בְּכוּלָּהּ,**

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	5:57	6:02	8:04	8:06	8:38	8:41	9:35	9:37	11:54	11:55	16:52	16:47	17:18	17:14	16:28	17:25
חיפה (ח)	5:58	6:03	8:04	8:06	8:39	8:41	9:35	9:37	11:54	11:54	16:52	16:47	17:16	17:11	16:15	17:22
ירושלים (ח)	5:56	6:01	8:03	8:05	8:37	8:40	9:34	9:35	11:53	11:53	16:54	16:50	17:16	17:12	16:10	17:22
תל אביב (ח)	5:58	6:03	8:04	8:07	8:39	8:42	9:35	9:37	11:54	11:55	16:51	16:46	17:18	17:13	16:25	17:24
אוסטריה, וינה (ח)	6:40	6:50	8:22	8:27	9:07	9:12	9:59	10:02	12:08	12:08	16:35	16:26	17:10	17:02	16:10	17:15
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:13	6:07	8:56	8:51	9:37	9:33	10:47	10:45	13:38	13:39	19:56	20:03	20:25	20:32	19:42	20:44
אוקראינה, אודסה (ח)	6:39	6:48	8:25	8:28	9:08	9:12	10:00	10:03	12:11	12:11	16:42	16:33	17:15	17:07	16:17	17:20
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:14	6:23	7:57	8:01	8:41	8:46	9:33	9:36	11:42	11:42	16:10	16:01	16:45	16:36	15:44	16:50
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:26	6:36	8:08	8:12	8:53	8:57	9:44	9:47	11:53	11:54	16:20	16:11	16:55	16:46	15:54	17:00
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	6:56	7:06	8:34	8:38	9:20	9:25	10:11	10:15	12:19	12:19	16:41	16:31	17:17	17:08	16:15	17:22
אוקראינה, קייב (ח)	6:49	6:59	8:26	8:31	9:13	9:18	10:04	10:07	12:11	12:12	16:33	16:23	17:10	17:00	16:07	17:15
איטליה, מילאנו (ח)	7:03	7:11	8:50	8:54	9:33	9:37	10:25	10:28	12:37	12:37	17:12	17:04	17:43	17:35	16:45	17:48
אקוואדור, קיטו (ח)	5:54	5:54	8:24	8:24	8:54	8:54	9:56	9:56	12:28	12:28	18:01	18:01	18:24	18:24	17:43	18:34
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:52	5:46	8:34	8:30	9:13	9:10	10:22	10:20	13:11	13:12	19:24	19:30	19:52	19:58	19:10	20:10
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:31	6:24	9:14	9:09	9:58	9:55	11:10	11:08	14:04	14:04	20:27	20:34	20:59	21:07	20:15	21:20
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:35	6:42	8:32	8:35	9:10	9:14	10:05	10:07	12:20	12:20	17:05	16:58	17:34	17:28	16:41	17:40
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:27	6:34	8:22	8:25	9:01	9:04	9:55	9:57	12:09	12:09	16:52	16:45	17:22	17:15	16:28	17:27
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:27	6:34	8:22	8:26	9:01	9:05	9:55	9:58	12:10	12:10	16:52	16:45	17:22	17:16	16:28	17:28
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:06	7:14	8:59	9:02	9:39	9:43	10:32	10:35	12:46	12:46	17:25	17:18	17:56	17:49	17:01	18:01
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:36	6:40	8:44	8:46	9:18	9:21	10:15	10:17	12:35	12:35	17:35	17:31	18:00	17:56	17:12	18:07
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:12	6:17	8:16	8:19	8:52	8:54	9:48	9:49	12:06	12:06	16:59	16:54	17:26	17:21	16:36	17:32
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:30	6:34	8:42	8:44	9:15	9:17	10:13	10:14	12:34	12:35	17:39	17:36	18:04	18:01	17:18	18:11
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:24	6:31	8:18	8:21	8:57	9:01	9:51	9:54	12:05	12:05	16:46	16:39	17:17	17:10	16:22	17:22
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	6:50	6:57	8:46	8:49	9:25	9:28	10:19	10:21	12:33	12:34	17:16	17:09	17:46	17:40	16:52	17:52
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:24	6:31	8:17	8:20	8:57	9:00	9:50	9:53	12:04	12:04	16:44	16:37	17:15	17:08	16:20	17:20
בוליביה, לה-פס (ח)	5:55	5:53	8:32	8:31	9:03	9:02	10:09	10:08	12:48	12:48	18:38	18:40	19:02	19:04	18:22	19:14
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:36	7:46	9:11	9:15	9:59	10:04	10:49	10:53	12:56	12:56	17:15	17:05	17:53	17:43	16:49	17:58
בלגיה, בריסל (ח)	7:35	7:45	9:11	9:15	9:58	10:04	10:49	10:52	12:56	12:56	17:17	17:07	17:53	17:44	16:50	17:58
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:20	5:17	8:00	7:58	8:33	8:32	9:40	9:39	12:23	12:23	18:25	18:29	18:46	18:50	18:05	19:00
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:09	5:06	7:49	7:47	8:22	8:20	9:29	9:28	12:11	12:11	18:08	18:11	18:33	18:37	17:52	18:47
בריטניה, לונדון (ח)	6:55	7:05	8:29	8:34	9:17	9:22	10:07	10:11	12:14	12:14	16:34	16:24	17:10	17:01	16:09	17:15
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:09	7:20	8:38	8:43	9:28	9:34	10:18	10:22	12:22	12:23	16:35	16:24	17:15	17:05	16:11	17:20
גרמניה, ברלין (ח)	7:03	7:14	8:35	8:40	9:25	9:30	10:14	10:18	12:20	12:20	16:37	16:27	17:14	17:05	16:09	17:19
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:16	7:26	8:54	8:58	9:40	9:45	10:31	10:34	12:39	12:39	17:01	16:52	17:38	17:29	16:35	17:43
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:17	5:14	7:58	7:55	8:32	8:30	9:40	9:39	12:24	12:24	18:31	18:35	18:50	18:55	18:10	19:05
הודו, מומבאי (ח)	6:39	6:42	8:58	8:59	9:28	9:30	10:28	10:29	12:52	12:52	18:05	18:02	18:29	18:27	17:45	18:36
הודו, פונה (ח)	6:34	6:37	8:53	8:55	9:24	9:26	10:24	10:25	12:48	12:48	18:02	17:59	18:26	18:23	17:42	18:33
הונגריה, בודפשט (ח)	6:28	6:37	8:11	8:15	8:55	9:00	9:47	9:50	11:57	11:57	16:26	16:17	17:00	16:52	16:01	17:05
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:32	6:39	8:26	8:30	9:06	9:09	10:00	10:02	12:14	12:14	16:56	16:49	17:26	17:20	16:32	17:32
יוון, אתונה (ח)	6:51	6:57	8:50	8:53	9:28	9:31	10:23	10:25	12:39	12:39	17:26	17:20	17:55	17:49	17:03	18:01
מולדובה, קישינב (ח)	6:48	6:57	8:32	8:36	9:16	9:20	10:08	10:11	12:18	12:18	16:48	16:39	17:22	17:14	16:23	17:27

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי״ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג״א		אדמוה״ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:37	6:40	8:55	8:56	9:26	9:28	10:25	10:26	12:49	12:49	18:02	17:59	18:26	18:23	17:41	18:33
ניו-זילנד, קרייסטצ׳רץ׳ (ח)	4:57	4:50	7:42	7:37	8:33	8:30	9:48	9:46	12:49	12:51	19:30	19:38	20:06	20:15	19:19	20:30
נפאל, קטמנדו (ח)	6:15	6:19	8:26	8:28	8:59	9:01	9:56	9:58	12:17	12:17	17:20	17:16	17:45	17:42	16:58	17:52
סין, בייג׳ין (ח)	6:43	6:50	8:40	8:43	9:18	9:22	10:13	10:15	12:28	12:28	17:12	17:05	17:42	17:36	16:46	17:47
סינגפור, סינגפור (ח)	6:46	6:46	9:16	9:16	9:45	9:45	10:47	10:48	13:18	13:18	18:50	18:50	19:13	19:13	18:32	19:22
פולין, ורשא (ח)	6:32	6:43	8:05	8:09	8:54	8:59	9:43	9:47	11:50	11:50	16:06	15:56	16:44	16:35	15:39	16:49
פרו, לימה (ח)	5:35	5:34	8:11	8:10	8:42	8:41	9:46	9:46	12:23	12:23	18:08	18:10	18:32	18:34	17:52	18:43
צרפת, ליאון (ח)	7:21	7:30	9:08	9:12	9:51	9:55	10:43	10:46	12:54	12:54	17:27	17:19	18:00	17:52	17:02	18:05
צרפת, פריז (ח)	7:38	7:48	9:19	9:23	10:04	10:09	10:55	10:59	13:04	13:04	17:31	17:22	18:05	17:56	17:04	18:10
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:41	5:42	8:09	8:09	8:39	8:39	9:40	9:41	12:10	12:10	17:38	17:38	18:01	18:01	17:20	18:10
קנדה, טורונטו (ח)	6:54	7:02	8:44	8:48	9:25	9:29	10:19	10:21	12:31	12:31	17:10	17:03	17:39	17:32	16:43	17:45
קנדה, מונטריאול (ח)	6:35	6:43	8:22	8:25	9:04	9:08	9:56	9:59	12:08	12:08	16:42	16:34	17:13	17:06	16:16	17:19
קפריסין, לרנקה (ח)	6:07	6:12	8:10	8:12	8:46	8:49	9:41	9:43	11:59	11:59	16:51	16:46	17:19	17:14	16:29	17:25
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:00	8:12	9:25	9:31	10:18	10:24	11:06	11:10	13:10	13:10	17:19	17:07	18:00	17:49	16:51	18:05
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:36	7:49	8:59	9:04	9:53	9:59	10:41	10:45	12:43	12:43	16:53	16:40	17:31	17:20	16:21	17:36
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:05	7:14	8:49	8:53	9:33	9:37	10:24	10:28	12:35	12:35	17:04	16:55	17:38	17:30	16:39	17:43
שוויץ, ציריך (ח)	7:10	7:19	8:53	8:58	9:37	9:42	10:29	10:32	12:39	12:40	17:13	17:04	17:42	17:34	16:43	17:48
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:13	6:15	8:35	8:36	9:05	9:06	10:05	10:06	12:32	12:32	17:51	17:49	18:14	18:12	17:31	18:22

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי׳, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ״ט חלק ד׳ עמ׳ 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י״ג תשרי תשד״מ סכ״ח – התוועדויות תשד״מ ח״א עמ׳ 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח״ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

•••

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00757
01/11/2020

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים